

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א-י

שנה ט"ו, שנת תשנ"ב

יוצא לאור ע"י תלמידי

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

מפתח הענינים

מדרש אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

לפרשת תולדות	כוונת הפסוק ותאמר אם כן למה זה אנכי — ביאור על דברי רבקה, לך נא אל הצאן וגו', וברברי המדרש עה"פ שני גר"י עזים טובים — עה"פ ויתן לך האלקים מטל השמים — כוונת אוז"ל עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכו' — רמז בפסוק ואזהביו כצאת השמש בנבורתו. א-ו
לפרשת וישלח	ביאור הכתוב ויחץ את העם אשר אתו וגו' לשני מחנות — עה"פ והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך — פי' הפסוק לא יאמר יעקב עוד שמך כי אם ישראל.
לחנוכת הבית	עה"פ ויאמר קחם נא אלי ואברכם — פי' נכון במדרש שוח"ט עה"פ מזמור שיר חנוכת הבית לדוד — ביאור דברי הגמ' מה אור מאיר לעולם אף התורה מגינה לעולם — טעם שנקראת התורה בשם ראשית — כוונת אוז"ל דוד מלך ישראל חי וקים. ג-ו
לפרשת יתרו	עה"פ ועתה אם שמוע תשמעו בקולי — כוונת הפסוק משה ידבר והאלקים יענו בקול — ענין אמירת נעשה ונשמע — עה"פ בפ' תבוא, את ר' האמרת היום וגו' ולשמוע בקולו — לפרש הפסוק בפ' ויחי, הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם.
לפרשת שמיני	ביאור הכתוב ויאמר משה זה הרבר אשר ציוה ר' תעשו, וברברי הילקוט על אותו פסוק — כוונת ברכת משה רבינו, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם.
לשיר השירים	כוונת הפסוק משכני אחריו נרוצה — לכאר המשך הפסוקים בפסוקי רזמרה, הראנו ר' חסדך וגו', קומה עזרתה לנו וגו', אנכי ר' אלקיך וגו'. ה-ו
לפרשת קרח	ביאור אוז"ל עלו שמש וירח לזבול ואמרו רבש"ע אם אתה עושה רין לכן עמרם נצא ואם לאו לא נצא — כוונת המדרש עה"פ בוקר ויורע ר' את אשר לו — עה"פ כי כל העדה כולם קרושים. ז-ר
לפרשת פנחס	ביאור הכתובים, פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בג"י בקנאו את קנאתי בתוכם וגו' לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום — הענין של וי"ו קטיעה — פי' הפסוק בפ' בלק ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו.
לפרשת ראה	כוונת הפסוק, שמור ושמעת את כל הדברים וגו' כי תעשה הטוב והישר בעיני ר' אלקיך — על המדרש תנחומא עה"פ עשר תעשר זש"ה לא תירא לביתה משלג.

ביאור הפסוק האזינו השמים ואדברה ותשמע
הארץ אמרי פי וגו' כי שם ר' אקרא חבו נודל
לאלקינו — כוונת הפסוק שובה ישראל ער ד'
אלקך וגו' — פי' הפסוק תשב אנוש ער דכא
ותאמר שובו בני אדם.

י-י

מדור זכרון לראשונים

בדין רבית ע"י שלח
בכר נחמד לפ' נח
בדין צוואת שכיב מרע
בדיני טריפות
בענין הרוסה
בדין סיוע לעכו"ם, ונדרים
בסוגיא דסימנים
בענין מחויב שבועה ואיל"מ
בענין רוב וחזקה
בענין קידושי קטנה
בענין דינא דמלכותא
גליון ספר פרי הישיב (יו"ד)
בדין חזקת רבנות
בדין הנ"ל
בדין הנ"ל
בענין ברכים ליכא חשדא
בענין מחזירין זלו"ז כיוכל
במס' עירובין ט"ו ע"א
דברים יקרים לפ' יתרו
גליון ס' טורי אבן (חגיגה)
בדין אונס בקטן
בסוגיא דריחא מילתא
הגהות על ס' חכמת אדם
בדיני קנינים
בענין מסים של הקהלות, ועוד
במס' ברכות ל"ט ע"ב
במס' מגילה י"ב ע"א
תשובה על ענינים שונים
בדין משלוח מנות לקטן
בענין חמץ שע"ע הפסח
בסוגיא דחדש
בדין תספורת כימי הספירה
בענין הנ"ל
בענין תשכית
בסוגיא דחזקתו בדוק
בסוגיא דמצות מבטלות זא"ז
בענין שו"ז על טמא שרץ
בסוגיא דהמוצא חמץ בכיתו כיו"ט
חידושים נחמדים
בדין כתיבת שם העיר בגט

הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל א-ט
הנאון ר' גרשון פולין אב"ד ניקלשבורג זצ"ל א-יא
הנאון ר' יחיאל מיכל אב"ד ציפער זצ"ל א-יב
הנאון ר' זלמן אולמאן אב"ד מאקאווא זצ"ל א-טו
הנה"ק ר' משה פאנעט אב"ד רעשע זצ"ל א-יז
הנאון ר' יצחק אלחנן אב"ד קאוונא זצ"ל א-יט
הנאון ר' יוסף ליב סופר אב"ד פאקש זצ"ל א-כב
הנאון ר' עקיבא איגר אב"ד פוזנא זצ"ל ב-ז
הנאון ר' אפרים ברין אב"ד משאבא זצ"ל ב-ט
הנאון ר' שלמה זלמן ברין אב"ד פוטנאק זצ"ל ב-יב
הנאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל ב-יד
הנה"ק בעל ישמח משה אב"ד אוהעל זצ"ל ג-י
הנאון ר' חיים מו"ץ דק"ק סטימשין זצ"ל ג-יב
הנאון ר' אברהם מרדכי אב"ד ראבראמיל זצ"ל ג-יד
הנאון ר' שבתי רפ"א אב"ד ראבראווא זצ"ל ג-טו
הנאון ר' מנחם פרוסטיץ אב"ד צעהלים זצ"ל ג-כא
הנאון ר' משה לאנדסבערג דיין בק"ק פוזנא זצ"ל ג-כב
הנאון בעל נודע ביהודה אב"ד פראג זצ"ל ד-ז
הרה"ק ר' יעקב הורוויץ אב"ד מעליץ זצ"ל ד-יא
הנאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל ד-יג
הנאון ר' שלמה איגר אב"ד פוזנא זצ"ל ד-יז
הנאון ר' רוד שיק אב"ד טאקאי זצ"ל ד-כא
הנאון ר' מאיר אויערבאך אב"ד קאליש זצ"ל ד-כב
הנאון ר' חיים ארי' כהנא מו"ץ דק' סיגעט זצ"ל ד-כד
הנאון ר' משה חאגיז זצ"ל ה-ח
הנאון ר' זעקל ליב ממילכשטאט זצ"ל ה-טז
הנאון ר' אהרן קוטנא אב"ד טאטוס זצ"ל ה-יח
הנאון ר' יוסף הלוי אב"ד פערעיאסלעוו זצ"ל ה-כ
הנאון ר' בעריש גרויבארט אב"ד בערדין זצ"ל ה-כה
הנאון ר' עקיבא איגר אב"ד פוזנא זצ"ל ו-ז
הנאון ר' מיכאל בכרך ראב"ד פראג זצ"ל ו-ט
הנאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל ו-י
הנאון ר' אלעזר פלעקעלס ראב"ד פראג זצ"ל ו-יא
הנאון ר' שלמה הכהן אב"ד צילץ זצ"ל ו-יג
הנאון ר' ליפמאן נייאטשץ אב"ד מג"ד זצ"ל ו-טו
הנאון ר' זעליגמאן דויממאן אב"ד וועטש זצ"ל ו-יט
הנאון ר' ראובן רפ"א דומ"ץ בטארנאפאל זצ"ל ו-כב
ו-כה
הנאון ר' יוסף וואלד אב"ד העלמעץ זצ"ל
הנאון ר' ישראל ליפשיץ אב"ד קליווא זצ"ל ז-ז
הנאון ר' יואב אב"ד סאנטוב זצ"ל ז-י

הגאון ר' דוב בער שפירא אב"ד בארדיוב זצ"ל	ז-יג
הגה"ק ר' מנחם מענדל פאנעט אב"ד דעעש זצ"ל	ז-טו
הגאון ר' חיים דייטשמאן אב"ד קעלין זצ"ל	ז-יז
הגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל	ז-כ
הגאון ר' זרח איירליץ מפרדאג זצ"ל	ח-ז
הגאון ר' יוסף שאול הלוי נ"ו אב"ד לבוב זצ"ל	ח-י
הגאון ר' אברהם שאנ אב"ד קב"ד זצ"ל	ח-יא
הגאון ר' יוסף העניג אב"ד נייטרא זצ"ל	ח-טז
הגאון ר' ארי' ליב אב"ד אמשטרדאם זצ"ל	ט-ו
הגאון ר' ארי' ליב קרא אב"ד לעסלא זצ"ל	ט-יב
הגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	ט-יד
הגאון ר' יצחק גריסהאבער אב"ד פאקש זצ"ל	ט-יז
הגאון ר' רור אופנהיים אב"ד נ"ש ופראג זצ"ל	י-ט
הגאון ר' עקיבא איגור אב"ד פוזנא זצ"ל	י-י
הגאון ר' משה שיק אב"ד חוסט זצ"ל	י-יא
בענין הנ"ל	
במס' כ"ק דף ע"א	
כרין עד אחר, וכרין חציצה	
גליון ספר דברי חיים (מקואות)	
חידושים על סוף מס' ע"ז	
הערות שונות	
דרוש להספר	
חידושים והערות	
חידושים והערות	
דבר נחמד לפ' ואתחנן	
כרין חולה בת"כ ויוה"כ	
כרין יבמה שנישאת לשוק	
במס' ר"ה כ"ו ע"א	
שתי הערות במס' גיטין	
בשו"ע הל' גיטין סי' קכ"ג	

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון ר' משה שיק אב"ד חוסט זצ"ל	א-כר
חמשה מכתבים מהגאון ר' נפתלי חירש קצנאלינבויגן אבד"ק פסר"א זצ"ל	ב-טו
שני מכתבים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז ז"ע	ג-כר
מכתב מהגה"ק ר' צבי חירש אבד"ק ליסקא זצ"ל	ד-כו
מכתב מהגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטרי זצ"ל	ד-כו
מכתב מהגאון ר' אברהם וואלף האמבורג מפיורדא זצ"ל	ה-כו
מכתב מהגאון ר' אהרן משה מויזש אבד"ק יאם זצ"ל	ו-ל
מכתב מהרה"ק ר' חנוך העניך רוב מאלעסק זצ"ל	ו-לא
מכתב מהגאון ר' מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל	ז-כג
מכתב מהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל	ז-כר
מכתב מהגאון ר' שאול לנדא אבד"ק קראקא זצ"ל	ח-כב
מכתב מהגה"צ ר' טובי' הורוויץ אבד"ק מאדין זצ"ל	ח-כג
מכתב מהגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל	ט-כב
מכתב מהגאון בעל שבת סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל	ט-כג
מכתב מהגאון ר' יצחק ליב סופר מדראהביטש זצ"ל	ט-כר
מכתב מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פסר"מ זצ"ל	י-יד
מכתב מהגאון ר' יוסף ראזין אבד"ק רווינסק זצ"ל	י-טו

מדור זכרון לאחרונים

בענין עופות טמאים, ועור	הג"ר יוסף ראזין אב"ד דווינסק ז"ל	א-כח
הערות בענינים שונים	הג"ר אברהם נתן עלבערג אב"ד בלאשקי הי"ר	א-כט
בדברי ה"ח בריש הל' שחיטה	הג"ר ישעי' פירסט אב"ד וויען ז"ל	א-לג
כרין להוציא חבירו בכרכה	הג"ר משה רור שטיינווארצעל ר"מ רבאבוב ז"ל	ב-יט
חידושים על מס' תענית	הג"ר יעקב שור אב"ד קיטוב ז"ל	ג-כה
דבר נחמד על פ' שמות	הג"ר זאב גינצלער אב"ד ריארמאט הי"ר	ג-מא
בענין ספיקא דרבנן	הג"ר שמעון אהרן סופר אב"ד עיר חרש הי"ר	ד-כז
בענין עדי מוטה	הג"ר מאיר אריק אב"ד טארנא ז"ל	ה-כט
כרין מניקת	הג"ר משה מרדכי עפשטיין אב"ד מלובורקא ז"ל	ה-לג
הערות על שו"ע יו"ד ח"א	הג"ר יחזקאל יונגרייז רומ"ץ רק' פרעשאב הי"ר	ה-לה

בענין אכילת מצה שלכד"א
בענין שאלה באורים ותומים
בענין הנ"ל
העירות קצרות
בענין הסבת נחלה
בדין הכשר מקוה
בענין שריפת קדשים
בענין ברירה, ונפסק בס"ת
בענין דינא דגרמי וגול"מ

הג"ר יוסף זוסמאנאוויץ אב"ר ווילקאמיר הי"ד ו-לב
הג"ר נחום ברוך גינזבורג אב"ר יאנאווא הי"ד ז-כה
הג"ר עזרא אלמשולער אב"ד וויינשטא ז"ל ז-כו
הג"ר יחיאל יוסף בוקסבוים מו"ץ בגאלאנא הי"ד ז-כח
הג"ר יהושע פנחס באמבאך אב"ד אושפיץ ז"ל ח-כד
הג"ר חיים מרדכי יעקב ג"ל אב"ד מיסקאלץ ז"ל ח-כה
הג"ר אלקנה זאבערמאן אב"ד יארדנאו ז"ל ט-כה
הג"ר ראובן חיים קליין אב"ד סנינא הי"ר ט-כח
הג"ר ישעי' זילבערשטיין אב"ר ווייטצען זצ"ל י-טז

מדור פלפול והלכה

בדין מעות מעשר
במס' ב"ק דף ע"א
בדין עופק במצוה פטור מן המצוה
בדין מחיקת השם בקאמפיוטער
בענין התרת בכורות
העירות כהל' שבת
בענין קנין חצר
בדין שבועת עד אחד
שטר משעק אם יש לו דין כסף
בענין ידות נדרים
בענין כוית דגן בכא"פ
שטר משעק אם יש לו דין כסף
חטאת ששחטה לשם חולין
בין ביטול חמץ בע"פ
בענין לחם משנה
בענין שבירת עצם של ק"פ
במס' פסחים פ"ג ע"א
במס' פסחים ט' ע"א
בדין דקדן בעין שגג
בענין נרות המנוחה
בחיוב דאומן שהקדימו לשכרו
בדיני כתיבת ספר תורה
בדין חצי שיעור בתערוכות
בענין רבית קצוצה
בדין ההורר עסקים בשבת
בסוגיא דרוב וקרוב
בדין כתיבת סת"ם
בענין כוונת התפלה

הרב מו"ה יעקב מאיר שמערן שליט"א
הרב אברהם יחזקאל הכהן שלאף נ"י
הרב מו"ה חיים שווימער נ"י
הרב מו"ה משה חיים שמערלער שליט"א
ר' יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י
ר' יוסף חיים לערנער נ"י
הרב מו"ה אברהם דוד הורוויץ שליט"א
ר' אפרים בינדיגער נ"י
הרב מו"ה נתן געשטעטנער שליט"א
הרב אברהם משה שאיף נ"י
הרב חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י
הרב מו"ה נתן געשטעטנער שליט"א
הרב משה הלוי האפמאן נ"י
הרב מו"ה יוחנן סופר שליט"א
הרב מו"ה אברהם שמערנבוך שליט"א
הרב משה נחום סאכאטשעווסקי נ"י
ר' יצחק מאטצען נ"י
ר' אברהם מרדכי ראטה נ"י
הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א
הרב יעקב חיים סופר שליט"א
ר' יוסף יצחק פרנס נ"י
הרב מו"ה משה שאול קליין שליט"א
ר' אפרים משה לעזער נ"י
הרב מו"ה חיים יהודה כהן שליט"א
הרב משה חיים שנעעבאלג נ"י
ר' מרדכי ארי' גיפס נ"י
הרב מו"ה שמואל הלוי וואזנער שליט"א
הרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א

מדור עולת שבת בשבתו

לפ' בראשית
ואד יעלה מן הארץ
לפ' נח
ג"פ במסורה ואך
הרה"ק ר' אליעזר אבד"ק רזיקוב זצ"ל א-נא
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א א-נא

הגאון ר' אייזיק היילפרין אבר"ק טיקטין זצ"ל	א-נב	לפ' לך ברש"י עה"פ וילך למסעי לפ' וירא אדרה נא ואראה לפ' חיי ור' ברך את אברהם בכל לפ' תולדות הלא אצלת לי ברכה לפ' ויצא עשר אעשרנו לך לפ' וישלח ג"פ במסורה ולמי לפ' וישב ונתת כוס פרעה בידו לפ' מקץ והרעב הי' על כל פני הארץ לפ' ויגש ולאביו שלח כזאת לפ' ויחי וירא מנוחה כי טוב לפ' שמות וישמע אלקים את נאקתם לפ' בא וידעתם כי אני ר' לפ' בשלח במדרש עה"פ אז ישיר משה ומטה האלקים בידו לפ' יתרו איעצך ויחי אלקים עמך לפ' משפטים ג"פ במסורה תחי' לפ' תרומה ויקחו לי תרומה לפ' תצוה ולבני אהרן תעשה כתנות לפ' תשא במדרש עה"פ ויחל משה לפ' פקודי כל הזהב העשוי למלאכה לפורים והרת נתנה בשושן הבירה רמז בפסוק, ואם אסון יהי' לפ' צו צו את אהרן וגו' לפ' שמיני במדרש שתויי יין היו כל אשר לו סנפיר וקשקשת
הגאון ר' יעקב ריינמאן אבר"ק נאראל זצ"ל	א-נב	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	א-נב	
הגאון ר' יוסף אבר"ק אפלי זצ"ל	א-נג	
הגאון ר' בצלאל אשכנזי זצ"ל	ב-לו	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ב-לו	
הגאון ר' יהודה ליכוש דיין בקאזמיר זצ"ל	ב-לו	
הגאון ר' שמעלקא טויבש אבר"ק יאס זצ"ל	ב-לו	
הגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל	ג-נ	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ג-נא	
הגאון ר' אברהם טיקטין אבר"ק ברעסלא זצ"ל	ג-נא	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ג-נא	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ה-נג	
הגה"ק ר' יעקב שמשון אבר"ק שפיטיווקא זצ"ל	ה-נג	
הגאון ר' שמשון אורנשטיין אבר"ק קאליש זצ"ל	ה-מר	
הגאון ר' יוסף ררשן מפוזנא זצ"ל	ה-מר	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ה-מה	
הגאון ר' שמעלקא טויבש אבר"ק יאס זצ"ל	ה-נ	
הגה"ק בעל הפלאה אבר"ק פפר"מ זצ"ל	ה-נ	
הגאון ר' ישראל רי קוריאל מצפת זצ"ל	ה-נא	
כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א	ה-נא	
הגאון ר' שיאה ווייל אבר"ק קארלסרוה זצ"ל	ה-נא	
הגאון ר' רור אופנהיים אבר"ק נ"ש ופדאג זצ"ל	ה-נב	
הגאון ר' אהרן משה טויבש אבר"ק יאס זצ"ל	ה-נב	
הגאון ר' יהודה ליב אבר"ק גרייץ זצ"ל	ה-נג	

ה-נג	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' תזריע	כ"פ במסורה פרוח תפרח
ו-נג	הגאון ר' מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל	לחג הפסח	במס' נויר (כ"ג ע"א)
ו-נר	הגאון ר' משה ליפשיץ אבר"ק ברינעל הי"ד	ואכלתם אותו בחפזון	לשיר השירים
ו-נר	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	תורי זהב נעשה לך	ופריו מתוק לחכי
ו-גר	הגאון ר' צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל	לפ' במדבר	בהפטרות. והפירותי וגו'
ז-ג	הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל	לפ' נשא	ושמו את שמי על בני
ז-ג	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' בהעלותך	התקדשו למחר ואכלתם בשר
ז-נא	הגה"ק בעל הפלאה אבר"ק פפר"מ זצ"ל	כדרך יום כה	לפ' שלח
ז-נא	הגאון ר' דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג זצ"ל	והמתה את העם הזה וגו'	לפ' חקת
ז-נב	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	זאת חוקת התורה	לפ' בלק
ח-לט	הגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל	לכה נא ארה לי	לפ' פנחס
ח-לט	הגאון ר' מעביל שייאר אבר"ק מגנצא זצ"ל	זאת עולת חודש בחדשו	לפ' מסעי
ח-מ	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	זאת הארץ אשר תפול לכם	לפ' דברים
ח-מ	הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל	במסורה כ"פ ויכרך	לפ' ואתחנן
ט-מג	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	וידעת היום והשבות	לפ' עקב
ט-מד	הגה"ק בעל ארי' רבי עילאי אבר"ק ברינגל זצ"ל	ויאכדם ר' עד היום הזה	לפ' ראה
ט-מה	הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	ולא ירע לבבך וגו'	לפ' שופטים
ט-מה	הגאון ר' יצחק זעליג אבר"ק הנובר זצ"ל	שום תשים עליך מלך	לפ' תצא
י-כג	הגאון ר' יוסף ררשן מפוזנא זצ"ל	כי תהיין לאיש וגו'	ותלית אותו על העץ
י-כד	הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	לפ' תבא	במסורה כ"פ תלואים
י-כד	הגאון ר' אהרן סודיטץ אבר"ק סערראחעל זצ"ל	לפ' נצבים	כי המצוה הזאת וגו'
י-כד	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לראש השנה	ובשופר גדול יתקע
י-כה	הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל	ליום כיפור	ואכלתם אכול ושבעו
י-כה	הגה"צ ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל		
י-כה	הרה"ק ר' אליעזר מרזיקוב זצ"ל		

מדור תמיהות וישובים

א-נג	הרב נחום מאיר גערמאן שליט"א	תמו' ברב' המהר"ם — ב"מ
א-נג	הרב נחום מאיר גערמאן שליט"א	תמו' ברב' מהרש"א — כרכות
א-נג	הרב נחום מאיר גערמאן שליט"א	תמו' בספר גנזי יוסף
א-נר	ר' אהרן יעקב ישראל ישרון כהנא נ"י	הערה בס' דעת זקנים לבעה"ת
ב-לח	הרב הגאון ר' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל	שתי פליאות בשו"ת חתם סופר
ג-נג	ר' אלי' שפיטצער נ"י	ישוב לקושית החתם סופר
ג-נג	ר' אלי' שפיטצער נ"י	הערה ברב' המפרש כמס' תמיר
ג-נג	ר' הילל צוקער נ"י	הערה בחתם סופר עמ"ס גיטין
ר-מה	ר' רפאל אהרן כץ נ"י	הערה ברב' הרשב"ם
ר-מה	ר' רפאל אהרן כץ נ"י	הערה ברב' המהרש"א
ה-נר	הרב שמחה רובין נ"י	הערה ברב' התוס' בחולין
ה-נר	ר' יצחק הלוי בלערי נ"י	פליאה בספר לחם שמים
ה-נה	ר' אהרן יעקב ישראל ישרון כהנא נ"י	תמו' בספח"ק אוהב ישראל
ו-נו	ר' חיים רוד אונגער נ"י	תמו' בספח"ק בני יששכר
ו-נו	הב' ישעי' ציטראנענבוים נ"י	הערה בספר פתח הכית
ו-נו	הב' ישעי' ציטראנענבוים נ"י	הערה בשו"ת שואל ומשיב
ח-מ	ר' חיים ישעי' שווימער נ"י	תמו' בחידושי מהר"ץ חיות
ח-מא	הב' ליבוש שטערנהעלל נ"י	תמו' בספח"ק דגל מחנה אפרים
ח-מח	הגאון ר' ישראל פרנס ראב"ד קטאראנאפאל זצ"ל ט-מח	תמו' בספר החינוך
ח-מח	הגאון ר' ישראל פרנס ראב"ד קטאראנאפאל זצ"ל ט-מח	תמו' בספר מנחת חינוך

מדור תעודות וסמיכות

א-נו	הגאון בעל גורע ביהודה ובית דינו זצ"ל	כתב המלצה
א-נה	הגאון ר' דוב בעריש מייזליש אב"ד קראקא זצ"ל	כתב קבלה
א-נה	בד"צ ר"ק קראקא זצ"ל	ג' כתבי קבלה
ג-ס	הגאון ר' יחזקאל קצנאליביוגן אב"ד אה"ו זצ"ל	כתב מוריני
ג-סא	הגאון ר' שמואל ענגיל אב"ד ראדאמישלע זצ"ל	כתב קבלה
ד-מז	הגאון ר' יהודה ליב ק"ב אב"ד קרעפעלד זצ"ל	כתב המלצה
ד-מז	הגאון ר' משה ליב ז"ב אב"ד קוטנא זצ"ל	כתב הורמנא
ד-מח	הגאון ר' שלום קוטנא אב"ד א"ש זצ"ל	כתב הורמנא
ה-נז	הגאון ר' יעקב גינצבורג מפראג זצ"ל	כתב הורמנא
ה-נח	הגאון ר' מרדכי בנעט אב"ד נ"ש זצ"ל	כתב הורמנא
ו-נז	הגאון ר' יהורא אסאד אב"ד סערדאהעל זצ"ל	כתב הורמנא
ו-נח	הגאון בעל כתב סופר אב"ד פרעשבורג זצ"ל	כתב הורמנא
ו-נח	הגאון ר' ישראל דוד מרגליות אב"ד פעזינג זצ"ל	כתב קבלה
ז-נג	בי ריגא רב"ד ר"ק פראג זצ"ל	כתב מוריני
ז-נג	הגאון בעל הרי בשמים אב"ד סטאניסלאב זצ"ל	כתב קבלה
ח-מא	הגאון בעל גורע ביהודה אב"ד פראג זצ"ל	כתב המלצה
ח-מב	הגאון ר' מאיר קר"פ אב"ד בראר ובית דינו זצ"ל	כתב המלצה

מדור זכור ימות עולם

א-לפ, ג-נר	אסיפת הרבנים בעיר פאקש (תר"ד לפ"ק)
ו-נש	קול קורא לעזרה לרגלי שריפה נוראה בעיר בראר (תרכ"ז לפ"ק)
ו-ס	קול קורא לעזרה לבנין ביהכנ"ס בעיר זעקליטשין (תרנ"ב לפ"ק)
ז-נר	קשר שידוכין של בתו של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל (תקצ"ו לפ"ק)
ח-מג	בנין מקוה טהרה בירושלים ע"ה"ק (תר"ס לפ"ק)

צילומי כתבי קודש

א-יח	הנה"ק ר' משה מאנעט אבד"ק דעטש זצ"ל
א-כג	הגאון ר' יוסף ליב סופר אבד"ק פאקש זצ"ל
ב-יח	חתימת הגאון ר' נפתלי הירש קצנאילנבוין אבד"ק פסר"א זצ"ל
ב-מד	הגאון ר' מאנדל פרידלענדער אבד"ק יערגען זצ"ל
ג-כ	הגאון ר' מנחם כ"ץ פרוסטיץ אבד"ק צעהלים זצ"ל
ד-טז	הגאון ר' בצלאל רנשכורג מסראג זצ"ל
ד-כ	הגאון ר' דוד שיק אבד"ק טאקאי זצ"ל
ו-יב	הגאון ר' אליעזר פלעקעלס ראבד"ק פראג זצ"ל
ו-יד	הגאון ר' שלמה הכהן אבד"ק צילץ זצ"ל
ו-יח	הגאון ר' אליעזר ליפמאן נייזאטיץ אבד"ק מאגענדארף זצ"ל
ז-כט	הגאון ר' יוסף וואלד ראבד"ק העלמעץ זצ"ל
ז-נח	הגאון ר' ישראל דוד מרגליות-יפה אבד"ק פעזינג זצ"ל
ז-ס	הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל
ח-טו	הגאון ר' אברהם שאג אבד"ק קויבערסדארף זצ"ל
ח-מג	חתימת הגאון ר' שניאור זלמן לאדיער אבד"ק לובלין זצ"ל
ח-מג	חתימת הגאון ר' שמואל סלאנט אבד"ק ירושלים עיה"ק זצ"ל
ט-מח	הגאון ר' יצחק איצק גריסהאבער אבד"ק פאקש זצ"ל

א-נה, ו-נה, י-כו
ג-נג, ה-נו, ט-מו

חדשים גם ישנים
דקדוקי סופרים

מפתח השמות עפ"י סדר א"ב

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א א"ו, א"נא, א"נב, ב"ה, ב"לו, ג"ו, ג"נא, ד"ה, ד"מג, ד"מה, ה"ד, ה"ג, ה"נא, ה"נג, ו"ה, ו"נר, ז"ה, ז"ג, ז"נב, ח"ה, ח"מ, ט"ד, ט"מג, י"ז, י"כר

הגאון ר' אברהם שאג אבד"ק קויבערסדארף ח"יא

הגאון ר' אברהם יהודה הכהן שווארץ אבד"ק מאד בעל קול אר"י ו"כה

הגאון ר' אברהם יצחק וויינבערגער אבד"ק קליינווארדיין ב"מא

הגאון ר' אברהם נתן עלבערג אבד"ק בלאשקי א"כט

הגאון ר' אברהם נפתלי הירץ יענר ראבד"ק קראקא א"נו

הרב אברהם דוד הורוויץ ג"מג

הרב אברהם שטערנבוך ו"מא

הרב אברהם משה שאי ר"לה

הרב אברהם יחזקאל הכהן שלאף א"לט

הגאון ר' אברהם שמואל בנימין סופר אבד"ק פר"ב בעל כת"ס ג"נו, ו"נח, ט"כב

הגאון ר' אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלוי ג"נא

ר' אברהם מרדכי דויאלאווסקי ג"סב

ר' אברהם מרדכי ראטה ו"נא

ר' אברהם יצחק וואלפסאן א"נט

ר' אברהם שווימער ב"מה

הגאון ר' אברהם מרדכי רימאלט אבד"ק דאמבראמיל ג"יד, ג"יט

הגאון ר' אברהם וואלף האמבורג מפיורדא ה"כו

הגאון ר' אהרן סודיטץ אבד"ק סערדאהעל י"כר

הגאון ר' אהרן קוטנא אבד"ק טאטוס ה"יח

הגאון ר' אהרן משה טויבש אבד"ק יאס בעל קרני ראם ה"נב, ו"ל

הגאון ר' אהרן יוסף שמואל הלוי אבד"ק טרענטשין ב"מא

הגאון ר' אהרן אר"י כ"ץ ב"לח

ר' אהרן יעקב ישראל ישרון כהנא א"נר, ה"נה

הב' אהרן גרינבערגער ה"סר

הגאון ר' אייזיק היילפרין אבד"ק טיקטין א"נב

הגאון ר' אליעזר ליפמאן ניוואטץ אבד"ק מאגענדארף ו"טו

הגאון ר' אליעזר דוד בארנשטיין דומ"ץ דק"ק קראקא א"נו

הרה"ק ר' אליעזר אבד"ק דזיקוב א"נא, י"כה

ר' אלי' שפיטצער ג"נב

הגאון ר' אליעזר שטראסער אבד"ק עיר חדש ב"מ

הגאון ר' אליעזר פלעקעלס ראבד"ק פראג ו"יא

הגאון ר' אלקנה זאבערמאן אבד"ק יארדינאו ט"כה

הגאון ר' אפרים ברין אבד"ק טשאבא ב"ט

הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד ז"כר, ט"מו

ר' אפרים כינדיגער ג"מח
 ר' אפרים משה לעזער ח"לה
 הגאון ר' ארי' ליב אבד"ק אמשטרדאם ט"ו
 הגאון ר' ארי' ליב קרא אבד"ק לעסלא ט"ב
 הגאון ר' ארי' ליכוש הורוויץ אבד"ק סטרי בעל הרי בשמים ז"נ
 הגה"ק ר' ארי' ליכוש ליפשיץ אבד"ק בריגל בעל ארי' דבי עילאי ט"מ
 הרב אשר אנשיל קליין ז"נ
 הב' אשר זעליג הכהן קרומאן ה"סר
 הגאון ר' בצלאל אשכנזי ב"ל
 הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג ד"ג, ו"י, ז"נ
 הרב ברוך אברהם צבי הורוויץ ז"ל
 הגאון ר' גרשון פולין אבד"ק ניקלשבורג א"י
 הגאון ר' דובערש מיזליש אבד"ק קראקא-ווארשא א"ח
 הגאון ר' דוב בער שפירא אבד"ק בארדיוב ז"ג
 הגאון ר' דוד שיק אבד"ק טאקאי ד"כא
 הגאון ר' דוד הערש לעווינגער אבד"ק מעדיער ג"נר
 הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג ה"נב, ז"נא, י"ט
 ר' דוד יהודא גרינפעלד ז"ט
 ר' דניאל פייג א"סב
 ר' הלל צוקער ג"ב
 הגאון ר' זאב גינצלער אבד"ק דיארמאט ג"מא
 הגאון ר' זאב הכהן גינצבורג מביד"ר דק"ק בראד ח"מב
 הגאון ר' זרח איידליץ מפראג ח"ו
 הגאון ר' זעקל הלוי ווארמסער ממיכלשטאט ה"ט
 הגאון ר' זעלימאן רוימאן אבד"ק וועטש ו"ט
 כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אבד"ק צאנז ג"כר
 הגאון ר' חיים דייטשמאן אבד"ק קעלין ז"ו
 הגאון ר' חיים אופן מו"ץ בק"ק סטיטשין ג"ב
 הגאון ר' חיים ארי' כהנא דומו"ץ דק"ק סיגעט בעל דברי גאונים ד"כר
 הגאון ר' חיים מרדכי יעקב גאטליעב אבד"ק מישקאלץ ח"כה
 הרב חיים נחום ליכטנשטיין א"סא, ז"נח
 ר' חיים ישעי' שווימער א"מה, ח"מ
 ר' חיים ארי' רייניץ-ר"לא
 הרב חיים יהודה כהן ט"לה
 ר' חיים דוד אונגער ז"נ
 הרב חיים יחזקאל שרגא שארף ר"לט
 הרה"ק ר' חנוך העניך דוב אבד"ק אלעסק ו"לא
 הגה"צ ר' טובי' הורוויץ אבד"ק מאהין ח"כג
 הגאון ר' טודרוס רמז מביד"ר דק"ק בראד ח"מב
 הגאון ר' טעביל שייאר אבד"ק מאנצא ח"לט

הגאון ר' ירד' טיאה ווייל אבד"ק קארלסרוה ח"נא
הגאון ר' יהודה אסאד אבד"ק סערדאהעל ו"נז, ג"נח
הגאון ר' יהודה ליב קארלבורג אבד"ק קרעפעלד ד"מו
הגאון ר' יהודה ליבוש דומו"ץ דק"ק קאזמיר ב"לז
הגה"צ ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן י"כה
הרב יודא ליכטער ח"סב
הגאון ר' יהושע פנחס כאמבאך אבד"ק אושפיצין ח"כד
הגאון ר' יואב אבד"ק סאנטוב ז"י
הרב יוחנן סופר ו"לה
ר' יונתן בנימין כ"ץ ח"סא
הגאון ר' יוסף העניג אבד"ק נייטרא ח"טז
הגאון ר' יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר ו"לב
הגאון ר' יוסף וואלד ראבד"ק העלמעץ ו"כה
הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבד"ק לבוב בעל שואל ומשיב ח"י
ר' יוסף יצחק פרנס ז"מ
הגאון ר' יוסף ראזין אבד"ק דווינסק א"כה, י"טו
הגאון ר' יוסף ליב סופר אבד"ק פאקש א"כב
הגאון ר' יוסף אבד"ק אפלי א"נג
הגאון ר' יוסף הלוי לייכטאג אבד"ק זבארוב ב"מא
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף ד"מ, י"כג
הגאון ר' יוסף הלוי קאסעאווסקי אבד"ק פערעיאסלעוו ח"כ
ר' יוסף חיים לערנער ב"לד
הגאון ר' יחזקאל סג"ל לנדא אבד"ק פראג בעל נודע ביהודה א"נו, ד"ז, ח"מא
הגאון ר' יחזקאל קצנאליוויגען אבד"ק אח"י בעל כנסת יחזקאל ג"ס
הגאון ר' יחזקאל הלוי יונגרייז דומו"ץ דק"ק פרעשאב ח"לה
הגאון ר' יחיאל יוסף בוקסבוים דומו"ץ בגאלאנטא ז"כח
הגאון ר' יחיאל מיכל אבד"ק ציפער א"יב
הגאון ר' יעקב פאפרש אבד"ק פפר"מ בעל שב יעקב ח"לט, י"יד
הגאון ר' יעקב מעמדין ג"ג, י"כד
הרב יעקב חיים סופר ו"לח
ר' יעקב צבי זיענער ו"סה
הרב יעקב מנחם לאנגער ח"נט
הגאון ר' יעקב גינצבורג מכיר"ר בק"ק פראג בעל זרע יעקב ח"נו
הרה"ק ר' יעקב הורוויץ אבד"ק מעליץ ד"יא
הגאון ר' יעקב שור אבד"ק קיטוב ג"כה
הגאון ר' יעקב ריינמאן אבד"ק נאראל א"נג
הגאון ר' יעקב פראנקפורטער דומו"ץ דק"ק קראקא א"נו
הגאון ר' יעקב שמשון שפירא אבד"ק שפיטיווקא ד"מג
הרב יעקב מאיר שטערן א"לה

הגאון ר' יצחק גריסהאבער אבד"ק פאקש ט"ז
הגאון ר' יצחק ליב סופר מדראהביטש בעל סופר מהיר ט"כ
הגאון ר' יצחק זעליג אבד"ק הנובר ט"מה
ר' יצחק מאטצען ו"מו
הרב יצחק לעכאוויטש ז"נה
ר' יצחק אייזיק הכהן האנדלער ב"כח, י"כט
הגאון ר' יצחק אלחנן ספעקטאר אבד"ק קאוונא א"יט
הגאון ר' יצחק מרדכי הורוויץ דומ"ץ דק"ק קראקא א"נח
הגה"ק ר' יקותיאל יהודה טייטלבוים אבד"ק סיגעט בעל ייטב לב ב"מ
ר' ירוחם אליהו ראזענפעלד ז"נז
הגאון ר' ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא ז"ז
הגאון ר' ישראל די קוריאל מכיד"ר בעיה"ק צפת ה"נא
הגאון ר' ישראל ארי' ליב מכיד"ר דק"ק בראד ח"מב
הגאון ר' ישראל פרנס ראבד"ק טארנאפאל ט"מח
הגאון ר' ישראל דוד מרגליות יפה אבד"ק פעזינג ו"נח
ר' ישראל פריינד ב"מו
הגאון ר' ישכר בעריש גרויבארט אבד"ק בענדין ה"כח
הגאון ר' ישעי' זילבערשטיין אבד"ק ווייטצען י"מז
הגאון ר' ישעי' פירסט אבד"ק וויען א"לג
ר' ישעי' אשר אנשיל ווייס י"ל
הב' ישעי' ציטראנענבוים ו"נז
הגאון ר' ליב פאפער אבד"ק קיצע ב"מא
הב' ליבוש שטערנחעלל ח"מא
הגאון ר' מאיר קריסנאפאלער אבד"ק בראד ח"מב
הגאון ר' מאיר א"ש אבד"ק אונגוואר ב"מ, ב"מג
הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא ה"כט, ו"נג
הגאון ר' מאיר אויערבאך אבד"ק קאליש בעל אמרי בינה ר"כב
הגאון ר' מאנדל פרידלענדר אבד"ק יערנן ב"מר
הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג א"נו, ו"ט
הגה"ק ר' מנחם מענדיל פאנעט אבד"ק דעעש ז"מו
הגאון ר' מנחם כ"ץ פרוסטיץ אבד"ק צעהלים ג"כא
הגאון ר' מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג ה"נח, ז"כג
ר' מרדכי ארי' גיפס ט"מ
ר' מרדכי ישראל פערל ג"סג, י"לא
ר' מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש ה"סג
הגה"ק ר' משה טייטלבוים אבד"ק אוהעל בעל ישמח משה ג"י
הגאון ר' משה האגזי ר"ח
הגאון ר' משה סופר אבד"ק פרעשבורג בעל חתם סופר ז"נר
הגאון ר' משה שיק אבד"ק חוסט א"כר, י"יא

הגאון ר' משה לאנדסבערג דומו"ץ בק"ק פוזנא ג"כב
הגאון ר' משה מרדכי עפשטיין אבד"ק סלאבאדקא ה"לג
הגאון ר' משה דוד שטיינזוארצעל ריש מתיבתא דבאכוב ב"ט
הגאון ר' משה יעקב דעמביטצער דומו"ץ דק"ק קראקא א"נח
הגה"ק ר' משה פאנעט אבד"ק דעעש א"יו
הגאון ר' משה יודא ליב זילבערבערג אבד"ק קוטנא ר"מז
הרב משה חיים שמערלער ב"כה
הרב משה שאול קליין ח"לא
הרב משה הלוי האפפמאן ה"מה
הרב משה סג"ל דייטש ה"נט
הרב משה נחום סאכאטשעווסקי ו"מר
הרב משה חיים שנעעבאלג ט"לז
הגאון ר' משה ליפשיץ אבד"ק בריגעל ו"נר
ר' משה וואלף ראזענבערג ו"סה
הגאון ר' נחום ברוך גינזבורג אבד"ק יאנאווא ז"כה
הרב נחום מאיר גערמאן א"נר, ו"סר, י"כ
הגאון ר' נחמ"י פייבל באנדי מכיד"ר דק"ק פראג ז"נב
הגאון ר' ניסן שענירער אבד"ק זעקליטשין ו"סב
הגאון ר' נפתלי הירש קאצנאילנבוין אבד"ק פפד"א ב"טו
הגאון ר' נפתלי לאשכרון אבד"ק סאנטוב ב"מא
הרב נתן געשטעטנער ר"כט, ה"לח
הגאון ר' עזרא אלטשולער אבד"ק ווייניטא ז"כו
ר' עזריאל שעהר ב"מח
הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא ב"ז, ו"ז, י"י
הגאון ר' עקיבא שטיינהארט אבד"ק קובנא ב"מא
הגה"ק ר' פנחס הלוי הורוויץ אבד"ק פפד"מ בעל הפלאה ה"נ, ז"נא
הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין א"ט, ו"נר
הגאון ר' צבי מאיר ראבינאוויץ אבד"ק דאמסק ג"נג
הגה"ק ר' צבי הירש אבד"ק ליסקא ר"כו
ר' צבי טייטלבוים ח"מט
הגאון ר' ראובן הכהן רפאפורט דומו"ץ בטארנאפאל ו"כב
הגאון ר' ראובן חיים קליין אבד"ק סנינא ט"כח
ר' רפאל אהרן כץ ר"מה, ח"מז
הגאון ר' שאול לנדא אבד"ק קראקא ח"כב
הב"י שאול יחזקאל וואלדנער ב"מח
הגאון ר' שבתי הכהן רפאפורט אבד"ק דאמבראווא ג"טו
הגאון ר' שלום קוטנא אבד"ק א"ש ר"מח
הגאון ר' שלום מרדכי הכהן שוואדראן אבד"ק ברעזאן ב"יר, ז"כ
הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד ו"ס, ח"מ, ט"יר, י"כה
הגאון ר' שלמה איגר אבד"ק פוזנא ר"יו

הגאון ר' שלמה חכם אבד"ק צילין וינ
הגאון ר' שלמה זלמן אולמאן אבד"ק מאקאווא אטו
הגאון ר' שלמה זלמן עמרין מביד"ר דק"ק פראג אטו
הגאון ר' שלמה זלמן ברוין אבד"ק פוטנאק בייב
הגאון ר' שלמה זלמן פערלשטיין אבד"ק אונסדארף ברמ
הרב שלמה זלמן גארדאן ג"סב
הגאון ר' שמואל סג"ל לנדא ראבד"ק פראג זינב
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס בלז, הינ
הגאון ר' שמואל ענגיל אבד"ק ראדמישלא ג"סא
הגאון ר' שמואל סלאנט אבד"ק ירושלים עיה"ק ח"מנ
הרב שמואל הלוי וואזנער ייח
הרב שמואל מנחם שניאורסאהן א"ט
הגאון ר' שמחה בונם סופר אבד"ק פרעשבורג בעל שכת סופר טיכנ
הרב שמחה רובין הינר, ייכו
הגאון ר' שמעון אהרן סופר אבד"ק עיר חרש היכו
הגאון ר' שמשון אורנשטיין אבד"ק קאליש ד"מז
הגאון ר' שניאור זלמן לאדיער אבד"ק לובלין בעל תורת חסד ח"מנ

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אוור 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ה מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט"ו קונטרס א' (קמ"א) תשרי-חשון תשנ"ב

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת תולדות	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ו
-------------	-----------------------	---

מדור זכרון לראשונים

מרן רבינו עזרי' שליח	הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל	ט
הרב נחמד לבי' נח	הגאון ר' גרשון פוליצ' אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל	יא
מרן ציונות שנים סדק	הגאון ר' יחיאל מיכל אבד"ק ציפער זצ"ל	יב
מרן מריסות	הגאון ר' שלמה זלמן אולמאן אבד"ק מאקאווא זצ"ל	טו
בענין ירושה	הגה"ק ר' משה פאנעט אבד"ק רעעש זצ"ל	יז
מרן סיוע לעבונ'ם, ונדריים	הגאון ר' יצחק אלחנן ספעקטאר אבד"ק קאוונא זצ"ל	יט
מסגרת דימונים	הגאון ר' יוסף ליב סופר אבד"ק פאקש זצ"ל	כב

מדור אגרות קודש

מכתב הרבגאון מוה"ר משה שיק אבד"ק חוסט זצ"ל	כד
--	----

מדור זכרון לאחרונים

בענין עופות ממאים, ומביר' עניים	הג"ר יוסף ראזין אבד"ק רווינסק ז"ל	כח
הערות בענינים שונים	הג"ר אברהם נתן עלכערג אבד"ק בלאשקי הי"ד	כט
מבשרי הכ"ח מר"ש הל' שחיטה	הג"ר ישעי' פירסט אבד"ק וויען ז"ל	לג

מדור פלפול והלכה

מרן עניות מעשר	הרב מו"ה יעקב מאיר שטערן שליט"א	לה
בבב' כ"ק דר"ק א	הרב אברהם יחזקאל הכהן שלאף נ"י	לט
מרן עולם במצוה פסוד מן המצוה	ר' חיים ישעי' שווימער נ"י	מה

עולת שבת בשבתו

סיפורים לשבתות ומועדים	המערכת	נא
------------------------	--------	----

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים	נג
---------------------------	----

מדור תעודות ומסיבות

כתב "המלצה"	הגאון בעל גורע ביהודה ובית דינו זצ"ל	נו
כתב "הכלה"	הגאון ר' רוב בעריש מייזליש אבד"ק קראקא זצ"ל	נח
ני כתב "מבלה"	בד"צ דק"ק קראקא זצ"ל, נז	נח
הרשום נם יטנים	נח	
מכתבים אל המערכת	נש	
צילום מכתבי קודש	יח, כג	
מכתבים וחודאות	סב	

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת
אמי מורתי

האשה החשובה
מרת פיגל ע"ה בת מו"ה חיים וואקסמאן הי"ד

נפטרה בשם טוב
ביום כ"ט לחודש מרחשון שנת תנש"א לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים
ויהא זכרה ברוך

הונצח ע"י בנה,

שלמה שפריי

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת אסתר בת מו"ה איסר ע"ה

נפטרה בשם טוב

ביום כ"ג לחודש מרחשון שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

שלום איסר בירנבוים

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אא"ז הגה"צ מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ זצ"ל

בהגה"ק מוה"ר מאיר אבר"ק דויקוב זצ"ל

נפטר ביום הכיפורים שנת תרנ"ה לפ"ק

אא"ז הגה"צ מוה"ר יואל היילפרין מברעזאן זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר אברהם זרח ארי' יהודה ליבוש מברעזאן זצ"ל

נפטר ביום הושענא רבה שנת תשי"ד לפ"ק

הו"ז הגה"צ מו"ה מנשה הורוויץ אבר"ק זאלין זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר אלי' אבר"ק זאלין זצ"ל

נפטר ביום שמיני עצרת שנת תשל"ג לפ"ק

הודי הגה"צ מוה"ר חנני' יוסף היילפרין אבר"ק זשאבנא זצ"ל

בהגה"צ מוה"ר יואל מברעזאן זצ"ל

נהרג עקה"ש עם משפחתו ביום י"ב תשרי שנת תש"ב לפ"ק

חמותי החשובה מרת מרים פיללער ע"ה בת מו"ה משה אברהם הי"ד

נפטרה ביום שמיני עצרת שנת תשמ"ז לפ"ק

תהיו נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי,

ירוחם אליהו ראזענפעלד ומשפ'

דברים אחדים

מצאנו לנכון להודיע ולהרגיש לפני הקוראים החשובים יחיו
איזה ענינים הנוגעים לקובצנו „כרם שלמה“

(א) היות שאיזה אנשים התירו לעצמם להדפיס בספרים דברים שנדפסו
בכרם שלמה, בלי שאילת רשות מהמערכת, למרות שבכל קובץ נדפס באר היטיב
„אזהרה חמורה“ לבלי להדפיס שום דבר שנדפס בקובצנו בלי רשות מאת
המערכת, לכן הננו מודיעים ומזהירים בזה, שלא נוכל לישב בחיבוק ידים ולשתוק
על עולה כזאת, ונהי' מוכרחים לנקוט צעדים חמורים לקיים את האזהרה הנ"ל
בתוקפה. ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב.
(ב) מכתבים המתקבלים בבית המערכת, בלי שם הכותב עם האררעס שלו,
לא יודפסו.

(ג) הקוראים שיחיו השולחים לבית המערכת חומר להדפסה, ורואים שעברו
כמה חדשים ולא נדפס, אל יתרעמו, כי לכל זמן ועת לכל חפץ.
(ד) נבקש מאד את כל המשתתפים בכתיבת חידו"ת, מאמרים, מכתבים,
וכו', לחוס על זמנינו היקר, לכתוב בלשון צח ומפורש, ובכתב נאה וברור, ושלא
תהא אות אחת נוגעת בחברתה, כדי שלא להכביד עוד יותר על מלאכתינו. ומי
שאינו יכול לאמן את ידו לכתוב ככה, יתן לזולתו לכתוב או להעתיק בעבורו.
(ה) כמו כן נבקש את הכותבים שלא להאריך יותר מדאי, כי אין הקובץ
מיועד למאמרים ארוכים.

(ו) שום מכתב או צילום כת"י לא יוחזר לשולחם, ומי שרוצה להחזיק בידו
העתקה, מתבקש שיעתיקנו או יצלמנו טרם שישלחנו לבית המערכת.
(ז) כבר כתבנו כמה פעמים שלא נוכל להאריך בתוארים, כראוי לכל אחד
ואחד, משעמים המובנים. בדרך זה הלכנו עד הנה, וכן ברעיתנו לעשות להלאה
ברצ"ה.

(ח) אנ"ש שהשמחה במעונם מתבקשים להודיע להמערכת בכתב או ע"י
טעלעפאן, כדי שלא יצטרכו להרגיש איזה פגיעה בכבודם ח"ו, מחמת שנשמט
שמן.

(ט) נא שלא להכביד עולנו בעניני גשמיים, בעכיבת משלוח דמי חתימה.
שלחו נא דמי החתימה תומ"י בראשית השנה טרם שאנו שולחים הזכרות
פעמיים ושלוש.

(י) בהזדמנות זו ראוי להביע תודתנו מעומק הלב לאותם הקוראים שיחיו
המסייעים לדבר מצוה ע"י שמוסיפים מעצמם על דמי החתימה הקבוע של חמש
עשרה ראללער. — אחד המרבה ואחד הממעיט יתברך מן השמים בשפע ברכות
והצלחות, אכ"ר.

בברכת התורה,

מערכת כרם שלמה

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תולדות

ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לררוש את ד'. ויאמר ד' לה שני גוים בכטנך ושני לאומים ממעיך יפדרו וגו'. המפרשים נתקשו בלשון למה זה אנכי שאינו לשון ברור. ולפי פשוטו המובא ברש"י ז"ל, שמחמת צער העיבור נתחרטה על הפצרותי שתזכה לבנים, יש לתמוה כי אחרי שהיתה עקרה עשרים שנים והרבתה כל כך בתפלה ותחנונים, למה זה לא תוכל עתה לסבול צער ההריון, ומה גם רבקה אמנו שהיתה צדיקת וסכתה ברוה"ק שעתיד לצאת ממנה יעקב אבינו וי"ב שבטי ייח, איך יתכן שלא תקבל על עצמה באהבה ורצון היסורים הללו. גם צריך ביאור במה נחה רעתה כשנאמר לה שני גוים בכטנך וגו'.

ונקדים מה דכתיב להלן בפרשתינו, שאמרה רבקה ליעקב, לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים וגו' בעבור אשר יברכך לפני מותו. ולכאורה תיבות לך נא אל הצאן, מיותרים המה לגמרי. ובמדרש רבה איתא עה"פ שני גדיי עזים טובים, ר' חלבו אמר, טובים לך, שעל ידן אתה נוטל את הברכות, וטובים לבניך, שעל ידן הוא מתכפר להם ביום הכיפורים. ודברי המדרש משוללים הכנה, כי איזה שייכות יש לשני גדיי עזים טובים עם כפרת עוונות ביום הכיפורים. עוד דקדקו המפרשים בהתחלת ברכת יצחק, ויתן לך האלקים מטל השמים וגו', למה כתיב תיבת ויתן בוא"ו החיבור, וחול"ל יתן לך האלקים. ותו יל"ד למה ברכו בשם אלקים המורה על מדת הדין, הלא בברכות הללו שברכו לפני מותו, נכללים בו כל הטובות וההשפעות בגשמיות ורוחניות בעוה"ז ולעוה"ב, כמבואר במדרש, וא"כ מן הנכון ה' שיצוה את ברכתו בשם הוי' ב"ה, שם הרחמים והחסד, ולא בשם אלקים כבחינה של צמצום.

ולתרץ כל אלו הדקדוקים, נקדים דברי הנמרא בשלהי מס' תענית, אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכו' וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנא' ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ד' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו. והנה מחול זה, פירושו ריקוד בעיגול (מלשון מחול הכרם, כלאים פ"ד), וכבר חתרו המפרשים להבין ולהשכיל מהו ענינו של ריקוד זה בעיגול. וגם יל"ד בהפסוק שמביא שם, שמתחיל בשם מרת הרין, הנה אלקינו זה, ומסיים בשם הרחמים, זה הוי"ה קוינו לו.

אמנם יובן, דהנה בספה"ק בני יששכר במאמרי חודש תמוז-אב (מאמר ד' אות א'), הביא בשם הרה"ק מאפשא זלה"ה, דענין המחול הוא, רהוולך במחול הולך סביב סביב בהיקף, ואין שם מעלה ומטה ראש וסוף, רק הכל שוין, כמו כן לא יהי' לצדיקים לעתיד לבא שום קנאה ושנאה לומר זה גבוה למעלה מזה, רק הכל יהיו בעיניהם שוין באחדות גמור, עכרה"ק. והרב חיד"א בספרו דברים אחרים (דרוש י"ז) הביא בשם כת הקורמין, שפירשו את הפסוק ואהבת לדעך כמוך אני ד', כי תיבת אהב"ה בנימטריא אח"ד, וכשארם מישראל אוהב את רעהו, ולעומתו גם רעהו אוהב אותו, הרי יש כאן שני פעמים אהב"ה, העולה

בנימטריא כ"ו כמספר שם המיוחד. וזהו, ואהבת לרעך כמוך, עי"ז אני הוי', כי שני פעמים אהבה בנימטריא שם ר'. והרב חיד"א ז"ל מוסיף שם עפ"י מה שידוע מספח"ק שזכות מצות אהבת ישראל היא גדולה מאוד בשמים ממעל ויכולה היא להפוך רוגז לרחמים ולהמתיק כל הדינים. וזהו הרמז, אם תקיים ואהבת לרעך, עי"ז תיבת כמו"ך, העולה בנימטריא אלקיים, נמתק ונעשה אני ר'.

והנה נודע דתיבת „זה" מורה על מדת האחדות, כאו"ז"ל על הפסוק נסעו מזה, הסייעו עצמם מן האחות. וזהו כוונת דברי הגמרא הנ"ל, עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים, היינו עיגול המורה על ענין השתוות, להראות גודל כוחה של מדת השלום והאחדות, שע"י שלא נתגאה אדם על זולתו, ולא קינא איש את רעהו, זכו לגאולה (כאו"ז"ל במדרש סוף פ' שופטים, חביב הוא השלום שאין הקב"ה מנחם את ירושלים אלא בשלום), ואז כל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר, הנה אלקיני, כלו', עד הנה, כל זמן היותנו בגלות המד, היתה שולטת בעולם מדת הדין הנרמז בשם אלקיני, אבל על ידי תיבת „זה" הרומז על האחדות והשלום, קוינו לו ווישענו, שנמתקה מדת הדין וזכינו לישועה האמיתית בגאולה שלימה. ומסיים הפסוק, זה הוי' קוינו לו, של ידי מדת זה, נתחפכה מדת אלקיני למדת הוי' אשר קוינו לו, וזכינו אשר נגילה ונשמחה בישועתו.

ובדבר האמור יובנו היטב דברי רבקה שאמרה אם כן למח זה אנכי, כי דבר זה ידעה רבקה, שבכרי שיזכו בני ישראל לקבל את התורה, שניתנה בלשון יחיד אנכי ר' אלקיך אשר הוצאתיך וגו', עליהם לבוא בברית יחד כאיש אחד ובלב אחד, כאו"ז"ל במכילתא עה"פ ויחן שם ישראל נגד ההר, שבשכר מדת האחדות שהיתה ביניהם זכו לקבל את התורה, ולכן כשראתה רבקה אמנו שהבנים מתרוצצים בקרבה, והיא חשבה שמשניהם עתידים לצאת בני ישראל, ועתה הם מריבים זה עם זה, צעקה ואמרה, אם כן למח ז"ה אנכי, כלומר, איך יקבלו בני את התורה הנרמז בתיבת אנכי, אשר אי אפשר להיות בלתי עם מדת ז"ה, שיהיו כולם באחדות גמורה, ולכן ותלך לדרוש את ר'. ויאמר ר' לה שני גוים בבטנך, כי זה לעומת זה עשה האלקים, ושני לאומים ממעיך יפרדו זה לרשעו וזה לתומו, כלו', אל תראני שהם מריבים זה עם זה ואינם יכולים לדור יחד באהבה, אדרבא, יראת ר' שנאת רע, ועשו הרשע מצוה להתרחק ממנו ולשנאותו בתכלית השנאה, כי זורו רשעים מרחם, ותמיד יהי' התנגדות בין הטוב והרע, וכן ראוי להיות. אמנם זרע השלום, היא כנסת ישראל העתידה לצאת מעקב אבינו, לעולם ועד לא יהי' ביניהם פירוד לכבות ח"ו, כי אם אחוה וריעות ורב שלום בנך, ובאהבת אמת יתקדרו ויעשו אגודה אחת לקרוא בשם ר' ולעברו שכם אחד יחד שבטי ישראל, ועי"ז יזכו לקבלת התורה וקיומה לנצח נצחים.

והנה רבקה אמנו כאשר רצתה נפשה שיעקב בנה יקבל גם גשמי הברכות לטוב לו בעוה"ז ולעוה"ב, ידעה היטב כי אין הברכה מצוי' במקום שיש ריב ומדון, ואם אין שלום אין כלום, כמו שאמרו חכמז"ל (בשלהי עוקצין) אר"ש בן חלפתא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, והוא ברוך ומנוסה שבמקום שאין האחדות שורה רק קנאה ושנאה ותחרות, יש שליטה להספ"א רח"ל, כמאמר החכם המובא בשלה"ק, מחלוקת אחת רוחה מאה

פרנסות. וכן מצינו בפרשתנו אצל הכארות, דכתיב ויחפור באר אחרת ולא רבו עלי' ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ד' לנו וגו', הרי מקרא מפורש, שאם אין מריבה יש שפע של פרנסה ברחבה. והנה בספה"ק נועם מגדים (בסוף הספר בהספדו על הגה"ק הרר"ש מניקלשבורג זצ"ל) מפרש הפסוק בשיר השירים, צאי לך בעקבי הצאן וגו', עפ"מ ש"כ מהר"ש אלגאזי ז"ל דטבע הצאן להיות באחרות, שלא כדרך שאר חיות השרה אשר איש את דעהו חיים בלעו, רק הם תמיד באגודה אחת, ולכן נמשלו ישראל בדברי הנביאים לצאן ד' ומרעיתו, וזשה"כ, צאי לך בעקבי הצאן, להיות בשלום ובאחרות, עיי"ש.

ועפ"י יובן מה שאמרה רבקה ליעקב, לך נא אל הצאן, עדה"כ צאי לך בעקבי הצאן, לאחוז במדת האחרות והשלום, בעבור אשר יברך לפני מותו, כי רק ע"י מדה טובה זו תזכה לקבל את הברכות שיתקיימו בידך לעולם, ובדרך זו ילכו בני ישראל תמיד, לרחם אחד על חברו ולהשפיע לזולתו מאשר חלק ד' לו, ואיש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק, ואז ברכות ד' יחולו על ראשם.

וזה יש לכוון ברברי המדרש, שני גדיי עזים טובים, טובים לך, שעל ידך, כלו' כשתתנהג במדת הצאן, אתה נוטל את הברכות, כי אין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, וטובים לבניך, שעל ידך הוא מתכפר להם ביום הכיפורים, כי אין יוהכ"פ מכפר ער שירצה את חברו.

ובזה גם יבוא על נכון אומדו ויתן לך בוא"ו, כי אות וא"ו במילואו, ו' א' ו', עולה י"ג כמספר תיבת אהב"ה ותיבת אח"ד, לרמוז על מרת האחדות והאהבה. וזשה"כ, ויתן לך האלקים, בוא"ו יתירה, לרמוז שכל הברכות הללו מגיעים אליך בזכות האהבה והאחדות הנרמזת באות וא"ו. ומה"ט כתיב ויתן לך האלקים, שם מרת הדין, כי כבר הובא לעיל בשם הרב חיר"א ז"ל, שע"י אהבת ישראל מתהפכת מדת הדין לרחמים, ולכן הזכיר כאן שם אלקים, לומר שאף מדת הדין עונה אמן ומסכמת על כל הברכות.

והנה ענין זה של קנאה ופירוד לבבות, אף בין החרדים אל דבר ד', צריך תיקון גדול, ופרשה זו יפה נדרשת בכל עת ובכל שעה, כי בעוה"ר עדיין השטן מרקד בינינו, ואף בקרב חסידים ואנשי מעשה המדקדקים בקלה כבחמורה, אומנתו של היצה"ר להפריא שלום אחים ולהכניס טינא בלב איש על רעהו, על כן עלינו להתאמץ ביתר שאת ויתר עוז לעקור מדה רעה זו מבינינו ולשרש אחרי', רק אדרבה נראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם, וכל אחד ואחד ידרוש וישתדל בטובת רעהו והצלחתו, וכלשון כ"ק אאמו"ר הגה"ק זצ"ל הי"ד באגרת הקורש, שזהו ררך החסידות לסייע לזולתו הן במילי דעלמא והן במילי דשמיא, ודבר זה יחיש פעמי משיח צדקנו. כאשר כבר מלתי אמורה לפרש בזה מאחז"ל במס' גיטין (ל"ו ע"ב) הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתן ואין משיבין עליהן הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו (שופטים ה'). דכאשר יאיר הקב"ה בוקרו של משיח, יוריה השמש בכוחו וגבורתו כמאה"כ ואור החמה יהי' שבעתים וגו' (ישעי' ל'). ומאחר שבעון שנאת חנם חדבה עירנו וניטל כבוד מבית חיינו, כן בתיקון ענין זה בשלימות, יאיר ד' לנו את אור נאולתנו. וזשה"כ,

ואוהביו, היינו בזכות מדת האהבה בקרב בני ישראל, שיהיו שומעים חרפתם ואינם נוטרים שנאה, רק מוחלין בלב שלם ונפש חפוצה, נזכה ליום צאת השמש בנבורתו בתשועת עולמים בב"א.

בדין רבית על ידי שליח

מהגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל⁽¹⁾

בי"ד סי' ק"ס בב"י הובא המרדכי בשם תשובת רש"י שהתיר ללוות ברבית ע"י שליח, והב"י ולבוש וט"ז מחו לי' מאה עוכלי, ושאר רבותינו האחרונים ז"ל חכמי אשכנז ז"ל החזיקו במעוון של דברים הללו ואחריהם החזיק בספר משנה למלך פ"ה מהלכות מלוה הלכה י"ד. וכל דבריהם הולך סובב על קושב אחד, לחלק היכא שהלוה הלוה המעות מיד המלוה ושלחו לו הריבית ע"י שליח שאז הוא אסור, משא"כ כשהיתה ההלוואה ע"י שליח. ועם היות שהגאון ט"ז רחה זה, חזר בספר נקודת הכסף והחזיקו, ועיקר דבריו מטעם דכיון דאין שליח לדבר עבירה, הרי הוא כאלו השליח הלוה לעצמו, ועיקר דבריו מתפרשין היטב על ידי ספר משנה למלך, שכיון לדבריו ממש, עם שלא ראהו, וגם דברי ט"ז נעלמו ממנו, ושורש הדברים, דהוי כאלו השליח לזה לעצמו וחזר לעצמו ולוהו לזה, וזה שנותן הרבית למלוה, הוי כאלו אדם אחר נתנו לו, וכאומר הילך ד' זוזי ולוה מעות לפלוני דשרי, וכ"כ משנה למלך להדיא, עיי"ש.

ועם היות ידעתי מיעוט ערכי כקוף בפני אדם לפני אחד מתלמידי כל א' מהגאונים הללו נ"ע, מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך, כי נפלאו דבריהם ממני, ולא אוכל להבינם. חדא, במה שכתבו דכיון דאין שליח לדבר עבירה הוי כאלו זה הלוה לעצמו, ולא מצאתי טעם בדברים הללו, דהא אין איסור בהלוואה אלא בתנאי הרבית, ולמה לא נאמר שההלוואה קיימת, ותנאי הרבית אין בו ממש משום דאין שליח לדבר עבירה והוי כאלו. הוא התנה זה מדעתו, ואפילו אי הוא בעצמו אמר הכי, אית לן למימר דדינא הכי, משום דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה. [ועיין בס' מחנה אפרים הלכות מלוה ולוה סי' ל"ז דף צ"ו, ויש לפקפק בדבריו], ועכ"פ על ידי שליח אית לן למימר הכי.

ותו, לו יהי כדבריהם ז"ל, מ"מ לדעת הטור וודאי דאסור, דהרי אפילו באומר הילך ד' זוז ואופי' זוזי לפלוני, כתב הטור דדוקא בשלא הבטיח הלוה למלוה שפלוני יתן לו, משא"כ כשהבטיחו, ואפי' לדעת הרשב"א ז"ל בתשובה שהביא המשנה למלך שם ברף ע"ג [מלבד שיש לפקפק בדבר], מ"מ היכא שהלוה עצמו לוקח הני זוזי ומביאו למלוה, נראה בפשיטות דאסור מכאן, דאי לאו דהלוה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' י"א עמוד מ"ג. תשובה זו הועתקה מעצם כתי"ק המונח בגניזת ידידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרום מו"ה שאול הוטנערער ז"ל מאנטווערפן. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

לו לא הי' מטריח להביא לו מתנה זו, ולא גרע מיהת מרבית דברים, וכ"ש שהוא אומר ללוח שלו שיתן, וא"כ כאן השליח שהוא הלוח לרעתם, מבקש מלוח שלו שיתן, פשיטא שהוא אסור. וכ"ש שהשליח שנעשה לרבריהם מלוח לזה הלוח ומתנה עמו שיתן רבית דלא גרע מאומר תן וזו לפלוני ואלוה לך, רהוי רבית קצוצה לרעת רוב הפוסקים, ואפילו אומר תן לצרקה או לנכתי, וכ"ש הכא שהוא חייב לפלוני.

ועוד לרבריהם יצא לנו דין מחורש, דרינא רמלוח גם בנוף הקרן בהרי שליח דאיהו לוח דירי' הוי ולית לי' דינא בהרי לוח כלל, וזה דין מחורש לא שמענו לאחר מן הפוסקים ז"ל, ואי משום ראית לי' דינא רמשתעבר לי' מדר"ג, מ"מ נפקא מינ' להיכא דאיכא בעלי חובות אחרינא על השליח ולא על הלוח. ומה שתירץ הש"ך בנקודת הכסף על הט"ז ממהיה דאפטרופוס משום דירו כיד יתומים, אכתי קשיא לפי דברי הרשב"א ז"ל בתשו' המובא בב"י, דאין היתומים צריכים להחזיר, וע"כ לאו כיד יתומים חשיב לי' ממש, וא"כ מאי טעמא אסור, [ונראה דעת הרשב"א ג"כ דודאי משום דאין שלד"ע לא מחשבינן לי' כידם ממש], וקרי לי' סרסורא דחטאה.

גם מה שהשיב דחרא מינייהו נקט, זה אינו תירוץ כלל, דלמה שרינן איסורא דאבק רבית רהוי מיהת איסור דרבנן או קרוב לשכר ורחוק להפסד, ולווחו ב"ד ברבית קצוצה רמותר אפילו דרקנני. שוב ראיתי שיש לעיין ברינא דאפטרופוס בספר מחנה אפרים סי' ה' גם בסי' ו' מסיק דלא כרש"י, גם יש לעיין בגמרא גבי רב ענן אמר שמואל מעות יתומים מותר להלוות ברבית קצוצה, ודו"ק. שוב האיר ה' את עיני ומצאתי בראבי' סי' אלף ל"ג כתב וז"ל, נשאלתי ראובן טען לשמעון שלחתי שלוחי אליך שתלוה לי מעות כך ברבית קצוצה וקצץ עמך הרבית לשנה נתן לו הקרן והרבית והנני תובע ממך והשיב שמעון לא לך ולא לשלוחך הלויית לא ברבית ולא בחנם, נראה בעינינו שאם השליח לפנינו שעומר ואומר אני ווראי הייתי שלוחו של ראובן יש לו לשמעון לישבע וליפטר, אבל אם אין השליח לפנינו, מצי אמר לי' שמעון לאו בעל דברים ידי את, ואע"ג דאיהו לא טעין אנן טעינן לי' בכה"ג, ואין לב"ד להשביעו על כך דשמא כשיבוא השליח יאמר לא לויתי משמעון אלא מאחר, או יאמר המשכון שלי הי' ולצרכי לויתי, ואע"ז לישבע כי אם לי, ונמצא שלא נפטר בשבועה שנשבע לראובן. הרי בהדיא פסק דלא כי הך דינא, ורוחק לחלק מפני שהי' משכון, דהא לא נקט טעמא דמשכון לכתחלה, וגם דאין סברא לחלק בענין אין שליח לדבר עבירה מהאי טעמא, דהא באומר צא וקדש לי אשה אפי' נתן לו כסף אומרים אין שליח לדבר עבירה, ואע"ג דהמדרכי נאמן ביתו של ראבי' ולא הביאו, מ"מ העיקר דרינא לענ"ד שאין לסמוך על זה כלל וקרוב בעיני לאיסור דאורייתא, וה' ינחנו בדרך אמת וישמרנו מכל חטא ומכשול וטעות. (שוב מצאתי בספר מחנה אפרים הלכות מלוח ולוח דיני רבית סי' ו' כתב ג"כ לאיסורא, ועיין עוד שם סי' ה'. — ועיין עוד בההיא דאין נזקקין לנכסי יתומים, וכמדומני שכבר נזכר קושיא זו באיזה מחבר).

דבר נחמד לפרשת נח

מהגאון מוה"ר גרשון פולין אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל⁽¹⁾

בפרשת נח בפסוק וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, פירש"י, כי השחית כל בשר, אפילו בהמה חי' ועוף נזקקין לשאינן מינן, ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס, ופירש"י, קץ כל בשר, כל מקום שאתה מוציא זנות אנדרלמוסא באה לעולם והורגת טובים ורעים, כי מלאה הארץ חמס, לא נחתם גזר רינם אלא על הגזל, עכ"ל. והקשה הרא"ם שנראה רבריו סותרים, כי מתחילה פ' שנהרנו בשביל זנות, והרר מפרש שלא נחתם גזר רינם אלא על הגזל, ורחק עצמו ליישב שנחתם גזר רינם על הגזל, אבל עונשם חי' בשביל זנות, מש"ה הורגת טובים ורעים, יע"ש. וביפה תואר פרשה כ"ו רוחה רבריו, וכתב רבאמת ברייתות חלוקות המה, וררכו של רש"י להביא שניהם. ומהרש"א בפרק חלק בח"א (רף ק"ח ע"א) רוצה לתרץ רבריו רש"י ברוחק, שהיו יכולין להתפלל ולבטל הגזירה אבל מחמת עון גזל לא הועילו בתפילתן.

וג"ל לפי פשוטו ויתורץ נמי קושית מהרש"א שמה על הא דאמרין בסנהדרין דף נ"ו ע"ב, תנא רבי מנשה אי דריש ויצו כו' והני כל חרא וחרא באפי נפשי' כתיבא כו' תנא רבי רבי ישמעאל כל מקום שנא' השחתה כו' עבורת אלילים רכתיב פן תשחיתון, ופירש"י ולא נענש אלא אם כן הוזחיר, רכתיב כירק עשב נתתי לכם את כל ולא כירק גן כו', והקשה מהרש"א, הלא כתיב כי מלאה הארץ חמס ופירש"י שלא נחתם גזר רינם אלא על הגזל ולא נענש אלא א"כ הוזחיר, ממילא ידענו רבני נח נצטוו על הגזל, ולמה לי ללמוד מקרא כירק עשב כו', עכ"ל. ונקדים מה שפירש"י בפרשת נח על קרא ויהי כל הארץ שפה אחת ורברים אחרים, ופירש"י שפה אחת לשון הקורש, ורברים אחרים, כאים בעצה אחת ואמרו לא כל הימנו שיבויר לו את העליונים נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה, רבר אחר על יחידו של עולם כו', ומשם הפיצם ר' מעל כל הארץ, פירש"י ומשם הפיצם, לומר שאין להם חלק לעולם הבא, וכי איזה קשה של דוד המבול או של דוד הפלגה, אלו פשטו ידם בעיקר לחלחם בו ואלו לא פשטו יד בעיקר, אלו לא נשטפו ואלו נאכרו מן העולם, אלא שרור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם ואלו חי' נוהגים אהבה וריעות ביניהם שנא' שפה אחת ורברים אחרים למדנו ששנאו מחלוקת וגדול השלום, עכ"ל.

ולפי"ז אפשר לומר רשפיר כתב רש"י לעיל רעונש דוד המבול חי' על זנות שהי' הורג טובים ורעים ועכ"ז נחתם גזר רינם על הגזל, ראלו לא גזלו לא חי'

(1) כתבנו אודותיו בכד"ש קונטרס ס"ב עמוד ז'. — דבר זה הועתק מתוך פנקס כת"י אחד מתלמידיו המונח בננוי ירינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שואל הוטטערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

מריכים והי' שלום ביניהם היו ניצולים כמו דור הפלגה, אבל בשביל שהי' גזל הי' מריכה ביניהם לכך נחתם גזר דינם על זנות.

ומעתה מיושב נמי קושיה מהרש"א, דליכא למילף רבני נח נצטוו על הגזל משום דלא ענוש אלא א"כ הזהירם, דהא לא ענשו בשביל גזל, רק מכח גזל נעשה מריכה ביניהם, ואכתי איכא למימר דלא נצטוו על הגזל, ואצטריך למילף מקרא כירק עשב ולא כירק גן.

ברין צוואת שכיב מרע

מהגאון מוה"ר יחיאל מיכל אבר"ק ציפער זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום א' י"ב אדר ראשון תר"ג לפ"ק פה ציפער.

שלומים אלף, לשר האלף, גבור בתורה, משיב מלחמה השערה, משרד הרים ומישר רכסים, צנא מלא ספרא, ה"ה כבוד הרב הגדול המופלא ומופלג בתורה, החריף והשנון כקש"ת מו"ה וואלף ג"י, ריש דייני דק"ק סערדאהעל⁽²⁾.

מכתבו הרמה הגיעני לנכון, והאותיות שאלוני ברבר המעשה אשר קרה בקהלתכם, אשר איש א' הי' מצוה מחמת מיתה, ועשה שטר צואה, אשר זה תורפה, שכאשר הי' מוטל על ערס דוי, חילק נכסיו קרקעות ומטלטלין, וכך אמר וציוה, שהבית העומד על הגרונר של האדון פלוני יר"ה, יהי לעולמי עד לקרן קיימת לטובת נשמתו, דהיינו משכר רירה געלר של כל שנה ושנה, ישולם עשרים זהו גרונר געלט, דעטא רעפערציאהן על הבית, וואס בענעטהיגט זיין ווירד, והמותר שייך להרבני מו"ה פלוני, ולהרבני מו"ה פלוני, ולהרבני מו"ה פלוני, ויחלוקן שוה בשוה, והמה מחויבים ללמור עבור נשמתו כל השנה, ובכל שנה ושנה ביום היארצייט כו', וחומר שטר צואת שכיב מרע קבלתי עלי ועל יורשי אחרי, כחומר כל שטרי צואות ש"מ רנהיגין בישראל, כתיקון חז"ל, דלא כאסמכתא ורלא כטופסי רשטרא, כתבנו וחתמנו כו', עכ"ל הצוואה. ויש לשאול כאן איזה שאלות, (א) אם יש על הקרן קיימת הנ"ל לב"ד או לקהל מענות ותביעות, מרלא הזכיר בצואתו לא ב"ד ולא קהל, וא"כ י"ל דלא נתן אלא להני ג' לומדים ולא לאחרים, מרלא הזכיר ואחריהם לפלוני, והא רכ' לק"ק,

(1) הוא בנו של הרב מוה"ר אברהם מאיר. שימש ברבנות בק"ק קלאוונע, ובק"ק ווידאווע (במדינת פולין), ואח"כ נתקבל לאבר"ק ציפער (במדינת הגר). נרפס ממנו ספר חיי עולם על שו"ע יו"ד, וספר דרך חיים על הל' פסח. נפטר ביום כ"א לחורש אדר שנת תר"ד לפ"ק. העתק מתשובה זו קבלנו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ינשאהו חשי"ת על גפי מדומי הצלחות.

(2) הוא הגאון מוה"ר וואלף באניהאד ראבר"ק סערדאהעל זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ז עמוד י"ג.

היינו דהני ג' לומדים אינם רשאים למכור, אבל יוכלו להורישם לבניהם, ולא נתן גוף הבית לפירות, והא דכ' ק"ק היינו שלא ימכרו אותו ויאכלו את המעות, אלא הבית יהי' תמיד לפירות להם ולבניהם אחריהם, ע"כ תורף השאלה הא'. (ב) יש לשאול על לשון הצוואה, דהנה לשון הצוואה מבואר בנ"ש, וע"כ צ"ל דנתן להנך ג' לומדים גוף הבית לפירות, דליכא למימר דלא נתן רק הפירות, הא הפירות הוי דבר שלא בא לעולם, והדירה הוי דבר שאין בו ממש, וע"כ דנתן להם גוף הבית לדירה, ועוד הרי כתב בסוף, כחומר כל שטרי צוואות דנוהגין בבני ישראל, ומבואר בס' רמ"ב בח"מ ברמ"א היכא דכ' בסוף כתיקון חז"ל, ודאי נתן באופן המועיל. (ג) יש לשאול אם מותר למכור הק"ק אפילו לקח תמורתו בית אחר או לא, ע"כ תורף השלשה שאלות בקצרה.

הנה אשיב תחלה לבאר אם נתן גוף הבית ללומדים אלו או לא. — הנה בח"מ סי' רי"ב ס"ו כתב המחבר שם וז"ל, דין ההקדש ודין העניים אינו כדין הדיוט, שאלו אמר אדם כל מה שתלד בהמתו יהי' הקדש לבדק הבית או אתננו לצדקה, אעפ"י שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר כל היוצא מפיו יעשה, והואיל הרבר כן אם ציוה אדם כשהי' שכ"מ, ואמר כל מה שיוציא אילן זה לעניים, או כל שכר בית לעניים, זכו בהם העניים. (הג"ה) וי"א דלא קנה ההקדש ולא הצדקה דאין אדם מקדיש דשלב"ל, וממילא דבריו בטלים, אבל אם אמר כשתלד בהמתו כו' וכיוצא בזה, אתננה להקדש או לעניים חייב לקיים דבריו מטעם נדר, ודוקא אם הנודר קיים, אבל אם כבר מת אינו כלום, שהרי אינו כאן לקיים נדרו, וסברא אחרונה עיקר, וכן ראוי להורות, עכ"ל. והנה לפי"ז נראה לכאורה בנ"ד דצריך שיתן גוף הבית ללומדים האלו, דאם אינו נתן להם אלא הפירות מבית, דהיינו שכר דירה געלד, לא היו קונים ג' לומדים הנ"ל, כהכרעת רמ"א בסברא אחרונה הנ"ל.

אבל באמת אחר העיון נ"ל דאינו דומה כלל להך נידון של רמ"א, דהרי בשטר צוואה כתב שהבית יהי' לק"ק לעולמי עד, וצריכין אנו לבאר כוונת השכיב מרע במה שאמר שהבית יהי' לק"ק. והנה בח"מ ס"מ ס"ב סט"ו אי' וז"ל, לשון שרגילין לכתוב בשטרות אעפ"י שאינו מתיקון חכמים, אלא לשון שנחנו ההדיוטות לכתוב במקום ההוא הולכין אחריו, ואפי' לא נכתב, דנין אותו כאילו נכתב עכ"ל, ודין זה מקורו מב"מ דף ק"ד, דכמה תנאים דרשו לשון הדיוט, ופי' רש"י, לשון שהרגילו הדיוטות לכתוב שלא כתקנת חכמים, הי' דורש הלשון לפסוק הדין אחריו, עכ"ל. ודין זה שדורשין לשון הדיוט הוא הלכה פסוקת, ולפי"ז הלא כוונת ההדיוטות באמרם שרבר זה יהי' לק"ק לטובת נשמתו, והפירות מהק"ק יותן לעניים, אין כוונתם כלל שהק"ק יותן עצמו לעניים, אלא כוונתם שהק"ק עצמו יהי' הקדש, ואין לשום אדם זכות בו, רק הפירות שיוציא הק"ק יותן לעניים, והכי נהיגי' עלמא, וכל הק"ק שנעשים בכל הקהלות שבכל תפוצות ישראל, נעשים על דרך זה, וכן הוא כוונת לשון ההדיוטות בכל הקהלות באמרם שרבר זה יהי' ק"ק, מחשבתם וכוונתם הוא שהק"ק עצמו הוא הקדש ואין לשום אדם זכות בו רק הפירות שיוציא הק"ק, בזה יעשו דבר טוב, לפ"ז גם בנדרון דידן

ווראי דורשים לשון הדיוט, וכוונת השכיב מרע היתה שגוף הבית יהי' הקדש לק"ק ואין לשום אדם זכות בו, רק הפירות שיעשה הק"ק יותן להנך ג' לומדים, והרי הדברים ק"ו, דמה אם לא נכתב הדבר בפירוש בשטר, דורשין וכולו נכתב דמי, כ"ש כאן שנכתב בפירוש שהבית יהי' ק"ק לעולמי עד, כ"ש שדורשים לשון זה בלשון הדיוטות, ועוד הא בסוף שטר הצוואה כתוב בזה"ל, וחומר שטר צוואה קבלתי עלי ועל י"א כחומר כל שטרי צוואות דנהיגין בישראל עכ"ל, וא"כ הלא כל שטרי צוואה דנהיגין בישראל וכל הק"ק דנהיגין בישראל הכי נהיגי, שגוף הק"ק הוא הקדש ואין לשום אדם זכות בו, ומהפירות שמוציא הק"ק עושין דבר טוב, וא"כ נמי כוונתו של השכיב מרע הי' כן, שגוף הבית יהי' הקדש, ומשכר דירה געלד יעשו דבר טוב ליתן לג' לומדים הנ"ל, וכבר מבואר ברמ"א בח"מ סי' ס"א סעיף ה' היכא דכתוב בשטר ואחריות שטרא דין קבילת עלי ככל שטרי צוואות דנהיגין בישראל, קאי זה אלעיל על מה שכתוב בגוף השטר הצוואה, דהיינו שהק"ק יהי' על דרך כל ק"ק דנהיגין בישראל, וכל זה ברור ופשוט.

ואין להשיב על זה כיון דלא פרט איש ידוע ולא מינה איש ידוע על הק"ק שישא ויתן בצורכי, א"כ איך אפשר לומר דהקדש הבית, מי זכה בעד ההקדש, הלא לא מינה איש ידוע על הק"ק מי שיהי' על הבית. הא ליתא, כיון שכתבתי שהקדש הבית, א"כ זכה הגבאי צדקה בעד ההקדש כדאיתא בב"ק דף ל"ו ע"ב גבי ההוא דאמר ניתבא לעניים, אמר ר"י כבר זכו בהם העניים, וקאמר ר"י שם אנן יר עניים אנן, ופי' רש"י שם בשביל שר"י הי' גבאי עניים הוא זכה בשביל עניים, וא"כ בנ"ד נמי, כיון שהקדש הבית זכה הגבאי בבית, דהיינו גבאי הצדקה בעד ההקדש ובעד ג' לומדים הנ"ל. וכיון שזכינו לזה דבנ"ד הקדש גוף הבית, ממלא כל הטרחות שטרח מעב"ת להוכיח שגוף הבית נתן לג' לומדים, דאל"כ הוי דשלב"ל, ולפי מש"כ דברי מעב"ת ממולא נדחים, דאין ענין דשלב"ל לכאן, כיון שהקדש גוף הבית הוי כמקדש דקל לפירותיו דבכה"ג לכ"ע חל ההקדש, ועד כאן לא פליג הרמב"ם עם הנאונים בח"מ סי' רי"ב סעיף ז' שהבאתי בתחלת דברי, אלא באם אמר כל מה שיוציא אילן זה יהי' הקדש, שלא הקדש האילן רק הפירות, אבל אם הקדש האילן לפירותיו, לכ"ע חל ההקדש.

ועתה אבאר בענין השכר דירה געלד שאמר השכ"מ ליתן לג' לומדים הנ"ל, ואומר אני דהדבר פשוט שהני ג' לומדים זכו בשכר דירה נעלד, ומחוייבים ליתן להשלשה לומדים שכר דירה געלד של הק"ק, והטעם פשוט דהא קי"ל מצוה לקיים דברי המת, וכיון שהמת צוה ליתן לג' לומדים שכר דירה נעלד, מצוה לקיים דבריו, הן אמת שבח"מ סי' ר"ן סעיף כ"ג מבואר דעת י"א דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא דאתפסי' ביד שלישי, וא"כ יש לכאורה לפקפק דהכא לא שייך מצוה לקיים דברי המת כיון דלא אתפסי' ביד שלישי, אבל באמת גם מהא לא תברא, חדא לפמ"ש לעיל שהקדש גוף הבית, והרי קי"ל בכל דוכתא אמירה לנבזה כמסירה להדיוט, וגם קי"ל דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמי, א"כ הרי הוי כאלו התפס הבית ביד הגזבר לפירותיו ליתן לשלשה לומדים שכר הבית.

ומעתה מתבררת השאלה השלישית, אם יכולים למכור הבית ליקח תמורתו בית אחר, הנה לפמ"ש, הדבר פשוט שאין יכולים למכור כיון שהקריש הבית מי ימכור ומי יש לו זכות בבית למכור, הלא אין אדם מוכר דבר שאינו שלו, כנ"ל פשוט. — ויש לי עוד להאריך בענין זה בדברים נכונים, אך להיות כי בשבוע העברה לא הייתי בביתי כאשר בא מכתב מעכ"ת אלי, והומן קצר, לכן ראיתי לקצר, ותו לא מירי.

מנאי אוהב נאמן לנצח נצחים,

נאום הק' יחיאל מיכל החופ"ק ציפר

בדיני טריפות

מהגאון מוה"ר שלמה זלמן אולמאן אבר"ק מאקאווא זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. מאקא עש"ק פ' ויצא תרכ"ה לפ"ק.

חיים וברכה למשמרת שלו' לתלמידי הותיק הרבני המובהק, צנא
חרש מלא עתיק, נאה מקיים ונאה דורש במתק, מו"ה איסרל טויבר
נר"ו.

כרגע נראה לי בבית מכתבך הבהיר מן שבוע העבר על הרואר, שמחתי
בהראות משלומך ושלום תורתך, ועל דבר תורה אשר באת, הנני משיב על אחרון
ראשון, אודות השאלה אם שומן אוזות הבא מחמת רוב פישום אם סותם או לא,
והנה הקשית על דגול מרבבה בסי' מ"ט שכתב, בזה לא שייך סברת הר"ן ראם
הי' נקב שנטרפה לא הי' נסרך ולא הי' עליו שומן דלמא הי' כבר שומן זה עליו,
והקשית א"כ למה דופן סותמה מהני. — תמהני עליך כי לא ראית ולא עיינת
בדגול מרבבה בסוף דבריו, דכוונתו כיון דהי' שומן כבר עליו, א"כ הדרן לסברת
באר עשק, כיון דבא מחמת פישום, ואם תכחש סופו להתפרק, ממילא לא הוי
סתימה, עיין שם ותמצא.

ובאמת בנוף דברי באר עשק, צריך ביאור טובא, למה צריך לומר כיון ראם
תכחש לא יהי' סתימה וסופו להתפרק, תיפוק לי' דלא הוי בתולדה והוי סתימה
דלאחר זמן דלא מהני כמבואר בש"ך סי' ל"ו סעיף ג' דשמנא דרופן סותמתה
מהני כיון דהוי מיר בשעת נקב, וה"נ חיישינן דלמא בשעת נקב לא הי' עריין
שומן עליו. אולם באמת זה קשה סתם, למה שומן אוזות או שאר שומן סותם,
ניחוש דלמא בא השומן לעולם לאחר שניקב, וכבר נתקשה בזה הפנים מאירות

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ד עמוד ט'. תשובה זו הגיע אלינו מאוצרו
הטוב של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף ג"י. יצו ר'
אתו את הברכה.

חלק ראשון בסי' א', והפמ"ג בסי' ל"ו סעיף ג' בט"ז רצה לתרץ, דאוקמינן על החזקה, כמו בגבינות בסי' פ"א דאמרינן השתא הוא דניקב, וכוונת פמ"ג הוא כך, דכבר ביארו אחרונים הפלתי ותב"ש למה פסקינן בסי' נו"ן בגולד ריעותא מחיים לא אוקמינן על חזקת כשרות, ובגבינות כודאי גולד ריעותא מחיים, ואפ"ה אמרינן השתא הוא דנשרפה ואוקמינן על החזקה, ותירצו כאחד, דהסברא כך היא, דודאי מאותו שעה ואילך שגולד ריעותא תו אבדה החזקה חזקת כשרות, אבל התם בגבינות אנו רנין באיזה שעה גולד ריעותא, אוקמינן על חזקה רכל ריעותא דגולדה התחילה רק ביום אחרון, ולפ"ז שפיר קאמר הפמ"ג דאוקמינן הכא רכל ריעותא שהתחילה לנקב הרקין או קורקבן הוא רוקא בזמן מאוחר לאחר שהי' בו שומן הלז. (אף דאיכא חזקה בהיפך דאמרינן השתא רנתפטמה, מ"מ איכא לזה חזקת כשרות של בהמה).

אולם באמת בחרושי פסקים שלי הקשיתי, לפ"ז למה פסקינן גבי ושט שמא הבריא והיינו שמא נתרפא, הא תוס' כ' במס' שבת גבי המסס ובית הכוסות בזמן קצר ליכא למיחש שמא נתרפא, עיין בשבת דף ל"ו, וא"כ אף שתחב קוץ בושט נימא רכל ריעותא התחילה סמוך לשחיטה, רכל הקוץ הי' סמוך לשחיטה, ומח"ט מתירין חלבה וגבינה שלה, וממילא ליכא למיחש שמא נתרפא, רהא בזמן מיעוט ליכא למיחש, וקושיא עצומה היא. ומתוך כך ישבתי שיטת ר"א הזקן שהוא בראש ראנן פסקינן רלא כעולא רלא חיישינן שמא הבריא, ותמהו עליו רהא אנן פסקינן חוששין לספיקא דרבנן, ותרצתי, לרדן דפסקינן בגולד ריעותא מחיים לא אוקמינן על חזקה, כדפסק ש"ך בסי' נ', ראנן פסקינן כרכא ביכמות יגיד עליו ריעו, ושפיר איכא חילוק בין ספק דרבנן או ספק שמא הבריא, כיון דבשמא הבריא אנו רנין אימת גולד ריעותא, אבל הנמ' אזיל לרבה ביכמות דאף בגולד ריעותא אוקמינן על חזקה, וע"כ טעם דחוששין לספיקא דרבנן משום רשכיה, שפיר פריך גבי קוץ בושט ג"כ שכיח, ואני הארכתי לבאר בזה כמה קושיות. והנה ראיתי בפנים מאירות שתירץ על קושיא למה מהני סתימת שומן גבי רקין, ניוחש דלמא בא שומן אח"כ, ותירץ בדין חדש כיון דאיכא הגנה מדבר אחר מהני סתימה רלאח"כ, והעלה רין חדש בניקב זה שלא כנגד זה מהני קרום שעלה בו מכה. ובאמת הבאתי רא' לזה, דכבר כתב רשב"א במקום ידוע מהני לושט בריקה מבחוץ, ותקשה הפלתי ניוחש דלמא ניקב זה שלא כנגד זה וממילא הוי מקום שאינו ידוע. ולפי דברי הפנים מאירות יש ליישב דהוי ס"ס, חרא שמא לא ניקב כלל השני, ואת"ל שניקב השני זה שלא כנגד זה, רלמא כבר נתרפא, ובניקב זה שלא כנגד זה מהני נתרפא, אבל בכל זה הוא רין חדש.

ולרירי נראה עיקר, דהיינו טעמא רלא חיישינן רלא בא שומן אחר שניקב, דאמרינן בפרק אלו טרפות (דף נ"ז ע"ב) במירי דמטרפא ב' אינו משבחת, וה"ג הכא באותו אבר שגטרפה בו אינו משבחת, [רהא] נתפטמה מעיקרא. ובגוף הרין באר עשק נראה להחמיר, כמו שכתב הב"ש ורנ"מ, רק בכח"ג אם עלה קרום מחמת מכה על נקב הרקין וגם שומן פוטם סותם, בזה מנחנו להכשיר, דאיכא

להצטרף סברת הפנים מאירות כיון ראיכא הנגה מחבירו ג"כ, וקרום מחמת מכה ג"כ, ותרי בהרדי מהני, ותו לא מירי.

בלעדי זאת אין עת להאריך מחמת טירדות לעשות לכבוד שבת, אבל הנני אומר לתלמידי, מכאן ולהלאה תיזהר שלא תכתוב על הדואר, כי מעות הדואר ביוקר, ויוכל לכתוב ע"י אנשי שוק פעם שכל פעם, ומכאן ולהלאה הנני שולח לחזרה על הדואר, והתורה חסה על ממונן של ישראל. אך בכל זאת שמחתי כאשר מתוכו הכרתי כי יש לך פרנסה מספקת ובריווח, כי לולא זאת חסת גם אתה על ממון הדואר.

הכ"ר רבך הד"ש תמיד,

הק' שלמה זלמן אולמאן

בענין דרוסה

מהגה"ק מוה"ר משה פאנעט אבר"ק דעעש זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ה' צו תרנ"ה לפ"ק דעעש יע"א.

את חג המצות יחוג בהכשר ושמחה ובבריאות הג' כבוד אהובי מח' חביבי ה"ה הרב הגאון והצדיק כקש"ת מו"ה מרדכי יודא נ"י⁽²⁾.

קבלתי מכתבו דמר ביום א' שבוע זו ונהנית. ועכשיו באתי להציע שאלה שבא לפני בענין דרוסה, וזה לשון השואל, שבליל מש"ק שמעה זוגתו שהיתה נעורה קול צווחה בין העופות שהיו בתוך הרפת, והקיצה את בעלה מהר לילך ולראות מה קול צווחה בין העופות, כי שם היו חמישים תרנגולים וארבעה יאנאשין, ורץ מהר ועוד א' עמו, ובאו לתוך הרפת ומצאו שם שועל א' שהרג וקטע ראש יאנאש א' והמית תרנגול א', ומצאו היאנאש אצל הפתח מפנים, כי מפתח הפתח לא הגיע ער למטה לארץ, ודרך שם נכנס השועל, ולפי דברי השואל לא הי' זמן מספיק לדרוס עוד, כי תיכף בשמעם הקול צווחה רצו לשם והרגו את השועל, ונפשו בשאלתו אם יש איזה היתר.

והנה להביא שיטת המחברים אך למותר לפני הדר"ג, כי הכל גלוי וידוע לפניו, ובפרט ששמעתי מכבודו שכל שאלת דרוסה לא רצה לפסוק עד שיתיעץ עם אראומ"ו ז"ל, רק זאת אכתוב, שראיתי בס' הק' משאת בנימין שמביא שבנו

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס צ"ו עמוד כ"ח.

(2) הוא הגאון אבר"ק אינטערדאס זצ"ל. כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס ס"ח עמוד כ'. — מכתב זה הגיע אלינו מאת נכדו הרב המפורסם וכו' מוה"ר משה ארי' לעוו שליט"א רב דקהל תפלה למשה טעמעשוואר. ישא ברכה מאת ד' לאורך ימים ושנים טובות.

הרב ר' אברהם ז"ל התיר גם בהרג לא' וגם פצע לא', ואינו מסכים לדבריו, כדמשמע בר"ן שיש לחוש ממ"נ, וכן מביא הטור [בסי' נ"ז] בשם הרשב"א, דווקא הרג אבל פצע לא, ולדעת הגאון בנו ז"ל בשיטת הרשב"א הוא, שלעולם אמרינן בהרג, נח רוגזו, אף שפצע עוד, כי אחרים שאין ריעותא הם בחזקת כשרות, אבל בהרג שנים או יותר מסכים להכשיר כמבואר בט"ז [סי' נ"ז סקט"ז], וראיתי בשו"ת צ"צ מסכים ג"כ לט"ז, וההפסד הוא גדול מאוד, ואיש עני הוא, ולדעתי מחמת שלפי רברי השואל לא הי' פנאי לדרוס עוד, יכולין להתיר כרעת הצ"צ, וכאשר יפסוק כבוד מעלתו כן אשיב להשואל, ואבקש שאם יש באפשרי למהר תשובתו אלי בענין זה, כי העני רר בלאוני איזה פרסאות, ואם יבא לכאן ארע מה לחשיב.

הכ"ר אוהבו,

משה פאנעט

ג"ב. ידעתי שיש כמה נימוגים בלשון, רק שקשה לי לכתוב, כי מה שאמרתי לתרץ דברי בן בעל משאת בנימין, אינו סובב על דברי הרשב"א, כי דבר פשוט שהרשב"א לא אמר בהרג ג"כ, רק בפצע לבר, רק דבריי לתרץ שיטתו לבר, רפשט אבל אם פצע ולא הרגה חוששין, משמע, אבל הרג ג"כ תולין להקל.

האדמו"ר זצ"ל. באמת דק כי הרי דק בלתי דק. (הפסא)
 יום יחד אצחק לנפש אבר, אקלם רבב זינגלן יאד, (הינח)
 יד צימל לל כאר אטמא אלל, רן אקל, ג. אכונג י. אה, אקיוני
 ארונד צדדי דן בלא יד איוס טעל, אקלדי הלדז. כי דק טעל
 ארונד צדדי דן איוס טעל אכ דק דקלן, אכ דק דקלן... אכ
 אכ דק דקלן אכ דק דקלן אכ דק דקלן אכ דק דקלן אכ דק דקלן

פאקסימיליא מכת"ק הגה"ק מוה"ר משה פאנעט אבר"ק דעעש וצ"ל

בדין סיוע לעכו"ם, ובדין נדרים

מהגאון מוה"ר יצחק אלחנן ספעקטאר אבר"ק קאוונא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ד' כ' תמוז תרמ"ג, חצר טרוקייאן, סביבות ק"ק קאלווריי, בין המצרים, יהפוך ד' לששון ולשמחה במהרה.

רוב שוי"ר אל כבוד יד"נ היקר, ה"ה הרב הג' המפורסם לתהלה ולתפארת, פאר עמנו בנן של קדושים כו' כו', כש"ת מו"ה נתן הכהן באמבערגער נ"י, אב"ד דק"ק ווידצבורג והגליל, שלום לו ולכל המסתופים בצלו שוכט"ם.

אחדשה"ט באה"ר, יקרת מכתבו הגיעני, והנה כי זה ערך שלשה שבועות אשר יצאתי מביתי קאוונא לפה חצר טרוקייאן הנ"ל השייך למחז' היקר הה"ג מ' שלמה טאבאלאווסקי נ"י עפ"י עצת הדר. לשאוף אויר זך, כי אינני במצב בריאותי, השם ירחם, ויהי' זה רפואתי בעז"ה. ונשלח אלי לפה ביום שלשום את מכתבו היקר ע"ד ספיקו, והי' לי לנחת מה שהודיעני משלומו הטוב. והנני להשיבו ע"ד ספיקו אודות לאטאריא, שנתנו להקהילה רשות על הוצאות בנין בהכ"נ, וגם לאומות העולם ע"ד בית תפלה, ולהכביל בין קודש לחול. ונסתפקו היראים אם מותר לקנות הלאהזין כו'.

תשובה בקצרה, לכאורה יש לדון בזה ע"פ הך דע"ז דף נ"א, עכו"ם שהי' לו גינה או מרחץ כו', הי' שלה ושל אחרים, נהנין מהם בין בטובה כו', אמר אביי כו', ומאן דמתני ארישא, אבל אסיפא כיון דאיכא אחרים בהרה, אפי' בטובת כומרין נמי שפיר דמי, ופי' רש"י בטובה בשכר. ולפי"ז יש לדון דה"ה בנ"ד, י"ל דכיון דיש חלק בהלאטרייע של היתר, היינו הגעווינסען וצרכי בהכ"נ, ע"כ אף דיש חלק של בית תפלה שלהם של איסור, דיש לחקל מה"ט בנ"ד.

אבל באמת קשה לסמוך על זה לדינא, דהא התוס' בע"ז דף מ"ד ע"ב הקשו על פי' רש"י, וכן הרבה מהראשונים לא פירשו כך, וכן הר"ן בע"ז שם פירש בכוונת רש"י הנ"ל ררק בשכר הנאה פורתא כו', וגם הא לא מכרעא לדינא אם הלכתא כלישנא קמא דאביי כו', ע"כ קשה לכאורה לחקל בנידון דידן, ועיין במשנה למלך פ"ז ה' עבודה זרה הלכה י"ז, וכן מטעם ברירה קשה לחקל, דהא בדאורייתא אין ברירה, וכן שארי טעמים דאין דעתי מסכמת לדון בזה מצד ברירה, ועי' בתמורה דף ל' בתוס' שם, וקצתני.

וכאשר מן הראוי לנו להשתרל בהיתירא בנידון שלנו משום חשש איבה, וכדמצינו בכולי ש"ס דע"ז בכמה דוכתי, ע"כ נראה לענ"ד לחקל בנ"ד מטעם אחר, והוא דהש"ך יו"ד סי' קמ"ג ס"ק ז' הביא בשם הב"ח דהיכא דאם לא הי'

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"א עמוד מ"ה. — תשובה זו הגיעה לידינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. טוב עין יבורך.

קונה פירות אלו או רוחץ במרחץ, היו באים עכו"ם, וקונים פירות ורוחצים במרחץ מותר, עכ"ל. וה"ה בנ"ד יש להסתפק, דיכול להיות דאף אם לא יקנו היראים את הלאהזין, דיכול להיות דיקנו כמספרם איזה נכרים, דהא זה הוי מעט מתי מספר, ע"כ יש לצרף זה לספק א'.

ועוד יסוד להיתירא ע"פ דברי הש"ך ביו"ד סי' קמ"ט ס"ק ז', שכתב דהאירנא הכל שרי וכמש"כ הרא"ש והטור ושאר פוסקים דלאו עובדי עכו"ם הן כו', דהאירנא אין חוששין לשום דבר כו'. והמחבר שם מיידי אף במכס לאילילים, ואפ"ה כתב הש"ך דהאירנא הכל שרי, א"כ מוכח מן הש"ך דס"ל דאף במידי דהוי מה"ת ג"כ יש לסמוך להקל בזמן הזה, וכמש"כ התוס' בע"ז דף ב' כסברא זו, וכ"כ התוס' יו"ט פ"ק דע"ז משנה ב' כן ע"פ הך דחולין דף י"ג, דעכו"ם שבחו"ל לאו עובדי כוכבים ומזלות הן, אלא מנהג אבותיהם בידיהם, וכן הוא בר"ן ורא"ש, [ועיין ביו"ד סי' קנ"א ס"ק ז', שכתב שם להקל מצד ראין בן נח מוזהר על שיתוף, אך בנ"ד אין להקל מטעם זה וקצרתיו].

ולכל הפחות יש לנו ספק ספיקא להיתירא, ספק א' שמא יזדמן דאף אם לא יקנו היראים את הלאהזין מ"מ יכול להיות רגוים יקנו כפי מספרן, ואת"ל דלא יזדמן כן, אכתי ספק דשמא יש לנו יסוד לסמוך על סברת הש"ך הנ"ל אף בדאורייתא, משום דהאירנא לאו עובדי כוכבים ומזלות הן, ולכל הפחות לספק יש לנו לדון ע"פ דברי הש"ך הנ"ל, ובפרט דהש"ך כתב כן לרינא להקל בנתינת המכס לע"ז מה"ט לחוד.

ועוד יש לנו לדון להקל מטעם אחר, משום דהא רוב מעות של הלאהזין הם יוצאים למקום ההיתר, דהחלק לצרכי הבהכ"נ והגווינסין הם ביותר מן חלק הניתן לבית תפלה שלהם. וגם מה שניתן על צרכי בית תפלה שלהם יש בו חלק גדול להיתירא, דהא מבואר בע"ז דף ט"ז, וביו"ד סי' קמ"ג סעי' ב' רבונין לכתחילה הטרקלין והחצר שיש בה אותה הכיפה, רק בהגיע לכפה שמעמידין בה עכו"ם, אסור לבנות. א"כ גם בהמעות שיתן על בית תפלה לעכו"ם, יש בו חלק גדול להיתירא, דהא עצם הטרקלין והחצר מותר לישראל לבנות, ואף לפי דברי הט"ז ביו"ד סי' קמ"ג, דרק לבנות הטרקלין עמהם התירו, אבל לבנות הוא לכדו אסור, הא גם בני"ר אין בונין הטרקלין וכיוצא מן נתינת היחיד לבדו כו'.

ע"כ יש לנו לדון על המעות של כל יחיד מן היהודים דיה' יוצאים למקום ההיתר, וכעין הך דזבחים דף ע"ד דאמרינן איסורא בדובא איתא. ע"כ אין לנו לאסור משום רמחנה לעכו"ם, דהא יש לנו למתלי דמעות שלו יהיו ברוב ההיתר שיש לנו, ואף דעי"ז יתרבה חלק של בית תפלה ועכו"ם, מ"מ הא מוכח מהך דאמרו רבונין טרקלין, דמה שיגרום שיתרבה זכות העכו"ם ע"י הטרקלין, דהא אם אין טרקלין לא יהי' להם מקום היכן להעמיד כיפה מקום של העמדת הע"ז. ומוכח מזה דאין לאסור מה שיוגרום על ידו זכות וריוח להע"ז, רק מהנהגה במעות עצמן להע"ז אמרינן, ולכן כיון דיש לדון בנ"ד דמעות של יהודים בעצמן יהיו יוצאין על צרכי ההיתר, דהם הרוב, וע"כ יש לנו יסוד היתירא בנ"ד, ואין לנו

להחמיר בנ"ד, ומתראוי לנו לחפש צדדי ההיתר בנ"ד ולא יהי' חשש איבה, ובפרט בנ"ד ובמדינתנו כידוע. ויש לי אריכות דברים בכל זה, אך מפני שאין אני במצב בריאותי, ע"כ אין לי כח לבוא בארוכה רק בקצרה יסודי ההיתר בנ"ד בעזה"י.

וע"ר ענין השני שהציע כת"ר באחד שנחלה בנו ר"ל, ונדר ליתן נדוניא לכתולה עניי, באם שיתרפא מחליו, ובתוך כך שחל"ח בנו ל"ע, אם חייב ליתן לצדקה זו את מה שנדר. הנה מפורש ברמ"א סי' ר"ך סעיף ט"ו, דבמת אותו פלוני פטור מנדרו, וכמו שהעיר כת"ר מהרמ"א הנ"ל, ויש לנו למינקט כן לדינא. ואם לא הוציא הנדר בפיו בפירוש, רק חישב כן במחשבתו, הא מבואר ביו"ד ה' צדקה סי' רנ"ח סעיף י"ג דהעיקר כסברא הראשונה, דגם מחשבה בלבד הוי כמו נדר בפיו, וחייב לקיים כן, אכן אם ה' במחשבתו אז שיתן לצדקה באופן אם יתרפא מחליו, אז דינו כמו דהוציא מפיו נדרו על תנאי זה דפטור, דא"צ תנאי כפול בנדרים, וכמו שפסק הרמ"א כן לדינא. ואף דבחיודושי ר"ע איגר זצ"ל שם ביו"ד הביא דברי תשובת מיימוני דלא ס"ל כן, עכ"ז לדברי הרמ"א אנו שומעין. והיכא דהוציא בפיו את נדרו, רק התנאי שנותן זה לצדקה ע"מ שיתרפא מחליו, זה לא הוציא מפיו בפירוש, רק חישב כן במחשבתו, נראה לי לדמות זה למה שכתב הש"ך ביו"ד סי' ר"י ס"ק ב' בשם הב"ח, דבהוציא בשפתיו פת סתם וחישב בלבו רק על פת חטים, דאסור בכל פת, דדברים שבלב אינן דברים, כן יש לנו לדון בנ"ד היכא דהוציא מפיו נדרו, רק התנאי אם יתרפא חישב בלבו, דדינינן בזה דדברים שבלב אינן דברים לסתור מה שאמד בפיו. אך לפי דברי תשובות חות יאיר סי' ט"ו שהובא שם בפתחי תשובה, יש לנו להקל בנ"ד אף בכח"ג, וכן יש לנו להעיר בנ"ד להקל ע"פ הך דחו"מ סי' ר"ז סעיף ד' דבמתנה אף דברים שבלב הויין דברים, וה"ה בנ"ד אפשר לדון כן. ולדינא נראה לי, אם הוציא הנדר בפיו בפירוש, רק התנאי אם יתרפא מחליו לא הוציא בפיו, רק במחשבתו חישב כן, דיכול לשאול על נדרו בפני שלשה ויתירו לו בפשיטות, ואף דמבואר ביו"ד סי' ר"ג דנדר הקדש לא ישאל עליהם אלא מדוחק, מ"מ בכח"ג כיון דיש מקום לומר דפטור אף בלא השאיל על נדרו, ע"כ יכול להתיר נדרו בפני שלשה כדין כל נדרים, ובפשיטות.

וכל זה הוא היכא דה' הנדר בפיו בפירוש, והתנאי אם יתרפא לא הוציא בפיו בפירוש, רק במחשבתו חישב כן, אבל היכא דהוציא התנאי בפיו בפירוש, או שהי' גוף נדרו וגם התנאי ה' רק במחשבה, פטור מן נדרו אף דלא השאיל על נדרו כנ"ל. ויש עוד להאריך בפרט הזה, ובענין פירוש לדבריו ע"י תנאי, ד"ל דזה הוי כעין סתירה לדבריו, לשיטת הסוברים בחו"מ סי' מ"ו וסי' פ"ב אם יכולים עדים לומר תנאי הוי דבריו, אך מפאת חולשתי עת לקצר, ולדינא כבר כתבתי דעתי בכל זה.

ויקבל יד"ג ורב חביבי היקר רוב חיים ושלוה והצלחתו לטוב בכל אשר יפנה, ויהי' משובו להודיעני אם הגיע לידו את מכתבי הזה, וד' יהי' בעזרו להשפיע עליו

ועל כל אשר לו רוב חיים ושלום ונחת, ויזכנו לשמוח בשמחת ציון וירושלים ובשמחת כלל ישראל ובהרמת קרן התהו"ק ולומדי' כנפשו ונפש אוהבו בלב ונפש חפיצה כל הימים.

יצחק אלחנן מקאוונא

בערך עור שבוע אחת אתעכב פה בעזח"י, ואחרי כלות שבוע אי"ה אשוב לביתי בהצלחה שיהי' לי לרפואה מה שהנני מתעכב פה בעז"ה ולד' הישועה.

בסוגיא דסימנים

מהגאון מוה"ר יוסף ליב סופר אבר"ק פאקש זצ"ל⁽¹⁾

ג' בהעלותך תרס"ה לפ"ק.

לכבוד בחור כהלכה מופלג בתורה, קולע אל השערה, ענף עץ אבות קדושים מו"ה דניאל פוקס נר"ו בן לדינ"פ הרב הגאון הגדול האברק"ק גרוו"ר נ"י⁽²⁾.

מכתבו קבלתי ואעשה כרצונו ואשלח ממה שנמצא בידינו מספרי אאמו"ר הגה"ג ז"ל, ויקבל ספר המקנה ח"ג, שו"ת ריב"א, עץ סופר ח"ג וח"ד, מחירם הכל בכלל ג' זה"ב, ומשאר ספרי אבא ז"ל בשמעתתא לא נמצא פה כלל כי נתפשטו בעולם ב"ה.

פב"ש אביו ידינ"פ הרב הגאון שר התורה שליט"א.
כ"ד ידירו הרוש"ת,

הק' יוסף ליב סופר

העדותיו היקרים בסוגיא דסימנים ראיתי ושמחתי בהם, וכדי ליתן אות שעיינתי בהם, אודיע מה שנלענ"ד על קושית אביו הגאון נ"י שעמד על נוב"י מהר"ב סי' ס' במה שתירץ קושית חתנו הגאון מפוזנא ז"ל, דלולא סימנים ראורייתא ה' המוצא מוחזק דקונה ע"י יאוש בעלים, וא"כ הסימנים מועילים להוציא מחזקת המוצא וה"ה מועילים [להוציא] מחזקת אשת איש. והקשה אביו

(1) נולד בשנת תרכ"א לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר אליעזר זוסמאן סופר אבר"ק פאקש זצ"ל. בשנת תרמ"ט לפ"ק נתקבל לאבר"ק דערעטשקע, ומשם נתמנה בשנת תרס"ג לפ"ק למלאות מקום אביו כאבר"ק פאקש. נרפס ממנו ספר ליקוטי סופר (על המצות), וספר ילקוט סופר (ע"ה"ת ודרושים), ועוד הרבה נשאר בכת"י. נפטר בעיר מאראש'וואשארעלי ביום כ"ב סיון שנת תרע"ח לפ"ק, והובל לקבורה בעיר פאקש. חידו"ת הללו הגיעו אלינו מאת נכד אחותו ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה משה יוסף פאשקעס נ"י. זכות המצוה יגן בעדו לנצח.

(2) הוא הגאון מוה"ר משה הערש פוקס אבר"ק גרויסווארדיין זצ"ל.

ועל עיקר קושיית הנאון דפיונא ז"ל, וכן על קושיית פנ"י רלמא איסורא חמיר מממונא, י"ל עפ"י רמב"ם כיוון שמוחזק ע"י ע"א לוקין עליו, וה"נ אין אנו דנין למי הנט וממי נאבד, וכיוון שנתברר ע"י סימנים למי הנט, מותר לגרש בו ג"כ כנגד חזקת א"א, דלא יגרע סימנים מע"א, ובמקום אחר הארכתני בזה ב"ה.

ח"ו ו'חז' מחורית ר"ל ב"ל 1/2 ז' ו'ע"ל ספ"ו א"ב ז' ב"ל
א"ו ק"מ ר"ל ב"ל כ"י נ"ס ב"ל ב"ל ר"ל א"ב ז' ב"ל
ר"ל ב"ל ר"ל ב"ל ר"ל ב"ל ר"ל ב"ל ר"ל ב"ל
ר"ל ב"ל ר"ל ב"ל ר"ל ב"ל ר"ל ב"ל ר"ל ב"ל

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר יוסף ליב סוסר אבד"ק פאקש זצ"ל

מכתב מהגאון מהר"ם שיק צ"ל¹

שיל"ת. יערגן אור ליום ה' ער"ח אדר הראשון תר"ה לפ"ק.

ויקרא משה אל כל ישראל, המחזיקים בתורה ובמצות דת יקותיאל, המפוזרים בארבע כנפות הארצות האל, מהם חכמי מרע גרולים וגאונים כאוכל ואיתאל², מהם גבירים רוזנים ונגירים ואפרתים וכל איש ישראל, שלום עליכם ועל אהליכם, בכל מקומות מושבותיכם, ה' עליכם, וחיו חיי עד בנעימים! קומו משחו מגן ושאו צינה נגר פריצי בני עמינו, חזקו ונתחזק בער עמינו ותורתינו תורה שבכתב ותורה שבע"פ כי אחדים המה חיינו ואורך ימינו, וה' עמנו.

שמועה שמענו ותרגו בטנינו חיל ורערה במתנינו מערו קרסולינו ורמוע תדמעו עינינו, הוי ואבוי! על אשר כך עלתה בימינו, בגרה יהורה וגם תועבה נעשתה בקרבינו, יצאו אנשים מבני עמינו והתאספו בעיר ברוינשווייג³ בשנה העבור בחורש יוני, וקראו בשמותם עלי ארמות בשם אסיפות רבנים ממריגת אשכנז, ויבוא גם השטן בתוכם ויקראו בקול גדול מסה ומריבה על תורת ה' שבכתב ושבעל פה, פערו פיהם לכלי חוק, שמו בשמים פיהם ברברים העומרים ברומו של עולם מצוות ה', הרבו דברי שוא ומדוחים, בשומרי מצוה הלעיבו, ובביאת משיח הכזיבו, ירהבו נערים בזקנינו ואבותינו וחכמינו בעלי הקבלה בעלי התלמוד ומסורת, וקולם כנחש ילך, החציפו והעזו פנים על קרושת אנשי כה"ג שהיו מאה ועשרים זקנים העומרים לגם עמים, מהם הרבה נביאים חגי זכרי ומלאכי דניאל חמו"ע נחמ"י ועזרא הסופר, ועוד הרבה מפורסמים בתורה ובמדע ובכל חכמה, ושאינם ירועים לנו, ניכרים מן הירועים, עי' ברמב"ם ה' סנהדרין פ"ב, וכל רז מהם לא נעלם, והרבה פרט הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לס' זרעים, ומחוייבים אנו להחזיק טובה להם, שאלמלא הם אנו כמי שלא באנו לעולם, הגדילו לעשות אך טוב לישראל בתקנותיהם ותפילות וברכות. וגם לאלה לא נשאו פנים ושמו בהם תיפלה, שלחו אצבע וחקקו און לעשות שמות בארץ לנתק את מוסרותינו ולהשליך עבותינו מה' ומתורתו ומשיחנו. היושב בשמים עליהם ישחק, הוי! חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים, אם חכמים הם, חכמים הם להרע, ולהטיב לא ידעו, ולו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם, כי תִּדְרַע בקהל ישראל חרפתם, ולחרפה ולדיראון יהיו שמותם, ודבר אלקינו התורה והגמרא יקומו לעולם על במותם.

1) הועתק מכת"ק שהגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

2) עי' משלי ל' פסוק א'.

3) כתבנו בכר"ש קונטרס קי"ח עמוד כ"ה אודות האסיפה בברוינשווייג בשנת תר"ר לפ"ק.

ועתה שמע ישראל והאזינו עם אלקי יעקב, הלא אוזן מילין תבחן ממי יצאו דברי תורה הנרפסים בשם „פראטאקאללע דער ערשטען ראבינער פערזאמלונג“ ומי אביהם, האבות מזיקין הם, ותולדותיהם כמוהם, ולזאת השמיעו בקול במחנה העבריים לידע ולהוריע ולהודיע, שהאנשים התועים המתאספים הנ"ל לא רבנים אלא קראים חמה, וילבשו אדרת רבנים למען כחש, ולעשות מעשה נחש, ויש מהם שלא הגיעו להוראה ואפי' שם רבנים אין להם, ובין לילה ויום ה' רבנים, בלילה שכב ואיננו, ובבוקר פקח עיניו והגנו רב ורבן, ואם יתנו לו ספר תורה שבע"פ ויאמרו קרא נא, והי' לו כל דבריהם כדברי ספר החתום, ומהם כבר נתפרסמו בדבריהם וחבוריהם בדברי מינות ואפיקורסות, ועתה כלם יחד כתבו בעט כדול ובחרט אנוש שאין להם חלק בתורת משה אשר יסודותי' הם הקבלה והגמרא והמסורות איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה, והכוfer בתורה שבע"פ הקבלה והמסורת והגמרא וכ"ש החולק עליהם ומתיר ומשנה ומחליף דבריהם, הוא אפיקורס, כי דבר ה' בזה, כדאי' בפ' חלק, ופסקו הרמב"ם בה' תשובה פ"ג דין ח' וריש פ"ג מממרים, ואפיקורס דינו אמור ברמב"ם פ"ד משחיטה דין י"ו שאין לו נאמנות בדין, ואסורין בשום הוראה, ועיין ביאור הרמב"ם בפ"ה המשנה פ"ק רחולין במתני' השוחט במגל יד, חילוקי אפיקורסים האלו.

ולזאת ידוע יהי' לכם שארית ישראל, כי אסור לאכול מהוראות אנשים התועים הנ"ל, ספריהם ספרי קוסמין וספרי אפיקורסין, ומצוה לשורפם למען יסופו זכרם מן הארץ, וכמ"ש הרמב"ם פ"ו מיסודי תורה דין ח', ואפי' ממי שאינו אפיקורס רק שאינו נוהג כתורה אין לשמוע ממנו תורה והוראה, כדאי' במ"ק י"ב, ופסקו הרמב"ם והש"ע בה' תלמוד תורה, אבל באפיקורס פשיטא דאסור. ועתה מה להם פה בישראל להוות במי ערמה, וקרבם שטא ומטומא, מדאים תומה ותוכם מרמה, אם חלק לבם מה' ותורתו, ילכו אל הר גריזים לכותיים ולקראים במושבותם, שם יקראו והם יענו ויאמרו הננו. ועלינו תבוא ברכות בוראינו וישפות שלום לנו ולתורתינו.

וה' אלקים הוא יודע וישראל ידע, כי לא לאדם דרכו, ומה' מצעדי גבר ומעשיו ומשפטיו כוננו, לא לנו ישראל, לא לנו ליתן דת וחוקים או לשנות ולהמיר חוקים ומשפטים, כי המשפט לאלקים הוא, הוא אלקי רוחות לכל בשר, הוא יודע משקל הנפש ורוח, כמה יקל ובמה יכבד, מה טובה ומה אושרה, ואנחנו מי יודע רוח בני אדם ומה טוב לה ומה אושרה, ורק תורת ה' תמימה משיבת נפש. ולא המצוה בלבד אין לנו כח ליתן, אלא אפי' הפירוש וחילוקי' אין אתנו יודע, עד זה יאמר בכה וזה בכה, היום כך ולמחר כך, כי שכל האדם משתנה עפ"י נטייתו, ותאותו הוא יענך עיני פקחים, והאדם משתנה יום יום, היום ירחק ומחר יקרב זה, ועד יום מותו הוא משתנה ומתחכם, ומתי יאושר בארץ במעשיו, ואם כוונתו רציו' מי יודע אי מעשיו רציו', ורק במעשה אפשר להיות עם סגולה, ממלכת כהנים וגוי קדוש ולבוא על שכרו, לולי ה' צבאות מסר לנו הפי' התורה ומצוותי' השרשים ועיקריה ומדות, ללמוד מהם בדברים שאינם מפורשים כללות ופרשות

נאמרו מסיני, ואז נלך לבטח ררכינו, ונוכח ה' ררכינו, וע"ז אמר שלמה המלך ע"ה במשלי י"ט, שמע עצה וקבל מוסר (היינו המסורות והקבלה), למען תחכם באחריתך, וער יום מות אתה מתחכם, ומתי תעשה לביתך לולי המסורה, וכבר האריך הכוזרי במאמר ג' מפרק ל"ד ואילך לנגות הקראים בזה. אמנם הואיל ויצר לב האדם רע, ופורץ גדר, ופתאים עברו ונענשו, צריכין אנו לתקנות סייגים ומנהגים, לזאת על חוט המשולש צוה לנו בוראינו לטובתינו, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא ימין ושמאל⁴) כולל כל שלש אלה, כמו שביאר הדמב"ם פ"א ופ"ב מממרים, וביתר ביאר בהקדמה הנפלאה לס' זרעים אשר לו, שם האריך והעריך את כל האמור, ועל כולם כרת ה' ברית אתנו בחורב, וכמו שאמרו חז"ל בגיטין כ', כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית על תורה שבע"פ, והשביע אותנו באלות ושבועה בערבות מואב כדאי' בשבועות ל"ט על כל השלש, וזירז אותנו ע"י עבדיו הנביאים השכם ושלוח, כי רק ע"י שומרינו המצות עפ"י הקבלה והמסורת והתקנה והסייגים, יראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עלינו, ובעשותם גרלו והצליחו, ואחרון הנביאים סיים, זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי בחורב וגו', והכלל של השלש הנאמרים, כולל המשנה והגמרא, והם חיינו ואורך ימינו.

לא את אבותינו בלבד כרת ה' את חברית והאלות והשבועה, אלא כאמור את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה, כל הדורות הבאים השביע ה'. (ולחסביר את זה, איך יהי' השבועה לרורות הבאים, כבר ביארו המפרשים ע"ה, ועכ"פ מבואר כן בהריא ואי אפשר לחלוק עליו), ומקרא מלא נאמר במגילת אסתר ט', קימו וקבלו עליהם ועל זרעם ועל כל הנלווים עליהם, מבואר מכאן דלא דווקא שבועת ה' הולכת מאבות לבנים, גם שארי קבלות האבות עוברת (על) [אל] הבנים ומחוייבים הבנים לעשות, דבמגילה לא יעבור כתיב, ואע"ג דקבלת יחיד אינו הולכת מאב לבן, קבלת רבים וציבור שאנו, כי כך גזר ה', כי ראה מראשית אחרית, דורות כדורינו הרוצים לעבור, וגדר בעדינו לטובתינו, והריב"ש בס"ש צ"ט הביא עוד ראיות כלם נכוחות למבין שמחוייבים הבנים לקיים מה שקבלו האבות, ולזאת כבר קבלו כל ישראל עליהם לקיים כל הנאמר בש"ס ובגמרא והוציא משרשיהם, ומעתה אפי' אלי' ובית דינו אינו יכול לבטל, ומה שנאמר ובאת אל השופט אשר יהי' בימים ההם, ודרשו חז"ל אין לך שופט אלא שבימך, לא שיהי' רשות לשופט להרוס ולאבר מה שתיקנו הראשונים, אלא כרמסיים קרא, ועשית עפ"י הדבר אשר יורוך מן המקום ההוא וגו', הכוונה אם יהי' הספק בדין מן הדינים התלויים בסברה עפ"י הכללים ושרשים הנאמרים בסיני, אז אין לריין אלא מה שענינו ראות, אבל לא להרוס את אשר כבר עשה, אלא אדרבה אנו מחוייבים לירא ולכבד אבותינו ורבותינו גם לאחר מותם, ובכלל היראה שלא להרוס ולסתור דבריהם, ואנו מחוייבים לאשר ולקיים תורתינו הקדושה, הן המפורש הן המקובל והן התקנות והסייגים והמנהגים עפ"י השרשים המקובלים

(4) באמת לשון הכתוב הוא: לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ובפסוק שלפני זה כתיב, ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא וגו' (דברים י"ז).

לנו בש"ס ובגמרא, ומבוארים כרמב"ם פ"ב מממרים, ובי"ד סי' רי"ד, ומוציאיהם מצא חיים ויפק רצון מה'.

ואחרי כל הבא והאמור למעלה, מבואר שכל מה שהסכימו ועשו האסיפה הנ"ל בעיר ברוינשווייג, הן שעשו או שיעשו הם או אלף כיוצא בהם, הוא בטל ומבוטל ולית ב' ממש, ואת כלם ישא רוח וקשר רשעים אינם מן המנין כמו שלמרו חז"ל בסנהדרין כ"ו, ואין לרבריהם שורש וענף, הן מה שאמרו בכלל או בפרט, ושקר ענו כמה שאמרו שמותר לכן ישראל לישא את בת עמי הארצות, והוא עון פלילי ואיסור דאורייתא ולוקה, כמבואר בש"ס בע"ז וברמב"ם פ"ב מאיסורי ביאה ובטוש"ע, ונביאנו האחרון מלאכי ב' הוכיח וצוח ע"ז, בנדה יהודה וגו' כי חילל יהודה קודש וגו', וקילל את העושה, ואמר שם, יכרת ה' לאיש אשר יעשנה עד ועונה מאהלי יעקב ובניהם לא להם המה, כי הכנים הולכים אחרי אמם, כראי' בקדושים, עד שיתגירו, ורשעים הם שהתירו את המדיניות לעיני כל ישראל, ולו יעמור פנחס ויפלל ויתן להם שכרם.

ואל ישיאו אתכם שארית ישראל אלה האנשים התועים לאמור, משה יר הרת נפלה אין לה תקומה כי אם בשינוי והקלה, בני אם יפתוך חטאים אל תבוא, מנע רגלך מן נתיבתם, את מוראו לא תראו ולא תעריצו כי יפול לא יושל ושבע יפול צדיק וקם, ומה רלא הוי הוי, נתן תורה משפטים וצדיקים, מאי רהוי לא כ"ש, וע"ז המליצו חז"ל באבות, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב וגו' לאמור כנ"ל מאי רלא הוי הוי וגו', הוא אמר ויהי הוא צות ויעמוד, ולכך אוי להם מעלבונה של תורה, וכבר הכטיח לנו יוצרינו כי לא ימוש ספר התורה וגו' מעתה ועד עולם, ועוד הכטיח לנו יוצרינו כי באחרית הימים ישובו ישראל, כמו שביאר הרמב"ם פ"ז מתשובה דין ה'.

עבדים אנחנו עבדי ה' הוא עשנו ולו אנחנו, ובעבודתנו לא עזבנו אלקינו ויש עלינו חסד בכל מקומות מושבות ישראל, תחת מלכי חסד ורחמים ה' ירם הודם ויתנשא מלכותם, כאשר אנו דורשים בשלומם וכמצווה עלינו, ואנו לה' ואליו עינינו מיחלות להיות עמנו כאשר ה' עם אבותינו.

ונאמן עלינו ה' הגדול והנורא נאמן לאמת דברו אשר דיבר עלינו ע"י כל נביאנו, ובתורתו כתוב לאמור אם יחי' נרחק בקצה השמים משם יקבצך וגו' הרנינו גוים עמו וגו', ובישע'י נאמר ונשא נס לגוים וגו' ונפוצות יהודה יקבץ, וכל הנביאים מלאים מזה ומבשרים כי עוד ישובו לכצרון אסירי התקות, ואנחנו בת' נעלוזה, נגילה ונשמחה בישועתו במהרה בימינו אמן.

ועתה אהובים ידידים! זאת תפילתי ובקשתי, חגורו חרביכם על ירך, החלש יאמר גבור אני בה' אבטח על דבר אמת וצדק ללחום מלחמת ה' מגדול עוז שם ה' בו ירוץ ונשגב, כי לא ימוש ה' את עמו, כי הוא לנו קרוב וגואל.

אנא השם, יתמו חטאים מן הארץ ועולתה תקפוץ פי' להפנות אליך כל רשעי ארץ ותועים ילמדו דרכיך, ויעשו אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם.

דברי המעטיר והכותב בפרק בדכים, ורפות ידים, ומצפה לרחמי שמים,

הק' משה ברעזאזוע עבר לעבדי ה' ק"ק יעדגן סמוך לק"ק פ"ב

בענין עופות שמאים, ומכירי עניים

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל⁽¹⁾

מש"ק כ"ה אייר תרצ"ג רווינסק.

אחד"ש. קבלתי המכתב, ולא קבלתי קו"ק שלכם, וא"י מה הם רוצים, ולפי הנראה, הוה בגדר הפטרה שלנו, קורא דגר כו', וחד לשון לרש"י דהוה קו"ק, עיין רפ ס"ג ודף קל"ח ודף ק"מ, ע"ש הגירסא, אם ח"ו עוף שמא או טהור ע"ש בזה, אך לפי הנראה היא לשיטת הי"מ תוס' נדה דף נ' ע"ב וחולין דף ס"ב מין דהזכר שמא והנקבה טהורה ע"ש, ונ"מ בבעיא דנמ' גבי תסיל, דהיא ג"כ מין יונה כמבואר חולין דף ס"ב, אבל מין אחר ודאי לא, וכן אם רובצת על בצים שאינה שלה אף באותו המין מאי, ועיין בתוספתא שם, ובספרי יש בזה סתירה וברמב"ם כהל' שחיטה, והרבה יש להאריך בזה.

וזה ר"ל קרא בפ' נח דנקט גם מעוף השמים כו' שבעה כו' להחיות זרע, ומה זה שלא נקיש קרא ציפור כיון דע"כ זה קאי אטהור, וציפור הוה טהור, ועוף דין שמא כמבואר חולין דף קל"ט ע"ב, ולמה שני קרא ונקט מעוף, וגם למה להחיות זרע, אך קמ"ל דר"ל הך מין דזכר שמא ונקבה טהור, וגם זה יקח שבעה, כדי להחיות זרע, ושוב יהי' מהם קרבנות לב"ג, מהנקבות, ועיין בתוס' חולין דף כ"ב ע"ב ע"ש ואכ"מ. עכ"פ מהקו"ק שלכם לא יגיע טובה, והנה בגדר דגר כו', ובפרט כעת אשר מאור ר"ל השעה רחוקה.

והנה בודאי הוה בגדר מכירי עני לשיטת הנמ' שלנו נישון דף ל' דלא כשיטת הירוש' שם דאין מכיר לעני, וכאן כ"ע מודי, רעיקר הגדר שיטת הירוש' דעני הוה העדר, לא מציאות, ולא שייך בזה מכיר, וגם הא בעני אם ישיג ד' זוז א"י ליטול. ובאמת י"ל ררק במעשר שייך זה כיון דע"כ צריך להפריש מעשר, והרבה יש להאריך בזה, ועיי' בירוש' סוטה פ"ג הובא בתוס' שם דף כ"ה ע"ב מוכח דיש מכיר, וגם באמת לפי הנראה מירושלמי סוטה בסוף, דהוה נותנין מעשר למ"ד קנסא לעניים ביבמות דף פ"ו ע"ב ובירושלמי שם ומע"ש ספ"ה למי דדר בירושלים, וט"ס שם וצ"ל למידוד בירושלים, ועיין בירושלמי פאה בסוף וספרי פ' תבא בשעריך ואכ"מ, לכן בודאי מוטל חיוב על המחזו הנ"ל ליתן מה שקבלו עליהם הם ואבותיהם ג"כ לחזק ידי הדירים באה"ק וגדר פק"ג ממש, אבל בגדר הקוקי"ם אין אני רואה בזה שום טובה, ואקצר.

יוסף ראזין רב דפה הנ"ל

(1) מכתב זה קבלנו מאוצרו השוטב של ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

הערות וחידושים בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר אברהם נתן עלבערג אבד"ק בלאשקו הי"ד⁽¹⁾

ב"ה. בדר"ח אייר ט"ז למב"י תרצ"ו בלאשקו.

בימי הספידה, שלו' ורוב טובה, וברכה גדושה ומדוכה, ואורך ימים ושיבה, צדקתו כי דבת, ה"ה כ"ק ש"ב אחובי הרב הגאון הצדיק המפורסם חו"פ נזר ישראל ותפארתו, חמדת ישראל וסגולתו ע"ה נ"י פ"ה וכו' כקש"ת מו"ה שאול משה זילברמאן שליט"א, שלו' ולכל משפחתו הנלוה אליו אומד שלו' וברכה.

גלילת יד קדשו הגיעני סמוך לכניסת החג הקדוש ולכן ה' ידי עצורות מלהשיב על אתר על כל דברי קדשו היקרים מפז, ושמחתי בהם שמחת יו"ט, ומשנה שמחה שמחתי בשמעי בשורות שלומו הטוב ומצב בריאותו ה' עליו יחי ויגוב בשיבה טובה ויחזק ה' בריאותו ויאמץ כחותיו להרכיב תורה מתוך עונג ונחת כבוד והדרווחה. ועתה באתי להשתעשע בדבריו הקדושים אשר אענרם עטרה לראשי, ואם אמנם יש לי תה"ל אדיבות על כל קוץ מדה"ק, אבל אין רצוני להעמיס על כ"ק בעיני ארוכות, וע"כ הנני רק כמע"ר ובא.

(א) מה שעמד כק"ת ע"ד הפנ"י (בקידושין דף ז') דכל ענין פשטה קדושה בכולא משום דאמרי' דרעתו ה' רק להקדיש הכל, א"כ בפ' ראשית הגז (חולין קל"ה ע"א), גבי חוץ מגזויותי, דאמרי' פשטה, והרי אומד בפירוש שאינו רוצה להקדיש הגיזה, יש לדייק מל' הנמ', אפ"ה אמרי' פשטה. ומ"ש מהא דקידושין דף ז' הכא דעת אחרת מיעכב ולא אמדינן פשטה, א"כ ה"נ הרי אמד חוץ, עכתד"ק. ולפענ"ד נראה בזה לפי"מ שראיתי להג' ר"י ענגיל ז"ל שכ' דכל ענין אומדנא סתמית הוא תנאי ב"ד. וכעין מה שכתב החתם סופר דלב ב"ד מתנה על זכירת קדושת היום בתפלת י"ח דליל שבת שלא לצאת בו ידי חובת קידוש אף ששום אדם אין מכוין בתפלתו, מ"מ לב ב"ד מתנה והוי כנתכוין בהדיא, וכן הוא ברשב"א שבת דף י"ח ע"ב אחא דגיגית וכו' אפקורי מפקיר להו, דאף דאין מפקירין, מ"מ לב ב"ד מתנה ומפקירן עבורם, והוי כהפקירו. וכן בשו"ע או"ח סי' קנ"ד ס"ח ט"ו וי"ד לענין הנאות מדברי קדושה כגון מטפחות של ספרים וכו'.

(1) נולד בשנת תר"ל לפ"ק בערך לאביו הג"ר יחיאל איכל ראבד"ק זניערו. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן הי"ד. ראשית נשיאותו היתה כדומ"ץ בק"ק פלונסק, ואח"כ נתקבל לראבד"ק זניערו, ומשם נתמנה בשנת תרפ"ה לראבד"ק סאנוק (אין זה עיר סאניק בנאליציע), ואח"כ עלה על כסא הרבנות דק"ק בלאשקו. נרפס ממנו ספר שו"ת בית נאמן, וקונטרס קוי אור (הערות על ספר אור החיים הק' עה"ת). נהרג עקה"ש בשנות הועם. — מכתב זה הגיע לידינו מגני ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. תשואת חן חן לו.

ואע"פ שלא הותנו הוי כהותנו. וכעין זה בשו"ת הרשב"א סי' רצ"ו, ובסוף טבול יום במשנה, התורם את הכור ואמר על מנת שתעלה שלם, שלם מן השכר וכו' ר' יוסי אומר אף מי שהי' בו רעת להתנות ולא התנה נשברה אינה מרמעת שהוא תנאי ביד, ובר"ש שם בפ' הב' דאף שלא התנה כלל ואפי' בלב, הוי כהתנה. וכנהנה יש עוד דמויונות הרבה, ה"נ כן סברת הפנ"י שתנאי ביד שכך רעתו, אף שלא הוי כן רעתו כלל, ואפי' אמר בפירוש חוץ, מ"מ הוי כהתנה.

ויתיישב בזה קו' כ"ג שליט"א מהא דשיירו משייר, דלמ"ד משייר תקשה נימא פשטה כיון דהכל תלוי בדעת חכמים, ולמ"ד משייר אמר' להיפוך שחכמים לא הותנו בזה שתתפשט הקרושה גם על העובר הואיל שהם ב' גופים, ושפיר מהני השיור, ולמ"ד אינו משייר י"ל דס"ל באמת משום דגם בכה"ג נמי אמר' פשטה.

(ב) ומה שהשיג כ"ג שליט"א על סברתי שכתבתי ליישב קושיתו דמר מוולדות קרשים ריש בהם מעילה משום פשטה כיון דמיירי דהקדשה ואח"כ נתעברה, והאיך שייך פשטה כיון דבשעת ההקדש לא הי' הולד כלל בעולם. ולפענ"ד הקדשת פה נמשכת ומתפשטת כל זמן שבירו לשאול, ומה"ט נחשבו בעלים של הקרבן, אף רכל קרבן של גבוה, משום הואיל ואי בעי מיתשיל, ולכך הקדש פיו הולכת ונמשכת עד הזדיקה דאין לו תו שאלה, ולכך אפי' אי בהווייתן קרושים, כיון שבכל דגע נחשב כאלו הקדיש עכשיו, שפיר י"ל פשטה ברגע זו של הלידה, דאי הוי שאיל הי' גם הולד חולין, ונחשב כאלו הקדיש עכשיו הבהמה גם הולד, וזה ענין פשטה שכ' הפנ"י. וכעין זה מבואר ברדב"ז פ"ג תרומות דהפרשת תרומה מקרי דבר הנרוד משום אי בעי מיתשיל, והוציא כן מירושלמי שם פ"ג ה"ג, וש"ס דנדרים דף י"א כחלת אהרן ותרומתו, עכצ"ל דתרומה שכיר כהן דלא מהני שאלה. ועו"ל לפמ"ש הכ"מ פ"א מחל' נדרים הי"ג בשם הר"א בן הרמב"ם ז"ל דיי"ל דבכור חשיב דבר הנרוד משום שיכול לשנות קדושתו לקדושת עולה יע"ש, א"כ ה"נ למ"ד בהווייתן קרושים מבואר בדש"י תמורה דף כ"ד ע"ב ד"ה לבהמה, דיכול לשנות לקדושה אחריתי וחשוב דבר הנרוד, ושפיר י"ל ג"כ פשטה.

(ג) ומה שהק' כ"ג שליט"א מבכור ריש בו מעילה אע"ג דהוי קדושה מאלו, כבר הארכתיו בזה בחי', ופשוט משום דבגמ' חשיב לי' לדבר הנרוד, ועוד לסברת הר"א בן הר"מ ז"ל הואיל ויכול לשנותו לקדושה אחרת, והוא הדין נמי ריש בו מעילה. — רק דקצת צ"ע דהר"מ בהל' נדרים שם פסק כמ"ד בבכור לא חשוב דבר הנרוד, ובפ"ו מחל' שגנות מייתי משנה ריש אוכל וכו'. וצ"ל או דלא מוקי לי' בבכור, או דס"ל כשי' הרשב"ם בב"ב שם שאף בהקדש ממילא ג"כ יש בו מעילה.

(ד) מה שהעיר כהר"ג שליט"א בכריתות דף כ"ג דפריך למ"ד אאחע"א בקרשים איך מעל בחלב, אכתי הא יש בו מעילה משום ההניי'. וכ' עפ"י דהר"מ דהלאו דמעילה משום לא תוכל לאכול בשעריך, ואם אין אכילה אין הנאה. ולענ"ד

י"ל דתליא אי ילפינן חלב למעילה מכל חלב כגמ' שלנו, או כדיליף בתו"כ פ' ויקרא פ"א מקדשי ה', ויתיישבו בזה כל הקמטים.

ובדברי הרמב"ם בהל' שגגות הנ"ל דמייתי למשנה ריש אוכל וכו', לכא"ו צל"ע, דבכריתות שם דף כ"ג ע"א פריך נותר לא שו"פ, ומשני ההיא בנסה ההיא ברקה ההיא בימות הגשמים וההיא בימות החמה, ולמה השמיט הרמז"ל כל זה. וגם על הגמ' גופי' יש לתמוה האידך מצי' למוקמי מתני' ריש אוכל בימות הגשמים, והרי קתני יוהכ"פ, ובכ"מ דף ק"ו דאלול ותשרי בכלל ימות החמה, יעו"ש וצ"ע לכא"ו.

(ה) ומה שהקשה כ"ג שליט"א ע"ר הרמב"ן בע"ז דף נ"ב רמזבח הוי כלי שרת, והרי מפורש בזבחים דף כ"ז ע"ב רמזבח לא הוי כלי שרת. ובאמת לא מפורש כלל התם אם לא הוי כלי שרת, אלא קאמר האי רצפה והאי כלי שרת, ולמ"ד תלוש ולבסוף חיברו הו"ל כתלוש, שפיר י"ל דחשוב כלי שרת, ועיין חגיגה דף כ"ז ע"א, אימא וחכמים מטמאין מפני שהן מצופין, ועי' בתוס' שם דמזבח ארמה דכתיב בקרא קאי גם אמזבח הנחושת, ומזבח של משה במקום מזבח אבנים של בית עולמים, יע"ש, ועי' ר"ש אהלות פרק ט"ז משנה ט"ו בשם תוס' שאנץ מעלה עולות נכוה מן הארץ טפח משום דבעינן מחובר בארמה, ואם יש תחתיו חלל טפח לא חשוב כמחובר, יע"ש. ולפ"ז נראה דאף רמחובר, מ"מ חשוב כלי ולרבנן מקבל טומאה. ואפשר דבהא פליגי ר"א וחכמים, דר"א דאמר כל הכלים שהי' במקדש טעונין טבילה חוץ ממזבח הזהב מפני שהן כקרקע, ומפרש בגמ' מזבח הנחושת דכתיב מזבח ארמה תעשה לו, ומזבח הזהב איתקיש מזבחות זה לזה, י"ל דאזיל לשיטתו בכ"ב דף ס"ו דכל המחובר לקרקע הרי זה כקרקע, ואף בתלוש ולבסוף חיברו, לכך ס"ל דלא חשוב מזבח כלי.

ובזה יש ליישב מה שהק' בשו"ת דברי חיים להנה"ק מצאנו צ"ל ח"ב חא"ח סי' ט"ז בשם השואל הגאון ר' יעקלי מהרימלוב צ"ל לשיטת בעה"מ דבאו פריצים וחללוה ע"י מעילה, פריצי ישראל, אבל כלי שרת ריש מועל אחר מועל לא יצאו מהקדושה, מש"ס מפורש נדרים דף ס"ב ומה כלי קורש שנעשה חולין נענש עליהם בלשצר וכו', הרי מפורש שאף כל"ש נמי יוצא לחולין. ולפי הנ"ל י"ל לרבנן גם מזבח בכלל כל"ש, אע"פ שהוא בנין, א"כ אין חילוק בין מזבח ושאר כל"ש, וע"כ דיוצא לחולין מגזה"כ ובדברי הרמב"ן שם, אבל בעה"מ אזיל בשי' ר"א דמזבח לא חשוב כלל כלי שרת, וע"כ שפיר מחלק בין מזבח ושאר כל"ש. [גם י"ל דפלוגתא אי לינה מועלת בראשו של מזבח בזבחים דף פ"ז אי לשלחן או לקרקע מדמינן, גם בפלוגתא אי תנור מקדש דהוי ג"כ תלוש ולבסוף חיברו. ולפ"ז אין קו' הא רפסק כר"א לא כחכמים, ובאתי רק להעיר].

ויותר י"ל ביישוב קו' הדברי חיים על בעה"מ הנ"ל, לפי המבואר במעילה דף י"ט ע"ב הטעם דבכל"ש יש מועל אחר מועל משום ק"ו דאחרים מביא לקדושתן הוא עצמו לא כש"כ, ויע"ש בפרדש"י. ולפ"ז י"ל דכל זה רוקא בפנים, שהרי אין כל"ש מקדשין רק מבפנים, אבל מחוץ לעזרה ראין כלי שרת מקדש, ממילא ליכא

הקו"ח, הוא הדין נמו דאין מועל אחר מועל, א"כ לפי המבואר ברש"י נדרים שם ד"ה פריצים וז"ל, שהוציאו מביהמ"ק, עכ"ל. ולכא"ו מה בעי רש"י ז"ל בזה. ולהנ"ל י"ל לשלול בזה קו' רו"ז הגאון יעב"ץ בהגהותיו ר"ה בכלי קורש שנעשה כלי חול, וז"ל, תימה הא תנן התם אין מועל אחר מועל אלא בבחמה וכל"ש, עכ"ל. ולהנ"ל א"ש, שזה שמדגיש רש"י ז"ל בלשונו חזתב, ובאו פריצים וחללות, שהוציאו מביהמ"ק, ומבחוץ שפיר יש מועל אחר מועל. ולפ"ז א"ש רברי בעה"מ, רלענין מזבח רמיירי בפנים, אי לאו משום דלאו כלי שרת, לא שייך חילול, רבפנים שפיר יש מועל אחר מועל כנ"ל, ואתי שפיר.

(ו) ומה שחק' כ"ג שליט"א בסנהדרין דף מ"ה רמוקי שמואל למתני' בהן הן עדיו, הרי מבואר בב"ק דף ע"ח דכל שנפסל למפרע ל"ש הזמה, וא"כ הכא אם יוזמו יהיו פסולים למפרע וליכא דין הזמה, והו"ל עדות שאאילה"ו, עכ"ק. ולא זכיתי להבין קושיות, הא שפיר יש בו דין הזמה, דאם יוזמו על עדות הראשונה שנגמר הדין על פיהם, הא עדות זו שפיר הו"ל בגדר הזמה, וגם אם יוזמו על עדות שני', דחיינו שהכל שקר ולא ה' כלל גמ"ר בעולם ולא העידו מעיקרא כלל, הרי לא נפסלו למפרע כלל, כיון שלא ה' שום עדות, וכל העדות שקר רק עכשיו, ומעתה הם נפסלים, ועכשיו שפיר הוי בגדר הזמה, ופשוט.

וכרי שלא להלאות את כק"ג שליט"א יותר, אחסום דברי לע"ע, וחזון למועד עוד לטייל עם כ"ק שליט"א, כי רה"ק יקרו לי מפו ומפנינים ושמח אני בהם כבשמחת תורה, ואבקש לכברני גם ביקרת תשובתו הרמה כאשר עד כה. ואסיים מעין הפתיחה בברכת חו"ש וכל טוב ושיבה טובה, ונזכה לבשר ולהתבשר תמיד בשורות טובות, וימחול להוריעני מצב בריאותו ומשלמו, ואם לא סבל ח"ו מן השערוריות.

וה' בזה שלו' מאת ש"ב מכברו ומעריצו,

אברהם נתן בן רבורה חופ"ק הנ"ל

אזהרה חמורה

הננו אופרים ככל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדברי הב"ח בריש הל' שחיטה

מהרב הגאון מוה"ר ישעי' פירסט אבר"ק וויען ז"ל⁽¹⁾

בעה"י.

שוכ"ט וחרמת קרן לכבוד הרב הגרול בתורה חו"ב מופלג בהפלגת חכמים ונבונים מוכתר במרות תרומות בנש"ק כש"ת מו"ה מרדכי מרגליות שלעזינגער נ"י אבר"ק א"ש והגליל תע"א.

נתכברתי ביקרת ימינו הפהודה ושמחתי על הבשורה הטובה כי קרוב הוא השלוי בקהל ערתי, ואני תפלתי כי יאמנו רבריו, ובעזרת עושה שלו במדמוי גם מעכת"ה נ"י על מדומי התורה ועבודה ישכון לפעול ולעשות חיל בישראל אכ"ר. והנה בשולי מכתבו העיר אותי מעכת"ה נ"י במה שהקשה על הב"ח בטור יו"ד סימן א' שהביא שם פירוש על אשפה מרשב"ם במס' ב"ב ע"ח. — למה הוצרך להביא ממרחק לחמו, רהא רברי הרשב"ם לקוחים ומבוארים הרק היטב במשנה מפורשת במס' שביעית פרק ג' משנה ג'.

וכשאיני לעצמי נלפע"ד בהקדמת אלה הרברים הערוכים בספר הערוך אות א', וז"ל, אשף, בשביעית, מאימתי מוציאין שבלים לאשפות, כמו אשפה, מאשפות ידים אביון, עכ"ל. ונפלאתי מאור על הערוך בהביאי בספר קאנקארדאנץ אות א' ושם נאמר, אשף, כמו חרטומים האשפים (דניאל א' כ'), ולאשפים ולמכשפים (דניאל ב' ב'), עכ"ל, היוצא מדבריו, כי מלת אשף רומז על מכשף, ולא כמו שפירוש הערוך. ובהמשך דברי קאנקארדאנץ מביא אח"כ, האשפות, קאטה, מיסטהויען, כמו אל שער האשפות (נחמ' ב' י"ג) וכו' וכו' וכו', מאשפות ידים אביון וגו' (תהלים קי"ג ז', שמואל א' ב' ח'), אשפות, חבכו אשפות (איכה ד' ה'), ואח"כ, אשפה, עליו תרנה אשפה (איוב ל"ט כ"ג), אשר מלא את אשפתו מהם (תהלים קכ"ז ה'), אשפתו כקבר פתוח (ירמ' ה' ט"ז), בני אשפתו (איכה ג' י"ג), ע"ש. ועתה ארמה לנפשי שגם ספר הערוך וגם הקאנקארדאנץ פתוחים לפני מעכת"ה נ"י ולא נעלמו מעיניו הברולחים כי שלשה אלו נצבים לפניו, אשפים, אשפות, אשפה, לכל אחר מהם כונה אחרת, ובפרט מלת אשפה, הוא כלי ותיק לחיצים, ומקום מכיל ומחזיק אשפות קאטה, וגם מקום לאשפות וכל הרבה. על כן שם במשנה במס' ב"ב רף ע"ח בהאיך מכר אשפתו מכר ובלה, מפרש הרשב"ם שפיר מקום עמוק ג' או גבוה שלשה שרגיל לתת שם זבל בהמותיו, וכן פירש שם בתוס' יו"ט, ושניהם כאחד דבריהם ופירושם נלקחו מאלו מקומות בתנ"ך, דמשמע שסובב הולך על המקום של זבל ואשפות הצבור

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"ב עמוד כ"ד. — מכתב זה הגיע לידנו מאת נכד אחותו ירדנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלקר נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

ומכונס, וממילא אתי שפיר פירושו של הב"ח שמרמו לנו דהאיך רנמצא שחוט ומושלך באשפה, פירושו כפירוש הרשב"ם שהוא המקום המיוחד לכינוס העפר ואפר, משא"כ במשנה רשביעית, רשם נאמר אשפות שהוא לשון רבים ממלת אשפות, אינו מפורש יוצא כל כך שהוא המקום המחזיק המרובה, כי יש לבארו ג"כ במשמעות כינוס וצבירת אשפה הרבה. וכמעט יש לומר שע"כ זאת כוונת הב"ח, ראל"כ טפי יש להקשות עליו, למה הביא ראי' מרשב"ם במקום אשר יאמר כולי' מפורשת מלשנא רקרא מאשפות ירים אביון, אלא וראי' דמלת אשפות נאמר על העפר ולא על המקום, ובחר לו הרשב"ם וכן הב"ח לשון מבורר כמטבע שטבעו חכמים.

וכן חכמת מעכת"ה נ"י בחוץ תרונה להרחיב גבולי התורה ולחזק מלמדי אמת ואמונה.

נאום אוה"נ מוקירו ומכברו כרום ערכו מאוד נעלה לשם ולתהלה,

הק' ישעי' פירסט

ולפי ביאור הקאנקארראנץ שורש מלת אשפות הוא אשפה.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידירינו

האחים היקרים והחשובים

מו"ה משה נ"י, מו"ה דוד נ"י, מו"ה שמואל נ"י,

מו"ה חיים עזריאל נ"י, ומו"ה אברהם נ"י

למשפחת רייפער

בהלקח מאתם אמם ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה שלמה צבי לאם נ"י

בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בדין פרנסת הבנים ושכר לימודם ממעות מעשר

יעקב מאיר שטערן

מו"צ בכו"ר של מרן הגר"ש וואזנר שליט"א

בני ברק

האם רשאים להוציא מעות מעשר עבור פרנסת בניו ושכר לימודם

כתב בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג סי' ע"ה, דלפזר מעשרותיו לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר, דאפילו לאביו מותר לתת אם הוא עני וכ"ש לבניו, ע"כ. ומביאו הש"ך יו"ד סי' רמ"ט ס"ק ג', ומוסיף ע"ז הש"ך, דמשמע מזה דאפילו יש בידו לפרנס ממקום אחר שרי דזה הוי צדקה כבסימן רנ"א סעי' ג' עכ"ד. ובשו"ת חת"ס יו"ד סי' רל"א הבין מהר"ם מר"ב פליג על המהרי"ל שהובא ברמ"א סי' רמ"ט סעי' א' דכתב דאין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה רק יתננו לעניים ע"כ. ומהר"ם מר"ב פליג ע"ז וסובר דמעשר לא שייך דוקא לעניים לכן מותר לזון בניו ממנה, משא"כ למהרי"ל ורמ"א, עיי"ש בחת"ס. אבל דברים אלו צע"ג, רבשו"ת מהר"ם מר"ב בסי' ע"ו איתא בהדיא דמעשר כספים שייך לעניים והיינו כמהרי"ל, וז"ל שם, מעות מעשר יראה אחר שהחזיקו בו לתתם לעניים אין לשנותם למצוה אחרת דנראה כגזול עניים דאע"פ שאינו מן התורה כבר זכו בו עניים ע"י מנהג ואין לשנות מעניים למצוה אחרת, ע"כ. הרי ברור דמהר"ם מר"ב ס"ל כמהרי"ל ואעפ"כ כתב בתשובה האחרת סי' ע"ה שיכול לפרנס מזה בניו הגדולים, והטעם פשוט מאד, כמו שרמז הש"ך ס"ק ג' דכיון שאין הוא חייב לפרנסם ואין להם עתה כדי צרכם א"כ דינם כעניים גמורים שמותר לפרנסם ממעות מעשר, ואררבה קרוביו ומשפחתו קודמים, עיין נדרים (פ"ה ע"ב), ואין שום מחלוקת בין מהרי"ל ומהר"ם מר"ב בדבר זה, וכן מוכח מספר אהבת חסד פרק י"ט אות א', דכתב שם אופן חלוקת המעשר, וסתם דרשאי ליתן לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם אפילו יש בידו לפרנסן ממקום אחר. — ושם באות ב' כתב בשם האחרונים דלפזר מעשרותיו לקיום מצוות איכא רעות בין האחרונים, אבל בדין הראשון לכו"ע רשאי.

וראיתי בשו"ת אגרות משה חלק יו"ד סי' קמ"ג שכתב דמה שהביא הש"ך בשם מהר"ם מר"ב דמותר לתת מעשר לפרנס בניו הגדולים מעל שש, היינו דוקא בזמניהם, אבל בזמנינו אנו, שאין דרך לשלוח הבנים מביתו כגיל זה עד שיגדלו ויוכלו להתפרנס בעצמם, לכן כיון שזה מעשה אכזרי הוה זה בכלל חיוב מזונותיה והוה ליה דבר שבחובה שאינו בא מן המעשר, והוכיח זה מסוגיא דכתובות דף ס"ד דצריך לתת לה יתרון על מזונותיה ליתן לאורחי ופרחי, עיי"ש. — אבל לענ"ד דבריו צ"ע רב, דהרי ברור שגם בזמן חז"ל היה ררך לפרנס בניו בני שש ולא להתאכזר עליהם, ואעפ"כ חז"ל לא הטילו זאת מדין חובה של מזונות אלא מדין צדקה, וז"ל הרמב"ם פ"ב מהל' אשות הל' י"ד, כשם שאדם חייב במזונות

אשתו כך הוא חייב במזונות בניו הקטנים עד שהיו בני שש שנים מכאן ואילך מאכילים אותם כתקנת חכמים עד שיגדלו ואם לא רצה גוערים בו ומכלימים אותו ופוצרין בו ואם לא רצה מכריזין עליו בציבור ואומרים פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו והרי פחות הוא מעוף טמא שהוא זן את אפרוחיו ואין כופין אותו לזונם אחר שש עכ"ל, ועיין כ"מ שם שציין מקורו מכתובות מ"ט; הרי מבואר שגם בזמנם היה מעשה אכזריות לא לזון בניו אחר שנת השש, ואעפ"כ אין כופין ע"ז לפי תקנת חז"ל, וממילא לא הוי רבר שבחובה ואפשר ליתן ממעות מעשר כרכתב הש"ך. וראיית האג"מ מאורחי ופרחי, יש לרחות, משום ריש לחלק בין מזון לחם של סעודה או שתיים במשך שבוע שזה דבר מועט שזה היטילו עליו חז"ל, לבין חיוב מזונות בניו הקבועים שזה עולה לסך גדול. עוד יש להעיר על ראייה זו של האג"מ מהא דאורחי ופרחי, שהרי הרמב"ם שם הל' י' השמיטו, וכתב כמה מזונות פוסקים לאשה פוסקים לה לחם שתי סעודות בכל יום וכו', וכן בשו"ע כתב כן ולא העתיקו כלל הדין של ארחי ופרחי, וכבר נתקשה בזה הלחם משנה, ואכמ"ל בזה. והנה בספר ברכ"י יו"ד סי' רמ"ט סוס"ק י"ח כתב, ראף שבעת שמקבל להפריש מעשר כספים יכול לפדש להתנהג בו כרצונו וגם לזון ממנו בניו מ"מ אי לא דחיקא ליה שעתא טובא לא נכון לעשות כן, עכ"ד. אולם באמת יש לתמוה עליו מדוע העלים עיניו מדברי הש"ך רמ"ט ס"ק ג' שכתב להדיא דמותר אפי' יש בידו יכולת לפרנס ממקום אחר דזה הוי צדקה, עכ"ל. ודוקא בקניית מצוות הביא לעיל תשובת ר' מנחם ומתהרש"ל דדוקא אם אין היכולת בידו ולא היה עושה זה אז מותר, משא"כ לזון בניו בכל גווני שרי. והנה בספר חכמת אדם כלל קמ"ד סעי' י"א, אחר שכתב דמותר לפזר מעשרותיו לבניו הגדולים שאינו חייב לטפל בהם אפילו יש בידו לפרנסם ממקום אחר, הוסיף, דאם הוא עשיר וסומכין על שלחנו אינו דשאי לעשות כן, וציין מקורו מסי' רנ"ג סעי' א'. ולפ"ז צ"ל דהח"א הבין דפסק הש"ך בשם מהר"ם מר"ב לחקל איירי דוקא באינם סמוכין על שלחנו, והוא רוחק עצום, רבדרך כלל בנים שהם בגיל שש עדיין סמוכין על שלחן אביהם, אך כל זה נובע משום דהח"א הבין דכוונת הרמ"א בסי' רנ"ג סעי' א' שכתב וכל מי שהוא עשיר אסור ליתן לבניו אע"פ שהם גדולים אם הם סמוכין על שלחן אביהם ע"כ. דהכוונה שהאב אסור ליתן, ובאמת אינו מובן מדוע אסור ליתן, הרי דינם כעניים גמורים כמבואר בסי' רנ"א סעי' ג' דמדינא אינו מחויב לפרנסם, אבל האמת יורה דרכו דכוונת הרמ"א הוא דאדם אחר אסור ליתן לבניו של חברו שהוא עשיר, ושורש הדבר הוא במרדכי פ"ק רב"מ דף י"ב בשם מהר"ם מר"ב, ושם ביאר דכיון שהם סמוכין על שלחן אביהם כל מה שהם מקבלים זכה בזה אביהם, ולכן אין ליתן להם מעשר שהרי אביהם העשיר זוכה בו (ואפילו אם בדעת האב ליתנו להם אסור כיון שזה רק מרצונו וזה דומה לנותן מעשר עני לעשיר דאעפ"כ שיוורע שהעשיר דגיל ליתן מתנות לעניים, מ"מ אסור לעשות כן כיון שההנאה הוא לעשיר), אבל ודאי האב רשאי ליתן לבניו אפילו שהם סמוכין על שלחנו וידם כידיו, דמה בכך, הרי

הוא נותן להם ונהנים מזה, וזה פשוט. ובשל"ה הקדוש סוף הל' צדקה דף פ"ח
אחר שהעתיק דברי המדרכי הנ"ל, הביא בשם מהר"ם מ"ץ רס"ל דגם למהר"ם
מר"ב רשאי שמעון להשכיר מלמד לבנו של ראובן העשיר, דעד כאן לא החמיר
המהר"ם אלא בשאר צרכיהם של הקטנים אבל תלמוד תורה יורה דמותר, ע"כ.
והנה עצם פסקו מובן מאד לפי שהבאנו לעיל דמה זכיה יש לעשיר שנאמר שזכה
בו, רהרי אינו נותן לבניו דבר של ממש דהיינו חפצא, רק שוכר מלמד שלומד
עמם תורה, אלא דלפי נתינת טעם ההיתר שכתב מהר"ם מ"ץ, נראה דאפילו אם
יתן לבני שמעון מעות לידם לצורך ת"ת נמי שרי אם יוציאו זה עבור לימורם,
ודבר זה לענ"ד צ"ע, דהרי לטעם של המדרכי אין לכאורה שום סברא לחלק בכך,
וצ"ע.

עכ"פ נראה ברור דלשיטת הש"ך בשם מהר"ם בר"ב רשאי ליתן מעשרותיו
גם לבניו הגדולים שסמוכין על שלחנו, אע"פ שיש בידו לפרנסן ממקום אחר והוא
עשיר. ובערוך השלחן סי' רמ"ט סעי' ט' כתב דדברי הש"ך הנ"ל צ"ע,
דביקדושין ל"ב ע"א אמרינן תבוא מאירה לאדם שמאכיל לאביו מעשר, והאיך
הביא הש"ך דמותר לעשות כן עיי"ש, ובאמת לפי הגירסא לפנינו בש"ך קשה,
אבל באמת ט"ס איכא בש"ך, וכמו שהרגיש בזה החת"ס בס' רל"א, דצ"ל לולי
משום כבוד אביו, עיי"ש.

ברם כל זה הוא דעת הש"ך, אבל הט"ז יש לו שיטה אחרת, דכתב בס'
רמ"ט ס"ק א' דאע"ג דאחז"ל עושה צדקה בכל עת זה הזן בניו הקטנים מ"מ
ודאי שאינו רשאי להוציא זה ממעות מעשר, וכ"כ בשו"ת חו"י סי' רכ"ד. איברא
בספר ראשון לציון מבעל האור החיים הקדוש כתב ע"ז דדברי הרב תמוהים,
דמדברי רש"י והר"ן כפי שמוכא בב"י מוכח שדין צדקה נמורה יש על זה, וכן
בשו"ת בית דינו של שלמה חיו"ר סי' א' השיג על הט"ז והביא דגם הרב בעל
באר שבע השיג עליו ומסיק דנראה דדעת מהר"ם בר"ב שהיה אדם קדמון וגדול
בתורה מכרעת דלא כט"ז, וכן פסק באל"י רבה א"ח סי' רנ"ו, וכן בשו"ת פרי
יצחק ח"ב סי' כ"ז הוכיח דהעיקר כהש"ך, אולם יש לדעת דאף לשיטת הט"ז
שהחמיר בזה, דוקא כשבניו עדיין קטנים שאינם יכולים להתפרנס ממעשה ידיהם,
אז דעתו שאינו רשאי לזונם ממעשר שהרי הוא מחויב לפרנסן עכ"פ מדין צדקה,
משא"כ בבנים שהגיעו לגיל שאפשר להן להתפרנס בעצמם, רק עקב עסקם
בתורה, אביהם מפרנסם, וראי רשאי להוציא ממעות מעשר. אך כל זה לענין
הוצאות אכילה, הלבשה, וכדומה, אבל הוצאות שכר לימוד ממעשר, זה שאלה
בפני עצמה, דלמא לשלם שכר לימוד שאני, חרא דרבר שהוא חובה אין לפרוע
ממעשר, ועוד להסוברים דמעשר שייך רק לעניים, דלמא הוצאות שכר לימוד אינו
נחשב אלא כמצוה בעלמא. ובספר לקט יושר [תלמודו של התרומת הרש"ן] חיו"ר
דף ע"ו כתב וז"ל, מותר ללמוד בנו תלמוד ממעשר כי אדם חייב ללמד את בנו
מקרא ולא תלמוד כן כתוב בגמרא קידושין כ"ט, עכ"ל. וכן פסק בספר פרי יצחק
סי' כ"ז, (אך אם גם באינו דחיקא ליה שעתא אינו ברור, דבתחילה כתב אם

דחיקא ליה שעתה, ואח"כ כתב ה"ה דיכול לשלם שכר לימוד עבור בנו ללמוד משנה וגמרא אף באפשר לו, ואולי כוונתו אף דאפשר לו מ"מ דחיקא ליה שעתה). ובשו"ת באר שבע סי' מ"א אויל נמי בדרך זו, אלא דכתב כיון שכתב הטור סי' דמ"ה דאם אפשר ליה צריך ללמוד בנו גם תורה שבע"פ לכן אין להוציא זה ממעות מעשר, ועוד משום דמעשר שייך לעניים ולימוד תורה אינו אלא בגדר שאר מצוה, ע"כ.

ונראה פשוט, דלמעם הראשון של הבא"ש אם השעה דחוקה לו ודאי רשאי כדמוכח משורש הראיה, ועוד נלע"ד לפי"מ שכתב בשו"ת פני יהושע סי' ב' דמעשר כספים דידן אין לו שום שייכות להא דקיי"ל דדבר שבחובה אינו בא מן המעשר, עיי"ש ראיות ברורות לזה, א"כ ודאי אין להחמיר במקום הצורך, אך מה שכתב הב"ש עוד דמעשר שייך לעניים ולימוד התורה הוא כמצוה בעלמא, נראה דדעת מהר"ם מ"ץ שהובא בשל"ה סוף הל' צדקה לא ס"ל כן, שהרי כתב דגם אם אסור ליתן מעשרותיו לבני עשירים, מ"מ לצורך ת"ת רשאי עיי"ש, ונראה דמצוות ת"ת אינו דומה לשאר מצוות דעלמא אלא שקול כנגדם, וכדתנן ות"ת כנגד כולם, ואמרינן במגילה כ"ז ונפסק ביו"ד סי' ע"ר, דאע"פ שאין למכור ס"ת לשום מצוה, מ"מ לצורך לימוד תורה רשאי, ואפילו את"ל דזה הוי כשאר מצוות מ"מ הרי מנהגנו הוא ליתן מעשר לכל דבר שבקדושה, וכ"כ בשו"ת שבט סופר סי' פ"ד, ופוק חוי שנותנים ממעשר לצורך בניית בהכנ"ס וביהמ"ד וכל דבר מצוה, וכבר כתב הט"ז באו"ח סי' מ"ב ס"ק א' דכל דבר שנוהגים כן הוה ל' כהתנו, לכן נראה דעכ"פ מי שהשעה דחוקה לו רשאי להוציא מעשרותיו לשכר לימוד בניו בתנאי שכבר גמרו תורה שבכתב ועיקר עסקם הוא בתורה שבעל פה כדכתב הלקט יושר, ומ"מ מהיות טוב ישתדל לחלק לכה"פ חצי המעשר לעניים דעלמא, וכעין שכתב בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רל"א לענין אחר, עיי"ש.

מסקנת הדבר: (א) להוציא מעשרותיו לפרנסת בניו שהם פחות מגיל שש ודאי אסור. (ב) מגיל שש ומעלה נחלקו בזה הט"ז והש"ך, ומעיקר הדין אפשר לסמוך על הש"ך להקל, והיינו אפילו מי שלא דחוקא ליה שעתיה, ומ"מ נכון וראוי להחמיר בזה כמש"כ הברכ"י דרך מי שדחוקא לו שעתיה ינהוג כן. (ג) בניו הגדולים שהם כבר בגיל שיכולים להתפרנס בעצמם, רק נפשם חשקה בתורה ותורתם אומנתם, בזה ודאי רשאי האב לפרנסם ממעשר גם לשיטת הט"ז. (ד) כל זה לענין הוצאות אכילה הלבשה וכדומה, אבל לענין שכר לימוד יש חילוק, דאם הבן לומד תורה שבכתב שזה אביו חייב ללמדו, אז אינו רשאי לשלם ממעשר, אבל אם הבן כבר למד תורה שבכתב, ועיקר לימודיו הוא תורה שבעל פה, בזה אפשר להקל עכ"פ למי שפרנסתו אינו בריוח.

במס' בבא קמא דף ע"א

אברהם יחזקאל הכהן שלאף

מגיד שיעור בישיבת באכוב בני ציון
לונדון יע"א

במס' בבא קמא דף ע"א ע"א, גנב וטבח בשבת גנב וטבח לע"ז גנב שור הנסקל וטבח, רבי מאיר מחייב וחכמים פוטרם וכו', בשו"ב ע"י אחר וכו', אמרי אי בשו"ב ע"י אחר מ"ט רבנן רפסרי, אמרי מאן חכמים ר"ש רס"ל שחיטה שאינה ראוי' לא שמה שחיטה, בשלמא ע"ז ושור הנסקל שחיטה שאינה ראוי' הוא, אלא שבת והתנן השוחט בשבת וביזה"כ אע"פ שהוא מתחייב בנפשו שחיטתו כשירה, אמרי ס"ל כרבי יוחנן הסנדלר וכו' בשלמא למ"ר מעשה שבת ראורייתא אמטו להכי פטרי רבנן אלא למ"ר מעשה שבת רבנן אמאי פטרי רבנן, אשאר א"ע ע"ז ושור הנסקל, ורבי מאיר אמאי מחייב שוחט לע"ז מכיון רכי שחיט בה פורתא אסרה אירך לאו רמרי' קטבה, אמר רבא באומר בגמר זביחה הוא עובר, ע"כ. והתוס' בר"ה בשלמא, כתבו: הך סוגיא אתיא כמ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו בעשה בה מעשה. והגאון רע"א בתשובותיו (סי' קס"ה) הקשה על דברי התוס', דאפילו למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה, מ"מ האי קניא בשינוי בגמר שחיטה ושפיר נאסר דהא שלו הוא.

ולחבין דבריו, דלכאורה רצונו לומר, דאחר ששחט בה רוב קניא בשינוי דכבר נשתנה לחיות לה שם שחוט (ראף שינוי מעשה לא קנה אלא בשינוי השם, כדמוכח מתוס' בב"ק דף ס"ו: ד"ה שינוי השם בשינוי מעשה דמי, וכמ"ש בהרי"א בלחם משנה פ"א מהלכות גניבה הלכה ט"ו, וכן משמע מפני יהושע ברף ע"א: ד"ה איסורי הנאה ולא רמרי' קטבה, דלא כחתם סופר בחידושו המובא לקמן), וכשחתך יותר נאסר לע"ז. אמנם זה לא יתכן, דמאן יימר ששחט יותר מרוב, וממילא לא נאסר אחר שקנאו, ועוד דאם נאסר דנאסר אחר ששחט בה רוב, לרש"י רס"ל דשהיי' במיעוט בתרא פסולה, דהיינו אם שחט יותר מרוב לא מיקרי שחוט עד שיגמור, א"כ לעולם לא קנה בשינוי עד שיחרל, דהא שינוי תלוי כאמור כשכבר יקרא שחוט, ולעולם לא מיקרי שחוט, וממילא לא שייך שיאסר למ"ד אין אדרשא"ש. וכוונת רע"א ע"כ הוא, דבפורתא האחרון לפני הרוב שעל ידה קונה הבהמה, באותה פורתא נאסרה לע"ז, שעדיין הוא בתוך השחיטה, כי הפורתא הוא הפורתא האחרון לפני גמר שחיטה, והוא הענין בבת אחת הנזכר בראשונים על הארמזי הגמ' בסמוך (דף ע"ב). כגון ששחט מקצת סימנים בחוץ וגמור בפנים. (ואף שיש לעיין בדבר, כך נראה כונת רע"א).

ואולם באופן אחר נראה לפדש הקושיא, ע"פ רבנו החתם סופר על התוס' ד"ה איסורי הנאה שהקשו, וא"ת ומה בכך הא כל שחיטה לאו רמרי' קטבה דקניא בשינוי וי"ל דלא חשיב שינוי לקנות בכך, ע"כ. נראה מדבריהם דבפורתא אינו קונה בשינוי, וכבר כתבנו לעיל שצריך לשחוט רוב כרי שישתנה השם, ואמנם החת"ס כתב דקונה מיד כששחט רוב הקנה או אפילו משהו בוושט, דבזה נעשה

נבילה והוי שינוי שאינו חוזר, אך הא לא מידי מה דלאו דמרי' קטבת, דבהכי חייב רחמנא, רק מאי דאיכפת לן הוא שגם במיעוטי קמא שאז עדיין לא קניא בשינוי כיון דחוזר לכרייתו ואם נאסרת כפורתא קמא בע"ז ומשם והלאה כבר לאו דמרי', אזי אם טבח פטור מדו"ה, וזהו קושיה הגמרא. — ואם כן ניתוסף לקושיה רע"א עוז ותעצומות, דאתיא שפיר אפילו למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דהא קניא בשינוי קודם שנגמרה השחיטה הנחוצה, רהיינו רוב סמנים, ושפיר נאסר כשנגמר ער רוב, וגם לרש"י דס"ל ער שלא גמר להתוך לא מקרי שחוט, מ"מ להתת"ס אף קודם שנקרא שחוט, כבר קניא בשינוי, ודו"ק.

ומעתה יתעורר קושיא עצומה, רהנה בהא דהקשה הגמ' ורבי מאיר מבי שחיט בה פורתא אסרה אירך לאו דמרי' קטבת, ואמאי מחייב ר"מ דו"ה, כתב הרשב"א, ומאי דלא תירץ ר"מ ס"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, משום דלא רצה לחלק בין רבי מאיר ורבנן בענין אדם ארשא"ש, א"נ משום דקיי"ל כמ"ר אדם אוסר רשא"ש, ע"כ. והנה מה שתירץ רקיי"ל כמ"ר אדם אוסר דבר שאינו שלו, בזה חולק על הרמב"ם בפ"ח מהל' עכו"ם, שפסק כמ"ר אא"א רשא"ש, עיי"ש. ואולם בר מן רין ג"ל, דאם נאמר רגם רבנן אפשר דס"ל אין אדם אוסר וכמו שכתבנו לפי רע"א, אזי שפיר יש לנו לומר דרבי מאיר ס"ל אין אדם אוסר, ולא יקשה עליו קושיה הגמ' דלאו דמרי' קטבת, דהא מאי דנאסר לבסוף לא איכפת לן דס"ל שחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה, ולא דמרי' קטבת לא מיקרי, דהא לא נאסר רק כפורתא אחרון, ואפילו להתת"ס רקניא עור קודם גמר שחיטה, הא כבר כתב דבהכי חייב רחמנא, דאל"כ כל שחיטה לאו דמרי' קטבת, כמ"ש לעיל.

ועוד לי ראי' ברורה, רהנה אם נאמר דרבי מאיר ס"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ורבנן סברי אדם ארשא"ש, א"כ מאי דוחקי' לבעל הסוגיא לאוקמי מאן רבנן רבי שמעון, הא אפילו אי סברי שחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה יפטר מדו"ה דלאו דמרי' קטבת, ורבי מאיר מחייב משום דס"ל אא"א דשא"ש, ואין לומר דלא מוקים הכי, משום ראנן קיי"ל אארשא"ש, והא מוטב לאוקמי הכי, מלאוקמי דלא כהלכתא כר"ש דצריך לומר דמיירי כשאמר בגמר זביחה היא עובדה והוא רוחק, אע"כ דלא ניחא לי' למימר דר"מ ס"ל אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, משום דלא רצה לחלק בין ר"מ ורבנן בענין זה, וא"כ צריך לאוקמי באומר בגמר זביחה הוא עובדה, וא"כ צ"ל דמאן חכמים ר"ש דס"ל ששא"ר לש"ש, ודו"ק היטב. ומעתה כיון דהטעם דלא מוקים ר"מ כמ"ר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, הוא משום ררבנן ס"ל אדם אוסר דבר שאינו שלו, א"כ לדברי רע"א דרבנן מצי סברי אא"א דשא"ש, הרק"ל מאי מקשה הגמרא ורבי מאיר מבי שחיט בה פורתא אסרה, הא מצי סביר אא"א דשא"ש, ושפיר צריך לאוקמי רבנן כרבי שמעון, ולא שייך לומר הטעם דפטרי משום לאו דמרי' קטבת, דהא ס"ל עכשיו אא"א דשא"ש, וזהו קושיא דבתי.

והנ"ל לתרץ בג' אופנים, ואען ואומר: הנה לשון רש"י דף ע"א: בר"ה כיון דשחט בה פורתא אסרה הוא משום זבחי מתים רקס"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ומתחילתה נאסרה משום זבחי מתים וכו', ע"כ. וכבר תפס עליו הקול ארי' סי' קכ"א בשם היריעות שלמה סי' ד', מדוע הו' צריך רש"י לפרש דזהו דוקא

אליבא דמ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף. והנה דבר זה פשוט דרש"י ס"ל שכרי לאסור הבחמה לע"ז מן הצורך להיות מעשה שחיטה הנונה, ולא כדברי התוס' בד"ה כיון דשחט בה פורתא, שכתבו ואפילו למ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף נאסרת בפורתא קמא שהאיסור תלוי במעשה ולא בשחיטה וכו'. — וכדי לבאר המחלוקת, נראה לי לומר, דהנה איתא במסכת חולין דף מ'. אמר רב הונא אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה וכו' היתה בהמת חבירו רבוצה בפני עכו"ם כיון דשחט בה פורתא אסרה, וכ' בספר מלא הרועים (אות א') וז"ל, וצריך להבין ענין האיסור הלז מהו, אם נאמר שהוא תקרובת עכו"ם אינה אלא כגמר שחיטה ואם נאמר דרב הונא גם כהא סבידא לי' כרבי יוחנן דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף ובתחילת השחיטה כבר נקרא שמה עלי' והוה תקרובת עכו"ם או נאמר שאסרה משום מוקצה שמקצוהו לעכו"ם ומוכח מזה דאפילו מוקצה אוסר במעשה כל דהו, עכ"ל. ומה שיש להוסיף על דבריו (ומשמע שהוא עצמו כיון לזאת), שאם נאמר שהאיסור הוא שמקצוהו לעכו"ם, אזי פשוט שאינו צריך להיות מעשה שחיטה, דהא מוקצה אינה מטעם שום תקרובת, ואין לה ולמעשה שחיטה מיד.

ומעתה י"ל דרש"י ס"ל הטעם הוא משום תקרובת ע"ז, ומפני זה ה' צריך להקדים שזהו דווקא אליבא דמ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, דאי לאו הכי לא נאסר אלא כגמר שחיטה, ולא נאסר במעשה אלא בשחיטה, ודו"ק. ובאמת צריך לרעת מה הכריח רש"י לומר כן, ומדוע לא נחית לדברי התוס' דנאסר משום מוקצה (ואפילו אם נאמר דלא ס"ל לתוס' הטעם דמוקצה, וכמו דמשמע מדבדיהם בב"ב דף קכ"ט: ד"ה חוץ, י"ל דס"ל דגם תקרובת ע"ז אינה צריכה מעשה שחיטה, ודו"ק). אכן הדבר כן הוא, דהנה הטו"ז יו"ד סי' ד' ס"ק י"ד כתב וז"ל, פסק הרמב"ם פ"ח מהלכות עכו"ם ראפילו שוחט לע"ז לא נאסרה אלא בשוחט סי' אחר והיינו מעשה כל דהו וכו' וכן מוכח מדברי ת"ה הארוך וכו', ע"כ. והנקודות הכסף השיג עליו ממתני' דהשוחט דף מ"א. השוחט חטאת בשבת לע"ז בחוץ חייב שלש חטאות ואי אמרת אדם אוסר דבר שאינו שלו מכיון דכי שחט בה פורתא אוסרה אירך מחתך עפר בעלמא הוא ותירצו דבחטאת העוף עסקינן דנאסר בסימן אחד לשחוט חוץ והב"ע כשהיתה חצי קנה פגום, עיי"ש בפירש"י, ואי לדברי הטו"ז מפני מה צריך לאוקמי בחצי קנה פגום, הא ממילא לא נאסר עד סוף גמר שחיטת סי' אחר, ע"כ קושיית הנקודות הכסף. והמגיני זהב תירץ דברי הטו"ז, וזתו"ד, הא דאמר עולא עשה בה מעשה אסרה היינו שיעשה שום דבר שיקרא אותו דבר שם מעשה עליו כגון אפילו אם לא שחט רק סימן אחד דלא הוה מעשה שחיטה גמורה עכ"פ מיקרי שם מעשה עליו שהרי מקדם היתה כשירה ומכח מעשיו נעשה נבילה, א"כ מה שעשה מעשה איקרי ונאסרה, אבל אם לא שחט אף סימן אחד היא כשירה עכשיו כמקדם אם כן לא עשה בה שום מעשה מהיכי תיתי יאסור אותו, וממילא לק"מ ממתניתא דהשוחט חטאת בשבת דהא שם מיירי בקרבן חטאת וא"כ אפילו שחיטת פורתא אוסר אותה למזבח מכיון שנעשה בה מום, וא"כ שפיר מיקרי שם מעשה עלי', עכתו"ד ורפח"ה. — ואומר אני דמחלוקת הש"ך והטו"ז תליא בשאלתינו הנ"ל, אם האיסור הוא מצד תקרובת

ע"ז וצריך להיות מעשה שחיטה הנונה, אזי ווראי צריך שישתנה דבר בעשותה כדי שיקרא שם מעשה עלי', אבל אם טעם איסור שחיטה לע"ז הוא משום מוקצה (או אפילו מצד תקרובת ע"ז אך נאסרת אפילו בלא מעשה שחיטה), אם כן מאי נ"מ אם המעשה פועל או לא, כיון שאין אנו צריכים לשום מעשה שחיטה, העיקר הוא שמקצהו במעשה כל דהו ונאסרה, ודו"ק.

ומעתה מיושב קושייתנו הנ"ל, הא יכולים לאוקמי כ"ע כמ"ד אא"א דשא"ש ונאסר בגמר שחיטה, זה אינו, דהא רש"י ס"ל דהאיסור הוא מצד תקרובת ע"ז כמו שביארנו, וצריך להיות מעשה שחיטה, וא"כ אותה מעשה שאוסרת צריך להיות שם מעשה עלה, רהיינו שיפעול דבר מעצמה בלי שום צירוף מעשה אחרת, וא"כ בנידון דידן שהמעשה האוסרת היא בגמר שחיטה, א"כ אינו עושה נבילה, ואע"פ שזה המעשה גומר השחיטה, זה רק בצירוף עם כל מעשה השחיטה מקודם, וא"כ המעשה האוסרת מצד עצמה אינה עושה שום פעולה ואינה יכולה לאסור, ואף לדברי החת"ס, אחר ששחט סי' אחד השחיטה מצד עצמה אין לה שם מעשה, ואינה יכול לאסור, והבן היטב. וזהו מה שהכריח רש"י לומר דאתיא כמ"ד ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, כדי ליישב קושיתנו העצומה.

וכעת נשאר לנו לבאר, כיון שחתום כתבו דאפילו במעשה כל דהו נאסר, והמעשה האוסרת אינו צריך להיות שם מעשה עלה לפעול, א"כ הדרא קושיא לדוכתה מאי מקשה הגמ' לר"מ, אפשר דסבירא ל' אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

והנ"ל בדרך פלפול, דהנה בחולין דף מ'. תנן, השוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז חייב שלש חטאות ואי אמרת אדם אוסר דבר שאינו שלו מכיון דכי שחט בה פורתא אסרה אידך מחתך עפר בעלמא הוא וכו', עיי"ש. וכתבו התוס' בד"ה חייב שלש חטאות, לא נחית למנינא וכו', אלא בהני אשמעינן חידוש דאפילו בשבת חייב אע"פ שלא תיקן אלא להוציא מידי אבמה"ח כדאמר בפסחים וכו'. והקשה רע"א בתשובה (סי' קס"ה) דהו דווקא אליבא דמ"ד א"א דשא"ש, וא"כ הוה מקלקל אם לא שהוציא מידי אבמה"ח לבן נח, אבל למ"ד אא"א דשא"ש מאי קמ"ל, ותיריך דזה המ"ד באמת ס"ל דתיקון להוציא מידי אבמה"ח לא הוי תיקון, וקמ"ל מתניתין דאא"א דשא"ש, דאל"כ ה' מקלקל ופטור. והנה נודע קושית המהרי"ט על הא רתנן השוחט בשבת וביוה"כ אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשירה, והא קי"ל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ואמאי שחיטתו כשירה, ותיריך דכמדארל"ת אעל"מ אומרים רק היכא שבזה יתוקן האיסור אבל הכא יחולל השבת אע"פ שאומרים דלא מהני ועל כן ל"א כלל זה. ולכאורה יקשה, והא גבי השוחט בשבת אי אמרינן דלא מהני יתוקן האיסור דהא מקלקל, וי"ל דהוי מתקן להוציא מידי אבר מן החי, עכ"ל. והנה בברייתא דידן, בגנב וטבח בשבת או גנב וטבח לע"ז רבי מאיר מחייב, יקשה קושית המהרי"ט אמאי חייב הא הוי כנוחר ומעקר דכמדארל"ת אעל"מ, מאחר שכתב הנו"ב מהד"ת יו"ד סי' ט' דאי אמרינן אעל"מ הווי כנוחר ומעקר, (וכן הקשה בשו"ת שו"מ מהרורא ב' ח"ג סי' צ"ז, ובשו"ת קול ארי' סי' קכ"א בסוף).

ולכאורה י"ל כיון דבכל שוחט גניבתו צ"ב אמאי חייב דו"ה הא כמדארל"ת
 אעל"מ, ועכצר"ל בהכי חייב רחמנא, וא"כ לא איכפת לן אפילו אי אמרינן דל"מ
 מחמת איסור אחר, זה אינו, דהנה התוס' כ' בתמורה דף ו'. ד"ה והשתא, דבאיסור
 שברה מלבו כגון שבועה ל"א אעל"מ, וכוונתם, דהא ע"כ עבירת שבועה הוא
 איסור ישן מן התורה ולא ברה אותו מלבו, אלא כיון שהוא גרם אותו לכא ל"א
 אעל"מ, וא"כ גם בשוחט גניבתו, הוא גרם אותה שחיטה להיות של איסור, דאם
 לא גנב לא הי' חייב דו"ה, וא"כ ל"א דל"מ. ואפילו אם תאמר דדמיון זה אינו
 עולה יפה, אכתי אי אפשר לומר, דכיון דכבר גלי רחמנא גבי שוחט גניבתו דלא
 אמרינן אעל"מ, לא אמרינן אעל"מ גם היכא שיש איסור אחר, והראי' מתוס'
 פסחים כ"ט. ד"ה מאן י"א, שכתבו דאמרינן היכא דגלי גלי היכא דלא גלי לא גלי
 עיי"ש ודו"ק, ועוד מפורש בב"ק דף ע"ב. ד"ה דאי ישנה זו"ל, איכא למימר בהכי
 חייב רחמנא אבל כשיש פסול אחר עמו אז יש לפטור וכו', ועיי"ש, ובמנחת חינוך
 מצוה י"א ס"ק א' כתב וז"ל, אך כל זה מחמת איסור חמץ לחודי' הוי גזה"כ
 (כלומר דשני דברים אינם וכו') ועשאו הכתוב כאילו הן ברשותו, אבל אם מטעם
 אחר לא הוי לכם וודאי אינו עובר, ודו"ק היטב וזה ברור.

וע"כ צ"ל כדברי המהרי"ט, דכיון דלא יתוקן האיסור ל"א אעל"מ, וא"ל
 א"א ל"מ יהא מקלקל וא"כ יתוקן האיסור, וצ"ל דהוי מתקן להוציא מירי אמה"ח
 לב"נ וא"כ לפ"ד דלמ"ד א"א דשא"ש צ"ל דס"ל דתיקון להוציא מירי אמה"ח
 ל"ה תיקון, וא"כ ע"כ לא אתיא ר"מ אליב', דהא ר"מ מחייב כאן דו"ה, ואי ס"ל
 דל"ה תיקון א"כ יתוקן האיסור במה דאמרינן אעל"מ, וא"כ צריך שיהא פטור,
 אע"כ ר"מ ס"ל א"א דשא"ש. ובאמת זה מה שכוונו התוס' שכתבו דהך סוגיא
 אתיא כמ"ד אאדשא"ש, ולעולם ר"ש יכול ס"ל אאדשא"ש, (ולא יקשה עליו
 לימא אעל"מ, דהא איהו ס"ל מקלקל בחבורה חייב, וא"כ אף דס"ל דתיקון להוציא
 מירי אמה"ח לב"נ ל"ה תיקון, אפ"ה אינו מתקן האיסור), והעיקר שר"מ ס"ל
 א"א דשא"ש, כדי שיקשה עליו קושיית הגמ' ור"מ מכי שחיש בה פורתא אוסרה.

והנה בכתובות איתא כל סוגיא הדין, ודברי תוס' אלו נשמטו שם, וי"ל מטעם
 בדבר, דהנה התוס' הקשו שם דף ל"ד. ד"ה אשארא, וא"ת אמאי איצטריך למיתני
 כלל טבח בשבת דאפילו בשחיטה שא"ר מחייב ר"מ כ"ש הא דש"ר הוא. ולפ"ד
 אלה בדברי התוס' יתורץ שפיר, דנקט שבת לאשמעינן דתיקון להוציא מאמה"ח
 הוי תיקון, דאל"כ לא הי' ר"מ מחייב, רכמדארל"ת אעל"מ, וא"כ צ"ל דבכתובות
 עדיין לא סלקא ארעתא דהתוס' בדריהם שבכאן, ולפיכך הקשו קושייתם ואתי
 שפיר למה לא הקשו התוס' כאן קושייתם שבכתובות.

ואם חומה הוא נבנה עלי' מידת כסף, דהנה הקול ארי' סי' קכ"א הקשה בשם
 האחרונים, מאי פריך הגמרא לרבי מאיר מכי שחיש בה פורתא אסרה, הא י"ל
 דמיירי שלא נתן המשלה רשות לשליח לשחוט כרצונו דאמרינן בכה"ג לצעורי
 קמכוין, כמ"ש התוס' בד"ה בשלמא, וא"כ אפילו למ"ד אדם אוסר דבר שאינו
 שלו אינו נאסר ושפיר דמר' קטבח, ורבנן דפטרי לפי דברי הר"ן בסוף השוחט
 והרא"ה בב"ה דף ט"ו, (הביאם הש"ך והטו"ז סוף סי' ד') דאפילו אי אמרינן
 לצעורי קמכוין מ"מ נאסר באכילה, וא"כ שחיטה שאינה ראוי' היא, עכ"ד. אמנם

לק"מ, דהנה זה לשון הרמב"ם פרק ג' מהלכות גניבה הלכה ד', עשה שליח לשחוט לו והלך השליח ושחט לו בשבת הרי הגנב מחייב בתשלומי ארבעה וחמשה, ודקדק המשל"מ שם דרוקא בשעשאו שליח לשחוט לו סתם והלך השליח מעצמו ושחט בשבת, אבל אם עשאו שליח לשחוט בשבת אז כיון שאשלד"ע, על איסור שבת בטל כל השליחות ופטור המשלח מדרו"ה. והקשה הים התלמוד בסוגיא דידן, כיון דלא צוהו לשחוט בשבת ולע"ז א"כ שינה בשליחות ובטל כל השליחות, ואיך מחייב ר"מ דרו"ה, וזת"ק. ומעתה אני אומר, דאע"פ שקושית הים התלמוד יש לדרחות, דמה שאמר לו לשחוט בסתם והלך השליח ושחט בשבת, כיון דעכ"פ אינו מקפיד, לא מיקרי שינוי בשליחות, (ובבכה"ג ווראי מורה המשל"מ דלא מיקרי נתערב בו איסור אחר ובטל השליחות, כיון דסוף סוף לא אמר לו לשחוט באיסור), אבל עכ"פ קושית הקול ארי' דלוקים ר"מ היכי שאמר בפירוש שלא לשחוט רבכה"ג הוי לצעורי, לא קשה, דזה ווראי מיקרי שינוי בשליחות, וא"כ ממ"נ אמאי מחייב ר"מ. והנה כל זה לתרץ קושית הקול ארי', אבל באמת קשה כעין קושייתנו רלעיל, לפי דברי הר"ן הנ"ל, נימא רכ"ע ס"ל אא"א רשא"ש ורבנן רפסרי כדברי הר"ן דנאסרת באכילה אפילו למ"ר אא"א וא"כ שחיטה שאינה ראוי' הוא, אבל לפי דברינו הנ"ל הכל במקומו עומד, דר"מ לא מצי סבר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו מפני טעמא אחרינא, ודו"ק.

ובדברינו נראה לתרץ דברי העט"ז הביאו התב"ש סי' ד', דאפילו למ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו, היינו דווקא מדרבנן, והקשה התב"ש מסוגיא דירן דהתוס' כתבו ראתיא כמ"ד אדם אוסר דשא"ש ומפני זה שחיטה שאינה ראוי' היא, ואי דלא נאסר אלא מדרבנן, הא איסור דרבנן לא אמרינן ב' שחיטה שאינה ראוי', כמבואר בגמרא, בשלמא למ"ר מעשה שבת דאורייתא שפיר, אלא למ"ד מעשה שבת דרבנן מאי איכא למימר. — ולפי דברינו הנ"ל אתי שפיר, דכיון דקניא בגמר שחיטה בשינוי, נעשה שלו, ואף דאמרנו דע"כ אתיא האי סוגיא כמ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו, היינו משום טעמא אחרינא, אבל מ"מ ליריהו נמי נעשה שלו בגמר ואדם אוסר דבר שלו זה ווראי דאורייתא, וא"כ נאסר באכילה מדאורייתא, ושפיר שחיטה שאינה ראוי' היא, ומ"מ פריך הגמרא שפיר ורבי מאיר מכי שחית בה פורתא אסרה, ואע"פ שהוא מדרבנן כמ"ש התוס' לקמן דף ע"ב: ר"ה ראי ס"ד דאורייתא, דלענין לאו דמר' קטבת אפילו מדרבנן אמרינן כן. — ובאמת התבואות שור כתב שם דמשמע מרברי הרמב"ם בפ"ח מהלכות עכו"ם דאדם אוסר דבר שאינו שלו מדאורייתא, והוא חולך לשיטתי דכדי שיקרא לאו דמר' צריך להיות אסור בהנאה מדאורייתא, דהנה הרמב"ם בפ"ב מהלכות גניבה הלכה ח' כתב בזה"ל, או ששחטו בעזרה משלם תשלומי ארבעה וחמשה אע"פ שחולין שנשחטו בעזרה אסודין בהנאה הואיל ואיסורן מדרבניהם הרי זה חייב, ע"כ. הרי חזינן בהדיא דהטעם דחייבים הוא משום דאין איסורן אלא מדרבנן, ודלא כמ"ש התוס' דהטעם הוא משום דאם קידש בו את האשה מקורשת, וא"כ לפי שיטתו אי לאו דא"א דשא"ש מדאורייתא, לא מקשה הגמרא מידי במאי דלאו דמר' קטבת. ובאופן הנ"ל נראה לי לתרץ, אי נימא דלא כחת"ס המובא לעיל, אלא שאינו

קונה בשינוי אלא בגמר שחיטה, דאז הוי שינוי השם שנשתנה שמה לשחוט וכל שינוי מעשה צריך להיות עמה שינוי השם. דהנה בהא דהקשינו לעיל אברייתא דירן אמאי מחייב ר"מ לימא כל מילתא דאדל"ת אעל"מ, יש ליישב בדברי הבית מאיר בצלעות הבית סי' ד' על קושית המהרי"ט הנ"ל, שכתב דהתוס' כתבו בתמורה דף ד': בד"ה רבא, וקשה צרם אוזן בכור ליתסר (דלימא כמדאדל"ת אעל"מ), ופשיטא לן דאינו אסור אלא מטעם קנס, וי"ל דלא גרע מאילו נפל בה מום מעצמו דשרי, ע"כ. וא"כ גבי שחיטה קי"ל דנשחטה ממילא כשר ובלבד שיהי' כח גברא, וכח גברא הי' כאן, דהא ליכא למיכחש המציאות, וע"כ לא אמרינן אעל"מ גבי שוחט בשבת, וגם כאן בברייתא דירן אפשר לומר הכי. וא"כ לא קשה, דבגמר שחיטה הוי שינוי, דהא כל השינוי כבר ביארנו הוא משום שנשתנה לשחוט, וזה אנו מחשבים כממילא, דאל"כ לא מהני, וכבר כתבו התוס' דף ס"ח. ד"ה מה דשינוי דממילא לא הוי שינוי ולא נעשה שלו, והבן.

בענין עוסק במצוה פטור מן המצוה

חיים ישעי' שווימער

ברוקלין, ניו יארק

[א] במס' סוכה כ"ה ע"א, שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה, ופירש"י דפטורין אף בשעת חנייתן (אע"פ דאז אפשר לקיים שניהם). ובתוס' שם הקשו, דאם יכול לקיים שניהם אמאי פטור, דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מפטר בכך משאר מצות וכו', ומסקו דהפטור הוא רק משום דאי אפשר לקיים שניהם. ועיין שם בר"ן דאזיל בשי' רש"י דהפטור הוא אף דאפשר לקיי"ש, ומתרג' קושית התוס' מציצית ותפילין, דשם יכול לקיי"ש בלי שום מירחא כלל, אבל כשיש לו מירחא לקיים מצוה הב' פטור (אע"פ שע"י מירחא הי' יכול לקיי"ש).

והסבירו האחרונים מחלקותם, דתוס' ס"ל דעוסק במצוה אין פוטר עצם החיוב של המצוה הב', דהחיוב עדיין יש, אלא הוא פטור מעשייתו כיון שהוא עוסק במצוה אחרת, והוי כמו אונס, ומש"ה היכא דאפשר לקיי"ש חייב. והר"ן ס"ל דעוסק במצוה פוטר עצם החיוב של מצוה הב', ומש"ה אף באפשר לקיי"ש פטור. והסבירו עוד, דבזה נחלקו הט"ז והדרישה באו"ח סי' ק"ח וכו"ד סי' שמ"א, במי שלא התפלל משום שהי' עוסק במצוה, אי יש עליו חיוב תשלומין, הט"ז סובר שחייב בתשלומין, משום דאיהו ס"ל בשי' התוס' דהפטור של עוסק במצוה הוא דהוי כאונס, ומש"ה יש עליו חיוב תשלומין, משא"כ הדרישה שחולק עליו סובר, דכשעסק אז במצוה, זהו שפטור עצם החיוב של תפלה, וכיון שבעיקר הזמן לא הי' מחויב, לא שייך ע"ז תשלומין (כמו חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום

שני, כמבואר בחגיגה ט'), ולדעת זו הסכים ג"כ המג"א בס' צ"ג סק"ה, והנקודת הכסף ביו"ד שם.

ועוד תלוי בזה מחלוקת הראשונים, בהא רתנן בפ"ב דברכות משנה ב', חתן פטור מק"ש וכו', ובפשוטו משמע דהפטור הוא רק מק"ש ולא משאר כל המצות, וכן מבואר להרי"א שם בתוספות אנשי שם. אבל הרמב"ם בפ"ד מהל' קר"ש ה"א ס"ל דחתן פטור משאר כל המצות ג"כ, כפי מה שפי' הכסף משנה שם את דבריו, ומחלקותם הוא כנ"ל, דהרא"ש ס"ל כשיטת התוס' דהפטור הוא רק כמו אונס, ומש"ה כיון דלגבי שאר מצות לא הוי כאונס, דיכול לאותיבו דעת' ולקיים שאר מצות כראוי חייב, ודוקא על קר"ש הוי אונס, רלזה צריך כוונה יתירה יותר משאר מצות, כיון דעיקרו הוא לקבל עליו עול מלכות שמים, אבל הרמב"ם ס"ל כשי' רש"י והר"ן, דהפטור הוא בעצם החיוב, ומש"ה אף שאפשר לו למרוח ולאותיבו דעת' לקיים שאר מצוות כראוי אפ"ה פטור. (ועי' בר"ן הנ"ל בסו"ד שמס' וז"ל, והיינו טעמא דמיפטר רחמנא חתן, אע"ג דאפשר ל' ליתובא דעת' ולקיים את שתייהן וכדכתיבנא, ילפינן כל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה למרוח ולקיים מצוה אחרת אע"פ שאפשר, עכ"ל. ולישני' מדויק שלא כתב דמיפטר רחמנא חתן מק"ש, אלא סתם).

ולחרמב"ם לכאורה צ"ע, למה נקט המשנה רפטור רק מק"ש, חול"ל דפטור ג"כ משאר כל המצות. ואפ"ל דהנה עי' במאירי בר"פ מי שמתו, רגירסתו הי' בהמשנה, מי שמתו מוטל לפניו פטור מן הק"ש ומן התפילה ומן התפילין, ולא גרם ומכל המצות האמורות בתורה, ומפרש דאע"פ שלמעשה פטור ג"כ משאר כל המצות, וכדאיתא בגמרא שם רף י"ח, אפ"ה לא נקט המשנה אלא הני, דבהני הי' יותר הו"א שיהא חייב, כיון שיכול לעשותם בעוד שהמת מוטל לפניו, ואפ"ה קמ"ל דפטור. וא"כ אפשר לתרץ ר' הרמב"ם ג"כ, דמש"ה נקט קר"ש רבוה יש יותר הו"א שיהא חייב, או משום דקיום המצוה הוא רק בריבור וא"צ לעשות מזה מעשה, או משום דעיקר כוונתה אינו אלא בפסוק ראשון (עי' רש"י סוכה כ"ה ע"ב), וע"ז שייך לאתובי דעת', או אפשר משום שהוא קבלת עול מלכות שמים (וכדאמר' לקמן בברכות כ"ב, דמש"ה איצטריך למיתני דנשים פטורות מק"ש אע"פ שהוא מצות עשה שהו"ג), ועי' בפנ"י ברכות ט"ז ע"א שכבר עמד בזה, עיי"ש ובמה שכתב בר"פ מי שמתו.

[ב] ונבוא לבאר עוד שיטת הרמב"ם בזה, רחוינן עוד בכמה מקומות דהרמב"ם אויל כשי' הר"ן דהפטור הוא אף באפשר לקיי"ש, עיי' פ"ו מה' סוכה ה"ד שכ' הרמב"ם שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה, ובמגיד משנה שם מפורש (בר"ה חולכי דרכים) דמרסתם הרמב"ם, משמע שס"ל דפטורין בכל גוונא, אף אם לא יתבטלו ממצוה אחרת אם ישבו בסוכה (עי' מג"א סי' ל"ח סק"ט שהביא דברי המ"מ), ועוד ראי' מפורשת ממה שכתב הרמב"ם בפ"י מהל' כלי המקדש ה"ו, וז"ל, לפיכך אין הכהן יכול לעבוד בתפילין של יד שהרי חוצצת, אבל של ראש אינה חוצצת, ואם רצה להניחם בשעת עבודה מניח, עכ"ל, דייק בלשונו דדק אם רצה יכול להניחם, ולשי' התוס' יש חובה להניחם כיון דאפשר לקיים שניהם. וכן נמי משמע ממש"כ בפ"ב מה' ק"ש ה"ה, וז"ל, הי' עוסק בצרכי רבים

לא יפסיק אלא יגמור עסקיהן ויקרא אם נשאר עת לקרות, עכ"ל. ומדסתם, משמע דאיירי בכל גוונא, אף בצורך שהי' יכול להפסיק לקרות קר"ש, ואפ"ה אינו צריך. ואחר שהוכחנו לדעת שש"י הרמב"ם הוא כש"י הר"ן, צ"ע מה שפסק בפ"ד מה' קר"ש ה"ב, דהנושא את הבעולה אע"פ שעוסק במצוה חייב לקרות, הואיל ואין לו דבר שמבלבל דעתו, עכ"ל. ולפי הנ"ל כאן נמי נימא דאף שאפשר לקיי"ש אפ"ה פטור, אלא דבאמת לק"מ, דהר"ן גופא בסו"ד מסיק וז"ל, ומיהו מודינא וודאי שכל שאינו צריך לטרוח כלל אלא כדרכו במצוה ראשונה, יכול לצאת ידי שניהם, דבכה"ג וודאי יצא ידי שניהם, ומהיות טוב אל יקרא רע, עכ"ל. וכאן נמי כיון דאינו טרוד יכול לקרות קר"ש בלי שום מידחא כלל. (וראיתי בהנחות על הריטב"א לסוכה כ"ה ע"א, דהוכיח מרמב"ם זה ששיטתו הוא כשיטת התוס', אבל א"א לומר כן, ונעלם ממנו כל הנ"ל).

והנה בטור סי' ל"ח כתב, כותבי ספרים תפילין וכו', וכל העוסק במלאכת שמים פטורין מק"ש ומתפלה ומתפילין ומכל המצות. והמחבר בשו"ע כשהביא דין זה (בסי' ל"א ס"ח), סיים, "וזולת בשעת קר"ש ותפלה", פי' שאז הוא צריך להפסיק ממלאכתו, והמג"א בסק"ט הביא קו' הר"מ דאיך כתב המחבר דבשעת קר"ש הוא מחויב בתפילין, הא בגמרא איתא שפטורין גם מק"ש. ומתרץ המג"א, דמט"ה מסיק כאן הרמ"א דאם היו צריכין לעשות מלאכתן בשעת קר"ש ותפלה פטורין מק"ש ותפלה, דכל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת, אם צריך לטרוח אחר האחרת, עכ"ד. ועי' במחצית השקל שמבאר כוונתו, דיש כאן מחלוקת בין המחבר להרמ"א, דהמחבר ס"ל דאף כשצריך לעשות מלאכתו בשעת ק"ש ותפלה, צריך להפסיק לקרות ק"ש ולהניח תפילין, וזהו כש"י התוס' דבאפשר לקיי"ש אף שבא לו ע"י מירחא אפ"ה חייב, משא"כ הרמ"א ס"ל כהר"ן, דאם הוא צריך לטרוח אחד המצוה השנית פטור. ולפי"ז מדסתם הטור וכתב סתם דפטורין מק"ש ומכל המצות, ולא כתב דבאפשר לקיים ע"י מירחא הוא מחויב, משמע דס"ל כהרמ"א וכש"י הר"ן. וביארנו לעיל דלש"י התוס' חתן יהא פטור רק מק"ש, ולש"י הר"ן יהא פטור גם משאר כל המצות. ולפי"ז לשון הטור והשו"ע בסי' ע' מדויק מאוד, דהשו"ע בסי' ע' ס"ג כתב, חתן הכונס את הבתולה פטור בין ביום בין בלילה, דייק בלשונו ולא כתב פטור, "מק"ש" אלא פטור סתם, והיינו מכל שאר מצות ג"כ. (ומה דהרמ"א בסי' ע' לא השיג על המחבר דפטור גם משאר כל המצות, ל"ק, דהא זהו לשון המשנה, ולא עוד אלא שלשון הרמב"ם גופא [דהרמב"ם ס"ל דפטור מכל המצות] הוא ג"כ דפטור מקר"ש, ואפ"ה מפרש הכ"מ, דהכוונה הוא לפטורו גם משאר מצות, וכבר ביארנו לעיל למה באמת נקט המשנה רק קר"ש).

אבל לכאורה צע"ג, דבהל' סוכה סי' תר"מ חזינן להיפוך, דהטור ס"ל כש"י התוס', והמחבר ס"ל כהר"ן, דז"ל הטור, והעוסקים במצוה או הולכים בדרך מצוה וכו', פטורים בין ביום ובין בלילה, וכגון שאם הי' צריך לחזור אחרי' בלילה, יתבטל גם ביום ממצותו, אבל אם הוא הולך ביום דרך מצוה, ויכול לחזור אחר סוכה בלילה בענין שלא יתבטל ממצותו, צריך לחזור אחרי', עכ"ל. ומדסתם וכתב סתם, צריך לחזור אחרי', משמע דאיירי בכל אופן, אף כשבא לו ע"י מירחא. וזהו

כשי' התוס', דלהר"ן אע"פ שיכול לחזור ולטרוח אחריו, בענין שלא יתבטל ממצותו, אפ"ה פטור כיון שבא לו ע"י מירחא, וא"כ קשה דיוקא דסימן כ"ח (רמשמע דעוסק במצוה פטור מן המצוה אף כשאפשר לו לחזור ולטרוח ולקיים מצוה הב' אדיוקא דסי' תר"מ (רמשמע דאם יכול לקיים מצוה הב' באיזה אופן שיהיה חייב), וצ"ע. והמחבר בסי' הנ"ל ס"ז כתב, שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה בין ביום בין בלילה, ומדסתם משמע דלעולם פטור אף כשאפשר לו לקיים מצוה הב', וא"כ קשה דיוקא דכאן עמ"ש בסי' ל"ח דאם יכול לקיים שניהם חייב, וצ"ע. ג] והנה שי' הריטב"א בסוכה כ"ה ע"א הוא ג"כ כשי' התוס' דהפטור הוא רק בא"א לקיי"ש, כן כתב במשנה, ושנה דבריו בגמרא, וכן כתב בפירוש לעיל ברק"י ע"א ר"ה אמרי ל"י אנן וכו'. ותמוה לי מאוד מה שראיתי בחלקת יואב בקונטרס קבא דקושייתא בהנה"ה על קושיא פ"א, דכ' שם דשי' הריטב"א בסוכה הוא כשי' הר"ן, וכן ראיתי ג"כ בס' שעשועי רעיונים (תלמיד החלקת יואב) כלל י', שכתב ג"כ כנ"ל, וצ"ע. ג. ולכאורה צ"ע דהריטב"א בקירושיין ל"ב ע"א סותר א"ע, דכתב שם על הגמרא איסי בן יהורא אומר אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים, תיעשה הוא ע"י אחרים, והוא יתעסק בכבוד אביו, וכתב הריטב"א וז"ל, פי' בזה הוצרכנו ששניהם לפנינו (ועדיין לא התחיל בשום המצוה), אבל כשהתחיל כבר במצוה ובאה לידו מצוה אחרת הא קי"ל בהריא שעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואפילו כשאפשר לעשות שתיהן, עכ"ל. (ובהגהות על הריטב"א שם כבר העיר בזה, וציין למש"כ הרד"ל שיש ט"ס בהריטב"א, אבל באמת הרד"ל לא כתב כן מחמת הסתירה אלא מסברא, דכתב, ובריתב"א ט"ס רווראי כשאפשר לעשות שניהן כאחד מחויב בשניהן, עכ"ל, ורבריו באמת צ"ע, דאם קושיתו הוא רק מסברא, דלא מסתבר שיהא פטור באפשר לקיי"ש, הא שי' רש"י והר"ן הוא כן. ואפשר ליישב דבריו, ראינו כתב רווראי כשאפשר לעשות שניהן כאחד מחויב, והיינו דהוא למ"ד דכוונת הריטב"א הוא לפטור גם כשאפשר לקיים מצוה הב' בלי שום מירחא (וזהו כוונתו במש"כ כאחר), וע"ז כתב שהוא ט"ס, דכשאפשר לעשות המצוה הב' בלי שום מירחא לא מסתבר שיהא פטור, וכמו שהבאנו לעיל דברי הר"ן רמחיות טוב אל יקרא רע, אבל הא גופא צ"ב, דמה הכריחו לכך, ובאמת אפי' כשאפשר לקיי"ש בלי שום מירחא, ג"כ יש ראשונים דס"ל דאמרי' הפטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה, עיין באור זרוע סוכה סי' רצ"מ, ובתשובת מהר"ח א"ז סי' קפ"ג).

ונראה ליישב סתירת הריטב"א, דבאמת שי' הריטב"א הוא כמש"כ בסוכה, דבאפשר לקיי"ש הוא מחייב לקיי"ש, ומש"כ בקירושיין דאפילו באפשר לקיי"ש הוא פטור, אין הנדון דומה למש"כ בסוכה, דבקירושיין הנדון הוא שהתחיל המצוה ואח"כ בא לידו מצוה אחרת, ויכול להניח מצותו הראשון שתיעשה ע"י אחרים והוא יעסוק במצוה הב', ע"ז כתב הריטב"א דפטור מלהניח מצוה הב' ולעסוק במצוה הב', כיון שהוא לא יעשה ב' המצות, דהמצוה הא' היא נעשית ע"י אחרים (דהגמרא שם איירי כשיש כאן אדם אחר), משא"כ בסוכה הנדון הוא שהוא בעצמו יכול לקיי"ש ולא יהא נעשית ע"י אחרים, וע"ז שפיר כתב הריטב"א רמחויב לקיי"ש, ולק"מ.

אלא דעדיין יש להקשות על הריטב"א, רבסוכה כ"ה ע"א, אחר שכתב כשי' התוס' דהפסוק הוא רק אם א"א לקיי"ש, הקשה דא"כ ל"ל קרא ע"ז, דמה הי' ההו"א שיניח מצוה זו משום מצוה אחרת. ותירץ דהפסוק אתי לאשמעי' דאף אם רוצה להניח המצוה שעוסק בה ולעסוק במצוה אחרת, אפילו אם היא גדולה ממנה, אין הרשות בידו, דכיון דפסוק עכשיו מן המצוה הב' הרי הוא אצלו כדבר רשות, ואסור להניח מצותו משום דבר רשות, עכ"ד. ולפי הנ"ל דעוסק במצוה פסוק מן המצוה אף כשאפשר שהמצוה שהוא עוסק בו יהא נעשית ע"י אחר, מה מקשה בסוכה ל"ל קרא, הא ע"ז בווראי צריך קרא, רמסבדא לא הוי ידעי' ל', וצ"ע.

ד] והנה האחרונים דנו במי שפסק מלעסוק במצוה כדי לקיים מצוה אחרת, מה הדין במצוה הב', והשאלה מתחלקת לר' חלקים, אי הוי כמצוה ועושה, או כאינו מצוה ועושה, או אפשר דלא הוי מצוה כלל דק כרשות בעלמא, או אפשר דהוא איסור כיון שפסק מדבר מצוה לדבר רשות וכנ"ל בריטב"א. ולכאורה נוכל לומר שזה תלוי במחלוקת תוס' והר"ן הנ"ל, דלשי' התוס' כיון דהחייב של מצוה הב' עדיין במקומה עומדת, מסתבר רכשעשה מצוה הב' מקיים מצוה בזה (אלא דעדיין יהא ספק אי הוי כמצוה ועושה או כאינו מצוה ועושה), אבל לפי הר"ן דעצם החייב של מצוה הב' נסתלק, מסתבר דאינו מקיים בזה שום מצוה. אבל כשנעניין בהך מילתא נראה דלכאורה א"א לומר כן, דהא שי' הריטב"א בסוכה הוא כשי' התוס', ואפ"ה ס"ל רכשעושה מצוה הב' אינו מקיים בזה שום מצוה, ואדרבה עושה בזה איסור.

אלא נראה שבאמת סובר הריטב"א רכשעשה מצוה הב' שפיר קיים בזה מצוה, ואפשר דהוי אפילו כמצוה ועושה, וכוונת תירוצו הוא רק, דכיון דהמצוה הב' היא עכשיו כדבר רשות, מש"ה אסור להפסיק מדבר מצוה משום דבר רשות, אבל אם עבר והפסיק, ווראי שהמצוה הב' נעשה חיוב גמור אצלו, דהא כיון שהפסיק אין לו כבר שום דבר שיפסוק אותו ממצוה הב', (אבל הרבה אחרונים לא הבינו כן בדבריו), וא"כ לכאורה אכתי הי' אפשר לומר כנ"ל, דשאלה הנ"ל תלוי במחלוקת תוס' והר"ן. אבל מצד אחר א"א לומר כן, דכבר הבאנו לעיל (באות ב') מש"כ הרמב"ם בפ"י מהל' כלי המקדש ה"י רכהן שרצה להניח תפילין של ראש בשעת העבודה מניח, והוכחנו לעיל מזה רשימת הרמב"ם הוא כהר"ן, דאילו לתוס' הוא חובה להניח כיון דאפשר לקיי"ש, ואין כאן פסוק של עוסק במצוה. ומנ"י ובי' נמי מוכח רכשעושה מצוה הב' מקיים בזה מצוה, דאל"ה למה לו להניח סתם, וע"כ צ"ל דשאלה הנ"ל לא תלוי כלל במחלוקת תוס' והר"ן, ואף להר"ן שהחייב של מצוה הב' נסתלק לגמרי, אפ"ה מקיים בזה מצוה, וכמו שמצינו במ"ע שהז"ג, דאף דליכא שום חיוב לנשים, אפ"ה מקבלים ע"ז שכר, ועיין בפסקי תשובה סי' רס"ב שהביא כן בפירוש מתשו' מהר"ח א"ז סי' קפ"ג, דעוסקים במצוה אע"פ שפטורים ממצוה הב', אפ"ה יכולם להניח תפילין ולברך עליהם, (וכשיטת ר"ת בנשים במ"ע שהז"ג), ומסיק דיכולין אפילו להוציא את החייבין, וע"ע בפס"ת סי' רס"ד מה שמביא בשם תשובת דמ"ע מפאנו, בענין לומר קרבנות באמצע חזרת הש"ץ, ובא"ר כתב שם בפירוש שעוסק במצוה

שהפסיק לקיים מצוה ב' הוי כמצווה ועושה, ובהגהות שם אות א' מוכיח כן גם מהר"ח א"ז הנ"ל, דאלת"ה האריך יכול להוציא אחרים, וכן כתב ג"כ הפמ"ג באו"ח סי' ע"א סק"ה במ"ז דמי שעוסק במצוה ופסק לקרות קר"ש ושמעו אחרים, שפיר יצאו ידי חובתן. וע"ע בהגהות שם שהביא עוד ראוי מהא דסוכה כ"ה: א"ר זירא אנא אכלי בסוכה וחדרי בחופה וב"ש דחדרי ליבאי דקא עבידנא תרתי, ומכח דמקיים בזה מצוה, (ועיי"ש במאירי שכתב שכן מורין להלכה, ואזיל בזה לשיטתו עמש"כ בברכות רף י"ז דאונן שבירך יכול להוציא אחרים, ומש"כ שם שהוא רק בדיעבד, היינו משום דאף אם ס"ל דבתפסיק לקיים מצוה ב' הוי כמצווה ועושה, אפ"ה באונן יש יותר מקום להסתפק, וכדמוכח מהפמ"ג הנ"ל דבאונן הוא מסופק ובעוסק במצוה פשיטא לי). — היוצא מכל הנ"ל שלא מצינו בהראשונים מי שיאמר בפ"י ראינו מקיים מצוה כשעושה מצוה הב'.

והנה בטור סי' ל"ח מביא מכילתא, דהקורא בתורה פטור מן התפילין, וכתב ר' שמואל בר חפני, ליתא להך ברייתא רהא רבנן קשישי דתורתן אומנתן מניחין תפילין ומברכין עליהן עכ"ל, ומבואר מדבריו דהבין דמש"כ המכילתא הקורא בתורה פטור מן התפילין דלא הוי מצוה כלל אם מניחם, ואפילו בגדר אינו מצווה ועושה ג"כ לא, דאי הוי עכ"פ בגדר אינו מצווה ועושה, מאי קא קשיא לי' האריך הי' רבנן מברכין עליהן, הא לא גרעי מנשים במ"ע שהז"ג, אלא די"ל דס"ל כשיטת רש"י והרמב"ם (פ"ג מהל' ציצית ה"ה ועיי"ש בהגהות מיי) רנשים אין מברכין על מ"ע שהז"ג, ומש"ה כתב דאי לא הוי חובה ממש לא הוי מברכין עליהו, וראי' לזה, דאי למד ככוונת המכילתא שאין כאן מצוה כלל, למה אמר „ואי לאו דחובה הוא לא הוי מברכין עליהן“, חיל"ל ואי לאו דחובה הוא לא הוי מניחם כלל, כיון ראינן מקיימין בזה שום מצוה, ועכצ"ל דוודאי מודה שעכ"פ הוי כאינו מצווה ועושה. ונראה עוד יותר, ראפשר אפילו לומר דהבין כוונת המכילתא במש"כ הקורא בתורה פטור מן התפילין, דאם מניחם מקבל ע"ז שכר כמצווה ועושה, ואפ"ה כתב דאי לא הוי חובה גמורה לא הוי מברכין עליהן, דהנה לעיל ביארנו דאף לשיטת הריטב"א ריש איסור כשמפסיק לקיים מצוה אחרת, אפ"ה אחר שעבר והפסיק הוי המצוה אצלו מצוה גמורה, ואע"פ שמצוה הב' באה ע"י עבירה, אפ"ה אין כאן חשש של מצוה הבא בעבירה, דאין העבירה בגוף קיום המצוה (וגדולה מזו מצינו בירושלמי פרק האורג ה"ג בהעביר מצה מרה"י לרה"ר ואח"כ אכלו דיצא יד"ח, וב"ש הכא) אבל כ"ז הוא רק לגבי עצם קיום המצוה, אבל להזכיר שם שמים עליו, מבואר בתוס' ב"ק ס"ז. (ד"ה אמר עולא) דאם גזל סאה חיטין וקנאה בקנין גמור אפ"ה לא יברך על הפרשת חלה אע"פ שאין כאן חשש של מצוה הבא בעבירה, אפ"ה להזכיר שם שמים עליו ראוי להחמיר יותר, וכן נפסק להלכה בשו"ע סי' תרמ"ט ס"א בגזל לולב ושיפיתו רלא יברך עליו, וא"כ אפ"ל דלשיטת הריטב"א אע"פ דכשעושה מצוה הב' מקיים בזה מצוה וכנ"ל, אפ"ה להזכיר שם שמים עליו הי' ראוי להחמיר יותר, ומש"ה כתב ר' שמואל בר חפני דאי לא הוי חובה גמורה לא הוי מברכין עליהן, אע"פ דמקיימים בזה מצוה כמצווה ועושה, אפ"ה כיון שבא ע"י איסור (שפסקו מלימור התורה), ראוי להחמיר שלא להזכיר שם שמים עליו.

עולת שבת בשבתו

בראשית

ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה. ו"ל בזה ע"ד הרמז, דהנה ההשפעות טובות המגיעים מן השמים לבני ישראל באים ע"י אתערותא דלתתא ע"י מעשים טובים שלהם, כמאה"כ והי' אם שמוע תשמעו וגו' ונתתי מטר ארצכם בעתו וגו'. והנה אותיות "ואד" בנימטריא י"א כמספר אותיות ו"ה משם הוי' ב"ה. וזהו, וא"ר, אותיות ו"ה, יעלה, היינו, "על י"ה", כלו' שאותיות ו"ה יתחברו עם אותיות י"ה, מן הארץ, שזה יהי' מכח אתערותא דלתתא ממעשים טובים של בני ישראל, והשקה את כל פני האדמה.
(הרה"ק מוה"ר אליעזר אבד"ק דויקוב וצ"ל)

נח

ואך את רמכם לנפשותיכם. ובמסורה ג' פעמים תיבת וא"ך, הכא, ואידך, ואך אם טמאה ארץ אחוזתכם (יהושע כ"ב), ואידך, ואך את הרבר אשר אדבר אליך אותו תעשה (במדבר כ"ב). ו"ל בזה, דהנה דם רומז על עבירות, כמאה"כ אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, דצבע אדום רומז על עבירות. והנה ע"י עבירות גורמים טומאה לארץ ישראל כמאה"כ (ויקרא י"ח) כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותטמא הארץ. וזהו המשך המסורה, ואך את רמכם לנפשותיכם, אם ח"ו יתגבר היצר על נפשותיכם לעבור עבירות הנרמז בתיבת דם, אז תגרמו בזה, ואך אם טמאה ארץ אחוזתכם, כי העבירות מביאים טומאה לארץ אחוזתכם, והעצה היא, ואך את הרבר אשר ארבר אליך אותו תעשה, היינו לעסוק בתוה"ק הנקרא רבר כאו"ל במדרש פ' תצוה עה"פ זה הרבר, אין דברים אלא רברי תורה שנא' אלה הדברים אשר ריבר משה, ועי"ז יזכה האדם שהמאור שבה יחזירנו למוטב, למען טהר את הארץ.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

לך לך

וילך למסעיו, וברש"י, כשחזר ממצרים לארץ כנען הי' חולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו, דבר אחר, בחזרתו פרע הקפותיו. וצ"ב מה רחיק לי' לרש"י שהביא ב' פירושים הללו, וי"ל דכתיב באלקנה (שמואל א', א') ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחות ולזבוח לר' צבאות בשילה, והביא שם רש"י בשם מדרש אגדה, כי בדרך שהי' עולה בשנה זו לא הי' עולה בשנה אחרת, כרי להשמיע ישראל ויעשו כמותו. ולפי"ז הי' קשה לו לרש"י, הלא אברהם הי' מגייר גרים, וא"כ הי' לו לילך

(1) הובא בשמו בספר אמרי שפר (מונקאטש תרמ"ח) להגאון מוה"ר שמואל פרענקעל אבד"ק דאראנה וצ"ל, בפ' אחרי.

בכל פעם בדרך אחרת כדי לקרב בני אדם לאביהם שבשמים, ומדוע הלך למסעיו למקום שה' שם בראשונה, ולכך הביא ב' פירושים הללו.
(הגאון מוה"ר אייזיק היילפרין אבד"ק טיקטין זצ"ל)⁽²⁾

זירא

ויאמר ד' זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו' ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה וגו'. ויש לרקדק בלשון ארדה, מהו פירושו. וי"ל עפ"י הירוע שעושין יום צום על פטירת אב ואם, כי בכל שנה אדם נידון למעלה, ולכאורה קשה הא כיון שנידון בפעם הראשונה למה נידון שוב בכל שנה ושנה. אמנם הענין הוא, שבכל שנה עולה הנשמה למדרגה יותר גדולה, ולכך צריך לידון אותה מחדש, כי יש עבירות שבעולם התחתון אינו נחשב לחטא אבל בעולם העליון נחשב לחטא גדול, עדה"כ (תהלים נ') וסביבו נשערה מאד, ולכך צריך בכל שנה ושנה להתפלל עבורם.

וזהו הפירוש בפסוק הנ"ל, זעקת סדום ועמורה כי רבה, רק שאפשר לומר שהחטאים המה רק בעולם העליון אבל למטה אינו נחשב כלל לחטא, וא"כ אין להענישם ע"ז בעולם הזה רק בעולם העליון, ולכך אמר הכתוב, ארדה נא ואראה, היינו הקב"ה כביכול אמר לבי"ד של מעלה, ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי, אם עשו, היינו אם אפילו בעולם העשי' נחשב לחטא, אזי כלה, כלה אני עושה בהם בעוה"ז.

(הרה"ק מוה"ר יעקב ריינמאן אבד"ק נאראל זצ"ל)⁽³⁾

חיי שרה

ואברהם זקן בא בימים וד' ברך את אברהם בכל, ובמדרש, בכל, שהשליטו ביצרו. ויש לפרש כוונת המדרש בפשטות, דהנה אמרו חכמיו"ל (קידושין ל' ע"ב) אם פגע בך מנוול זה (היצה"ר) משכחו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ. ובמס' יומא (כ"ח ע"ב) אמרו, אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה ה' שנא' ואברהם זקן בא בימים. ולפי"ז מובן מאליו דברי המדרש, ואברהם זקן בא בימים, שהי' זקן ויושב בישיבה, וד' ברך את אברהם בכל, שהשליטו ביצרו, דאם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תולדות

ויאמר הלא אצלת לי ברכה. וי"ל מהיכן ירע עשו שיצחק הפריש ושייר עוד ברכה. וי"ל דאיתא במדרש תנחומא (הובא ברש"י) עה"פ ויחרר יצחק חדרה

(2) הובא בשמו בספר שארית יעקב (אלטונא תפ"ז) להגאון מוה"ר יעקב מבריסק רליטא, בסוף הספר בחשמשות (דף ק' טור ב').

(3) הובא בשמו בספר אזור אליהו להגאון מוה"ר אלי' הארשאווסקי אבד"ק דראחביטש זצ"ל, בפ' בהעלותך.

גרולה, אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גרול, וכשאמר עשו את בכורתי לקח, נח רעתו של יצחק. הרי שמע עשו מיצחק שהי' ברעתו לברך את הקטן אחר שבירך את הגרול, ולכן כששמע שבירך כבר את יעקב, אמר לו הלא אצלת לי ברכה, היינו הברכה ששיירת עבור יעקב.

(הגאון מוה"ר יוסף אבר"ק מפלי זצ"ל)

תמיהות וישובים

תמי' בדברי המהר"ם לובלין, ובדברי מהרש"א, ובספר גנוז יוסף המהר"ם במס' ב"מ דף י' ע"ב (ר"ה רש"י תלמוד לומר) כתב וז"ל, אבל יש לתמוה וכי לא אצטריך קרא לאשמועינן דחצר שייך בו שליחות אע"ג דאינו בר דעת, (וכן הקשה בש"מ דף י' ע"ב ר"ה וכתב מהר"י אבוהב), דאי לאו ריבויי דקרא מאן לימא לן דיהא חצר עריף מקטן וחרש ושוטה „ואשה" דלאו בני שליחות נינהו, עכ"ל. ופלא דהא אשה היא בת שליחות, כראיתא במס' גיטין דף כ"ג הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחש"ו וסומא ונכרי, ובע"ב שם, אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא גיטה, ובדף כ"ד ע"א דאמר לה הוי שליח להולכה עד רמטית להתם, ועוד הרבה מקומות בש"ס, ופלא. (ואולי הוא ט"ס).

באגרות מהרש"א מס' ברכות דף ס"ב ע"ב, בר"ה ואתן ארם תחתך כו', כתב „נראה לפרש" ע"פ מ"ש אתם קרוים ארם ואין עכו"ם קרוין ארם, וכיון דישראל קרוים ארם, ועם ישראל ידבר, מה ואתן ארם תחתך, וע"כ דרשו אל תקרי ארם שהוא ישראל אלא ארם אתן תחתך, וק"ל עכ"ל. ופלא שנעלם ממנו לפי שעה שכן כתבו התוס' במס' ב"ק דף ל"ח ע"א ר"ה אלא הארם, וכן כתבו התוס' במס' יבמות דף ס"א ע"א ר"ה ואין העובדי כוכבים קרוים ארם, וז"ל והא דכתיב ואתן ארם תחתך, הא דרשינן בברכות ס"ב ע"ב אל תקרי ארם אלא ארם, ודו"ק.

בספר גנוז יוסף (להגה"ק ר' יוסף בלוך רב ומ"מ בסטנאב) פר' וישלח, ד"ה ולענ"ד, מביא ראי' דלכך מותר לקרוא ליעקב בשם יעקב, ולאברהם אסור לקרוא בשם אברם, דביעקב כתיב ויקרא את שמו ישראל, ובאברהם כתיב רק ויקרא

(4) הובא בשמו בספר רברי הברית (זאלקאווא תפ"ט) להגאון מוה"ר אברהם צבי הירש זצ"ל בפ' תולדות.

שמו אברהם, ולא כתיב את, אלא הפסוק מרמז ויקרא את שמו, היינו עם שמו הראשון שהוא יעקב קרא עוד שם ישראל, אבל באברהם לא כתיב את, נמצא קאי שמו רק אברהם. וצ"ע דהא ליתא בקרא כלל הך לישנא ויקרא שמו אברהם, רק בפד' לך קפי' י"ז פסוק ה' כתיב והיה שמך אברהם, ושם לא שייך לכתוב והיה את שמך, ופשוט ודר"ק. (ובדוחק י"ל דכוונתו לקרא דנחמ' ט' דכתיב ושמת שמו אברהם, ושם שפיר חי' יכול לכתוב ושמת את שמו אברהם).

נחום מאיר גערמאן

ר"מ דישיבת בית יוסף

ברוקלין, ניו יארק

הערה בספר דעת זקנים לבעלי התוס'

בספר דעת זקנים לבעלי התוס' בפרשת תולדות עה"פ ויצא הראשון אדמוני (בראשית כ"ה, כ"ה) הביא בשם המדרש, כשראהו אביו אמר עדיין לא נבלע בו דמיו ולא רצה למולו לשמונה ימים וכו', כשעבר שנה או שנתיים וראה יצחק שלא תחליף מראיתו ירע שזו תולדתו ואפ"ה לא מל אותו, אמר הואיל ולא מלתי אותו לשמונה כמוני, אמתין עד שיהי' בן י"ג כמו ישמעאל אחי, ואמול אותו, וכשהי' י"ג הוא עיכב בעצמו ולא רצה למול, והיינו דכתיב אם לא רם שנאת ורם ידרפך, עכ"ל. משמע מכאן שעשו הי' ערל, ויש להעיר ע"ז ממה דמבואר במדרש דבה (פ"ה, ג') על זה שיעקב מנע את עשו מלישא את דינה, אמר לו הקב"ה לא בקשת להשיאה, למחול" הרי היא נישאת לערל. הרי שעשו הי' מהול. (ואולי מל עצמו אח"ז, או בפשטות מדרשים חלוקים הם).

אהרן יעקב ישראל ישרון כהנא

מאנסי, ניו יארק

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנחלת המערכת

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

(ק) הגאון מהרש"ל בספרו ים של שלמה על מס' יבמות (פרק ח' דין כ"ז) כתב בזה"ל: אמרינן בסוגיא בשעה שרצה דוד המלך לפייס את הגבעונים במה שעשה להם שואל, אמר להם מה אעשה לכם וכמה אכפר וברכו את נחלת ה', משמע אעפ"י שנתפיים הנלק', מ"מ אין הקב"ה מכפר כ"כ, אלא שיתפלל המוחל עצמו עליו, וע"כ ראוי מי שמדקדק בדבר, ויראת ה' על פניו, ועשה בין אדם לחבירו, ומפייסו, יבקש ממנו שיתפלל עליו, והמוחל גופי', מצוה רבה שיעשה לו רצונו, וכן מצינו נמי באברהם ויתפלל אברהם על אבימלך, עכ"ל.

(קד) הגאון מוה"ר יוסף שואל הלוי נאטעהנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל כתב בספרו דברי שואל — קובץ דרשות (דף ל' טור א') בזה"ל: אבותינו ספרו לנו בשם החכם צבי ז"ל שאמר שבני הרב הגאון מ' יו"ט יעיש עשו מסחר, וקבלו להרב המהרי"ט בשותפות, שבזכותו של המהרי"ט ישתכרו גם הם, עכ"ל.

(קה) הגאון מוה"ר יוסף שואל הלוי נאטעהנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל, כתב בספרו שו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' מ"ד) בזה"ל: הנה המסכימים בעוה"ר אינם משגיחים רק להרכות כבודם, וע"ז אני קורא ומרגיל בפומי שבוה יפול המאמר אשרנו כשאנו מסכימים ומחריבים, שאינם שמים על לב זכות וכח בהסכמה, עכ"ל.

(קו) הרב הגאון מוה"ר אברהם אבא הערציל זצ"ל מגיד מישרים בפרעשבורג, כתב בספרו שפתי חכמים עמ"ס ברכות (דף נ"ט ע"א) בזה"ל: שמעתי משם הגאון מהר"ם שיק ז"ל שהזהיר לומר על שום אדם, „כל מה שמוציא מפיו הוא שקר“, אף שרגיל לומר שקרים, מ"מ שמא אמר פעם אחת מימיו שבח לבורא ב"ה, ע"כ שמעתי.

(קז) הרב הגאון מוה"ר אהרן סג"ל עפשטיין הי"ד דומ"ץ דק"ק פראג, כתב בספרו שו"ת כפי אהרן (סי' י"ב) בזה"ל: דכידנא כאשר למדתי בישיבת אדמ"ו הרב הגאון המובהק מהרי"צ דושינסקי שליט"א האבד"ק חוסר יצ"ו, ה"י אומר כ"פ לבחור תלמיד שהי' רגיל אצלו על שלא נהג כשורה, „איני מכירך“, והי' הדבר תמוה בעיני, ח"ו לא כמהרהר, רק כמשתאה ומתאוה לירע טעמו ונימוקו, ונודע אשר כל תנועותיו ודיבוריו המה במדה ובמשקל, עד שמצאתי אח"כ בש"ס מו"ק דף ט"ז בעובדא דבר קפרא דא"ל לר"ש ברבי ומה רבי אומד בדבר זה אזל א"ל לאבוה אתא בר קפרא ואתחזוי לי' א"ל רבי בר קפרא אינו מכירך מעולם, עיי"ש ברש"י, ושמחתי כמוצא שלל רב כי הבנתי בזה דעת קדוש אדמ"ו הרב הגאון הנ"ל, עכ"כ.

תעודות וסמיכות

קלא.

ב"ה.

להגיד כי ישר הולך ועושה, ירע את כל אשר נעשה, במלאכת הניקור בשר אחרים, עומד על משמרתו לשמור את ררך עץ החיים, למד ושימש אצל בני החבורא ממקרים, לחטט אחר ניר ושמנו דברים האסורים, בזריות ולא בעצלותם ונדרם, כמו כן אחר חוטי חלב ודם, עד שהשיגה ידו ומצא, ועל ידי חר מרבנים ב"ד מו"ש בדקנו אותו ויחפש וימצא, שהוא בקי בדיני ניקר, ויודע לחטט ולשרש אחר הנופות כמו אחר העיקר, ה"ה החתן כ' רפאל בן כ' ישראל מנקר, לכן שפירא מילתא באנפאי ובאנפוי צירופי האלופים רבנים ב"ד מו"ש נ"י לתמוך אשורו, להתיר לסמוך עליו לאכול מניקורו, כמו שארי מנקרים רבני חבורא, העושים כדן וכשורה, הואיל דאתמחי גברא וקמיעא, בלי פקפוק וחששא כמו כותחא וביעא. כתבנו וחתמנו זאת בעט סופרים, להחזיקו בתומת ישרים, הלא זה דברי בצירוף ב"ד האלופים רבנים ב"ד מו"ש נ"י פה פראג יע"א. נעשה בחמישי בשבת עשרים יום לחדש שבט על כן לא יאכלו בני ישראל את ניר הנשפה (תקמ"ג) לפ"ק.

חק' יחזקאל סג"ל לנדא⁽¹⁾

חק' שלמה זלמן בחר"ר גומפל עמרין ז"ל⁽²⁾

חק' מיכאל במוהר"ר זנויל בכרך זצ"ל⁽³⁾

קלב.

ב"ה.

אתא לקרמנא הרבני המופלג מ' יצחק איזשע נ"י במ' שלמה ז"ל, ואחזי לן סהדותא דתרי טבחי מתא דירן, וכתוב בגוה, שמעידים על מ' איזשע נ"י הנ"ל, שלמד אצלם שחיטות ובריכות הריאה לכל הלכותיהם וחקותיהם, וגם השחזת הסכין, ושהוא מרגיש בפנימה רקח מן הדקה, וששמש אצלם בבית המטבחים. לזאת נמצאנו לבקשתו, ונודקקנו לנסותו, והנה השחזו לפנינו סכין פנומה ומקולקלת, והסיר ממנו כל שמץ ודופי, והוציא כלי יפה למעשהו, מאכלת שנונה חר וחלק מעשה ידי אומן, כחננוהו ומצאנוהו מרגיש גדול בפנימות דקות, גם שאלנוהו בכל הלכות שחיטה וראינוהו כי דיניהם ערוכות על שפתיו, גם שחט לפנינו ג' עופות כדון מבלי התעלפות ורתת, ומאשר יתר על כל זאת, נודע לנו כי הוא ירא ד' מעודיו. לכן הננו נאותים לבקשתו, והננו סומכים אותו לשוחט

(1) הוא הנאון בעל נודע ביהודה זצ"ל. תעודה זו הגיעה לידינו מאת נכרו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יוסף מנחם ווייס נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ד עמוד כ"א.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע' עמוד ט"ז.

מובהק מחיר במלאכתו, וכל ישראל הכשרים ויראי ד' יכולים לסמוך עליו לאכול משחיטתו, הן עופות והן דקות וגסות בלי שום מיחוש בעולם. ואולם בדבר בדיקות הריאה, אף שהשוחטים מעידים עליו שהוא בקי בהן ובהלכותיהן, וגם אנו שאלנוהו כמה דיני בדיקה כהוגן, והשיב כהלכה, בכל זאת מאתנו שים טעם, לבל יערב לבדוק ריאות הן בפנים והן בחוץ בלי עמדת ע"ג אחד מהשוחטים דקהלתינו יע"א, עד שישמש עוד זמן בבית המטבחים פה, ולשקוד עוד על הלכות בדיקות הריאה, לבעבור יהיו כל דיניהם שנונים בפיו, ויהי רגיל בעבודה, ואז יקרב לפנינו לנסותו על בדיקות הריאה.

דברי כבוד הרבנים המובהקים מורי צדק דקהלתינו יע"א הבאים עה"ח קראקא יום וי"ו כ' טבת תרי"ג לפ"ק.

חק' אברהם נ"ה יענר'
אליעזר דוד בארנשטיין
ישראל יהוד' ליב ...
חק' יעקב פראנקפורטער

קלג.

בעזה"י.

המוכ"ז הרבני המופלג מו"ה יצחק איטשע נ"י בהמנוח מ' שלמה ז"ל אתא לקרמנא בד"צ הח"מ, והשחיו סכיניו בפנינו וראינו כי כולם יפים ומתוקנים על צד היותר טוב, ובחנונהו ג"כ על הרגשת פנימות, ומצאנוהו כי הוא מרגיש פנימה דקה מן הדקה, וידיו רב לו להוציא כלי למעשהו יפה ומתוקן, וזרועו משלה לו להשחיו הסכינים בהשחזות האומנים המפורסמים, גם שאלנוהו בדיני שחיטות ובדיקות, ומצאנו דאינו כי הוא מלא בדבר ד' זו הלכה כל הדינים שגורים בפיו על בודיים, יותר ממה שכבר מצאנוהו כי הוא בקי בהלכות האלו, עוד הוסיף חכמה ולמד ושנה הרבה משמושו בבית המטבחים דפה במעמד השוחטים ובודקים המובקחים דפה, כל מן דין סמוכי לנא ליתן הורמנא לחרבני מו"ה יצחק איטצא ג"י הנ"ל להיות שוחט ובודק, וכל ישראל יוכלו לאכול משחיטתו ובדיקתו, אחרי שהוא ירא ד' מרבים, גם אומן מומחה הוא במלאכת שחיטתו כאחד האומנים המובהקים, ובקי בהלכות שו"ב, וכולם שנונים בפיו, ויאכלו ענוים וישבעו מבשר זבחו בלי שום גרנוד ספק. גם ידוע להוי, כי שחט בפנינו הבר"צ ג' עופות, ושחטם כהוגן בלי שום עילוף, ע"כ הננו סומכים אותו לשו"ב מומחה, ולהיות בידו לדאי, חתמנו שמינו פה קראקא יום ה' ל"ג בעומר תרי"ג לפ"ק.

חק' אברהם נ"ה יענר'
ישראל יהוד' ליב ...
חק' יעקב פראנקפורטער

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ב עמוד י"א. — תעודה זו והבאים אחרי, הניעו לדינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

קלד.

דברי הדיינים המובהקים בי דינא רבה דפה קהילתנו י"ן, אינם צריכים חיזוק, אפס למען יהי' לעד ולראי' ביד מוכ"ז הרבני המופלג מו"ה יצחק איטשא נ"י כי גם לפני סר סכיננו כמה פעמים ומצאתי טוב ויפה, וגם כל הדיינים שגורים בפיו על בורים, ושמש הרבה בבית המטבחים דפה, ותוא מומחה ואומן יד כאחד משוחטים ובודקים המובהקים דקהילתנו, וגם הוא ירא ד', לכן סמכנו אותו להיות שוחט ובודק, וכל ישראל יוכלו לאכול משחיטתו ובדיקתו.

קראקא יום ג' ר"ח ניסן תרט"ו לפ"ק.

דובעדיש מייזלש חו"פ קראקא יע"א⁵

קלה.

המוכ"ז הרבני המופלג מו"ה יצחק איטשא נ"י בהמנוח מו"ה שלמה ז"ל דאנציג, כבר נסמך בסמיכת קבלה על שחיטות ובדיקות, מאת כבוד הרב הגאון מו"ה דובעדיש מייזלש נ"י, ומאת בית דינו הצדק, וגם השו"ב המובהקים דפה, סמכו עליו ידיהם בכתבי הודעא איך שלמד ושנה אצלם שחיטות ובדיקות, וגם שימש בפניהם בבית המטבחים דפה שתי שנים, והנה עתה שנתמנה להיות פה קהלתנו יצ"ו שוחט דמתא, לקחנהו אנחנו הכר"צ הח"מ מחדש כבוד בחינת הנסיון על השחזות סכינים ועל הרגשות פגימות, ומצאנו ראינו כי כחו יפה הן בהשחזה והן בהרגשת פגימה דקה מן הדקה, הוציא כליו למעשהו יפים ומתוקנים כאחד השוחטים מובהקים, ואחרי שמן העת אשר הרבני מו"ה איטשא הנ"ל נסמך מאת הרב אב"ד הנ"ל וכר"צ הנ"ל, לא מש ממלאכה זו, והנהו עוסק בשחיטות ובדיקות בכפרים הסמוכים, ולפעמים גם בבית המטבחים דפה, גם יתולל וישתבח מאד בשם טוב, והכל גומרים עליו את ההלל, יהללו וישבחו אותו לידא ד' מרבים, ע"כ נענענו לו אנחנו בר"צ הח"מ ראשנו, ומסכימים אנחנו בר"צ מצדנו, שיהי' שו"ב פה קהלתנו יצ"ו, ואת השו"ב המובהקים מפה נמנה, ויאכלו עניים וישבעו מבשר זבח, בנפש שאננה ובלב בטוח, כי לא יכשלו ח"ו בשום נדנוד ההכשלה, יברך ד' חילו ופועל ידיו ירצה, כמשאל נפש ידאי ד' וחושבי שמו.

הכ"ד הרבנים בר"צ הבאים עה"ח פה קראקא יום וי"ו טו"ב סיון תרט"ז

לפ"ק.

הק' אברהם נ"ה יענר

הק' יעקב בר"א ז"ל

הק' משה יעקב דעמביטצר

הק' יצחק מרדכי הורוויץ

מכתבים אל המערכת

ב"ה. ר' תשרי ה'תשנ"ב ירושלים עיה"ק תובכ"א.

מעכ"ת הרה"ג וכו' חברי מערכת „כרם שלמה" ה' עליהם יחיו, יחי לבכם לעד ויתענגו על רוב שלו' וברכה עד העולם.

אחרשה"ט ושכתה"ר כמשפט לאו"ש. — הנה ע"ר מ"ש אשתקד ונתפרסם בכרמכם כרם-חמר אשר לשלמה (חוב' קל"א) עמוד ס"ס"א, הערה לסה"ק זהרי חמה למוהר"א אזולאי ז"ל, שמביא פעמיים בשם התיקונים רס"ל לר"ש רצ"ל ר', „ובכן", ותמהתי שלא נמצא בספרי התיקונים שלפנינו. — הנה ימים אלו הבחנתי שכתוב כן גם בפרי עץ חיים למוהר"ח ז"ל, והוא בשער הכ"ה, שער תפילות ראש השנה פרק ז' ר"ה ובכן הר', וז"ל בהמשך הריבוי: „ובכן הר' ובכן צריקים הוא נגד דוד רגל הר' וכו', ולכן לא הוזכר בזוהר פ' בשלח דנ"ג אלא ג' ובכן, ששם מדבר מהג"ר שהם נגד אותיות קודם שנבנה הבתים, ובתיקונים הוזכרו ד', ששם מדבר אחר שנבנו הבתים ונעשו מהם שמות כי זה ברגל הר' במלכות המתעשרת עם כולם, וכל האותיות מאירין בה ומצטרפות שם לתיבות", עכ"ל.

ביקרא ראורייתא ובברכת נמר חתימה טובה, יירם הרושו"ט וש"ת,

שמואל מנחם שניאורסאהן

ירושלים עיה"ק תובכ"א

יום ה' לס' נח ב' מרחשון תשנ"ב לפ"ק.

לכבוד מערכת קובץ כרם שלמה.

ראיתי בגליון קל"ח (בג' הצלח"ה, ולק"ח טוב) בדף מ"ט, הערה מהרב ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י על הספר שו"ת חיים שאל בענין השם בן ציון, יעו"ש. — ולענ"ד לא קשה מירי, דזה ברור דכל תקופה וזמן יש לה שמות מיוחדים, ולמשל בתקופתנו לא שמענו ולא ראינו השם רבא, אשי, אביי, הונא, וכדומה. והרב מהר"ם בן חביב שכותב דלא ראיתי ולא שמעתי מי שנקרא בן ציון, כוונתו בתקופה ובזמן ההוא, ועל זה שואל החיד"א דהלא אחר מזקני רבני וויניציאה נקרא ר' בן ציון צרפתי, והחיד"א מרייק וכותב דהי' בשנת ש"ס, וכוונתו דהוא לא רחוק מזמנו, משא"כ מהמשנה בעריות לק"מ, דהוא בזמן ובתקופה אחרת לגמרי, ודו"ק.

אגב, אכתוב כאן דבר תמוה בס' נפש דוד (להגה"ק ר' דוד טעביל אב"ר רק"ק ליסא זצ"ל) בפרשת וירא (בריבור השני), הביא מה שאמרו רז"ל בפסוק כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, מלמד שהי' אברהם טפל לשרה בנביאות, וכתב הטעם, לפי שאברהם אבינו הי' חסר לו מצות מילה ולא הי' תמים קודם שנמול, משא"כ שרה, וזה הי' רק קודם שנימול, אבל אחר שנמול וודאי לא הי' טפל לשרה בנביאות, עכ"ל. — ולענ"ד הוא פלא גדול, דהלא זה הפסוק כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, הי' בהמעשה רמחלוקת ישמעאל עם יצחק, וזה הי' זמן רב אחר מילת אברהם, דהרי אברהם נימול בן צ"ט, ויצחק נולד לו לשנת המאה, רו"ק ותשכח וצ"ג.

ואסיים בברכת הצלחה,

אברהם יצחק וזאלפסאן

כולל אברכים רשיכון סקווירא

ניו יארק

בס"ד. ח"י לחודש מנחם אב תנש"א.

כבוד ר' בני מ' ערכת „כרם שלמה“.

בקובץ קל"א עמוד מ"ו, מקשה על מש"כ החשק שלמה במס' זכחים דף כ"ז שלא עשו מזבח הזהב מחדש בימי שלמה. — כבר העירו בזה האחרונים, ובספר פרדס יוסף מציין לשו"ת מחזה אברהם או"ח כ"ח באריכות, ושו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ג', וברכת אהרן מאמר ג', ובקובץ קול תורה שנה ד' סי' י"ג. וע"ע בספר תר המורי פ"ג מהל' בית הבחירה הי"ז סק"ל, וע"ע שאלת יעב"ץ ח"א סק"ח. [ובאוה"ח פ' תצוה (ל', א') כ' דמזבח הזהב שמשח שלמה לא ה' עצי שטים ומצופה זהב, רק כולו זהב. ועי' פרד"י שם דמהפסוקים מלכ"ס א' ו' משמע דגם של שלמה ה' עצי שטים ומצופה זהב].

בקובץ קל"ב עמוד מ' (באות ג') מעיר על מש"כ בס' משנה ראשונה במס' כלאים פ"ו מ"ב, שכתב שלא מצאו ברמב"ם. — ולענ"ר אולי אפ"ל, דהמשנה ראשונה לשיטתי מפ"ד מ"ו, דשם מסביר דהמשנה בפ"ד ובפ"ו לא מיירי בדין א', ולדבריו, הרמב"ם בפ"ו היו פסק רברי המשנה דפ"ר מ"ו, ולא של פ"ו מ"ה, ושפיר כתב שלא מצא ברמב"ם הדיו של פ"ו מ"ב, ודו"ק.

שם (אות ר') מעיר ע"ר החיי אדם כלל ל"א אות ל"ה, בענין נטף שעוה על אות בס"ת, מדברי הרמב"ם פ"ב ה"ח מהל' תפלה שאסור לקרוא בע"פ שלא מהכתב אפי' תיבה א', עיי"ש. ולענ"ד אפשר לתרץ, רהנה הכ"מ שם כותב דלא קשה מהא דהכה"ג ביוכ"פ ה' קורא בע"פ עשור שבחומש הפקודים, דהיכי דאי אפשר שאני, עיי"ש. א"כ לענ"ד במקרה שלפנינו, נטף שעוה, ודאי דמקרי אי אפשר ואין ברירה, ואז הרמב"ם מורה רמותר לקרות בע"פ, ודו"ק.

בקובץ קל"ו עמוד מ"פ מעיר על הצל"ח ומנ"ח, מדברי רש"י במס' קידושין. — במנ"ח הוצאת מכון ירושלים כבר ציינו שם באו"ק י"ר דבמדרש הגדול ובמכילתא דרשב"י אי' דאין מעבירין שנים וקובעין חדשים אלא בא"י ובערי יהודה, ומציין שם גם לרש"י קידושין הנ"ל, ומסיים וכן הוא באונקלוס פ' ברכה (ל"ג, י"ח) עיי"ש. ולענ"ד צ"ע דהאונקלוס עה"פ וישכר באהליך, מתרגם, וישכר במהכך למעבד זמני מועדיא בירושלים עיי"ש. א"כ לאונקלוס גם לא כל ערי יהודה ראויין לקידוש החודש, רק ירושלים. ולענ"ד אין ראי', דכונת אונקלוס על לכתחילה, דכודאי ב"ד הגדול משכנו בירושלים. ועי' ג"כ ר"ה כ"ג, רחצר גדולה היתה בירושלים ובית יעזק היתה נקראת ולשם העדים מתכנסין, עיי"ש.

שם עמוד ג"ו (אות ב') מעיר הרב לייבל מנדלבוים ע"ד התרגום קהלת (י"א, ט') שכתב על תיבת לשמונה דהיינו כסלו. — ובדרך אגדה נלע"ד לפרש רברי התרגום ע"ש החגים, בתשרי יש שבעה ימי חג הסוכות, לכן נקרא שבעה, ובכסליו יש שמונת ימי חנוכה, ולכן נקרא שמונה.

שם עמוד ג"ח (ד"ה ומדי) בענין אם הכלה גדולה בשנים מהחתן. — עי' אוצר מכתבים ומאמרים מבעל שפ"א (מכתב ס"ה) וזל"ק, ואם הכלה גדולה בב' שנים מהחתן אין בזה פירא, עיי"ש.

ואסיים בכמה רברים שלענ"ד צ"ע.

א) בספר דרך פקודיך (מצות עשה ל"ג) מצות כיבוד אב ואם, בחלק הדיבור אות ה' כתב וזל"ק, הא רנתבאר דגם לאחר פטירת או"א מחויב לכבדו, כשמוזכרים בתוך י"ב חודש ואמר הריני כפרת משכבם, ולאחר יב"ח יאמר וזכרונם לחיי עוה"ב, הטעם הוא, רלאחר יב"ח כבר נגמר רינם, דמשפט רשעים בניחנם אינם אלא יב"ח, ונ"ל דמהאי טעמא יב"ח לאו רוקא אלא י"א חורש, רכשאומר כן אחר י"א חודש א"כ מחזיקם

לרשעים, ומהאי טעמא אין אומרים קריש רק י"א חודש כדי שלא להחזיקם לרשעים, והה"ד בנידון דידן בחודש הי"ב לא יאמר הכ"מ רק זלה"ה, עכ"ל. ולענ"ד צ"ע דעי' ט"ז יו"ד סי' ר"מ ס"ק י"ב דמקשה זאת, ומסיק היות ולאחר יב"ח צריך לומר ז"ל, נמצא רב בחודש הי"ב א"א לומר ז"ל, דשמא לא זכה עדיין לעזה"ב, ויש כאן שקר, ואם לא יאמר כלום ה"י זלוול שיודעים שמת, ע"כ מופט להזכירו בשם הכ"מ, עיי"ש. ועי' בשו"י ברכה ס"ס שע"י, דג"כ סובר שצ"ל הכ"מ כל יב"ח, ומתוך קושיית הפ"ז, דקריש מועיל למשפט גיהנום, והכ"מ מועיל גם לצדיקים להציל מעונש קל על חטא אף שאינו רין גיהנום, עיי"ש.

(ב) העירני בני מררכי שיחי' ע"ד הגמ' ב"ק כ"א ריש ע"א, שלח לי' ר"א ב"ר נבדא למדי בר מר, בעי מיני' מר' הונא הדר בחצר חבירו וכו' אהררי נח נפשי' רר' הונא א"ל רבה ב"ר הונא הכי אמר אבא מרי וכו' עיי"ש. — וצ"ע דהרי איתא בקירושין רף ל"א ע"ב, ת"ר מכברו וכו' במותו כיצר ה' אומר דבר שמועה מפיו וכו', כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו, והכי איפסוק ביו"ד סי' ר"מ ס"ט. וברייתא דמתנייא בלשון ת"ר, אי' בכללי התלמוד ראפי' אמורא יורע כמו משנה.

ורוחק לומר דה' אחר יב"ח, דפשיטות לשון הגמ' משמע שה' תיכף אחר פטירתו. ובכנה"ג בגליון השו"ע מפלפל מרוע בכל הש"ס לא מוזכר הכ"מ או ז"ל. ועי' בסדר הדורות דיש אמורא רשמי' אבא מרי, ולפ"ז י"ל דאין כוונתו על אביו.

(ג) בספר רדק פקודיק (מ"ע ל"ג) אות ו' כותב בזה"ל, בכלל מצות כיבוד הנהוג בכל תפוצות ישראל שיאמר הבן קריש בצבור עובר נשמת אביו ואמו י"א חרשים שלימים אחר פטירתם, וכן בכל שנה ושנה ביום היא"צ אומרים קריש, ומי שהוא יודע לעבור לפני התיבה עובר לפני התיבה כי זה נח"ר להנפטר ועילוי לנשמתו כשאומר הבן קרושה וברכו בצבור, עכ"ל. משמע מרבירו דאמירת קריש נכנס בגדר מצות כיבוד והווי מצוה מדאורייתא. וכ"כ בספר מקרא מפורש מהרה"ג ר' יצחק יהורא טרונק בפרשת ויגש בסוף ד"ה ויזבח זבחים, שכתב: ומארמו"ר חו"ז הגאון מסאכנשאוו ז"ל (היינו האבנ"ז) שמעתי בשם כ"ק הגאון שמשעכנאוו זצ"ל דקריש על או"א מכיון שהנחינו בו, המבטלו הוי בכלל כיוון או"א שהוא דאורייתא אף לאחר מיתתו עכ"ל, וכן שיטת שו"ת הרה"ך בית י"א חדר א' דאמירת קריש הוי דאורייתא ואין לך כבוד גדול מזה, עיי"ש, וכן שיטת הנוב"י במהר"ת אהע"ז סי' מ"ה רמכברו במותו הוי מצוה דאורייתא. אכן התפא"י קירושין פ"א מ"ז אות נ"ד, ובפ"ד דפסחים אות נ', כותב דלאחר מיתתו הוי ררבנן, וע"ע שו"ת תשב"ץ ח"ב סנ"ג. והחיר"א בברכי יוסף סי' ר"מ סעיף ח' כותב, ולי ההריוט יש לפקפק בזה אם אמירת קריש נחשב כמצוה של דבריהם, כיון שהוא מנהגא בעלמא, ואף כי יסודתו בהררי קורש מדרשי רז"ל, יש לרונ בסוג מצוה של דבריהם, עכ"ל. וע"ע שו"ת שבות יעקב סי' ק"ב דמביא דכל אמירת קריש הוא רק מספק, דשמא אביו צדיק וא"צ קריש, ואם יש עוד ספק הו"ל ס"ס להקל ואין חייב לומר קריש, עיי"ש.

המוקירם,

חיים נחום ליכטנשטיין

קדית חסידים, חצור הגלילית

בס"ר. יום א' רסליחות תשנ"א לפ"ק.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

דאיתי בהקובץ לחודש תמוז (קובץ קל"ח) במכתבים למערכת מר' הירש פרידמאן נ"י, שהביא מעשה מהגאון הרב מיכאל רוב ווייסמאנדל זצ"ל, אורות לשון הקורש, למה

לא נקרא חתול קמן בשם חתלתול. — באתי להעיר ממשנה דמס' כלאים פרק א' משנה ג', הבצל והבצלצול, וכתב הרע"ב, בצלצול, בצל מְדָרִי, קמן משאר בצלים לפיכך נקרא בצלצול, ודו"ק.
הכו"ח בכבוד והוקרה,

דניאל פייג
ברוקלין, נ.י.

בלב מלא ניל ורגשי שמחה וחרוה
נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני
עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולחתנא רבי נשיאה
הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א
ראש כולל זכרון חיים דבאבוב
ולאביו הרב המפורסם וכו' מוה"ר פנחס אשר גאלדבערגער שליט"א
אבר"ק מעריער

לרגלי אירוסי נכדתם־בתו תחי'
עב"ג הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדיו לגאון ולתפארת
כמר מנחם אלימלך שטערן שליט"א
בן הרב מו"ה משה שמואל שטערן שליט"א
ר"מ דיישיבת סמריקוב בבני ברק

ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

כלב מלא גיל ורגשי שמחה וחרדה
נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני

עטרת תפארת ראשנו כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרח"צ מוה"ר נפתלי צבי הלכרשטאם שליט"א
ולנכדו-חתנו הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א
ולאביו הרב המפורסם וכו' מוה"ר מרדכי דוד רובין שליט"א
האדמו"ר מסאסרענגען

לרגלי אירוסים נכדתם-בתו תחי'
עב"ג הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עריו לגאון ולתפארת
כמר צבי הירש ראבינאוויטש שליט"א
בן הרב המפורסם וכו' מוה"ר יעקב יצחק ראבינאוויטש שליט"א
האדמו"ר מדינוב

ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם רייפער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם אביש דעמביצער נ"י מטאראנשא להולדת הבן
להאברך היקר ר' אליהו עוזר מיללער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' גרשון האבחיזער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' דוד רובין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זאב שטראהלי נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים אליעזר בארנער נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים שלמה שווימער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים באכנער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע רובין נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב יוסף פריעדמאן נ"י מלעיקוואוד להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק כץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק יונה פאפיער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק קלונימוס קלמן פיהרער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יקותיאל יהודא זלמן ליב בלוזא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' ישכר דוב פאנעט נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל שלמה מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל זאב פישמאן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ישראל יוסף לעזער נ"י מאנטווערפען להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' מאיר זאב בלוזא נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי רעכטשעפער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי יעקב וויינבערג נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להרב מרדכי ברוך בלוס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' נפתלי חיים הלברשטאם נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' פינחס מנחם געללער נ"י להולדת הבן
 להרב פסח הלוי מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי יוסף דוד דעמביצער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה צבי ארי' ליב בייגעל נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' שלום יוסף גרינפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' שלמה גאלדמאן נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם גאלדבערג נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה אברהם בן ציון וואלצער נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' אברהם יהושע גאלדמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם שמואל צבי ראזענצווייג נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן צבי גרובער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליעזר בירנבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' אשר זעליג אשרי נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון חיים גוטטער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון איתמר לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' ברוך הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' ברוך הלברשטאם נ"י להולדת הבת
 להרב ברוך שלמה קעסלער נ"י סגן מנהל רשיבת באבוב בני ציון להולדת הבת

להאברך היקר ר' דוד יצחק בראכפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' זכרי' אשר לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חזקי' שאהנבערגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים מאנדל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים וואלף נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים שכנא לנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים שמעון מיללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהודה ליב קאוואלענקא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף טובי' הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק מאיר שווימער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל יוסף ראקאווער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' לוי יצחק ראזען נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי אקסלער נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן ארלאנמקי נ"י לנישואי בתו תחי'
 להרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י משניח בכולל זכרון חיים דבאבוב לנישואי בתו
 תחי'

להנה"ח מו"ה משה יהודה ליב רייך נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה יצחק יהודה ברינגער נ"י מלונרן לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלום חץ-טוב נ"י מלונרן לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר ר' בן ציון פאללמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב אליעזר הלוי מאסבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אביש ריינהאלד נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה שמואל
 וויינגארטען נ"י לאירוסו בתו-נכרתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אברהם בן ציון וואלצער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חנינא נ"י
 ולחותנו הנה"ח מו"ה צבי שלום מיללער נ"י לאירוסו בתו-נכרתם תחי'
 להנה"ח מו"ה אברהם שלמה מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן דניאל נ"י
 ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב שאי נ"י לאירוסו בתו-נכרתם תחי'
 להנה"ח מו"ה העניך שלום לעווין נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר גרשון
 דוד נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה צבי נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים צבי קויפטייל נ"י מקרית באבוב לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים שמואל ציונער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר אלטר נפתלי נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יהודה ליבוש לעמל נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יהושע הענענבערג נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה יוסף מרדכי אייכענשטיין נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר חיים נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א רב רקל בני יהודה במילוואקי נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר אפרים אהרן נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה יעקב דוד ענגעלבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שמואל נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר דניאל פנחס נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יצחק געללער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יהודה אייזען נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר אברהם אביש נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה ישראל יוסף זיידמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מרדכי יחזקאל נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוסו בתו-נכדתם תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל שטראהלי נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אליעזר רובין נ"י לאירוסו נכדו-בתו תחי'

להנה"ח מו"ה לייבל רובין נ"י ולחותנו הנה"ח בנש"ק מו"ה מרדכי פעלבערמאן נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר שמחה שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מרדכי יעקב עליאס נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה יקותיאל נ"י ולזקנו הנה"ח מו"ה מאיר יוחנן אקסלער נ"י מקרית באבוב לאירוסו בנו-נכדם הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נתן נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב ראובן שמשון שארף נ"י מגיד שיעור בישיבת מחזיקי הדת ולחותנו הנה"ח מו"ה אהרן קעסלער נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמחה הלוי שטערן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה שלמה ברוך הלוי טורנער נ"י ממאנטריאל לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר צבי ארי' נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר שמואל מרדכי גאנצפריעד נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו להב' החתן הנעלה כמר שלמה אדאלף נ"י משיקאגא לאירוסו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן ככל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"ו אוצר הספרים
דישיבת קרושת ציון
קרית באכוב ת.ד. 204 בת"ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMO
c/o Goldberg
5257 Durocher Ave.
Montreal, Que. H2V-3Y3

בטאראנטא

KEREM SHLOMO
Mosdos Bobov
3703 Bathurst Street
Toronto, Ont.

בארצות הברית

KEREM SHLOMO
1577 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנד

KEREM SHLOMO
Kahal Chasidim Bobov
87 Egerton Road
London N. 16, 6UE

בבעלגיע

KEREM SHLOMO
Khal Chasidei Bobov
224 Langeleem Lei
Antwerpen, Belgium

ביד"פ „שמחה גראפיק“
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4311 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U. S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת**

אמי החשובה והצנועה

מרת מינדל חי' בת מו"ה משה יארסלאוויטש ע"ה

נפטרה כיום כ"ב לחודש כסלו שנת תש"כ לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

משה קעסלער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לזכר ולעילוי נשמת

דורתי (אחות אמי) מרת אסתר ע"ה

בת הרה"ח מו"ה מרדכי מייזעלס הי"ד ממונקאטש

עברו עלי' כל הצרות והתלאות במחנה אושוויץ

שם עלו עקה"ש בעלה הראשון מו"ה לייביש שיינפעלד הי"ד

(מצאצאי בעל בני יששכר זי"ע ועכי"א)

ובנה יחידה הבחור מנחם מענדל הי"ד

ביום ג' לחודש סיון שנת תש"ד לפ"ק

ושם הסכינה חי' פעמים רבות למצוא ולהניש קצת אוכל

לאסירים ולאסירות במסירות נפש.

נפטרה בשיבה טובה בשנת צ"ג לימי חי'

ג' מרחשוון ה'תשנ"ב לפ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בן אחותה,

יצחק אייזיק הכהן האנדלער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת וישלח

ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחץ את העם אשר אתו וגו' לשני מחנות, ויאמר אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והי' המחנה הנשאר לפליטה, ופירש"י דמחנה משמש כלשון זכר ולשון נקבה, המחנה האחת לשון נקבה, המחנה הנשאר לשון זכר. ויל"ד דנהי דתיבת המחנה משמש בל' זכר ובל' נקבה, מ"מ צריכין להבין מדוע שינתה התורה"ק מיני' ובי' בפסוק אחד מלשון נקבה ללשון זכר, ועוד איכא למידק בפירש"י והי' המחנה הנשאר לפליטה, על כרחו כי אלחם עמו, וקשה מאי שנא המחנה האחת שנתירא יעקב פן יפלו ביד עשו, ובמחנה הנשאר בטח בנבורתן שתהי' לפליטה, ותו למה נתיירא יעקב אבינו, הלא כבר הכטיח לו השי"ת והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, ובאמת פריך כן בנמ' (ברכות רף ד' ע"א), ומשני אמר שמא יגרום החטא, ולפ"ז הקשו המפרשים, דמאחר דאיכא למיחש שמא יגרום החטא, מאי הועילה ההכטחה שהכטיח לו השי"ת, ועוד צ"ב במה הי' נכון לבו בטוח שיהי' המחנה הנשאר לפליטה ולא יגרום החטא, וביותר יש להפליא שהרי מצינו באמת בסופו, שלא הי' משומר בכל, כמאה"כ ויאבק איש עמו וגו' ותקע כף ירך יעקב והוא צולע על ירכו, ואי' איפה הכטחת ושמרתיך בכל אשר תלך.

אמנם תחלה נחתור להבין ולהשכיל הענין שחצה יעקב אבינו את העם לשני מחנות, וי"ל בזה רהנה נודע רכל מעשה אבות הם סימן לבנים, כמבואר במדרשי חז"ל וברמב"ן, דהקב"ה הראה ליעקב כל המאורעות העתידים לבוא על הכלל ישראל בכל אורך ימי גלותם עד שיזרח אור שמשו של משיח. ועפ"ז יש לומר דיעקב אבינו צפה ברוח"ק שבני ישראל בעת גלותם הי' בתוכם שתי בחינות, כת אחת המכונים בשם יעקב, היינו אנשים פחותים דלים וריקים מתורה ומצות המה עמא דארעא, וכת שני' המכונים בשם ישראל, והמה במדרגה גבוהה העוסקים בתורה הי' יומם ולילה.

והנה היצר הרע הטמון בלבו של אדם, מצורתו פרוסה על כל באי עולם כקטן כגדול איש לא נעדר, כאו"ל (סוכה נ"ב ע"ב) יצרו של אדם מתנבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, ומאוד קשה להינצל ממנו, אולם האיש העוסק בתורת ד' יש לו כלי זיון ותכלין לנצח היצה"ר כאו"ל במס' קידושין (ל' ע"ב) בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין, ועוד אמרו שם, משכחו לבהמ"ר אם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ. והנה על אותם העוסקים בתורה ומצות כרת, הכטיח לו הקב"ה ליעקב, והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, דתיבת אנכי מרמז לתורה"ק הפותחת באנכי, והוא שאמר לו הקב"ה, דאם יהי' התורה עמך, אז ושמרתיך בכל אשר תלך, כי תהי' בחזקת שמירה מעולה שלא יאונה לך כל און ופגע רע, אמנם אותם האנשים שאינם עוסקים בתורה ואין להם התכלין והרפואה

נגד היצה"ר, אינם מובטחים שלא יוכל היצה"ר להתגבר עליהם ולהפילם בבאר שחת רח"ל, וזהו שאמר הכתוב, ויחץ את העם לשני מחנות, היינו כת א' הלומדי תורה, והמה בחי' זכרים מגבורי ישראל מלומדי מלחמה כאיש לדרכו לכבוש, הנוצחים במלחמת היצה"ר על ידי מלחמתה של תורה, וכת הב' אותם שאינם עוסקים בתורה לכן תש כוחם להתגבר על יצרם.

וזהו שאמר יעקב אבינו, אם יבא עשו, הוא השטן הוא היצה"ר, אל המחנה האחת דייקא לשון נקבה, היינו להמחנה אשר תש כחם כנקבה להתגבר על היצה"ר, כי אין בהם תורה אשר מגינא ומצלי, ועי"ז והכחו היצר ויוכל לו, אז והי' המחנה הנשאר לפליטה, היינו עכ"פ המחנה של לומדי תורה הנקראים בלשון זכר אשר כאיש נבחרתם להתגבר על יצרם, על המחנה הזה מובטח אני בהקב"ה שיהי' נשאר לפליטה, כי מלומדי מלחמה המה וחרב פפיות בירם להיות מושלים ביצרם. וזהו שאמר הכתוב, וירא יעקב מאד ויצר לו, שהי' מתיירא שח"ו יהי' היצר שולט בו, ועי"ז שפיר אמרו רז"ל, שמא יגרום החטא, והיינו על המחנה האחת אשר המה בחי' נקבה בלי תורה, אשר עליהם לא הובטח בברכת ושמרתיך, כאמור.

אמנם באמת לאו כל אדם זוכה לקיים והגית בו יומם ולילה, וגם אותם שאינם עוסקים בתורה תמיד, אם מחזיקים ידי לומדי תורה ליתן טרף בפיהם, והם בעצמם קובעים עתים לתורה, אזי יש להם אחיזה בתוה"ק ותכלין בידם לנצח את היצה"ר. וזהו שאמר הכתוב, ויאבק איש עמו, והוא שרו של עשו, שהוא היצה"ר, וירא כי לא יכול לו, כי התורה היא כחומה בצורה נגדו, לכן ויגע בכף ירכו, היינו ביוצאי ירך יעקב, ומבואר בזוה"ק דנגע ושלט בתומכי דאורייתא, שרצה שלא יהי' מחזיקי תורה, וממילא יתבטל התורה ח"ו מישראל.

אולם לבסוף נכנע שרו של עשו, ואמר ליעקב אבינו לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל, שגם הכת המכונה בשם יעקב, יהיו נקראים בשם ישראל, על ידי שמחזיקי התורה לא יתראשו מלתמוך את לומדי התורה, ועי"ז יתקברו ויודבקו זה עם זה, וממילא יהיו בטוחים שלא ימוט רגלם, כי כח התורה של הלומדי תורה מגינא ומצלי גם על התומכי אורייתא, והיא סמא דחיי נגד היצה"ר המבקש להמיתם, כמאח"כ עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכי' מאושר.

בענין מחויב שבועה וא"י לישיבע משלם

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל⁽¹⁾

(תשובה לחכם א')

מ"ש להקשות⁽²⁾ על הרמ"ה דמבירא ל' כששכרו בעד אחד וטוען פרעתי ולא אמרין בזה מחויב שבועה ואינו יכול לישיבע משלם כיון דגם בשנים צריך השכיר לישיבע, דא"כ גם שבועה לא לחייב, כמ"ש הש"ך סי' ע"ה ס"ק מ"ז. במח"כ שגג בזה הקושיא, הא מ"מ אלו טען להר"מ ה' מחויב שבועה דאורייתא כיון דמורה דלא פרע, ממילא אמדינן על טענת להר"מ דאלו הורה ששכרו כדברי העד ה' מחויב ממון בלא שבועת השכיר, וכן אילו באו ב' עדים ששכרו היו מחייבים אותו ממון גמור בלי שבועת השכיר, כיון דהוא טוען להר"מ, משה"ה בעד אחד חייב שבועה דאורייתא, והוא כמו כל טענת להר"מ דעלמא, וזה בודאי פשוט וברור. א"כ ממילא בטוען פרעתי, כיון דאינו נאמן רק במגו דלהר"מ, צריך לישיבע כמו בלהר"מ, דכל מה דאינו נשבע אין לו מגו, והוא ממש כמו בהחזרתי במגו דנאנסו, א"כ נהי דלא אמדינן ב' מחויב שבועה ואיל"מ, כיון דבב' עדים כה"ג טוען פרעתי לא ה' משלם ממון גמור, דהא צריך תחלה שבועת השכיר, אבל מ"מ בלא שבועה א"א, כיון דבלהר"מ צריך לישיבע, הכי נמי צריך לישיבע בפרעתי, כדי שיח' לו מגו, ושאינו כההוא דש"ך סי' ע"ה, דהתם אנו

(1) תשובה זו הועתקה מכת"י השואל, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הופטערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.
(2) להבנת דברי הגאון רעק"א, נחוץ להעתיק כאן תוכן דברי השואל, הגאון מוה"ר חיים מלעסלא אבד"ק מעזיחאד: בסוגיא דאומן (ב"ב מ"ה ע"א), אומן אין לו חוקה, אמר רבה לא שנו אלא שמסר לו בערים אבל מסר לו שלא בערים מתוך שיכול לומר לו לא היו דברים מעולם, כי אמר ל' נמי לקוחה היא בידי, מהימן. והמפורשים הביאו בשם הרמ"ה, באם שכרו בעד אחד, בעה"ב נשבע בנקיטת חפץ כאלו טוען לא שכרתיך. וביארו המפרשים דמשה"ה קאמר נשבע ונוטל, משום דהוי מחויב שבועה ומתוך שאינו יכול לישיבע משלם, ולא אמרינן דהוי מחויב שבועה ואיל"מ ולהוי השכיר נשבע ונוטל, משום דאילו היו שני עדים לא ה' השכיר נוטל כי אם בשבועה, א"כ בעד אחד אינו מחויב שבועה, כמ"ש הש"ך סי' ע"ה סקמ"ז, כן ביארו האחרונים. וא"כ קשה, היכי קאמר הרמ"ה דבעה"ב נשבע שבועת התורה, והלא אינו יכול לישיבע משום דטרדי בפועלו, והמגו לאו כלום הוא, כיון דהוי להכחיש את העד, ומטעם זה ביארו המפרשים בשם הרמ"ה דהוי מחויב שבועה ואינו יכול לישיבע, ואיך קאמר שישבע, הואיל ואינו יכול לישיבע.

עוד אחת קשה טובא על הרמ"ה, דלית ל' בזה משואל"מ כיון שאם היו שני עדים לא חייבו ממון אם לא ע"י שבועת התובע, וקשה לכאורה, דאמרינן לעיל בדף ל"ד בסוגיא דנסכא דר' אבא, אלא אי דמיא לנסכא דר' אבא לחד סהרי ולתרתני שני ולפירי, ע"ש. וקשה למה אמרינן דאם ע"א מעיד שאכל הפירות תרתני שני והוא אומר אין אכלתי וירדי אכלתי דובנתי מיני, הוי משואל"מ, הרי פסקינן בחו"מ סי' קמ"ה דאם לא הביא עדים אלא על שתי שנים הדין דהררא ארעא ופירי (כרב נחמן), ואפ"ה צריך המערער לישיבע

דנין על הכחשה עצמה כמה שמכחיש העד שלא אמר לחנוני, בזה אף אלו הודה לא הי' מחוייב ממון גמור דהא צריך החנוני לישבע וכן בב' עדים כה"ג אינו מחייבו ממון גמור, דאף בשוען לא אמרתי לחנוני צריך החנוני לישבע, דלא שייך בזה כל האומר לא לויתי, דהא זה אינו ידוע לו אם נתן החנוני, ולא שייך בזה הודאת בעל דין. ובאמת הש"ך שם כתב, ואין להקשות הא כתב הטור לקמן סי' פ"ט וכו', וזהו כמעט קושיית מעכ"ת נ"י, ותירוץ הש"ך אינו מובן כ"כ, אבל באמת א"י התחלה לדברי הש"ך, דלפי הג"ל הוא פשוט וברור.

תו הקשה על הרמ"ה מסוגיא דב"ב (דף ל"ד ע"א) אלא אי דמיא נסכא לחד סהרא ולב' שנים ולפירי, הא בב' צריך המערער לישבע, ובחזו"מ סי' פ"ז סעיף י' איתא דהיכא דחייב שבועה דרבנן אינו נוטל אם לא שישבע. במחכ"ת מה זה לסי' פ"ז, ומה צורך לראי' משם, דפשיטא דבכל נוטלים אינם נוטלים בלא שבועה, אלא דשם מחלוקת הפוסקים בתפס ולא רצה לישבע, וא"כ בלא"ה יקשה לו, דהא פשיטא כל זמן דלא תפס לא יטול אלא בשבועה.

אבל באמת מעיקרא לק"מ, דזה בשבועת נוטלים, אבל הכא אין על המערער שבועת נוטל, רק שבועת היסת, דנוטל תחלה בלא שבועה, אלא דאח"כ דין נתבע עליו וצריך לישבע היסת וכמ"ש הש"ך סי' קל"ג סק"ח, וה"נ הכא בסי' ק"מ סעיף י'. גם אף אם הי' על המערער שבועת נוטלים והי' צריך לישבע תחלה, אינו דומה לההיא דרמ"ה, דהא מ"מ פשוט דמדאורייתא נוטל הפירות בלא שבועה, וא"כ ממילא בדאורייתא בעד אחד הוי מחוייב שבועה, ואינו יכול לישבע משלם, וא"כ אף לבתר תקנת חז"ל דצריך המערער לישבע, לא פקע זכותו שיש לו על הנתבע המחזיק דין משואיל"מ, ודוקא בההיא דשכיר דמדאורייתא בלא"ה אינו נוטל וצריכין לבא מכה דינא דרבנן, ולדון מזה דין מחוייב שבועה ואיל"מ, בזה אמרינן כיון דגם מדרבנן צריך השכיר לישבע, א"כ אין ב' מחייבין אותו ממון גמור לא מדאורייתא ולא מדרבנן. ומה"ט מיושב ההיא דסי' נ"א סעיף ב', הוציא שטר בעד אחד וטוען הלוח פרעתו הרי זה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע

שלא מכר ולא נתן לו כלום, וכ"כ הרמב"ם סוף הל' טוען ובחו"מ סי' ק"מ ס"א שאם ראובן מערער על שרה ואומר גזלתי ממני נשבע שבועת היסת ונוטל את שלו, והתם בוודאי נמי איירי שידוע בעדים שהיתה השרה שלו, דאל"כ לא צריך המחזיק עידי חזקה, ובוודאי בין על הקרקע בין על הפירות צריך לישבע כמ"ש שלא מכר ולא נתן לו כלום, ועוד דאי אקרקע לחורא קאי, כבר מבואר הוא בסי' ק"מ כנ"ל, וגם אין לומר כיון שכבר נשבע על הקרקע אין צריך לישבע על הפירות דהא בהא תליא, דהא דאינו תליא זה בזה כמבואר שם סי' קמ"ה שזה נוטל קרקע וזה הפירות ולא אמרינן דהוי כסתרי אהדרי (עיי' בסמ"ע שם). ועוד, דהי' איך שיהי', מ"מ אע"ג דיש להמערער שני עדים שיהא השרה והפירות שלו, אינו נוטל השרה אם לא בשבועה. ולפ"ז קשה מאוד, דלכאורה למה אמרינן כאן דמיא לנסכא דר' אבא לאחר סהרא ולתרתו שני ולפירי, למה נאמר שאם יש ע"א על הפירות שמחייבו שבועה דאורייתא ואיל"מ, הלא אם היו שני עדים על הפירות ג"כ לא הי' נוטל המערער אם לא ע"י שישבע, וא"כ לא הוי מחוייב שבועה ואיל"מ. ועיי' בש"ך סי' ע"ה ס"ק מ"ז מה שמחלק משכיר לחנוני ודין זה דפירות דמיא ממש לשכיר, עכ"ד.

ומשלם, והתם נמי נימא כיון דגם בשנים צריך לישבע מדין אשתבע דלא פרעתיך, לא הוי מחויב שבועה ואיל"מ, וע"כ לא חלקו שם אלא רבעד אחד טענת פרעתי בעצמותה טובה דאינו חושש להניחו, אבל לא מצאנו מאן דפליג מטעמא דהרמ"ה. ודוחק לומר דכיון דצריך לטעון אישתבע מקרי ממון גמור, אלא ודאי ס"ל כיון דמ"מ מדאורייתא נוטל בלי שבועה אמרינן ב' דמחויב שבועה ואיל"מ.

בענין רוב וחזקה

מהגאון מוה"ר אפרים ברין אבד"ק טשאבא זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. יום ב' צום אסתר י"ב לפ"ק טשאבא יע"א.

ששון ושמחה, וגם יגון ואנחה, לאיש אשר לו ככה, ה"ה כבוד ידידי הרב הגדול חו"ש חו"ב זך הרעיון מורג חרוץ כקש"ת מו"ה שלמה זלמן נ"י⁽²⁾ ע"ע יהי' שלום לו ולתורתו, מורה לערתו.

שמחתי בראותי כי יקרו דברי בעיניו להעלותם בפלם שכלו, לבנות ולסתור לרחק ולקרב, והנה כמ"ע האריך בענין לפלפל בעוצם בינתו, ועתה הגני חוזר אל דברי הראשונים. הנה לא נעלם מאתי כי אינו דומה זאת ממש לסוקלין ושורפין על החזקות (קידושין פ' ע"א), דהתם אנו דנין מצד הסברא, והוי כאלו אנן סהדי, והסברא קיימת כמעיקרא, דאף עכשיו בשעת שדנין, אין הספק יוכל להתברר, אבל כאן נשתנה הענין, שמעיקרא בעודה חי לא הוי בירינו לברר, ובזה כו"ע מורים דאזלי' בתר רוב וכמסקנת הגמ' אף לר"מ, ועכשיו יש בירינו לברר. וגם לא נעלם מאתי גמ' ערוכה (חולין ט' ע"א) דברי ר' הונא נשחטה בחזקת היתר עומדת, והוא האמת לרינא. ואנא אמינא טעמא דירי לדינו של ר' הונא, דמנ"ל שבחזקת היתר, והיא יוצאת לכלל היתר ודאי, היינו מטעם רוב, דילמא היתירה התורה רוב מטעם ספק כמו רובא דאיתא קמן רעדיון מדי ספיקא לא נפקי, יעיי' באסיפת זקנים ב"מ דף ו' עשירי ודאי ולא עשירי ספק וכו', וא"כ כאן שהי' הבהמה בחזקת אסור, ואנו מסופקים אם יוצאת מחזקת אסור, מוכרחין אנו לברר הספק. וע"ז אמינא טעמא דירי' שהטעם הוי כטעם של הפלאה ז"ל, הואיל ואם היינו דנין על זה הבהמה בחיותה לענין מכה בהמה, או לענין נניחת השור, אנו

(1) הוא בנו של מו"ה יהודה ליב ברין. למד אצל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, ונסמך להוראה מאת הגאון מוה"ר יהושע כ"ץ אבד"ק ווערפעליט זצ"ל. שימש כאבד"ק טשאבא והעמיד שם תלמידים וביניהם הגאון מוה"ר שמואל דאזענבערג אבד"ק אונסדארף זצ"ל. בשו"ת כתב סופר האו"ח סי' קל"ח נדפסה תשובה אליו. נפטר בשנת תרכ"א לפ"ק. — תשובה זו הניעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות.

(2) כתבנו אודותיו להלן בעמוד י"ב.

מחזיקין אותו לכשר ודאי בלי ספק, דהא א"א לברר, אף כעת שאפשר לברורי, אין אנו צריכין לברר, ואנו רנין אותו לחזקת היתר מבוררת, וזלת בדיקת הריאה מצד חומרא שהחמירו בה, או אם נמצא ריעותא מחיים שאנו רואים שטעינו בסברתינו. וזאת רמיתי לסוקלין על החזקות, אף אם הי' בא לפנינו לרון בעורו לא נתחזק, אין אנו יכולים להמיתו על סברתינו, עכשיו שנתחזק לפנינו, אף כי עיקר החזקה מסתעף מצד סברתינו, ממיתין אותו.

וכמ"ע הקשה ממשכיר בית (פסחים ד' ע"א), ובחזקה דרבא (נדה מ"ו ע"א), ובמקוה (קידושין ס"ו ע"ב), והתם לא שייך כל זאת, דהתם בכל שעה הי' ביריני לברר, ולא נתחזק מעולם לודאי. ובלא"ה אינו דומה נידון דידן לחזקה דרבא, דהתם מחזיקין רק לחומרא מעיקרא, דהא חזינן ראי לא בעל בגדלות באמת יכולה למאן, אבל הכא נתחזק בשעה שאינה יכולה להתברר, והיינו אם הבהמה היא לפנינו שייך סברא הנ"ל, אבל אם הי' עדיין עוד במעי אמה, לא שייך הך סברא, הנידן אינה לפנינו לענין מאי נתחזק, ושפיר אמרי' גבה סמוך מיעוטא לחזקת איסור טריפה אשר הי' עלה מקרם, דמחיכי תיתי נימא דנפקא מחזקה זו היינו רק מטעם רוב, והוי הרוב מתנגד לחזקה, וכל היכא דהחזקה מתנגד לרוב, דנהי דרובא וחזקה רובא עדיף, או חזקה דאתא מכח רובא וחזקה, חזקה דאתא מכח רובא עדיף, מ"מ אחיני ל' חזקה, דרובא דאיכא לברורי, א"צ לברר, אבל היכא דאיכא חזקה מתנגדת צריך לברר, כמו"ש המג"א בסי' תל"ד, ולא נתחזק עוד בפנינו בשום פעם, משו"ה צריך לבדוק מצד הרין.

ועד"ז י"ל קושית בינת ארם וקושית מע"כ נ"י שנימא מחזיקין מאיסור פנוי' או מאיסור נדה, ואמאי נימא חזקת היתר לשוק. אמנם עפ"י דרכינו יתיישב, שאנו דנין עכשיו אם היא מותרת להנשא לשוק אם לאו, רלבוע בלא"ה אסור מצד איסור פנוי', ואנו מתירין אותה להתקדש דלא שייך כאן מחזיקין מאיסור לאיסור, דאין איסור לקדש נדה, ואנו מחזיקין אותה למותרת ודאי, וממילא מותרת להבעל אח"כ כהנ"ל. וגם למשכיר בית בלא"ה אין הנידון דומה, דהתם החזקה להיפוך, חזקת בדוק, כמו שכ' המג"א, וכמדומה שראיתי באיזה ראשון שחזקה גדולה היא הואיל ותליא במעשה, הן אמת כי ע"ז יש לפקפק שלא נחשב זה לתלוי' במעשה כי אין דנין על הבית כי אם על המשכיר אם הוא מרוב ישראלים הבודקין בזמן הבדיקה או אם הוא ממיעוט, וסברת תלוי' במעשה היינו דוקא היכא דאנו דנין על החפץ כגון בכור, אנו אומרים המיעוט דהוי ממילא לא גרע מרוב דתלי' במעשה, אבל הכא אנו דנין על האי גברא אם הוא מרוב הבודקין, ואם הוא מרוב ממילא הוי הבית בחזקת בדוק, ולא שייך כאן הך סברא. ובזה נלענ"ד לתרץ קושית בינת ארם בשער רוב וחזקה אות ד' שמקשה אמאי הוי דמאי דרבנן משום רוב עמי הארץ מעשרין הם, והרי זה תלוי' במעשה שמה לא עשר. אולם לפי דברינו י"ל גם כאן, דאין אנו דנין על החפץ שלקח אם הוא מעושר או לאו, אלא רק על המוכר אם הוא מן רוב המעשרים פירותיהם או מן המיעוט שאינם מעשרים, ואם המוכר הוא מן הרוב המעשרים בודאי מתוקן

היא כיון שלא הודיע בעת מכירתו שאינו מעושר, ושפיר אמרי' דאנו חזינן שרוב ע"ה מעשרין הם ולא הוי רובא דתלי' במעשה.

ואת אשר העלה לקיים תירוץ הפמ"ג, באמת סברא ישרה היא שכל האבר בפני עצמו מיעוטא דמיעוטא הוא לענין כדיקה. אולם לא ידענא מה הועיל בזה, הא גם הגמ' (חולין דף י"א) נקט איברים מיוחדים, רישא של עולה, דילמא ניקב קרום של מוח, או דילמא במקום סייף נקב הוי, או אתיא משחיטה עצמה, א"כ גם כן מצינו למימר שבורק כל האיברים שיוכל לברוק, ושוב האי אבר שאינו יכול לברוק מיעוטא דמיעוטא.

ואת אשר כ' שלסברת הרשב"א לא קשה קושית הפמ"ג, גם אני כוונתי לרעתו. ושלא להוציא הנייד חלק, אציג לפניו מה שאמרתי לתרץ בסברא זה הרמב"ם פ"ח מהל' מאכלות אסורות הל' י"ב, שמקשין על הרמב"ם, נראה מרבירי הרמב"ם שיותר יש לאסור בשר הנמצא ביר עכו"ם משנתעלם מן העין, ובגמ' משמע רנמצא ביר עכו"ם מותר. ואמרתי בזה, רהנה לכאורה קשה אמאי אמרי' ט' חניות וכו' ואחת מוכרת בשר נבלה וכו' הלך אחר הרוב, נימא סמוך מיעוט לחזקה חזקת שאינו זבוח, ואיתרע לי' רובא. אולם לסברת הרשב"א ניחא, ראין כאן אלא מיעוט אחד, ואין יכול לגרע הרוב, ולא אמרי' סמוך מיעוט לחזקה. אולם היכא שנמצא ביר עכו"ם איכא כאן עוד מיעוט אחר דאימור הנכרי שחט בביתו, ואיכא כאן תרי מיעוטי, א"כ קושי' הנ"ל. במקומה עומדת. איברא משמעות רש"י והוא לא שחטה וכו', נראה שכוון רש"י לתירוץ הכ"מ שירעינן בודאי שהנכרי לא שחט בביתו, יע"ש. ובאמת בפשטות הגמ' משמע שנמצא ביר עכו"ם סתם מותר, וא"כ ק' לכאורה קו' הנ"ל.

ונראה רהנה התוס' ריש פ' המניח כתבו, דטעמא רשמואל ראין הולכין בממון אחר הרוב, היינו משום סמוך מיעוט לחזקת ממון. ולפ"ז משמע, ררב ראית לי' הולכין בממון אחר הרוב, ס"ל רלא אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה, ושפיר מתרץ הגמ' לשיטת' דרב נמצא ביר עכו"ם, רהא איהו לית לי' סמוך מיעוטא לחזקה, אבל לדינא דקיי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב, ואית לך סמוך מיעוטא לחזקה, שפיר כתב הרמב"ם רנמצא ביר עכו"ם גרע מבשר שנתעלם מטעם הנ"ל.

ואת אשר כ' לרחות רברי החוו"ד, באמת כאשר נראה מרבירי הוא בעצמו הרגיש בדחייתו, אלא שכתב שלבהמה איכא תרי רובי, רוב בהמות אינן טרפות, ורוב בהמות אין להם מים כמות, ועריין הרוב הא במקומה עומדת. והנה באמת מפשטי הפוסקים משמע כרבירי מע'. ואת אשר העלה חרוד ברברי הגמ', חן חן לו. הגם כי בל"ם לא נעלם מאתו כי הרקרוק בגמ' רקרוק חלוש הוא, שהגמ' קאי ארלעיל מיני', ושחיטתו כשירה ראירי באין מכירין אותו אם הוא בקי, וע"ז פריך הגמ' דל"ל אחרים רואין אותו.

וד' ישמחנו בשמחת ציון וירושלים כאות נפשו ונפש ירירו, הק' אפרים ברי"ל ז"ל

בענין קידושי קטנה

מהגאון מוה"ר שלמה זלמן בריון אבד"ק פאטנאק יע"א¹

ב"ה. יום ה' ז"ך תשרי תר"ח לפ"ק פאטנאק יע"א.

שלום וברכה לכבוד הרב הגאון הצדיק המפורסם ערוגת הבושם סיני
ועוקר הרים, ע"ה פ"ה תפארת דורנו כקש"ת מו"ה אשר אנשיל נ"י
כאור הבהיר האב"ד דק"ק משענער יע"א².

היום בא אלי אחד מאנשי הסביבה ובקש ממני לכתוב עבורו לכבוד הדר"ג
נ"י, ה"ה הבחור אברהם בן חנה מכפר שאי נעמעט, הדר אצל אביו ואמו
חוקנים. והנה עד הנה ה' הוא שם קצב וזאת ה' פרנסתו, אך עתה שכרו אנשים
ישראלים אחרים כל הארענרע אשר גם הקצבות שייך לה, ונשאר הוא בלי מחי',
אך בכל זה עדיין הוא מוכר בשר שם נגד החוק, ובעלי הארענרע רוצים להשביטו
מזה, ועי"ז יש מחלוקה בינו לבין האנשים האלו, כי חתנו של אחד מהם בא לגור
שמה להיות קצב, ועד הנה שניהם מוכרים בשר. והנה נזרמן להבחור הזה עתה
מקום לגור בכפר אחר, אבל היות שגם שם דרים עוד יהודים, הוא מתירא אולי לא
יהי' לו שם ג"כ פרנסה, והוא שואל ומבקש עצת הדר"ג נ"י מה לעשות, בשגם כי
יש לו עוד צרה אחרת במקום מגורו, והוא, ערל אחד שיש לו לפעמים שגעון,
ובעתים האלו הוא הולך ומכה שונאיו מכות רצח, והוא שונא מוחלט להבחור הזה
עד שכבר בא עליו בחזקת גבורתו כי רבה היא מאוד, ואז נמלט ממנו, ועתה הוא
מתירא לילך תוך הרחוב אולי יפגע בו, וגם כלילה אין לו מנוחה ממורא ופחד,
ע"כ שאל האם לא יעזוב מקום מגורו ויבטח בה' שיחי' לו פרנסה בכפר האחר
אשר נזרמן לו. עוד יבקש הבחור הזה הדר"ג נ"י שיתפלל עבורו שיזרמן לו איזה
שדוך הגון כי הוא כבר חפשי מחיוב בעלי מלחמה, ואעפ"כ קשה זווגו.

גם אני יש לי בקשה אל הדר"ג נ"י עבור אחד מתלמידי שי', והוא יניק
וחכים יתהלך במישרים חמשה עשר, שמו ישעי' יהודא מכונה ליב הכהן, ושם
אמו מאכיש, חנה יש לו חולי רעה ר"ל ... והוא צרה גדולה גם לו כי עי"ז יתבטל
הרבה מן חלמור, גם לא יוכל להרבות בשיבה. גם לאבותיו הישרים צרה ויגון,
ע"כ יפנה נא מקום גם בתפילתו תפילת צדיקים אשר ירחמנו השי"ת מן השמים,
ומחמכתו יאציל עלינו לכתוב לו איזה סגולה נגד החולי הזה ר"ל.

- (1) נולד בשנת תקע"ה בערך, והי' תלמיד של הגאון מוה"ר יצחק צבי מארנירעטין
אבד"ק אבראהם זצ"ל. בשנת תר"י לפ"ק נתקבל לאבד"ק פוטנאק. יש אליו תשובה
בש"ת גורן דוד סי' ח'. הניח אחריו ברכה הרבה חידושי' ולא נרפסו. נפטר בתחלת
החורף שנת תרל"ג לפ"ק (ונרפס עליו רברי הספר בספר חינוך בית יצחק עה"ת כרך
ס"ח). מכתב זה הגיע אלינו מגני ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה
שאל הוטערער נ"י מאנטווערפן. ינשאהו השי"ת על גפי מדומי הצלחות.
- (2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס' עמוד י"ב.

והנה כמה פעמים כתבתי להרר"ג נ"י, ולא זכיתי עדיין להשתעשע עמו בר"ת, וגם עתה ימהר בעל הדרך מאד, אך בכ"ז אכתוב לו עכ"פ קו' א' מה שקשה לי במס' יבמות (דף פ"ט) בענין אין ב"ר מתנין לעקור דבר מה"ת בקום ועשה, ואמרינן התם מאימתי אדם יורש אשתו קטנה וכו' ואוכלת בגינו תרומה וכו', ומסיק, בתרומה ררבנן. ותוס' דברו שם מקצת אוכל גבלות, יע"ש. ולע"ד קשה מאוד לשיטת הרמב"ם רבכל פנוי יש איסור קרישה, וכפי שמובא דעתו בש"ע סי' כ"ו, רמשמע שאין ענין בפנוי שלא יהי' בה איסור קרישה. א"כ קשה מאוד על עיקר התקנה שתקנו קרושין לקטנה, ואמרי' טעמא בגמ' כרי שלא ינהנו בה מנהג הפקר, הא מדאיו' אין במעשה קטנה כלום, וא"כ הרי היא פנוי' גמורה, ואיך התירוה חכמים משום איזה חשש שבעולם, אדרבה הרי אנו מתירין עתה מיר לזנות, ומה לנו לחוש שינהנו בה הפקר, והאיך מתירין משום חשש זה איסור גמור כזה בקום ועשה, וצ"ע, ועוד חזון למועד אי"ה.

דברי עבר ואוהב נאמן לעברי ה' ולומרי תורתו,

חק' שלמה זלמן בריון

הבחור אברהם הנ"ל שולח בזה שני זהו' כסף.

אכל כבד

בהלקח מאתנו בפתע פתאום

הרב הגאון מוה"ר משה דוד שטיינזארצעל ז"ל

ר"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב

ורב רקהל בית אפרים בפלעטבוש

ומשתתפים אנו בצערם של בניו הרגולים

הרב יצחק שליט"א רב רקהל בית אפרים,

הרב אברהם חיים שליט"א רב רקהל מטה אפרים,

מו"ה ישראל נ"י, מו"ה אפרים זלמן נ"י,

מו"ה מרדכי דוב נ"י, והב' אלעזר נפתלי הירץ נ"י

למשפחת שטיינזארצעל

המקום ינחם אותם ואת כל משפחתם הכבודה ואת כל תלמידיו המרובים

בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אכ"ר.

המערכת

בענין דינא דמלכותא

מהגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. ד' צו תר"מ בוטשאטש.

להרב מו"ה יעקב שמשון הלוי העליר נ"י אבד"ק בוזנאב.

מכתבו הניעני, וע"ד שאלתו ברין אחר ששכר הנימיינרע צא-שלאק שעשו על הבשר בערך מחצית מהאקציו לטובת הנימיינרע, וכן מן היין, ועל פי דינא דמלכותא, מי שהביא ולא הודיע מקורם לחוכר, קונסין אותו עד עשרה פעמים ככה, והביא ראובן יין על החג, ונודע לחוכר, וגבה ממנו הקנס בדינא דמלכותא, ועתה תבעו ראובן לדין תורה, ורו"מ צידד דבמה שנעשה רק לטובת הנימיינרע ולא לטובת המלך, אין זו בכלל דינא דמלכותא, אפילו להחולקים על הש"ך סי' ע"ג. וגם באקציו י"ל דהקנס יותר מדמיו אין בו דין גבי' ברתה"ק, דלא שייך בזה דינא דמלכותא דינא, ורמו לדברי הב"י סי' שס"ט, ושו"ת השיב משה סי' צ', עכ"ד.

והנה לענ"ד הדין ברור דגם הקנס אמרינן בי' דינא דמלכותא דינא, וכן מצאתי מפורש בתשו' מבי"ט שניות סי' קנ"ח, וגם בתשו' חכם צבי סי' ע"ב מבואר כן בפשיטות, ולפע"ד ראי' לדבריהם מהרמב"ם ריש פ"ד דמלכים, ויש לגזור מי שיבדח המכס ילקח ממונו כו', וע' חו"מ סי' שס"ט ס"ז, ומבואר דגם בקנס מהני דינא דמלכותא, וכן הוא באס"ז ב"ב דף נ"ה ד"ה אסיקנא וכו' בשם רי"ן מיגש ע"ש. — ויש לעודד קצת מש"ס דסנהדרין נ"ו דקנס אינו בכלל דינים שנצטוו בהם בני נח, ויש ליישב, וקצרתי מאפס פנאי.

גם מ"ש רו"מ דמה שנעשה לטובת גימיינרע אינו בכלל דינא דמלכותא, לענ"ד הדבר פשוט דגם זהו לטובת המלך לטובת חיל הצבא וגביית המסים כנודע, וגם הם שופטים בעניני הבנינים וכרומת, והוי ג"כ בכלל דינא דמלכותא דינא, ולכן אין לראובן טענה על החוכר בזה. והנלע"ד כתבתי.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קנט' ג' עמוד י"ב. תשובה זו הועתקה מכת"י ק המונח אצל ידירנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב רקחל אנשי ספרד בבארא-פארק. יברכהו הש"ת בבריות גופא ונחורא מעליא.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חמשה מכתבים

מהגאון מוה"ר נפתלי הירש קאצנאילנבויגן זצ"ל¹⁾
אבר"ק פפר"א

ב"ה. יום ב' ט"ז סיון לסדר ולפרט בהעלות"ם את הנר לפ"ק פרענצלווא.

שלומת אלוטת, לכבוד שרי המעלות, אנשי מדות ואנשי דיעות,
פארי המגבעות ראשי משות, עומדים על פקודי מקהלות. ה"ה אהו'
האלופים ראשי רוזני נגירי קציני עדה מפורסמים גבירים ושלטונים
פו"מ קהל עדת ישרון ק"ק פפר"א יע"א, יגן ר' עליהם כצפרים
עפות, ויושיכם על מי מנוחות.

אחרי עתירת החיים ושלו', יוסף ד' לכם רב ברכות, ושובע שמחות, פרוח
תפרחו וצמח תצמיחו בנוה שלו' ובמשכנות מכסחים ובמנוחת שאננים. פקודתם
באה אלי בש"ק העבר, פקודי ישרים משמחי לב, איך כי ביום א' שבוע העברה,
נקהלתם לעמק הכרכה בצירוף קרואי עדה אנשי שם, ותקהל העדה כאיש א'
ואמרו כולם, נתנו לנו ראש לשפוט שפט ולהגדיל תורה בקרכינו, ויורנו מררכיו
ונלכה בארחותיו, ונתקע יתד במקום נאמן, ואך את מי נועץ וילמדנו דעת ודרך
תכונתו יודיענו, וישאו קולם ויורנו בגאון צב"י, והי' כיום ההוא צמח ד' לצב"י
לכבוד ולגאון ולתפארת, ואור ד' נגה עלי כי זרח שמשו, וד' משח אותי לבשר
צדק בקהל רב, כי זאת לכם, עליזה מימי קדם קדמותה, עיר צדק קרי' נאמנה,
ואומר הנני הנני מוכן לעבודתכם עבודת הקודש, ואבוא לתוך קהלכם בזמן אשר
הנבלתם לו, והוא ר"ח אלול הסמוך הבע"ל אי"ה, וד' יתן לי חכמה מפיו דעת
ותבונה לנהל צאן קדשים לעבודתו ויראתו, וכאשר התהלכו אבותי ואבות אבותי,

1) הוא בנו של הגאון מוה"ר אליעזר קאצנאילנבויגן אבר"ק במדינת עלזאס זצ"ל.
נתגדל על ברכי זקנו (אבי אמו) הגאון מוה"ר שמואל הילמאן אבר"ק מיץ זצ"ל. כשהגיע
לפרקו נשא אשה בתו של הקצין מו"ה פייבל מק"ק גלוגא. ראשית נשיאותו היתה
כאבר"ק פרענצלווי, ובשנת תקנ"ג לפ"ק נבחר לאבר"ק פראנקפורט דארד. בשנת תקס"ד
לפ"ק נתיישב בעיר האננוי במדינת עלזאס. נדפס ממנו ספר שער נפתלי על שו"ע
חאהע"ו. נפטר בעיר ווינצהיים ביום ח' לחודש כסלו שנת תקפ"ד לפ"ק.
חמשה מכתבים הללו כתבם הגאון הנ"ל זצ"ל לרגלי התמנותו כאבר"ק פפר"א, וזה
הי' כשנה תמימה אחר שנפטר הגאון מוה"ר יוסף תאומים בעל פרי מגדים זצ"ל שהי'
אב"ד בק"ק פפר"א, ונפטר שם ביום ר' לחודש אייר שנת תקנ"ב לפ"ק. בשנה שאח"ז
ביום ח' לחודש אייר שנת תקנ"ג לפ"ק, התאספו שנים ושלשים אנשים מאלופי קהל
והחליטו לבחור להם רב לכהן כאב"ד בק"ק פפר"א. שלשה המועמדים להרבנות היו:
הגאון ק"ק פרענצלווי, הגאון ק"ק מעזיחאד, והג"ר ליור צילץ. אחר הכחירות עלה הגאון
מוה"ר נפתלי הירש קא"ב אבר"ק פרענצלווי ראשונה, עם כ"ד דעות, והגאון ק"ק
מעזיחאד עם ששה דעות, והג"ר ליור צילץ עם שני דעות, ויצאה ההחלטה שמקבלים
עליהם את הגאון ק"ק פרענצלווי לאבר"ק פפר"א.

כן יגמור ר' בערי, ותהי המשרה על שכמי לסער עם רב במשפט צדק, וכסאי יהי נכון ער עולם, ובר' בסח לבי כי כולכם ישמחו בי, וכן יסר המלך על כל ר"ב לעשות כרצון איש ואיש, וצב"י שוה לכל נפש. אקוה כי אהי לכם לכל צרכיכם. וע"ר אשר בקשתם רופ"מ מאתי שאתחייב את עצמי מבלי לזוז חוצה, לקבוע אהל משכני תוך עיר אחרת משך ששה שנים, אם כי קשה עלי להשתעבר יותר משלש שנים כמבואר בפוסקים, ואשרך ארץ שמלכך בן חורין, אך למען תדעו כי בכם בחרתי, אמלא גם את זה, ואל אניח את ידי לשמור משמרת למשמרת עבודתכם, ואתמוך בכם ואתן רוחי עליכם, ואך אקוה כי גמול ירי יעשה לי, להתענג בדרשן את נפשי ונפש ביתי, ולבי לחקקי ישראל אנשי אמונה ואוהבי אמת להחזיק עמוד התורה כרת, ומעולם הייתם עיר מעושרת בעטור חכמים ועטור סופרים, ולכם נאה לברך בברכה אשר בירך ר' אתכם, וכן יהי שכרם אתכם, ופעולתכם לפניכם, ואצפה על תשובתכם הרמתה עי"מ כאשר כתבתם אלי.

כ"ד המצפה לשכון בארמנותיכם, וחפץ ביקר כבודכם, ומצלי בעד כל ערתכם, תחי נפשכם, ויבלה ימיכם בשוב ושניכם בנעימים, ויריד ר' את ברכתו לכולכם בשפע הצלחה ורב טוב,

הק' נפתלי הירש בהגאון מו' אליעזר זלח"ה לבית קצנאנילבוין
חפ"ק הנ"ל ומצ"פ לק"ק פפר"א יע"א

ב"ה. פרענצלווא א"ך תמוז ו'אדר א"ל ראש"י ה'מאות לסדר ולפרט (ו' ה' ררשי כ"ע²).

ארח חיים ושובע שמחות, ישבעו בצחצחות, וישישו בדוב הצלחות, גיל וריצה וחרות, ה"ה אה' האלופים ראשי ממות, המופלאים ונכברים הקצינים המפורסמים וגבירים פו"מ קהל ערת ישורן ק"ק מפד"א יע"א.

אחרי עתירת החיים ושלו, כן ישמר ר' לרור דורים ולנצח נצחים, ויברכם בברכה שמורה ערי ער. — דבריהם הנחמרים לי מפז ואדרכמונים, מטי לירי בזמנו בש"ק כ"ח סיון העבר, ועלו לבי ויגל כבודי אף על דברות שניות שנאמרו בהו כי טוב, שמהרתם במעשיכם מה ראית לכו למעבר להשתדלם קאנסעסיוהן, ואולם אחרתי מלהשיב ער כה, כי לא ידעתי דבר ער אשר אשיג כאשר קוה קויתי, כפי משמעות דברים ראשונים, אך עתה באתי לפקירה בעלמא לברך את כולכם על יומא דשוקא הסמוכים הבע"ל, כי יצו ר' את ברכתו ממעל לכל איש ואיש תוך

קהל עדתכם בברכה מלוא גרושה, ויצליח כל א' בדרכיו ומעליו, וכבוד ר' עליכם יזרח אור כי יהל עד נכון היום, וימלא אסמיכם שובע ותירושכם יפרצו.

כ"ד המצלי בעד כל קהל עדתכם, ידירכם הרורש שלו מעלתכם, ורובר שלו לכל איש, ונרצע לעבודתכם עבודה תמה, כחשיכה כאורה,

חק' נפתלי הירש לבית קצנאילנבוין

חפ"ק הנ"ל ומצ"פ לק"ק פפר"א יע"א

ב"ה. עש"ק ועי"ט. „אודה לאיל הוא בחר בי לנניד לעמו לפ"ק פרענצלווא.

על חג האסיף, ברכות על ראשכם יאסף, שנות חיים ושלו' ר' לכם יוסיף, ויתברך כל איש בעושר וכבוד וסחר כסף, וכאשר כל אדם כוסף, אלף פעמים ר' יוסיף, ה"ה אהו' אלופי ראשי רוזני נגירי קצינים פו"מ ראשי אפרתמים הנחמדים והנעימים מפז ואדרכמונים, בצירוף יחירי סגולה, אנשי חכמה ובעלי מעלה, לשם ולתהלה, כל חר בצירוף חורפי ומעלתו, יברך ר' אותו, ויצו ר' את ברכתו ממעל על קהל עדתם, ויהי שלו' בחילם ושלוה באדמותם, אין פרץ ואין צוחה ברחובתם.

את דברי ברית שלו' רופ"מ רוזני קציני פו"מ עם מנחה ההולכת לפני להוצאת דרכי 50 wk, וגם כתב רבנות אשר הקרבתם אלי כולכם ותעמרון בחותמו של כל איש ואיש, הן כל אלה מטו לירי לנכון ביום ג', יום שהוכפל בו כי טוב, ותצדקו וריעות לבבי וששו בשמחה אשר נגמר הכל עליכון כבי טוב בס"ד, כן יגמור ר' הטוב בעדי לנהל צאן קדשים ועם ר' אשר חלק מחכמתו להם בצדקת וישרת לבבי, ואתם גם אתם לרבות כולכם תתנשאו למעלה ראש בתהלה ותפארת, והור ויקר ועטרת, ותצמחו לאלפי רבבה, ותתברכו כולם מקטנים עד גדולים בברכה רבה, אמן.

והזמן אשר קבעו לי רוזני פו"מ אעשה כן גם אני לבוא על המועד אשר משתוקק אני לראות פניכם, ואל אעבור זמן הזה, ואחר החג אי"ה אסדר הכל לצורך עקירתי, ומה שאפשר לשלחם על הנהר אקדם לשלחם עד עיר שווייט ומשם על הנהר להתם, ואולם טרם צאתי מפה אודיע להור רופ"מ יום המוגבל מצאתי ובואי לחיים ולשלו' אי"ה. וכעת מחמת טרדת המועד אקצר, וישמחו כל העדה בשמחת החג הזה כשמחת הקציר.

כ"ד ידירכם הרובר שלו' לכל איש ומשתוקק לעבוד עבודתם, ולעמוד לפני העדה לשרתם,

חק' נפתלי הירש לבית קצנאילנבוין

חפ"ק הנ"ל ומצ"פ לק"ק פפר"א יע"א

ב"ה. יום ה' ו"ך תשרי שלשה ראשים לפ"ק פרענצלווא.

אלף שלומים לשרי אלופי בינה ה"ה אהו' הקצינים פו"מ ונגירי עדה
קהל עדת ישורן ק"ק פפד"א יע"א, יצו ר' אתם את ברכתו ממעל
וינחו על ראשם ערי עד.

אחרי רש"ה כמשפט. הנני שולח בזה 4 קאסטין עד עיר שוועהר ומשם על
הנהר להתם, רשומים עליהם H.K., וגם נומריט כמשפט. ועתה בקשתי מאת
הור רופ"מ שישניחו ע"י משמשיהם בטוב עין פקחא עליהם שיעמדו במקום
המשתמר כרת עד כי אבוא לשם אי"ה. ועוד אחזור ואשנה פרק זה יום צאתי
ובואי אי"ה. וכעת טרוד אני מאד לסדר הכל על נכון, לכן אקצר, ושמחתכם לא
יקצר.

כ"ד ידירכם הרש"ת ועומד לשרתם,

הק' נפתלי הירש לבית קצנאילנבוין

ב"ה. עש"ק י"ב מרחשון לסדר לך לך וגו' ר" ישמ"ר צאתי וכו' לפ"ק
פרענצלווא.

רב ברכות, ושובע שמחות, לה"ה אהו' האלופים ראשי רוזני נגירי
קציני עדה פו"מ המופלאים ומפורסמים ראשי אפרתמים מנהיגי קהל
עדת ישורן ק"ק פפד"א יע"א.

אחר"ש כמשפט. אודיע לרופ"מ, יום צאתי ע"א וכב"ב מפה, היו תהי'
בשבוע הסמוכה הבע"ל ביום ג' אי"ה, ודעתי ללון באותו לילה בעיר שוועהר,
ובליל שני לא ידעתי עריין אי' מקום מושבתי, כי אני לשתי מחנת ואתנהלה לאטי
לרגל המלאכה, ואך בס"ד נבוא לשם ביום ה' ח"י מרחשון, ואהי' נכון בקרבם
לחיי עד, ור' ישמור צאתנו ובואינו לחיים ולשלום, ויהי' הכל ככי טוב בס"ד.
בוראי כבר מוטו לשם 4 קאסטין ששלחתי זה שבועים לשם על הנהר, וסומך
אני כי המה בחזקת המשתמר שאל יבוא בתוכם מי נשמים, ומחמת טרדות כי
רבו עלי וחדל לספור, אקצר, ושמחותיכם לא יקצר.
כ"ד ידירם רש"ת ועומד לשרת לעבודתם,

הק' נפתלי הירש לבית קצנאילנבוין

בדין אחד מוציא חבירו בברכת המצות

מהרב הגאון מוה"ר משה דוד שטיינאווארצעל ז"ל⁽¹⁾
ריש מתיבתא רבאבוב

כתב הרמב"ם פ"ג מהל' אישות הל' כ"ג המקדש אשה צריך לברך הוא או שלוחו כדרך שמברכין קורם כל המצוות, והיינו בברכת אירוסין היא ברכת המצוות, והרא"ש חולק בכתובות פ"א סי' י"ב, ושיטתו דאינה ברכת המצוות רק ברכת השבח עיי"ש. והנה בתשו' נו"ב מה"ת חאה"ע סי' א' ביאר שצריכין לכון להוציא את החתן, ואם החתן והכלה אינם יכולים לשמוע אסור למסדר לברך, אלא עושים קדושין בלא ברכה, והביא תשו' הרמב"ם דאם אחר מברך הוי ברכה לבטלה, [והוכחא תשו' זו בדין ספר מעשה רוקח על הרמב"ם מר' אברהם בן הרמב"ם בשם אביו], ואינו מבורר מדברי הנו"ב אם כונתו אף היכא דמכוין להוציא השומעים החתן והכלה, או רמיירי באינם שומעים ואינם מכוונים לצאת, או שהוא אינו מכוין להוציאם. והי' אפשר לומר דאף במכוין להוציאם אינו יכול לברך, דלש' הרמב"ם מצות קדושין הוי כמו נטילת ידים ושחיטה לדעת הדרישה, דאם אינו רוצה לאכול אין כאן מצוה זו, והוי כמו ברכת הנהנין דלא ליתנהי ולא ליברך, וא"כ אי אפשר להוציא בברכת אירוסין, רהמצוה היא לדעת הרמב"ם, דאם רוצה להיות עם אשה, מצוה שיהי' רוקא בקידושין, אבל אם אינו רוצה לדור עם אשה אין כאן מצוה, וא"כ שייך בזה ג"כ לא ליתנהי ולא לברוך, ולומר דמחייב מצד פרי' ורבי', אפשר לומר רהוי כסעודת שבת, דמבואר בשו"ע, דאף דמחויב לאכול לחם מצד סעודת שבת מ"מ אינו יכול להוציא בברכת המוציא, וכמו כן י"ל גבי ברכת אירוסין, וצ"ע. [והחילוק בין ברכת היין לברכת המוציא היכול להוציא ברכת היין בבקר, היינו משום דלשיטתם ברכת בפה"ג הוי כמו ברכת המצוות, כמ"ש האחרונים במילה דיוה"כ לדעת כמה פוסקים מטעמים רק לתינוק, דאע"ג דאין שייך ברכה על זה, מ"מ עיקר המצוה ברכת בפה"ג, והטעמה היא דק משום שאינו כבוד שכוס שברכו עליו לא יטעמו ממנו וצ"ע, ועיי' או"ח סי' רע"ג ס"ד ובט"ז שם].

(1) נולד לאביו מוה"ה אלעזר שטיינאווארצעל י' אדר שנת תרצ"ד לפ"ק בעיר וויען. בהיותו ילד קטן הניע לאמקדקא ונתיישב בעיר ניו יארק. למד אצל הגאון מוה"ר יעקב פלאנצענגראבען ז"ל, והגאון מוה"ר ראובן גראדאווסקי ז"ל, והגאון מוה"ר גרלי' שור ז"ל. בשנת תשכ"ד לפ"ק נבחר לר"מ דמתיבתא עץ חיים רבאבוב, ובשנת תשכ"ח לפ"ק נתמנה לרב רקחל בית אפרים בפלעטבוש. העמיד תלמידים רבים, וביניהם תלמידי חכמים מובהקים, רבנים חשובים ומרביצי תורה מפורסמים. קצת מחידו"ת שלו נרפסו במשך השנים בקובצי כרם שלמה, ועוד הניח אחריו ברכה כתבים בפלפול ואגדה, אשר יודפסו בקרוב ברצ"ה. נ"ח נפשו' בשנת נ"ח לחיי' ביום י"ח לחודש כסלו שנת תשנ"ב לפ"ק, ומנ"כ בהר הזיתים בירושלים עיה"ק. יהא זכרו ברוך ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

חירו"ת הללו הניע אלינו ע"י בני משפחתו. יתברכו כולם ממעון הברכות, והרופא לשבורי לב יחשב לעצבותם.

וא"כ דברי הנו"ב אינם מובנים, דאי ס"ל כהרמב"ם דהוי ברכת המצות אין אחר יכול לברך כלל, ואי ס"ל דאחר מברך, בע"כ דנקטינן כשיטת הרא"ש דעיקר הברכה לא הוי ברכת המצות כי אם ברכת השבח והודאה, וא"כ אינם צריכין להוציא את החתן כלל, וע"כ צריכים לומר דס"ל להנו"ב דנקטינן כהרמב"ם, אלא שהנו"ב חידש דבית דין יכולין לתקן עלינו כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע לברך, לכן בכל פעם מברך המסדר ומוציא את החתן כמו שביאר הב"ש, והוי כמו אב שמברך להוציא את בנו בברכת הנהנין דרמ"א עלי' מצות חינוך, וכמו כן הטילו חכמים עלינו להוציא את החתן, וצ"ע דזהו חידוש, אבל בע"כ זהו פשוט סברת הנו"ב. [ועיין ט"ז יו"ד סי' א' סק"ז, ובתבואות שור סי' א' אות נ"ט, ובתשו' באר שבע סי' מ"ט].

והנראה דאף השיטת הרמב"ם דברכת אירוסין היא ברכת המצות כעין ברכת הנהנין כמו שנתבאר, ואחר אינו יכול לברך, אבל האשה עצמה יכולה לברך ולהוציא את בעלה, דהנה הנו"ב נסתפק שם אם הברכה שייכת ג"כ להאשה, ולא ביאר צדדי הספק. ונראה דבאמת לפי שיטת הרמב"ם דיש לאו על ביאה בלא קרושין וגם עשה, מסתמא המצוה עלי' ג"כ, אלא שעיקר עשיית הקידושין הוי על ידו, והאשה רק מסכמת ומפקרת עצמה כמו שמבואר בר"ן במס' נדרים, וא"כ תקנת הברכה בעיקרו להאיש מפני שהוא עושה מעשה המצוה, ואין היא חייבת לשמוע ולהתכוין לצאת, כיון שמעשה המצוה יש כבר עלי' ברכה מצד האיש, ממילא פטורה היא לגמרי, וכ"נ בהא דביאר הרש"ש שאלת הגמרא בסוף פסחים בפדיון הבן מי מברך שהחיינו, אבי הבן או הכהן, אי האב על מצותו או הכהן על הנאתו, ולכאורה מדוע לא יברכו שניהם, וביאר הרש"ש דבאמת החיוב על שניהם, והשאלה היא מי עדיף לברך ויוציא את חבירו, אבל לדעתו אינו צריך לכיון להוציא, אלא דמכיון דיש על המצוה ברכת שהחיינו אינו מחויב עוד לברך, והוי כמו בנר חנוכה היכא דביום ראשון הדליקו עליו בתוך ביתו ואח"כ הדליק הוא בעצמו, ביום השני אין צריך לברך עוד שהחיינו, שהמצוה שנעשה בשבילו ושיצא בה, ברכו עלי' כבר ברכת שהחיינו, וכן הוא גבי פדה"ב, וכמו כן נימא גבי אשה, שתיקנו שהוא יברך וממילא האשה פטורה, אבל בנונא דהוא אינו יכול לברך אזי אפשר דהיא מברכת, וצ"ע. אבל אם שניהם אלמים, לדעת הרמב"ם צריך לקדש ע"י שליח והוא יברך, ולפי מנהגינו דהמסדר מברך כמו שביארנו כונת הנו"ב ע"פ דברי הב"ש, א"כ אף כאלם יכולים להוציא לכתחילה אם הוא שומע, ולא גרע מאחד ודו"ק, דהא הסדר הוא, שאחר מברך תמיד, אבל להרמב"ם דא"א שאחר יברך, ע"כ הקידושין ע"י שליח, וצ"ע.

ולכאורה יש דא"י דאשה יש לה ג"כ שייכות וחויב בכרכת אירוסין, דאל"כ איך שותה היא הכוס של ברכת אירוסין, הא ענתה אמן על ברכת אירוסין, וא"כ הוי הפסק בין הברכה דבפה"ג להשתי', וגם הרי ברכת אירוסין היא קצת ארוכה והוי הפסק, אלא ע"כ יש לדידה ג"כ חיוב ברכת אירוסין.

[ובהא דהקשו המפרשים מדוע לא מברכין שהחיינו על הקידושין, הנה מצד החיוב שהחיינו על המצוה אפשר לומר, כיון דהקידושין אינם מעשה זמנית על

פעם אחת, כי אם נשארה לעולם מקודשת ונשואה לו ואינו תלוי בזמן כלל, וע"ז אינו שייך לברך, וכמו שכתב הש"ך בהל' כיסוי הרם, דמצוה הנוהגת בתמידות אין מברכין שהחיינו, והכא המצוה היא שתהא אשתו בתמידות. וכן אפשר לומר לפי זה, דלהכי כשגדול נימול אין מברכין שהחיינו, דעליו המצוה להיות נימול תמיד ואין שייך ע"ז ברכת שהחיינו, ורק באב לדעת הרמב"ם בהל' מילה שמברך שהחיינו תמיד, היינו משום דעליו המצוה רק פעם אחת לעשות מעשה המילה, אבל אכתי צ"ע למה לא יברך שהחיינו מצד קונה כלי חרש].

שוב הדרנא לדברי הנו"ב דצריכים להוציא הבעל בברכת אירוסין, והנה מצאתי בהגהות הגאון רע"א ליו"ד סי' א' בש"ז אות י"ז, שכ' להדיא דאף כשהבעל חרש יכול המסדר לברך הגם שאינו שומע כלל, והק' מזה על הט"ז שם דחירש גבי שחיטה דהוי ברכת המצות ע"פ פשטות, והט"ז חירש דאינו כן ויכולים לכתחילה להניח לאלם לשחוט ואחר יברך, דהוי רק ברכת השבח על קדושת ישראל ואחר יכול לברך, והק' ע"ז רע"א דא"כ מדוע כ' המחבר דחירש לא ישחוט דאינו יכול לעשות הברכה כהוגן מפני שאינו יכול להשמיע לאזנו, ומדוע לא ישחוט ויברך אחר, הגם דהחירש אינו שומע מ"מ האחר יכול לברך מכיון דהוא ברכת השבח עי"ש, והנראה מזה דהט"ז נקט ג"כ כהנו"ב הנ"ל דאין אחר יכול לברך כשאין החתן שומע, והביאור בזה נ"ל, דלא מסתבר כלל כרע"א דאחר יעשה איזה מעשה ואחר יברך, דמה שייכות שאחר יברך בשביל שאחר עושה מצוה, אלא דיכולים להוציא בהברכה, דאם היתה ברכת המצוות לא ה' אחר יכול להוציא, כיון דקידושין היא מצוה רק אם רוצה לדור עם אשתו, ועל זה אמרי' לא ליתני ולא ליברוך, ומה שחייב מצד פרי' ורבי' לא מעלה, כמו גבי ברכת הלחם דסעורת שבת ויו"ט, ועל זה מהני מה דברכת אירוסין היא ברכת השבח, אבל מהני רק להוציא, ואף לשי' הרא"ש הוא כן, ולא כמ"ש מקורם דהנו"ב קאי רק לשי' הרמב"ם, ורו"ק.

והנה בעצם המשנה דתרומות פ"א מ"ו (שהוא מקור הלכה זו), רתנן חמשה לא יתרמו ואם תרמו תרומתן תרומה, ושלשה מהן הם אלם בעל קרי וערום, והמעם דלא יתרמו הוא מצד הברכה, דא"א להם לברך ובריעבד מהני בלי ברכה, וכ' הרע"א בתוס' למשניות, שאם אחר מברך להוציא מהני כמ"ש הב"י בהל' שחיטה יו"ד סי' א', ורע"א לא ביאר אם האחר שמברך בעדו הוא דוקא כשתורם גם בעד עצמו, אבל כשאינו תורם רק מוציא גרידא לא מהני, וכן הוא בפשטות כפי שביאר שם הדרישה והש"ך, והמנ"א או"ח סי' ח', דס"ל דתרומה וחלה חייב דוקא אם רוצה לאכול מן התבואה, וכמ"ש רע"א בעצמו ביו"ד שם על הט"ז, אבל לפי שי' הט"ז שם דתרומה חייבים אף כשאינם רוצים לאכול, א"כ הוי כמצוה חיובית ויכול להוציא אותו האחר אע"פ שאינו תורם לעצמו, אלא דלכתחילה לא יעשה כן, שאין לחלק המצוה לאחד והברכה לאחר, כמ"ש הט"ז שם.

ולדעתי ה' נראה דבתרומה אי נימא דאינו חייב רק כשרוצה לאכול אבל אם אינו רוצה לאכול אינו חייב להפריש, אזי אף כשתורם אחר לעצמו ג"כ אינו יכול

להוציא, ובפשטות צריך להיות כן, רכיון רנקט הני תלתא אלם בעל קרי וערום, ובעל קרי וערום לא מהני אף באחר מברך בערם כמ"ש התוס' בהריא בברכות רף כ' ע"ב ר"ה כראשכחן, וא"כ מסתמא אלם כמותם. והנה בהנהות אשר"י ריש חולין הביא ראי' רבאחר שוחט יכול להוציא חבירו ואף אלם, מתוספתא רבברכות, רעשרה שעושים מצוה אחת, אחר מברך לכולם, וכונתו ראי' מיירי במצוה שמחויבים כגון לולב ותפילין, א"כ אף באינו עושה המצוה יכול להוציא, ובע"כ רמיירי במצוה שאינו מחויב בה רק משום שרוצה ליהנות, כגון שחיטה נפ"י עירובין וכדומה, וא"כ מוכרח ראחר יכול לברך ולהוציא חבירו הגם שעושים מצוה שאינם מחויבים בה, אבל מ"מ נסתפק בהנהות אשר"י אולי לא נאמר שומע כעונה אלא במי שיכול לרבר, אבל באלם ל"ש שומע כעונה, אבל על זה חלקו הרמב"ם והרא"ש והטו"ש"ע רמהני שחיטה באלם כשאחר עכ"פ שוחט ג"כ ומברך להוציא. אבל לרעתי אפשר לרחות ראיית הנהות אשר"י עפ"י רברי הגאונים שהביא הטור סי' רע"ג, רהא דיכולים להוציא אחר בקידוש אע"נ דיצא מוציא משום ערבות, זהו דק כשאין האחר יכול לקרש בעצמו אבל אם יכול לקרש בעצמו אין עליו דין ערבות ואינו יכול להוציא. וא"כ נוכל ליישב, דהתוספתא מיירי שעושה מצוה שמחויב לעשות, ואעפ"כ אין להאחר להוציא זולת אם אינו יכול לברך בעצמו, משא"כ אם הוא ג"כ עושה המצוה יכול להוציא לכתחילה, וזהו רק במצוה שמחויב בה, אבל מצוה שאינו מחויב בה, כגון נטילת ידים רלא יאכל ולא יצטרך לנטילת ידים, אין אחר יכול להוציא אף שהוא נוטל ידיו ג"כ, דהגם באכילה יכולים להוציא חבירו כששניהם אוכלים, זה רוקא היכא דקבעו לאכול ביחד, משא"כ בלא קביעות אינו יכול להוציא להשו"ע עכ"פ לכתחילה, ולהרבה ראשונים אפי' בריעבר, וא"כ נוכל לומר דרוקא לענין אכילה שייך קביעות ביחד אבל לא לענין עשיית מצוה, וא"כ אזדא לה ראיית הנ"א, ונוכל לומר דבתרומה אם נימא כהמג"א ורע"א רהוי רק מצוה כשרוצה לאכול, א"כ אף כשחבירו תורם ג"כ לא מהני.

אלא רצ"ע מדברי השו"ע הל' שחיטה דס"ל דבאלם ששוחט יכול חבירו להוציא, והיינו יכולים לומר כסברת הט"ז אבל בקצת נפ"י מדבריו, דהנה הט"ז כתב, דבשחיטה הוי חכמה ברכת השבח משום דאינו צריך לשחוט רק אם רוצה לאכול, משא"כ בתרומה מכיון רחייב להפריש אף אם אינו רוצה לאכול לכן הוי ברכת המצוות. וזה תימה גדולה, אטו ברכת על נטילת ידים או ברכת טבילה למ"ר טבילה בזמנה לאו מצוה, או עירוב, כולם אינם ברכת המצוות רק ברכת השבח, אתמהא. אלא יש לקיים דברי הט"ז אם נאמר דשחיטה אינה מצוה כלל רק תיקון שלא יעבור על ל"ת דנבלה, וא"כ אינה מצוה רק ברכת השבח, משא"כ בעירובין ונפ"י ותרומה שם הוי ברכת המצוות, ולפיכך בשחיטה כיון רהוי ברכת השבח יכול אחר להוציא, משא"כ בעירובין ונפ"י וכדומה. וא"כ דברי נכונים, דבתרומה אין אחר יכול להוציא אפילו תורם, משא"כ בשחיטה רהוי ברכת השבח, אלא שזה שנוי רחיקא, דהרמב"ם ס"ל דזוכחת הוי מצוה וס"ל דאלם

יכול לשחוט לכתחילה, וכן הרא"ש ס"ל להריא בפ"ק דכתובות דשחיטה הוי ברכת המצות, עיי"ש מה שנרחק בביאור הענין, עכ"פ קשה ליישב זה עפ"י יסוד דברי הט"ז.

והנראה לדעתי דהחילוק בין שחיטה ותרומה הוא, דבאמת בשחיטה המצוה נתקיים בחפצא, דבשד הנשחט מותר באכילה, ואם יאכל האחר ג"כ מן הבשר, נמצא דהמצוה נעשה בעבורו ג"כ, אבל העיקר דהמצוה נעשה בהחפצא, א"כ שייך ג"כ באחר לכרך, משא"כ בתרומה, ששם המצוה דוקא בבעלים, וא"כ אין להאחר שייכות להמצוה, לפיכך אין האחר יכול להוציא אף שתורם ג"כ לעצמו, וא"כ אין דאי' משחיטה לתרומה, נמצא דבתרומה אין אחר יכול להוציא אף כשתורם לעצמו ג"כ, ודו"ק.

ולפי"ז אולי יולד לנו חידוש גדול גבי ברכת לישב בסוכה, דבשאר הימים חוץ מלילה הראשונה ראינו מחויב לישב דק כשרוצה לאכול או לישן, א"כ נאמר בזה לא ליתנהי ולא לכרוך, א"כ לשיטתו לא יוכל להוציא חבירו אף אם הוא ג"כ יושב בסוכה, ובשלמא במשפחה או חברים שאוכלים ביחד הוי קביעות אחד, ואז בודאי יכולים להוציא, דהאכילה ביחד עושה זה לקביעות אחת, וא"כ בודאי אחד מוציא כולם, אבל כשאוכלים בני אדם בסוכה של ביהכ"נ או שאר סוכה כללית, שכל אחד אוכל בפני עצמו, אפשר דאין אחד מוציא חבירו בברכת לישב בסוכה מכיון שאינם קובעים ביחד.

ונראה דאעפ"כ אחד מוציא חבירו ואף אם אינו אוכל כלל, עפ"י יסוד דברי הר"ן שכ' במשנה דסוכה פרק לולב וערבה דכשגמר לאכול ביום ז' לא יסתור סוכתו, ורש"י פי' שם משום שמא יצטרך עוד לאכול או לישן ולא יהי' לו סוכה, אבל הר"ן פי' שם משום דמצוה שיהי' לו סוכה כל שבעה אע"פ שאינו עושה מעשה דירה, דכל אדם אעפ"י שאינו אוכל ושותה או ישן עכשיו, מ"מ יש לו דירה מוכנת לזה, וזהו המצוה בחג הסוכות שיהי' לו דירה של סוכה וידור שם תמיד בכל פעם שעושה מעשה דירה, וא"כ אין המצוה דק להתיר לו האכילה והשת"י, אלא שהיא מצות דירה בסוכה כל שבעה, ורק כשאינו עושה מעשה דירה בפועל יכול לצאת מן הסוכה ודי לו מה שיש לו אותה דירה, אבל כשעושה מעשה דירה צריך לדור בסוכה, והכל נכלל במעשה דירה גדולה של כל שבעת הימים, ולפיכך הוי מצוה חיובית גמורה ויכול להוציא את חבירו. וראי' לזה מהא דמברכים לישב בסוכה כל שבעה לדעת הרמב"ם, והרי הרמב"ם כתב דכשאינה חובה רק מתיר, כגון עירובין ושחיטה, מברכים ב"על", וא"כ מאי שנא סוכה, ובע"כ דמקרי מצוה חיובית מצד כל השבעה ימים, ודו"ק.

וצ"ע לדעת הרמב"ם מדוע מברכים להתעסף בציצית, הא אינו מחויב ללבוש בגד עם ד' כנפות, ורק כשלוש ד' כנפות אז מחויב בציצית, אך ו"ל דהא כתבו דמותר ללבוש ד' כנפות כשאין לו ציצית, ורק לאחר שملובש אז נתחייב בציצית, וא"כ הוי מצוה חיובית, ולפיכך גם אחר יכול להוציא חבירו במצות ציצית בברכתה כמבואר בש"ע או"ח סי' ח' סעיף ה', ודו"ק.

ולפמ"ש במק"א יש לפדש כונת הרמב"ם, שכונתו דוקא במקום הרשות, דאין שום הידור לאכול בשד בכרי שיצטרך לשחוט, אלא דאם רוצה לאכול צריך לשחוט, וכן אם רוצה לאכול פת צריך נט"י, אבל אין שום הידור שיאכל פת בכרי שיתחייב בנט"י, משא"כ בציצית בוראי יש הידור לחייב עצמו על ידי שילבוש בגד עם ד' כנפות בכרי שיתחייב בציצית דבעידן ריתחא ענשי' עלה, וכן בסוכה בוראי יש הידור לאכול סעודה בכרי שיתחייב בסוכה, וא"כ זה ג"כ כמו חיוב ומברכים בלמ"ד, רק מצוה שהיא לגמרי דבר הרשות, בזה מברך בעל, כמו בשחיטה ונט"י, דאין כאן שום הידור שיתחייב עצמו בזה, אבל בציצית וסוכה מברכים בלמ"ד, וכמו כן נימא גבי ציצית וסוכה שיש ערבות על זה כיון דרצון השם שיתקיים המצוה, משא"כ בעירובין ושחיטה ודו"ק, וא"כ יכול אחד להוציא חבירו אף כשהמוציא אינו אוכל עכשיו בסוכה, ודו"ק.

והנה יש ליישב סוגיית הגמ' (סוכה מ"ז ע"א) דאמרינן דאין מברכים על סוכה בשמיני עצרת, ומביאין ראיה מרבנן דלא מברכי, ואף אי ס"ל כמ"ד דאין מברך בכל פעם שיושב רק פעם אחת, מ"מ גמירי דמאפר אתו, ופרש"י דלא הי' להם סוכה כל שבעה. והעולם תמיהים בזה איך בטלו מצות לילה הראשונה ולא אכלו בסוכה כלל, והנה בחלקת יואב בקונטרס קבא דקשייטא (קושיא פ"ז) הק' מדוע לא נימא כפשוטו כמ"ש המנ"א בס' תרל"ט, דעל סוכה אחרת מברכים עוד הפעם, א"כ הא הכא ישבו בסוכה אחרת, ורצינו לדחות קושייתו דזה דוקא לדין דמברכים על כל מעשה דירה א"כ גם על סוכה אחרת יש לברך, משא"כ אם נימא מצד דמצווה לדור כל שבעה הוי הכל כמו מצוה אחת, א"כ אין מברכים פעם אחרת אף כשנכנס לסוכה אחרת. אבל יש להעמיד דברי החלקת יואב באופן אחר, דאין הפירוש דלהכי ברכו רק ברכת אחת מכיון דמצווה לדור כל שבעת הימים הוי כמו דליכא הפסק במצוה, ולהכי אין מברכים רק פעם אחת, אלא עפ"י דברי הר"ן, דמכיון דיש מצוה שיהי' לו סוכה לדירה לכל שבעה, והגם ראינו מעשה דירה עכשיו, מ"מ המצוה היא שיהי' לו סוכה ואותה מצוה אינה נפסקת, וא"כ פשיטא כשעוזב סוכתו הקודמת ועכשיו יושב באחרת, שוב אין שייכות להשיבה של עכשיו עם הישיבה שמקודם בסוכה האחרת, ולכן צריך לברך, וא"כ הדק"ל דלעולם נימא שישבו כבר בסוכה, ואפילו הכי הי' צריכים לברך שנית על הדירה חדשה, אם היו מברכין לישוב בסוכה בשמיני עצרת.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בדין מחיקת השם בקאמפיוטע"ר

משה חיים שמערלער

אב"ד רקהל מחזיקי הרת

ציריך יצ"ו

בס"ד. יום ח'י מנ"א תנש"א דאוואס יצ"ו.

שאלה. אודות הקומפיוטער לבדיקת סת"ם, שמאירים על המסך שמות הקודש, וע"י כיבוי הזרם [או כשעובדים לדרך אחר] השמות נעלמים מהמסך, אם יש בזה חשש איסור מחיקת השם.

תשובה. הנה אופן פעולת הרבה מאשינע"ן של קומפיוטער הוא, שהזרם עלעקטריק גורם שהחומר הזרחני שמשוח על המסך, מאיר פרק זמן מסוים [רגע קט], וכל זמן שמחזור הזרם פוגע במקום הזה [במהירות עצומה], הוא מאיר בלי הפסק נראה לעין, וברגע שהזרם פוסק לפגוע במקום הזה, הרי הוא מאיר עוד רגע קט, ונכבה מיד, אבל כשעובדים לדרך אחר, אז הדרך הקודם נעלם מיד, וכן יש מאשינען שכל פעם האותיות נעלמות מיד, ויש לברר בזה כמה פרטים.

(א) היכא שאין האותיות נעלמות אלא רגע קט אחרי הפסקת הזרם, אולי אין בזה [לכל היותר] אלא גרם מחיקה, ולפי המבואר בשבת ק"כ: גרם מחיקה שריא. ואף לסוברים הלא שרי גרם מחיקה אלא במקום מצוה, (ראה נובי"ת או"ח סי' י"ו, ושו"ת דרב"ז ח"ה סי' אלף ת"כ), הרי גם בדיקת סת"ם הוי מצוה, כמבואר בכתובות (ק"ו). מגיהי ספרים שבירושלים היו נוטלים שכרם מתרומת הלשכה, (וראה מה שכתבתי בענין קושית הנוב"י שם, בכרם שלמה קובץ קי"ט).

(ב) האם נקרא כתב זה, כתב המתקיים, רהא כל זמן שלא יעשו פעולה להפסיק הזרם יאירו האותיות, או נאמר שכיון שהכתב תלוי בזרימת הזרם, [ואינו ככל כתב, שהדיו עצמו הוא בר קיימא, אלא הוא תלוי תמיד בפעולת זרימת הזרם] הרי דינו ככתב שאינו של קיימא.

(ג) עוד יש לברר, אולי אין נחשב זה כלל למחיקת השם, אלא מניעה שלא יכתב מחדש, דהיינו שכל כח נוסף של הזרם כותב מחדש את השם, דהכתיבה הראשונה עוברת מאליה מיד [ואינה מתקיימת אלא זמן מועט מאד, וכבר השני שכתבתי באות ב' לעיל] וע"י הפסקת הזרם נמנעת הכתיבה החדשה, אבל אין זה כלל מחיקה של כתיבה קיימת.

והנה בביצה כ"ב איתא, הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה, וכתבו שם התוס', אינו ר"ל מפני שממהר כיבוי דלא הוי אלא גרם כיבוי וגרם כיבוי ביום טוב שרי אע"פ שממהר כיבויה ובשבת נמי אינו חייב אלא היינו טעמא הואיל רבאותה שעה שהוא מסתפק ממנה מכבה קצת ומכסה אורו [אולי צ"ל ומכבה אורו, עיין ברא"ש] דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר, עכ"ל. וברא"ש סי' י"ז הביא את דברי התוס', אבל הקשה עליהם

וז"ל, ומיהו ההיא דשפופרת על פי הנר דאסור (שבת דף כ"ט:) דילמא אתי לאיסתפוקי מיניה, היינו על כרחך מפני שממהר כיבוי שאינו מכחיש מאור הנר כלל שהרי הנר לעולם מלא שמן כי מן השפופרת מטפף תמיד לאור הנר אף אם יסתפק מעט משמן שבתוך השפופרת אינו מכחיש מאור הנר, הלכך נראה לי שעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כיבוי, ואף רבנן דרבי יוסי מודו בהאי גרסא כיבוי דחייב, דעד כאן לא פליגי התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הרולק אלא עושה דבר חוצה לו הגורם את הכיבוי כשתניע שם הרליקה, אבל הכא השמן הפתילה שתינתן גורמים את הרליקה, והממעט מאחר מהן וממהר את הכיבוי חייב, והיינו שעמא רנותן שמן בנר משום רמאריך בהבערתו, דאילו לא נתן שמן בנר היה כבה כשיכלה השמן שבנר, ומה שהוא רולק מכאן ואילך הוי כאילו הוא הרליקה, וכן לענין כיבוי נמי ממהר הכיבוי על ידי שנסתפק מן הנר הוי כאילו כבה הוא, עכ"ל. ובקרבן נתנאל שם אות ע' ד"ה אף אם יסתפק מעט מן השמן שבתוך השפופרת מטפף תמיד לאור הנר, כתב וז"ל, וביש"ש סי' כ"ח מהסם בזה כי חיישינן שמא יקח כל השפופרת עם השמן ויסתפק ממנו או יערה למקום אחר או יסתפק ממנה בכולה וכו' עכ"ל. [וכעין זה תירץ את קושית הרא"ש על התוס', בתפארת שמואל שם].

ובהא רמזאן הרא"ש בתירוצו של היש"ש, י"ל בפשיטות, רלשון לאיסתפוקי מיניה לא משמע ליה הכי, ועוד אפשר רס"ל רכיון דגם אם יסתפק בכל השמן שבשפופרת גם לא יכבה אור הנר ממש מיד אלא רגע קט אחר כך כשיעור משך זמן נפילת הטיפה מהשפופרת לנר, וס"ל לרא"ש שאם הוא שממהר הכיבוי לאחר זמן נקרא גרמא, גם אם ממהר הכיבוי רגע קט אח"כ לא הוי אלא גרמא, ודו"ק. אבל דעת התוס' בע"כ צריכים לתרץ כדעת היש"ש, וצ"ל שלדעת התוס' רגע קט [כיון שאין נרגש כ"כ האיחור ע"י העין], נקרא כיבוי ממש ומיר, ודו"ק.

ועתה, אם נדמה רין מחיקה לכיבוי, הרי גם לרא"ש וגם לתוס' יהיה כאן איסור מחיקת השם בכה"ג שהאות נעלמת כרגע קט אחרי הפסקת הזרם, שהרי לרא"ש גם אם ממהר הכיבוי לאחר זמן הוי כיבוי, ולתוס' אף שלמהר הכיבוי לאחר זמן לא הוי אלא גרם כיבוי, מ"מ היכא שהכיבוי הוי מיד לאחר רגע קט נקרא הכיבוי כממש מיר, וא"כ ה"ה למחיקת השם.

אלא עדיין י"ל, שבקומפיוטער כיון שנרגש האיחור של הכיבוי לעינים להדיא [כשליש וכחצי סעקונד] ע, בודאי הוי זה איחור גמור והוי לתוס' רק גרמא, וממילא גם לענין מחיקת השם יהי' לתוס' רק גרמא [אף אם נדמה מחיקה לכיבוי], ויהיה לפי"ז איסור מחיקת השם במעשה הקומפיוטער רק לסברת הרא"ש.

אלא שהרא"ש נתן טעם לסברתו משום שהשמן והפתילה גורמים הרליקה, והממעט אחד מהם וממהר הכיבוי חייב, ונראה לכאורה כונתו, דכל דרך הרליקה היא בדרך זה שהשמן נמשך [בתמידות] לפתילה והרי הם כדבר אחר הגורם את הרליקה, ודו"ק. [ואולי זו כונת רש"י שבת כ"ט: ר"ה שתהא מנספת, שכתב

ו"ל, שמא יסתפק ממנו וכיון שהקצהו לנר חייב משום מכבה עכ"ל, רע"י שהקצהו נעשה כדבר אחר עם הנר שנורם יחר הדליקה, ודו"ק. ובפמ"נ סי' רס"ה בא"א הקשה על דברי רש"י ו"ל, וא"י הקצאה זו מה תועלת שיתחייב משום מכבה עיי"ש, ואולי יש לישב כנ"ל].

אולם סברא זו שייכת רק לענין מלאכת הבערה וכיבוי, אבל לענין כתיבה ומחיקה [כנון שסידר נרות נרות בצורת כתב ומדליקם ומכבם, וכן בנידון דידן שהאותיות מאירות בקומפיוטער], בודאי לא מסתבר לומר דזהו דרך הכתיבה שהזרם נמשך לנרות ולמסך, ובנידון דידן בודאי לא שייך כלל לומר כדברי רש"י שהזרם הוקצה לכתיבת השם, [אדרבא הרי עומד להפסק ולשמש לעמודים אחרים], ואי אפשר לפי סברת הרא"ש [ורש"י] לדמות כתיבה ומחיקה [בקומפיוטער], להבערה וכיבוי, וא"כ גם להרא"ש יש לצרר להיתר.

ועוד נראה והוא העיקר, רענין מלאכת הכיבוי, אפילו היכא שמכבה ממש, אינו מכבה את אשר כבר בער, דזה כבר חלף והלך לו, אלא שמונע ומפסיק את פעולת השריפה של העץ והשמן שעדיין לא נשרף. [ועיקר מלאכת הכיבוי לעשות פחמים, והיינו להפסיק את שריפת העץ שלא תגמר שריפתו, ודו"ק]. ונחלקו התוס' והרא"ש שם בביצה אי החיוב הוא רק בהפסקת או החלשת הבעירה מיד, או אפילו שממחר הכיבוי לאחר זמן, כלומר שמפסיק הבעירה לאחר זמן, אבל לכו"ע הוי כיבוי הפסקת השריפה, [ויובן לפי"ז היטב טעם הרא"ש, וגם תירוצו של היש"ש יתיישב לפי"ז, עיין בזה ותשכח].

אבל ענין מחיקה, נראה פשוט שהוא מחיקת כתב שכבר נכתב וכבר הוא בעולם, וממילא אף אם הכתב הנראה על המסך נחשוב אותו לכתב נמור ומתקיים, [דכיון שכפי המצב עכשיו שעומד לזרום הזרם המאיר, הרי זה נראה לעינים ככתב המתקיים], מ"מ הרבר ברור שכל קיום הכתב והוספתו הוא מחמת הזרם שפועל כל זמן כתיבה חרשה בלא הפסק, [והרי זה כדיו שנשפך בלי הפסק על אותיות, והדיו הראשון ראשון עובר והדיו הנוסף בא תחתיו], וא"כ המפסיק זרם זה אינו מוחק ומעביר כתב שכבר נמצא בעולם, אלא מונע כתיבה חרשה, וזה אינו כלל ענין מחיקה, וכנ"ל, ואין לדמותו כלל לענין כיבוי שעיקרו אינו אלא מניעת המשך השריפה. [אולם נראה פשוט שמטעם זה גופא לא נקרא כתב זה כתב המתקיים, אלא שעובר תדיר, ומתחדש תדיר, כל זמן שנמשך מחזור הזרם, ודו"ק]. לפי"ז נראה פשוט שלכו"ע אין בהפסקת זרם הקומפיוטר שום ענין וחשש של מחיקת השם, גם באלו מאשינע"ן שאין נראה לעינים שום איחור בהעלמת האותיות מיד עם הפסקת הזרם, וגם אם עוברים לדף אחר, והדף הקודם נעלם מיד.

והנה בשו"ת אבני נזר או"ח סי' רל"ח מביא את דברי השו"ע הרב בסי' תצ"ה בקו"א דעיקר חיוב המבעיר אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש, והאבנ"ז שם סובר דעיקר האב מלאכה של מבעיר הוא דוקא משום שהעצים מתבערים, עיי"ש דבריו. והנה לא מיבעיא לדעת האבנ"ז, בודאי פשיטא

דעיקר מלאכת הכיבוי היא מניעת כליון העצים, אלא דגם לדעת שו"ע הרב, מ"מ הרי האש תמיד מתחרשת מחמת בעירת עצים חדשים, [וראה ברכות נ"ג. דרצה לומר רק ר' ראיסורא, דהיינו שלהבת ראשונה, אזלא לה אלא שמסיק ראיסורא נמי איתא עם תוספת דהתירא עיי"ש], וא"כ מלאכת הכיבוי היא גם מניעת הבעירה הנוספת, ולא רק ביטול האש הראשונה, דאי לא תימא הכי, למה המסתפק מן השמן חייב משום מכבה, הרי לא ביטל את האש הראשונה אלא מנע את תוספת הבעירה, משא"כ מחיקה אינה אלא אם מוחק את הכתיבה שהיא כבר בעולם, וכאשר כתבנו לעיל, ורו"ק.

ושמעתי אומרים, שאם אם אין בזה משום מחיקת השם, מ"מ יש למנוע מזה משום שנראה כמחיקה וכבזיון לשם הקדוש, וכמו שנמנעים מלמחוק קלטת (טעוף) שהקלימו עליה את השם, וכמבואר בספרי אחרוני דורינו, אולם נראה שגם משום זה אין חשש, דרק כשמבטלים דבר שכבר קיים, אף שאינו כתב, שייך חשש זה, אבל בנידון דידן אינו מבטל שום דבר שכבר קיים וכנ"ל, [אלא לבטל או לתקן את הדיסקעם, יש אולי לרמות לקלטת (טעוף) לענין החשש הזה, ואולם יש עוד מקום לחלק, דבקלטת (טעוף) שומעים השם בפירוש, משא"כ בדיסקעם שאינו אלא גורם כתיבה, ולא אוושה מילתא כל כך].

בענין התרת בכורות

יחזק אייזיק הכהן האנדלער

ברוקלין, ניו יארק

איתא במס' בכורות (ל"ו ע"ב) במתניתין, בכור שננסמית עינו ושנקטעה ידו ושנשברה רגלו הרי זה ישחט ע"פ ג' בני הכנסת, רבי יוסי אומר אפילו יש בו כ"ג אינו נשחט אלא ע"פ מומחה. ובגמ' שם, רבי שמלאי ור' יהודה נשיאה תרווייהו משמיה דר' יהושע בן לוי אמרי, ואמרי לה רבי שמלאי וריב"ל תרווייהו משום ר' יהודה נשיאה אמרי, ואמרי לה רבי שמלאי וריב"ל תרווייהו משום ר' יהודה נשיאה אמרי, התרת בכור בחוצה לארץ על פי שלשה בני הכנסת. אמר רבא ובמומין מובהקין, מאי קמ"ל תנינא בכור שננסמית עינו ושנקטעה ידו ושנשברה רגלו ה"ז ישחט ע"פ ג' בני הכנסת, אי ממתניתין הו"א בחו"ל אפי' מומין שאין מובהקין והאי דקתני מובהקין להודיעך כחו דר' יוסי קמ"ל. א"ר יהודה א"ר ירמי' ספק משמיה דרב ספק משמיה דשמואל, ג' מתירין את הבכור במקום שאין מומחה, מאי קמ"ל תנינא ה"ז ישחט ע"פ ג' בני הכנסת, אי ממתניתין הוה אמינא אפי' במקום מומחה, קמ"ל.

וברמב"ם הלכות בכורות פ"ג הלכה א' כתב וז"ל, אין שוחטין את הבכור אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא שבארץ ישראל רשות ואמר לו התר בכורות במומן, אפילו ה' מום גדול וגלוי לכל לא יתירו אלא מומחה שנמל רשות, וכל הבכורות אדם רואה חוץ מבכורי עצמו. ובהלכה ב' כתב וז"ל, אם אין שם מומחה

והי' המום מן המומין הגלויין המובהקין, כגון שנסמית עינו או נקטעה ידו או נשברה רגלו, הרי זה ישחט על פי שלשה בני הכנסת, וכן בכור שיצא לחו"ל ונפל בו מום מובהק הרי זה יותר על פי שלשה בני הכנסת. וכתב שם הכ"מ בה"ב וז"ל, ומ"ש וכן בכור שיצא לחו"ל ונפל בו מום מובהק וכו', מימרא שם (בכורות ל"ו ע"ב) התרת בכור בחו"ל ע"פ ג' בני הכנסת ובמומים מובהקים, וכתב רבינו שיצא לח"ל לרבנות דאע"פ שנולד בארץ אינו צריך מומחה, וכ"ש שנולד בח"ל, עכ"ל. ובלח"מ שם בה"ב כתב וז"ל, וכן בכור שיצא לחו"ל ונפל בו מום וכו' משמע דחו"ל וארץ שוים דאם יש מומחה אינו נותר ע"פ ג' בני הכנסת ואם אין שם מומחה נותר ע"פ שלשה בני הכנסת במום המובהק, וא"כ קשה כיון דהשמיענו רבינו ז"ל בארץ רניחא ע"פ שלשה בני הכנסת כ"ש בחוצה לארץ. וקושיא זו איתא ג"כ במ"ש רב יהודה בגמ' התרת בכור בחו"ל ע"פ שלשה בני הכנסת דפשיטא הוא, והתוס' הקשו שם ותירצו, ומדבריהם נראה דיש חילוק בין בכור בארץ לבכור בחו"ל, אבל מדברי רבינו ז"ל נראה שהם שוים וא"כ קצת קשה מה שהקשיתי, עכ"ל הלח"מ.

ובערי"ת מצאתי דרך לתרץ מה שהקשה בלח"מ, ותינח לן עוד כמה דיוקים בסוגיין שיש לדקדק בהם: א] בדברי ר' שמלאי מצינו בגמ' הלשון דהתרת בכור בחו"ל ע"פ ג' בני הכנסת, ואילו במימרא דא"ר יהודה א"ד ירמי' בר אבא משתמשת הגמ' בלישנא דג' מתירין את הבכור, ומ"ש ב] לכאורה ג"ל דהו"ל להגמ' להקרים דברי ר"י א"ר ירמי' בר אבא אמר רב (או שמואל) לדברי ר' שמלאי אר"י נשיאה, חד מפני דרב או שמואל הם קורמין, ועוד דהלא לפרש המשנה הם באים. ג] לפי דברי התוס' דמתניתין דוקא בחו"ל או בזמא"ז קאיירי, [ולפי' רגמ"ה (בר"ה מאי קמ"ל תנינא וכו') דג"כ ס"ל דמתניתין בחו"ל ובזמן הזה קאיירי ומדייק ל' מלעיל (במתניתין דף ל"ה ע"א) מזקן ושערו מדולדל ראי ס"ד בזמן ביהמ"ק ליקרבות], הו"ל למתניתין לפרש הכי, וכמו בפ"ה רחולין דאותו ואת בנו נוהג בין בארץ בין בחו"ל ובפ"ו ופ"י ועו"ש, ופשטיה דמתני' נמי משמע דגם אבזמן הבית קאי, וגם מדברי ר' יוסי נראה דבזמן הבית קאי, דהא בסנהדרין איירי (וקשה לדחוק דאיירי בסנהדרין א"י שיצאו לחו"ל, ועיין ברמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ב, ובחינוך מצוה תצ"א). ד] בלשון הרמב"ם רלעיל (הל' א') שכתב, מומחה שנתן לו הנשיא שבארץ ישראל רשות, צ"ע, הנשיא שבארץ ישראל לאפוקי מאי, וכי יש לנו נשיא שלא בארץ ישראל. ה] ברמב"ם בה"ב משתמש ל' רבנו בשתי לשונות, והיינו, בבכור דבארץ שנסמית עינו או נקטעה ידו או נשברה רגלו כתב שישחט עפ"י ג' בני הכנסת, ואילו בבכור שיצא לחו"ל ונפל בו מום מובהק כתב ה"ז יותר עפ"י ג' בני הכנסת. — הרי שינה מלשון ישחט ללשון יותר.

ונתתי אל לבי לעיין מה זה ועל מה זה תיקנו חז"ל נשילת רשות בפני עצמה לדון בריני בכורות, מה שלא תיקנו בשאר רינים והלכות שלכאורה נראים יותר קשים מדינו בכורות, כגון נגעים ואהלות ועבודת הקשורת הקשה במקדש ומעשה הקרבנות נדראין לנו יותר מסוככות ממראה מום בבכור אם הוא עובר או קבוע. ומצאתי בדברי מהרי"ט אלגזי בביאורו להל' בכורות להרמב"ן ז"ל, שגם הוא

עמד ע"ז, ודעתיה דעיקר התקנה היתה שלא יבואו לומר על מום עובר שהוא מום קבוע ויניע פסידא למזבח ומשום תיקון המזבח החמירו, עכ"ל.

ולולא דבריו הי' נ"ל לומר סברא אחרת, שבדרכה נרויח לתרץ קושיית הלח"מ הנ"ל וגם הדיוקים האחרים על מקומם יבואו בשלום בעה"ת. וגם לפי סברתי התקנה משום לתא דמזבח נתקנה, ולא שבקו להו רבנן ראיית מומין להני רבנן יושבי על מירין דפוסקים בהם לכל ישראל בכל שאר דיני תוה"ק.

רהנה נחזי אנן, אם יבוא לפני כל רב או דין שאלת מום בככור ויהי' לו ספק השקול (או קרוב אל שקול) אם מום זה הוא מום קבוע או שאינו מום בכלל, לאיזה צד יטה לבבו לאסרו להעלותו על המזבח או להתירו, ופשוט הוא דיצטרך להתיר להקריבו, דאם טעה במום שהוא באמת מום קבוע, והוא יפסוק להיתר ויקריבוהו למזבח, הלא לא עברו אלא על איסור לאו לחד מ"ד, או אפילו על לאו לא עברו לאירך מ"ד. משא"כ אם יטעה ויתיר מה שנראה מום, שהוא באמת אינו מום, והוא יתירו לשחוט בחוץ כמום קבוע, הלא עבר השוחטו על לאו דשחוט חוץ שהוא איסור כרת, ומפני זה יטה לבבו להתיר להקריבו, וכדי למנוע הקרבת קרבן שמומו בקרבו על המזבח, ומשום כבודו דמזבח, התקינו נטילת רשות מיוחדת, ריתיר בכורות יתיר, כדי שבמקום ספק, רב המומחה יתירו, (ולא ת"ח אחר ואפילו הוא בקי בכל חדרי תורה והוא ראוי לשבת בסנהדרין), וכרמשמע ממתני', דהת"ק לא פליג אר' יוסי אלא במומין מובהקין, משא"כ במומין שאינם מובהקין, אפילו הת"ק מורה דאינו ניתר אפילו ע"פ סנהדרין רכ"ג, ורק עפ"י מומחה.

ועיין במשניות בפ' תפא"י על משנתנו על דברי ר' יוסי דאם יש שם כ"ג לא ישחט אלא עפ"י מומחה שכתב וז"ל: ר"ל סנהדרין קטנה [ואגב ש"מ דאין סנהדרין צריכין להיות סמוכין לכל דבר] עכ"ל. ולדעתי הקלושה נ"ל דאין זה מוכרח כלל, דענין דמומחה שהתקינו בדיני בכורות אינו שייך כלל לבקיותו דחכם וגדלותו בכל דיני תוה"ק, ועיין בסנהדרין דף ה' דאיירי שם בנקיפת רשות להורות, ורבנו הקדוש הנשיא שבא"י, נתן רשות לרבה בר חנה להתיר בכורות, ואילו על רב אמר יורה יורה ידין יתיר בכורות אל יתיר, ובגמ' שם מפרש טעמא, אילימא משום דלא חכים הא קאמרינן דחכים טובא, אלא משום דלא בקי במומי, והאמר רב י"ח חדשים גרלתי אצל רועה בהמה לירע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר, אלא לחלק לו כבוד לרבה בר חנה, ואיב"א משום הא גופא דרב בקי במומי טפי ושרי מומי רלא ירעי אינשי ואמרי כי האי גוונא שרא רב ואתי למשרי מום עובר.

(ואין זה סותר למ"ש לעיל דהחשש שחששו חז"ל והתקינו נטילת רשות מיוחדת לראיית מומין, הוא כדי שלא נבוא להקל ולמשרי מום עובר לשחטו, ראמת היא דהתקנה מעיקרא הכי הוה כרי למנוע הקרבת מום למזבח, אולם אחרי חורבן בית מקדשנו החשש נהפך לרלמא אתי למשרי מום עובר, ודעת לנבון נקל, ותקנת מומחה במקומה נשארת, ועיין מ"ש להלן ממס' יומא ע"ח ע"א, דמשם משמע רכבודו דבית הנשיא הוא), הרי חזינן דלאו ביריעת הלכות בכורות תליא

מילתא, ורב בקי גרול חי' בהל' בכורות כמו בכל שארי הלכות תוח"ק, ובכל זאת לא חי' יכול להתיר בכורות בלי נמילת רשות, וכל הסוגיא דסנהדרין שם רק בנקיטת רשות קאיירי, ולא כמו שרצה להוכיח הגאון בעל תפא"י. ועיין עוד ברמב"ם הל' סנהדרין פ"א ה"ה שכתב וז"ל: כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים אחד ראוי ללמד ולהורות בכל התורה כולה ואחד יורע לשמוע ויורע לשאול ולהשיב אין מושיבין בה סנהדרין אע"פ שיש בה אלפים מישראל. — וכ"ש למנות בסנהדרין דחי' לו להיות ראוי ללמד ולהורות בכל התורה כולה, ודלא כרמשמע לי' לבעל תפא"י.

ומצאתי און לי במס' יומא (ע"ח ע"א), אמר רב מנשיא בר תחליפא וכו' שאלו את רבי אלעזר, זקן ויושב בישיבה צריך ליטול רשות או אינו צריך, מאי קא מיבעי להו, הכי קא מיבעי להו, כי הא דאמר רב אידי בר אבין דבר זה הניחו להם לבי נשיאה כדי להתגדר בו צריך ליטול רשות או דלמא כיון דזקן ויושב בישיבה אין צריך, עמד ר' צדוק בן חלוקה על רגליו ואמר אני ראיתי את רבי יוסי בן זימרא שזקן ויושב בישיבה חי' ועמד במעלה מזקנו של זה ונטל רשות להתיר בכורות. ופירש"י שם שנתנית רשות ניתנה לנשיא להתגדר, ואפילו זקן ויושב בישיבה עם כל חכמתו ובקיאותו אינו יכול להפטר בזה, ועדיין צריך הוא לרשות הנשיא, ודלא כהתפא"י.

ונחזור לעניננו, כשנמשיך ברכנו הנ"ל, נוכל להבין דתקנה זו דמומחה, התקינה דוקא בא"י שהמזבח שם, ולא בחו"ל. ואע"ג דלכאורה שייך גם בחו"ל החשש להקרבת חוץ, (ולכל הפחות בכורות שיצאו מא"י לחו"ל להאי מ"ר שאפילו תמימים הבאים מחו"ל לא"י לא יקרבו), מ"מ כיון שאין מזבח בחו"ל שבקינן דינייהו כמו בכל פיסקי תוח"ק להני רבנן דמהני לן בכל מילי להחליט בדיני איסור והיתר טהרה וטומאה וכו', ומעולם לא שרו לן עורבא. ונ"ל דהכי משמע בפשיטות גם מסוגיין דלעיל בדף ל"ו ע"ב, דההוא שדוע דאתא לקמי דרב אשי אמר למאי ניוחש לי' אי כהן הוא אי ישראל הוא הרי בכור ומומו עמו, א"ל רבינא לרב אשי ודלמא ישראל הוא ואמר רב יהודה אין רואין בכור ישראל אלא א"כ כהן עמו א"ל הכי השתא התם נהי דקדשים בחוץ לא אכיל אממוניה דכהן חשיד, הכא מכרי ידע דהאי מום מובהק הוא מ"ט אתיוה קמיה דבנן משום כבודו דחכם, על כבודו דחכם לא עבר איסורא עבר, עיי"ש, ואי אמרינן דתקנת מומחה שייך נמי בחו"ל אמאי אמר רב אשי דרק משום כבודו דחכם אייתוהו קמיה, הא במקום רמצריכינן מומחה לא מהני בלי מומחה, אלא ודאי דבמקום רב אשי, דהיינו חו"ל, אין שם תקנת מומחה כלל.

ולפי"ז נוכל לתרץ הני דיוקי דלעיל: רב שמלאי נקיט בלישנא התרת בכור בחו"ל עפ"י שלשה בני הכנסת, דלישנא דהתרת הוה לישנא דלכתחילה, כלומר דבחו"ל אין שם דין מומחה כלל, וזו היא התרתה, ושפיר צ"ל לרבא רזה דוקא כמזמין מובהקין באופן שאין שם צד ספק כלל, ויכלו ג' בני הכנסת להתיר, משא"כ אם אינו מום מובהק צריכין לעשות שאילת חכם כמו בכל שארי שאלות

וספקות. ומפני שדין זה דג' בניהכנ"ס חדש הוא, וזה נוסף על מה שהתירו במתני' דג' בניהכנ"ס, דשם דוקא כשאין שם מומחה התיירו, נקטה לה הגמ' דין זה מקודם, דהרי הוא מרחיב גבולי דמתני' בדין ג' בניהכנ"ס, ודק אח"כ אייתה לה למימרא דד"א א"ר ירמיה, להזהירנו דלא כמו בחו"ל הוה לי' דיניה דמתני' דג' מתירין דוקא במקום שאין שם מומחה, ומשתמשינן בלישנא דמתירין, דמשמע דאין זה מעיקרא דדינא, אלא דמתירין בריעבר בג' בניהכנ"ס אם אין שם מומחה. ולפי"ז מתני' שפיר איירי בכל מקום ובכל זמן, בפני הבית ושלא בפני הבית, דכך היתה התקנה בא"י. (והגם שדברינו אלו הם כנגד דברי התוס', מ"מ נבאר לקמן משום מה הוכרחו בעלי התוס' לדחוק דמתני' שלא בפני הבית איירי).

אלא דלפי דברינו ויקשה, דמאי קשיא להו בדברי ר' שמלאי דבחו"ל התרת בכור בג' בניהכנ"ס ואמר רבא דבמומין מובהקין, וע"ז מתמיה הגמ' מאי קמ"ל תנינא (דהיינו במתניתין), ולפי מאי הפרשינן לעיל, דברי ר' שמלאי לא נכללין במתניתין כלל, דאיהו להוסיף על מתני' קאתי, דבחו"ל לא צריכין מומחה, ואפי' כשיש שם מומחה מתירין ע"י ג' בניהכנ"ס, וכדפירש רבא במומין מובהקין, ולכאורה הוי זה פירכא דלית לי' פורקא, (ועיין במהרי"ט אלגאזי דשביק לי' תירוץ דידן מפני פירכא זו). ואולי י"ל דקושיא זו הכריחה להתוס' לפרש דמתניתין דוקא בחו"ל (או בזמנה"ז בא"י) קאיירי, דאפי' להו לא משמע פשטיה דמתניתין הכי, ובע"כ סבירא להו לבעלי התוס' דבא"י אין מתירין ע"פ ג' בניהכנ"ס אפילו במקום שאין שם מומחה, ואע"ג דאין זה במשמעות' דמתני' וסוגיין, לפום ריהטא דלישנא.

ברם אחר עיון וחיפוש יגעתי ומצאתי דאנכי בדרך אמת נחני ה', כי דבותינו הראשונים גורסא אחרת להם בסוגיין, ועיין במעדני יו"ט בסוגיין דהביא דהרא"ש לא גרים, מאי קמ"ל תנינא" הראשון, וכגירסתו איתא גם בהלכות חלה ובכורות להרמב"ן ז"ל, דאחרי שהביא דברי ר' שמלאי דהתרת בכורות בחו"ל היא עפ"י ג' בני הכנסת, מביא דברי רבא ובמומין מובהקין, ותו לא. ומלבד זה קשה מאד לאוקמי גירסת הגמ' כפי שהוא לפנינו, דאיך סלקא ארעת' דבחו"ל יתירו ע"פ ג' בניהכנ"ס אפילו מומין שאינן מובהקין, דאיך יתירו ספק בכור תם בלי מומחה או לכה"פ בית דין דבין בדיני בכורות, ואין זו אלא דברי תימה.

ולפי"ז הכל נוחא, וניחא לן ג"כ לשונו הזהב של הרמב"ם ז"ל, דבהלכה א' מביא דינא דמתני' דהיינו דבא"י ההיתר דג' בני הכנסת דוקא כשאין שם מומחה איכא, ומפני זה מרגיש הרמב"ם שאין שוחטין את הבכור אלא עפ"י מומחה שנתן לו הנשיא שבא"י רשות ואמר לו התר בכורות במומין. ומפני שבסוגיא דסנהדרין דף ה' עסקינן גם בשאלת נקיטת רשות מדיש גלותא אי מהני בא"י, הוצרך הרמב"ם להבהיר דלגבי היתר בכורות לא מהני שום נקיטת רשות בד מהנשיא שבארץ ישראל, דלא ניתי למעות דמהני לי' שישקול רשות מדיש גלותא דלהוי כרעהו הנשיא שבא"י, ונטעה גם לומר דבעינן מומחה גם בחו"ל ואפילו במומין מובהקין וג' בניהכנ"ס דווקא כשאין מומחה מהני, קמ"ל הרמב"ם

רנמילת רשות אינה נוהגת ואינה צריכה אלא דווקא מנשיא שבארץ ישראל. וממשיך הרמב"ם בהל' ב', אם אין שם מומחה והיו המומין מובהקין ה"ז ישחט עפ"י נ' בניהכנ"ס. וער כאן הוא דינו רמתניתין וכפירושו דרב יהודה א"ר ירמי' בר אבא דהתירא דנ' בני הכנסת דמתניתין דוקא כשאין שם מומחה איתא, ועכשיו דנלי לן מתני' דאמרינן דיש ענין של נ' בני הכנסת בא"י כשאין שם מומחה, פסק לי' הרמב"ם דיניה דר' שמלאי דהתרת בכור בחו"ל נמי ע"י נ' בניהכנ"ס היא ודוקא במומין מובהקים, ואז הוי התרתן אפי' לכתחלה עפ"י נ' בניהכנ"ס ואפילו יש שם מומחה, דבחו"ל אין שום צריכותא למומחה, וכן בכור שיצא לחו"ל, דהרמב"ם על נ' בני הכנסת קאי, וכמו שנתבאר, ולא על מה שהצריך הרמב"ם מומחה בא"י אם ישנו שם, וממילא אזלה לה קושיתו דבעל הלחם משנה דמשמע לי' דלפי הרמב"ם א"י וחו"ל שוין בדיניהם, ולפי רברינו הרמב"ם בשני דינין נפרדין קמיידי, חד בארץ וחד בחו"ל, ועפ"י שתי מימרות נפרדות, דר' שמלאי ודר"י א"ר ירמי' בר אבא, בנה עליותיו.

וניחא לן נמי מה שהקשה בלח"מ רמפני מה נקט הרמב"ם בכור שיצא לחו"ל ולא בכור חו"ל, דלרירן רבונתא נקט הרמב"ם, דאפילו בכור דא"י (מקום מזבח) אם רק יצא לחו"ל, ואפילו דאפשר שיחזור ויהא לא"י, אינו צריך למומחה, ואפי' יש שם מומחה מותר להתירו עפ"י נ' בניהכנ"ס, כיון דהשתא מיהו במקום רא"צ מומחה קאי, ובכורות דחו"ל בפירוש ס"ל להרמב"ם דאין מקבלין אותם [בפ"א ה"ה ועיי"ש]. וכן מפרש לי' הכ"מ לשונו של הרמב"ם, דבכור שיצא לחו"ל, לרבונתא, דאע"פ שנולד בארץ, בחו"ל ל"צ מומחה, דאין שם דין מומחה, וכש"כ כשנולד בחו"ל. וניחא לן נמי שינוי הלשון דהרמב"ם, כשהמדובר הוא בבכור בא"י ה"ז ישחט ממ"נ אם תם הוא למזבח ואם בעל מום הוא מחוצה לו, אבל בכל אופן אין שם איסורא רביעא עלי', ומתאים הביטוי של ישחט, משא"כ בבכורי חו"ל דעד שלא נפל בהם מום קבוע הלא איסורא רביעא עליהו ער שיתירנו החכם, או (אם מום מובהק הוא) נ' בני הכנסת, ובכן משתמש הרמב"ם בלשון ה"ז יותר, דבכל אופן היתרא צריך, וק"ל.

(וכשהראתי את כל הנ"ל לחכם אחר, השיבני לכאורה מהגמרא דסנהדרין, דשם איתא דלרבה בר חנה ניתן רשותא כשירך לבבל, ולפי רברינו ה"י תיר דבכורות יתיר" לא איצטריכא לי' בחו"ל כלל, והשיבותי לו דתשובתו בצידו, דהסוגיא שם מיירי דמתני ליה רשותא, לעיירות העומדים על הגבולין, ופירש"י, הנמשכות אחר ארץ ישראל).

הערות בהל' שבת

יוסף חיים לערנער

ברוקלין, ניו יארק

(א) בסימן רס"ג סעיף ג' פסק המחבר, נר שבת ונר חנוכה נר שבת קודם משום שלום בית, ובפמ"ג בא"א סק"ט כתב, דנר חנוכה של יום ה' ונר שבת, נ"ח דהאידינא קודם דאין מעבירין על המצות, וציין הפמ"ג לשו"ת חכם צבי סי' ק"ו, שהביא שיטת הרב"ז, באחד שהי' חבוש בבית האסורין ונתנו לו רשות לצאת פעם אחת בשנה, אין חוששין למצוה קלה או חמורה, כיון דקיי"ל אין מעבירין על המצות, המצוה הראשונה שתבא לידו יעשנה. והח"צ מקשה שם מש"ס מנחות דקמבעיא במוספין דהאידינא ותמידין דלמחר איזה מהן קודם, ולא אמרינן אין מעבירין על המצות. ומחלק הח"צ, דבמצות שונות אין מעבירין קלה מפני החמורה, אבל תמידין ומוספין י"ל דכחדא מצוה חשיבי, דתרווייהו עבודת הקרבנות הן, ומשמע שהפמ"ג סובר שנה שבת ונר חנוכה הויין ב' מצות חלוקות. ומעתה יש לתמוה על קושית הפמ"ג בסימן רע"א א"א סק"א, על מ"ש המג"א אם אין לו אלא כוס א' לשבת או ליו"ט, של שבת קודם, דהקידוש ביו"ט הוא דרבנן, וכתב הפמ"ג ע"ז, איכא לעיונא ביה, דאם יו"ט במ"ש פשיטא דלא ימתין, ואם לומר דיו"ט ע"ש אפ"ה ממתין על שבת דהוה ד"ת, מ"מ אימא דמצוה דרבנן דהאידינא עדיף, ע"כ. ועפ"י הפמ"ג בסימן רס"ג, הצדק עם המג"א, דקידוש לשבת ויו"ט נחשבים כחדא מצוה, ובמצוה אחת יש להמתין עד למחר לקיימה באופן יותר משובח.

וי"ל הסבירא למה נר חנוכה ונר שבת נחשבים לב' מצות חלוקות, ויין לקידוש של יו"ט ושבת נחשבים למצוה אחת, דבקידוש מזכירים קדושת היום בכניסתו, ותרוייהו שוין, אלא שזה מה"ת וזהו מדרבנן, משא"כ הדלקת נרות של שבת, נתקנו להשתמש לאורה, וזהו עיקר המצוה, ונר חנוכה לא נתקן להשתמש לאורה, (אפי' למ"ד מותר להשתמש לאורה), אלא לפרסומי ניסא, כמו שמצינו חילוק זה בדברי הפמ"ג לענין שמן ערלה, דבסימן רס"ד לענין נר שבת כתב דפשיטא דאסור דלא שייך מצות לאו ליהנות ניתנו, דעיקר המצוה היא משום עונג שבת ליהנות מאורה, ובסי' תרע"ג לענין שמן ערלה לנר חנוכה מסתפק אם אסור משום כתותי שעור' דבעי חצי שעה, או דילמא כל להדליק שרי, דמצות לאו ליהנות ניתנו, יעו"ש.

(ב) בסימן רס"ט בהא רש"ץ מקדש בביה"כ, כתב הטור, שהמקדש לא ישתה דכיון שאינו יוצא בו שאינו לו במקום סעודה אסור לו לטעום, וכדי שלא יהי' ברכתו לבטלה יתן לתינוק. ובב"י מביא קושית ראשונים, האך נותנין לשתות קודם קידוש במקום סעודה, הלא איסורא לא ספינן להו בידים, (ונאמרו בזה הרבה תירוצים). ותריך הב"ח שיתנו דוקא לקטנים שלא הגיעו לחינוך דמותר להאכילו בידים, (ואין כן דעת הרמ"א בסי' שמ"ג), ומקשה המג"א דאי יהיב לקטן שלא הגיע לחינוך הוי ברכה לבטלה דהא לא הגיע לחנוכה בברכה.

ואפשר לישב דברי הב"ח עפ"י דברי הר"ן בסוכה פ"ב לענין קטן שהגיע לחינוך, שכתב וז"ל, ואין החינוך שוה בכל מקום, אלא כל חד וחד לפי ענינו, דהכא בסוכה תלינן באין צריך לאמו, וגבי ראייה ביכול לעלות, וגבי לולב ביודע לנענע, וגבי ציצית ביודע להתעטף, וגבי תורה ביודע לדבר, ע"כ. ומעתה נוכל לומר שכונת הב"ח ליתן לתינוק שהגיע לחינוך לענין ברכה, ולא הגיע עדיין לחינוך שלא לשעום קורם קירוש, רחיינו שיודע לברך, ואינו בר הבנה להבין איסור טעימה קורם קירוש.

(ג) בב"י סימן ע"ר מביא בשם א"ח, דיש שאין אומרים במה מרליקין בע"ש של חנוכה, לפי שמזכיר שם פיסול שמנים שאסור להדליק בהם בשבת, משא"כ לגרות חנוכה מותרין. והב"י כתב שהמנהג לאומרו, ומרחח סברת הא"ח, דמה שמותר בחנוכה שמנים הפסולים לשבת, לא הוי בזה קולא לחנוכה, אלא משום חומרא דידיה הוא, שאסור להשתמש לאורה, וליכא למיחש שמא יטה, ע"כ. ויש להטעים טעמו של הא"ח, דמ"מ איכא בזה זילותא לחנוכה, שהרי קי"ל מדליקים בהן בחנוכה בין בחול ובין בשבת, והטעם דמדליקין בחול, משום דכבתה אין זקוק לה, ואח"כ בע"ש גופא הוי חומרא בחנוכה יותר מבשבת, אבל היתר שמנים הללו לימי החול, הוי משום קולא דחנוכה.

(ד) בסימן רע"א סעיף ד', לענין פורס מפה ומקדש, מביא המחבר ב' דיעות, אי מברך המוציא אחר קירוש, דעה ראשונה היא דמברך המוציא, וי"א שאינו מברך המוציא, ופסק הט"ז רכיון דספק ברכות להקל ודאי לא יברך המוציא. ומבאר שם הפמ"ג, דאע"כ דהכלל בשו"ע להלכה, כשהמחבר מביא ב' דיעות, דהלכה כדיעה א' בסתם, מ"מ זה רק בשאר דינים, דהוי דיעה א' בסתם כרבים נגר הי"א והוי כרבים נגר יחיד דהלכה כרבים, משא"כ בספק ברכות י"ל לקולא אף ברבים נגר מועטים, דלא מהני רוב נגר יחיד בברכות, דמ"מ הוי ספק, דרוב אינו ודאי, וספק ברכות לקולא, ולהכי פסק הט"ז כי"א שאינו מברך המוציא. ובזה יתורץ תמיהת הפמ"ג בספרו גינת ורדים כלל י' על התו"ט בפ"ו דברכות מ"ב, ער כמה מזמנין עד כזית ר"י אומר עד כביצה, וכתב בתו"ט, ופסק הרע"ב והלכה עד כזית, ואע"כ דהוי סתם דלעיל והשמש שאכל כזית, ואח"כ מחלוקת, ואין הלכה כסתם, מ"מ אשכחן ר' יוחנן דס"ל בכזית דקאמר לעולם אינו מוציא רבים ירי חובתן ער שיאכל כזית דגן, ע"כ.

ובגינת ורדים מבאר שם בענין הכלל דסתם ואח"כ מחלוקת אין הלכה כסתם, דלאו למימרא דבוודאי אין הלכה כסתם, אלא הסתם חשוב כרבים, וחזינו אי המחלוקת אח"כ הוי יחיד וחכמים או ת"ק עם יחיד, ואם מסכים הת"ק לסתם, הלכה כן. (וכן מבואר בתוס' ביצה ב' ע"ב). ועפ"י כלל זה, מתמה על קושית התו"ט, ולא ידענא מה בכך דהוי סתם ואח"כ מחלוקת, מ"מ הת"ק דהוא חשוב כרבים סובר בכזית, ולמה צריך התו"ט להביא סיעתא דאשכחן דר' יוחנן ס"ל בכזית.

אמנם עפ"י דברי הפמ"ג בסי' רע"א הנ"ל, סרה קושינו על התו"ט, דמחלוקת עד כמה מזמנין אי בכזית אי בכביצה, נוגע ג"כ על חיוב ברהמ"ז

בכזית או בכביצה, והוי ספק לענין ברכה, ועל כגון זה כתב הפמ"ג דלא מהני הסתם, דחשיב כרבים נגד היחיד לענין ספק ברכה, ולהכי הוצרך התו"ם להורות בכזית, מטעם ראשון דר' יוחנן ס"ל כן.

עולת שבת בשבתו

ויצא

וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך. במס' כתובות (נ' ע"א) איתא, שהתקינו חכמינו ז"ל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, דשני עישורין הוו להו חומש, עיי"ש. והא ראפקי' לחומש בלשון שני מעשרות, ולא כתב חומש בבת אחת, לאורויי רעדריפא שפי ליתן הצרקה בזה אחר זה מליתן הכל בבת אחת, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל במסכת אבות (פ"ג משנה ט"ו) עלה הא דתנן והכל לפי רוב המעשה, דשפי עדיף ליתן אלף זוז באלף פעמים, מליתן אלף זוז בבת אחת, יעו"ש. (הגאון מוה"ר בצלאל אשכנזי זצ"ל)

וישלח

במסורה ג"פ תיבת ולמי, ולמי אלה לפניך, ולמי כל חמדת ישראל (שמואל-א', ט'), ולמי אני עמל (קהלת ד'). יש לשלב דברי המסורה, דנודע אשר יעקב ועשו חלקו ביניהם נחלת שתי העולמות, יעקב נפל לו בנעמים חלקו בעוה"ב, ועשו לקח חלקו בעוה"ז, אמנם אף ליעקב מגיע ברכת עוה"ז, כי בהעדר הפרנסה בהרחבה בעוה"ז, א"א לארם לעבוד את השי"ת כראוי, לעסוק בתוה"ק ולקיים מצותי' כתיקונם ולגרל בנוי לתלמוד תורה, וכמבואר ענין זה בספח"ק נועם אלימלך בליקוטי שושנה עה"פ אשריך וטוב לך.

ולכן כששואל עשו את יעקב, ולמי אלה לפניך, כלו' איך מגיע לך כל העושר והרכוש הגדול הזה, הלא אתה בחרת חלקך בעוה"ב, ולמה זה אתה בא להשיג גבולי לקחת לך גם ברכת עוה"ז, על זה בא יעקב אבינו כמשיב, ולמי כל חמדת ישראל, זהו התורה חק, כלשון חכמו"ל (אבות פ"ג) חביבין ישראל שניתן להם כלי חמר"ה, וגם אי' בגמ' (שבת פ"ח ע"ב) אמרו לפני חמר"ה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות וכו', וזהו שאמר יעקב אבינו, ולמי כל חמדת ישראל, ר"ל מי הוא זה שעתידי לקבל את התורה, הלא רק בני ישראל רצו לקבל את התורה, ולא בני עשו, שהרי כשהקב"ה זרח משעיר למו שיקבלו בני עשו את התורה, סירבו ולא רצו לקבלה, וא"כ בדין הוא שיטלו בני ישראל שכרם אף בברכת עוה"ז, ובא הכתוב השלישי ומפרש, ולמי אני עמל, כלו' בא וראה מה כוונתי ומחשבתי בכל עמלי שאני עמל תחת השמש, הלא הוא רק למען קיום התורה ומצותי', ולכן שפיר מגיע לי ברכת העוה"ז, כדי לזכות עי"ז לחיי העוה"ב.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וישב

ונתת כוס פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו כי אם זכרתיני אתך באשר ייטב לך. הרצון באריכות הלשון בזה הוא, כלו', אל תאחז הענין כפשוטו שנלכדת בעונך שלא נזהרת איך להושיט הכוס לפרעה לנקוהו מכל סיג, ותחשוב אשר עתה תחגור עוז להושיט הכוס בנקיון רב, ושלא תתן הכוס בידו ממש, בלתי מפה המבדלת כמשפט הזרזים ביותר בנקיות, לא כן, רק תתן כוס פרעה בידו ממש, וככל משפט הראשון אשר הורגלת בו מאז בלי זרזות יתירה מאומה, וכל הרעה אשר מצאך, לא בחטאך נכשלת, כי אם השי"ת סיבב כן למען זכרתיני בעת ייטב לך.

(הגאון מוה"ר יהודה ליבוש דומו"ץ דק"ק קאזמיר זצ"ל²)

מקיץ

והרעב ה' על כל פני הארץ ויפתח יוסף את כל אשר בהם וישבר למצרים וגו', ובמדרש, על כל פני הארץ, אלו העשירים. הכוונה לדעתי, דהנה מה שתרגם הארץ ה' מאשר נרקבו תבואתם, אולם יש לחדש ולומר, דלא נרקבו כי אם תבואות העניים, משא"כ תבואות העשירים לא נרקבו כי עשירים יש להם מזל וישמרו מן המזיקין וכמו שאמרו במדרש עה"פ יברכך ה' וישמרך, יברכך ה' בממון וישמרך מן המזיקים, וע"ד שאמרו רז"ל בפסחים דף קי"א את שעתא קיימא לך, ופירש"י עשיר אתה ויש לך מזל טוב ולא תיזוק עיי"ש, והכא נמי מפאת מזל העשירים לא נרקבו תבואתם. אולם הרעב נסבה גם על פני כל הארץ הם העשירים, מפאת ויפתח יוסף את כל אשר בהם, היינו האוצרות שלהם שלא הרקיבו, וכמו שאמרו במדרש, המאושרין שבהם, היינו אותן שלא נרקבו, וישבר למצרים, שלקח בחזקה מהעשירים ונתנם לכל יושבי מצרים, על כן ויחזק הרעב בארץ מצרים, שגם להעשירים ה' רעב, והוא פי' נחמר מאוד.

(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאס זצ"ל³)

(2) הועתק ממכתבו של הגאון מוה"ר יהושע העשיל אשכנזי אבר"ק הוראדנא ולובלין זצ"ל, המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנאווערפען. (וכותב שם, דבר זה שמעתי בשם כבוד הרב הגאון מו"ה יהודה ליבוש ז"ל מיאנוב שה' מ"מ ומו"ץ בעיר מולדתי ק' קאזמיר).

(3) הועתק מכת"ק המונח בעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבר"ק יאס ז"ל. תנצב"ה.

תמיהות וישובים

שתי פליאות בשו"ת חתם סופר

בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סי' ר"ח) כתב, על הא דאחז"ל על ר' אבא (ביצה ל"ח ע"א) דכי סליק לארץ ישראל אמר יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל, ואמר מילתא ואחיכו עליה, ואח"כ הדר אחיכו עליה, ואמר ר' אושעיא דשפיר עבור דאחיכו עליה, וכתב החת"ס וז"ל: ומרגלא בפומי הוא, סוף פרק משילין כדסליק ר' אבא וכו', מה רצו חז"ל לספר בבזיונו של ר' אבא, הוי מצי למישקל ומיטרי בלי סיפור הלעג הלזה, אך מוסר השכל נשמע מזה, יען כי סליק ר' אבא התפלל יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל, ואין זה דומה לתפלת ד"ח בן דוסא שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו כי חברי, אבל הוא יתירה עשה שיאמר מילתא דתתקבל, מה לו אם יתקבל אם לא, אמור דברך לשם שמים, וע"כ נכשל דמחכו על כל דבריו, עד כאן דבריו הנחמדים. — וראה זה פלא שגם אותו צדיק נתפס בזה, בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' ס' ד"ה והאמנם, שכ' וז"ל: ומאשר לאדם דעת חונן, אשאל ואתחנן יחונני דעה בינה והשכל ולא אכשל ח"ו, ויהי רעוא דאימא מילתא דתתקבל, עכ"ל וצ"ע.

* * *

בשו"ת חתם סופר (חלק או"ח סי' קס"ה בסופו) בענין אם עשו נקרא זרעו של יצחק או לא, כתב, דאם נימא דזרע פסול לא נקרא זרעו, ניחא מה דיוסר הפייטן בשחרית יום א' דר"ה, „לְבָרְיָהּ תַּעֲמֹד בְּיוֹם זְכוּרָה“ (פי' לְבָרְיָהּ), וקשה דא"כ יהי' עשו בכלל, אמנם אי נימא דזרע פסול לא מקרי זרעו, אין עשו בכלל בְּרִיָּה, עכ"ד יעו"ש. וצ"ע דהפייט כולו מדבר ברחל, ולא ברבקה אם עשו, כמבואר למעיין שם, (בחזרת הש"ץ בפיוט המתחיל, אבן חוג), ופיוט זה מובא ברש"י (בראשית ל', כ"ב) בפסוק ויזכור אלקים את רחל „הוא שיוסר הפייט, הארמון כבש שלא חלה צבה לקחתה לו ונתבבלה“, שרחל חששה שמא יגרשנה יעקב ועשו יקחנה, וצ"ע ליישב דבריו הק'.

(הרב הגאון מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ ז"ל רב דק' בית אהרן כפלעטבוש*)

(*) ב' הערות הללו נמסרו אלינו מאת בנו ידידנו האברך החשוב הוקר והנעלה בנש"ק מו"ה יונתן בנימין כ"ץ נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו

המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומחודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

אסיפת פאקש — שנת תר"ד לפ"ק

בחודש אלול שנת תר"ד לפ"ק, נתקיימה אסיפת הרבנים בעיר פאקש יע"א במדינת אונגארן. סיבת התוועדות הרבנים היתה כגלל ירירת הדת ופירצת הדור שהתחילה ע"י המתחרשים במדינת אשכנז, והכתה שורש גם בארץ הגר. העסקן העיקרי בהכנת האסיפה, ה' הרב הגאון מוה"ר מאנדל פרידלענדער אבד"ק יערגן זצ"ל⁽¹⁾. הג"ר מאנדל נסע במשך כמה חרשים בשנת תר"ד לפ"ק, מעיר לעיר ברחבי המדינה לקבץ חתימות הרבנים לטובת האסיפה, ולהזמין לכוא ולקחת חבל בהאסיפה אשר זמנה הוגבלה ליום חמשה עשר לחודש מנחם-אב. יושב ראש של האסיפה, ה' הגאון מוה"ר שרגא פייבל הלוי הורוויץ אבד"ק פאקש ופאפא זצ"ל⁽²⁾, אשר חוץ מגרולתו בתורה, ה' מפורסם ביראתו וצדקתו. כשהגיע הג"ר מאנדל הנ"ל לעיר אונגוואר, והמתיק סוד עם הגאון אב"ד מוה"ר מאיר א"ש זצ"ל⁽³⁾, הציע לפניו הגאון מהר"ם א"ש שראוי להשיג תחלה רשיון להתוועד, מאת הקיסר בעיר מלוכה וויען יע"א, והוא בעצמו ערך מכתב אל הבאראן אנשיל ראטהשילד בעיר פפר"מ, שיכתוב אל אחיו הבאראן זלמן ראטהשילד בעיר הבירה וויען, שישתדל בזה אצל הקיד"ה, ופקד אז על הג"ר מאנדל הנ"ל, שיתאמץ להשיג על מכתב זה, הסכמת רבנים אחרים. — וזה לשון המכתב⁽⁴⁾:

אל נגיד ושר ישראל, נזר ישורון, פאר היקרים, יקר במפוארים, גביר הגבירים, והדר הישרים, משוש כל הארץ, תהלתו באיים יגידו, ויספרו ממרחק כבודו, ה"ה השר המפורסים לשם ולתהלה בכל אפסי ארץ מחסה לעמו ועומד בפרץ כקש"ת מוהר"ר אנשיל נ"י באראן פ' ראטהשילד לעד יזרח כשמש אורו וכירח יכון לעולם ועד.

אדיר ישראל, נגיד רב תכונות, הנה אנחנו חתומי מטה עם עוד רבים מרבני מדינתנו מתנפלים לפני הדרת תפארתו, יאיר פני כבודו אלינו, וקוראים מן המצר אליו שר הקודש לפרום כנפי צדקתו עלינו ויהי' בחסדו ובעזרת השי"ת גם לנו

(1) יש אליו תשובות, בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' מ"ח, בשו"ת בנין ציון ח"א סי' קנ"ד וסי' קנ"ה, ובשו"ת יד אלעזר סי' פ"ה וסי' ק"ט.

(2) נולד בשנת תקנ"ה לפ"ק. למד בצעירותו בעיר קאלוב, ואחר חתונתו דר בעיר מארע. בשנת תקצ"ה לפ"ק נבחר לאבד"ק פאקש, ומשם נתקבל בשנת ת"ר לפ"ק לאבד"ק פאפא. חיבר ספר שאלות ותשובות, ועריין לא נרפס. נלב"ע ביום י"ז לחודש אדר שנת תר"ה לפ"ק.

(3) כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס נ"ז עמוד נ"ד.

(4) מכתב זה ה' מונח בעזבון הרה"ג מוה"ר מרדכי מאיר פרידמאן ז"ל הרב מקיצע, והגיע אלינו כהשתדלות ירדינו הרב יצחק ישעי' ווייס נ"י והרב אלכסנדר זושא קינטסליכער נ"י מבני ברק. (מכתב זה הופיע כבר בקובץ מעין התורה בחודש מנחם-אב תשל"ה, ונרפס כאן שנית עם כמה תיקונים עפ"י עצם הכת"י). חוד והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

למחסה ולמגן — יען ראבה עינינו מגי עוני, שחה לעפר נפשינו, בראותינו כי גם במדינה הזאת, אשר מלפנים הלכו בטח בתומם, בדרך ה', עתה גם יחלו גם פה לפרוץ פרוץ, יום יום תרד בעוונותינו שרבו, כבוד התורה הקדושה, יום יום יבואו פריצים ויחללו יקרה, נמצאו במקצת ערים בני בליעל אשר בדגליהם תרמסנה עטרת הדת, אין שבת ומועד נחשב מאומה, ויחרפו תורת ה' והתלמוד ביד רמה, אוי כי אזלת יד ואפס עצוד ועזוב בקרבנו בעו"ה, אוי לנו כי יש בקרבנו עתה מאשרים מתעים, יבלעו אורחות ישרים, כמו בקרבנו בעו"ה סודרים למורים, וקלים, למנהלים עם ה', ריקים לא ידעו מאומה בתלמודינו הקדוש אשר ממנו תצא תורה והוראה, המה יורו, וכל רוח אין בהם, והן אמת כי מרבית עם ה' אשר בארץ עוד קר עם אל, ועם ה' נאמן, אבל רבים מן הנגידים והעשירים אשר יבחרו להיות חפשי מן מצות ה', אלה בעצם ישאלו ומקלם יגיד להם, ויש מקוה לישראל על זאת, אם יתאספו רבני וחכמי הארץ יחד ויגדרו גדר ויתקנו תקנות טובות, הן בעניני המורים בעם ה', והן לענין הדת, ויבקשו אחר כן מלפני אדונינו מלכינו הקיסר יר"ה, יחזיק בזרוע עוזו הרברים, לא ישיב בחסדו פנינו ריקם, (כן שמענו מחכמי הנוצרים), אבל יראנו לנפשינו להתאסף מבלי רשות הקיסר"ה, וגם לבוא אח"כ לפניו להחזיק אשר נעשה מבלי רשות, ואם אמרנו נבוא לחצר המלכות לבקש רשות להתאסף, קלים יהיו רודפינו ויקדימונו לסכל ולהפר עצתנו לטובה, ולזאת גם אל אחי אדונינו, הגביר השר מו"ה זלמן נ"י באראן פ' ראהטשילד, יראנו לגשת, פן יסבו לבכו הטוב מעמנו, לזאת אליו שר הקודש, שמנו פנינו, שמענו כי ענות צדק ויראת ה' ואהבת תורה והתלמוד בקרב לבכו הטוב יחדיו תמים עם גדולתו.

והננו מתחננים אליו בכל לב יחזיק במעוזינו בעזה"י, ינהלנו בעצתו וימליץ בעדינו לפני אחיו הגביר והשר, אשר בעזה"י כל יוכל יפיק לנו רצון מאת אדונינו הקיסר יר"ה להתאסף ולתקן תקנות טובות ולהחזיק בדינו אחרי כן, מה רב טוב אשר יעשה אדונינו השר כזה זכות רבים כזה אין לו קץ צדקתו תעמוד לעד, ולזכר עולם יהי צדיק, ואנחנו יום יום נשא כפינו אל אבינו שבשמים, ימים על ימיו יוסיף ושנותיו לדור ודור, יאריך שנותיו בנעימים, ויהי אדונינו וצאצאיו בגדולתו כל הימים, עד יבן ה' מקדשו כמו רמים, ויעמוד הכהן לאורים ותומים. דברי עבדיו המשתחווים מרחוק לעומתו, ומיחלים כעל מלקוש לתשובתו. והנה בחרנו את הרב המאה"נ מו"ה מאנדל נ"י האבדק"ק יערנן יע"א להתנפל לפני כבוד תפארתו בעד כולנו, יתן ה' וישים בפיו בשורה טובה להשמיענו במהרה. נכתב היום יום ה' ג' תמוז תר"ר לפ"ק אונגוואר יע"א.

הק' מאיר א"ש¹

חופק"ק

אלעזר שטראסער²

אב"ד דעיר חדש והגלילות

הק' יקותיאל יהודי טייטלבוים²

חופק"ק אוהעל והגלילות

הק' שלמה זלמן פערלשטיין⁸

אבד"ק אונסראדף והקאמיראט סיפסע

הק' יוסף הלוי ליכטמאנ ³	הצעיר עקיבא שטיינהרץ ⁹
חופק"ק זבאראב והגלילות בקומידאט שארוש	בעל מחבר משביר בר מא"ז זכרון יוסף זצ"ל חו"פ קובנא והגליל אראווע
הק' נפתלי בהמרי ⁴	הק' יוסף שמואל הלוי ¹⁰
מווהריין והגליל	חופ"ק טרענשיין
הק' ליב פאפער משטאמפע ⁵	הצעיר אברהם יצחק ווי"ב ¹¹
החוב"ק קיצע והגליל יע"א	חפ"ק פ"ש והגליל יע"א
בער מיקלאש ⁶	

- (1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' נ"ז עמוד נ"ד.
- (2) הוא הנח"ק בעל ייטב לב זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י"ט.
- (3) נולד בשנת תקל"ג לפ"ק לאביו הנאון מוה"ר צבי הירש שמערן אבר"ק ראמבראווא. ה' תלמיד מובהק להנאון מוה"ר ליבר חריף מקראקא זצ"ל. ואחר חתונתו נסע להנח"ק מוה"ר יעקב יצחק מלובלין זצ"ל. בשנת תקס"ד לפ"ק נתקבל למלאות מקום אביו כאבר"ק ראמבראווא, ובשנת תקע"ז נבחר לאבר"ק זבארוב. קצת מחירושו ותשובותיו נרפסו בספר עמורי אש לבית יוסף, ובסוף ספר משובב נתיבות (רפוס מונקאטש — תרס"ג). נלב"ע עשרה ימים לחורש כסלו שנת תרי"ז לפ"ק.
- (4) הוא הנאון מוה"ר נפתלי לאשכרון בנו של הנאון מוה"ר יהודה לאשכרון מפרעשבורג. שימש כדומ"ץ רק"ק מיקלאש ואח"כ נתמנה לאבר"ק ווהריין, וסוף ימיו נתקבל לאבר"ק סאנשוב. בשו"ת חתם סופר נרפסו כמה תשובות אליו.
- (5) ה' תלמיד להנאון בעל חתם סופר זצ"ל. בתחלה שימש כאבר"ק טשזו ובשנת תקפ"ג נתקבל לאבר"ק קיצע. יש אליו תשובות בשו"ת חת"ס. נפטר ביום כ"ח אלול שנת תר"ה לפ"ק.
- (6) הוא בנו של הנאון מוה"ר סיני אבר"ק מיקלאש. ה' תלמיד להנאון בעל חתם סופר זצ"ל. בתחילת שימש כראבר"ק מיקלאש, ובשנת תקצ"ג נתמנה לאבר"ק מיקלאש. נרפס ממנו ספר מנחת עני על הש"ס.
- (7) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ט עמוד כ"ו.
- (8) ה' תלמידו של הנאון מוה"ר חיים מוולאזין זצ"ל. בשנת תקפ"ח נתקבל לאבר"ק אונסראף. נפטר ביום כ"ו לחורש כסלו שנת תר"ל לפ"ק.
- (9) הוא בנו של מו"ה משה יעקב שטיינהארט מפיוורא (בנו של הנאון בעל זכרון יוסף אבר"ק פיוורא זצ"ל). למד בישיבת הנאון בעל חת"ס זצ"ל. בשנת תקע"ז לפ"ק נתמנה לאבר"ק קובנא. הוציא לאור ספר משביר בר מזקנו הנאבר"ק פיוורא, והוסיף בו חירות שלו. גם יש אליו תשובות בשו"ת חת"ס האו"ח סי' קל"ג ובחיו"ר סי' ט"ז. נפטר ביום ג' לחורש שבט שנת תר"ו לפ"ק.
- (10) הוא הנאון מוה"ר אהרן יוסף שמואל הלוי בנו של הנאון מוה"ר יחזקאל הלוי אבר"ק טרענשיין זצ"ל. ה' תלמיד מובהק להנאון בעל שמן רוקח זצ"ל אשר לקחו לחתן לבת בנו הנאון בעל שערי תורה זצ"ל. בשנת תקצ"ט נבחר למלאות מקום אביו כאבר"ק טרענשיין. נרפסו אליו תשובות בשו"ת חת"ס ובשו"ת מחנה חיים. נפטר עשרה באב שנת תרמ"ב לפ"ק.
- (11) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' קכ"ו עמוד י"ג.

בירח ימים אחר כתיבת מכתב הנ"ל, פנה הגאון מהר"ם א"ש זצ"ל במכתב נלהב*) אל הגאון מוה"ר יהודה אסאד זצ"ל שכיחן אז כאבר"ק סעמניץ, וז"ל:

בעזה"י. יום וי"ו עש"ק יו"ד אב תד"ר לפ"ק אונגוואר יע"א.

ה' אלדים עליון, יראנו בנחמת ציון, את כבוד ידך ה' וידידי הרב המאה"ג הגאון המהולל החרוף ובקי צדיק מושל ביראת אלדים כקש"ת מו"ה יודא אסאד נ"י האבר"ק סעמניץ יע"א.

הגיעני אמרותיו המהורות, והנה הוא מבקש לדעת מה עמי אודות בני נבל אשר חורשים און ומבקשים להשכיח תורת ה' מישראל, וזה החלם בתורה שבע"פ (וכמ"ש הר"מ בפ"ה המשנה על צדוק ובייתום) ה' יהי' בעזרינו, כי אפס עצור ועוזב בעו"ה, להשתדל בחצר המלכות יר"ה אודות לימוד תורה שבע"פ בלבד, איך נייחל עזרה משם, אחרי כי רבים מבני עמנו קמים לנגד התלמוד, השעה משחקת להם בעו"ה, והשרים אשר הזכיר הגאבר"ק ווערבוי¹), מי יודע את אשר עמו אודות הדבר. ואולם לבקש מהם לחזק דת ישראל, כי יש אפילו מן המורין אשר אינם לא ישראל ולא נוצרים, אף כי רבים מהמון עם, מאמונת ישראל וחוקי תוה"ק יצאו בעו"ה, ולאמונה אחרת לא באו, לזאת אנחנו מתחננים, אחרי כי האמונה יסוד חברת אדם, לתת לנו רשיון להתועד יחד לתקן ולחזק בדיק הדת ולחקים אותה, לזה לא יתנגדו שרים הגדולים אשר בחצר המלכות אשר לא מבני עמנו, אבל העוברים מבני עמנו המה יתנגדו בכל עוז לעומת זה ג"כ בעו"ה.

וזה איזה שבועות היה פה הרב מיערגן²), אשר התאמץ כבר זה כשלש שנים על הדבר, להשתדל לבלתי יקומו מורים לעם ה' במדינתנו אשר יפרו חוקים ומשפטים, ולא נגמר הדבר. ועתה בא הנה, ובירו כתוב מן הגאבר"ק כאנהארט³), ופאפא⁴), כי הסכימו שיתאספו יחדיו רבני המדינה בפאקש, ויגיעצו יחדיו בחמשה עשר באב הבע"ל, וכן חתומים על המכתב הנ"ל עוד רבנים אחרים. ואמרתי אל הרב מיערגן, אם יתאספו יחד הרבנים מאליהם, אולי יעלילו עליהם אויבי ה' מבני עמנו, כי הוא וועד מבלתי רשיון, וגם אם יודע להם הוועד, הלא יתאמצו בכל עוז להפר עצת חכמי הזמן, ואם אמרנו הבוא נבוא אל השר ראהטשילד אשר בוויין, גם אותו יעטרו ויסכבו אנשים אשר אין חפץ להם בתורה וכ"ש בתלמוד. לזאת יעצתי לבוא לפני השר היקר ראטהשילד אשר בפפ"ד, אשר שמעו הטוב הולך וגדול גם ביראת ה' ואהבתו... וביקש שיכתוב בעדינו אל אחיו השר אשר בוויין, ייטב עמנו להשתדל לנו רשיון מן הקיר"ה, להתאסף ולתקן

(*) מכתב זה הגיע אלינו מאוסף „כנסת ישראל" של ירידנו הרבני הנגיד הנכבד והנעלה מו"ה ישראל שטערן נ"י מלונדון. ישא ברכה מאת ר'.

(1) הוא הגאון מוה"ר בנימין וואלף לעוו זצ"ל בעל שערי תורה.

(2) הוא הגאון מוה"ר מאנרל פרידלענדער הנזכר למעלה.

(3) הוא הגאון מוה"ר יצחק משה פערלס זצ"ל.

(4) הוא הגאון מוה"ר פייבל הורוויץ זצ"ל, הנזכר למעלה.

ולאשר ולחזק את אשר יתוקן. ולזאת כתבתי אל השר אשר בפפ"ד כתב תחנה (בשם רבני המדינה ברובם) על זה, וחתמתי שמי, ונתתיו ביד הרב מיערגן, ואם יסכימו רבנים אחרים אשר במדינה, יבואו גם הם על החתום, ואח"כ יסע הרב הנ"ל לפפ"ד, כן כתבתי ונתתי ליד הרב הנ"ל, ובפי מלאתי לאמור להרב הנ"ל, כי עכ"פ יתאמץ שיסכימו ג"כ לזה בק"ק פרעשבורג חכמי ואצילי מכם שעתה. ולא אכחיד כי גם על זה ינוע לבבי כנוע וגו', יען עז יד בני בלעל, ועוד כי גם הכשרים המתאמצים להלחם לעומתם, ירא אנכי כי אין מחשבתם זכה לשם ה' אלדינו ולכבוד תורתו בלבד, ובכעין זה שיש לחוש ח"ו לתקלה, צריך לעיין בכל שינויין דישנו במגילה וד"ל. זולת זה, אחרי כי יש עלינו דאגה רבה בקרב המדינה, אין רצוני לשלוח עצות מרחוק, ואחרי כי כבר יצא כנוגה צדקת הרב החסיד והצדיק את הצדיק, אין לי חפץ עתה לשלוח דברים למרחוק. ואבקש מאת מעכת"ר נ"י כי יכסה הדברים אשר אני כותב במכתב הזה, ולא יגלה הדבר כ"א לצנועים, ובכל יאמר לאחרים, עד כי נראה איך יהי הדבר. הנה בעו"ה אין עצור ואין עזוב, ה' בחדרו יאמר במהרה ראו עתה וגו' ויכפר אדמתו ועמו, ויעשה לכבוד שמו, ויראנו בנועמו, כחפצו וחפץ ידידו, הק' מאיר א"ש חופק"ק

באותן הימים קיבל הג"ר מאנדל מיערגן ידיעה, שהאסיפה נתאשרה מאת הקיר"ה, ומחמת סיבה זו, שהוצרכו להמתין על הורמנא דמלכא, נדחה זמן האסיפה שהיתה מוגבלת על ט"ו מנחם-אב, והוקבעה על ב' דר"ח אלול. והוא ההעתק ממכתבו של הג"ר מאנדל הנ"ל אל הגאון מוה"ר יהודה אסאד זצ"ל*):

בעה"י. מוצאי שבת קודש י"ט אב תר"ד לפ"ק פה יערגן.

שובע שמחות, ורב ברכות, לכבוד אחובי ידידי ורב חביבי הגאון המפורסם הבקי העצום צדיק וחסיד קרוש עליון כק"ש מוהר"י אסאד אב"ד ור"מ בק"ק סעמנישץ והגליל ג"י לנצח.

שלום לו ידידי איש אלקים. — הנה זה ימים אשר לא כבירים שקבלתי כמה וכמה מכתבים מגאוני מדינתינו, וגם בפקודת אנשי חיל דעפאטירשען במדינתנו, ובהם בקשו ממני, שאעבור בכל מדינות אונגאריין, ואקבץ כל הרי ישראל גדולי רבנן למקום א' לעמוד נגד המתקוממים פורצי פרץ מהרסי הדת. והלכתי מביתי בחמשה ועשרים יום לחדש אייר ועברתי בכל המדינה מקצה ועד קצה, ובשבוע העברה באתי לביתי בשלום, והסכימו כולם פה אחד ולב אחד בקשר אמיץ וחזק בלי שום ספק ובלי פקפוק כלל וכלל שיביא כלם בברית יחד להתאסף באחד לחדש אלול לק"ק פאקש, כי הוא בטבור הארץ, ויכול כל איש לבוא שם על הספינה

(*) גם מכתב זה הגיע אלינו מאוסף „כנסת ישראל" של ידידנו הרבני הנגיד הנכבד והמרומם מוה"ה ישראל שטערן נ"י מלונדון. טוב עין הוא יבורך.

בהוצאה קטנה, וגם ראשי אלפי ישראל יבואו שמה, ולע"ע מנין הרבנן אשר הם מוכנים ומזומנים לבוא, יותר ממאה, השם ישמרם, ואתמול קבלתי כמה וכמה מכתבים מגאוני מדינתנו, ובהם בקשו ממני עוד הפעם שאכתוב גם לגדולי רבנן אשר לא הייתי אצלם, וגם המה יכתבו לכל געשרדוקטס במדינתנו לאיזהו גדולי ישראל הזמנה לאסיפה.

ועתה יסלח לי ארוני הנאון על אשר לא באתי אצלו לדבר את פיו קדשו, כי לא מזדון לבי נעשה זאת, רק מחמת כמה וכמה סיבות, ראשית כי פנה הקיץ והקציר, ובזמן הקור והחורף יהי' קשה לזקנים וישישים לבוא שמה, ע"כ מוכרח אנכי לכתוב לכל גדולי רבנן אשר לא הייתי אצלם, ואעפ"כ את הדבר ישר בעיני כ"מ הרמה, ימחול נא כ"מ לכתוב אלי מיד, ואבוא אצלו על איזה שעות לדבר מענין זה את פיו קדשו, ואל ירא ואל יפחד, כי הוא בהורמנא דהפחים וסגני מדינתנו, ולרוב שרדתי יהיו דברי המועטים, (יערב) [ערבים] לפניו כמדובים, ואקצר.

ואסיים בברכת השמים, וה' יברכהו בברכה המשולשת בתורה ועשרת תפארת תמנונו, ויהי' הוא וצאצאיו בשוב כל הימים, עד יבנה ה' מקדשו כמו רמים, ויעמוד הכהן לאורים ותומים.

דברי ידירו המצפה כעל מלקוש לתשובתו, ומשתחוה מרחוק לעומתו,

מנרל פרידלענדר

שלוחי רחמנא

(המשך בקובץ הבא ברצ"ה)

יהוה מקרי ואילדים יחזק לבנו כמרוקיס, והלך חלופים
קמחכט הימים, וה' יברכה! קברות העשויים קמח
ועלמט תפארת תפארת, אוהביו ויחבביו קיזק
הימים, לדי יקני, הקצרים כפי פאסי, והלחמיה
לאורית ואמית, בקרי יחבביו המספר כל יוק
לעומת, ומשתחוה מרחוק לעומתו
שלוחי רחמנא

מכתבים אל המערכת

יום א' חיי שרה תשנ"ב.

לכבוד העורך „כרם שלמה“ שליט"א.

(א) בבקשה למצוא מקור לרברי רבינו סעדי' גאון שכתב בפירושו עה"ת בזה הסדרא, כי „אונן ממכרו אינו מכר ומקחו אינו מקח“ כל זמן שמתו מוטל לפניו, ולכן מצינו באברהם אבינו שנשא ונתן עם בני חת, לאחר שקם מעל פני מתו, עכ"ר.

(ב) בכרם שלמה קובץ ק"מ אלול תנש"א בעמוד מ"ה, כתב מוהר"ר יהושע מונרשיין נ"ו שספק גדול הוא אם כבר קמה וגהייתה כת הקראים כדורו של רבינו גרשום מאור הגולה. — ויש להעיר על זה, [א] ראשית כל, רבינו גרשום ה' תלמיד של רב האי גאון, וממילא ה' בימי עלומיו בארצות המזרח. [ב] סוחרים מארצות המזרח הביאו ספרי הגאונים לארץ אשכנז כשבאו על ימי השוק (ומשם ה' לו לרש"י רברי הגאונים), וגם מצינו שאחר מבעלי תוספות קילל את הסוחרים המביאים את ספריו של ר' סעדי' גאון, ובפרט את ספרו „האמונות והרעות“. [ג] איסור חמין בשבת הוא מנהג קראים, והוא דבר ידוע מימים קרמונים.

בכבוד רב,

אברהם שווימער

ברוקלין, ניו יארק

בס"ר.

אל כבוד המערכת „כרם שלמה“:

אבוא בזה עם קצת הערות על קובצי כרם שלמה, ואבקש להדפיסם.

(א) בקונטרס ק"ט עמוד ח', בהגהותיו של הגאון יעב"ץ זצ"ל על תשובות מהרי"ק (שורש מ"ד) בענין חיוב כיבוד זקנו, הביא ראי' מדברי המדרש בפרשת ויגש, עיי"ש. — עיין בספרו שו"ת שאילת יעב"ץ חלק ב' סי' קכ"ט אות ב', שכתב הוא בעצמו על דאי' זו, שאין בה ממש, ראשו מאברהם אבינו ניקו וניגמור, דשאני אברהם דקון ויושב בישיבה ה', וכל אדם חייב בכבודו בלא"ה, עיי"ש.

(ב) בקונטרס הנ"ל עמוד כ"ד אות ז', נרפס: ב' שעורים ברחבן, או שנים באורכן. —

בטח יש כאן ט"ס, וצ"ל ז' שעורים ברחבן, ורו"ק.

(ג) בקונטרס קכ"ג עמוד י"ח בהגהותיו של הגאון ר' שמואל סג"ל לנרא זצ"ל על הל' גיטין (סוף סימן קכ"ט) אורות כתיבת שם אביעזר בגט. — עיין בזה בשו"ת תשובה מאהבה חלק א' סי' נ"ב אות ד' ואת ו'.

(ד) בקונטרס קל"ב עמוד ל"ז במדור תמיחות וישובים, הובא תמיהה מהגאון ר' שלמה מונייאן זצ"ל על תשובות בית יעקב סי' ק"ל שכתב רספק בן מ' לראשון או בן ז' לאחרון רשאי לשמא לשניהם, ותמה על זה ממשנה שלימה בסוף פרק י"א דיבמות. — כבר קדמו בפליאה זו בתשובות חכם צבי סי' כ"ז בסופו, עיי"ש.

(ה) בקונטרס הנ"ל עמוד מ"ג אות א', בענין קריאת פרישת עריות במנחה דיוהכ"פ. — עיין בספר נפש חיה על שו"ע או"ח סי' תרכ"ב, וקדמם בהגהות יד אפרים על שו"ע או"ח סי' תרכ"ב.

(ו) בקונטרס ק"ל עמוד מ"ח, הובא הערה על ספה"ק קרושת לוי, שהביא פסוק, כי שמש ומגן ד' צבאות, ולשון הפסוק הוא, כי שמש ומגן ד' אלקים (תהלים פ"ד, י"ב). — אעתיק מש"כ בענין זה הגאון המקובל רמ"ע מפאנו זצ"ל במאמר שבירי לוחות, וז"ל: במקומות רבים מהזהר תמצא, כי שמש ומגן ד' צבאות, ואל תתמה, כי זהו דרך הגמרא ג"כ, לדרוש הפסוקים בחלוקה וחסיד ויתיר, ממה שהם כתובים במקומם, כי היכי דתתפרש

ממילא ההוא דרשא רעלה קיימי, (ואחרי שמאריך שם בענין זה, מסיים): ואל תתפתה להאמין בחכמי ישראל תנאים ואמוראים, רלא דייקי בקראי, ולא שנתחלפו ספרי המקרא בהמשך הדורות, ח"ו לא תהא כזאת, כי כבר העמדתך על האמת, ומינה לא תזיע, עכ"ל. (ז) בקונטרס קל"ט עמוד כ"ה במכתבו של הגה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל, הביא מרבני הזוה"ק שצריך להזכיר בתפילה שמו ושם אמו. — בספר פנים יפות עה"ת בסוף פרשת בהעלותך כתב וז"ל: כבר אחז"ל שכל הלחשים והתפלות לקיום בריות הגוף, היא בשם אמו, ותפילות עליות נשמה, בשם אביו, עכ"ל.

(ח) בקונטרס הנ"ל עמוד ל' העיר על דברי שו"ת מהר"י ברונא ממס' ביצה דף ו' ע"א. — עיין בזה בספר גליוני הש"ס להגאון ר' יוסף ענגיל זצ"ל, במס' ביצה ז' ע"א. (ט) בקונטרס ק"מ עמוד מ"ו (אות ז'), הביא קושיית המהרש"א במס' כ"ב דף ט"ז, איך לא הסתכל אברהם אבינו בשרה, הלא אסור לו לארס לקרש אשה ער שיראנה. וציין הכותב לרבני הרמב"ם בפ' המשניות במס' אבות, שלא הסתכל בצורתה הסתכלות שלמה, עיי"ש. — עיין בספר צירה לדרך בפרשת לך (ר"ה הנה נא ירעת), שהעיר כבר בזה, והביא דברי הרמב"ם הנ"ל. (וט"ס יש שם, שנרפס הרמב"ן, וצ"ל הרמב"ם).

(י) בקונטרס קמ"א עמוד נ"ה (אות ק"ר) הובא בשם הגאון בעל חכם צבי זצ"ל בענין סגולה לעשות שותפות עם גדולי ישראל. — ענין זה הובא ג"כ בספר לחם שמים לבנו הגאון יעב"ץ זצ"ל במס' אבות פרק ה' משנה י' שכתב וז"ל: ושמעתי מפי אבא מורי ז"ל, שכך עשו האחים הרבנים המובהקים וגבירים גדולים בני יעיש למהר"ט ז"ל, שלקחוהו לביתם על מנת שיתפרנס מכיסם בשוה ויטול חלק בנכסיהם כשותף, ומשם זכה לכל הגדולה שלמד תורה בריוח בלי שום טררה, שהם עסקו במשא ומתן, והוא חלק עמהם, ולא טרח כלל, לזכר עולם יהיו צדיקים כאלה, שהרבו והרביצו תורה בישראל בדרך זה, באופן היותר שלם האפשרי, כי כגון זה אוכל התלמיד חכם לחמו בלי בושה, ולבו פנוי לתורה, עכ"ל.

(יא) בקונטרס קמ"א עמוד ט"ו נרפסה תשובה מהגאון ר' שלמה זלמן אולמאן זצ"ל אבד"ק מאקאווא, מיום עש"ק פ' ויצא תרכ"ה לפ"ק. — זה לא יתכן, כי הגאון הנ"ל נפטר ביום י"א שבט שנת תרכ"ג לפ"ק*).

החותם בכל חותמי ברכות,

ישראל פריינד

ירושלים עיה"ק

בס"ד. יום שנכפל בו כי טוב פרשת ויצא תשנ"ב לפ"ק פה ניו יארק יע"א.

החזה"ש למע"כ העורך הנכבד שליט"א.

מאוד אני מתענג מנופת צוף כרמכם המשובח, וביחוד בתתכם כבוד וזכרון לראשונים, ולרוב מגנזי ידידנו הרגול הרה"ח ר' שאול הופסטרער שליט"א מעירנו אנפוערפן יצ"ו. וראיתי להעיר הערות קצרות.

(א) בגליון קל"א עמוד ס' העיר הר"ר שמואל מנחם שניאורסאהן שיחי' ע"ד מה שכתב בסח"ק זהירי חמה למהר"א אזולאי ז"ל (ברף ל"ח ע"א) דס"ל לה"ש רצ"ל ר' „ובכן“ בדרכת ימים נוראים, ופעמיים מראה מקום לס' התיקונים, ולא מצא מקומו שהור. והנ"ל דכן איתא בזה"ק בפרשת בראשית (עמוד צ"ב) ובפ' במדבר (עמוד דל"א), ומובא במג"א סי' תקפ"ב סק"ו, וז"ש דס"ל לה"ש. ואפשר דהמקור לתקונים הוא מעות, וכוונתו לרבני הזוה"ק. (ובהגהות לספר ררכי חיים ושלום העתיק ג"כ רצ"ל ר' פעמים ובכן, ומקורו בתיקונים כמובא במג"א, ובאמת המג"א מציין דק לזוה"ק וכנ"ל).

(*) יש כאן טעות הדפוס, וצ"ל תרכ"ה לפ"ק (בבית), והוא שנת תר"ז לפ"ק. (המערבת).

(ב) בגליון קל"ז עמוד מ"ז, מובא קושיא בסוגיא רמתן תורה במס' שבת פ"ח ע"ב, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי ה' אלקיך וכו', לא יהי' לך, שוב מה כתיב בה, זכור את יום השבת לקרשו וכו', שוב מה כתיב בה לא תשא וכו'. ולכאורה אין זה לפי סדר הכתובים בעשרת הברכות. — והנ"ל בפשיטות, שמקורם הוכיח להם משה רבינו ע"ה שעל עיקרי הדת ג"כ אין להם ענין כנתינת התורה, דאין להם שייכות בה, ולכן אחר שהזכיר אנכי ולא יהי' לך, שהם ענין האמונה הקדום, מזכיר את יום השבת, שהוא ג"כ אמונה, שהיא מעיקרי הדת כאו"ל רכל המחלל את השבת ככופר בכל התורה כולה, וכל ענין התורה היא האמונה כמאה"כ וכל מצותי אמונה, ובא חבוקק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחי', נמצא שאין להם ענין בעיקר מצות התורה, וזה פשוט.

(ג) שוב שכתתי בגליון הנ"ל בעמוד מ"ה, בענין שומאת כהנים בזמן הזה, והובא שם מספר אנרגא דכלה, דהלכו הכהנים למירון בא"י. — הנה בספר רבדרי יחזקאל למרן הנה"ק משינאווע זי"ע, כתב לברר שהוא איסור מה"ת לכהנים לשמאות עצמם אל קברי צדיקים, והביא לזה ראיות ברורות, אמנם באמת מבואר בכמה מקומות שאין בצדיקים אמתיים שום שומאת, ובדברי יחזקאל נדחק לתרץ כמה מקומות. ובספר ישמח משה פ' שמיני מסיק דבאמת צדיקים אין להם שומאת אך לא ניתנה לנו להתנהג בדין זה כי הכרעה זו אין רעה האנושי מקפת אותו כי אני ה' חוקר לב ובוחן כליות כתיב, והארם יראה לעינים, ולכך אין לנו להתנהג כן, אלא אם נודע לנו שהוא צדיק, כדי שלא לחלק בין צדיק לצדיק, דאין כח המבחין בדינו, עיי"ש. ויתיישב בזה הרבה סתירות ברבדרי חכמ"ל בענין זה.

אנב ג"ל מה שראיתי מקשים, רבשבת דף ל"ג ע"ב איתא, ברשב"י אחר שיצא מן המערה תיקן להם בית הקברות דהי' בה ספק שומאת, והקשו הא ספק שומאת ברה"ר טהור, ומה הועיל בזה לכהנים, הא ממילא שפיר עברו דרך שם דספק שומאת ברה"ר טהור, וקושיא אלימתא היא. והנ"ל עפ"מ ש"כ הרמב"ם ז"ל בחלכות אבות השומאת פט"ז ה"א דהטעם שספק שומאת ברה"ר טהור משום דספר"א מה"ת לקולא ואסור רק מדרבנן, ולכן בספק שומאת טהור, ובספר פנים יפות סוף פ' קרח כתב לתרץ שיטת הרמב"ם בפ"ט מהלכות טו"מ הלכה י"ב דס"ל סר"א מן התורה לקולא, דקשה דא"כ לא משכחת תרומה תלוי' דהא מן התורה היא לקולא, ותירץ דהחמירה התורה בתרומה טפי בספיקא דאורייתא דשאני לאווין דכהנים דחמירי, וכן כתב בספרו המקנה במס' קידושין (דף ע"א). והשתא אתי שפיר, כיון דכהנים ספר"א לחומרא, לא שייך לומא אצלם ספק שומאת ברה"ר טהור, דהיא מטעם ספר"א לקולא, כמו ש"כ הרמב"ם הנ"ל, ולכן בכהנים ספק שומאת ברה"ר טמא דספר"א לחומרא, ולכך הוצרך רשב"י לתקן, והבן.

ועוד ג"ל בפשיטות, עפ"י מש"כ במנחת חינוך מצוה רס"ט, לחקור בהא דקיי"ל ספק שומאת ברה"ר טהור מגזירת הכתוב, אי נימא רכיון דטהור מותר כהן לשמא את עצמו לכתחלה בספק מת ברה"ר, או נימא שאף שהוא טהור מ"מ לענין הלאו הרי הוא כשאר איסורין וספיקא דאורייתא לחומרא, עיי"ש. אמנם בצ"ח במס' ברכות דף י"ט ע"ב פשיטא לי' דכהן אסור ליטמא לספק שומאת ברה"ר, דלענין איסורין ספיקא דאורייתא לחומרא, עכ"ר. וא"כ ניחא, דהוצרך רשב"י לתקן להם בית הקברות שהי' ספק שומאת, כדי שיוכלו הכהנים לעבור דרך שם לכתחילה, והבן.

(ד) בגליון קל"א בעמוד כ"ה בהערות של הנאון ר' צבי הירש מאגליר אבד"ק סאנגרוהט זצ"ל, נסתפק אם ענין שבועה היתה נוהגת גם בבני נח, כגון אבימלך שהשביע לאברהם אבינו, וכן לכן שהשביע ליעקב אבינו, ואברהם לאליעזר וכו', וציינתם לעיין בזה במל"מ הלכות מלכים פ"י הלכה ז' (בר"ה ודע). והנה המשנה למלך כתב שם בסיום דבריו בזה"ל: סוף דבר אני נכון בזה והדבר הזה צריך תלמוד וצריך אני להתלמד ממקום אחר, עכ"ל. וכראי לצ"ח מה שכתב בזה בקונטרס חידושי ודרשות להנה"ק מסאטמאר

ז"ל, ראפשר לומר כוונת המל"מ במה שמדגיש שצריך להתלמד, "ממקום אחר", דהיינו לא מכח נדר ושבועה, אלא מענין אחר לנמרי, דהנה בירושלמי יש פלוגתא בהא דאמרין דינא דמלכותא דינא אי שייך בישראל ג"כ או דוקא במלכות עכו"ם, דעל דבר שהוא נגד התורה לא שייך דינא דמלכותא, אלא בדבר הרשות, אבל בעכו"ם כו"ע מודי דאמרין דינא דמלכותא דינא, אי מה"ת, או מדרכנן, וזהו משום דבני נח נצטוו על חרינים, ומה שהמלכות נזרז הוי דינא, וה"נ נזרז שכל הנודר או נשבע מחויב לקיימו, א"כ החיוב אצלם לקיים מכח דינא דמלכותא דינא, וא"כ לק"מ קושיית המל"מ, דקיום השבועה כאבימלך לא הו' מחמת שחלה השבועה, אלא מכח דינא דמלכותא, והיינו הלימוד ממקום אחר, דאינו מריני שבועות אלא מכח דינא דמלכותא, ודפח"ח.

ובזה אשים קנצי למילי, ביקרא דאורייתא.

חק' עזריאל שעהר
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

בעברי במשעול הכרמים, פגשתי בתמי' של הרב שלמה זלמן נאדראן שליט"א מגיד שיעור בישיבתנו חק' (בקונטרס קכ"ב במדור מכתבים אל המערכת עמוד מ"ד), שכתב להעיר דלא מצינו בשום מקום איסור להדליק את המנורה בבית המקדש בשמן טמא, וא"כ לאיזה צורך ה' הנס חנוכה. ובתוך הדברים כתב, דאולי יש איסור להכניס דבר טמא להיכל, ודחה תירוץ זה, דכיון דשמן אין לו טהרה במקוה אין כאן איסור דאורייתא להכניסו במקדש כמבואר במס' עירובין דף ק"ד ע"ב, ושוב כתב דאולי עכ"פ יש איסור דרבנן, יעו"ש.

הנה מש"כ דאולי ה' אסור להכניס שמן טמא לביהמ"ק, אין לזה הבנה לכאורה, שהרי לא הכניסו את השמן להיכל אז, כי השמנים כבר היו מונחים בהיכל מתחלה, וכלשון הנמרא במס' שבת, וטמאו כל השמנים „שבהיכל“, ועיין עוד בספר בתי חנוכה (בתחלת הספר) שכתב כן להריא, שהשמן בלי שום ספק ה' מונח בהיכל. ובפרט לפי מש"כ חתתם מופר בדרשותיו על חנוכה בר"ה והדליקו נרות, דהדליקו אז בחצר ולא בהיכל, בוודאי דאין שום מקום לומר דה' איסור בהכנסת השמן טמא להיכל, שהרי הדליקו בחצר ולא בהיכל.

שאל וחזקאל וואלדנער
תלמיד בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, בתיים

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידידנו

האברך היקר מו"ה אלכסנדר אליעזר קנאפלער נ"י

בהלקח מאתו אביו

הרב הגאון מוה"ר יצחק נפתלי קנאפלער ז"ל אבר"ק משילע

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

ואלה יעמדו על הכרכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יהושע העשיל קינרייך נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן בן ציון בייגעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' אלישע הלוי יונגרייז נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' בן ציון יהושע אשר אונגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד געללער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה דוד יהודה ד'אנקאנא נ"י מטאראנטא להולדת הנכרים
להרב חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י מגיד שיעור בישיבת בית מאיר להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים ישעי' שווימער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים אברהם הכהן קוואדראט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חנוך ארי' קליין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק צבי סופר נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי מנחם מיללער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א רומו"ץ דערה החרדית
בירושלים עיה"ק ור"מ דישיבת דברי חיים להולדת הנכר
להאברך היקר ר' משה אברהם כאלדינגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה צבי הלוי שלעפעריג נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אביעזרי וואגשאל נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' אלטר משה קעסלער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אלי' ליפשיטין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אלעזר דוד פאללמאן נ"י להולדת הבת
להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת

הנכרה

להאברך היקר ר' בן ציון פיהרער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ברוך יחזקאל הלוי שטורם נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' חיים צבי הלוי ראטענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים שלמה בייגעל נ"י להולדת הבת
להרב יהושע צבי הלוי יונגרייז שליט"א אבר"ק טאלטשאוו להולדת הנכרה
להאברך היקר בנש"ק ר' יעקב יהודה כץ נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק יהודה שמאיע נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק יחיאל בריון נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנדא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה עדעלמאן נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלם לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ניסן נ"י לאירוס
בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר נפתלי יונה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אברהם בן ציון וואלצער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חנינא נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה צבי שלום מיללער נ"י לאירוס בנו-נכדו הב' החתן
הנעלה כמר יצחק מאיר יחיאל נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אברהם יעקב ריעגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחיאל מיכל נ"י
לאירוס בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה אליעזר מרדכי דעפרים נ"י מאנטווערפן לאירוס הב' החתן
הנעלה כמר יעקב אריאל נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה ארי' מרדכי אפסעל נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ברוך נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה יעקב ראובן נייפעלד נ"י ממאנטריאל לאירוס בנו-נכדו הב'
החתן הנעלה כמר נפתלי משה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אשר חיים הכהן ווייס נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אליעזר ליפא שאול
הכהן נ"י לאירוס בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר דוד משה הכהן נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנטריאל ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה
נ"י לאירוס בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר מנחם מענדל נ"י תלמיד
ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יעקב מרדכי קעללמאן נ"י לאירוס בנו הב' החתן הנעלה כמר
שלמה חיים נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יצחק ארי' גוטמאן נ"י לאירוס בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק מרדכי ברינגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה אלי' נ"י
לאירוס בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה ירחמיאל הלוי בירנבוים נ"י לאירוס בנו הב' החתן הנעלה כמר
שלום נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישראל מינצער נ"י מירושלים עיה"ק לאירוס בנו הב' החתן
הנעלה כמר יחזקאל ברוך נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח מו"ה מאיר רייכבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מנחם צבי נ"י לאירוס
בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה מנחם שמואל הערבסט נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חיים נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י לאירוס בנו-נכדו הב'
החתן הנעלה כמר יוסף משה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה משה חיים מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן דניאל נ"י
לאירוס בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה פערלמאן נ"י לאירוס נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה נחמן מנחם פייג נ"י לאירוס בנו הב' החתן הנעלה כמר יהושע
אברהם צבי נ"י תלמיד ישיבתנו

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט"ו קונטרס ג' (קמ"ג) טבת תשנ"ב

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

לחנוכת בית תלמוד תורה כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א י

מדור זכרון לראשונים

גליון ספר פרי חדש הגה"ק בעל ישמח משה אבר"ק אוהעל זצ"ל י
ברין חזקת רבנות על הגלילות הגאון ר' חיים מו"ץ דק"ק סמיטשין זצ"ל יב
ברין הג"ל הגאון ר' אברהם מררכי רימאלט אבר"ק דאבראמיל זצ"ל יר, יט
ברין הג"ל הגאון ר' שבתי הכהן רפאפורט אבר"ק דאמבראווא זצ"ל טו
בענין ברבים ליכא חשרא הגאון ר' מנחם פרוסטיץ אבר"ק צעהלים זצ"ל כא
בענין מחזירין זל"ז ביוכל הגאון ר' משה לאנדסבערג ריין בק"ק פוזנא זצ"ל כב

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז ז"ע כר

מדור זכרון לאחרונים

חידושים על מס' תענית הג"ר יעקב שור אבר"ק קישוב ז"ל כה
דבר נחמד על פ' שמות הג"ר זאב גינצלער אבר"ק דיארמאט הי"ד ז"ל מא

מדור פלפול והלכה

ברין מטבעות שנתעכבו בטעלעפאן הרב מוה"ר אברהם רוד הורוויץ שליט"א צג
ברין שבועת עד אחד ר' אפרים בינדיגער נ"י מח

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת נ

מדור תמיחות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים נב

זכור ימות עולם

אסיפת הרבנים בעיר פאקש בשנת תר"ד לפ"ק נר

מדור תעודות וסמיכות

כתב, "מורינו" הגאון ר' יחזקאל קצנאליבויגן אבר"ק אה"ו זצ"ל ס
כתב, "קבלה" הגאון ר' שמואל ענגיל אבר"ק דאראמישלע זצ"ל סא
דקדוקי סופרים נג
מכתבים אל המערכת סא
צילומי כתבי קודש כ
ברכות והודאות סר

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1992

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנגיד המופלג הנכבד והמפורסם
נדיב ושווע ומוקיר הבנן
רודף צדקה וחסד כל ימיו
והציל נפשות רבות בשנות הזעם
ה"ה מו"ה חיים במו"ה משה אלי הכהן ע"ה
שמערן

נפטר בשם טוב
עש"ק פ' ויחי י"ז ימים לחודש טבת שנת תשל"ז לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

זאב הכהן שמערן
לונדון

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אבי מורי הנה"ח הנכבד

מו"ה שלמה יוסף כמו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה
נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ק

אמי מורתי

מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה
נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנם,

אהרן אלי' קינרייך

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הרה"ג החסיד המפורסם משרידי דור הישן
מוה"ר דוד צבי כמו"ה אשר ישעי' הכהן ז"ל
נפטר בשם טוב

ביום י"ט לחודש טבת שנת תשל"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישראל יעקב הכהן קאהן

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הנה"ח הנכבד מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנער ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום כ"ג לחודש טבת שנת תשל"ג לס"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דברי ברכה לנתינת ספר תורה

הנה כאשר בני ישראל מתאספים בהמון חוגג ויוצאים במחול בשמחה של מצוה לכבוד המקום ולכבוד התורה, עת רצון היא להמשיך שפע ברכה מן השמים לכל השמחים בשמחת תורתנו הקדושה.

ואפשר לומר בדרך מליצה בפרשתנו, בדברי יעקב אבינו לפני ברכתו את בני יוסף הצדיק כתיב, ויאמר קחם נא אלי ואברכם. כי יעקב אבינו הוא עמוד התורה, כנודע. ובס' מגלה עמוקות כתב, יעקב נוטריקון יו"ד עקב, לרמוז על עשרת הדברות וקע"ב תיבות שיש בהן, שיעקב הוא שורש ועיקר לכל התורה כולה. והנה תיבת נא פירושו בקשה ותפלה, כאו"ל אין נא אלא לשון בקשה ותחנונים. ובכרי שיעלו תפלותינו לרצון לפני אדון כל, מסוגל מאוד הצירוף של תורה ותפלה במקום אחר, כראיתא בגמ' (ברכות ח' ע"א) רבי אמי ורב אסי אע"ג דהוי להו תליסר בי כנישתא בשבירי לא מצלו אלא ביני עמודי רהו גרסי. ולעניננו נוכל להעמיד זה בלישנא דקרא, ויאמר קחם נא אלי ואברכם, שיעקב אבינו אשר הוא עמוד התורה אומר, קחם נ"א אלי, קחו את עמוד התפלה המרומז בתיבת נא, לצרפה אלי, אל עמוד התורה, וקרבו אותם אחר אל אחר והיו לאחדים בידכם, ואברכם, כי אז תשאו ברכה שלימה : ד' בזכות התורה והתפלה גם יחד.

וכן יצו ד' אתנו היום את הברכה, וממקום תורה ותפלה זה, יושפע לנו שפע רב ברוחניות ובגשמיות, ובאו עלינו כל הברכות הכתובות בספר התורה הזה ביצועות ורפואות ופרנסות טובות וחיי נחת ושמחה ערי נזכה כולנו יחד לאור הגאולה ע"י ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

לחנוכת בית תלמוד תורה

במדרש שוחר טוב (תהלים ל') מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, אמר ר' אבא, מהו אל רביר קדשך (שם כ"ח), ממקום שהדברות יוצאות לעולם, שנאמר (ישעי' ב') כי מציון תצא תורה ורבר ד' מירושלים. ולהלן שם במדרש, אמר הקב"ה הואיל ואתה חשבת לבנות בית המקדש, אעפ"י ששלמה בנך בונה אותו, על שמך אני קורא אותו ואני כותבו, שנאמר מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, לשלמה אינו אומר אלא לרוד.

ובספר סמיכת חכמים (בסוף ההקדמה) עמד על רברי המדרש הללו, כי לכאורה יש להבין מפני מה הביא כאן דרש זה של רבי אבא שלכך נקרא הביהמ"ק בשם רביר קדשך שמשם יוצאות הדברות לעולם, איזה שייכות יש לזה

(*) אמרי קודש הללו נאמרו ביום א' פ' ויחי העל"ט, ח' טבת דהאי שתא, בעיר טאראנטא, בעת שמחת הכנסת ספר תורה לבית מדרשנו דשם, ואח"כ בסעודת מצוה לחנוכת הבית, בנין הת"ת ישיבת באבוב בני ציון.

עם הפסוק מזמור שיר חנוכת הבית לדוד. עוד הקשה, כי דברי המדרש הם סותרים לזה הכלל שאמרו חכמינו ז"ל במדרש אגדה, אין המצוה נקראת אלא על שם מי שנומרה (הובא ברש"י פ' עקב עה"פ כל המצוה) וכן אמרו בנמרא (סוטה י"ג) א"ר חמא ב"ר חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, שהרי משה רבינו התעסק לבדו בעצמות יוסף להעלותם מארץ מצרים, ומקרא מלא רבר הכתוב (יהושע כ"ר) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים וגו', ואם כן אפילו יצויר שרוד המלך ה' עוסק בבנין בית ר' כל ימי חייו, ורק שלא ה' זוכה להשלים זה הבנין אלא שלמה בנו ה' גומרו, ה' ג"כ ראוי ונכון שיקרא הבית על שם שלמה, כי הרי הוא ה' הגומר, כ"ש וק"ו שלא ה' רק במחשבתו של דוד לבנות, ושלמה בנו ממסד ועד טפחות וגמרו כולו, ככתוב (מ"א ו') ויבן את הבית ויכלהו, עאכו"כ שתהא נקרא על שמו ולא ע"ש דוד אביו, ואף לדעת המפרשים שרוד התחיל בבנין היסודות וכרה השיתין, עכ"ז מהראוי להיות נכתב ונקרא על שם שלמה, שהוא ה' הגומר, ואין המצוה נקראת אלא על שם מי שנומרה.

ולתרץ קושיות הללו, נקדים מה דאיתא בנמרא (סוטה כ"א ע"א) דרש רבי מנחם ב"ר יוסי, כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו'), תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור, לומר לך מה נר אינה מאירה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מנינה אלא לפי שעה, ואת התורה באור, לומר לך מה אור מאיר לעולם אף התורה מנינה לעולם. — ביאור הענין הוא, שהגם שאי אפשר לשער ערך כל מצוה ומצוה ויקרת חשיבותה, כי היא רם ונשא מאוד ולגדולתה אין חקר, מ"מ יש יתרון ומעלה למצות תלמוד תורה, כי המצוה נמשלת לנר, אשר אורו מוגבל לפי גודל וקוטן הנר, ואחר שכלה הנר, פנה זיוה וחדל אורה, כך המצוה אינה מאירה ומנינה אלא לפי שעה בעת עשותה, כי הרבה מצות עשה זמן קיומם מוגבל לעתים ידועים ולמאורעות שונות, כמו המצות עשה שהזמן גרמא, דכשעבר זמנה בטלה יכולת קיום המצוה, כי לכל זמן ועת לכל חפץ, אולם לימוד התורה נרמזה לאור, אשר לא יתכן בו ענין העדר והפסק, כי מאיר ובא, מיום אשר אמר אלקים יהי אור, עד היום הזה, כמו כן התורה, כתיב בה (יהושע א') לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה וגו', נמצא שאין לך שעה ופרק שארם מישראל פטור הימנה, וכל שעתא ושעתא זמני' הוא, ולכך מאירה ומנינה תמיד לעולם ולעלמי עלמאי.

ובאמת שונה היא המצוה בכללה מתלמוד תורה, כי המצוה אשר צונו ד' לעשותה, באפשרי לאדם לקיים מעשה המצוה בשלימות ולגומרה, משא"כ לימוד התורה, אי אפשר לגומרה ולהגיע עד תכליתה כמאה"כ (איוב י"א) ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים.

ו"ל דמהאי טעמא נקראת התורה בשם ראשית, כמו שאמרו חכמיו"ל (ב"ר פ"א) אין ראשית אלא תורה כמד"א (משלי ח') ד' קנני ראשית דרכו וגו', להורות שהתורה היא ראשית בלי תכלית, ודבר אלקינו יקום לעולם באין העדר והפסק כלל, ולכן נוהגין בכל תפוצות ישראל ביום שמחת תורה כשעושין שמחה לגומרה

של תורה, מתחילין תיכף ומיד שוב בבראשית ברא אלקים, לנעץ סופה בתחלתה, כי אין לה לתורה גמר וסוף רק המשך עולמית. וזהו המכוון בברכת התורה, אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נפע בתוכנו, שאנו מורים לד' שהנחילנו את התורה שהיא ענין נצחי וחיי עולם לנו ולבנינו לדור ודור ולנצח נצחים.

וזה"ש"כ (דברים ה') את הדברים האלה ריבר ד' אל כל קהלכם וגו' קול גדול ולא יסף, ומתרגמינן, קול רב ולא פסק, והכוונה בזה, כי מאז אשר ירד ד' על הר סיני וישמיע את הור קולו ללמד תורה לעמו ישראל, הנה קול ד' בכח יוצא בלי הפסק בכל עת ובכל שעה לכל אחד ואחד מישראל עד סוף כל הדורות. ויש להעמיס ענין זה במה שאמרו חכמז"ל (ע"ז ג' ע"ב) בשעה רביעית מאי עבד קוב"ה, יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה, שכביכול בכבודו ובעצמו מלמד תורה לעמו ישראל בכל יום ויום, וחונן רעת למלמדי תינוקות של בית רבן, ומשפיע גם להני ררדקי רבי רב כח אלקי של אהבת תורה ויראת שמים, שילכו מחיל אל חיל רגנא בתר רגנא במסלה העולה בית א"ל. ומיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, כי משגלו תשכ"ר מירושלים גלתה שכינה עמחם, ועתה בזמן הגלות, הבל פיהם של תינוקות שאין בהם חסא, עולה למעלה לריח ניחוח אשה לד'.

וכן מצינו שכל התורה כולה וכל החידושי תורה של תלמידי חכמים המיינעים את עצמם ולומדים תורה בקרושה ופיהרה כדבעי למיהוי, נקראים על שמו של משה רבינו שנא' (מלאכי ג') זכרו תורת משה עבדי, וכל ת"ח וצדיק ברורו נקרא נ"כ בשמו, כאו"ל משה שפיר קאמרת, כי משה בחיר ד' פתח פתחי עולם ועלה למרום וירא ראשית לו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, וכיון שהוא התחיל זכה ונקראת כולו על שמו, וזהו ענין אתפשטותא דמשה בכל דרא, שכל מלמד ומרביץ תורה, הוא שלוחו ובא כחו של משה רבינו ללמוד תורה עם בניו, תורה צוה לנו משה מורשה מרור לדור כל ימי עולם.

והנה מורעת זאת שתכלית המכוון בבנין בית הבחירה הי' כדי שממקום זה יזרח אור התורה לכל בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם, וכמו שאחז"ל (תענית פ"ז ע"א) למה נקרא הר המורי, הר שיצא ממנו הוראה לישראל, ופירש"י, רכתיב (ישעי' ב') כי מציון תצא תורה וגו', ואומר (דברים ל"ג) יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל, ומקום מושב הסנהדרין הגדול שבירושלים קבוע בלשכת הגזית שבבית המקדש, כמו שכתוב בתורה (שם י"ז) כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' וקמת ועלית אל המקום וגו' ובאת אל הכהנים וגו' ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא וגו' על פי התורה אשר יורוך וגו'. ועוד מבואר במדרש (הובא בילקוט ראובני פ' יתרו) כי הר סיני הוא הר המורי, שהר המורי נעקר ממקומו למרבר סיני וניתנה עליו התורה, וחזר שוב לירושלים ונבנה עליו בית המקדש, והכל אחד הוא.

ובזה יתורץ בטוב מעם קושיות הסמיכת ואין כאן שום סתירה כי לא ראי זה כראי זה, ושפיר אמרו חז"ל אין המצוה נקראת אלא על שם מי שנומרה, כי כל מצוה יש לה ראשית אמנם יש לה גם אחרית, ויתכן לקיימה בשלימות מרישא ועד נמירא, ועל כן יאמרו חכמינו ז"ל (ירושלמי פסחים פ"י) המתחיל

במצות אומרים לו נמור, כי בענין המצוה העיקר הוא הנמר וההשלמה, משא"כ לגבי בנין בית מקדשינו, הרי כל עיקר ענינו הוא שמשם תצא תורה והוראה לישראל כמבואר לעיל, כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, וכבר הקדמנו דבלימוד התורה אין אחרית למו, על כן בשכר שרור המלך תיכן עצה ותחבולה לבנות ולכונן את בית חיינו, ויהי דוד בבל דרכיו מתחיל, אעפ"י ששלמה בנאו כולו ונמרו, מ"ם זכה דוד ונקרא על שמו, כי בתורה הקדושה הכל בתר רישא גריר.

וזהו הרמז באו"ל (ר"ה כ"א) דוד מלך ישראל חי וקים, וכי יעלה על הדעת שהוא חי וקים לעולמים, אלא מאחר שהבית נקרא על שמו, שם עולם ניתן לו אשר לא יכרת, כי השפעת התורה יוצאת משם לעד ולנצח, ואעפ"י שחרב בית מקדשנו, מרום מראשון עדיין בקרושתו עומרת, כי זאת התורה היא נחלתנו לדורות עולמים, ודוד המלך שקנה מאדונה היבוסית את הר המוריי, הוא הר סיני, קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, ועל כן נקרא חי וקים.

ומעתה יאירו כשחר נכון דברי המדרש בראש אמרינו, כי נאה ומתאים מאוד במזמור שיר חנוכת הבית לדוד, לדרוש למה נקרא הבית בשם דבי"ד קדשך, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים, והוא מפני הרבדות המונחות בארון בדביר קודש הקדשים, לומר לך שיסוד הבית הזה שנקרא שם דוד המלך עליו, הוא, שמשם יזרח אור תורת ד' חוקיו ומשפטיו לישראל. ומה נמלצו לשון חכמים ממקום שהרבדות יוצאות לעולם, כלומר לעלם ולעולמי עד, כי התורה נמשלה למים שאין להם סוף ולעולם היא לנו עוז ואורה כנ"ל בארוכה, ובשביל שרור הכינה וגם חקרה ונתן נפשו עלי, אמר לו הקב"ה על שמך אני קורא אותי ואני כותבו, שנאמר מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, לשלמה אינו אומר אלא לדוד. וכתבום הזה בעמרנו כפתח שער בית ד' החדש, ומחנכים בית גדול וקדוש שמגדלין בו תורה וקדושה, נשירה לד' במזמור שיר חנוכת הבית לדוד, כי דוד המלך, הוא דוד בעצמו בהיכלו כולו אומר כבוד בנן ערך העליון עוסק בשירות ותשבחות על אשר נתוסף בנין ביהמ"ק מעט, ונמצא עוד מקום לד' משכנות להשראת השכינה בעוה"ז, וזהו מחובר לטהור והמשך ישר לאותו בנין בית עולמים שנבנה על היסודות שהניח דוד המלך, כי אנן שליחותיהו דקמאי קא עבדינן להרבנות אור התורה ואת המאור שבה המחזיר למוטב, וכל חיינו ואורך ימינו זאת מלאכת עבודתנו שנהי' מעלין בקודש בהרחבת גבולי הקדושה בכל אתר ואתר, זה חלקנו מכל עמלנו אלו הבנים לגדלם לתורה ויראת ד' סהורה מעושרים במדות טובות בדרך הסלולה לנו מכ"ק אבותינו ורבותינו הקדושים זי"ע מוסרי דוד ודור, כן יעזרנו ד' על דבר כבוד שמו להמשיך הלאה לקבץ ולרבוץ פעלים לתורה וחסידות, כי בתורה אין נמר והשלמה רק עלינו להתמיד באין הפוגה בעבודת הקודש של בנין בית ד' להאיר את חשכת הגלות בתורה ועבודת השי"ת, ולהיות מוסיף והולך ואור עד נכון היום שיוחזר העמדה למלכות בית דוד בזכות הרבצת תורה והרלקת ניצוצי קודש נשמות כנ"י להכניסם תחת כנפי השכינה, ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר הוא יבנה ביתו בקרוב בנין עדי עד, ויעשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם במהרה בימינו אמן.

גליון ספר פרי חדש — הל' טריפות

מהנה"ק בעל ישמח משה אבר"ק אוהעל זצ"ל⁽¹⁾

פי' כ"ט פק"א. ואם תאמר ואיך כתב הרב ז"ל ששאר ז' מיני טריפות יש בהן ספיקין מותרין, והא קי"ל ספיקא ראורייתא לחומרא, וי"ל שהרב אזיל למעמי' שכתב בכמה מקומות מחבורו, ומכללם בפ"ט מהל' שומאת מת, שכל הספיקות בין מטומאות בין ממאכלות אסורות בין מעריות ושבתות אין איסורם אלא מרברי סופרים, והם ראו להקל בקצת ספיקות של שאר ז' מיני טריפות.

ג.ב. נראה כדמות ראי' דספק מן התורה אסור, מהא ראצטריך וספרה לה דער אחר נאמן כו', ולפי דעת הנמ' בריש נישין ראינו נאמן אלא בלא אתחזק, א"כ ער אחר למה לי, ויש לישב ודו"ק.

ש.פ. הנה הרב בהנ"ה לקמן בס' נ' כתב וז"ל, כל מקום שאין יכולים לתלות שנעשה לאחר שחיטה אעפ"י שהוא טרפות שיש לו בדיקה אם לא בדקוהו או שאין יכולים לברוק הרי הוא כספק טריפה ואוסרין אותו, ולא אמרינן נשחטה הותרה אלא ברבר שנוכל לומר שנעשה הריעותא לאחר שחיטה ולא יצאת מחזקתה מחיים וכו', וכבר השינו מהר"ם מלובלין בתשו' בס' ס"ו ויפה כיון, ודלא כהט"ז וס' בסוף סי' מ"ח וש"ך בס' נ', ע"ש.

ג.ב. שתיק דרמ"א איירי במקום שצריך בדיקה, וא"כ האיסור שכיח והוי כמו ספק דרוסה עכ"ל, אבל הא לא אריא, דמה שנצריך בדיקה, משום דע"י הריעותא מחשבינן למיעוט המצוי, ובעי בדיקה כמו הריאה, אבל לאסור לגמרי במקום שלא בדקוהו או שאין יכולים לברוק, לא...⁽²⁾.

ש.פ. נמצינו למדין מרברי התוס', דהיכא רצידי האיסור והיתר שקולין וכי הררי נינהו, תלינן להקל, משום דבהמה בחזקת היתר עומדת, ואוקמינן אחזקתה ואף בריעותא מחיים, וכן דעת הרא"ש וכו'. וקשה טובא על זה מהא דאמרינן באלו טריפות (דף נ"א ע"א) התיא איירדתא דהוה שדרן כרעי' בתרייתא, אמר רב יימר האי שגרונא נקטה, מתקף לה דבינא ודילמא חוט השדרה איפסיק. והרי הכא דפסיקת חוט השדרה לא שכיח טפי משגרונא וכו', ואעפ"כ מתקף דלהוי טריפה, או נצריך בדיקה לפחות, משום דדילמא חוט השדרה איפסיק, וכי לית לי' לרבינא נשחטה בחזקת היתר עומדת, וצ"ל דאה"נ דלית לי' ולא קי"ל כוותי' בהא וכו', אך קשה מהא דרמסיק תלמודא הלכתא כרב יימר, שגרונא שכיח, חוט השדרה לא שכיח, משמע דאי כהררי נינהו חיישינן, וצריך לרחוק ולומר דקושטא דמילתא

(1) הגהות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר פרי חדש על יו"ד (פיורדא תקכ"ט), והגיעו אלינו מאת ידידנו האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה צבי יעקב אורטנברג נ"י מירושלים עיה"ק. הור והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.
(2) באשמת הכורד נקצץ הסיום, וחבל על ראברין.

קאמר תלמודא ולרווחא דמילתא, אבל אה"נ שאף שהאיסור וההיתר שוין, תלינן לקולא. תו קשה מה דאמרינן התם, מקיפין בבני מעיים מקיפין בריאה, פי' שאם נמצאו נקובים לאחר זמן ואין ידוע אם מחיים או לאחר שחיטה, מדמין ומקיפין, ואי לא אידמו מוכחא מילתא לאיסורא שפי מלהתירא, ומיהו קשה אמאי מדמין ומקיפין.

נ.ב. ולא ידעתי אמאי רחק כל כך, וכן כהא שנשאר בקושיא אמאי מדמין, לא ידעתי למה, דיש לומר דקושית דבינא שמא נפסק חחוט, היינו דסובר דע"י הרעותא מחשבינן למיעוט המצוי ובעי בדיקה עדיין כיון שיכולים לברקן, כמו בריאה, וכן היינו שעמא דמדמין בבני מעיים, ומסיק דשגרונא שכיח חוט השררה לא שכיח, ואף שם שיש רעותא, לא חש למיעוט המצוי, ולא בעי בדיקה, ודו"ק.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאלער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומחודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנחלת המערכת

בדין חזקת רבנות על הגלילות⁽¹⁾

מהגאון מוה"ר חיים מו"ץ דק"ק סמיטשין זצ"ל

ב"ה. יום ד' כ"ו אדר תרי"ב לפ"ק פה סמיטשין.

רב שלום וברכה, לרב האי נאון הגדול המפורסם ובקי בחררי תורה
עוקר הרים ארוז לבנון ונמע שעשועים נודע בשערים שמו נדול
בישראל כש"ת מו"ה אברהם אב"ד דק"ק ראברמיל נ"י⁽²⁾.

הנה זה רבות בשנים אשר החזיקו אנשי קהילתינו מודה צדק, והמ"ץ קיבל
שכר כתובות וקידושין וכל שאר הכנסות מקהילתינו השייכים למורה צדק, והורה
באו"ה ובין איש לרעהו בלי שום מוחה ועירעור, ולערך שנים ושלושים שנה אשר
אאמו"ר הרב מו"ה יצחק ז"ל נתקבל פה למ"ץ בהסכמות ובסמיכות הצריקים
הקרמונים, ואחריו זה לי ארבע עשרה שנה אשר אני במקומו בהסכמת ובסמיכות
הגדולים אשר מסביב, ובפרטות הרב הצדיק הגדול ליהודים אשר שמו נודע
בשערים הגדולים המפורסמים מו"ה מרדכי דוד זצוק"ל⁽³⁾, וה"ה הרב הגאון הישיש
מו"ה שמעון הלוי ז"ל מק"ק ראמבראווא אשר ה' למ"צ בק"ק ראמבראווא
לערך ששים שנה, ושאר צדיקי הדור, ואני הייתי תמיד מסר קידושין ורן בריני
ממונות והוראות או"ה, ובקולי ישמעו בעז"ה כל אנשי עיר, ומהם היו פרנסתי
המצומצמת.

(1) בענין זה, אם יכולים בני הכפרים להתפרד מבני העיר ולקבל על עצמם רב ומורה
צדק, כבר רנו בזה האחרונים בהרכה תשובות, וכ"ק מרן הנה"ק מצאנו זי"ע בשו"ת
דברי חיים ח"א וז"ר סי' ג"ב האריך בזה (כנראה שנכתבה התשובה על גיון רידן), ומסיק
בזה"ל: היוצא לנו מזה, באם שיראה הרבנים להבד"צ והרבנים הסמוכים לשתי העיירות,
שיהי' עי"ז כבוד התורה וכבוד שמם, אזי בודאי יוכלו להתפרד כאין מוחה, אך אם ח"ו
יהי' עי"ז פריקת עול, בודאי אסור להם ולשום בן תורה להיות אתם במעל ח"ו וכו', אך
כשיקבע להם ב"ד קבוע בודאי המה כשאר ערי ישראל, וכן אנו נוהגים, ולא יחלוק על זה
רק החולק על האמת, עכלה"ק. (ועיין עוד בזה בשו"ת שאילת שלום ח"ב סי' רע"ו ר"ה
אמנם, ובס' תשובות בית הלל סי' ל"ז, ובשו"ת עין הבדולח סי' כ', ובשו"ת זכרון יהודה
ח"ב סי' קע"ח).

כל התשובות בנדר"ו הנרפסים כאן, נעתקו מכת"י מעתיק א' והגיעו אלינו על ידי
ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה חיים איינהארן נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ב' עמוד ט"ז.

(3) הוא הנה"ק מוה"ר מרדכי דוד אונגער מראמבראווא זצ"ל. נולד בשנת תק"ל
בערך לאביו הרח"צ מוה"ר צבי הירש אונגער. בימי חורפו ה' תלמיד מובהק בגולה
ובנסתר אצל הנה"ק המגיד מקאזניץ זצ"ל, ואח"כ נסע בקביעות להנה"ק הרבי מלובלין
זצ"ל. ה' חביב ונערץ עד מאוד בעיני הנה"ק מצאנו זצ"ל, שהי' מחותנו. נרפס ממנו
כמה תשובות בסוף ספר שובע שמחות, ואיזה נרפסים נרפסו ממנו בקובצנו כרם שלמה
במרור עולת שבת בשבתו. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום ז' לחודש שבט שנת תר"ג
לפ"ק, ומנ"כ בעיר ראמבראווא.

וכעת זה שנתים אשר נתקבל לרב בדאמבראווא הרב מו"ה שבת ב"ץ ראמפאורט⁴ רך בשנים, ורוצה לקפח פרנסתו, באומרו, לו משפט המלוכה גם בקהלתנו, וכבר באו אלי מהקרייזאמט ע"י מכתביו שהרבה לשלוח לשם, ות"ל לא הועילו מעשיו כי אנשי קהילתי היו בעוזרי, ואנשי קהילתי לא היו משועבדים בשום פעם לדאמבראווא בענינים כאלה, וזה יותר ממאה שנים אשר לא הי' רב בדאמבראווא, וגם הנאון הישיש מוה"ר שמעון מ"ץ דק"ק הנ"ל, לא בא לכאן בשום פעם לסדר קידושין ושאר כיבודים השייכים לרב, וידוע לי ולכל האנשים מסביב אשר כל ימי היות אבי ז"ל כאן לא נתן להמ"ץ הנ"ל אף פ"א, ואף אנכי אשר הייתי רך בשנים והייתי שוקד על דלתותיו ללמוד ממנו באו"ה, עכ"ז לא הי' מעמים עלי שום עול מהכנסה ומכיבוד, וגם אני לפעמים הייתי צריך לעזרתו נגד גבר אלים אשר הי' לאיים עלי בבזיון דשכבי, ולא אמר אנא אמלך עליכם, ומעת נתקבל הרב הזה בדאמבראווא, לא שאלו אותנו כלל, אדרבה, הרב דרש מאנשי עירי לחתום על כתב רבנות שלו, ולא רצו, באומרם הלא ת"ל יש לנו מ"צ ומורה, וכאשר יהי' ד' בעזרתנו ניקח לנו לרב אחד מגדולי הדור להרביץ תורה בתוכינו, לכן באיזה כח ימלך עלינו או משול ימשול בנו, ואף אם היינו משועבדים בשום פעם לדאמבראווא, מדוע לא נוכל להפרד מהם להיות קהילה בפ"ע, וכי יש בינינו נדר או שבועה או קבלה בכתב, עכ"פ הלא נודע מכמה עיירות מסביב אשר הי' מחוברים ונשפלים לקהילה הסמוכה להם, ואח"כ נפרדה להיות קהילה בפ"ע, דהיינו ק"ק גאדליץ היתה מחוברת לזמיגראד, ועיר ריגליץ לשארנץ, ופרשעצלאב לראדמישלע, וזה זמן זמנים אשר המה לקהילה בפ"ע ברב ומורה, והעיר פרעשעצלאב הסמוכה לראדמישלע ערך פרסה, ולא נמצא בה כי אם בערך שלושים אנשים, ונפרדו בהסכמת רב האי גאון דק"ק קאמינקא ז"ל⁵ ובהסכמת שאר גאוני ארץ, וכש"ב קהילתנו, שהיא רחוקה מדאמבראווא שני פרסאות, ונמצא בה יותר ממאה אנשים, וגם יש לנו מזמן כביר בהכנ"ס ובהמ"ד ומקוה כמו בכל ערי ישראל. והגם שאיני כדאי לערוך [מכתב] מול הדרת כבודו, כי מה שועל לפני ארי, באתי בקט שכלי בקצרה.

הנה מבואר בש"ע או"ח סי' נ"ה במ"א בסופו מ"ש בשם מהרי"ל בענין ישובים הצריכים לשכור מנין וחזן וכו', ובס' משפטי שמואל סי' ק"ו שם נמצא הרבה מענין הפרדות קהילות, ובשני קהילות אין שייך מועט גגור אחר הרוב, גם בספר חתם סופר מסיים בתשובותיו (חיו"ד סי' רכ"ז) על עסק כזה בשבועה וקבלה, דאם האיש ההוא ירא ה' וראוי להוראה אל תמנעוהו מטוב, ואף אם הינם שייכים לו עד עתה, יכולים אנשי קהלתו להפרד ולקבל עליהם מורה אחר, כי מ"ש

(4) הוא בנו של הנאון מוה"ר אברהם אבלי הכהן רפאפורט אבד"ק טארנא זצ"ל. בשנת תר"י לפ"ק נתקבל לאבד"ק דאמבראווא. נדפסו אליו כמה תשובות בשו"ת שואל ומשיב, ועוד. נפטר בשנת תרנ"ז לפ"ק.

(5) הוא הגה"ק מוה"ד שלום הלוי ראזנפעלד אבד"ק קאמינקא זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ה' עמוד כ"א.

הש"ך ביו"ד סי' דמ"ה, כל זה מדינא, אבל מצד המנהג וכו', זה המנהג אינו רק בעיר אחת, אבל בשני עיירות המנהג להיפוך, שכל א' לוקחים מורה לעצמו כנאמר בתוה"ק שופטים ושוטרים וכו', ובפרט במקומי שאני יושב בחזקת אבהתא, ומענינן ליורש . . . נא לעיין בדברי אלה וימחול לכתוב אלי תשובה ע"י מוקדם האפשרי, כי רודף אותי בערכאותיהם.
רברי הנרף ומאבק בעפר רגלי חכמים ומסתופף בצלם,
הק' חיים אופן בהרב מוהר"י ז"ל מ"צ לעדתי דק"ק סטיטשין

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר אברהם מרדכי רימאלט אבר"ק ראבראמיל זצ"ל

אך טוב וחסד ירדפוהו, ואמת יסובבהו, חכם שר ושופט לעדו
קרושת ישראל סטיטשין יצ"ו שמו מפואר מהודר מו"ה חיים נ"י
ויופיע.

שמועה שמענו אור הופע לנו מאת אחינו בני ישראל אשר לא ידועים המה אלינו ואותנו לא נודענו להם, לכן פליאה כפילה נפלאתי איכה פרחת התורה הקדושה דרך רחוק כל כך דרך כמה קהלות קדושות לא נמצא איש לשאוב ממעיניו מים חיים להשקות כל צמא, עד שאני חושב כי סביבותיכם יגלה אור תורה הפנימיות ורבים מכם בעלי גילוי אליהו הנביא וחרפה הוא להם לשקוד על דלתות התורה אשר יד תנוקות של בית רבן ממשמשות בהן, ע"כ הוכרח לכם לחפש אחר השפלים, אשר חשבתם שחעולם כולו שלהם כשמדבר אדם חשוב עמכם, ומחמת כי נודע לכם כי אין שפל כמוני לכן שלחתם אלי, ואני בתומי אלך, ולמען כבוד הבורא ותורתו אשלח את ידי לדבר נגד מלכים ולא אבוש.

מאוד תמהתי על המשפט אשר כתבתם כי רב אחד רוחה חבירו, מה לו על חבירו, וכי הוא לקח מעצמו ממנו מאומה, הלא אין עליו לא שטר חוב ולא עדים בעל פה, רק כי טוען שהקהל חייבין לו מחמת כי מקורם ה' מחזיקים בשותפות רב עם העיר הגדולה, נמצא כי מחויב לתבוע את הקהל, מה לו על הרב, והלא אותו הקהל מחויבין לשלם לו, כיון שיש לו עליהם כתב או שהם מודים בעל פה, ואם יברר כתב מעיר הגדולה חוב על העיר הקטנה, מחויבים לשלם לו, אבל על הרב השני אין לו שום תביעה, זהו משפט הרב, ומצר הקהל, כאשר יברר הרב הראשון בכתב או בערים כי חייבו עצמם הקהל שום מעות שבוע או חודש או שנה או מן עסקי בני העיר או מפסקיהם, כך מחויבים לקיים עד הזמן המפורש בכתב, ואם אין שם זמן, כל יום זמנו הוא לפטור עצמם מן המחויבים הנ"ל. ואם אין לו בירורים כהנ"ל, רק שתובע מחמת מנהג קרמון, אין בו ממש, כי לרבנים

שמקדם רצו ליתן, ועתה אין רוצים, מי יוכל להכריח אותם, והכופה אותם עפ"י תוקף ארוני אומות העולם רינו כמסור, כמפורש בש"ע ח"מ. זהו הרבר אשר צוה השם בהר סיני, ואפשר בעלי גילוי אליהו שביניכם שמעו משפט, לא תאבו לחם ולא תכוסו עליהם והי' משפט וצדקה וכו' על כל ישראל.

חק' אברהם מרדכי ראב"ר פה ק"ק ראברמיל

עוד בענין הנ"ל

מהגאון מוה"ר שבתי הכהן רפאפורט אבר"ק ראמבראווא זצ"ל

שיל"ת. יום ה' ששה וארבעים למב"י תרי"ב.

לכבוד יריד ה' ויריר נפשי הרב הגאון הגדול המובהק חריף ובקי מפורסים נ"י ע"ה פה"ח מו"ה אברהם מרדכי נ"י אבר"ק ראברמיל.

קול ענות שמעתי זה איזה שבועות, אשר כת"ה הכנים א"ע ברבר הריב אשר בינינו ובין איזה רקים מעיר סמיטשין הסמוך לקריתינו, להצדיק במשפט לאמור כי רק עפ"י גילוי אליהו ז"ל רצונינו לחייבם, יאמין לי ירירי כי מעולם לא נראה לי אליהו ז"ל, ולואי ירחם ה' עלינו ונזכה יחד במהרה לראותו, ואז לא למראה עינינו נשפוט, ככתוב מורח וראין, אבל כעת, זה כל מגמתי להוציא הדין לאורה עפ"י הלכה הנובע מש"ס ופוסקים אשר מפיחם אנו חיים. הנה כי בן ררכי מאז ומקדם, וכאשר הורוני אבותי חק' ובפרט כבוד א"ז הש"ך זצלה"ה, בעקבותיהם אלך, ה' יהי' בעוזרי לכל אכשל ח"ו ברבר הלכה, ואולי יש איזה רבנים המורים בעוה"ר כרבניו, אינני מהם, ואך מה שמבואר בפוסקים ראשונים ואחרונים אותו אשמור לרבר בלי נשות ימין ושמאל, וכבוד הדרתו רן אותי לכף חוב כי רצוני ח"ו לקפח שכר המו"צ רשם, מי שמע זאת או מי ראה כאלה, הלא ת"ל נודע בכל קצוי ארץ תפארת משפחתי ובית אבותי הקדושים, ובל אפונה כי כ"ת ידע בשוב כבוד אבי הגאון המנוח האבדק"ק טארנא זצקלה"ה⁽¹⁾ אשר כעת מילא שם מקומו כבוד אחי הגאון מוהר"י נ"י⁽²⁾, ודורי וזקני אשר יצא טבעם בעולם ע"י ספריהם ועוצם קדושתם, יאמר נא כ"ת את מי עשקו, וחלילה לי ג"כ מחטוא, לחמוד בבצע מעשקות ח"ו, רק לכבוד התורה להעמיד הרת על תילה כוננתי ת"ל רצוי, כאשר אספר לו בזה כל אודותי, ואציע לפניו הרבר באר היטב, ואז ישפוט על ככה את מי הצדק, שמוע בין אחיכם כתיב.

(1) הוא הגאון מוה"ר אברהם אבלי הכהן רפאפורט אבר"ק טארנא זצ"ל.

(2) הוא הגאון מוה"ר ישראל הכהן רפאפורט אבר"ק טארנא זצ"ל בעמח"ס שו"ת מהר"י הכהן.

הנה עיר סמיטשין הנ"ל נצמדת ומחוברת לקהלתנו מיום הוסדה לכל ענינים, כי ה' להם ריב הנישו אלי משפטן, ולהרב הנאון המנוח אשר קדמני פה"ק, ושאלה גדולה באו"ה בא אלי, ולא נעשה שום דבר במילי דמתא ודשמיא בלתי ידיעתי ורשות הנגידים הראשים דפק"ק, כי הם כאחת הכפרים והישובים דפ"ק לסוד למשמעתנו, ומסייעים פה לכל צורכי העיר למסים וארנינות וכדומה, על פינו ילכו ויבואו, ובית עלמין לא ה' להם, רק הובילו מתיהם פה"ק לבית עלמין הק', ולא נמרד שמה שום קידושין בלתי עם רשיון ממני, ונתנו שכרי הרח"ש הנהוג עפ"י תיקון ד' ארצות בלי מנרעת כחד מינן, וכל הסנדקאות היו שייכים לי. ועתה חרשים מקרוב באו וניתן להם רשות משרי הקדייזאמט לעשות להם שם בית החיים לקבור מתיהם ולא יצטרכו להוליכם פה, ויקוים אשר יפול העץ שם יהי, וכן עשו, הכשרים שבהם לא אבו לעשות כזאת, באמרם שבדצונם לשכוב עם אבותיהם, אבל נמצא שמה אתם איש אחד ושמו חיים קאמף אשר הוא יוקם מנעוריו (פאחמער), רע מעללים ועובר עבירה בפרהסיא, וזון לבו השיאו לבצע זאת למען ימשול הוא בהם ולפשוט מעליהם את עורם, ומידאתו פן . . . יתעללו בו לבזותו כמשפטו, ויהי כאשר נחלה שם אחד הם, הציב הוא שומרים לבל ויבילוהו פה"ק, כי כן עשו איזה אנשים כשרים מלמו לנפשותם לקהלתנו בעורם בחיים חיותם, ופה נשמנו, ובשנה העבר ה' ריב בין שני אנשים דשם, והנתבע ה' אחד מקרובי, ויצא לפני ולפני הבר"צ שלי חייב בדיון, ואין לך משפחה וכו', ולא אבה שמוע בקולינו, וסירב לקיים פס"ד עפ"י תוה"ק אף כי ראה שהוכרח לעמוד לד"ת שלא בטובתו, רק ע"י כפיית הזדון והרע הנ"ל הסית בו לבל יציית דין, ובכל יום ויום התובע מתהלך לפני בביתי, וצוח ככרוכיא למען נצילו מיד עושקיו, ואז חל עלינו כתורה לכונן את האיש הנתבע לקיים כל רבדיו עפ"י כרוזים ושאר נגישות. כראות זאת האיש חיים הנ"ל, לא נח ולא שקט, כי האש תוקד בקרבו מידאתו אולי גם עליו תעבוד הכוס למנוע מעושק ידיו, כי דרכו דרך רשעים לגזול ולחמוס ואין מידו מציל, ות"ל עיני פקוחות על כל דרכיהם לבל יעשו מה שלבם חפץ ולהפרישם מאיסורא, אזרו חלציו ומסר אותי וב"ד שלי במסירות גרולות הנוגע לעונש גוף וממון. השמועה באה באזני נגידי עירי ותצלנה אזניהם, כי אם החרש יחרישו לעת כזאת, ח"ו יהי' למכשול ולפוקה לכל יודעי רת ודין, כי יראו לנפשם להורות דין אמת, כי בעוה"ר רבו המתפרצים ר"ל, ונתאספו יחד ושלחו לו הזמנה לבוא הנה, וכבואו הוכיחוהו על פניו מדוע עשה כזאת, ורצו לעשות בו כדיון עכ"פ לגדותו ער ישיב מהמסירה, ואני בתומי אמרתי לבל יתגררו בו אולי מעצמו ישיב אחור מהמסירה כאשר הבינותי, אבל שקר מילוי, ועד כה לא חזר ממסירתו, ועורנה מונחים שם הכתבים. ויהי אך יצא, אמר לו איזה תלמיד שועה, שאין בירינו עתה לכופו לעמוד פה לד"ת או לסוד למשמעתנו כמקדם, יען מבואר בפסקי מהרא"י בתרומת הדשן סי' ס"ה ומובא בסמ"ע חו"מ סי' י"ד דהמנהג שכל השייכים לבית החיים שייכים לאותו ב"ד, וכעת יש להם בית החיים לברנה נפרדו מקהילתנו מכל ענינים, ולעיר אחרת לעצמה יחשבו, וכשמעו זאת צוה לכל

יושבי העיר הנ"ל שחלילה לעמוד פה במשפט להם או ליתן הרח"ש, רק להמו"צ דשם, כי כבר נפרדו מאתנו עפ"י ד"ת, ומיראתם לבל יעשו בם נקם, כדרכי עושים כרצונם, ובפרט לאשר פשט מלפיו כי הדין אתו.

ואז חשתי להציע הדבר לפני חכמי זמנינו, והם יאמרו את מי הצדק, היינו לכבוד ירדתי הגאון המפורסם מו"ה משה מויבעש האבדק"ק יאס³), וירדתי הגאון החריף מו"ה יוסף האבד"ק זבארב⁴) בארץ הנר, וירדתי הגאון מו"ה יוסף שאול בעל מפרשי היס⁵), וב"ד הגאון מו"ה דוב בעריש האבד"ק קראקא⁶), וכולם שפה אחת ודברים אחדים שחלילה ליושבי עיר הנ"ל להפריד את עצמם מאתנו, ומוכרחים שלא בטובתם לסוד למשמעתנו וליתן לי שכרי מחופות וקידושינ, ואין בכחם לגרוע מחזקתנו דבר, ונימוקם אתם, שהתרומת הרשן לא אמר רק בעיר חדשה אשר לא היתה מחוברת לעיר גדולה סמוכה לה, ושני אנשים מהם יתבעון בדיון, זה אומר נלך כאן וזה אומר נלך כאן, אז משפטן חרוץ עפ"י המנהג העיר הקרובה אל החלל שמה יקרבו את משפטן, לא כן בנ"ר, אשר מיום הוסדה נצמדו אלינו, ולעיר אחת יחשבו אף הם לנו, איככה יוכלו להפריד את עצמם בטענה גרועה כזו. והרבו להביא ראיות נכוחות למבין ממס' מגילה (ב' ע"ב) גבי כרך וכל הסמוך לו ע"ש, ומכתובות ס"ב חמור ונעשה גמל, דמסקינן לא מצי להפקיע שעבודו, ובתוס' שם ד"ה רוצה, והרבה מקומות מצינו כן, דכל שנכנס ארעתא דהכי אי אפשר להפקיע זכותו אף שנשתנה הדבר, ועיין חו"מ סי' שי"ב גבי מי שהשכיר ביתו לאוהבו, עי' תשב"ץ ח"ג סי' מ"ה, וראיתו ממשנת שקלים גבי מי שהתחיל אביו לשקול על ידו, ומתשו' דרב"ז סי' תע"ב שכתב בפירוש דגם חזקת ג' שנים לא בעינן בהאי נוונא רק חזקת ג' פעמים סני. וחכמי הדור הנ"ל הורו לדברי, וגזרו אומר באזהרה גדולה אשר בלעדי לא ידום איש את ידו לסדר קידושין או שאר דברים, וחזקתינו בם מלתא הוא, עי' מרדכי מובא ברמ"א חו"מ סי' קס"ג, ואסור לשום אדם לקפח שכרי מקידושין וכתובות, ככתוב בדברי זקני הש"ך יו"ד סי' רמ"ה בסופו, שהמנהג למחות, ובפרט כאשר כתב הגאון הצדיק מוהרמ"ס בספרו חתם סופר סי' ר"ל, שהתרומת הרשן שכתב על שכר זה אנו בושים, לא נאמר רק בת"ח יושב בעירו ולא נתקבל להם לדיב ומורה רק השכר, אכן בנ"ד קבלתי אנשי עירי והראו לי בשכרי מקידושין וחופות דפ"ק ומכל הישובים הסרים למשמעתינו, והמורה צדק דשם הוא אחד מהם, רק להקל מעליהם העול לבוא הנה בכל עת בשאלות קטנות, זה בכדו וזה בקדירתו, ניתן

3) הוא הגאון בעל קרני ראם זצ"ל, ועיין מש"כ בנ"ד בספרו שו"ת תועפת ראם חלק חו"מ סי' כ"ו.

4) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"ב עמוד מ"א.

5) הוא הגאון אבד"ק לבוב זצ"ל, ועיין מש"כ בנ"ד בספרו שו"ת שואל ומשיב מהדור"ק חלק ב' סי' ל"ג. (וע"ע בשו"מ מהדורא ג' חלק א' סי' ס"ב).

6) הוא הגאון מוה"ר דוב בעריש מייזלש זצ"ל, כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ב עמוד י"ז.

הורמנא מאת הרב רפ"ק אשר קדמני, להורות להם בדברים קטנים, אבל חלילה לו לעשות קטנה או גדולה כלתי ידיעתינו או ח"ו לקפח שכרי אשר החזקנו בו, והוא לאו בר הכי הוא, ואיך יוכלו להוריד אותי מגדולתי כמבואר בדיב"ש מובא ברמ"א יו"ד סי' רמ"ה, דאף בהחזיק מעצמו שררה ומכ"ש בקבלותיו, ורק במקום שמנהג שמקבלים לזמן קצוב עיי"ש.

ולא ידעתי מה זה שכ' כת"ה שבאם לא כתבו זמן, כל יומו זמנו, הלא ברמ"א הנ"ל בשם הכלבו מבואר להיפך, וכן בב"י בא"ח סי' נ"ג, ועיין פרי מגדים א"ח סוף סי' נ"ג כתוב בפירוש על דברת המג"א ס"ק ל"ג דאף בסתמא לעולם משמע. והוא כתב זה דרך אפשר, ולדעתי משמע כן בכל בו הנ"ל, וכל דברי הנ"ל הסכימו הגדולים הנ"ל ומחזיקים בברייתא כאמור לעיל. והאיש הנ"ל יתפאר עלינו לאמור שכת"ה מחזיק בידו, ומראה לכל מכתב כבודו למ"צ דשם, והמה הציעו לפניו הרבר בדברי שקריהם וכזבים לאמור כי המ"צ דשם הוחזק לכל האמור לעיל זה כשלשים שנה, אבל האמת תכון לעד כי כל אשר כתבתי פה הוא אמת וצדק, ומאומה לא כחדתי תחת לשוני.

ומ"ש כ"ת שבני הקהל דשם יכולין לומר, שבאים כל טענות רק מחמת מנהג קדמון, לרב הראשון רצונם ליתן, ולזה אינם רוצים. גם זה לא אבין, הלא אנשי עירנו יש להם חזקה בם לסייע להם לכל הנ"ל, וכאשר יקבלו איזה רב ליתן לו הרח"ש באיזה זכות וכח יכולים להפקיע זכותו, ואם יאמר כן, מעתה יבוטלו כל החזקות, ולעולם יאמרו כן, עוד מעט וכל כפר וכפר יאמרו כן לעיר הסרים למשמעותם, הכי אלים טענותי לגרוע חזקת הישוב.

וידע נאמנה כי בעיר הנ"ל אינם בני תורה, וגם המו"צ ר' חיים לאו צורכא מרבנן הוא, ורק הרע מעללים שמו חיים קאמפף ידו במעל הזה, והמו"צ נענע לו בראשו לכל אשר יחפץ מיראתו לבל יקום בו, והאיש הרע הנ"ל זה כל מנמתו להפריד אלוף עירו, וכי בהפקירא ניהא לי' וכל דרך איש ישר בעיניו באין מוחה, לזאת בוודאי מצוה וחובה על כל איש שיש בידו למחות לגדור גדר ולעמוד בפרץ למען לא תהי' כזאת בישראל, כי ח"ו ירבה ויצמח מזה רעות הרבה, כאשר כן כתבו הרבנים הגאונים הנ"ל, ובודאי הימים הראשונים היו טובים מאלה, ואשר יסרו הם בוראי שקרו על תקנת אחב"י, כי ראו בזה תיקון גדול להיות עיר הקטנה סר למשמעות עיר הגדולה הסמוכה לה, ומי יבא אחריהם את אשר כבר עשו. לכן אהי' ידירי, ויאל נא לעיין בדברי אלה הנאמרים באמת, וימחול ג"כ לתת

הסכמתו לפסקי הגאונים הנ"ל ולצוות על האיש ההוא הנ"ל שיחזיר לו מכתבו לבל יתחלל שם שמים ח"ו, ולא יאמרו ח"ו שתי תורות היא, ולהזהיר אותם באזהרה גדולה לבל יפלו דבר מכל אשר החזקנו בו עד עתה, כמ"ש הגאונים הנ"ל, וחלילה לשום אדם לקפח שכרי כנ"ל, או אז יכנע לבכם הערל לידע כי יש לאלקים שופטים בארץ, ולא יוסיפו להזיר עוד, ולמצוה רבה יחשב להעמיד הדת על תילה, ולחזק אשיות ויסורי התורה. וימחול ג"כ לכתוב לי משפט האיש חיים קאמפף על דבר המסירה אשר אין רצונו לשוב מהמסירה.

ויען כי ידעתי את כבוד הדרתו מאז דרכו להכניע זדים עפ"י התורה, כן יעשה גם עתה לכבוד שמים והתורה הק' ולכבוד בית אבותי הק', ומתראוי ונכון לעשות בו כרין ודת על אשר כתב עלי מרורות לפני כבוד הדרתו, איך שמסרתי אותו לפני השרים, וידוע משפטו ודינו על אשר דיבר סרה עלי בדברים אשר לא כן, ותוקף אזהרתו עליהם יהי' לוטה בתוך מכתבו היקר אלי, ואני אשלח להם, ונדול במחוני כי ימלא רצוני בזה, וימהר להשיב לי ע"י המוקדם אפשרי בסיבוב הפאסט, למען כבוד התורה ולומדי, ויחוס גם על כבורי.

אשים קנצי למילין, והנני ירדו דוש"ת ומצפה לתשובתו הרמה בלונ"ח בפאסט החוזרת,

שבתי כ"ץ ראפאפארט חונה פק"ק הנ"ל

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר אברהם מרדכי רימאלט אבד"ק ראבראמיל זצ"ל

שיל"ת. יום ה' מ"ו למספר בני ישראל.

פאר הוד והדר, מן אלקי ישראל אשר בשמים, לפרי עץ הדר, הרב הגאון ש"ה מוכתר בקילוסין מו"ה שבתי כ"ץ שוכן קהל קודש דאמבראווא נ"י ויופיע.

ג"ק הגיעני, ושם נאמר איך כי התשובה שיצאה מתח"י לק"ק סטיטשין הוא ענין מריבה ומחלוקת בין כת"ר לבין צד השני. — כבר הודעת לי להם כי גם בעיני יפלא על אשר שלחו אלי, אולם היו חתומים קרוב לעשרים אנשים, לא יתכן להפיל פניהם, וחשבתי כי בכבוד התורה הדבר נוגע, לידע ולהודיע כי לא עזבו בית ישראל עדיין תורת אבותינו, על זה הייתי מוכרח להשיב כפי התורה, ואם כת"ר יש לו טענה כנגדו, יבררו ביניהם בית דין המוסכם לשני הצדדים, וידונו ביניהם.

והראיות שהביא כת"ר מהא רמס' מגילה, כרך וכל הסמוך, אינו אלא ראיי' הלצ"י בפני המון עם, ולדבריו אם נהגו עיר אחת חוק קבוע לתת לאיש די פרנסתו כל שבוע, יכול לכוף גם הסמוכים ליתן להם כן, הרי יאמרו כי להם תועלת להצטרפות הכוללת, ומה לכם עלינו, והגמ' במגילה קאי לענין חיוב קריאת מגילה שהיתה תקנת אנשי כנה"ג כך. וכן מה שהביא רא"י מתשו' תשב"ץ, התם איירי בפשר שהתפשרו שני צדדים לתקנת בני הקהלה, וגם הדרב"ז איירי בימים שהולכים אחר מנהג הקהל בג' פעמים, לאפוקי כאן שהרי אין להם כת"י של בני הקהלה הקטנה, ואם עשו כן מעצמם, אין עליהם כפי' להבא, כי יאמרו אין אנחנו מסכימים לרב שבקהלתכם, ואטו יש לכם חתימות מאתנו. והרא"י דחמר גמל,

בענין ברבים ליכא חשדא

מהגאון מוה"ר מנחם פרוסטיין אבד"ק צעהלים זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. עש"ק ואתחנן תרל"ה פה צעהלים.

שלום וכ"ט לירידי הרב המופלא ומופלג בתורה ויראה קדומה חרוץ ושנון כש"ת מו"ה אלי' מנחם גאיטיין נ"י אב"ד דק"ק העדיעם יע"א⁽²⁾.

בשובי ממרחץ בארץ מצאתי יקרת מכתבו, ונפשו בשאלתו להודיע מה עמדי מענין השו"ב מיכאל ווייס שנתקבל בקהלתו כי יצא עליו קלא בישא. והנה אנכי לא נקראתי ולא הייתי בב"ד בק"ק פ"ק, אך קול ענות שמעתי, ואין דרכי לחקור על ענינים באתרא דלאו דילי.

ועל ר"ת אשר בא, להקשות על המג"א סי' רמ"ר שכ' דברבים ליכא חשדא. והקשה מעלתו ראמרי' מגילה כ"ז דבני העיר שפסקו עליהם צדקה בעיר אחרת נותנים, ופי' רש"י משום חשדא, והלא ברבים ליכא חשדא. י"ל, דבר של רבים, דהיינו שאחד עושה הדבר בשליחות וביריעת רבים שחלל שותפים בה, ככה"ג כתב המג"א ברבים ליכא חשדא, אבל דבר שרבים עושים, אבל כל אחד לעצמו, כההוא דמגילה שפוסקים צדקה על בני העיר אבל כל אחד פוסק [לעצמו] ואין אחד פוסק בשביל כולם, רק אם הוא יחיד נגרר אחר בני העיר, כעין מ"ש המג"א לענין עשה דרבים סי' תמ"ו ס"ק ב'. ויעיי' פסחים פ"ב ע"א רש"י ד"ה משום חשד, התם נמי מיירי רבים כה"ג. ומ"ש ביצה י"ד ע"ב ובלבד שלא יעשו בשורה, אין הטעם משום חשדא, רק שנראה כעובדא דחול. וזה כוונת דש"י „דאושי מלתא וגראי" וכו' יעיי' רמב"ם. ותמהני על התוספת שכת שלא הבין כן.

ואין להאריך יותר כי טרדני טובא ודי בזה כעת. ואחתום בברכת חיים שלום וכל טוב, כנפשו היפה ונפש אוהב לעבדי ה' המצפה לישועת השי"ת, חק' מנחם בר"א כ"ץ פרוסטיין חופק"ק הג"ל והגליל

(1) נולד בשנת תקנ"ה בערך בעיר פרוסניץ לאביו מו"ה אליעזר כ"ץ וזאנפריד. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל חתם סופר זצ"ל, אשר לא זו מחבבו. כשהגיע לפרקו נשא אשה מעיר פרעשבורג ונתיישב שמה. בשנת תקצ"ד בערך נתקבל לאבד"ק ראגענרדא, ובשנת ת"ר לפ"ק נתמנה לאבד"ק צעהלים. נרפס ממנו חידושים על סוגית הש"ס בספר תולדות וחירושי ר"מ פרוסטיין. נפטר בשושן פורים שנת תרנ"א לפ"ק. — מכתב זה הגיע לירדנו מאת ידידנו הרבני הנניד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

(2) נולד בשנת תקצ"ח לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר צבי הירש גאיטיין אבד"ק העדיעם זצ"ל (בנו של הגאון בעל כסף נבחר זצ"ל). למד אצל הגאון מוה"ר יוחנן שפיץ אבד"ק טאב זצ"ל, ואצל הגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. בשנת תר"ך לפ"ק נתקבל לאבד"ק גאיטיין. קצת מחידושי נרפסו בספר זכרון אבות (בני ברק תשל"א). נפטר ביום כ"ד לחורש אלול שנת תרס"ב לפ"ק.

בענין מחזירין זה לזה ביוכל

מהגאון מוה"ר משה לאנדסבערג דיין בק"ק פוזנא זצ"ל¹

ב"ה. ד' ט"ו מרחשון אבוא בברכת"י לפ"ק.

אוהב צדיק משפט ומשרים, קרנם ככבוד והוד לעד ירים, לה"ה כבוד אה' אדוני אחי יריר נפשי וחמדת לבבי, הרב המאור הגדול, החכם השלם המעוטט במעלות ומדות רמות בקש"ת כמו"ה אלי' נ"י ויופיע האברק"ק לאסלויא יע"א², ולמחברתו הטוהרה, גיטתנו היקרה והישרה, הרבנית המוחכמת במעשי' הטובים מפוארה, כ"ש מרת צערקה תחי', ולכל הקשר הכושר הנלווים אליהם, יקרת בניהם ובנותיהם, נפשות החמודות וחתניהם, כמו כל יוצאי חלציהם, ד' עליהם יחי' ברוב שמחות, ירונו בלב טוב בגיל בעונג והרווחות.

כצאת השמש בגבורתו, להאיר על כל פני תבל ומלואה, לשמח כל נפש רוח ובשר, אשר ימים רבים בחושך ישבו, כן חי' לי הבשורה הנעימה, אשר הוגד לי, כי יתאספו כל היקרים והנכבדים יחדיו, לחוג את שמחת חג היוכל קודש לד', היא חתונת הזהב, לאבותיהם הנאהבים והנעימים, ולאחי האדם הגדול הצדיק והישר נ"י עם רעיתו הצדיקת תי', שמחתי בכל לבי על הטובה הזאת, ונפשי ובשרי ירננו לצור ישענו, אשר עד כה החי' אותם בשובה ונחת, וקיימנו לשוש אתם בשמחות וגיל, אבל גם חרדת קודש יעמנו, כי זכור אזכור, את כל הנפלאות, אשר עשה עמכם, ואת כל התלאה אשר מצאתם בדרך הליכות עולם, בטרם בואם אל המנוחה ואל הנחלה, לשבת שקט ושאנן, אכן זאת אשים אל לבי, גם כאלה ישמחו ויתענגו יחד, כי ד' צדיק יבחק, למען בנים יולדו ידעו ויבינו, כי אבותם עמרו באמונתם, וקבלו באהבה רבת, את כל המכוכות אשר עברו עליהם, ויבטחו בישועתו, אשר ברינה ישאו אלומות פרי תבואה.

(1) נולד בעיר לובראנץ לאביו הג"ר שלמה זלמן לובראנץ. חי' תלמיד של הגאון מוה"ר עקיבא אינר זצ"ל ושל הגאון מוה"ר נח אבר"ק לובראנץ בעמח"ס תולדות נח. בשנת תר"ד לפ"ק נתמנה לדיין בק"ק פוזנא. נרפס ממנו קצת חידו"ת בסוף ספר תואר פני שלמה, ועוד נשאר ממנו חידו"ת בכתובים. נפטר ביום עש"ק י"ד אייר שנת תרל"ד לפ"ק, ומנ"כ בעיר פוזנא. — מכתב זה הגיע אלינו מגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מוה"ה שאלוהסערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

(2) נולד בשנת תקס"ד בערך בעיר לובראנץ לאביו הג"ר שלמה זלמן לובראנץ. חי' תלמיד של הגאון מוה"ר עקיבא אינר זצ"ל ושל הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל. בשנת תקפ"ר נשא אשה בתו של הג"ר אברהם אינר מראוויטש בנו של הגרעק"א זצ"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר ראוויטש, ואח"כ בעיר לאמזע, ואח"כ נתקבל לאבר"ק לעסלא. חיבר ספר משאת ברכה עה"ת ונשאר בכתובים.

... ועל כי ירעתי, כי יש בחברתכם היקרה, אנשי שם אוהבי חירושי הלכה, אמרתי אני אל לבי, אציע נא רבר קטן אשר נפל בפי, וסימנא מילתא טובא, שהיא בהלכות שמיטה ויובל ... יובל תהי לכם לחרות עולם, וכן בהלכות בכורים, אשר אין מביאין רק בזמן שמחה וכו'. רהנה הרמב"ם פסק בפרק י"א מהל' שמיטה ויובל הלכה כ', האחים שחלקו לקוחות הן ומחזירים זה לזה ביובל, ובפ"ד רבכורים הלכה ו' פסק כריש לקיש רקנין פירות לאו כקנין הגוף רמי. וצ"ע, רהרי בגמ' סוף פרק השולח (גיטין מ"ח ע"א) אמר ר' יוסף, אי לאו ראמר ר' יוחנן קנין פירות כקנין הגוף לא מצא ידיו ורגליו בביהמ"ד, דכיון דס"ל לר' יוחנן מחזירין ול"ז ביובל, לא משכחת מי שמביא בכורים אלא חר בר חר ער יהושע בן נון, וא"כ הרמב"ם סותר את עצמו, וכבר עמרו בזה הברכת הזבח והפני יהושע. ואפ"ל לפע"ר, רהנה לפי מה דאי' במס' מכות דף ג', על מנת שלא תשמטנו שביעית, אין שביעית משמטתו, משום דברבר שבממון תנאו קיים, ולא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, לפ"ז מאי קאמרינן דלא מביאים בכורים, הא יכולים להתנות בשעת חלוקה. אמנם יש להביא דאי' לשיטת הנמוקי יוסף בפ' זוהב, וכ"כ הרשב"א והרמב"ן בחירושו למכות, רביובל לא מהני תנאי, אע"ג רהוי רבר שבממון, משום דכתיב כי לי כל הארץ, אין להם רשות להתנות, אמנם יש לצרר רהם אמרו רק בתנאי שלא יחזיר הקרקע ביובל, אבל אם התנו האחים שיחזירו ביובל ואח"כ מיר תהי החלוקה כמקדם, לפ"ז אינם מפקיעים קדושת היובל כלל, וא"כ אפשר לקיים שניהם, מצות החזרה ביובל, וגם מצות הבאת ביכורים, כיון דלא הוי רק קנין פירות לחור, אלא קנין הגוף, שהרי לא נעקר שם הבעלים מן הקרקעות כמו שהי' בשעת החלוקה, וכן יקום מרור דור. וסברת ר' יוסף בגמ', שגם זה הוי תקנה דחוקה כמו גבי חר בר חר ער יב"ג, ופסי ניהא לי' לומר, דר' יוחנן אזיל לשיטתו רקנין פירות כקנין הגוף רמי, אבל אין כאן סתירה לפסק הרמב"ם, כיון שאפשר לקיים שניהם, שפיר יכולים להביא בכורים, והא רתנאי מועיל, ג"כ מבואר ברמב"ם פ"ט מהל' שמיטה, על מנת שלא תשמטנו שביעית אין שביעית משמטתו, דברבר שבממון תנאו קיים, וא"כ ג' פסקים של הרמב"ם עולים בקנה אחר, כנלע"ד. ועור יש לפלפל בזה, אבל במקום שאמרו לקצר אין רשאי להאריך עור.

עתה אחלה נא פניכם המאירים, לקבל את המנחה אשר הובאת ממני, למזכרת אהבת האחות, ולברכת מזל טוב במשתה היין, אשר גם לזכרון ב"ב תגילו ותשמחו, כאשר גם אני וי"ח הקרובים שי', נגיל ונשיש לזכרון שמכם הטוב, ור' ברחמיו יאריך ימיכם ושנותיכם בטוב ובנעימים, ותתענגו בכרכתו והצלחתו כל הימים, כאות נפשכם וכתפילת אחיכם ודודכם דורש שלום כולכם באהבה רבה, וככה מאת י"ח הנאהבים שי' לאי"ם.

משה לאנדרכברג

שני מכתבים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע¹

ב"ה. יום א' וישב תרל"ג לפ"ק צאנז.

שו"ר לכבוד ידידי הנגידים המופלגים המפורסמים
יראי ד' הנדיבים דק' בארדיוב והגליל.

תשורת מנחתכם ע"י משולחי היקרים יחיו לנכון הגיעני, ומאד עלה לפני
לרצון, כי הצטרכותי [מרוכים] ת"ל, ובפרט מנשיאת בתי היקרה תחי"י², ודבר
בעתו מה טוב. וכאשר תיקר נפשי בעיניכם, תיקר נפשכם בעיני ד' להדיק לכם
שפע ברכה והצלחה ויתרום קרנכם למעלה, ותזכו תמיד לעשות מצות ומעש"ם
מתוך עושר וכבוד³. ישלם ד' שכרם, וכאשר הרוותם נפשי בהרווחה, ככה ירווח
לכם חייכם ממעון הברכות בבח"מ [= בבני חיי מזוני].
כעתירת נפש מברככם בשפע רב,

הק' חיים הלברשטאם

ב"ה.

המוכ"ז הרבני המופלג החסיד האברך מו"ה מרדכי יצחק נ"י מילידי ק"ק
דאמבראווע, וזכרתי אני את כבוד אביו המנוח הרב החרף החסיד מו"ה אליעזר
ליפמאן שה' מו"צ בשם, ולעת זקנותו בחר לשבת על ארמת קודש ללמוד תורה
בארץ מטהרה, ועזב את ארץ מולדתו וקבע דירתו בעיה"ק ירושלים טוב"ב, ובנו
האברך הנ"ל עודו חי' נער קטן הרכיב על כתפו של אביו ונסע עמו, ושם נתגדל
על ברכי אביו לתורה וליראת שמים ושוקד על דלתי בהמ"ד ולומד תורה מתוך
צער ועניות ר"ל. ולאשר הקיפוהו עליו סיבות הזמן והיוקר יאמיר שמה, ונשאר
בעל חוב, הלחץ הלחיצוהו לילך מקודש לחול לבקש נדבות אחב"י להחיות נפשות
הנרכאים השואלים ללחם ואין. לכן הנני לבקש ולחנן בעדו לקרבו בכל מה
דאפשרי ובפרט כי בן גדולים הוא ושדשו יפרח מגזע הס"ז זלה"ה, והמרחם עליו
ירוחם מן השמים, ונזכה כולנו לראות בנחמות ציון וירושלים ולהתענג מטובה
ויבושר לנו גואל צדק במהרה במהרה.

דברי המצפה לישועה ולהרמת קרן ישראל דוב"ה,

הק' חיים הלברשטאם

(1) מכתב הראשון קבלנו מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר אשר אנשיל קרוים
שליט"א אבר"ק ראצפערט, ומכתב השני קבלנו מאת הב' היקר והנעלה כמר לייביש
דייטש נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ושיבתנו בקרית באבוב. ישאו ברכה מאת ד'.

(2) היא בתי הרבנית הצדיקת מרת נחמה ע"ה אשת הגה"צ פוה"ד יצחק מופ"י רובין
זצ"ל מצאנז. החתונה התקיימה בעיר צאנז י"ז לחורש כסלו שנת תרל"ג לפ"ק.

(3) ער כאן בכת"י נאמן ביתו, ומכאן ואילך נכתב בעצם כתי"ק.

חידושים על מסכת תענית

מהרב הגאון מוה"ר יעקב שור אבד"ק קיטוב ז"ל⁽¹⁾

דף ב' ע"א. האחרון מזכיר. פי' המתפלל מוסף, שהיו נוהגין שאחד הי' מתפלל שחרית, ואחד מוספין. ובמשנה בר"ה דף ל"ב ע"ב נקים בכהאי גוונא, השני מתקיע, ור' יהודה כאן נקים האחרון, דגם על שני יתכן לשון אחרון, כרתיב (דברים כ"ד), ושגאה האיש האחרון, או כי ימות האיש האחרון, (ומ"ש בבבלי המורים שם, דבריו תמוהים, דהא בגירושין ומיתה לכ"ע תנשא לשלישי, ונשאלתי על זה, וצ"ל הציון על ושגאה, וכשיטת רש"י דבתרי זימני גירושין ג"כ לא תנשא). ועיין ג"כ בספר הזהר פ' משפטים, שהביא דא"י מזה על קרא דכתיב גדול יהי כבוד הבית האחרון, דגם השני קורא אחרון. וקשיא בש"ס גימין דף כ"ט ע"ב דקאמר רפשימא ל"י רשליח שני משוי שליח שלישי, מרתנן שם רשליח ראשון עושה שליח בב"ד, ואומר בפ"ג, ואין שליח אחרון צריך שיאמר בפ"ג, ומדלא תנן השליח השני, ש"מ שכבר הי' שליח אמצעי ע"ש, והרי כאן מבואר דגם השני קורא אחרון. שוב מצאתי בתוספת יו"ט פ"ז דרמאי מ"ג שכתב ג"כ להביא רא' דשייך אחרון גם על השני, מקרא דכתיב ואת לאה וילדיה אחרונים, וכן ושמעו לקול האות האחרון, ומזה תשובה לשואל על מה דכתיב גדול יהי כבוד הבית האחרון, ועיי"ש שהרגיש לתרץ האי דש"ס גימין, דהתם הוכיחו כן מדרגים בלשון דאיכא למיפעי ע"ש. וזכיתי ומצאתי ככל דברי התויו"ט בשו"ת הרשב"א חלק רביעי סימן קפ"ז, ע"ש שאחד מהגוים בזמנו טען דמהקרא דכתיב גדול יהי כבוד הבית האחרון, נשמע דלא יהי עוד שלישי, והוא השיב מכל הנ"ל להוכיח דשייך אחרון גם על שני, ואף דיש אחריו שלישי ע"ש. ועיין בזהר פ' פנחס דשם הביא דגוי אחד שאל שאלה זו לר"ע ולר"ש ע"ש, ולפי המבואר בשו"ת הרשב"א הנ"ל היא שאלות הגוי שהיו כימיו בספרד.

שם. הראשון אינו מזכיר. פי' שאינו זוכר גשם, אבל אומר מוריד המל, וביו"ט ראשון של פסח, הראשון מזכיר, פי' מוריד הגשם, והאחרון אינו זוכר גשם, אלא אומר מוריד המל, כן כתב הרמב"ם בפ"י המשניות, ומפרש כן לפי מנהגו מנהג ספרד, אבל לשון המשנה באמת מוכרח פירושו שגהנו כמנהגנו אשכנז, דאין מזכירין מל כלל, דאל"כ איך קתני סתם, האחרון מזכיר הראשון אינו מזכיר, וכן בסיפא, והלא באמת שניהם מזכירין, אלא שזה זוכר גשם, וזה זוכר מל, ועוד מדוע משני הלשון בסיפא, ביו"ט ראשון של פסח, הראשון מזכיר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ט עמוד ט"ו. — חידושים הללו הועתקו מחיבורו כת' הנקוב בשם ישועת יעקב על מס' תענית, אשר לא הספיק לנמרו, וכתב רק על עשרה הפסוקים הראשונים. (העתקנו רוב החידושים מהכת' זו, ולא כולם, מאפס המקום). אפרוין נמסר לי לידרנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף ג"י שהמציא לנו כת"י הנ"ל להדפיסו בקובצנו. ברך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

והאחרון אינו מזכיר, גם שם הוי' לי' למיתני כמו ברישא, האחרון מזכיר דהיינו מוריד הטל, והראשון אינו מזכיר, פי' טל אלא אומר מוריד הגשם, אלא וראי מוכרח, דלא היו מזכירין טל כלל, ולזה נקיט ברישא האחרון מזכיר, דהיינו מוריד הגשם, והראשון אינו מזכיר כלום, וביו"ט ראשון של פסח, הראשון מזכיר עריין מוריד הגשם והשני אינו מזכיר כלום, לפי שפוסק אז מלחזכיר, והיינו דאמרין בנמרא דבטל וברוחות לא חייבו חכמים לחזכיר, אלא דאם בא להזכיר מזכיר, וכיון דרשות להזכיר טל, לזה הנהיגו עצמן בני ספרד להזכיר.

שם. אמר ר' יוחנן שלש מפתחות ביד הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, עפרש"י שכתב היינו שלא נמסרו לשליח אחר ביחד. והגאון בעל טורי אבן בחי' כאן כתב שנרחק רש"י לפרש כן ליישב קושיא שהקשו התוס', דהא מפתח של גשמים ושל תחא"מ נמסרו לאלהיו, והוא תמה על זה דא"כ הא דאמרין במערבא אמרו אף מפתח של פרנסה, הרי משמע ראיתי לנרועי כח השליח יותר מר' יוחנן, ולפי פרש"י ארבא מפי' כח השליח יותר מר' יוחנן, דלר' יוחנן עכ"פ כל השלשה לא נמסרו לשליח אחר, ולמערבא ריש עור מפתח אחר, א"כ הני ג' רחשיב ר' יוחנן, נמסרין לשליח, והניח בקושיא. ותמהתי שלא עיין דרש"י פי' כן עפ"י המבואר כן בש"ס בסנהדרין דף קי"ג סוף ע"א, דנמסר לאלהיו מפתח של גשמים ושוב ביקש גם מפתח של תחיית המתים, וא"ל הקב"ה שלש מפתחות לא נמסרו לשליח, עכשיו אם יתן לו גם מפתח של תחא"מ יאמרו דשתים ביד התלמיד, אייתי הא ושקול הא עיי"ש, הרי מפורש דמפתח אחד נמסר להשליח אבל לא יותר, והיינו דפרש"י שלא נמסרו לשליח אחר ביחד, ולאו דוקא רכל השלשה לא נמסרו, אלא דגם שתיים אין מוסרין להשליח ביחד. וא"ש מעתה קושיות הט"א הנ"ל, דלר' יוחנן דלא חשב רק שלש מפתחות, משום דס"ל דגשמים היינו פרנסה, א"כ לדיד' מפתח של גשמים ושל פרנסה נמסרו גם לשליח כאחר, אבל למערבא לא נמסר לשליח רק של פרנסה או של גשמים. וזוה נתיישב ג"כ מה דתמה שם על הא דקאמר בסמוך אליבא דר' יוחנן דגשמים היינו פרנסה, והרי לקמן דף ט' ע"א קאמר ר' יוחנן דמטרי בשביל רבים, הרי דמטר ופרנסה תרי מילי נינהו, וכן תמה המל"מ בספרו פרשת רכבים. אבל באמת לק"מ, דרק לענין המפתחות חשבן ר' יוחנן למפתח אחד לענין להיות נמסרו שתיהם ביד שליח, כיון שענינם אחר, ואפשר שלמד כן מאלהיו שגם בעת שהיו בידו מפתח של גשמים בדרך להצרפית את כר הקמח והמים שלא יכלו, וכן היה, ולמערבא ס"ל רשאני התם דע"פ ר' היתה מתחילה, כדאמר כה אמר ד' כר הקמח וכו', כנ"ל נכון. ומ"מ נכון ג"כ מ"ש התוס' דבקביעות לא נמסרו להיות לעולם ממונה עליהם, והיינו דלהיות השליח ממונה עליהם תמיד, גם מפתח אחד לא נמסר לו, אלא דאף לפי שעה לא נמסר ביד שליח רק מפתח אחד ולא שתיים. ומובן בזה לנכון, דהש"ס בסנהדרין הנ"ל דקאמרי דכשביקש אליהו גם מפתח של תחא"מ, אמר לו הקב"ה שלשה מפתחות שלא נמסרו לשליח, עכשיו

יאמרו שנים ביר תלמיד ע"ש, וקשה דממ"נ אם הכוונה דרך כל השלשה לא נמסרו לשליח, א"כ למה לא יתן לו גם של תחמ"מ, ואם הכוונה על אחת משלש מפתחות הללו לא נמסרו ליר השליח, א"כ איך מסר לו אחר, אלא ווראי רהכוונה היא רבאמת גם אחת מהשלש מפתחות הללו לא נמסרו ליר שליח, והיינו להיות לעולם ממונה עליהם, אלא רלפעמים לפי צורך שעה, הקב"ה מוסרו לשליח, וכיון שאין זה עושה אלא לפי שעה, רי באחת שניכר דזה רק לפי שעה, אבל במסירת שנים מודה כאילו רוצה להשוות כח התלמיד ככח הרב, או לר' יוחנן ררק שלש מפתחות הן, הוי גרול כח התלמיד מכח הרב, וכן מפורש כרברי התוס', במדרש תהלים מזמור ע"ח, ע"ש.

שם. אמר ר' יוחנן שלש וכו'. במדרש רברים רבה פ' תבא, וכן במדרש תהלים מזמור ע"ח איתא זה בשם ר' יונתן, ואולי גם כאן צ"ל ר' יונתן, ומוישוב בפשוט קושיות הפרשת ררכים והטורי אבן (הנ"ל) שהקשו רר' יוחנן אדר' יוחנן דלקמן דף ט' ע"א.

שם. ומפתח של חיה. למה רילף לי' מדכתיב ויפתח את רחמה ותהר ותלד, מוכח דמפתח של הריון קאמר, ואני תמה לפ"ז על לשון של חיה דקאמר, כי לא נקראת חיה כי אם היולדת ולא המעוברת, וראיתי להתוס' בנדה רף ט"ז ע"ב ד"ה מלאך, כהא דאמרו שם מלאך הממונה על הריון לילה שמו, כתבו וז"ל, אבל על הלידה אין שום מלאך ממונה כדאמר בריש תענית שלש מפתחות בירו של הקב"ה של חיה ושל גשמים וכו' עכ"ל, ותימה בעיני דהרי ארבעא לפי הוכחת חש"ס מקרא דויפתח את רחמה מוכרח דמפתח של הריון קאמר, דעל הריון אין שום מלאך ממונה, הגם דלשון של חיה משמע כרבריהם כמ"ש. ובאמת בשוחר טוב תהלים מזמור ע"ח הנוסחא מפתח של רחם, וכן הוא בבראשית רבה ויצא פרשה ע"ג, [וכרברים רבה פ' תבא מפתח של עקרות], והוא הגירסא הנכונה. והנה התוס' כאן הקשו על הא דאמרינן בפסחים יורקמי שר של ברד, ותירצו דאותו של ברד נמסר לשליח, ואני תמה רחא מצינו ג"כ אף ברי שהוא שר מטר, כמו שיסר הקליר בפיוט גשם, ובפרש"י איוב ל"ו, ולקמן דף ז' סוף ע"ב, ובע"כ צ"ל כמ"ש התוס' בנדה הנ"ל רשרים אלו אין עושין אלא ברשות הקב"ה, ולפ"ז לא קשה ג"כ מהא רמלאך הממונה על הריון לילה שמו, דהרי בש"ס נדה שם איתא שנוטל הטיפה ומעמידה לפני הקב"ה ושואל רבש"ע טיפה זו מה תהא עליה, וא"כ אין עושה אלא ברשות הקב"ה, וא"ש. ויתכן לומר דלכך נקט של חיה, לכלול רבין של הריון בין של לידה היא בידו של הקב"ה, [אלא שחושבן אחר כמו מטר ופרנסה], והיינו כפי המבואר בכרייתא בבכורות רף מ"ה ע"א ר' יהושע אומר כשם שדלתות לבית כך דלתות לאשה שנאמר כי לא תסגור דלתי בסני, ר"ע אומר כשם שמפתח לבית כך מפתח לאשה שנאמר ויפתח את רחמה ע"ש, ומפתח זה היא בירו של הקב"ה, בין בהריון בין בלידה, שפוקר להסגר או להפתח.

שם ע"ב. במערבא אמרו אף מפתח של פרנסה. הלשון במערבא קשה, רהרי גם המאמר רשלש מפתחות הובא בשם ר' יוחנן, והוא הי' מרא רארעא רישאל. וראיתי בבראשית רבה ויצא, רשם הובא מאמר זה, ויש אומרים אף מפתח של פרנסה, ולרעתי נתכוונו במלת במערבא, למררש הנ"ל, ומזה הוכחה שכבר הי' הבראשית רבה מסודר לפני מסדרי התלמוד בבלי כמו התלמוד ירושלמי, כמ"ש האלפסי סוף עירובין. ולפלא כי נרמזו כל הר' מפתחות במלת מפתח, שהוא נטריקון מ"ש פ'רנסה ת'חיה ח'יה.

שם. או דילמא מניסוך המים גמר לה, מה ניסוך המים מאורתא דאמר מר וכו'. עפרש"י שפי' דניסוך המים מאורתא, רבליה היו ממלאין מים לניסוך, ויש ספרים גרסי דאמר מר ומנחתם ונסכיהם בלילה, וילף ניסוך המים מניסוך היין. ואיברא שכן מצאתי מפורש בירושלמי במס' סוכה פ"ד ה"ו, דר"ל שאיל מר' יוחנן אי כשר ניסוך המים שניסכן בלילה, והשיב לו נשמענה מן הדא, ונסכיה, אחד נסכי מים ואחד נסכי יין, הדא אמרת ניסכן בלילה כשר ע"ש, ומ"מ גירסת יש ספרים קשה לי, דוודאי אי ס"ל כר"ע רילף לי' בברייתא דלקמן ניסוך המים מונסכיה, שפיר י"ל דבניסכן בלילה כשר כניסוך היין, דמקיש נסכי מים לנסכי יין, הואיל ותרווייהו מחד קרא נפקא, כמ"ש התוס' במעילה דף י"ג סוף ע"ב, וכדאמר בירושלמי הנ"ל. אבל לר' אליעזר, אי נימא דמוזכרין מיו"ט ראשון של חג, מניסוך המים גמיר לה, וא"כ ס"ל דניסוך המים כל שבעה, בע"כ לא ס"ל כר"ע רמונסכיה ילפינן ניסוך המים, רא"כ אין ניסוך המים אלא ששי ושביעי כדס"ל לר"ע, כיון דקרא בששי היא רכתיב, ובע"כ דס"ל כר' יוחנן בשם ר' נחוניא דניסוך המים שבעה הלכה למשה מסיני, וכן מבואר לקמן דף ג' ע"א דלמ"ד ניסוך המים כל שבעה ס"ל דהיא הלמ"מ, וא"כ מנ"ל דניסוך המים כשר בלילה, וכן משמע בש"ס זבחים דף ק"י ע"ב, דפרך שם דאי ס"ל לר"א כר"ע דילף ניסוך המים מונסכיה, א"כ ליתקיש ניסוך המים לניסוך היין לענין שיעור ג' לוגין, וכן לענין שאר ימות השנה, והלכך מסיק דלר"א הלכתא גמירי לי' ע"ש. הרי דאי ס"ל ניסוך המים מהלמ"מ, אין להקיש ניסוך המים לניסוך יין, וא"כ מנ"ל דניסוך המים כשר גם בלילה, כיון דעבודה היא, דזר חייב עליה מיתה. וצ"ל לגירסא זו, דס"ל לש"ס רילן דאף אי לא ילפינן ניסוך המים מונסכיה, מ"מ סברא היא דאין להחמיר בניסוך המים לענין לילה, רלא הוי אלא מהלמ"מ, יותר מניסוך היין דמפורש בקרא. שוב ראיתי להתוס' במנחות דף מ"ד ע"ב דה' מנחתם, שהביאו גם נוסחת הש"ס דהכא כגירסת יש ספרים שכתב רש"י, דאמר מר וכו', וכתבו לפרש דכיון דגלי לן קרא בחד נסכי צבור דכשר גם בלילה, הה"ר לכל נסכי צבור עיי"ש, והיינו כמ"ש.

דף ג' ע"א. קסבר ר"ע כי כתיב ניסוך יתירה בששי היא דכתיב. עפרש"י. והנה צ"ל הא דלר"ע איצטריך עוד קרא לניסוך יתירה, אע"ג דרמזיא מוא, רלא נימא רסגי אז ניסוך המים לחוד, במקום ניסוך היין, ובאמת קשה גם על ריב"ב,

מנ"ל לניסוך יתירה, ואמנם גם על ר"ע קשה, דממ"נ אי סבר דיתור יו"ד דונסכיה אתי לומר דשני ניסוכין צריך, א"כ ליכא עוד רמז להיות רמיזא מיא, ואי סבר ג"כ כריב"ב דרמיזי מיא, א"כ יו"ד דונסכיה ליכא למידרשיה על ניסוך יתירה, ולמילף דזמנו מתחיל בששי, דהא אתי להיות רמיזא למיא. ונלפענ"ד ליישב כמין חומה, דהנה לריב"ב דדריש מונסכיהם, קשה, דהרי גם היו"ד דונסכיהם מיותר, דהו"ל למיכתב ונסכה, כדמיתר לי' מהאי טעמא יו"ד דונסכיה, וצ"ל דריב"ב ס"ל דיו"ד דונסכיהם אתו לרבות דבשני ניסוכין הכתוב מדבר, ויתור אותיות מים אתי לרבות חדא דמיא, דלא תימא תרווייהו דחמרא, כדקאמר אליבא דר"ע, ולזה שפיר ס"ל דבשני זמנה, דכי כתיב ניסוך יתירה בשני היא דכתיב, אבל בששי לאו לניסוך יתירה אתו, דיתור היו"ד דכתיב בששי היא רק לרמז אותיות מים, אבל ר"ע ס"ל דיתור היו"ד והמ' דכתיב בשני בונסכיהם, מסתמא תרווייהו לחד ענינא קא מייתרי, לרמז אותיות מים עם יתור המ' דכמשפטים, ולפ"ז יתור היו"ד דכתיב בששי בונסכיה, היא דאתו לדרוש דבשני ניסוכין הכתוב מדבר, ושפיר ס"ל דבששי זמנה, דכי כתיב ניסוך יתירה בששי הוא דכתיב, וא"ש השתא עומקי טעם פלוגתייהו.

שם. וניסוך המים כל שבועה הלכתא גמירי לה. קשה דא"כ איך פליג ר' יהודה וסובר דכל שמונה מנסכין, ונראה דהלכה גמירי דניסוך המים כל חג הסוכות, וס"ל לר' יהודה דשמיני עצרת דהיא שמיני של חג, ג"כ בכלל חג הסוכות, כדאמרינן בש"ס מוטה דף מ"א דאי כתב רחמנא בחג הסוכות הו"א אפילו יו"ט האחרון ע"ש, ועיין ט"ז יו"ד סי' ר"כ ס"ק ט"ו, ובט"ז או"ח רס"י תרס"ח, אבל כולו תנאי ס"ל דשמיני עצרת דהיא רגל בפ"ע חג השמיני איקרי, אבל חג הסוכות לא איקרי, ועיין ירושלמי נדרים ר"פ הנודר מן המבושל, ובקרבן העדה שם.

דף ד' ע"א. האי צורבא מרבנן. עיין פירוש רש"י, ואמנם בשו"ת מהר"ם בר' ברוך סי' תמ"ד מפרש להיפך מפירוש רש"י, ובספר יוחסין חלק אמוראים אות צ' דחה פרש"י מאיזו מקומות, ולדעתי כוונת רש"י כי באמת תואר צורבא מרבנן מודה על מדרגה פחותה ממדרגת תואר תלמיד חכם, ויתכנה בו איש צעיר לימים שעדיין לא נתפרסם לת"ח מופלג גדול הדור, אבל הוא בחור חריף, או אם הוא זקן אבל אינו מן החכמים החריפים, אלא חכם קצת, אבל תלמיד חכם וזקן הוא מכונה בשם ת"ח, או התיא מרבנן, ובזה יתיישרו כל המקומות, כנ"ל נכון.

שם. שלשה שאלו שלא כהוגן. במדרש בראשית רבה פ' ס' איתא ארבעה, וחשב גם כלב בכללם, ורש"י ותוס' הקשו שלא חשב גם כלב, שאמר אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה, ונדרחקו לתרץ לפי דבש"ס תמורה דף י"ד מפרשינן לי' על החזרת הלכות שנשתכחו, ואין לחוש שתחול רוח"ק על עבר ועל ממזר, כדאמדינן בנדרים דף ל"ח שאין השכינה שורה וכו'.

עיי"ש ב. ומ"ש כדאמרינן בנדרים דף ל"ח אין לו ענין כלל לזה, דהתם אמרו שאין הנבואה שורה אלא על חכם וכו', והא אפשר גם ממזר ת"ח. ואולי מ"ס וצ"ל כדאמרינן בש"ס קידושין דף ע' סוף ע"ב, שאין הקב"ה משרה שכנינו אלא על משפחה מיוחסת בישראל ע"ש, ואף דהחזרת הלכות ה' דק בכח פלפולו, דלאו בשמים היא, כדאמרינן בתמורה שם, מ"מ לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא סייעתא דשמיא, עש"ס מגילה דף ו' ע"ב, וכן אמרו בש"ס סנהדרין צ"ג, וד' עמו, שהלכה כמותו בכל מקום. אבל עיקר תירוץ זה דחוק מאוד, דוודאי פשוט דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, על לכירת עיר קרית ספר, ורז"ל אסמכוה אקרא במה דכתיב את קרית ספר, ולא קאמר את יושבי דביר כאשר כן היתה שם עיר זה, שבא לרמז מעלות עתניאל שהי' גם גבור בתורה, שירע להחזיר בפלפולו ההלכות שנשתכחו, וז"פ. אבל לדעתי נראה, דוודאי כלב שאמר אשר יכה את קרית ספר ולכדה, בע"כ לא הי' כוונתו על איש אחר, כי אין במציאות שאיש אחד ילכד את עיר בצורה וחזקה, ויכה כל יושביה, אבל אמר זה להלחיב לב שרי הצבא שלו, כי אשר ישכם עצה ובתחבולות יעשה מלחמה ללכוד את העיר, ולהכות את יושביה יתן לו את בתו, ואלו יחיד שרי הצבא ידע בהם כלב כי הי' אנשי המעלה והיוחס, כי לא ימנה לשררה נכבדה כזו עבר או ממזר, וכאשר היה עתניאל אחיו אחר מהם, אבל לגבי שואל שלא הי' צורך אז אלא איש גבור אחד אשר ילחם בחזקת היר עם גלית לבדו, להכותו נפש, לאשר נס כל איש מפני גבורתו, כמפורש בקרא, ואמר להלחיב לב איש גבור אשר לא יפיל לבו להלחם עמו ויחרף נפשו למות, שפיר אפשר כי יזדמן שיהי' זה עבר או ממזר, אשר המה בטבעם עזי נפש, ושפיר נחשב הוא שואל שלא כהוגן, כנ"ל נכון.

שם. סברוה שאלה והזכרה חרא מילתא היא. עפרש"י דהא דתני אין שואלין חיינו אין מזכירין. וקשה רלמה הוי ס"ד להחליף שאלה בהזכרה, והרי וודאי שאלה והזכרה תרי מילי נינהו, וכרקאמר במתני' אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר, ועוד קשה הא דקאמר מאן תנא אמר רבא ר' יהושע היא, דאמר משעת הנחתו, ולמה שואל מאן תנא עד רבא דחיק לאוקמי מתני' כר' יהושע דבריייתא, שפי הו"ל לומר סברוה שאלה והזכרה חרא מילתא וסתמא כר' יהושע, דהיינו ר' יהושע דמתניתין דאמר מיו"ט אחרון של חג דהיא סמוך מיד לזמן גשמים, דכל ימי החג אינו זמן גשמים רתוי סימן קללה, ורש"י כתב, ר' יהושע היא דאמר משעת הנחת לולב הוא מזכיר, דהיינו יום שמיני, וזה סמוך לגשמים דמן החג ואילך היא זמן גשמים עכ"ל, וכל לשונו משובש, וצ"ל דהיינו יום שביעי וכו', רמשיני ואילך היא זמן גשמים, וכן מבואר בפרש"י לעיל דמשעת הנחתו חיינו יום שביעי, וכן מוכרח, ראם היא יום שמיני א"כ לימא סתם ור' יהושע היא, דהיינו ר' יהושע דמתני', וראיתי להרמב"ם בפת"מ שכתב וז"ל, סמוך לגשמים היא בתפילת מוסף של יו"ט האחרון של חג עכ"ל, ובע"כ צ"ל דלא גרס הנך תיבות „דאמר משעת הנחתו“, אלא סתם ור' יהושע היא, וכן ראיתי בחידושי תוספת רי"ד לתענית [שבסוף ס' המכריע], שמתקן וכתב דל"ג להו, דר' יהושע רמתני' היא ע"ש.

אבל הנלפענ"ד דגירסא שלנו מחוורת, וביאור הסוגיא, הא דקאמר סברוה שאלה והזכרה חרא מילתא היא, היינו דסברי דהא דתנן אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים, היינו אין שואלין ואין מזכירין, דגם ההכרזה נכלל בכלל שואלין, דהזכרה נמי צורך שאלה היא, כדאמרינן לקמן ע"ב, והכוונה כל ענין גשמים, וניחא להו שפי לפרש כן מרתני לי' כמתני' בהרי פלוגתא דתנאי דאיירי בהזכרה, ולזה שאלו מאן תנא דלא אתיא כר"א, וגם כר' יהושע דמתניתין נמי לא אתיא, דהא ביו"ט האחרון ס"ל דמזכירין ושאלה ביו"ט ליכא, ולזה שפיר מוקי לה רבא כר' יהושע דברייתא דאמר משעת הנחתו, דהיינו בשביעי דאיכא שאלה ותזכרה כאחר, ואבוי דחי ר"ל דשאלה לחוד היא דקאמר ור"א היא, והא דתני לי' הכא, דסיוס דברי ד' אליעזר היא, אלא דאפסיק באמצע בויכוחו עם ר' יהושע, דהשיב לו אף אני לא אמרתי לשאול, וקאמר אחר זה דומן השאלה היא סמוך לגשמים, כנ"ל ודו"ק.

שם ע"ב. רבה אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור זמן שחיטת הפסח. פרש"י עד שיעבור זמן שחיטת הפסח חצות יום דארבעה עשר, עד שיעבור חצות דהיינו כל תפילת יוצר ואשמעינן ר' יהודה דפוסק במנחה. ודבריו נפלאים דהא אדרבא זמן שחיטת הפסח אינו מתחיל אלא מן המנחה ולמעלה עד סוף היום, כדכתוב קרא, ושחטו אותו בין הערבים, וכן כתוב, שם תזבח את הפסח בערב, והפסח שנשחט קודם חצות פסול כדתנן במשנה בפסחים דף ס"א. ואם נדחק לומר דכוונת רש"י דהיינו עד שיעבור חצות ויגיע תחלת זמן שחיטת הפסח, הנה גם אם נסבול דוחק זה לפרש לשון עד שיעבור זמן שחיטת הפסח, שהכוונה עד שיעבור חצות ויגיע זמן שחיטת הפסח, מלבד דקשה דהרי זמן שחיטת הפסח אינו כי אם מן המנחה ולמעלה, וזלת זה קשה טובא, דהאיך אפשר לפרש אליבא דר' יהודה שכוונתו עד שיעבור חצות דהיינו כל תפילות יוצר, והרי מפורש במשנה בברכות (כ"ו ע"א) תפילת השחר עד חצות רבי יהודה אומר עד ארבע שעות, וא"כ לרבי יהודה אין זמן תפילת יוצר עד חצות כלל כי אם עד ד' שעות ותו לא, וצ"ל דס"ל לרש"י כמ"ש הרי"ף בברכות שם דגם לרבי יהודה אם לא התפלל שחרית עד ארבע שעות מתפלל עד חצות, אלא דשכר תפילה בזמנה לא יתבי לי', וכיון דאפשר שיתפלל גם לר"י עד חצות לא מיקרי העברה כל תפילת יוצר אלא משיעבור חצות, ולפ"ז צ"ל דס"ל לרש"י דמחצות ואילך עד המנחה לכ"ע אסור להתפלל שחרית עור, וכמ"ש הב"י באו"ח סימן פ"ט, ואמנם לפמ"ש דתחילת זמן שחיטת הפסח היא באמת מן המנחה ולמעלה, א"כ אדרבא יהי' מכאן דאי' כדעת הסוברים שם דער המנחה יכול להתפלל שחרית, ועד שיעבור הפסח, היינו עד שיעבור חצות עד המנחה ויגיע עיקר זמן שחיטת הפסח, דהיינו שיעבור כל תפילת יוצר דיכול להתפלל עד שיגיע מנחה, ובתפלת המנחה פוסק, ואפשר שזה ג"כ כוונת רש"י, וצ"ע.

שם. אלא מחוורתא כדעולא. פי' דתרי תנאי אליבא דרבי יהודה. ובטורי אבן תמה דהא לעיל דף ב' ע"ב מפורש בברייתא דהא דר' יהודה דמתני' העובר לפני

התיבה וכו', בשם ריב"ב קאמר ל', וא"כ ה' לו לתרץ בנקל, הא ריד' הא דרבי'. ומצאתי כן באמת בירושלמי במכילתן שהקשו קושית הש"ס דילן, ומתרץ הא רגמ' והא דר"י בשם ריב"ב, ע"ש. ומכוון כן גם בלשון הברייטא, דקתני רבי יהודא משום ריב"ב אומר העובר לפני התיבה וכו', וכבר כתבו במבוא התלמוד, דהיכי דאיתא ר"פ משום ר"פ [ולא קתני ר"פ אמר ר"פ] לדידי' לא ס"ל כוותיה, וצע"ג.

שם. הלכה כרבי יהודה. עיין בטורי אבן שתמה על סתירות פסק הש"ע להלכות נדרים סימן ר"כ סעיף י"ט, שפסק שם דהנודר עד שיפסקו הגשמים, אסור עד שיעבור הפסח, ופסק באו"ח דלענין הזכרות גשמים פוסק מיו"ט ראשון, ע"ש. וגם בספר יד שאל הל' נדרים שם תמה בקושיא זו, וסיים והיא תימה גדולה שלא העיר בזה שום אחד מהאחרונים, ובמח"כ הפליג בדבריו ולא עיין שהרגיש בזה הלבוש בהל' נדרים שם במקומו, וע"ש שתירוצו כתירוצו של הט"א, אלא דלשונו שם אינו מכוון, שכתב לתרץ דהא דמפסיקין מיום ראשון של פסח היינו משום דקיי"ל גשמים בחג סימן קללה. ובמח"כ זה אמרו בחג הסוכות, משום שמתבטלין עי"ז משיבת סוכה, אבל ה' לו לומד משום דאיתא בירושלמי במכילתן כרי שיצאו כל המועדות בטל. ודאיתי בלחם משנה פ"י מהל' נדרים סוף ה"א שהוא הניח בקושיא, דפסק הרמב"ם שם כר"י לענין נדרים דאסור עד שיעבור הפסח, ולענין שאלת גשמים פסק בהל' תענית דעד שיעבור ניסן שואלין את הגשמים, ע"ש. ובמח"כ אישתבש בזה, דהרמב"ם בהל' תענית פסק כן לענין תענית על עצירת גשמים, כשלא ידרו גשמים כלל, אבל לענין הזכרת גשמים הרי פסק בפ"ב מה' תפילה ראין מזכיר גשם אלא עד יו"ט ראשון של פסח, כדפסק הש"ס כאן, וז"פ. שו"ר ג"כ בש"ק על ירושלמי פ"ח דנדרים ה"ו העיר עליו בזה, וע"ש שהרגיש ג"כ בקושית ותירוצ' הלבוש, ולא דאה שקרמו הלבוש.

שם. ופוסק בערבית ובשחרית. לכאורה קשה, דהרי באמת ה' צריך להזכיר גם בערבית ובשחרית, אלא דקיי"ל כר"י דהאחרון מזכיר משום דבערבית לית כל עמא תמן, ובשחרית אם יזכיר יחשוב שכבר הזכירו מבערב, ויהי קצתן מזכירין וקצתן אין מזכירין, ולזה תקנו שיוזכר במוספין, כדאיתא בירושלמי ריש מכילתן, אבל כאן כיון שכבר הזכיר במוסף ומנחה של שמיני, מה סברא שיפסיק בערבית ובשחרית של תשיעי, שהרי אז בוודאי זמן הזכרה היא, והחששא שלא יהיו קצתן מזכירין וקצתן אין מזכירין, לא שייך בכאן, שהרי כ"ע יזכירו, כיון שהזכירו עוד במוסף ומנחה של שמיני. וצ"ל דס"ל לשמואל דטעם הזכרה במוספין של שמיני הוא, משום כרי שיצאו כל המועדות בטל, כמו דאיתא בירושלמי הלכה ב' [וטעם דלית כל עמא תמן, היא רק לענין הזכרת טל במוספין ביו"ט ראשון של פסח, כמ"ש הראב"ד והר"ן עיי"ש]. ולזה כשפוסק בערבית ושחרית, מראה בזה דהיום שמיני, ולא אתי לזלזולי ב'.

דף ה' ע"א. ואף רב הדר ב'. אני תמה בזה, דהא הזכרת גשם ביו"ט אחרון של חג לאו ביום שמיני עצרת תליא שיהי' אז תחלת זמנו, דהא באמת תחלת זמן גשמים היא ביו"ט ראשון של חג, ומש"ה ס"ל לר"א דמאז מזכירין על הגשמים, ור"י לא חלק עליו להזכיר מיו"ט האחרון אלא משום דגשמים בחג סימן קללה, שאין ראוי שיבקש לפטור עצמו ממצות ישיבת סוכה, (ועיין ג"כ בתוס' יו"ט משנה ב' ד"ה עד שיעבור הפסח). ולפ"ז בזמן רב ושמואל שהיו מקרשין עדיין עפ"י הראי', הרי ה' לבני הגולה חיוב ישיבה בסוכה בשמיני ספק שביעי, משום ספיקא דאורייתא, ושייך שפיר טעמי' דר' יהושע שלא יזכירו בני הגולה בשמיני ספק שביעי, כמו בשאר ימי החג, והתוס' בריש מכילתן כתבו דלדירין דיושבין בסוכה בשמיני, מ"מ מתחילין להזכיר משמיני, לפי שאינו אלא מדרבנן משום מנהג אבותינו, דהא בקיאינין בקבוע דירחא, והנה זה לא יתכן לדעת רב ושמואל כאן, דהרי אינהו לא היו בקיאיין בקבוע דירחא, והיו מקרשין עדיין עפ"י הראי', והיה חיוב להם ישיבת סוכה בשמיני ספק שביעי משום ספיקא דאורייתא. איברא דיש לתמוה ג"כ בש"ס סוכה דף מ"ז ריש ע"א, דפליגי רב ור' יוחנן בשמיני ספק שביעי, רס"ל לר' יוחנן ללישנא בתרא שם, שאין יושבין בסוכה כלל, וכבר תמה הריטב"א בחידושו שם דאיך אפשר לר' יוחנן שלא לישב בסוכה, הא הו' ספיקא דאורייתא, ותירוצו שם תמוה, כמו שהעידותי עליו בספרי שו"ת דברי יעקב סימן ע"ז. וכן קשיא לי דמדוע לא ביארו הש"ס, ואנן דאית לן תרי יומא, איך עבדינן בספירת העומר, שהרי כל לילה הו' ספק שמא אינו אותו היום שסופרין לו.

ואומר אני, דנראה ברור דמקולם לא עשו בני הגולה יו"ט שני משום ספק דאורייתא כלל, וכל יו"ט ראשון הו' גם להם יו"ט דאורייתא ווראי, וכן ה' סופרין ספירות העומר מליל יו"ט שני של פסח, בלא שום ספירות ספק במנינם, וטעם הדברים עפ"י הגאונים הרבינו חננאל ורבינו האי גאון, (עיין רבינו בחיי פ' בא, ותשו' הגאונים דפוס ליק), ורבינו סעדי' ושאר גאונים זולתן, דמן התורה קביעות החדשים אינו אלא עפ"י החשבון, לא עפ"י דאית הלבנה, אלא שמצוה לב"ד שבא"י לקדש ג"כ עפ"י הראי', אבל מ"מ הם ג"כ היו מחשבין בחשבון הנהוג, אלא שהי' רשות להם לפעמים, לאיזו טעם, לסור מן החשבון ולקבוע החודש ביום מחר נגד החשבון, וממילא גם בכל המקומות שהיו השלוחים באין לשם, היו מוכרחים לקבוע החודש כקביעות ב"ד של א"י, לפי שחיוב לשמוע לאשר יורו לנו ב"ד הנדול שבא"י, אפילו אם יאמר לך על ימין שהוא שמאל או שמאל שהוא ימין, אבל בני הגולה הרחוקים שלא נודע להם קביעות ב"ד של א"י, הם היו מחשבין לעצמם עפ"י חשבון המולדות, כפי הכללים הנודע גם להם מבני יששכר היורעין בינה לעתים, והיו קובעין החודש בזמנו, שהיא עיקר הקביעות מן התורה, וממילא הו' גם קביעות המועדים אצלם יו"ט ווראי מה"ת בלי שום ספק, אף אם גם נזרמן שב"ד של א"י קבעו החודש ביום מחר שלא כפי הראוי עפ"י חשבון, מ"מ כל שלא נודע להם תחלה קביעות ב"ד של א"י, לא חשוב קביעות בני הגולה קביעות ספק, ומטעם דוב וכיוצא, אלא קביעות ווראי, שהרי עפ"י

החשבון שהיה הקביעות מן התורה, היו קובעין שלא חי' להם ספק כלל, אלא שהנהיגו בעצמן להחמיר לעשות יו"ט שני, לא בשביל החשש, לחוש לשמא קבעו ב"ד שבא"י את החודש ביום שני לקביעתם, אלא שחשו שם לב"ד מועין שמא יבאו לירי טעות, והיינו דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם ביריכם, דילמא גזרו שמדא ואתו לקלקולי, והכוונה לפי שאחר שתיקן הליל האחרון הקביעות כאשר אצלינו, רצו בני הגולה לבטל יו"ט שני, שהרי מעתה ליכא למיחוש לב"ד מועין, שהרי החשבון מסודר וקבוע, וכיון שנתבטל הטעם, בטל הגזירה, ושלחו להם, רכיון דגם מתחילה עשו יו"ט שני מצד חשש, דילמא יבאו לפעמים לירי טעות, גם עכשו צריכין להחזיק במנהגם, כי לא נתבטל הטעם, שגם עתה אפשר חשש זה ע"י דילמא גזרו שמדא, משא"כ בני ארץ ישראל, אף שגם בהם שייך חשש זה דילמא גזרו שמדא, מ"מ כיון שמתחילה לא הנהיגו במנהג זה, א"א לגזור עליהם גזירה חדשה, כגלפ"ד נכון, ובזה יתיישר כמה ספיקות וקושיות שיש בזה. ועיין רמב"ם פ"ח מהל' קה"ח בהלכה ח' שכתב דקבלה איש מפי איש מפי משה רבינו, רבזמן שלא נראה הירח בתחלת החדשים, חודש אחר חודש, ב"ד קובעין חודש מעובר משלשים יום, וחודש חסר מכ"ט יום, וכן מחשבין וקובעין חודש מעובר וחודש חסר בקביעה, לא בקירוש, שאין מקדשין אלא עפ"י הראי', ופעמים עושין מלא אחר מלא, או חסר אחר חסר, כמו שיראה להם מן החשבון, עכ"ל. ולפי"ז בני הגולה הרחוקים, שהם אין מקדשין עפ"י הראי', וגם א"א להם לדעת מתי קדשו ב"ד שבא"י, הרי דינם כמו בא"י, שבזמן שא"א להם לקדש עפ"י הראי', מקדשין עפ"י החשבון חודש חסר וחודש מלא, ופעמים מלא אחר מלא, ופעמים חסר אחר חסר, ועפ"י קביעות זה, זמן קביעות הרגלים כולם בוודאי, לא מצד ספק כלל וכמ"ש, ומה שהי' עושין יו"ט שני, בע"כ כמ"ש, ודו"ק.

שם. רבי יהודא אומר עד שיעבור הפסח. הנה מזה מכאור דזמן גשמים לר' יהודה היא עד שיעבור הפסח, ומה"ש ס"ל ג"כ לר' יהודה בנודר עד שיפסקו גשמים, דאסור עד שיעבור הפסח, כדתנן במשנה פ"ח דנדרים דף ס"ב ע"ב, דאזיל לשיטת' דהכא, כדפירש"י שם, וכן מפורש בירושלמי נדרים שם, וכוות' פסק הרמב"ם בהל' נדרים, וכבר העידותי בחידושי לעיל בשם הלבוש, דמה דפוסק הרמב"ם בהל' תפילה לענין הזכרת גשם, דפוסק ביו"ט ראשון של פסח, התם היא מטעם כרי שיצאו המועדות בטל, אבל זמן ימות הגשמים היא באמת עד שיעבור הפסח, ע"ש. ולפי"ז נראה פשוט דהא דתנן במשנה ב"מ דף ק"א ע"ב המשכיר בית לחבירו בימות הגשמים אינו יכול להוציאו מן חגג ועד הפסח, דעד ועד בכלל, וסתמא כר' יהודה דזמן גשמים היא עד שיעבור הפסח, וכן ראיתי מפורש ברמב"ם פ"ו מהל' שכירות הלכה ז', שכתב אינו יכול להוציאו עד מוצאי הפסח והוא שיוודעו שלשים יום מקודם, עכ"ל. הרי דיקדק ופירש עד מוצאי הפסח [ונגזאי כליו שם לא הרגישו לכאד מגין לו עד מוצאי הפסח, אבל באמת רבינו הכריח כן מהמשנה דנדרים הנ"ל], ומטעם שכתבנו. ולפי"ז ההורעה שלשים יום מקודם, היינו ביום כ"ב בחודש אדר, וז"פ.

ונזראות נפלאותי על הטור בחו"מ סימן שי"ב, שכתב אינו יכול להוציא עד הפסח ואפילו „כשיגיע" הפסח אינו יכול להוציא אלא אם הודיעו שלשים יום קודם, דהיינו בט"ו באדר, עכ"ל. ומזה מבואר שהבין הטור דעד הפסח דתנן, הכוונה עד שיגיע פסח, ועל כן הודעת שלשים יום קודם (לדירי), היינו מט"ו באדר, ורבריו פלואים, וכמ"ש. ותימה על מרן הב"י שם שלא הרגיש עליו עכ"פ מדברי הרמב"ם שכתב להראי עד מוצאי הפסח, וא"כ ה"ל לכתוב ואפילו „כשיעבור" הפסח אינו יכול להוציא וכו', דהיינו בכ"ב באדר, והלכוש שם העתיק כלשון הרמב"ם, עד מוצאי הפסח, ולענין הודעת שלשים יום קודם, כתב כלשון הטור, דהיינו מט"ו באדר, וזה ודאי שלא ברקרוק.

דף ו' ע"א. או אינו יורה אלא שמשיר הפירות וכו'. עפרש"י שכתב דמלתא בעלמא היא, והיינו דאיך אפשר שיהי' לרעה, וקרא כתוב בזהה אם שמוע תשמעו אל מצותי, ואיברא דבש"ס ברכות דף ל"ה ע"ב פליגי ר' ישמעאל ור' שמעון, רר' ישמעאל קאמר ואספת דנגך, הנהג בתורה מנהג דרך ארץ, ור' שמעון חלק ואמר א"כ תורה מה תהא עלה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר „ועמרו זרים" ורעו צאנכם, ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן, שנאמר ואספת דנגך, ולא עור אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר ועברת את אויביך ע"ש, הרי רמוקי באמת הני קראי לרעה, וראיתי שהרגיש בזה גם בספר יר דור בחי' כאן, אבל הרבר תמוה, דאיך נכחיש פשטות המקרא דכתיב בזהה אם שמוע תשמעו אל מצותי, ולאוקמי להני קראי באין עושין רצונו של מקום, ועיין ג"כ מה שנתקשו התוס' בברכות שם. והאמת לרעתי רתיבות אלו „שנאמר ואספת דנגך", הוספת תלמיד טועה היא, שלא הבין כוונת דברי רבי שמעון, וראיתי ג"כ בספרי פ' עקב, שהיא מקור ברייתא זו, רליתא תיבות אלו, וכוונת דברי ר' שמעון שהוא מחולק עם ר' ישמעאל בפ' המקרא ואספת דנגך, דר' ישמעאל מפרשהו כפשטי', אבל ר' שמעון מפרש רואספת דנגך אין הכוונה כדיוק על ידי עצמו, רלשון זה יתכן גם בהיות הכוונה שנעשה במצותו על ידי אחרים, כמו ואת המשכן עשה משה, אף שנעשה על ידי אחרים, וכן מפרש הש"ס בע"ז דף כ"ג ותכרת את ערלת בנה, שהכוונה ע"י אחר, שציותה לכורתו, וכן מפרש בש"ס שבת דף קכ"ז לשון התניא ועימר רבי את השרה, דאטו רבי בנפשיה עימר, אלא ע"י אחרים, וה"נ ואספת דנגך מפרש ר' שמעון דבזמן שעושין רצונו של מקום אין צריכין להתבטל מד"ת, כי יתאספו תבואתן ע"י אחרים, וכן יהי' נעשה כל מלאכתן, כמפורש בנביאים ועמרו זרים ורעו צאנכם, אבל בזמן שאין ישראל עושין רצש"מ, אז לא לבד שמלאכתן נעשה על ידי עצמן, כי גם בזה לא יספיק להם פרנסתן כרי צורכן, ויצטרכו להיות גם מלאכת אחרים נעשית על ידן, כדכתיב ועברת את אויביך, והיא כענין המשנה (אבות פ"ג) כל המקבל עליו עול תורה וכו', והדברים אמתיים, וסרה קושיית התוס' שם.

דף ו' ע"ב. אמר רב פפא הלכך נימדינהו לתרווייהו אל הוראות, ורוב ההוראות. מיום זה היא מרברי הרי"ף, שמפרש כן כוונת רברי ר"פ במה שאמר

דף ז' ע"א. אם תלמיד חכם הנון הוא כשל ואם לאו עורפוהו כמסר. רבא לשיטתו וקאמר בש"ס שבת דף פ"ח ע"ב למיימינים בה סמא רחיי למשמאילים בה סמא רמותא, וכעין זה בש"ס שם דף ס"ג ע"ב אורך ימים בימינה, למיימינים בה אורך ימים איכא, למשמאילים בה אורך ימים ליכא, ועי' ש"ס חגיגה דף ה' ע"א אי בעי האי מרבנן הוי חיי, ולוה ג"כ דרש רבא כאן דאם ת"ח הנון הוא אז התורה היא לו טל חיים, ואם אינו ת"ח הנון אז התורה הורגת אותו, [כמסר הוורה בזעף ומשברת האילנות ומפיל את הבתים], שמקצרת ימיו, ומיירי במכעט ברכותיו ושאר מדות רעות, כרמגלא בפומי' דרבא בש"ס ברכות דף י"ו ע"א עיי"ש, וכברייתא דספרי פ' ואתחנן הובא גם בש"ס יומא דף פ"ו ע"א על קרא ואהבת את ד"א וכו', עיי"ש.

שם. אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל. ר' יוחנן לשיטתו דררש כן בש"ס מ"ק דף י"ז ריש ע"א על קרא כי שפתי כהן וכו' אם הרב רומה למלאך ר' צבאות יבקשו תורה מפיו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו, והתוס' הקשו מש"ס

חגיגה דף ט"ו ע"ב דמותר ללמוד גם מת"ח שאינו הגון, כרבי מאיר דלמד תורה מאחר, ותיירצו דרוקא תלמיד חכם יכול ללמוד ממנו, לפי שלא ילמוד ממעשיו, אבל אם אינו ת"ח אינו רשאי ללמוד לפניו, וזה באמת תירוץ הש"ס חגיגה שם רמשני כן, הא בגדול הא בקטן, וכוונת התוס' לפרש, דגדול וקטן דקאמר אין הכוונה לפי רוב השנים, אלא לפי גדלות תורתו, דרק ת"ח גדול כר"מ היא דמותר לו, רגוף תורתו אינו נמאסת, כדקאמר רבא שם. ויתכן דלזה היא דרש ר' מאיר בש"ס סנהדרין דף נ"ט ע"א אפילו עכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, ודרש כן להתנצלות עצמו, דלומד תורה מאחר אף שיצא לתרבות רעה ונשתמר, וקרא כתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת, ועל כן דרש מקרא דגם עכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, והיינו שאין תורתו נמאסת, ולזה גם בברייתות הובא כמה הלכות ממנו, אבל מ"מ אין לתלמידים ללמוד ממנו רק מי שהוא כבר תלמיד חכם, וכיון שזה מילתא דלא שכיח, ולזה נקיט ר' יוחנן סתם דמת"ח שאינו הגון אין למידין ממנו, ועל כן גם הרמב"ם בריש פ"ד מהל' ת"ת כתב בסתם דאסור ללמוד מת"ח שאינו הגון, וכמ"ש ג"כ הש"ך ביו"ד סי' דמ"ו סק"ח ע"ש, ולחנם נתקשה בסורי אבן כאן.

שם ע"ב. סוף נכשל בעבירה שנאמר ומצח אשה זונה היה לך. פי' בעבירה של זנות, והיינו דאסמך ל' אקרא דמצח אשה זונה, וכח"ג בש"ס ר"ה דף י"ז ע"א פושעי אומות העולם כגופן אמר רב בעבירה, וכתבו התוס' בעריות. והתבוננתי שכן דרך הש"ס לכנות זנות בשם עבירה סתם, כמו בד"ה דף י"ב ברותחין קלקלו בעבירה, ובע"ז דף ג' ע"א ותעיד ביוסף שלא נחשד בעבירה, ובשבת דף ל"ג סע"א סימן לעבירה הדרקון, ובסוטה דף ה' ע"א אין אדם עובר עבירה וכו' שנאמר כי תשמה אשתו, ובע"ז דף ס"ט דתקיף להו יצרא, וכן הרבה. ובזה תבין ברש"י עה"ת ריש פ' קדושים, שכתב הוי פרושים מן העריות ומן העבירה, דתיבות מן העריות היא הוספה מבחוץ שהגי' אחד דהי' קשה לו לשון מן העבירה, דהרי בעריות מיירי כדקאמר כל מקום שאתה מוצא נדר ערוה וכו', אבל זה הוספה יתירה, דבאמת סתם מן העבירה היא לשון מיוחד על עריות, וכמ"ש.

שם. אל תקרי ישונא אלא ישנא. באמת גם הכתוב הוא ישנא חסד ו', אלא דרריש חילוף הקריאה שלא יקרא ישנא בשו"א כקריאה בוא"ו כמו משונה, אלא ישנא בקמ"ץ כמו שנאה, והיינו דכתב רש"י, "ישנא בשו"א", פי' אל תקרי ישנא בשו"א, והמהרש"א כחא"ג שנה במחכ"ה, וחשב תיבת, "בשו"א" שהוא בשי"ן וא' ונתקשה בזה, ובאמת היא תיבת בשו"א וכמ"ש, וז"פ.

דף ח' ע"א. מתקנאין באף ומעלין אותו. ובש"ס סוטה דף מ"ט ע"א איתא דאחד מת ואחד גולה, וראיתי בגליון הש"ס שכתב אבא מארי הנאון זצ"ל, שכל זה מרומז במאמר דור בתהלים נ"ה, ראמר שם נגר דואנ ואחיתופל שלא היו נוחין עמו בהלכה, כי ימוטו עלי און, ובאף" ישטמוני (כמאמר הש"ס כאן

מתקנאין באף), לבי יחול בקרכי ואימת „מות“ נפלו עלי (ראחר מת), ואומר מי יתן לי אבר כיונה, הנה „ארחיק נרור“ וכו', דהיינו שיהי' גולה ולא ימות, ורפח"ח.

שם ע"ב. הנכנס למור את גרנו וכו' התחיל למור אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה. עפרש"י שכתב דברכה זו ככל הברכות בשם ומלכות, ואני תמה דאין אפשר שיברך בשם ומלכות, ושמא אינו ראוי שהקב"ה שילח לו ברכה, ובירך לבטלה. וראיתי בשיטה מקובצת ב"מ דף מ"ב שהביא בשם הרמב"ן שברכה זו לא נתחייב אלא בהולך להפריש מעשרות, דהקב"ה הבטיח לו בברכתו עליהם, כדכתיב הביאו את המעשר והריקותי לכם ברכה, ועל כן תקנו בו ברכה לומר שהבטחתו של הקב"ה קיימת ואין זה ברכה לבטלה עכ"ל, וזוה מוכח דבמדידה שלא למעשרות כגון בזה"ל כח"ל, אינו מברך בשם ומלכות, וכן מוכח מהרמב"ם בפ"י מהלכות ברכות הלכה כ"ב, שכל הברכות שבאותו פרק כתב בכל ברכה הזכרות השם, ובברכה זו לבר כתב אומר ברוך השולח וכו', ומוכח דס"ל דברכה זו אינה בשם ומלכות. ועיין בבראשית רבה פ' תולדות ע"פ וימצא מאה שערים, שכתב שהאמירו אותה הכרי ועשתה מאה מכמה שהאמירוה, והקשה והלא אין הברכה שורה על רבר הנמרד ונמנה, ומפני מה מדר אותה, מפני המעשרות, ע"כ. ונראה הכוונה רבאמת טוב יותר שלא למדור הכרי, כדי שיהי' הברכה שורה בתמידות לזמן ארוך, וא"כ למה מדר אותה אחר האימור שאמדהו, ולזה תירץ כי הי' מוכרח למדור מפני המעשרות שאין מעשרין מאומר, ולזה שלח לו הקב"ה ברכתו תחילה שלא יפסיד ע"י המדידה למעשרות, וזה הכוונה לדעתי מה שאמר הכתוב הביאו את המעשר לבית האוצר ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות וכו' והריקותי לכם ברכה עד כלי רי, והיינו כי אפשר שלא ירצו בהבאות המעשרות, יען שענין לא יחול עוד ברכה בתבואתם ע"י המדידה והפרסום לכל מנינם מצד המעשרות, ולזאת אמר הקב"ה שלא יחושו לזה כי הוא ישלח להם הברכה תחלה עוד יותר, והיינו דאמר ובחנוני נא בזאת, כי יתודע להם הברכה בהמדידה שיתוסף הרבה מכמה שיאמרוה תחלה, וזוה סרה מעתה קושיות הפני יהושע בחידושי ב"מ דף מ"ב שם ע"ש, כנ"ל נכון.

דף ט' ע"א. חוץ מזו שנאמר הביאו את כל המעשר וכו' ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות וכו'. נראה דר' הושעיא חירש דלא נימא דרווקא לנסות סתם אסור, אבל בכל עסק מצוה מותר לנסות, כמו דמותר במצות נתינת מעשר, וזה הביא מהקרא דכתיב ובחנוני נא „בזאת“, ראתי למעט רווקא במצות מעשר אבל לא במצוה אחרת. ומ"מ נראה וודאי, דלפי מה דמריבין גם מעשר כספים מעשר תעשר, הה"ד דבמעשר כספים מותר לנסות בו ברכת עושר, וכן משמע מהמור יו"ד סימן רמ"ו, והכ"י כתב שם וז"ל, בפ"ק רתענית דף ט', מיהו משמע התם רבמעשר דווקא היא דשרי לנסוי, אבל בשאר צדקה לא, ע"כ. ולפמ"ש אין מכאן שום משמעות לענין צדקה דאסור לנסות, אבל נראה שכוונת הכ"י דרוקא במעשר, והה"ד מעשר ממון מותר לנסות, אבל במי שאינו מעשר ריווח ממונו

כראוי אלא שנותן סתם איזו צדקה, בזה לא שרי לנסות. וזה נראה גם דעת הרמ"א ביו"ד שם, ודלא כהרב שאילת יעב"ץ ח"א סוף סי' ג', וקדמו השל"ה בתחלת עמוד הצדקה, שהשיגו על הרמ"א. ובה נדחה ג"כ מה שראיתי לקצתן [וכמדומה לי גם בספר באר שבע] שהביאו ראי' מהא דש"ס פסחים דף ח', דפריך הש"ס לענין בדיקת חמץ דקאמר שמה תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה, וכח"ג לאו שליח מצוה איקרי, והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני הרי זה צדיק גמור, והקשו דמה דמיון בדיקת חמץ לצדקה, הא צדקה התיירה תורה אפילו לנסות בשביל הנאת עושר, משא"כ בשאר מצות, אלא וודאי דבמעשה צדקה אסור לנסות. ולפמ"ש אין מזה הוכחה כלל, דהתם בסתם צדקה שנותן סלע וודאי אסור לנסות, ומ"מ מצוה הוי אף שכוונתו שזכות המצוה תחי' לו להועיל בשביל שיחי' בנו וכיוצא, וזה גם בכל המצוות, אבל בנותן צדקה בשיעור מעשר, כמו במעשר תבואה, וודאי מותר אף לנסיון בשביל שיתעשר, וכש"כ אם מדרקק לחלק המעשר שלו לתלמידי חכמים לומדי תורה דהוי ממש כמעשר תבואה, דהרי הפסוק הקפיד משום והביאו טרף לביתו להחזיק בידי הכהנים הלויים מורי תורה ולומדי, כנ"ל ברור.

שם. אל תקרי ויראו אלא וייראו. עפרש"י כאן, ובר"ה דף ג' ע"א. ולדעתי הכוונה עפ"י מה שפרש"י בפ' מקץ, דוייראו בשני יודי"ן היא לשון מורא, אבל ויראו בחד יו"ד היא לשון ראיה, ולזה דרשו אל תקרי ויראו אלא וייראו, דהיינו מלשון מורא, וממילא האי כי, היא לשון רחא.

דף י' ע"א. חמשה עשר יום אחר החג כרי שיניע וכו'. הנה הא דקאמר חמשה עשר יום אחר החג, כתב התוס' יו"ט לפי שהי' מאה וחמשים פרסאות מירושלים עד נהר פרת, ומהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ביום, עולה ט"ו יום כדי שיניע וכו'. ואינו מבין דהא ביום שביעי במרחשון מתחיל לשאול, ומן אחר החג שהיא יום כ"ג בתשרי עד ז' במרחשון ליכא רק יו"ד יום, וחמשה עשר יום בע"כ הכוונה יום חמשה עשר, דקמ"ל דמונה לו יו"ד ימים מן אחר החג וביום חמשה עשר מתחיל לשאול, רנ"מ היכא דעכרוה לאלול, ותשרי חסר, שאז מתחיל לשאול משמונה במרחשון כמ"ש התוס' יו"ט, אבל כפי רוב השנים דאין אלול מעובר, אז מתחילין לשאול בז' מרחשון, ועכ"פ ליכא רק יו"ד יום. וכן תמוהים בעיני דברי התוס' בב"מ דף כ"ח סוף ע"א, כמה שהקשו שם, דאם הי' מהלכין ביום ובלילה, שבעה ימים ומחצה בעינן, דהיינו חצי של ט"ו יום ע"ש, ובאמת רק שבעה ימים בעינן, דהיינו חצי של יו"ד ימים שהיו מהלכין, וצע"ג.

שם. אמר רב נחמן בר יצחק וסימנך עילאי בעו מיס. מה דפרש"י רב שהי' מארץ ישראל, דבריו תמוהים, דהא רב ושמואל שנים ילדי בבל היו ועלו לא"י ללמוד מרבי, ושוב חזרו לבבל ורב קבע ישיבתו בסורא ושמואל בנהרדעא, אבל כוונת ר' נחמן בר יצחק, רסורא היא נקראת עילאי נגד נהרדעא, דהוא אתרי' דשמואל.

שם. אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים. קשה הא דאיצטריך
ליפסק כרב, וזה כלל ידוע דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי. ונראה לפי מה דרניל
הש"ס בכה"ג להקשות, ולימא הלכה כפלוגי, ומשיב מפני דאיכא דאפכי להו,
ולזה, גם כאן הא דהוצרך ר"פ לומר הלכתא יום ששים וכו', ולא קאמר סתם
הלכה כרב, בע"כ צ"ל דאיכא דהוה מהפכי דרב לרשמואל ורשמואל לדרב, ולזה
שפיר נ"כ הוצרך לפסוק הלכה. ובזה א"ש ג"כ הא דהוצרך רנב"י בכאן לתת
סימן במחלוקת זה דרב ושמואל, מי הסובר דיום ששים כלאחר ומי כלפני, והיינו
משום דאיכא דאפכי להו.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האחים היקרים והחשובים

הנה"ח מו"ה שמואל הכהן נ"י, הנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן נ"י,

והנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן נ"י, למשפחת דאזענגארטען

בהלקח מאתם אחותם ע"ה

הרב מאיר שטערן נ"י מירושלים עיה"ק

בהלקח מאתו אשתו ע"ה

הנה"ח מו"ה משה הארץ נ"י מחיפה

בהלקח מאתו אחותו ע"ה

הנה"ח מו"ה משה שאול אמענט נ"י מבני ברק

בהלקח מאתו אחיו ע"ה

הנה"ח מו"ה יוחנן קינרייך נ"י מבני ברק

בהלקח מאתו אחיו ע"ה

הנה"ח מו"ה דוד ווייזער נ"י ממאראנא

בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שור ושבר בגבולנו, אמן.

דבר נחמד לפ' שמות

מהרב הגאון מוה"ר זאב גינצלער אבד"ק דיארמאט הי"ד⁽¹⁾

במדרש שלח נא ביד אשר תשלח, ביד מי, ביד ר' עקיבא. ויש לבאר המדרש בהקדם הסוגיא דפסחים דף כ"ד ע"א, א"ר אבהו אמר ר' יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן וכו' אמר ר' זירא אף אנן נמי תנינא אין סופנים את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים בלבד ואילו מתותין תאנים ורימונים לא מאי טעמא משום דלא קאכיל להו דרך הנאתן, א"ל אביי וכו' הכא משום דזיעה בעלמא הוא. והקשו שם בתוס', תימא אמאי אמר זיעה בעלמא הוא, הלא טעם כעיקר דאורייתא, ע"כ.

ויש לתרץ באופן זה, דאם אמרינן דלוקין אף שלא כדרך הנאתן, אז טעם כעיקר לאו דאורייתא וממילא אתי שפיר, רק אי סבידא לן דאין לוקין שלא כדרך הנאתן, אז אמרינן טעם כעיקר דאורייתא. דהנה הא דטעם כעיקר דאורייתא, ילפינן שם בפסחים דף מ"ד ע"א לרבי עקיבא מגיעולי עכו"ם, גיעולי עכו"ם טעמא בעלמא הוא ואסרו רחמנא. ומקשים העולם וכן הקשה בפליתא סי' פ"ז, מנלן למילף משם טעם כעיקר, דילמא הוצרכו להנעיל מחמת חשש בשר בחלב, וא"כ ליכא למילף בעלמא, ותירץ החוות דעת שם בס"פ פ"ז, דמ"נ אם בישראל בה העכו"ם בשר בחלב, והישראל יבשל בו שאר דברים, הא בשר בחלב לאחר שנאסרו, נחשב כטעם שאר איסורים, דדוקא כשמבשל בשר עם חלב אז הוי חידוש כדאמרינן בגמ', אבל לאחר שנאסר לאו חידוש הוא ודמי לשאר איסורים כמבואר בש"ך סימן צ"ד, ואם החשש הוא דהעכו"ם יבשל בו בשר והישראל יבשל בו חלב, ג"כ לא אתי שפיר, דהרי אז הוי התירא בלע, ואמדינן בסוף מס' ע"ז דסגי בהנעלה, ואיך כתבה התורה תעבירו באש, הלא די בהנעלה, וממילא לא קשה קושיית העולם הנ"ל. והחזיר שם מסביר הענין שפיר, עפ"י מה שכתב הרשב"א הובא במור סי' צ"ג, דכמו דאמרינן נותן טעם בר נותן טעם דהוה טעם קליש ולא יכול לחול עליו איסור חרש, כמו כן נמי בהתירא בלע מהני הנעלה, רעל ידי ההנעלה לא נשאר בתוכה רק טעם קליש, וטעם קליש לא חל עליו איסור חרש, עיי"ש.

והנה הא דאמרינן רעל טעם קליש אינו יכול לחול עליו איסור חרש, הסברה היא, משום דלא אסרה תורה דבר, שאף אם לא יאסרו אותו, בלא"ה לא יאכל

(1) נולד בשנת תרנ"ד לפ"ק לאביו הרבני מו"ה ישראל גינצלער מעיר אוהעל. הי' תלמיד מובהק של הגאון מוה"ר דוד מייזליש אבד"ק אוהעל הי"ד. בשנת תרפ"ה לפ"ק נתמנה לדומו"ץ בק"ק שאלאנאסאריאן, ובשנת תרצ"ג נתקבל לאבד"ק דיארמאט. העמיד הרבה מאות תלמידים. נרפס ממנו ספר תולדות ישראל עה"ת (ספר בראשית), וספר תולדות ישראל (תשובות וחידושים). נהרג עקב"ש במחנה אושוויץ ביום ט"ז לחודש סיון שנת תש"ד לפ"ק. ר' ינקום דמו. — חירו"ת הללו הועתקו מכת"י אחד מתלמידיו והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

אדם אותו, ולכן לא יכול לחול על טעם קליש איסור חרש, רבלא"ה לא יבוא לאוכלו. ומי גילה לן סברא הזאת ומאן מוכח לה, זה ילפינן מדין שלא כדרך הנאתן, דלהכי אין לוקין על שלא כדרך הנאתן, משום רבלא"ה לא אתי למיכל דבר שהוא שלא כדרך הנאתן.

וא"כ מתורץ היטב ק' התוס' הנ"ל, שהקשו דהלא טעם כעיקר דאורייתא, זה אינו, כי עתה ראנו הולכין בשיטה זאת ולוקין על שלא כדרך הנאתן, א"כ אין לנו הסברא הנ"ל דרבר רבלאו הכי לא אתי למיכל לא אסרה תורה, ומש"ה אף שלא כדרך הנאתן לוקין, וא"כ ליכא לתרץ כתי' החו"ר, וממילא קושית העולם בתוקפה עומדת, ושוב ליכא למילף מגעולי עכו"ם דטעם כעיקר דאורייתא.

היוצא לנו מזה, דלר"ע רס"ל רילפינן מגעולי עכו"ם הדין של טעם כעיקר דאורייתא, קשה קושית העולם הנ"ל, וצ"ל כתירוץ החו"ר דהתירא בלע, וההסבר הוא דלא חל על טעם קליש איסור חרש, וכבר אמרנו הטעם משום רבלא"ה לא אתי למיכל, וע"כ צ"ל לדירי' דאין לוקין על שלא כדרך הנאה.

והנה בספר ייטב פנים במאמדים לשבת תשובה (אות כ"ב) כתב להמליץ טוב על ישראל, למאי דקיי"ל לענין איסורי אכילה והנאה דאינו חייב אלא כדרך הנאתן, ואם עירב בו דבר מר פטור מן המלקות, וזהו לימוד זכות על החטאים שאנו עושים, משום דאין לך בר ישראל כשעושה איזה עבירה ח"ו, שלא יהי' לכו נוקפו ודואג ומצור לו, והרי זה כעירב בו דבר מר ופטור רהוי שלא כדרך הנאתן. וז"ש שלח נא, אין נא אלא לשון בקשה לשלח אותם מעברות לחרות, ואף שיש להם עבירות בידם, מ"מ ע"י שלכם נוקפם בשעת מעשה, הוי כעירב בו דבר מר ואין לוקין, וזהו שאמר שלח נא ביד רבי עקיבא, דהוא סבירא לי' דעל שלא כדרך הנאתן אין לוקין, וא"כ כבר פטורים מללקות על חטאתם, וזה שביקש, שלח נא, לשלחם תיכף, כי אין צורך לשעברם עור כשכיל חטאתם, ודו"ק היטב כי נכון הוא מאד.

פני' דחופה!

חקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

בדין מטבעות שנתעכבו בטעלעפאן

אברהם דוד הורוויץ

אבר"ק שטראסבורג

חבר הביד"צ של העדה החרדית

בעיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד. כ"ב סבת תשנ"ב ירושלים עהקת"ו.

שאלה. במליפון ציבורי שפעולתו היא ע"י שמשלשלים מטבע הנקרא אסימו"ן, ונזרמן שהמליפון הי' מקולקל ואדם שילשל לתוכו כמה אסימוני"ם ונתקעו, ולא הניעו להתא, שבה מצטברים, והלה נתייאש והלך לו בהשאירו מטבעותיו תקועים שמה, ואחריו הניע אדם אחר, וניסה נ"כ להפעילו ע"י שנתן בתוכו מטבעותיו, ומשראה שהוא מקולקל התחיל להרוף בחוזק, והצליח להוציא כל המטבעות שהיו תקועים שם, כולל מה שהיו שם כבר, ומעתה יש לדון מי זכה במטבעות אלו, מי נימא שבעלי החברה של המליפון זכו בה מדין קנין חצר שנקנה להם ע"י שהונח שם ברשותם מרם שבא השני, או נימא דלא זכו בה, כיון שברגע שנחו שם אבתי לא נתייאש, רהא תקותו הי' שיפעול המליפון כראוי, ורק משראה שאפס תקוה, נתייאש, וא"כ בדין הוא שבן אדם השני קנה המטבעות שבא אחרי יאוש הראשון. — ואחרי אריכות גדול, בא למסקנא רהשני זכה בהם כדין כל אברה אחרי יאוש בעלים, ומבקש חוות דעתי ע"ז.

תשובה

(א) לענ"ד נירן דירן לא דמי כלל לאבירה, רזה הראשון ששילשל שם מספר מטבעות ולא פעלו, הוא יודע מקומם, שמונחים בכלי זה השייך לחברת מליפון, ואם הי' פונה אליהם, היו מוכרחין לבא עם פועל שלהם ויפתח תיבת המליפון להחזיר לו, אחרי בירור, מספר המטבעות ששילשל, דר"ז שכיח במליפון צבורי הנמסר במלון או באחד המוסדות ונתקלקל, נמצא שם מי שהוא מבין ומחזיק המפתח מתיבת המליפון כידוע, ואם זה הראשון לא מיהר לעשות כן, ובא בנתיים השני ודפק בחזקה והוציאם יחד עם שלו, עשה שלא כהונן שלקח מטבעות שלא שייכים לו כלל, ומה שהראשון הלך לו ולא עשה תלונה אצל הבעלים, מי יימר דמייאש, אפשר הלך להתייעץ עם מי האיק יש לעשות, ולשון רש"י בב"מ כ"א ריש ע"ב, וכללא דיאוש כגון ראמר ווי לי' לחסרון כים רגלי רעתי שנואש מהן עכ"ל, וכל זה לא הי' בנ"ד, ואם השני אדם ישר הוא, הי' עליו לבא אל הבי"ד לשאול מה יעשה עם החלק שאינו שלו, והיו אומרים לו שישליש חלק הראשון אצל הבי"ד או אצל בעלי החברה, עד שישמע הראשון ויאמר המספר שהפסיד, ויקבלם.

(ב) אמנם כל זה בעיקר הדין, אך בדברי הפלפול יש לעיין עוד, והנה הגרעק"א ז"ל פ"ח רפאה בתורע"ק אות ע"ח הקשה על דברי המשנה, מאימתי

כל אדם מותרין בלקט משילכו הנמושות, שכ' הרע"ב וכל הנמצא בה אח"כ הוא הפקר, ועל זה כתב, וק"ל הא הלקט שנופל בשעת הקצירה שהוא על השדה דבעה"ב ונעשה הפקר, מיד יזכה בעל השדה מדין קנין חצרו רקונה שלא מדעתו כבב"מ רף י"א דחצר שאינו משתמר ג"כ קונה בו' וצע"ג, ע"כ. ובהנהות הרש"ש (שם פ"ח מ"ב) תירץ וז"ל, ובמחכ"ת אשתמיטת' מש"כ הרא"ש בפ' אלו מציאות (סי' ט') וכו' וכל היכא דאיהו לא מצי זכי לי' חצירו נמי לא זכי לי', וה"נ כבר הי' הלקט מונח שם קודם שנתייאשו העניים והו"ל כמו באיסורא אתי ליד' ולא קנה לו חצירו. ובס' חזו"א לב"ק סי' י"ח אות ד' תפס על הרש"ש, רלא רמי, דהתם אבירת ישראל היא והרואה חייב להשיבו, אבל הכא קודם שהלכו הנמושות אין כאן אבירה וחייב השבה, ושפיר היתרא הוא כשהעניים התייאשו, וכן זכה כב' ג"כ לחילוק זה, וראיתי בפסקי תשובה ח"ג סי' שמ"ו שצ"י, ושם הלשון כעין באיסורא בא לו.

ולענ"ד נראה ליישב דברי התורע"ק בדרך זה, רחנה השדה ופירותי' הם בחזקת הבעלים, והתורה"ק ציוותה עליו וחייבתו לעזוב הלקט לעניים ועשה כן, ומשהלכו הנמושות אין כאן עוד עניים ואין לו לעזוב לעורבים ועטלפים כמבואר בחולין קל"ר ע"ב, א"כ מה דאו על ככה חז"ל לומר מאימתי כל אדם מותרין בלקט, הול"ל דאחר שהלכו הנמושות הרי הנשאר של בעה"ב, ואנה מצינו בתורה דאחר שקיים כל המצות לעניים, ירשה לעשירים שילכו בשרהו וילקטו כפי מה שעולה על רוחם, והבעלים באמת אין צריכים לשום קנין דחצר, דהא הכל שלהם, וזה שהי' ק"ל להגרעק"א ז"ל, ומה דנקט מקנין חצר, הוא רק שגרא רלישנא, ובאמת הכוונה רק דהלא כל זה דכושו' הוא, וע"ז אין התחלה להרחיות שרצו לתלות בגברא רבא זי"ע, ודא ודאי קו' גדולה היא.

ולחומר הקו' י"ל בדרך פשוט, דחז"ל חששו שאם משהלכו הנמושות כל הנשאר שלו הוא, יסבב סיבות למהר בואם של הנמושות, ויסגור שדהו, כרי שירויה את כל הנשאר אחרי מתנות העניים, ויל"ע בפוסקים אם נמצא ד"ז. (ג) עוד אמרתי להעיר במש"כ באות ט' בדברי המג"א סי' קנ"ד סק"ג שכ' בשם האגודה (ריש מעילה), במצא דבר בחצר בהכ"נ זכה בו, ולא אמרינן דחצר בהכ"נ קונה להקדש, דחצר קונה מכה יד ואין יד להקדש, ודאי' משקלים פ"ז מ"ב, ופי' במחצהש"ק דבמשנה שם מעות שנמצאו בהר הבית אפי' ברנל דרוב המעות שביר הם מעשר אפ"ה אמרי' דהם חולין ראזלי' בתר רוב השנה דהמעות חולין, ואכתי מ"מ יזכה בו חצר חקדש, אלא ודאי דאין חצר להקדש, ע"כ. ומעתה ילה"ק, ראי נימא רגם בחצר אמרי' באיסורא אתי ליד', א"כ אתי ליד הקדש קודם יאוש ומשו"ה לא קנה הקדש, ומנ"ל לומר דאין יד להקדש, אלא ודאי רס"ל להמג"א ג"כ דבחצר ל"א באיסורא אתי ליד', עכ"ד.

ולע"ד י"ל עפ"י הגמ' ב"ק רף כ' סוף ע"ב, כדרכה דא"ר הקדש שלא מרעת כהריוס מרעת רמי, ופרש"י דבהקדש ל"ל שלא מרעת דרעת שכינה איכא, וכ"ה בתוס' שם ריש דף כ"א [והבאתי ד"ז בשו"ת קנ"ת ח"ד סי' ק"נ ז' והובא בקצה"ח ריש סי' ק']. ומעתה י"ל דהא דנחשב באיסורא אתי ליד' גם בחצר, כ"ז

בחצר רחול דמרם נודע לו שיתייאש בכלל, אבל בחצר דהקדש ראיכא דעת שכינה תומ"י כשנח בהחצר דהקדש, ואז יש גם ידיעה שיתייאש, א"כ מעולם לא הי' שום קנין אפי' כנראה באיסור, ויקנה חצירו של הקדש, א"ו ראין יד להקדש, וא"ש הוכחת המנ"א.

ובזה אורא גם הערתו דמר באות י"ב, לר' התוס' ב"מ כ"ו ע"א ד"ה דשתיך, שכ' דחצר אינו קונה מעות לפי שמעות הם דבר קמין ואין סופן לימצא דמה"ט מצא בחנות הרי אלו שלו ואין בעל החנות קונה מרין חצר, וא"כ י"ל דמה"ט נמי מעות שנמצאו בחדר הבית לא קנה הקדש ראין סופן לימצא, ומה ראין יד להקדש, ולהנ"ל לק"מ, דבהר הבית איכא דעת שכינה ותומ"י שנחו המעות איכא ידיעה, א"ו ראין יד להקדש.

ד) ואעתיק לו עוד דבר אחד מקנ"ת פ' וישב לחנוכה (סי' ה', אות א'), לפמ"ש התוס' תענית דף ח' ע"ב דמה שנתוסף ע"י ברכה הוי הפקר, ולר' המנ"א בשם האגודה בס' קנ"ד סק"נ, דלא אמרינן חצר ביהכ"נ זוכה להקדש ראין יד להקדש, א"כ שמן שנתוסף ע"י גם נשאר של הפקר ולא של הקדש והאיך הוכשר למנורה. וראיתי בסה"ק דברי חיים לחנוכה (קרוב לסופו) בר"ה אמר' בנמ' ריוונים כו', שכ' דהנה השמן הנתוסף הי' הפקר דדבר העשוי להתבער ונשאר הוי הפקר, וקשה לשי' הרמב"ן דהקדש זוכה ובמנורה בעינן משל ציבור, וי"ל דהקב"ה לא רצה שתזכה עזרה בכרי שיצאו בו, עכר"ק. וגם זה קשה, דאם נשאר הפקר נ"כ לא יועיל, דצריך להיות דוקא של ציבור, וי"ל עפ"ד הקצה"ח בפתיחה לסי' ר', דאם הקדש בוד ונתמלא מים שפיר קנה הקדש, דאי לאו בורו ליתא למים, א"כ לפמ"ש הסו"ז דהברכה באה ע"י מעט השמן שנשאר מן יום א' שהי' של ציבור, זה המעט גרם הברכה לשמונה, א"כ לא נרע מבורו של הקדש רקונה לו, וא"ש.

ה) והנה בקצה"ח בפתיחה לסי' ר' (בר"ה אך) הקשה על שי' האגודה ראין יד להקדש, דהא כתב הש"ך בחו"מ סי' רנ"ה ראין שאלה להקדש באתי ליד גזבר מטעם דהגזבר קונה במשיכה ע"ש, אלמא ריש יד להקדש והגזבר יד הקדש הוא, וא"כ מהיכי תיתי לא יקנה במציאה, ומוכח לכאן כרעת הרמב"ן הנ"ל ריש יד להקדש, ע"כ.

ולע"ד י"ל עד"ז, דלכאורה דברי האגודה טעמא בעי למה יהא כח הקדש פחות מכל הדיוט, דלהריוט יש יד ולהקדש לא, הרי מצינו לכמה דברים רכח הקדש עדיף מדהריוט, כמו אמירה לגבוה נתקדש ולהריוט דוקא במסירה קנה, כמו שהערתו מזה בשו"ת קנ"ת ח"ד סי' ק"ג, ועוד כמה ענינים כן דעדיף כח הקדש, כמבואר בירושלמי קדושין פ"א סוף ה"ו, דשות הגבוה בכסף ורשות ההריוט בחזקה, כיצד, גיזבר שנתן מעות הקדש בממלסלין, קנה הקדש בכל מקום שהוא, שנא' לר' הארץ ומלואה תכל ויושבי בה, אמירתו לגבוה כמסירתו להריוט, כיצד, לקח פרה מן ההקדש במאתים לא הספיק להביא מאתים עד שעמד במנה מביא מאתים וכו' שור זה עולה ובית זה קרבן, קנה הקדש בכל מקום שהוא דכתיב לר' הארץ ומלואה וגו', ובהריוט לא קנה עד שעה שיחזיק, ע"כ.

ותמצית הענין י"ל, דהקדש שכבר נעשה, כחו חזק ועדיף פי כמה מכה הדיוט, אמנם להיות נעשה הקדש, לא שייך ליעשות מעצמו, רק ע"י שהאיש מקדיש את החול לקודש באמירה גרידא, כרכתיב והארץ נתן לבני אדם, שיהיו הם מקדישים, ואמנם אמירת הקדישם אפשר בחרטה ושאלה לחכם, כדילפינן מהפסוק לא יחל דברו, אבל אחרים מוחלין ומתירין לו, וכ"ז כשהוא רק דברו, אבל אם המקדיש כבר עשה מעשה ומסרו ליד הגזבר, לא אתי דיבור המתדיין ומוציא מידי מעשה המסירה. — והש"ך בסי' רנ"ה סק"ו (בר"ה ולפי) הוסיף וכתב, ואין להקשות אמאי כשמסר ליד גזבר אינו יכול להשאל עליו הלא אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי, ומשמע דכמסירה ממש דמי, וכדגרסי' בפ"ק דקדושין (סוף דף כ"ו) כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, האומר שוד זה עולה בית זה הקדש אפי' בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה עד שימשוך ויחזיק, וא"כ כיון דקנה לי' קנין גמור והוי כמסירה ואפ"ה יכול להשאל עליו, א"כ כשמסרו נמי. הא לאו מילתא היא, דבהרי"א מביא בתשו' ר' בצלאל סי' פ"ו (דף נ' ע"ב) דברי הרשב"א שכ' וז"ל, ותדע לך עור דאמירה לגבוה אינה כמסירה ממש ליד גזבר, דהא קי"ל כב"ה ריש שאלה להקדש ואלו המקדיש ומסר ליד גזבר שוב א"י לשאל עליו כו', א"ו שלא אמרו כמסירה ממש אלא לענין קנין בלבד להיות האמירה נומרת בהקדש כמו שנומרת המסירה בהדיוט עכ"ל, נ"ל הטעם דרוקא באמירה לגבוה נהי דהוי כקנין גמור, מ"מ כיון דלא קנה אלא מצד האמירה, אתי דיבור ומבטל דיבור, דגלי קרא ריש שאלה בגזרים כו', אבל כשמסרו לגזבר פשיטא דלא אתי דיבור ומבטל משיכה כו', ולפ"ז ה"ה היכא דקנאו ההקדש בקנין חליפין או שאר קנינים תו לא מהני שאלה דלא גרע כח הקדש מכה הדיוט כנ"ל ברור, עכ"ד הש"ך.

ו) ואגב יובן ג"כ הך דירושלמי הנ"ל שכ' רשות הגבוה בכסף, דלכאור' גם בזה אין מי שאמר בפיו על מטלטלין אלו שיהיו הקדש, לכן קמ"ל דע"י שהגזבר קנה בכסף ההקדש נתקדשו המטלטלין בכל מקום שהם. — ועפ"י כלל זה יתורץ קו' הקצת"ח, רהנה סברת האגורה היא, דאברה שגפלה לחצר ההקדש אין איש שהקדיש רכב זה באמירתו, וגם לא ניתן שום כסף של הקדש עבורו, א"כ כמה יתקדש, וזהו שפסק האגורה דאין יד להקדש שיתקדש דבר מעצמו ע"י שמונה בחצר ההקדש, ומעתה לא קשה ממש"כ הש"ך בסי' רנ"ה דאין שאלה בהקדש כאתי ליד גזבר אלמא ריש יד להקדש, ו"א דהתם נתקדש החפץ באמירתו של המקדיש ונעשה בו מעשה המסירה לידו של הקדש דהוא הגזבר, שפיר לא מהני שאלה, וכסברת הש"ך דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, ונשאר הקדש, ואפי' הוא בסוף העולם, משא"כ בבעלות הדיוט, וכמבואר בחולין דף קל"ט ע"א, תרנגולת שהקדישה ומרדה דאמר שמואל לא פקעה קדושתה דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, וכתבו התוס' שם (בר"ה כיון) שמעינן מהכא דראוויזם ותרנגולים של חולין שמדרו בבעליהם והלכו להם הוו הפקר והמחזיק בהם זכה, ובולט גם בזה כח ההקדש דעדיף מכה ההדיוט.

ויוצא מדברינו גם דבר זה, דבחקרש לא שייך להשתייך אליו לבעלותו ורכושו ואינו קרוש, דמה"ט חצרו של הקרש אינו קונה לו אפי' דבר של הפקר, כמעט שנמצאו בהר הבית בפ"ז דשקלים, הן חולין והן של מוצאן, כדאיית המנ"א לרבני האגודה. ובוה אולי יש ליישב דברי הפרמ"ג במ"ז סוס"י קנ"א שנסתפק לר' האגודה דלא זכה הקרש רי"ל חצר אין משתמר כלל, אבל בביהכ"ג צ"ע אם זכה ג"כ לעצמו או הנוכרים להקרש, עכ"ר. והוא תמו', ועשר"ח ח"ה מערכת ביהכ"ג אות כ' שתמה ע"ז, דבא"א קנ"ד סקכ"ג פשיטא לי' דאפי' בביהכ"ג, ומה מספק"ל במ"ז. — ולהנ"ל י"ל, אולי כוונתו באם הנוכרים רוצים לזכות בו ולאספו לרכוש דהקרש, אע"פ שאינו קרוש, והפשוט הוא דלא מצינו דבר כזה כלל. — אמנם מצינו למ"ד דס"ל מעשר שני ממון גבוה במשנה דקידושין דף ג"ב ע"ב בקירשה במע"ש דלר"מ אינה מקודשת, ומצוין שם דהרמב"ם פסק כן בפ"ה מאישות ה"ד, אבל שם כ' הרמב"ם פסעם לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו, לא מטעם דממון גבוה הוא, ועלח"מ שם שכ' דהרבדים ברמב"ם הל' מע"ש הם מעורבים, דפתח כר"מ וסיים בלשון ר' יהודה, וחזין מכ"ז י"ל, גם למ"ד דמע"ש ממון גבוה הוא, אינו ענין להקרש כלל, רק דהשי"ת לא הרשה לעשות במע"ש רק אכילה ושת' ולפנים מן החומה בלבד, ולא שאר צרכיו, ומדויק לשון הרמב"ם. ואכתי ברשות הקרש לא מצינו שייך לרכושו ורשותו, ולא הוי קרוש, ומה דמצינו כמ"פ לא נהנין ולא מועלין, ע' מעילה י"ג ע"ב ועוד, אבל כל אלו יש להם שייכות להקרש גמור כמבואר למעיי"ש, אבל מתהילה בעלות הקרש, ולא יהי' קרוש, לא מצינו לע"ר.

אלון בכות

על הלכה מאתנו אחר מבני החבורה

הנה"ח מו"ה משה פערטיג ע"ה

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.
המערכת

בדין שבועת עד אחד

אפרים בינדיגער

מאנסי, ניו יארק

איתא בשו"ע חו"מ סי' קכ"ו סעיף י"ג, אם לאחר שנתרצה חלוא או הנפקד (במעמד שלשתן) ליתן למקבל, אומר עיינתי בחשבוני ולא חי' לו אצלי כלום, וטעיתי במה שהודיתי לו וכו', ואם אינו יכול לברר בעדים הטעות וכו' אינו נאמן לומר טעיתי, ובסעיף י"ד, והמקבל אינו יודע אם טעה אם לאו וכו' לא מהימן (המומחה לומר טעיתי כנ"ל), וברמ"א, ואפי' יש עד אחד שמעיד כדבריו עכ"ל, והוא מדברי הר"ן ספ"ק דנימין שכתב וז"ל, ואע"ג דאיכא חד סהדא דמסחיד ולא מחייב לי' ולא מירי, דכיון דבהאי לא ידע (המקבל) ואינו יכול לישבע להכחיש העד אינו מפסיד רשבועת עד אחד המעיד פרעון מדרבנן בעלמא הוא, כדאי' בהכותב פ"ז, דהיכא דאפשר משתבע ושקיל והיכא דלא אפשר לא מפסיד, עכ"ל.

וק"ל, רמ"מ אחר שישלם המומחה להמקבל יחזור ויתבענו עם העד א' שמעיד כדבריו שלא חי' בידו כלום מהנותן ובחנם פרע לו, ויתחייב המקבל לישבע שבועה דאורייתא להכחיש העד שעכשיו כבר מעיד העד להוציא, וכיון דהנתבע אינו יודע, א"כ הוי מחויב שבועה דאורייתא ואינו יכול לישבע דמשלם, ולא מצאתי מי שעמד בזה, ולכאורה חי' אפשר לישבע, דכיון דהמקבל לא הוי לי' למידע אם טעה המומחה או לא, לכן לא אמרינן בכה"ג מתוך שאינו יכול לישבע משלם, וכמבואר בתוס' ריש פרק ה' דבבא קמא דומיא דיורשים דגוה"כ שבועת ה' תהי' בין שניהם ולא בין היורשים, אך בשו"ע סי' ע"ב סעיף י"ב ובסי' רצ"ח נפסק דחייב אף בלא ה"ל למידע, אלא דעדיין י"ל עפ"י דברי הש"ך בסי' ע"ב שם בס"ק נ"א, דהיכא רגם התובע מודה שהנתבע אינו יודע, לכ"ע לא אמרינן בי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם, ע"ש.

אולם יש לדחות תי' זה עפ"מ ששמעתי מפי מו"ר הגאון ר' משה דוד שטיינזארצעל ז"ל ר"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב, בענין קו' המפורסמת מהגאון מוה"ר משולם מטיסמעניץ ז"ל, שהק' על דברי התוס' ריש ב"מ שהקשו וז"ל, וא"ת כופר הכל מנלן דפטור, ואין לומר מדאיצטריך למכתב דעד א' מחייבו שבועה ואי כופר הכל חייב מאי נ"מ מע"א הא בלא"ה חייב, דהא איצטריך במקום שהוא אינו תובע כלום ואינו יודע והעד מעיד שהוא גנב או שאביו חלוא עכ"ל. והקשה הגאון ר' משולם הנ"ל, דאיך ס"ד למימר לזה בא ע"א לחייבו בספק, דבכה"ג לא יועיל הע"א כלל, דלעולם לא יבא הנתבע לירי חיוב שבועה, דיתחכם לשלם לו, ואח"כ יתבענו שחייב לו אותו ממון ששילם לו, והוא כיון דאינו יודע אינו יכול לישבע שאינו חייב, ויהי' מחויב שבועה ואינו יכול לישבע, ויצטרך להחזיר לו הממון שנתן לו, והע"א המסייע לו לא יוכל לפוטרו, כמש"כ

הרא"ש שם ראין ע"א פטר משבועה במקום דהוי מתוך שאי"ל, דהוי כממון, וא"כ כיון דלא יועיל לנו העד באופן זה, בודאי א"א לומר דכופר הכל חייב והעד בא דוקא בכח"ג דתובעו מספק, עכ"ק. וע"ז תי' בהגהות מהר"ץ חיות, דלכן דקדקו התוס' לומר דהע"א מעיד שגנב או שאביו הלוח לו, דאז לא הו"ל למידע, ובכח"ג לא שייך דין דמתוך שאיל"מ, וכתוס' ב"ק הנ"ל. וע"ז אמר הראש ישיבה ז"ל לדחות, דאפשר דלא שייך סברת התוס' בב"ק, רק היכא דהתובע בא להוציא ממון, או אמרינן כיון דהנתבע לא הי"ל למידע לא אלים התובע משום משאיל"מ להוציא ממון מהמוחזק, כיון דלא הי"ל למידע, משא"כ בגוונא דתוס' ב"מ דמתחלה הוציא התובע ממון ממנו מחמת הע"א, בזה אפשר דלא אמרינן דיכול עכשיו להחזיק בהממון, כיון דעכשיו הנתבע חוזר ומחייבו שבועה דאו' ואי"ל, ולא מהני בזה מה דלא הו"ל למידע, מאחר שהממון שהוציא נשאר בידו, עכ"ד. ולפ"ז הדרא לנידון דירן, דהמקבל הוציא ממון מהמומחה דלא הי' נאמן לומר טעיתי, א"כ עכשיו שפרע והע"א מעיד כדברי המומחה שלא הי' צריך לפרוע, ומחייב את המקבל שבועה דאו', והמקבל אינו יורע בזה, לא שייך לפוטרו מלשלם משום דלא הי"ל למידע, כיון דמתחלה הוציא ממון ממנו וכנ"ל.

לכן ג"ל עפ"מ שחירש בס' פני יהושע בפ' הכותב דף פ"ח, בהא דעד א' מעיד שהכתובה פרועה, לא תפרע אלא בשבועה, א"ר פפא אי פיקח הוא מייתי לה לירי שבועה דאורייתא, יהיב לה כתובתה באפי חד סהדא וסמיך סהדא קמא אסהדא בתרא ומוקים להו להנך קמאי במלוה. וכ' הפנ"י וז"ל, ולכאוי יש לתמוה טובא דהוי כעין הפוכי מטרות' דמכיון שיפסקו הב"ד שתשבע שבועה דרבנן ותיטול, יסלק לה הכתובה לאחר שתשבע ויחזור ויתבענה ע"פ העד, ותצטרך לישבע שבועה דאו', ומכ"ש דקשה יותר לפרש"י דשבועה דרבנן היא בלא נקיטת חפץ, ושבועה דאו' בנק"ח ובשם וכינוי, וא"כ אף לאחר שנשבעה שבועה דרבנן צדיכה לחזור ולישבע שבועה דאורייתא שהיא חמורה, וא"כ יותר הי' להם לתקן שלא יתבענה אח"כ ע"פ העד. ותי' הפנ"י וז"ל, ולפ"ז מצינן למימר דסבד ר"פ דלעולם לא שייך לחייב שבועה דאו' ע"פ ע"א אא"כ שהעד בא לחייב את הנתבע ממון דנשבע ואינו משלם, משא"כ היכא שעיקר עדותו, של העד אינו לחייב את הנתבע אלא לפוטרו כגון שמעיד על הפרעון, תו לא שייך שבועה דאו' כלל, וא"כ לעולם לא מצי לאתווי לירי שבועה דאורייתא אא"כ פרעו שנית בפני אותו העד ובפני אחר ומוקי לה בהלואה, וא"כ כשהעד בא שנית להעיד בפני ב"ד עיקר עדותו לחייבה ממון, שהרי מעיד שפרעה פעמים, ואמר לו שיהי' עד בדבר, רקמייתא מוקי לה במלוה, עכ"ד.

ולפ"ז מיושב קושיתנו הנ"ל, דבאמת בע"א מעיד שהוא פרוע, שוב לא שייך שיחייבו שבועה דאו' אף שפרע אח"כ ועכשיו שוב הוי להוציא, כיון דמתחלה בעיקר בא להעיד להחזיק, רק היכא דפרעו שנית ומוקים להך פרעון הראשון דמעיד הע"א במלוה, אז הוי כבא להוציא ומחייב שבועה דאו', משא"כ בנידון דידן רלא פרע פעמים אלא שהעד מעיד שסעה ולא הי' בידו כלום ליתן לו,

נמצא דאף לאחר שפרע המומחה להמקבל ושוב מעיר העד להוציא מהמקבל, מ"מ עיקר עדותו אינו אלא שלא הי' מחויב לפרוע בתחלה, ולפ"ר הפנ"י בכה"נ אינו מחייבו שבועה דאורייתא, וא"ש.

שוב ראיתי בס' קה"י על מס' כ"מ סוף ס"ב, שהק' כמו קושייתנו בדברי הרא"ש, אהא דשומר שמסר לשומר חייב, דק' יפטרנו השומר השני בעדותו משבועתו, ותי' הרא"ש דכיון דכבר נתחייב ממון משום דלא הי' יכול לישבע שבועת השומרים, שוב אין ע"א המסייע פוטר מחיוב ממון, וע"ז הק' בס' קה"י, דאכתי ישלם השומר משום מתוך שאל"מ ואח"כ יחזור ויתבענו למפקיד עפ"י הע"א ויתחייב הוא שבועה והמפקיד הא אינו יודע ומשאל"מ, וכ' ליישב משום דהמפקיד לא הו"ל למירע, ע"ש. ויש לרחות דבריו כמ"ש לעיל, וגם שאר דבריו שהארכנו לעיל שייך גם בנונא זו.

עולת שבת בשבתו

ויגש

ולאכיו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים וגו'. וברש"י מביא מחז"ל (מגילה ט"ז ע"ב) ששלח לו יין ישן שרעת זקנים נוחה הימנו וגריסין של פול. ויש לומר שיוסף הצדיק רמז בזה ליעקב אבינו, שלא יירא לדרת למצרים ושלא יתעכב בארץ כנען, כי אלקים חשבה לטובה, שע"י כך ינוכה החצי מן ת"ל שנים שנגזר עליהם גלות. וזהו ששלח לו יין ישן בנימטריא ת"ל, שרעת זקנים נוחה הימנו, הכוונה על זקנו אברהם אבינו, כדכתיב ואברהם ושרה זקנים, וכן אמרו חז"ל (ב"ר פמ"ד) אברהם בירר לו מלכויות כדי להציל זרעו מדינה של גיהנם, וגרים ידוע שהוא כחצי הפול, ונקרא פול המצרי, לרמז על גזירת נפילה וירידה למצרים שנחלק לחצאין, וכל זה מכוון וישר. (הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל¹)

ויחי

וירא מנוחה כי טוב וגו' ויש שכמו לסבול ויהי למס עובר. י"ל בזה, דהנה אמרו חכמז"ל במס' ברכות (ח' ע"א) עה"פ על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא, אמר ר' חנינא לעת מצוא זו אשה, שנאמר מצא אשה מצא טוב וכו', ר' נתן אומר לעת מצוא זו תורה שנאמר כי מוצאי מצא חיים. והנה באמת ב' דרשות הללו עולים בקנה אחד, כי אימתי יכולים לומר מצא אשה מצא טוב, כשנושא אשה ההוגנת לו שמסייעתו לעסוק בתורה, ע"י שהיא עוסקת בצרכי הבית, וגורמת לו בזה מנוחת הנפש והרחבת הרעת שיוכל לעלות מעלה מעלה על

(1) כן כתב בספרו מטפחת ספרים ח"ב פרק ח' אות ל"ה, וז"ל: נ"ל דבר נאה על דרך הנגלה, ולפי שהוא קצר אציגנו הנה.

במתי התורה, לא כן אם ח"ו האשה מטרידה את בעלה תמיד למלאות משאלות לבה, ע"י שהיום אומרת לו עשה כך ולמחר אומרת לו עשה כך, עלי' הכתוב אומר, ומוצא אני את האשה מר ממות.

וזשה"כ, וירא מנוחה כי טו"ב, כשאדם יש לו מנוחת הנפש כי מצא אשה מצא טוב, היינו שמצא אשה כשירה העושה רצון בעלה, אז ויט שכמו לסכול (פירש"י, עול התורה), ויהי למס עובד (פירש"י, לפסוק להם הוראות של תורה), כי אשתו מסייעתו ללמוד תורה בדעה צלולה עד שזוכה להיות מורה הוראה בישראל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

שמות

וישמע אלקים את נאקתם וגו' וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים. ויל"ד על ג' לשונות הללו, וישמ"ע אלקים, ויר"א אלקים, ויד"ע אלקים. אמנם יובן עפ"י מה שאמרו רז"ל במדרש רבה, בזכות ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את לשונם, ולא שינו בגדיהם, והיו גדורים בעריות, ולא היו בהן דלטורין. ולפי"ז י"ל דעל מה שלא שינו את לשונם, אמר הכתוב וישמ"ע אלקים את נאקתם, ועל מה שלא שינו את מלבושיהם, נאמר ויר"א אלקים את בני ישראל, ועל שלא היו בהם דלטורין והיו גדורים בעריות, שהם דברים המכוסים מבני אדם, על זה שייך לומר, ויד"ע אלקים.

(הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא וצ"ל)

כא

ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ד'. ויל"ד על אומרו וידעתם כי אני ד', הלא מאז כאשר בא משה רבינו בפעם הראשון אל בני ישראל, כבר אמר הכתוב, ויאמן העם וישמעו כי פקד ד' את בני ישראל. אמנם י"ל הכוונה, עפ"י מה שכ' בספח"ק נועם אלימלך על רישא רקרא, ולמען תספר וגו', כי נס שנעשה לישראל פעם אחת, מתעורר בכל הדורות כשישראל צריכין לכך, וזהו, ולמען תספר וגו' אשר התעללתי במצרים, שעל ידי שתספרו זאת, תעוררו אותם הרהמים, וינקם הקב"ה לכם מאויביכם לכל יוכלו להרע לכם כלל, עכרה"ק. ולפי"ז שפיר יובן סיפא רקרא, וידעתם כי אני ד', דזה קאי על אותה העת כשיהי' לבני ישראל ח"ו איזה צרה, יספרו הנסים שעשה להם הקב"ה במצרים, ועי"ז יעוררו שינקם הקב"ה שוב שנית מאויביהם, ואז וידעתם כי אני ד', וכלשון הכתוב (תהלים ח') נורע ד' משפט עשה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תמיהות וישובים

ישוב לקושית החתם סופר, והערה בדברי המפרש במס' תמיד
 בחתם סופר עה"ת (פ' נח) רף ל"ד כתב בזה"ל, יפת אלקים ליפת, פירש"י
 ירחיב כתרנומו יפת, יש לעיין קצת איך סיפר נח בלשון ארמית יפת לשון דוחב,
 הלא עדיין לא היו הלשונות בעולם עד אחר דור הפלגה וצ"ע, עכ"ל. ויש ליישב
 לפי מה שכתב הבאר מים חיים בביאורו על רש"י (דברים ו', ח') כוונת מאמר
 חזו"ל (מובא ברש"י שם) שט בכתפי שתים פת באפדיקי שתים, וז"ל, ולא
 שנלמוד מצותיו מלשונות הגוים, אבל רבותינו ז"ל קיבלו שהוא לשון הקודש
 הנשאר בפי הגוים הללו מזמן הפלגה, שהיו כולם מדברים בלשון הקודש, ע"כ.
 ויעוין ג"כ בנחל קרומים פ' ואתחנן עה"פ והיו לטוטפות, שהאריך בזה, דהתורה
 הוא הכל בלשון הקודש, אך בכל לשון לקחו תיבות מלשון הקודש וכללו באותו
 לשון וזהו החיות של לשונם, ע"כ. לפי"ז מיושב הערת הח"ס, דתיבת יפת היא
 באמת לשון הקודש, רק אחר ההפלגה נשארה תיבה זו אצל הארמיים, ונכללה
 בלשון הארמי.

במסכת תמיד (כ"ז ע"ב) כתב המפרש באר"ה במחילה ההולכת וכו', וז"ל,
 ובפסחים פרק כיצד צולין [פ"ו]. בסופו מוכיח דהא דא"ר יוחנן מחילות לא
 נתקדשו ה"מ במחילות שתחת הר הבית, אבל מחילות שתחת עזרה, אם הם
 פתוחין לעזרה נתקדשו בקדושת עזרה, ואם הם פתוחין להר הבית לא נתקדשו
 כלום אפילו בקדושת הר הבית וכו', עכ"ל. נראה מדברי המפרש דמחילות שתחת
 הר הבית אפילו אם הם פתוחים לעזרה אין להם קדושת העזרה. וצ"ע דבנמרא
 שם מבואר להדיא, דלשכות הבנויות בחול [במחילה שתחת הר הבית] ופתוחות
 לקודש תוכן קודש, עיי"ש.

אלי' שפיטצער

ברוקלין, ניו יארק

הערה בחתם סופר עמ"ס גיטין

בחידושי חתם סופר עמ"ס גיטין (רף ע"ו). בההוא דאמר לאשתו הרי זה
 גיטך על מנת שתשמישי את אבא שתי שנים וחזר ואמר על מנת שתתן לי מאתים
 זוז, כתב על זה החת"ס וז"ל, דהיתכן דבתחילה נדר נדר לכבד אב בשימוש
 של זוז, ושוב מוכר „מצותו" במאתים זוז ליתן לו וכו', עכ"ל. ולכאורה זה סותר
 למה שכתב בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' קס"ב (בר"ה ובר) וז"ל, ומצות כיבוד
 אב ואם שמתן שכרה בצדה, לפענ"ד אי אפשר שתתקיים ע"י אחרים וכו', עכ"ל.
 ולכאורה זה היפך ממה שכתב בחידושו דשייך לקיים מצות כיבוד אב ע"י אחר,
 וצ"ע.

הילל צוקער

ברוקלין, ניו יארק

דקדוקי סופרים

הגהות על ספה"ק תפארת שלמה על המועדים¹

בהקדמה, שורה ו'. בשו"ת שמן רקח ח"ב סי' א', צ"ל סימן ל"ז ול"ח, וח"ב סי' א'.

שם, שורה י"ד. רבי ר' לוי, צ"ל רבי ר' לוי אב"ד ק' קראקא.
במבוא השער, דף א' ע"ג שורה י"ח. דבר נודע, צ"ל כבר נודע.
שם, עמוד ר'. ר"ה אורך ר', בסוף הדיבור נרשם, מכת"ק.
דף ג' ע"ג. ר"ה אמרינן בנמרא קשה סילוקן, בסוף הדיבור נרשם, מכת"ק.
דף ר' ע"א. ר"ה ב' ויחי וימת יוסף, צ"ל ב' שמות, ובסוף הדיבור נרשם, עי' ב' מגיד מישרים להכ"י ב' שמות.
דף ו' ע"ר. ר"ה ברכות כ"ח ע"ב וכשאתם מתפללים, בסוף הדיבור נרשם, מכת"ק.

דף ז' ע"ג שורה י"ט. כ"ז אם אל שאול תורר אם אתה נשמר, צ"ל, כ"ז הי' אם היית אתה נשמר.

שם, שורה כ"ו. ולזה אמר אל שאול תרר, צ"ל ולזה אמר אך אל שאול.
דף י"א ע"א שורה כ"ז. כי אין לו שמתה, צ"ל שמחה.
דף ט"ז ע"ר. ר"ה ביום ההוא יהי' ר' אחר, בסוף הדיבור נרשם, מכת"ק.
דף כ"ו ע"ב. ר"ה פסחים דף ק"א אמר ר' ענן, בסוף הדיבור נרשם, מכת"ק.
דף ע"ט ע"ב. ר"ה הרגיל בנר, צ"ל הרגיל בנר חנוכה.
דף פ"ג ע"ב שורה כ"ג. על תיבת מרדכי נסמן כוכב, ונרשם כזה: [וידוע מס' הגלגולים כי מרדכי הוא יעקב והמן הוא עשו].
דף פ"ו ע"א שורה ר' מלמטה. קנ"ו זה יוסף, צ"ל קנ"ו בני יוסף.
דף צ"ג ע"א שורה ר' מלמטה. רשום בצדו כזה [מנצפ"ך גי' ג"כ פ"ר].
דף ק"ל ע"א שורה כ"ג. אין בחיבותא תליין, צ"ל אנן בחיבותא תליין.

1) הגהות הללו נרשמו על גליון ספה"ק תפארת שלמה על המועדים על ידי בנו הנאמן מוה"ר צבי מאיר ראבינאוויץ אבר"ק ראדאמסק זצ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

אסיפת הרבנים בעיר פאקש — שנת תר"ד לפ"ק

(המשך מקובץ קמ"ב)

כפי המתבאר ממכתבים הקודמים, היתה האסיפה מיועדת להיות בהשתתפות יותר ממאה רבנים, אולם למעשה לקחו חבל רק קרוב לשלשים רבנים, כי קצת מהרבנים לא הסכימה רעתם לעצם ההתוועדות, ואחרים לא השתתפו מפני סיבות שונות שעייכבו בעדם הנסיעה למקום הוועד. ונעתיק פה איזה מכתבים מהרבנים שלא השתתפו בהאסיפה.

הנאון מוה"ר פנחס ליב פריעדען אבר"ק קאמארן זצ"ל¹⁾ כותב במכתבו אל הנאון מוה"ר דוד הערש לעווינגער אבר"ק מעריער זצ"ל וז"ל:

באתי עם הספר ליד מעב"ת כי הסכימו רוב הרבנים והצריקים במדינתנו לעשות אסיפה, כי בעוה"ר גם בארצנו החל הצרעת ממארת, אשר מקורם הי' מסוגרת, כי קצת מהמוני עמינו התאוו תאוה כשמעו דברי הרבנים חרשים היושבים באלני ממרא אחי אשכול הכופרים האומרים אין עול לבטל גדרים ואין מצוה לשמוע דברי סופרים וכו', אך יען כי עריין הוא עת לדבר, בעבור שת"ל עדיין רבנים רובא ברובא בארצנו המה צדיקים ויראים, וגם רוב המון קהל עמינו, אף כי נהרס מעט הבנין, עוד ת"ל רוב המנין עומדים באמונה שלימה וכו', ואתמול קבלתי מכתב מהג' דק"ק פאפא כי כבר השגנו ת"ל עוז ורשיון ממקום גבוה על האסיפה, שזמן קבוע ליום ב', ג', ר', פרשת תבוא הסמוד, וקרוב לודאי כי אנכי לא אוכל להיות באסיפה כי קבעתי מועד וזמן לנשואי בתי בכירה ת' באותן הימים וכו', ע"כ.

הנאון מוה"ר דוד הערש לעווינגער אבר"ק מעריער זצ"ל, השיב על מכתב הנ"ל בזה"ל:

בעה"י. יום ג' כ"ח מנחם תר"ד לפ"ק מעריער יע"א.

רב שלום למר ולתורתו, אשרי יולדתו והורתו, ה"ה הרב הנאון המאור הגדול חרוץ בעל פיפיות, תל תלפיות, כק"ש מוה"ר פנחס ליב ג"י אב"ד ור"מ דק"ק קאמארן יע"א.

גיה"ה הגיעני, לענה וראש הרוני משמועה הרעה הנוראה, סכנת הריסת הרת כולו, רחמנא ליצלן, דמעות הורדתי ואשבה משומם, שמה החזקתני ואומר: אך זה היום אשר חזה תחווה, והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההוא, מהר ירחם ה' שארית עמו ויגן ויציל רתנו, לתת לנו אחרית ותקוה, וישיב שבותינו ויקבץ נרחינו במהרה בימינו. ועכ"ז נעכבתי מלכת למקום הוועד מכמה טעמים, מהם מחמת חסרון כים להוצאת הדרך.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ח עמוד ס"ב.

ובכמ"ת הגאון ג"י שאל ממני לחות דעתי ועצתי גם אני, הנה יען כי רפו ידי ותשלישני היגון עלי לבי דוי, ואני משומם, על כן יהיו דברי מעטים.

אנא נפשי כתבית יהבית, ככל נפשי ומאודי לקום בכרית אדוני אלקי העבריים לעבדו לעולם עבודת עבד נאמן מאמין בכל העקרים וכל יסודי הדת שבידינו על פי התורה הקדושה אשר נתן ה' לנו בכתב, וגם פירושה, שבע"פ ניתנה למשה בסיני, ועליהם ככל הדברים, שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומה שהסופרים עתידים לחדש וכו', וכל תקנתא דרבנן וכל גזירת חכמים מחכמי התלמוד והגאונים קלות וחמורות, כולם מדועה אחד ניתנו, וצונו עליהם יתברך ויתעלה לאמר, לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך וגו', והורנו מורנו הרב של כל הגולה הרמב"ם ז"ל בפירושו לפרק חלק וז"ל, אשר יגידו וגו' זהו המקובל אצלם ב"ד מפי ב"ד והוא שיאמרו כך קבלנו, ולכן אמר ית' אשר יגידו, שאין להם בזה אלא ההנדה בלבד, שיגידו לך כמה שהם יודעים מן הקבלה, עכ"ל. ועד"ז אנן מברכינן אכל מצוה דרבנן, וכאמרם ז"ל, והיכן צונו מלא תסור וגו' אשר יגידו לך, א"נ משאל אביך ויגיד וגו', בתרדמיהו מלת ההנדה דיוקא להם, שהוראתו הגדת הקבלה שקבלו. ככולם דבקה נפשי לשמור מאוד ולבלתי סור משום מצוה קלה ח"ו, וכל הרוחות שבקולם לא יזיווני מפסקי השו"ע שבידינו, שהרב בהגהותיו הוא הרב של כל בני הגולה, כבר מקובל עלינו לפסוק כמותו, ואפי' איזה מנהג ממנהגן של ישראל קדושים, חלילה לי לבטל.

והנה זדים קמו חבלי רשעים, חרשים מקדוב באו והפיסו על עבודת ה' והמצות, לחלוק ולהפריד בין הדבקים תורה שבכתב ותורה שבע"פ, רוצים לעקוד עקרי הדת המקובלות כל גזרות ותקנות, תיפח נפשם, חוצפא יסנא להם, והעזו פניהם לכפור הכל, אלא שא"א לרחות הכל הכתוב והמקובל, ע"כ יחיוקו בתרמית לטעון נגד המקובל, ממש על דרך הכת הצדוקים והביתוסים, וכמעשה הכותים הראשונים, לשמור לעשות מצוה הכתובה בתורה, ובלבד כל הנמצא כתוב בספר תורת משה, אוי לנו כי נפרצה חומתינו, ורכו המתפרצים והמתפקדים פורקי עול הדת, והדת נתנו למרמס ולהרוס, גזירת שמדא הוי בעו"ה, אוי לי אמי כי ילדתינו לעת צרה כזאת, סכנת נפשות הכלל היא, שאין גדולה הימנה.

אחינו בני ישראל בעלי האסיפה, חזקו ואמצו, למען השם ולמען הרחמים, השתדלו והרבו תחבולה להפר עצת אויבינו מהרסינו ומחריבנו, מהר נחלץ חושים בכל מאמצי כוחנו, הלא אף על ערקתא דמסאני חייב ישראל למסור נפשו בשעת שמדא, וכ"ש על הריסת כל הדת בכלל, עודו נא עוצו נא עצה נמרצה החזק מגן וצנה בעד הדת היהודית, עשו משמרת למשמרת, וגידרו גדר חזק מאד, בגזירת שמתא וארור וחיוי' דרבנן דלית לי' אסוותא, על כל הבאים לחדש ולהחליף דתינו ולגרוע איזה מצוה, ויסגור אחור כל מבקשי רעתנו אויבי נפשנו, יסכר פי שושננו ומדיחנו, דוחו ולא יוכלו קום, ואנחנו קמנו ונתעורר ונחי' באמונתנו, ומי יתן והי' יכולת בידנו למנוע מבית ישראל את מכתבי קורות העתים הנקרא יודענשהוים צייטונג מהמחבר פילפזאהו ממאגדעבערג, הן הנה היו לבני ישראל, למסור מעל בה' ולהמיד דתו, ככל מקומות תפוצתם כחיום הזה, כי הנה קול רגשת פועלי און ככל

פרצותיהן לרוב באה מכל צד, וחמאתם כסדום הגירו כ"כ בפרהסיא. וא"ל שרדי יתן לכם רחמים, רבותינו בעלי האסיפה, יחזק ירכם לעשות חיל לחזק בדקי בית ישראל ונכנתה הרת על תילה, ובכל עמי הארץ נהי' לשם ולתהלה.
כ"ר המצפה לתשועת ה', משתחוה מרחוק ומחוי קידה מול הדר כבוד נאון ישראל מעב"ת נ"י ורבותינו בעלי האסיפה בכלל הי"ו.
הק' דוד הרש לעווינגר

גם הנאון בעל כתב סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל לא השתתף באסיפה זו. וזהו מה שכתב במכתבו אחר האסיפה⁽²⁾:

שיל"ת. פ"ב כאור בוקר ליום ד' כ"ו תשרי תר"ה לפ"ק.

שלומים מרובים ליירי הרב המופלג המאה"נ מודג חרוץ בעל פיפיות וותיק מלא עתיק כש"ת מו"ה שמואל נ"י אב"ד בק"ק סעמלין יע"א.

זה כנ' שבועות אשר הניע לידי על בי דואר מכתבו הנעים, ובו התלונן עלי שלא קדאוהו הרבנים אל האסיפה אשר עשו בק"ק פאקש יע"א, תשובתו בצירוף, כי לא מאתי יצא הרבר ולא נודעתי מכל זה, כי גם לי כמו כל שאר רבנים בא מכתב אשר בו נקראתי לבוא אל האסיפה, אבל לא הייתי שמה, כי הייתי אז במרחץ באארען, וראש וראשון הי' בזה י"נ הה"נ אברק"ק פאפא נ"י, ומי יודע אם כתבו אל רבנים הרחוקים ממנו מרחק רב כזה, ולכן גם למע"כ נ"י לא קרא, וח"ו להקל בכבוד ת"ח כמותו איש צדיק תמים, ואל יחשוב מחשבות כאלה, והי' ברעתי להשיב מיד עת קבלת מכתבו, אבל הייתי טרוד מאוד בימים קרשים יצא הרבר מלבי, עד כיו הרגע כאשר חפשתי במכתבים מצאתי מכתבו, חשתי להשיב כדברים האלה, ובזה תנוח רעתו הרמה, ה' יגדיל שמו וכסאו וחיים ושלוה עד העולם.

הכ"ר י"נ,

הק' אברהם שמואל בנימין בה"נ מהרמ"ס זצ"ל

גם הנאון מוה"ר יחזקאל בנעט אבר"ק נייטרא זצ"ל לא השתתף בהאסיפה, ובספר רבותי' ריחזקאל (סירנויא תרצ"ז) בעמוד מ"ה, הובא הסיבה לזה, כי שלחו אחריו ציר מיוחד רב צעיר לדבר על לבו להנפותו לנסיעה ולהביאו עמו, וכשבא לבית הנ"ר יחזקאל עש"ק בבוקר, וירא כי לא יכול לדבר אל לב הנ"ר יחזקאל, אמר אולי לא יושר בעיני כבודו הרמה על אשר שלחו אותי, אחרי כי הנני צעיר לימים, מה זה חסרון בנף הענין, הלא רק את עצת הזקנים אנו רוצים לשמוע, ויאמר לו הנ"ר יחזקאל, על זה אענך לפנות ערב, הרב הי' בביתו כל היום ממתין ומצפה איך יפול תשובתו ומה יענה שלוחיו דבר. איצק'ל שוהל-קלאפער

(2) מכתב זה הועתק מקובץ „הסופר" קונטרס י"ב עמוד ס'.

עבר לפני בית הנ"ר יחזקאל, והתחיל להכות על השערים ולהכריז כי קרבה קבלת שבת, ויקרא הנ"ר יחזקאל את הרב האורח ויאמר לו: הראית את איצק'ל שוהל-קלאפער, וכי בשביל שהוא קורא אותי לביהכ"נ לא אלך, כבר אמר החכם, מכל מלמרי השכלתי כי עדותיך שיחה לי, אם הענין בעצמו נוח לי, אינני מסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, אין זה העיכוב מה שאתה באת אחרי, אך עיקר עניני האסיפה זו איננה נוח לי, ע"כ.

ואלה שמות הרבנים שהשתתפו בהאסיפה:

הנאון מוה"ר פייבל הורוויץ אבר"ק פאפא זצ"ל,
הנאון מוה"ר יהודא אסאד אבר"ק סעמניץ וסערדאהעל זצ"ל,
הנאון מוה"ר חיים קיצע אבר"ק אירשא זצ"ל,
הנאון מוה"ר יואל אונגאר אבר"ק פאקש זצ"ל,
הנאון מוה"ר שלמה זלמן פערלשטיין אבר"ק אונסדארף זצ"ל,
הנאון מוה"ר אברהם אהרן פשערהאפער אבר"ק פרויענקירכען זצ"ל,
הנאון מוה"ר אהרן קוטנא אבר"ק טאטוס זצ"ל,
הנאון מוה"ר ישראל הרוואה אבר"ק סאבאטיש זצ"ל,
הנאון מוה"ר ישכר בער אבר"ק מיקלאש זצ"ל,
הנאון מוה"ר יוחנן סג"ל שפיטץ אבר"ק טאב זצ"ל,
הנאון מוה"ר פנחס הכהן פישער אבר"ק טעלעקע זצ"ל,
הנאון מוה"ר יונה ארי' לעדערער אבר"ק טשעטשע זצ"ל,
הנאון מוה"ר זאב וואלף חיות אבר"ק פאלאטא זצ"ל,
הנאון מוה"ר צבי הירש אפפענהיימער אבר"ק טעמעשוואר זצ"ל,
הנאון מוה"ר יוסף פלעש אבר"ק וועספרים זצ"ל,
הנאון מוה"ר יהושע כ"ץ ארלער אבר"ק ווערפעלעס זצ"ל,
הנאון מוה"ר ליפמאן כ"ץ אבר"ק סאבאטקא זצ"ל,
הנאון מוה"ר ארי' ליב דייכהארט אבר"ק קאטה זצ"ל,
הנאון מוה"ר מאנדל פריעדלאנדער אבר"ק יעדנן זצ"ל,
הנאון מוה"ר יהודא ליב אבר"ק פיהאווי זצ"ל,
הנאון מוה"ר אפרים אבר"ק אפאשטאק זצ"ל,
הנאון מוה"ר ישראל לעווי אבר"ק דארדא זצ"ל,
הנאון מוה"ר יהושע אבר"ק שארבאנארד זצ"ל,
והנאון מוה"ר שמעון סג"ל אבר"ק יאנקאוויץ זצ"ל⁽³⁾.

(3) עוד רב אחד מעיר בייאע, ושמו אליקים נעץ שווערין, בא אל האסיפה, אמנם עזב את האסיפה טרם שנמדרה, כי נתפתה מאת רב מסיף אחד מפעסט, ושמו ליב שוואב. — ויש לציין כי במכתבו של הנאון מוה"ר יהודה אסאד זצ"ל, שנרפסה להלן בעמוד נ"ח, כותב שנשתתפו בהאסיפה כ"ט רבנים, אולם לא נודע לנו לע"ע שמות הרבנים החסרים ברשימה זו.

האסיפה נמשכה שלשה ימים, וביום ד' לחודש אלול, בתום האסיפה, נכתבו החלטות שונות לחיזוק הדת, אודות בחירת הרבנים וסמיכתם, והשגחה על המלמרים, שוחטים, וסופרים, ועוד תיקונים שונים למובת הקהילות. אולם כפי הנראה, לא עשתה האסיפה רושם כביר כמו שחשבו בתחלה, עד שאחר מגדולי הרבנים שהשתתף בהאסיפה, כתב אחרי כן, שמוטב הי' אם לא היו מתאספים כלל. וז"ל המכתב מהגאון מוה"ר יהודה אסאד זצ"ל:

ביום ב' י"ג שבט [תר"ה לפ"ק] נסעתי להתוועד עם הגאבד"ק פ"ב (4) ובר"ץ יצ"ו ביחוד לעשות לד' גם במדינתנו, גם ע"ד הנאצה אשר באשכנו היתה, .. וע"ד הוועד שהי' פה במדינתנו, באמת הוועד הי' שלא ברצון ושלא מרעת ועצת חכמי ורבני המדינה הי"ו, אבל תורני א' מו"ה מאנדל מ"ץ בישוב יערגען ואין לו תואר בשם רב, הוא התחיל וגמר הקלקלה, ופיתה את הרב הגאבד"ק פאפא נ"י לשלוח מכתבים להרבנים שיבואו להוועד, וכן עשה, אבל המעט מהרבנים שבאו לשם, ויפה עשו אותן שלא באו, כי הרבה דברים בנו נודע לנו מעצת המעיקים בעו"ה, אבל גם אותן שבאו לשם, יפה עשו הרוב מהם, והכל בידי שמים, ועל זה הי' עיקר נסיעתי גם כעת, להשכיל על העתיד אם להתוועד שנית או לא, והכל בסתרי סתרים עמנו, ור' אתנו, יען אני והרבה עמי, רואים בעני עמינו ד' ירחמינו. אבל גם בוועד העבר בק' פאקש הי' ד' אתנו, ולא יצא שום תקלה ורבר שאינו מתוקן מתחת ידינו ח"ו, והם מלהוכיר כזאת, אין גם אחד מאותן כ"ט הרבנים שהיו שמה שעלה על רעתו להוציא בפיו ומכ"ש בכתב דבר זה מענין רבית וטעות (אינו ישראל), ואותן כותבי פלסתר בצייטונג, שקר ענו באחיזה, וכבר כרתם דוד ברוה"ק, תאלמנה שפתי שקר וגו', אדורים יהיו אותן הרשעים שנתקיים בהם, ועד ארגיעה לשון שקר, אבל שפת אמת תכון לעד, כי הנה ההעתק נוסח הכתב אשר נכתב ונחתם באותו הוועד בפאקש, הוא מצוי לרוב במדינתנו, בכתב ולא בדפוס, ואפשר לברר שקרונם, ואמדתי להעתיק הנוסח ההוא משלם אות באות לפני מעלתו נ"י, כאשר הוא אתנו, ואל יחוש כבודו בדברי שקר שאין לו רגלים, ומפני טעמים כמוסים לא רצינו להדפיס כתב הסכמת הוועד הנ"ל, עכ"ל⁵).

ובספרו שו"ת מהרי"א חלק ב' סי' ע"ח, כותב הגאון מוה"ר יהודה אסאד זצ"ל במכתבו להגאון מוה"ר פייבל הורוויץ אבד"ק פאפא זצ"ל, בזה"ל:

אשיחה ויררוח לי, כי מלאתי מילין מאד בדבר ד', ואביט לימין ואין עוזר וכו', וכעת לבי אומר לי כי מצאתי און לי חבר אח וריע כבוד הדר"ג נ"י, לעשות לד'. הנה זה כמה אשר בבית ישראל ראיתי שעורורי, ובלבי כאש בוערת, כי

(4) הוא הגאון בעל כתב סופר זצ"ל.

(5) הועתק מכתב"ק המונח בגני ידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען.

מתכונן אני על זמן העתיד, והוצאתי מחשבתי בזה לרבנים רבתי בדעות חכמי התורה גאוני וגדולי ישראל יחיו, מיודעי ומכירי מאז, והכל בחשאי והצנע לכת בסתרי סתרים, ככתוב כבוד אלקים הסתר דבר, ואז"ל אין לך יפה מן הצניעות, בכרי שלא לעורר העזי פנים שברור ללחום נגדינו, ומעלתו הדר"ג נ"י לא כן עשה, (א) במה שהמתיק סוד עם אותו איש הירוע מהמשמאילים המבקשים לעסוק בלימודי חיצוניות לעיקר, ומגמתם לבטל הלימוד תורה שבע"פ לגמרי ר"ל, והתחברות ההוא רבת הנזק ומעט התועלת הי', כי אז"ל ודע מה שתשיב וכו' הני מילי נכרי אבל ישראל כיון דפקר פקר טפי ואסור להתגרות, (ב) במה שפרו"מ נ"י העלים זאת מאתנו, ולא נילה לנו דבר ורמז מהמתקת הסוד ההוא, בהיותינו יחד בק"ק פאקש באסיפת רבנים גדולים צדיקים יחיו, (ג) במה שכתב ירו' לר' לכל רבני המדינה בכלל ופרט לבוא ולהוועד בפתע פתאום בב"א, ולא נודע לכולנו שום רמז רבר מקורם, ובלי שאלת עצה תחילה מהזקנים הגדולים בתורה שבמדינה יחיו, (ד) מה תועלת מעצת הרבנים החרשים רע"בנים, מעושי ימים וצעירים, אשר לא מלאו כריסם בש"ס ופוסקים, אבל יאמר לרבך טוב הי' להתוועד הגדולים המפורסמים שרי התורה בלבד, שסתירתם ג"כ בנין, וגם אחרי עצתם והסכמתם נגדרים כולם אחד לאחר על ידי מכתבם, הקטנים שומעים לגדולים צדיקים וחכמים שלימים, וכבר הוכחתי בתוכחת מגולה לירי"ג הרב דק"ק פלוני נ"י איך הרבה ילדות עשה.

ולא אפונה כי פרו"מ הדר"ג נ"י טעמו ונימוקו עמו, וכל מעשיו לשם שמים, אבל כבר אמר החכם, ואל בינתך אל תישען, ומה גם בענין גדול כזה שצריך התחכמות והתבוננות רב, אבל מה שעבר עבר, ועתה יתקננו ד' בעצה טובה מלפניו ית"ש למען שמו ותוה"ק, והן עתה רצוני לידע דעת מעב"ת נ"י מה שיחיו ועצתו עוד לעשות לכרם ד' צבאות, אחד אשר הוחלנו לעשות לר', לכל יבוא המחבל המשחית, אם לעורר להתאסף שנית, או אם נניח הדבר משך זמן מה, אולי יראה ד' בעני עמו, כי אפס עצור ועזוב וירחמנו, והרבה שלוחים למקום ב"ה, עכ"ל.

כששה חרשים אחרי האסיפה, נפטר הגאון מוה"ר פייבל הורוויץ אבר"ק פאפא וצ"ל, ולא נעשה מאומה בזה משך כמה שנים. לדאבון לב כל היראים, התפשטו והתרחבו המתחרשים מיום ליום, והעיקר וציערו להחרדים על דבר ד' עד מאוד, ורק אחר הרבה שנים החליטו גאוני וצדיקי הדור ההוא, כי בא העת והעונה להרחיק את המתחרשים ולהפרידם מכלל ישראל, וזאת היתה הצלה וישועה גדולה עבור כל היראים במדינת אונגארן, כנודע.

תעודות וסמיכות

קל"ו.

שיל"ת.

ארים קולי כשופר את שמע טוב שם טוב משמן טוב אשר שמענו מן מגירי אמת . . . שוה בכל מכל כל מספרים ומשבחים ומהללים לאמר אחד הוא אברהם מושלם בכל המעלות ומדות שמנו חכמים שצריכין להיות בת"ח, ה"ה האלוף המ' התורני הרבני המופלג הראש והקצין שר גדול בישראל ואיש טוב ונרבן וקרוב לגבי רחינא מורה צדק לערתו ערת ישורן בקוראי שמו כ' הר"ר אברהם בן המפורסם הרב הנגיד כ' מהר"ר אהרן אוירך אשר חי' מפורסם בכל הארצות, ודין רפ"ש מרבית אביו בסח נם הוא כמוהו ברא כרעא ראב"ה בא ג"כ לגדולת אביו, אמרתי עם לבבי כגון דין ראוי לגדולת ת"ח ולסמכו בסמיכת מוריני ולקדוא אותו מוריני הרב ר' אברהם. וזאת תורת העולה הוא העולה לקדוא בתורה ותעודה לעיני העדה יקראוהו בשם מוריני הרב ר' אברהם בן מוריני הרב ר' אהרן, נוצר תאנה יאכל פרי' ומתוק עליהו לתרופה להתיר פרי שלמעלה חן ולמטה חנן, יזכה לביאת יגון, מתפסם בצוני' (1), ברק השגון, וכל מן דין נסמכון לך, דין ידיו עמו ויורה יורה להור"ת נתן בלבו יד כל בו כ"ת לכבוד התורה והוגי' ימצא חיים, ומחי' חיין יוסף לו חיין.

היום יום א' לסדר וסמך ידו על ראש העולה יעלה יעלה למעלה מעלה, כ"ד אדר שנת סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר לפ"ק פה ק"ק אלפונא יצ"ו.

הק' יחזקאל לבית קצנאליסויגן

באמ"ו מהר"ר אברהם זללה"ה חבק"ק אח"ו יע"א"2)

קל"ז.

ב"ה.

הנה בא לפני האברך המופלג החסיד מוח' שלום לערנער ני"ו שו"ב דק' ראב"ר הסמוך לק' צאנו, וביקש מאתי לנסותו בעניני שו"ב, והראה לפני כתבי תעודה מהשו"ב המומחים ומפורסמים דק' לבוב, וגם כתב קבלה מהגאון המפורסם האבר"ק לבוב שליפ"א³, אשר מעידין עליו כי הוא מומחה בעניני שו"ב וראוי להיות שו"ב בכל מקומות שבישראל. והנה הגם כי אך למותר סהדותא שלי כי כבר אתמחי גברא עפ"י תעודות הגאון הנ', אך לגדול בקשתו נענתי לזה וצויתי להשו"ב המומחים רפה לנסותו בעניני שו"ב, והעידו לפני שו"ב מומחים רפה כי שחם בבית המקולין רפה גסות, וברק בריקת פנים וחוי',

(1) עיין נזיר כ"ב ע"ב.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ט עמוד י"ט.

(3) הוא הגאון בעל בית יצחק זצ"ל.

גם ראו סמינו קודם ואחר שחיטה, והכל הי' עצהיו"ט, וגם אנכי בעצמי ראיתי אצלו סמין של שחיטה ומצאתיו חד וחלק כראוי באופן היותר מועיל, גם עסקתי עמו הרבה בעניני הלכות השייכים לשו"ב וראיתי כי רבני רבינו בעל השמ"ח זל"ה שגורים על פיו להשיב כהלכה, ע"כ תהי' השורה הזאת בידו לראי' איך כי מצאתיו טוב מאוד בכל הענינים, וראוי הוא לאותה איצמלא להיות שו"ב בכל המקומות שבישראל, וכל אחב"י יוכלון לאכול משו"ב בלי שום חשש ופקפוק כלל, ובלבד שיחזור על לימודו כמפורש בשמ"ח, ולראי' בעה"ח אור יום ו' עש"ק י"ז כסלו תרס"ה רארמישלא.

הק' שמואל ענגיל חופ"ק הנ"ל

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

ראיתי בקובץ כרם שלמה מחודש כסלו תשנ"ב (בעמוד מ"ח) מה שכתב הב' שאול וואלדנער נ"י תלמיד ישיבת קדושת ציון בקרית כאבוב, להעיר על מה שכתבתי בקובץ כרם שלמה מחודש כסלו תש"ן לפ"ק (בעמוד מ"ר), ריש איסור להכניס דבר טמא למקדש, ואולי זה הי' הפעם שלא הי' יכולין להדליק המנורה בשמן טמא בימי החשמונאים. והעיר הב' הנ"ל, הרי לא „הכניסו“ את השמן להיכל אז, כי השמנים כבר היו מונחים בהיכל מתחלה, כלשון הנמרא, ועוד כתב שם, דלפי מש"כ החתם סופר דהדליקו אז בחצר (היינו בעזרה), ולא בהיכל, בוודאי ראין שום מקום לומר דהי' איסור בהכנסת שמן טמא להיכל, שהרי הדליקו בחצר, ולא בהיכל, עכת"ד.

ואשיב על ראשון ראשון, דבוודאי כמו שיש איסור להכניס דבר טמא למקדש, כן יש חיוב להוציא ולסלק כל הדברים הטמאים חוץ למקדש, כי שילוח טמאים מן המקדש הוא בעשה, כמבואר ברמב"ם פ"ג מהלכות ביאת המקדש הלכה א', והלכה י', ובעוד כמה מקומות. ומצינו מפורש במס' שקלים פ"ח (דף כ"ב). רר"ש אמר מאכלו ומשקו של מצורע משתלחין חוץ לשלש מחנות, ועיין בקרבן העדה שם שכתב דמשלחין אפילו אוכלין טמאין לחוץ, וא"כ ה"ה נבי שמן טמא. וכן מבואר שם במס' שקלים במשנה בפרק ח' הלכה ג', במחלוקת ב"ש וב"ה בקדשים שנשטמו שצריך לשורפן בחוץ. [ועיין בספר בנין דוד (לחנוכה) שהביא קושיא בשם הנה"ק בעל חידושי הרי"ם מסוגיא הנ"ל לנבי חנוכה, רמבואר שם לר"ע דמקום טומאתו שם שריפתו, ואם הקדשים נשטמו בפנים יכול לשורפן בפנים, וא"כ השמן שנשטמו בפנים יכולין לשורפן בפנים ולהדליק אותו במנורה עמ"ש, ואכ"מ], הרי מבואר דיש איסור להכניס דבר טמא למקדש, וגם יש חיוב לשלח טמא חוץ למקדש, ואפילו אוכלין ומשקין ושמן בכלל חיוב זה, רק דלנבי אוכלין ומשקין אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא כיוון שאין לו טהרה במקוה אין איסור להכניס למקדש, וממילא אין חיוב לשלוח חוץ למקדש, כמבואר במס' עירובין דף ק"ד ע"ב.

(4) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ב' קונס' ט' עמוד כ"א. — כתב הקבלה הלז קבלנו מאת נכדו של מקבל התעודה ירדינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אשר לערנער נ"י. ינשאהו השי"ת על נפי מרומי הצלחות.

ועל מה שהעיר הב' הנ"ל, דלפי מש"כ החתם סופר דהרליקו אז כחצר ולא כהיכל, א"כ ליכא איסור להכניס לשם שמן שמא. — בודאי יש איסור להכניס רבר שמא לעזרה כמו בהיכל, כי היא מחנה שכניה, כמבואר ברמב"ם הלכות ביאת המקדש, שמפתח עזרת ישראל ולפנים היא מחנה שכניה, וארם שמא הנכנס לשם חייב כרת, כמבואר שם ברמב"ם הלכה י"ב, ואם הכניס לשם כלים שמאים חייב מלקות, ממילא אפילו לפי"ד החתם סופר שהרליקו אז בהעזרה, אכתי יש חיוב להוציא דרבנים השמאים לחוץ. אבל כבר כתבת, דמשום האיסור וחיוב לשלח השמן שמא חוץ למקדש, לא ה' מעכב החשמונאים להרליק המנורה, ראינו אלא איסור ררבנן, ובמקום מצוה דאורייתא של הרלקת המנורה, אינו מעכב. (וגם יש להסתפק אם כבר נזרו חכמים על זה בימי החשמונאים, ראוי נזרו על זה בזמן מאוחר).

בברכת צלה ורכב על רבר אמת, החותם ביקרא ראורייתא,

שלמה זלמן נאדראן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד. עשרה בטבת תשנ"ב לפ"ק.
לכבוד המערכת „כרם שלמה“.

אחרש"פ. בקובץ קל"ח (עמוד נ"ו) הובא שם מעשה מהנאון הרכ מיכאל בער ווייסמאנרל ז"ל אורות לשון קורש, ומבואר שם ברכיו, דבלשון הקורש לא חסר בה תיבות. ויש להעיר רבתי חתם סופר עה"ת (בימי הנאון הנ"ל ה' עריין בכת"י), בפ' נח מבואר להיפך, וזלח"ק: אין לתמוה שלח"ק איננו ממולא ורחב כשארי הלשונות, כמ"ש בח"ה בהקדמתו, וקשה יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, לא קשה מירי, כי כל בעל לשון אשר המציא לשונו לפי עת וזמן ההוא בשעת הפלגה, ושוב בכל דור ודור מתחדשים מלאכות וסחורות ופעולות ואפילו פירות ובהמות ע"י תרכבה, ובעלי אותו הלשון ממצייאם להם שמות ונזרות ובנינים לפי העת והזמן, והכל יקרא ע"ש הלשון ההוא, ע"ר משל אשכנז הוא ראש לאומה וללשון אשכנז, וכל מה שימצאו בני אומתו ער סוף הרור יקרא לשון אשכנז, כי מה לי אשכנז הראשון שהמציא הלשון בתחלה, או אשכנז האחרון הזה שמוסיף אלו המלות, הכל בשם אשכנז יקרא, אך לשון הקורש יקרא על שם הממציא הראשון, קרוש עליון ית"ש, כמ"ש רמב"ן פ' כי תשא, וכל מה שהיה בראשית הבריאה והקב"ה דיבר בו, או אפילו מה שנתוספו פעולות ומלאכות אח"כ, והקב"ה ריבר מהם עם נביאיו, הוא קרא שמם והוא לשון הקדש, אבל מה שלא ריבר הקב"ה וקרא שמו, ונתוספו פעולות ומלאכות, ואם אפילו בעלי לה"ק רהיינו ישראל יקראו להם שמות במשנה וגמ', איננו לשח"ק מהקדוש ית"ש, אלא לשון שברו חכמים, והבן זה, עכ"ל.

ואסיים בברכת הצלחה,

אברהם מרדכי דזאלאווסקי
כולל אברכים דשיכון סקווירא
ניו יארק

בעזהש"ת.

לכבוד עורכי מערכת כרם שלמה שלימ"א.

א) בקונטרס קל"ז (אייר-סיון תנש"א) עמוד ל"ב-ל"ה, חירש הכותב ברין תמימות בספה"ע, רגם לשיטת הבח"ג כל יום מצוה בפנ"ע, אלא התמימות הוא תנאי בהמצוה, ע"כ. הגה בזה כבר קרמו הנאון החתן סופר (תשובות סי' פ'), ועור יותר רהנאון הנ"ל

לומר כן בתוספת רפליג אהבה"ג, וכ' על שיטתו רלא נראה ולא יתכן, דר"ל בזה ב' קושיות, חרא רלא נראה רא"כ אמאי מברכינ בכל יום הלא מצוה א' הוא, ואת"ל רזה ל"ק רבאמת גם לשיטתו כל יום ויום מצוה בפנ"ע אלא דהתמימות הוא תנאי, אבל לא יתכן מכח קושיא ב', דלפ"ז אמאי לא חיישינן שמא ישכח יום א' ונמצא ברכותיו לבטלה למפרע בדחיישינן בזבה, עת"ד. (ועיי"ש מה שתירץ ע"ז). נמצא דחידוש זה כבר נרמז ברכי התוספות. ועי' בשרי חמר (מערכת יום הכיפורים סימן א') בשם הגאון האדר"ת דהקשה קושיא הנ"ל, ראיך יוכל לברך בכל יום ולא חיישינן דירלג, והניחו בצ"ע. וכ' שם בסוגריים, רמעורו התפלא אמאי זכה דעה זו לקבוע הלכה כמותה אחרי שהיא דעה יחידה, ע"כ. ובחתן סופר (תשובה הנ"ל) תי' ע"ז, רמשום כבודו של הבה"ג שכל דבריו רברי קבלה, נהנינן כמותו.

(ב) בקובץ קל"ח (תמוז תנש"א) עמוד נ"ו, במכתבים למערכת, מביא ר' הירש פריערמאן נ"י מהנ' מו"ה ר' מיכאל רוב ווייסמאנרל זצ"ל, ותמצית דבריו הוא ב' רברים, (א) רבלה"ק אם רוצים להקטין רבר מוסיפים בסוף התיבה אותיות, וזו"ע"ד כלב קטן נקרא כלבון, (ב) דאם מכפיל התיבה אינו נורע בזה אלא אדרבה מחזק הענין, ודאיתו מרש"י (ויקרא י"ג), רפי' יררק ירוק שבידוקין וכן ארמרם, ע"כ.

הנה בולקט יוסף (שנה ב' ס' קס"א) מביא בזה הענין מחלוקת הראשונים, יש שסברו דלעולם אות הנוסף בא להקטין הענין, ואין חילוק איזה אות, ואפילו כשמכפיל התיבה למשל יררק או ארמרם, ודאיה מרש"י (תהלים ס"ח) רכ' יררקק וארמרם אינו ירוק או ארום ממש, (ופלא שרש"י סתר בזה*). ועוד במצורת ציון (שם ט"ז) על תיבת גבנונים פי' כן, וברש"י ב"ק ג. פי' רגלל היינו שן רפעמים מגולה ופעמים מכוסה, ור"ל רכפל הלי' בא להורות שאינו גלוי ממש אלא פעמים, וכן סובר הוזה"ק (עי' שם סימן ס"ז), אבל לעומת זה מייית שם כמה ראשונים דחלקו וסברו רכל אות נוסף בסוף התיבה בא להחזיק ולהגדיל הענין, כגון הראב"ע (קהלת י"ב), ובויקרא י"ג), מביא על יררקק ב' ריעות ולא תכריע, וכ' עוד רבמשנה ונבמרד ליכא כלל בזה, ושנו חכמים פעם בכה ופעם בכה, כגון בכלאים (פ"א מ"ג) פי' הרע"ב רשמנית ובצלצלים הם קטנים, אבל בש"ס פסחים (ק"ח) מבואר איפכא, דילף שקשין מזונותיו של ארם כפליים כיולדה, מרהתם כתיב בעצב תלדי בנים, והכא כתיב בעצבון תאכלנה, ופירש"י עצבון תרתי משמע.

(ג) בקובץ ק"מ (אלול תנש"א) עמוד י"ב, מהגאון מוה"ר ישמעאל כהן בעל זרע אמת זצ"ל בענין ישוב א"י, ובתוך דבריו כתב רגם להר"ם והר"ח דסברו רבזמן הזה ליכא מצוה, קצת מצוה איכא, ע"כ. הנה כ"כ גם הררישה (אה"ע סי' ע"ח ס"ק ג') לחלק, אלא דהררישה לא כתבו אלא להר"ם, שמחלק מפורש בין איש לאשה, אבל להר"ח לא מבואר בשום מקום ריש איזה חילוק, ובפשטות שי' הר"ח הוא רבזמה"ז ליכא שום מצוה, אלא דהגאון הנ"ל הוכרח לפרש כן מחמת קושייתו. ובספר ויואל משה (מאמר א' סימן ד') מביא רברי הררישה, ומסיק דעריין לא יצא ידי חובת ביאור בזה, דצריך להבין שורשן של רברים החילוק בין מצוה נמורה לקצת מצוה, דממ"נ או איכא מצוה או לא, ומה הגדר של קצת מצוה, ועיי"ש שמיישבו באדיקות נפלא בספרות נכונות (בסימנים ה"ד-ו'). — גם מה שכתב שם הגאון מוה"ר ישמעאל כהן, רלא הבין רברי חב"ח בתירוצו על קושיות הטור על הר"ם, מיישב שם בספר ויואל משה (סימן ג') בטוב טעם ודעת.

מרדכי ישראל פערל

חבר כולל דרך החיים

קרית יואל, ניו יארק

(*) כבר קרמו בהערה זו הרח"נ המנוח מוה"ר מנחם בראכפעלד ז"ל בספרו "יוסף הלל" בפ' תזריע, וכתב שם דאולי בתהלים מביא רש"י רעת דונש בן לברט (שזכר שם בראש דבריו), ולי' לא סבירא לי', יעו"ש.

מנישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעשרת תמארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת

אצל נכרו

הרב מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבינו שיזכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכיל"ר.

בעתירת וברכת,

המערכת

ואלו יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם דוד רובינשטיין נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם גליק נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אליהו צבי קרוין נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' זאב וואלף גאלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים אליעזר באדנער נ"י מלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' יחזקאל יעקב ראזענבערג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק בן ציון זאפערן נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה משה גאלדבערג נ"י מאנטווערפן להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה אהרן גערטנער נ"י מלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' צבי דוד פרייער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' שלום געללער נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה שמעון וואלקאן נ"י מבני ברק להולדת הנכדה

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ס מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אליהו הלוי האראוויץ נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' בן ציון משה חיים יאקאבאוויטש נ"י מסאראנסא להולדת הבת

להנה"ח מו"ה חיים יוסף הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפן להולדת הבת

והנכדה

להאברך היקר ר' חיים יחזקאל הלוי גראדינסקי נ"י מלונדון להולדת הבת

להאברך היקר ר' יהודה חיים שניידער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף יהודה זינגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף עוזר בארבער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף צבי קליין נ"י מקרית טאהש להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב מאיר הלוי שלעפריג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב אבראמסאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק אייזיק זאלדאן נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מנהל רשיבת באבוב בני ציון בלונדון
 להולדת הבת

להאברך היקר ר' ישראל ליב הערבסט נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר זיגלער נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה היימפלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' עזריאל אביגדור בריננער נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ראובן יצחק הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' רפאל אליעזר פרישוואסער נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
 הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' שמואל ציטראנענבוים נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה שלמה קנאבלאך נ"י להולדת הנכרה
 להנה"ח מו"ה שלמה יצחק בריננער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון קאויפמאן נ"י מבני ברק להולדת הבת
 יוכו לגדלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוץ מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב ארי' דוד טייטלבוים שליט"א הרב מקאלבאסוב לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יודא מרדכי ריינהאלד נ"י לנישואי בתו תחי'
 להרב יהושע צבי הלוי יונגרייז שליט"א אבד"ק טאלטשאווא לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק לנישואי נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה יחיאל מיכל ריענער נ"י לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב צענווירטה נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה ארי' ליב לויפער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לנישואי נכדו נ"י
 להאברך היקר ר' אהרן ישעי' שניצלער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' בן ציון שמואל פישגרונד נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו בקרית
 באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' אליעזר הלוי קליין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' חיים יצחק אייזיק משה רעטעק נ"י מלאם אנזשעלעס
 תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' יחיאל מיכל מאשקאוויץ נ"י מקרית באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' יעקב יוסף פליישער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שלמה אלטר צענווירטה נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמחה בוימוואלשפינער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם חיים קנאבלאך נ"י מנהל דיישיבת אור ישראל לאירוסו בנו הב'
החתן הנעלה כמר אהרן נח נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אהרן דאוורדאוויץ נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה פנחס נ"י מבני ברק
לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב מו"ה אהרן דוד טווערסקי שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר משה מנחם נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח בנש"ק מו"ה דוד רובין נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר חיים
יעקב יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה דוד יהושע הכהן ראזעננארטען נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מאיר
יעקב נ"י מבני ברק ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה משה צבי וואקסמאן נ"י
לאירוסו בתו-נכדתם תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה חיים אייכענשטיין נ"י ולאביו הרב המפורסם מוה"ר ישכר
בעריש שליט"א רב רקחל אוהב ישראל-זידיטשוב לאירוסו בתו-נכרתו
תחי'
להנה"ח מו"ה חיים ישכר דוב גרינפעלד נ"י מנהל דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
ולחותנו הנה"ח מו"ה ישראל משה נערמאן נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב'
החתן הנעלה כמר דוד יום טוב ליפא נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים יצחק אייזיק סג"ל לנדא נ"י ממאנטריאל ולחותנו הנה"ח
מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטריאל לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה יונה מנחם מאנדל באראן נ"י לאירוסו בנו הב' החתן
הנעלה כמר אליעזר אפרים גרשון נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יעקב הלוי פאזנער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר ברוך
שמעון הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה לייבל מאנדלבוים נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אברהם נ"י לאירוסו
בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר צבי חיים נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה מרדכי יעקב עליאס נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה יקותיאל נ"י
לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה נחמי מאנדלבוים נ"י מתל-אביב לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
כמר חיים נ"י

להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים
דבאבוב לאירוסים בנו חב' החתן הנעלה כמר צבי יהודה פנחס נ"י תלמיד
ישיבתנו

להנה"ח מו"ה פנחס מנחם הלוי קליין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב הלוי נ"י
לאירוסים בתו-נכדתו תחי'

להרב שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסים
בנו חב' החתן הנעלה כמר שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה מרדכי אורי דעמביצער
נ"י לאירוסים בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה שארף נ"י לאירוסים בנו חב' החתן הנעלה כמר דוד בן ציון
נ"י

לחב' החתן הנעלה כמר יעקב אליעזר ליכטענשטאטער נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסים

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

ביר"פ, שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רניל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4806 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

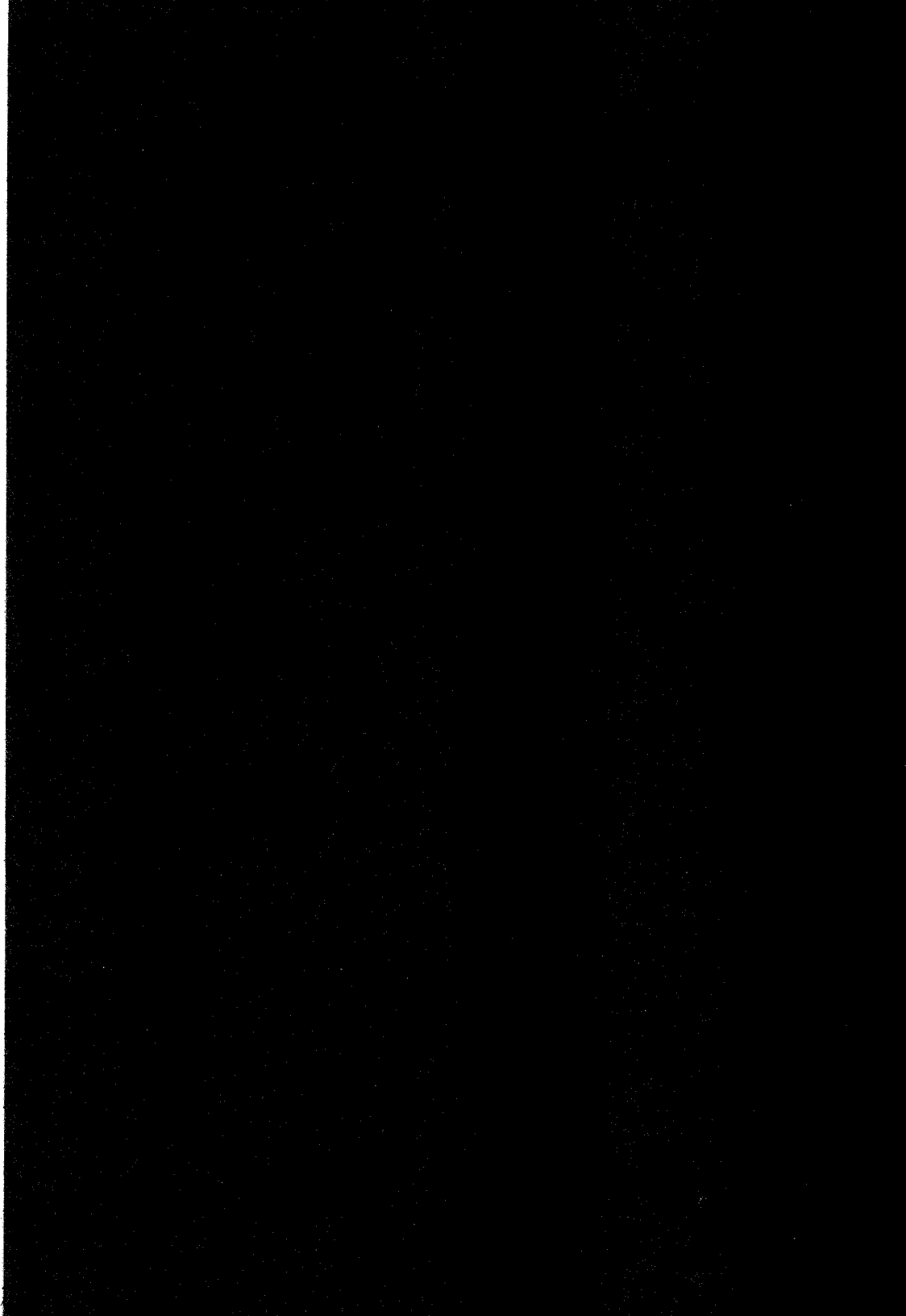
PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

הרבני הנגיד החסיד הנכבד והמפואר

נדיב ושווע

מו"ה אליהו כמו"ה משה יעקב שארף ע"ה

נפטר ביום ה' לחודש שבט שנת תשמ"מ לפ"ק

האשה החשובה והנכבדה

מרת שרה בת מו"ה אלכסנדר זיסקינד פרייז ע"ה

נפטרה ביום כ"ו לחודש מנחם-אב שנת תשמ"א לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרוורות בצרור החיים

הונצח ע"י בניהם,

אשר ישעי' שארף

יהודה ליבוש שארף

שלמה שארף

דוד שארף

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות**

חותני

**הרב הנאון ר' בנימין יוסף ב"ר אפרים וועבער ז"ל
נפטר ביום י"ד לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק**

חותנתי

**האשה החשובה מרת שיינדיל בת ר' יששכר וועבער ע"ה
נפטרה ביום כ' לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק**

יהא זכרם ברוך

ותהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי חתנם,

אברהם אהרן לעזער

אמרי קודש של כ"ק מקן אדמו"ר שליט"א

פרשת יתרו

ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו'. ודקדקו המפרשים מהו כפל הלשון, רהול"ל ועתה אם תשמעו בקולי וגו'. עוד דקדקו המפרשים להלן בפרשתנו, עה"פ משה ידבר והאלקים יעננו בקול, מדוע כתיב משה ידבר בלשון עתיד. תו צריכין להבין במה שאמרו ישראל קורם קבלת התורה, נעשה ונשמע, שהקרימו עשיי' לשמיעה, וכבר תמה על זה ההוא צדוקי במס' שבת (רף פ"ח ע"א) ואמר, עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו.

וכרי לבאר הכל בחרא מחתא, נקדים מש"כ בספה"ק תולדות יעקב יוסף (בפרשת ויקרא) עה"פ ויקרא אל משה, שהביא דברי הבעש"ט זי"ע על אומרם ז"ל (אבות פרק ו') אמר ר' יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת אוי להם לבריות מעלכונה של תורה. וקשה ממ"נ אם אי אפשר שישמע שום אדם הכרוז הזה, א"כ למה יוצאת בת קול כלל, ואם אפשר שישמע, א"כ מאי טעמא אין בני אדם שומעין את הכרוז, ואמר, כי מה שמגיע לאדם מזמן לזמן הרהורי תשובה הוא מן הכרוז של הכת קול. ומבאר בספה"ק תולדות יעקב יוסף, דאם האדם הוא בר דעת ויטה אוזן לשמוע קול הקריאה אפשר לו שישמע, היינו שיבין שזאת המחשבה של הרהור תשובה הבאה לו מפעם לפעם, היא מחמת קול הכרוז הנ"ל, ומביא דברי הסבא בזוה"ק פ' משפטים (רף צ"ט ע"א) אורייתא קרי בכל יומא ברחימו וכו', ולא עברת דא אלא לאינון דירעין בה ואשתמודעאן בה עכ"ל. הרי דהקב"ה קורא לבני אדם בכל יום, אך הקול נשמע רק לאינון דירעין"ן בה, היינו לאותן שהם בבחינת דעת, משא"כ לאחרים, כשבאין להם הרהורי תשובה מהכרוז, מתעצבים ואינם שמים על לבם לתקן ולשוב אל ד'. וזשה"כ, ויקרא אל משה, וברשיי, אליו הי' מגיע הקול, כלומר שקול הקריאה מהכרוז של הקב"ה מגיע רייקא למי שהוא בבחינת דעת, הנקרא משה, שיש לו דעת להבין את ההתעוררות לתשובה, עכרה"ק. וכן הוא בספה"ק רגל מחנה אפרים בפ' ויקרא יעו"ש.

גם בספה"ק דברי חיים במאמדים לחנוכה (קל"ז ע"ג) הביא ענין זה מרבו הגה"ק מראפשיין זי"ע, שהתעוררות תשובה שבא לפרקים, לאדם היא מכח הכרוזים, שמכרוזים בכל יום שובו בנים שובבים, כמבואר בזוה"ק פ' נשא (רף קכ"ו ע"א) בכל יומא ויומא כרוזא קרא ואמר, עד מתי פתאים תאחבו פתי (משלי א'), שובו בנים שובבים (דמ"י ג'), ולית מאן דירכין אודני', אורייתא קא מכרות קמיייה ולית מאן דישנח, ע"כ. כי ישנם בני אדם שאינם מרגישים יפה, והיא אז לפי דעתם בעין מרה שחורה, ואחר זמן האדם חוזר לסורו בעוה"ר, אך מי שיראת ד' בלבו, מקיים בזה אחזתיו ולא ארפנו ומתעורר תיכף לבו לתשובה, עכרה"ק. (והענין מבואר כבר בקיצור בספה"ק ראשית חכמה בשער התשובה פרק א', שכתב שם דענין הכרוז הוא הרהורי תשובה הבאים לבני אדם).

המורם מזה, דהרהורי תשובה הנכנסים פתאום בלבו של אדם להתחרט ולשוב אל ד', הם באים מחמת הבת קול המכרות בכל יום שובו בנים שובכים, אך כרי שיתן לב לשמוע, ושיכנס בו רוח קדושה של התעוררות הנ"ל, צריך האדם להיות בכחינת משה רבינו שהוא בחינת דעת, והיינו ע"י לימוד התורה"ק, ע"ד אוז"ל משה שפיר קאמר, דכל תלמיד חכם נקרא משה, ואז מבין ומאזין מביט ומקשיב לקול הדופק בלבו לתשובה ולתיקון המעשים, לא כן אותם זרע מרעים בנים משחיתים אשר עזבו דרכי אבותינו, ואין להם עוד שום שייכות אל התורה הקדושה רח"ל, אזנם אטומה משמוע אל הכרוז, ואינם מתעוררים להתחרט ולשוב אל ד'.

ומעתה יובן היטב לשון הכתוב ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, דר"ל עתה, מעת קבלת התורה ואילך, אם שמוע, כל' אם תעסקו בתורה הנקראת שמיעה (ע"ד אוז"ל שמועה זו נאה), ותגיעו לבחינת דעת להבין ולהשכיל כל דבר לאשורו, אז תזכו כי תשמעו בקולי, היינו הבת קול היוצאת מהר חורב ומכרות שובו בנים שובכים, כי רק אותם העוסקים בתורה מרגישים היטב את ההתעוררות המגיע להם ע"י הבת קול.

וזשה"כ משה ידבר ואלקים יענו בקול, רייקא בלשון עתיר, דקאי על כל הדרות העתירים להיות, שבכל דור ודור כשיעסוק אדם בתורה יגיע לבחינת משה רבינו סוד הדעת, כאוז"ל אתפשטותא דמשה בכל דרא ורדא, ואז והאלקים יענו בקול, קול לו קול אליו, לעוררו בתשובה לפשפש במעשיו ולתקנם כראוי. ועל דרך זה נבין ונשכיל מה שאמרו ישראל בעת מתן תורה נעשה ונשמע, כי באומרם נעשה, נתכוונו לומר שמקבלים על עצמם ללמוד את התורה, וע"ד אוז"ל במדרש פ' ויקרא (פ' ל"ה) ועשיתם אותם, תני ר' חייא הלומר לעשות, אבל הלומר שלא לעשות נוח לו שלא נברא. ולזה אחר אמירת נעשה, אמרו ונשמע, היינו שע"י לימוד התורה"ק יזכו שישמעו כרוזא קרא בחיל, עורו ישנים מתרמתכם ושפרו מעשיכם.

ועפ"ז יתיישב קושית האור החיים הק' בפ' תבוא עה"פ את ד' האמרת היום להיות לך לאלקים וללכת בדרכיו ולשמור חוקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקולו, והקשה הרי לשמוע בקולו קאי על תלמוד תורה, א"כ מדוע נצטוו על עסק התורה באחרונה. אולם עפ"י האמור יתכן רתיבת לשמוע בקולו, קאי על הבת קול, ולזה אמר תחלה לשמו"ד חוקיו ומצותיו ומשפטיו, זה קאי על מצות תלמוד תורה, כמאה"כ (ויקרא כ"ב) ושמרתם מצותי ועשיתם אותם, וברש"י בשם תו"כ, ושמרתם זו המשנה, ועשיתם זה המעשה, ועי"ז תזכו לשמוע בקולו, היינו שהקול קורא יכנס בלבבכם לתקן מעשיכם ולשוב בתשובה שלימה.

ובזה יש לפרש ג"כ מקרא שכתוב בפ' ויחי, הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם, והתמ' גלוי', לאיזה צורך כפל רבויי פעמיים, ושמעו בני יעקב, ושמעו אל ישראל אביכם. אמנם להנ"ל י"ל הכוונה, שתחלה אמר להם, שמעו בני יעקב, כל' תעסקו בתורה"ק אשר עי"ז תהיו נקראים בני יעקב, על שם

יעקב אבינו שהוא עמוד התורה, וממילא תגיעו לבחינת רעת להבין ולהשכיל כראוי, ואז תזכו, ושמעו אל ישראל אביכם, וכדברי המדרש, רבי יודן אמר, שמעו לא-ל ישראל אביכם, היינו שתשמעו באוזן קשבת לקול אביכם שבשמים, להטיב ררכיכם, וכמו שאמר הסבא בווה"ק, ראורייתא קרי בכל יומא ברחימו לאינון דירעין בה ואשתמודעאן בה.

במס' עירובין דף ט"ו

מהגאון בעל נודע ביהודה אבר"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

במס' עירובין דף ט"ו ע"א, איתמר לחי העומד מאליו וכו' עד סוף הסוגיא, וכתבו התוס' בר"ה ת"ש העושה סוכתו, בפרק הישן מוקי לה דעביר בהוצא ודפנא וכו', אי נמי משמע לי' דמיירי בכל ענין, בין הוי רוב רופן מעובי האילן שאינו הולך ברוח בין הוי רוב רופן מן הנוף, ע"כ. וקשה דתירוצ' זה אינו מספיק לקמן, אהא ראמר ת"ש אילן המסוך על הארץ, דמהא נמי פריך שם בסוכה ארב אחא בר יעקב, ושם ליכא לשנויי בין הוי רוב רופן מעובי האילן, ראילן המיסך וודאי נוף הוא, כדפי' רש"י גופו גופה סמוך לארץ.

ויש לתרץ, כשנקדים ליישב למה מקשה הש"ס תחלה ממשנה דמס' סוכה ולא ממתני' ראילן המיסך שהיא משנה במס' עירובין, וגם הא דמקשה מקודם מבריייתא דהי' שם אילן או גרר שהוא ברייתא, ואח"כ מקשה ממתני' דהמיסך, אמנם י"ל שהסידור במקום ומאוחר בקושיות הש"ס יהי' במכוון, דזה בוודאי מובן הא דמקדים לאקשויי מהעושה סוכתו מן היה שם אילן או גרר, שיותר ראוי להקדים להקשות ממשנה מן הבריייתא, אלא דצריך להבין, שהיה לו להקשות בראשון מאילן המיסך, שהוא משנה בעירובין. לזה י"ל דוודאי המקשה נמי ידע דאיכא לשנויי שנמטען ועשאו מתחילה לכך, דמהיכי תיתי לא יהי' מסיך דבר פשוט כזה, אלא דעיקר קושייתו בקושיא הראשונה דהעושה סוכתו הוי הא דפריך מאי למימרא, וא"כ בהאי דהאילן המיסך דלא מקשה מאי למימרא, אלא עיקר קושייתו היא, הא דפריך בתר הכי, אי הכי נטלטל בכולה, ואקושיא זו צריך להביא מימרא דרב הונא ברי' רב יהושע, וא"כ עיקר קושייתו מן האמורא, לכן מאחר להך ת"ש באחרונה. וא"כ הקושיות המה בתכלית הסידור, בראשונה מייית ת"ש מגופא דמתני', ובתר הכי מן ברייתא, ובתר הכי ממתני' ומימרא דרב הונא ברי' דרב יהושע.

(1) דבר זה דרש ברכים בשבת פרשת שופטים שנת תקל"ה לפ"ק, ונרשם על ידי אחר מתלמידיו. אפריון נמשי' לירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנשווערפען שהמציא לנו העתקה זו מאוצרו הטוב.

ואין להקשות לעולם ליקשי תיכף מאילן המיסך ולא לייתי כלל להך מימרא דרב הונא בר' דרב יהושע, וליקשי בתר דמשני שנמטען מתחילה לכך, מאי קמ"ל, כמו שמקשה אמתני' דהעושה סוכתו, וליכא למימר דקמ"ל דאינו משלשל אלא בבית סאתים, דהאי דינא חרית ר"ה בר' דר"י ולא מוזכר בגופא דמתני'. וצ"ל דמצי לתרץ דקמ"ל לבוד בנ' טפחים, כדקתני אם אין גופו גבוה מן הארץ ג' טפחים או דהוה מחיצה שהגדריים בוקעין בו, לפיכך לא יכול להקשות אלא מר"ה בר' דר"י, ולכן מקשה מאילן המיסך לבסוף. אבל התם בסוכה באמת קשיא אמאי שביק המקשה הך קושיא דאילן המיסך לבסוף, ואין לתרץ כמו שכתבנו לתרץ בעירובין, דהתם לא מקשה הש"ס אהך ברייתא דאילן או גדר מאי למימרא, ועכצ"ל דלא היתה כוונת המקשן להקשות מאי קמ"ל, רק דלא אסיק ארעת' דעביר לי' בהוצא ודפנא, ולא היתה עיקר כוונת הש"ס אקושיא שני', דאי הכי נשלשל בכולה, וא"כ קשה למה לא מקשה תיכף מאילן המיסך, דהא חזינן דכל מקשה ומקשה דהתם לא אסיק ארעת' דעבר לו בהוצא ודפנא, שהרי אינו מקשה מאי למימרא.

והטעם למה באמת לא מקשה התם מאי קמ"ל כדמקשה המהרש"א, לזה י"ל משום דהכא בעירובין רוצה הש"ס להקשות ארבא, ולאב"י נחא, שפיר מקשה מאי למימרא דווקא לרבא, דלאב"י נחא דאיכא למימר דבאילן וגדר ומחיצת הקנים קמ"ל דמחיצת העומדת מאליה הוי מחיצה, אבל התם אף אי לאו דרב אחא בר יעקב, קשה מאי למימרא, דליכא למימר דאשמעינן דמחיצה שאינה עומדת ברוח הוי מחיצה, הא תינח אילן ראינה עומדת ברוח, אבל גדר או מחיצת הקנים שעומדת ברוח מאי אתי לאשמעינן, דממחיצת הקנים וודאי ליכא לאקשוויי כלל לרב אחא ב"י, דאם נוקמא בגודריתא דקני וודאי דליכא קושיא כלל, ואף אם לא נוקמא בגודריתא דקני, וא"כ איירי בקנה פחות פחות שלשה ומתורץ בלא ד"א ב"י, מ"מ איכא למימר שיכולין לעמוד ברוח מצוי', וא"כ אף בלא ד"א ב"י קשה מאי למימרא, וא"כ לא תליא הך קושיא כלל לרב אחא ב"י, ולכן לא מקשה מאי למימרא כיון דזה לא תלוי כלל ארב אחא ב"י.

ונחזור להנ"ל לתרץ קושייתנו על תוס', כי מה יתרצו התוס' אקושיא דאילן המיסך, ותחלה יש לדקדק ארש"י בסוכה ששינה פירושו ממה שפי' בעירובין, דכאן בעירובין פי' בד"ה ואין משלשלין בו, אם היה היקפו יותר מבית סאתים כחצר המשכן, ושיעור זה נתנו חכמים לכל היקף המתוקן, ואינו מתוקן כל צרכו בו, והכא נמי אי בעומד מאיליו מוקמת לה שפיר הואיל ולא להכי עבירא, יהבו בה רבנן האי שיעורא עכ"ל, משמע דמש"ה נחא, דאי לאו דרבא דמחיצת העומד מאיליו לאו כלום הוא אלא כאב"י, ולדירי' לא צריכין לשנויי שנמטען מתחילה, לכך עכ"פ אמדינן לאב"י דמחיצה גרועה היא ואין משלשלין בו אלא סאתים, אבל במס' סוכה אהך קושית הש"ס אי הכי נשלשל בכולה, פי' דש"י בענין אחר וז"ל שם, אי הכי דעשווייה בידים היא וראוי לדור תחתיה ולשמור שדה עשאה, וכיון דמוקף לדירה הוא, לישלשל בכולה, ע"כ. ובסוף הריכור כתב עוד, והאי כיון דבידריה הוקף

ולרירה אפי' הוא יותר מבית סאתים ליטלטל ב' עכ"ל. הנה מן הראוי ה' לרש"י לפרש דהקושיא היא בלא ר"א ב"י רמחיצה שאינה ראוי' שמי' מחיצה, עכ"פ אמרי' רמחיצה גרועה היא, לפיכך אין מטלטלין בו אלא בית סאתים כמו שמפרש כאן, ראי לאו דרבא אמרינן כאביי רמחיצה העומרת מאליה שמי' מחיצה, אלא שאינו מתוקן כל צרכו.

ויש לתרץ, דלכאורה קשה מאי מקשה תוס' בד"ה העושה סוכתו, אהא דהוכרח התם לאוקמא אליבא דר"א ב"י בהוצא ורפנא, דלמא באמת הך מקשן לא אסיק ארעתי' הך דעבירי לי' בהוצא ורפנא, וקשיא לי' באמת אר"א ב"י נמי וס"ל רמחיצה שאינה עומדת ברוח הוי מחיצה, וא"כ מה זה שכתבו תוס' וא"כ לא פריך הכא מירי. [אבל תוס' בסוכה כ"ד ע"ב ד"ה והא איכא נופו, נשמרו מזה, שהקשו הך קושיא אמתרין דהכא וז"ל שם, (יש בכל הספרים ט"ס וכך צ"ל), תימא דבפ"ק דעירובין ס"ד אליבא דרבא רמחיצה העומרת מאליה לא הוי מחיצה, ופריך מהכא ומשני בשנפעו מתחילה לכך עכ"ל, וזה ווראי אין סברא לומר שהמתרץ בעירובין יחלוק על ר"א ב"י, שלא מצינו חולק עליו, משא"כ אתוס' בעירובין קשה, דעל המקשן י"ל דהך קושיא מקשה באמת על דב אחא ב"י, ודרו"ק].

אך זה אינו דע"כ התוס' הוכיחו דהמקשן סובר דעביר לי' בהוצא ורפנא וכראב"י, דאל"כ מאי מקשה בתר הכי אי הכי פשיטא, דלמא לאפוקי מר"א ב"י אתי לאשמעינן, אע"כ דאסיק ארעתי' דעביר בהוצא ורפנא, ומקשי התוס' שפיר, דא"כ לא פריך הכא ארבא מירי. אבל לקמן אהא דמיסך על הארץ רלא מקשה הש"ס פשיטא, י"ל באמת דהמקשה בקושייתו סובר רלא כר"א ב"י, אלא דלפ"ז קשה מאי מקשה הש"ס אי הכי נטלטל בכולה, דלמא מש"ה אין מטלטלין אלא בית סאתים משום דהוי מחיצה שאינה עומדת ברוח, אע"כ מוכח מכאן דאי לאו דרב אחא בר יעקב, לא מיבעיא דהו"א רהוה מחיצה כשרה, דק הוי אמרינן רלא הוי אפי' מחיצה גרועה, ומש"ה מוכרח רש"י לפרש בסוכה, אהא דמקשה אי הכי נטלטל בכולה, דאי לאו דרב אחא בר יעקב, מש"ה אין מטלטלין אלא בית סאתים משום דלא מוקף לרירה, אבל הכא שפיר יכול לפרש דהוי מחיצה גרועה משום מחיצה העומרת מאליה.

[הוספת התלמיד: ולי לא קשיא מירי, דכוונת רש"י בעירובין ג"כ כמו בסוכה, והא דכתב רש"י וה"נ אי בעומר מאליו מוקמת לה שפיר הואיל ולאו לחכי עבירא, ע"כ כוונתו כיון דעומר מאליו ולא נטעה מתחילה לכך, א"כ ע"כ הוי לא חוקף לרירה, וזה בעצמו ג"כ כוונת רש"י בסוכה, ורש"י לא רצה לומר דכמו שמצינו במשנה ב' פעמים רלא התירו היקף אלא בית סאתים, כן נאמר בכוונת המקשן דחידש מדעתו כמו כן מחיצה גרועה שאינה מתרת אלא בית סאתים, אין זה כוונת רש"י, אלא מה שמצינו במשנה מצינו ומה דלא מצינו לא נאמר דהוי מחיצה גרועה, אלא או רלא הוי מחיצה כלל, או דהוי מחיצה גמורה, ובאמת אי לאו דבאילן עומר מאליו ע"כ רלא הוי מוקף לרירה, לאביי נמי לא הוה ניחא, וא"כ

התם בסוכה נמי אפי' אי לאו דראב"י לא הוה ניהא לן למימר דמש"ה אינו מטלמל אלא בית סאתים, משום דהוה מחיצה שאינו עומדת ברוח, דזה לא מצינו, לכך הוכרח רש"י לפרש דאי לאו דראב"י דמוקמינן לה בהוצא ודפנא, הוה ניהא לן משום דאינו מוקף לזירה, ופשוט הוא. וממילא מיושב קושיא ראשונה, דהתירוץ של תור"ה ת"ש, לא אתי שפיר על הת"ש דאילן המיסך, דלפי מה שכתבנו, המקשן מאילן המיסך, ע"כ לא ס"ל דמיירי בהוצא ודפנא, ולא ס"ל כראב"י, דמולא הקשה מאי קמ"ל, עכצ"ל דס"ל קמ"ל דלא כראב"י, וא"כ לא קשה קושיית התוס', כמובן].

אך לפ"ז קשה למה באמת המקשן דמקשה פשיטא אמתני' דהעושה סוכה, והמתרץ, למה לא סברו דקמ"ל דלא כראב"י, כיון דחזוין דע"כ סוגיא דהכא, דהיינו המקשה ת"ש אילן המיסך, סובר דלא כראב"י, וכמו שכתבנו, דאל"כ אכתי תקשה קושיית התוס' בד"ה ת"ש, דהיינו לתירוצם השני רלא שייך לתרץ כאן גבי אילן המיסך, וכמו שהקשינו מתחלה.

ויש לתרץ, דלענין סוכה הוכיח הש"ס דאי איתא נמי לדרבא דמחיצה העומדת מאליה נמי אינה מחיצה, ע"כ איתא גם לדראב"י דמחיצה שאינה עומדת ברוח נמי אינה מחיצה, אבל לקמן גבי אילן המיסך שפיר יש לומר דסובר הש"ס דלא כראב"י וכמו שנבאר, דבסוכה דף י"ג ע"ב אמר ר' אבא אמר שמואל ירקות שאמרו חכמים אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח פוסלין בסוכה משום אויר, מ"ט לכו יבשו מפרכי ונפלי כמאן דליתנהי דמי. נמצינו למידן שאמרו חכמים לסכך ברבר שיש לחוש שתפסל בו הסוכה בחג הסוכות, אע"פ שלעת עתה הסוכה כשירה, כמו כן צריך לומר, אם מחיצה העומדת מאליה פסולה, ע"כ מחיצה שאינה עומדת ברוח, אינה מחיצה, שאם ינשב הרוח יזוז ממקומה ובטלה המחיצה, ואחר כך כשתחזור למקומה הוי מחיצה העומדת מאליה ופסולה, לפיכך מקשה הש"ס שפיר פשיטא, אהא דמשני אמתני' דהעושה סוכתו נטען מתחילה לכך, דליכא למימר דקמ"ל דלא כראב"י, דע"כ איתא לדראב"י, וא"כ מקשי התוס' לעיל שפיר, דע"כ אסיק ארעתא הוצא ודפנא, דאל"כ לא תירץ מירי בהא דעשאן מתחילה לכך, אבל בהא דאילן המיסך על הארץ שפיר יש לומר דסובר הש"ס דליתא לדראב"י לענין מחיצה העומדת מאליה, וא"כ מתחילה קושיית התוס' ליתא, דגבי שבת לא מצינו שגזרו ככה"ג, ודו"ק.

אזהרה חמורה

הננו אופרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיפור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

דברים יקרים לפרשת יתרו

מהרה"ק מוה"ר יעקב הורוויץ אבר"ק מעליץ זצ"ל⁽¹⁾

אנכי ה' אלקיך, במדרש, הה"ד פנים בפנים דבר ה' עמכם וגו'. אפשר לומר דאיתא בספרי קודש⁽²⁾, אילו זכו ישראל, מידיו של משה יכלו לקבל את התורה ולא היו צריכים לשני לוחות אבנים, רמזו בזה כי יש בכל יד חמשה אצבעות, כמו שהם נקראים אצבע, אמה, גודל, זרת, קמיצה, הר"ת גימטריא קי"ב, ועם המילוי שלהם היינו קו"ף במילואו ויו"ד במילואו ובי"ת במילואו, גימטריא תרי"ח, שרומז על התרי"ג מצות וחמשה חומשי תורה שהוא כללות התורה הקדושה, וזהו שסדרו לנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת שבת, ושני לוחות אבנים הוריד בידו, וכי במה הורידם אם לא בידו, אלא שרמזו נמי לזה, כי ידיו של משה נזדככו כל כך עד שהיו שתי ידיו כשני לוחות שכולל כל התרי"ג מצות, אלא שהם לא נזדככו כל כך, והיו צריכים ללוחות, שלא היו מבינים מידיו של משה, ולזה רומז נמי עשרת הדברות, שהר"ת שלהם גימטריא רל"ח, עם עשרת הדברות גימטריא רמ"ח, כנגד רמ"ח מצות עשה, וס"ת של עשרת הדברות גימטריא שס"ז, שהוא כנגד שס"ה לא תעשה, ושני לוחות, שג"כ בגימטריא שס"ז.

ואם נפשך לומר למה נרמז רמ"ח מ"ע בראשי תיבות ושס"ה ל"ת בסופי תיבות, הא תחלה כתיב סוד מרע, והדר ועשה טוב, וצריך לפרוש בתחלה ולזהר משס"ה לא תעשה ואח"כ לעשות הרמ"ח מצות עשה. שמעתי משל נאה מא"א מורי הרב הקדוש זלח"ה⁽³⁾, כי בימים הקדמונים כשנחלש אחד ח"ו, צוו הרופאים ליתן לו תיכף רפואה ששייך לאותו החולאת, ולא היו משגיחים אולי יחליש יותר מחמת הרפואות ההם שמזיקין על שאר איברי הגוף, לכן נחלש החולה יותר, אבל בזמן הזה השכילו הרופאים בשכלם שאין צריך תיכף ליתן לו רפואה לגרש החולאת ההוא, רק ליתן לו בתחלה דברים המחזיקים את הגוף שלא יחלש יותר ויכבד החולי, ואח"כ נותנים לו הרפואות ששייך לאותו החולאת.

והנמשל יובן מאליו, שאל יעלה על דעת בני האדם שעשו ח"ו נגד רצונו ית', והאיך אוכל לקרב א"ע לעבודתו ית' ולקבל עול תורה ומצות, הלא כמה פעמים הכעסתי ח"ו להבורא ב"ה וצריך אני מתחלה לעשות תשובה עליהם ולסגף עצמי בסיגופים, ומבלה בהם כל ימיהם ומחמת זה נחלש הגוף ואין יכול לעסוק בתורה ועבודה ועדיין בחוץ הן עומדים מחמת שמתיראים לגשת אל עבודת הקודש בתורה ובתפלה, לכן צוו הרופאים בזמן הזה, המה הצדיקים, לקבל עליו עול תורה ומצות, כי המה מן הדברים המחזיקים את הגוף והנשמה, והתורה הקדושה ידריכו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ' עמוד י"ח. מאמר זה הועתק מחיבורו עה"ת (בכת"י מעתיק).

(2) מובא בספה"ק אוהב ישראל סוף פ' בשלח בשם ס' עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו ז"ל. (וראה אמרי קודש של כ"ק אדמו"ר שליט"א בכר"ש קונטרס ק"כ עמוד י' בד"ה ולאוד).

(3) הוא הרה"ק מראפשיץ זי"ע.

לסור מדרך הרע ולשוב עליהם⁴). כמו בזמנינו, שתקפו הגלות ונתמעטו הלבבות ואנשי חסד נאספו ולא אתנו יודע עד מה כי נחלש שכלנו ומוחנו, אעפ"כ אין לנו להתייאש עצמנו מתורה ותפלה ח"ו⁵), כי אנו ג"כ היינו במעמד הנבחר כשאמר הקב"ה אנכי ה' אלקיך, וכל או"א קבל התורה לפי מדרגתו מחר סיני, כי לכל או"א בפני עצמו איש איש לפי שכלו ומדרגתו ופחיתת ערכו ג"כ אמר, אנכי ה' אלקיך, כמו שמביא במדרש, הה"ר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ואמר לכל או"א אנכי, לכן צריך כל או"א לקבל עליו עול תורה ומצות באהבה וביראה ואל יתייאש מן הרחמים, לכן מסיים המדרש אדנ"י בם (תהלים ס"ח), אין כתיב ביו"ד ה"א אלא באל"ף רל"ת, אדונו של כל העולם בהם, כלומר אע"פ שברורנו ובזמננו שאנו בעקבתא דמשיחא במדרגה פחותה מאור, ג"כ נבנה קומת השכינה הקרושה בכיכול הנקראת אדנ"י, אדון של כל העולם בחר בהם ובמעשיהם הטובים אע"פ שאין לנו שכל לכווין את לבבנו אליו ית' כראוי, יש לו ג"כ תענוג מעבודתנו וממעשינו.

ואפשר לדרכנו יובן גם מה ששמעתי מא"א מו"ר הרב הקדוש זלה"ה שאמר בשם איש אלקי רבי מענדלי מרימאנוב, שאמר ששמע מפי קדשו⁶) מה דכתיב (תהלים ס"ב) אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי, אפשר לא שמענו מהר

(4) בס' פני אלי' מהגה"צ בעל אזור אלי' אבד"ק דראדאביטש זצ"ל בדרוש לשבת תשובה (ל"ט ע"א) כתב, שמעתי בק' ראווה מפי הרב החסיד ר' לעמיל (שהי' מחזיזים ראשונה בהחבריה קרישא כראפשיץ) בשם הרב הצדיק המנוח מק' ראפשיץ, שהי' אומר שאם יבוא אדם מתחלה לתקן כל מה שעוות ולאח"ז לבוא לעסוק בתורה ובמצות, יכלה כל ימיו בלי שום עשי' שום מצוה, אלא אדרבה משעה שכאח"ז לו הרהור תשובה יתחיל מיר לעסוק בתורה ובמצות, ואח"כ כשיבין שנשרש בטוב, יתחיל לתקן מה שקלקל, וסמך רבויו על נוסח התפלה שמתפללים בשמונה עשרה, השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלבנו לעבודתך, ואח"כ והחזירנו בתשובה שלמה לפניך, הוכיח זאת דמקורם א"י במה קלקל והאיך יכול לעשות תשובה. ואומרים מפיו, ותיתי לי דקיימתי בנפשי, ע"כ.

וכן הוא להדיא בספה"ק זרע קודש פ' בא (ד"ה ובמדרש), ולזה תקנו לזה קדמונינו אנשי כנה"ג בברכת התשובה השיבנו אבינו לתורתך וזה התחלת התשובה, אח"כ וקרבתנו מלבנו לעבודתך, עבודה זה תפלה וקיום המצות כדרך עול אדון על עבדו, ואחר כך ויכל לבוא לתשובה שלימה, כמ"ש אח"כ, והחזירנו בתשובה שלמה לפניך, ומי שרוצה לחסוד הסדר הנ"ל א"א שיבוא לתשובה שלמה ויתחדש בקרבו רוח נכון, ע"כ.

(5) בספה"ק אור המאיר בדרוש לשבת תשובה (ד"ה חשבת) כתב, ושמעתי מהמגיד וצלה"ה הי' אומר, סור מרע ועשה טוב, חובת גברא לרחות מעליו מחשבותיו הבאים לנגד פניו בשעת תורה ועבודה לומר מי אתה שפל ברי' וכו' וכו' עשיית ואיך ימלא לבך לעמוד ולגשת אל עבודת הקודש פנימה, וידע נאמנה שכל זה מעצת היצה"ר הצופה אליו ומבקש להמיתו ולבטלו מעבודתו. ולזה בעצה יגיד הכתוב, סור מרע מאותן מחשבות המזכירים לך רוע מעשיך, ועשה טוב, ואל תתן רפיון בעבודתך, וקום בקיומך כאילו לא עשית רע מעולם, ע"כ.

(6) כן כתב בספה"ק זרע קודש פ' יתרו (ד"ה גס). ובמאמרים לשבועות (ד"ה במדרש) כתב, ששמע כן מפ"ק רבו הרה"ק מרימאנוב וצלה"ה, ורמו עוד לענין זה בכמה מקומות בספרו זרע קודש. ובספרי צאצאיו ותלמידיו יש ביאורים נחמדים בדרך העבודה למאמר זה, ואכהמ"ל.

סיני אלא תיבת (אות) אָ מאנכי, ולא יותר. אפשר שכוון לרברנו ג"כ בזה, לומר שבאות א' נכלל כל התרי"ג מצות, כיצר, אל"ף, במילואו⁽⁷⁾ רס"ו, ונקודת קמ"ץ במילואו⁽⁸⁾ גימטריא ש"ע, ושניהם כאחת גימטריא תרל"ו, שהוא רמז על התרי"ג מצות וכ"כ אותיות התורה והכולל, שנ"כ בגימטריא תרל"ו, וכלל בזה האות אָ כל התורה כולה והמצות, כמו שנראה לי שעם הכולל היא כוללת התרי"ג מצות והתורה הכלולה כה', כן באות אָ ג"כ נכלל כל התרי"ג מצות. ה' יזכנו להגות בתורה הקדושה ולקבל את עול מלכותו באמת ובאהבה ויהיו נא אמרנו לרצון לפני אדון כל, אמן.

גליון ספר טורי אבן עמ"ם חגיגה

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל⁽⁹⁾

דף ב' ע"א. ד"ה ועבדים שאינם משוחררים. משמע אבל עבד משוחרר חייב בראי' וק"ל הא אמר ר' אמי בפ"ק דפסחים (דף ח') כל אדם שאין לו קרקע אינו עולה לרגל, ונפקא לי' מלא יחמוד איש את ארצו כהעלותך לראות, וסתמא דמילתא אקרקע דארץ ישראל קפיד קרא, וה"נ משמע ספ"ק רקדושין (דף ל"ט) שרך למעוטי זרעים שבחוץ לארץ, והא גרים ועבדים לא נשלו חלק בארץ, ולא משכח"ל שיהי' להם קרקע בארץ ישראל אלא שדה מקנה החוזרת ביוכל, וא"כ לר"ל רס"ל בסוף פ"ד רגישין (דף מ"ח) דהמוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג מביא ואינו קורא, דקנין פירות לא כקנין הגוף דמי, ולא קרינן ב' אשר נתת לי, א"כ ה"נ לא קרינן ב' [לא יחמוד איש את] ארצו, וא"כ גר ועבד משוחרר האין מצי למימר שיהי' חייבים בראי', הא לא משכחת לה שיהי' להם קנין הגוף בקרקע שבארץ ישראל, מיהו כהא י"ל דמשכח"ל קנין הגוף, כגון שנשא בת ישראל יורשת נחלה ומתה ויורשה, וכמאן דאמר יורשת הבעל דאורייתא בפרק יש נחליו, דאין חוזרת ביוכל, כדאמרינן בסוף פרק יש בכור (דף נ"ב).

גב. במחילה מכבוד הגאון הא ליתא, רהא האשה עצמה תנינא בפ"א רביכורים משנה ה', דמביאה ואינה קוראת, דאינה יכולת לומר אשר נתת לי, לפי שלא נשלו נשים חלק בארץ, וכמ"ש הר"ש והרע"ב שם, והוסיף התי"ט, דאף בת יורשת כבנות צלפחד, לאו בתורת חלוקה נשלו, אלא בתורת ירושה, וא"כ העבר דיודש ממנה נמי לא קרינן ב' אשר נתת לי, והיינו דתנן בביכורים סתמא, רהא

(7) כזה, אל"ף למ"ד פ"א.

(8) כזה, קו"ף מ"ם צר"י.

(9) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ספר טורי אבן שלו הנמצא באוצר הספרים של יד יצחק הרבני החסיד המופלג מוה"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י. וזכרה לו אלקי לשובה. (ההערות שכתב בגליון הטורי אבן עמ"ם מגילה נרפסו בכר"ש קונטרס קכ"ד עמוד כ"ד).

עבד אינו קורא, ומשמע אפילו משוחרר. ובזה גם איך תירוצא ליתנחו, דסוף סוף לא נטל חלק בארץ, אלא שגם קושייתו לק"מ, דהא האשה מביאה עכ"פ, אע"נ דכתיב אשר תביא מארצך, וצ"ל רזה מיקרי מארצך, וא"כ שייך נמי לא יחמוד איש את ארצך, ודר"ק. בר"ב. — ועיין בב"ב קל"ו ע"ב תוס' ד"ה מביא כו', ובדבריהם יש עיון קצת ששינו לשון הרשב"ם, ואיך שיהי' תירוצא דהנאון ווראי מופרך אף לשיטת התוס' שם, ודר"ק.

שם. ד"ה לישא שפחה. כבר כתבנו בתשובה דליתא להאי כללא דעשה דקודם הריבור דוחה ל"ת דלאחר הריבור.

נ.ב. וכוונתו בזה למ"ש בתשובותיו [שאגת ארי'] סי' צ"ו, דף פ"ג ע"ג, מסוגיא דפ"ק דיבמות דף ה' ע"ב, דפריך ממילה ותמיד שכן ישנן לפני הריבור, ומשמע דעשה דלפני הריבור חמור, וכן הקשה הפני יהושע ומהרי"ט. אבל האמת נכון בזה עם מ"ו הגאון בעל צל"ח בחידושי פסחים צ"ו ע"א, דתוס' דקירושין והירושלמי לא מצר קולא אמרי יעוש"ה בדבריו, דלפ"ז נסתלק מה שרוצה הגאון המחבר פה ליישב קושיות התוס' עם ההוא דירושלמי, דז"א דפר"י ורבי' לא מיקרי עשה דלפני הריבור, דהא אז לבני נח נאמרה, ומסיני ואילך לא נאמרה לבני נח, רק לישראל, ולא חשוב זה עשה דלפני הריבור יעוש"ה בכל דברי הצל"ח, ודר"ק היטיב.

דף ד' ע"ב. ד"ה ר"ע היא. וקשה לי דכפ"ב דזבחים (דף י"ז) נראה לי לר"ת דהא דתנן ערל פסול לעבודה, מקרא דיחזקאל כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקרשי לשרתני וגו', והשתא לר"ע למה לי קרא, תיפוק לי' מטמא דתנן התם דמחלל עבודה, ובשלמא לפרש"י איכא למימר דהאי מיירי בערל שמתו אחיו מחמת מילה ראונם ואינו נטמא, וקא משמע לן דאפ"ה מחלל עבודה, אבל לפי ר"ת שפי' התוס' התם בשמו דערל דאונס אין מחלל אלא אם כן אינו מל עצמו מחמת צער, לר"ע למה לי קרא דהתם, תיפוק לי' מטמא.

נ.ב. כבר הרגישו בקושיא זו רמב"ן והרשב"א, יעו"ש בחידושיהם למס' יבמות דף ע' ע"א, ותירצו דהני סוגי' לא אזלי אליבא דר"ע, דלר"ע מתורת משה רבינו למרנו לי', והני סוגי' אזלי אליבא דר"א בר פלוגתא דר"ע. ולענ"ד זהו טעמו של הרמב"ם פ"ז מהל' תרומות שפסק כר"א, משום דכל הני סוגי' כדר"א קיימא, סוגיא דזבחים, ובסנהדרין, ובמס' תענית, כנלע"ד. בצלאל ר"ב.

דף י"ח ע"א. ד"ה שופט. בפ"ק רשבת (דף י') גבי הא דאמר התם כל דיין שדן דין אמת לאמיתו וכו', פי' התוס' לאמיתו לאפוקי דין מרומה. נ"ל דהיינו כדאמרינן ריש פ"ר דשבועות (דף ל'), מנין לדיין שהוא יודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר הואיל והעדים מעידים אחתכנו ויהי' הקולר תלוי בצואר העדים, ת"ל מדבר שקר תרחק.

נ.ב. אולי שכח הגאון שלא מפיו אנו חייין, ושכבר קדמוהו בזה התוס' בבבא בתרא ח' ע"ב בד"ה דין אמת לאמיתו, יעוש"ה. בר"ב.

דף י"ז ע"ב. ד"ה מאי לאו אין לח יום טובה כלל. וק"ל איך ס"ד דלכ"ה אין תשלומין לעצרת כלל, הא קתני סיפא ומורים שאם חל בשבת, שיום טובה אחר השבת, וי"ל דלמאי דס"ד השתא ודאי יש לו תשלומין, אלא שהתשלומין אינו אלא יום אחד, מש"ה בחל יום טובה לכ"ה אחר שבת, דה"ל יום שני. ולפי"ז נ"ל הא דפריך בסמוך אהא דתני רבה בר שמואל מאי לאו דגמר מחורש ליום א', לאו אר"א פריך לה לחוד דאמר עצרת יש לה תשלומין כל ז', אלא אמשנתינו נמי פריך, דהא ממתני' נמי מוכח דעכ"פ יום אחד יש לו תשלומין לעצרת.

נ.ב. אחר המחילה מכבוד הגאון ז"ל לבכי לא כן ידמה, דאמתני' לק"מ, כי וודאי למאי דפריך מדרבה בר שמואל אין הכוונה מאי לאו יום אחד, דהיינו יום חג השבועות עצמו, ולזה לא צריך קרא, רי"ט בחדאי כתיב, וכקושיות הגאון עצמו בסמוך, בר"ה מאי לאו גמר מחורש כו', יעו"ש שהניח בקושיא. ובאמת לק"מ, דמאי דאמר הש"ס מאי לאו יום אחד, היינו יום טובה אחד לתשלומין מלבד החג, וזה ברור. ולזה נתכוונו התוס' בר"ה אף עצרת למנוייו, לענין קרבן קאמר, דאי לענין י"ט לא צריך קרא עכ"ל. ולכאורה להכנת הגאון ז"ל דעל חג השבועות עצמו קאי, יהי' דבריהם תמוהים, דהא גם לענין קרבן נתפרש להדיא בקרא להקריב ביום השבועות, ועדיין ל"ל דרבה בר שמואל, אלא וודאי דכוונתו לענין קרבן שיהי' חד יום טובה, ורצו התוס' בזה להזהר מקושיות הגאון הנ"ל שהניחה בקושיא, וזה ברור ודו"ק. בצלאל ר"ב.

דף י"ח ע"ב. ד"ה כאן בנהמא. והא דקאמר כאן בפירות, אחולין קאי, ומכל מקום למעשר אפילו אכילת פירות בעי נטילה, דהוא שנוי דמשני מעשר אמעשר הא ר' מאיר ומתני' רבנן, למסקנא נמי קאי, מדנקט למעשר כלל במתני' וכדפירשתי. נ.ב. אבל תוס' בר"ה הא בנהמא כו' כתבו להדיא דהשתא תו לא צריך לתרץ הא ר"מ הא רבנן, וכוונת רבריהם רכולי מתני' אתי כר"מ, דמתני' דפרה דפליגי ר"מ ורבנן, היינו רק בפירי דמעשר ... ודו"ק היטיב. ולהתוס' י"ל הא דנקט מתני' מעשר אף לר"מ, דבנהמא י"ל מודה ר"מ דאף לנגיעה בעי נטילה, והא דמתיר ר"מ למעשר ולחולין אף באכילה, זהו רק בפירות, ודו"ק כי הדברים ברורים.

דף י"ט ע"ב. ד"ה אימא סיפא. אימא סיפא בגדי עם הארץ, קשה לי מאי פריך הא ע"כ לא שני להו לרבנן בין חולין למעשר אלא באכילה דמעשר ולא בנגיעה דמעשר, רהכי מוקי לה לעיל רב שימי, ואע"ג דבלשון ודילמא קאמר לה בפ"ב דחולין (דף ל"ג ע"ב), מכל מקום לפי האמת הכי הוא, דבנגיעה דמעשר אפילו לרבנן שרי, וכדפירש התוס' לעיל, ושם בפ"ב דחולין.

נ.ב. לכאורה קושיא אלימתא היא, אבל לק"מ אחר העיון, דהא למסקנא דלעיל תך פלוגתא ר"מ ורבנן ע"כ בפירות דמעשר איירי, ובהא לא חלקו רבנן בנגיעה בין מעשר וחולין, אבל בנהמא עדיין י"ל דמחלקין, ומלתא דמסתברא היא, כיון דבפירי מחלקי רבנן [באכילה], א"כ בנהמא יש לחלק אף בנגיעה בין חולין [למעשר].

באבני מלואים לחגיגה דף ד' ע"ב. אמרינן בפ"ק דחולין (דף ט') ובפ"ג דביצה (דף כ"ה), אמר רב הונא בהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת, עד שיוורע לך במה נשחט, נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיוורע לך במה נטרפה. והאי בהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת, פירש"י והרי"ף בפ"ק דחולין, דבחזקת איסור אבר מן החי עומדת, ופירוש זה נ"ל עיקר, אעפ"י שתוס' שם בפ"ג דביצה כתבו דלא נחירא, דא"כ למה לי עד שיוורע במה נשחטה, כיון דחזוין שמתה, א"כ לא שייך בה איסור אבר מן החי, דאיסור אבר מן החי לא שייך אלא מחיים, ע"כ פי' התוס' דחזקת איסור דמחיים משום איסור שאינו זבוחה, דרחמנא אמר תזבח ואכלת, זבוח ואכיל, וזוה נוחא אפילו למ"ד בהמה בחיי' לאו לאברים עומדת לק"מ, ראע"ג דחזוין דמתה, ובעל כרחך יצאת כבר מחזקת אבר מן החי, מחזקין איסור זה מאיסור חבירו, דכיון דעד האידנא בחזקת איסור אבר מן החי קיימת, וקודם דיצאת מחזקת אבר מן החי נולד לה ספק בשחיטה שמא לא נשחטה כהוגן ונבילה היא, מחזקין שאינו אבר מן החי שהיתה עומדת מחמתו עד עכשיו בחזקת איסור, ראפילו נולד לה ספק איסור אחר, כגון של נבילה, בעוד שלא יצאת מחזקת אבר מן החי משום חזקת איסור, וכבר הוכחתי כן בחירושי במס' ביצה. נ.ב. כבר קדמו בזה הרשב"א ז' שיטות בחירושי יבמות דף למ"ד ע"ב בר"ה אשה זו בחזקת היתר לשוק כו' יעושה, וכ"כ הרשב"א עוד בחירושי חולין דף ט' ע"א בר"ה בהמה בחיי' כו' יעושה*).

(*) בהנחות טעם המלך על ספר שער המלך הל' טומאת מת, כתב וז"ל, הראה לי כבוד הרב מוה' בצלאל נר"ו שכתב אצלו בגליון טורי אבן בקונטרס אבני מלואים וכו' שכבר הקרימו בזה הרשב"א בשני מקומות.

שלא יצאת מחזקת א"ת"ה משום חזקת איסור. וכבר הוכחתי כן: כי עתה
בחי' דבס' בילה וכיון שכן סי' דקאמ' נשחטה דבחזקת
היתר עומדת עד שיוורע לך במה נטרפה סי' ואם נולד
לה ספק טריפה שריא הוי חזקת היתר ליתא אלא לנחך דקים
לון מקרא דלזלין בתר רובא ופיר' שנשחטה כהוגן ונלאת טריפה
א"ת"ה עומדת בחזקת היתר עומדת ולא חיישין דילמא טריפה
היא דהא לזלין בתר רובא ורוב בהמות אינן טריפות א"ת נולד
לה לאחר שחטה איזה ספק כגון בא זאב ונטל גני מעייסה וכו' וכו'
וכחזוין כשכן נקובי' ל"ח שחט במקו' נקוב כדא' התם אכל
כל כשה דלח' ל"ח מקרא דלזלין בתר רובא וכו' בתר חזקה
וודאי לזלין כמו שכתבתי בקטין וא"כ ל"ח דלח' בחזקת היתר עומדת
היתר קיימא נשחטה לענין נולד לה ספק איסור טריפו' אלא
דלדכה אפי' בחזקת איסור קיימ' דהא בחיי' בחזקת איסור
א"ת"ה עומדת ועד שיוורע לך שלא נטרפ' לא יצאת בחזקת איסור
דשעיקר דהא מחזקין איסור' טאמור' זה לאסור אחר והשחט' א"ת"ה.

כדין אונם בקטן

מהגאון מוה"ר שלמה איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל¹

מן החקירה אצלי, באנסותו למכור, דקיי"ל דהוה מכר (ב"ב דף מ"ז ע"ב), מהו הדין באנסו לקטן עד שמכר. — ובפשוטו בקטן לא הוי מכירה, דמכדי טעמא דתלוהו וזבין זבינ' זבינא, משום דאנב אונסא דוזוי גמר ומקני, ובקטן הא נם במקנה מדעתו בלא אונס אינו כלום, אלא טעם חקירתי, כיון דחזינן דקטן יש לו קנין מן התורה היכי דיש דעת אחרת מקנה, כמ"ש הר"ן פרק התקבל (במסכת גיטין גבי ג' מדות בקטן כו' זוכה לעצמו), וכן מצינו דגר קטן משבילין אותו על דעת ב"ד (פ"ק דכתובות דף י"א ע"א), משום דזכין לאדם שלא בפניו, והרי טעם זכי' שלא בפניו, משום אנן סהדי דאלו ידע ה' ניחא לי', ויש לשאול, תינח בגדול, אבל בקטן דגם אם אומר דניחא לי' לא מועיל, דלאו כן דעה הוא, למה יועיל הא דאמרין אלו ידע, וצ"ל דהכי אמרינן, אנן סהדי דאלו ה' גדול (ולא ה') שועם טעם דאיסורא כמו שלא טעם עכשיו) ה' ניחא לי', ומאי דאמרין קטנים לאו בני דעה נינהו, היינו רק בדבר דאפשר שאלו ה' דעתו שלימה לא ה' מסכים לעשות מה שעושה עכשיו, וא"כ י"ל כיון דבגדול תפסינן לוודאי שאנב אונסא דוזוי גמר ומקני, הרי יש נמי לדון לוודאי שאלו אירע לו מעשה זו דתלוהו וזבין כשהי' גדול כבר, נמי ה' גמר ומקני, וכל כהאי, דעתו דעכשיו דעה הוי, ומועיל מה דגמר עכשיו להקנות.

ואם תאמר והאיך אפשר רקטן המוכר מדעתו ולא אנסותו כלל אינו מכירה, (זולת מדרכנן, וגם זה רק במטלטלין ובהגיע לעונת הפעוטות, כדאיתא בפרק האומר במס' גיטין דף ס"ה ע"א, ובש"ע חו"מ רס"י רל"ה), ובנאנס למכור, יהי' מכירה, וכי אפשר שיהי' מכירתו באונס עדיף ממכירתו מרעת'. י"ל אה"נ דעדיף ועדיף, ואל תתמה, רהא גם בגדול יש שעריף מכירתו באונס ממכירה בלא אונס, דבנראה מוכר שלא ברצון אינו מכירה להרא"ש (עי' סמ"ע רס"י ר"ה), והמוכר באונס הוי מכירה. גם מצינו סברא (בב"י שם אות י"ב), דיותר פועל לקיום המכירה, אונס גדול, מאונס קטן.

והענין נ"ל כך, דכל קנין צריך הסכמה גמורה בלב וגמר רעת, להוציא החפץ מרשותו לרשות אחר, ובכל מכירה יש קושי לאדם להשחית נחלתו, וכמו שאמרו ז"ל, המוכר עצב והלוקח שמח, ויש לשפוט שאין הסכם גמור לו להקנות, אך נגד זה עומד הצורך או התשוקה לדמים מזומנים, שמניע אותו להסכים למכור, וזהו אונסא דוזוי שבגמרא, ועל כן כל שלא מרגישין לארצון להמכירה, כיון דהחיצוניות של מעשיו מורה הסכמה, ונגד שיש לדון על פנימיות [דקשה] לו להסכים, יש לדון נגדו שאונסא דוזוי הביאהו אל החלטה גמורה, על כן הוה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קנ"ט א' עמוד י"א. — חידושים הללו הועתקו מכת"ק המונח באוצרו הטוב של ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המהולל בתשבחות מו"ה שאול הומטערער נ"י מאנשווערפען. ינשאהו השי"ת על גפי מרומי ההצלחות.

מכירה, אולם כאשר בחיצון מעשהו יש הרגש לא־רצון, שוב אין לנו לשפוט איזה גבר, ואולי הקושי שבמכר גבר והכריע על תשוקת הדמים, ואפשר לא ה' כאן שוב הסכמה גמורה, ועל כן אינו מכירה. אבל כשאונסין אותו למכור, הנה בהיות ידוע לנו שאדירים כל חפצי אדם לגולל מעליו כל אימתה ופחד של האנס, נתוסף לנו שוב סברה לומר שמסכים בהסכמה גמורה, ושקלים אנו בשכלנו שבהצטרף שני אלו המשיאים אותו למכור, החפץ להיות חפשי מאיומים של האנס, ותתשוקה לדמים מזומנים, מכריעים את הלא־חפץ להשחית נחלתו. וזהו אומרם, אגב אונסא דוזוי גמר ומקני, דר"ל אונס של זה האנס עם אונס של תשוקת הדמים שיאלצהו, גורמים גמר דעת והסכמה גמורה להיות מקנה, ועל כן לפעמים גם באינו נותן דמים, אמרינן דגמר ומקנה, והיינו כשהאונס של אנס זה, גדול מאד, כי בא להורגו, כי מה שחסר כאן פעולה של אונסא דוזוי, משלים העודף והחומר שיש באונס הזה על שאר אונסים שאינם של אימת מות, וזה טעם הסברה שבב"י הנזכר. ומעתה נכון הדבר, דקטן המוכר מדעתו, ראין כאן כי אם אונסא דוזוי לחור, אשר יניעהו אל הסכמה גמורה, ולגדור יש הקושי להשחית נחלתו אשר ימנעהו מהסכמה גמורה, ושניהם שקולים, וצריך שהחיצון והרצון של מעשה המכירה יורה שתשוקת הדמים גבר על הקושי למכור, ובקטן ליכא תוראה זו, דאינו בן דעת ואין לו רצון, ועל כן נוכל להחליט לומר, אלו ה' גדול נמי ה' מוכר מדעתו, אבל במצטרף לו עוד אונס מעלמא, דאמרינן בגדול דעל ידי צירוף אונס זה עם אונס דוזוי דודאי גמר ומקנה, הרי שפיר יש לנו להחליט גם בקטן לומר שאילו ה' גדול וה' אונסין אותו למכור, נמי ה' ברעה זו לגמור ולהקנות כמו שהוא עכשיו.

והנה בהאי דגזל עצים ובנאם בסוכתו, רמזום תקנת מריש סוכתו כשרה (פרק לולב הגזול דף ל"א ע"א), כתב בכסף משנה (סוף פרק חמישי מהל' לולב), מה דינא מן התורה הוא, משום דאחר תקנת חכמים שיהי' קנוי' לו, הוי הפקר ב"ר, ואולם הבית יוסף לגרמי' נחא, דהוא ס"ל דמקדש במעמד שלשתן מקודשת מן התורה, אבל לחסוברים דאינה מקודשת אלא קדושי רבנן (עי' ב"ש דס' כ"ח), דמהפקר בית דין לא נעשה קנין ראודייתא, יוקשה.

ונ"ל כיון דאונס הוא מתקנת חכמים, ודמי שויה של העצים יקה, שהרי יש לו דמים, דינו כתלוהו וזבין דזבינ' זבינא. בשגם יודע אני רתלוהו וזבין אינו אלא באומד לבסוף רוצה אני, או (גם לרמב"ם ריש פרק עשירי מהל' מכירה דאין צריך שיאמר רוצה אני), עכ"פ בעי דעביר מעשה מכירה (משא"כ בלא הראה רצון, דאז גם ביש דמים עכ"פ חמס הוא, ובאין דמים גזל הוא), י"ל דהכא גם זה אינו צריך, וכעין סברת הרא"ה ריש מסכת כתובות, דכתב דר"ל דמה דמצינו אפקעינהו רבנן לקידושין מיני', אין הכוונה דבאמת הופקעו הקידושין ונעשית פנוי' למפרע (וכרעת התוס' ריש פרק השולח במס' גיטין דף ל"ג ע"א ד"ה ואפקעינהו), אלא לומר דהם אמרו שיופקעו הקידושין (אם יבוטל הגט ע"י הביטול שלא בפני השליח או ע"י טענת אונס), והוא ביודעו שהוא כן, ע"כ גם הוא גומר

ומגרש, וה"נ נימא הכא, הם אמרו שאם יבוטל קנינו של גזול הכשורה מפני מניעת רצון הנגזל, יהי' מ"מ הכשורה קנוי' לו מכח תקנתם, וכיון שהנגזל יורע כן, גם הוא נומר ומקנה אחר שצווח ער סוף ולא נענה, על ידי אונס זה, ואגב אונסא דזווי. (הן בהרא"ה הוסיף וכתב, „גמר ויהיב גיטא דלא לשווי' בעילתו בעלת זנות“, אבל לענ"ד אין אנו צריכים לכך, אלא י"ל כיון שיורע שבין כך וכך תהי' מופקעת ממנו, גמר ומפקיעה בנט).

תו נ"ל, רכמו שדייק בב"י (א"ח סי' תרל"ז) שרעת רש"י דגם בלא נתן דמי העצים מיר, נ"כ סוכתו כשרה, ורמים הוא רחייב לו (לא כרעת העיסור), דאל"כ למה לא משכחת סוכה גזולה שפסולה זולת בהיתה בנוי' בראש עגלה או בראש הספינה (שם במס' סוכה דף ל"א ע"א), דאי על קרקע, שאולה הוי, דקרקע אינה נגזלת, ואי בגזל עצים הא כשירה היא אחר תקנת חכמים במריש, והא שפיר מצי למימר בגזל עצים ולא נתן דמים ע"ש, כן ניקום אנן ונידוק דגם בגזל עצים מקמן, סוכתו כשרה, ראלת"ה אכתי קשה הא משכחת לה סוכה גזולה שהיא פסולה בגזל עצים ובנאן בסוכתו, וכנון שהנגזל הוא קטן.

ועתה הואיל ואמרנא דמש"ה יוצא בסוכה מעצים גזולים גם מדאורייתא, משום דגמר ומקני, יוקשה, תינח כשהנגזל הוא גדול, בנגזל שהוא קטן מאי איכא למימר, וצ"ל כמ"ש, דהכי דרגין דאם הי' גדול נמי הי' נומר ומקנה, הוי גם עכשיו דעת קטן דעה, ומועיל גם עכשיו גמר דעתו להקנות.

ואם תאמר לי, מכדי יסודך בנוי על מה שהוכחת דגם בנגזל קטן סוכתו כשרה, ועל כרחך תאחז ירך בשיטת רש"י דגם בלא נתן דמים הסוכה כשרה, דהא הוכחה זו עולית גם לכאן, וכמו דהוא בבית יוסף כאמור, וא"כ נפול תפול סברתך, דמשום אונסא דזווי גמר ומקני, דהא גם עכשיו לית לי' זווי. על זה אומר, ששתי תשובות בדבר, והיינו, אי בעינא אמינא לך דגם בלא אונסא דזווי גמר ומקנה הכא, דכעין זה מצינו סברא בב"י חו"מ (סי' ר"ה אות י"ב) דמש"ה בהדרגי מלחמה ליכא טענת סקריקין (בפרק הנזקין במס' גיטין במתני' דף נ"ה ע"ב), וכ' רש"י דהוא מטעם דאר"ה תלוהו וזבין זבינ' וזבנא, אף דתלוהו וזבין אינו אלא בדיהיב דמי, היינו דכל שהאונס גדול יותר, כהאי דהוי הורגין אותו אלו לא נתן לו שדרהו גמר ומקני אף בלא דמים, ואונס דהכא ודאי גדול מאין כמוהו, דיש באונס שאיימו להרוג, מ"מ אי בעי מקבל עליו סכנת מות ואינו מקנה, אבל הכא על כרחו הוא קנוי להגזלן משום תקנת חכמים, וע"כ י"ל דגם בולא כלום, בלא יהיב דמי' וגם צווח מתחלה ועד סוף, גמר ומקני, אפי' לסברת הריב"ש בהגהת ש"ע חו"מ (סי' רל"ז סעיף א') דרוקא בנתנו הבעלים בעצמן הקרקע, אבל אם לקחו הסיקריקין מידם בחזקה לא, גם לטעם רשב"א בב"י שם, דהתם מש"ה קנה גם בלא נתן דמים, הטעם כיון שאינו מקוה לשוב לנחלתו עוד, נמי הכא עדיפא, דהתם מ"מ אפשר שכאשר תצא רוח החלום ישוב הוא לארמתו, אבל כאן ודאי כל ישובו העצים לו, דהא קנאם הגזלן מדין תקנת חכמים, ועל כן כאן אין צריך לכלום.

ואי בעינא אמינא לך, הא רעת הרי"ף והרא"ש בתלותרו וזבין גם אם לא נתן הרמים לאלתר כי אם נתן לו שטר עליהן נמי זבין? וזיניא (לפי הסמ"ע דסי' ר"ה סק"ה, לאפוקי לפי הש"ך שם), והובא גם בהגהת ש"ע חו"מ (דסי' ר"ה), וי"ל דהכא כיוון דרמים חייב לו גם בתקנת חכמים, ככתובים בשטר דמי, ושפיר שייך אנב אונסא דזוזי כמו רשייד כן כנתן לו שטר על הרמים.

ברם מה שצדדנו, רבאנסו לקטן וזבין, נמי זביני' זבינא, הוא פריכא, גם אם יהי' כנים כל דברינו בהאי גדול עצים, לומר דאם הנגזל קטן הסוכה כשרה, ושמעם מה ריוצא מה"ת בסוכה זו, הוא משום רבאונס כזה גמר ומקנה, והוא דמ"מ לא יהי' קנינו של הקטן אלא באונס כזה שאין לנו צורך עוד לדעת שרוצה להקנות, אבל בסתם אנסוהו וזבין, מכיון דכל כמה דלא מורה לנו חיצוני של מעשהו דעתו ורצונו למכור לו, אין אנו מחלימים שע"י האונסים (רהאנס, ודוויז), גמר ומקנה. והרי קטנים (אף דאומר רוצה אני), לאו בני דעה נינהו ורצונם אינו רצון, וכדאמרין פיתוי קטנה אונס הוא, והרי חסר לנו הוראה זו, ובהא ל"ש לומר דאנו שופטים שאם הי' גדול נמי הי' מראה רצון זה שמראה עכשיו, דהא הצידוד נוסד רק על סברה, ריש לנו לשפוט בקטן, אלו הי' גדול, ככל שאנו שופטים על הגדול כבר, והרי הוראת דעתו ורצונו גם בגדול כבר אינו עפ"י שפישתנו.

[illegible]

פאקסימיליא מכתב"ק הגאון מוה"ר דוד שיק אבד"ק טאקאי זצ"ל הנדפס בעמוד הבא.

בסוגיא דריחא מילתא

מהגאון מוה"ר דוד שיק אבד"ק טאקאי זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. ברעזאווע יום וי"ו עש"ק פ' שופטים תר"ג לפ"ק.

החיים והשלו' וכ"ט לכבוד אהובי ידיד נפשי, ה"ה הרבני, הערני, העצני, זית שופכני, המופלג בתורה וביראה בנן של קדושים החריף המופלא, כבוד מו"ה ירחמיאל דובער נ"י.

האף אמנם כי המרחק רב יפריד בינינו, וזה הוא הסיבה המונעת אותי זמן רב מלשאול בשלומי הטוב על ירי מכתב ברית כאשר יאות, עם כל זה אהבתו תקוע בלבי כיתר במקום נאמן, ולא שכחתי הברית הכרותה בינינו מקדם, והנני באתי לשאול ולדרוש בשלומי ובשלום תורתו, ומודיע לו כי אני לומר בע"ה עם בחורים מופלגים, וב"ה כי הפליא חסרו עמי, ונא על יעזבני להזמין לי פרנסתי המצומצמת בעו"ה מאור מאור. והנני לומר מסכת פסחים על הסדר זה יותר משנה תמימה, וכעת עסקתי בסוגיא דהואיל, ושבוע זו התחלנו ללמוד סוגיא דריחא מילתא, והנני כותב לו מה שעלה על רעיוני לחדש בסוגיא זו במושכל אשון.

והוא רקשה לפמ"ש תוס' פסחים (רף ע"ו ע"ב) בשיטת רש"י דס"ל דלוי מורה דאסור לכתחילה, קשה על רבא בע"ז (רף ס"ו ע"ב) דמתיר בת תיהא אפילו לכתחילה. ונראה לפי סברת תוס' חולין רף צ"ה שכתבו בחניות לא גזרינן שמא יקח מן הקבוע, דאטו ברשיעי עסקינן. והנה לכאורה נוכל לומר דטעמא דאסור ללוי לכתחילה, הוא מצד רמשהו מיהא איכא ואין מבטלין איסור לכתחילה, והוא שיטת הר"ף לפי דעת הר"ן, אבל לרש"י א"א לומר כן, דהא רש"י פסק (חולין ק"ט ע"א) מין במינו לא בטיל, והיאך פסק כלוי רמשהו אפי' במין במינו, דהא סתמא קתני בשר עם בשר, וע"כ דטעמא מצד דמיחזי כטעמא ואתי למשרי טעמא וכן משמע מר"ן, והא תינח ע"י תערובות אבל גבי בת תיהא דהוא בעינא, לא שייך למיגזר דאתי למישרי בעיני, דאטו ברשיעי עסקינן. — הנה סמכתי על המבין כמותו, וקצרתי.

הנה המכ"ז הוא בן טובים ומשכיל בלימודו, והוא יתום ואביו ואמו אומללה ועני' מאור, ורוצה להתמיר בלימודו, גם פה אצלי למר יותר משנה תמימה וה' לי נחת רוח ממנו, על כן אם טוב בעיניו יספחהו נא ללימודו, ושכרו יהי' כפול מן השמים.

ידידו לנצח,

דוד שיק

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ה עמוד י'. — מכתב זה הגיע לירידנו מאת יירידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

גליון ספר חכמת אדם ובינת אדם

מהגאון מוה"ר מאיר אויערבאך אבד"ק קאליש זצ"ל¹⁾

חיי אדם כלל נ"ג אות י"ט. אע"ג דקיי"ל ספק דרבנן לקולא, ברשיל"מ אסור, דלמה יאכלנו באיסור, ימתין עד שעת התירה ויאכלנו בהיתר, ואפילו ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין, יש מחמירין.

נ.ב. קיצר בלשונו ולא ביאר היטב דרוקא ס"ס בתערובת אסור, אבל ס"ס במעשה כמו גבי חרש מותר אף ברשיל"מ, עיין ש"ך סי' ק"י ס"ק נ"ז בשם תשובת הרא"ש, וגם בבר"ה סימן ק"ב הובא התשובות הרא"ש, ועיין פמ"ג בשפ"ר סי' ק"י ס"ק נ"ז, עיין בזה.

שם כלל נ"ט אות ו'. ואם הוא חס כל כך, שהיר נכוית במים, אפי' בכלי שני מבשל. כ"כ הרמב"ם בהריא בהל' מעשרות.

נ.ב. נ"ב מרסתם הרמב"ם פרק כ"ב משבת, אע"פ שהוא רותח בקערה מותר ליתן תבלין לתוך הקערה, מבואר רבכל מקום כלי שני אינו מבשל. ועיין בס' יקר תפארת מרדכי פ"ג מהל' מעשר שני, ומבואר שם רבכל מקום אינו מבשל.

שם כלל פ"ה אות ט'. ולפי מה שכ' באה"ע סי' פ"ה סעיף י"א, שאם היא בת יורשת אע"פ שנתן לה אבי' ואמר על מנת שאין לבעלך רשות בהן אלא מה שתאכל ותלביש, אפ"ה כשמת אבי' והיא יורשת אותו, נתבטלה המתנה וזכה בה הבעל, אי"כ יהי' אסור ליתן לה מתנה כמורר הנאה [מחתנו], שהרי הוא נהנה, שאם ירצה ימכור זכות זה, שמא ימות האב, וצריך עיון.

נ.ב. אין כאן עיון, כיון שהבעל לית לי' שום קנין עכשיו, ואי דע"י מתנה זו יש גורם שהאב אינו יכול שוב להכריח הנכסים, וכשימות ירש הבעל מכח אשתו, זה לא הוי רק גרם הנאה, וגם אינו יכול למכור, דהוי דבר שלא בא לעולם.

בסוף הספר כהנהגת חברה קדישא והאבל, אות י"ב. כבר כתבתי ראסור להלין המת ועובר על כל תלין וכו', ורע דלאו דוקא אם מלינים עד למחר, אלא אפי' אם מת קודם שקיעת החמה ומלינים עד הלילה, אפי' קוברים בלילה, עוברים עכ"פ על עשה כי קבור תקברנו ביום ההוא, וכמש"כ בלח"מ פרק ט"ו מהל' סנהדרין וכו', ואפשר רגם עוברים על כל תלין מלבד העשה, דרוקא בשכר שכיר, דכתיב לא תלין וכו' עד בוקר, וכן לא ילין חלב חגי עד בוקר, ולכן זמנו כל הלילה, עיין פסחים דף ע"א, אבל הכא דלא כתיב עד בוקר, כל שעה ושעה בלילה עובר עליו. נ.ב. וברשי" ב"מ דף ק"י ע"ב וכל לינה שבמקרא לינת לילה הוא, וכן מבואר ברר"ז ח"א סי' שי"א רבעי כל הלילה עיישה.

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ד עמוד ט"ו. — הערות הללו כתבם הגאון הג"ל בגליון ספר חכמת אדם ובינת אדם (ווילנא-הוראדנא תקפ"ח) והניע אלינו מגניז ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ינשאחו השי"ת על גפי מדומי הצלחות.

ספר בינת אדם שער או"ה סי' מ"ז (סוף ד"ה אך). באו"ה כלל ל"ד סוף דין ט"ו מוכח דס"ל דדבר גוש אף בלא דוחקא ואפילו כשכבר מונח בכלי שני, מבשל. נ.ב. וכן יש ראי' מן תוס' פסחים דף ע"ו ד"ה אלא רמחמים ל"י לסכן עיי"ש, והי' כבר מונח בכלי שני.

שם סי' נ"ח. לפי מה דקי"ל תתאה גבר, א"כ לא נאסר מהבשר רק כדי קליפה, דוראי אין חילוק לענין תתאה גבר בין שהכלי מלובן מאש או מחמין, שהרי בפרק כיצר צולין בשמעתין דתתאה גבר (פסחים דף ע"ו ע"א) פריך ממתני' דנסף מרוטבו על החרס ע"ש, והחרס הוא מלובן מאש. נ.ב. אינו ראי' כלל, שם לרב לא פריך והי' ס"ר בחרס צוננת.

בסוף הספר (בתשובה לענין תינוק שנימול ואינו נראה מחול). הש"ך (בסי' רס"ד ס"ק י"ב) הביא ראי' מהירושלמי (פרק ר' אליעזר המילה) דאפי' בלא נימול כהלכתו, נמי אמר שמואל בודקין אותו בשעה שמקשת, והניח בצ"ע. — ודברי הש"ך הם באמת תמוהים, דדברי הירושלמי הם בעצמם כש"ס שלנו, אלא דבש"ס שלנו נרשם תמיד מקום המשנה על מה שאמר האמורא, ובש"ס ירושלמי ידוע שאין דרך לרשום שם על מה אמר האמורא דבריו, ואין שום ספק דמה דאיתא בירושלמי, אמר ר' טבי בשם ר' שמואל בודקין אותו, הם הם דברי שמואל דאיתא בש"ס דילן, וזה קאי על מתני' אם הי' בעל בשר, כדאי' בש"ס, והיינו שנימול כל צרכו, אלא מחמת שהוא בעל בשר נראה כערל, ועל זה קאי שמואל דבודקין אותו.

נ.ב. דברי הש"ך נכונים, דהא בירושלמי מס' יבמות פרק החולץ מביא, תמן תנינן אלו הן ציצין המעכבין כו', ולא מזכיר סיפא, אם הי' בעל בשר, ומביא, ר' טבי בשם שמואל בודקין אותו בשעה שמתקשה. מבואר, רקאי על זה הרישא, וכמו שכתב הש"ך.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בער כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדיני קנינים

מהגאון מוה"ר חיים ארי' כהנא דומו"ץ דק"ק סיגעט וצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. א' וארא תרמ"ז לפ"ק סיגוט.

לכבוד ידירי הרב המאה"ג החו"ב וכו' כש"ת מו"ה משה שטערין
נ"י⁽²⁾ אב"ר דק' פאליען ואנפי'.

אתמול ביום ש"ק בבוקר קורם התפלה הובא לי אגרתו עם השאלה, והיום פניתי להשיבו אך בקצירת אומר כי אני מוטרד בעוה"ר ביסורים וע"נ בעיני הקהלה אשר אין להעריך על המכתב. והנה ראשית, אודות חזקה, אין כאן דבר לפי טענת ראובן שרעו בתחתית הפאלינינא במקום הפקר, ואף אם היו רועים כהפאלינינא עצמה, ה' שלא בפני ראובן, והי' צריך לומר להם לך חזק וקני, כמבואר בס' קצ"ה, וגם לא ה' כוונתם לקנות בהחזקה, והשטר אינו שוה כלום לקנין כיון ששניהם מורים שניתן רק לערבון על מעות עיסקא ולא לשם שכירות, וגם המרעה הוי רק אכילת פירות ולא חזקה בגוף הקרקע שיש ריעות בס' הנ"ל ולא מהני. אולם זה אינו, כיון שהשכירות לא ה' על גוף הקרקע רק השכיר הפירות, בהא מועיל חזקת אכילת הפירות כמבואר באורך בנתיבות ובקצוה"ח בזה. וגם י"ל רמן הסתם צריכים לעשות גדר להבהמות על לינות לילה, והוי חזקת גדר ונעל, ואף שהם לא עשו בעצמם, רק ע"י פועלים, ואילו פועלי עכו"ם הסכים בנתיבות ריש סי' קפ"ח רחוקה ע"י פועלי עכו"ם בשכר או ע"י שלוחי ישראל מהני, ויעוי' בפתחי תשובה סי' ר' ס"ק ח'.

אולם בג"ד כפי המובן מהשאלה, הם לא עשו שום חזקה, רק השוכר האחרון עשה הגדר או אכילת הפירות, וזה לא מהני כלל נגד ראובן, כי הוא לא השכיר לו, והשוכר לא החזיק כשכיל שמעון ולוי, שיהי' הוא שלוחם לקנות עבורם, כי כוונתו הי' להחזיק לעצמו. אולם מצד אחר אני רואה לזכות את שמעון ולוי כמ"ש רי"מ,

(1) הוא בנו של מו"ה יחיאל צבי כהנא מסיגעט. למד אצל הגה"ק בעל יוטב לב אבר"ק סיגעט וצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר צבי אבר"ק דעלאטין. נרפס ממנו ספר דברי גאונים על דיני ממונות. נפטר ביום כ"ט לחורש שבט שנת תרע"ז לפ"ק.

(2) נולד בשנת תרי"ב לפ"ק בעיר פרעכניק לאביו מו"ה בנימין שטערין. בשנת תר"ל לפ"ק נשא אשה מעיר אויבערווישא ונתיישב שמה. בשנת תר"מ לערך נתקבל לאבר"ק דראנמירעשט, ובשנת תר"ן נתקבל לאבר"ק פאליען. נרפסו אליו תשובות בשו"ת אבני צדק בסוף חיו"ר סי' קנ"ח, בשו"ת מחזה אברהם ח"ג סי' י"ג, ובשו"ת בית נפתלי הרבה פעמים. גם נרפסו קצת מחירושו בשו"ת אפרקטא רעניא ובספר מכתם לדור עה"ת. נפטר ביום ו' לחורש שבט שנת תרפ"ג לפ"ק. — תשובה זו הניעה אלינו מאת נכדו של השואל, ירדנו הרב מוה"ר משה דייטש שליט"א אבר"ק קטמון ורב דביהמ"ר בית שלום בלונדון. יצו ר' אתו את הברכה.

עפ"י המבואר בסי' ר"ד סעיף יו"ד ובסי' קצ"ט סעיף ב', אם מכר בעד מלוה אי
הוי ככסף לענין מי שפרע, מחלוקת הרמב"ם והרא"ש, ובקרקע לענין שיחי' קנין
גמור כמבואר שם בסמ"ע ואחרונים, והיינו באתרי דלא כתבי שטרא, נמצא
בשכירות קרקע, דקונה תמיד בכסף לבד כמבואר בסי' קצ"ה סעיף ט', ושם בסעיף
יו"ד הגיה הרמ"א על המחבר שכתב דשכירות קרקע אינו נקנה במלוה משום
דהוי כמכר, וציין לעיין בסי' ר"ד סעיף יו"ד, ששם מבואר פלוגתא בזה אם הוי
כסף ממילא קונה בשכירת קרקע.

ועתה אני אומר שבנ"ד זכו שמעון ולוי בקנין הקרקע ע"י המעות עיסקא סך
900f זהו, וחילי עפ"י המבואר במחנה אפרים בהל' מכירה בקנין מעות סי' ז',
בנדון שחזר בו המוכר ממכירת החטים ליתן בעד החטים יין, שנעשה הערבון
מעות אצל המוכר כמו פקדון אף שאין המעות בעין, וקנה הלוקח היין למי שפרע
כדון כסף במטלטלים, וגם בשואל ומשיב מהדורא רביעאה חלק ג' ססי' קל"ד,
דאם יש לשותף אצל שותף חבירו מעות שותפות, ואח"כ קנה השותף איזה דבר
קרקע או מטלטלים אצל השותף חבירו עבור חלקו מעות השותפות שיש לו אצלו,
אף שהמקח עולה יותר מכפי המעות הנ"ל, ולא נתן לו מותר המעות, קנה הקנין
בתורה קנין כסף, וכתב בפשיטות משום דמעות שותפות ביד חבירו אף שאינו
בעין לא הוי מלוה וקנה. א"כ נחזור לנ"ד, דהסך 900f הם מעות עיסקא, דקיי"ל
דכל עיסקא הוי מחצה מלוה ומחצה פקדון, א"כ קנה ע"י מעות הפקדון כמ"ש
במחנה אפרים הנ"ל, וגם דכל עיסקא עפ"י תיקון מור"ם ז"ל הוא שותפות לחצי
ריוח וחצי היזק, א"כ הוי מעות שותפות, וקנה עפ"י מ"ש בשואל ומשיב הנ"ל.
וגם מצד מ"ש כ"ת מצד מחילה, יפה כתב. והנה כבר ראה בספרי דברי
גאונים כלל נ"ז המחלוקת בענין מחילה בלב אי מהני, ואז לא נדפס השואל
ומשיב, אולם אח"כ ראיתי בשו"מ מהדורא רביעאה ח"א סי' ל"ז שהוכיח מהר"ן
פרק המריר כהמהרש"ל, דמחילה בלב מהני, ע"כ עכ"פ יכולים שמעון ולוי לומר
קים לן.

זה אשר ראיתי להשיב לו ברנעים אחרים, כי לבי ומחשבותי בל עמי לעיין
ולבחון הרברים בפלם המשקל. ואף גם זאת ראיתי להוריע לכ"ת, לאשר כי הרבה
אגרות הנשלחים אלי אשר אינם נוגעים לי, יעלה עלי הוצאה חדשה מפאסט
— פארטא, על כן כתבתי לכל הדורשים ממני, שיצרפו באגרותם מארקען כאשר
ירצו, אם פשוט או רעקאמאנדירט, כי הפרנסה דחוקה כעת, ואם הי' רק כ"ת
לברו החרשתי, אבל בעו"ה די בזיון וקצף, שאני משיג גם ממקומות אחרים, ומה
אני אשר באים למשש את כלי, ריקן אני מתורה ומחכמה, השי"ת ירומם קרן
התורה במהרה.

כ"ר ידירו דו"ש,

הק' חיים ארי' כהנא

מכתב

מהגה"ק מוה"ר צבי הירש אבד"ק ליסקא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

מליצתי ובקשתי יערב לפני אחינו בני ישראל, גומלי חסדים בני רחמנים, מחזיקי ישוב ארץ ישראל, עבדו האבי גברא יקירא ופרישא, ה"ה מחו' הרב המופלג ותיק וחסיד חו"ש כקש"ת מה' יונה מתושבי א"י, אשר מחמת צוק העיתים הוכרח לצאת מהתם להכא לבקש עזרה מנדיבי אנשי ח"ל, ע"כ בקשתי מידידי ואוהבי לקרבו בכל מיני קרבות, ולכבדו במתנה חשובה ותגונה כדאוי לאיש כמוהו, ובאופן שלא יבוא לו כושה מזה, דהיינו לבחור בכל מקום בואו שני אנשים החשובים, לקבץ עבדו נדבת כל אחד ואחד, וגדול המעשה וכו', וכל המרחם ירוחם מהשמים ויזכה לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו במהרה. א"ד המדבר בצדקה לכבוד התורה, יום ד' ויחי שנת תרצ"ז לפ"ק.

הק' צבי הירש בחר"א אב"ד דק"ק ליסקא יע"א

מכתב מהגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטרי זצ"ל⁽²⁾

בעזה"י. אור ליום ב' ר"ח שבט שנת תרנ"ח לפ"ק סטרי.

תרוממנה קרנות צדיק, כבוד חד"ז י"ע ויד"ג הרב הגדול החריף ובקי, בוצינא קדישא חסידא ופרישא, כקש"ת מו"ה חנניא יו"ט ליפא נ"י, אבד"ק סיגוט והגליל יצ"ו⁽³⁾.

אחרשה"ט כמשפט לאוהבי שמו ית'. הנני לחלות פניו הטוהרים כי יואל נא לעשות אות לטובה עם תלמידי האברך החריף ובקי ידא וחדר לדבר ה' מו"ה אלטר שאול נ"י פעפר מק' ביטשקאף⁽⁴⁾, המסתופף תחת דגלו, ויט אליו חסד

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ז עמוד ט"ז. — מכתב הלז הגיע לידנו מאת ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אשר אנשיל קרויס שליט"א אבד"ק ראצפערט. ישא ברכה מאת ד'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד ט'.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד י"ז.

(4) נולד בעיר וויעליטשקא ביום כ"ט ניסן שנת תרל"ד לפ"ק לאביו מו"ה ישראל אלימלך פעפער. ה' תלמיד מובהק של הגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטרי זצ"ל. נשא אשה מעיר ביטשקאוו ונתיישב שמה, ואח"כ דר בעיר סערעט. בשנת תרע"ב לפ"ק נתיישב בעיר רבתי ניו יארק ונתמנה לרב דקהל אנשי אונגארן-מארמאראש. (הוא, יחד עם החזן ר' יוסעלע ראזענבלאט ע"ה, היו הנשיאים של „ועד תומכי ישיבת עץ חיים מבאבוב" פה בניו יארק, לפני מלחמת העולם). נרפס ממנו שו"ת אכני זכרון ג' חלקים. נפטר ביום י"ט לחודש ניסן שנת תרצ"ו לפ"ק.

לספחהו אל כהונת ההוראה באחת העיירות שבמדינתו, ונפשי יודעת מאוד את תלמידי הנ"ל, שזה כל ישעו ואדיר כל חפצו לחיות תורתו ואומנתו, ומוחזקני בו שבקי הוא בחדרי התלמוד והפוסקים, ועל גריו יציץ נזר יראת ה', ומעשים המה בני עלי' כמוהו בין היושבים כסאות למשפט ונושאים דגל ההוראה, יסוכך נא באברות חסדו עלי ועל מקומו יושבחו למען יראה שכר טוב בעמלו דלעי באורייתא תדירא, ולא פסק פומי' מגרסא זה רבות בשנים, ונוצר תאנה יאכל פרי'. וידעתי את נפשו המהורה כי זה דרכו בקודש לתמוך הני ברכי דרבנן דשלהי ולתמכם בימין צדקו, אחשבה אך למותר דבר שפתים, השנות הדבר פעמים, ואדרבה נא שלום למעכת"ה ולכל סיעת מרחמוהו שוי"ר.

כנפשו המהורה ונפשו ידידו מח' דור"ש באהבה ובחיבה יתירה,
חק' ארי' ליבוש חלוי איש הורוויץ אבדפ"ק והגליל יע"א

בענין ספיקא דרבנן

מהרב הגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק עיר חדש הי"ד⁽¹⁾

ב"ה. יום הששי עש"ק לס' שמיני פע"מ [=פה עיר מלכות] וויען יע"א.

החיים והשלום לכבוד אחובי ידידי וחביבי, המופלג בתורה, ויראה
טהורה, בחור כארזים כארז בלבנון, חרוץ ושנון, זך הרעיון, במיטב
הגיון, בנן של קרושים ואראלי תרשישים, כש"ת כה"ד מרדכי אסאד
נ"י.

אחרי דרך מבוא השלום, הנה מפני קדושת המועד נמנעתי מלכתוב עד הנה,
ועל אודות הדרוש עבור אחיו שיחי' אשלח לו בימים האלה, ואולם אבקשו לשלוח
לי את אשר חידש כבוד מעלתו בפ' נח בענין זה, כי נדח מזכרוננו את אשר הגיד
לי, ואם יחדש עוד דבר בענין זה אבקשו להודיענו במהירות האפשרי.
והנה אציע לפניו את אשר עלתה במצורתי בישוב הרמב"ם בסוגיא
רהמקרב באיסורי הנאה. — בנדרים דף מ"ז בעי רמא בר חמא אמר קונם פירות

(1) נולד בעיר וויען בשנת תרנ"ז לפ"ק לאביו הרבני המופלג מוה"ר משה סופר (בנו
של הגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל). למד בגאלאטא בישיבת הגאון
מוה"ר יוסף צבי רושנינסקיא זצ"ל שחי' אח"כ אבד"ק ירושלים עיה"ק. כשהגיע לפרקו
נשא אשה בתו של הרבני מו"ה שמחה קאהן מנירנבערג. אחר חתונתו נתמנה לר"מ
בק"ק טירנוי, ובשנת תרצ"ד בערך נבחר לאבד"ק עיר חדש. בשו"ת מהרי"ץ ח"א סי' כ'
נרפסה תשובה אליו. נהרג עקה"ש יחד עם אשתו ושמונת ילדיו במחנה טרעבלינקא
בחודש תשרי שנת תש"ג לפ"ק. ר' ינקום דמו. — מכתב זה (שכתב בבחרותו) הגיע
אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול
הוטטערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

הללו על פלוני מהו בחילופיהן, ורצה לפשוט ממתני' המקדש בערלה ובכלאי הכרם וכו' אינה מקודשת, מכרן וקידש בדמיהן מקודשת, אלמא חליפי איסורי הנאה מותרין, ודחי, דלמא לכתחילה הוא דלא, הא דיעבד עבר, והיא בעיא דלא איפשטא. ועל כן פסק הר"ן והרא"ש שם לקולא, משום דחליפי איסורי הנאה אינו אלא מדרבנן, והוי ספיקא דרבנן לקולא. אבל הרמב"ם (פ"ה מהל' נדרים הלכה ט"ז) כתב, הרי זה ספק והלכך חבירו אסור בהן, והקשו עליו הא הוי ספיקא דרבנן, ועוד שסותר א"ע, כי בשאר חליפי איסורי הנאה מלבד קונמות, כמו ערלה וכלאי הכרם, פסק לקולא, וקשה דהרי בעי' זו לאו דוקא בקונם אלא בכל איסורי הנאה, שהרי רצה לפשוט מערלה וכלאי הכרם, וא"כ כיון דפסק בקונמות לחומרא, גם בשאר איסורי הנאה ה"ל לפסוק לחומרא.

ונלע"ד בפשיטות, דאנן קיי"ל בדבר שיש לו מתירין אפילו ספיקא דרבנן לחומרא, וטעמא, דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, ואמנם כתב הפרי חדש באור"ח סי' תצ"ו, דדוקא בספיקא דמעשה אמרינן הכי, כמו ביצה שנולדה ביו"ט ספק נולדה בחול ספק נולדה ביו"ט, אמרינן לחומרא אף דהוי ספיקא דרבנן, משום שיש לו מתירין, אבל בספיקא דדינא, כמו בעי' דלא איפשטא, לא אמרינן לחומרא באיסור דרבנן, אף שיש לו מתירין. ובהנהות יד אברהם על יו"ד סי' ק"י הביא רא"י לרבנו פר"ח, מגמ' דנדרים הנ"ל, דהא קונם ישנו בשאלה, והוי לי' דשיל"מ, ואפ"ה פסק הר"ן לקולא משום ספיקא דרבנן לקולא, וקשה דהרי דשיל"מ אפילו ספיקא דרבנן לחומרא, אע"כ צריך לומר כמו שמחלק הפר"ח בין ספיקא דמעשה לספיקא דדינא. והשתא י"ל דהרמב"ם לא ס"ל לחלק כמו שחילק הפר"ח, אלא דס"ל בדשיל"מ אפילו ספיקא דדינא נמי לחומרא, וא"ש בקונם דישנו בשאלה, והוי דשיל"מ, שפיר פסק הרמב"ם לחומרא, אבל שאר איסורי הנאה כמו ערלה וכו' ב דאין לו מתירין, פסק לקולא, משום דהוי בעי' דלא איפשטא והוי ספיקא דרבנן לקולא כמו שאר כל ספק דרבנן, ולענ"ד הוא נכון מאוד וקרוב לאמת, ותמהני שלא ראיתי א' מהמפרשים שנתעורר בזה.

ברצות ה' דרכי, אקוה לנסוע בזמן הבע"ל לגאלאנטא. והנני ידירו הנאמן רוש"ת המצפה לתשובתו הרמתה במוקדם, וחותרם בכל חותמי ברכת הדיוט קלה, הק' שמעון אהרן סופר

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין שטר משעק אם יש לו דין כסף

נתן געשטעטנער

אבר"ק קרית אנו"י

ור"מ מתיבתא „פנים מאירות“

בני ברק

(תשובה לחכם אחר)

ע"ד דבדק לן בגדר משעק הניתן מאדם לחבירו, בו הוא כותב להבאנק אשר בו הפקיד את מעותיו, שישלמו לפלוני מקבל המשעק סכום פלוני, האם יש לו דין שטר או כסף, ומע"כ נ"י האריך והרחיב הדיבור ממקורות שונים, כיר ה' הטובה עליו.

(א) הנה גדר שטר מבואר בסוגיא דכתובות (ק"א:), באמד לו חייב אני לך מנה בשטר, ר' יוחנן אמר חייב, אלימא מילתא דשטרא כמאן דאמר להו אתם עדי דמי. ובתוס' שם (ק"ב.) ד"ה אליבא, כתבו בשם רבינו תם ז"ל, דלאו בהודאה מיירי שלא היה חייב לו כלום מתחלה, והא דאמר חייב אני לך מנה בשטר, היינו בשטר גמור שחתמו היטב שרוצה להשתעבד ולהתחייב לו מנה בשטר זה, ואין לתמוה היכי משתעבד בשטר זה הא אין מטלטלין נקנין בשטר, דו"ל הואיל וטרח למיכתב שטרא גמר ומשעבד נפשיה, שהרי אפילו באמירה בעלמא יש דברים שנקנים, וה"נ מתוך שטרח ליתנם בשטר בכה"ג גמר ומקנה עכ"ד. וברא"ש שם הוסיף ביאור, דדוקא מטלטלין המיוחדין אינן נקנין אלא במשיכה אבל שעבוד וחוב מהני בשטר עיי"ש. ודין זה הובא בטור חו"מ (סי' מ'), והוסיף בדעת ר"ת דבמסירת זה השטר מתחייב לו עתה במנה, אם מוסרו לו בפני עדים גובה ממשעבדי ואם מוסרו לו בינו לבין עצמו גובה מבני חרי. ומבואר דעצם מסירת השטר ליד חבירו גורמת התחייבות מצד נותן השטר לשלם להמקבל, ואף שלא קיבל ממקבל השטר כלום, מ"מ יכול להתחייב ע"י שטר אף כשלא היה חייב לו מעולם. ומה שכתבו התוס' והרא"ש בטעמו של ר"ת משום דמתוך שטרח ליתן לו בשטר גמר ומקני אף בלא מעשה קנין, הנה כעין זה כתבו התוס' בכורות (י"ח:) ד"ה אקנוי, דאפילו בלא קנין קא קני דגמר ומשעבד נפשיה עיי"ש. הרי דמשכחת קנין אף בלא מעשה והיינו היכי דידעינן דגמר ומשעבד נפשיה. ובס' ציונים לתורה (כלל ל"ט, נ"ו ע"א) ביאר, דבכל קנין העיקר הוא גמירת הדעת להקנות, והא דבעינן מעשה קנין היינו רק לגלות כי הוא גמר דעתו באמת להקנות כדי שלא יוכל לומר משטה אני בכך, וע"כ היכי דאנן סהדי דגמר ומקני אין צריך מעשה קנין דסגי בגמירת הדעת עיי"ש. ועיין בזה בהגהות חכמת שלמה להגרש"ק בשו"ע או"ח (סי' תל"ד ס"ד). שו"ר שכן כתב בס' נחל יצחק לחו"מ (סי' מ' ענף ד').

(ב) וגם הרמב"ם סובר בזה כרבינו תם, וכדחובא בטור שם מש"כ הרמב"ם (פי"א ממכירה ה"טו), „המחייב עצמו בממון לאחר בלא תנאי כלל, אע"פ שלא

היה חייב לו כלום ה"ו חייב, שדבר זה מתנה היא ואינה אסמכתא, כיצד האומר לערים הוו עלי ערים שאני חייב לפלוני מנה, או שכתב לו בשטר הרניני חייב לך מנה מע"פ שאין שם ערים, או שאמר לו בפני ערים הרניני חייב לך מנה בשטר מע"פ שלא אמר אתם ערי, הואיל ואמר בשטר ה"ו כמי שאמר הוו עלי ערים וחייב לשלם, מע"פ ששניהם מורים והערים יורעים שלא היה אצלו כלום, שהרי חייב עצמו כמו שישתעבר הערב". ומבואר דאף שלא היה חייב לו ממון כלל, מ"מ אם כתב לו שטר שחייב לו מנה ה"ו חייב לשלם. אך יש לעיין במה שכתב שהוא, "כמו שישתעבר הערב", וקשה רהא בש"ס בבא בתרא (קע"ג:) אמרו ראע"ג ראסמכתא לא קניא מ"מ ערב משתעבר משום דבההוא הנאה רקא מהימן ליה גמר ומשעבר נפשיה עיי"ש. הרי רהטעם רהערב משתעבר הוא משום שקיבל הנאה מהמלוה רקא מהימן ליה. וא"כ במתחייב עצמו בשטר שהוא חייב מנה לפלוני שלא קיבל שום הנאה ממי שנתחייב לו, מנלן ריכול להתחייב, והואך רימה הרמב"ם הך רינא לשעבדו של ערב. ועיין הרמב"ם (פכ"ה ממלוה ולוה ה"ב) שכתב, "אמר לו בשעת מתן מעות הלווה ואני ערב, נשתעבר הערב ואינו צריך קנין, וכן אם ב"ר עשו אותו ערב נשתעבר מע"פ שלא קנו מידו כגון שהיו ב"ר רוצין לגבות מן הלוה ואמר להם הניחוהו ואני ערב. לכם, הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו ב"ר באותה הנייה שיעבר עצמו". ויש לרקק, ראמאי לא כתב הך סברא דבההיא הנאה גם בערב בשעת מתן מעות אף שלא בב"ר, וכראיתא סברא זו בגמרא ב"ב שם אף שלא בב"ר, ולא כתב הסברא ריש לו הנאה שהאמינוהו רק בב"ר. ונראה רבשעת מתן מעות שהמלוה נותן מעות על פיו של הערב, פשיטא ראמרינן הסברא דבההיא הנאה, ולא הוצרך הרמב"ם להסביר סברא זו בהדיא, דמובן מסברא וכראיתא בגמרא, אלא רס"ד דסברא זו שייכת רק היכי דהמלוה נותן מעות, אבל כשתבעוהו בב"ר לשלם חובו נמצא רהוי לאחר מתן מעות, בזה נימא שלא התחייב הערב, קמ"ל דגם בכהאי גוונא איכא סברא דבההיא הנאה, כיון דהב"ר מאמינים לו, ראע"ג דבתבע את הלוה ברין ואמר הנח לו ואני ערב, או שהיה חונק את חבירו בשוק ליתן לו ואמר לו הנח ואני ערב, אין הערב חייב כלום וכמש"כ הרמב"ם שם (הלכה א'), ולא אמרינן דאיכא הנאה שהמלוה מאמין לו שישלם ועל ידי כך הוא מניחו מלחנוק, אבל כשהוא בב"ר, והב"ר הם המאמינים לו, אז אמרינן הסברא דבההיא הנאה, וכראיתא בגמרא שלחי ב"ב (קע"ו:), אבל פשיטא דגם בכל ערב שבשעת מתן מעות אמרינן הסברא דבההיא הנאה.

ג) ועיין ברמב"ם (פ"ה מאישות הכ"א), "האשה שאמרה תן רינא לפלוני מתנה ואתקרב אני לך, ונתן ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך, ה"ו מקודשת, מע"פ שלא הגיע לה כלום הרי נהנית ברצונה שנעשה ונהנה פלוני בגללה", וכתב הרב המגיד דוחו הדין המבואר בקדושין (ו). אמר רבא תן מנה לפלוני ואתקרב אני לך מקודשת מדין ערב עיי"ש. ומבואר דבערב מקבל הערב הנאה, רהא מהאי טעמא היא מקודשת מדין כסף שהיה קבלה

הנאה שנעשית רצונה ונהנה פלוני בגללה, והנאה זו שוה פרוטה והיא מקורשת בפרוטה זו. וזהו גם הטעם דהערב משתעבר, הואיל דקיבל הנאה במה שמאמינים לו, והיה הנאה שוה כסף, ותמורת הנאת כסף זו הוא משתעבר להמלוה. ומעתה תקשי ראיך כתב הרמב"ם דהכותב בשטר הריני חייב לך מנה ה"ז חייב לשלם שהרי חייב עצמו כמו שישתעבר בערב, וקשה דמה הרמיון לערב, הלא בערב קיבל הערב הנאה במה שמאמינים לו שהמלוה נותן מעות ללוה על פיו, אבל בכותב שטר לחבירו חייב אני לך מנה שהנותן לא קיבל כלום, אמאי יתחייב לשלם, הלא אין זה דומה לערב כלל.

ד) ועיין רבינו גרשום בבא בתרא (קע"ו:) שכתב „והלכתא ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין ומשתעבר רמצי אמר ליה אי לאו את לא נפק זווי מתחת ידי“, ומשמע קצת דלאו משום רמזא הנאה להערב שמאמינים לו משו"ה משתעבר, אלא משום שהמלוה טוען שהוא הוציא ממון רק על פיו ונמצא שהוא אשר גרם לו הוצאה זו והו"ל כמזיק. ואע"ג דבש"ס ב"ב שם (קע"ג:) אמרו הטעם דערב משתעבר משום דבההיא הנאה דקא מהימן ליה גמר ומשעבר נפשיה, וי"ל דסבירא ליה לרבינו גרשום דהש"ס בשלהי בבא בתרא (קע"ו:) פליג אהא ראמרו לעיל דערב משעבר משום שהיה הנאה, דהא בשלהי בבא בתרא אמרו שם הלכתא דערב דב"ד לא בעי קנין דבההיא הנאה דמהימן ליה גמר ומשעבר נפשיה, וי"ל דרק בב"ד אמרינן סברא זו דבההיא הנאה, דכיון דבית דין מאמין לו הרי זו הנאה לו, אבל במה שהמלוה מאמין לו אין זו הנאה, והא דערב משתעבר בשעת מתן מעות הוא רק משום שהמלוה נתן ממון על פיו וה"ל כמזיק. ושוב ראיתי בס' מרכבת המשנה (פכ"ה ממלוה ה"ו) שכתב כן, דלפי מסקנת הש"ס שלהי בבא בתרא (קע"ו:) דהא דערב בשעת מתן מעות משתעבר, הוא מטעם מזיק דבלא טעם זה שטור משום דהוי אסמכתא עיי"ש. והנה לשונו של רבינו גרשום שם מסייעתו. והנה לדברי המרכבת המשנה היה מקום ליישב גם לשון הרמב"ם (פכ"ה ממלוה ה"ב) הנ"ל, שלא כתב הסברא דבההיא הנאה אלא בב"ד ולא כשנעשה ערב בשעת מתן מעות, דבאמת בשאר ערב אין הטעם דמשתעבר משום בההיא הנאה אלא מדין מזיק. ברם כבר כתבנו בשו"ת להורות נתן (ח"ג סי' צ"ט) לתמוה על המרכבת המשנה דאיך יתכן דערב חייב משום מזיק כיון דהוי רק גרמא בנזקין, עיי"ש ואכמ"ל. וכעת ראיתי שכן כתב בס' אבן האזל (פ"א ממכירה ה"ו) דאי אפשר לחייבו מטעם מזיק וכנ"ל. ועוד דעדיין לא נתיישבו דברי הרמב"ם שדימה מחייב עצמו בשטר, לערב, דהא בערב נפק זווי מתחת יד המלוה על פי דבריו של הערב, משא"כ במתחייב עצמו בשטר דליכא טעם זה. ובלא"ה תקשי דברי המרכבת המשנה, דאיך יתכן לומר דלדינא אין הערב חייב אלא מטעם מזיק ומשום דנרחה הטעם דב"ב (קע"ג:) שאמרו משום דבההיא הנאה, והרי ברמב"ם (פ"ה מאישות הכ"א) כתב דהאשה מקורשת מדין ערב משום סברת בההיא הנאה וכו', הרי דדינא הכי, דקבלת הנאה זו הוי כנתינת פרוטה לאשה, וא"כ קנה את הערבות מדין כסף ולא שייך בזה אסמכתא וצ"ע.

ועיין ריטב"א קידושין (ז). דהערב משתעבר בהנאה דמטי ליה במה שהלווה לזה על אמונתו, דהנאה בכל דוכתא חשיבא ככסף, וכן האשה מקניא נפשה בהתיהא הנאה רשויא פרוטה דיהיב מנה לפלוני כדכורה עיי"ש. ומבואר דלאו מדין מוילק אתינן עלה, דאל"כ איך מקודשת מדין ערב.

ה) ובפתחי ספרים ראיתי שכבר עמד על דברי הרמב"ם חד מקמאי, והוא בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' קי"ז) שהקשה דאיך דימה הרמב"ם דיכול לחייב עצמו בשטר להא דמשתעבר הערב, הא אין הנידון דומה לראיה, דמה שהערב משעבר נפשיה הוא משום דהאי דקא קני חסר ממונא וכמו שאמרו בקרושין (ז). וכתב דכוונת הרמב"ם רק להביא ראיה שיכול האדם לחייב את עצמו ואע"פ שאינו חייב כלום, דלא תימא שלא מצינו בשום מקום שיכול לחייב את עצמו בדבר שאינו חייב כי אם בקנין, וע"ז מביא ראיה מערב בשעת מתן מעות שמחייב נפשיה אף בלא קנין, הגם דהתם איכא טעם אחר שמשעבר נפשיה אנב דמהימניה, מ"מ מביא ראיה שיכול אדם לשעבר נפשיה בלא קנין עכ"ד. וצריך עיון, דהא כיון דהערב נהנה במה שהוא נאמן לגבי המלוה, והנאה זו שוה פרוטה כמש"כ הריטב"א קדושין (ז). א"כ הוי ליה כאלו קיבל כסף אשר על ידו קנה המלוה את הערבות, ונמצא דאין מזה ראיה כלל שהאדם יכול לחייב עצמו בלא קנין, דהא בערב איכא קנין כסף. והרי חזינן דאפילו לגבי קדושין מהני בכהאי גוונא דהא מקודשת מדין ערב, והרי בקדושין בודאי דבעינן או כסף או שטר או ביאה, וזולת אחר משלשה אלו אי אפשר לקדש, ואם היא מקודשת מדין ערב על כרחך שזה מדין כסף, ונחשב כאלו האשה קבלה כסף, וא"כ אין לך קנין גדול מזה, דהא כסף קונה בכל מקום. ובס' אבן האזל על הרמב"ם (פי"א ממכירה ה"ט) כתב בכוונת הרמב"ם ז"ל דאי הוי אמרינן שאין האדם יכול להתחייב בדברים בלא קנין, כי אז לא הוי מועיל מה שהלווה על אמונתו, דאינו חייב בערב מה שסמך עליו המלוה דאין זה אלא גורם להיזק ולא הוי ברי היזקא, ומזה למד הרמב"ם דאדם יכול להתחייב עצמו אף שלא לזה כלום כמו שישתעבר הערב עיי"ש. וגם זה צ"ע, דהא קדושין לא מהני אלא מדין כסף, ובדאי דלא מהני מה שהאשה מתחייבת להתקדש לו, דמגלן הא, ואע"כ מתקדשת מדין ערב, ומזה מוכח דמה שהאמינהו הוי הנאה ממש והוי כממון שהוא שוה פרוטה, והרדא קושיא דלדוכתא דאיך למד הרמב"ם שיכול להתחייב עצמו מדין ערב דהא התם איכא קנין כסף. ושוב ראיתי בס' מחנה אפרים (ה' ערב סי' א') שמתחלה רצה לומר בדעת הרמב"ם, דהא דאמרו בערב דמשתעבר משום ההיא הנאה וכו', היינו רק לאפקוי דלא ליהוי בכלל אסמכתא, אבל עיקר הטעם שהערב משתעבר הוא משום דיכול לחייב עצמו אף בדבר שאינו חייב, ושוב סתם סברא זו מהא דחזינן דמקודשת מדין ערב, והיינו דחשוב ממון וכמש"כ הריטב"א קדושין (ז). הנ"ל עיי"ש שהאריך, והוא כדברינו בעזה"י. סוף דבר שדברי הרמב"ם ז"ל שרצה ללמוד דיכול לחייב עצמו בדבר שאינו חייב מדין ערב, עדיין צריך בירור. ועיין ביאור הנר"א חו"מ (סי' מ' אות א'), ובש"ך שם (סק"ד) בשם הר"ן ר"פ הנושא.

(ו) ועיין רשב"ם בבא בתרא (קע"ג:) שכתב אהא דאמרו שם דערב משתעבר בההיא הנאה דקא מהימן ליה, וז"ל „גמר ומשתעבר בלב שלם ושליחותא דערב קא עביר מלוה כאלו הוא עצמו הלוח", וקשה דאמאי הוצרך לומר שהמלוה נעשה שליחו של הערב ליתן את המעות להלוה, ונחשב כאלו הוא עצמו לוח את הממון, והלא כיון שהערב נהנה במה דמהימניה ממילא הוי כאלו קיבל מהמלוה פרוטה, וא"כ שפיר יכול להתחייב תמורת קבלת פרוטה זו, וכמו שהאשה מקורשת ע"י פרוטה זו, דהתנאה שויה פרוטה וכמש"כ הרישב"א קרושין שם, ומה הצורך להוסיף דהמלוה נחשב לשליחו של הערב. ועוד רהא כתב הרישב"א בקידושין שם, דהא דמקורשת מדין ערב ואע"ג דלא מטי לידה הנאת המנה עצמה, מ"מ מקניא נפשה בההיא הנאה דשויה פרוטה דיהיב מנה לפלוני בריבורה עכ"ד. ואלו מדברי הרשב"ם נראה, דהערב זכה בכל הממון שנתן המלוה להלוה, דהא נחשב כאלו הערב עצמו הלוח מן המלוה, ואם לא זכה בכל הממון, איך יכול הערב לעשות את המלוה לשליח ליתן את הממון להלוה, הלא הממון אינו שלו ואיך יכול לעשות שליח ליתנו להלוה.

(ז) ועל פי דברי הרשב"ם דנחשב כאלו הערב עצמו הוא הלוח, יש לבאר מה שהביא הר"ן ז"ל קרושין (ח:) פלוגתא הראשונים, היכי דאמר לחבירו זרוק מנה לים ואתחייב אני לך אם נעשה ערב, דדעת הרמב"ן ז"ל דכיון שחבירו הוציא ממון על פיו נעשה זה ערב וחייב לשלם, ואחרים כתבו דלעולם לא מתחייב מדין ערב אלא במוציא ממון מרשותו לרשות אחר בן דעת, לפי שבזכותו של זה מתחייב זה מדין ערב, אבל במוציא ממון לאיבוד וכגון זרוק מנה לים, אע"ג דאמר בהדיא מתחייב אני לך, לא מהני, עיי"ש. ויש לומר דפליגי בגדר דין ערב, דהאחרים סוברים כהרשב"ם שנעשה כאלו הערב הוא הלוח, והיינו על ידי שנתן המלוה את הממון ליד הלוח זכה הערב בממון זה מדין זכין לאדם שלא בפניו, שהמלוה זיכה את הממון להערב ע"י הלוח, ועל כן נתחייב הערב לשלם להמלוה, וממילא לא שייך דין ערב אלא אם נתן המלוה את הממון ליד בן דעת, שהוא יכול לזכות את הממון להערב, אבל כשזרקו לים היאך זכה בו הערב הלא ליכא מי שזוכה בשבילו, וע"כ לא נעשה ערב בכהאי גוונא. ודעת הרמב"ן ז"ל הוא כדנראה דעת הרישב"א קרושין (ז.), דהערב לא קיבל אלא כשיעור ההנאה מה שהמלוה מאמינו, והנאה זו שוה פרוטה, אבל לא נחשב כאלו קיבל את כל הממון שנתן המלוה להלוה, והיינו משום דסובר דדין ערב אין פירושו שהמלוה מזכה את הממון להערב ע"י הלוח, ומה שהערב מתחייב לשלם להמלוה הוא תמורת ההנאה שקיבל במה שהאמיניהו, שהנאה זו שוה פרוטה, ובקבלת שוה פרוטה זו חל חיובו לשלם את הממון להמלוה. ועל כן גם כשאמר להמלוה שיזרוק המנה לים ואני אתחייב לשלם, ג"כ מהני, כיון דגם בזה איכא הנאה להערב שהימניהו המלוה וזרק את המנה לים, ושפיר נתחייב ונעשה ערב גם בכהאי גוונא. ועיין תוס' בבא מציעא (ע"א:) דהיכא דזכין לאדם שלא בפניו נעשה הזוכה שליחו של בעל הממון עיי"ש, והנה מדברי הרשב"ם יוצא, דבעל הממון נעשה שליחו של המלוה לזכות

לו את הממון ע"י הממוצע, דהא לפי מה שביארנו נעשה המלות שליחו של הערב כדי לזכות לו את הממון באמצעות הלוח. ויש להאריך בכ"ז וכעת אין כאן מקומו. (ח) והנה יצאנו מענין לענין, ומעתה נחזור אל הראשונות, דגדר שטר חוב הוא שכותב השטר מתחייב לשלם ממון זה להמקבל, וכלשון השו"ע (סי' מ') שכתב לו בשטר הריני חייב לך מנה, — אבל בטשעק שאינו כותב לשון הריני חייב לך, אלא שכותב להבאנך אשר בו הופקר ממנו שישלמו לפלוני סך כך וכך, ודאי דאין זה לשון התחייבות ולא לשון שטר. ואפילו אם היה כותב את הטשעק בלשון התחייבות על המעות שיש לו בבאנך גם כן לא היה מועיל, כיון דהמעות שהוא מתחייב עלי' ליתן לחבירו אינם בידו, אלא שהבאנך חייב לו מעות על ידי שהפקיד ממנו בבאנך, ודין הפקדה זו כהלואה דהרי המעות שבבאנך להוצאה ניתנה, נמצא דהמעות אינו בידו כלל אלא שהבאנך חייב לו מעות ועל זה לא מהני התחייבותו, וכמבואר בשו"ע חו"מ (סי' קכ"ז ס"ח) שאם לא היה במעמד שלשתן כשאמר לו מנה לי בידך תנהו ללוי, לא קנה ויכול לחזור בו, לא שנא מתנה מדוכה לא שנא מתנה מועטת, ואם קנה מיד מי שהמעות בידו בתורת הודאה ראית ללוי גביה מנה אינו יכול לחזור, וכתב הסמ"ע שם (סקי"ט) דהקנין מועיל רק ממי שהמעות בידו, אבל מהנותן לא מהני קנין דמלוה להוצאה ניתנה ואין אדם מקנה לחבירו דבר שאינו ברשותו, וכ"כ הש"ך שם (סקל"א). וכתב בס' ערוך השלחן שם (ס"ט) דהודאת הנותן לא מהני כיון שאינו בידו, ולא תקשי למה לא יועיל הודאת והתחייבות הנותן הלא מבואר לעיל (סי' מ') דיכול אדם להתחייב, דודאי כן הוא אם יחייב עצמו בממון כך וכך לפלוני, אבל שיחייב עצמו במעות הלואה שביד שמעון אינו מועיל, ואם רצונו לחייב עצמו יתחייב, אבל לא תחול על מה שביד שמעון, עכ"ד. וא"כ אף אם היה כותב טשעק בלשון חיוב על המעות שיש לו בבאנך, ג"כ לא היה מועיל כי המעות הללו ניתנו להוצאה ואינם ברשותו, ומכל שכן שלשון טשעק אינו לשון התחייבות כלל אלא דהוי כאומר לחבירו מנה שיש לי בידך תן לפלוני דיכול לחזור בו. ועיין בחו"מ (סי' קכ"ח ס"ו) שאם אמר תן ק' לפלוני במתנה י"א שאינו כזכי ויכול לחזור בו כל זמן שלא הגיע לידו אא"כ אמר לו זכי לו ואז זכה לו וקנה, ושם (ס"ז) די"א דתן הוי כזכי במתנה והוא שנותן לו עתה החפץ בידו ואומר לו תן חפץ זה לפלוני עיי"ש, ואין ענינו לגדון רידן, דהתם מיירי דק' מנה הוא כרשותו, וע"כ באמר זכי או תן, זכה לו, אבל בנ"ד שהמעות אינה בידו כלל והיא ניתנה להבאנך כהלואה שהרי להוצאה ניתנה, א"כ אפילו הקנאה בקנין לא מהני, ומכל שכן שבטשעק ליכא אפילו התחייבות אלא אמירה בעלמא שהבאנך יתן סכום זה לפלוני מהמעות שהלוח להבנך, דבדוראי דיכול לחזור בו ולא קנאו מקבל הטשעק.

(ט) ומהאי טעמא נראה דלא שייך מכירה בטשעק, דאף דיכול למכור שטר, היינו משום שמוכר את שעבוד הנכסים שנעשה ע"י השטר, וכמש"כ הש"ך חו"מ (סי' ס"ו סק"א) בשם ר"ת דשני שיעבודים יש למלוה על הלוח, שיעבוד גופו של הלוח שהוא מחוייב לפרוע והוא עיקר השיעבוד, וכן שיעבוד על נכסיו אם לא יפרע, והוא מדין ערב דנכסוהי דאינש אינון עריבין ליה, ושיעבוד שיש

למלוה על גוף חלוח לאו בר מכירה הוא, ואינו מוכר אלא שיעבוד נכסים בלבד, ואע"פ שאינו נמכר לא פקע, אבל כי חזר ומחלו ופקע שיעבוד הגוף, ממילא פקע שיעבוד הנכסים שאינו אלא מדין ערב עב"ד. וא"כ במשעק דליכא שום התחייבות על נותן המשעק וכמו שנתבאר, ממילא ליכא לא שיעבוד הגוף ולא שיעבוד נכסים, וממילא אין מה למכור. וברמ"א (סי' ס"ו ס"א) כתב די"א דשטר שכתוב בו אני משעבד לך ולכל מי שמוציאו נקנה בחליפין או במסירה בלא כתיבת. ובסמ"ע שם (סק"ח) הביא מש"כ הרמ"א, שאם כתב בשטר שמשעבד עצמו נגד המוציא שטר חוב זה עליו, אע"ג שידוע שלא היה חייב לו מעולם מ"מ חייב לשלם לו דהרי מ"מ נשתעבד נגדו עיי"ש, אבל במשעק אף שכתוב שישלמו לפלוני או לשלוחו או לכל מי שמוציאו, מ"מ ליכא שיעבוד וחייב כיון דלא נשתעבד כלל אף להראשון וכנ"ל.

(המשך התשובה יודפס ברצ"ה בקובץ הבא)

בענין ידות נדרים

אברהם משה שא"א

מניד שיעור בישיבת בית בנימין
סטעמפארד, קאננ.

א) במסכת נדרים דף ז' ע"א בעי הגמרא אם יש יד לצדקה או לא ועלתה בתיקו, ואח"כ בעי הנמרא אם יש יד להפקר, מי אמרינן הפקר היינו צדקה, או דלמא שאני צדקה דחויא רק לעניים, משא"כ הפקר הוי לעניים ולעשירים, ועלתה בתיקו. ובקצות החושן סי' רע"ג סק"א הביא דברי הב"י, שמסוגיא זו עלתה להרמב"ם בפ"ב מהל' נדרים שכתב „הפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר ואסור לחזור בו“, דכיון דהנמרא מדמה הפקר לצדקה הרי הוא נדר, וכ"כ בפרישה שם, דמסוגיא זו יש מקור להרמב"ם.

הנה פתח דברי יאיר במה שפירש מו"ר הרב משה דוד שטיינזארצעל ז"ל ר"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב דברי הרמב"ם אלו הצריכים ביאור, דלאיזה צורך מדמה הפקר לנדר, והקצוה"ח ביאר, דכמו דנדר הוי ברשות אדם, כך הפקר אינו יוצא מרשותו עד שיזכה בו אחר, והאחרונים הקשו דזהו מחלוקת ר' יוסי ורבנן בנדרים, ואנן פסקינן כרבנן דהפקר יוצא מרשותו מיד. ואמר מו"ר הנ"ל כי בבחרותו אמר לבאר, דהרמב"ם רצה לפרש רהאיך מצינו דאדם יכול לעשות חלות בדיבורו בלי שום מעשה כלל, וע"ז אמר הרמב"ם דכמו בנדר עושה חלות בדיבור גרידא, כמו"כ בהפקר יכול לעשות חלות הדבר בדיבור גרידא בלי שום מעשה, וזה הדמיון הפקר לנדר, ורבו הגאון ר' ראובן גראזאבסקי ז"ל קלסיה להאי פירושא.

והנה הקצוה"ח הקשה על הב"י והפרישה שהביאו מקור להרמב"ם מסוגיא זו, דהא זה נופא בעיא בגמרא אי הפקר הוא כמו נדר או לא, ובפרט למ"ש הר"ן דאזלינן לקולא רלא הוי יד, והאיך הוציא הרמב"ם דין זה. ובמאירי כאן כתב דיש מביאים ראי' מכאן דהפקר כמו נדר, והקשה עליהם דזה נופא איבעיא בגמרא. ולכאורה י"ל דאם כדברי הקצוה"ח והמאירי דהרמב"ם הוציא דבר זה דהפקר כמו נדר מהא דמבואר בגמרא הפקר היינו צדקה, א"כ הי"ל להרמב"ם לכתוב זה גבי נדר, כמ"ש גבי צדקה בפ"ח מהל' מתנות עניים וז"ל, הצדקה בכלל הנדרים הם. וגבי נדר כתב מפורש דהפקר אינו נדר, וע"כ צ"ל דהרמב"ם תפס כאידך צד של האיבעיא, דהפקר אינו נדר ממש ואינו נכלל עם הצדקה בתיבת בפיק, וממילא לא איתקש לנדרים דמהני בה דין ידות, (וכמ"ש הר"ן דלהלכה נקטינן לקולא דאין יד להפקר), רק כיון דהגמרא רצה לדמות הפקר לצדקה, ע"כ יש בה דמיון וצד שיווי לנדר, דאל"ה לא ה' הוי אמינא דהפקר יהי' בכלל בפיק זו צדקה, וע"כ כתב הרמב"ם, דהפקר אע"פ שאינו נדר ממש, הרי הוא כמו נדר, ושפיר יש מקור לדבריו מסוגיא.

והנרעק"א בגליון הש"ס הקשה שם על הגמרא, לפי מ"ש הר"ן לעיל דף ו' ע"ב ד"ה בעי רב פפא יש יד לקידושין או אין יד, והסביר הר"ן דקידושין לא איתקש לנדרים, והספק הוא אם לילף במה מצינו או דילמא נדר חמור כיון דחל בדיבור גרידא, לפיכך יש בהם דין ידות, משא"כ קידושין צריך מעשה. ולפי"ז הקשה הנרעק"א דבצדקה כיון דא"צ מעשה והוי דיבור גרידא, א"כ לילף במה מצינו מנדר אפילו אם אין היקש מצדקה לנדר, דההיקש הוא רק לבל תאחר ולא לשאר דברים, אפ"ה לילף במה מצינו, עכ"ק. ונ"ל לתרץ, דלכאורה צריך ביאור במ"ש הר"ן דילף קידושין מנדר במה מצינו, הא הר"ן הקשה לעיל דף ד' ע"ב ד"ה תיתי, למה צריך היקש נזירות לנדרים לידות, נילף במה מצינו, ותירץ שם הר"ן דלגבי ידות יש בהו עונש מלקות, וא"א למילף ידות במה מצינו דאין עונשין מן הדין, (והאחרונים ציינו לדברי המל"מ פ"ב הי"ז מנזירות שפלפל בזה דמה מצינו מיקרי מן הדין), ולכך צריך היקש, וא"כ מאי קאמר הר"ן גבי קידושין דנילף במה מצינו, וצ"ל דאה"נ דבעית הגמרא דיש יד לקידושין יהי' נ"מ רק לגבי איסורא, דהאשה תהי' אסורה על כל אדם כאשת איש, אבל מ"מ לא יהי' חיוב עונשין עליה, דלעונשין צריכים היקש ובקידושין אין היקש, ואפילו אם נאמר דיש יד לקידושין זה רק לאיסור ולא לעונשין.

ולפי"ז יש לבאר הגמרא להלן, בעי רב פפא יש יד לפאה או אין יד, והסביר הר"ן דכוונת הגמרא, דאת"ל אין יד לקידושין אפ"ה אפשר יש יד לפאה, דאיתקש לנדרים, ולפי הנ"ל יש לומר דאפילו את"ל דיש יד לקידושין, אפ"ה בעי הגמרא גבי פאה, דכיון שיש היקש פאה לנדרים יהי' דין ידות אפילו אם יהי' נ"מ לענין עונשין, משא"כ בקידושין הי' נ"מ רק לאיסור. ולפי"ז יש ליישב קושיית הנרעק"א, דידוע שיש פלוגתא בראשונים אם לגבי ממון אמדינן אין עונשין מן הדין, עי' תוס' ב"ק דף ד' ע"ב ד"ה ועדים, ודף ב' ע"א ד"ה ולא זה וזה ע"ש,

ואם נאמר דהר"ן סובר דאין עונשין ממון מן הדין, א"כ א"א למילף חיוב נתינת צדקה במה מצינו מנדר, דלגבי צדקה כשהנ"מ הוא אי צריך ליתן הכסף לצדקה מיקרי עונשין מה"ד, ולפיכך קאמר הגמרא דיש היקש צדקה לנדר, ומושב קושית הגרע"א דצדקה או אפשר למילף במה מצינו. ובררך זה יש לתרץ רברי הרמב"ן שפסק דיש יד לפאה ולצדקה, ובר"ן כתב הטעם רפסק כאת"ל, והכסף משנה רחק בזה כהל' מ"ע פ"ב הי"ג, דלגבי פאה אין בגמרא את"ל, ע"ש. ואפשר לומר דהרמב"ם סובר דעונשין ממון מן הדין, ולפיכך פסק בפאה וצדקה דיש יד וחייב ליתן לעניים, דלגבי נתינתו לעניים שפיר ילפינן במה מצינו פאה וצדקה מנדרים, והאיבעיא בגמרא הי' רק לגבי עונשין, ולגבי עונשין להלכה לא מענישין מספיקא, דהאיבעיא לא איפשטא, (וברוב מקומות לא יהי' עונש בזה, דאין לוקין על לאו רפאה וצדקה, ויהי' נ"מ לעונשין בידי שמים או באופן אחר), משא"כ הר"ן הסביר האיבעיא לגבי ממון, ולפיכך פסק דספיקא לקולא ואי"צ ליתן, וגבי בעיא יש יד לבית הכסא אין שם היקש בגמרא והספק רק אי נילף במה מצינו, ונ"מ אם יהי' איסור, וע"ז קאמר הר"ן דספיקא דרבנן לקולא.

(ב) בגמרא שם דף ב' ע"ב. אידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה וכו' לאפוקי שבועה דאסר נפשיה מן חפצא. וכתב שם הר"ן דמהא שמעינן דנדר שאמרו בלשון שבועה או שבועה שאמרו בלשון נדר לאו כלום הוא, אבל הרמב"ן כתב דאע"ג דלא חל מעיקר דין נדר, יד מיהו הוי, ובספר שלמי נדרים הביא גירסת הראשונים בירושלמי דלא כר"ן, ויש שם ב' נוסחאות, א' דנדר שאמרו בלשון שבועה מהני, ושבועה בלשון נדר לא מהני, ולגירסא שנייה הוא בחיפך, דשבועה בלשון נדר מהני, ונדר בלשון שבועה לא מהני, וצריך ביאור סברת הראשונים בדין זה. ונ"ל בביאור פלוגתת הר"ן והרמב"ן (ומצאתי באחרונים סברא זו), דנחלקו ביסוד דין יד, דהר"ן ס"ל דיד לנדר מהני משום דמתרצינן דיבורו, ואע"פ שהוא לא גמר דבריו אנו גומרים אותם, ולפיכך היכא דהוא בעצמו גמר דבריו באופן הסותר לדין נדר אין אנו יכולים לתרץ דבריו שיהי' נדר, כיון דבעצמו גמר דבריו באופן שלא יהי' נדר, וכדין המשנה למלך שהביא בשם הרלב"ח באחד שאמר בשר זה אסור עלי כנבילה, דאנו צריכין לתרץ ולגמור דבריו אסור כקרבן, אבל הוא עצמו סתר זה ואמר כנבילה (שהוא דבר האסור ולא נדר), ולכך אין נדרו חל, וא"כ ה"ה בנדר שאמרו בלשון שבועה, כגון שאמר הרי עלי שלא אוכל בשר, ואנו צריכים לגמור דבריו דר"ל הרי עלי בשר זה, והוא בעצמו גמר דבריו באופן הסותר לזה בלשון שבועה, ולפיכך סבר הר"ן דאינו חל מדין יד, אבל הרמב"ן סובר דדין יד גזירת הכתוב הוא, דמקצת דיבורו חל כאילו אמר כל דיבורו, ולפיכך חל נדר בלשון שבועה, ראין נ"מ במה שגמר דבריו באופן אחר הסותר להנדר, רמ"מ במקצת דבריו שאמר, כבר חל הנדר, ולפיכך סובר הרמב"ן רחל מדין יד.

ובררך זה נ"ל להסביר סברת שאר הראשונים לחלק בין נדר בלשון שבועה ובין שבועה בלשון נדר, דהר"ן כתב בדף י"ח ע"א (ד"ה הלכך נקטינן), דנדר חל

על השבועה, אבל השבועה לא חל על הנדר, וביאר הר"ן מעם הרבר, דבשבועה נאסר רק הגברא, פירוש ראדם זה אסור לאכול או לעשות איזה דבר עם החפץ, אבל אין שום איסור על החפצא, משא"כ נדר, חוץ ממה שאוסר החפצא עליו וחל איסור על החפצא, נאסר הגברא בלאו רכל יחל דברו, ולאו זה הוא ככל הלאווין שהם איסורי גברא, ולכך נאסר הגברא גם כן, ומש"ה נדר חל אשבועה, שמוסיף איסור על החפצא, ושבועה אינו חל על נדר שאינו מוסיף כלום, עכ"ד. ובאמת יש סברא נוספת בזה דנדר חל אשבועה, דלשון נדר כולל שניהם דהוא אוסר החפצא עליו וגם אוסר נפשו על החפץ, ושניהם נכללו בלשון נדר, משא"כ בשבועה אסר רק הגברא על החפץ ולא החפץ על הגברא, וסברא זו כתובה בחידושי הגר"ח על הש"ס בכתובות בפ"ה בד"ן מורד ומושבע מפי אחרים. ובזה שמעתי לפרש דברי התוספות ישנים בכתובות דף נ"ט ע"ב, שכתבו דיש חידוש בד"ן זה שיכול לאסור פירותיו על חברו, ולכאורה מהו החידוש הא הפירות שלו, ולפי דברי הגר"ח ניחא, דכשאוסר פירותיו על חברו בנדר, יש חלות איסור על פירותיו וגם על חברו, ושפיר הוי חידוש בזה שיכול לעשות איסור על חברו.

ועפ"ז אפשר להסביר פלוגתת הראשונים הנ"ל, דשבועה שאמרה בלשון נדר, כיון שרצונו לאסור עצמו בשבועה וזה איסור אנברא, ואמר בלשון נדר, ולפי הנ"ל כולל לשון נדר בין איסור אנברא ובין איסור אחפצא, וא"כ הרי אמר שבועה בלשון המועיל לה, דהיינו שאסר על הגברא בלשון שכולל במשמעותו גם איסור אנברא, ולכך מהני מדין יד, (ומ"מ הוי רק יד ולא עיקר שבועה, דעיקר לשון נדר ודאי משמע איסור אחפצא, ורק דמשמע גם איסור אנברא ולכך הוי יד), משא"כ נדר בלשון שבועה, כשאומר נדר, ה' רצוני לאסור בין החפצא ובין הגברא, ואמרה בלשון שבועה שמשמעותו רק איסור אנברא, ולפיכך הוי סתירה לדבריו ולא חל, וזהו ביאור שיטת ראשונה. ושיטת השנייה גם יש להסביר בדרך זה, רק בהיפוך, דנדר בלשון שבועה מהני דכוונתו היה לאסור הגברא והחפצא, ואמרה בלשון שבועה שמשמעותה רק איסור גברא, ולכך חל מדין יד, דחצי דבריו כבר אמר, דהיינו איסור אנברא, וצריכים להשלים דבריו לאסור החפצא עליו, ושפיר מהני מדין יד, משא"כ שבועה בלשון נדר לא מהני לשיטת זו, דכיון דכוונתו לאסור רק הגברא ואמר בלשון הכולל איסור גם אחפצא, זה מיקרי סתירה לדבריו ולא חל מדין יד. נמצא דשתי השיטות סוברים בד"ן יד כמו שביארנו בשיטת הר"ן, רק חולקים באיזה אופן הוי יותר סתירה לדבריו ולא חל, ובאיזה אופן ל"ה סתירה לדבריו וחל.

והשתא דאתינן להכי י"ל שיטת הרמב"ן הנ"ל בדרך אחר, דביסוד דין ידות, סובר גם כהר"ן, ואח"כ אם היה סתירה גמורה בדבריו, לא ה' חל מדין יד כמו הדין של המשנה למלך הנ"ל, רק דהכא סובר הרמב"ן דכין נדר בלשון שבועה ובין שבועה בלשון נדר ל"ה סתירה כמו שביארנו, דכל א' מהשיטות הנ"ל סוברים דבאופן אחד ל"ה סתירה, והרמב"ן ס"ל דבב' האופנים ל"ה סתירה ובשניהם חל.

ובדברי הר"ן בדף י"ח ע"א, במ"ש דנדר יש בו איסור אנברא מכח הלאו דכל יחל, ולא כתב כסברתנו הנ"ל, רלשון נדר עצמו כולל איסור אנברא ועל החפצא, י"ל דהגר"ח שם כתב, דאם נאמר כשיטות הראשונים שסוברים דעיקר נדר האמור בתורה הוא בהתפסה, ונדר בלא התפסה חל רק מדין יד, אז הפירוש בנדר דאיסור מדין הקדש וממילא חל האיסור לכל אדם כהקדש, ולפי"ז הלשון נדר משמע דק איסור על החפצא ולא אנברא ע"ש. ובדברי הר"ן יש סתירה אי עיקר נדר הוא בהתפסה או לא, דבנדרים דף ב' ע"א כתב דעיקר נדר אפילו בלא התפסה, אבל בשבועות פ"ג כתב דעיקר נדר דוקא בהתפסה, וכן נקט הב"ח לעיקר בשיטת הר"ן ע"ש בס"ר, וד, וע"ע ברש"ש בנדרים ב' ע"א. ולפי"ז י"ל דהר"ן בדף י"ח ע"א אזל לשיטתו בשבועות, דעיקר נדר בהתפסה, וממילא איסור נדר הוא רק אחפצא, רק דנברא נאסר מכח הלאו דכל יחל, ולפי"ז מ"ש הר"ן דבין נדר מלשון שבועה ובין שבועה בלשון נדר לא הוא יד, משום דהוא סתירה לדבריו, והר"ן לא מצי סבר כהרמב"ן דל"ה סתירה, דלדבריו בדף י"ח ע"א לא שייך כל הסברא הנ"ל, דנדר כולל תרי איסורים אנברא ואחפצא, רק דהוא איסור חפצא, וממילא לא הוא יד.

בענין כזית דגן בכרי אכילת פרס

חיים יחזקאל שרגא שארף

מגיד שיעור בישיבת בית יוסף
ברוקלין, ניו יארק

המחבר באו"ח סימן ר"ח סעיף ט' כתב, עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח של חמשת מיני דגן ובשלו בקדירה מברך בורא מיני מזונות ועל המח' (משום דכל שיש בו מחמשת המינים אע"פ דה' המינים הוי המיעוט מ"מ מברכין עליו במ"מ, דזה נקרא עיקר המאכל, וכמבואר בגמרא דף ל"ז) ואם עשה ממנו פת מברך המוציא ובהמ"ז (ג"כ מטעם הנ"ל), ודוקא שיש באותו קמח מחמשת מינים כרי שיאכל ממנו כזית דגן בכרי אכילת פרס (אז יש חיוב לברך ברהמ"ז כיון שאוכל כזית בכרי אכילת פרס), אבל אם אין בו זה השיעור מחמשת המינים (דהיינו אם חלק הדגן הוא פחות משמינית של כל התערובות, עיי"ש במשנה ברורה סקמ"ג) אינו מברך לבסוף ברהמ"ז, אלא בתחלה מברך המוציא כיון שיש בו טעם רגן אע"פ שאין בו כזית בכא"פ, ולכסוף על המח', ע"כ. ובמשנה ברורה שם סקמ"ז כתב וז"ל, ודע עוד דה"ה אם בהפת הי' מעורב קמח דגן כזית דגן בכרי אכילת פרס, אלא שהוא לא אכל רק מקצת מהפת שלא הי' שיעור כזית דגן מכל הזיתים שאכל (כגון שהי' בריוק זית אחר של דגן וז' זיתים של דוחן והוא אכל ג' זיתים של התערובות, ונמצא שאין כזית דגן בהחלק שאכל) ג"כ אינו מברך בהמ"ז, עכ"ל. והיינו דאע"פ שבכל התערובות יש כזית דגן בכרא"פ, מ"מ

כיון שבהחלק שאכל לא הי' כזית דגן, א"כ לא שייך לברך ברהמ"ז, כיון שבמציאות לא אכל כזית דגן וזה פשוט, ועיי"ש בשער הציון סקמ"ה.

ולכאורה תמוה מאור, דהנה בהל' פסח סי' תנ"ב כתב המשנה ברורה בסקי"ר, דאם עירב קמח חיטין עם קמח דוחן וכיוצ"ב ועשה ממנו מצה אינו יוצא בה ידי חובתו אפילו בשיש בה טעם דגן, אא"כ יש בה קמח דגן שיהא כזית בכרי אכילת פרס, דהיינו שבכל פרס ממנה (דהיינו ג' או ר' ביצים) יהא בה כזית מקמח דגן, שבשיעור כזה חשבינן כל העיסה כולה כדגן ויוצא ידי חובתו בשאכל כזית מן העיסה, וכתב שם בשער הציון סקמ"ז, דהיינו דלא בעינן שיאכל כל אכילת הפרס, ודי שיאכל כזית מכל התערובות דרגינן כל העיסה כעיסת דגן, עיי"ש. ותמוה מאור, דלכאורה המשנה ברורה סותר עצמו, דממנ"פ אם אמרינן לגבי מצה דעיי' שיש בהתערובות כזית דגן בכרי אכילת פרס, אז כבר חשבינן כל העיסה כולה כעיסת דגן ויוצא י"ח מצה דאורייתא בכזית אחד של התערובות, א"כ גם לגבי ברכת המזון צריך להיות הדין הכי, דאפילו אם אכל רק כזית אחד מהתערובות מיד חל עליו חיוב ברהמ"ז, כיון דחשבינן כל העיסה כעיסת דגן וכמש"כ המ"ב בהלכות פסח, וא"כ איך כתב המ"ב בהלכות ברכות, דאין חיוב ברהמ"ז רק כשאכל כל הפרס, דאז אכל במציאות כזית דגן, הרי כל העיסה נחשב כעיסת דגן, ומאי שנא אכילת מצה מברהמ"ז, וצע"ג.

והנלענ"ד ליישב בזה, דהנה בעיקר הא מילתא דכתב המשנה ברורה בהלכות פסח דכל העיסה נהפך להיות כעיסת דגן, לכאורה צריך ביאור איזה טעם יש לדבר זה, שעיסה שהוא רוב דוחן ורק מיעוט חיטין ואמרינן שכל העיסה נהפך להיות כעיסת דגן, ולכאורה מהיכי תיתי נאמר כן. וליישב דבר זה צ"ל, דהמשנה ברורה אזיל כאן בשיטת רבינו חיים (הובא בפמ"ג בפתיחה להלכות פסח פרק רביעי בשיטה הג') דקיימ"ל דטעם כעיקר דבר תורה, ומפרש הא דאיתא במס' ע"ז דף ס"ז. דכל שמעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזה כזית כרי אכילת פרס, היינו לומר דכל שיש בהתערובות כזית איסור בכרי אכילת פרס, אז נקרא שיש כאן טעמו וממשו, ואפילו אם אוכל רק כזית אחד מן התערובות לוקה על זה כאילו אכל כזית איסור ממש, וטעמא דמילתא, כיון שהאדם עושה מעשה אכילה של כזית ומרגיש בכזית הזה טעם האיסור, הו"ל כאוכל כזית איסור ממש. וכתב שם הפמ"ג דלא דק לגבי איסורים אמרינן הא מילתא, אלא גם לגבי מצוות ג"כ אמרינן הכי, עיי"ש מש"כ לגבי עיסת חיטין ואורז, עיי"ש היטב.

ולכאורה זהו ביאור דברי המשנה ברורה בהלכות פסח, דהיכא שיש כזית דגן בכרא"פ אז אפילו אם אכל רק כזית אחד מן התערובות כבר יצא ידי חובת מצה, והיינו לפי שיטת רבינו חיים הנ"ל דכל שיש כזית דגן בכרא"פ, אז נקרא שיש כאן טעמו וממשו של דגן, וכשאוכל כזית אחד מן התערובות ומרגיש בזה טעם דגן, הוי כאילו אכל כזית דגן ממש ויוצא ידי חובת מצה, וכמו דלענין איסור לוקה עליו, כמ"כ לענין מצה יוצא בו. אלא דא"כ גם לענין ברהמ"ז לכאורה צריך להיות כן, דכשאוכל כזית מן התערובות הוי כאילו אכל כזית דגן ויתחייב בברהמ"ז, וא"כ למה כתב המ"ב בהלכות ברכות דמברהמ"ז פטור בכח"ג.

והנראה לומר בזה, דהנה שם כס"י תנ"ב סעיף ב' איתא דהעושה עיסה מן החיטים מן האורז אם יש בה טעם דגן יוצא בו ידי חובתו בפסח, וכתב שם המ"ב בשם האחרונים, דאפילו אין בו כזית בכדי אכילת פרס מן החיטים, יוצא בה כשאוכל כזית מן העיסה, אע"פ שהעיקר בו הוא האורז ובאורז אינו יוצא משום מצה שאני הכא כיון שמחוברים יחד, אז טבע האורז להיות נגדר אחר החיטים וכשמתחמץ החטים מתחמץ ג"כ האורז ולהכי דינו כחטים עיי"ש. והיינו דבאורז יש דין גדירה דנגדר בתר החיטין, והאורז מקבל דין החיטין, והוי כמו שכל העיסה חיטים. (ועיי"ש דדין זה הוא דוקא באורז ולא בדוחן ושאר מיני קטניות), וכתב המג"א בסיומן ד"ח סעיף סקט"ו דלפי"ז ה"ה לענין ברכת המזון, אם עשה פת מחיטין ואורז, אע"ג רליכא כזית חיטים בכדי אכילת פרס מ"מ מכדי כין ברהמ"ז כיון דהחיטין גורדין את האורז, אז נהפך כולו להיות כחיטין, ואם אכל כזית מן העיסה מברך ברהמ"ז עיי"ש חוי"ב. ובפמ"ג הנ"ל אות י"ח חולק על המג"א בזה, וסובר דדוקא לענין אכילת מצה, דהמצוה היא האכילה, בזה אמרינן כיון דהחיטים גורדין את האורז להיות כמוהו, אמרינן דהוי כאילו אכל כזית חיטין, משא"כ לענין ברהמ"ז דכתיב ושבעת, והיינו דבעינן שיהי' שביעה מהדגן (רע"ז קאי הפסוק של ושבעת אלחם של רגן דכתיב לעיל מיניה), ולגבי הדין של שביעה לא מהני הסברא של גדירה, דהרי במציאות האדם שבע מאורז ולא מחיטין, ועל שביעת אורז אין דין של ברהמ"ז כיון דלא הוי מין דגן. (דדוקא לגבי מעשה אכילה אפשר לומר דגדירות החיטין עושה כאילו יש מעשה אכילה של חיטין, אבל שביעה הוי מציאות, וע"ז לא שייך לומר דין גדירה, דהרי במציאות אינו שבע מחיטין, כך נ"ל בביאור רבני הפמ"ג).

ולפי הנ"ל יש ליישב סתירת המשנה ברורה הנ"ל, דהרי בררנו דהא דכתב המשנה ברורה בהלכות פסח, דבאוכל כזית מכל התערובות (של חיטין ודוחן כיש כזית בכדא"פ), יוצא י"ח מצה, היינו משום דאמרינן בזה טעם כעיקר, וכיון שמרגיש טעם חיטין בהאכילה, הוי כאילו אכל כזית ממש של חיטין, ולכאורה דין זה של טעם כעיקר אינו אלא היכא שיש ענין של אכילה, רכיון שמרגיש טעם חיטין הוי כאילו אכל חיטין, משא"כ לענין ברהמ"ז דהוי דין שביעה, א"כ בודאי לא אמרינן דין דינא של טעם כעיקר, ואפילו מרגיש טעם חיטין, אבל במציאות הרי הוא שבע מדוחן ולא מחיטין וכסברת הפמ"ג הנ"ל, (ועיי"ש שרמזי הך סברא דכברהמ"ז בעינן ושבעת גם לענין טעם כעיקר). ולפי"ז לא קשה כלל סתירת המ"ב הנ"ל, דבהלכות פסח, שהמצוה היא אכילת מצה, שפיר כתב דבאכל כזית מכל התערובות יצא י"ח, כיון דאמרינן טעם כעיקר הוי כאילו אכל כזית חיטין ממש, משא"כ כאן בסיומן ר"ח לענין ברהמ"ז דיש דין של שביעה וכנ"ל, אז בעינן שיאכל כל הפרס, כרי שיהי' כאן שביעה של כזית רגן, דבאכל רק כזית מן התערובות אע"ג דמרגיש בזה טעם דגן, וטעם כעיקר, מ"מ לענין ברהמ"ז דיש דין ושבעת, לא אמרינן טעם כעיקר, דהא במציאות אינו שבע מחיטין אלא מדוחן וכמשנ"ת.

ואם תקשה על דברינו דהלא המשנה ברורה בעצמו בסיומן ר"ח בביאור

הלכה (ר"ה עירב) משמע דסובר כהמג"א לענין עירב חיטין ואורז, דאמרינן שהחיטין נוררין את האורז, ובאכל כזית מן התערובות מברך ברכת המזון, וא"כ לכאורה משמע דלית ליה להמ"ב הך סברא (דלענין ברהמ"ז בעינן שביעה ממש של חיטין). ע"ז יש לתרץ בפשיטות, דיש לחלק בין הדין של נרירה להדין של טעם כעיקר, דלענין הדין שהחיטין נורר את האורז להיות כמותו, בזה סובר המ"ב דהאורז נעשה כחיטין ממש גם לענין שביעה, והוי כמו ששבע מחיטין נרירא, דנרירה היינו שנהפך האורז להיות כחיטין ממש, אבל הדין של טעם כעיקר, בזה ודאי לא אמרינן דהטעם של החיטין מהפך את הדוחן להיות כחיטים ממש, דהרי אין כאן אלא טעם של החיטין, וברור שטעם לבד אינו יכול לגרור את הדוחן להיות כמותו, דהרי בדוחן אין דין של נרירה כמו שיש באורז, וע"כ דטעם כעיקר אינו אלא דין באכילה, דכיון שאוכל ומרגיש הטעם, הוי כאילו אכל כזית חיטין, והניחא לנבי מצה דהוי דין אכילה, אבל בברהמ"ז דבעינן שביעה, אז צריך שבמציאות יהי' שבע מחיטין וכמשנ"ת.

ואנב נלענ"ד ליישב מה דקשה לכאורה על המג"א בסימן קס"ח סק"ל, שכתב שם בנותן פירורי לחם דקין לתוך שכר חם, דמברך רק שהכל על השכר, ואינו מברך כלל על הלחם, כיון שעיקר כוונתו הוא לשתות השכר, והלחם אינו נותן אלא כדי ליתן טעם בהשכר, א"כ הו"ל השכר עיקר והלחם טפל, ועיקר וטפל מברך על העיקר ופוסט את הטפל, עיי"ש. ולכאורה קשה דהרי המג"א בעצמו בסי' ר"ח סק"ז כתב בנותן גרעינין מחמשת מיני דגן לתוך מרק, אז אע"פ שהמרק עיקר אצלו, מ"מ צריך לברך גם על הגרעינין מחמשת המינין, דחמשת המינין אינם יכולין להיות טפילה לגבי המרק כיון דחשובין הן, ולפיכך צריך לברך על שניהם. וק' רא"כ כאן נמי בנותן פירורי לחם לתוך השכר, הרי הלחם הוי מחמשת המינין, וא"כ איך יכול הלחם להיות טפל להשכר, הא ה' מיני דגן חשיבי, ואינם יכולין להיות טפילה. והנלענ"ד לחלק, דבסי' ר"ח שנותן הגרעינין לתוך המרק, שם מייירי דכוונתו לאכול גם הגרעינין, לא רק שהגרעינין יתנו טעם להמרק, אלא שעיקר כוונתו הוא על אכילת המרק, אבל יש כוונת אכילה גם על הגרעינין, ובזה כתב המג"א, דכיון שהוא רוצה לאכול גם הח' מינין אז לא בטלי הגרעינין לגבי המרק כיון דחשובים הם, משא"כ בסי' קס"ח דנותן הפירורי לחם לתוך השכר רק כדי ליתן טעם להשכר, ואין לו שום רצון לאכול את הפירורי לחם, אז אע"פ שבשעת שתית השכר עוד יש בזה הפירורין ונכנסין לפיו ביחד עם השכר, מ"מ עיקר תכלית הפירורין אינה אלא ליתן טעם, ואין כאן כוונת אכילה כלל עליהם, ובזה שפיר כתב המג"א דאע"פ דהוי מחמשת המינין, מ"מ הוי טפל לגבי השכר ומברך רק על השכר, ודו"ק היטיב.

(חידו"ת אלו הם לעילוי נשמת זקנינו הרבני הנגיד החסיד מו"ה אליהו בן מו"ה משה יעקב שארף ז"ל, שנלב"ע כיום ח' שבט שנת תש"מ, תנצב"ה)

עולת שבת בשבתו

בשלח

במדרש רבה, אז ישיר משה, ה"ד ואני אשיר עזך וארנן לבוקר חסדך (תהלים נ"ט), אותו הבוקר של מתן תורה שנאמר ויהי ביום השלישי בחיות בוקר. י"ל בביאור דברי המדרש, בהקדם מה שעמדו חכמו"ל על לשון הפסוק, אז ישיר משה ובני ישראל, אמן משה לאו בכלל ישראל הוא, וא"כ הול"ל אז ישיר בני ישראל, ותו לא. אמנם יבואר, רהנה אמרו חכמו"ל במדרש פ' שמות, עה"פ בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, מה שאמרת באיזה זכות אוציאם ממצרים, הוי יודע שבזכות התורה שהן עתידים לקבל על ירך בהר הזה הם יוצאים משם. והנה איתא במס' סוטה (י"ב ע"א) רבי אחא בר חנינא אמר, אותו היום שהשליכו את משה אל היאור, ששה בסיון ה', אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לקבל תורה בהר סיני ביום זה ילקה ביום זה. נמצא שבזכות מתן תורה נעשה ב' ניסים, אחד למשה רבינו יחד עם כל ישראל, דהיינו גם קריעת ים סוף שהיתה בזכות מתן תורה, והשנית, גם פרטי שנעשה למשה רבינו לבר, שניצל מן המים, וגם זאת היתה בזכות מתן תורה, כאמור. וא"כ שפיר מובן לשון הפסוק אז ישיר משה ובני ישראל, כי חוץ מה שאמר שירה יחד עם בני ישראל על גם קריעת ים סוף שהי' בזכות מתן תורה, אמר שירה על הצלתו בחיותו בן ג' ירחים, שהיתה ג"כ בזכות מתן תורה.

וזה כוונת המדרש, אז ישיר משה, ולכאורה מדוע הוציא את עצמו מן הכלל, לזה אמר, ואני אשיר עז"ך, אין עוז אלא תורה, וארנן לבוקר חסדך, אותו הבוקר של מתן תורה, שבזכות מתן תורה ניצל משה בעת ששרוהו ליאור, ולזה שפיר כתיב, אז ישיר משה, ובני ישראל.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

ויאמר משה אל יהושע וגו' אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בירי. י"ל בזה, רהנה כתיב (שמואל ב' כ"ג) צדיק מושל יראת אלקים, ואמרינן בגמ' (מו"ק ט"ז ע"ב) הכי קאמר, מי מושל בי, צדיק, שאני גוזר גזירה והוא מבטלה. וזשה"כ, ומטה האלקים, פי' הכח להטות מדת אלקים המורה על מרת הדין, להפכה לטובה למדת הרחמים, בירי, זהו בירו של משה רבינו ע"ה. (הנה"ק מוה"ר יעקב שמשון שפירא אבד"ק שפיטיווקא זצ"ל)

(1) הובא בספר תפארת שלמה על ספר בראשית להרה"ג מוה"ר שלמה אהרן רב ומ"מ בק' באיאן (משערנאוויטץ תרנ"א) ברף נ"ה, שדאה בכת"י דבר זה בשמו.

יתרו

איעצך ויהי אלקים עמך. ולכאורה אומרו ויהי אלקים עמך, אין כאן מקומו. אמנם יתבאר, דהנה תורה לא בשמים הוא, ואין לברר ספק בדיני התורה ע"י רוח"ק או נבואה²). וא"כ משה רבינו שלא קם עוד נביא בישראל כמוהו, ה' יכול לבוא לידי מבוכה, כגון שבא אחד לפניו לדון עם חבירו, וע"י מענותיו ראוי לו להיות זוכה בדין, אבל משה רבינו ידע ברוח"ק ונבואה כי הצדק עם הצד שכנגדו, ואף שלא ה' יכול להכריע עי"ז נגד הדין, אבל עדיין ה' קשה עליו לחייב את הזכאי, בעת שהוא ה' יודע שבאמת אינו חייב, לכן בעת שה' דן את משפטי בני ישראל, ה' רוח הקודש סר ממנו, ואז ה' יכול לפסוק עפ"י דיני התורה, ולא יהי' לבו נוקפו. וזהו שאמר לו יתרו למשה רבינו, איעצך ויהי אלקים עמך, פי' שאתן לך עצה הנונה, שתמנה דיינים אשר אליהם יבוא כל ריב שבין אדם לחבירו, ועי"ז ויהי אלקים עמך, שתהי' לך תמיד השראת השכינה בלי הפסק. (הגאון מוה"ר שמשון אורנשטיין אבר"ק קאליש זצ"ל³)

משפטים

במסורה, מכשפה לא תחי' (שמות כ"ב), לא תחי' כל נשמה (דברים כ'), ואירך החכמה תחי' בעלי' (קהלת ז'). הענין הוא כך, בהקדם גמרא במס' סנהדרין (י"ז ע"א) אין ממנין לסנהדרין איש שאינו יודע כישוף, כי כתיב להורותם ולא לעשותם (שם ס"ח ע"א). ובהקדם עוד מאמרם ז"ל במס' סנהדרין (ס"ז ע"א) מכשפה לא תחי', הוא הדין מכשף, אלא שריבר הפסוק בחוה. והנה על פי הדברים האלה יהי' ביאור המסורה כך, מכשפה לא תחי', ושמה תאמר דווקא מכשפה אבל לא מכשף, לזה אמר לא תחי' כל נשמה, ומשמע אפילו מכשף, ושמה תאמר כשאני מצוה לך להרוג כל מכשפה ומכשף כי איסור גדול בדבר, וא כן שמה תאמר שהי' אסור ללמוד, לזה אמר, החכמה תחי' בעלי', רצה לומר החכמה של כישוף תחי' בעלי', הם הסנהדרין, שמותר להם ללמוד.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל⁴)

תרומה

בתנא רבי אליהו (פרק י"ז) בשעה שאמרו בני ישראל נעשה ונשמע מיד אמר להם הקב"ה ויקחו לי תרומה, והוא מאמר תמות. וי"ל בזה, עפ"י מה ראיתא בגמרא (מגילה כ"ט ע"א) אמר אביי מריש הואי גרסינא בבייתא ומצלינא בבי כנשתא, כיון רשמעית להא דקאמר דוד, ד' אהבתי מעון ביתך (תהלים כ"ו), הואי

(2) עי' בשו"ת תשורת ש"י סי' ס"ז.

(3) הובא בשמו בספר זכרון מלך לחתנו הרב הגאון מוה"ר נחום אש אבר"ק

משענסטיחוב (פיעטריקוב תרצ"ה) בעמוד י"ח.

(4) הועתק מכת"ק.

גרסינא בבי כנישתא. ונודע המליצה שאמר הנה"ק מראפשיין זי"ע, "והם לא ידעו דרכי", כלומר כשלומדים בבית (הנקרא בלשון יודיש "היים"), אין יודעים הדרך הישר, רק צריכים לקבוע שעורים דייקא בבית המדרש, ולזה כווננו חכמז"ל באומרם (קידושין ל' ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש. וזהו הכוונה, בשעה שאמרו בני ישראל נעשה ונשמע, שהם מוכנים לקבל את התורה, מיד אמר להם הקב"ה ויקחו לי תרומה וגו' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, קאי גם על בתי מדרשות ובתי כנסיות הנקראים מקדשי מעט, כי הקב"ה משרה שכינתו בתוכם, ושם יעסקו בתורה, ואז לא יוכל היצחק"ר לשלוט בהם. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תמיהות וישובים

הערה בדברי הרשב"ם, ובדברי מהרש"א

הרשב"ם בפירושו על התורה בפרשת בשלח עה"פ ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא, כתב וז"ל, ואני אומר, מן, הוא תרגומו של מה, ולפי שהוא לשון מצרי, ובאותו לשון היו רגילין, כתבו משה באותו לשון שאמרו, עכ"ל. הנה במדרש רבה בפרשת אמור (פרשה ל"ב, ה') איתא, בשביל ר' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את שמם ואת לשונם וכו'. הרי שאף בהיותם בארץ מצרים נופא לא דיברו בלשון מצרי, ומכש"כ בהיותם במדבר.

איתא במס' סנהדרין דף ק"ח ע"א, שאנשי דור המבול אמרו לנח קורם המבול, לא נפנה דרך כרמים. והפי' הפשוט הוא כפירש"י, שלא נסור ולא נפנה את דרך הכרמים אלא כל שעה נלך בהם, דהיינו שלא נחזור מסורנו אלא נלך בשבילי הכרמים בררכים משובשים בקוצים וברקנים. והמהרש"א בחירושי אגדות שם כתב, שהיו מבזין ומנטרין דרך התול את נח על קלקולו, ואמרו לו, אתה הוא תחלת הקלקול במה שנשעת כרם, עיי"ש. ולכאורה קשה, דהרי המדובר הוא על אנשי דור המבול, ונשיעת הכרם היתה לאחר המבול, כמבואר בהריא בקרא, וצ"ע.

רפאל אהרן כץ
קרית באבוב, בת"ם

תעודות וממכרות

קלח.

בעז"ה.

כבר העידו גדולי הדור חכמי הזמן הי"ו על מעלת תהלת הרב המופל' בתורה מו"ה פייבש גרידץ נר"ו, גם אנכי מצאתיו קנקן חדש מלא ישן שדעת זקני התורה נוחה הימנו בחיותי מפלפל עמו בכמה שיטות הש"ס והפוסקים ומצאתי ראיתי כחו יפה בעיון ובסברא, ועם היותו בלתי צריך לעדותי שכבר נחקרה עדות הגאונים שקדמוני, חזי מאן גברי רברבי דאסהידו עלוהי, הנה נעתרתי לו להיות נטפל לעושי מצוה להודיע את נדיבי הגלילות האלה את יקר תפארתו הרב המופל' מו"ה פייבש הנ"ל, למען יכברוהו ולתמך ידו בכל המקומות אשר יעבר, ער אשר יניח לו ה' לתור לו מקום מנוחה במקום אשר יבחר ללמד ולהורות את בני ישראל, והא"ל יגמל לאיש כחסדו, איש כמתנת ידו. קרעפעלד טו"ב מנחם תקפ"ד לפ"ק. יהוד' ליב קארלבורג חפ"ק קרעפעלד והגלילות יע"א'.

קלט.

בעז"ה.

בשבטי ישראל אוריע נאמנה, כי גודעתי בפה ווארשא, מעלותיו ומרותיו של מע"כ הרב החרף ובקי השלם, וירא ר' מהולל, כקש"ת מוהר"ר יצחק בהרב מו"ה יצחק ז"ל ראבינאוויטש², כי יפרוש כנפיו לעוף ביעף על שדמות התלמוד והפוסקים, ולערוך מערכת הפלפול בהלכות, אילן ששרשיו נטועים בעיקרי תורה"ק, ונופו נוטה למקום טהרה, טהרת הלב לאבינו שבשמים, וד' חננו גם בלשון למודים לרוות אף לזולתו, בכפי תבונתו, באמירה הממשיך לבו של אדם, וכבר סמכותו הגאון המנוח מוהר"ח ז"ל אבד"ק ווארשא זצ"ל³, הברלו החיים הגאון מוהר"ב מייזלש נ"י אשר כעת אבד"ק ווארשא⁴, והגאב"ד מהר"י נ"י אבד"ק פרנא⁵, והגאון אבד"ק קויל נ"י, כולם מתנבאים בסגנון אחד כי הרב מהר"צ הנ"ל הוא אשכול התורה בחכמה מצומדת, לכן גם אנכי מצאתי חובה לכבודה של תורה לסמוך ידי על האי גברא איש אשר אלה לו, וברכת ד' מלא, הוא יורה והוא ידון, וראוי הוא לקבלו לרב ומורה במקלות ישראל, ובטחוני שלא יצא מכשול ח"ו מתח"י, והמשתדל לטובתו, יגדל ויאדיר שלותו.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"א.

(2) הגאון מוה"ר יצחק ראבינאוויטש זצ"ל ה' חתן אחיו הגאון מוה"ר בנימין דוד ראבינאוויטש זצ"ל מגיר מישרים דק"ק ווארשא. שימש כאבד"ק משענסמיחוב, ונרפס ממנו ספר נדבות פי. נפטר ביום ד' כסלו שנת תרכ"ט לפ"ק.

(3) הוא הגאון מוה"ר חיים ראוידזאהן זצ"ל.

(4) הוא הגאון מוה"ר דוב בעריש מייזלש זצ"ל.

(5) הוא הגאון מוה"ר ישעי' מושקאט זצ"ל.

הכ"ר הבעה"ח לכבודה ש"ת ולומדיה, היום יום ד' ו"ך תמוז שנת התורה (תרמ"ז) לפ"ק ווארשא יצ"ו, דרך עברי לאה"ק ד' יביאני לשלום.
נאום הק' משה יהודה ליב בן הרבני מו"ה בנימין זללה"ה⁶

קמ.

ב"ה.

ויהי דו"ר בא ער הראש, ה"ה ידירי הרבני המפואר המופלג באורייתא, חרוץ ושנון, זית רענן, יפה פרי תואר מלא ברכת ד', חריף ובקי, מעמיק ומסביר ומכוין להלכה, אשרי שלו ככה, כש"ת כמו"ה דוד פריעדמאן נ"י⁷, זה ששה שנים יושב בשבת תחכמוני על התורה ועל העבודה בק"ק צעהלים בצל החכמה כבוד חותנו הרב הנאון תפארת ישראל ונזר המדינה כקש"ת כמו"ה מנחם כ"ץ⁸ ה' יאריך ימיו ושנותיו — חכמה יש כאן, זקנה יש כאן — וישם עליו עינו לטובה ויפקידהו על בית נכאתה פקיד נאמן על משמרתו משמדת הקדש, הוסיף דעת הוסיף חכמה בלמוד עם בחורי חמד בהתמרה נמרצה ויעש כוונים, עם תלמידים הגונים, ויוסף ד' רבר בו תורת אמת בפיו ותוכחת חסד ומוסר השכל על לשונו בשיעורין קבועין ומדרשי אגדה ליקרי ערך בעלי בתים חשובים בקהלתו, והשלישי הכי נכבדה, הוראתו או"ה בלמוד ושמוש גדול יחדיו מותאמים יתלכרו ולא יתפרדו ומה מגהו יהלך. מי יתן ויתחנכו וישמשו כל באי שער הלכה כמוהו בלמד ושנון בשימוש ורגילות, בתיקון ומנהג תחת פקודת איש גאון ישראל ממבשרי שלישי ה"י.

והנה נדרשתי לאשר שאלוני, נמצאתי לאשר נתבקשתי, מאת ידי"נ הרב"ג מוהר"מ כ"ץ נ"י, לתת פאר התרה על ראש חתנו הרב הנכבד נ"י, ואין מסרבין לגדול כי"ב, ואם כי כמעט כנדר גדרתי בערי שלא לתת התרה לשום איש, אמנם חשבתי למשפט כי אין כאן יציאה חוץ לגדרי, כי הרב המופלג החריף מו"ה דוד פ"מ נ"י, כבר מעוטרת בעטרת חכמים, כבר מוחזק בחזקה גדולה ונפלאה אשר אין

6) הוא הנאון מוה"ר משה יהודה ליב זילבערבערג זצ"ל. נולד בעיר לאנטשין בשנת תקנ"ד לפ"ק לאביו הרבני מו"ה בנימין בינוש זילבערבערג. שימש כאב"ד בק"ק קאווייל, שערפסק, ראברי, לאסק, ולבסוף נתקבל לאב"ד קוטנא. בשנת תרי"ז לפ"ק עלה לאה"ק ונתיישב בירושלים עיה"ק. נרפס ממנו שו"ת זית רענן, וספר תפארת ירושלים על משניות. נלב"ע ביום ג' לחורש שבט שנת תרכ"ה לפ"ק. — תעורה זו הניעה לידינו מאוצרו הטוב של ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

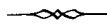
7) נולד בעיר קעטש בשנת תרי"א לפ"ק לאביו הנאון מוה"ר ישראל פרידמאן ראבר"ק ווערבווי צ"ל. למד בפרעשבורג אצל הנאון בעל כתב סופר צ"ל. בשנת תרל"ד לפ"ק נשא אשה בתו של הנאון מוה"ר מנחם פרויסטיץ אבר"ק צעהלים צ"ל. אחר חתונתו נתקבל לדומו"ץ בק"ק צעהלים, ובשנת תרנ"א לפ"ק נתקבל שם לאב"ד למלאות מקום חותנו. קצת מחירושו נרפסו בספר „תולדות וחירושי ר"מ פרויסטיץ" (בני ברק תש"ן). נלב"ע ב' רר"ח אדר שנת תרס"ו לפ"ק.

8) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"ג עמוד כ"א.

ערוך עלי'. גם אנכי הצעיר כבר פלפלתי עמו הרבה פעמים בפלפולא אורייתא ויהי לי שעשועים עמו בדבר הלכה ומצאתיו מלא ברכת ר' ערוך בכל ושמור תורת אמת בפיה ויראת ר' טהורה ונאמנה בלבו, מוסיף לקח על שפתיו בדבש וחלב תחת לשונו. כל מן דין סמיכנא לנא ולכל ב"י יורה יורה ידין ידין כאחד מחכמי שער, מובטחני ביראתו הקודמת לחכמתו כי בעזה"י ימנה עם מחזיקי דת קדש ואת פושעים יפגיע, והי' לתפארת מקהלת ישורין אשר תבחר בו, ברוך מעמו וברוך הוא! ואני תפלה לא-ל חי, שיוסיף ר' ימים על ימי חותנו ירי"נ הרב הגאון צבי ישראל ופאר עדיו נ"י, ויאציל עליו עוד מברכתו ברכת ר' היא תעשיר ותאשר, אף גם הוא יגדל ויצמח למעלה, יהי ר' עם דו"ר ובכל דרכיו ישיג יציין יפרח יעשה חיל בין חכמי שער, ויקן שם בין נריבני עם היושבים על כסא הוראה לתורה ולתעודה.

הן תוי כתבתי וחתמתי פק"ק א"ש יום ב' פ' ויחי שנתרמ"ב לפ"ק.
 הצעיר שלום קוטנא⁹

(9) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ד עמוד נ"ג. העתקה מהורמנא הלז קבלנו מאת ידידנו האב"ד חוקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעספלער נ"י. בדרך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ליעבער נ"י להולדת הבן
להרב אברהם משה שא"י נ"י ממאנסי מגיד שיעור בישיבת בית בנימין להולדת
הבן

להאברך היקר ר' אהרן ברוך הכהן לעבעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אליהו יהודה (בר"י) שפיעלמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אלכסנדר האכהייזער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון אברהם וואקסמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף מנחם בראווער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף יצחק פרנס נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב משה יונה הלוי גאלדשטיין נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' יקותיאל ארי' ליבוש הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' ישעי' היילפרין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדיל מאשקאוויטש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי ארי' כהנא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יהושע הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה יחזקאל הלוי שולמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה גרינצווייג נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י להולדת הנכר
להנה"ח מו"ה שלמה יצחק בריננער נ"י מבני ברק להולדת הנכר
להאברך היקר ר' שמעון שימאנאוויץ נ"י מחיפה להולדת הבן
יוזב לנדרם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם שלמה ד'אנקאנא נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להנה"ח מו"ה אברהם אהרן וועטשנער נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
להנה"ח מו"ה אהרן יודא מינצער נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' גבריאל אייזען נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' זאב וואלף שטויער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה חיים פישגרונד נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע חיים רובין נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה יהושע העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' יוסף שמואל לעמעל נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יעקב דוד פריעדמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי וויינבערגער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה משה שמואל אמענט נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' עזריאל אביגדור ברינגער נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פסח קעססלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פסח קטן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל ישראל שניטצלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם יחזקאל הכהן שלאף נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב
 בלונדון לנשואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה בנימין גאלדמאן נ"י לנשואי נכדתו תחי'
 להרב משה דוב סאלאנט שליט"א ראש הכולל דחסידים באבוב בירושלים עיה"ק
 לנשואי נכדתו תחי'
 להאברך היקר ר' צבי ארי' הלוי שטערן נ"י תלמיד ישיבתנו לנשואי
 להאברך היקר ר' צבי חיים מאנדלבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנשואי
 יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

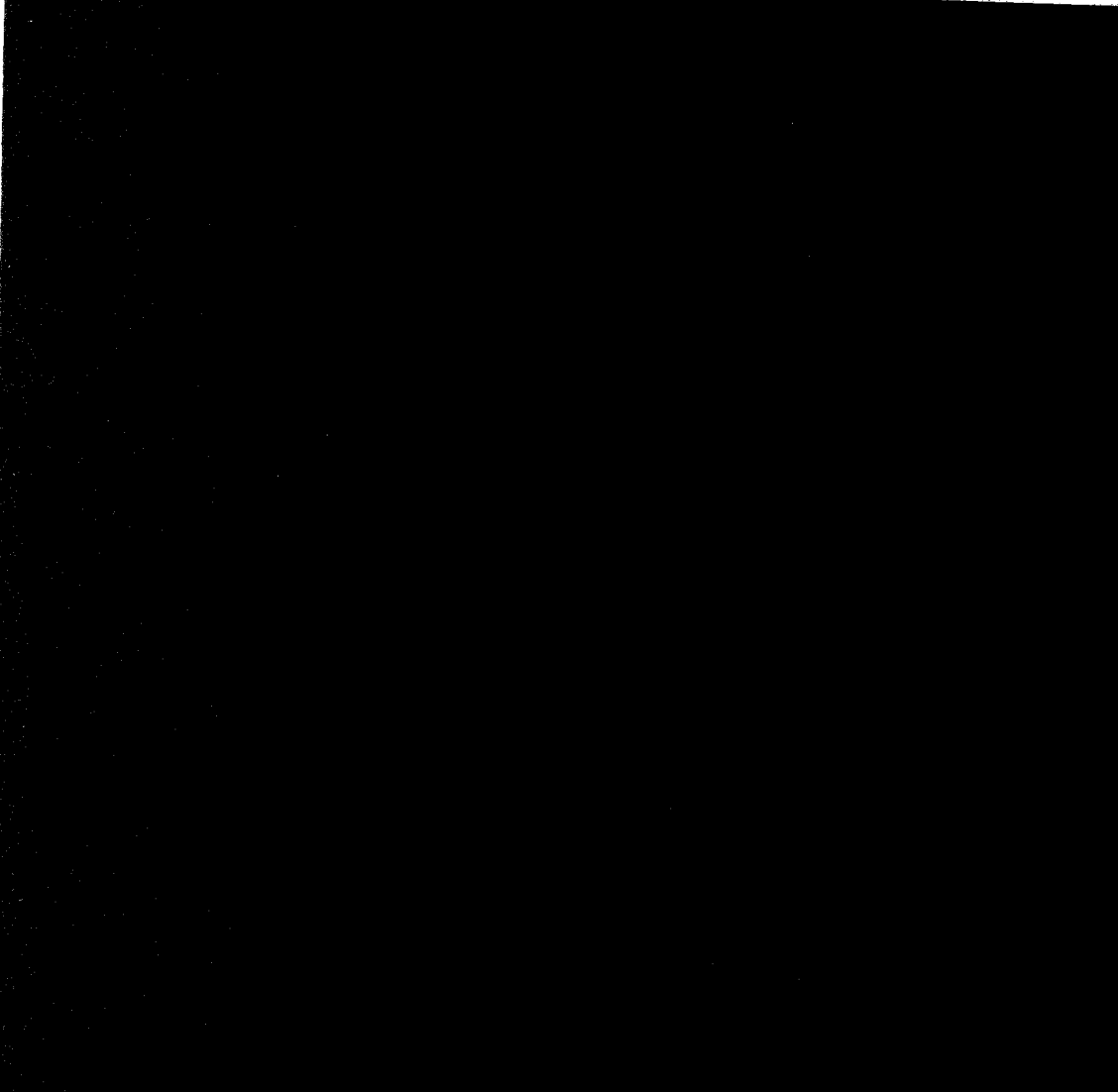
ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלי' דוד זיידמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מרדכי יחזקאל נ"י
 ולהותנו הנה"ח מו"ה ישראל בייגל נ"י לאירוסים בנו-נכד' הב' החתן
 הנעלה כמר שמואל לייב נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה בנימין אפרים פישל שטיעל נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה בנימין חיים כ"ץ נ"י מבני ברק לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב צבי זענער נ"י לאירוסים נכדו הב' החתן הנעלה כמר חיים
 מילער נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יצחק זאב פארסטער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה גימפל נ"י לאירוסים
 בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלמה פערל נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להב' החתן הנעלה כמר דוד ארי' קנאבלאך נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים
 להב' החתן הנעלה כנש"ק כמר יעקב לייב גאלדשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו
 לאירוסים

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט"ו קונטרס ה' (קמ"ה) אדר א' וב' תשנ"ב

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ד פרשת שמיני כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ה כענין מסים של הקהלות, ועוד הגאון ר' משה חאגיז זצ"ל
 טז כמס' ברכות ל"ט ע"ב הגאון ר' זעקל לייב ממיכלשטאט זצ"ל
 יח כמס' מגילה י"ב ע"א הגאון ר' אהרן קוטנא אבד"ק טאטום זצ"ל
 כ תשובה על ענינים שונים הגאון ר' יוסף הלוי אבד"ק פערעיאסלעוו זצ"ל
 כה בדין משלוח מנות לקטן הגאון ר' ישכר בעריש גרויבארט אבד"ק בענדין זצ"ל

מדור אגרות קודש

כו מכתב מהגאון ר' אברהם וואלף האמבורג מפיורדא זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כט כענין עדי פוטח הג"ר מאיר אריק אבד"ק טארנא ז"ל
 לג בדין מניקת הג"ר משה מרדכי עפשטיין אבד"ק סלאבארקא ז"ל
 לה הערות על שו"ע י"ד ח"א הג"ר יחזקאל יונגרייז דומ"ץ דק' פרעשאב הי"ד

מדור פלפול והלכה

לח שטר טשעק אם יש לו דין כסף הרב מוה"ר נתן נעשטעטנער שליט"א
 מה חטאת ששחטה לשם חולין הרב משה הלוי האפמאן נ"י

עולת שבת בשבתו

נ ליקוטים יקרים לשכתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישובים

נר הערות קצרות בענינים שונים

מדור תעודות וסמיכות

נז כתב „הורמנא“ הגאון ר' יעקב גינצבורג מפראג זצ"ל
 נח כתב „הורמנא“ הגאון ר' מרדכי בנעט אבד"ק נ"ש זצ"ל
 נו דקדוקי סופרים
 נח מכתבים אל המערכת
 סה ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1992

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום ה' לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק
אמנו החשובה

מרת יאכעט בת מו"ה נתן נטע הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה רפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לערניצער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק
חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליהו הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

תחינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים
וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח ע"י בניהם וחתניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאס-אנושעלעם, קאליפארניע

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת שמייני

ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת וגו' כי היום ד' נראה אליכם, ויקחו את אשר צוה משה אל פני אוהל מועד ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ר', ויאמר משה זה הרבר אשר צוה ד' תעשו וירא אליכם כבוד ד'. ודקדקו המפרשים הלא כבר עשו בני ישראל ככל אשר צוה להם משה, וא"כ למה אמר להם, זה הרבר אשר ציוה ד' תעשו, מה יעשו נוסף על אשר עשו. ובילקוט איתא ויאמר משה זה הרבר אשר ציוה ד' תעשו, אמר להן משה אותו יצר הרע העבירו מלבבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום וכו' ותהא עבודתכם מיוחדת לפניו וכו'. וצריך להבין הכוונה, איך מרומזו כן בפסוק זה. גם איתא בילקוט, ויהי ביום השמיני, מה תלמוד לומר ויהי, מלמד שהיתה שמחה לפניו במרום כיום שנברא בו העולם, במעשה בראשית הוא אומר ויהי ערב ויהי בוקר, וכאן הוא אומר ויהי ביום השמיני, וכיון שכלו ישראל את מלאכת המשכן, בא משה וברכן, מהו הברכה שברכן, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, והם אומרים ויהי נועם ד' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ואיכא למידק למה הוצרך לברכם על השראת השכינה, הלא כל תכלית בנין המשכן הי' שיישרה הקב"ה שכינתו בתוכה, כמאה"כ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כ"ה), גם צריך להבין לשונם הכפול, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ומעשה ידינו כוננהו.

וכרי לבוא אל הביאור, נקדים דברי כ"ק אא"ז הנה"ק מצאנו זי"ע בספה"ק רברי חיים (פ' נצבים) עה"פ אתם נצבים היום כולכם לפני ד' אלקיכם, ומפרש מה שאמר לשון נצבים, דהנה אנשי כנסת הגדולה תיקנו לנו בימים הנוראים להתפלל על ענינים גופניים, כגון כתבנו בספר חיים טובים, כתבנו בספר פרנסה וכלכלה, ולכאורה קשה רהלא בזה"ק הפליג מאד בגנות אותם המתפללים בימים הנוראים עבור צרכי עצמם, ואמרו שם שהם צווחין ככלבין הב הב, הב לן חיי הב לן מזוני, וא"כ למה זה תיקנו חז"ל להתפלל בימים הקדושים האלה עבור צרכי הגוף שהוא מגונה כל כך, ואף שכתבו בספרי קורש דמה שתיקנו ז"ל להתפלל עבור חיים טובים, הכוונה על חיי הנפש, שהוא ענין רוחני, וכן פרנסה היינו תורה ומצות שהם מזון הנשמה, מ"מ קשה למה תיקנו ז"ל לשון זה שישעו בה המון עם שאינם מבינים ויבקשו על חיים ופרנסה בעוה"ז, הלא יותר טוב הי' לכאורה לתקן שיתפללו בפירוש על קיום התורה והמצות ולבקש עבור הגאולה שלימה.

ומבאר רלכן תיקנו חז"ל להתפלל כן, כי באמת הכוונה על שתייהם, דהנה אמרו חכמנו"ל (ר"ה י"א ע"א) אריב"ל כל מעשה בראשית נבראו לדעתם ונבראו לצביונם, ופירש"י ששאלם הקב"ה אם חפצים להבראות ובאיוזה דרך הם רוצים להבראות. ולכאורה יש לתמוה עם מי ריבר הקב"ה ולמי שאל אם רוצים ליברא שרם כל יציר נברא. אכן הענין, דהנה לפני בריאת האדם אמר השי"ת נעשה אדם

בצלמינו וגו', ואמרו חכמיו"ל שנמלך הקב"ה בנשמותיהן של צדיקים, ר"ל דאז כבר היו הנשמות צרורים בצרור עליון במקור הנשמות בכסא הכבוד, ועמהם נמלך הקב"ה לפני בריאת האדם ושאל אותם אם רוצים להבראות ובאיזה אופן רוצים להבראות, ונשמות הצדיקים ראו דלולא הרחבת הדעת וכל צרכי הגוף אי אפשר לעסוק בתורה ולעבוד עבודתו ית"ש כדאוי, ולזה כשנמלך הקב"ה עמהם ושאלם איך רצונם להבראות, אמרו שיבראם השי"ת עם נשמות וכל טוב בעוה"ז כי ממנו נקח לעבוד את ר'. והנה ידוע דבכל שנה מתחדשת הבריאה והרצון הקרום כמו שהיתה בראשית הבריאה, וכמו אז נמלך הקב"ה בנשמותיהם של הצדיקים, כמו כן בכל ראש השנה הקב"ה כביכול חוזר ושואל מבני ישראל שהם עיקר הבריאה אם רצונם שיתחדש הבריאה בשנה זו ועל איזה אופן יחודש, ולכן תיקנו אנשי כנה"ג שנאמר ונבקש מלפני אבינו שבשמים שנאחנו חפצים בחיים ופרנסה והרוחה וכל טוב, ובדרך זה יחי' חידוש השנה, אך הכל לא לשובת עצמו של האדם, כי אם למלאות רצון הבורא ב"ה וב"ש, כי זהו כבודו ותפארתו שיהי' לעמו ישראל כל טוב, וכמו בראשית הבריאה כשיבקשו נשמות הצדיקים פרנסה וכל טוב הי' תכלית כוונתם למען יהי' מזה כבוד שמים ע"י שיהי' לעמו ישראל הרחבת הדעת לעבודה השי"ת, כמו כן עתה כשעומד האדם לבקש על נפשו בימים הנוראים, תכלית כוונתו הוא עבוד כבוד שמים, כי זהו תפארתו וחפצו ב"ה שיהיו בני ישראל בריאים וחזקים בכל טוב כדי שיוכלו לעבוד את השי"ת בשמחה.

וזש"ה אתם נצבים היום לפני ר' אלקיכם, זהו מדרגה נפלאה של דביקות בהשי"ת כמו בראשית הבריאה שנמלך הקב"ה בנשמותיהן של הצדיקים וכמו כן היום אתם נצבים ועומדים לבקש נשמות וכל טוב, לפני ר' אלקיכם, כלומר עבוד שיהי' מזה כבוד שמים לצורך עבודתו ית', עכרה"ק.

וכרברים האלו הובא בספה"ק אך פרי תבואה (פ' מטות ר"ה וידבר ר'), ששמע מפי הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל שהקשה על שני כתובים המכחישים זה את זה, רשלמה המלך ע"ה אמר כל פעל ר' למענתו (משלי ט"ז), ודוד המלך ע"ה אמר, עולם חסד יבנה (תהלים פ"ט). ואמר לכבוד, רשניהם אמת, ורדאי השי"ת ברא עולמו להטיב לבריותיו בחסד וברחמים, ושפיר אמר הכתוב, עולם חסד יבנה, רק רשום נברא אינו יכול לקבל הטוב מאת הבורא ית"ש זולת אם מגיע ממנו מקורם כבוד להבורא ית"ש, ולכן אמר, כל פעל ר' למענתו (וכאזו"ל בשלהי מס' אבות, כל מה שברא הקב"ה בעומו לא בראו אלא לכבודו), עכרה"ק.

ובדרך הזה פירש כ"ק אאמו"ר הגה"ק זצ"ל הי"ד בספה"ק קדושת ציון חלק שני, בנוסח רבון כל העולמים קורם הקידוש בליל שבת, וזכנו לקבל שבתות מתוך רוב שמחה ומתוך עושר וכבוד וכו' כי אתה הוא מלך הכבוד כי לך נאה כי לך יאה. ומרדקדק על מה שמתפללים על עושר וכבוד ואומרים על זה כי לך נאה כי לך יאה, הלא אמרו חכמיו"ל (חגיגה ט' ע"ב) יאה עניותא לישראל, וא"כ אדרבה העניות יפה ויאה לישראל.

ומבאר הכוונה, דהן אמת דיאה העניות לישראל כדי שלא יבואו לרדוף אחר המותרות שגורמת רעות רבות, רק יהיו רגילין להסתפק במיעוט, אבל במה שנוגע לעבדות ד', לזה יאה העשירות לישראל, כי על ידי זה יוכלו לקיים מצות ד' בהידור, ולעבדו מתוך הרחבת הרעת בלי שום מניעות מרוב כל, כידוע מספח"ק נועם אלימלך בליקומי שושנה על אוז"ל אשריך בעוה"ז וטוב לך בעוה"ב, שכדי לזכות לחיי בעוה"ב צריכין למעות בריוח בעוה"ז עיי"ש. ועשירות כזה גורמת להרבות כבוד שמים, שמהדרים במצות ובמעשים טובים ומרבים בצדקה. וזה שאנחנו מתפללים ומבקשים, וזכינו לקבל שבתות וכו' ומתוך עושר וכבוד, דהיינו שיחי' לנו מכל טוב, ואי ריאה עניותא לישראל, על זה מסיימים, כי אתה הוא מלך הכבוד כי ל"ך נאה כי ל"ך יא"ה, כלו' דאעפ"י שלנו יאה העניות, אבל לך שאתה הוא מלך הכבוד, וע"י העשירות יתרבה כבוד שמים, לכן תערב לפניך עשירותינו, כי לענין זה אררבה נאה ויאה העשירות לישראל, עכרה"ק.

ומעתה נבוא לביאור מקראי קודש שלפנינו, דהנה אז בראש חודש ניסן יום שמיני למילואים שבו הוקם המשכן ה' יום גדול ונשגב מאד ושמחה גדולה במרום, כמו שאמרו חכמנו"ל אותו היום נטל עשר עשרות, שהי' יום ראשון לירידת השכינה לשכון בתחתונים, והי' יום ראשון למעשה בראשית וכו', ולכן ה' בו התעוררות גדול בשמים להשפיע שפע טוב וברכאן דנפישין כמו הרצון הקדום בראשית בריאת שמים וארץ, ואמר כי היום ד' נראה אליכם, וכתב בספר מגלה עמוקות רתיבת נרא"ה אותיות אהר"ן, ותיבת אליכם"ם אותיות מיכאל"ל, ראהרן הכהן ה' מקריב קרבנות במשכן דלמטה, ומיכאל ה' מקריב קרבנות למעלה בבית המקדש דלעילא, ושניהם יחד המשיכו לישראל שפע מרובה של חסדים. וזו"ש ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ד', ר"ל שהיו אז באותה בחינה של אתם נצבים היום לפני ד' אליכם, כמ"ש כ"ק אא"ז הדברי חיים זי"ע הנ"ל, שנתעורר אז רצון הקדום כמו בראשית הבריאה כשנמלך הקב"ה בנשמות הצדיקים להיטיב ולהשפיע לישראל אך טוב וחסד, ולזה ה' משה רבינו עומד ומזהיר לישראל, זה הדבר אשר צוה ד' תעשו וירא אליכם כבוד ד', ר"ל עתה בעת רצון הזה כשיורדת מלעילא שפע רב, תזהרו מאד לבלתי תהי' כוונתכם עבור עצמכם כלל, רק כל מבוקשכם לצרכי עוה"ז יהי' עבור וירא אליכם כבוד ד', שיתרבה עי"ז כבוד שמים שתוכלו לקיים המצות ולעבוד לפניו ב"ה בלב שלם וברעה צלולה. וזהו כוונת הילקוט הנ"ל, אמר להן משה, אותו יצד הרע העבירו מלבבכם, ר"ל היצה"ר של גשמויות ותאוות עוה"ז תעבירו ממחשבותיכם, ותהא עבודתכם מיוחדת לפניו, שכל כוונתכם תהי' דק לכבודו ועבודתו ית"ש.

ועפ"ז יתבאר היטב הברכה שהאציל עליהם משה רבינו ע"ה, דהנה המשכן הוא שער השמים שהכל פונים אליו לשפוך שיחם לפני השי"ת, ושם הוא המקום שהשי"ת מאזין ומקשיב לתפלת כל פה ברחמים ורצון ומשפיע עליהם שפע רב וכל טוב, לזה כרך אותם משה, יהי רצון שתשרה השכינה במעשה ידיכם, ר"ל שבכל מפעל ידיכם אשר תעשו לצורך הפרנסה, ובכל משלח ידיכם, תהי' כוונתכם

עבור השראת השכינה, דהיינו בשביל שתוכלו לעבוד את השי"ת ולקיים מצותיו בשמחה. ועל זה משיבים בני ישראל ואומרים, יהי נועם ד' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו, ר"ל שכל תפלותינו וכל מעשינו בעבודת הקרבנות בבית הזה יעלו לרצון לפני השי"ת להריק עלינו נועם ברכתו והשפעתו הטובה עד בלי די, ואח"כ כופלים ואומרים, ומעשה ידינו כוננהו, כלו', שכל הכסף וזהב אשר יצטברו אצלנו במשך ששת ימי המעשה, יהיו נכונים אליו ית"ש, כדי שנוכל לעסוק בתורה ועבודת ד' כראוי בהרחבת הדעת.

קול רנה וישועה באחלי צדיקים

ברגשי כבוד ובלב מלא שמחה וחדוה
נשגב בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
מול הדרת קודש

עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולחתנא רבי נשיאה
הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א
ראש הכולל זכרון חיים דבאבוב

לרגלי שמחת נישואי נכדתו-בתו תחי'
עב"ג
הרב מו"ה אלימלך מנחם מענדל שטערן שליט"א

ויה"ר שהזווג יעלה יפה בבנין עדי עד
ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות
עם שמחה ונחת לכולנו, אכ"ר.

המערכת

בענין מסים של הקהלות, ועוד

מהגאון מוה"ר משה חאגיז זצ"ל⁽¹⁾

בעה"ת.

הן היום י"א ניסן שנת רבים מבקשי"ם (תצ"ב) לפ"ק, הקריב לפני אחד מבני הקהלה כתב בדרך שאלה, מבלי ידיעה מי הוא הדורש, מי הוא המבקש, מי הוא המסדר, טענות הצדדים, דחינו טענות מנהיגי הקהלה, וטענות היחיד סגולה, מערכה מול מערכה, המסדר וראי שהוא חכם ובקי, הואיל וסדרם כהלכה, כמעט שהיינו יכולים להחליט הרבר, כאמור שאלת חכם חצי תירוץ. אמנם אחר שקריתי וְשִׁנִּיתִי אותה, דרשתיה וחקרתיה ומצאתי רישא חרבונ"א וסיפא חרבונ"א, ושאין לי מה להשיב עליה, כי אם לומר דרין תורה לא ידענא. וידענא גם ידענא, דרין כזה לאו על ידי רמיא, כי אם על אדוני ארץ המה מעלת הרבנים גאוני הקהלות והמדינות, כי להם לבדם ניתנה הארץ לרין ולהורות בכל תרעומות הנופלים בין היחידים והמנהיגים, ומטעם אחר מצאתי חובה להיות נרחה מפני השעה, באשר כבר נודע לחכמים מ"ש רבותינו הפוסקים ראשונים גם אחרונים לנעול את הדלת לפני המורים שלא להשיב על ריב טענת ממון לאחר מהצדדים אפילו כשבאו בדרך סתמי, כנידן דידן שבאה השאלה הזאת בשם עיר חברון, וטעמם ונימוקם עמם הלא בספרתם מפורש ושום שכל בתשובות, הם אמת ודבריהם אמת וצדק, לכן אמרתי אשמרה לפי מחסום שלא להכריע ולא לגלות דעתי לא בכתב ולא בע"פ, פן חלילה ינוף צד אחד ידו על חבירו לומר האח האח, גם שלא להראות פנים וטענות שיכול כל צד בפני עצמו להוסיף על כל המכתב, דאם כן הרי זה אנו חלילה כעורכי הריינים, ועל כיוצא בזה ארז"ל חכמים הזהרו בדבריהם, אך ורק בזאת נאות לנו ולהם, אם מנהיגי אותה הקהלה ש"ן [= שיחיו נצח] והיחידים יצ"ו יתנו לעשות כמו שעשו בשנת ת"ע, ויכתבו כתב

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ג עמוד י"ט. — רבני השאלה (אשר עלי' סובבת תשובה זו) עם כל פרטי, נרפסו בשו"ת שאילת יעב"ץ חלק א' סי' ע"ח ועו"ש. והגאון בעל שאילת יעב"ץ זצ"ל הרפס שם תשובתו אשר השיב לבקשת הגאון מוה"ר משה חאגיז זצ"ל. גם הגאון מוה"ר משה מזרחי זצ"ל בספרו שו"ת אדמת קורש חלק א' סי' ע"ד כתב תשובה בענין זה. (וראה עוד בזה בכר"ש קונטרס קל"ה עמוד כ"ה מכתבו של הגאון יעב"ץ זצ"ל, ובכר"ש קונטרס קל"ו עמוד ל' מכתבו של הגאון מוה"ר רוד אופנהיים זצ"ל, ובכר"ש קונטרס ק"מ עמוד ח' מכתבו של הגאון מוה"ר אפרים העקשר זצ"ל).

ואורות שאלה השני אשר רן עלי' להלן בתשובה זו, ברין עברין אחר אשר רוצה לעלות לתורה וכיוצ"ב, עיין עוד בשו"ת שתי הלחם להגאון מוה"ר משה חאגיז זצ"ל בסי' ל"א שנרפסו שם כמה תשובות מגאוני רוד ההוא בנר"ו, וכן יש תשובה בנר"ז בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' ע"ט וסי' פ', יעו"ש.

תשובה זו הניעה אלינו מגני ידירנו הרבני החסיד הגנר הנכבד המפורסם מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנטווערפן. בדרך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

קומפרומיז, ויטילו כל טענותיהם בחיק אחד או שנים שיחיו נוחין זה לזה, דהיינו שידעו בטוב הנהגות הקהלות, והדרך הנכון להביא כל הרברים אל עמק שוה, לתווך השלום בין המנהיגים והיחידים, בכח שיהיה בידם לדון ביניהם ברין, או קרוב לו, ושם יפול המחלוקת ביניהם יהיו יכולים לצרף א' או שנים ושלוש כטוב בעיניהם, הכל לתכלית המבוקש מכל מנהיגי הק' ומדיחידים, להיותם לאחרים ולכלכל כל הרברים במשפט שיש בו שלום, אזי עם היות שידעתם שאין אני ראוי לכך, כי ידעתי ערכי עלי ערך קל השוה לכל נפש, אם אחיה ברור בשם מהצדדים כאמור, לא אמנע עצמי מלהטפל בתגר חמור כזה, ככל אשר תשיג ידי יד כהה, וחי' ישפות שלום לנו ולכל ישראל ורדיניהם.

נאם דורש משפט ואותב צרק, ומהפך בזכותן של ישראל, הוא משה זעירא דירושלם ת"ו האג"ז נר"ו

לאיש אשר על העדה, ערת מי מנה, אשר לו למנה, כל מירה טובה מרובה דון מינה ומינה, וימלא את הדעת ואת התבונה, ראש הממשלה הראשונה, יושב במחנה שכינה, מלא רוח חכמה ודעת ובינה, לוחם במלחמתה של תורה, וחידודא קודם לליבונה, ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וחי' עמו שהלכה כמותו ירבו בישראל, ראש גולת אריאל, מאן בעי סם חיי ידרוש מאתו ועלתה ארוכה, ואת עמי יורה דרך ישכון אור לשמור דרך עץ החיים הנצחיים שמורה וערוכה, ה"ה אלופי ומיורעי הגאון הרב המאור הגדול נ"י עה"ח פה"י ר"מ ור"מ אב"ד הישראלי כמוהר"ר דוד פנצי נר"ו מחיה עולם ברברו, יציץ עליו נזרו, נס"י. וחר דעמיה מתלמידיו של אהרן, בעל בעמו, ותחי המשרה על שכמו, הוא נאה לשמו, עוסק בתורה ושומר מצוה, מפליג עצה, הוא הורה זיוה והדרה, ותחי המשרה לשלום הניתן לו אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו, להכין אותה ולסעדה במשפט וצרקה, ה"ה אחי' ורעי התורני הרבני המופלג עושה פלא כמוהר"ר אביעזר שר שלום נר"ו, ברית ה' היתה אתו החיים והשלום נס"י.

ראשית בכורי קול האות הראשון, שלימות קרבו ויאתיון על שפת לשון, ודרוש אדרוש גדר דום מעכ"ת איש לפי מהללו, שלום לו שלום יעשה לו, כל לו ולהם הסמוכים זה לזה לרבות כל יחיד סגולה, פרנסיהם, ומנהיגיהם, וכל העוסקים עם הציבור לש"ש, המה יעמרו על הברכה, וחי' עליהם יחיו רגן ויפרחו כגפן, בקול שמחה וששון.

הנה אחר הקידה הראויה, זאת אומרת הקולות יחדלון בקול האות האחרון, ואמרי פי יהיו לרצון, הלא כה דברי להודיע לרום מעלת מורי ורבותי, רבחודש הראשון שעבר, הקריב לפני אחר מיחירי סגולה ריב ומדון זה בדרך שאלה, כאלו מארץ מרחק היא באה, ועם היות כי לא נביא אנכי, תל"י בן נביא אנכי חכם עדיף מנביא, ותיכף שקריתי שנים ושלוש רלתות, הרגשתי ראליה וקוץ בה,

ושהמסדר אותה היה חכם בעיניו ושלא הי' לי להרגיש מסתמיות שבה, המחלוקת זה היה שלא לש"ש, מצד עורכי הדיינים שהיו מכניסין באזני היחידים דברים הרברים אלו רברים שה"ן להם שיעור שיעורין רבנן, והסכמתי שלא להשיב שולחי דבר. אמנם להיות להשליח העמים עלי בהיותו הולך ושם, כדי לסלקו מעלי, כתבתי לו השתי שורות עליונות שעיני רום מעכ"ת תחזינה, והן עתה כאשר אורו עיני במכתב אלקים אלו הריינים דייני גולה הם המה מעלת מורי ורבותי הי' בכתב שכתבו וחלקו לי מכבודם, בהצעת אמתו של דבר כתובה בשם מעלת מנהיגי הק"ק יצ"ו מיום ו' כ"ר לחודש אדר שעבר (שלא הניעה לידי כי אם יום אתמול ד' אייר), ברכתי את ה' המבורך בכל לבי ובכל נפשי שהנחני בדרך אמת להיות מתון בדין, ושלא להשיב על דרך א"כ הוא, בדבר שהרגשתי בו שיש עליו עוררין, מבלי ידיעת שורשן ועיקרן של דברים מהשני צדדים.

ובכן עתה הותרה הרצועה שאוכל להשיב מחציין של דברים בגילוי דעתי לפני רום מעכ"ת הם המה מורי ורבותי, ואמרתי מחציין של דברים, לפי דעיקר התנאי שכתבתי לעיל שהוא עיקר אצלי חסר, והוא שהיחידים הי' להם להסכים ולהתחייב בקומפרומי"ס כמו שעשו בשנת ת"ע, ומעמי ונימוקי עמי שלא לחסום שור בדישו, וכדי להפסיק דעתם במקצת, לדעתי ראוי היה להביא לידי מרה זו, ואח"כ אם רום מעכ"ת מנהיגי הק' היו פוסלין לכל אותם שהם חשודים אצלם, שהם היו בעוכרי הקהלה, ושדעת שלישי יהיה רום מעלת הגאון שבקהלתם, כמו שנהוג בכל תפוצות ישראל, ומעשים בכל יום פה בג' ק"ק אלו יצ"ו⁽²⁾, אין מונעין דין ברירת הדיינים לצדדים, אפילו יחיד כנגד צבור, רק שהרב דעתו מכרעת, והוא עיקר כדי לצאת מכל חשש, ואזי לא הי' ספק אצלי שהיחידים היו מתחרטים על מה ששמעו לעצת העורכים לגד שלחן שאינו ערוך על שולחן מלכים ממלכי רבנן, והרין היה יורד ונוקב נגד התהום את ההר גבוה או נמוך שסמכו עליו.

באשר הדין פשוט ומבואר אצלי מפי סופרים ומפי ספרים הרשומים בלקט הקמח אשר לי על החושן המשפט בהלכות מסים באסיפת זקנים ה"ה רבותינו בעלי ההוראה ראשונים גם אחרונים ה"ה בספרתם כתוב וחתום בכתב הנשתווין, שהעליתי זכרון מקצתן של רבריהם בחלק י"ר ושהורפס באמשטרדם שנת תס"ז ע"ע [= עבר עלינו]. רהאמת יורה ררכו רהואיל ומנהג קדום הוא ברוב קהלות, שמעמיסים גם על הנכסים שהם חוץ למדינה לפרוע פרעות כפולות משלם, כרי להעמיד ולקיים חרות וקיום כלל הקהלה הואיל ולא סגי בלאו הכי בגלות המר שאנו בו, שטרי המדינות אינם מתרצים לכל ארם אלא א"כ מרצה להם מעות, ורצה הקב"ה ליכות את ישראל והבטיחם על כך, דעם היות דמה שנוטלין האומות אינו אלא פריון נפשם, עכ"ז לצרקה תחשב לנו, כמש"ה ונוגשיך צדקה, וכפי הצעת האמת שבכתב רום מעכ"ת, אני רואה רמנהיגי הקהלה שבמחנה קרשם ש"ן מרחמים על צאן הקרשים ומקילין עליהם יותר משליש הנהוג בשאר

(2) הכוונה על הג' קהלות, אלטונא, המבורג, וואנזבעק.

קהלות, א"כ אין ספק ראין גם אחד קטון או גדול שיוכל לערער ולעכב בידם, הכל כמו שהוא ברור ומבואר בכתב יד רום מעלת מורי ורבותי, דהם אמת ודבריהם אמת, וכל הפורש מהם כפורש מן החיים הנצחיים, ובם ידבקו כל זרע ישראל, כי יש ויש לסמוך על פסק דינם כאלו נגמר ע"י ב"ד של שמואל, וכל המהרהר אחריהם כאילו מהרהר אחר השכינה.

ומה מאוד תמהתי מראות שהמצא תמצא מי שבשם חכם ומכ"ש מי שבשם רב יתקרי, שיתן יד ליחירי סגולה, ולהטעותם בדרך ברברים שלא יעלה בידם לא מצד דין התורה, ולא מצד דינא דמלכותא, א"כ אפילו תימא כמו שכתבתי דמנהיגי הק"ק ש"ן יתרוצו גם בפעם הזאת להקריב משפט היחידים בזבל"א ע"פ קומפרומיז"ס, ואח"כ הדיינים יצדיקו את הצדיק בדינו, דהיינו בר"ת או בדינא דמלכותא, א"כ אנא יוליכו את חרפתם עורכי דיינים אלו אשר התעו את התמימי דרך וישרי לב אלו היחידים שנתפתו אחר דבריהם של אלו אשר לא יקומו ולא יהיו עומדין בדין בפני שום רב ודיין ומנהיג שיודע בטיב הנהגות קיום הקהלות שהוא קיומו של עולם.

והרי אלו היחידים יפסידו את ממונם, וממון כלל הק"ק שמחוייבים בו להפסידו, כדי לקיים את הציבור, שהוא העיקר וראש וראשון לכל דבר, שיש לנו ולהם, ולכל אשר בשם ישראל יכונה, מתורת חיוב להשגיח על קיומו והעמדתו, על פי דרך הרופאים המומחים ובקיאים שאינם חשים וחסים, על איבוד וחיתוך אבר א' או בוג' לתכלית שיתקיים דובו של גוף.

והנה כל מה שהקהלות ש"ן יפסידו בערכאות, מלבד שכפי הדין יתחייבו בו אותם היחידים, שהם יהיו גרמא בו, ושאר קנסות שיכולין להטיל הק"ק עליהם ועל זרעם אחריהם, הנה עון חילול ה' יתברך ותורתו לעולם, לא יהיה נמחק מהם ומזרעם, יען הוא מהדברים כמעט שאין להם כפרה עד ימותן, כנודע מספרי תורתינו הקדושה והמוסר האנושי והאלקי.

לכן זאת עצתי כתלמיד הדין בפני דבותי, דמאחר שאמרו ראין מלקין אלא א"כ מתדין, תואיל והדבר ידוע אצלי דאלו היחירי סגולה הם החולקים כעת עם הצבור, שמענו שהם מאנשי שלומי אמוני ישראל, וכעת עדיין שלמים הם אתנו, וכי בצדקתן וישרותם הם עומדים, דק שמצד הניצוח, יצדם אנסם והנחש השיאם להכנסם במחלוקת כזה שהוא נגד ה' ותורתו. — שדום מעכ"ת עם מעלת פרנסי ומנהיגי הקהלה שבק"ק מנשוב"ה ש"ן יקראו אצלם ליחירי סגולה אלו, ויקראו לפניהם את הכתב ומכתב זה שאני כותב ומודיעם על הן צדקי שהוא צדק, שהם מוטעים בדין, ואם יחזיקו במחלוקת, סופם להתחרט, כי מעולם לא ראינו יחיד או יחידים שעמדו כנגד צבור, שהצליחו במחלוקתם, וסופם היו כקרח ובעדתו, והיו צועקין ולא היו נענים, לכן קודם שחכמי ורבני ונאוני הדור ה"י, יסירו חרבם מתוך נבנם, אני מתרה בהם בשמם, ותחלה דרך בקשה ותחנה אני מתחנן ומבקש מהם בעשר לשונות שנקראת התפלה, תפלה למשה, תפלה לעני, נא בבקשה מיחירי סגולה אלו, שעומדין כנגד הצבור, ישמעו לעצת קטן שבישראל כמוני,

המייעץ אותן, ודורש שלומם טובתן ושלותן, דלהיות דשמא גרים להיות כמשה אוהב ישראל, על טובת הכלל והפרט אני יוצא ובא, להודיעם קושט דברי אמת, שמן הראוי והחייב מוטל עליהם להטות שכמם לסבול בכל מה שהסכימו בו רוב בנין ומנין מנהיגי הק"ק ש"ן, ובפרט שהיא הסכמה שנעשית בחבר עיר, הוא הגאון האב"ר שבק"ק ש"ן, ואם לפי דעתם, או דעת המסית ומריח אותם, צדקו רבריכם, הרי אני מגלה להם רעתי לש"ש, שהם מופעים ברין, ומעתה אני מתחייב שאם ח"ו לא יאבו לשמוע, וישעו ברבת המסיתים אותם, ויביאו הרבר לירי מחלוקת, באופן שתכנס יר זרים באמצע, עלי דירי להבטיחם, שהמסיתים והמוסותים יתחרטו, ויקבלו בעל כרחם הם וזרעם אחריהם חרפה ובוז, שלא יהיו יכולים לתקנו, בכל אלי נביות שבועולם, והנני הנני מוכן למלחמת חובה זו, שאינה רשות, ומוטלת על כל הק"ק שבגולה, לצאת לקראת נשק, וקהלה לקהלה תהיה נעזרת כראוי, וכאשר רום מעכ"ת ינלו את אזנינו שעריין המחלוקת במקומה עומרת, ולא אבו שמוע, אדעה מה אעשה, כי הנה נא כחי במתני להזעיק ולאספא אלי כל שרי צבאות ישראל מרבני גאוני ארץ, רבני א"י, ושוורקי"א, ושכנלות אשכנז, ופולין, וכל הקרובים, להסכים לכל רבריי אלה הברית ברית שיש בו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, ומעמר כללי הק"ק, כרי שהם גם הם יטילו גורא רבא ושום קבוע, בכל אותם הנותנין מקום בין בר"י בין בר"א, להפריד אלוף מעומר השלום, וקיום הק"ק ש"ן, דהיינו לבטל בענין המסים העריכה והקצבא שנעשת בהסכמת הוועד קטון וגדול שם הוא מוסכמת ברבני העיר, דעליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, הכל כמו שכתוב ומבואר בפסק רינס צרק ששלחו אלי מורי ורבתי ח"י.

וכי אקח מועד אעשה לו סמוכים דאורייתא, כמו שעשיתי בזמן הגאון הגדול כמוהר"ר יהודא בריאל זצוק"ל³⁾ בשאלה שנשאל משפט היתודים הדרים בעיר א', אם היו יכולים להטיל מס בזמן היריר, על הבאים מחוץ להסתחר, רודאי לא יבצר מהם רף אחד שנכתב ונחתם בעט ברזל ועופרת, על ענין זה, לזכות היחידים האורחים, ולהיות שהיה להם זכות, לא השגחנו על אנשי אותה העיר, שהיו רוצים להטיל, ולא פחות על א' מגאוני ארץ, שהיה מצד אנשי העיר, א"כ אם היחידים אלו היה להם זכות, למה זה ועל מה זה, היה לנו להעלים את זכותם, ומה ריוח מגיע לנו, אדרבה היינו מכריזין אותו ברחובה של עיר, למען דעת כל עמי הארץ, כי משפטי ה' אמת, וכי תל"י יש אלהים שופטים בארץ.

ובכן מובטח אני שאחרי שומעם היחירי סגולה את כל אלה הרברים הנאמרים בתום לבבי, המה יביטו ויכירו שאינם אלא להנאתן ולטובתם, וישו אזנם לקיים ולאשר את כל היוצא מפי רום מעלת מורי ורבתי ח"י בצירוף ראשי עם קודש מנהיגי הק"ק ש"ן, ובשכר זאת יפתח ה' להם את אוצרו הטוב, ונתן להם רחמים, ומן השמים ירחמו, בבני, ח"י, ומזוני רויחי, כנפשם טוב עם, באופן שלא יצטרכו לדקדק בענין צדקה וג"ח כזה, שהוא נוגע לקיום המרובים, בין עשירים בין עניים במשמע.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ח' עמוד ט"ו.

וגם מובטח אני ברום מעב"ת ה"ה מורי ורבותי כל ראשי אלפי ישראל יקבלו בשתי ידים הריצוי שיקבלו עליהם היחיד סגולה, ולא יטילו עליהם שום קנס גדול וקטון כלל, רק שיהיו עומדין בחזקתן חזקת כשרות לכל דבר, כי אין זה מן התימא, דלא ראו חובה לעצמן, כי כבר אמרו אין אדם רואה חובה לעצמו, ובפרט בזמן הזה שהכל להוטים אחר פרנסתם, והיה להם מקום לטעות ע"פ איזה חכם או רב שהוא ג"כ טעה לפי דעתו, עד"ש אני אמרתי בחפזי כא"כ, א"כ הרי אלו כמי שעשה ע"פ הוראת חכם שהוא פטור מקנס.

ואני תפלה ישמעני אלקי וישים בלבי של אלו ואלו כלם אהובים כלם קדושים שיכנסו דברי אלה באזניהם ויהיו נוחין אלא לאלו, ולא ישמע עוד ח"ו בשום ב"ד ומשפט שוד ושבר לא טענה ולא תלונה, והיה מעשה הצדקה שלום על דייני ישראל וישפות ה' שלום לנו ולחם.

כ"ד עבד נרצע לעבודת הא"ל, כותב בידים רפות, ובלב נשבר ונדכת, מבקש ומתחנן לפני רום מעב"ת, ה"ה מורי ורבותי ה"י, ומעלת פרנסי ישראל שבק"ק ש"ן, ומעלת היחידים סגולה, מליבא ענות עני כמוני הכותב בדמעי, ומתפלל יכנסו באזניהם כל דברי אלה, להנאתם ולטובתם, ולכבוד ה"י ותורתו, שהוא העיקר בכל דבר, ובזה ימצאוני מוכן תמיד לשרתם, נאם דש"ת ומתפלל בעד שלותם,

הוא משה זעירא דירושלים ת"ו חאגיז נר"ו

ולחיות דאמרו רז"ל שכר מצוה מצוה שבאה לידי לא אחמיצנה, והיא שנשאלתי במעשה שהיה באחד דשע בשמו יאקב איסקרולינ"ו שעבר על מצות החמורות שבתורה, בהם ע"ז, ג"ע, ויש"ר, גנבות נפשות וממון, ומחלל שבתות ועובר על ד"ח, דהיינו שגנב את אשת החזן, בעיר שהיה דר בה, מתחת בעלה, עם כל אשר לו בבית, והלך לו לערי הספרד ארצות השמר, והיה גרמא בנזקי הבעל, שמדאגת נפשו, אחר שעברו קצת שנים שהנואף והנואפת היו בספרד ותם הכסף, מפני פחד החקירה, ברחו ובאו להם לק"ק לונדריש, ובא הבעל לשם וגרשה, והלך לו אצל אחיו, והיה מתפרנס מן הצדקה, ומדאגת נפשו באבדת אשתו וממונו, מת בחולאים רעים, ובשעת יציאת נשמתו, כה אמר בידיו שעשה, שהיה מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותו, חוץ מהנואף והנואפת אשתו. לאחר ימים בא הנואף לדור באשר ימצא, וא' מהקנאים פגע בו ואמר ברחוב קריה, מי הביא רשע נואף כזה במדינה זו וצריך לגרשו, ומעשה שטן הצליח בידו, וכל עורב למינו ערב, מצא א' רשע כיוצא שהחזיק בידו, ויעץ אותו ע"פ דרכו, וע"פ השתדלות א' מקרובי אשתו, השיג להוציא כתב א' מחכם א' שכתב זה לשונו, מודה אני הח"מ היותי מזורז בשם יאקב איסקרולינ"ו כדי שאסדר לו התשובה שהוא חייב לעשות ולקיים בהשטרת החטאים החמורים אשר חטא, לפי שהיה מוצא עצמו מיצר ומתחרט, בהסכמה מוחלטת שלא לעשות עוד חטאים דומים לאלו, והנה בתוך שאר דברים שאמרתי לו, שבמקום שהי' לו להתמיד בבית הכנסת היה לו לעלות לבימה ובפרהסיא לבקש מחילה מהי"ת בלב נשבר, בהיותו

מבקש סליחה על חטאיו, ולכל הקהל על החילול שבהם גרם שיניח לגדל זקנו על איזה זמן, ושכבית הכנסת שהיה לו להתמיד תמיד שהיה לו לישב במקום השפל מהשאר וכו', וכרי שיחי' הרבר ידוע בכל מקום שיצטרך חתמתי זה מרי בק"ק פלוני ביום ט"ו תמוז שנת התפ"ה, כל הכתב הנזכר הוא כתוב בכתב לשון לעז, ושם החכם כתוב בלשון הקודש ראובן בן שמעון.

וזה נוסח המחילה אשר הוא אומר ע"פ ער א', אשר עלה לבימה, וכה אמר, אני בא כמו בעל תשובה לבקש מחילה לכל ישראל ולהקהל הקודש הזה על החטא שעשיתי נגד הי"ת, ובכן אני מבקש מחילה בלב מתחרט ומתנרב שמהיום והלאה להיות כמו יהודי כשר, ומקיים המצות של תורתנו הקדושה ושל החכמים, ולתת תשלום שלם להתשובה שסדרו לי ושלום על ישראל, וכתוב תחתיו, מכאן אני החתום מטה כמו חזן של הק"ק בית יעקב (שאין בו מנין בכל ימי השבוע ובשבת בדוחק), שעשה יאקב איסקרוליני' כל הנזכר לעיל, כרי שלעולם יורע האמת, אני חותם אותו בק"ק פ' ביום ב' אב שנת התפ"ה.

ומכאן כתבים אלו, שאלו לא' חכם אם היו יכולין לעלות אותו לתורה, מאחר שעשה כל מעשים רעים הנזכר, והחכם השיב יכולין אתם לקרוא לו, כי כבר הוחזק על פי חכם לבעל תשובה, ועל פי דבריו היו קורין אותו לתורה באיזה יום שבת שהיה כאן בבה"כ, כי מעולם לא התמיד בהליכתו לבה"כ, רק איזה שבת בתפילת הבוקר, ובמקום שהוא עומד מגלח זקנו בתער אפילו בחולו של מועד, נגד מה שנתחייב בו בנוסח שאלת מחילתו, מלבד מה שמוכר בחנותו ביום ש"ק. ויהי היום ומאת ה' היתה הנסיכה שבא א' מאחי העשוק המת, זקן בן פ"ב שנים ממשפחת רם, למקום שהנואף דר בו, וכאשר גואל הדם ראה אותו נטויו גרון, עושה מעשה זמרי ומקבל שכר כפנחס בבה"כ, שקורין אתו לתורה כא' מכשרי ישראל ונותנין לו ספר כל נדרי וכל כיוצא בזה שנוהגין בו כבוד כגוי אשר צדקה עשה, חם לבו ויתחמץ וצעק אהה ה' המבלי אין אלהים בישראל, אי שמים מי ראה כזאת ומי שמע כאלה דעדיין במדרו הוא עומד, ואינו בוש מפני, בכל המעשים אשר עשה נגד ה' ותורתו, ונגד אנשים, הרי זה אני ואחי אשר חטא לנו בהטלת פגם והשם הרע אשר הטיל בנו והממון שגזל מאתנו ודמים ברמים נגעו שמת אחי מדאגתו, ולכל ישראל נודע שעל עבירות כאלו שבין אדם לחבירו, אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו, והרי אחי, ולא רצה אותו, ולא מתרצה אליו כמ"ש בשעה שהתורה, א"כ מה לנו ולכתב עדות התשובה שהביא מהחכם שסידר לו, ומהמחילה שביקש בעלותו לבימה, דאפילו תימא שהכל אמת, הרואה יראה שכל אותו סדר תשובה אינו מספיק על כל העבירות חמורות שעשה בפרהסיא, ועל הכל אין לה זכר ושייכות כלל לעבירות פרטיות שישנם תחת ידו שהם בין אדם לחבירו, ובכן אין רצוני שיעלה לתורה, ושיהיו נוהגין בו שום דבר כבוד מצוה, עד שיעשה את שלו, וירצה אותי בריצוי כסף, אשר גזל וחמס את אחי, ושילך ויבקש מחילה על קברו פה בק"ק זה שהוא קבור, כמו שהדין נותן, ויקיים מה שנדר, כמחילה אשר ביקש לקיים מצות התורה ומצות חכמים, ולפי דעתי ממצות התורה הוא שלא יגלח זקנו בתער ומכ"ש בבה"מ, ובתורת קנס אני

רוצה שיניח לגדל זקנו עכ"פ ששה שנים, ואח"כ יעלה לתורה, ויהיו נוהגין בו כשאר בני ישראל, ובלאו הכי אצטק אל ה' נגד מי שמחזיק בידו, ושופך דמי, לראות איש בליעל כזה, עומד בחברת ישראל הכשרים.

ובחיות שאנשי אותו הקהלה שאלו עוד פעם לאותו חכם שאמר להם בפעם ראשונה שהיו יכולין לקרוא אותו לתורה, וסמך את דבריו על מה שכתב הרב בעל הג"ה בא"ח סי' קכ"ח סעיף ל"ה, ויש אומרים דאם עשה תשובה נושא כפיו, ויש להקל על בעל תשובה כרי שלא לנעול רלת לפניהם, והכי נהוג, ובסעיף ל"ז שכתב רבינו רמז"ל, יש אומרים דאם עשה תשובה נושא כפיו, וכן עיקר.

ואני בר פלוגתי, השבתי אותו רבר, ראין משם ראייה, רהנה ענין נשיאת כפים היא מצות עשה המוטלת לחובה על הכהן לברך את ישראל, א"כ הרוצח והמומר, אם עשה תשובה כהוגן, ודאי ריש סברא לומר רישא כפיו, שהיא מצוה שנתחייב בה, וכמ"ש בס' אלה המצות מצות שע"ה בפעם שנית שהורדפס, אבל נואף מומר כזה שאנו רואים ראין תשובתו כהוגן, מאן לימא לן דאנשי הק"ק מחוייבים לקרוא אותו לתורה שאינו מקיימה, בפרט שאפילו אצל רוצח ומומר כהן, אפי' שעשה תשובה הוגנת, ו"א דלא ישא כפיו, ובכן אם אותו חכם הורה דיכולים לקרוא אותו, אין בידו ולא ביד שום חכם לומר בדרך חיוב שמחוייבים לקרוא אותו, ושאני הוא (המורה) ריש איסור לקרוא אותו, ולא לייחסו בשם בעל תשובה, כל זמן שלא יקיים הנואף המומר הזה יאקב, דברי הזקן אחי המת העשוק שהוא ודאי גואל הרם ולו משפט הנאולה, ומאחר שמעשה רע כזה הוא בפגם משפחה, אם אינו רוצה למחול לו, הרשות בירו, ראין לך שם רע גרול מזה, שהנהגה היא גם היא היתה קרובת העשוק, אשר מעלה בו מעל, מחמת עוכר זה שהסית והדחיק אותה לע"ז ולג"ע, והוציאה מתחת בעלה לתרכות רעה, דוראי צריך להחמיר עליו, כי שערי תשובה, הוא בהתמדת מעשיו הרעים, ובחיות ככלב שב על קיאו כאמור, ננעלו לפניו, אם לא ע"פ הדרך ארבעה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש ג' ותשובה עם כל א' וא'. והרי זה מלבד שעבר על כריתות ומיתות ב"ד, ולא עשה תשובה הוגנת, הרי זה מחלל את ה' בחיותו הולך נטוי גרן, ומחלל שבת, ועובר על דברי חכמים, ר"ם יחשב לאיש ההוא שהחזיק בירו כי דמיו"ם בדמים בסילוא דלא מבקע דמא נגעו בהו רבנן, כי מגור מסביב סביב רשעים יתהלכון דוחו ולא יוכלו קום, הם וכל כיוצא בהם לא יאבה ה' סלוח להם. ואדוני ימחול שאני מגלה לו דעתי להחמיר, ורצוני שאם ארוני וכל רבנן סמיכי ב"ד ו"ב ובני ישיבתו יסכימו עמי לבוא על החתום, כרי להקים דגל התורה בתורה, ולחן ולחסד יחשב לי, ואם שנית יורני מדרכיו ולא אתי תלין משנותי, ואהיה מורה על האמת, ושלוש שניות.

כ"ד עברו נאמנו,

הוא משה זעירא דירושלים ת"ו חאגיז נר"ו

כותב בנחיצה רבה ביום לס' רבר אל כל עדת ב"י ואמרת אליהם קדושים תהיו, שנת ועברו אותו בתמי"ם (תצ"ב) לפ"ק.

במס' ברכות ל"ט ע"ב

מהגאון מוה"ר זעקל ל"ב ווארמסער ממכילשטאט זצ"ל⁽¹⁾

בסייעתא דשמיא בפרק כיצד מכריזין בסוגיא דפתיתין ושלמים.
[ברכות ל"ט ע"ב]. תוספת ד"ה אבל פרוסה וכו', תראו במהרש"א⁽²⁾. ויש לתרץ קושיות המהרש"א הכי, דתוספת נקטו פתיתין לאשמועינן דלא כסברת הטור, והוכיחו כך, שאין מעלת נקיי' וגדולה דוחין למעלת השלימה, אע"ג שהוא קטנה ופת קיבור, מכח התוספתא, ותדע דסמכו על ההוכחה זו הואיל דשני מעלות נדחין, דאל"כ היאך מביאין ראיי' מפרוסה לפתיתין, וק"ל.
ובלא"ה יש לומר לתרץ קושיות המהרש"א, דיש להבין נמי ברכינו מגן אברהם בא"ח קס"ח ס"ק א', ומיירי בפרוסת גדולות דכחי איירי פלוגתייהו, עכ"ל ע"ש. והוא לנגד דעת התוספת והרא"ש. ומה שיש לומר ביישוב התמיהה, הוא זה, דאע"ג דהתוספת והרא"ש סבירא דלשון פרוסה משמע קטנה, מכל מקום אין להוכיח, דשני מעלות, מעלה דנקיי' וגדולה, ידחו למעלת השלימה, אם הם ממין אחר, שאין מעלת החיטין דוחה לשלימה אפילו אם הוא גדול, אלא מכח הטעם דאקדמי' בקרא, והא דנקט פרוסה, דבזאת אשמועינן, דהטעם דאקדמי' בקרא אלים להקדים לחיטין, לא שנא גדולה או קטנה, דאפילו אם הוא פרוסה, ולא למימרא דנקט פרוסה למידק ולומר הרכותא דהטעם של אקדמי' בקרא גורם להקדים לפרוסה, ואם החתיכות של חיטין גדולים משלימין, לא איצטריך לטעמי' דאקדמי', אלא הטעם דאקדמי' איצטריך לתדווייהו, הן גדולה או קטנה. ותדע דהא בלא"ה ה' קשה מתוספתא המובא בתוספת ורא"ש, דס"ל מעלת הנקיי' וגדולה נדחין ממעלת השלימה, וזהו ראיי' לדעת המג"א הנ"ל שאמר ומיירי בפרוסת גדולות, רעל כורחין התוספת הכי ס"ל מכח ההוכחה הנ"ל, דאל"כ לא ה' יכולין להביא ראיי' מכח התוספתא.

ובאמת צ"ע התוספת והרא"ש שרצו להוכיח מן התוספתא, דמעלת השלימה אפילו כשהיא קטנה דוחה למעלת נקיי' וגדולה, הלא בתוספתא פרוסה איתמר, ופרוסה משמע שהוא קטן משלימה, ומנ"ל שאם החתיכה גדולה ונקיי' שיהי' נדחה מן השלימה (ואפילו כשהשלימה קטנה), אלא עכצ"ל הא דכתבו התוספת והרא"ש דפרוסה היא קטנה מן השלימה, אין הכוונה שלא יהי' במשמע נמי פרוסה גדולה, אלא כך הכוונה, דפרוסה שייך בתדווייהו, ופתיתין דווקא גדולים, ולכך הוכיח המגן אברהם ואמר דכחי איירי פלוגתייהו, כלומר, דעל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ר עמוד י"ח. דבר זה הועתק מכת"ק המונח באוסף של ירידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה אלעזר זאב יודאווין נ"י ממאנסי. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) זה לשון התוס' שם: פתיתין ושלמין ממין אחר, אפילו יהיו הפתיתין מפת נקי', והשלמין מפת קיבר, מברך על השלמין, כראיתא בתוספתא. והמהרש"א תקשה שם, מדוע שינו לשונם למימר פתיתין ושלמין, דמשמע גדולים וקטנים, דהו"ל פרוסה ושלמה דשון הן, יעו"ש.

כורחן גם בגדולות שייך פרוסה, דאי סלקא ארעתין דלא שייך בגדולות פרוסה, (וא"כ אין סתירה לדעת הטור, ראיכא למימר דנקט רבותא, ולזה איצטריך הטעם דאקדמי, ובגדולה באמת לא איצטריך, דבלא"ה דוחה שני מעלות), א"כ ה"ל למנקט פתיתין גדולים ונקיים ושלמים דמין אחד, דאיירי בהכי, ואין לומר דלא הוי ידעינן לפרוסה של חישין, דהא יש לילף מהכא, דכשם דדוחה שני מעלות דעלמא לשלימה, ה"ה פרוסה, ודו"ק.

והנה גם הרמב"ם בפרק ז' מהלכות ברכות צ"ע, שאמר מניח שלימה בתוך הפרוסה, ובש"ס איתא להיפך. ודוחק לומר איירי דקאי בשלימה נקט שלימה ופתח מה דסיים. ואין לומר דלא נפקא מירי אי נקט כלישנא דש"ס או כלישנא דנקט הרמב"ם, הלא תראו בתוספת שיש נפקותא, דמלת (מתוך) [בתוך] מורה על העיקר, וא"כ לגירסת הרמב"ם הפרוסה עיקר, ולגירסת הש"ס שלפנינו השלימה עיקר. ואם נאמר דרמב"ם ס"ל דהא דנקט הש"ס דמניח הפרוסה בתוך השלימה קאי אפלוגתא דר"ה ור"י, אז ה"י אתא שפיר דנקט הש"ס פרוסה בתוך השלימה, כי שם השלימה עיקר משום דקיימל"ן כר"י. ואין להקשות אם הרמב"ם סבר הכי, א"כ אמאי לא פסק הכי, דהא רב פפא הוא בתראי, ולישנא דרב פפא משמע דחולק, מדקאמר הכל מודים בפסח, מכלל דבשאר ימים אין להניח הפרוסה תוך השלימה, וס"ל להרמב"ם דלא פליג רב פפא אלא במין אחד, משא"כ בשני מינין, ולכך שינה הרמב"ם לישנא דרש"ס, להורות דפרוסה של חישין עיקר, ואע"ג דש"ס קאמר להיפך דשלימה עיקר, היינו משום דאיירי נמי במין אחד, והתם שלימה עיקר, דקיימל"ן שלימה מצוה מן המובחר, ובמין אחד נדחה מה דתנא תנא קמי' וכו', מכח דרב פפא, שאין לומר שיהי' נדחה אפילו בשני מינין, דהא בפסח איירי, ושם מין אחד הוא. ודוחק לומר שהי' לפני הרמב"ם גירסא אחרת בתנא תנא קמי', דהא בהלכות פסח איתא כהאי לישנא, מניח פרוסה בתוך השלימה.

והשתא דאתינן להכא, נוכל לומר דהי' קשה לרש"י, אם התנא תנא קמי' וכו' לא קאי אר"ה ור"י, אמאי קאמר מניח פרוסה בתוך השלימה, דמורה דשלימה עיקר, הלא בפרוסה של חישין ר"ה חישין עיקר, והכי ה"ל, מניח שלימה בתוך הפרוסה, אלא ע"כ רקאי אר"ה ור"י, אע"ג דקיימל"ן כר"י, מכל מקום התנא שתנא קמי' וכו' יש לו כח לפסוק כר"ה או כר"י או כתרווייהו, וא"כ לפי הנ"ל אפשר לומר דרש"י ורמב"ם בחרא שיטה קיימי. וצ"ע הלא הרבינו בית יוסף רצה לומר דרמב"ם לא ס"ל כרש"י, וצ"ע.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

במס' מגילה י"ב ע"א

מהגאון מוה"ר אהרן קוטנא אבד"ק טאטום זצ"ל⁽¹⁾

מגילה דף י"ב ע"א. שאלו תלמידים לרשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל באותו דור כלי' וכו' מפני שהשתחוּו לצלם וכו' אמר להם הם לא עשו אלא לפנים וכו'. ופירש רש"י, צלם של נבוכדנאצר הרשע, ע"ש. והקשה הגאון מהרש"א והרי"ף למה לא מפרש שהשתחוּו להמן, ע"ש. ונראה לישב, והוא דאיתא בסנהדרין דף ס"א ע"ב, פלוגתא אביי ורבא בעובד מאהבה ויראה, לאביי חייב ולרבא פטור. וכתבו שם תוס' (ד"ה ורבא אמר פטור) בשם יש מפורשים, הא דפוטרי רבא, היינו אם עיקר עבודה זרה נעשה בשביל אהבה או יראה, אבל אם הוא סתם עכו"ם, גם לרבא חייב, והא דלא השתחוּו מדרכי להמן, כיון שהי' חקוק על לבו צלם, ע"ש. והקשה מהר"מ, א"כ היכא הוכיח אביי מברייתא, יכול נעבד כהמן, והא גבי המן גם לרבא חייב. והנה מתחלה נראה לישב קושית מהר"ם הנ"ל, והוא דהנה בש"ע י"ד סימן ק"ן בהג"ה מובא בשם תרומת הרשן רשרי להשתחוּת להגמון כיון שלא משתחוּו בשביל צלם שלו כי אם בשביל שהוא שר, ע"ש. והנה נראה, לרבא דפוטרי בעובד מחמת יראה, וא"כ הוא שרי להשתחוּת להמן אף שהי' חקוק צלם [על לבו] כיון דלא השתחוּו בשביל צלמו רק בשבילו, וזה פטור כיון שהי' מחמת יראה, בשלמא לאביי אף דלשר שרי להשתחוּת, מכל מקום להמן אסור כיון שהי' בעצמו נעבד, אבל לרבא כיון דלהמן הוא שרי להשתחוּת, וכיון דלא הוא משתחוּת לצלמו, יהי' שרי, וזה שאמר לו אביי, והמן מחמת יראה הוא, וא"כ יהי' שרי להשתחוּת, ודו"ק ונכון.

ברם מהר"ם מיישב כיון דקחשיב להם, ע"כ אף בלא צלם אסור להשתחוּת, והמן לא גילה נגד העולם הצלם רק מול מדרכי, ע"ש. ולפ"ז מיושב קושית מהרש"א והרי"ף, כיון שרשב"י הי' אומר שהשתחוּו לצלם, והמן לא הראה לשום אדם הצלם כי אם למדרכי, ולפיכך מפרש רש"י צלם של נבוכדנאצר, ודו"ק ונכון. ודע שהר"ן בחירושויו על סנהדרין מפרש שם הך יראה הוא יראה מחמת סכנת נפשות, אבל בשאר אונסים גם לרבא חייב, ע"ש. והנה לכאורה לפי רעתו הנ"ל, אף אם הפסק הוא עונש מיתה אם לא ישתחוּת לו, מ"מ אם גלוי שאותו איש הנעבד לו איש ישר ורך לבב ומקבל שוחר כדרך שרים שמקבלים שוחר

(1) נולד ביום כ"ו לחורש אדר שנת תקנ"ד לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר יוסף קוטנא אבד"ק טאטום. למד אצל הגאון מוה"ר שלום אולמאן אבד"ק לאקענבאך, ואצל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר משה ליב אבד"ק באראניץ זצ"ל. בשנת תקפ"ט לפ"ק מילא מקום אביו כאבד"ק טאטום. נרפס ממנו ספר משחת אהרן עמ"ס נרה, וספר שארית יוסף על דעת זקנים מבעה"ת עה"ת, והרבה חידו"ת נשארו בכתובים. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום י"ד לחורש כסלו שנת תרל"ד לפ"ק. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק המונח אצל ירידנו האבד"ק היקר החשוב והנעלה מוה"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלקר נ"י. זכרה לו אלפי לטובה.

ומוחלין הכל, אז לכאורה גם לרבא אסור, וא"כ נוכל לומר שאסתר הוי יודעת שחייב מיתה הוי כיון שהיו משתחוים להמן, וכמו שפירש באמת מהרש"א והרי"ף דקאי על המן, וזה הוי אמרה לאחשורוש שאין עונש מיתה על ישראל, משום שנמכרתי אני ועמי להשמיד ולהרוג, כלומר, מי שלא יעבוד לו, ולפיכך ליכא עונש מיתה, בשלמא אלו לעבדים ולשפחות נמכרנו, מי שלא ישתחוה לו, החרשתי, ואמרתי כיון שהשתחוו ראויים לעונש, אבל כיון שהי' עונש מיתה, תו ליכא חיוב מיתה, ואם תאמר אולי איש רך לבב הוא, ולפיכך אמרה כאשר שאל אחשורוש לה מי זה האיש, כלומר, אולי איש טוב הוא, ועל זה אמרה, המן הרע הוא, ואין מוחל בשום אופן, ודו"ק.

ובזה פדשתי מה שאמר מרדכי, [רווח והצלח] יעמוד ליהודים ממקום אחר וגו', דהנה תוס' בסנהדרין שם מקשים, למה לא השתחוה מרדכי להמן, ותירצו בתירוצו ב' בשביל קידוש השם עשה כן, ע"ש. והנה כאן יש מקום לומר שחייב הי' עליהם בשביל שנהנו מסעודה, רק על זה קשה א"כ בשושן יהרגו וכו', וגם יש לומר בשביל שהשתחוו לצלם, וכמו שפירש מהרש"א והרי"ף דקאי על המן. והנה אם הוי בשביל הנאה מסעודה, משכחת ששושן ינצלו בזכות כל ישראל משאר מקומות, כי כל ישראל ערבים זה לזה. והנה איתא בהרא"ש בקידושין שנשים לא הוי בכלל ערבות. והנה אם כל ישראל ניצולין ומרדכי יהרג, אז לא הוי קידוש השם, כי אם יאמרו שנהרג בשביל שנתחייב בנפשו למה לא השתחוה, ויאמרו העולם שחייב מיתה הוי כיון [שלא] השתחוה להמן, דזה הוי רק לפנים ומחמת יראה, ולפיכך כרין עשו וניצולו, משא"כ מרדכי שעשה שלא כרין נהרג. וזה אמר מרדכי לאסתר, דע שמשכחת שיעמוד ריווח והצלח ליהודים בשושן ממקום אחר, כלומר, משאר יהודים משאר מקומות, שלא נהנו מסעודה, מכח ערבות יוצלו הם בצדקתם, ואתה לא הוי בכלל ערבות, ולפיכך תאבדי, וגם אנכי משכחת שיהרגוני ולא יהי' קידוש שם על ידי כי אם להיפוך יאמרו, שמתחייב בנפשי, ודו"ק.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

תשובה על ענינים שונים

מהגאון מוה"ר יוסף הלוי קאסעאווסקי זצ"ל⁽¹⁾
אבר"ק פערעיאסלעוו

ב"ה. יום ד' וירא תרמ"ג לפ"ק פה טשעהרין.

לכבוד האברך השנון מופ' ומופל' מוה"ר מיכל ב"ד ישראל.

מכתבו הניעני יום א', והייתי מוטרד מאוד ולא נפניתי עד כה, וכעת עיינתי במכתבו ע"ד אשר נתקשה בדברי הרמב"ם באיזהו מקומות של שבחים.
(א) בהל' ציצית פ"ג הלכה וא"ו כתב שהשעטנז מותר לעניין ציצית, שהרי התכלת צמר הוא ומטילין אותו בפשתן. וכוונתו למה דקאמר הש"ס יבמות (ד' ע"ב) תנא רבי רבי ישמעאל כל בגדים צמר ופשתים, ואמר רחמנא עביר להו תכלת, ותכלת עמרא. והקשה מעל, הלא הגמרא משני זאת הקושיא סד"א כררבא, ועיקר הטעם משום דררשינן סמוכין, ולמה לא כתב הרמב"ם הטעם משום סמוכין, וזה תוכן כוונתו בקיצור. הנה דע ידידי דיש פלוגתא בין הרמב"ם לתוס' הא דכלאים מותר בציצית אם הותרה לגמרי או רק רחוי', התוס' במנחות (דף מ' ע"ב) ד"ה תכלת, כתבו בשם ר"ת דכלאים בציצית הותרה לגמרי, ואפי' בלילה רלאו זמן ציצית, מ"מ אין בה משום כלאים, רלגמרי התיר הכתוב כלאים בציצית, וכיון דהותר בזמן מצותו הותר גם שלא בזמן מצותו, עיי"ש. אבל הרמב"ם שם פ"ב הל' ז' כתב, גזירה משום כסות לילה שמא יתכסה בה בלילה שאינה זמן חיוב ציצית ונמצא עובר על ל"ת עיי"ש, הרי סובר דכלאים בציצית לא הותרה לגמרי רק רחוי' מפני ההכרח שא"א לקיים מצות ציצית אם לא ע"י תכלת שהוא כלאים, אבל שלא במקום מצוה אסור, והרי מבואר הפלוגתא, דלר"ת דס"ל דכלאים בציצית מותר לגמרי אפי' שלא במקום מצוה, לשיטתו אויל דס"ל בש"ס כתובות דף מ' (תור"ה כגון) דפסק כשמואל רחוטי צמר פוטרין בשל פשתן, ושל פשתן פוטרין בשל צמר, רמזו דתכלת פטרה שכבר נעשה כלאים כו', ומזו דשני חוטי לבן של צמר פוטרין בשל פשתן שני חוטי לבן של פשתן נמי פוטרין בשל צמר, הרי דס"ל להתוס' בשם ר"ת כיון דהותרה כלאים בציצית הותרה לגמרי אפי' שלא במקום מצוה, מש"ה ס"ל דאפי' אם יכול לעשות ציצית בלא כלאים כגון בשלית צמר, אפ"ה מותר בכלאים כיון דהותרה הותרה. והרמב"ם דס"ל רלא הותרה לגמרי שלא בזמן מצותו, רק רחוי' מפני ההכרח

(1) נולד בשנת תר"א לפ"ק לאביו הרבני מו"ה זאב הלוי, והי' נכר להרח"ק מוה"ר אברהם דאביצענקר זצ"ל מתלמידי הבעש"ט זי"ע. בשנת תרכ"ז לפ"ק נתמנה למו"ץ דק"ק טשעהרין, ובשנת תרמ"ז לפ"ק נבחר לאב"ק פערעיאסלעוו. נרפס ממנו ספר דרכי החיים על שו"ע או"ח, ושו"ת נחלת יהושע. — תשובה זו הניעה אלינו מגזי ידינו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י. יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

רא"א בענין אחר, מש"ה ס"ל ראסור לעשות חושי לבן של פשתן בשל צמר משום דריש לקיש ראפשר לקיים שניהם, וס"ל רפליג ארשמואל וכמ"ש הכ"מ שם.

והנה לדעת ר"ת דס"ל רכלאים בציצית הותרה לגמרי, קשה דקאמר בש"ס יבמות (דף ר' ע"ב) ותנא רבי רבי ישמעאל מעמא רכתב רחמנא צמר ופשתים למדרש סמוכין, הא תנא רבי רבי ישמעאל כל בגדים צמר ופשתים ואמר רחמנא עביר להו תכלת, וקשה הא ע"כ איצטריך קרא למידרש סמוכין, דאם משום רבגדים הם צמר ופשתים ורחמנא אמרה ליעבד בהו תכלת, סר"א דרק רחוי' בעלמא כתב רחמנא משום רא"א בענין אחר שרי לעשות בהו תכלת, אבל היכא ראפשר בענין אחר מנ"ל דהותרה, ואפי' שלא בזמן מצותו כגון בלילה, מנ"ל דהותרה לדעת ר"ת, וע"כ איצטריך קרא למדרש סמוכין דהותרה לגמרי אפי' שלא בזמן מצותו, וזהו קושיא עצומה על הר"ת. ומחמת קושיא זאת הכריח הרמב"ם דלא הותרה לגמרי כלאים בציצית, דק דרחוי' בעלמא במקום מצוה, אבל שלא במקום מצוה אסור, ולא דרשינן סמוכין רק לדחות הל"ת במקום מצוה, אבל שלא בזמן מצוה אסור, מש"ה שפיר פריך בש"ס הא זה ידעינן מרתנא רבי רבי ישמעאל בגדים צמר ופשתים ואמר רחמנא עביר להו תכלת וידעינן דבמקום מצוה מותר, וא"ש לשיטת הרמב"ם.

ולפי"ז כל עיקרא הוכחת הרמב"ם דס"ל רכלאים בציצית לא הותרה לגמרי רק במקום מצוה, היא מחמת קושית הש"ס דפריך למה לי קרא למידרש סמוכין הא מרתנא דר"י נפקא וכמש"ל, דמזה מוכח דס"ל ראע"ג דררשינן סמוכין הוא רק רחוי' להתיר במקום מצוה, וזה ידעינן מרתנא דר"י. מש"ה א"ש דהרמב"ם בהלכה וא"ו רבא לאסור כלאים שלא במקום מצוה ואסור לעשות חושי פשתן של לבן בכסות של צמר משום דריש לקיש, ותיקשי עליו הא מדררשינן סמוכין נאמר רכלאים הותרה לגמרי אפי' שלא במקום מצוה וכשיטת ר"ת, לזה כתב הרמב"ם דהא רכלאים בציצית מוכח מרתנא רבי רבי ישמעאל כל בגדים צמר ופשתים וכקושית הש"ס ביבמות, רק הש"ס מדרשה סר"א כדרבא, הא בלא"ה הוי א"ש ראפשר להתיר כלאים בלאו סמוכין, וא"כ ע"כ הא דררשינן סמוכין לא הותרה לגמרי, ראל"כ למה הוצרך בש"ס לדחות סר"א כדרבא, ליתדן בפשיטות דאי מרתנא דר"י סר"א דרק רחוי' בעלמא במקום מצוה אבל לא הותרה לגמרי, אע"כ מדרצה הש"ס להוכיח מרתנא דר"י, ע"כ ראפי' לפי המסקנא דררשינן סמוכין ג"כ לא הותרה לגמרי אפי' שלא במקום מצוה, רק רחוי' בעלמא, היכי דא"א לקיים שתיהן כדריש לקיש. וזהו כוונת הרמב"ם דמביא כאן הברייתא דתנא דר"י, רבזה שכל את יריו להוכיח דלא כר"ת דלא אמרינן כיון דהותרה הותרה אפי' שלא במקום ובזמן מצותו, דלשיטת ר"ת לא ידעינן כלל מרתנא דר"י דהותרה לגמרי, ואיך רצה הש"ס להוכיח זאת מרתנא דר"י, אע"כ דלא כר"ת, ושלא בזמן מצותו כגון בלילה אסור, וה"ה חושי פשתן של לבן בשל צמר אסור, כנעל"ד כוונת הרמב"ם בזה.

אמנם ליישב שיטת ר"ת, דא"כ קשה קושיא הנ"ל, ומצוה ליישבו. וי"ל עפ"י מ"ש הרשב"א בחידושו ל"כמות רחא דקאמר הש"ס דלכך דריש סמוכין משום מופנה, הא אנן קיי"ל כרבנן דרדשי סמוכין אפי' היכא דלא מופנה. ורוחק לומר דכל הסוגיא הוא כר"י, וכתבו כיון דבא ללמד על הכל דכל מקום עשה רוחה ל"ת, ובכה"ג רבנן מודי דלא דרשינן סמוכין אם לא מופנה, וכי דרשינן סמוכין אפי' היכי דלא מופנה, ללמד על עצמו להתיר כלאים בציצית, אבל ללמד על הכלל כולו, דבעלמא עשה רוחה ל"ת, בכה"ג לכ"ע בעינן מופנה. ולפי"ז שפיר הקשה בש"ס למה לי צמר ופשתים למירדש סמוכין, הא אפי' בלא סמוכין ידעינן מתנא דר"י ללמד על עצמו להתיר כלאים בציצית במקום מצוה, וממילא מכח סמוכין ידעינן להתיר לגמרי אפי' שלא במקום מצוה אפי' היכי דלא מופנה, וממילא מוכח גם בעלמא דעשה רוחה ל"ת, כיון דבכלאים הותר לגמרי אפי' שלא במקום מצוה, ואפי' אם לא מופנה יש ללמוד מכאן דעשה רוחה ל"ת מטעם סמוכין אפי' אם לא מופנה, דללמד על עצמו ידעינן מתנא דר"י, ומסמוכין אפי' אם לא מופנה ידעינן דהותר לגמרי אפי' שלא במקום מצוה, וידעינן מכאן דעשה רוחה ל"ת, כן הוא שיטת ר"ת. אבל להרמב"ם נראה רוחק פי' זה, ופי' כפשוטו, וקשה לו קושייתנו כנ"ל, ומוכח מזה דלא הותר לגמרי רק במקום מצוה, אבל שלא במקום מצוה אסור, ולזה מביא כאן הלשון של תנא דר"י, להורות רמזה מוכח מדרצת הש"ס להוכיח מזה רכלאים בציצית שרי ואפי' בלא סמוכין, שמעינן דס"ל לסתמא דש"ס דלא הותר לגמרי רק במקום מצוה כמ"ש, ודו"ק.

(ב) הקשה מעל' על מ"ש הרמב"ם הל' איסורי מזבח (פרק ב' הלכה י'), דטריפה אסור למזבח מטעם הקריבהו נא, ומשמע רק מדרבנן כמ"ש הכ"מ בתירוק הא', הא כחולין (דף י"א ע"א) ילפינן דאזלינן בתר דובא, ורצה הש"ס למילף מרישא של עולה דלמא טריפה הוי, ומוכח מסתימת הש"ס דטריפה אסור למזבח מה"ת, וזה תוכן כוונתו. הנה ידע כבודו שיש פלוגתא בין גרולי הראשונים בהא דאינו ראוי מדרבנן אם הוא אינו ראוי גם מראורייתא, והמשנה למלך פ"ז מהל' תרומות נסתפק בדיון שכתב הרמב"ם שם, אם אכל כהן טמא תרומה טמאה אינו במיתה שנאמר ולא יחלל פרט לזו שמחוללת ועומרת. ומסופק המל"מ אם אכל תרומה שטחורה מראורייתא רק מדרבנן טמאה אם הוא פטור ממיתה מחמת שהיא מחוללת ועומרת, עיי"ש.

והנה בגוף דין זה, הוא פלוגתא בין הרז"ה והרמב"ן בפ"ב דשבת, דבעל המאור כתב דב"ש גזרו על התכלת משום כסות לילה, וכיון שהלכין והתכלת תלוי זה בזה, אפי' למ"ד אין מעכבין זא"ז, מ"מ כיון שנאסרו תכלת בסדין ואינו ראוי לתכלת מדרבנן אינו ראוי גם ללבן, עיי"ש. הרי דס"ל הואיל ואינו ראוי מדרבנן לתכלת אינו ראוי מראורייתא אפי' ללבן. אמנם הרמב"ן כתב טעם אחר, דב"ש פוטרין דלא דרשו סמוכין כלל להתיר כלאים בציצית עיי"ש. ולמה מיאן בטעם הרז"ה, ע"כ דס"ל נהי דאינו ראוי לתכלת מדרבנן, מה בכך, הרי ראוי לתכלת מראורייתא, א"כ ראוי גם ללבן ואין כח בדברי חז"ל לקרוא עליו אינו ראוי

לתכלת מה"ת. אמנם הרז"ה ס"ל כיון רמררבנן אינו ראוי לתכלת, מיקרי אינו ראוי גם מה"ת, מש"ה אינו ראוי ללבן, הרי ספיקן של המל"מ מיפשט, שהוא פלוגתא בין הרז"ה והרמב"ן. אמנם מדברי הרמב"ם נראה דס"ל כהרז"ה, דכתב בפ"א מהל' ברכות, אם אכל רכר איסור אפי' של דבריהם אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף, ומובא בש"ע סי' קצ"ו, אע"ג דבהמ"ו הוא מה"ת, הרי כיון רמררבנן אסור, ממילא אינו ראוי מיקרי אפי' מה"ת, ובפ"ו מהל' מעילה הלכה י' כתב, קנה בה חפץ ולא משך, אם מן הישראל לא מעל. והקשה הכ"מ הא קי"ל כר"י דר"ת מעות קונות. וכתב בה"ז דס"ל להרמב"ם כיון שתיקנו חכמים דלא להני קנין, אין מעילה גם מדאורייתא, עיי"ש. וכן הוא דעת התוס' בסוכה דף ג' ע"א ד"ה ראמר, דכתבו היכא דב"ה מחמירים מדרבנן וב"ש מוקמי אדאורייתא, אם עשה כדברי ב"ש לא יצא ידי חובתו אפי' דאורייתא כו', דגזרו שמא ימשך אחר שולחנו, וקאמר לא קיימת מצות סוכה מימך, דאפי' מדאורייתא לא קיים, עיי"ש. הרי דהתוס' ס"ל כהרז"ה והרמב"ם הנ"ל.

ולפי"ז א"ש, דאפי' אם נאמר דטריפה אסורה למזבח רק דרבנן, שפיר מילף מרישא של עולה דלמא טריפה הוא ואינו ראוי מדרבנן, וכיון דאינו ראוי מדרבנן ממילא אינו ראוי מדאורייתא, אע"כ דאזלינן בתר רובא. וא"ל אפשר רק מדרבנן אזלינן בתר רובא, זה אינו, דאם מה"ת לא אזלינן בתר רובא, א"כ אסורה להדיוט מה"ת קורם בדיקה, ואסורה לאכול מה"ת, ע"כ אסורה למזבח מדרבנן משום הקריבתו נא, וכיון דאינו ראוי מדרבנן אינו ראוי מדאורייתא, אע"כ דאזלינן בתר רובא מה"ת ולא חיישינן לספק טריפה, ומותרת גם להדיוט באכילה, וז"ב לענ"ד, ואין ראי' כלל מהא דטריפה אסורה מה"ת למזבח, ודו"ק.

ג) נתקשה מעל' לפי מה דפסק הרמב"ם הל' גירושין פ"ו, וטוש"ע סי' קל"ד, רמי שמסר מורעה על הנש מכין אותו מכת מדרות, א"כ למה הוצרכו לבטל מורעות קורם נתניה, הא קא עבר על איסור דרבנן, וכל מידי ראמר דחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני, עכ"ל. הנה כבר הרגישו בזה הפוסקים האחרונים בכיוצא בזה במבטל שליח להולכה לפי המנהג שמשביעין אותו שלא יבטל את השליח, א"כ אפי' אם ביטל אח"כ את השליח לא מהני משום ראי עביר ל"מ, עיין בפ"ת סי' קמ"א ס"ק נ"ט דזה אומר בכה וזה בכה, עיי"ש. אבל לענ"ד בנ"ד א"צ כלל לכל זה, דהא קי"ל בנש המעושה בישראל כדיו, דכופין אותו לבטל מורעות כמ"ש הב"י בס"י קל"ד, דפי' הא דקאמר בש"ס עדכין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, הכוונה שיבטל מורעות, עיי"ש. וקשה כיון דכדין כופין אותו, וע"פ דין מחויב לגרשה והוא אינו רוצה, א"כ עבר על דברי חז"ל, א"כ נימא אפי' מסר מורעה לאו כלום מטעם כל מידי ראמר דחמנא לא תעביר אעל"מ, ולמה הוצרכו חז"ל לכפיי' שיאמר רוצה אני ולבטל מורעות, אלא ע"כ באחד מב' פנים, או דכך ה' תקנת חז"ל אע"ג דחייב לגרשה מן הדין מ"מ אם מסר מורעה ואמר אינו רוצה מהני, וחז"ל התנו כך בתחלת התקנה דבזה אם עביר מהני, מש"ה הוצרכו שיבטל מורעות ויאמר רוצה אני, ממילא בני"ד נמי אע"ג דאסור למסור

מודעה ומשמינין ל' או מנדינין ל', מ"מ הא חזינן דתקנת חז"ל היתה דמסירת מודעה מהני בגירושין אפי' היכא דעבר על דברי חז"ל. או י"ל דמש"ה הוצרכו בנש מעושה כדן לבטל מודעות, אע"ג דעבר על דברי חז"ל, דנהי דקו"ל אי עביר לא מהני, מ"מ עכ"פ בעינן רצונו, דאיש אינו מוציא אלא לדצונו, וכיון דמסר מודעה הרי מגרשה שלא ברצונו, אע"ג ראי עביר ל"מ, עכ"פ אין רצונו לגרש, וכי אמרינן אעל"מ, רק במעשה, דלא אהני מעשיו, אבל דבר התלוי ברצון האדם, וכי בזה דאמרינן אעל"מ נשתנה רצונו, ונאמר אע"ג דאין רצונו לגרש הוי גמ, הא בורכא, דכל זמן שאין רצונו, לא הוי גמ, מש"ה אע"ג דחייב לגרשה כדן, בעינן שיאמר רוצה אני ולבטל המודעות, ה"נ בגי"ר, אע"ג דמסר מודעה שלא כדן ודיבורו לא אהני כלל מטעם אעל"מ, מ"מ הרי חזינן דאין רצונו לגרש, וממילא לא הוי גמ, כיון דאין רצונו לגרש מסתמא הוי אונס, וכמ"ש הרשב"ם ב"ב דף מ"ד אהא דאמר אי דגיטא ודמתנתא גילוי מלתא בעלמא הוא, דהיינו אע"ג דלא ידעינן אונסא, מ"מ מוכרח שהוא אונס, דאם איתא דניחא ל', ליתנה מודעתו, למה לו למסור מודעא כו', אלא ווראי נאנס בנש זה, הלכך א"צ לפרש אונסו, עיי"ש. והבית מאיר כתב דלפי דעת הרשב"ם אפי' אם ביטל מודעות אינו מועיל, דהא עכ"פ נשאר האונס, אע"ג דלא ידעינן ל', מ"מ מוכרח הוא כיון דמסר מודעא, רק דהפוסקים תירצו, דמש"ה מהני ביטול מודעות כיון דלא ידעינן אונסו רק ע"י המודעא, ממילא אם ביטל המודעא אמרינן דסר ממנו האונס, אבל עכ"פ כל זמן שלא ביטל המודעא, נהי דמסירת מודעא שלו לאו כלום מטעם אעל"מ, הא עכ"פ גילוי מלתא הוא דהוא נאנס בנש זה, וכמ"ש הרשב"ם דמוכרח הוא שהוא אונס, מש"ה בעינן שיבטל מודעות, ומסתמא כיון שביטל המודעא סר האונס, וז"ב לענ"ר. ול"ק כלל, דזה אינו ענין כלל להא דאעל"מ, ורו"ק.

ע"ד מבוקשו לכתוב לו הפסק של אביו ר' ישראל אשר כתבתי בשנה העבר להג' ר' אהרן יאמפאלסקי, דאין לגרוע מהשכירות של אביו ר' ישראל מסך עשרה ר"ב אפילו פ"א, הנה אמת נכון הרבר אשר כך העלתי ע"פ דתוה"ק, והפסק שלי נמצא אצל הג' הנ"ל, אמנם לשלוח לכבודו הפסק באריכות בטעמו ונימוקו, לא אוכל שאת טורח הכתיבה, כי הוא פסק ארוך, ועשיתי לו מטעמים כאשר אהבתי בעז"ה, ולכתוב למעל' בקיצור למען יעמוד ימים רבים, זהו למותר, כי אי"ה בקירוב הימים יצאו לאור מבית הרפוס קונטרס שו"ת שלי אשר הושבתי לשואלי דבר, ובתוכם רצוף גם הפסק הזה, ויחי' לו לעינים בספר שו"ת שלי לכל הדורשים אותו, ולזאת מנעתי עצמי מלכתוב לכבודו מזה. אך אין החי יוכל לכחוש את החי .. כי כנים הדברים אשר כתבתי להג' הנ"ל, דע"פ ד"ת אין לגרוע מהשכירות של אביו ר' ישראל אפי' פ"א מסך עשרה ר"ב, כה יתן וכה יוסף ר'.

ומעתה יקבל החיים והשלום מארון השלום, דברי ירידו הרורש באה"ר ואה"ע, מאתי הצעיר לבית לוי,

יוסף המו"צ דפה משעתרין

בדין משלוח מנות לקטן

מהגאון מוה"ר ישכר בעריש גרויבארט אבר"ק בענדין זצ"ל⁽¹⁾

בתשובות אגורה באהליך (תשובה נ"ה) נסתפק אם יוצא מצות משלוח מנות אם שולח לקטן. והנה ביבמות צ"ט: עשרה אין חולקים להם תרומה חרש שומע וקטן, וקאמר עלה משום רלאו בני רעה נינהו, (ופירש"י, רהוי זילותא), אבל בבית חולקים להם. ובתוס' כתבו, דאם יכולים לישא את כפיהן חולקים להם. ועי' פרק לולב הגזול (רפ מ"ב ע"א) מחולקים שם ג"כ רש"י ותוס' בקטן היורע לישא את כפיו, מה פירוש. וא"כ כיון דיוצא ידי נתינה דאורייתא כשנותן לקטן, עאכו"כ רמקיים מצוה דרבנן בנתינה לקטן. והנה יש קצת לחלק ולומר דאף לרש"י סוכה מ"ו: דרעת אחרת מקנה אותן אינו אלא דרבנן, מ"מ בדבר שהוא שלו הוי דאורייתא ואסור לגזול מדאורייתא, א"כ ודאי דתרומה כיון דמחלק נבזה זכי, הוי נתינה דאורייתא ויוצא ידי מצותו, משא"כ במצות משלוח מנות כיון דמרצונו נותן לו, יש לומר דכי תקינו רבנן כעין דאורייתא תיקון, אבל לא מי שאין לו יד מדאורייתא לא תקנו לשלוח לו. ובפשוט, קרוב יותר לומר דמהני בדרבנן מה שתקנו לו זכי, ומהני קנין דרבנן למצוה דרבנן.

והנה בדברי אמת דיני קנינים דף צ"ו ע"ב כתב בשם הכנה"ג דכהן קטן יכול לפדות הבן, ותמה עליו. ולדעתי אין זה תימה, דהא"ג אפי' לשיטת הסוברים דזכיות קטן אינו אלא דרבנן, היינו מה שאינו שלו מדאורייתא, אבל מה שהתורה זכתה לו, ודאי אם נותנים לו הוי שלו מדאורייתא.

ויש לי ראי' לדבר זה, ממה דקיי"ל בחו"מ סי' רע"ח ס"ה, שחט א' ממכירי אביו בהמה, דחשיבי מתנות כהונה מוחזק לענין בכור שנוטל בה פי שנים, אלמא דכשנותנים לו הוי שלו למפרע, וממילא ג"כ לענין קטן, אף לשיטת רש"י דרעת אחרת מקנה לא הוי אלא דרבנן, מ"מ בכה"ג הוי דאורייתא. ובבכורות י"א: אמרו קמ"ל דמעידנא דאפרשי' ברשותי' דכהן קאי, ובפשוט דבכה"ג לא הוי אלא כמכר חלקו, ומהני לכו"ע מדאורייתא, ועי' קצה"ח סי' רמ"ג מה שתמה על הפר"ח במים חיים דס"ל דיוצא מתנות כהונה בע"כ, מגמ' דקידושין.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ב עמוד י"ז. — דבר זה הועתק מכתביו המונחים בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף ג"י מירושלים עיה"ק. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

מכתב

מהגאון מוה"ר וואלף המבורג מפיורדא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. פיורדא יום ד' ב' דר"ח כסליו תקצ"ד לפ"ק.

חן חן תשואות, רב ברכות עד תאות גבעות, להרב הגדול מפליא פלאות, ומחולל בתשבחות, החריף ובקי מאור נעלה, בכל מיני תהלה, בנן של קדושים, גזע ישישים, הגאון נר ישראל עיני העדה לתורה ולתעודה, משיב מלחמה שערך, כבוד מוהר"ר שמואל לנדא נר"ו⁽²⁾.

נועם חמרתו לנכון האירו לנגד עיני מוסגר פת, וראיתיו כאחד קדוש מדבר, רוח ה' נוספה בו לקנוא קנאת ה' צבאות, לקרוא תגר על הנערים אשר רוצים לפסוע על ראשי עם, ובאמת הנער הנ"ל לא עלה על לבי שקיבל סמיכה מאת פר"מ הרב הגאון נר"ו ומחב"ד מו"ש שמה, והיטב חרה לי ג"כ על סהדותי דהחיא גברא, לא קרא ולא שנה ולא שימש ת"ח, ורק מבלה ימיו בלמודי חכמת חזונית, וישב והסיר ר"ת מלבו לחבק חק נכרי.

והן בא אלי הרה"ק הר"ר הירש קעניגסווארט ושאר קצינים, ועשיתי כאשר צוה עלי, וספרתי להם את כל ונוכחת, וקראתי באזניהם דבריו היוצאים ממעין הטהור וירא אלקים כמיו"ב אשר הותיר ה' עוד שריר לשדירי כהווייתו, ומיר יצאו אלו השלוחים לרבר עם השפילים אנשי פרשטאנר. שבוע הבע"ל יחי בחירת השפ"ל, ובאמת אותן חמשה אנשים אשר נקבו בשמות לבד לברר הרב, המה אנשים אשר אין להם ריח תורה ויראה ומהן רשעים גדולים, זה רוצה משומר איצק לעווי אילפעלדער, וזה רוצה הכופר אויב מבדייש, וכשירים שבהם רוצה פעלונשטיין מפני היראה של הכופרים, אבל לדעתי יפול הגורל על עם הארץ שפל נחש שמשון וואלף רוזנפעלד, כעת הוא רב בבאמבערג, אשר ביזה מאוד תלמידי חכמים, הרב הגאון אב"ד דקהלתיני מחר"ז כהן זצ"ל, עם כל בית דינו, והרב הנ"ל עם ב"ד שנם אני חי' בתוך החבורה (ברוך מבריל בין מתים לחיים), נסלו ממנו כל רין הוראתו, מי שיסמוך עליו כאלו אוכל בשר חזיר ושקץ, וכבר נודע בין החיים מעשה רשע זה, והוא עם אנשי מקומו כתבו על הרב וב"ד ז"ל דברים אשר אסור לקרותן, שהמה רשעים, ודברים מרים כלענה . . . , ודברי חדורים וכיזה הלומדים, ואחד מאנשי פרשטאנר, דהיינו חתנו של מ"ו הרב מהר"ז זצ"ל⁽³⁾ בשמו ר' אברהם בראנדייס, שלח אלי להכניף את כל הלומדים אם אפשר להכשירו, וחזרנו וקרינו דברים מרים כלענה עם הריין הנשאר מאותן ארבעה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"כ עמוד כ"ה.

(2) הוא הגאון מוה"ר שמואל לנדא ראב"ד ק פראג זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע' עמוד י"א.

(3) הוא הגאון מוה"ר זלמן כהן אב"ד ק פיורדא זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד ל"ח.

שכבר מתו, והיו משתוממים, ואמרנו שאי אפשר לעשות שום דבר בזה להכשירו, ואעפ"כ רובם ככולם אין ספק שיכירו זה עם הארץ ושפל אנשים קום עליה, אשר אסור לילך בד' אמות שלו, והוראתו אפר מקלה ועפר עיר הנדחת, ואנשים האלה חכמים הם להרע, ולהטיב לא ידעו, ליקח רב אחד מומחה וכשר ולמדן, מאותן הסמוכים בסביבותינו או מעיר ומדינה אחרת.

וכבר הקימו עליהם תלמוד-שוהל, וכבר ברחו כל בני ישיבה מעל פני זה איזה שנים, ונער קטן יכתבם אשר הותירו, והלשינו עלי, ובא פקודה מהשררה אם יהי' אצלי תלמיד אחד, אקבל עונש כ"ה זהובים מלכר שאר דברים, וגם מבית מדרשי של אא"ו הרה"ג מו"ה בעריש פרענקיל זצלה"ה אצא החוצה, ובתוכו הי' התלמיד לעהרר שהוא ע"ה אפיקורס ורשע, ובאתי לקבול במשפט אצל הגירונג באנשבאך, וגם המה הסכימו לזה, וחזרתי לשרים העליונים אצל מיניסטעריום במינוכן הבירה, ועדיין הדבר תלוי ברפיון, ולא בא הפסק, עכ"פ הייתי טרוד ברוב ימי קיץ העבר בדבר המשפט, להעתיק הכתובים וכל הצוואות של הדבר טוב, בכמה אופנים לכל פקידה בפ"ע, ורציתי לדפוס ספר קטן בזולצבאך שהייתי מפוריא עד פיסחא, והוכרחתי להפסיק באמצע, בשביל דבר המשפט ועלילות מצעדי כופרים.

כי באמת זה כמה שנים זעקתי מרובה מיום ליום, אשר הקימו צלמי מסיכותם בכקעת התורה על אותן שוהלען, ואין בחור אחד במקום הזה, שנעשה כעיר הנדחת, צדק ילין בה, ועתה כופרים ופוקרים השחיתו התעיבו ממש לא קמה רוח בי, ואני נשארתי גלמוד מבלי ער ועונה בת"ח בעו"ה, אוי לאותו הדור שכך עלתה בימיו, כי הלומדים גרמו לזה, כי להתלמוד-שוהל הסכימו הב"ר פה, ואני מתקוטט עמהם ע"ז, ולא השגיחו בדבריי, ולא נשאר בהם עד אחד, הדיין מהור"ר יודא ליב הלבדשטאט, ובעו"ה כעת עלה רקבון בפיו, והוא בסכנה גדולה, וכבר נקרא לו מלוא הרועים פראפעסרן ורופאים הרבה, ואמרו שאין רפואה למכתו בעו"ה, כי הוא איש טוב ובקי בהוראה, ואין לנו שום שיודע היודע להורות, ואעפ"כ השפילים אנשי קהל, בוררים ע"ה ושפל. אוי לאזנים שכך רואות, וחרבן העיר הזאת שהיתה כלילת יופי בית הועד, הפכו לבית הזנות וללענה משפט בעו"ה. וצר לי מאוד שמרוב שיחי וכעסי אדבר מול אדוני הרב הגאון נר"ו.

והנה אביו של פעלזן שטיין בא אלי, האמת הדבר שקבלתי מכתב מהרב מהרש"ל נר"ו, אמרתי לו אמת, וספרתי לו תוכן הענין, וכאשר הרגשתי בו רוצה לבוא אל כבוד אדוני הגאון נר"ו בדברי קשות. אל ישגיח בדבריו, אם יהי' ח"ו נוגע בכבודו, וכן יאבדו כל המגדלים בניהם לדברים כאלה, אם לוקח יעקב בנות מבנות הארץ, שלמה לחם חיים, ואבר יאבר נערים כאלה מנחלת יעקב וקהל ישראל, וילכו לחרפות ולדראון עולם. וז"ז מרוב שבר וצער לבבי לא אוכל להרחיב הדיבור יותר מזה, וכמעט ברחתי רוחי אם אזכור ברברים רעים כאלה. כ"ד ידירו הדורש שלום תורתו, ומדלג שור באהבתו, משתחוה למרחוק עד גשתו,

הק' א' וואלף בלא"א הר"ר ליפמן המ"ב זצלה"ה

באשר כבוד גיסי הרב מו"ה משה פישלס נר"ו מצוי בביתו ובצלו צל החכמה, נא ידרוש שלום גיסי, וימחול לספר לו כל הדברים האלה. עוד זאת באתי להודיע שזה איזה שנים שנתתי רשות לגיסי הקצין הנ"ל לחתום על ספרים חדשי דבי רב, שיצא ממעינו המהור, ועדיין לא קבלתים, ולא ירדתי מפני מה.

עם היות שטירדנא טובא מכל צד בכלל, ובפרט בדברים אשר אין דעתי נוחה לכתוב כל יום במשפט לבוא עם זקני ארץ לברר הזכויות בדברים טובים וכדומה לו, שמחתי בפתחי שבוע זו ספרו נודע ביהודה אשר הדפים אדוני הנאון נר"ו, שמצאתי בשאלה אבן העזר סי' קמ"א, דברים רבים אשר כוונתי לרעתו הנפלאה, ושמחתי בקושיא אחת אשר הקשיתי אז, והוכחתי מכמה שנים, זה יותר משלושים שנה, עם הריין החרף מו"ה יהושע משה פלקמי ז"ל, ואמר לי שגם [הוא] הקשה כן והיא קושיא עצומה. ואני השבתי לו דלק"מ, ואח"כ הלך לנשואי קרובו מחמו של ר' יוסף שמעטי ז"ל והציע הדברים לפני לומדים דק"ק פ"פ דמיין, וכשחזר אמר לי שהרבה מהלומרים הסכימו עמו שלא קיבל תירוצי, וכאשר ראיתי שמעלתו הרה"ג נר"ו הסכים לסברה של הישר הולך, שמחתי. ועוד ראיתי שם לנאון העולם אביו הצדיק החסיד רשכב"ה זצוק"ל, שמחלק בסימן צ"ג בהא דקיי"ל אין נותר לפסול קרבן דוקא כרת, אבל עדיין יש אזהרה בזה. יאמין לי שאני נסתפקתי בזה מאז, רק לא אוכל ליתן מעם מספיק ע"ז, רק כיון שנאמרה בתורה דווקא במקום כרת, כי אמרתי בזה מכמה שנים ליישב קושיא מהר"צ אשכנזי" ע"ד מהרש"א בפסחים, שתיקן בשלא לשמו דעקר מפסח והביאו לכלל שלמים, דתמה על רש"י שהוא נגר משנה שלימה דמעילה, דמ"מ לאו דעובר בכל תותירו איכא, ואינו עובר ביום א' רק לשני ימים, משא"כ בשלא לאוכליו דנשאר פסח, אין נ"מ, ומתני' דוקא בכרת מידי, דבברי כבוד אביו הרב הקדוש רשכב"ה גאון עוזינו זצוק"ל. ותמה אני שכעת ראיתי בספרו צל"ח שמביא דברי מהרצ"א, ולא הרגיש בדברי עצמו להציל מהשנה זו, ובאמת משמע מדברי רש"י בזבחים דף צ' דכתב דאין נותר רק בבשר באכילה תוך זמנו, דכתיב ביום זבחיכם יאכל וממחרת, משמע דליכא אפילו אזהרה, דכתיב ג"כ ביום ההוא יאכל לא תותירו ממנו עד בוקר.

ומרוב נחיצת הבי דואר, וחבילי מרדין אשר כתרוני ואפפוני עלי ה' כולנה, א"א להרחיב הדבור בר"ת.

גם אקרא בשלום לאחיו הרבני מו"ה ישראל נר"ו.

בענין עדי סוטה

מהרב הגאון מוה"ר מאיר אריק אבד"ק טארנא ז"ל⁽¹⁾

(תשובה לח"א)

ב"ה.

מה שהקשה על הרמב"ם שפסק כאביו בשבועות דף ל"ב, דהכל מודים בעד סוטה דחייב קרבן שבועה, והא לדירי' תקשה קושית התוס' שם בשבועות ד"ה הכל, דהא גם בלא עדותו תשתה ותמות, ותירוצם שם דהרבה פעמים זכות תולה, לא שייך להרמב"ם דפסק כרבי בסוטה ו' דגם בזכות תולה, עכ"פ מתנוונת והולכת, ושפיר תפסיד כתובתה אף כשהזכות יתלה לה, דהא כיון שמתנוונת ניכר הדבר שזינתה.

והנראה דהנה לכאורה בפשיטות יש ליישב קושית התוס' הנ"ל, דהא סתמא דמלתא כשמשביע לעד זומא שיעיד ל שנשמאה, מיירי שהבעל הי' שם וראה שנשמאה וגם העד הי' עמו, ולכך משביע את העד שיעיד, דהבעל בעצמו אינו נאמן להפסידה כתובתה, ועי' בר"ן בשבועות שם, שכתב להוכיח מהא דאמרין שם בדף ל"ב ע"ב, הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב, דאפילו בכה"ג שאין המשביע יודע כלל אם העד יודע דבר זה, אפ"ה יכול להשביעו, יעו"ש הוכחתו, ואילו בעד מיתה כשהמשביע יודע א"צ לעד כלל, דהא האשה נאמנת לומר מת בעלי. אבל בהא דאמרין שם מעיקרא, הכל מודים בעד זומאה, מיירי מסתמא דהמשביע יודע שזינתה, או שראה בעצמו או שהוגד לו מפי אחר, וא"כ בכה"ג שפיר הפסיד לו העד זומאה ממון, דהא להשקותה אי אפשר, דהא בסוכה נ"ג ע"ב אמרין, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים כו', יעו"ש ברש"י דהא דהתירה רחמנא למחוק את השם, היינו כדי לעשות שלום בינו לבינה רלמא מהורה היא, ובג"ד שהבעל ידע שנשמאה, א"כ אסור לו להשקותה ולגרום מחיקת השם, דהא ברור לו שהמחיקה לא תועיל לעשות שלום בינו לבינה, רק להפסידה כתובתה, ולא הותר משום הא מחיקת השם, וא"כ יהי' מוכרח לגרשה וליתן לה כתובתה, ושפיר הפסיד לו העד זומאה ממון.

אמנם לכאורה יש להוכיח מילתא דאביו גופא שם, דמיירי דאין המשביע יודע כלל, רק שמשביע להעד מספק, דהא אביו שם אמר ומחלוקת בעידי סוטה, ומפרש בגמ' שם בעירי סתירה, מר סבר דבר הגורם לממון כממון דמי וחייב, ומר סבר לאו כממון דמי ופטור, והטעם דהו"ל רק גורם לממון, היינו משום דאין ברור לנו שזינתה והיא רק ספק דלמא זינתה, וע"ש ברש"י שמא מידאת המים תורה שנשמאת ותפסיד כתובתה, ובמהרש"א. וקשה דהא הם מפסידים לו ממש, דהא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"ז. — תשובה זו הגיעה לידנו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

כיון דהבעל ראה שנסתרה וראה את העדים שם, א"כ אי אפשר לו עוד לדור עמה, דהא הוא יודע שהיא ספק סוטה, ולהשקותה אי אפשר דהא ליכא עידי סתירה, ואין הב"ד מאמינים לו, וא"כ הוא מוכרח לגרשה תיכף וליתן לה כתובתה, וא"כ הם מפסידים לו ממון ממש, דהא אם היו מעידים על הסתירה והיו משקין אותה, א"כ ממ"נ, אם באמת זינתה, א"כ יבדקוה המים ותמות ולא יתן לה כתובתה, ואם לא זינתה והמים לא יבדקוה, א"כ תהי' מותרת לו ולא יגרשה כלל, ונ"כ לא יצטרך ליתן לה כתובתה, וא"כ הם מפסידים לו ממון ממש, דאע"ג דאם טהורה היא ולא יגרשה ולא יצטרך ליתן לה כתובה כעת, מכ"מ חייב הכתובה שלה במקומה עומדת אם ימות או יגרשה אח"כ, ולא הפסידוהו כלום. הא ליתא לכאורה, דהא אמרינן במכות ג', מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה, והרי בין היום ולמחר סופו ליתן לה כתובתה, אומדין כמה ארם רוצה ליתן כו' יעו"ש, הרי דבכה"ג שמחייבין אותו לשלם תיכף מה שאינו מחויב כעת, הו"ל הפסד ממון ממש, וא"כ גם בעידי סתירה הפסידוהו ממון ממש, וע"כ לומר דמיירי שהבעל אינו יודע כלל שנסתרה, והוא משביע להעדים מספק, וא"כ כשלא העידו, הוא מותר לרור עמה ואינו מחויב לגרשה, רק אם ירצה לגרשה הוא מחויב ליתן לה כתובה, וא"כ לא הפסידוהו ממון גמור, דהא אף היו מעידים, דלמא באמת טהורה היא, ונ"כ יצטרך ליתן לה כתובה כשירצה לגרשה, אך מצד הספק דלמא טמאה היא ויפטר מליתן לה כתובתה, וא"כ הו"ל רק גורם לממון. אמנם עדיין תקשה בהא דאמרינן שם הכל מודים בעידי סוטה דפטור בעידי קינוי דהו"ל גורם דגורם, ופירש"י, משום דעדיין ליכא עידי סתירה, וכשיבואו עידי סתירה הו"ל רק גורמים, יעו"ש. והא בעידי קינוי ע"כ הבעל יודע שקינא לה בפני העדים, וא"כ כשיבואו עידי סתירה אח"כ, ועידי קינוי אינם רוצים להעיד, יפסיד הבעל ממון בודאי, דהא הוא יודע שקינא לה, וא"כ היא ספק סוטה ואסור לדור עמה, ולהשקותה אי אפשר דליכא עידי קינוי, וא"כ יהי' מוכרח לגרשה וליתן לה כתובה, ואם העירי קינוי היו מעידים שקינא לה, אף אם יבואו עידי סתירה ישקה אותה, וממ"נ, אם זינתה תפסיד כתובתה ע"י בדיקת המים, ואם לא זינתה א"כ לא יבדקוה המים ולא יגרשה כלל, א"כ בעידי קינוי מדוע פטורין לכו"ע, הא הו"ל רק גורם אחד דלמא לא יבואו עידי סתירה, אבל כשיבואו עידי סתירה כבר יש לו הפסד כשח במניעת עדות הקינוי, וא"כ למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי, גם עידי קינוי יתחייבו קרבן שבועה.

אשר ע"כ נראה ברור דקושיא מעיקרא ליתא, דבתך דמכות ג' שהעידו שגירש אשתו ועדיין לא גירשה, הו"ל ממון ממש, שמחייבים אותו ממון שעדיין אינו חייב בו, אבל הכא כיון שהוא גירשה מאיזה טעם שיהי', כבר הוא מחויב ליתן לה כתובה עפ"י הדין, ואינם מפסידין לו ממון שלא כדיון, רק הם גורמים לחייב לו ממון עפ"י הדין, והבן. וא"כ שוב שפיר מיתוקמא כל מילתא דאכזי שם, דהכל מודים כשהבעל יודע בבירור, וגם הכל מורים בעד שומאה, מיירי בכה"ג, וא"כ אי אפשר לו להשקותה כנ"ל, דהא מחיקה זו לא תבוא לעשות שלום בשום

אופן, וא"כ העד שומאה מפסיד ממון ממש, ולק"מ לכאורה קושית התוס'. ונפלא על התוס' שנאדרו מתירוץ זה.

ונראה דרעת התוס' דגם בכה"ג ולא תבוא מחיקה זו לעשות שלום אפ"ה מותר להשקותה כדי לברר הדבר שזינתה, וראי' מהא דאמרינן בספרי, כי תשטה אשתו בראוי' לאישות הכתוב מדבר פרט לאלמנה לכה"ג יעו"ש, והובא ברש"י סוטה כ"ד ר"ה לא שותות, ולמה לי קרא להכי, תיפוק לי' דאסור להשקותה משום דאין למחוק את השם כיון דלא שייך הכא לעשות שלום בין איש לאשתו דאדרבא מצוה לרחקם, וא"כ נהי דמיעטה קרא דאינה שותה, היינו באלמנה לכה"ג דגם בלעדיו חונות אינה ראוי' לאישות, אבל הכא אף שהבעל יודע שזינתה מכ"מ כי תשטה אשתו קרינן בה, דהא לולי חונות ראוי' לאישות היא, וא"כ שפיר מותר להשקותה כדי לברר הדבר שזינתה, ושפיר הקשו התוס' דמה הפסיד לה העד שומאה, הא בלעדיו עדותו תשתה ותמות, והוכרחו לתרץ דילמא זכות יתלה לה, ובהיות כן דגם התוס' מורים דמיירי כשהבעל ראה שזינתה, מקום אתי ליישב קושיתך הנ"ל, והוא דהנה בגוף יסוד המחלוקת בין רבי לרבנן, דלרבי מתנוונא ולרבנן לא מתנוונא, יש להבין טעם מחלוקתם, דבשלמא ר"ש לית לי' כלל סבדת זכות תולה, אבל לרבי דאית לי' זכות תולה עכ"פ שלא תמות תיכף, מה פשר דבר יצא לומר שהזכות מועיל שלא תמות ואינו מועיל שלא תתנוונה. ונראה בדור דמעמא דרבי, דנהי דיתכן דיש לה זכות גדול שיציל אותה ממות ומכל דבר דע, מכ"מ לא יתכן שזכותה יועיל להכשיל את בעלה שידור עמה באיסור, ולכך היא מתנוונא, ובזה ידעו שזינתה ויגרשה בעלה, ותו מועיל לה הזכות שלא תמות כיון דאין בכך מכשול איסור לאחר. והשתא נראה בנ"ד, במשביע עד שומאה, כיון דהבעל בעצמו יודע שזינתה, בכה"ג גם רבי מודה דיתכן דהזכות יתלה לה לגמרי שלא תתנוונה כלל, דהא גם אם יתלה לה לגמרי אין בכך מכשול לבעלה דהא הוא יודע שזינתה וגם אם לא יבדקו המים הוא מחויב לגרשה, וא"כ א"ש תירוץ התוס' גם לרבי דלמא זכות יתלה לה לגמרי, ונהי דהוא בעצמו יודע שאסורה לו, מכ"מ יהי' מחויב ליתן לה כתובתה, ואם הי' העד שומאה מעיד, הפסידה כתובתה תיכף, א"כ נפסדת ע"י העד יותר ממה שנפסדת ע"י פתירה, וא"כ תירוצם של התוס' עולה נמי לשיטת הרמב"ם דפסק כרבי, וא"ש.

ובגוף הקושיא שהקשיתי לעיל ע"ד התוס' בשבועות שהקשו דמה מפסידו העד הא בלא עדותו תשתה ותמות, דהא בידע הבעל שהיא טמאה אי אפשר להשקותה כלל. נראה דלק"מ, דהנה בירושלמי סוטה בפרק מי שקינא, בעי בחמש נשים השונאות זא"ז שנאמנות שלא תשתה ולא לפוסלה מכתובתה, ואם אח"כ בא עד אחר והעיד ג"כ שנשמאה אם נאמן לפוסלה מכתובתה, דיש לומר דהא דע"א נאמן לפוסלה מכתובתה, היינו משום מינו דנאמן לענין שלא תשתה ולכך נאמן נמי לענין ממון להפסידה כתובתה, אבל כיון שבפרסם ביאת העד הנ"ל כבר הי' העדאית אחת מה' נשים, והועיל לענין שלא תשתה, וא"כ העד השני אינו בא רק לממון ואינו נאמן יעו"ש, (ואין הירושלמי ת"י). ועפ"י שפיר הקשו התוס',

דהכא ע"כ מיירי שמשביע את העד בספק והוא אינו יודע שנשמאה, דאם מיירי שהבעל אומר שראה שנשמאה, וא"כ בלי העדאת העד כבר אין בידו להשקותה, דהא הוא אומר שיודע שנשמאה כנ"ל, וא"כ אין העד בא רק לענין ממון להפסידה כתובתה, ובכה"ג אין ע"א נאמן, וא"כ לא הפסיד לו כלום, דהא גם אם הי' מגיד לא הי' נאמן, ומרוע יתחייב קרבן שבועה, וע"כ רמיירי במשביע בספק, וא"ש. ובזה ניחא נמי מה שלא תירצו התוס' בפשיטות רמיירי באין הבעל מנוקה מעון, או שבא עלי' בדרך דאינו יוכל להשקותה, דהא בכה"ג בלאו העדאת העד לא תשתה וא"צ להעראתו רק לענין ממון, ובזה אין ע"א נאמן כאבעי הירושלמי הנ"ל.

ובחיות כן דהכא ע"כ מיירי שנשבע להעד מספק, א"כ הררא הקושיא על הרמב"ם לדוכתא, דהוא סובר כרבי דמתנוונא, וא"כ אינו מפסיד לו העד כלום, ותירוצי הנ"ל דמיירי בירע הבעל שהיא שמאה ובכה"ג גם לרבי זכות תולה לגמרי, ליתא, דהכא ע"כ מיירי בלא ידע שהיא שמאה, ראל"כ אין עד אחר נאמן כלל.

ע"כ נלע"ד לתרץ קושיא הנ"ל על הרמב"ם באופן אחר, והיא רלכאורה יש להעיר בגוף קושית התוס' הנ"ל, שהקשו רמאי מפסיד לו העד, הא בלא ערותו תשתה ותמות ויפטר מכתובתה, דהא אכתי הוא מפסיד לו ממון, דהא הבעל מחויב להביא מנחת קנאות משלו כמבואר בסוטה דף כ"ג, וע"ש בתוס' ד"ה כל הנשואות, וא"כ העד הטומאה מפסיד להבעל דמי המנחה, שאם הי' מעיד שנשמאה לא הי' מביא מנחה, ועכשיו נהי רע"י השתי' תמות, מכ"מ הוא מפסיד לו רמי המנחה שמחויב להביא לצורך השקאה. אמנם הרבר נכון, דהא לעומת רמי המנחה ירויח הבעל, דאם הי' מעיד העד שנשמאה הי' מחויב לגרשה והבעל נותן שכר הסופר והנייר, ואפילו לבתר דשרויה רבנן אאשה, מכ"מ לכתחלה אומרים להבעל שיתן (לדעת כמה פוסקים כמבואר באה"ע סי' ק"כ), וגם כשהאשה אין לה מעות בוודאי הוא מחויב ליתן, וכשתשתה ותמות לא יצטרך לגרשה, וא"כ לעומת רמי המנחה ירויח שכר כתיבת הגט, והוצאות שניהם אינו רק דבר מועט, ויתכן שיעלה זה כנגד זה ולא הפסידוהו כלום, (ובכה"ג אמרינן בע"ז דף מ"ח ע"ב מה שמשביח בעור פוגם בבשר כו' יעו"ש ורו"ק), והוכרחו לתרץ רע"י השתי' לפעמים זכות תולה לה. וניחא גם לרבי, דאע"ג לרבי גם כשהזכות יתלה לה היא מתנוונת ותפסיד כתובתה, כיון דעכ"פ אינו מתה תיכף רק היא מתנוונת והולכת, וא"כ הוא מחויב לגרשה, וא"כ שפיר מפסיד לו העד טומאה רמי המנחה, ואי רע"י השקאה ירויח רמי הגט שתמות ולא יצטרך לגרשה, הא כיון לרבי זכות תולה עכ"פ שלא תמות, אכתי יהי' מחויב לגרשה וליתן שכר הסופר, א"כ הדר חייב קרבן שבועה משום דמי המנחה שהפסיד להבעל, וא"ש.

בדין מניקת

מהרב הגאון מוה"ר משה מרדכי עפשטיין ז"ל⁽¹⁾
אבד"ק סלאבאדקא

בע"ה.

רב ברכה לכבוד ידידי הרב הגאון הנעלה חריף אור הברקי
מו"ה אברהם בענין שליט"א אב"ד דק"ק ווענער.

ברבר שאלתו שאלת חכם, באשה שזינתה, ועתה לאחר י"ח חודש רוצה להנשא, והולד פסקה מלהניק בעת שהתחילו לשרך, והוא שעת הדחק. הנה כת"ר בעצמו הביא הרבה דעות המתירים, וגם לרבינו הגרעק"א בסימן צ"ה הביא הרבה המקילים, וכן רעתו נוטה, אך מסיק כי לא בא להתיר. באמת הרמ"א אין מתיר אלא במופקרת, אכן יש לומר דבכה"ג היכא דפסקה כבר מלהניק גם הרמ"א מודה, ולא החמיר אלא ברין הראשון היכא דמינקת. דהנה לדעתי שני דינים היו במינקת, הדין הראשון היכא דמינקת, אסרו שתנשא מפני שמפסיד להולד, ואח"כ גזרו אף היכא דגמלתו, אטו לא גמלתו, וכן מוכח מדמביא ראי' דהלכה כן דאף גמלתו אסור, רחרי הלכה כר"מ בגזירותיו, ור"מ ס"ל לגבי הבחנה דאסור אף בעקרה, ואם נימא רחרא תקנה היא רק דלא פלוג, א"כ לאו גזירה היא, רק תיקון ואיסור דרבנן, והרי בזה לא קי"ל הלכה כר"מ, ואדרבה הלכה כר' יוסי לגבי ר"מ, וע"כ דמתחלה התקינו שלא לישא מינקת חבירו כדי שלא להפסיד שעבוד הולד, ואח"כ גזרו גזירה אף היכא דגמלתו או נתנתו למינקת גזירה אטו לא נתנה ולא גמלתו, וכיון דגזירה היא הרי הלכה כר"מ בגזירותיו.

וכן יש לבאר דעת הרמב"ם שכתב הטעם רלא ישא מעוברת הוא משום רחסא, והקשה הגרעק"א למה טעמא דחסא, הא באמת מעוברת למניקה קיימא, אכן אם נאמר דהרמב"ם ס"ל הטעם שלא להפסיד שעבוד הולד, א"כ היינו דוקא היכא דכבר ילדה ויש שעבוד הולד, אבל כל זמן שלא ילדה דאין עלי' שום שעבוד הנקה, א"כ במה שישאנה, הרי יעשה רק שלא יחול השעבוד, שהרי קודם שיבא שעבוד הולד תהי' משועברת לבעלה, בכה"ג לא גזרו. ואולי גם טעם הר"ש דמתיר בגרושה, הוא כרעת הרמב"ם הנ"ל וכגרסתו, ונסתלקה מעליו תלונת ר"ת. ובאמת דוקא בגרושה הקיל, דהיכא דיש בעל, הבעל משועבד, אבל היכא

(1) נולד ביום כ"א לחודש אדר שנת תרכ"ו לפ"ק בעיר באקשט לאביו הג"ר צבי חיים עפשטיין אבד"ק באקשט זצ"ל. בשנת תרנ"ד לפ"ק נתמנה לרומון"ץ ור"מ דק"ק סלאבאדקא, ואח"כ נתקבל שם לאב"ד. בשנת תרפ"ד לפ"ק עלה לאה"ק ונתיישב בעיר חברון, ואח"כ בשנת תרפ"ט נתיישב בירושלים עיה"ק. העמיד תלמידים רבים ובתוכם גדולי התורה. נרפס ממנו ספר לבוש מרדכי על הש"ס ושו"ת לבוש מרדכי. נפטר בירושלים עיה"ק עשרה ימים לחודש כסלו שנת תרצ"ד לפ"ק. — תשובה זו הגיע אלינו מאת יורדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפען. ינשאהו השי"ת על נפי מרומי הצלחות.

ראין בעל, כיון דחיותו תלוי בה, בוראי רעלי' יש חיוב להניקו, ובמעוברת שם הטעם רוקא משום רחסא.

והנה לפי זה בזונה היכא ראין אב, שם פסק רמ"א לחומרא, דהרי בזה בנשואין שלו הוא מפסיד הנקת הולד, והרי בתקנה זו שלא להפסיד הנקת הולד, אין חילוק בין מילתא דשכיחא או לא שכיחא, דכללא נזרו רבנן שלא להפסיד, אבל היכא דכבר גמלתו דאז לא שייך כאן הפסד להולד, דק גזירה גמלתו אטו לא גמלתו, בכח"ג נוכל לומר שפיר דבמילתא דלא שכיחא לא גזרינן, וא"כ בזונה דהוי מילתא דלא שכיחא, לא גזרינן האי גזירתא, ואף דעקרה ואילונית ג"כ מילתא דלא שכיחא ואעפ"כ גזרו, לגבי שלשה חדשים, אכן נוכל לומר דהכא שאני שהרי חזינן רבזנות לא גזרו לגבי הבחנת שלשה חדשים, מטעם דאשה מזונה מתהפכת, ואטו ס"ל ראין אשה מזונה מתעברת, והרי כמה משניות נשנו פנוי' שנתעברה, וע"כ הטעם כיון דזנות בעצמה לא שכיח, וגם לא שכיח רמזונה תתעבר, הוי מיעוטא דמיעוטא, ובכח"ג לא גזרו, א"כ הכא ג"כ לגבי מינקת בזונה, דהוי שני מועושים, זנות, ושתתעבר בזנות לא שכיח, הוי מילתא דלא שכיח, ובכח"ג לא גזרו לגבי הנקה, כמו דלא גזרו לגבי הבחנה, והרי הרבנים ק"ו דהתם הרי יש לנו לחשוש פן היא עתה מעוברת, מכש"כ היכא דגמלתו דשם בהאי מעשה אין כאן הפסד ורק גזירה היא, בכח"ג מורה הרמ"א דלא גזרו, וכיון דיש הרבה שיטות המקילים בזונה, ורק דברי הרמ"א עמד לדרינו הגרעק"א לנגד, ואחרי שמדברי הרמ"א בכח"ג אין דאי', דנוכל לומר דהוא פסק לחומרא, דק בעיקר התקנה שהוא כרי שלא להפסיד, הרי אם ירצה כת"ד לסמוך על דעת המקילין יש לו אילנא דברבי להתיר. שוב ראיתי כי גם בתשובות ברית אברהם מחלק כן בין הגזירות, וכוונתי לדעתו.

ועוד אמרו דז"ל, בשעת הרחק כראי הוא פלוני לסמוך עליו אף יחיד נגד רבים, כמבואר בסימן רמ"ב ביורה דעה בש"ך שם, וכיון דהוא שעת הרחק, ורבינו הרמ"א לא פסק לוראי דהלכה כמאן דאוסר בזונה, דק כתב דהיכא דהיא מופקרת מותר, א"כ נוכל לומר דאדרבה דבמופקרת אף דהיא מזירה, אעפ"כ התירו, משום דשעת הרחק הוא, מכש"כ היכא דהוי שעת הרחק מטעמים אחרים דאנוסה היא למחיתתה, וכמו שכתב כת"ד, וגם לאחר י"ח חודש הרי לא הוי עתה בזמן הזה מינקת חבירו, דהרי בזמנינו אין יונקין יותר, וא"כ אם ה' בעל מביא אשתו לאחר י"ח חודש לא היו כופין להניק, דהרי עתה דרך כל הארץ ראין מניקין, א"כ שפיר נוכל לצרף לסניף, דאחר י"ח חודש בזמן הזה לאו בכלל מינקת חבירו, דמינקת חבירו פירוש שהיא משועברת, והרי להניק לאחר י"ח חודש בזמן הזה לא נשתעברה לעולם, וא"כ עתה לאו מינקת חבירו היא לאחר י"ח, ואינו בכלל התקנה כלל, דהתקנה ה' רק היכא דמחויבת.

מפאת כי הנני עתה טרוד מאד אקצר, וידרו המברכו בכל טוב,

משה מרדכי עפשטיין

ח' חשוון תרס"ח.

הערות על שולחן ערוך יורה דעה חלק א'

מהרב הגאון מוה"ר יחזקאל הלוי יונגרייז הי"ד⁽¹⁾
דומ"ץ דק"ק פרעשאב

(א) בשו"ע יו"ר הל' שחיטה סי' א' בטורי זהב ס"ק י"ז כתב, בשחיטה נראה טעמו ראחר מברך, רברכת השחיטה אינה באה על השחיטה עצמה, דהא אין חיוב לשחיטה אם אינו רוצה לאכול. — כעין זה נמצא בספרא מובא בחינוך מצוה קע"ה, ורחץ בשרו, יכול גזירת המלך, ת"ל ואחר יבא אל המחנה, כלומר שאין האדם מצווה להטח, אבל כשירצה להטח עליו לעשות זה המעשה לטהרתו, עכ"ל.

(ב) שם באותו ס"ק כתב הט"ז, רבהפרשת תרומה הוה עיקר הברכה על מצות הפרשה, לא על איסור אכילת טבל, שהרי מצות ההפרשה חיוב עליו אפילו אם אינו רוצה לאכול. — עיין ברש"י גיטין מ"ז ע"ב בד"ה מראורייתא דלא ס"ל כן עייש"ה, ויש ליישב דמ"מ מחשש תקלה דילמא אתי למיכל מיני צריך להפריש אפילו קודם האכילה, ורש"י שם לא נחית לזה כנ"ל, ועי' במחצה"ש סי' תל"ד סק"ט, ועיין בטל תורה בהג"ה לירושלמי פרק ג' רמעשרות הלכה א' שתירץ קושיא זו ריש חילוק בין תרומה למעשר, עייש"ה. ובחי' רעק"א כאן על הט"ז ס"ק י"ז (בד"ה בא"ד) כתב, לא מצאתי זה, דבפשוטו הוא רק כשרוצה לאכול אסור עד שהפריש תרומה, ובמג"א רס"י ח' כתב כן לענין חלה עיי"ש, וה"נ בתרומה, עכ"ל. ועיין רש"י סנהדרין ל"ה ע"ב ד"ה חובת הגוף הוא, ועיין במג"א סי' רס"א סק"ו דלעשר אינו מצוה, ועיי"ש בלבושי שרר.

(ג) בחל' טריפות סי' ל"א סעיף ג', אם נמצא תולעת בקרום המוח וכו' יש מי שאומר שאין אנו בקיאים בבדיקה וטריפה. ובגליון מהרש"א שם כתב בשם הפרישה, דלא אמרינן כאן לו ראינו דניקב נימא דלאחר שחיטה פירש, כיון דהקדמות דקים מאוד יותר מדקות הדקים. — הנה אם נאמר לחלק בין דקות הדקין לקרום המוח, א"כ אין הוכחה לדברי הדגול מרבבה כאן שכתב על דברי הש"ך ס"ק ב', רבכרם ודקין טריפה כמו במוח, דו"ל דדוקא במוח משא"כ כרם ודקין, אם שאינם קשים ועבים כקורקבן, מ"מ אינם דקין כמוח. אולם כאמת לא מצאתי ד"ז בפרישה כמו שהביא הגליון מהרש"א.

(1) נולד בשנת תרנ"ב לערך לאביו הגאון מוה"ר יצחק צבי הלוי יונגרייז אבד"ק קאשוי וצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר נח ברוך פישער אבד"ק פרעשאב וצ"ל. בשנת תרפ"ח לערך נתקבל לדומ"ץ דק"ק פרעשאב. נדפסו ממנו חידושים בקובץ שערי אורה, דגל התורה, הנשר, ובית וועד חכמים. בשנת תש"ב לפ"ק הלך בגולה ונהרג אח"כ עקה"ש. ר' ינקום דמו. — הערות הללו הועתקו מגליון שו"ע יו"ר שלו המונח ברשות בן ניסו הרב המפורסם וכו' מוה"ר שלום משה הלוי אונגאר שליט"א אבד"ק נייטרא. יברכהו הש"ת בבריות גופא ונהורא מעליא לאריכות ימים ושנים. (לא הדפסנו כל הציונים שרשם על הגליון, כי אם ההערות).

(ד) בסי' ל"ג בגקודת הכסף (ר"ה בטו"ז ס"ק ט"ז) כתב שהט"ז הביא מהנהות מיימוני לאסור בנמצא בו קוץ כשיש בו קורט דם אפילו מבפנים. — לשון אפילו מבפנים אינו מדויק, דהרי הטו"ז לא הביא מהג"ה מיימוני רק שאוסר בנמצא בחוץ, אבל מבפנים אינו אוסר הנהות מיימוני הנ"ל, וכמו שתמה הטו"ז עליו, ורק זה דברי הטו"ז עצמו שהוסיף על דברי הנהות מיימוני.

(ה) בסי' ל"ה סעיף ח' כתב הרמ"א, האונא התחתונה של ימין דרכה להיות עבה וכו' ואם היא דבוקה לאונא לגמרי רק שנראה היכר סימנים אלו במקום שראוי להיות האונא, מיקרי היכר וכשירה. וכתב על זה בחידושי רעק"א, דמ"מ היכא דיש להריאה אונות כראוי אינו מזיק חסרון הסמפון, והיכא דמכשירין בחיכר סדק א"צ לברוק על הסמפון, אבל אם ברק ומצא חסרון הסמפון, אין לחקל אלא בהפסד מרובה, ע"כ. — עיין בשמלה חרשה כאן דין יו"ד שכתב לחקל רק בהפ"מ ושעת הרחק, וכן הוא בפרי תבואה סעיף יו"ד, וחידושי שהגרעק"א לא הזכיר דבריהם, ואולי דעת הגאון לעשות כעין פשרה, דהרי הל"ש שם ס"ק ט"ז מכשיר בלא"ה כהגר"ש המובא בפתחי תשובה כאן ס"ק י"ד, והשמלה חרשה לא מכשיר כי אם בהפ"מ ושעה"ד, ע"כ הכריע הוא להכשיר עכ"פ בהפסד מרובה לחור.

(ו) בסי' מ' טו"ז ס"ק ב' ד"ה אבל אם שומן וכו'. — קרוב הדבר לומר שצ"ל וי"א רלא מהני וכו', ודברי הטו"ז סובבים על הרמ"א דכתב רלא מהני סתימת שומן הלב, ודו"ק.

(ז) בסי' מ' טו"ז ס"ק ג' ד"ה או במחט כתב וז"ל, בטור כתוב אפי' מבחוץ, דאפילו נמצא מחט בחלל הגוף טריפה כמ"ש סי' נ"א, ור"ל לא מיבעיא בפנים דאפשר דנקב מידי אחרניא ובא ללב, אלא אפילו אם תחוב בחוץ ולא לחללו, טריפה, עכ"ל. — פי' לפירושו, לפי שיטת הטור רס"ל הטעם בכבר משום דכל הנבלעין דרך הוושט נבלעים, עיין בטו"ז סי' מ"א סק"ה, פשיטא דטריפה כשנמצאת בפנים, אלא אפילו וכו', ודו"ק.

(ח) בסי' מ"ב סעיף ח' ברמ"א. מי שבא לפניו עוף שאינו מכיר מינו ולא נמצא לו מרה, אין אומרים וודאי כל מינו אין להם מרה, אלא אמרינן מסתמא יש לו מרה עד שידוע שמין זה אין לו מרה, ע"כ. — עיין לקמן סי' פ"ב סעיף ג' בהג"ה שפסק שם שאין לאכול שום עוף אלא במסורת, א"כ איך משכחת שלא יכיר מינו אם יש לו מסורת ע"ז, וי"ל דכוונת הרמ"א היינו שידוע שהוא עוף טהור, רק שאינו מכירו אם יש לזה המין מרה או לא.

(ט) בסי' מ"ג בבאר היטב ס"ק א' (ד"ה מפולש) כתב, דבתשובת חינוך בית יהודה שאלה מ"ג ובעבודת הגרשוני שאלה ק"כ, חולקים על הט"ז. — מה שנראה מדבריו שהעבודת הגרשוני חולק על הטו"ז, לדעתי זה אינו, דהמעין בפנים יראה שלדינא מסכים עם הטו"ז, ורק על סברת הטו"ז חולק, עיי"ש.

(י) בסי' נ"ה סעיף ח' ברמ"א, עצם שנשבר וחזר ונקשר נוהגין להכשיר, ובבאה"ט ס"ק י"ב כתב דהש"ך מתיר אפי' אם לא נקשר שבר אל שבר יחדיו

יורבן, וכתב בפתחי תשובה ס"ק ט"ז רמדברי הט"ז ס"ק י"א מבואר דלא ס"ל הכי, ודוקא במקום שאין עושה טריפה די אם נקשר אף שלא חזר למקומו, יעו"ש. — ואין זה מוכרח, די"ל דהטו"ז לא כתב רק ביש ריעותא בעור ובשר כדמשמע שם, משא"כ הש"ך, וא"כ באמת אין חילוק ביניהם, וצ"ע.

(יא) בסי' ס"ט סעיף א' בדמ"א, אם לא שראו רק הדיחו היטב סגי ל'. — מכאן משמע דהרחה גרוע משרי, וצ"ע לפי"ז במש"כ המג"א סי' תמ"ז סקי"ז היפך זה, ועיי"ש בחק יעקב סק"ג שחולק שם על המג"א.

(יב) בסי' ס"ט סעיף י"ב, אם מלח ולא הדיח תחלה, יש אוסרין, ובדמ"א, בדמקום הפסד מדובה יש להתיר. וכתב הט"ז סק"ט, אפי' שהה במלחו. והקשה בחי' רעק"א דלכאורה דוקא בשהה אבל בלא שהה כיון דיש היתר בצלי לא מקרי הפסד מדובה, עכ"ק. ובאמת הטו"ז לשיטתו שם בסי' ע"ו סק"ה, דפסק כרש"ל דאין היתר לצלי, וא"כ לא קשה קושיא זו, ודו"ק.

(יג) בסי' ס"ט סעיף כ', אם חי' הכלי חולבת ויש בו לכלוך אסור הבשר. וכי' הט"ז בס"ק נ', דהוא הדין אם אין בו לכלוך והכלי חולבת אסור דהוא בן יומיו. ובנקה"כ כתב, לא דק, דדוקא יש בו לכלוך, דאל"כ אין מליחה לכלים כמ"ש בש"ך ס"ק פ"ז, עכ"ל. — וי"ל לפמ"ש בחידושי רעק"א סי' ק"ה ש"ך ס"ק מ"ד בשם התפל"מ לחלק בין בלע שע"י מליחה לבלע שע"י בישול, א"כ כיון דבלע ע"י בישול א"כ שפיר יוצא ע"י מליחה.

(יד) בסי' ס"ט בפרי מגדים בשפ"ד ס"ק מ' (ד"ה אסור וכו') כתב, והאי הרחה זהירות יתירא. — צ"ע לפ"ד הש"ך בסי' ע' סק"ד שכתב דלכתחילה אסור למלוח חתיכה ב' פעמים, אלא צריך להדיחו יפה יפה, א"כ הך הרחה מצד הדין הוא, כיון דלכתחילה אסור לעשות כן, דהרי גם כאן פעל המלח בפעם הא' ממה דחזינן דשרי בדיעבד, אם לא שנאמר דכוונת המחבר כאן הוא לומר דאם כבר מלחו בלא הרחה שרי, דחשיב שוב דיעבד משום הפסד מלח, עמש"כ הש"ך כאן ס"ק י"ד.

(טו) בסי' ע"ג בהגהות הט"ז ד"ה סימן ע"ג ס"א כתב וז"ל, וכתב ב"י בשם הרא"ש, מתוך פירש"י משמע, דבישלו בקדירה אחר מליחה קאמר וכו', עכ"ל. — קרוב הדבר לומר רקאי עמ"ש הטו"ז בשם פירש"י, דהבעיא זו קאי אפילו אחר מליחה, ומשמע דה"ה קודם המליחה, וע"ז כתב כאן בהגהות בשם הרא"ש דהבעיא קאי רק אחר מליחה, אבל קודם לכן פשיטא דאסור, ודו"ק.

בענין שמר טשעק אם יש לו דין כסף

נתן געשטעטנער

אבד"ק קרית אנו"י

ור"מ מתיבתא „פנים מאירות“

בני ברק

(המשך מקובץ קמ"ר)

(י) וכל זה מעיקר הדין, ברם יש לעיין דכיון דמצד דינא דמלכותא מכריחין אותו לשלם את הסכום שכתב בטשעק, ואע"ג דלא כתב לשון התחייבות ונמצא דמצדו ליכא התחייבות וכמו שכתבנו, מ"מ נימא דכיון שהוא יודע שהמלכות מכרחת אותו לשלם את הטשעק, וא"כ נימא שאם הוא כותב טשעק והרי הוא יודע שהוא יחוייב לשלמו, א"כ הוי ליה כאלו התחייב לשלם, ונימא דהוי דינו כשמר שהתחייב בו שנשתעבד על ידו. ברם נראה להביא ראיה דמשכחת שהוא חייב לשלם ואעפ"כ אין עליו שיעבוד, והוא מהא דכתב בשו"ת הרמ"א (סי' מ"ח) במי שנדר לצדקה ואמר אתן כך וכך, דאע"ג דמחייב לקיומי לנדריה, מ"מ העניינים לא זכו בנכסים אלא דכופין לדיריה לקיומי לנדריה, ועל כן אם מת אין חיוורשין חייבין ליתן עיי"ש, והובא בקצה"ח (סי' ר"צ סק"ג) עיי"ש. הרי דאע"ג דהנודר יודע שהב"ר יכופו אותו לקיים נדרו וליתן לעניים מה שנדר, מ"מ לא אמרינן רע"ז נעשה כאלו קיבל על עצמו חיוב וממילא איכא שיעבוד נכסים, וממילא יצטרכו חיוורשים לשלם, אלא דאמרינן דאין לך בו אלא מה שאמר, וכיון דנדר לצדקה אינו עושה שיעבוד, ממילא ליכא אלא חיוב בעלמא מצד מצות נדר, אבל אין זה עושה חיוב על גופו ונכסיו מצד דיני ממונות. ובש"ס קדושין (כט:): איתא, דמלוה הכתובה בתורה איכא שיעבוד נכסי, אלא רפלינו אם הוי כמלוה בשמר וסורף גם מן הלקוחות עיי"ש, אולם זה נאמר רק דומיא רפדיון הבן דמירי התם שהתורה הטילה עליו חיוב זה, ועיין תוס' בכורות (מח.) ד"ה מלוה הכתובה, דהיינו כגון פריון הבן וערכין ונזקין עיי"ש, אבל נדר שהוא עצמו קיבל על עצמו אינו עושה שיעבוד נכסים לדעת שו"ת הרמ"א הנ"ל, וכן כתב מהרי"ט (ח"ב חו"מ סי' נ') והובא בקצה"ח שם. וכן פסק רמ"א חו"מ (סי' רנ"ב ס"ב) במי שנשבע או נדר ליתן לפלוני כך וכך ומת ולא נתן, יורשיו פטורין, וכיארז בקצה"ח שם (סק"ה) דשבעה ונדר אינם עושים קנין, דלא אמרינן אמירה לגבוה כמסירה להריוט אלא בהקדש ממש, אבל נדר לעניים אינו כמסירה אלא שמחוייב לקיים נדרו וכרתיב בפיו זו צדקה, וכיון שמת אין חיוורשין צריכין לקיים צוואת או נדר אביהם עיי"ש. הרי חזינו דאע"ג דהנודר והנשבע יודע שעל ידי נדרו או שבועתו הוא יתחייב לשלם מה שנדר או נשבע, וב"ד אף כופין אותו, מ"מ לא אמרינן רע"ז הוי כאלו התחייב את עצמו ליתן גם מדיני ממונות וממילא נשתעבדו נכסיו לנדרו ולשבועתו. וא"כ הכי נמי בנ"ד, אע"ג דהמלכות מכרחת לשלם את הסכום הכתוב בטשעק, מ"מ כיון דנותן הטשעק מצד הדין לא התחייב עצמו וכמו

שביארנו, ממילא אף שיודע שהמלכות יכריחו לשלם, מ"מ לא הוי כאלו קיבל על עצמו התחייבות, וליכא שיעבוד נכסי, וממילא אין זה שטר כלל ולא התחייבות. ובאמת המלכות עצמה לא גזרה לומר שיהא הטשעק כשטר, דהרי חזינן דבשטר אחרי שחתם עליו אינו יכול לבטל את השטר בשום גוונא, ואלו בטשעק כשביטלו טרם שפדאו המקבל מן הבאנק, אין הבאנק משלם את הטשעק. הרי שהם מתחשבים בביטול הטשעק ע"י הנותן, אלא שיכול לגבותו מדין המלכות כמו כל חוב אחר, אבל עצם הטשעק לא נעשה כשטר אף מדין המלכות, דהא בשטר ממש נראה שאחרי שחתם עליו לא מהני שום ביטול וגובין מממנו ככל שיימצא. ובאמת נראה דמדינא דמלכותא אם מת מי שנתן את הטשעק אין המקבל יכול לגבותו מן הוירשין, אבל בשטר נראה דיכול לגבותו מן הנכסים שביד הוירשים, והדבר צריך בירור. [ועיין עוד לקמן אות י"ד מדין דינא דמלכותא].

(א) והנה בשו"ת זקני החתם סופר ז"ל (יו"ד סי' קל"ד) דן לענין מטבע דידן היוצא ע"י המלכות דמתקריא באנקנאטין, דלא הוי ריגו כשטר בעלמא שאין משביעין עליו ואין דינו ככסף, דגדר שטר הוא שאינו אלא לראיה, וכמש"כ רש"י שבועות (לז): מיעט שטרות שאין גופן ממון שאינן אלא לראיה שבהן, אבל מטבע שהוציא המלכות, כיון שגזר המלך שיצא, ומי שממאן למכור באותו המטבע יחייב ראשו למלכות, וע"כ הוי מטבע כדבר שגופו ממון ואין חילוק אם יהיה זהב או כסף או נייר, ועל כן הוי כסף גמור לענין לקרש בו אשה וכן לפדות בו הקרשות ומעשר שני. אלא שיש לעיין לענין פריון בכור אם מהני, ד"ל דדוקא בדבר שהוא בין אדם לחבירו, ואפילו פריון הקרש שאינו אלא קונה לגזבר ההקדש וממלא חסרונו של גזבר בדבר אחר, וכן פריון של מעשר שני לאכלו בירושלים י"ל דכל טיבעא דסגי בעלמא עפ"י גזרת המלך לקנות ולמכור פודין בו, וכן נקרא מטבע לענין שבועה ושומרים, משא"כ פריון הבן שפודין מהקב"ה כי לי כל בכור, אלא שהקב"ה נתן דמי פריונו לכהן אבל עיקר הפריון הוא מהקב"ה, והקב"ה קצב פריונו ה' סלעים של כסף מזוקק, ואפילו נותן להכהן מטבע כסף השוה כך מחמת הצורה, מ"מ אינו יוצא ידי חובתו עד שיהיה בהמטבע כסף מזוקק כשיעור הנ"ל, והיינו משום דלגבי מעלה אין הצורה נחשבת כלום, וא"כ הוא הדין באנקנאט אפילו יתן מלוא ביתו, כיון שבשוויים אין בהם כלום רק מפקודת המלכות, וזה לא שייך כלפי מעלה. ואע"ג דרב כהנא שקיל סודרא בפדיון הבן ואמר לדידי שוה (קירושין ח.). היינו משום שאם היה לו ה' סלעים היה נותנם בעד הסודר, משא"כ אלו הצורות אינן שוין גם לכהן כלום רק מאימתא דמלכותא, אפשר שאין פודין בהן, ועדיין צריך עיון, עכתו"ד החת"ס ז"ל.

(ב) ודברי החתם סופר ז"ל צריכין ביאור, דכיון שהניח יסוד שמטבע היוצא ע"י המלכות אין דינו כשטר העומד רק לראיה אלא ככסף אשר גופו ממון והואיל שהמלכות כופו למכור וליקח באותו מטבע, א"כ אמאי לא ייחשב כסף גם לגבי פריון הבן, דכיון רפודין גם בשוה כסף והרי גם מטבע זה שוה כסף ה' סלעים, שהרי כל אחר נותן עבורו שויות של ה' סלעים, והרי גם בכסף ממש הא דנחשב

לגופו ממון היינו משום שכל אחד נותן עבורו שויות של ה' סלעים, ושויות הכסף נמדרת לפי מה שבני אדם נותנין עבורו, וא"כ גם מטבע של נייר או של נחושת כיון דכל אחד נותן עבורו שויות של ה' סלעים, ייחשב כגופו ממון, דמה נפק"מ בין כסף או נחושת או נייר. ומה תאמר דשאיני כסף וזהב שאפשר להשתמש בהן עצמם לצורך כלים ותכשיטין, ולכן נחשבין גופן ממון, משא"כ נייר שאינו שוה בעצמותו לכלום, ואף רשוה לצור עפ"י צלוחיתו מכל מקום תשמיש זה לצור עפ"י צלוחיתו אינו שוה בעיניו כשוויות הכתובה על הבאנקנאט, ולכן הוא גרוע מכסף וזהב ממש, — הנה אם נימא כן, א"כ לא ליהוי דינו כמטבע גם לענין קדושין ופדיון הקרש ומעשר שני ושבעה ושמורין, כיון דאינו דומה לכסף וזהב ממש שהם דברים הראויים לשימוש בעצמותם. וא"כ למאי שהניח החת"ם ז"ל דגם באנקנאט הוי דינו כמטבע, ואף שאינו ראוי להשתמש בהנייר בעצמותו, והיינו משום רכיון דגזר המלך להוציאו הו"ל דינו כמטבע, והכונה רכיון דבני אדם נותנין עבורו שויות אף בעל כרחם, לכן הו"ל דינו ככסף וזהב ממש שגופן ממון, ואם כן ליהוי ממון גם לענין פדיון הבן. דכשם שכסף וזהב הוי ממון לענין פדיון הבן הואיל דבני אדם נותנים עבורם שויות של ה' סלעים, א"כ גם באנקנאט שג"כ נותנין בני אדם עבורם שויות ה' סלעים ליהוי כממון ממש, רכיון דהחילוק היחיד שבין כסף וזהב לבין באנקנאט הוא רק דבכסף ראוי להשתמש בהן עצמם לצורך כלים ותכשיטין וכדומה, ושימוש זה שוה את מחירו, ואילו בבאנקנאט אי אפשר להשתמש אלא לצור עפ"י צלוחיתו וזה אינו שוה את מחירו, והנה אנן לא מתחשבים בחילוק זה, דהא חזינו דאעפ"כ נחשב הבאנקנאט למטבע הואיל דגזרה המלכות ליקח ולמכור בו וכדברי החת"ם סופר ז"ל, וא"כ נימא דהוי ממון גם לענין פדיון הבן, רכמו דה' סלעים כסף או זהב או שאר שוה כסף הוי ממון כלפי מעלה, כמו כן הני באנקנאטין ליהוי ממון גם כלפי מעלה. ובאמת יסוד דברי החת"ם ז"ל שכתב דפדיון הבן כיון שהוא מהקב"ה לכן לא מהני בבאנקנאטין, דמה שגזרה המלכות להשתמש בו לא מהני כלפי מעלה, צדיק ביאור, דדין ממון כלפי מעלה נמדר כפי מה שיש לו דין ממון בעיני בני אדם, דהא גם כסף וזהב ממש ושאר שוה כסף לא נחשב ממון כלפי מעלה רק משום שנחשב ממון לגבי בני אדם, דאלו לגבי הקב"ה אשר לו הכסף ולו הזהב אין שום כסף נחשב לכלום, אלא דכך הוא הדין דהאב יפרה את בנו בחמש סלעים כפי שהן שוין בעיני בני אדם, וכיון דבאנקנאט שוה בעיני בני אדם חמש סלעים, והיינו כסברת החת"ם הואיל דהמלכות גזרה ליקח ולמכור בו ולכן נחשב כגופו כסף, א"כ ליחשב דין ממון גם כלפי מעלה, דגם למעלה מתחשבים בדין כסף כפי מה שהוא שוה בעיני בני אדם, ולכן דברי רבינו החת"ם ז"ל צריכין עיון להבינם לענ"ר.

(ג) והנה הני טענות שאין שום חוק מלכות המתחייב לקחתו, ממילא פשוט שאינו דומה לבאנקנאט, והוא גרוע משטר כיון שאין בו שום התחייבות וכנ"ל. וממילא נראה פשוט שאין לקרש בו אשה, וכן אין לפדות בו הקרש ומעשר שני. אלא שיש לעיין אם אולינן בזה בטר דינא דמלכותא שגזרה שאם נותן טעק הרי

הנותן חייב לשלמו, ואף שהוא עצמו לא התכוין להתחייב וכמו שכתבנו לעיל (אות י'), מ"מ יתחייב לשלם מצד דינא דמלכותא דינא. ובש"ע ח"מ (סי' שס"ט ס"ח) כתב הרמ"א, ד"א שלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא במסים ומכסים התלוים בקרקע אבל בשאר דברים לא, וי"א דבכל דבר דינא דמלכותא דינא, ולכן המלוה על המשכון יכול למכרו אחר שנה הואיל וכן דינא דמלכותא וכן הוא עיקר עיי"ש. ושם (סי' שנ"ו ס"ז) כתב הרמ"א, דהכי נהיגי עכשיו להחזיר כל גניבה אפילו לאחר יאוש ושינוי רשות מכח דינא דמלכותא. ומבואר דמחמת דינא דמלכותא דינא אף מוציאין ממון מיד המוחזק, דהרי זה שהגניבה ברשותו וקנאו מדין יאוש ושינוי רשות מוציאין מידו מחמת דר"מ. ועיין עוד בש"ע ח"מ (סי' קצ"ד ס"ב), ושם (סי' ס"ח ס"א) דשטרות הנעשים בערכאותיהם אם הוא לפי משפט המלך ה"ז כשר משום דינא דמלכותא דינא עיי"ש. וא"כ הכי נמי אם כך היא דינא דמלכותא שהנותן משעק לחבירו הרי הוא חייב לשלם את הממון שכתוב בשעק ואינו יכול לחזור בו, א"כ ודאי דחייב ליתן מצד דר"מ לדעת הרמ"א ז"ל. אלא שהש"ך ח"מ (סי' ע"ג סקל"ט) תמה על הרמ"א ז"ל, דאנה מצא רמה שהוא לתקנת המדינה אמרינן דר"מ אפילו נגר דין תורה עיי"ש. וכתבנו בשו"ת להורות נתן (ח"א סי' ע') ליישב דברי הרמ"א ז"ל, דהכי שדינא דמלכותא היא לטובת ותקנת בני המדינה, בזה דינא דמלכותא דינא, וכמפורש בשו"ת הרשב"א המיוחסת להרמב"ן (סי' כ"ב), ורק הני תקנות שלא נתקנו מצד טובת המדינה אלא משום שכך עולה לפי היושר לדעתם, כגון הא דק"ל דבעל יורש את אשתו ואילו בדיני עכו"ם הוא להיפוך, דאין להכריע בזה מה היא טובת ותקנת בני המדינה אם כדיני ישראל או להיפך, אלא דאנחנו מחוייבים לקיים גזרת התורה עלינו שהבעל יורש את אשתו, ומה שהעכו"ם דנין שאין הבעל יורש את אשתו אין זה משום שכך הוא טובת המדינה אלא משום שלפי דעתם וסברתם האנושית כך מסתבר יותר לפי היושר, בזה לא אמרינן דר"מ, עיי"ש באריכות. וא"כ בנדרן דידן מה שהמלכות מכריחה לשלם משעק הרי זה לטובת בני המדינה, דאל"כ לא יהא אפשר לנהל את המסחרים, דמי שיקבל משעק על סחורה שנתן לא יהא בטוח שאכן ישולם לו מה שניתן במשעק תמורת הסחורה, כי הקונה יוכל לבטל את מה שכתוב במשעק, ומלאה הארץ חמס, וע"כ אמרינן בזה דר"מ.

יד) וכבר דנו הפוסקים ז"ל לילך בשטרות בתר דינא דמלכותא, עיין בשו"ת נודע ביהודה קמא (ח"מ סי' י') בתשו' הגר"ש לנדא ז"ל לענין וועקסיל, שאין הלוח נאמן לומר פרעתי הואיל ודינא דמלכותא כך היא שלא יהיה נאמן לומר פרעתי כל זמן שהשטר הוא ביד המלוה, דשטר שנכתב בנוסח תקון המדינה אמרינן שהלוח שיעבד נפשו והוי כאלו נכתב בו אחריות, וכעיי"ו כתב הב"ח ח"מ (סי' ס"ט) דבלוה שנותן להמלוה נייר חלק וחתימתו למטה הואיל והוא תקון המדינה יש לו דין כת"י גמור שנכתב בנאמנות עיי"ש. ובשו"ת בית שלמה (ח"מ סי' כ"ב, כ"ג) השיג עלי, וכתב דאין ראייה מהב"ח דהתם איכא תקון ממנהגי הארצות שיהא להכת"י דין נאמנות עיי"ש. ובתומים (סי' כ"ו סק"א)

כתב שתקנת הקהל בק"ק מיין ובשאר קהלות אשכנז בענין חילוף כתב, שיש רשות לבעל דין לרדוף אצל משפט הערכאות, ותמה על זה דמי התיר להם לרדוף בפני ערכאות של עכו"ם, ולא מהני בזה הסכמת הקהל, ואפילו אם נימא דריני חילוף כתב, הם דיני דמלכותא לתקנות המשא ומתן במדינה ואינו בכלל שאר נימוסי ומשפטי המדינה שחקק עליהם המלך, וזהו ניחא שיש לב"ד של ישראל לרדוף ולפסוק כחק המלך ההוא כי כן יסד המלך, וכן קבלו הבעלי דינים בכתבם תחלה הח"כ שיהיה לו תוקף חק המלך, אבל אין כל זה מועיל שיהיו הם מורשים לרדוף בערכאות דבר שאינו ברשותם, וכי עדיף חק המלך מחוקו של מלכו של עולם שהוא דין תורתנו הקדושה, ומ"מ אע"פ שהם דנים בכך אסור לרדוף לפניהם, ומי שיהא בכחו לבטלו יקבל שכר מאלקי המשפט עי"ש. ומבואר דהתומים ז"ל מסכים שיש לרדוף בשטרות שהם לפי נימוסי המלכות כדין המלכות אלא שיש לרדוף בזה בב"ד של ישראל ולא בערכאותיהם. וכעין זה כתב בשו"ת אבני צרק (לבעל ייטב לב) חחו"מ (סי' ט') לרדוף לענין הערבות בשטרות כדינא דמלכותא דאפילו בלוח מישראל ארעא דדין נימוסי המלך חתמו, והביא מדברי התומים הנ"ל עי"ש. וכן הסכים לזה בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' ל"ו) עי"ש. ובמהרש"ם שם (סי' רכ"א) הביא משו"ת רדב"ז (ח"א סי' שע"ט) דהמנהג לנכות בכל שטר העולה בערכאותיהם אע"פ שאין בו התנאים שהזכירו חז"ל משום דינא דמלכותא דינא עי"ש.

טו) ולדינא נראה דהני טשעקים אין להם דין כסף מן התורה, וממילא היכי דבעינן כסף כגון קדושין או פדיון הבן אינם נחשבים ככסף, ומ"מ לענין גבייה נראה מהאחרונים ז"ל דאולינן בזה בתר דינא דמלכותא. אולם כתב בשו"ת מהריא"ז ענין (סי' ד') דהיכי שאין משפט ברור אלא שתלוי בשיקול דעת השופטים בערכאותיהם לא אמדינן דינא דמלכותא דינא עי"ש, ובשו"ת דברי חיים (ח"ב חו"מ סי' כ"ב) כתב שאין דינא דמלכותא כעת ברור כי עודכי הדין כל אחד אומר פירוש אחר בסעיפי חוקיהם וצריך אומן בקי בזה עי"ש, ולכן כשיארע דו"ד בענין טשעקים צריך לדעת אם יש בזה דין ברור כדינא דמלכותא, ומסתמא לאו כל המדינות שוות בחוקיהם, וצריך ישוב הדעת איך לרדוף.

טז) כעת עיינתי בס' לקוטי הערות על שו"ת חת"ס (יו"ד סי' קל"ד), וראיתי שהביא משו"ת בית שלמה (חו"מ סי' ע"א), שהשיג על החת"ס שם שכתב דבאנקנאטין דינא כמטבע ולא כשטר, דהא על הבאנקנאט מפורש בזה הלשון „באנק פלוני ישלם להמביא או"ו [נראה שהוא ד"ת אנווייזונג, ר"ל המחאה, שבכתב זה ממחה להבאנק לשלם לו סכום זה. ובס' לקוטי הערות שם ציין לשו"ת מהרש"נ (ח"ב סי' ר"ח) שכתב דתיבת או"ו הוא ט"ס וצ"ל ב"ג, דהיינו באנקנאט, ובחזרה בליקוטי הערות שם כתב דנראה הוא ר"ת אסמרייכייט וועהרונג עי"ש, ובאמת אין זה עולה יפה לפרש את המשך דברי הבי"ש, ועיין עוד בבית שלמה שם (דס"י ע"א). ברם נראה פשוט שהוא ד"ת אנווייזונג וכנ"ל, זה כך וכך מעות כסף, אם כן אין הבאנקנאט גוף המטבע רק שהוא או"ו [ר"ל

אנווייוונג] לשלם להמביא או"ו זה כך וכך במעות כסף, ע"כ לדעתי דין שטרות עליהם עכ"ר. ולענ"ר אין בזה שום קושיא על החת"ס ז"ל, דמה שכתוב על השטר שהוא אנווייוונג למי שמביא שטר זה להבאנק שישלמו לו כך וכך מעות כסף. אין זה אלא לישנא בעלמא, דבאמת שום אדם אינו מביא באנקנאט זה להבאנק שישלמו לו מעות כסף, מלבד שהוא ספק אם באמת ישלמו לו מעות כסף, ודרך הבאנק להוציא באנקנאט יותר מסך הכסף שיש לו ברשותו, ועכ"פ אינו עולה על דעתו של שום איש להביא את הבאנקנאט אל הבאנק ולבקש תמורתו מעות כסף, כי מה לו צורך בזה, הלא בבאנקנאט זה יכול להשיג כסף תמורתו בכל מקום שירצה. ועל כן אינו רומה לשטר, דכל שטר אינו אלא לראיה שפלוגי החותם ישלם את תמורתו, ומהאי טעמא אין שטר עובר לסוחר כמו באנקנאט ולא כל סוחר רוצה לקבלו, כי מי יודע אם אכן החותם ישלם את הסכום שכתוב בשטר, והכל תלוי בנאמנותו של אותו יחיד שחתם על השטר, ועל כן אין לשטר דין ממון כי אינו חריף לצאת כמו ממון. משא"כ באנקנאט שהוציא המלכות והוא גזר שהכל מחוייבין לקבלו וליתן תמורתו כל סחורה, נמצא שהוא חריף טובא, ועל כן הוא מטבע ככל המטבעות דמאי נפקא מינה אם הוא כסף או נייר, הלא בעד הנייר הוא מקבל כל סחורה כמו בעד הכסף. ומה תאמר דהכסף יש לו ערך בעצמותו שהוא יכול לעשות ממנו כלים ותכשיטין, הנה באמת המטבע של מלכות שהוא כסף או זהב שוה יותר מהכסף או מהזהב שבתוכו, וכרחיונן דמטבע שפסלו המלכות איבר את ערכו — עיין סוגיא דבבא קמא (צו:) — ואעפ"כ דינו כממון כפי הסכום הנקוב על המטבע, והיינו משום שהוא חריף לצאת כפי הערך הנקוב עליו. ועוד דגם מטבע של כסף אינו עומד להתכה ולעשות ממנו כלים ותכשיטין, שהרי המטבע שוה יותר מהכסף שבתוכו, ומי פתי יתיכו לאבר ממונו, אלא דחשוב מטבע כפי הערך המפורש בו משום שהוא חריף טובא והוא יוצא במדינת המלך, ואפשר לקנות עבורו כל סחורה בלי הגבלה. והנה כמו כן באנקנאט שהוציא המלכות שהוא חריף טובא ויוצא בכל מדינת המלכות בלי הגבלה ואפשר לקנות על ידו כל סחורה, הרי זה בגדר ממון לא פחות ממטבע של כסף או זהב. ומה שכתוב על הבאנקנאט שהוא אנווייוונג, לא מעלה ולא מוריד, כי באמת אין באנקנאט זה עומד כלל לראיה, כי שום איש אינו הולך אל הבאנק לקבל תמורתו במעות כסף, והוא עצמו חריף טובא לצאת ולקנות בו כל סחורה, ועל כן דינו כמטבע.

(ז) גם הביא שם משו"ת מחנה חיים (ח"ב אהע"ז סי' כ"ז), דסברת החת"ס דבאנקנאט דינו כמטבע, היינו רק אם נרפס על השטר שזה זהוב או יותר, אבל הנאטין שנרפס עליו שסכום כך וכך יופרע במטבעות כסף בעיר וויען, הוי כשטר ראיה עיי"ש. והוא כסברת הבית שלמה הנ"ל. וכבר כתבנו דלענ"ד אף שכתוב עליו שיופרע בבאנק פלוני, אין זה גורע כלל מדין מטבע, דודאי דשום איש אינו עולה על דעתו ללכת לעיר וויען ולבקש תמורת הבאנקנאט מטבעות כסף, ואין זה אלא לישנא בעלמא, ועיקר כחו של הבאנקנאט הוא במה שהכל מקבלים אותו

והוא חריף טובא ואפשר לקנות בו כל סחורה וממילא דינו כמטבע, כי אין בינו לבין מטבע של כסף כלום, וכנ"ל.

(ח) ואגב יעויין בשו"ת בית שלמה שם, שהביא ששמע כי הגאון ר' משולם טיסמניץ ז"ל עמרו לפניו לדין באחד ששלח על ידי חבירו באנקנאטין כמה אלפים למקום אחר, והיה שומר שכר ונגנבו ממנו בדרך, ופטרו הגאון משום דאין שמירה בשטרות עיי"ש. והנה כיוצא בזה כתב הגר"ש קלוגר ז"ל בחכמת שלמה לחו"מ (סי' ע"ר) שהרב השואל שמע בשם הגר"מ טיסמניץ שכתב דאין דינו כמטבע רק כשטרות עיי"ש. אולם בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ק') כתב שבשו"ת מהר"ם איגרא (חו"מ סי' ט"ז) פסק דהנאטין הוי גופו ממון כיון דגם אם יביא עדים שגשרפו השטרות אין הבאנק משלם מעות כסף, הרי דהג"ר משולם עצמו פסק כן, ודלא כמורגל בפי העולם בשמו ואין בזה שום ספק עיי"ש, והובא בלקוטי הערות שם. והוא דבר פלא.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הנח"ח מו"ה נחום הכהן מאייער נ"י

ובנו הרב זאב אליהו הכהן מאייער נ"י מנהל רישיבת בית יצחק

בהלקח מאתם אשתו-אמו ע"ה

המקום יגחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת

בענין חטאת ששחטה לשם חולין

משה הלוי האפפמאן

מגיד שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב
לונדון יע"א

במס' זבחים ג. אמר רב יהודה אמר רב חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, לשם חולין כשירה, אלמא דמינה מחריב בה, דלאו מינה לא מחריב בה, ורמינהו כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול ואפילו לשם עובדת כוכבים נמי פסול, ומשני, גט דל עובדת כוכבים מינה הוה ליה סתמא, וסתמא פסול בגט, קדשים דל חולין מינה הוה ליה סתמא וסתמא כשרים. הרי מבואר מתוך הסוגיא, דהא ששחטה לשם חולין כשר, הוא מטעם דל חולין מינה ונעשה סתמא וסתמא כשר, והיינו דכשר ומרצה, כמו סתמא בעלמא דכשרין ומרצין. והנה לקמן בדף מ"ו: אמר רב יהודה אמר רב חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, לשם חולין כשירה, אמר ר' אלעזר מ"ט דרב ולא יחללו את קדשי בני ישראל קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים, מתיב רבה אמר רבי יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחר מכל אלו (היינו סתמא) כשר, שהוא תנאי בי"ד, טעמא שלא היה בלבו כלל, הא היה בלבו לשם חולין פסול, א"ל אביי ודילמא לא היה כלל, כשר ומרצה, הא היה בלבו לשם חולין כשר ואינו מרצה, ע"כ חסוגיא שם. והקשה בס' חזון איש (קמא סי' מ"ב סק"ד) דלכאורה זה סותר לסוגיא דדף ג', דשם מבואר דלשם חולין כשר, וזה נמשך מדין רכיון רסתמא כשר ודלאו מינה לא מחריב בה, הוה ליה סתמא וכשר ומרצה, כדקאמר דל חולין והוה סתמא וסתמא כשר, ובדף מ"ו מבואר דלא עלו. ועוד יותר הקשה בס' שפת אמת, דלפי הסוגיא דדף מ"ו שפיר דומה חטאת ששחטה לשם חולין לגט, דבשניהם לא עלו, ובדף ג' מבואר דאינן דומין. (ועיין בשפ"א, דרבא לא ירע מן קרא המבואר דלא עלו, וסבר דגם עלה לבעלים, וע"ע בס' עולת שלמה).

אמנם בחזו"א שם כתב, דאה"נ דהסוגיות חולקות, דרבה ואביי לא ס"ל להא דרבא הסובר דטעמא דלשם חולין כשר הוא משום דלאו מינה לא מחריב בה, אלא דהם סוברים טעמא דרב, דאין פסול בשלא לשמה רק אם מחשב לשם קדשים אחרים, אבל כי מחשב לשם חולין, לא מיפסל, והטעם משום דפסול מחשבת שלא לשמה הוא רק בראיכא חלות שם קרבן אחר, דאין לומר דהפסול הוא משום עקירת שם קרבן ידיה, דא"כ גם כשחושב בקדשים לשם חולין הרי עקר הקדשים, אלא ע"כ דהפסול הוא משום חלות שם אחר, וזה הפסול שייך רק בקדשים דמחללין קדשים, אבל לא כשחושב לשם חולין דאין כאן חלות אחר, ומש"ה לא נפסל.

והנה כדברי החזו"א, הם דברי הגרי"ז, בהחקירה הידועה בפסול שלא לשמה, אי פסולו דנפקע הסתמא וחסר הלשמה, או דמחשבה שלא לשמה הוי מחשבה הפוסלת כמו מחשבת פיגול, והביא ראיה מחטאת ששחטה לשם חולין

דכשירה, ואי נימא דהמעס דשלא לשמו פסול הוא משום דחסר דין לשמה, א"כ גם לשם חולין חסרה מחשבת לשמה, אמנם אי נימא דשלא לשמה הוה מחשבה הפוסלת, ניחא, דלשם חולין לא הוה מחשבת פסול. והגר"ז הוסיף עוד, שבעצם בקדשים כשהקדיש לעולה, ההקדשה היא ממילא לשם עולה, ואפילו צווח שאינו רוצה לשמה או שחושב שלא לשמה, לא נעקר הלשמה, שהרי הוקדש ועומד לכך, רק במחשבת שלא לשמה הדין דהמחשבה פסולה ופוסלת את הקרבן, אף שמצד מחשבתו לא נעקר ונשאר הלשמה.

ולפי"ז צ"ע אמאי כשר ואינו מרצה, הא סתמא של לשמה נשאר, ומחשבת חולין נמי לא הוה מחשבה הפוסלת, וא"כ אמאי אינו מרצה, אמנם אם נאמר דהפסול הוא מחמת שחסר לשמה, שפיר מובן דכשר ואינו מרצה, דאפשר לומר דמצד שחשב לשם חולין, חסר בהשלמה לגבי ריצוי, ולכך אינו מרצה, אמנם לגבי לפסול הקרבן עצמו, אין המחשבה לשם חולין פוסלת את הקרבן, דזה ילפינן מולא יחללו את קדשי בני ישראל, דקדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים, (עי' כע"ז בס' שעורי הגר"ש רוזבסקי ז"ל פסחים ס:).

אמנם אם נאמר כפי דברי הגר"ז, א"א לפרש כן, מאחר שסתמא לשמה נשאר כולו בקרבן, אלא שהלא לשמה הוי מחשבה הפוסלת, וא"כ א"א לומר דמה שאינו מרצה זה משום דחסר בהשלמה, שהרי לדבריו תמיר איכא לשמה ואינו חסר, אלא ע"כ לדבריו צ"ל הפשט, שמחשבת חולין הוה מחשבה הפוסלת רק לגבי שלא ירצה על הבעלים, אבל בקרבן עצמו אין המחשבה הזאת פוסלת, ולכן בשחט לשם חולין כשר רק שאינו מרצה.

ונראה דאח"כ נהלשמה נשארת אף כשחושב בהדיא שלא לשמה, אבל מה שאינו עולה לחובה, זהו משום שאף בכל הקדשים בשינוי קודש ובשינוי בעלים כשר ואינו מרצה, וילפינן לה מקרא דמוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אם כמה שנדרת עשית יהא נדר, ואם לא נדרה יהא, דין זה הוא שמה שחושב עושה שלא כמו שנדר, וזהו פסולו, ולא משום שיש חסרון בהשלמה, אלא משום דלא הוה כמו שנדר, וא"כ מה לן במחשבה לשם זבח אחר או מחשבה לשם חולין, ולא שייך בזה האי דלאו מינה לא מחריב, דאף במחשבה לשם חולין לא הוי כמו שנדר, ושפיר מבואר הענין אף לדברי הגר"ז (ואח"כ מצאתי כעין הנ"ל בס' אבי עזרי קמא פט"ו מהל' פסחמ"ק ה"ד).

ולפי הנ"ל לא קשה עוד קושיות השפ"א, דבחושב לשם חולין נמי דומה לגט, דכשר ואינו מרצה, דזה אינו, דהא ראמינן דכשר ואינו מרצה הוא רק למ"ד (ברק מ"ו) רמקרא ידעינן דכשר ואינו מרצה, ושפיר דומה לגט, משא"כ רבא ראמר הסברא דל חולין והוה כסתמא, ע"כ רכשר ומרצה, ושפיר מקשה מגט, דאמאי בגט אמרינן דפסול.

ובזה אפשר ליישב קושיא עצומה על מש"כ הרמב"ן פ"ג ד"ה (דף כ"ח). וז"ל, שוחט קדשים לשם חולין כשרין ועולין לבעלים לשם חובה ואפילו חטאת, כראיתא בפ"ק דובחים, ע"כ. והקשה בשו"ת אבני נור חחו"מ סי' ק"ס, ובס' נור

הקודש, דהא בהדיא מבואר בזבחים מ"ו רבשוחט לשם חולין אינו מרצה. ולהנ"ל לא קשה, דהרמב"ן מציין כדאמרין בפ"ק דזבחים, דשם מבואר עפ"י שיטת רבא דכשר ומרצה, ולקמן ברף מ"ו קאי לרבה ולאביי דכשר ואינו מרצה.

בגמרא הנ"ל מבואר דחטאת ששחטה לשם חולין כשרה, והקשו האחרונים מגמרא מנחות דף ז' שאם קמץ בשמאל יחזור ויקמוץ בימין, ומבואר בגמרא דהא דמהני פעם אחרת קמיצה זה דוקא אם לא קידש הקומץ עוד בכלי שרת קודם שקמצה בשמאל, משום שלא גמרה עבודתה עד דעביר לה מתן כלי, ופריך בגמרא וכי מהדר ליה לקומץ לדוכתי' תקדוש ותפסל, אמר ריו"ח זאת אומרת כלי שרת אינו מקדש אלא מרעת, ע"ש בפרש"י, הרי דצדיכין דעתו ליקדש. והקשו האחרונים דכיון דבעינן דעתיה, אמאי לשם חולין כשר, אף שלא מינה מחריב ואין כאן פסול שלא לשמה, מ"מ אין דעתיה ליקדש הדם, וכן למה צריכים קרא דמתעסק פסול, תפ"ל דאין כלי שרת מקדש אלא מרעת.

ובס' זכר יצחק להגאון ד' יצחק מפאנאוויז ז"ל סי' מ"ו חידש, דהא דאמרו בזבחים השוחט לשם חולין כשרה, זהו רק אם השוחט מחשב ולא הבעלים, אבל אם הבעלים מכוונים לשם חולין לא מקודש כלל כיון דאין מקודש אלא מרעתיה, אמנם זה חידוש גדול שאם הבעלים יחשבו לשם חולין שיהא פסול. ועיין בס' קרן אורה סוטה י"ד: דמתרץ דשאני קדושת דמים מקדושת הגוף, דקדושת דמים בעינן דעת שיחיל עליו קדושת הגוף, וא"כ בקומץ קודם שנתקדש כלי שרת הוא קדושת דמים, ומש"ה כי נתנה בכלי שלא מרעת עדיין לא נחית עליו קדושת הגוף, ומש"ה בעינן דעתו, אבל דבר שכבר קדש בקדושת הגוף לא בעינן דעת, וא"כ ה"ה כאן דכיון שאותו הקרבן כבר איכא עליו קדושת הגוף, דהוקדש לשם חטאת, אפשר דלא בעינן דעת.

ונראה, דהנה בתוס' סוכה דף נ' ומנחות דף ז' הקשו דר"י ארד"י, דבמנחות דף ז' אמר דאין מקדשין אלא מרעת, וברף ע"ה מבואר דלד"י מקדשין אפי' שלא מרעת, וע"ז תירצו דשם ברף ז' איירי ליפסל ושפיר בעי דעת, משא"כ ברף ע"ה איירי בהכשר, אפשר דלא בעינן דעת. וא"כ ה"ה בחטאת לשם חולין נמי הוה להכשירה, ומש"ה אפי' שלא מרעת נמי מיקדשי. ועי' בס' אור שמח פ"א מהל' מקוואות ה"ח אות ו' שכתב, דכיון שיודע שהוא קודש ויודע שמתעסק בקודש, תו מקרי כוונה לקודש ומקרי דעת, ומה ששוחט לשם חולין, כיון דא"א להיות שחיטת בהמת קדשים לחולין לא מחריב בה, דהוי כמפליג בדברים ואין זה דברים בכלל, והוה כקדוש מרעת. (ועי' יסוד גדול בס' מקדש דוד סי' נ' אות ו' בהא דבעי דעת).

הנה בשוחט חטאת שלא לשמה פסולה לגמרי, ולא דמי לשאר קרבנות רכשירים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, כרתנן במתני' חוץ מן הפסח והחטאת, אמנם בשחטו לשם חולין מבואר בסוגיא דף מ"ו דכשרין אלא שלא עלו לבעלים לחובה, וכ"פ הרמב"ם פט"ו מהל' פסח"ק ה"ד. והנה נמצא נידון בראשונים בשוחט שאר קרבנות לשם חולין אם מרצין לשם חובה, והספק כזה הוא אם אמרינן דכמו שאנו רואים בחטאת בשחטו לשם חולין אעפ"י שכשרה מ"מ אינו מרצה לשם חובה מטעם חסרון לשמה, וממילא גם בשאר זבחים יש כאן חסרון לשמה ומטעם זה חסר הריצוי, או אפשר לומר דשאני שארי זבחים דאינם נפסלים בשלא לשמה, יש לומר דהשם חולין אינו מגרע כלל ועולה גם לחובה. והנה הרשב"א חולין י"ג. כתב וז"ל, שיודע שהיא עולה ושחטה לשם חולין וכרתנן כל הזבחים שנובחו שלא לשמן כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, עכ"ל. מבואר מדברי הרשב"א ז"ל דגם עולה לשם חולין כשר ואינו מרצה, ועיין רמב"ן ר"ה כ"ח שכתב וז"ל, דשוחט לשם חולין כשרים ועולין לבעלים לשם חובה ואפילו חטאת כראיתא בפ"ק דזבחים, (עי' בס' אחיעזר סי' נ"ב אות ב', שכ' שבר"ח דרעק"א משבש הגורסא בדברי הרמב"ן, ועי' שו"ת חלקת יואב או"ח מהר"ק סי' ל"ג דט"ם במלחמות, ועי' בס' חידושי רבי נחמיה אלמער בחידושי לזבחים מ"ו:).

ובדעת הרמב"ם לא מבואר דין של שאר קרבנות ששחטן לחולין, אמנם אפשר להוכיח דרך בחטאת הדין כן, אבל שאר קרבנות הדין דמרצין, והיא ממה שכתב הרמב"ם פט"ו מהל' פסח"ק ה"ד וז"ל, חטאת ששחטה לשם זבח אחר כגון ששחטה לשם עולה או לשם אשם או לשם שלמים פסולה כמו שביארנו, אבל אם שחטה לשם חולין הרי זו כשירה ולא עלתה לבעלים, ובהלכה ה' כתב, ומפי השמועה למדו שהקדשים מחללין קדשים ואין החולין מחללין קדשים עכ"ל, וצ"ב מה בא הרמב"ם ללמדנו בהלכה ה', אם בא ללמדנו מקור הדין שאין מחשבת חולין פוסלת בחטאת, א"כ ה' לו להרמב"ם לכתוב זה בהלכה הקודמת, שחטה (החטאת) לשם חולין כשרה, מפי השמועה למדו שאין חולין מחללין קדשים ולהכי כשרה ואינו מרצה, ומדכתב מקורם הדין דאינו מרצה בחטאת, ואח"כ כ' הלכה זו בפנ"ע בסתם, לומר אשר מפי השמועה למדו שאין חולין מחללין קדשים, משמע שדין זה נוהג בכל הקדשים, דלענין ריצוי בכל הקדשים מרצה, עיי"ש.

אמנם ברש"י חולין דף י"ג גבי מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול, פרש"י, שמתעסק בסכין להגביהו, אבל אם מתכוון לשחיטה בעלמא כשר אלא שלא עלו לשם חובה, הרי מבואר מדברי רש"י, דגם שאר קרבנות לשם חולין לא עלו לבעלים לשם חובה, ודוחק לומר דכאן מיירי דק בחטאת.

ובפשטות אפ"ל דנחלקו בסברת דין סתמא דכשר, דהא ראמרינן בסתמא כשר בקדשים, נוכל להסביר בשני אופנים, א) כפשוטו דאם מכוון שלא לשמו פוסל במחשבתו זאת את הקרבן, אבל אם לא מכוון מחשבת פסול אין לנו במה לפוסלו, וא"כ ממילא נשאר הקרבן כשר ומרצה, ונמצא לפי"ז דלא בעינן בקדשים

מחשבת לשמה כלל כרי להכשיר הקרבן, רק דבעינן שלא יחשב להיפך שלא לשמו דאז פוסלו, (ב) דגבי קרבן בעינן שיחשב נמי לשם קרבן, רק דבסתמא אמרינן דנחשב כמו שחישוב לשם קרבן, דהרי חזינן ששחטו בעזרה כדין קרבן, א"כ הרי מעשיו מוכיחין עליו שעושה מעשה קרבן, ומעשיו מוכיחין על מחשבתו, אם לא היכא דגילה דעתו בפירוש שלא כן הוא, ונפק"מ היכא דהשוחט קטן הוא, דלאופן השני גם סתמא פסול. ובזה אפשר לומר שנחלקו הראשונים בפי' של סתמא לשמן, רכל זמן שמעשיו מוכיחים על מחשבתו, אז כשר, וא"כ כשחישוב לשם אותו הקרבן שחשב מקודם שפיר כשר, אבל אם עושה לשם חולין אז איכא סתירה, דמחשבתו על קרבן ומעשיו על חולין, ושפיר פסול בלשם חולין ולא עלו, אבל אי הפשט בסתמא כשר דכל זמן שלא חישב שלא לשמו כשר מכא סתמא, א"כ בחושב לשם חולין אין כאן מחשבת שלא לשמו, מש"ה בשאר קרבנות לשם חולין כשרין ועלו.

והא דחטאת שאני, אפשר לומר בהקדם לבאר הפסול שחייל אצל פסח וחטאת, האם נימא רעצם הפסול שבהן הו"ל פסול יותר חמור ממה שהוא אצל שאר קרבנות, ופסול אחר הוא לגמרי, או נימא דבעיקר חלות דין הפסול שבהן, הו"ל אותו חלות דין פסול כמו בשאר קרבנות, ורק דשאר קרבנות הם בקדושתיהו אף אם הפסול חייל בהן, וחטאת ופסח אינן בקדושתיהו כשחייל בהן פסול כזה, ואין הפסול בזה יותר ממה שהיא פוסלת בשאר קרבנות, ורק דבחטאת כשחייל בהן פסול כזה, אינן בקדושתיהו, והיינו דאינן בכשרות שלהן ופקעה הרצאתן, וכן אינן ראויין לאכילה והקטרה, או שבאמת נימא דגוף הפסול הוה אחר בפסח וחטאת, (והובא חקירה זו בס' בין המשפטים סי' ב'). ואפשר לומר שנחלקו בסברא הנ"ל, ראי נימא דהוה פסול חמור משאר קרבנות, א"כ אמרינן דבחטאת ששחטה לשם חולין כשרין ולא עלו, כיון דעצם שלא לשמה חמור כל כך דפסול לגמרי, ומש"ה אמרינן דכשחשב לשם חולין לא עלו, משא"כ שאר זבחים דאין הפסול שלהן כ"כ חמור, ובעלמא אמרינן דלא עלו, מש"ה אמרינן דבשחט שאר קרבנות לשם חולין כשר לגמרי, כיון דשלא לשמה אין כל כך פסול, ומש"ה כשרין ומרצין, אבל אי נימא דהפסול שוה רק ראינן בקדושתיהו, וע"כ דהפסול אינו פוסל יותר, רק זה דין בהרצאת הקרבן, א"כ כשחשב בחטאת לשם חולין אמרינן דגם לענין כשרין והרצאת הקרבן שוה לשאר קרבנות, והפסול דומה בשניהם, ורק כיון דהמחשבה הזאת אין כל כך פסול, אמרינן דשפיר מרצה, אבל עכ"פ הפסול במקומו עומד, שיהא הדין שלא עלו לבעלים, רק שאין כ"כ חמור שגם לא ירצה, ומש"ה גם בשאר קרבנות לא עלו לבעלים לשם חובה, כיון דעכ"פ חמור לזה, שלא יעלו לשם חובה.

עזלת שבת בשבתו

תצוה

ולבני אהרן תעשה כתנות ועשית להם אבנטים ומגבעות תעשה להם וגו'. לכאורה יפלא מדוע נכתב ג' פעמים עשי, והול"ל ולבני אהרן תעשה כתנות ואבנטים ומגבעות, והתימא שלא העירו בזה המפרשים שלפני. ואחזה בזה, עפמ"ש רז"ל במס' תמיד שהיו חלונות לבגרי כהונה, וכן כ' הרמב"ם פ"ח מהל' כלי המקדש, והטעם, שלא יהיו הכלים מעורבים אלא כל המכנסים בחלון אחד, וכתב בו מכנסים, עיי"ש. ה"נ י"ל דגבי עשי' הי' צריך כל אחר בפני עצמו, שלא יעשו אותם מעורבין, אלא כל א' בפני עצמו, על כן אמר ג' פעמים ועשית, וא"ש. וראה זה חרש הוא.

(הגאון מוה"ד שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל)

כי תשא

במדרש, ויחל משה, שהוחל נדרו. ענינו, שהשי"ת אמר ואעשה אותך לגוי גדול, וכתוב בשמואל שאמר לשאול, ונתנה לרעך וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא ארם הוא להנחם (שמואל-א, ט"ו), והטעם כיון שהבטיח לאחר. והוי אמינא דכיון שהבטיח למשה, שוב אין יכול לחזור, ואמר משה שהוא מוחל ע"ז, ואי' בנדרים (כ"ד ע"א) שזה יכול להתיר שלא ע"פ חכם, שאומר הריני כאלו התקבלתי, וז"ש משה, שהוא מוחל נדרו שהבטיח לו, ויתקיימו ישראל לו לעם. (הגה"ק בעל הפלאה זצ"ל)

ויקהל

כל נדיב לב יביאה את תרומת ד'. ורקדקו המפרשים מאי אשמעינן קרא בזה, הלא פשיטא דרק מי שנרבה לבו אותו הביא את תרומת ד', שהרי לא הי' כופין על תרומה זו. אמנם י"ל כוונת הפסוק, דנודע דע"י מצות תרומה ומעשר זוכין להשפעות מרובות מן השמים, וכמאה"כ (מלאכי ג') הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' ובחנוני נא בזאת אמר ד' צבאות אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די. וזשה"כ, כל נדיב לב, כלומר מי שנרבה רוחו אותו לתרום לצורך בנין המשכן בלב שלם ונפש חפוצה, יביאה את תרומת ד', שיביא ויגרום עי"ז, שיתרום לו הקב"ה כביכול תרומת ד', בשפע ברכה והצלחה עד בלי די.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(1) הועתק מכת"ק המונח בעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבד"ק יאס ז"ל. — תנצב"ה.

(2) הועתק מכת"ק המונח בגני ירדנו הרבני הנגיד החסיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן.

פקודי

כל הזהב העשוי למלאכה ונו'. הרצון בו, כי כל הדברים שנבראו בעולם, לא נבראו אלא בשביל שהי' צורך באותו דבר לצורך גבוה, ובשביל אותו הדבר טוב אשר יעשה מאותו המין, בשביל זה נעשה ונברא כל אותו המין. וזהו שרמז הכתוב, כל הזהב העשוי למלאכה, כלומר כל הזהב שנברא ונעשה בעולם, לא נעשה אלא בשביל הזהב שהוצרך למלאכת הקודש, אם למנורה או לשאר כלי הזהב שבמקדש.

(הנאון מוה"ר ישראל די קוריאל זצ"ל מביד"ר דעה"ק צפת³)

פורים

הרצים ונו' יצאו מבוהלים ורחופים ברבר המלך והרת נתנה בשושן הבירה (אסתר ח'). י"ל בזה ע"ד הרמז, רמבואר בספר מגלה עמוקות (אופן קצ"ה) בשם ספר הכוונות, שמשה רבינו הרג את המצרי בשם שמיני של שם ע"ב, שהוא שם תכ"ה, ולזה כתיב ויאמר לרשע למה תכ"ה רעך, במלת תכ"ה נרמז שם זה. והוסיף שם, שזהו הסוד ששלחה אסתר המלכה את התך, ואמרו בפ"ק דמגילה (ט"ו ע"א) למה נקרא שמו התך לפי שכל דברי מלכות נחתכין על פיו, והענין הוא, דאסתר ראתה בקום עלינו אדם רשע שהוא המן, וכדי להינצל מן אדם דע ובליעל הזה, שלחה את התך, אותיות תכ"ה, לרמז על שם הנ"ל, עכת"ר. (וכ"כ בספר זרע קודש לפורים יעו"ש).

וי"ל דזה כוונת הפסוק הנ"ל, הרצים יצאו מבוהלים ורחופים ברבר המלך, היינו ברבר מלכו של עולם, שע"י שכיוונו מרדכי ואסתר בשם תכ"ה, הביאו מפלה על הרשעים, והרת נתנה בשושן הבירה. ובא הרמז, כי סופי תיבות של המלך והרת נתנה הם אותיות תכ"ה, לרמז כי בשם זה באה הישועה לישראל. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בפסוק, ואם אסון יהי' ונתת נפש תחת נפש (שמות כ"א). אסון בנימטריא המ"ן האנג"י, שיקים בו נפש המן תחת נפש מרדכי.

(הנאון מוה"ר ידידי' שיאה ווייל אבר"ק קארלסרוה זצ"ל⁴)

צו

וידבר ה' אל משה לאמר, צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר. ויש להבין למה ציוה חקב"ה דוק להיות עיקר הקשרת העולה בלילה, ובאמת בעלמא אמרינן ביום צותו, קרשים שהקריבו בלילה לא יצא ידי חובתו. ואקדים דברי הש"ס במס' יבמות (דף ע"ב ע"א) כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה לתן רוח צפונית (פירש"י, ביום) מ"ט איכא דאמרי משום דנזופין היו ואיכא דאמרי משום דלא נבדר ענני כבוד. ונלע"ד דלא פליגי, ראקדים דברי הש"ס במס' ברכות (דף

3) הובא בשמו בספר לחם דמעה על מגילת איכה (וויניציאה שס"ה) להנאון מוה"ר שמואל אוזידה זצ"ל בעל מדרש שמואל (עה"פ איכה יועם זהב).

4) הועתק מחיבורו (כת"י ירושלים, מספר 1010-4).

ל"ב ע"ב) רבא לא נזר תעניתא ביומא רעיבא שנאמר סכותה בענן מעבור תפילה, ע"כ. כי הענן מפסיק מעבור התפילה. והנה לפענ"ר מר אמר חרא ומר אמר חרא ולא פליגי, וזהו דעת הש"ס, מאי טעמא לא נשיב רוח צפונית בישראל, שהיו נוזפין, ומאי איכפת בזה אי נשיב או לא נשיב, כי היכי דלא לבררי, וע"כ במה שהיו עננים מסככין למעלה, הי' מורה על היותן נוזפין ותפילתן לא היתה נשמעת עד סוף מ' שנה. והנה במס' יבמות (שם) איתא, ת"ר כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא הי' יום שלא נשבה בו רוח צפונית בחצי הלילה שנאמר ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור, מאי תלמודא, הא קמ"ל דעת רצון מלתא היא (פירש"י, אע"פ שהיו במדבר נוזפין, מ"מ נשבה רוח צפונית בחצות לילה).

וזהו, צו את אהרן וגו' זאת תורת העולה, אין צו אלא מיר ולדורות, וקשה האיך אפשר להקריב מיד, הא נוזפין היו במדבר (עיי' במס' חגיגה דף ו' ובמס' מ"ק דף ט"ו), ובאמת היו בכלל סכותה בענן מעבור תפלה, ומכ"ש קרבנות, וא"כ קשה, היא העולה, ופי' בספר פענז דזא שעולה עד כסא הכבוד למעלה, הא מפסיק ענני, ומיישב, כל הלילה עד הבוקר, דבליילה לא הי' ענני למעלה כי הרוח צפונית מנשב בלילה והי' עת רצון מש"ה הקריבו בלילה ונתקבל קרבנם. (הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג זצ"ל⁵)

שמיני

אמרו חז"ל במדרש על נרב ואבוהו, איכא ראמרי שתויי יין היו. וי"ל פירוש, דמבואר בירושלמי בפרק הירואה, עשה מאהבה ועשה מיראה, עשה מאהבה שאם בא לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא, עשה מיראה שאם בא לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט עיי"ש, והובא בתוס' סוטה כ"ב ע"ב. והיינו שהיראה והאהבה צמודים יחד ונאחזים זה בזה, שאם כל העבודה מחמת עוצם אהבה, נקל הדבר להיות בועט. והנה עוצם אהבה נקרא יין, וכמו שאמר החכם מכל, הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה (שה"ש ב'), ומש"ה נרב ואבוהו, דכתיב בהו, ויחזו את אלקים ויאכלו וישתו, לכן אמרו חז"ל שתויי יין היו, והיינו שהי' בהם עוצם אהבה עד שכמעט היו בועטים ולא יראו מהביט את אלקים, ולא נאמנו כמשה דכתיב בו, ויסתר משה פניו כי ירא מהביט את אלקים, ואמרו חז"ל בברכות בזכות ויסתר משה פניו, זכה לתמונת ה' יביט, היינו ממה שהי' בו מדת יראה שלא יהי' ח"ו בועט, זכה לראות את ה', כמו שנאמר עליו וראית את אחורי ופני לא יראו, והיינו תמונת ה' יביט. ונרב ואבוהו ברוב קדושתם ועוצם אהבתם לא יראו, ונאמר בהם ויחזו את אלקים והיו בועטים, משום הכי אמרו עליהם דשתויי יין היו.

(הגאון מוה"ר אהרן משה טויבש אבר"ק יאם זצ"ל⁶)

(5) הועתק מחיבורו כת"י המונח בגנזי ירידנו הרבני הנזיר החסיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף ג"י מירושלים עיה"ק.

(6) הועתק מכת"י המונח בעזובן המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבר"ק יאם ז"ל. — תנצב"ה.

כל אשר לו סנפיר וקשקשת וגו' אותם תאכלו. ובמס' חולין (ס"ו ע"ב) פריך הגמ', וליכתוב רחמנא קשקשת ולא ליכתוב סנפיר, א"ר אבהו וכן תנא דבי ר' ישמעאל יגריל תורה ויאדיר, ע"כ. וקשה דא"כ בכל הש"ס כשאין התרצן יכול לתרץ קושית המקשן, יאמר יגריל תורה ויאדיר, ולמה אמרינן בגמרא כמה פעמים, קשיא. אמנם י"ל דדוקא כאן יוצרך לומר יגריל תורה ויאדיר, דאיתא בתוספתא ובתיקונים, דגים אינן תלמידי חכמים, קשקשים דילהון, אורייתא הקבוע ראיתיהב בשורא דסיני, וסנפיד דילהון, אורייתא דאינון מתגברין ומוסיפין כל חד וחד לפום דרגי' וחכמתי, ע"כ. הרי שהסנפיר מורה על מה שמוסיף התלמיד חכם מעצמו בלימודיו לחרש חידושי אורייתא כהדין סנפיר, ולכן דוקא בכאן יוצרך לומר יגריל תורה ויאדיר, להורות שיוסיף לקח. (הגאון מוה"ר יהודה לייב אבר"ק גרייך זצ"ל)

תזריע

ואם פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו, ובמסורה ב' פעמים פרו"ח תפר"ח, דין, ואירך, פרוח תפרח ותגל אף גילת ורגן כבוד הלבנון ניתן לה (ישעי' ל"ה). לקשר דברי המסורה י"ל, דהנה אמרו חכמז"ל (סנהדרין צ"ח ע"ב) אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב. ולכאורה איך יתכן כי דוד שכולו חייב יזכו לביאת בן דוד, אך הסבר הענין הוא, עדה"כ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז'), דגאולה העתידה תהי' רוגמת גאולת מצרים, ושם היו בני ישראל משוקעים במ"ט שעדי טומאה, ולא יכלו להתמהמה שם אף רגע כדי שלא יהיו נופלים בשער נו"ן ואז ח"ו לא היתה להם תקומה, ולכן ריחם הקב"ה עליהם והוציאם בחפזון מגלות מצרים לטהרם ולקדשם. וכן יהי' לעת"ל, שאם חלילה יהי' דוד שכולה חייב, יבא בן דוד לגאלם לכל יפלו ח"ו בשער הנו"ן. וזהו המשך המסורה, ואם פרוח תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו, שאם תתפשט ח"ו רוח הטומאה בכלל ישראל, מראשי בני"ו עד לפחותי העם שהם בבחי' רגלים, ועי"ז יהי' דוד שכולו חייב, אז בהכרח, פרוח תפרח ותגל אף גילת ורגן כבוד הלבנון ניתן לה, הוד והדר בבית אלקיננו במהרה בימינו אמן סלה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(7) בספר אורי וישעי (בערלין תע"ד) רף נ"ז ע"ר, הובא ששמע דבר זה מפי רבו הגאון הנ"ל בדיותו בבערלין אצל בנו הגאון מוה"ר מיכל אבר"ק בערלין זצ"ל.

תמיהות וישובים

הערה בדברי התוס' במס' חולין

איתא בחולין ק"ט ע"ב, אמרה לי' ילתא לרב נחמן מכרי כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה, אסר לן דמא, שרא לן כברא וכו', אסר לן כותית, שרא לן יפת תואר. וכתבו שם בתוס' (ר"ה נרה), דר' אליעזר הקליר הביא זאת בפיוט של פרשת פרה בשינוי קצת, וכנגד כותית לא פירש כלום, והקליר עשה הכל עפ"י הירושלמי עיי"ש. ואפשר לומר בכוונת התוס', דהבבלי והירושלמי אולי כאן לשיפתם, דבקידושין כ"א ע"ב בענינא דיפת תואר, אמרינן דביאה ראשונה כו"ע מורו דשרי אפילו קורם שתתגייר, ולפי"ז שפיר קאמר הכא בנמ' דרחמנא אסר לנו כותית והתיר כנגדה יפת תואר, הגם שבביאה ראשונה היא עריין כותית, אבל הירושלמי (מכות פ"ב ה"ו, מובא בתוס' קידושין כ"ב ע"א ד"ה שלא ילחצנה, וברמב"ן פ' תצא כ"א, י"ג), פליג ע"ז, וסובר דאפילו ביאה ראשונה לא הותרה אלא לאחר כל המעשים הללו, היינו לאחר שתתגייר, וממילא לא נוכל לומר שכנגד כותית שרא לן רחמנא יפת תואר, כי היפת תואר שהותרה אינה עוד כותית כי אם גיורת, ולפיכך לא גרים לה בירושלמי.

שמחה רובין

בהה"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

פליאה בספר לחם שמים

בסנהדרין פ"ח ע"ב תנן, בן סורר ומורה שאכל טבל או מעשר ראשון שלא נמלה תרומתו פטור, והטעם מבואר בנמ' משום דכתיב איננו שומע בקולנו ולא שאינו שומע בקולו של מקום. ובתוס' יו"ט מחק גירסא זו מהמשנה, דטבל ומעשר לא שייך אלא ביין, וביין לא שייך לשון אכילה אלא שתי'. [והאחרונים כתבו ליישב, דשתי' בכלל אכילה, עי' בקול הרמ"ז, שושנים לדוד, הון עשיר, לחם שמים, ערוך לנר, תפארת ישראל, תפארת יעקב, רש"ש, גליוני הש"ס, ועוד]. ובספר לחם שמים על משניות להגר"י עמדין ז"ל, כתב זו"ל, ועוד אפשר לומר דנסיב לישנא דאכילה לאשמעינן מילתא אנב אורחא, דאינו חייב אלא על כזית כשיעור אכילה בכל מקום, אי נמי כביצה למ"ד הכי בעלמא, ולא סגי ברוב רביעית ומלא לונמיו שיעור שתי' דעלמא, דהכא בעינן שיעור שביעה דוקא דזיל בתר מעמא, ודייק גמי לישנא דקרא (וה"נ ס"ל לר"י בתו' שיעור שתי' לענין ברכה אחרונה, דבעינן דומיא דאכילה), עכ"ל. ולא זכיתי להבין דבריו, דהא בהריא תנן במתני' שם, דשיעורו הוא חצי לוג, וצע"ג.

יצחק הלוי בלעדי

ירושלים עיה"ק

תמו' בספה"ק אוהב ישראל

בספה"ק אוהב ישראל סוף פרשת שמיוני כתב וז"ל, או י"ל שהוקשה להמדרש הנ"ל לשון זאת החיה, כמראה באצבעו, וכי משה היה מראה לבני איזה מין כשר ואיזה מין שמא, דהא לא מסר להם רק שידעו ע"י סימני טהרה איזה לאכול, והגם שהקב"ה הראה למשה כל מין ומין, כמו שדרשו חז"ל (מנחות כ"ט), אך לישראל לא הראה משה המינים בעצמם, רק הודיעם סימני טהרה, עכ"ל. ותימה דהא בהריא איתא במדרש רבה פרשה זו (פי"ג, ד') תנא ר' חייא מלמד שהיה משה אוהז בחיה ומראה להן לישראל ואומר להם זה טהור וזה שמא, וצ"ע.

אהרן יעקב ישראל ישורין כהנא

מאנסי, ניו יארק

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומתודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

דקדוקי סופרים

בהנהגות אשרי ב"ק דברכות (בדף ה' ע"א מדפי הרא"ש) כתב וז"ל, בשבת אין צריך לסמוך גאולה לתפלה, הואיל הנפקא לן מיענך ד' ביום צרה דכתיב בתרי' יהיו לרצון אמרי פי וגו', ובשבת לאו יום צרה הוא, עכ"ל. — הנה בספר תהלים, נמצא יהיו לרצון וגו' בקאפיטל י"ט, והפסוק יענך ד' וגו' בקאפיטל כ', וא"כ איך כתב ריהו לרצון כתיב בתרי', ואולי צ"ל, דכתיב בתרי' דיהיו לרצון וגו'.

בספה"ק באר משה להרה"ק מוה"ר משה אלקים בריעה מקאזניץ זצ"ל (בפ' משפטים, ובפ' תשא), הביא בשם אביו המגיד מקאזניץ זצ"ל, דתיבות הרי את מקודשת לי, יתפרש בב' פנים, א) שתהיה מופרשת מכל אדם, כי בתקדושים אסר לה לכל אדם כהקדש, ב) מקודשת לשון הזמנה, שתהי' מזומנת לו, ע"כ. ובאמת דברים הללו מבוארים באר היטב במס' קידושין דף ב' ע"ב, דאסר לה אכ"ע כהקדש, ובתוס' שם, שהיא מקודשת לעולם בשבילו. וגם פי' השני הובא שם בתוס', רמקודשת לי, היינו מיוחדת לי ומזומנת לי, יעו"ש.

בספה"ק אוהב ישראל פ' בשלח עה"פ וירא עמלק כתב וז"ל, הנה כתיב בס' עשרה מאמרות, אילו לא אמרו ישראל אל משה קרב אתה ושמע פן וגו' והיו שומעין היו"ד דברות מפי הש"י בעצמו כביכול, אז לא היו צריכין ישראל ללוחות האבנים וכו', עכ"ל. — הנה כפי שהובא כאן לשון הפסוק, היא הרכבה מב' פסוקים, כי בפרשת ואתחנן (דברים ה', כ"ד) כתיב, קרב אתה ושמע (ושם לא כתיב פן), ובפרשת יתרו (שמות כ', ט"ז) כתיב, רבר אתה עמנו ונשמעה ואל רבר עמנו אלקים פן נמות²).

בספה"ק נועם אלימלך פ' תשא (ר"ה ועשית) כתב בזה"ל: רהנה ציוה הש"י"ת ליקח בבגדי כהונה ג' דברים, זהב כסף ונחושת, עכ"ל. — כנראה שט"ס יש כאן וצ"ל בכלי המשכן, כי בבגדי כהונה לא הוצרכו רק לזהב, אבל כסף ונחושת לא היו בבגדי כהונה, כי אם בכלי המשכן³.

-
- (1) נתעוררנו על זה מירידנו האברך חיקר החשוב והנעלה מו"ה אלעזר גאלדמאן נ"י.
 - (2) נתעוררנו על זה מירידנו האברך חיקר החשוב והנעלה מו"ה רפאל אהרן כץ נ"י מקרית באבוב.
 - (3) נתעוררנו על זה מירידנו האברך חיקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אביש דעמביצער נ"י מטאראנטא.

תעודות ופמיכות

קמא.

בעזה"י.

התאנה חנשה פני', גריים נעשו תיישים, התלמידים הצעירים נעשו חכמי חרשים, ה"ה ירירי תלמידי המובהק, האהוב והחביב לי כבבת עיני, היניק וחכים טובא, מוכינא רחכמי, תלמיד המחכים רבותיו, סיני ועוקר הרים, תורתו מאיר אור לישרים, כבוד הרב מו"ה נחום טריביטש נ"י⁽¹⁾, אשר מעורו יצק מים על ידי, שימש ולמד בשיבתי והצליח בתורתו, ומפורסם בחכמתו, ראו זה קנקן חדש מלא ישן, מלא וגדוש, תלמיד ששימש כל צרכו, שמילא כריסו בש"ס ופוסקים. ואני מעיר עליו שרוב הש"ס שגור בפיו בע"פ, וזה יותר מארבעה שנים שמסרתי לו בני ישיבתי בחורי חמד שילמוד עמהם שיעור קבוע בכל יום תמידים גפ"ת במקומי, ות"ל תורתו הצליח ועשה פרי והעמיד תלמידים הרבה, ושמתתי מבדרין בעלמא. ועל תלמיד כזה ראוי לומר עליו אשרי לתלמיד שרבו מעיר עליו, וברוך שבחר בו ובמשנתו, אשרי יולדתו והורתו בקדושה. לזאת אמרתי ליתן מחורי עליו ומני שים טעם והרמנא לרון ולחורות, וכל מן [דין] סמוכו לנא ידון ויורה, ויש לסמוך על הוראתו בכל תפוצות ישראל.

כ"ר המדבר לכבוד התורה ולכבוד התלמידים, הטרוד על התורה ועבודת הקדש, המחבר ס' זרע יעקב, פה פראג, בשלישי בשבת ארבעה עשר יום לחדש טבת תקע"ה לפ"ק.

הק' יעקב גינצבורג⁽²⁾

קמב.

בע"ה.

ספר חזון נחום, ה"ה הרב המופלג כבוד מו"ה נחום טריביטש נר"ו⁽¹⁾ מק' פראג יע"א. הגם כי נחום יסתר מעיני ורחוק ממעוני, טבעו ומהותו קרובים ברעיוני, מרבים וכן שלמים אשר חכמים יגידו ועליו העירו שהוא ת"ח מופלג בתורה, וכן מחותני הרב הגאון מו"ה אלעזר נר"ו אבד"ק טרישט⁽²⁾ הוא מוידעו ומכירו, הפליג בשבחיו, וממרחק נודף ריחו, כשמן הטוב וכיין הרוקח, הגדיל

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה' א' קונט' ט' עמוד י"א. תעורה זו והבאה אחרת, הגיעו לירינו ע"י ידידנו הרבני הנגיד הנכבד נדיב ושוע מו"ה יוסף מנחם ווייס נ"י. זכות המצוה יגן בעדו לנצח.

(2) נולד בשנת ת"ק לערך לאביו הרבני מו"ה דוד גינצבורג, ולמר אצל הגאון מוה"ר מאיר בומסלא ראבד"ק פראג זצ"ל. שימש כחר מבי דינא רבה רק"ק פראג, והעמיד שם תלמידים רבים ובתוכם גדולי ישראל. נרפס ממנו ספר זרע יעקב על מס' ברכות ומס' שבת. נפטר ביום כ' לחודש אלול שנת תקע"ה לפ"ק.

(3) הוא הגאון מוה"ר אלעזר לעוו בעל שמן רוקח זצ"ל.

תושי' ויוסיף לקח, ואף כי הוא תלמיד חבר ומובהק להגאון המנוח כמוהר"ר יעקב ג"ב זצ"ל אשר סמך עליו ידיו, והושיבו בראש תלמידיו, כי הוא מירדיו, על כן על בחוריו לו יסמך סמיכת חכמים להאציל מרוחו עליהם, וכח ידיו רב לו, יתן קולו לפני חילו, והנה דומה שמיעה לראי', כי כאשר שמעתי כן ראיתי באיזה חידושי תורה אשר שלח אלי וטעמתי בקצה המשענת מיערת דבש תחת לשונו לשון לימודים, דברים מתוקים וחרודים, ומסתמא החלק תקיש על הכל וכולו מחמדים, דבריו צרופים ומזוקקים, בגמרא ופוסקים. לזאת גם ידי תכון עמו וזרועי תאמצנו, וכל מן דין סמוכו לנא שהוא ראוי להוראה ואף לישיב בשבת תחכמונים ללמוד עם בחורי חמד תלמידים חשובים, בישיבת חברים לקולו מקשיבים, ישתו ממעין חכמתו, וירוו צמאונם מבאר תורתו, יזל מים מדליותיו, יפוצו חוצה מעיינותיו, להגדיל תורה ולהאדירה.

נעשה פה ניקלשבורג, טו"ב מבתקע"ו ליצירה.

נאום הק' מרדכי בנעט הרב דק"ק נ"ש ומדינת מעהרין יע"א

מכתבים אל המערכת

ב"ה. אור ב' תצוה תשנ"ב לפ"ק.

החוה"ש כבוד ירדיו מערכת כרם שלמה שליט"א.

אחרשת"ה בהוקרה. ראיתי כעת בכרם שלמה קובץ קמ"ב כסלו תשנ"ב (דף ל"ח) נרפסה פליאה בשו"ת חתם סופר, מאת מחותני הרה"ג מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ ז"ל, רבחת"ס סי' ר"ח כתב על הא דאחז"ל כי סליק ר' אבא לא"י אמר יהא דעוא דאימא מילתא רתתקבל, ואמר מילתא ואחיכו לי'. וכתב החת"ס ז"ל, רזה החילוק בין התפלה של ר' אבא וכו' והתפלה של רחב"ר שלא אכשל ברבר הלכה וכו', אבל היא יתירא וכו', מה לו אם יתקבל או לא, אמור רבריך לשם שמים, וע"כ נכשל רמחכו על דבריו, עכל"ק. וע"ז כתב, פלא שגם אותו צדיק נתפס בזה, בשו"ת חאו"ח סי' ס' ר"ה והאמנם שכ' וז"ל, ומאשר לאדם רעת חונן אשאל ואתחנן יחונני רעת בינה והשכל, ולא אכשל ח"ו, ויהא רעוא דאימא מלתא רתתקבל עכ"ל, וצ"ע.

ולענ"ד משה אמת ותורתו של החת"ס ז"ל נכונים ומדויקים, למי שמתבונן היטיב החילוק בין אלו שני לשונות ועל איזה אופן נכתבו, רהתשובה בחת"ס סי' ר"ח רקאי על הלשון של ר"א ראמר יהא רעוא וכו', רמקורו במס' ביצה (ל"ח), ועיין שם בפירש"י ז"ל, אימא מלתא רשמעתתא רתתקבל לחכמי המקום שלא אבוש עכל"ק. נראה ברור שהוא מעצמו רצה לומר שמעתתא, והתפלל וכו', ולא בא חשמעתתא על שאלה ששאלו אותו והי' צריך להשיב הלכה למעשה, רק כנהוג בעולם כשבא אדם גדול מכבדים אותו לדרוש בפלפול וכו' משום כבוד תורה, ע"ז כתב החת"ס ז"ל להנ"ל.

משא"כ בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' ס' ר"ה והאמנם וכו', שכתב על ששאלו ממנו להמציא להם היתר לבנות גם בשב"ק, כמוש"כ שם, ושחרו פני להמציא להם וכו', ע"ז שפיר כתב מקורם שיחונני ברעה בינה והשכל, ולא אכשל ח"ו ויהא רעוא דאימא מלתא רתתקבל, עכ"ל. והא ראי', רבסוף התשובה מסיים וז"ל, רק אם יסכימו מופלגי התורה שבק"ק, ואם רעתם מסכמת להתיר, אזי ריינא בהרי' שיבא מכשורי, עכל"ק. הרי רתלוי

הוראתו בהם, ולכן שפיר צירף לתפלתו שלא יכשל בהלכה, ג"כ תפלתו של ר' אבא שיתקבל, כלומר שיסכימו להוראתו, שה' הוראה בפועל, וה' רוצה הסכמתם, כנ"ל ברור. כתבתי כל זה לכבודו של רבנו החת"ס ז"ל, להראות האין שדבריו הק' קילורין לעינים.

ידידכם הרושת"ה בהוקרה, ואני מתענג מכרמכם המשובח,

משה סג"ל דייטש

אב"ד קטמון

ורב רבית המדרש „בית שלום”
לונדון

בס"ד.

הנה מקום אתי להעיר על הנרפס בירחונכם (מחורש כסלו שנה זו) במרדור תמיהות וישובים, על דברי החתם סופר, ותחלה נבוא לביאור הרברים.

בסוף ביצה (דף ל"ח ע"א) כי סליק ר' אבא אמר יהא רעוא דאימא מלתא רתתקבל, כי סליק וכו' אחיכו עליה וכו' הרור אחיכו עליה וכו'. וידועים רברי החת"ס בשו"ת חלק או"ח (ריש סי' ר"ח) שכתב וז"ל: ומרגלא בפומי הוא, מה רצו חז"ל לספר בבזיונו של ר' אבא וכו', אך מוסר השכל נשמע מזה, יען כי סליק התפלל יהא רעוא דאימא מלתא רתתקבל וכו' מה לו אם תתקבל אם לא, אמור דברידך לשם שמים, ועל כן נכשל רמחמו על כל דבריו, עכ"ל החת"ס.

ואחשבה לרעת זאת מה היה באמת סברת ר' אבא בתפלתו, ונראה לומר בדרך אפשר, כי לפעמים יימצא כי בנבוא תלמיד חכם למקום שאין מכירין אותו, עלול הוא שלא ישימו לב לתוכן דבריו ולא יטו אוזן כלל לאמרי פיו (בבחי' וחכמת המסכן בזיו' ודבריו אינם נשמעים, קהלת ט' — ט"ז), מבלי יודעים מיהו זה ומה טיבו, אם דאוי הוא להקשיב לקח ממנו, וממילא סגר עליו המדבר אף אם יהיו שפתותיו נוטפות צוף רבש, כי לא יתחילו אפילו לשמוע אם יש בדבריו ממש, ועל זה התפלל שיתנהו השי"ת לחן בעיני רואיו שיקבלו דבריו, היינו שיאזינו למוצא פיו, ויותר מזה לא היה לו דאגה, כי ידע בנפשיה שדבריו ראויים להיאמר ושכוונתו לשם שמים.

ומצאתי את שאהבה נפשי לאחר מן הראשונים ה"ה רבינו המאירי בספרו חירושי המאירי על ביצה שם, שכתב לבאר דברי ר' אבא וז"ל: כלומר שתחלת דבריי עמהם יכנסו באזניהם, עכ"ל. והוא מכוון ממש כדברינו הנ"ל בעזה"ת.

והנה בקובץ הנ"ל כתוב להפליא „שגם אותו צדיק נתפס בזה בשו"ת חת"ס סי' ס' וכו' שכתב ויהא רעוא דאימא מילתא רתתקבל". — אבל לאמיתן של דברים אין כאן שום תפיסה, כי המעיין בתשובה ההוא דסי' ס', יראה שמרן החת"ס ערך שם תשובה להקל בכחא דהיתירא עדיף בגדר הוראת שעה אחר המלחמה הנוראה שהיתה שם בעירו, ולכן התחיל דבריו בתחנה לה', „שלא אכשל ח"ו ויהא רעוא דאימא מילתא רתתקבל", וכוננתו ברורה כמו שסיים בסוף התשובה „שפיר כאנפאי לחוות רעתי בפני מופלגי תורה שבק"ק, ואם רעתם מסכמת להתיר אזי דיינא שיבא מכשורא וכו'", ועל זה ביקש שיתקבלו דבריו, כי הענין היה נצרך למעשה לצורך הרבים וזה פשוט, ודברי החת"ס צדקו יחרייו.

יעקב מנחם לאנגער

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד. פורים קמן תשנ"ב לפ"ק ברוקלין יע"א.
לכבוד עורכי קובץ כרם שלמה הע"י.

(א) ברבר ההערה שהעיר כבוד אאמו"ר זצ"ל (בקובץ קמ"ב עמוד ל"ח) על שו"ת חת"ס, בענין הפייט יום א' ר"ה, הנה אחר שנרפסו הרברים בקובץ (ממה שהועתק מגילון שו"ת חת"ס שלו), נשלח לידי מאת אחי הרה"ג ר' מאיר שליט"א, רב וראש הכולל בחיפה ת"ו, מה שהשיב לו בענין זה הנאון ר' יוסף נפתלי שמערן זצ"ל, ביום כ"ח ניסן תש"ל, וזה לשונו (מה שנוגע לענינו): מה שדקדק בתשובת ח"ס סי' קס"ה, וראי נכון הוא, אולם ברור שהח"ס ציטט רק לשון הפייטן, "לבדיה" תעמוד, שלבדיה היינו בניה מלשון בודד מתוכו במשנה מנחות, וסיים: ועוד, צאצאיה כן פקוד שכ' הפייטן להלן בשדה אמנו, לא השתמש הפייטן בלשון זרעיה, כי אז ה' גם עשו בכלל, כי אם בלשון לבדיה, כלומר אם כי ברחל אין לומר שעשו בכלל, רק רצה מרן לומר שלא הזכיר לשון זרעה או זרעיה, לפי שאצל ובכן ה' פקד את שרה, רצה ג"כ להשתמש בלשון צאצאיה שלא יהי' עשו בכלל זו"פ, עכ"ל.

והנה לאהבת מרן חת"ס נדחק ליישב דבריו הק', ולפי דעתו כוונת החת"ס הוא שהפייטן נמנע כאן מלהשתמש בלשון זרעה, כיון שזה כולל גם זרע פסול ועשו בכלל, ולכן אף במקום שמדובר אודות רחל שינה לכתוב בלשון בדיה. ולא זכיתי להבין דבריו, רבשלמא אם ה' הפייטן כותב בשניהם שפה אחת, לשון בדיה או לשון צאצאיה, ה' שייך לומר שלא רצה לשנות, אבל השתא שהשתמש בשתי לשונות לא שייך זה, ואדרבה, אם ה' כותב ברחל לשון זרעיה כרי לכלול כולם, ובשרה ה' משנה לכתוב בלשון צאצאיה, היתה בזה הוכחה שנמנע כאן מלהזכיר זרעיה, אבל השתא שבין לשון בדיה ובין לשון צאצאיה אינו כולל זרע פסול, א"כ לא מוכח מידי כמה שכתב צאצאיה שבא למעט עשו, כיון שגם לשון בדיה הכתוב אצל רחל, ממעט זרע פסול, וצ"ע. (גם עצם הרבר לומר שכוונת החת"ס על שרה, צ"ע, שהרי בזה לא נסתפק ארם מעולם שעשו לא מקרי זרע אברהם, וכדרשת חז"ל כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק, וכל השקו"ט כאן הוא אם עשו בכלל זרע יצחק או לא, עיין במג"א (סי' תקצ"א סק"ז) בשם הריב"ש, ובחת"ס כאן בשם היעב"ץ, וא"כ הוי מצי למיכתב זרעיה, וצ"ע).

(ב) ברבר ההערה הראשונה בענין, "יהא רעוא ראימא מלתא דתתקבל" (שרשמתי ממה שהגיר לי בע"פ), העירוני רבים ליישבו בכמה אנפין, והנראה בזה קרוב לאמת, שהחת"ס השתמש במליצה זו כלפי מעלה, דהיינו שיתקבלו דבריו ויפסקו כמותו כמתיבתא דרקינא, אף שרבי אבא לכוונה אחרת אמרה.

ואגב, אציין כאן ביאור בגמרא הנ"ל בשם אאמו"ר זצ"ל, וז"ל הגמרא, כי סליק רבי אבא אמר יהא רעוא ראימא מילתא דתתקבל, כי סליק וכו' אמר להו' ר' אבא הרי שנתערב לו קב חסין בעשרה קבין חסין של חבירו יאכל הלה וחרי, אחיכו עליה, אמר להו' גולתיכו שקלי, הרור אחיכו עליה, עכ"ד הגמרא. ויש להבין הלשון שאמר גולתיכו שקלי, מה כוונתו בזה, ועי' ברש"י מ"ש, ועוד אטו אם לוקחים מאחד מליתו הוא יושב ושחוק, אדרבה מתקומט עמו, גם למה שחוק פעם שניה. ואאמו"ר ז"ל אמר בזה דבר נחמד, דר' אבא כאשר ראה ששוחקים עליו, והוא ה' בשוח בתפלתו שהתפלל שיאמר מלתא דתתקבל, חשב בלבו שבאמת מורים הם לחירושו, רק ששוחקים כי תירון זה כבר חידשו הם בעצמם, ועל זה אמר להם גולתיכו שקלי, כי האומר חידושו של אחרים נקרא מתעטף במלית שאינו שלו, כלומר, במח חידוש זה שלכם הוא שכבר חידשתם כן מעצמכם, ועל זה הוסיפו לשחוק, שלא רי' שעצם סברתו אינה נכונה, אלא שכלבו גם חשב שהיא כל כך סברה ישרה שכוראי שחוק על שכיון לדעתם כמה שחידשו הם, ועל זה שחוק עוד יותר. (וסיפר אאמו"ר ז"ל שאמר זאת בבחרותו להנה"צ מפאפא זצ"ל, בלמדס יחד מס' ביצה

בק' סאטמאר, בעת שהי' הנה"צ הנ"ל רומ"ץ שם, ובגמרו דבריו הוציא מארון הספרים כת"י מזקינו הגאון ר' יוסף שטעטסאוויצער זצ"ל (אבי אביו של הערוגת הבושם), והראה לו שכבר קדמו בזה, ושחק ואמר, גולתיה שקלית).

החותם בברכת ברכה והצלחה,

יונתן בנימין כ"ץ

בלאאמור הנה"צ מוהרא"א ז"ל

רב בקה"י בית אהרן דפלעטבוש

ב"ה.

כבוד הרה"ג עורכי המערכה ונוטרי הכר"ם הע"י.

(א) בקובץ קמ"ב כסלו תשנ"ב עמוד ל"ח, הבאתם ב' תמיהות נשגבות מהרה"ג וכו' מהור"ר אהרן ארי' כ"ץ זצ"ל, א' ממה שכ' בתשובות חתם סופר סי' ר"ח, (התשובה נכתבה בשנת תקצ"ז, ובאמת כבר כתב כעין זה בחידושי הנדפסים עמ"ס ביצה משנת תקפ"ב. ועיין ח' כתב סופר שם, לא ניחא לי' דלימא הכי על ר' אבא עיי"ש), להכי אחיכו על ר' אבא, ראמר יהא רעוא דאימא מלתא רתתקבל, מה לו אם יתקבל אם לא, אמור דבריך לשם שמים, עכ"ל. ואילו הח"ס בעצמו בסי' ס' כתב, ויהא רעוא דאימא מילתא רתתקבל עכ"ל, ולכא' צ"ע. — אמנם כד רייקת שפיר אולי יש ליישב, רבב' המקומות (בתשובה סי' ר"ח הנ"ל, ובחידושי למס' ביצה), הרגיש בר"ק ראין זה תפילת רחב"ר (ר' נחוניא בן הקנת), ורייק לי' מרלא אשכחן רר' אבא התפלל תפלה זו רק בעת כר סליק. להתם, ומה נעמו דברי רש"י יהא רעוא, כי אמטו להתם, אימא מלתא רשמעתא, רתתקבל, לחכמי המקום שלא אבוש. ואילו הח"ס בסי' ס' האריך בתפלתו „ומאשר לארם רעת חונן אשאל ואתחנן יחונני דעה בינה והשכל, ולא אכשל ח"ו ויהא רעוא דאימא מילתא רתתקבל" עכ"ל, ולא רחוק הוא לומר דכוונתו שתתקבל במרום ח'י' ההלכה שחירש, כמבואר בספה"ק שבמתיבתא דרקייעא פסקינן כמסקנת גדולי הרור, יעי' בני יששכר בחדוש אלול מאמר ברית כרותה, ועוד.

(ב) התמיהה השני' בתשובות חתם סופר סי' קס"ח. — הנה השמטתם חצי שורה, ועי' יאיר אור, והא לכם לשון קרשו: „ובזה ניחא ריסר הפייטן בשחרית יום א' רר"ה לברי' תעמוד ביום זכירה, ועוד: צאצאיה תפקוד לטוב, וקשה יהי' עשו בכלל, ולהנ"ל י"ל דפסול איננו ברי' ולא צאצאיה עכ"ל. ומעתה שוב לק"מ, דהא רחזכיר יהי' עשו בכלל זה, קאי על „צאצאי' פקוד לטוב", רקאי על שרה אמנו עיי"ש, ואילו לברי' תעמוד ביום זכירה, קאי באמת ארחל, אמנם לאפוקי כל זרע פסול שיצאו ממנה, — ורוק בלישנא בגמר דבריו, דפסול אינו ברי' ולא צאצאי', ונכון.

(ג) בקובץ קמ"ג טבת תשנ"ב עמוד נ"ב, הקשה מוהר"ר הלל צוקער שליט"א על דברת הח"ס בחידושי גיטין רף ע"ו, דהיתכן רבתחילה נרד נרד גדול לכיבוד אב בשימוש של זו, ושוב מוכר מצותו בר' זווי וכו', עכ"ל. והקשה ממש"כ בשו"ת חת"ס יו"ר סי' קס"ב. — ולכאורה הדבר פשוט, דכמה הדרגות בכיבוד אב ואם יש, וכבר ציין בליקוטי הערות על שו"ת חת"ס (ר"ה וכו') לקובץ תל תלפיות במאמרו של הנ"ר חיים דוב גראס ז"ל, שציין לרביה היש"ע סי' ר"מ שמי שנטרפה רעת אביו וכו' אם אי אפשר לו לעמוד, יצוה לאחרים לנהגם כראוי וכו' עיי"ש. ויותר מזה, דהא הכא כבר בתנאי הראשון על מנת שתשמשו את אבא, כבר מסר המצוה לה, וע"כ שתתקיים ע"י אחרים, רק שהפליא ע"ז החת"ס, שמאחר שכבר הסכים ברעתו שהיא תשמשנו, היאך ימכור גם „מצותו" זו בעד מאתים זוז. — ובאמת יש לרייק היטב בלשון קרשו של הח"ס בתשובה, שכתב „ומצות כיבוד אב ואם שמתן שכרה בצדה לפענ"ד א"א שתתקיים ע"י אחרים".

והנני להעתיק בענין זה מספר חוט המשולש החדש בעמוד צ"א וז"ל: פעם אחת ביקשה אמו הזקנה (של החתם סופר) מאתו, מאחר שלא ראתה אותו רבות בשנים, וחפץ תחפץ לראותו עוד הפעם לפני מותה, על כן יבא לבקרה לעיר מולדתו פפר"מ, והיות כי ה' נבוכ אם יבטל ת"ת דרבים ויקיים מצות כיבוד אם, ולא רצה לתודות לעצמו, על כן שאל שאילתא דא לבי דינא רבא דפפר"מ, והמה יורוהו דעת תורה בזה, והשיבו לו דת"ת דרבים עדיף, וכן עשה ונשאר בביתו, וכדי לפייס אמו הצדקת, "שלח" אליו איש משכיל ידוע הרבני מ' בער פראנק ע"ה שהוא יראה מעמדה ויספר לה מכל אשר חפצה, כשבא ד' בער הנ"ל לשם וראתה אותו מרחוק, קראה אליו, נוא ר' בער וואס מאכט מיין יונג, ע"כ.

תחזקנה ידיכם, בכל הכבוד,

יודא ליכטער

ממנהלי הישיבה בשיכון סקווירא יע"א

בס"ד. יום שנכפל בו כי טוב לסדר ויקהל משה, תנש"ב עלינו רוח השם לפ"ק.

אל כ' מערכת כרם שלמה הי"ו.

צופה הייתי בנליון קמ"ב במדור תמיהות וישובים, דתרי תמיהות מדכרי משמי' דהרב הנאון ד' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל רב דקהל בית אהרן בפלעטבוש על שו"ת החתם סופר. — כאשר העמקתי בהם וירדתי לעמק יהושפט, מצאתי שאפשר ליישבם היטב, וזה החלי בע"ה:

א) הקשה על מה שכתב מרן הח"ס ז"ל בשו"ת ח"ס חלק או"ח (סי' ר"ח) שמדגלא בפומיה לפרש הא דאמחו"ל בסוף מס' ביצה דף ל"ח דכאשר סליק רבי אבא לא"י אמר, "יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל" ואמדינן שם דאחיכו עליה פעמיים, ולא עוד אלא דאמר רב אושעיא שפיר עביר ראחיכו עלי, וכתב רבנו הח"ס בלשונו הזהב: מה רצו חז"ל לספר בבזיונו של ד' אבא הו"ל למשקל ומיטרי בלי סיפור הלעג הלזה, אך מוסר השכל נשמע מזה וכו' מה לו אם יתקבל אם לא, אמור דברך לשם שמים, וע"כ נכשל דמחכו על דבריו, עכ"ל. והקשה ע"ז הרב הנ"ל, "וראה זה פלא שגם אותו צדיק נתפס בזה בשו"ת ח"ס חאו"ח סי' ס' ד"ה והאמנם, שכ' זו"ל, ומאשר לאדם חונן אשאל ואתחנן יחונני דעה בינה והשכל ולא אכשל ח"ו ויהי רעוא דאימא מלתא דתתקבל עכ"ל וצ"ע, עכ"ל הקושיא.

ב) ונראה דאין כאן שום פלא, ושתי תשובות בדבר: ראשון לציון יש לדיוק, כי תשובה סי' ס' שכתב בה רבנו, "יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל", נכתבה בשנת תקס"ט, ואילו התשובה בס' ר"ח נכתבה כמעט שלשים שנה לאחריו בשנת תקצ"ז, בסוף ימיו של רבנו, — א"כ בכלל לא רחוק מן הדעת לומר, שמריש חיו סבירא ל' לרבנו כפשוטו, שטוב לומר מילתא דמתקבל לאינשי, על דרך ומצא חן ושכל טוב בעיני ד' ואדם, ואח"כ נתחדש לרבנו הך מרגליתא, דהיינו דווקא בשאר מילי, אבל בדברי תורה מחויב לחוות רעתו כמו שהוא, מה לו אם יתקבל או לא, אמור דברך לשם שמים ויקוב הרין את ההר, עד שבסוף ימיו בתשובתו, כבר ה' ענין זה שגורה בפיו זמן רב, ואין להקשות ממה שכתב בזקנתו עמ"ש בצעירותו, דאיה"נ הדר ב'.

ג) אמנם הימנותא קאמינא, דמי הגיד לנו שכוונת רבנו ה' שיתקבלו דבריו בעיני בני אדם, הלא שפיר יתכן רכוונתו שיתקבלו דבריו בעיני השי"ת, ויומתק ע"פ עובדא ששמעתי בשם רבנו הדברי חיים ז"ל, שפ"א חתם מכתבו לרב אחר: "כ"ד עברו — הק' חיים הלבדשטאם". ויתמהו העומדים שם, "עכרות" זו מאי טיבת. ויען להם רבנו:

כסבורים אתם עברו של פלוני. עברו של הקרוש ברוך הוא*). הכ"נ כאן, כסבורים אתם שכוונת הח"ס שיתקבלו דבריו בעיני בשר ודם, לא כי אלא שכוונתו שיתקבלו דבריו בעיני השי"ת, וכמו שאנו מתפללים תתקבל צלותהון ובעותהון דכל בית ישראל קרם אבוהון רי בשמיא, הכ"נ התפלל הח"ס על תורתו שיתקבל בעיניו יתברך, ע"ד שאחז"ל חגיגה (ט"ו, ב') דהקב"ה קאמר שמעתא מפומיהו דכולהו רבנן, משא"כ שם במס' ביצה שספרו לנו חז"ל ראחיכו עליו פעמיים וגם ששפיר אחיכו עליו, למה כתבוהו חז"ל לדרות, בע"כ משום דכוונת ר' אבא הו' שיתקבלו דבריו בעיני בני אדם, וזוה הוכיח רבנו שפיר כנ"ל, אבל כאן נקט רבנו לשון הנופל על לשון חז"ל, אבל מסתכל הוא כלפי מעלה ולבו לאביו שבשמים.

ד) וזאת שנית, בקושינו השניה הביא את דברי הח"ס בשו"ת א"ח ס"ס קס"ה בזה הלשון, בענין אם עשו נקרא זרעו של יצחק או לא, כתב ראם נימא זרע פסול לא נקרא זרעו ניחא מה דיסר הפייטן בשחרית יום א' דר"ה, „לבריה תעמוד ביום זכירה" (פי' לבניה), וקשה רא"כ יהי' עשו בכלל, אמנם אי נימא זרע פסול לא מקרי זרעו אין עשו בכלל בריה עכ"ד ע"ש, וצ"ע דהפייטן כולו מדבר ברחל ולא ברבקה אם עשו, כמבואר למעיין שם בחזרת הש"ץ בפיוט המתחיל אבן חוג, עכ"ל הקושיא הנוגע לעניננו. — הגם שהיא קושיא חזקה לכאורה, מ"מ עצם דברי הח"ס הובאו מהפכים ושלא ברקדוק, כי אדרבה הח"ס מהדר שם להסביר דעת הסוברים שצריכים לגדום בנוסח הזכרונות של תפלת מוסף של ראש השנה לא כגרסתנו, ועקירת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור, אלא סבירא להו ריש לומר, „ועקרת יצחק לזרעו של יעקב היום ברחמים תזכור". — והביא רבנו סמך לדבריהם מדמרבינן לגבי בת כהן שגם זרע פסול נכלל בלשון זרע, לכן בתפלה צריך לנקוט לשון מבורר טפי, (ע"ש בליקוטי הערות). עכ"פ מבואר שם בח"ס ממש להיפך, דמצינו דלפעמים גם זרע פסול נקרא זרע, לכן יש מקום לנוסח „זרעו של יעקב" דייקא, לאפוקי זרעו של עשו. ואח"כ כתב רבנו עוד בזה הלשון: ובזה ניחא מה דיסר הפייטן בשחרית יום א' דר"ה לבריה תעמוד ביום זכירה ועור כן צאצאיה תפקוד לטוב, וקשה יהי' עשו בכלל, ולהנ"ל י"ל דפסול איננו בריה ולא צאצאיה, עכ"ל רבנו הח"ס אות באות. (ויש להעיר על מה שהעתיק רבנו לשון הפייטן „כן צאצאיה תפקוד לטוב", שהוא פליטת הקולמוס, וצ"ל „צאצאיה כן פקוד לטוב").

ה) ובזה נוכל ליישב הקושיא הנ"ל, ראלמלי הי' כוונת הח"ס להביא רא' לענין זרעו של עשו דווקא, שפיר יש לתמוה כנ"ל דעשו בן רבקה ולא בן רחל, אמנם כאשר נעמיק בעיין בדברי רבנו, נראה שמתכוונת „ובזה ניחא" והלאה, כתב מילתא חדתא לגמרי, ואין לו שייכות כלל להראי' שהביא לנוסח „זרעו של יעקב" כדי להוציא זרע עשו, אלא הכי קאמר רבנו, כיון דתיבת „זרע" כולל לפעמים גם זרע שאינו הגון רהיינו ישראל מומד בעלמא, לכן נשמרו הפייטנים בלשונם ולא נקטו לשון „זרעיה" כי אין אנו רוצים שזכות אבותינו יעמוד להם, אלא אדרבה ולמלשינים אל תהי תקוה וכל המינים כדגש יאברו, ולכן נקטו תיבות „בריה" ו„צאצאיה", שהוראתם בקרושה דווקא, א"כ הא דנקט רבנו תיבת „עשו" שיגרתא רלישנא בעלמא הוא, דבעשו איירינן לעיל מינ', אבל אין כוונתו לעשו עצמו ולזרעו דייקא, כי אם לכל ישראל מומד, ועשו הי' אבי אבות המומדים, עי' קידושין ריש רף ו"ה דאמרין לגבי „ורמא ישראל מומר שאני", וכל פושע בישדאל מכנים אותו בשם „עשו", ולכן נמי נקט רבנו שם עשו ככינוי ומשל לכל מומד רהיינו זרע פסול ורוק היטב, וזה אמת ויציב.

ובזה הנני חותם בברכת כט"ס,

מרדכי שמואל יונתן בערקאוויטש

סי-נעמי, ברוקלין יע"א

(*) הובא בס' אילה שלוחה וכתבי הר"ן (להנאון מוה"ר נפתלי הכהן שווארץ אבר"ק מאד וצ"ל) סימן ב', מתחת לקו.

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

הנה ראיתי בקובץ קמ"ד דף מ"ה מה שהקשה הרב רפאל אהרן כץ נ"י מקרית באבוב, על מה דכתב הרשב"ם בפירושו עה"ת (בפ' בשלח עה"פ ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא) וז"ל, ואני אומר, מן הוא תרגומו של מה, ולפי שהוא לשון מצרי, ובאותו לשון היו רגילין, כתבו משה באותו לשון שאמרו, עכ"ל. ותמה הנ"ל מדברי המדרש בפ' אמור רבשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את שמם ואת לשונם, ע"כ. הרי שאף בהיותם בארץ מצרים גופא לא דיברו בלשון מצרי, ומכש"כ בהיותם במדבר.

ויש להעיר ממה שראיתי בספח"ק מאור ושמש ברמזי פסח בד"ה עבדים היינו, וזה לשון קדשו: ויש להתבונן מה שלא שינו את שמם, גם אמרו שלא שינו את לשונם, איך ה' באפשרי לרבר לשון הקודש תמיד, הלא בין עם לשון אחרת התגוררו אשר לא הבינו לשון הקודש, והיו מוכרחין לרבר עמהם בלשונם, גם מהו גרירות שנינו הלשון וכו', והענין הוא כי הנה כל מיני ריבורים מכל מיני לשונות, כולם הם ע"י צירופי אותיות התורה הקשורים בה' מוצאות הפה וכו', ולכן כשהארם שומר פיו ולשונו וכו', ואז אף אם ירבר בשארי לשונות דיבוריו הם בכלל לשון הקודש וכו', וגם לא שינו את לשונם ביאורו כנ"ל, שעיקר השתנות הלשון הוא מפאת הריבורים, שאם הארם שומר עצמו מריבורים אסורים, אז אף אם ירבר בכל הלשונות כולן, עדיין לשונו הוא לשון הקודש, עיי"ש. נראה מרבריו הק' רמעלת לא שינו את לשונם אין הכוונה שלא דיברו בלשון מצרי, ורו"ק. החותם בברכה,

אהרן גרינבערגער

תלמיד במתיכתא עץ חיים רכאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה שיחיו.

בספר „ארץ צבי" מהגאון מוה"ר צבי הירש זלה"ה מגיד מישרים דק"ק וואדיסלאוו, ב„עיר המנוחה" בית י"ד כתב: ואפשר שהרברים אשר כתבנו וכו' הם מרומזים במה שתקנו לנו קרמונינו „בתפלת מוסף" של שבת, וזה לשונו, ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג וכו', ע"כ. ובאמת תפלה זו אומרים בכל תפילות השבת, ולא דווקא בתפלת מוסף*).

אשר זעליג הכהן קרומאן

תלמיד בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, כתיים

(*) אולי יש ליישב לשונו של הספר ארץ צבי, כי בסידור הארז"ל ובספח"ק משנת חסידים מבואר, דבפיסקא ישמחו במלכותך, אין אומרים זכר למעשה בראשית בתפלת שחרית של שבת, כי אם בתפלת ערבית ומוסף. ובספח"ק מאור עינים פ' אמור (כד"ה וזהו) כתב שאין אנו אומרים זכר למעשה בראשית אלא במוסף יעו"ש. וא"כ יתכן לומר דמהאי מעמא דייק בלישנא' והזכיר תפלת „מוסף" של שבת, כי הוא מפרש שם כל הפיסקא, עם התיבות „זכר למעשה בראשית".

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשינו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל חתנו

הרב מו"ה יעקב ישראל ישורין מייזליש שליט"א

מרא דאתרא בקרית באבוב בת"ס

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבינו שיזכו לראות ממנו ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ואלו יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אשר חיים הכהן ווייס נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה ארי' דאווידאוויץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכד

להאברך היקר ר' בן ציון אליהו שליסעל נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' ברוך בענדיט אייזנבערג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוסף נפתלי הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק ישראל ציטראנענבוים נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' ישראל משה קויפטליי נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להאברך היקר ר' מרדכי יצחק בערגמאן נ"י להולדת הבן

להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עין חיים

דבאבוב להולדת הנכד

להאברך היקר ר' שמשון מאלניסקי נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם גוטליב נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכדה

להאברך היקר ר' אברהם יצחק הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' אברהם בנימין שטערן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת

להאברך היקר ר' בן ציון דוד עליאס נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' בן ציון שלמה הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל

הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' דוד הכהן קעניגסבערג נ"י מקרית באבוב להולדת הבת

להאברך היקר ר' חיים לעפקאוויטש נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' חנן טאמלין נ"י מלונדון להולדת הבת
להרב יהושע העשיל הלוי יונגרייז שליט"א אבר"ק טאלטשאווה להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' יהושע צבי דעמביצער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה ישראל יוסף זיידמאן נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' יעקב שרגא סמטמפיל נ"י מירושלים עיה"ק נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' לייבוש ראטטענבערג נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה משה יהושע צוויבעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה מאיר וויינבערגער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שאול הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה לערנער נ"י להולדת הבת
יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אפרים אביגדור הלוי בארנשטיין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה
נ"י מקרית באבוב לאירוסיו בתו-נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה זאב ירמיה וואקסמאן נ"י לאירוסיו נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנטריאל ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה
נ"י ממאנטריאל לאירוסיו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר אלכסנדר זושא
נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים דוד שמעון טראפ נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר
נחום דניאל נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים יעקב ליכטענשטיין נ"י מלונדון לאירוסיו בנו הב' החתן
הנעלה כמר משה הלל נ"י
להנה"ח מו"ה חנוך סעגאל נ"י מבני ברק לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה בנש"ק
כמר חיים מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח בנש"ק מו"ה יצחק טויבער נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר יוסף
שמחה יהושע נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה לייבל מאנדלבוים נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אברהם נ"י לאירוסיו
בתו-נכרתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה מאיר ווייסבלום נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר
יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב משה קעסלער נ"י יו"ר הנהלת ישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח מו"ה
ישראל אהרן נ"י לאירוסיו בתו-נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי ארי' בייגעל נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י לאירוסיו בנו-
נכדו הב' החתן הנעלה כמר יעקב אפרים פישל נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה צבי הירש לעבער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה עזריאל קרוין נ"י
לאירוסיו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אשר אנשיל אליעזר נ"י
מבני ברק לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר יונתן בנימין נ"י תלמיד
ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שמואל פאפטיץ נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה פיהרער נ"י
לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר אברהם אליעזר ליפא פפער נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר דניאל דימשיץ נ"י מלענינראד תלמיד ישיבתנו לאירוסו
להב' החתן הנעלה כמר יוסף מנחם הערצאג נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
להב' החתן הנעלה כמר ישראל יוסף מעספינגער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י לנישואי נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה אליעזר רובין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק ארי' גוטמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל יוסף זיידמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב ראובן שמשון שארף נ"י מגיד שיעור בישיבת מחזיקי חרת לנישואי בתו
תחי'

להאברך היקר ר' אברהם זאב זינגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אלטר נפתלי ציזנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אפרים אהרן טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' בן ציון נתן עליאס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' גרשון דוד הלוי לעווין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' חיים אייכנשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יחזקאל ברוך מינצער נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ישיבתנו
בקרית באבוב לנישואיו

להאברך היקר ר' יוסף יהושע העשיל דאוידאוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף יצחק הלברשטאם נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מנחם מענדיל גאלדבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמואל יחיאל הלוי שטערן נ"י מקרית באבוב תלמיד ישיבתנו
רשם לנישואיו

להאברך היקר ר' שמחה שלמה רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על רך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

516

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט"ו קונטרס ו' (קמ"ו) ניסן תשנ"ב

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מבוא אודות קורש

ה ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מבוא זכרון ארזשונים

ז הנאמן ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא וצ"ל
 ט הנאמן ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג וצ"ל
 י הנאמן ר' בצלאל רנשבורג מפראג וצ"ל
 יא הנאמן ר' אלעזר פלסקעלס ראבד"ק פראג וצ"ל
 יב הנאמן ר' שלמה הכהן אבד"ק צילך וצ"ל
 טו הנאמן ר' ליפמאן נייזאמין אבד"ק מג"ד וצ"ל
 יט הנאמן ר' דעלינמאן רייזמאן אבד"ק וועטש וצ"ל
 כב הנאמן ר' ראובן ראפפורט רומ"ן בקי מארנפאל וצ"ל
 כה הנאמן ר' יוסף וואלד אבד"ק העלמען וצ"ל

מבוא אגרות קודש

ל
 לא

מבוא זכרון לאתרוגים

לב הנאמן ר' יוסף מנחם מאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר וצ"ל

מבוא מלפזל וחלבה

לה הרב משה"ר יוחנן סופר שליט"א
 מא הרב משה"ר אברהם שבערנבך שליט"א
 מד הרב משה נחום מאכאמשעווסקי נ"י
 מו ר' יצחק מאשענץ נ"י
 נא ר' אברהם מרדכי ראטה נ"י

קולת שבת בשבתו

נג העקבות

מבוא תפילות וישובים

נו

מבוא תעודות ופסיקות

נז הנאמן ר' יחזקאל אסאד אבד"ק מערדאדעל וצ"ל
 נח הנאמן בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג וצ"ל
 נח הנאמן ר' ישראל רוד מרגליות יפה אבד"ק פעזינג וצ"ל

זכרון ימות קולם

נט
 ס
 נה
 סג
 נח יב, יד, יח, כט, נח
 סו

מוזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח מו"ה חיים כמו"ה אברהם מאנדלבוים ע"ה
וזוגתו האשה החשובה מרת מירל בת מו"ה נחמי' קודץ ע"ה

נהרגו עקה"ש במחנה אושוויץ
ביום כ' לחודש סיון שנת תש"ב לפ"ק

בנם האברך היקר והמצויין
מו"ה יעקב כמו"ה חיים מאנדלבוים ע"ה

נהרג עקה"ש
ביום כ"ה ניסן שנת תש"ה לפ"ק

ד' ינקום דמם
ותחיינה נשמותיהם צרורות כצורר החיים

* * *

האברך החשוב מו"ה יעקב מאנדלבוים הנ"ל הנודע בשם „יאָקל
מאנדלבוים“, הי' מהאברכים המצויינים דחסידי באכוב בעיר קרשאנוב,
וראש המשפיעים בהשמיבעל. הי' למדן עצום, ותיק וחסיד, ירא שמים
מרבם, ומוכתר בנימוסין. הצטיין במאור בבקאותו בהל' עירובין, והרב
הגאון מוה"ר מנחם מענדל הלברשטאם אבד"ק קרשאנוב זצ"ל הי"ד
מינה אותו לפקח על העירוב של העיר. הי' מסור בלב ונפש עבור
הצלחת הבחורים תלמידיו ישיבת עץ חיים דבאכוב בקרשאנוב, והי'
אהוב ונערץ בלב כל חבריו ותלמידיו.
חבל על דאבדין ולא משתכחין. יהא זכרו ברוך.

הונצח ע"י בניהם ואָחיו,
אברהם מאנדלבוים
נחמי' מאנדלבוים

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח מו"ה חיים האממערמאן ע"ה

בן הרה"ג מוה"ר שלום שכנא האממערמאן ז"ל

מקראנוב

נפטר כיום ו' לחודש אדר ב' תשנ"ב לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

יהושע האממערמאן

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שיר השירים

משכני אחריו נרוצה (שה"ש א'). כבר עמדו בזה המפרשים להבין כוונת הפסוק, דלכאורה הני מילי סתדאי נינהו מני' ובי', דתיבת משכני, משמע שאנחנו נהיו נמשכים אחרי הקב"ה, ותיבת נרוצה, משמע שנדרוף מעצמינו לפניו ית"ש. ונקדים לבאר המשך הפסוקים בפסוקי דזמרה, הראנו ד' חסדך וישעך תתן לנו, קומה עזרתה לנו ופרנו למען חסדך, אנכי ד' אלקיך המעלך מארץ מצרים וגו'. והנה שלשה פסוקים הללו הם ג' פסוקים בספר תהלים אשר אין במקום אחר מוצאם, וצ"ב לאיזה כוונה נסמכו שלשתם יחד.

וכרי לבוא אל הביאור, נקדים את הירוע לנו מפי ספרים וסופרים, שעיקר עבודת האדם בעולם והצלחתו תלוי באתערותא דלתתא, שיתעורר האדם מעצמו תחלה לעבודתו ית"ש, וכמבואר בטורי זהב בתחלת שו"ע או"ח, דכמו שמצינו בגמ' (יומא ל"ט ע"א) אדם מקדש את עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, כן היא לענין התעוררות, שתחלה מתעורר האדם מלמטה ואח"כ בא עליו התעוררות העליון לסייע לו, יעו"ש. וכן אמרו חכמנו"ל הבא לטהר מסייעין אותו (שם ל"ח ע"ב), והוא על הכוונה הנ"ל, שעל ידי עובדא דלתתא יתער עובדא דלעילא, וזה ה' תכלית הבריאה, ערה"כ כי לא המטיר ד' אלקים על הארץ, ואדם אין לעבוד את האדמה (בראשית כ'), כי אף שכל השפעות טובות נשפעים ממקור עליון מאחוריתו ית"ש בלי שום סיוע כלל מבני אדם, כי מה יערוך איש עם א"ל, אמנם הוא ערה"כ תנו עוז לאלקים (תהלים ס"ח), וכפי ערך התעוררות הבא מצד האדם מלמטה לעשות רצונו ית"ש בלבב שלם ולהידבק אליו ית"ש, כן מתעורר בשמים רצון העליון להשפיע על האדם קרושה וטהרה ממקור העליון ולסייעו בעבודתו בהשגחה נפלאה עד אין שיעור.

אמנם לפעמים אין שום מבוא להגיע אל הקרושה רק ע"י אתערותא דלעילא, וכמו שמצינו בעת גלות מצרים, שהיו בני ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה, וכמאמ"כ (יחזקאל ט"ז) ואת ערום וערי', בלי מצות, והגיעו לדיוטא התחתונה רח"ל, באופן שלא ה' הקב"ה יכול להמתין על אתערותא דלתתא, לכן ברוב רחמיו וחסדיו ית"ש, שלח עזרו מקודש בלי שום התעוררות מלמטה, וכמו שפי' הרה"ק מוהר"ר ברוך ממעזיבו זי"ע מאמר הכתוב, ופסח ד' על הפתח (שמות י"ב), דהנה אמרו חכמנו"ל במדרש, אמר הקב"ה לישראל, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחורו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. וזשה"כ, ופסח ד' על הפת"ח, שוויתר הקב"ה על הפתח כחורו של מחט, שאע"פ שלא פתחו בתשובה תחלה, להתעורר מעצמם, בא להם אתערותא דלעילא, במה שנתן להם הקב"ה מצות דם פסח ודם מילה, כרי שיזכו לגאולה.

אמנם כ"ק אא"ז הנה"ק מצאנו זי"ע בספה"ק דברי חיים במאמרים לפסח (ד"ה משכו) כתב, שהקב"ה רצה לזכות אותנו שתהי' הגאולה מצדינו מכח אתערותא דלתתא, לזה הקדים לנו מצות פסח. ואף שזה נקרא באמת התעוררות

רלמעלה, כי הקב"ה הקדים ונתן בלבנו לשוב אליו באמת ע"י נסים רבים שראינו במצרים, וכביכול משך אותנו בעבותות האהבה עד שנתעורר גם בלבנו אהבתו וחסרו, ויצאנו באהבה ותשוקה רבה למדבר שמם בלי לשאול אי' לחם ומוזון להטף, אולם הקב"ה החשיב התעוררות הלז כאלו באה מעצמינו, כמאה"כ על ידי עבריו הנביאים, וזכרתי לך חסד נעורך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ירמי' ב'), ד"ל שזכרתי החסד לך, כאילו הי' זה מעצמך מה שהלכת אחרי במדבר בארץ לא זרועה באמונה רבה ובגודל הבטחון. וכזה מפרש שם בספה"ק רברי חיים, רברי הזוה"ק פ' פנחס (רמ"ט ע"ב), עה"פ משכו וקחו לכם, משכו יומין עילאין לתתאין, שהתעוררות אהבתינו נמשך מאתערותא דלעילא, והקב"ה ברוב רחמיו החשיב התעוררות האהבה של בני ישראל כאתערותא דלתתא, ולזה אמר הכתוב משכו וקחו לכם צאן, שעבורה הזאת נחשבת כאלו באה התעוררות מצריכם, עכרה"ק.

וער"ז פי' המפרשים הפסוק, ולך ר' תחסר כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כי אף שההתעוררות לעשות המצוה, באה מאת ר', עכ"ז השי"ת ברב חסדו וטובו, חושב את מעשה המצוה כאלו היא מעשהו בבחינת אתערותא דילי, וזהו חסד גדול מאתו ית"ש.

וכן יהי' בגלות האחרון, אשר אנו עומרים בו, דכתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז'), שאם ח"ו לא תהי' התעוררות מעצמנו לשוב אליו ית"ש בלב שלם, אז ישלח הקב"ה עזרו מקורש באתערותא דלעילא, אשר מזה תבוא אתערותא דלתתא, והקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו יחשוב את התעוררות הלז כאלו באה מעצמינו, ונזכו לגאולה.

וזהו המשך הכתובים הנזכרים למעלה, הראנו ד' חסד"ך, כלו', שתקיים בנו הפסוק הנ"ל, ולך ר' תחסר כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כי ברוב חסדך יהא נחשב בעיניך כאילו ההתעוררות נעשה על ידינו, וזהו, שאנו אומרים, וישעך תתן לנו, ולא אמרינו והושיענו, כי אנו מבקשים מאת השי"ת שההתעוררות הבאה מלעילא בישועתך, תתן לנו, כאילו באה מאתנו באתערותא דלתתא, ואנו ממשיכים להתפלל, קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך, פי' פרה אותנו ברב חסדך, אף שאין בנו כח להתעורר מעצמינו, כי אם בעזרתך. ועל זה משיב הקב"ה, אנכי ד' אלקיך המעל"ך מארץ מצרים, כלומר, כבר הי' לעולמים כן, בעת שהוצאתיך מארץ מצרים, והיית משוקע בקליפות מצרים, ואז העליתך באתערותא דלעילא, ואעפ"כ, זכרתי לך חסד נעורך, כאלו באה ההתעוררות מעצמך, וכמו כן בגלות המד הזה, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, להעלותך מחשכת הגלות אעפ"י שאין בך כח מעצמך להתעורר מתרדמתך.

ועפ"ז יובן היטב לשון הכתוב בריש אמרינו, משכני אחרך נרוצה, כי אנו מבקשים ומתפללים, משוך אותנו תחלה בעבותות האהבה ובחיבה יתירה, להעיר בקרבנו רוח קרושה וטהרה באתערותא דלעילא, ותהא נחשבת בעיניך כאילו נרוצה מעצמינו תחלה באתערותא דלתתא, ועי"ז נהי' ראויים לגאולה שלימה בב"א.

בדין חמץ שעבר עליו הפסח

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל⁽¹⁾

המגן אברהם סי' ת"מ ס"ק א' מבואר, דאם עבר עליו ולא ביערו, אם בא העכו"ם אחר הפסח רשאי ליתן לו החמץ, ומ"מ י"ל ראסור מה"ט ליתן לו לעכו"ם כו'. והשיג עליו החק יעקב, הא בירושלמי מסקינן רמותר, ואף רהוי מחלוקת שם, מ"מ אחר הפסח רהוי ספיקא דרבנן אזלינן לקולא, עיי"ש. ונראה דלק"מ, דהירושלמי לשיטתו פסק שפיר דמותר, אך לפי שיטתינו בגמ' רירן לא נוכל לפסוק כן. ומתחילה נתירץ קושית המהרש"ל (בפסחים ל"א ע"א), בנכרי שהלוח לישאל על חמצו, רתימא לו תמי' גדולה, לפי מה דמסקי דבברייתא פליגי בדבר יצחק, אמאי נקט אחר הפסח, והניח בקושיא, ע"ש.

ונ"ל דהנה המ"א בס' תמ"א סק"ג הקשה, הא אפי' הניחו ביר עכו"ם, מ"מ אלו נאנס המשכון ה' הישראל חייב לשלם, וא"כ הו"ל ברשות ישראל, ותיירץ דהו"ל כמקבל אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי, ע"ש. ולכאורה צריכין להבין מה קושייתו, הא מ"מ הו"ל חמץ של נכרי למפרע, כיון דהא הגיע זמן ולא פרעו כיון דאמר לו מעכשיו, רק דישאל חייב לשלם לו אחר. אך לפי דעת הש"ך בח"מ, דאף אם הגיע זמן ולא פרעו קונה הנכרי המשכון, מ"מ אם לא ירצה הנכרי לקבל המשכון הברירה בידו, א"כ אם יאבד המשכון בוודאי ישעון הנכרי שלא ירצה לקבל המשכון בעד חובו, ולא הוי למפרע של נכרי.

אך לפי"ז קשה אמאי לא הקשה המג"א קושיא גדולה מזו, דהיינו אם יאבד המשכון בוודאי לא ירצה לקבלו בעד חובו, וא"כ הוי למפרע חמצו של ישראל כדמעיקרא, ואמאי צריך להקשות משום אחריות, ולהך קושיא לא אתי שפיר תירוצו, דהו"ל כמקבל אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי ע"ש, דהא לפי דך קושיא הוה ממש חמץ של ישראל, ולא משום אחריות. אבל זה לק"מ, דבאמת בתוך הפסח אסור מספיקא דלמא יאבד המשכון ולא ירצה לקבלו הנכרי, והוה למפרע חמצו של ישראל, אבל לאחר הפסח תלוי, דאם נאבד המשכון או אם יפרדו הישראל, אוגלאי מילתא למפרע דהוי של ישראל, אך אם לא נאבד ולא יפרדו הוי למפרע של נכרי, ולהכי לא הקשה המגן אברהם, דאם יאבד הוי לגמדי חמץ של ישראל כדמעיקרא, דמ"מ עתה לאחר הפסח חזינן דלא נאבד ולא פדאו, א"כ הוי למפרע חמץ של נכרי, רק דהקשה דמ"מ הא הישראל קיבל עליו אחריות, ותיירץ שפיר דהוי כמקבל אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי. ולפי"ז מתורץ קושית המהרש"ל, דלחכי נקט בברייתא אחר הפסח, דאי הוי נקט תוך הפסח, לא היינו מוכרחים לומר דפליגי בדבר יצחק, דלמא פליגי כרבעי

(1) דבר זה הועתק מכת"י אחד מתלמידיו (ואולי העתיקו מכת"י ק), והגיע אלינו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך. (עיי' בשו"ת רעק"א ח"א סי' רט"ו שכתב שם רוב הדברים המבוארים כאן, אבל המעיין היטיב ימצא כאן חרשות).

למימר מעיקרא בפלוגתא ראב"י ורבא, והא רקשה ותסבדא אימא סיפא אבל נכרי כו' דברי הכל עובר, א"ש, דנוכל לומר דהאי דברי הכל עובר תוך הפסח, תוך הפסח הוי ספק דילמא יאבד המשכון ולא ירצה הנכרי לקבלו והוי למפרע של ישראל, ולהכי נקט אחר הפסח, ולא מצי למימר דקמפלגני באב"י ורבא, דא"כ קשיא אימא סיפא אמאי דברי הכל עובר אחר הפסח, הא השתא חזינן דלא פדאו ולא נאבד, א"כ אנלאי מילתא למפרע דהוי חמצו של נכרי כנ"ל, ואמאי עובר, אלא ודאי דברב יצחק קמפלגני ולהכי נקט אחר הפסח, ולא קשה קושית מהרש"ל כנ"ל.

ולכאורה צריכין להבין הטעם אמאי בחמצו של נכרי והישראל קיבל עליו אחריות עובר עליו, הא עד שלא נאבד הוי תמיד חמצו של נכרי. ונראה לכאורה, דבבבא מצינא בריש פרק המפקיד (ל"ד ע"א) מבואר דלהכי שילם ולא רצה לישבע משלם [הגנב] תשלומי כפל למי שהפקדון אצלו, דנעשה כאומר לו משעת מסירה לכשתגנב ותרצה ותשלמני יהי' קנוי' לך למפרע. והנימוקי יוסף מביא דאם יש עדים שנגנב באונס ואפ"ה שילם, לא קנה כפל, דבאמת לא צריך לשלם, רק דאפ"ה שילם, א"כ הוי כמתנה בעלמא ולא קנה כפל, אלמא דלאו משום דע"י ששילם הוי הדבר לגמרי ברשותו, אלא דנעשה כאומר לו למפרע לכשתגנב ותשלמני יהי' קנוי' לך למפרע, ולהכי באחריות עובר עליו, דהא הוי לגמרי שלו לענין כפל מעכשיו, משום דנעשה כאומר לו מעכשיו. וכן נמצא בצ"ח (לפסחים דף ה' ע"א) זה הסבדא, רק דהוא רחה אותו משום דשם אמרינן בגמ' (ה' ע"ב) דאלו מתאבד ברשותיכי קאי, וגבי אבירה לא שייך כפל, ולענין מה קנה אותו. אך דחיותו אינו, דגבי אבירה ג"כ קנה אותו מעכשיו, דאם הוקרה ואם שילם את האבירה ואח"כ מצא אותו והוקרה, נתייקרה ברשותו דנפקר. אך באמת בגמ' דירן אמדינן דלהכי קונה את הכפל משום מגו, דאי בעי פטר את נפשו בטענת אונס, א"כ אי אמרינן דבאחריות הוי טעמא משום דקונה כפל, א"כ הוי נפ"מ אם קיבל עליו אחריות אונסין ג"כ, דלא הוי מגו דאי בעי פטר נפשו בטענת אונס, וא"כ לא קנה כפל, וא"כ ממילא לא יהי' עובר עליו, וזה לא מצינו כלל, ובוודאי לא הוי סבדא דאם קיבל עליו אחריות אונסין ג"כ, יהי' גרע טפי, וא"כ ע"כ לפי הגמ' דירן מוכרחין לומר דהוי גזירת הכתוב דבאחריות עובר עליו.

והנימוקי יוסף מביא בשם הירושלמי דאפילו יש עדים בפשיעה קונה הכפל, דהירושלמי לא סבירא לי' דהוי טעמא משום מגו, אלא בפשיטות, דקנה הכפל אם שילם. א"כ לפ"ד הירושלמי אין אנו צריכין לומר דהוי גזרת הכתוב דבאחריות עובר עליו, דאפשר לומר כסבדא הנ"ל משום דקנה הכפל, ואפילו אם קיבל עליו אחריות אונסין ג"כ, דהוא לא ס"ל טעמא דמגו, וא"כ פשוט קונה כפל אפילו קיבל עליו אחריות אונסין, ולהכי עובר עליו, ולא משום גזרת הכתוב. וא"כ פסק הירושלמי שפיר דלאחר הפסח מותר בהנאה, דבשלמא תוך הפסח אסור משום ספק שמא יאבד המשכון ולא ירצה הנכרי לקבלו, אבל לאחר הפסח מותר בהנאה, דאינלאי מילתא דלא אבד ולא קנה כפל, דשל נכרי הוי כנ"ל, דלפי הירושלמי לא הוי טעם אחריות משום גזרת הכתוב אלא משום דקנה הכפל כנ"ל.

אבל המג"א פסק שפיר דאסור בהנאה אפילו לאחר הפסח, דהא לפי הגמ' דילן הוי ע"כ גזירת הכתוב, דבאחריות עובר, וא"כ אפילו לאחר הפסח עובר, דאף דאז אינלאי מילתא דהוי חמץ של נכרי, מ"מ הישראל עובר משום אחריות דהוי גזירת הכתוב.

בסוגיא דחדש

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

ע"ד הקושיא בסוגיא דראש השנה דף י"ג⁽²⁾, רשאלת מנ"ל דהקריבו, והא דלא אכלו מעיקרא משום דלא ה' צריך, שהי' מן בכליהם, כדאי' בקדושין דף ל"ח הביאו תוס' שם בר"ה.

יפה שאלת, הנה כעת אף שאני טרוד בשיעורא דרבנן לתלמידים בבקר ובערב ושאר טרדות, עכ"ז פניתי לעיין בדרכיך ולהשיב אמדתי, אין ספק שאין הרבה צריך אלא להבין היטב פשטא דסוגיא בר"ה, כי לולי שהי' קושיא לא ה' להתוס' להעלים, כיון דהביאו הסוגיא דקידושין.

לכן אומר לפרש, דהנה יש להבין לרבי ישמעאל דקאמר התם לאחר ירושה וישיבה, מה קבעי קרא להודיענו במה שאכלו מעבור הארץ, אי לאשמועינן שהי' להם מן עד אז, כבר שמעינן מברייתא רמייתי קדאי להכי, וגם באותו ענין כתיב וישבות המן ממחרת הפסח, יע"ש בתוס'. וצ"ל דשבתו של מן אתא לאשמועינן, דאף שהי' להם לאכול מעבור הארץ מיד בכניסתם, דהא לא נאסר להם חדש עדיין לרבי ישמעאל, אפ"ה לא אכלו דהי' חפצים במן יותר, וכעין שכתבו תוס' בר"ה לתרץ לפיר"ת. אמנם הנהו חברים דבעו מרב כהנא מהיכן הקריבו עומר, ע"כ דס"ל כרבי עקיבא דמושב בכל מקום שאתם יושבים, ומיד בכיאתם לארץ נאסר להם חדש, וקשה לפ"ד מאי פריך מנ"ל דאקריבו, דא"כ האיך אכלו ממחרת הפסח, וכן הקשה הב"ח י"ד סי' דצ"ג, וע"ש שאין דבריו מוכרחים לע"ד כמו שאכתוב.

ונלע"ד דאי מהא ליכא למשמע, דאעפ"כ שפיר ה' אוכלים, כמו דמותר להם דבר טמא כדאי' פ"ק דחולין דף י"ז אפ' כתלי דחזירי, וכן פסק הרמב"ם פ"ה מהל' מלכים. אלא דא"כ מאי קאמר מעיקרא לא אכלי דאקריבו עומר והדר אכלי,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע' עמור ט"ז. — דבר זה הועתק מכת"ק המונח באוסף „כנסת ישראל" של ידירינו הרבני הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה ישראל שמעון נ"י מלונדון. יתברך ממעון הברכות בשפע ברכות והצלחות.

(2) שם מבואר, בעו מיני' חברייא מרב כהנא, עומר שהקריבו ישראל בכניסתם לארץ מהיכן הקריבוהו, ופריך הגמ' ממאי דאקריבו דלמא לא אקריבו, ומשני לא ס"ד דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול, דאקריבו עומר והדר אכלי, יעו"ש.

הא כיון דהי' להם מן לא הי' מותר להם לאכול דבר איסור כמ"ש הרמב"ם שם. אמנם לק"מ, דא"כ מאי בעי קרא להודיענו, אי שהי' להם מן, כבר שמעינן מקראי כדלעיל, ואי להודיענו שמותר להם לאכול איסור בז' שכבשו, כבר ידעינן לה מקרא דבתים מלאים כל טוב דנפקא לן מהתם דבר טמא, וליכא למימר השתא שבחו של מן בא לאשמועינן, דהא למ"ד בכל מקום שאתם יושבים, לא שמעינן הכי, דמה שלא אכלו מעבור הארץ קודם מחרת הפסח, היינו משום דלא הותר להם לאכול איסור כל זמן שהי' להם מן, אלא ע"כ דקרא קמ"ל שהקדיבו עומר, ומש"ה לא אכלו מעיקרא. ובוה נסתד ראיית הב"ח שרוצה להוכיח דחדש אינו נוהג בשל נכרי, ולדברינו לא מוכח מידי כנ"ל, ודו"ק.

ברין תספורת בימי הספירה לבעל ברית

מהנאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ג' ל"ז למב"י תקס"ה לפ"ק.

לכבוד מר מחו' וידידי הרב המאה"ג לממשלת
בש"ס ופוסקים מוהרא"ף ראבד"ק נ"י⁽²⁾.

אשאלה מנו מענה לשאלה קטנה אשר לי, ואף כי פשוט הוא בעיני כביעותא בכוחתא דלית דין צדיק בשש, עכ"ז לאשר איזה תורניים הבקאים בהוראה הזרנדרו נגרי, אמרתי כי טוב שיכריע בינינו. והוא במי שכבדוהו כהיום הזה במצות סנרקאות או מוהל או שהוא בעצמו הבעל ברית, ולהיות זה ימים לא כבירים ביום ו' עש"ק הסתפר עצמו שהי' ל"ג בעומר, אף כי כהיום בשחרית טרם קרות הגבר לא הגיע ספר שיסתפר ממנו, ומה גם אחרי [יציאת] בהכ"ג מיד נעשית סעודת הברית, ונוסף ע"ז עדיין לא צמח שערו כולי האי. והוריתי דמותר לו להסתפר עוד היום בזמן פנות המנחה, טרם שיתפללו הקהל תפלת המנחה. והרבנים הזכרים פקפקו נגדי לומר, כיון דנהנינן לומר תחנון בתפלת המנחה שיתפללו אפילו בבית התינוק אחרי כלות הסעודת מצוה, א"כ נראה די"ט שלחם הוא רק משום המצוה, ולאחרי כלות המצוה לא לישדי איניש כאלה, ואני השבתי להם דזהו גופי' שיאמרו תחנה אחרי הסעודה תליא בבתראי, ובעל אלי' [רבה] הכריע דרך פשר, דלאחר סעודה יאמרו התחינה, וקודם הסעודה לא יאמרוהו, וכל זה רק להקראים, אבל בעלי הברית אף אחרי הסעודה לא יאמרוהו,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — תשובה זו והבאה אחרי', הגיעו אלינו מאוצרו הטוב של ירידנו הרבני הנגיד הנכבד מוה"ר אלעזר זאב יוראווין נ"י ממאנסי. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) הוא הנאון מוה"ר אלעזר פלעקעלס בעל תשובה מאהבה זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ' עמוד מ"ו.

ר"ט שלהם הוא כל היום, ואין י"ט לחצאין. וגרולה מזו פסק המג"א סי' תקס"ח, ביום התענית שמותר לבעלי ברית לאכול, דאף אחרי הסעודה מותרין לאכול בביתם, ורק הקרואים לא יאכלו אחרי הסעודה, וכן הדין לענין אכילת בשר בשבוע שחל ט' באב. וא"כ הוא הדין וכל שכן לתספורת, ותמכתי יסודותי על הפר"ח בס"י תצ"ג, שהורה דהלכה ככל דברי המקילין בתספורת בספירה. ולכן יורינו כבוד מחו' הרב המאה"ג נ"י הדין עם מי, והי' שלו' כחפצו וחפץ מחו' ואו"נ,

בצלאל ר"ב

אחרי זה דברתי עם כבוד מ"ו הרב המאה"ג מוהרל"פ נ"י³, ועם הרב הגדול מוהר"פ באנדי נ"י, ושניהם כאחד אמרו, שאינו בגדר ספק דמותר הוא, והמתעקש להחמיר בכזה וכיוצא בזה, ישול מה שחידש.

תשובה על ענין הנ"ל

מהגאון מוה"ר אלעזר פלעקעלס ראבד"ק פראג וצ"ל

בעה"י. יום השלישי כ"ב אייר תקס"ה לפ"ק פראג.

יהי ביתו פתוחה לרוחה, ויהיו ששון ושמחה בני ביתו, כבוד אהו' יירי הרב הגדול המופלג מו"ה בצלאל ר"ב נ"י.

אהו' ידידי, אני בתוך הגולה, כי אינשי ביתי מפנין את הבית ומלכנין הכתלים לכבוד המועד הבע"ל, ואני לפי השעה בבית בתי היקרה המהוללה תחי', ואין אתי עמי שום ספר זולת ש"ע י"ד שלא להיות יושב בטל, ואולי ישאלו מני שאלה באיסור והיתר ולא אוכל לטייל באדוכה, אולי אשנה בדבר המפורש באר היטיב. עכ"ז מה שהוא על זכרוני אודיעהו.

ולענ"ד הדין עמו, הא בתשעה באב שנרחח אין בעלי הברית משלימין עפ"י הגמ', ואוכלין בביתם, מזה נראה שאין הסעודה מה שאוכלין בבית התינוק גורמת, אלא לדירדהו שרינן לאכול אף שאין עת אסיפת הקרואים. ק"ו בגדול רידן בענין הסתפרות בספירה דקיל, דשרינן כל היום, וכל הקרואים אינן נזונין אלא למען בעלי הברית בשבוע שחל בו ת"ב, ולהם לא התירו אלא בשעת חדוה בעת הסעודה אשר זמן קהלה לכל היא, אבל לבעלי הברית כל היום מותר לאכול בשר. ובענין מנהגי תחנון שזכר ה"ז סי' קל"א, הוא לענין הקרואים ולא לבעלי הברית, כמדומה שמהפוסקים מתירין אף בלילה שלפני הברית לאכול בשר בשבוע שחל בו ט"ב לבעלי הברית, מזה נראה שהיום גורם, כי בשלמא הסתפרות אפשר לומר שהוא לכבוד הברית כדי שלא יכנס לברית כשהוא מנוול, אלא לאכול בשר

3) הוא הגאון מוה"ר ליב פישלס מפראג וצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד י'.

בענין תשכיתו

מהגאון מוה"ר שלמה הכהן אבד"ק צילץ זצ"ל¹⁾

ב"ה.

פסחים דף ד' ע"ב תוס' ד"ה מדאורייתא בביטול בעלמא סגי, פי' בקונטרס מדרכתיב תשכיתו ולא כתוב תבערו אלמא השבתה בלב הוא כו', ועוד דתשכיתו אמרינן לקמן מאך חלק שהוא משש שעות ולמעלה, ואחר איסורא לא מהני ביטול כו'. ולכאורה לא זכיתי להבין קושיא זו, כי בלא"ה צריכין להבין אמאי לא יתני ביטול אחר זמן איסורא משום דאינו ברשותו, כדאיתא שם דף ו' ע"ב, הא הכתוב עשאן כאלו הוא ברשותו, וקשה ממ"נ אי אינו ברשותו ממילא מעיקרא אינו עובר בכל יראה דאינו ברשותו ואינו שלו, ואי הכתוב עשאן כאלו ברשותו, ממילא תו מהני ביטול, כיון דהוי ברשותו והוי שלו, אבל זה פשוט, אם מצינו דהתורה אמרה דלהוי ברשותו לעבור בכל יראה דהוא לחומרא, מזה לא גוכל למילף קולא דיהוי לגמרי שלו נמי לענין דיהני ביטול, מנ"ל הא, וזה פשוט. וכל זה אי תשכיתו הוא הבערה, אבל לדעת תוס' ברש"י דתשכיתו הוא רק ביטול, וא"כ הרי בהדיא אמרה תורה אך [ביום הראשון] תשכיתו, דיהני ביטול אחר זמן איסורא, והיינו ע"כ דלגמרי עשאן הכתוב כאלו הוא ברשותו, הן לקולא, והן לחומרא. והא דאמרינן לקמן דף ו' רלאחר זמן איסורא לא מהני ביטול, י"ל דאזל הסוגיא כרבא דהוא בתרא, דיליף משש ולמעלה מה"ת מקרא דלא תאכל על חמץ דם זבחי, לא תאכל הפסח ועדיין חמץ קיים, וא"כ אמרינן שפיר כיון דאינו שלו לא מצי מבטל, ומה דכתיב תשכיתו היינו קודם שש דאז הוא שלו, אבל לקולא אחר זמן איסורא לא מצינן באורייתא לקולא, אבל אליבא דאביי דס"ל אך חלק, והרי בהדיא אמרה תורה תשכיתו משש ולמעלה דהוא ביטול, א"כ שפיר מהני ביטול, דלגמרי עשאן הכתוב כאלו הוא ברשותו.

ואדרבה לי קשה להיפך, לדעת בית יוסף בס"י תל"א בדעת הרמב"ם דס"ל תשכיתו הוא ביטול, ולית בדיקה וביעור מה"ת כלל יע"ש. א"כ אמאי פסק בפ"ג מה' חמץ ומצה דאחר זמן איסורא לא מצי מבטל, הא כתיב בהדיא אך חלק משש שעות ולמעלה, וצ"ע. ואפשר מטעם זה באמת כתב הרמב"ם בפ"ג מה' חמץ ומצה, מהך קרא לא תאכל חמץ על דם זבחי ילפינן משש ולמעלה, וע"ש בכסף משנה. אבל הסור דכתב מאך חלק ילפינן, ס"ל דתשכיתו היינו ביעור, ועיין בב"ח תל"א מה שכתב ע"ז.

1) הוא בנו בכורו של הגאון מוה"ר משולם זלמן הכהן אבד"ק פיורדא זצ"ל (בעמח"ס בגרי כהונה). בשנת תקס"ב לפ"ק נתמנה לאבד"ק מערגנשהיים, ובשנת תקע"א לפ"ק נתקבל לאבד"ק צילץ. קצת חירו"ת ממנו נרפס בשו"ת בגרי כהונה מאביו זצ"ל, ובשו"ת שער הזקנים מהג"ר וואלף המבורג זצ"ל. נלב"ע ביום ג' לחודש ניסן שנת תקפ"ג לפ"ק, ומנ"כ בעיר צילץ. — חירו"ת הללו הועתקו מכתיו"ק המונח בגני ירדנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. ישלם ר' פעלו הטוב.

ולפי"ז מתורץ נמי קושיית הגהת משנה למלך על מה דאיתא פסחים צ"ה ב' ויראה ניתק לעשה, הא לדעת הרמב"ם לא הוי ביעור מה"ת רק ביטול, והרי בי"ט לא מצי מבטל, יע"ש פ"א מהל' חמץ ומצה הל' ג'. ולפי דברינו לק"מ, דשם י"ל אזלי הסוגיא לר"י הגלילי דס"ל פסחים ה' אך חלק, וא"כ מצינו בהריא בתורה דמהני ביטול, דלגמרי עשאו ברשותו כנ"ל. אבל הרמב"ם פסק לא תאכל חמץ על דם זבחי כר' ישמעאל שם דף ה', וכרבא דהוא בתר' וס"ל הכי, וא"כ שפיר לא הוי ניתק לעשה, דבי"ט לא מהני ביטול בקושיית משנה למלך הנ"ל, ומש"ה פסק הרמב"ם באמת, קנה חמץ בפסח לוקה דלא הוי ניתק לעשה, דמה שתירצו דמיידי משביעי של פסח, או בהתרה בו ולא קיים, כל זה אינו משמעותי של לשונו של הרמב"ם דכתב סתמא לוקה, אבל לפי הנ"ל אתי שפיר, וצ"ע בכ"ז. ולא כתבתי כי אם לפום רהויא, כי לא מצינו בשום מקום דיהני ביטול אחר זמן איסורו. ובאמת לדעת הרמב"ם לפי דעת בית יוסף, ולדעת תוס' ברש"י, מוכח מקרא דמהני ביטול וכנ"ל, וצ"ע.

דע"כ [=דברי שלמה כהן]

[illegible]

פאקסימיליא מכתיו"ק הגאון מוה"ר שלמה הכהן אבר"ק צילי'ן זצ"ל

בסוגיא דחזקתו בדוק

מהגאון מוה"ר אליעזר ליפמאן נייזאמיץ זצ"ל¹⁾
אבר"ק מאגענדארף

בעה"י. פסחים דף ד' ער"ח ניסן תקפ"ו.

בעי מנ" מרנב"י המשכיר בית לחברו בי"ד חזקתו בדוק וכו', ולא איפשטא בעיין, ופסקוה רוב הפוסקים לקולא כיון דבריקת חמץ דרבנן, רק הרי"ף לא הביא דין זה כלל, וצריך טעם למה. גם קשה קושית פני יהושע על הרא"ש, שהוכיח מלשון ד"י שבתוס' ד"ה לאו, דאף אי חזקתו בדוק אי איתא למשכיר כמתא, צריך לשאל' וקשה הלא גמ' ערוכה היא, (וכן הקשה ג"כ פר"ח כס"י תי"ז). גם קשה קושית הב"י באור"ח סי' תל"ז, אש"ס דאמר דאי איתא למשכיר בעיר נשילי', ולמה לא ברקינן כל בהמה אחר י"ח טריפות. גם קשה קושית תוס' ד"ה לאו, אי חזקתו בדוק למה לי נאמנות דהני. גם דקרקו המפרשים דהבעיין לא הסביר טעם למה חזקתו בדוק, משמע דסבירא חצונה היא, ומה לו להפשטן להסביר הטעם דחזקתו בדוק משום דהכל חברים הם אצל בריקת חמץ דתניא חבר שמת וכו', ועל לשון הבעיא הקשה ג"כ הפני יהושע, למה לא נקט בעייתו בלא משכיר ושוכר, ובבעל הבית שהלך בי"ד מהעיר, אי נפטר בני הבית מבדיקה משום דחזקתו בדוק.

ונ"ל בישוב קושיא אחרונה, דהנה בבכורות כ"א ע"ב איפליגי רב ושמואל ור' יוחנן בלוקח בהמה מישראל ולא הוריעו המוכר אי ביכרה או לא, ס"ל לרב דהוי בכור ודאי דאי ביכרה ה' מישתבח ל', ושמואל אמר ספק בכור, ור' יוחנן אמר חולין ודאי דכיון דאיכא איסורא הוי מודיע ל' אלא ודאי לא ביכרה, ופסקו רוב הפוסקים וכן ביו"ד סי' שי"ו וסי' י"ז כר' יוחנן. ולפי"ז י"ל דפשיטא ל' להבעיין דגבי בריקת חמץ לא אמרינן חזקה שלא התעצל וה' בודקו באור י"ד ולכך לא בעי בבעל הבית וכקושית פ"י, דה' פשיטא אין חזקתו בדוק, ורלמא איטירי וסבר עור אברוק קודם זמן איסורו, [והא דאמרינן במגורה, חזקה שתיכף הפריש מעשרות, י"ל התם טבל דאורייתא נזהר טפי, עור י"ל שאכילת איסור הוא יותר ננאי משאר איסור כמ"ש תוס' בפ"ק רחולין ופ"ק דגיתין, ומזרחי בי' טפי], כי קא מבטיא ל' במשכיר בית לחבירו בי"ד סתם, וס"ל להבעיין כהלכתא וכו' יוחנן הנ"ל, ומבעי' ל' כיון דרוב אינשי ברכי באור י"ד, ויש מכשול לשוכר שיסמוך על זה, וכיון דאיכא איסורא אי לא הוי בדוק, הוי מודע ל' לשוכר כרי שיבדוק, אלא ודאי הוא בדוק מכח חזקה דאיסורא הוי מודע ל', או דלמא יש שום סברא לחלק בין הכא לבכור, [אולי י"ל דהכא לא ירא המשכיר שיסמוך שוכר

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ט עמוד י"ד. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק המונח בננוי ידידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

להחזיקו כבדוק מפני שלא הודיעו, כיון שהבית איתחזק בחזקת איסור חמץ כמ"ש ר"ן וריב"ש ומנ"א סי' תל"ז, אבל בהמה אינה בחזקת מבכרת, רננר חזקת שלא ילדה יש חזקת ולר שאינו קרוש כמ"ש תוס' בבכורות כ' ע"ב, ובפשיטות י"ל דרוקא בבכור שלא איתחזק איסורא כנ"ל מהני חזקה רהוי מורע לי' איסורא, אבל בבדיקת חמץ דאיתחזק איסורא, מיבעיא אי מהני חזקה רהוי מורע איסורא, נגר חזקת איסור, או לא].

והנה בבכורות כ' ע"ב ס"ל לר"ת להלכה דבכל התורה קי"ל סמוך מיעוטא לחזקה והוי פלגא ופלגא, והכי קי"ל ביו"ד סי' שיו', ולכאורה קשה א"כ למה שרינן מגורה בשמעתין, הלא חזקת חבר היא דוב, ררוב חברים ורזיזים הם להפריש תיכף, וכמו שאמרו בהתכלת (מנחות מ"א) חסידים הראשונים כיון שארנו ג' בבגר הטילו בה תכלת, אבל וראי על המיעוט ימצא גם לחבר מניעות המונעים אותם מזריזות המצוה, וא"כ קשה נימא סמוך מיעוטא לחזקת טבל והוי פלגא ופלגא וספק דאורייתא לחומרא, דהרי טבל הוי איתחזק איסורא כמ"ש ריש האשה רבה, ורוחק לומר דהך ברייתא דמגורה וכל שקלא ושריא רהכא ס"ל כר"ע בבכורות דלא אמרינן סמוך מיעוט לחזקה ודלא כהלכתא.

וצ"ל עפ"מ שהקשו תוס' שם, נצדף מיעוט אינם מומחין לחזקת אינה זבוחה, ותירצו ררוב מצויין אצל שחיטה מומחין, הוי רוב מצוי ביותר, וכ"כ הרא"ש בר"פ האשה בתרא. ולפ"ז י"ל דגם חזקת חברים זריזין בהפרשת מעשרות, הוא נמי רוב אלים טובא ולכך לא אמרינן בי' סמוך מיעוטא לחזקה. והנה חזקת ברוק דשמעתין רהוי נמי כמו דוב וכמ"ש המפרשים, י"ל דמהני ע"פ ב' דרכים, הא' י"ל דלא הוי רוב אלים טובא, רק כרוב דעלמא, ואמרינן בי' סמוך מיעוט לחזקת חמץ והוי פלגא ופלגא, וכיון דבדיקת חמץ דרבנן אמרינן בי' ספקו להקל, או י"ל שהוא ג"כ רוב אלים טובא ולא אמרינן בי' סמוך וכו' ומותר משום וראי ולא משום ספק דרבנן. והנ"מ בין ב' אלו הדרכים היא, אי איכא למשכיר בעיר, אי צריך לשואלו, דלדרך הא' דחזקתו ברוק עושהו רק לספק דרבנן, א"כ הסברא נותנת ראי איכא למשכיר צריך לשואלו, כיון שאינו יכול להתירו רק מצד ספק, זיל וברר הספק, אבל לדרך הב' דחזקתו ברוק הוא רוב אלים טובא ועושהו כוראי היתר, י"ל דאינו צריך לשואלו, כיון דרוב הוא דאורייתא, הוי כוראי היתר, וכמו שא"צ לברוק אחר מיעוט ח"י טריפות.

הנה י"ל דאי בסתם בעל הבית אין חזקתו בורק תיכף, וחזקתו ברוק דשמעתין הוא, כיון שהשכירו סתם ואי הוה איסורא הוי מורע לי' כנ"ל, זה לא הוה רוב אלים טובא רק כרוב דעלמא ואמרינן בי' סמוך וכו' וגם צריך לשייילי'. אבל אי נימא נם בסתם בע"ה חזקתו בורק תיכף, הוי כחזקת חבר במגורה והוי רוב אלים טובא, ובפרט בהצטרף אליו חזקה הנ"ל כיון שהשכירו סתם ואיסורא הוי מורע ודאי, בהצטרף אלו ב' החזקות, חזקה שרוב בני ארם בורקים מיר, וחזקה דאיסורא הוה מורע לי', הוי רוב אלים טובא. ולכך להבעיין דס"ל אין חזקתו ברוק, ולא בעי רק במשכיר מטעם דאיסורא ה' מורע לי' וזה לא הוי רק

כרוב דעלמא, לכך מקשה אי איכא משכיר בעיר לישילי, ורצה לפשוט לו מכרייתא דהכל נאמנים, ופשטא דברייתא לא מיירי במשכיר ושוכר, וע"כ דגם בלא השכירו יש חזקה שברקו, אשר לא עלה ע"ד הבעיין, והוא מטעם דהכל חברים אצל בדיקת חמץ, ור"ל שכל העולם ידעו שצריך לברוק באור י"ד, ואף הע"ה בריני מעשרות, ויודעים זמן בדיקת חמץ, וא"כ איכא חזקה שלא התעצלו בבדיקה, וכחבר גבי מגורה. ופשיטות הפשטן הוא עד"ז, עד שברור לך שבסתם ב"א אין חזקתו ברוק, ולא נסתפקת רק במשכיר אי חזקתו ברוק, הרי מכרייתא דהכל נאמנים, מוכח שאף כסתם ב"א חזקתו ברוק.

והנה לפ"ז יש מקום לומר דהיכא דאיכא חזקה א"צ לשיילי, דרוב או חזקה הוא בירור ווראי, והא דהקשה הש"ס לישילי, הוא להבעיין, דלירדי חזקתו ברוק עושהו רק כספק רבנן ולכך צריך לברר הספק, אבל אי מותר מצד ודאי, אכתי אין לנו ראי' דצריך לברר, והרא"ש ס"ל דגם ברוב שעושה כוראי צריך לברר, וכרס"ל לרא"ש בפ"ק דחולין גבי מצויין אצל שחיטה מומחין, והכא נמי אף אי חזקת ברוק עושהו כוראי, ס"ל לרא"ש דצריך לברר, ולא מצי להוכיח זאת רק מתירין ר"י, שהרי על אותו פשיטות שמרמה הפשטן הבעי' למגורה, דמיני' מוכח דס"ל להפשטן דחזקתו ברוק עושהו כוראי כבמגורה, ע"ז קשה קושית תוס' למה לי נאמנותו, ותי' ד"י דא"צ לשואלו, אבל בלאו אמירתו צריך לשואלו, ומוכח דאף בחזקה שמתיר מוכח ודאי, צריך לשואלו.

אכן נ"ל דעריין י"ל דחזקה שעושה כוראי א"צ לשואלו, וכהראי' דלא בדקינן אחר ח"י טריפות, ולהפשטן באמת א"צ לשואלו, וקושית התוס' הנ"ל נ"ל לתרץ ע"ד אחר. דהנה לקמן ט' ע"ב אמרינן רב' בתים אחר ברוק ואחר אינו ברוק ונכנסו ב' עכברים א' חמץ בפיו וא' מצה בפיו, אמרינן שאני אומר, כיון שבריקת חמץ דרבנן, כמו בב' קופות בתרומה דרבנן, וכן בכמה בעיות שם רק"ל ספקא להקל כיון דבריקת חמץ דרבנן. ונ"ל לחרש שזהו רוקא אי ברור לנו שהי' הבית ברוק ואין לנו רק ספק אחר מהעכברים, בזה אמרינן ספיקא דרבנן להקל, אכן אי אין ברור לנו שנברק הבית, רק מכח חזקתו ברוק, כגון דליתא לבעה"ב, שחלץ ב"ד לעיר אחרת ואח"כ נולד שם ספק עכברים הנ"ל, לא אמרינן בזה שאני אומר, והטעם כיון שחזקתו ברוק הוא רוב, ואיכא מיעוט נגרו, וי"ל סמוך מיעוט ראינן זרזים לברוק מיד, לפלגא דספק עכבר, והוי רוב לחומרא וצריך לברוק, כדאמרינן ביבמות קי"ט סמוך מיעוט מפילות לפלגא נקבות והו"ל רובא. — ומיושב קושית תוס' הנ"ל, דאיכא נ"מ באמירתו, רבלאו אמירתו אי הוי מתרמי כאן ספק עכברים הנ"ל, היינו אוסרים, אך עתה דמהני אמירתו כיון דמסייע להו חזקת ברוק, הוי הבית כוראי ברוק, ואי נולד ב' אח"כ ספק עכברים, מותר.

והנה יש לי לחקור, אף אי חזקתו ברוק, יברוק, כיון שיש לו מתירין בבדיקה וע"י שנברוק הבית יהי' הבית מותר כוראי, והרי לכמה רבנותי לא מהני ס"ס ברשיל"מ, כמ"ש בס' ק"י, וס"ס הוא מטעם רוב, וא"כ גם רוב רחוקתו ברוק לא

יחי' מועיל, כיון שיש לו מתירין בבדיקה, בשלמא לשיטת מהרש"ל הובא ביו"ד ס' ק"ב ש"ך סק"ה, נחא, כיון שאין ההיתר עתיד לבוא ממילא ע"י הזמן, לא הוי דשיל"מ, אתי שפיר, אכן לש"ך ומהרי"ל שם שהוכיחו שגם זה הוי דשיל"מ, מש"ס רב"מ נ"ג דמעשר שני הוי דשיל"מ כיון שיכול להעלותו לירושלים, א"כ מאן מפזי לומר שהעלאת פירות כמה פרסאות לירושלים לא יחשב טרחא כמו בדיקת חמץ, בשלמא אי חזקתו ברוק עושהו כוראי, י"ל דוקא באיסור דאורייתא אסור רוב דרשיל"מ, וכן דרבנן אסור ספק דרשיל"מ, כתי' דרב אשי בריש ביצה, אבל רוב באיסור דרבנן מותר אף דרשיל"מ והכא בדיקת חמץ דרבנן, וזהו א"ש להפשטן שחזקתו ברוק עושהו כוראי, אבל למה דאירחי הסייעתא מהך ברייתא, ולא מיבעיא לן רק בעיא דבעל האיבעיא, אי חזקתו ברוק עושהו כספק דרבנן, וקשה הרי קיי"ל בריש ביצה דרשיל"מ לא אמדי' ספק דרבנן להקל, וע"כ צ"ל דהבעיין הכא ס"ל כתירוצא קמא בריש ביצה, ולדירי' ספק דרבנן להקל אף דרשיל"מ ע"ש. — אכן להלכתא דפסק הרי"ף שם וכל הפוסקים כתירוצא דרב אשי, דספק דרבנן דרשיל"מ אסור, אין נפקותא בבעיא דילן, דאף אי חזקתו ברוק והוי ספק דרבנן, מ"מ צריך בדיקה, דהוי דשיל"מ, ושפיר עביר הרי"ף ז"ל שלא הביא כל שקלא וטריא זו.

[illegible]

פאקסימיליא מכתיו"ק הגאון מוה"ר אליעזר ליפמאן נייזאטין זצ"ל

בסוגיא דמצות מבטלות זא"ז

מהגאון מוה"ר זעליגמאן רייממאן אבר"ק וועטש זצ"ל¹⁾

בעזה"י.

בסוגיא דמצות מבטלות, פסחים דף קט"ו.

מה שדרשתי בדרוש שבת הגדול שנתקצ"ח לפ"ק, פה ק"ק וועטש יע"א.

הנה תוס' (בר"ה אלא אמר רב אשי) הקשו, וא"ת מנ"ל דסבר הלל דאין מבטלות כו', ועוד הא לרבנן נמי אין מבטלות. והנה לפי' רשב"ם וודאי לא קשה קושייתם הראשונה, דלמא שאני הכא דגלי קרא, ד"ל דילפינן מהכא לכל התורה כולה, ולכן מקשו התוס' דווקא לפי הנחתם, דרבנן נמי מודי דמותר כריכה, וא"כ א"א לומר דילפינן מהכא לכל התורה כולה, דא"כ לרבנן נמי אין מבטלין, וע"כ צריך לומר דלא ילפינן מזה לעלמא, משום דשאני הכא דמצה ומרור הכשירא דפסחא נינהו, עיין לעיל במכילתין דף צ' ע"א, ושפיר הקשו, א"כ מנ"ל דלהלל אין מבטלין ולרבנן מבטלין, וק"ל.

והנה התוס' במס' מנחות דף כ"ב ד"ה (מכאן לעולין שאין מבטלין זא"ז) הקשו, תיפוק לי' דמצות אין מבטלין, ותירצו דשמא לגבי אכילה שאני, עיי"ש בלשונם ממש. והנה לכאורה צריך להבין דלמא הא דאין עולין מבטלין זא"ז היינו נמי מטעם הואיל ומצות נינהו, ואין לומר דא"כ למה לי קרא להתיר כריכה, הא כבר מוכח מהתם דמצות אמזא"ז, זה אינו, דהא לרבנן באמת מצות מבטלין זא"ז, וי"ל דמשו"ה לא ילפינן מעל, דא"כ לשתוק מנ"י ושפיר ילפינן מעולין, אע"כ מדכתיב על, גלי דחמנא דווקא גבי עולין וגבי מצה ומרור אין מבטלין, אבל בעלמא לא ילפינן מנ"י, אלא קשה קושייתם כי אם להלל דס"ל דבעלמא נמי מצות אמזא"ז, וגם זה אינו, דלמא דווקא לבתר דגלי קרא גבי עולין דמצות אמזא"ז, ידעינן ע"כ דעל אתי שיכרוך, משא"כ אי לא גלי גבי עולין ה"א דעל אתי להתיר כריכה, ולא הוה ידעינן שמצותו דווקא בכריכה.

ויש לי לומר שתוס' במנחות אצלו בשיטת הרמב"ן, דס"ל דלסמקנא גם רבנן מודי דמצות אמזא"ז, דילפינן מעל דכתיב לגבי פסח לכל התורה כולה, ושפיר הקשו לרבנן א"כ ל"ל קרא לעולין, ת"ל דמצות נינהו. ומצאתי און לי שהתוס' שם אצלו לשי' הרמב"ן, מלשונם הזהב, שהאריכו שם בקושייתם וז"ל, ובזבחים מיייתי ראיו' שאין אסורין מבטלין מהא דהלל, והמעין בלשונם ישתומם על אריכות דבריהם, שהאריכו לכאורה בדבר מיותר, ולפי דברי א"ש, דקושייתם דווקא

1) הי' תלמיד חביב להתת"ס, ונסמך ממנו להוראה, (עיין שו"ת חת"ס חלק ו' סי' ג"ה). בשנת תקצ"ד לערך נתקבל לאבר"ק וועטש. נדפסו אליו תשובות בשו"ת בן יהודה בס' ל"ג ובס' ס"ט. נפטר בשנת תרי"ג לערך. — חידו"ת הללו הועתקו מפנקס כתי"ק המונה באוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל בתשבחות מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות.

לשיטת רמב"ן, והרמב"ן הוכיח שיטתו מסוגיא דזבחים, דקאמר ופליגא דר"א, דאר"א כשם שמצות אמזא"ז כן איסורין אמזא"ז, וקשה הא רבנן ס"ל דמצות נמי מבטלין, ודלמא סובר ר"ל כרבנן, אע"כ הוכיח רמב"ן דלמסקנא גם רבנן מודי דמצות אמזא"ז, וכיון שכן, שפיר קשה קושייתם לרבנן, וזהו אדיכות דבריהם לחזק שיטת הרמב"ן מסוגיא דזבחים, וק"ל.

וכיון שזכינו לדיון, מתורצת קושיית תוס' דהכא בפשיטות, דלהלל שפיר מוכח דמצות אמזא"ז, דילפינן מהכא לכל התורה כולה, וכ"ת א"כ לשתוק מעל ולילף מעולין, אלא ע"כ התורה חידשה לן שלא לילף לעלמא, זה אינו, דלמא לעולם ילפינן מעל ומעולין, ואפ"ה כתבה התורה על, להודיע שמצותו דווקא בכריכה, משא"כ לרבנן מצות מבטלין זא"ז, דליכא למימר דילפינן מהכא לכל התורה כולה, דא"כ לשתוק מעל ולילף מעולין, אלא ע"כ גלי דחמנא דרווקא גבי עולין ומצה ומרור אין מבטלין, משא"כ בעלמא מבטלין, וק"ל ונכון הוא.

ובאופן אחר יש ליישב קושייתם בדרך חידוד, דידועה שיטת הרא"ש (פרק י' דפסחים סי' כ"ה), שסובר דמן התורה מרור לא צריך כזית, אך מדמברכינן על אכילת מרור צריך כזית, וכוונת הרא"ש מדלא כתיב בתורה אכילה גבי מרור משו"ה א"צ כזית. והנה לכאורה קשה, דלרבנן דס"ל דיאכלוהו אפילו זה בפ"ע וזה בפ"ע, א"כ נכתב אכילה גבי מרור, וכ"ת דהרא"ש איזל אליבא דהלל, זה אינו, דא"כ הוה ספיקא דאורייתא אי צריך כזית או לא, דהא לא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, ולמה כתב הרא"ש דרווקא משום נוסח לשון הברכה צריך כזית, ועוד לפמ"ש תוס' דגם להלל יוצא בדיעבר בלא כריכה, א"כ הלל נמי דריש יאכלוהו כל אחד בפ"ע. שוב שמעתי שמהר"ם ברבי הניח קושיא זו בצ"ע.

ולפע"ד י"ל, דהא דסתמא אכילה בכזית, היינו מהלכה למשה מסיני, וי"ל דהו דווקא אם נכתב לשון אכילה גבי מצוה בלשון חובה, כדכתיב בערב תאכלו מצות בלשון חובה, וכן גבי פסח ואכלו את הבשר כו', משא"כ יאכלוהו גבי מרור לא נכתב בלשון חובה, דהקרא אתי להתיר אפי' זה בפ"ע וזה בפ"ע, וק"ל.

אך יש להקשות א"כ מנ"ל לרבנן דיאכלוהו כל אחד בפ"ע, דלמא יאכלוהו קאתי לומר דכל אחד ואחד צריך שיעור אכילה, ולעולם מצוותו דווקא בכריכה. וי"ל דהתוס' בזבחים מקשו, מנ"ל דמצות אין מבטלות זו את זו, דלמא שאני גבי מצה ומרור דטעמא לא בטיל, ותירצו בתי' הראשון, דחוזק המרירות מבטל לה למצה, וא"כ י"ל התינח אי מרור צריך כזית, משא"כ אי בכ"ש סניא, לא שייך לומר דחוזק המרירות מבטל לה למצה, וכיון שכן י"ל דרבנן ס"ל מצד הסברא מצות מבטלין זא"ז, והא דהתורה התירה כריכה, משום דטעמא לא בטיל, ומרור בכ"ש, ולא שייך חוזק המרירות, וא"כ יאכלוהו אתי ע"כ לכל א' בפ"ע, אבל להלל דס"ל דווקא כריכה לשי' המדרגה, ואייתר לי' יאכלוהו, וע"כ דרש יאכלוהו לשיעור אכילה, ולומר דמרור צריך כזית, וא"כ קשה הא חוזק המרירות מבטל לה למצה, אלא וודאי מוכח דמצות אין מבטלות זו את זו, ומיושב שפיר קושיית תוס' וק"ל.

והנה כל אחרונים הקשו שהתוס' דהכא סותרים דבריהם בזבחים, דלפמ"ש תוס' בד"ה אלא מברך אמצה כו', מוכח דמצה דרשות מבטל לי' למדור, ולפי דבריהם בזבחים הא טעמא לא בטיל. ולפע"ד י"ל, דהנה תוס' בזבחים כתבו עוד ליישב, דהכא במאי עסקינן שלא לקח אלא כזית מצומצם, וכיון דמבטל לי' ליכא טעם כזית, וי"ל דוודאי סברתם בתי' שני סברה פשוטה וישרה היא, והתוס' בתי' הראשון נאדו מתי' השני מטעם אחר, דהנה קי"ל בלע מצה יצא, וא"כ לאו בטעמא תליא מלתא, והתוס' בתי' השני ס"ל דבאופן זה גרע מבלע מצה, ובוודאי גבי מרור דקיי"ל בלע מדור לא יצא, שפיר מודה התי' הראשון לתי' השני דליכא טעם כזית מרור, ומיושב קושית אחרונים, וק"ל.

וא"כ י"ל דלרבנן לא מוכח מהכא דמצות אמזא"ז, דלמא משום דטעמא לא בטיל, וכי תימא מ"מ ליכא טעם כזית מצה, דלמא גבי מצה לאו בטעמא תליא מלתא אפילו באופן זה, ואין לומר דמצה מבטל לי' למדור וליכא טעם כזית מדור, וגבי מרור בטעמא תליא מילתא, הא מרור לא צריך כזית, משא"כ להלל דיאכלוהו מיותר, וצריך לומר דאתי להורות דמרור צריך כזית, שפיר מוכח דמצות אין מבטלין, דאל"כ ליכא טעם כזית מדור, וק"ל. וכל זה כתבתי רק לחדורי, והמשכיל יבחר את האוכל.

והנה לשיטת תוס' דהכא, גם הלל ס"ל דכדיעבד יוצא בלא כריכה, והוא נמי דריש יאכלוהו, וזהו גופי' הי' הוכחת הש"ס דהלל ס"ל מצות אמזא"ז, דאל"כ מנ"ל להמציא דבר חדש לחלק מה"ת בין לכתחילה בין בדיעבד, אע"כ ס"ל אמזא"ז מצד הסברא, ועל אתי שמצותו דווקא דכריכה, ויאכלוהו לכל אחד בפ"ע דווקא בדיעבד. ודברי מהרש"א אינם מובנים לי כלל לפי הנ"ל, וק"ל.

ובלא"ה ס"ל להתוס' דע"כ הלל נמי דריש יאכלוהו, דאל"כ לעכבי מצה ומדור ופסח אהדרי, וכ"ת דלהלל באמת מעכבי אהדרי, זה א"א לומר כלל, דהא כשבאו ישראל לארץ, כתיב ויעשו את הפסח במועדו, ומצה לא אכלו עד ממחרת הפסח, כדכתיב ויאכלו מעבוד הארץ כו', אע"כ דהלל נמי דריש יאכלוהו, אפילו זה בפ"ע וזה בפ"ע, וק"ל.

בענין שוחטין וזורקין על טמא שרץ

מהגאון מוה"ר ראובן הכהן רפאפורט דומ"ץ בטארנפאל זצ"ל¹⁾

הקרבן אהרן בת"כ פ' שמיני הביא שיטת חכמי הצרפתים שכתבו לתרץ הא דציותה תורה למישאל ואלצפן להטפל בנרב ואבוהו ולא לאלעזר ואיתמר, דהא טומאת קרובים הוה מצוה, וכתב משום דביום חניכתו ה' דינם ככהן גדול שאסור לטמאות לקרובים ע"ש, ור"כ בעלי התוס' על התורה שבספר דעת זקנים סדר שמיני, ועיי' ג"כ ברמב"ן שם.

ובצל"ח פסחים (דף צ') כתב ליישב בזה קושיית התוס' בסנהדרין דף נ"ג ובסוכה דף כ"ה, למ"ד שריפת בני אהרן שריפה ממש הוה, מדוע נטמאו המתעסקים בהם, ובתשובות מעיל צדקה כתב בשם הרב מו"ה בערמאן זללה"ה שתירץ דהרי ה' בגדיהם קיימים, דגם למ"ד שריפה ממש ה', מורה דבגדיהם נשארו כמבואר בסנהדרין שם, וא"כ נטמאו בכלים שנגעו במת, והמעיל צדקה דחה, דא"כ הו"ל טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' ומותר לשחוט עליהם הפסח כמו שכתב הרמב"ם פ"ו מהל' ק"פ, אך הצל"ח השיב, דהרי לשיטת התוס' גם בטומאה שהנזיר מגלח מותר לשחוט בטבול יום, דהא דציוה משה שירחו היינו בלא טבול, וכמ"ש בפסחים שם ד"ה שחל ז', וא"כ אין חילוק בכה"ג בין היכי שהנזיר מגלח או לא, ובטבולו בתרווייהו שרי, ולכן כתב דהתוס' לטעמיהו דסבדי בכמה דוכתי (עיי' נזיר דף נ"ח) דדוקא בכלי מתכת אמרינן חרב הרי הוא כחלל ולא בשאר כלים, וא"כ לא נטמאו מחמת הבגדים כלל, אך לדעת חכמי הצרפתים דה' להם דין ככהן גדול, וא"כ שימשו בשמנה בגדים, והי' עליהם הציץ (וצ"ל כדאמר בסוף חגיגה, דכל כלים שבמקדש ה' להם שנים, ע"ש), ובזה שפיר יש לומר חרב הרי הוא כחלל ונטמא מחמת הבגדים, דהיינו ע"י הציץ, ע"ש כדבריו באריכות.

אמנם ראיתי להגאון בעל מעשה רוקח ח"ב בקונטרס מעשה המשכן פרק כ"א שכתב לחדש, דאף דאהרן ושלשה בניו נרב ואבוהו איתמר הופרשו בכ"ג באדר בכדי לעבוד בא' בניסן, מ"מ אלעזר לא הופרש מביתו עד יום שלאחריו בכ"ד באדר, והיינו משום דבשני בניסן נשרפה הפרה (כמ"ש דש"י בסוכה דף כ"ה ובגיטין דף ס"א, וכן הוא בירושלמי מגילה), וכיון שכל מעשיו ה' ע"י אלעזר, הפרישוהו בכ"ד לצורך מעשה הפרה הנעשית על ידו, וע"ש מה שקבע בזה מסמרות. ובזה ניחא הא דתמיהו על שיטת חכמי הצרפתים מהא דזבחים דף ק"א גבי ואת שעיר החטאת דרש משה, דקאמר אהרן וכי הם הקריבו שהם הדייטים ואסורים להקריב אוננים, אני הקרבתי שאני כהן גדול כו', והרי גם הם

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ז עמוד ט"ו. — דבר זה הועתק מתוך מכתבו, והגיע אלינו ע"י ידידינו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. כרך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

היו דינם ככהן גדול, ועיין בספר פנים יפות ובשאר מפרשים. ולהאמור נוחא, דבא לשלול בזה את אלעזר דהוא ה' עכ"פ כהן הדיוט. ואין להקשות דא"כ אכתי אמאי לא נשמא אלעזר דגרב ואבוהו, כיון דמצוה לשמאות לקרובים והוא לא ה' רק כהן הדיוט, ולא מיבעיא לדעת הרמב"ם בספר המצות בשורש א' כפי הנראה מדבריו, וכן הרשב"א בתשובה סי' כ"ו, דסברי דמצוה דשומאת קרובים לא נאמרה רק בכהנים דריבה בהם הכתוב מצות יתירות ולא בשאר ישראל ע"ש, א"כ י"ל דעל אלעזר לא הוטל עדיין העשה של שומאת קרובים, כיון דלא נשלמו לו עדיין ימי מילואיו לכהונה, אך גם להחולקים בזה, הנה מלבר רי"ל דמש"ה לא טמאוהו משום צורך עשיית הפרה שהי' צריך לעשות ביום שלאחריו, אך באמת בלא"ה י"ל דקושטא הכי הוה, שגם אלעזר נשמא עמהם כיון שעדיין לא ה' כהן גדול, ולא הוצרך קרא לפרש, דמהיכי תיתי לא ישמא, כיון דמצוה בקרובים, ולא בא אלא לפרש רגם מישאל ואלצפן נצטוו בזה, אחרי דאלעזר לבד לא ה' יכול להוציאם.

ואולם דבר זה י"ל דתליא בפלוגתא, דמצות כהונה בשומאת קרובים ובמת מצוה, אי דחוייה הוי, או הותרה (היינו רלא נאמר כלל הלאו דכהונה שלא ישמא בזה), עיין ברכות דף כ' ברש"י ותוס' שם, ותוס' פסחים דף ט"ו, וברמ"א וי"ד סי' שע"ב בשם התרומת הדשן, וברמב"ן בספר תורת האדם, דלדעת הסוברים דשומאת כהנים הותרה בקרובים ולא הוה איסור מעולם, ממילא היכי שע"י שומאת הקרובים יצטרך לשמא א"ע בבת אחת (ומכש"כ קודם שיטמא להקרוב) במת אחר, ודאי רלא הותרה בכה"ג כלל, אבל להסוברים דרק משום דחייא קאתינן עלה, דעשה דשומאת קרובים דוחה לאו דשומאת כהן, ולפמ"ש הנימוקי יוסף בב"מ דף ל' דכל התעסקות לצורך המצוה, כגון ללכת כהן לביה"ק להחזיר אבירה, ג"כ הוה בעירנא ודוחה הל"ת, ועיין נודע ביהודה מהר"ת סי' קמ"א באהע"ז, ובשורי אבן ר"ה דף כ"ח, ובריש חגיגה, א"כ גם בכה"ג רשאי ומצוה ג"כ לכהן לשמאות לקרובים.

ולפענ"ד זה הוא פלוגתת רבי ישמעאל ורבי עקיבא בסוטה דף ג', אי לה ישמא, הוי מצוה או רשות, דלר"י דהוה רשות היינו משום דסובר דהותרה שומאת כהנים בזה, ולא נאמר הלאו בכה"ג, להכי הוה רשות, ולר"ע דסובר דמצוה וחובה לשמאות, היינו משום דסובר דהוה רק דחוייה, וא"כ ע"כ דהוה מצוה ולהכי דחי ולא הוי רשות. ולפ"ז י"ל גם הכא, דכיון דגרב ואבוהו ה' עליהם הציץ, וחרב הרי הוא כחלל, א"כ כיון דמתחילה ה' נוגע בכלים שעליהם, ושאר שומאות שאינה של קרובים לא מצינו דהותרו, ה' אסור לאלעזר לשמאות עצמו להם אי אמרינן דשומאת כהנים הותרה בקרובים, אבל אי נימא דהוה רק דחוייה, שפיר ה' מצוה עליו לשמאות עצמו להם בכל גוונא, וכדעת הנמוק"י הנזכר, וי"ל דבאמת נשמא להם.

ובזה יש ליישב הגירסא שהביאו התוס' בסוכה דף כ"ה שם, בהא דפסחים דף צ' דקאמרי דרב סובר דאין שוחטין וזורקין על שמא שרץ, ומרייק לה מקרא

רולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, הא למחר יכלו לעשות, וסבר לה כר' יצחק ראמר דאותם אנשים שמאים נרנחו לפסח שני שמאי מת מצוה היו, שחל ז' שלהם בערב פסח, והתוס' הביאו גירסא, וסבר לה כר"ע ראמר מישאל ואליצפן היו, וחל ז' שלהם בערב פסח, וכתבו ע"ז וליתא, ורחו אותה בשתי ירים, והיינו משום מישאל ואליצפן נטמאו בא' בניסן, ומה ענין להיות חל ז' שלהם ערב פסח. ולהאמור י"ל רלגירסא זו לא נשרפה הפרה בשני, ועיין פני יהושע וצל"ח, וסברה ראלעזר באמת נטמא להם בראש חורש, ובכרי לעשות פרישה לפרה ושיהיה היכר שהופרש מחרש, לא מחמת פרישה הראשונה, הפרשהו בג' בניסן, ובי' בניסן עשה הפרה, רבטבולי יום נעשית, כמבואר ביומא שם, ומש"ה כתבה תורה ותזה הטהור, רחכי הוה מעשה, ומיושב קושית התוס' שם ע"ש. וכיון דלא הי' עריין אפר פרה, לא הוי עיכוב לענין פרה, ובו ביום חזו עליו שלישי שלו ליטהר לעשות פסח, ולכן חל ז' שלו ושל מישאל ואליצפן בערב פסח, מכיון רחא לא היה אפשר להזות ג' שלהם לצורך פסח ער י' לחורש, ולזה שפיר אמר דסבר כר"ע רהיו מישאל ואליצפן, וחל ז' שלהם בערב פסח.

ואמנם טעם גירסת ספרים שלנו נגרסי סבר לה כר' יצחק, היינו רכפי המבואר בברכות שם ר"פ כ', נראה דרב סובר רטומאת כהנים הותרה בקרובים, רחא אליבי' משני רשוא"ת שאני, עי"ש וברש"י ותוס', וא"כ לירי' ליכא למימר נטמא אלעזר כלל, רחא הי' אסור לו לשמאות בטומאת הכלים שנגעו במת, וסובר רגם בטומאה שאין הנזיר מגלח הוזהרו כהנים, וא"כ אפילו אם לא הי' עליהם הציץ נטמאו, ולכן הוכרח לומר דסובר כר"י.

ובזה מיושב היטב דברי הרמב"ם פ"ו מהל' קרבן פסח, שכתב לחלק בין הפרקים בין שומאה דטמא מת דאין שוחטין וזורקין עליו, דהיינו בחל ז' בערב פסח, ובין שומאה דשרץ דקיל יותר ושוחטין וזורקין עליו. והכסף משנה כתב דכן מוכח מהספרי, ואכתי לא מיושב קושיות הראב"ד שם עליו בהשנות, דא"כ איך מייתי רב הכא ראיא דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ מהא דלא יכלו לעשות ביום ההוא ומירחי לפסח שני, ומה ראיא מטמא מת לשמא שרץ. ולפי האמור א"ש מאור, דדוקא אליבא דרב מייתי שפיר ראיא, דכיון רחא אינו מחלק בין שומאה שהנזיר מגלח או לא, ובשניהם כהנים מוזהרים, אין חילוק ממילא בין שומאה דמת לשומאה דשרץ, ובשניהם אין שוחטין וזורקין עליהם, משא"כ לדידן, וכמו שפסק הרמב"ם שם באמת לחלק גם בטמא מת, בין היכי שהנזיר מגלח או לא, והיינו משום ראליבי' י"ל ג"כ דנטמא אלעזר, רחא איתו פוסק בפרק ב' מהל' אבל, דטומאת כהנים דחויא בקרובים, ושפיר מחלק בין שומאה דמת לשומאה דשרץ מהאי טעמא, וא"ש מאור ונכון.

בסוגיא דהמוציא חמץ בביתו ב"ט, ועוד

מהגאון מוה"ר יוסף וואלד ראב"ק העלמען זצ"ל¹

ב"ה. יום א' שמיני ישלח עזרך (תרמ"ה) לפ"ק פה העלמען יע"א.

בין גאולה לנאולה, יצמיח חיים טובים וברכה מעולה, ויגבי' קרנו למעלה למעלה, ה"ה כבוד אהו' יירידי האברך הרבני המופ' השנון המושלם במע"ט יקר רוח כש"ת מו"ה מרדכי פרישמאנן נ"י ויזרח, עך בלי ירח.

אחרשה"ט מכתבו היקר הגיעני ושמחתי באמרותיו הנעימים יען כי מכותלי מכתבו הכרתי כי התשוקה ואהבת התורה תוצת בקרבנו, לא כאבוקה קטנה, ולא כאש הבוער בתנור, ולא כאש הבוער בסבכי היער ותאכל קוצים, רק שלהבת אהבת התורה תוקר בקרבנו כאש מתלקחת אשר מים רבים לא יכלו לכבות אותה, ואבקש יסלח נא מע"כ נ"י על אשר אחרתי עד כה למלאות רצוני כי אפפוני כעת פרקא רכלה, שרדות רבות ומניעות שונות כידוע, אמנם עכ"ז הנה לעשות רצוני חפצתי, ע"כ לקחתי לי מעט פנאי לאחוז עט הסופר בידי למלאות בקשתי, וראשון לציון הנה אכתוב למעלתו הר"ת אשר אמרתי לו בשם כבוד אמ"ו הרב הגאון הצדיק וכו' מו"ה אברהם יהודא הכהן זללה"ה²) אשר הי' מלפנים אב"ד קהלתכם, בסוגיא דהמוציא חמץ ב"ט כופה עליו כלי.

הרמב"ם והמחבר בא"ח סי' תמ"ו פסקו המוציא חמץ בביתו אם הוא ביו"ט יכפה עליו כלי עד הלילה ואז יבערנו. והקשו שם המגן אברהם וחק יעקב, דהא בתוס' פסחים (דף ה' ע"ב) משמע דאי אמרינן מתוך מותר לשורפו ביו"ט, אע"ג דבעינן צורך היום קצת, מה שמכער הוי צורך, והרמב"ם פסק דאמרינן מתוך, עי"ש. ונראה להגאון הנ"ל ז"ל לישב, דהנה רש"י ותוס' (במס' ביצה דף י"ב ע"א) חולקין בדינא דמתוך, דרש"י ס"ל דאי אמרינן מתוך וכו', הותרה נמי שלא לצורך אעפ"י שאין בו צורך כלום, והתוס' ס"ל דצריך דוקא שיהי' בו צורך הגוף קצת. והנה לכאורה צריכין להבין באיזה סברא פליגי, ופירשו המפורשים ז"ל, דרש"י ס"ל מרמתיב לא תעשה כל מלאכה, ובתרה, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לכרו יעשה לכם, א"כ קאי דך דאך אשר יאכל, אלא תעשה כל מלאכה, כלומר אעפ"י שכזה המלאכה שעושה עכשיו אין נהנה ממנה, מ"מ כיון דהי' אפשר

(1) הוא בנו של הג"ר מרדכי ארי' ליבוש וואלד ראב"ק העלמען זצ"ל. בשנת תרל"ה לפ"ק נתקבל למלאות מקום אביו כאב"ד"ק העלמען. חידו"ת ממנו נרפס בקובץ תל תלפיות (שנת תרנ"ד), ונרפסו אליו ב' תשובות בשו"ת מהר"ם שיק. נלב"ע ביום ט"ו לחודש מנחם-אב שנת תרס"ו לפ"ק. — תשובה זו הגיעה אלינו מעובדו המנוח הרב הגאון מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ ז"ל רב רקחל בית אהרן דפלעטבוש, על ידי בנו האברך החשוב היקר והנעלה בנש"ק מו"ה יונתן בנימין כ"ץ נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) הוא הגאון בעל קול ארי' זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ג' עמוד י"ב.

להנות ממנה בפעם אחרת מותר. והתוס' ס"ל מדרכיב אך אשר יאכל בציר"י, ובין לחזקי' ובין לר' אבוהו כל מקום שנאמר לא יאכל משמע הנאה, מש"ה ס"ל דהכתוב לא התיר אלא מלאכה שיחי' בה הנאת הגוף קצת, ויעויין במג"ש ובספר יראים מה שכתבו בזה, עיי"ש.

אמנם הקשה הרב הגאון הנ"ל, לשיטת התוס' דצריך דוקא שיחי' הנאת הגוף קצת, ובחמץ מש"ה מותר, דבמה שמבער החמץ יש לו הנאת הגוף קצת משום דמקיים מצות ביעור, וקשה הא אנן קיי"ל מצות לאו להנות ניתנו. ותירץ דהנה כתבו המפורשים ומכללם הרמב"ם והרשב"א, דהא דקיי"ל מצות לא להנות ניתנו, היינו דוקא כגון מצות שופר ולולב וכדומה, אבל עשה הבאה לנתוקי ללאוי דאי לא מקיים העשה לנתק את הלאו אז מחייב מלקות, ממילא כשמקיים העשה נהנה הגוף במה שפטר א"ע ממלקות, בזה בוראי דלהנות ניתנו. והנה אם נאמר דחמץ הוי לאו הניתק לעשה כמו שיש קצת פוסקים שסברו כן, שפיר כתבו התוס' דבמה שמבער הוא נהנה קצת, כמובן. אבל באמת זה אינו, דגבי חמץ העשה היא קודמת ללאו, דתשבייתו הוא מתחיל משש שעות ולמעלה, והלאו של בל יראה ובל ימצא הוא מליל ט"ו, וא"כ הדרא קושיא לדוכתי', האיך כתב התוס' שמצות ביעור הוי צורך קצת, הא מצות לאו להנות ניתנו.

אבל נראה דאתי שפיר, דהנה התוס' שם קאי על הא דקאמר הגמרא דש"מ מדר"ע דלית לי' מתוך, ומשמע דאי אית לי' מתוך מצי שפיר למימר דתשבייתו הוא ב"ט דשרי לשורפו משום מתוך וכו', וא"כ לפום הך סברא דתשבייתו איירי ב"ט, הוי שפיר לאו הניתק לעשה, דהלאו ועשה כאין כאחד, ושפיר הוי מצות ביעור צורך קצת כנ"ל, אבל למסקנא דקיי"ל דתשבייתו היא ערב י"ט, וא"כ הוי לאו שקדמה עשה, וממילא לא הוי מצות ביעור צורך קצת, דמצות לאו ליהנות ניתנו, וא"כ אף דאנן קיי"ל מתוך כו', אעפ"כ אסור לשורפו ב"ט משום דלא הוי צורך קצת, ושפיר פסקו הרמב"ם וסייעתו לדינא דכופה עליו כלי, ודו"ק.

ואם אמנם שהי' ברעתי לכתוב למעלתו קצת בח"ת אשר חנן ה' אותי בסוגיא דהמשכיר בית לחבירו ב"ד, אשר למדתי כעת על שבת הגדול, רק אנב דאיירינן באותו ענין דהמוצא חמץ ב"ט ובענין דמתוך שהותרה וכו', אציע לפניו גם מה שעלה במצורתי וחדשתי בעזהי"ת בסוגיא הלזו, וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

א) הנה הפרמ"ג בפתיחה להלכות יו"ט מסופק באם בשל בשד עוף בחלב ואכלו אם לוקה על בישולו, אף דקיי"ל מתוך, מ"מ צורך קצת בעינן, וא"כ המבשל בשד עוף בחלב, כיון דמדרבנן אסור לאוכלו הוי כאין צורך קצת ולוקה עליו, או דילמא כיון דמדאורייתא מותר לאכלו הוי כצורך קצת, ופסק הוא ז"ל דלוקה. והרב הגאון בעל שאגת ארי' פליג ראינו לוקה. (ב) בשאגת ארי' נסתפק לפי מה שכתבו התוס' בפסחים (דף מ"ו ע"ב) ד"ה הואיל ואי בעי מתשיל עלה, דתרי הואיל לא אמרינן, אי הואיל ומתוך הוי כתרי הואיל ואסור, או הוי כמו חד הואיל והותרה. (ג) קושיא הנ"ל על הרמב"ם והטור וסייעתם שפסקו המוצא חמץ

ביו"ט אפי' אם לא בשלו ריש כאן איסור תורה, אפ"ה אינו יכול לשורפה כיון דהוי מלאכה שלא לצורך, כיון דאנן קיי"ל מתוך, ואמאי לא שרינן לשורפו.

ונ"ל דהנה בפסחים (דף ה') בתוס' ר"ה ואומר כל מלאכה לא תעשו, הקשו וז"ל, אע"ג דכשישרף ויעשה גחלים ממנו הנאות מותרת, והא דאמרינן לקמן דלא יסיק בו תנור וכיריים היינו מדרבנן אבל מה"ת מותר. ותירצו ב' תירוצים, א] דמשמע מפשטי' דקרא בלא צורך כלל לגחלתו. ב] כיון דבתחילת הבערה אינו יכול להנות ממנו כמו נדרים ונדרבות וכו', ע"ש. והנה המג"א בס' תק"ד ס"ק ג' הקשה לתירוץ הב', הרי מבואר בביצה דף ד' ע"צ ששנשרו מן הדקל מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן, ופריך והא אין מבטלין איסור לכתחילה, ותי' שאני התם דמקלי קלי איסורא, וכתב שם הרא"ש רבאמת אסור להנות ממנו עד אחר ביעורו. וא"כ לפי סברת התוס' הנ"ל כיון דמתחלת הבערה אינו יכול להנות, הרי הוא שלא לצורך כלל ואסור, א"כ הא הכא ג"כ הוי שלא לצורך כלל והאיך הותר לו לבקר ולהכות עצים מוכנים אפי' לכתחלה, הא מתחלת הבערה אינו יכול להנות ממנו. ותי' הגאון ד' יהונתן בספרו בינה לעתים, דהא דכתבו התוס' כאן דאינו יכול להנות מהן בתחלת ביעורן הוי כשלא לצורך כלל, היינו אליבא דר"ע דל"ל מתוך, אבל אנן קיי"ל מתוך כו' באין צורך, רק שיהי' צורך קצת, וצורך קצת עכ"פ הוי, ולכן מותר להכות עצים, אבל לר"ע כיון דבתחלת הבערה אינו יכול להנות מהן, לא הוי צורך גמור לר"ע, דהא ל"ל מתוך, עכ"ר ורפח"ח.

ובזה נוכל ליישב לפענ"ד על נכון קושית התוס', דהקשו איך מוכח מד"ע דל"ל מתוך, דלמא בעלמא אית לי' מתוך, והכא משום דליכא צורך קצת. ותירצו דהכא נמי איכא צורך קצת מחמת מצוה, דאל"ה עבר אבל יראה ובל ימצא. ותמי' על תירוץ התוס', דאכתי לפי שיטת ד"י לקמן (דף כ"ט) דהמשהה חמץ ע"מ לבקרו אינו עובר עליו, א"כ לא הוי צורך קצת מחמת דבלא"ה אינו עובר עליו, והדרא קו' התוס' לדוכתא. ולפי הנ"ל לק"מ, דאי אית לי' מתוך הוי שפיר צורך קצת מחמת הגחלים דיכול להנות מהן בסוף, ושפיר הוי מותר לבקרו ביו"ט, אלא ע"כ רלית לי' מתוך כנ"ל. אך כל זאת שייך אי דנין על הקרא דתשביתו ומדאודייטא הגחלים מותרין, משא"כ אליבא דירן דקיי"ל דמדרבנן אסור להנות מגחלים, כדמוכח התוס' ממתני' דתנן ולא יסיק וכו', שפיר אסור לשרוף ביו"ט כיון דלא הוי אף צורך קצת. מש"ה פסקו שפיר המוצא חמץ ביו"ט כופה עליו כלי ולא שרינן לבקרו אף דאית לן מתוך, והבן.

ולפי"ז נפשוט הספק הא', ומוכרח כהפרמ"ג, דהנה הפר"ח באו"ח כתב לתרץ מה שמקשים על השור אף דלא יכול לשרוף החמץ ביו"ט עכ"פ יבערנו ע"י דבר אחר. ותי' כיון דחכמים אסרו למלטל משום מוקצה, והא אינו יכול לקיים עיקר מצותו בשריפה, מש"ה לא הותר הטלטול, ע"ש. משמע הא אם הי' יכול לקיים עיקר המצוה הוי מותר אף דהוי איסור מדרבנן, וא"כ אכתי קשה, לישורפו והוי עיקר מצוה. אלא ע"כ מוכח כפרמ"ג דכל שחכמים אסרו הנאת גחלים הוי כלא צורך כלל, ולקי אם שרף אותו ביו"ט, מש"ה אינו יכול לקיים עיקר המצוה,

אבל אי נימא דאף דאיכא איסור דרבנן אפ"ה הוי צורך קצת כיון דמה"ת יכול להנות, אכתי קשה לישרפה דהא מה"ת שרי כמו שכתבו התוס' בעצמו.

ולפ"ז יהי' נפשוט הספק של הש"א באות ב', דהנה לכאורה יש להעיר קושית התוס' דלמא לעולם ר"ע אית לי' מתוך, ורק הכא ליכא צורך קצת, אבל ז"א, דהנה השעה"מ בפ"ג מהל' חמץ ומצה הקשה, דלרבא דס"ל דאמרינן הואיל, א"כ ה"נ נימא הואיל דחזי לי' לאפות ממנה אפי' באינו צורך לנחלתו ע"ש. אכן י"ל כתירוץ הב' דתוס', כיון דבתחלת אפייה אינו יכול להנות ממנה לא הוי צורך קצת. ולפי"ז שפיר הוכיח רבא דר"ע ל"ל מתוך, דאי אית לי', אמאי אינו יכול לשרוף בי"ט, ואין לומר דלא הוי צורך קצת, ז"א, דהא הוי צורך קצת מחמת הגחלים דיכול להנות בסוף כנ"ל. ממילא נפשוט דלא הוי ע"כ רק כחד הואיל, דאי נימא דהוי כתרי הואיל, על כרחך חוזר וניעור קו' התוס', דלעולם אית לי' מתוך והכא ליכא צורך קצת משום דמשמע דקרא איירי בכל ענין וליכא צורך לנחלים, וא"ל מפעם הואיל ומתוך דהוי צורך קצת דאי מקלעי אורחים חזי' להנות לבסוף והוי צורך קצת, ז"א, דהא הואיל ומתוך לא אמרינן, אע"כ דהואיל ומתוך שפיר אמרינן דלא הוי אלא כחד הואיל, ומתורץ שפיר קו' התוס' הנ"ל, ודו"ק.

ולמען שלא להניח הנייר חלק, אציע לפניו סנסן קמן א' מה שחדשתי בסוגיא דהמשכיר בית וכו' בפסחים (דף ד'). הנה בספר ברית אברהם הקשה אהא דקאמר הש"ס איבעיא להו מר"נ בר יצחק המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק, ופריך הגמרא למנ"מ לשיילי, ומשני, דליתא קמן וכו', ע"ש. והקשה הא אנן קיי"ל דאין עד אחד נאמן לאסור אף אם הי' בידו כיון שיצא מת"י, כמו בס"ת דאינו נאמן לומר שלא כתב האזכרות לשמן כיון שהוא תחת יד הלוקח, וא"כ מאי פריך הגמרא לשיילי' המשכיר, הא אם יאמר דאינו בדוק אינו מהימן מחמת שהבית אינו ת"י כעת כיון שהוא מושכר. והנראה דהנה הפנ"י הקשה על דברי רש"י שם בהאיבעיא דלעיל מיני', המשכיר בית לחבירו בי"ד על מי לבדוק על השוכר לבדוק דאיסורא ברשותי' קאי, ופירש"י, שהרי עתה הבית שלו. ומקשה דהרי לקמן (דף וי"ו) מסקינן דשכירות לא קניא, ומוכחינן לה ממתני' דע"ז לא ישכיר ביתו לנכרי כו', עיי"ש. ונראה לפענ"ד ליישב דהנה מבואר דעת הג"א מובא במג"א סי' רמ"ו ס"ק ח' לענין איסור שכירות בהמה, דאם ישראל שכר בהמה מעכו"ם מצווה על שביתתה דשכירות קניא לחומרא, עיי"ש.

ולפי"ז יבואר היטב בעיית הש"ס, על המשכיר לבדוק דחמירא דידי' הוא, והיינו כיון דיש סברא לומר דחייב הבדיקה מוטל על המשכיר מכח דהחמץ שלו הוא, ע"כ נאמר לגבי משכיר לחומרא דמחוייב לבדוק דשכירות לא קניא, דלגבי משכיר יהי' יותר חומרא אי נימא דשכירות לא קניא, או דילמא דעל השוכר לבדוק דאיסורא ברשותי' קאי, שהרי עתה הבית שלו הוא, והיינו דנאמר כיון דהחמץ הוא ברשותו של השוכר, ע"כ מוטל עליו חייב הבדיקה מכח שהרי עתה הבית שלו הוא, והיינו רניזול לחומרא נגד השוכר לומר דשכירות קניא, דהא

לחומרא אמרינן דשכירות קניא, ונגד השוכר יהי' חומרא יותר אם נאמר דשכירות קניא ויצטרך לבדוק, ולא קשה קושית הפני"ז ל' כלום, דהא אנן קיי"ל דשכירות לא קניא, ז"א, דהא לחומרא אמרינן שפיר דקניא, והבן.
ולפי"ז מיושב שפיר קושית הברית אברהם הנ"ל, דהאיך יהי' נאמן המשכיר לומר דאינו ברוך, הא יצא מת"י כמו לגבי ס"ת. והשתא ניחא מאוד, משום דהכא נגד זה שנאמר שלא יהי' נאמן לומר שלא ברוך, ולא יצטרך לבדוק, יהי' יותר חומרא אם נאמר דשכירות לא קניא, וא"כ ממילא אז שפיר נאמן לומר שלא ברוך, ומחוייב לחזור ולבדוק, דהרי הוא באמת עוד ת"י המשכיר כיון דשכירות לא קניא, דרך לחומרא אמרינן דשכירות קניא כדאמרן, ולא היכא דיהי' נצמח מזה קולא לומר דשכירות לא קניא, ומתוך זה לא יהי' נאמן המשכיר לומר שלא ברוך כיון שאינו ת"י, וע"כ אמרינן להיפך דשכירות לא קניא, וממילא הוא נחשב עוד תח"י, ונאמן לומר שלא ברוך ויהי' מחוייב לחזור ולבדוק, ודו"ק היטב כי נכון הוא. והנני אחתום בברכה, אלקי המערכות, ישיביעו בשובע שמחות, בשפע ברכות והצלחות, את חג המצות, יחוגו בכשרות וריצות, כחפצו וכחפץ ידירו אוהבו הרש"ט בלונ"ח כ"ה,

הק' יוסף וואלד בהגאון ממ"א זצ"ל
ראברק"ק הנ"ל והגליל באדרג

נאמר בן בית קטן אור מחזק הקדש טלף הולכי נח מרחק של הוא ער נאמר ארץ נאמר
לחומרא דשכירות קניא דשכירות קניא דשכירות קניא דשכירות קניא דשכירות קניא
אמר דהא אנן קיי"ל דשכירות לא קניא, ז"א, דהא לחומרא אמרינן שפיר דקניא, והבן.
ולפי"ז מיושב שפיר קושית הברית אברהם הנ"ל, דהאיך יהי' נאמן המשכיר לומר דאינו ברוך, הא יצא מת"י כמו לגבי ס"ת. והשתא ניחא מאוד, משום דהכא נגד זה שנאמר שלא יהי' נאמן לומר שלא ברוך, ולא יצטרך לבדוק, יהי' יותר חומרא אם נאמר דשכירות לא קניא, וא"כ ממילא אז שפיר נאמן לומר שלא ברוך, ומחוייב לחזור ולבדוק, דהרי הוא באמת עוד ת"י המשכיר כיון דשכירות לא קניא, דרך לחומרא אמרינן דשכירות קניא כדאמרן, ולא היכא דיהי' נצמח מזה קולא לומר דשכירות לא קניא, ומתוך זה לא יהי' נאמן המשכיר לומר שלא ברוך כיון שאינו ת"י, וע"כ אמרינן להיפך דשכירות לא קניא, וממילא הוא נחשב עוד תח"י, ונאמן לומר שלא ברוך ויהי' מחוייב לחזור ולבדוק, ודו"ק היטב כי נכון הוא. והנני אחתום בברכה, אלקי המערכות, ישיביעו בשובע שמחות, בשפע ברכות והצלחות, את חג המצות, יחוגו בכשרות וריצות, כחפצו וכחפץ ידירו אוהבו הרש"ט בלונ"ח כ"ה,

מכתב מהגאון מוה"ר אהרן משה טויבש זצ"ל בעל קרני ראם

ב"ה.

ליד ידידי הרב המופלג חכם השלם מו"ה יעקב שלמה היילפרין נ"י⁽¹⁾.

השגתי מכתבו אודות השו"ב מקהלתו, ואשר כתב שלא נכתב כנבילות ומריפות, רק שיהי' שחיטתם כאילו נזכרים⁽²⁾, לא אדע מה זה, ובאומר כאלו נזכרים, הרי זה מתפיש בנבילות, דנחירה הוי נבילה, וא"א לאסור המותר להיות כאיסור, וגם האיך יכלו לאסור שחיטתם לאחרים, ולכן אין בזה שום שבועה כלל, וכמ"ש במכתבי הקדום להרב הגדול דשם. אבל מ"ש כ"ת כי הגידו עליו עדים שהכשיל רבים בבדיקות, בזה ודאי ה' לנו לדון, אבל בגב"ע מבואר שהי' ששה שנים, ובאין ספק לא ה' להם להחריש עד לעת כזאת, וגם באין ספק ודאי אכלו משחיטתם עד היום, ואין אדם משים עצמו דשע, ואע"ג רבוה יש לומר שמא עושין תשובה, אבל הא דמהני בעושין תשובה, היינו שלא לחייבו בקרבן, אבל לא מהני שיהי' נאמנים בתורת עדים, וא"כ אין בעדותן ממש, ומכ"ש שהדברים מראין שלא כן הוא, כי הוא א"א להאמין שיעשה כן שו"ב, והמה ישימו יד לפה, ומכ"ש שהשו"ב כפי הנראה והנשמע עליו הוא מיראי הש"י, ולא יאומן כי עשה כדברים האלה אשר אין להם שחר.

ולכן אי אפשר לפסול בעדותם לגרוע נאמנות השו"ב, וכבר מבואר במס' יבמות דאע"ג דתרי כמאה, בדבר הגלוי לכל העולם לא אמרינן, וזה ג"כ כאילו גלוי לכל העולם שהם משקרים, כי בעוד אתנו חי מחו' הרב הקדוש מו"ה מאיר זלה"ה⁽³⁾, לא יצא מפיהם דבר, ועתה בראותם כי אין איש, לא יכושו להוציא מלבם דברים לא נאותין, ואם נאמר עליהם כמאמרם, עד השתא הוי זכותי דר"ז דהוי מגין עליה, עכ"פ ה' להם להגיד תיכף אחרי שב דוחו אל אלקים. ולכן ידידי לא יקל בעיניו לאסור איש משחיטה ובדיקה, כי זה כשפיכת דמים ממש, כמבואר באחרונים, דלאסור, כדיני נפשות דמי. ויאחוז דברי חכמים (ברכות י"ט ע"א) אם ראית כו' ודאי עשה תשובה, ואיני רואה שום מעם לאסרו. דברי דו"ש באהבה,

אהרן משה טויבש אבר"ק יאם

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ב עמוד י"ט. — מכתב הלז והבא אחריו, הגיעו אלינו מגנוי ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ג עמוד י"ז.

(3) בשו"ת חסד לאברהם מהר"ק ק"ו ר סי' ו' מבוארים הרברים יותר, שקבלו שו"ב בק' פרעמישלאן במקום השוחט הזקן, כתנאי שיתן להשוחט הזקן חלק שלישי משכר השחיטה, ובני העיר כשקבלו עליהם השוחט החדש, כתבו ע"ז כתב התחייבות בזה"ל: אם העלם יעלים בדרון, אזי הננו מקבלים כעת לקיים כלי היתר, לאסור עלינו את שחיטתו, כאלו ה' נזכר. וחתמו על כתב זה, רבים מכני הקהלה. — לבסוף בא עד אחר ואמר שעבר השו"ב על התחייבות הנ"ל, וממילא יש שאלה על שחיטתו, יעו"ש.

(4) הוא הרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל.

מכתב מהרה"ק מוה"ר חנוך העניך דוב זצ"ל אבד"ק אלעסק)

בע"ה. יום ב' פ' דאה תרמ"ג.

כו"ח להנגידים והחסידים עבדי השם עושה מצות דק' קראמשין נ"י.

באתי בבקשה כשביל הרבנית אשת הרב המהנה"ג שהיה אצליכם רב, ודרך העולם, חלילה שמת הרב, מקיימים העיר גמילת חסדים, ונותנים סיפוק להאלמנה ולבניה, ואתם בעצמיכם עשיתם המצוה עד עתה, ועכשיו נתרשל הרב, והיא ברוחק גדול, והדין המתחיל במצוה אומרים לו גמור, היינו ומודה מחויב לומר לו גמור, הגם שאין דרכי לכתוב אגרת ולומר עליו תוכחה, רק מחמת שנכדה הוא חתן בתי תחי', עשיתי רצונו ובקשתו, לבקש מכם בגדול בקשה לעשות רצוני ולחזק אחד על אחד, ליתן לה כפי הקודם בזה. הקב"ה יכתוב ויחתום אתכם בשנה טובה, בנים טובים באדיבות ימים ושנים.
מנאי ירדם,

הק' העניך אב"ד רק' אלעסק

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ק"ז עמוד י"ח.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך.

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין אכילת מצה שלא כדרך אכילה

מהרב הגאון מוה"ר יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר הי"ד⁽¹⁾

הנה בכל התורה כולה קיימא לן דאכילה שלא כדרך אכילה לא שמה אכילה, אמנם במצות עשה נסתפק מרן במשנה למלך בפרק ה' מהל' יסודי התורה, אם יוצאים שלא כדרך אכילה או לא, והאחרון הנדיל, מה שחידשו האחרונים רבקדשים ליכא לאסתפוקי כלל, דבוראי יוצאים שלא כדרך אכילה, ויסודי ראייתם הם מהא ראיתא במסכת מנחות (דף ק') והבבליים אוכלים אותו חי, והרי חי הוא שלא כדרך אכילה, ואיך ביטלו למ"ע דאכילת קדשים בידים, אלא וראי רמ"ע דאכילת קדשים יוצאים אף שלא כדרך אכילה. וכן הוכיחו מהא דפסחים (דף ע"א) רשעירי הרגלים נאכלים חי, ואיך ביטלו למ"ע דאכילת קדשים, אלא וראי רמ"ע זו דאכילת קדשים יוצאים אף שלא כדרך אכילה, ולכן נאכלים חי.

א) והנה לכאורה היה נראה להביא סמך גרול לרעת המשנה למלך דיוצאים אף שלא כדרך אכילה במ"ע, מהא ראיתא במסכת פסחים (דף ל"ח) דאין יוצאים במצה של טבל, ומפרש בגמ' שם, רתנו רבנן לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, מי שאיסורו משום כל תאכל חמץ יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ אלא משום כל תאכל טבל, ומפרש בגמ' בתרי גוונא, רב ששת מפרש דהא מני ר' שמעון היא דאמר אין איסור חל על איסור, וכיון דרכיב עלה איסורא דטבל הרי לא יוכל לחול עלה איסורא דחמץ דאין איסור חל על איסור, ורב אשי משני שם משום דכתיב לא תאכל עליו חמץ יצא זה שאיסורו אף משום כל תאכל טבל. והנה כמה כרכורים כרכנו בה האחרונים, דלמה לי קרא למעוטי דאין יוצאין במצה של טבל, תיפוק ליה דהרי יכול להפריש ממנה תרומה ולצאת בה ידי חובת מצה, ואף באין לו אלא כזית מ"מ הרי יכול להפריש ממנה תרומה ולחזור ולערב, דמדאורייתא כרובא בטל, ואין לומר דקאי אליבא דר"ש רכל שהוא למכות, ואם כן אף תרומה ככל שהוא, מ"מ הרי מדאורייתא כרובא בטל. אך יש לומר כיון דהוה ממון כהן, וממון לא בטל כדאיתא במעילה (דף כ"א), מ"מ הרי תיקשה לרב אשי דאית ליה דקאי אליבא דרבנן הך ברייתא, דאית להו דבעי כזית למכות, אם כן הרי יכול להפריש חיטה אחת והשאר יהיה חולין, וממה נפשך, באין לו אלא כזית הרי התרומה פחות מכזית, אם כן יכול להפריש תרומה ולחזור ולערב, ואף רחצי שיעור אסור מדאורייתא מ"מ הא הוה ח"ש ע"י תערובות דכו"ע מורי דמותר, ואי ריש לו יותר מכזית הרי יכול להפריש כ"ש תרומה וישאר כזית חולין גמורים, והרי כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים שניהם אין עשה דוחה ל"ת, ועיין בשאנת ארי' סימן צ"ו שעמר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קט"ז עמוד ל'. — חידו"ת הללו הועתקו מפנקס שלו שהגיע לידנו מאת ידידנו הנכבד הרב חנוך הענך סאוויצקי נ"י. ברכות התורה ירחילו על ראשו.

בזה, ומה שתירץ רמירי כגונא ראינו יכול להפריש הוא תמות, רא"כ לא הוה שלו, וכבר עמרת ע"ז בחירושי והרבתי בעזרתו יתברך חזון בזה. ולפי זה יתפרש ברוקחא, רצריך קרא להיכא שיאכל שלא כדרך אכילה, רירי המצוה יצא, רהרי יוצאים בשלא כדרך אכילה, ומ"מ לא עבר כלל איסורא רטבל, רהא איסורא רטבל אין עוברים אלא כדרך אכילה, ואפי"ה אשמעינן קרא ראיין יוצאים בה, או משום ראיין יכול לחול עלה איסורא רחמץ לר"ש, או לר"א משום רבעי מצה שלא יהיה רכוב עלה אלא איסורא רחמץ, אבל לעולם מיירי בכהאי גונא שאין עוברים בטבל, אלא משום רבעי מצה כזו, משום הכי אין יוצאים במצה של טבל, ולכאורה הוא סמך גרול כאמור.

(ב) אמנם אני אומר דאם נביא מזה סמך לרבני הרב משנה למלך, אדרבה בזה יתחזק סתירת רבני המשנה למלך, וכמו שנבאר ברצות השם. רהנה בימי ילדותי אמרתי ללכאורה יש להביא ראייה ברורה דלא כסברת הרב משנה למלך רבמ"ע יוצאים שלא כדרך אכילה, מהך ירושלמי דקרושין שהביאו התוס' שם (ברף ל"ח) בהא רויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, ומפרש בגמ' ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול, לאו משום הך איסורא רחש, ומקשה בירושלמי וליתי עשה רמצה ולירחי ל"ת רחש, ומתרץ בירושלמי ראיין עשה רקורם הריבור רוחה ל"ת שלאחר הריבור, ומעתה אי נימא כשיטת המשנה למלך רבמ"ע יוצאים שלא כדרך אכילה, הרי תיקשה ממה נפשך או תירוצא דהירושלמי או קושית הירושלמי שם, ראי נימא רויאכלו ממחרת הפסח קאי שאכלו כדרך אכילה אם כן מאי מקשה הירושלמי אמאי לא אכלו מעיקרא וניתי מ"ע רמצה ולירחי ל"ת רחש, הרי בפשיטות לא מצי מ"ע רמצה לרחות ל"ת רחש, רהרי יכול לקיים שניהם, ריאכל שלא כדרך אכילה, אם כן את המ"ע רמצה יקיים והל"ת רחש לא יעבור, ולכך ממחרת הפסח אכל כדרך אכילה, מעיקרא לא אכול כדרך אכילה אלא שלא כדרך אכילה, רהמ"ע קיימו והלאו לא עברו וכאמור, ואי נימא דהך ויאכלו קאי אף שלא כדרך אכילה, אם כן מאי מתרץ הירושלמי משום ראיין עשה רקורם הריבור רוחה ל"ת שלאחר הריבור, ותיקשה רהלא היו יכולים לאכול שלא כדרך אכילה, ראו על האיסור חרש לא הוה עוברים והמ"ע רמצה היו מקיימים, אם כן הרי מוכרח ממה נפשך ראיין יוצאים שלא כדרך אכילה מרבני הירושלמי. וכן היה נראה להוכיח מרבני הירושלמי שהביאו התוס' בשבועות (רף כ"ד) בנשבט שלא יאכל מצה כלילי פסח אין השבועה חל עלה משום דהוה מושבע ועומד מהר סיני שיאכל מצה, ואין שבועה חל עלה, ואי נימא כרעת הרב משנה למלך רבכל מ"ע יוצאים שלא כדרך אכילה, אם כן אמאי לא חל השבועה, הלא אינו מושבע ועומד מהר סיני שיאכל כדרך אכילה, ואם כן יהא השבועה חל עלה, דשלא אוכל מצה כלילי פסח. הרי ראייה ברורה כרעת הרב בעל משנה למלך.

(ג) והנה כרי לקיים רבני חכם הוא מרן במשנה למלך, אמרתי בילדותי לישב על פי מה שכתב רש"י בסוכה (רף ל"ד) בהא דאתרוג של ערלה לא יטול, ומפרש שם בגמ' משום רחב"א לפי שאין בו היתר אכילה, ופירש"י דהרי באתרוג בעי

לכם לכל ההנאות שיש לך ליהנות בה. הנה יוצא לנו מדברי דש"י אלו, דהיכא דבעי לכם בעי שיהא רשאי ליהנות בו בכל דרכי ההנאה. מעתה יש לישב דברי המשנה למלך, דהרי אי נימא דהשבועה חל, הרי לא יהיה רשאי ליהנות ממנה אלא שלא כדרך אכילה, נמצא רלא הוה לכם לכל הנאתכם, ובלאו הכי לא יהיה יוצא בו דהרי חסר לכם, לכך אי נימא דהשבועה חל הרי יתבטל מ"ע דמצה, לכך אין השבועה חל. וכן משום זה שפיר פריך בירושלמי לענין חרש דליתי עשה רמצה ולידחי ל"ת דחרש, משום דאי נימא דאינו דוחה משום דיכול לאכול שלא כדרך אכילה, הרי ממילא לא יהיה יוצא בו משום דאינו לכם לכל דרכי הנאה. ומעתה הרי ממה נפשך הסער להמשנה למלך אינו סער, דהרי אי נימא דלחכי צריך קרא להיכא דיאכל שלא כדרך אכילה, אם כן הרי הכא אינו יכול לאכול טבל כי אם שלא כדרך אכילה ולא הוה לכם, ובע"כ מוכח ראף היכא דאין יכול לאכול כי אם שלא כדרך אכילה הוה נמי לכם, אם כן הרי הדר לנו שוב ראיא ברורה מדברי הירושלמי דלא כרבנו, דהא לפי"ז שוב ליכא למימר ישוב זה שכתבנו משום דלא הוה לכם, דהא לפי"ז הוה לכם, אם כן הדרא קושיא לדוכתא, אם כן לכאורה אין שום סמך לדעת מר ניהו רבא במשנה למלך.

אך באמת הוא סמך גדול לפי שיטת הרמב"ן והריטב"א בסוכה שם דטבל הוה לכם, משום דהרי יכול להפריש ממקום אחר, אם כן הכי נמי יש לומר לענין לכם לכל דרכי הנאתכם דהוה לכם, משום דיכול להפריש ממקום אחר ויהיה יוצא בה, משום דאז מותר אף כדרך אכילה, אם כן גם עתה הוה לכם, וממילא הוה אמינא דיוצא בטבל שלא כדרך אכילה, לחכי צריך קרא, אלא דבמקום אחר ביארנו דלשיטת הריטב"א ורמב"ן יש לומר באופן אחר כישוב סוגיא זו ואין כאן מקומו, אבל הוא סער גדול לדברי המשנה למלך, רבמ"ע יוצאים שלא כדרך אכילה.

פני' דחופה!

חקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין אם צריך לבטל החמץ ב' פעמים בע"פ

יוחנן סופר

אבדק"ק ערלוויא

עיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד. נגהי ליום ל"ג בעומר תשמ"ו לפ"ק.

ל"ג למטמונים, יתברך משמי מעונים, כבוד מר ידי"נ ש"ב, הרב
הגאון הגדול, המפורסם בחיבוריו היקרים, אוצר כל כלי חמדה,
כקש"ת מו"ה משה רוב וולנר שליט"א, אבד"ק אשקלון יע"א,
בהמ"ח שו"ת חמדת צבי ד"ח ושא"ס יקרים.

אחדשת"ה כרגשי כבוד וירידות, הנני מביע בזה תשובה"ח על שכיבורי
בתשובה יקרה הגדה ש"פ עם פירושו היקר והנחמד אמרי חמורות וכולו הוד
והדר, ונלוה אליו בירורי הלכות גדולות ונחוצות בשם שו"ת אמרי חמורות, אשרי
לו שזכה וזיכה את הרבים, ויה"ד שעוד ינוב בזקנה ושיבה טובה דשן ורענן
ולחפץ מעיני חכמתו חוצה, מתוך נחת והרחבה ובריאות הגוף עד יעמוד הכהן
לאורים ותומים, אכיה"ר.

ואבוא בזה להעיד להר"ג נ"י במה שכתוב בעמוד י"ב בדני"ע ע"פ (אות ה'),
וקודם שריפה מבטלין פעם ב' [וזת נגד פסק הרמ"א סי' תל"ד ס"ג], ונמשך בזה
אחר סידור היעב"ץ. ואמרת לי שא וליתן בדבר פסק זה, ומה' אבקש מענה לשון
שיצילנו מכל טעות ושגיאה וברוב רחמיו יאיר עיני בתוה"ק.

הנה בהגהות רמ"א (סי' תל"ד ס"ג) כתב בשם מהרי"ו [בשו"ת מהר"י ווייל
סי' קצ"ג] דאין לבטל ביום אלא לאחר ששרף החמץ, כדי לקיים מצות שריפה
בחמץ שלו, [ונמשך אחריו גם הלבוש]. וכתב המג"א (סק"ח), וא"כ צריך לשרוף
קודם שעה שישית, וד"ל דמתחילת שעה שישית נאסר בהנאה מדרבנן, ושוב
אינו יכול לבטלו כראיתא בגמ' פסחים (ו' ע"ב). בדם בשו"ת הלכות קטנות ח"ב
(סי' קצ"ה) חולק על פסקו של הרמ"א וז"ל, ולא נודע מה מצוה יש בשריפת
חמצו, יאכלנו או ימכרנו ואם אחר זמן איסורו תו לא מהני לי' ביטול [ישרפנו]
ויותר נכון שיבטל מתחלה, וכשיגיע שש שעות ישרפנו לקיים דברי חכמים, עכ"ל.
גם בתשובות מהרי"א או"ח (סי' קמ"ו) מתמה השואל על דברי הרמ"א,
ות"ד כיון לר' הר"ן ריש פסחים דביטול מהני דק משום דבלא"ה חמץ אינו
ברשותו של אדם אלא דעשאו הכתוב כאילו ברשותו ומשום"ה בגילוי דעתא
בעלמא דלא ניחא לי' דלהוי זכותא בגויה כלל סגי, א"כ דווקא משיגיע זמן איסור
מהני ביטולו למפרע [וכ"כ בשו"ת נובי"ק (סי' י"ט) ד"ה ועוד נלענ"ה, דלפי
הר"ן דוקא בהגיע זמן איסור שאז בלא"ה אינא מגוזה"כ דגלי קרא תשבתו
השבתה בלב משמע, אף שהוא ברשותו קודם זמן איסורו כיון שבטלו שוב אינו (סי'
רי"ד) מסיק דגם להר"ן הוי הפקר מיד אחר שביטל], אבל קודם זמן איסורו

ברשותו הוא ולא מהני אז הביטול, א"כ גם אחר הביטול שפיר מקיים מצות שריפה בחמץ שלו קודם זמן איסורו. — ותי' המהרי"א קושיא זו ביחד עם קושית ההלכות קטנות הנ"ל, דהרמ"א אויל לשיטת רש"י פסחים (י"ב ע"ב) דקודם שש הוי [שלא] שעת ביעורו והא דבעי שריפה היינו לצאת לר' יהודה דס"ל דשלא בשעת ביעורו אין ביעור חמץ אלא שריפה, דיש פוסקים כוותי' [היינו התוס' פסחים (כ"ז ע"ב) ד"ה אין, וסוכה (ל"ו ע"ב) ד"ה כל, הרא"ש פסחים (פ"ב סי' ג') בשם רש"י והרב הברצלוני, סמ"ג (ע' ל"ט), והמרדכי בפסחים סי' תקל"ג, תקמ"ג], וכיון דדברי רמ"א אלו רק אליבי' דרש"י קאי, ורש"י הא ס"ל ביטול לא משום הפסד הוא אלא מנזה"כ דגלי קרא תשביתו השבתה בלב משמע, אף שהוא ברשותו קודם זמן איסורו כיון שבטלו שוב אינו שלו לאלתר מנזה"כ, וא"ש דברי הרמ"א לרש"י מיהת, דלטעמייהו [אם יבטלנו קודם השריפה] אין מקיים מצות שריפה בחמץ שלו, לכן לא יבטלו קודם. [ושוב מצא לפר"ח דגם הוא תי' דהרמ"א אויל אליבא דרש"י אין ביעור חמץ אלא שריפה, וכפי' רש"י, דשלא בשעת ביעורו, היינו מקמי איסורא. וסיים הפר"ח, אבל לפי מה שהעלינו לעיל בריש סי' תל"א, דאין פירושו מחוור, אלא העיקר כמ"ש בתוס' דמקמי איסורא השבתתו בכל דבר, א"צ לדקדק בזה, ודו"ק].

איברא בביאור הנר"א שם כתב, ודעת הרב כאן לפ"ד התוס' שהלכו האחרונים לשיטתן, ה"ה המרדכי והנ"מ וסמ"ג וסייעתם עי"ש, וצ"ב למה מיאן הנר"א לפרש פסק הרמ"א לפי דרכו של הפר"ח והמהרי"א.

ואשר גלענ"ד בס"ד ברעת הנר"א, דלכן הכריע דהרמ"א אויל בשי' התוס', משום דס"ל לרש"י דביטול הוא מטעם תשביתו [כמבואר ברש"י (ר' ע"ב) ד"ה בביטול בעלמא] לא עדיף שריפה מביטול, וגם אם נאמר דמוכרח הוא דפסק הרמ"א מושתת על שי' הראשונים הנ"ל, דקיי"ל כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה, מ"מ הלא הרמב"ן ריש פסחים ד"ה וכן מה שהקשו, ביאר היטב (וכ"מ בד"ן ריש פסחים מר"ב שמא תאמר), דגם אליבא דר' יהודה מצינן למימר כן דביטול מקיים מצות תשביתו רק אם בא לבערו בידים או נאמר דאין ביעור חמץ אלא שריפה, ולפי"ז לשיטת רש"י מה לי אם מבטל החמץ קודם שריפה ומקיים מצות תשביתו מביטול ואח"כ שורפו כתקנת חכמים, או מבטל חמצו אחר שריפה, ומדקפיד לבטל אחר שריפה כדי לקיים מצות שריפה בחמץ שלו, צ"ל דבשיטת התוס' אויל דס"ל דביטול מטעם הפקר, כגלענ"ר. [ובשי' הפר"ח ומהרי"א אסאד הנ"ל י"ל, דסברי כהצל"ח פסחים (כ"ז ע"ב) ד"ה לא מצא, והמראה פנים ירושלמי (פ"א ה"א), דאליבא ר"י ור"ע גם רש"י מודה דביטול לא עדיף ממפרד וזורה לרוח, ואינו מקיים בה מצות תשביתו אלא בשריפה בלבד].

האמנם לפי הנר"א שהרמ"א אויל לדעת התוס' דביטול הוא מטעם הפקר, תיהדר לדוכתי' תמיחה השואל בשו"ת מהרי"א הנ"ל, דלמה לא יוכל לבטל קודם שריפת החמץ כיון דדוקא כשיניע זמן האיסור מהני ביטולו למפרע ולכן שפיר מקיים מצות שריפה בחמץ שהוא שלו, לכאורה י"ל דהרמ"א אויל לשי' הסמ"ג

(עשה ל"ט) ומרדכי (סי' תקל"א) דלית להו כפירוש הר"ן, דעל הקושיא הא בעינן הפקר בפני נ', תירצו, דמה"ת לא בעינן בפני נ', ובחמץ גם מדרבנן לא בעינן, דאנן סהדי דגמר בלבו להפקירו כרי להפקיע איסור ב"י ובי"מ, וגם מלשון התוס' (ר' ע"ב) ד"ה מדאורייתא, שכתבו, דמאחר שביטלו נעשה הפקר, משמע דמיד אחר שביטלו ועשאו כעפרא הוי הפקר כהא דסופי תאנים וסופי ענבים [לקמן ו' ע"ב], דכיון דאין בעה"ב מקפיד עליהן הפקר הן.

ועוד י"ל דרברי הרמ"א א"ש גם לפי סברת הר"ן, דלענ"ד זה ברור כשמש, דמי שביטל חמצו כהלכה, מה"ת אינו מחוייב עוד לשרפו, ומש"כ הרמ"א כרי לקיים מצות שריפה בחמץ שהוא שלו, הכוונה בחמץ שלא נפקע ממנו חיוב מצות שריפה, לאפוקי חמץ שביטל דמה"ת לא מוטל עליו שום חיוב לבערו, כיון דכשיגיע זמן איסור חמץ, יהיה הפקר למפרע, לכן חשיב כחמץ שאינו שלו, ורו"ק.

אחרי כתיבי זאת עיינתי בשו"ת מהר"ם שיק או"ח (סי' רי"ד), וראיתי שגם הוא מפרש דברי הרמ"א בשם המהרי"ו ע"ד שכתב הנר"א, והאריך בביאור הרברים, — ומצאתי שקרוב למה שכתבתי כתוב שם בשינוי קצת, ועיי"ש, ותלי"ת שזכיתי לכיון במקצת דברים לדעתו הנדולה. כרם אכתי קשה לענ"ד לפירושו [הנר"א, ומהר"ם שיק], דלפי"ז צ"ל דפסק של הרמ"א בשם המהרי"ו מושתת אתרי ריכשי, רהיינו שיטת התוס' וסייעתם דביטול ממעם הפקר, ועל שי' דש"י ורמב"ם דזמן ביעור חמץ מה"ת הוא קודם חצות, ולר"י אין ביעור חמץ אלא שריפה קודם זמן איסורו, [עיי' רש"י (י"ב ע"ב) ותור"ה אימתי ובראשונים שם], — וזה אינו מסתבר, דלכאורה יש לן לומר כיון דר' יהודה מנותר יליף לה דמצותו בשריפה, ונותר אחר איסורו הוא בשריפה, ה"ה חמץ הכי, וע"כ צ"ל כמש"כ באמרי סופר פסחים (י"ב ע"ב), דכיון דכתיב תשבייתו דמשמע דגם ביטול בלב בכלל השבתה וביטול לא שייך אלא קודם זמן איסורו ממילא לא ילפינן לגמרי מנותר שיהא אחר זמן איסורו בשריפה, משא"כ להסוברים דביטול הוא מטעם הפקר, יש לן למילף מנותר דרק אחר זמן איסורו הוא בשריפה, ויעיין באמרי מופר שם, ורו"ק כי קצדתי.

ואין לתרץ דלעולם המהרי"ו ורמ"א אזלי בשיטת התוס' וסיעתם, ומצות שריפה מה"ת אין הכי נמי הוא אחר חצות, ומה שכתבו הם לקיים מצות שריפה בחמץ דידר', היינו מצות שריפה שתקנו חז"ל לשרפו בשש כמ"ש התוס' (י"ב ע"ב) ד"ה אימתי, דאי אפשר לומר כן, דמדרבנן חייב לבער חמצו גם אחר ביטול, ואין שום הברל לענין זה אם ביטלו או לא ביטלו. [ורק לענין המוצא חמץ בביתו ביו"ט, יש חילוק אם ביטלו או לא, לרש"י ור"ן וסיעתם פסחים (ו' ע"א), ראם לא ביטלו שורפו ביו"ט ואם ביטלו כופה עליו כלי ובמוצאי יו"ט מבערו]. — ולפי מה שנתבאר לעיל, הפירוש של הנר"א ומהר"ם שיק צ"ע ליישב, אבל הפירוש של הפר"ח ומהרי"א [דפסק זו מושתת על שי' רש"י, דזמן ביעור חמץ מה"ת, הוא קודם זמן איסורו] כדאוי מוצק, ואין בו עקש ופתלתול.

כרם אכתי יש לשדות בו נדנא, דברש"י (י"ב ע"ב) ד"ה שלא, מוכח דרוקא בתחילת שש הוי מצותו בשריפה ולפני זמן זה השבתתו בכל דבר, ועיין דא"ש (פ"ב סס"ג), א"כ גם אם קי"ל כר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה בשעה שישית אבל בשעה חמישית דהשבתתו בכל דבר מקיים מצות תשבתו גם ע"י ביטול, ו"ל דאולי בשיטת הטור (ס' תמ"ה) דהוכיח מרש"י (כ"ז ע"ב) ד"ה שאם, דבכל ענין קודם זמן איסורו ביעורו בשריפה. — ואולי ו"ל עוד גם לשיטת הרא"ש, לפי המבואר בדש"י פסחים (כ"ז ע"ב) הנ"ל, דכיוצא בשיירא לר"י חייב לבער חמצו בשריפה, וצ"ל דוקא בשיש עוד זמן לבער אח"כ, אז ס"ל לרש"י דהשבתתו בכל דבר, ולפי"ז בנידון דידן, כיון דמחויב מדרבנן לבטל את החמץ, ואחר הביטול רמזו ל' כעפרא [כרש"י פסחים (ד' ע"א) ד"ה חובת], הוי ל' כהפקר, לכן כרי לקיים מצות שריפת חמץ בחמץ דילי, צריך לשדוף קודם ביטול, ובדומה ליוצא בשיירא חשיב זמן ההוא כשעה שישית דאין ביעורו אלא בשריפה. אחרי כותבי כל הנ"ל עיינתי בס' מוד וקציעה (ס' תל"ד) להיעב"ץ וצ"ל [שציון בסידור היעב"ץ לעיין שם מר"ה ולענ"ד]. ושם הרבה להשיג על פסק הרמ"א וכתב שהוא מתנגד למשנה שלימה ששורפין בתחילת שש וכו', וציון לתשובתו שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב (ס' ס"ח איתא) שהאריך שם. — וראיתי שב' כי דבר זה שחידש לנו בהג"ה רש"ע עפ"י דברי המהר"ו, לא פוסקים ראשונים שערות, וקדמונים לא אמרוהו, וטעות בדבר משנה היא בלי שום ספק, דאפילו לפי דברי הגה"ה דבעינן לקיים מצות שריפה בחמץ שלו, וכי מי לחשך שעי' הביטול השני יבוטל גם החמץ הזה שמביא בידו לשורפו, דאפי' בטלו אינו מבוטל, שהרי עדיין בידו וחוזר זוכה בו, א"כ דבר בטל הוא לומר שנתכוין לבטל גם חמץ זה שבא עתה לשורפו, זת"ד ועיי"ש.

האמנם אין אני כראי להשיב ע"ד ארם גדול בענקים, בכ"ז לא מנעתי עצמי להסיר בס"ד חיצו השנותיו שירה על פסק מאוד עיינינו הרמ"א אשר לאורו אנו הולכים. — דמש"כ שהוא מתנגד למשנה שלימה וטעות בדבר משנה היא, ור"ל רתנן (י"א ע"ב) שורפין בתחילת שש. — לכאורה ו"ל בפשיטות, דתחילת שש ד"ל סוף חמש כמש"כ הרא"ש (פ"א ס' ט') דמש"כ רש"י ויש שנוהגין לבטל בתחילת שש בשעת שריפה, דר"ל סוף חמישית קודם שיתחיל איסורי, והא דלא כתב רש"י בהדיא סוף שעה חמישית, ו"ל משום דגם לשון דמתני' מתפרש הכי, דתנן תחילת שש ור"ל סוף חמש, וע"ע במכתם (י"ב ע"ב) שב' בשם ר"ת דשעת ביעורו [שנוהגין רוב העולם לבער כתיקון חכמים, עיין תוס' (י"ב ע"ב) ד"ה אימתני], שהוא שעה חמישית השבתתו בכל דבר, ושעה שישית גופי' כשעה שביעית. [וע"ע בס' הישר (ס' של"ח), — וצ"ל דגם לפירושו הא דתנן שורפין בתחילת שש צ"ל סוף חמישית].

אבל בלא"ה נראה בס"ד דלא קשה כלל ממתני', אטו תנן במשנה או בברייתא ריש חיוב לבטל החמץ בנוסף על החיוב של הבדיקה רתנן במתני', ביטול לא נזכר כלל אלא כשיש לו חמץ ידוע ואינו יכול לבערו, כגון הא דתניא (ז')

ע"א) ה' יושב בביהמ"ד ונזכר שיש חמץ בביתו מבטלו בלבו, וכן במתני' (מ"ט ע"א) ההולך לשחוט את פסחו ולמול בנו וכו' ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם אינו יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו, מבטלו בלבו, [ובדרך זה מתיישב מש"כ רש"י במתני' ריש פסחים דבורקין את החמץ כדי שלא יעבור עליו כב"י וכו"מ, וכן אני נוהג לומר זה משנים קרמוניות, ואח"כ נדפס ח' דבינו דוד תלמיד הרמב"ן, ומצאתי שזכיתי לכוון לדעתו הגדולה שכתב נמי הכי (ע' ד') וז"ל (בתוך הדברים), ומשנתנינו כשלא ביטל וכו' שבעיקר המשנה אין זכר לביטול לא קודם בדיקה ולא לאחר בדיקה ולפיכך בודקין את החמץ ששנינו הוא שלא יעבור עליו כב"י וכו"מ ועיי"ש], ומשו"ה תנן דשורפין בתחילת שש, אבל לפי מה דכיל לן רב (ו' ע"ב) דהבודק צריך שיבטל, ואנו נוהגין כהרא"ש (פ"א ס' ט'), דאחרי שהביא מש"כ רש"י בתשובה דיש נוהגין לבטל מיד בלילה ויש שנוהגין לבטל בשעת שריפה, כתב, ואומר אני ששניהם כאחד טובים, ואנו מבטלין בלילה וביום, לכן שייך לדידן פסק המהרי"ו ורמ"א דישורף ואח"כ יבטל, כדי שיקיים מצות שריפה בחמץ דילי'.

ומש"כ היעב"ץ, לא פוסקים שערוהו וקדמונים לא אמרוהו, י"ל דזה מסיבה פשוטה, כיון דאליבא הראשונים דהלכה כחכמים דהשבתתו בכל דבר וגם בביטול מתקיים מצות תשבתו, כבר נתבאר לעיל דלא שייך כלל פסקו של מהרי"ו, וכמו כן לא שייך זאת להראשונים דסברי דזמן מצות תשבתו הוא אחר חצות, ומה שמבערים החמץ לפני חצות הוא משום תקנת חכמים וביטול הוא משעם הפקר, וכמובן כש"כ דלא שייך פסקא דא הראשונים שלא הזכירו כלל ביטול ביום, אבל בתשו' רש"י הנ"ל המובא ברא"ש שכ' שנוהגין לבטל ביום בשעת שריפה, יש באמת רמז לדברי המהרי"ו, דמדקדוק לשונו שכ' בשעת שריפה ולא כתב לפני שריפה, משמע דיש לשורפו מקודם, ובשעת שריפתו מבטלו.

וגם מש"כ היעב"ץ, וכי מי לחשך שע"י הביטול השני יבוטל גם החמץ הזה שמביא בידו לשורפו שהרי אפי' בטלו אינו מבטל שהרי עדיין בידו וחזור וזוכה בו, א"כ דבר בטל הוא לומר שנתכוין לבטל גם חמץ זה שבא עתה לשורפו. — ולענ"ד נראה דאם אין ברעתו לבטל חמץ זה, נמצא דאין ביטולו ביטול, דהלא הוא אומר כל חמירא וכו' דמשמע דמבטל כל חמצו, ורק אילו ה' אומר בפירוש חוץ החמץ שהשארתי לשורפו, אז ה' הביטול טוב. זכר לדבר, מש"כ הרא"ש ב"ב (פ"ח ס' י"ח) ומובא להלכה שו"ע חו"מ (ס' רמ"א ס"ה), דבנותן סתם לא הוי מתנה אלא כשנותן לו לגמרי לעשות בו כל צורכי חפצו, והיינו דוקא בשנותן סתם, אבל אם פירש רבריו אפי' נתן שלא למכור הוי מתנה לאותו דבר עיי"ש. וגם אין לומר דאנן סהדי דמתכוין הכי ולכן הוי כאילו התנה הכי בהדיא, דזה אינו, דילמא מכוין לבטל הכל ומה שרוצה לשורפו הוא משום תקנת חכמים שחייב לשורף החמץ גם אם בטלו שלא יבוא לאוכלו. והודות להשי"ת שזכינו להצדיק את הצדיק מעיקרא רבינו הרמ"א, ויצא כנגד צדקו, ופסקו עולה יפה ואין לזוז ממנה, כנלענ"ד.

ומענין לענין אציע להדר"נ שליט"א מה שהערותי מכבר ע"ד הגאון החסיד רבי חיים מבריסק זצ"ל. — דהנה בספרו הבחיר ה' חו"מ (פ"א ה"ג) מתרץ הגאון זצ"ל הא דפסק הרמב"ם דקונה חמץ בפסח לוקה משום ב"י ובי"מ, דקשה לכאורה מפסחים (צ"ה ע"א) דמבואר רב"י ובי"מ הויין לאו הניתק לעשה. וכן מתרץ מש"כ הטור (סי' תמ"ה) דאפר חמץ לר' יהודה מותר כדון הנשרפין דאפרן מותר ולרבנן דהשבתתו בכל דבר אסור, דקשה רגם לרבנן יהא מותר משום דנעשית מצוותן במה שקויים בו מצות תשכיתו. וז"ל: דלא רמי המצוה של תשכיתו דהשבתתו בכל דבר למצות שריפה, דמצות תשכיתו בשארי השבתות הוי עיקר המצוה שלא יהא לבעלים חמץ משא"כ אם מצותו בשריפה הוי מצוה שחייב בהחפצא של החמץ רתלה בו דין שריפה, ולענין היתר דנעשית מצותו בעינן דוקא שיהא נעשית מצותו בהחפצא או נותר החפץ, ולא במה שהבעלים קיימו מצוה דרמיא עליהו יהא נותר בזה החפצא, וע"כ שפיר מחלק הטור בין השבתתו בכ"ד ובין שריפה, עכ"ל.

ובזה מיישב פסק הרמב"ם הנ"ל, ות"ר ראי השבתתו בכל דבר לא חשיב לאו הניתק לעשה דהך תשכיתו עיקרו הוא איסור עשה שלא יהא לו חמץ והוי כמו כל דברים האסורין בעשה ול"ת, משא"כ אם נימא דמצוותו בשריפה א"כ הוי מצוה הנעשית בנוף החפץ ואז פשיטא דהוי ניתק לעשה כמו שריפת נותר, דחייב השריפה שבחמץ הא פשיטא דהוי מ"ע כשאר דברים הטעונין שריפה, וסוגית הגמ' בפסחים (צ"ה ע"א) הא קיימא לר' יהודה דמצוותו בשריפה, זת"ר. ולא נהירין דבריו לענ"ר, ושתי תשובות בדבר, דהלא הרמב"ם הל' חו"מ (פ"ב ה"א) כתב בהדיא וז"ל, מ"ע מה"ת להשכית החמץ קודם זמן איסור אכילתו. (א) הרי דעת שפתו ברור מללו דהוי מ"ע מעליא כמו כל מ"ע שבתורה. (ב) כיון דזמן קיום המצוה, הוי קודם לזמן איסורו, הרי אי אפשר לומר כלל דעיקרו איסור עשה והוי כמו כל דברים האסורין בעשה ול"ת, דהלא בזמן קיום המצוה עדיין לא חל הל"ת רב"י, וכשחל ל"ת רב"י כבר עבר זמן מ"ע רתשכיתו (וע"ע אמרי סופר פסחים (י"ב ע"ב), דחייב השכיתו של אחר זמן איסורו ילפינן מלא יראה, וכמש"כ רש"י פסחים (צ"ה סע"א) ראם נראה השכיתו, ועיי"ש). ובמק"א כתבתי דכיון דס"ל להרמב"ם דקיום מ"ע חל קודם חלות הל"ת לכן מה"ט גופא לא הוי לרידי' לאו הניתק לעשה אלא לאו שקדמו עשה [ונרפס בהערותיי לחי' חת"ס ב"ק, ירושלים תשי"ט, עיי"ש].

ואיירי דאיירי בהא דנעשה מצוותו שאין מועלין בו עור. — לא אמנע מלהזכיר הערה קטנה. דלרש"י פסחים (כ"ו ע"א) ד"ה וריח, יומא (ג"ט ע"ב), חולין (ק"ז ע"א), הטעם דכיון דנעשה מצותו תו לא קרינן ב' קרשי ה', ומעם זה לא שייך כלל לגבי חמץ.

ובזה הנני מסיים דבריי ברשת"ה באהבה וברגשי כבוד וירידות,
הק' יוחנן בהגמחר"מ סופר זצ"ל

בענין לחם משנה

אברהם שטערנבוך

ר"מ דרישיבת באבוב בני ציון
לונדון יע"א

אי' במס' שבת קי"ז ע"ב, אמר ר' אבא, בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות, דכתיב לחם משנה, אמר ר' אשי חזינא לר' כהנא רנקט תרתין ובצע חדא אמר לקטו כתיב, ר' זירא בצע אכולא שירותא וכו', עכ"ל הגמ'. ובפרש"י שם ד"ה לבצוע, ברכת המוציא, עכ"ל. והיינו רצריך לברך ברכת המוציא אשניהם, דס"ל לרש"י דלר' אבא עיקר קיום המצוה הוא מה שבוצע שניהם ואוכל, ועל כן צריך נמי לברך על שתיהן, וכן משמע מפירש"י שם ד"ה לקטו כתיב, שכתב וז"ל, דמשמע אחיזה אבל בציעה לא כתיב משנה, עכ"ל, והיינו דלר' אבא צריך לבצוע שתיהן ולר' כהנא צריך לאחוז שתיהן ולבצוע על אחת מהן, וזה כעין דעת הרשב"א בר' זירא, דלדבריו בוצע אשתיהן, ועי' ביאור הנר"א סי' רע"ד. אמנם צ"ע, דהן אמת דמלשון הגמ' לבצוע, "על" שתיהן, משמע כפרש"י דקאי אברכת המוציא, וכוונת בציעה היינו ברכה, אבל למה נקטה הגמ' גופא האי לישנא, ולא אמרה סתם דחייב לבצוע שתי ככרות שהוא הוא עיקר המצוה דלחם משנה, ולא ברכת המוציא שהוא רק משום מצות ברכת הנהנין, ולשי' הט"ז בס' תרע"ח דין לחם משנה הוא מה"ת, ועדיין לא הי' תקנת חכמים לברך ברכת הנהנין. וכן כמי שאוכל מבעוד יום וקידש עליו היום דהדין הוא שפורס מפה ומקדש, או אם מקדש על הפת לכו"ע אינו מברך המוציא, ובמקדש על היין יש בזה מחלוקת כמבואר בש"ע סי' רע"א, וכי נימא שאינו מקיים מצות לח"מ לפי שאינו מברך המוציא, בווראי שאינו כן, וא"כ למה הזכירה הגמ' כאן ענין של ברכת המוציא. והנה בתוס' בריכות דף ל"ט ע"ב ר"ה והלכתא כתבו וז"ל, ומיהו בשבת נכון להחמיר ולברך קודם שיחתוך שלא תשמש ידו לבצוע קודם שתכלה הברכה שאז לא יהי' לו לחם משנה, עכ"ל התוס'. וצ"ע הביאור, דמאי איכפת לן אם תפרס הפת קודם הברכה הלא הוא אוחו שתיהם שליומות לשם מצות לח"מ, וגם אוכל מהם אח"כ, ולמה בעינן דוקא שתהא עדיין לחם משנה כשעת ברכת הנהנין. ואשר נראה בזה, דהנה בתוס' פסחים דף ק"ו ע"א ר"ה הוה גחין בא"ד כתבו וז"ל, אי נמי בשבת וכגון שאין לחם לחם משנה ראו צריכין לאכול מבציעתו, עכ"ל התוס'. והיוצא מדבריהם, דכלחם משנה לא סגי מה שאוחז שניהם ביחד לפני הסעודה, אלא שגם צריך לאכול ממנה והוא חלק ממצות לח"מ, ולא רק דמכיון שבירך ממילא צריך לאכול, ואם יאכל מפת אחר שדעתו עליו לאכול, ג"כ שפיר דמי, אלא דבעי שיאכל מאותו לחם משנה, ואם לאו לא יצא ידי חובתו. נמצא דהאחיזה בשתיהן ואכילתן אח"כ, הם הם עצם המצוה, והיינו שתהי' אכילת לחם מתוך אחיזה שתי לחמים, ופשוט הוא דאם יאחו שניהם ורק

אחר שעה יאכל ממנו, וכבר הניחם מירו, הלא קיים המצוה, כי האכילה לא היתה לה שום התייחסות עם האחיזה שלפני, וכך תקנו חכמים (או כך הוא רצון התורה, להט"ו).

ובזה אפשר להבין רברי התוס' הנ"ל רבעינן שתהא לחם משנה בשעת הברכה, אבל לא מטעם דלח"מ טעונה ברכת הנהנין, אלא דאם נפרס הלחם, שבטל ממנו שם לח"מ לפני שמותר לו לאכול, כי עדיין לא בירך, אין זה נקרא אכילה מתוך אחיזה, וכיון דכבר כתבנו שהאכילה היא מעצם חלק המצוה, על כן בכה"ג אינו יוצא. ובזה מובנים נמי דברי הב"ח, דאם מקדש על הפת לא יפרוס אותה תיכף אחר ברכת המוציא אלא אחד הקידוש דוקא, ולכאורה צ"ע, וכי קידוש בעי לח"מ. אלא היינו טעמא, דכיון דעדיין אסור לו לאכול עד שיגמור הקידוש, אין האכילה מצטרפת לאחיזה לח"מ, ואינו יוצא המצוה, וע"כ צריך לאחוז הלח"מ בשלימותה עד גמר הקידוש.

ולפי"ז אולי אפשר לבאר נמי דברי הגמ' לפירש"י הנ"ל, דבעי לברך ברכת המוציא אלח"מ, דבאמת ענין זה של ולקטו דבעי' לאחוז שניהם, גם ר' אבא ס"ל כן, אלא דהוא מוסיף דהלחם משנה קאי נמי על הבציעה והאכילה, והיינו דלפי"ד הנ"ל דבעי' לקיטה של משנה המביאה לידי אכילת משנה, וכיון דחכמים תקנו דאסור לאכול לפני הברכה, והברכה קאי בעיקר על מה שבידו, והשאר נגרר ממילא כמבואר בפוסקים (עי' סי' ר"ו), א"כ יצא, דאי מחזיק בידו רק חלה אחת, הדין נותן שעיקר הברכה קאי על חלה זאת, והיא עדיפה על חברתה, וא"כ הוי זה לקיטה הגורמת ומביאה בעיקר לידי אכילת חלה אחת ולא משנה, ולחכי צריך לברך אשניהם, וכל זה הוא לשיטת ר' אבא דהבציעה קאי על שניהם, אבל לפי רברי רב כהנא דהמשנה קאי רק על ולקטו, א"כ באמת לכא' תסגי אם אוחד חלה אחת בשעת ברכת המוציא וקודם הבציעה יצדף לה השני' ויקחנו בידו, וצ"ע למה כתבו הפוסקים, הלבוש והמ"ב, דבשעת הברכה יאחזו שתי החלות בידו, הא סוף סוף אינו בוצע רק אחת. ובלבוש ס"ל להדיא דבוצע רק אחת דלא כהרשב"א. וע' בתוס' ברכות רף ל"ט ע"ב ד"ה הכל מודים, דמביא שם שיטת הר' מנחם מווינא דבבב"ל פסח מברך השתי ברכות על הפרוסה דוקא, ואינו מביא השלימה רק לצירוף לחם משנה. ולכאורה לפי"ד הלא יכול להביא השלימה גם אחר הברכות, שהרי בין כך ובין כך אינו מברך עלי', וא"כ עדיין צ"ע כנ"ל, מה הטעם של הפוסקים שצריכין לאחוז שתיהן בשעת ברכת המוציא, הלא אינו בוצע אלא אחת.

ועל כן נראה לפי מש"כ לעיל דהמצוה היא אחיזה שנים אשר מאחד יאכל, ע"כ בעינן שמן השניים תהא שייך אכילה, דהיינו שיוכל לבחור לבצוע מאיזה שירצה, אבל אם בשעת האחיזה כבר מבורר ומוחלט על איזה לחם הוא מוכרח לבצוע דוקא, להתחיל ממנו האכילה, אין זה נקרא אחיזה לחם משנה למען אכילה, כי מן השני' אינה יכול לאכול כבתחלה. ופשוט הוא דאילו יצויר באופן שאחת אסורה באכילה בודאי שאינו מקיים בזה חובת לח"מ אף שאוחז שתיהם

בירד, ובוראי שאינו דומה זה לזה והוא רק הערה על סברת הדבר. אמנם לפי הנהגת של ר' מנחם מוינא הנ"ל, לכאורה א"צ לאחוז בשתייהן בשעת הברכה. ואולי ס"ל דבליל פסח שאני, וצ"ע.

והנה בתוס' הנ"ל בפסחים ובפוסקים מבואר דאפשר להוציא אחרים במצות לח"מ. וצ"ע לדידן דבוצע ואוכל רק מחלה אחת ועיקר המצוה מתקיים ע"י הלקיטה, האיך אפשר להוציא, והלא מצוה שבגופו הוא ואין מועיל בו שליחות, הן לשי' התוס' רי"ד והן לביאור הקצוה"ח בס"ק פ"א, ובשלמא אי נימא כהרשב"א דצריך לחתוך שניהם, עדיין אפ"ל דהמצוה היא הבציעה על שניהם, וממילא הוה מלתא דעשיי', ולפ"ד הקצוה"ח מועיל בזה שליחות, אבל לדידן דאינו בוצע אלא אחת ורק אחוז שניהם הלא הוא מלתא דממילא, ואינו דומה למה שאפשר להוציא חבירו במצות קירוש על הכוס, הגם שהמסובין אינם אוחדים את הכוס, כי שם עיקר החיוב הוא שהקירוש תאמר על הכוס, וכיון שהם יוצאים ע"י שומע כעונה, באמירת הקירוש, הרי יש להם קירוש על הכוס, משא"כ הכא הלא עיקר המצוה היינו לקטו, היינו האחיזה, וא"כ אם מכוונים לצאת בברכת המוציא שהיא ברכת הנהנין עדיין חסר להם גוף המצוה. ומה"ט צריך עיון דברי החיי אדם הביאו במשנה ברורה סי' רע"ד, וכן הם דברי הקרבן נתנאל בפרק ערבי פסחים, דהמסובין יכונו לצאת ברכת המוציא מבעה"ב ועי"ז הם יוצאים במצות לח"מ, וקשה כנ"ל הלא המצוה היא האחיזה ולא הברכה. ובעל כרחך צ"ל דבאמת אין הבעה"ב מוציא ממש את המסובין, אלא מכיון שהוא מתחיל את הסעודה עם לח"מ והם אוכלין ממנו, בזה לבד סגי שיקיימו את המצוה והלא הוא זכר ללקיטת המן, שהי' משנה, ומסתמא שם ג"כ רק הבעה"ב יצא ללקוט ולא כל המסובין או כל המשפחה, א"כ צ"ע למה כתבו דהמסובין יכונו לצאת בברכת הבוצע. אמנם לפי"ד לעיל אפשר להבין, שהרי כתבנו דהמצוה היא לכתחלה שהתחלת הסעודה תהי' תוצאה מלקיטת לחם משנה, ואם בשעת הלקיטה (היינו בשעת שאחוז בעה"ב את הלחם קודם הבציעה) אסור להם לאכול, א"כ חסר ההתייחסות של אכילתן להלקיטה של הבעה"ב. אמנם לפי"ז יצא, דאם הם מברכין בעצמן יחד עם הבעה"ב אתי שפיר, ואין הכי נמי דיצאו בזה מצות לח"מ, אבל אסור לעשות כן מטעם אחר, שהרי מבואר בשו"ע סי' קס"ז דאין לברך ברכת המוציא קודם שיתפס הלחם, וע"כ כתבו דיכונו לצאת עם ברכת הבעה"ב.

ועי' באשל אברהם להגה"צ מבוששמש ז"ל, שכתב להדיא דאפי' כל אחד מברך לעצמו שפיר דמי. אמנם הוא כתב שם דמועיל מטעם שליחות, וכבר כתבנו דזה שייך לכאורה רק אם נימא דהמצוה לחתוך שניהם אז אפ"ל דעצם הבציעה היא המצוה והוא מילי דעשיי', אבל לדידן דבוצע רק אחת, לכאורה לא שייך זה, וממילא צ"ל כהנ"ל. עכ"פ יוצא מרבריו דכל אחד יכול לברך לעצמו דלא כהחיי אדם, וכן נהגו בכל מדינות פולין, וע"כ רעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ע"כ.

בענין איסור שבירת עצם של קרבן פסח

משה נחום סאבאטשעווסקי

בעמח"ס משכן משה

באליטמאר

(א) בפסחים (דף פה.) איתא, והתניא ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש בו מוח ואחר עצם שאין בו מוח, ומה אני מקיים ואכלו את הבשר כלילה הזה בבשר שעל גבי העצם, או אינו אלא בבשר שבתוך העצם, ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו בעצם שאין בו מוח אבל בעצם שיש בו מוח שובר ואוכל, ואל תתמה שהרי יבא עשה וידחה ל"ת, כשהוא אומר ועצם לא ישברו בו בפסח שני, שאין ת"ל שהרי כבר נאמר ככל חוקת הפסח יעשו אותו, הוי אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחר עצם שאין בו מוח. ובתוס' ד"ה כשהוא אומר וכו' כתבו וז"ל, בפרק דם חטאת בזבחים (דף צ"ז:) יליף מהכא דאין עשה רוחה ל"ת בקדשים, מרכתב דחמנא גבי פסח ועצם לא תשברו בו, וקשה היכי יליף מינה, ואמאי נמי צריך קרא הכא, הא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה, ועוד קשה לרשב"א דהכא אפשר לקיים שניהם על ידי גומרתא, דהשורף בעצמות אין בו משום שבירת עצם, וקיימא לן דהיכא ריכול לקיים שניהם לא אתי עשה ודחי ל"ת, ותידן רבינו חיים לרשב"א, דלרבא שפירש לעיל בגומרתא דאסור משום הפסד קדשים אתי שפיר, עכ"ל. ומקשים רמסדר דברי התוס' נראה, שהקושיא דאפשר לקיים שניהם תליא בהקושיא של בעידנא, דהו"ל להביא תחילה קושיא דאפשר לקיים שניהם והתירוץ של הפסד קדשים, ואח"כ להקשות מבעידנא, ומה כוונת התוס' בהמשך דבריהם, ועיין באור חדש שם, ובשו"ת שואל ומשיב מה"ק (ח"ג סי' קע"ג).

(ב) והנה בספר מקראי קודש בעניני פסח (סימן ל"ז) חקר, במה שהשורף בעצמות אין בו משום שבירת עצם, אם זה משום שאין זה דרך שבירה ושבירה אסרה תורה ולא שריפה, או שגם שבירה שלא כדרכה שמיה שבירה, אלא דע"י שריפה ה"ז רק גרמא להשבירה ופטור מטעם גרמא, עיי"ש. ומצאתי בהרלב"ג פרשת בא שכתב וז"ל, ולפי שאמר ולא תשבר בו למדנו שעל שבירתו חייב לא על שריפתו עכ"ל, הרי דרך דרך שבירה אסרה תורה ולא שריפה. וכן יש להוכיח מפסחים (דף פ"ד:) ולטעמך משחשיכה נמי נייתי גומרתא וניחות עליה ונקלה ונפקה למוח דירידה ונימי עליה וכו', רבא אמר משום הפסד קדשים דקא מפסיד ליה בידים, ואי נימא שאין בו משום שבירת עצם כיון דהוי גרמא בעלמא, שוב גם הפסד קדשים ליכא כיון דהוי גרמא, ומדקאמר רבא משום הפסד קדשים דקא מפסיד ליה בידים, מבוואר שאין בזה מטעם גרמא. וכן נראה מקושית התוס' שם, דבעידנא דמיעקר הלאו של שבירת עצם לא מקיים העשה של אכילת קרבן פסח, ובספר שפת אמת מפרש דלא משכחת בעידנא כשאוכל עצמות דכין, שהם נשברים באכילתו, ומיעקר הלאו ומקיים העשה בבת אחת, דבכה"ג אינו חייב משום שבירת עצם, דהוי שבירה שלא כדרכה שאינה שבירה עיי"ש, הרי דשבירה שלא כדרכה אינה בכלל ל"ת של שבירת עצם.

ו"ל שזה גם כוונת סדר דברי התוס', דמתחילה הקשו משום בעידנא, ורק אח"כ משום ראפשר לקיים שניהם, דאי משום אפשר לקיים שניהם בלבד, ו"ל רגם שבירה שלא כדרכה שמיא שבירה וגם השורף בעצמות אסור, ומש"ה אינו אפשר לקיים שניהם, אלא רכיון שהקשו תוס' משום בעידנא ולא תירצו דמשכחת ליה כשאוכל עצמות רכין, ע"כ שסברו דשבירה שלא כדרכה לאו שמיא שבירה, וא"כ שוב קשה שיניח גומרתא על העצם ויקיים שניהם. ומה שהקשו ראפשר לקיים שניהם, זהו המשך לקושיא של בעידנא, דאי לא אפשר לקיים שניהם משום רשבירה שלא כדרכה שמיא שבירה, וגם ע"י גומרתא אסור, א"כ גם לא קשה מבעידנא, דמשכחת ליה כשאוכל עצמות רכין, ואיכא העשה והל"ת בבת אחת, ואי קשה הקושיא של בעידנא כיון דשבירה שלא כדרכה לאו שמיא שבירה ואינו מיעקר הל"ת ע"י אכילה, שוב קשה גם משום ראפשר לקיים שניהם ע"י גומרתא, רהוי שבירה שלא כדרכה דלא אסרה תורה. ועל זה תירץ, דלפי רבא דגומרתא אסור משום הפסד קרשים אתי שפיר, דמשום טעם של רבא של הפסד קרשים אי אפשר לקיים שניהם וגם ע"י גומרתא אסור, ועוד דמשום טעמא דרבא של הפסד קרשים מבואר שהשורף בעצמות פטור, משום דשבירה שלא כדרכה לאו שמיא שבירה, וממילא אתי שפיר הקושיא של בעידנא ולא משכחת ליה כשאוכל עצמות רכין רשבירה שלא כדרכה לאו שמיא שבירה.

(ג) והנה בירושלמי רפסחים (פ"ז הל' י') איכא מ"ד שהשורף העצמות יש בו משום שובר עיי"ש, ולפי הך מ"ד לא קשה ראפשר לקיים שניהם, דגם ע"י גומרתא אסור משום ועצם לא תשברו, אבל לפי הנ"ל גם לא קשה משום בעידנא להך מ"ד, רכיון שהוא סובר דגם שריפה אסור, ע"כ דס"ל דגם שבירה שלא כדרכה שמיא שבירה, ושוב לא קשה מבעידנא, דמשכחת ליה כשאוכל עצמות רכין, ונהי דהוי שבירה שלא כדרכה, אבל להאי מ"ד גם שבירה שלא כדרכה שמיא שבירה.

(ד) הרמב"ם בהלכות קרבן פסח (פ"י הל' ט') כתב וז"ל, היה גדי קטן ורך שעצמותיו רכים לא יאכל אותן שזה שובר עצם ואם אכל לוקה שאחד השובר עצם קשה או עצם רך, עכ"ל. וזהו לא כתוס' הנ"ל, דלא תירצו דמשכחת ליה בעידנא כשאוכל עצמות רכין, וכמו שהעיר בהג"ה לשפת אמת הנ"ל. אלא שזה רק לפי פירוש הרמב"ם במשנה רפסחים (דף פ"ד.), כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך, דמפרש רקאי על איסור שבירת עצם, אבל רש"י שם מפרש שקאי בראוי לאכילה ולא בשבירת עצם, וכן סובר הראב"ד שחולק על הרמב"ם, ולכאורה זה גם דעת התוס' כרש"י והראב"ד, ומש"ה סברו דליכא איסור של שבירת עצם בהאכילה. ובטעמא של הרמב"ם ו"ל, דבפסחים שם ילפינן בבית אחר יאכל ועצם לא תשברו בו, כל הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם ושאינן ראוי לאכילה אין בו משום שבירת עצם, וגם שיעור אכילה בעינן, הרי שמה שנאמר יאכל, קאי גם על עצם לא תשברו בו, וא"כ ה"ה דשבירה ע"י אכילה הוי בכלל ועצם לא תשברו בו, ואע"פ דשבירה שלא כדרכה לאו שמיא שבירה, ומה"ט השורף בעצמות אין בו משום שבירת עצם, מ"מ שבירה ע"י אכילה דבתה התורה באיסור שבירת עצם.

בסוגיא דעצמות וגידין (פסחים פ"ג ע"א)

יצחק מאטצען

ברוקלין, ניו יארק

בפסחים (פ"ג ע"א) במתני', העצמות והנותר והגידין ישרפו בט"ז (פירש"י, שהוא חולו של מועד, ואעפ"י שנפסל בבוקר ראשון, אין רשאי לשרפו ביו"ט כדמפרש בגמ'), חל ט"ז להיות בשבת ישרפו ביו"ז וכו', ובגמ' פריך ואמאי ליתי עשה (רבאש תשרופו) ונדרחה ל"ת (דמלאכת יו"ט) וכו', עיי"ש. והקשו המפרשים, דאמאי לא פריך מיד ארישא דמתני' דישרפו בט"ז ולא בט"ו מפני שהוא יו"ט, אמאי נימא עשה דוחה ל"ת, וציינו קושיותם אסיפא דמתני' דחל להיות בשבת עכ"ק, עיין בצל"ח ואור חרש.

א) והנראה בס"ד, דהנה האור חרש בקידושין (ל"ד), ובשו"ת קול ארי' חאו"ח (סי' כ"ח), הקשו דמאי פריך דעשה דשריפת קרשים ירחה ללאו ריו"ט, הא עשה דשריפת קרשים אינה נוהגת בנשים דהוה מעשהז"ג, דאין שורפין קרשים בלילה, עיין בפנ"י קידושין שם, א"כ הו"ל עשה שאינה שוה בכל דאינה דוחה לל"ת השוה בכל, עיין בחי' הרמב"ן כתובות (מ' ע"א), ובחידושי הר"ן (סנהדרין י"ח), ובמלא הרועים (ערך עדל"ת אות כ"א), עכ"ק.

ובפשיטות י"ל, לפי"מ שכתב במעין החכמה במ"ע רהנת תפילין (דף צ"ט מרפה"ס), ליישב קו' התוס' קידושין (ל"ו ע"א) ד"ה הקבלות, דלמ"ל קרא למעט נשים מסמיכה, תיפ"ל דהוה מעשהז"ג דאינו אלא ביום, ותיריך, דכיון דפטורא דנשים דמעשהז"ג ילפינן לה בקידושין (ל"ד) מדכתיב למען תהי' תורת ה' בפיך, הוקשה כל התורה כולה לתפילין, ותפילין ילפינן מהיקישא לת"ת, א"כ פטורות דוקא בשאר מ"ע, ולא במ"ע דנוהגת אצל קרשים, דבקרשים הא קיי"ל בזבחים (מ"ט ע"ב) דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש, לא ילפינן בהו דנשים פטורות ממעשהז"ג, ולהכי בסמיכה שהיא בקרשים לא פטר בי' מעשהז"ג, ואצטריך קרא למעוטא, עיי"ש. ובכ"כ בס' ארצות החיים (סי' י"ג סק"ג), ובשו"ת מנחת אלעזר ח"ב (סי' מ"ו), ומה"ש י"ל דנשים נמי חייבות בשריפת נותר וקרשים, ושפיר פריך נימא עדל"ת.

אמנם יש להעיר, דהנה ר' יהודה ס"ל בפסחים (דף כ"א) דאין ביעור חמץ אלא שריפה, ויליף לה מנותר, וכתב שם הרא"ש (פ"ב סי' ג'), רטעמא דרבנן דפליגי עלי' דר' יהודה ולא ילפי מנותר, משום דחולין מקרשים לא ילפינן, עיי"ש. והקשה שם בפני יהושע, דא"כ היכא יליף לה ד"י מנותר, הא חולין מקרשים לא ילפינן, עיי"ש. [ועיין במהרש"א שבועות (כ"ו ע"ב), דהך סברא דחולין מקרשים לא ילפינן, כו"ע ס"ל כן, וליכא מאן דפליג, וכתב בשו"ת חדות יעקב (סי' ק"א), דר"י דס"ל מין במינו לא בטל, ויליף מדם הפר ומדם השעיר, ע"כ ס"ל דילפינן חולין מקרשים, עיי"ש]. ותי' בשו"ת בית יצחק חאו"ח (סי' ס' אות ב'), לפי"ד מהרש"א קידושין (ג"ו ע"ב), דנותר פקע שם קודש מיני', תו לא הוי בכלל

קרשים, ושפיר יליף ר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה מנותר, דלא הוי חולין מקרשים, כיון דפקע שם קורש מיני, עיי"ש. ומעתה לפי"ז, שריפת נותר תו לא הוי עשה דקרשים, ונשים פטורות דהוה מעשהו"ג, והוה עשה שאינה שוה בכל, דלא רחי לל"ת השוה בכל, והרקל"ד מאי פריך נימא עדל"ת.

אך באמת הא לא נקטינן כד' מהרש"א, דמנותר פקע שם קורש מיני, וכמ"ש הבית יצחק חור"ד (ח"א סי' פ"ח אות י"ג), משום דקיי"ל קרושת הגוף לא פקעה בכרי, עיין נדרים (כ"ט ע"א), ושפיר הוה שריפת נותר עשה של קרשים ונשים חייבות, ושפיר פריך נימא עדל"ת.

אמנם אכתי תקשי, דהנה בפסחים (צ' ע"א) ס"ל לרבי אם ימעט הבית מהיות משה אף מכרי מקח, שאם אין לו, ממנה אחר עמו על פסחו ועל חגיגתו ומעות שכירו חולין, שעל מנת כן הקרישו ישראל את פסחיהן, וס"ל דבפסח משייר אינש להיות בו כח חולין. ולפי"ז כתב בשו"ת מרכבת יוסף (סי' י'), דבפסח לכו"ע קרושת הגוף פקעה בכרי, לפי"מ שכ' הריטב"א נדרים (דף כ"ט) דבהקדש שויר קרושת הגוף פקעה בכרי לכו"ע, עיי"ש, וכיון דבפסח משייר אינש להיות בו כח חולין, שוב בפסח לכו"ע קרושת הגוף פקעה בכרי, עכ"ד המדרכת יוסף. וכיון דבפסח לכו"ע קרושת הגוף פקעה בכרי, שפיר י"ל כסברת המהרש"א דפקע מיני שם קורש, ול"ה עשה של קרשים ונשים פטורות, דהוה מעשהו"ג והוה עשה שאש"ב דאינו דוחה לל"ת השו"ב, ומאי פריך נימא עדל"ת.

אמנם א"ש, דהנה הכלי חמרה בפר' אמור (דף ק"ב מרה"ס) כתב, דבפסח עצמו יש בו שתי קרושות, קרושת קרשים וקרושת פסח, והאוכלו מקיים ב' מצות, והמותירו עובר כב' לאוין, לאו רפסח ולאו דקרשים, אמנם בבוקר כיו"ט ליכא אלא מצוה אחת, שריפת נותר דפסח, כיון דמצד קרשים ה"ה קרשים קלים, ואינו נעשה נותר אלא לב' ימים ולילה אחד, ולמחרת יש בו שתי מצות שריפה, מ"ע דשריפת נותר דפסח, ומ"ע דשריפת נותר דשלמים, כיון דפסח הוא קרשים קלים ויש בו קרושת שלמים, אלא שהתורה החמירה בו ונתנה זמנו ללילה בלבד, ובבוקר נעשה נותר. וזהו רק מצד פסח, אבל מצד שלמים אינו נעשה נותר אלא בלילה כיון כל שלמים, ולמחרת בבוקר חל עליו חיוב שריפה מצד נותר דשלמים ג"כ, עכ"ד.

ומעתה א"ש, דכרישא רמתני' רמירי כיו"ט דליכא חיוב דשריפת נותר רק משום פסח, ובפסח הא אמרינן לכו"ע קרושת הגוף פקעה בכרי, ושפיר י"ל כסברת המהרש"א דפקע מיני שם קורש, ול"ה עשה של קרשים, ונשים פטורות דהוה מעשהו"ג, ולא קשה נימא עדל"ת, דהוה עשה שאש"ב, דלא רחי לל"ת השו"ב. משא"כ בסיפא דמתני' רחל ט"ז להיות בשבת, דאז הו"ל נותר מצד קרשים ג"כ, ובקרשים הא אמרינן דקרושת הגוף לא פקעה בכרי, ולא פקע מיני שם קורש, ושריפת נותר הוה עשה של קרשים ונשים חייבות אף דהוה עשה שהו"ג, והו"ל עשה השו"ב, שפיר פריך נימא עדל"ת, ולכן הקשו רק אסיפא דמתני', וא"ש בס"ד.

(ב) עוי"ל עפ"י קושית מפרשים הנ"ל, דמאי פריך נימא עדל"ת, הא הוי עשה שאש"ב, דנשים פטורות משריפת קדשים דהוה מעשהו"ג ולא דחי לל"ת השו"ב, עכ"ק. ובפשטות י"ל, לפי"מ שתירץ הפני יהושע בקידושין (כ"ט ע"א), קו' התוס' דלמ"ל קרא דאותו ולא אותה לפטור נשים ממילת בנים, תיפ"ל דהוה מעשהו"ג. ותי' הפנ"י דהא דנשים פטורות ממעשהו"ג, היינו רק ממצות שא"א להעשות ע"י שליח, אבל מצות שאפשר לעשות ע"י שליח, נשים חייבות. והסבירו עפ"י סברת האבודרהם בטעמא דנשים פטורות ממעשהו"ג, כיון שהיא משועבדת לבעלה, ובמצוה שתוכל לעשות שליח לא שייך זה, ועיין כת"ס או"ח (סי' נ"ו). א"כ ה"נ בשריפת קדשים נמי חייבות כיון דאפשר לעשות ע"י שליח, ושפיר פריך נימא עדל"ת.

אמנם י"ל, לפי"מ שכתב האו"ח בקידושין (כ"ט), דמה שכתבו התוס' במגילה (ב' ע"א) ד"ה דכתיב, דנשים פטורות ממעשהו"ג זהו רק מעשה שאין בה כרת, אבל במילה שיש בה כרת, י"ל דחייבות אף דהוה מעשהו"ג, דזהו רק אי ילפינן פטורא דמעשהו"ג ממצה והקהל, אבל אי ילפינן מהיקישא דתפילין שוב אמרינן אין היקש למחצה, וגם מעשה שיש בה כרת נשים פטורות, עיי"ש. וזה י"ל נמי לסברת הפנ"י דרך אי ילפינן פטורא דנשים במעשהו"ג ממצה והקהל, אז י"ל דרך מצות שא"א להעשות ע"י שליח פטורות, משא"כ אם אפשר לעשות ע"י שליח נשים חייבות, משא"כ אי ילפינן מהיקישא דתפילין, אמרינן דאין היקש למחצה, ואף היכא דאפשר לקיים ע"י שליח, נשים פטורות, וכ"כ בשו"ת נחלת יוסף או"ח (סי' ל"ט אות ה'). וא"כ מאי פריך נימא עדל"ת, דלמא ילפינן פטורא דמעשהו"ג מהיקישא דתפילין, ואפי' אם אפשר לעשות ע"י שליח נמי פטורות, והוה עשה שאינה שוה בכל דלא דחי.

אמנם א"ש, דהנה התוס' בפסחים (נ"ח ע"ב) ד"ה כאלו, כתבו דגם בזמן שהיו מקדשין עפ"י הראי' קפדו על לא בד"ו פסח, וכל הני משניות שמצינו דלא קפדו אהא, אתיא כאחרים, דאין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים בלבד, ולא קפדינן על לא בד"ו פסח, עיי"ש. וא"כ מתני' דידן דקתני חל ט"ז להיות בשבת ופסח חל ביום ו', אתיא כאחרים דהוא ר"מ, ור"מ הא ס"ל בקידושין שם דילפינן פטורא דמעשהו"ג ממצה והקהל, וא"כ שפיר פריך ליתי עשה וידחה ל"ת, דהא לר"מ י"ל דהיכא דאפשר ע"י שליח נשים חייבות במעשהו"ג, והוה עשה השוה בכל, ודחה לל"ת השוה בכל. ומיושב הא דמציין הש"ס על חל ט"ז להיות בשבת, דמזה מוכרח דאתיא כר"מ, דבל"ז הוה מצי לומר דמתני' אתיא כאידך תנאי דילפי פטורא דמעשהו"ג מהיקישא דתפילין, ואמרינן אין היקש למחצה, ואם באפשר ע"י שליח נשים פטורות, והוי עשה ראינו שוה בכל, ול"ק נימא עדל"ת. ולזה מיתני תחלה חל ט"ז להיות בשבת, ויו"ט ראשון ה' ביום ו', וע"כ דאתיא כר"מ, ולדידי' היכא דאפשר ע"י שליח נשים חייבות, והוה עשה השוה בכל, ושפיר פריך נימא עדל"ת, וא"ש בס"ד.

(ג) עוי"ל, דלכאורה יש להעיר, דמאי פריך נימא עדל"ת, לשיטת הכריתות דאין עשה דוחה ב' לאוין, ולפמ"ש בשעה"מ (פ"א מהל' יו"ט ה"ד) בשם ספר

מקראי קודש, דבשריפת קדשים איכא גמ משום איסור כיבוי, משום דבשרא אנומרי הוה מכבה, עיי"ש. א"כ איכא בשריפת נותר ב' לאווין, חד משום הבערה וחד משום כיבוי, ובכח"ג ל"א עדל"ת, ומאי פריך. אמנם ז"א, דהא העיר שם בעצמו דמלאכת כיבוי הוה מלאכה שאצל"ג דפטור עלי, ותו ליכא רק חד לאו דהבערה, ושפיר פריך.

והנה הפנ"י בשבת (מ"ו ע"ב) העלה דבר חדש, דביו"ט דנצטוו בפסח מצרים, וכתוב ב' כל מלאכה לא יעשה בהם, ועדיין לא נאמרה מלאכת המשכן דנילף מינ' דבעינן מלאכת מחשבת, חייב גמ על מלאכה שאצל"ג, עיי"ש. וכ"כ בתבואות השרה (ח"א סוף שער א'), ובכל"ח פ' בשלח (אות ב'), ובשול"ת דובב מישרים (ח"ג סי' א' אות ב'). וא"כ שפיר מיושב קו' המפרשים, דכרישא דמתני' דמיירי ביו"ט, וביו"ט הא אמרינן מלאכה שאצל"ג חייב, ואיכא גמ משום איסור כיבוי, והווי ב' לאווין, ובכח"ג ל"א עדל"ת, משא"כ אסיפא דמתני' דחל בשבת, דאז מלשאצל"ג פטור, וליכא רק משום איסור דהבערה, שפיר פריך נימא עדל"ת, ולכן ציינו קושיתם אסיפא, וא"ש בס"ד.

ד) עוי"ל, דהנה במשיב נפש הקשה, לפי"מ שכתב הפמ"ג בפת"כ (ח"ב אות ט'), ונובי"ק (סי' ע"ה), ומהדו"ת או"ח (סי' א'), דהא דאסור לספות איסורים בידים לקטן, הוא רק מדרבנן, דהצריכותא דיבמות (דף קי"ד) מדם ושרצים לא קא, דנהי דחדא מחדא ליכא למילף, מ"מ כיון דהוי מצי למילף חדא מתרת, והו"ל ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין, וליכא למילף לכל התורה דאסור לספות לקטן, והווי רק מדרבנן בשאר איסורים, עיי"ש. א"כ מאי מקשה נימא עדל"ת, הרי אפשר לקיי"ש ע"י קטן, דלא הוי איסור כלל, עכ"ק. ובפשיטות י"ל, לפמ"ש בשו"ת חסד לאברהם חאו"ח (סי' כ"ט), ובבית יצחק יור"ד (ח"א סי' י"ז אות א'), דבאיסור כרת ילפינן מדם דספי לי' בידים אסור, דליכא למיפרך דמה לדם שהוא בכרת, ורק באיסור שאינו בכרת לא ילפינן, דהוה ב' כתובים הבכ"א, דנילף חדא מתרת, משא"כ לענין איסור כרת ל"ה ב' כתובים הבאים כאחד, דילפינן מדם גרידא, עיי"ש. וא"כ באיסורי שבת דהווי במיתה וכרת, בודאי ספי לי' בידים אסור מה"ת, ול"ה אפשר לקיי"ש לשרוף ע"י קטן, ושפיר פריך נימא עדל"ת.

וכ"ז בסיפא דמתני' דמיירי בשבת, וא"א לשרוף ע"י קטן, ול"ה אפשר לקיי"ש, שפיר פריך נימא עדל"ת, משא"כ רישא דמתני' דמיירי ביו"ט, דל"ה רק איסור לאו, וא"כ י"ל דספי לי' לקטן אסור רק מדרבנן, לא פריך נימא עדל"ת, דאפשר לקיי"ש לשרוף ע"י קטן, ולכן ציינו קושיתם רק אסיפא, וא"ש בס"ד. ה) עוי"ל, דהנה בשו"ת בנין ציון (ח"ב סי' ק"י), הקשה לפי"מ דאמרינן בזבחים (צ"ז ע"ב) דאין עדל"ת שבמקדש, ולפי"מ"ש הריטב"א עירובין (דף ק'). דאע"ג דהל"ת אינו במקדש, אם העשה הוה במקדש אינה דוחה לל"ת דעלמא, א"כ מאי פריך נימא עדל"ת, הא הוה עשה שבמקדש דאינה דוחה לל"ת דעלמא, עכ"ק. ועיין בשו"ת פני מבין או"ח (סי' ע"ח), שהקשה דלמ"ל קרא דמלאכת המשכן אינה דוחה שבת, הא עשה דבמקדש אינה דוחה ל"ת, עיי"ש. ועיין

במהר"ם שיק על תרי"ג מצות (מצוה ט"ז), ובטורי אבן ר"ה (דף כ"ח).
ובפשיטות ל"ק, לפי"מ שהבאתי באות א' דברי המהרש"א קידושין (נ"ו ע"ב),
דמנותר פקע שם קודש מיני, א"כ תו לא הוי נותר עשה שבמקדש, ושפיר פריך
נימא ערל"ת, וז"פ.

והנה הטעם דמנותר פקע שם קודש מיני, ראיתי בספר בית פנחס עמ"ס
תמורה, קונטרס שניאות מי יבין (אות ט'), שכתב לפי"ד רש"י יבמות (דף מ"ט),
דהיכי דא"א לחול עכשיו, אפי' אם כבר חל, נפקע הקידושין, ה"נ בנותר, כיון
דאסור בהנאה, ואסה"נ אין לו בעלים להקדישו, ואם ה' מקדישו עכשיו אינו חל
ההקדש, אפי' אם כבר הקדישו, פקע מיני שם קודש, עיי"ש.

והנה בשו"ת קול ארז' או"ח (סי' י"ח), ובכבוד הלכנון (סי' ח' אות ב'),
כתבו רזה אי איה"נ אית לי' בעלים או אין לו בעלים, תליא בפלוגתת ר"י ור"ל
בנייטין (מ"ח ע"א), אי קנין פירות כקנין הגוף דמי או לא. לפי"ד הרשב"ם בבא
בתרא (ג' ע"א), דהיינו טעמא דס"ל דקנין הגוף דמי, דסובר רכל עצמותו של
החפץ עומד רק לתשמיש, ולמי ששייך התשמיש שייך ג"כ הגוף, דהגוף הוה טפל
להתשמיש, ומאן דסובר לאו כקנין הגוף דמי, סובר דעיקר הוא הגוף, והתשמיש
והגוף הוה ב' ענינים מחולקים, עיי"ש. א"כ ה"ה באיסורי הנאה, דהתשמיש אין
כאן, דהרי אסור בהנאה, וליכא רק הגוף, וא"כ אי קנין פירות הוה כקנין הגוף,
א"כ עיקר החפץ עומד לתשמישו, והרי התשמיש נאסר, דהא אסור בהנאה, ע"כ
גם קנין הגוף לית לי', ואיסוה"נ לית לי' בעלים, משא"כ אי לאו כקה"ד, אף
דהתשמיש נאסר, עכ"פ נשאר על הגוף שם בעלים, ואיסור הנאה אית לי' בעלים,
עיי"ש. ועיין בגיטין (מ"ח ע"א) דר"מ ס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי.

ומעתה א"ש, דכיון דמתני' ע"כ אתיא כר"מ, מדרקנני חל ט"ז להיות
בשבת, והיינו כאחרים דלא קפדינן על לא בד"ו פסח, וכדברי התוס' פסחים (נ"ח
ע"ב), ור"מ הא ס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי, ולדירי' איסור הנאה אין לו
בעלים, וא"א להקדיש איסור הנאה, וכיון דא"א לחול עכשיו, אפי' אם כבר חל
נפקע, ופקע שם קודש מנותר, ול"ה עשה שבמקדש, שפיר פריך נימא ערל"ת.
וא"ש הא דמצוין רק על חל ט"ז בשבת, דבלא"ה הו"א דאתיא כשאר תנאי
דסברי לאו כקנין הגוף דמי, ואיסור הנאה אית לי' בעלים, ואפשר להקדיש איסורי
הנאה, ולא פקע שם קודש מנותר, והו"ל עשה שבמקדש, ולא קשה נימא ערל"ת,
וא"ש בס"ד.

במס' פסחים דף ט' ע"א

אברהם מרדכי ראטה

בן הרב הגאון ר' יחזקאל ראטה שליט"א
רב דקהל יראי ה'
ברוקלין, ניו יארק

במס' פסחים (ט' ע"א) במתני', אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית וממקום למקום דא"כ מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף, ע"כ. והגהות מלא הרועים שם כתב וז"ל, הקשו המפרשים וכמדומה שראיתי קושיא זו בשם הר"ן ובאלפסי בר"ן ליתא, דלמה הוצרכו לשעם ראלד"ס, תיפוק לי' דמוקמינן אחזקת בדוק, וא"ל דאין סומכין על החזקה במקום דיכולין לבררו וכו', יעיי"ש.

ויראה ע"ד הפלפול, עפ"י מ"ש בשב שמעתתא (שמעתא ו' פ"ה) וז"ל, כתב הרמ"א ביו"ד סימן קכ"ז וכו' וכל היכא דאתחזק דבר באיסור כגון טבל או חתיכת בשר שאינו מנוקד אין העד נאמן עליו להתירו אא"כ בירו לתקנו כו', וכתב עלה הט"ז ז"ל, ותמחתי על פה קדוש שיאמר כן דדוקא בטבל וכו"ב שהוא אסור בודאי כולו לאכול קודם התיקון, ולא ה"י שום היתר בכל הכרי הזה אמרינן כיון דאתחזק איסורא כו' אבל בשר שאינו מנוקד הא לא אתחזק הבשר לאיסור כלל, אלא משום גיד או חלב שיש בו וכו', והנה מה שמחלק הש"ך בין הך דהכא לבין האי דהרא"ש דפרק גיד הנשה, דבריו תמוהים, דכיון דחשיב לניקור חזקה שאינו מנוקד, א"כ מ"ש בהמה דהו"ל בחזקת איסור אע"ג דידוע ששחט אחר ובניקור כל שידוע שניקד אחר לא חשיב בחזקת שאינו מנוקד, ונראה דודאי חזקת איסור לא שייך בירך כיון דירך כולה היתר הוא, אלא הגיד שבתוכה אסור, אלא דאפילו הכי חשיב לי' חזקה חזקת שאינו מנוקד, וכמו שכתב הבית יוסף באורח חיים סימן תל"ז גבי בית ספק בדוק, דמוקי הבית בחזקת שאינו בדוק עיין שם, ואע"פ שאין איסור על הבית, וה"נ גבי ירך אע"ג דאין איסור בגוף הירך מ"מ ע"א אינו נאמן נגד חזקה, דמוקי לה בחזקת שאינה מנוקרת וכו', יעיי"ש.

(ועי' בש"ש ש"ג פ"ז, שם כתב הוא עצמו דבספק נפל איסור להיתר לא שייך לאוקמי' בחזקת היתר, דגם אחר שנפל האיסור אין ההיתר נאסר, אלא האיסור שבתוכו אסור, עיי"ש).

הנה מ"ש הש"ש ראע"ג דאין איסור בגוף הירך וודאי לא שייך חזקת איסור בירך, מ"מ הוא בחזקת שאינו מנוקרת, נראה דסברא זו מצי להתקיים דוקא כגון בירך שהספק אי הוי מנוקד או לא כולל גם הירך עצמו, בזה מועיל החזקה של הירך, כיון שעפ"י החזקה נפסק ומשתנה רין הירך בעצמו, משא"כ חזקה לומר שהוא בחזקת שנמצא בו איסור או לא נמצא, במקום שהספק אינו נוגע כלל לאותו הדבר אשר הוא נמצא בו, ער"מ חתיכה שהיתה מונחת על השלחן ספק איסור ספק היתר, דנימא כיון שעד השתא לא ה"י נמצא איסור על השלחן נמצא שהשלחן הוא בחזקת שלא נמצא עליו איסור, ונתפוס שהחתיכה מותרת מכח

חזקה שהיתה על השלחן, זה לא אמדינן, רכיון דהשלחן לא הי' נכלל בהספק, דאין נ"מ לגבי השלחן, ובין שנחזיק החתיכה להיתר או לאיסור, לא ישתנה הדין בהשלחן עצמו, וממילא באופן כזה אין אנו הולכין אחר חזקתו של השלחן, דהספק והחזקה א"ל שייכות עם השלחן.

לפ"ז אפ"ל דבהכריעה שהי' חייב בו מה"ת, לא הי' שייך לומר שהבית הוא בחזקת ברוק או בחזקת שאינו ברוק, במקום שהבית לא נכנס בכלל הספק, כיון שלא הבית הוא האיסור, אלא החמץ, ומה"ת הא אין חייב בדיקה על הבית, דמה"ת עיקר החיוב הוא על האדם שלא ימצא חמץ תחת רשותו ובעלותו, ואין להכריעה שום שייכות עם הבית, וזה שהוא בורק ומחפש בביתו ושאר מקומות אחר החמץ, לאו משום ש"הבית" או המקום ההוא צריך להיות ברוק ומבוער מחמץ, אלא תכלית הבדיקה הוא כדי שלא יהי' ל"הבעה"ב חמץ, אלא שהוא בורק את ביתו מפני ששם נמצא החמץ שיש לו, דהא מה"ת סגי או בבריקה או בביטול, והעיקר שלא יהי' חמץ קנוי אצלו, אשר על כן נראה, דבאופן כזה כשנסתפק אם יש לו חמץ, במקום שהבית לא נכנס בכלל הספק, לא שייך לומר שהבית הוא בחזקת ברוק, כיון שמעולם לא הי' הספק על הבית כנ"ל.

וכל זה שאמדנו דלא שייך לומר על הבית שהוא בחזקת ברוק או להיפוך כיון שלא הבית הוא האיסור, הוא בבריקה שהי' חייב בו מה"ת, שגוף הבית לא שייך אל הבריקה, אבל מדרבנן הבית בעצמו יש עליו חיוב בריקה, דהא מדרבנן לא סגי או בבריקה או בביטול, אלא צריך ביטול אחר בריקה, ובזה רתקנו דבעי בדיקה דוקא אפי' כשמבטל, נמצא דהבית בעצמו מוטל עליו חיוב בריקה מדרבנן, ולכן אחר תקנת חכמים, שפיר מצינן למימר שהבית הוא בחזקת ברוק או אינו ברוק, כיון שהוא דין בהבית עצמו, שיש עליו חיוב בריקה, והספק הוא על הבית גופא, וככל שיפסק הספק להכי או להכי, ישתנה הדין בהבית עצמו, ודו"ק. [נבאמת חשבתי דבזה א"ש גם לסברת הט"ז, אמאי מהני חזקת ברוק אע"ג שלא הבית הוא האיסור, ומ"ש מירך דסובר הט"ז דלא אמדינן שהוא בחזקת איסור, והוא דגבי חזקת שאינו ברוק, סובר הט"ז דיש חיוב בריקה על הבית עצמו, וכמו שכתבנו].

היוצא מזה, דמה שמדני ענין חזקת ברוק או אינו ברוק, דהכרים אמורים אחר תקנת חז"ל דצריך בריקה דוקא ולא סגי בביטול לחוד, אבל בבריקה שהוא מה"ת לא שייך כלל ענין חזקת ברוק.

והנה בר"ן ריש מכילתין (ד"ה בורקין את החמץ) כתב וז"ל, פירש"י ז"ל כדי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא, והקשו בתוס' דהא קיימא לן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי כדאיתא בגמ' וסוף סוף לא סגי בלא ביטול כדאמדינן בגמ' הבורק צריך שיבטל, וכיון שכן הוא היכי אתיא בריקה כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא וכו', וי"ל דמדאורייתא בחד מינייהו סגי, כלומר או בבריקה או בביטול כו', הלכך שפיר איכא למימר דבריקה אתי כדי שלא יעבור עליו בב"י, שמה שהצדיכו חכמים בריקה אינו אלא מדבריהם וכו', עוד כתב שם בד"ה אלא

כך הוא כו' באה"ר, ומשמע דתנא דמתני' לא בעי ביטול כלל אלא בדיקה ובהכי סני ל', לפי שמכיון שברק יצא ידי חובתו וכו', ולפיכך תנא דמתני' לא הזכיר בטול אחר בדיקה כלל, אלא שבא רב יהודה אמר רב וחידש ואמר הבודק צריך שיבטל וכו'. הרי דלפי דברי הר"ן, בזמן התנאים והמשנה אכתי לא היתה התקנה דבעינן בדיקה וביטול, והבדיקה היא מה"ת, דתקנת חז"ל לבודק וגם לבטל, נתחדש אח"כ בגמ' במימרת ר"י אמר רב הבודק צריך שיבטל.

והשתא א"ש אמאי הוצרך בהמשנה הטעם דאלד"ס, ולא אמרו הטעם דמוקמינן אחזקת בדוק, דכיון שהבדיקה כמשנה היא בדיקה שחייב מה"ת, וכבר כתבנו דמה"ת לא שייך לומר חזקת בדוק, דמה"ת לא מוטל החיוב על הבית, ממילא לא שייך לדון מכח חזקה שעל הבית, וא"ש דלא קאמר הטעם דמוקי הבית בחזקת בדוק, (כרם יש מקום עיון בזה, דמה שכתבנו דהבדיקה מן התורה לא שייך לומר בה ענין חזקת בדוק, דמה"ת סני או כביטול או בבדיקה, וענין חזקת בדוק הוא מדרבנן, ריש חיוב בדיקה על הבית, דאפי' כשמבטל בעי בדיקה, יש לעיין, כשתקנו דלא סני או כביטול או בדיקה, אלא צריך בדיקה דוקא, מ"מ בדיקה לחוד סני, אי שייך בזה חזקת בדוק כיון דצריך בדיקה דוקא, ולא סני כביטול, או כיון שהבדיקה שהוא עושה היא מה"ת, דתקנת חכמים הוא רק דלא תסני כביטול, וכמ"ש בר"ן דהבדיקה היא שלא יעבור בב"י וב"י והיא מה"ת, א"כ לא שייך לומר בו ענין חזקת בדוק).

עולת שבת בשבתו

לחג הפסח

כמס' נזיר (כ"ג ע"א) שני בני אדם שצלו פסחיהם, אחד לשם אכילת פסחים ואחד לשם אכילה נסה, זה שאכלו לשם מצוה עליו נאמר וצדיקים ילכו בס, וזה שאכלו לשם אכילה נסה עליו נאמר ופושעים יכשלו בס, ע"כ. ויל"ד למה אמרו שני בני אדם שצלו, ולא אמרו שני בני אדם שאכלו. ותו דהא אכילת פסחים לא מעכב כ"כ כמבואר בפסחים (דף ע"ח), ועוד קשה מה דמקשה הגמ' שם אח"כ, וכי משום דאכל אכילה נסה נקרא פושע. וי"ל דקושיא חדא מתורצת בחבדתה, דמש"ה לא קאמר שאכלו, רק שצלו, משום דאכילת פסחים לא מעכב כ"כ, רק על הצליי' נקרא פושע, משום דמחלל יו"ט, ובשלמא בשאר אכילת יו"ט, יש לומר הואיל ומקלעו ל' אורחים וחזי להו, אבל בפסח דאינו נאכל דק למנויו, והוא אינו יכול לאכול רק אכילה נסה, א"כ בשעה שהוא צולה את הקרבן, עובר על כישול שלא לצורך, ואתי שפיר.

(הנאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל)

ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לר' (שמות י"ב). וי"ל הענין שנצטוו בני ישראל לאכול הקרבן פסח בחפזון רייקא, רהנה אמרו חכמז"ל (ברכות נ"ד ע"ב) המאריך על שלחנו מאריכין לו ימיו ושנותיו, רלמא אתי עניא ויהיב ל'. אמנם קרבן פסח הרי אינו נאכל אלא למנויו, וא"כ אינו יכול ליתן מבשר קרבן פסח לעניים, ומש"ה אוכלים אותו בחפזון. (הרב הגאון מוה"ר משה ליפשיץ אבר"ק בריגעל הי"ר²)

שיר השירים

נאוו לחייך בתורים וגו' תורי זהב נעשה לך עם נקורות הכסף (שה"ש א'). י"ל הכוונה עפ"י אוז"ל במס' אבות, רבי חנינא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, ופירשו בו הכוונה, רהנה ישנם הרבה מצות שכליות שאעפ"י שלא הי' כתובים בתוה"ק ראויין היו לקיימן בלא אזהרה כי השכל נותן לקיימן, כגון גזל וכיבור אב ואם וכיוצ"ב, אך יען אמרו רז"ל (קידושין ל"א ע"א) גדול המצווה ועושה ממנו שאינו מצווה ועושה, והטעם כי היצו"ר מתגבר על המצווה ועושה להסיתו ח"ו, ולפיכך הרבה הקב"ה לישראל תורה ומצות, כדי לזכות את ישראל ולהרבות שכרם עבור קיום המצות. והנה מבואר במדרש עה"פ נאוו לחייך בתורים, בשתי תורות, שבכתב ושבעל פה. ולדרכינו יתכן הכוונה, נאוו לחייך בתורים, בשתי תורות, מצות חוקיות, ומצות שכליות, והטעם שנצטוו על המצות שכליות, הוא כדי לזכות את ישראל כנ"ל, וזשה"כ, תורי זהב נעשה לך עם נקורות הכסף, פ', להרבות שכר למקיימי המצות, אשר יאכלו פירותיהן בעוה"ז, והקדן קיימת להן לעוה"ב. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ופריו מתוק לחכי (שה"ש ב'). במסורה ב"פ ופריו, רין, ואידך, ופריו שרף מעופף (ישעי' י"ד). וי"ל הכוונה בפשטות, ע"ד אומרם ז"ל (יומא ע"ב ע"ב) זכה נעשית לו סם החיים, לא זכה נעשית לו סם המות. וזהו, ופריו מתוק לחכי, היינו בזמן שזכה, ואם לא זכה ח"ו, הרי הוא שרף מעופף. (הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל³)

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ח עמוד ל"ב. ד"ז נמסר לנו מאת תלמידו הנה"ח מו"ה גרשון קליינמאן נ"י מצאנז.
(3) הובא בשמו, בשו"ת תירוש ויצהר בסוף הספר בקונטרס תפארת בנים סי' נ"ג אות ב'.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

קח) הרב הגאון מוה"ר ישראל מנחם מענדל אבר"ק שרעבוולא זצ"ל כתב בספרו בגרי הקרש על מס' אבות (ברף כ"ג) בזה"ל: ראיתי בכתבי קורש של מוה"ז הגאון מוהר"ר צבי הירש ז"ל אב"ד רק"ק מיר, שדרש שלא לאפות מצות בחול המועד פסח, עכ"ל.

קט) הרה"ג מוה"ד יהודה ליבוש ראזענבוים מקראקא זצ"ל כתב בספרו ימי חיך הימים (ברף מ"א שור א') בזה"ל: בקצת מקומות קורין ספירה אחר עלינו, וברוב מקומות קורין הספירה קודם עלינו, ושמעתי בשם קדוש אחד הטעם ע"פ פשוטו, שיש הרבה אנשים שהולכים לביתם תיכף אחר עלינו במהירות, תוך כדי דיבור לסיום עלינו, וישכחו לספור, לזה סופרין קודם. ונ"ל רמז לרבר, כי תיבת עומ"ד גימטריא קודם עלינו, לרמז הנ"ל, עכ"ל.

קי) הרב הגאון מוה"ר דוד מאיר פערדיר אבר"ק סוויז זצ"ל כתב בספרו שו"ת הרד"ם (בפתיחה אות י"ד) בזה"ל: שמעתי בשם הגאון המפורסם בכל העולם כו' מה"ר יעקב אורנשטיין הרב מלכוב נבג"מ, שאמר על המשנה דפ"ק דאבות, על ג' דברים העולם עומד על התורה ועבודה וגמילות חסדים, דהגם רכל ארם צדיק להיות לו חלק בכל השלשה, אבל כל אחד יחזיק ביתר עוז, בעמוד השייך לו, ראב"ד ומורה, יחזיק יותר בתורה, וכן אמר לי גאון וקדוש אחד, כי לאשר הוא צריך להגיד לישראל המעשה אשר יעשו, וצריך ללמוד גמרא ופוסקים בעיון גרול, לזאת למר קבלה רק בדרך העברה, והפדוש מהעולם, יחזיק יותר בעבודה, עכ"ל.

קיא) עור כתב בספר הנ"ל (בפתיחה אות ל"ב): הקדוש מרוזין נבג"מ זי"ע אמר לי בזה"ל, לערין און דאוויין, וועט דאס אריין קריכין, און יענץ וועט ארויס געהן, פי' דצריך ללמוד ולהתפלל עכ"פ כיכולתו, ומעט מעט יכנסו לתוכו התורה והתפלה, והרע יצא, וכן אמר לי הקדוש כו' מהר"ש מבצלזא נבג"מ זי"ע, עכ"ל.

קיב) הרב הגאון מוה"ר ישכר אבר"ק טשענסטשוב זצ"ל כתב בספרו פתחי שערים בסוף הספר (אות ס"ה) בזה"ל: אמר הגאון החסיד ר"ר אבוש זצ"ל [אבר"ק פפר"מ], להתיר איסור, הוא מעבירות שבין אדם למקום, ולאסור מה שאפשר להקל פרומה אחת מממון ישראל, הוא מעבירות שבין אדם לחבירו, עכ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תמיהות וישובים

תמו' בספר בני יששכר

בספר בני יששכר לחודש ניסן מאמר ג' אות ג', כתב טעם למה קודין שבת קודם פסח שבת הגדול, ותוכן דבריו הקדושים הוא, דנודע דהשבטים נחלקו מה דינם אי כב"נ אי כישראל, וגם האבות היו מסופקים בדבר זה, וא"כ לא היו יכולין לשמור שבת כהלכתו, והיו צריכין איזה רגע מן היום לעשות איזה מלאכה כדי שלא יתחייבו מיתה. והנה הרב החיד"א פ' את הפסוק משכו וקחו לכם צאן, עפ"י דברי המחנ"א דבמצוה צריכין לקנות החפץ בכסף ג"כ, דבמשיכה לחוד אינו קונה, דאינו אלא מדרבנן, ופ' החיד"א דקנין הכסף לחוד נמי לא מהני, וצריך לעשות משיכה, דהפקר ב"ד הפקר, וא"כ אתי שפיר מה דכתיב משכו וקחו, משכו במשיכה וקחו בכסף, משא"כ בעכו"ם איכא מחלוקת רש"י ור"ת חד סבר דאינו קונה אלא בכסף וחד סבר דאינו קונה אלא במשיכה, וא"כ עכשיו ראמר הקב"ה למשה משכו וקחו, דלמצוה צריכין משיכה וכסף, נפשט הספק דישאל הם, וממילא מכאן ולהבא היו יכולין לשמור שבת, ע"כ קורין אותו שבת הגדול. — ולא זכיתי להבין, דבשנה שיצאו בני"י ממצרים חל"י בחודש ניסן ביום השבת, א"כ השבת שלפני' היתה ג"כ בחודש ניסן, ומשה אמר להם דיני קרבן פסח בר"ח ניסן כמבואר בפסחים (ו:), א"כ בשבת כבר היו יודעין שדינם כישראל, והיו יכולין לשמור שבת ראשונה, א"כ למה נקראת שבת שני' בשם שבת הגדול, הו"ל להשבת הראשונה להיקרא שבת הגדול.

חיים דוד אונגער

שיכון סקווירא, ניו יארק

הערה בספר פתח הכית, וכשו"ת שואל ומשיב

בספר לקח טוב כלל ו' אות ג' (ד"ה והנה התוס'), הביא מספר פתח הכית (להג"ר אברהם טיקטין) שכ' ליישב הא דחצי שיעור איסור ביוה"כ מה"ת, אע"ג דרעת המהרל"ח רח"ש מותר מה"ת בדבר שהי' לו שעת הכושר (הביאו המשנה למלך בהל' חמץ ומצה פ"א ה"ז), ותירץ דיוה"כ דהוי אך עשה, א"כ הוא בכל השנה אקרקפתא דגברא, כמו שיש עליו חיוב בכל השנה להתענות כשיגיע יוה"כ, וכל מ"ע אקרקפתא דגברא מונחים כשנעשה בן י"ג, ומקיים כל אחת בזמנה, וא"כ אין החיוב שונה ביוה"כ מבכל השנה, משא"כ איסור שהוא על החפץ, שפיר יש לחלק בין חפץ שאסור מעולם, לחפץ שהי' מותר ונאסר, ובחפץ שייד שפיר ענין שעת הכושר, משא"כ בעשה דאקרקפתא דגברא הוא, לא שייד ענין שעת הכושר כלל, עכתו"ד.

ויש להעיר על דבריו ממ"ש הריטב"א במס' קידושין (דף ע"ז ע"ב) בשם הראב"ד, דנבילה ביוה"כ אף בנתנבלה ביוה"כ חשוב איסור נבילה קדים, דאין דנין לפי מקרי המעשה, רק לפי חלות האיסורים כשנעשה גברא בר חיובא, וכשנעשה בן י"ג שנים כבר היו בעולם כמה נבילות שנאסר בהם קודם יוה"כ,

עיי"ש. הרי בפירוש דאיסור אכילת נבילה חל קודם איסור יוה"כ, ואיסור יוה"כ אינו חל רק בשעת איסורו, וצ"ע. ויש לחלק.

בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' רכ"ג (ד"ה והנה לכאורה), כתב וז"ל, נסתפקתי כמה דמבואר בפסחים (דף ד' ע"א), וכן קי"ל במוש"ע וכל הפוסקים, דאסור ללמוד ולעשות שום מלאכה בעת ערב של י"ד שמגיע זמן הבדיקה, איך הדין בבוקר בעת שמגיע זמן הביעור, למה לא כתבו דאסור ללמוד ולעשות שום דבר ראולי ימשך אחד זמן איסורו, ולא מצאתי בהחפזי שיוזכרו הפוסקים מזה, עכ"ל עיי"ש. — ולכאורה, איסור עשיית מלאכה, מפורש במגן אברהם סי' תמ"ה (סק"ב) שכתב וז"ל, ואסור בכל מלאכות כשמגיע זמן השריפה עד שישרף החמץ כמ"ש סי' תל"א (אצל בדיקת חמץ), עכ"ל.

ישע"י ציטראנענבוים

תלמיד במתיבתא עץ חיים דכאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תעודות וסמיכות

קמג.

בעזה"י.

משה שפיר קאמר, אמירה נעימה, אימרא יאי, באורייתא לעי, ה"ה כבוד אהובי תלמידי החבים הרב המופלג בתורה, ומלא ביראה שתורה, וחכמה מפאורה, חרוץ ובקי, מוהר"ר משה בער שעהן מק"ק ש"ב נ"י, אשר כמה שנים שתה מים שלנו, עורנו באבו, ומני אז היה לאיש, להורות נתן בלב, וד' הסכים על ידו, ותמכתי ידיו לעשות תושיה לחיות שו"ב ומורה צדק בקהל עם בעיר קרעמו יע"א. ומני אז הרבה והפליג מאד לימודו בש"ס ופוסקים בהלכות גדולות, הריץ אלינו שו"ת שבאו לידו, וראינו גודל שקידתו ורוחב בינתו, כרב בקיאותו, ויושר סברתו, ועל כולם קודמת ידאתו וצדקתו, וכל מן דין סמוכו לנא, לא כחל ולא שרק ויעלת חן. לכן מני שים טעם, לעשרו בעטרת תפארת בכתב התרה, יורה יודה, ידין ידין, כרת של תורה, ינחהו ד' במעגלי צדק, להקימו על בקהל ישורון, ישמעו לקול מוסריו, ובתבונות כפיו ינחם, וחפץ ד' בידו יצלח.

הכ"ר לכבוד התורה ולומדיה, פה סערדאהעלי יום א' י"ד חשוון תור"ח השמש לפ"ק.

חק' יהודאסאד¹

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ט"ו. — ג' תעודות הללו הגיעו לידנו מגנזי ירדנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

קמר.

בעזה"י.

עיני ראו יקר סהרותא של י"נ הרב הגאון הצדיק המפורסם מהר"י אסאד
נ"ו אבדק"ק סערדיהעל יע"א, האמור מעלד"ז, על תלמידיו הרב המופלג מורג
חרוץ ושנה הרבה, כש"ת מו"ה משה בער נ"י, והנני בא כיודא ועוד לקרא,
בקריאה של חבה, לקרכו אל מלאכת הקודש לעמוד לפני העדה להורות דרך ילכו
בה, לאשר בלי ספק כי דברי הרב רבו הנג"י א"צ חיזוק, ונאמן בכל דבריו, וההוא
אמר כי תהא על קנקנו וברקו ומצאו יפה מלא ברכת ד', על כן קרא שמו יששכר
כי יש שכר לפעולתו, ברוך יאמר לעומתו, יצווה ד' אתו את ברכתו.
הכ"ד טרוד מאור, יום ד' פ' וישלח תרט"ו לפ"ק, פה פ"ב המעטירה יע"א.
הק' אברהם שמואל בנימין בהגמחרמ"ס זצ"ל⁽²⁾

קמה.

בע"ה.

כבוד אהובי וירידינו, התורני המופלג בתורה ויראה, מו"ה משה בער ש"ב
נר"ו מק"ק פ"ב, בקש ממני בחיות אשר רצונו להיות שוחט עופות, ובר"צ דק"ק
פ"ב אין נותנין קבלה זולת לשוחט הקבוע לק"ק פ"ב, לעיין במילי דירי'. והן
מצאתי בו את שאהבה נפשי, שוחט בקי בהשחזה נפלאה והרגשה טובה, אשר
כמעט אין נמצא כמוהו לטוב, ובקי בריני שחיטת עופות ממקור נחלתם וגם שחט
לפני עופות ולא נתעלה, ומעתה כל נפש היפה תאכל משחיטתו, וכלכר אשר אם
יהי בעיר שהי' תחת רגל מורה הוראה רב או דיין קבוע, לא ישחוט בלתי רשותו.
כ"ד הבעה"ח פה פעזינג יום עש"ק תבא תריו"ד לפ"ק.
הק' ישראל דוד מרגליות יפה חופק"ק פעזינג⁽³⁾

(2) הוא הגאון בעל כתב סופר אבד"ק פדעשבורג זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה

ג' קונט' י' עמוד כ"ב.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ד' עמוד כ'.

הק' משה בער נ"י, הרב הגאון הצדיק המפורסם מהר"י אסאד
נ"ו אבדק"ק סערדיהעל יע"א, האמור מעלד"ז, על תלמידיו הרב המופלג מורג
חרוץ ושנה הרבה, כש"ת מו"ה משה בער נ"י, והנני בא כיודא ועוד לקרא,
בקריאה של חבה, לקרכו אל מלאכת הקודש לעמוד לפני העדה להורות דרך ילכו
בה, לאשר בלי ספק כי דברי הרב רבו הנג"י א"צ חיזוק, ונאמן בכל דבריו, וההוא
אמר כי תהא על קנקנו וברקו ומצאו יפה מלא ברכת ד', על כן קרא שמו יששכר
כי יש שכר לפעולתו, ברוך יאמר לעומתו, יצווה ד' אתו את ברכתו.
הכ"ד טרוד מאור, יום ד' פ' וישלח תרט"ו לפ"ק, פה פ"ב המעטירה יע"א.
הק' אברהם שמואל בנימין בהגמחרמ"ס זצ"ל⁽²⁾

פאקסימיליא מכתיו"ק הגאון מוה"ר ישראל דוד מרגליות-יפה אבד"ק פעזינג זצ"ל

קול קורא לעזרה לרגלי שריפה נוראה בעיר בראד בשנת תרכ"ז לפ"ק

מורעת זאת בכל הארץ האסון האיום והנורא אשר מצא את אנשי עירנו פה בראדי יצ"ו, הבערה ללהב יצאה בערה ואין מכבת, כמה נפשות עלו על מוקרה, יותר מאלף בתים נשרפו ונהרסו עד היסוד כם, וכמה אלפים אנשים נשארו ערום בלי לבוש ובחוסר כל, הם ובניהם מושלכים בחוץ וברחובות קריה, עלימו זורם הגשם שטף ועבר, באו באש ובמים, אין די באר גודל צעקת ובכיות ערת עם קודש המפונקים מנוער והאמונים עלי תולע, עתה ישאלו ללחם צר ולבוש לכסות מערומיהם, ואחרון חכביר, וע"ז פלגו מים ירדו עיני מאין הפוגות, על אשר נשרפו מועדי א"ל. יותר משלשים בתי מדרשות היו למאכולת אש, גם שני בתי כנסיות נשלחו באש, ובתוכם הבית הכנסת הגדולה והמפוארה בכל קצוי תכל, אוי לי כי עלתה כזאת בימי זקנתי, לראות בשבר בת עמי הגדול כים.

והנה עד כה החשיתי, אמרתי טוב יחיל ודומם, מבלי תפונה אחינו בני ישראל רחמנים בני רחמנים גומלי חסדים בני גומלי חסדים בכל עיר ועיר וקהלו ויעמרו על נפשות האומללים הנשרפים רפה, להעניק להם מטובם ולהיות להם מעיר לעזור, בכרי שיוכלו להעמיד בתיהם ולהחיות נפשותם העטופים ברעב ומתגוללים בחוצות, אך בראותי עד כה, כי מלבד כמה עיירות הסמוכות, אין מי יעמוד בצדק ואין איש מתעורר להחזיק בנו, אין קול ואין כסף, תרתי בלבי כי לא עת לחשות עתה, אם חלילה יעברו ימי הקיץ באין משען ומשענה, וימי הקור יבואו, אז חלילה נשארים אובדים, ואיככה אוכל וראיתי ברעה כזו. ובאמת יפלא בעיני, הן בהשריפה אשר היתה פה"ק זה שמונה שנים, אשר לא הניע הכליון וההפסד אל החצי מהשריפה הנהייתה עתה, בכ"ז לא שקטו בני ישראל, ומכל עיר ועיר נשלחו נרכות שונות לחזק את ברק בית ישראל, ועתה קפצו את ידם ואין איש שם על לב לראבון נפשות בני ישראל.

לזאת חשבתי דרכי, אמרתי אל ההורים אשא עיני, אל כל רב ומורה שבכל עיר ועיר הן גדולה או קטנה, עלימו תשיף מלתי, חוסו נא על עיר בראדי המעטירה מימי קדם במעלות ומדות יקרות, אם אמרתי אספרה כמה צדקות וגמ"ח ויסורי ת"ת הנעשים פה, לא יכולם ספר, חוסו נא על בתי כנסיות ובתי מדרשות שבקהלתנו אשר מהם תצא תורה ותפלה, וחוסו נא גם על נפשי, כי הנני זקן ותש כח, לא אוכל עוד לצאת ולבא לעזרת אחב"י ולבי נמס כדונג לקול ערת קודש הנאנקים והנאנחים, איככה אוכל לראות באברן כמה אלפים נפשות עם ה' כי נפלו בלהט חרב המתהפכת. על כן בכל מקום אשר דברי יגיעו, הרימו קולכם לדבר בצדקה בתוך עם ועדה, אל תתנו רמי לכם אל תחוסו לכבודכם לשים יד לפה, לכל תמצאו עון חלילה, קראו עצרה ואספו נרכות אחר המרכבה ואחר

הממעט וכו', וכל כסף המקובץ הן מעדה ועדה הן מאנשים פרטיים, יוחקו בספר בדפוס זכרון לפני ד', וכולם יעמדו על הברכה.

בטוח אני בכך, אתם רבנים מורי הוראה ורייני צדק, חסידים ואנשי מעשה, גבירים ונדיבי לב די בכל אתר ואתר, אשר שמעו את שמעי ואשר יראת ד' ואהבת בניו נוגע בלבבו, כי ישימו מקום לדברי אלה. וגם אנכי חלילה לי מחדול להתפלל בעדכם אל ד', כי יריק עליכם שפעת טל ברכותיו וימלא אסמיכם ברכה. כנפש המדבר בצדקה ומחכה לתשועת ד' במהרה, יום ג' ט"ו סיון תרכ"ז פה"ק ברארי.

הק' שלמה קלוגר⁽¹⁾

קול קורא לעזרה לבנין ביהכנ"ס בעיר זעקליטשיין בשנת תרנ"ב לפ"ק

ב"ה.

לכבוד הרב הגאון המאוו"ג רבה רעמא, היושב על התורה ועבודה,
וחופף בתורתו להנהיל את בני עמנו הקרושים בעיר רבתא [המבורג]
והגליל . . .

. . . הנה אנחנו החתומים מטה הרופקים על פתחי הישועה, מרשים עצמנו עור הפעם בוא לפניכם הררת יקר מעלת תורתכם הרמה, שיערב חן עתירתנו כמו שפיכת שיח פא"פ ארבר בו לפניכם בקירה והשתחוו' על הזכרת בקשתינו מיום ו' מטות תרנ"א, כפי התעורה של בי רואר הרצוף פה, שיבואו רבנינו אמיתיים משברון לב וראבון נפש קובץ פזורתינו פה עיר הנ"ל, מרולרל מכמה עיירות סביב, ששריפת האש פגעה בם, פנה ביתם אהלם וקנינם, ואנחנו נמלטנו פה לעיר מצער אשר מעולם לא רר ויאהל נצר מטע ישראל בין רשעי נוצרים ההמה, והשית"ב ברוב חסרו, הכמיר רחמי הערלים אכזרים תת לנו יר ומקלט בינותם בלי יחרץ מי מהם לשונו נגדינו בלי ררוף ולחרף הנרכאים, אפס גם לרכך תנחומין מכל משברם וגורלם, ומשכירים רירות גם מוכרים כתים לשבת בחירות עיר מקומם, והשית"ב נתננו עור לחסר בעיני הרעניראנג שר המושל בעצירקס הויפטמאן על בריגיל, שהפקיר עלינו כל נפוץ ממקום זה, אפס התיישב איש על רגלו מקום אחותו, באופן היות לנו בית מרחץ ובית תפלה ונקרא קהילה ישראלי כאחת ערי יושבי ישורון בקאלטאס כפני עצמו.

וכאשר נתגלה לנו ממכתב העתים, מעזבון האשה הצנועה הירועה ע"ה, שיש כיריכם רבנים פארי הזמן, נרבתה לבנין בית הכנסת לקהלות כושלי ברך,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד ו"ד.

שלחנו יהבינו במכתב עתירה, להעניקנו גם אותנו ממעיני הישועה לבנין בית התפלה, שבאופן זה נשאר ישיבת מנוחה תושבת על מקומנו בטח, אשר כזאת בא תחנונינו לפני יקר כבודכם עם מכתב תעודה וקיום מהגמיינדע הערלים דפה אדון בירגעמייסער ומהרב המאזה"ג דק' טארני, ואנחנו יושבים ומחכים עד מה, ציפינו לישועה ואין, ומה היה עלה לתוחלת מומשכה כזאת ימים כבירים, ואם כי יוכל להיות אפשר שמכתב העתים התל בכל שטח פני תבל בדברים אשר לא חמה, מהראוי הי' שישבו משאלות מגמותינו בטעם ודיבורי ממללין מכבוד מכון בית כבודכם, בשאלה ותשובת דבר מה ראינו על ככה היבראות דבר שלא הי' מעולם, לפני כבוד גדולי ארץ סמכין דאורייתא, ואם כנים דברי מכתב העתים, כנשמע, שגם כמה עיירות שמכון שבתם על תלם, שלחו אנרותיהם לפניכם רבנים, ומתאווים עזר לבדק הבית או ליפות בתי מדרשים, ואלו ג"כ הצליחו ועשו פרי, למה נגרע אנחנו המדוכאים מבלתי הקרב קרבן ד' במועדו אשר ונשלמה פרים שפתינו טרם יבוא צמח דוד ישועה כוללת, מלעזור לנו לפינת אבן שתי מקום תפלה ולישאר מנוח רגל על ישיבותינו פה, ומה גם כי מושל הנ"ל הפקיד עלינו בתנאי כפול שבאם לא נזדרזו, אין לנו עוד יותר מוצא דיבור ומצפצף היות כאן געמיינדע קהילה בפני עצמם, באמדם אי' נדיבות לב אחיכם בעזרתכם יושבי כרכים מבצרים ופרוות בשטח המדינות.

ובכן יסלח לנו מעלת כבוד יקר תורתכם עדת נאמנה, אשר יבוא עוד פעם שנית מכתב זכרוננו והיו נקראים לפני המלך מאן מלכי רבנן לעזור לב רחום עלינו כאמור שמה, שנהי' מן המוקדמים ולא מן המאוחרים, כאשר קנינו חלקת שדה שנה העברה לבנין בית הכנסת ונסכפה וגם כלתה נפשינו לצדרי תועלת כמבואר במכתב הראשון, כי הערים סביבותינו שאנו נפלמו מהמה, דים להפקיע את עצמם כנ"ל, ואם כי יבצר עוד מה מהאמנת דברינו הראשונים, הלא מוכשר ופתוח בשאלה וחקירה לכל העדים הנקובים בשם במכתב הראשון להכיר דבר אמת למי החותמת והפתילים, ואם מחסור לפני וועד כבודכם את תעודה מכתב הראשון, יתברר מגמת נפשינו בגודל ההכרח בחקירת תעודה שאלות קול אות האחרון כנאמר.

ובכזאת נשתחוה מרחוק מול הדרת כבודכם הרמה, אשר אנחנו לא מכפילים עתירותינו לקופת הצדקה הנשארה מאשר הי' לעולמים, היות חלילה כתובעים, כי אם בעוד יותר תוחלת מנדרבת לב מהחיים אשר תלמידי חכמים מנהיגים עדת ישורון נקראים חיים, כנאמר ובניהו בן יהודע איש חי, ואיך שייך שקהלות גדולות בני עמנו הקדושים כהאמבורג ואלטונא לא ידחמו לסעד אחיהם המדוכאים למצוה כזאת ע"י מנהיגיהם גדולי ארץ החוסים בצילם. וכל עוד שלא הושב אמתחת שאלתנו עם מכתבי התעודה, אנחנו מקווים שלא יבואו דיקם, ועינינו כלות, חלילה לתוחלת נזכבה הנשכח מדעיון המושכל לגורל המררת ציבור, לזאת אנחנו מחיובים להצלת נפשינו ברשיון דופק על פתחי גדולי ארץ בפרט בימי פורים האלה הנזכרים ונעשים, כי זכירה בלי עשי' אינה פועלת, אפס משלוח מנות

ומתנות וכו' לשמוח גם אנחנו, ולהנחם ברבר מה לישועתינו. ובוה נסיים ואומר שלום, בחודש שמחת ישראל, י"א אדר יום ה' לסדר פ' זכור תרנ"ב.

הק' ניסן כ"ץ שענירער¹

נכר הרב הגאון רשכ"ה מהר"י ז"ל

שהי' אב"ד בק"ק האמבארנ

הק' נתן דוד בהמנוח מ' מאיר זארגניכט

(1) נולד בשנת תר"ך לפ"ק לערך לאביו מו"ה אברהם הכהן שענירער. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר משה יהודה אפטער ראבד"ק טארנא זצ"ל בעמח"ס אמרי משה. בשנת תרנ"א לפ"ק נתמנה לאבד"ק זעקליטשין, ואח"כ נבחר לחד מבי דינא רבא דק"ק קראקא, וסוף ימיו נתקבל לראבד"ק קראקא. הי' מגדולי חסידי באבוב, וכ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד העריצוהו מאור, ושלח אותו כמה פעמים כתור בא"כחו לאסיפות בעניני הכלל. בספר אמרי משה לרבו הנ"ל (ברף ע"ד) הובא ממנו חידו"ת. נפטר ביום ב' רחוק"מ פסח שנת תרצ"ד לפ"ק.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידירינו

הנה"ח מו"ה ישראל שלמה לאנגער נ"י מטארנאטא

בהלקח מאתו אשתו ע"ה

הנה"ח מו"ה משה אלי' ברינגער נ"י

בהלקח מאתו אחותו ע"ה

הנה"ח מו"ה יודל חיים גוטטער נ"י מירושלים עיה"ק

בהלקח מאתו אשתו ע"ה

האברך היקר ר' שלמה צבי טארן נ"י

בהלקח מאתו אמו ע"ה

האברך היקר ר' יהושע האממערמאן נ"י

בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה חיים ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עור שור ושבר בגבולנו, אמן.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

אכתוב לכם כמה הערות ומ"מ בכרמכם הנטוע לרבים.

(א) בקובץ קב"ב דף י"ג, מובא שמצות פדיון הבן ליכא חיוב פרי' על הכי"ד, רק על אביו ועל הבן. — עי' מזה בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' רצ"ה.

(ב) בקובץ קב"ד דף כ"ג, כתב רסילוק מהני אף בדבר שאינו ברשותו. — כבר קרמו בחירושי חתם סופר למס' ב"ב דף מ"ב ד"ה בשקנו.

(ג) שם דף נ"א, העיר על גליון הש"ס במס' גיטין דף מ"א ע"א. — עי' בס' ערך ש"י על מס' גיטין שם.

(ד) שם דף ס"ב, מובא בשם הנועם אלימלך אורות כמה שצריך להזהר ממדת קמצנות, וגם מס' ילקוט אוהב ישראל. — ויש להוסיף שבס' שני מאורות—אור שני (מהגה"ק ר' שמואל קאמינקער), מביא שלא רצה לאכול משחיטת שו"ב שהיה קמצן, ואמר כי הקמצן נקרא נבל אותיות נבלה, וגם בס' אילני דחיי פר' שמיני מובא זה בשמו. ובספר קב הישר פרק כ"ה מביא מעשה פלא אורות קמצן, וכותב שם שהחיצונים הם הבעלים של הקמצן, ויכולים לעשות בו מה שרוצים.

(ה) בקובץ קב"ה דף מ"ו, בתמי' על ספר שושנים לדוד במס' מגילה דף כ' ע"ב. — עי' בשו"ת אהל יהושע ח"א סי' נ"ב שהעיר בזה.

(ו) שם דף מ"ו, התמי' בדברי הפרישה באו"ח סי' ס"ה. — כבר קרמו בספר מי באר מים חיים על מס' ברכות דף כ"ב אות ז' ד"ה עי' שם סי' ס"ה בפרישה, ומיישבו שם.

(ז) בקובץ קל"ז מרור תמיהות וישובים, התמי' על המאור ושמש פ' ויקהל. — גם בספר מנחם משיב נפש פי' כן דברי הגמ' במס' שבת.

(ח) שם דף מ"ה (אות ה'), התמי' על ספר שני מאורות. — י"ל שאין כוונתו שמתו נרב ואביו בשבועות, רק ע"י חטא שחטאו בשבועות ויחזו אלקים, נענשו אח"כ, עי' מדרש רבה פר' אחרי, ופר' בהעלותך, שאצילי בני"י לא נענשו עד מעשה של אש זרה.

(ט) בקובץ קמ"ד מרור תמיהות וישובים, התמי' על המהרש"א סנהדרין דף ק"ח, שכתב שהיו מזכין ומקנטרין דרך היתול את נח על קלקולו, ואמרו לו, אתה הוא תחלת הקלקול כמה שנשמעת כרם. והקשה הא נטיעת הכרם היתה לאחר המבול, וכאן המדובר על אנשי דור המבול, עי' שם. — ומחמת חומר הקושיא י"ל שהכוונה עפ"י רש"י בפר' נח

(פ' כ'), וישע כרם, כשנכנס לתיבה הכנים עמו, „זמורות" ויחורי תאנים, ומקורו ממדרש רבה, וזה שהוכיחם נח היה ז' ימים קודם המבול, עי' שם דף ק"ח, ע"כ השיבו גם אנחנו לא מפנים הכרם שהיא תחלת קלקולך, שלקח זמורות ליטע כרם, ודו"ק.

ועתה אכתוב הערות זוטות:

(א) בספר שובע שמחות עה"ת (מהגאון ר' מנחם מענדיל אבר"ק סטריזוב) פר' לך, כתב דלכך אמר מלך סרום, „תן לי הנפש" והרכוש קח לך, אף שכבר נתייאש מזה, משום „דלארס אין מועיל יאוש כמו לקרקע", ראיתקש לקרקעות וכו' עכת"ד. וזה לכאורה נגד גמרא מפורשת במס' גיטין דף ל"ז, „ל"ח, ל"ט, רמשמע רמועיל יאוש בעבדים, ועי' מס' ב"מ דף ס"א. תוד"ה אלא לאו דגול, לחלק בין קרקע לעבדים. (ועי' מס' ב"ק דף י"ב, ודף קי"ז, מחלוקת אי עברי כמקרקע אי כמשלשלי, ועי' מס' קידושין דף ז' תוד"ה א"כ, דבן חורין לא איתקש לקרקע, רק עבר כנעני). ועי' קצה"ח סי' שע"א כתב אף שיש לחלק בין יאוש סתם ליאוש דגול, מ"מ ביאוש בחזקת מלחמה בוראי מועיל, ואפילו בקרקע. ועי' מס' ב"ב דף מ"ד. תוד"ה רוקא, ועי' לבושי מדרכי על מס' ב"ק סי' מ"ו ר"ה אולם, וראה חזון איש מס' סוכה סי' ק"נ אות כ"ב, וצ"ע.

(ב) בספר צפנת פענח החדש (מהגאון ר' יוסף בר' משה מפרעמיסלא, בהסכמת הגאון בעל סמיכות חכמים) ערך משכן ומקדש אופן הב', חירש ריכולין לקדש אשה בקנין אגב אם האשה נותנת קרקע להבעל והבעל קונה הקרקע, ואגב זה קונה להאשה, לפי שיטת תוס' קידושין דף ז'. ד"ה א"כ, ראשה מקרי משלמין ועי' שם. וזה לכאורה נגד גמרא במס' ב"ק דף י"ב: דאיתא התם אף אם נימא דעברא כמשלמין מ"מ אינו קונה עבר ע"י קרקע בקנין אגב, דשאני בין משלמין דלא ניירי למשלמין דניירי, ולפ"ז גם אם אשה מקרי משלמין, אין הבעל יכול לקנותה בקנין אגב, רק אם נימא דמיירי בציבורין. (ועי' פורת יוסף ב"ק י"ב). לחלק בין שיעבוד לקנין, אף רמצינו דבשיעבוד אין חילוק, מ"מ בקנין בודאי יש חילוק בין משלמין דניירי, ודו"ק). ויש להאריך בזה, ורק להעיר באתי. (ג) הש"ך בחו"מ סי' ל"ב ס"ק ג', הביא דא' לשיטת התוס' ב"ק נ"ו. ד"ה אלא לחבריו, דסוברין דהיכא דאין שליח לדב"ע פטור המשלח אפילו בדיני שמים, מנחש הקרמוני, דאיתא בסנהדרין דף כ"ט דאי הוי שוען הנחש דברדי הרב ודברדי התלמיד דברדי מי שומעין היה פטור, והא גבי נחש דיני שמים היה. ובהגהות אמרי ברוך (מהגאון בעל ברוך טעם) דחה דא' זו וז"ל, ו"ל דשאני גבי נחש שלא ה' על הנחש שם משלח לומר שלוחו של ארם כמותו בדיני שמים, וכי הסתת הנחש היה לכונן שתאכל חוה להנאת עצמו, והנחש היה כיועץ בדבר, וחילק כזה נשמע ממ"ש המ"א בס' ש"ז ס"ק כ"ט, עכ"ל. וצ"ע דברש"י בראשית ג' ט"ו, ד"ה ואיבה אשית, כתב, אתה לא נתכוונת אלא שימות ארם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה וכו' עכ"ל, ומקורו ממס' סוטה דף טו. וא"כ ראיית הש"ך עדיין במקומו עומדת, דלכוונת עצמו נתכוון הנחש, ודו"ק בזה. יירדכם,

נחום מאיר גערמאן

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

אציע בזה לכבוד קהל הקוראים בענינא דיומא, במה שנחלקו הראשונים בענין ביטול חמץ אם די במה שמבטלו בלבד, או צריך להוציא בשפתיו, עלה ברעיוני דבר חדש. רהנה בריש מס' פסחים פירש דש"י, בורקין את החמץ, שלא יעבור עליו בב"י וב"י. והביא הר"ן להקשות על זה, דכיון דקו"ל דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, ואמרו דז"ל הבורק צריך שיבטל, א"כ למה כתב דש"י דהבדיקה היא כדי שלא יעבור בב"י, והא כל יראה ממילא לא יעבור הואיל ומבטל אח"כ. ותירץ הר"ן דמדאורייתא בחד מינייהו סגי או בבדיקה או בביטול, ואם ברק א"צ לבטל מן התורה, ושפיר כתב דש"י דבדיקה אתי כדי שלא יעבור בב"י, דמיירי לפני הביטול.

והנה איתא במס' שבועות (כ"ו ע"ב) אמר שמואל גמך בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים, ועיי"ש דרך בתרומת מלאכת המשכן ובקדשים סגי בגמך בלבו דכתיב כל נדיב לב, אבל לא ילפינן מהתם למקום אחר דהוי תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד וכו'.

ומעתה ו"ל כשלא ברק עדיין אלא ביטל בלבד, שאז הביטול הוא מדאורייתא, אז לא סגי בביטול בלבד, אלא צריך שיאמר בפה כל חמירא, וכדאי' במס' שבועות הנ"ל דהתורה הקפידה להוציא בשפתיו ולא סגי בגמך בלבד, אבל כשמבטל את החמץ לאחר שכבר ברק,

שאו כבר אינו עובר בכ"י מדאורייתא, ורק מדרבנן צריך שיבטל, שפיר סני בהשבתה בלב, וא"צ לומר בפה כל חמירא. ובוה יתיישבו כמה סתירות בענין זה. החותם בברכת חג כשר ושמה,

יעקב צבי זיענער
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

בקונטרס קמ"ג בחידושי של הרה"ג ר' יעקב שור ז"ל אבר"ק קיטוב על מסכת תענית, כותב רמז נאה, כי הדי' מפתחות שהם ביד הקב"ה שלא נמסרו לשליח, כולם נרמזו במלת מפתח, שהוא נוטריקון מ'טר פ'רנסה ת'חיה ח'יה. — הנה כיוון בזה לדברי רבינו הטור שכבר קדמו בזה באורח חיים סי' קי"ד.

והנה בעוד עטי בירי אציע לפני הקוראים איזה דקדוקים ברברי רש"י עה"ת. (א) בפרשת וישב בד"ה ויבא שכמה, פרש"י מקום מוכן לפרעניות שם קלקלו השבטים שם ענו את דינה שם נחלקה מלכות בית דוד. — ולכאורה חושבם שלא כסדרן, ראה מעשה דינה קודמת. ובאמת במקור דברי רש"י, בסנהדרין (דף ק"ב.), וגם במדרש תנחומא, נחשבים כסדרן, עיי"ש. [מה שמסומן ברוב החומשים סוטה דף י"א. הוא טעות, רזה שייך לדברי רש"י למעלה מזה, עצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, דוק ותשכח].

ואולי רש"י בתור „מפרש" נקט מקודם מה שנוגע בפירוש המקרא שלפניו, ואינו מקפיד על מוקדם ומאוחר, ואח"כ מביא מה שאירע עוד שם כסדרן.

(ב) בפרשת תרומה בד"ה ולקטרת הסמים, פרש"י שהיו מקטירין בכל ערב ובקר כמו שמפורש בואתה תצוה. ולכאורה הול"ל בכל בקר וערב וכמ"ש הסדר בפ' תצוה, והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה, ואח"כ כתיב, ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני ד' לדרתיכם. (ועוד, רבקדישם הלילה הולך אחר היום).

והנה על דיוק זה השיב לי ידידי הרה"ח בנש"ק ר' שמחה רובין נ"י, עפ"י המשנה במנחות דף מ"ט. ראין מחנכין את מזבח הזהב אלא בקטורת הסמים של בין הערבים, (ובגמרא דף נ'). אף דאיכא מ"ד בקטרת הסמים של שחר, קאמר שם אב"י דמסתברא כמ"ד של בין הערבים, וכן גפסס להלכה ברמב"ם פ"ג מהל' תמידין ומוספין הלכה א'). ולפ"י עולין דברי רש"י כסדרן וכהלכתן.

ואסיים בברכת הטוב על כרמכם הטוב המוציא יינה של תורה הטוב והמטיב.

ידידכם,

משה וואלף ראזענבערג
ברוקלין, ניו יארק

ואלה יעמדו על הכרחה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן יחיאל הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש הלברשטאם נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ארי' ליב פארטגאנג נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה אשר ראובן פרנס נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכר
להאברך היקר ר' דוד אלי' ווייספעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד שמואל גראוס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יוסף ליפשיץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יחיאל גרשון הלוי ווייספעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק שמואל ריינהאלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מאיר דוב קלעפנער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה הכהן פישער נ"י מלונדון להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום ר'אנקאנא נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שמואל שמעלקא גריפעל נ"י מבני ברק להולדת הנכר
להאברך היקר ר' שרגא אריאל נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאוי"ט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלעזר אלימלך באקאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון הכהן ווייס נ"י ממאנשריאל להולדת הבת
להאברך היקר ר' זאב חיים הלוי האראוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהודה קאפציעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק בענעש נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה יהודה הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' רפאל גארדאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמחה פנחס שטראהלי נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבווע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה ארי' שיינבאך נ"י מבני ברק ולחותנו הנה"ח מו"ה נחמ' שעהנגוט נ"י מבני ברק לאירוסים בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר מרדכי ראובן נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח מו"ה חיים מאנדלבוים נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אהרן דניאל מיללער נ"י לאירוסים בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר צבי יהודה ליבוש נ"י תלמיד ישיבתנו

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

קובץ חורף = 15 דאלער לשנה

קובץ אביב = 20 דאלער לשנה

קובץ קיץ = 700 פראנק לשנה

קובץ חורף = 10 פונט לשנה

קובץ אביב = כדואר הנ"ל 25 דאלער לשנה

כדואר אויך 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4806

גרס ברוס פרינט דאזיס גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

תרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידות א
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט"ו קונטרס ו' (קמ"ז) אייר-סיון תשנ"ב

יוצא לאור ע"י תלמיד

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת קרח כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

חידושים נחמדים הגאון ר' ישראל לופשיץ אבד"ק קליווא זצ"ל ז
 בדיון כתיבת שם הערך בגט הגאון ר' יואב אבד"ק סאנשוב זצ"ל י
 בענין הנ"ל הגאון ר' דוב בער שפירא אבד"ק בארדיוב זצ"ל יג
 במס' כ"ק דף ע"א הנה"ק ר' מנחם מענדל פאנעט אבד"ק רעעש זצ"ל טו
 בדיון עד אחד, ובדיון חציצה הגאון ר' חיים רייטשמן אבד"ק קעלין זצ"ל יז
 גליון ספר דברי חיים (מקראות) הגאון מהרש"ם אבד"ק בדעזאן זצ"ל כ

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון ר' מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל כג
 מכתב מהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל כד

מדור זכרון לאחרונים

בענין שאלה באורים ותומים חג"ר נחום ברוך גינזבורג אבד"ק יאנאווא הי"ד כה
 בענין הנ"ל חג"ר עזרא אלטשולער אבד"ק וויינוטא ז"ל כו
 הערות קצרות חג"ר יחיאל יוסף בוקסבוים רומ"ץ בנאלאנטא הי"ד כח

מדור פלפול והלכה

בדיון דקדון בעין שגנב הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א לא
 בענין נרות המנוחה הרב יעקב חיים סופר שליט"א לח
 מחיוב ראומן שהקדימו לשכרו ר' יוסף יצחק פרנס ז"י מד

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת נ

מדורת עוררת וסמיכות

כתב „מורינו" בי דינא דכה דק"ק פראג זצ"ל נב
 כתב „קבלה" הגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטאניסלאב זצ"ל נג

זכור ימות עולם

קשר שידוכין של בתו של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל נד
 מכתבים אל המערכת נה
 צילומי כתבי קודש ס
 ברכות והודאות סא

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1992

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות**

**אבי הנה"ח מו"ה אברהם כמו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק**

**אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק**

תהיינה נשמותיהם צרורות כצנור החיים

**הונצח ע"י בנם,
שבתי ישעי' הלוי שטורם**

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת קרח

במס' סנהדרין (דף ק"ו ע"א) אמר רבא מאי רכתיב שמש ירח עמד זבולה, מלמר שעלו שמש וירח לזבול ואמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא. הנה המאמר הזה אומר דרשוני, כי למה נתעברו השמש והירח על דוב לא להם, וכי מה איכפת להו אם יעשה דין לבן עמרם מקרח ועדתו אם לאו, עד שבשביל זה רצו לשנות חוקם.

וכדי לבא אל הביאור נקרים מה שאמרו חכמו"ל במדרש עה"פ בוקר ויודע ד' את אשר לו, אמר להם משה, גבולות חלק הקב"ה בעולמו, שנאמר ויהי ערב ויהי בוקר ויברל אלקים בין האור ובין החושך, וכן הבריל אהרן שנאמר ויברל אהרן להקרישו בקרש הקרשים, אם יכולים אתם לערב אותה הברלה שהבריל בין האור ובין החושך, אתם יכולים לבטל את זה, לכך אמר להם בוקר ויודע ד' את אשר לו ואת הקרוש והקריב אליו, ע"כ. ויש להבין מהו ענין ההברלה בין אור ובין החושך להא דהוברל אהרן להקרישו. אמנם דברי תורה עניים וסתומים במקום זה, ועשירים ומפורשים בזה"ק בפרשתינו עה"פ בוקר ויודע ד', וז"ל, אמאי בוקר וכו' אמר משה בוקר רכדון כתרנא דכהנא אתער בעלמא אי אתון כהנא הא בוקר פלחו עבודה רבוקר וכו', ולית מאן דאבחיין מלה אלא בוקר, אי תתחזון לאשתארא בסטר דינא, בוקר לא סביל לכו, רהא לאו זימני' הוא, ואי תתחזון לאשתארא בחסד, הא זמני' הוא ותשתארוני גבי' ויקבל לכו וכו' יעו"ש. וכן הוא בזה"ק בריש פרשתן וז"ל, אורייתא איהי חילא דימינא כמה ראת אמר מימינו אש דת למו (דברים ל"ג), ושמאלא אתכליל בימינא, מאן דעביד ימינא שמאלא ושמאלא ימינא הא איהו כאלו חרב עלמא, ת"ח אהרן ימינא, ליואי שמאלא, קרח בעי למעבר חליפא דימינא לשמאלא, ובגין כך אתענש, ע"כ. והענין מבואר בספה"ק, כי הכהנים הם מסטרא דחסד, כמאה"כ תומיך ואוריך לאיש חסיריך (דברים ל"ג), והם תלויים בימינו של הקב"ה, ולוים שורשם במדת הדין בכחי' גבורות, והם בשמאלו של הקב"ה, ולכן הלויים שהם מצד הרין צריכים להיות נכנעים לפני הכהנים שהם מצד החסד שהכהנים ימשלו עליהם, כי החסד שהוא יד ימין יש לה ממשלה ומעלה יתירה על יד שמאל, וכמאה"כ ימין ד' רוממה, וקרח שהי' לוי דהיינו מצד שמאל וביקש למשול על הכהנים, בזה רצה להפך סדרי בראשית, ולכך נענש.

וזהו שאמרו חכמו"ל במדרש הנ"ל, אמר להם משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו אם אתם יכולים לחפוך בוקר לערב, אתם יכולים לבטל את זה, שנאמר ויהי ערב ויהי בוקר ויברל אלקים בין האור ובין החושך, וכן ויברל אהרן להקרישו, כלו', כמו שאין יכולים להפוך בוקר דהיינו מדת החסד, לערב שהוא בחי' הרין, שתהי' מדת החסד כפופה ח"ו תחת מדת הרין, כי עולם חסד יכנה (תהלים פ"ט),

וכאומרם ז"ל עה"פ בראשית ברא אלקים, שבתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין והיינו דכתיב ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים, כן לא תוכלו לבטל את כהונתו של אהרן, כי מן ההכרח שיהי' אהרן הכהן הנדול מאחיו, מאחר שהוא מצד החסד, ואתם שהנכם מצד מדת הדין תהיו נכנעים וכפופים אליו, כדי שתתנבר מדת החסד על מדת הדין.

ובזה יתבאר טענת קרח שטען ואמר, רב לכם בני לוי כי כל העדה כולם קדושים ומרוע תתנשאו על קהל ר', דהנה הטעם שאי אפשר לעולם להתקיים עפ"י מדת הדין הוא מצד מיעוט זכותים שכירי בני אדם, אבל בצדיקים גם שורת הדין נותן שיתקיים העולם, שהרי הם יסודי תבל ועמודי העולם שבנינם נברא כל העולם כולו, וכאומרם ז"ל במס' ברכות (דף י"ז ע"ב) עה"פ שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקת, שכל העולם כולו נזונים בצדקה והם נזונים בורוע. וזה הי' טענת קרח, כל העדה כולם קדושים, והיינו שכולם צדיקים, וא"כ שפיר יכול העולם להתנהג על פי מדת הדין, וא"כ מדוע תתנשאו על קהל ר'.

אולם באמת לא צדקו רבריו כלל ומטה בזה, שהרי אמרו חכמ"ל (יומא ל"ח ע"ב) ראה הקב"ה שצדיקים מועטין הן, וגם אמרו רז"ל (סוכה מ"ה ע"ב) ראיתי בני עלי' והמה מועטין, ורק לעתיד לבא כשיקוים הפסוק ומלאה הארץ דעה את ד', אז יהי' מקום לדברי קרח, וכנודע מדברי הארז"ל דס"ת של צד"ק כתמיר יפר"ח הם אותיות קר"ח, להורות שלעתיד לבוא יפרח צדקתו, כי אז יתקיים מקרא שנאמר (זכרי' י"ד) והי' לעת ערב יהי' אור, ולא יהי' הברל בין האור ובין החושך, כי כל הגבורות יתבערו מן העולם, וכמבואר ברמב"ן (פ' בשלח) עה"פ ור' הולך לפניו יומם, כי לעתיד לבא תתעלה מדת הדין ברחמים, ור' הולך לפניו בשם המיוחד, ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה, כי הכל תהי' במדת הרחמים מיוחדת יעו"ש, אבל לעת עתה שלא הנענו עריין לעולם התיקון, מן ההכרח שהלויים שהם מצד מדת הדין יהיו נכנעים לפני הכהנים הבאים מסטרא דחסד, רונמת השמש והירח, שהשמש מאיר ביום שאז שולטת מדת החסד בעולם, וירח בלילה שאז מדת הדין מתוחה בעולם, ואין אחד נכנס לתחומו של חבירו, ועוד יותר מזה, שהלבנה נכנעת לפני השמש ומקבלת אורה והשפעתה מן השמש, וכידוע שהלבנה אין לה אור מצד עצמה רק מה שמקבלת מן השמש, וזה בא להורות שמדת הדין צריכה להיות נכנעת וכפופה תחת רשות מדת החסד.

ובזה יתבאר היטב מאמר הגמרא הנ"ל, ראמרו שמש וירח אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא, והוינן בה, מה ראו שמש וירח דוקא לכנוס לריב זה, ותו יל"ד על אומרם, אם אתה עושה דין לבן עמרם, דיותר צורך הלשון אם אתה עושה דין לקרח. אכן לדרכנו אתי שפיר, לפי שקרח הי' משבט לוי שהוא מצד הדין ורצה לכנוס לתחומו של אהרן שהי' כהן שהוא מצד החסד, א"כ רצה בזה שיתנהג העולם במדת הדין, וזהו היפך הנהגת השמש והירח כנ"ל, לכן אמרו רייקא השמש והירח, אם אתה עושה דין לבן עמרם, כל' שתעשה ותתקן את

מדת הדין שתהא כפופה למדת החסד, כהוראת בן עמרם, שיהי' אהרן הכהן גדול, ויתקיים הפסוק ויברל אהרן להקדישו, אז נצא גם אנחנו כמו שאנו מורגלים מקרמת רנא, שהשמש שהוא מצר החסד מאיר על הארץ ביום, והירח שהוא מצר הדין מאיר בלילה, והכל לפי התחומין והגבולין שנברלו מאז ומקדם בששת ימי בראשית, השמש לממשלת היום ואת הלבנה לממשלת הלילה, ובאופן שהלבנה מקבלת אורה מכח השפעתה וזהרה של החמה, ואם לאו, בע"כ לא נצא, כי זהו נגד רצונו ית"ש מתחלת הבריאה שמדת הדין תשלוט ח"ו בעולם, שאין העולם מתקיים רק ע"י שיתוף מדת הדין עם מדת הרחמים.

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי כבוד ובלב מלא שמחה וחרוה
נשגד בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
מול הדרת קודש

עמרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלברשטאם שליט"א

ולנכדו הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א

לרגלי שמחת נישואי נכדתם־בתו תחי'

עב"ג

הרב מו"ה צבי הירש ראבינאוויטש שליט"א

ויה"ר שהזווג יעלה יפה לבנין ערי עד

ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות

עם שמחה ונחת לכולנו, אכ"ר.

המערכת

חידושים נחמדים

מהגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא זצ"ל¹

גמרא דבבא מציעא דף ע"א, אמר ר' יוסי בא וראה סמיות עיניהם של מלוי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו, והם מביאין עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה כפר באלקי ישראל. וקשה דמה זה סמיות עינים, דזה לא שייך אלא במתכוין לעשות מעשה להרויח ונוטלים ממנו גם מה שבידו כמו בעפרון, ותו קשה דרש"י פי' וזה מביא לבלר כו' וכותבים פלוני היינו המלוה, דאין לו שחר.

ונ"ל דאיתא בתשו' נחלת שבעה סי' ס"ו הטעם דהקורא לחבירו רשע יורד עמו עד לחייו, ופי' רש"י דיוורד לאומנתו ולוקח פרנסתו משום דכתיב כי ימוך אחיך וגו' והחזקת ידו, ורשע לאו אחיך הוא, ולכך מרה כנגד מדה, הוא רוצה למעט פרנסתו לפיכך גם הוא יורד עמו עד לחייו. והנה איתא בגמ' דכ"מ (דף ל"ה ע"א) דמקשה מאי שנא לזה דמהימן למלוה ומלוה לא מהימן ללוה, ומתרץ לזה מקיים במלוה תומת ישרים תנחם, ומלוה מקיים בלוה וסלף בוגדים ישרם. והנה בריבית ג"כ כתיב אחיך, כי ימוך אחיך וגו', ולאחיק לא תשיך, וא"כ הלוקח ריבית מישראל, צ"ל דס"ל מדרוצרך להלוות ממנו ררשע הוא (וכן אי' בתשו' מהר"ם מרוטנבורג, דיותר להלוות למשומד בריבית דלאו אחיך הוא, ולא כמר שלו' גאון, עכ"ל), ומיקיים ב' וסלף בוגדים ישרם, ומרשע מותר ליקח ריבית, וא"כ אם מחזיק להלוה רשע, ניתן לו רשות לירד לאומנתו ופרנסתו, כמ"ש בתשו' נחלת שבעה הנ"ל.

ובזה יובן דאמר ר' יוסי בא וראה סמיות עיניהם כו', ר"ל דמלויס טועים בעצמם דלוקחים הריבית, שהרי אדם הקורא לחבירו רשע יורד עמו עד לחייו, וע"כ צ"ל הטעם דנחלת שבעה, וזה, כלומר המלוה מביא עדים וכו' וכותבין וחותמין פלוני, והיינו הלוה, כפר באלקי ישראל, כלומר דע"כ דמחזיקו ללוה לרשע, מדלוקח ריבית ממנו, וא"כ ניתן לו רשות לירד עמו עד לחייו ליקח פרנסתו, והוי סמיות עינים, לפעמים הוא לוקח ריבית דבר מועט, ונותן ללוה רשות לירד לחייו ליקח כל פרנסתו, והוי שפיר סמיות עינים כמו בעפרון, וק"ל. ועפ"ז מתורג' ג"כ מה דקשה לכאורה מה דאיתא שם דמלוי בריבית נכסיהן מתמוטטין, הלא מקרא מלא כתוב ביחזקאל, בנשך נתן כו' חי לא יחי, דדרשינן מיני' שם, דאינו עומד בתחיית המתים, וכי תרי דינים אתעביד במלוי בריבית ולקתה מרת הדין, אמנם ע"פ מש"ל יתורץ היטב, דהנה המלוה תרתי עביר, חדא דמחזיקו לרשע, וגם לוקח ריבית, והנה על הריבית חי לא יחי, ועל דמחזיקו לרשע, ניתן לו רשות לירד לחייו, ואם אינו יורד, נכסיו מתמוטטין ממילא, וק"ל.

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ט' עמור ח'. — חידושים הללו הועתקו מכתי"ק המונח באוצרו הטוב של ירידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ר'.

נמרא רזבחים (ק"ב ע"א) מי ראה ננע מרים, אילימא משה זר הי' אילימא אהרן קרוב הי'. ומקשים דלימא בקיצור, אילימא משה ואהרן קרובים היו. — ונ"ל דאיתא במשנה רננעים (ריש פרק ג') כהן שאינו בקי בננעים החכם רואה הננע ואומר לכהן אמור טמא או שחור, וכן איתא בספרי, דכתיב על פי אהרן, נמצא אעפ"י דכתבה התורה דכהן רואה הננע, אעפ"כ יש תיקון ע"י חכם וכו"ל, וא"כ לפי זה יש לומר נמי, דאם אין כהן אחר אלא הקרוב, החכם רואה הננע ואומר אמור טמא או שחור. והנה קיי"ל ברין, ראין מורין הלכה בפני רבו דיכול התלמיד לומר לרבו כך לימדתנו רבינו, וגם הנה אם אומר החכם אמור טמא או שחור, הוי הוראה.

ובזה מתורץ הנמרא הנ"ל, דאי אמר בקיצור, משה ואהרן קרובים היו, הוי אמינא דגם משה הי' כהן, וא"כ הי' הוי אמינא לומר דמשה רואה הננע ע"י החכם, ומיירי באמר לו כך לימדתנו רבינו, אבל אי משה זר הי', וע"כ דאהרן ראה הננע, וא"כ מי הי' החכם, אילימא אחר, הא הוי מורה בפני רבו, רמשה רבן של כל ישראל, ואם תאמר ע"י משה, קרוב הי', ורו"ק.

ביומא דף כ"ב, אמר ר' נהילאי בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור מתעשר, מעיקרא כתיב ויפקדם בבזק ולבסוף כתיב ויפקדם בשלאים, ודילמא מדירדהו, א"כ מאי רבנותא. ומקשים, מאי מתרץ א"כ מאי רבנותא, דהא לעיל מינה יליף ר' יצחק מהא דכתיב ויפקדם בשלאים דאסור למנות את ישראל, וא"כ פריך שפיר ודלמא מדירדהו, ואין לדחות קושיא זו, רא"כ מאי רבנותא, ד"ל באמת אין רבנותא, אלא דאתי לאשמעינן בזה דאסור למנות ישראל. ותו קשה על ר' נהילאי דאמר מעיקרא כתיב ויפקדם בבזק כו', א"כ משמע דס"ל דבזק לשון מיבזק הוא, ולא שמא דמתא, והא לעיל מינה דחי ילפותא זו, דר' יצחק יליף מעיקרא דאסור למנות ישראל מדכתיב ויפקדם בבזק, ואתקף רב אשי ורלמא שמא דמתא, ומתרץ ר' יצחק אלא מהכא דכתיב ויפקדם בשלאים, וא"כ האיך קאמר ר' נהילאי מעיקרא כתיב ויפקדם בבזק רמשמע דס"ל דבזק הוא מיבזק.

ונ"ל דקושיא חרא יתי' פרוקא לאירך, רהנה יש להקשות לפי מה דיליף לעיל במסקנא דאסור למנות מרכתיב ויפקדם בשלאים, ובזק הוא שמא דמתא, א"כ קשה למה פעם מקפיד הקרא על מקום המנין ולא על דבר שמנו בו, ופעם מקפיד על דבר שמנו בו, ולא על מקום המנין, ועל כרחין לומר, דבמה דיליף במסקנא דאסור למנות מויפקדם בשלאים, לא נאיד מהילפותא קמיייתא דיליף מבזק, וח"ק אלא מהכא וכו', כלומר דמהכא מוכח דבזק הוא מיבזק ולא מתא, דכתיב ויפקדם בשלאים, א"כ ע"כ מוכח דגם בזק הוא מיבזק, דאי מתא, א"כ קשה כנ"ל למה בבזק כתיב מקום המנין, ובשלאים כתיב דבר שמנו בו, אלא וראי דגם בזק הוא

פירושו מיבזק, והיינו ג"כ דבר שמנו בו. אך קשה א"כ למה לי תרי לימודים ראסור למנות, בזק ושלמים, דלכתוב שלמים לחוד ונילף מהתם, וי"ל דאי הוי כתיב בשלמים לחוד לא הוי מצי למילף מינה אלא ראסור למנות ישראל, ושלמים הוי אמינא היינו שלמים דידהו ולא הוה ילפינן מינה דהמתמנה פרנס מיד מתעשר, ולכן כרי למילף נמי האי ילפותא, כתיב נמי בזק, וא"כ מוכח דמיד נתעשר, דאי להורות ראסור למנות ישראל לחוד, ליכתב שלמים לחוד.

ובזה אתי שפיר הא דאמר ר' נהילאי כיון שנתמנה כו', דמעיקרא כתיב ויפקדם בבזק ולבסוף כתיב ויפקדם בשלמים, א"כ מוכח דגם בזק הוא מיבזק, דאי בזק הוא שם מתא, א"כ קשה למה פעם מקפיד הקרא על מקום המנין כו' וכנ"ל, וא"כ איפוא מוכח נמי דמיד מתעשר, דאל"כ לכתוב שלמים לחוד וכנ"ל, ועל זה מפרש ואתי ר' נהילאי, רעל כרחק לומר כן, ראי לא, ודילמא מרידהו ולאשמעינן הא ראסור למנות ישראל לחוד, א"כ מאי רבותא, וא"ת למילף הא ראסור למנות ישראל, א"כ למה לי תו ויפקדם בבזק, אלא ודאי דאשמעינן נמי מיד מתעשר, והאי ודלמא מרידהו א"כ מאי רבותא, הכל הוא דברי ר' נהילאי, ודוק.

הרמב"ם פרק כ' מהל' איסורי ביאה [הלכה י"א] כתב, ב' שבאו למדינה, זה אומר אני כהן וחברי כהן וזה אומר אני כהן וחברי כהן, אעפ"י שנראין כגומלין זה לזה, הרי אלו נאמנין ושניהם בחזקת כהנים, ע"כ. והיינו דפסק כת"ק דר' יהודה בפרק האשה שנתארמלה (דף כ"ג ע"ב). והנה בפרק י"ב מהל' מעשר כתב הרמב"ם, החמרים שנכנסו לעיר ואמר אחד מהם פירות שלי אינם מתוקנים ופירות חברי מתוקנים אינו נאמן שמא קנוניא עשו ביניהם, ע"כ. והיינו כר' יהודה דאמר הכי ולא כת"ק דאמר אינו נאמן. והנה שם רמי ר' יהודה אד' יהודה אהררי, וכן רמי רבנן ארבנן אהררי, ומתרץ דבא שם, ר' יהודה אד' יהודה לא קשיא בדמאי הקילו, ורבנן ארבנן לא קשיא כדרב חמא כשכלי אומנתו בידו, ועיין שם רש"י ותוס' לשיטת ר"ח, וא"כ הו"ל להרמב"ם לכתוב במעשר, כשכלי אומנתו בידו, אי פסק כרבנן דר' יהודה, ואי ס"ל כפי' ר"ח, הו"ל לכתוב בהל' איסורי ביאה כן. והכסף משנה תירץ, דהרמב"ם ס"ל לעיקר כתירווצא איבעית אימא במעלין מתרומה ליוחסין קמפלגי, והוא בלתי מוכן, דהא גם להאי תירווצא לא נאיר לומר אליבא דרבנן דר' יהודה, דמיירי בשכלי אומנתו בידו, וכמ"ש התוס' שם ד"ה ואיבעית אימא.

ולי נראה, דהא איכא למידק שם בסוגיא, דמצינו דרב ואבבי לא מתרצים אלא הרומיא דר' יהודה אהררי, ולא הרומיא דרבנן אהררי, אלא דבא מהדר לשנויי נם הרומיא דרבנן אהררי כשכלי אומנתו בידו, ולא לחנם הוא, אמנם כן נ"ל, דסברת רב ואבבי רומיא דרבנן לא אלים כ"כ, משום די"ל אע"ג דרבנן אית להו דלא חיישינן לקנוניא בכהן, מ"מ במעשר חיישינן לקנוניא, משום

ראל"כ למה לי' למימר שלי אינו מתוקן, אלא ודאי דרמאות איכא, מרלא אמר שלי ושל חברי מתוקן, משא"כ בכהן דאמר אני וחברי כהן, ודאי קושטא דמילתא הכי הוא ונאמן אחברי', לכן נאמנים, אבל דר' יהורא אדר' יהורא קשיא, רהא כ"ש הוא, ומה כמעשר נאמנין, כל שכן בכהן, ולזה לא מתרצים אלא הרומיא דר' יהורא, ולרירהו לרבנן לא צריכין אנו לתירוצא דכלי אומנתו בידו, אלא לרבא, והוא יחידאי נגד רב ואבוי. ונ"ל דזהו סברת הרמב"ם, ופסק בהל' איסורי ביאה ובהל' מעשר כרבנן דר' יהורא, ודו"ק.

בענין כתיבת שם העיר בגט

מהגאון מוה"ר יואב אבד"ק סאנזוב זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ו' עש"ק י"ז מרחשון תק"ע לפ"ק סאנזאב.

שלום להרב המופלא ומופלג מוהר"ר דוב בער נ"י⁽²⁾.

מה ששאל מעלתו לחוות דעתי ע"ד הגט שמסיר, שנכתב בארטיפהא דמתקריא בארדיאב. הנה הוא שלא כדין המבואר ברמ"א סי' קכ"ח ס"נ רכותבין תחילה שם ישראל, ומתקריא על שם דגוים. ומכותלי דרבי מעלתו ניכר שהשם שהוא בלשון לטיין, באקמן שלהם ובקונטראקטן, הוא העיקר, וכבר רחה זה מהרי"ק שאלה ק"ו בשתי ידיים, וכן בקראקא ופוזנא כותבין שם רישאל תחילה, ועל שם דגוים מתקריא.

ומעתה יש לעיין אם גט זה שמסיר מעלתו כשר בדיעבד. ונראה דרמי למ"ש המחבר בס' קכ"ט ס"ב וז"ל, אבל אם שני השמות כתובים בפירוש, אין הפרש בין שכותב זה ראשון או זה עכ"ל, והא דלא הגיה הרמ"א רצדיך לכתוב תחילה שם העיקר, ומתקריא על שם הטפל, היינו משום דלהרמ"א נמי אין קפידא בדיעבד, והמחבר נמי י"ל דר"ל בדיעבד שנכתב, כמו שהתחיל המחבר וכתב אם ב' השמות כתובין בפירוש, דמשמע בדיעבד שנכתב. ויותר נראה, דבלשון המחבר צ"ל בין שכתב בלא ו' אחר הכ"ף, ולפ"ז בין להמחבר בין להרמ"א בדיעבד שנכתב הגט, אפילו עריין לא ניתן, כשר ליתנו לכתחילה, עכ"פ כדלא אפשר להשיג גט אחר.

אך אין זה מוסכם, ומקור הדין נובע מש"ס דגיטין דף ל"ד ע"ב, דגרסינן ההוא דהוו קרו לה מרים ופורתא שרה, אמרי נהרדעי מרים וכל שום שיש לה ולא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ח' עמוד י"א. — תשובה זו, והבאה אחרי', הועתקו מכתיו"ק והגיע אלינו מאת הרבני הנכבד ותיק וחסיד בנש"ק מו"ה משה פאריס נ"י מקרית יואל במאנראו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.
(2) הוא הגאון מוה"ר דוב בער שפירא אבד"ק בארדיאב זצ"ל.

שרה וכל שום שיש לה, דלר"ת שהביאו תוס' שם ד"ה וכ"ש, ה"ק מרים דמתקריא שרה ולא שרה דמתקריא מרים, דאפילו כשכותב כל השמות בפירושו צריך לכתוב תחילה שם העיקר ומתקריא על שם הטפל, והיינו לכתחילה, אבל אין מבואר אם לר"ת פוסל דיעבד. ונחלקו בזה, דכתשובת הריב"ש סי' מ"ג, ותשובת מהר"א ששון סי' ל', מבואר דגם לר"ת אין בזה פסול בדיעבד, אבל בתשובת הראנ"ח ח"א סי' ל"ג מבואר דלר"ת מיפסל בדיעבד. וראיתי בספר גט פשוט סי' קכ"ט ס"ק י"ג שכתב, דמהרש"א בחדושו לניסין שם מבואר דלר"ת מיפסל בדיעבד.

ולענין הלכה כתב בספר גט פשוט בשם הר"י קואיירו, דיש להכשיר דיעבד מכח ס"ס, שמא הלכה כבה"ג רהק דמרים ושרה מיירי בוכל שום, ואת"ל כר"ת דמיירי במתקריא, אכתי שמא כהריב"ש דגם לר"ת כשר בדיעבד. והרב מו' שמחה ז"ל דוחה ס"ס זו, דהשלמי גבורים בשם ריא"ז כתב דבספק פסק הגאונים לא שייך היתר ס"ס, וכ"ש כשהספק הוא שלא ידענו דעת הפוסקים, דהוי ספק חסרון ידיעה. אך זה אינו, דסוגיא דעלמא להתיר מכח ס"ס בפלוגתא דרבוותא אפילו באיסור אשת איש דאורייתא, וכ"ש כאן דגם להפוסלין הוי רק מדרבנן משום לעז, עכ"ד הגט פשוט.

והנה הדבר ידוע דהגט פשוט שהי' מחכמי הספרדים, דסוגי' דעלמא בין גדולי הספרדים להתיר א"א מכח ס"ס, אבל חכמי המדינות שאנו נמשכים אחריהם, בקושי גדול שמצטרפין היתר ס"ס לסניף בעלמא, מפני שסוברים כדעה זו דלא מהני ס"ס היכא דאתחזק איסורא. ובפרט ס"ס שהוא רק מכח חלוקי דיעות, מאנו בו כמה גדולים, ומכ"ש ס"ס כזה שהוא מפני שלא ידענו איך הוא דעת ר"ת, הסכימו שאין לצרפו לס"ס. וז"ל החכם צבי שאלה קל"ה, רבו כמו רבו ספיקות וס"ס שאפשר לספק בנ"ד מחמת שינוי הדיעות וחלוקי הסברות הנמצאים בפוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל, הלא לנגד עינינו שורש גדול השרשנו חז"ל, כל ספק חסרון ידיעה אינו נכנס בגדר ספק, והרב הראנ"ח ז"ל סי' נ"ב כתב וז"ל, ואפילו הי' ספק בעלמא, מספק ראוי לנו להחמיר, ואף כי רבו הספיקות כמ"ש, יש לגמגם ממ"ש המרדכי פרק החולץ סי' כ"א, שלא בכל ס"ס בדאורייתא או בספק דרבנן ניתן רשות להקל, שיש כמה מקומות שאף בס"ס ובסדר החמירו, ועוד שכ' בהג"ה אלפסי בשם ריא"ז שבספק פסקי הגאונים לא שייך לומר ס"ס, וכ"ש כשהספק הוא מחמת שלא ידענו דעת הפוסקים איך הוא כו', וידענו כמה רב גוברי' ז"ל, ואם הוא ז"ל החמיר ביבמה לשוק שהוא איסור לאו, אנן מה נימא באיסור א"א החמור, עכ"ל החכם צבי. הא קמן כמה קליש היתר ס"ס בנידון דידן, ואין מספיק כלל, מטעמים הנ"ל. ובאמת מ"ש הגט פשוט דסוגי' דעלמא להקל מכח ס"ס בפלוגתא דרבוותא, אין מספיק אפילו באותן מקומות דסוגי' דעלמא הוא כן, דמ"מ מנ"ל להגט פשוט דסוגי' דעלמא הוי גם ככה"ג שהספק הוא איך סובר ר"ת, די"ל דהוי ספק חסרון ידיעה כמ"ש הראנ"ח והרב מ' שמחה שהביא הגט פשוט.

אך מ"מ נלע"ר להקל בנ"ר מכח ר' טעמים. א) כיון דגוף החומרא לא הוי אלא מדרבנן משום לעז כמ"ש לעיל בשם הגט פשוט, ו"ל דמועיל ס"ס בכל ענין, וכ"כ בשו"ת פנים מאירות ח"ג שאלה ק', דלפעמים מקילין באיסור דרבנן משום ס"ס אף דלא הוי ס"ס מעליא, וכח"ג כתב הב"ש ב' ס"ק י"ד אליבא דרש"י בפ' קמא ע"ש. ב) כיון דיש ראשונים המקילין בכתב ב' השמות בפ', אפילו כתב תחילה הטפל, ומתקריא ע"ש העיקר, וכן סתם הש"ע, וראי כיון דהוי במירי דרבנן כדאי הם לסמוך עליהם במקום עיגון. ג) הנה יש לחקור מנ"ל להראנ"ח הנ"ל דלר"ת מיפסל דיעבר, ונדאין הרברים כמ"ש הגט פשוט שם, דיש סעד לדברי הראנ"ח מדברי הרשב"א שם בפ' השולח, שכתב אליבא דר"ת הטעם דמש"ה לא כתיבין שרה דמתקריא מרים, וז"ל, לפי שאין אדם כותב בעיקר שם הטפל שהוא השם שקורין אותו בו המועט, וכל שהוא כותב שרה דמתקריא מרים אתו למימד לא זו היא, דזו עיקר שמה מרים, עכ"ל. וכיון דהפסול הוא משום לעז, מיפסל אפילו בריעבר. והג"פ כתב דהראנ"ח שם מרמז בדבריו לדברי הרשב"א, ובאמת הא לאו ראי' היא, דאטו בכ"מ שיש לעז מיפסל בריעבר, ודאי רחכל הוא לפי ענין הלעז, והאריכות בזה אך למותר.

גם הר"ן פרק השולח שם כתב וז"ל, לעז ודאי איכא אבל גיטא לא מיפסל עכ"ל, ור"ל דאין כדאי בלעז כזה לפסול גיטא בריעבר ע"ש. ועוד רמוכח דעת הרמב"ן שחביא הרשב"א שם, דאם כותב ב' השמות בפירוש, אפילו לכתחילה יכול לכתוב הטפל ראשון ומתקרי' ע"ש העיקר, דהא הרמב"ן כתב שם דגם לר"ת בריעבר אם לא כתב אלא מרים לחור או שרה לחור כשר, והא דקאמר מרים וכל שום שיש לה, היינו לכתחילה, אבל מדמקשי הרמב"ן על ר"ת דמפרש הסוגיא במתקריא, אמאי לא שרה דמתקריא מרים, נשמע דעת הרמב"ן דשרה דמתקריא מרים אפילו לכתחילה כשר, ומהיכי תיתי לאפושי פלוגתא לומר דהרשב"א אליבא דר"ת פוסל אפילו בריעבר, ומאין למר הרשב"א גופא דר"ת חולק על הרמב"ן גם בריעבר, כיון דע"כ הש"ס בלכתחילה מיירי, דאלו בריעבר עכ"פ כשר אפילו לא כתב אלא שרה לחור או מרים לחור.

ולענ"ד אדרבא מלשון הרשב"א משמע דלר"ת נמי לא מיפסל דיעבר, שחרשב"א כתב שם וז"ל, והתניא רובא מרים ופורתא שרה ל"ק, דהתם הכי קאמר, אם בא לכתוב שניהם לא יכתוב הטפל עיקר והעיקר טפל כו', וטפי עדיף לכתוב שם הטפל לברו עכ"ל, הרי משמע דרק לכתחילה כשבא לכתוב יש קפידא, אבל בריעבר שנכתב הטפל ראשון ואח"כ העיקר כשר ליתנו לכתחילה, עכ"פ כשא"א להשיג גט אחר, בפרט כיון דהרשב"א נחית לומר דר"ת מפרש דך דמרים ושרה בלכתחילה, דאלו בריעבר סגי באחד מהם, ה"ל להרשב"א לבאר דבזה שכתב הרשב"א גרע טפי כשעושה עיקר לטפל, שזה פסול אפילו דיעבר, ואיך הניח הרשב"א הרבר כפי פשטות לשונו הנ"ל, דמשתמע מינה דגם בזה אין קפידא אלא לכתחילה כשבא לכתוב, אלא ודאי ברור דעת הרשב"א דגם לר"ת אם כתב ראשון שם הטפל ואח"כ שם העיקר במתקריא, כשר ליתנו לכתחילה אם א"א להשיג גט אחר.

ד) לכאורה אפילו בשינוי גמור במקום עמידת העדים יש להקל במקום עיגון, דכיון דהמור בסי' קכ"ח כתב דלרש"י והרי"ף תנשא לכתחילה אפילו שלא במקום עיגון כראי הם לסמוך עליהם במקום עיגון, אלא דזה סותר הגט פשוט שם ס"ק ה', כיון שאין זה מוסכם בראשונים שכן הוא דעת רש"י והרי"ף, ודברי הטור בדעת רש"י והרי"ף אין מוכרחים, ונסתייע הגט פשוט מתשובת הרא"ם סי' ס"ז שלא רצה להתיר אפילו במקום עיגון. אבל בנידון דידן נ"ל יש להקל, כיון שהוא מקום עיגון, דהרא"ם שם הביא דחכמי דורו חלקו עליו ומסרו הגט לכתחילה ליד האשה משום עיגון. אבל אני אומר כראי המה חכמי דורו של הרא"ם לסמוך עליהם, דעברו עובדא ומעשה רב, וגם בנידון דידהו לא ה' רק חשש עיגון, לפי שה' המגרש אומר דאפשר אחרי הטורח והשתדלות ה' מתרצה ליתן גט אחר, משא"כ בנ"ד ריש עיגון ברור, בשגם דשם הוי שינוי גמור, משא"כ בנ"ד לכמה ראשונים לא חשוב שינוי כלל, ואפילו לר"ת עכ"פ אין מוכרח דחשוב ל' שינוי גמור לפסול ריעבר, גם הרא"ם יודה ריש להקל במקום עיגון רב כמו בנ"ד, ועיין חלקת מחוקק סי' י"ז ס"ק א', דמחלק בין עיגון לעיגון.

אך מכאן ואילך אין דעתי מסכמת לסדר שם כתיבת גיטין כלל, כיון דמעשה יצטרך לכתוב בארדיאב דמתקריא בארמפאה, א"כ יה' לעז על גט זה שנכתוב בארמפאה דמתקרי' בארדיאב, ואשכחן בגיטין דף ה' ע"ב שאפילו להחמיר אין רשאים, משום דא"כ אתה מוצא לעז על גיטין ראשונים, ומכ"ש בלעז גדול כמו בנ"ד שהלעז הוא אמת שגט זה נכתוב שלא כרין. סיומא דפיסקא דהך איתתא שרי' להתנסבא, ומכאן ואילך לא יסדרו שם כתיבת גיטין.

הק' יואב

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר דוב בער שפירא אבד"ק בארדיוב זצ"ל

לכבוד אה' אדומ"ו הרב האי גאון תפארת ישראל, ראש גולת אריאל, חכם כיקותיאל, פאר הדור כבוד שמו מפארים מוהר"ר יואב נ"י האב"ד ור"מ דק' סאנטוב והגליל.

מעשה אצבעותיו המאירים כספירים האירו מול עבר פני, אנרת אחד בחודש שבט העבר, אך מחמת שלא הייתי בקו הכריאה על נכון בעת ההיא, וגם אחר כך לא הייתי בביתי, לא יכלתי לעיין במכתבו היטב, וכעת היום ששמעתי שאיש אחד מקהילתינו נוסע למחנתו ק', אמרתי להשיבו מפני הכבוד אע"פ שעדיין לא עיינתי בו היטב.

והנה ראשון תחלה נאמר שאדוני נ"י עשה אותי ח"ו שלא ידעתי מה שכתב רבינו הרמ"א בש"ע שיש לכתוב שם ישראל עיקר, ועל שם כותים לכתוב דמתקריא, אף בר כי רב רחד יומא יודע זה, ות"ל לא נעלם מאתי ג"כ תשובת

מהר"ק שאלה ק"ו, כי הלא הבית יוסף מביא אותו בפירושו על הטור בסימן קכ"ח בדיובור המתחיל היכא שיש לעיר ב' שמות, כתב מהר"ק שורש ק"ו וכו'. רק האמת אני, שבקאמיראט שלנו העיר ראשונה שנתיסדה לישב שם מורה הוראה ה' בעיר זבאראב, ושם נתנו תמיד גיטי נשים, והנה ראה ראיתי שהעיר זבאראב נקראת בשם ישראל זבאראב כידוע, ובלשון לטין ובקונטראקטין שלהם נכתב שם העיר זבארא, ובגיטי נשים מנהגם לכתוב תמיד בזבארא דמתקריא זבאראב, וכותבים שם נוי מתחלה בכל הגיטין, ועל שם ישראל כותבין דמתקריא, וזה מנהגם מעודם עד היום הזה, וגם בתו דמר הוא ניהו כבוד ארומ"ו נתגרשה בזבאראב, וכבודו הרמה והנשאה ה' שמה בעת כתיבת הגט, ואמרו לי בפירוש שקודם נתינת הגט שלחו אותו לארומ"ו לקרותו, ומדשתק ולא אמר להו מירי, אמרתי אודויי אודי להו שכך יש לכתוב. ואמרתי בדעתי אפשר מחמת שזו המדינה נתישבה בקרוב, ועבירי רניירי, לכן כותבים על שם נויים עיקר ועל שם ישראל דמתקריא, והלכתי בעקבותם, וצויתי לכתוב כאן ג"כ תחלה שם בארטפהא עיקר, דמתקריא בארדיאב, וזה שכתבתי ששם בארטפהא נכתב בלשון לטין ובכל הקונטראקטין, מחמת שאמר לי איש אחד סמוך לעירנו שאפשר שזה השם בארטפהא נשתקע, על זה כתבתי ראיות שלא נשתקע, כי עדיין כותבים בכל הקונטראקטין שם בארטפהא.

והנה מה שכתב ארומ"ו שיש לספק באם שהנט הזה הנכתב פה הוא כשר, הנה ממשמעות לשון רבינו הרמ"א שכתב בסימן קכ"ח סוף סעיף גימ"ל, וזה לשונו הטהור, אבל בלאו הכי כותבים שניהם, שם ישראל תחלה ועל שם כותים דמתקריא עכ"ל, ולא כתב ואם שינה פסול, משמע בווראי דבדעבד כשר אף אם כתב שם כותים תחלה. ומה שמדמה ארומ"ו לאיש שיש לו ב' שמות וכתב שם הטפל תחלה, הוא פלוגתא דרבוותא, הלא המחבר רבינו ב"י פסק בפשיטות דאם כתב השני שמות בפירוש אין הפרש בין שכותב זה ראשון או זה, ורבינו הרמ"א מדלא הגי' כלום בווראי דעתו מסכמת עם המחבר ואודויי אודי לי, וגם הב"ש צידד לומר רק באם עדיין לא ניתן אין ליתן, בלשון לכאורה, אבל אם כבר ניתן, דעתו שבווראי הוא כשר, ומי יבא אחריהם להחמיר במה שהם מתירין, ומכ"ש במקום עיגון. אך האמת שבסוף מכתבו דמר הוא ניהו כבוד ארומ"ו נ"כ מתיר האשה אשר ניתן לה הגט הנ"ל.

אך מה שסיים כבוד ארומ"ו, מכאן ואילך אין דעתו מסכמת ליתן גט פה בעירנו מחמת שעפ"י דין יש לכתוב שם בארדיאב תחלה, ונמצא לעז על הגט ראשון, וכאן הבן שואל היכן צריכין אנו לכתוב בעיר זבאראב, ושמה ג"כ כותבים תמיד שם העכו"ם תחלה ועל שם ישראל דמתקריא, ומה לי הכא ומה לי התם. עוד קשה לי קצת על רבני ארומ"ו, לפי דעתו, באם שהי' איש אחד שיש לו ב' שמות, אחד עיקר ואחד טפל, ופעם אחת גירש את אשתו, וכתבו שם הטפל תחלה ועל שם העיקר כתבו דמתקריא, וכבר ניתן הגט, והוא הלך למדינת הים והיא נשאת לאיש אחר, ואח"כ אם יתרחש האיש הזה בעצמו בא לכאן ונשא

אשה אחרת, ואח"כ רוצה לגרש אותה, האם נאמר שאינו יכול לגרש את אשתו השני' מחמת שאיך נכתב בגט השני, בוודאי לכתחלה צריכים לכתוב שם העיקר תחלה ועל שם הטפל דמתקרי ונמצא לעז על הגט הראשון שנתן לאשתו ראשונה, ולא אישתמיט שום אחד מקדמאי ובתראי לספק בזה.

והנה עוד הפעם אני מבקש מכבוד אדמו"ר לעיין בדבר הזה ולהשיב לי הלכה פסוקה איך ומה לעשות מכאן ולהבא, אם ליתן כאן גט ואיזה שם לכתוב תחלה, הכל באר היטב. ונא להשיב לי ע"י מוקדם אף ע"י הכי דואר, כי בוודאי לא אעשה מעשה כי אם עפ"י דבריו.

הכ"ד אסקופה נדרסת תחת כפות רגלי עברי הא"ל,
הק' דוב בער במ"י זללה"ה האבר"ק בארדיאב

במס' בבא קמא דף ע"א

מהנה"ק מוה"ר מנחם מענדל פאנעט אבר"ק דעעש זצ"ל⁽¹⁾

בבבא קמא דף ע"א בתוס' ד"ה אלא כו' הקשו דאפילו אי מעשי שבת דרבנן מ"מ חשיב שחיטה שאינה ראוי' כו' ע"ש. ולענ"ד ליישב, דהנה המפורשים תמחו על הרמב"ם בפ' המשניות בחולין שכתב דשוחט בשבת במזיד אסורה מחמת שחיטת מומר דבתחלת השחיטה חייב ונעשה מומר, ותמחו על זה, דהא פריך התם ומוקמי במזיד ורבי מאיר כו', וביותר תמחו דמאי פריך בסוגיין למ"ד מעשה שבת דרבנן מאי טעמא דרבנן רפטרי, דהא הכא במזיד מידי דוודאי הוי שחיטה שאינה ראוי' מחמת שחיטת מומר, והר"ן כתב בחידושו בחולין דזה תליא אי מקלקל בחבורה חייב, ולדידי' הקשו יותר, דהא הכא לרבי שמעון קאי דסבירא ל' מקלקל בחבורה חייב.

ונ"ל עפ"י מה שהקשיתי, למה שכתבו תוס' ביבמות פ"ג ע"ב בהא דמסכת גפנו על גבי תבואת חבירו דרבי יהודה ורבי שמעון ס"ל דאי אפשר לאסור שאינו שלו, והקשו תוס' דא"כ בשאר איסורין כגון בהשליך נבילה לתבשיל חבירו נמי, ותירצו לחלק בין מה שנאסר במעשה לבד דוודאי נאסר, משא"כ התם דאינו נאסר במעשה לבד דק בחושב לכך ע"ש, וא"כ קשה דהכא במעשי שבת דלא נאסר רק במזיד נשאר קושיית תוס' בגנב וטבח איך יוכל לאסור שאינו שלו, והכא לרבי שמעון קאי ולמה נקראת שחיטה שאינה ראוי' וצ"ע. [והא לא דמיא למה שכתבו תוס' בבבא קמא (בר"ה בשלמא) דמיירי בסובר שהוא של הגנב, דזה שייך למ"ד אדם אוסר שאינו שלו כו', דק משום לצעורי הוא דאינו נאסר, מהני לן הא דסבר שהוא של הגנב, משא"כ אם אינו יכול לאסור כלל שאינו שלו].

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ח עמוד י"ז. — דבר זה הועתק מכת"ק והגיע אלינו מאת אחד מנכדיו.

והנ"ל בזה, דהנה בשבת דף ק"ו דקאמר התם דרבי שמעון ס"ל דמקלקל בחבורה והבערה חייב ורבי יהודה פוטר, תמה רש"י ז"ל מנין מוכח כן דפליגי ר"ש ור"י בהא, ע"ש. ותוס' כתבו [בר"ה מה לי] דבקבלה ה' להו דפליגי בכך. ולולי דבריהם י"ל בזה, דהנה אאמ"ז הגאון זצ"ל² הוכיח דע"כ קאי הכא למ"ד מקלקל בחבורה חייב, ראל"כ קשה למה לי קרא דלכם להתיר הנאה, הא ממילא נרע דהנאה דמעשה שבת מותר, דאל"כ למה נאמר מחללי' מות יומת, דהא אינו חייב מיתה כלל דמקלקל הוא וכל המקלקלין פטורין, וע"כ דשוחט ומבשל דהיינו חובל ומבעיר, חייב גם מקלקל. ולפי"ז י"ל דגם הסוגיא דשבת קאי לפי הסוגיא דהכא דמעשה שבת מדאורייתא ואליבא דר"ש קאי, דמהאי טעמא פליג הכא ופוטר גנב וטבח בשבת, ומזה הוכיח אליבא דר"ש דמקלקל בחבורה חייב, אבל לר"י ווראי י"ל דפטור ככל מקלקל, דהא ר"י לא ס"ל לאסור מעשה שבת, וכמו כן אליבא דרבי מאיר.

ולפי"ז י"ל דווראי מסברא חיצונה כל מקלקלין שוין לפטור אפילו חובל ומבעיר, רק מחמת דמעשה שבת מדאורייתא, מכא הא קרא מוכח דחובל ומבעיר חייב אליבא דר"ש גם במקלקל. ולפי"ז מיושב קושייתנו הנ"ל עם קושיית המפרשים הנ"ל, דהכי קאמר, בשלמא למ"ד מעשה שבת מדאורייתא לא תקשי הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דמ"מ אסור מחמת שחיטת מומר והוי שחיטה שאינה ראוי', דמאחר דמעשה שבת מדאורייתא, ווראי מקלקל בחבורה חייב, והוי מומר כדברי הר"ן הנ"ל, אבל אי מעשה שבת דרבנן, אין לנו קרא על זה לאסור מקלקל בחבורה, ומסתמא דמי לשאר מקלקלין דפטורין, ומאי טעמא דרבנן דפטרי, דהא לא הוי שחיטת מומר כלל.

וממילא תתיישב על נכון קושיית התוס' בב"ק הנ"ל, דמאחר דמעשה שבת דרבנן, אין לומר דלחשוב שחיטה שאינה ראוי' מחמת האיסור דרבנן, דהא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ושחיטת מומר לא הוי, דאי מעשה שבת דרבנן, מנלן לחייב מקלקל בחבורה, והוי שחיטה ראוי' כנ"ל.

(2) הוא הגאון מוה"ר יחזקאל פאנעט אבר"ק קארלסבורג זצ"ל.

בענין ע"א נאמן באיסורין, ובדין חציצה

מהגאון מוה"ר חיים דייטשמן אבד"ק קעלין זצ"ל⁽¹⁾

הארשיץ יום ב' ל"ד למב"י תקנ"ד לפ"ק.

(א) הרמב"ם פ"ח מהל' שגנות הל' ג' כתב, האוכל חתיכה, וע"א אומר לו זה שאכלת חלב הי', וע"א אומר לא אכלת חלב, מביא אשם תלוי הואיל דאיכבע איסורא, ומפרש הכסף משנה דאיכבע ע"י עד אחד, ותמוה. ונראה דאיירי בזה אחד זה, וס"ל כשיטת הריטב"א דלא אמרינן כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים, אלא בערוה דמן הדין צריך שנים, אבל היכא דמן הדין אין צריך רק אחד לא אמרינן, ולפ"ז כשבא העד הראשון והוא שתיק, היינו מחזיקים החתיכה לאיסור, וכי אתא אירך, הדר הוי איתחזיק.

(ב) הרמב"ם פ"א מהל' עדות הלכה ז', עד אחד נאמן באיסורין אפי' רשע, וראיתו משחיטה. ותמוה מקירושין דף ס"ו מגזלן ע"ש, ועיי' תוס' כריתות פרק ספק אכל (דף י"ז ע"ב). ונראה דהנה הרמב"ם פסק פ"ג מהל' שגנות דוקא בשתיק, עד אחד נאמן, ושעמא דשתיק הוי רגלים לדבר, וא"כ הכא בהל' עדות איירי בשתיק, וגבי שחיטה הטעם דהוי בידו, וסברא דבירו נראה דלא עדיף מרגלים לדבר.

(ג) במס' גיטין (דף נ"ד ע"ב) ת"ר הי' עושה עמו בטהרות ואמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו, הי' עושה עמו בזבחים ואמר לו זבחים שעשיתי עמך נתפגלו, נאמן וכו', אמר אביי כל שבידו נאמן. והרא"ש מקשה הא צריך לשלומי, והקשה הפני יהושע והלא יכול לומר שוגג הייתי, ולכאורה היא קו' עצומה. ונראה ליישב, דלכאורה מוכח ראביי קאי הכא לחזקי' רס"ל היזק שאינו ניכר שמי' היזק, דאל"ה מוכח מכהן גדול ביה"כ, אבל לחזקי' דשמי' היזק לא מוכח, דהתם צריך לשלומי, והיכא דצריך לשלם וודאי נאמן כמ"ש הפוסקים. והנה הראב"ד הוכיח דע"א נאמן באיסורין מחזקי' דאמר בשוגג פטור כדי שיודיעו, והקשה ממ"נ, אי איכא עדים או הוא יודע מזה, א"כ לא שייך כדי שיודיעו, ואי ליכא אלא על ידי דבורו של זה, הלא אינו נאמן, אך לכאורה איכא לאשכוחי בגוונא דבידו, וכל היכא דבידו נאמן, עיי' פנ"י. והנה אמרתי טעם לשבח למה בידו נאמן, דלכאורה הטהרות הי' להם חזקת טהרה, וכיון שהם בידו אזדא לה חזקת טהרה, שהרי יכול לשמאותו, וא"כ במקום חזקה אין ע"א נאמן, אבל היכא דבידו ליכא חזקה ושפיר

(1) נולד בשנת תק"י לפ"ק. שימש כאב"ד בק"ק הארשיץ, ואח"כ בק"ק טריביטש, ובשנת תק"ץ בערך נתמנה לאבד"ק קעלין. יש אליו תשובות בשו"ת עטרת חכמים חאו"ח סי' ד', בשו"ת תשובה מאהבה חלק ג' סי' שכ"ו וסי' תכ"ב, בשו"ת מהרנ"ש סי' ק"כ, ובשו"ת יד אלקיזר סי' ז'. נפטר בשנת תקצ"ה בערך. חידושים הללו הגיעו אלינו מאוסף „כנסת ישראל" של ירדנו הרבני הנגיד הנכבד והמרום מו"ה ישראל שטערן נ"י מלונדון. הוד והודו פעלו וצדקתו עומדת לעד.

נאמן, אבל אי נימא הטעם משום מגו, שפיר תיקשי קו' הראב"ד ממ"ג אי דאיכא עדים או דהוא יודע לא שייך כרי שיודיעו, ואי ליכא א"כ אינו נאמן ואיך שייך מגו, לפ"ז רש"י דמפרש הטעם משום מגו, שפיר מקשה הרא"ש, דהא אפי' בשוגג חייב, וא"כ צריך לשלומי, וק"ל.

(ד) הרמב"ם פסק [פרק ח' מהל' שגגות הלכה ג'] עד אחד אמר אכל חלב ועד אחד אומר לא אכל, חייב אשם תלוי, אם אומר איני יודע. והקשה הלח"מ הא לעיל פסק גבי חטאת דוקא בשתיק (דכתיב או הודע ולא שיודיעוהו אחרים), ואין לומר דוקא לענין חטאת ממעט ולא לענין אשם תלוי, א"כ מאי מקשי הגמ' הא שתיק מהדמן, דלמא הא שתיק מחייב אשם תלוי. ונ"ל דלכאורה י"ל סברא, דוקא אי ע"א נאמן באיסורין לא ידעינן רק מאו הודע, שפיר אין לחלק בין חטאת לאשם תלוי דאימעיט ע"א באיסורין, אבל אי ידעינן ע"א נאמן באיסורין ממקום אחר, שפיר איכא למימר דגזירת הכתוב דוקא חטאת, אבל אשם תלוי חייב, דע"א נאמן באיסורין.

והנה לכאורה משמעות רבינו פי"א מהל' עדות הלכה ז' שכתב סתם, עד אחד נאמן באיסורין, דס"ל כשיטת הרשב"א, ולכאורה נראה הוכחה, דהעולם מקשים על תוס' ריש גיטין דמקשים למה לא ילפינן מוספיה לה, אפי' באיתחזיק, ותירצו דלא הוי איתחזיק, וטבילה הוי בידו, עיי' היטב, והקשו העולם הא בנדה (דף נ"ז ע"ב) אמר שמואל בדרק קרקע עולם וישבה עלי' ומצאה דם עלי' טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה, והנה הרמב"ם כ' חזקת דמים באים בהרגשה, וא"כ איך נאמנת, הא ע"א אינו נאמן באיסורין באיתחזיק, וחזקת דמים באים בהרגשה. אך לכאורה נראה דנאמנת מטעם מגו דיכולה לומר מכה יש לי באותו מקום, ובהא וודאי נאמנת, דאל"כ אשה שיש לה מכה לא תהא טהורה לעולם, אך לכאורה הא הוי מגו במקום חזקה, דתוס' ריש פ' האשה שלום (יבמות דף קי"ד) הקשו ג"כ כזו, ותירצו כיון דחזקה עשוי להשתנות לא הוי מגו נגד חזקה, וכמו כן כתב הר"ן על נטמאו טהרותיך דלא הוי נגד חזקה, כיון דע"י טומאה אזרי לה חזקת טהרה, אבל הכא שפיר הוי מגו במקום חזקה, דנימא מכה מיגו הוי האי דם נגד החזקה. אך לכאורה מוכח מקרא דל"ל בבשרה עד שתרגיש, הלא לא יכול אדם לידע אלא היא, והיא אינה נאמנת, א"כ לפ"ז מהאי קרא בבשרה מוכח דע"א נאמן באיסורין אף באיתחזיק.

והנה הרא"ש לא הביא הא דשמואל, ולפי דברינו מיושב, דהרא"ש פוסק כסוגיא דהאשה רבה, דאין ע"א נאמן באיסורין באיתחזיק, וא"כ ליתא לרשמואל, אבל הרמב"ם דפסק כשמואל (כי גם רב אשי בריש נדה, אפשר ליישב אליבא דשמואל), א"כ ע"כ מוכח דע"א נאמן באיסורין אף באיתחזיק, וא"כ או הודע הוי גזירת הכתוב דבאינו יודע אינו נאמן העד, וא"כ שפיר אמרינן דוקא גבי חטאת, אבל אשם תלוי ע"א נאמן ומביא אשם תלוי. אבל ביבמות ובכריתות קאי הגמ' אי לא ידעינן דע"א נאמן באיסורין, כדמקשי מג"ל, א"כ כל עיקר ילפינן מאו הודע, א"כ וודאי ליכא לחלק בין חטאת לאשם תלוי, שפיר מקשי הגמ' הא אי שתיק

חייב. והשתא ליתא לקושי' הלח"מ, אי לא ידעינן דע"א נאמן מה לי חטאת או אשם תלוי, וק"ל.

(ה) אני מסופק אם הך דרובא ומקפיד דרבנן, הוא דוקא בטבילה ונטילה, או גם בשאר דברים פוסל חציצה. ומה שהבאנו לספק זה, הוא הסוגיא דזבחים דף י"ט ע"א, דאמרין נימא חוצצת וגם כינה מתה, ומשמע שהוא מדאורייתא, דהא רבנו פ"י מהל' כלי מקדש פסק עבודתו פסולה, והלא נימא אינו מקפיד והוא מיעוט, ואף כינה אף דמקפיד אבל הוא מיעוט. והנה חכם אחד השיבני מסוגיא דסוכה דף ל"ז דאמר רבא כל לנאותו לא הוי חציצה, ונראה לענ"ד ברור כל לנאותו להמצוה מצד זה אלי ואנוהו בטל להמצוה, אבל לנאותו לגברא, הבל היופי, איך נימא דלא הוי חציצה. ואמרת להביא ראיה, שהראשונים הקשו על הך דטבעת דחוקה חוצצת, רפוי' אינה חוצצת, והא מיעוט שאינו מקפיד הוא, ותירצו לפי שמקפדת להסירו בשעת לישה הוי חציצה, ואכתי תיקשי הא הוי לנוי וכל לנאותו אינו חוצץ וכ"כ בתורת הבית הארוך, ולפמ"ש דבשאר רברים החציצה פוסל אף מעושי שאינו מקפיד חוצץ, מיושב קו' שבות יעקב סי' ס"ט שהקשה טובא על הש"ע יו"ד סי' קצ"ח סעיף י"ז, מי שאומנתו טבח וירידו מלוכלכות אינו חוצץ דאינו מקפירין כיון שאומנתן בכך, מסוגיא דזבחים ל"ה ופסחים דף ס"ה שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם כדם, והקשה הא הוי חציצה, ומתרג' לח הוא אבל אם יבש הוי חציצה, הלא אומנתו בכך ושבח הוא להם, ע"ש שדחק עצמו, ולפ"ד ליתא, דבזה דהוקש לכלי שרת שלא יהא חוצץ, אפילו מיעוט ואינו מקפיד פסול. ובאמת תירוצו צל"ע, רה"ל לתרג' בפשיטות דלפי הסברא כמו בנטילת ידים הכל תלוי בידים, כמו כן הכהן צריך לעמוד על הרצפה, וא"כ מקום העמידה הוא כל המקום שצריך לעמוד על הרצפה, וכיון שהגיע הרם עד ארכובותיהן הוי כולו, ואמר רב כהנא לא שנו אלא רובו אבל כולו אפי' אינו מקפיד חוצץ, וצ"ע.

והנה בגדון אשה שיש סכנה בהסרת הרטי', הוי' נראה דמותרת לטבול, דבאמת אינו אלא מיעוטא ומקפיד, והנה הטור בהל' נטילת ידים סי' קס"א מבואר רמן הסתם לא קפדינן, והאחרונים כתבו דתליא במקפיד, אף דלענין טבילה סובר הטור דהחמירו, עכ"פ בג"ד שהוא סכנה להסירו (עיי' סי' קס"א ט"ז סק"ב) לא תלי' בקפידא. וגם יש קצת ראיה משו"ת פנים מאירות ח"ב קמ"ו, שהביא שם המוזכר לענין קליעת שער, משמע דאם א"א להסירו ע"י סכנה ולרפואה שרי, ובכח"ג רהוי מיעוטא ומקפיד בדרבנן וודאי סמכינן על רופא מומחה.

גליון ספר דברי חיים על הלכות מקואות

מהגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל¹

בפתיחה להל' מקואות אות י"ב. מקואות שלנו ראוי להחמיר שלא יזחלו המים להיות יוצאים מצד זה ונכנסים מצד זה, חרא ריש להחמיר לכתחילה שמעיינות שלנו אינם מעיינות נמורים, כדברי מהרי"ט ז"ל, ולפיכך פסול בהם הזחילה, וגם כי לפעמים הוא נובע מנהר, ומבואר בתוספתא מביאו הר"ש במקואות, ומביאו ב"י ז"ל, שאם נמשך מנהר מתחת ונפסק, דינו כמי תמצית או מי גבאין ולא כמעין, וידוע במקואות שלנו שעפ"י הרוב כשהנהר קטן, תקטן גם המקואות, ולפעמים לעת החום נצמתו הנזרים שמתחת לארץ, ואם ינוקה אז המקוה, לא ישובו המים במהרה וכו'. וגם בבוא מנהר ע"י צנורות יש לחוש למים נוטפים כמו שחיישינן בנהר.

נב. צ"ע, דמ"מ כיון שאינו פוסק לגמרי בע"כ לא נפסקו לגמרי, אלא נתקטנו ונצמתו. וגם מ"ש לחוש לריבוי נוטפים, עי' בר"ש פ"ח דפרה מ"י דרך בפרת גופי' יש לחוש, ולא במה שנמשך דרך מחילות, וצ"ל דס"ל רע"י צנורות גרע טפי, א"כ בנמשך מנהר מאליו דרך הקרקע, גם הדברי חיים מורה. ועי' רש"י חגיגה כ"ב ע"א ד"ה רהא ארעא וכו' מנהר גדול וכו', ולשיטת תוס' פסחים י"ז ור"ש וש"פ, לא שייך רבד זה אלא כמעין, ובע"כ דבכה"ג דינו כמעין, וגם במעין הכוזב גם לגבי פרה רבעינן מים חיים, כמכזבין פעם אחת כיוכל כשרין, כמ"ש הר"ש פ"ח דפרה מ"ט, ומכ"ש בנהר דלא בעינן מים חיים.

בחל' מקואות ס"ק ו'. כשהמקוה כו' רבד זה הוא ממנהרי"ק ז"ל, דס"ל רמעיין אפילו שנפסק ממקורו כל זמן שזוחל, עדיין שם מעיין עליו, והש"ך ז"ל חלק עליו יעו"ש בדבריהם. והנה בהראב"ד בעריות פ"ה מ"ב מבואר כדברי מהרי"ק ז"ל, ולכן יש מקום לסמוך עליו בשעת הרחק.

נב. לא נמצא שם, ואדרבא מהרי"ק וש"ך הביאו בשם ראב"ד להיפוך, וגם בחי' הרז"ה השיג על הדברי חיים בזה. ועי' לקמן סק"ד ומש"ש על הגליון.

שם ס"ק י"ד. מבואר בתשובות מהרי"ק לפוסלו משני טעמים, טעם א' משום שמה נפסק ממקורו בשעת הטבילה, ושוב אין לו רין מעיין, ודחה שם טעם זה משום שמעין אפילו נפסק ממקורו דינו כמעין, וכבר הבאתי דבריו לעיל. ובאמת לכאורה קשה על דברי מהרי"ק, מהתוספתא הביאה הר"ש פ"א מ"ו ז"ל, החופר בצד הים בצד הנהר במקום הביצין, הרי הן כמי תמציות, החופר בצד מעין כ"ז שהן באין מחמת המעיין אף על פי שפוסקין וחוזרין ומושכין, הרי הן כמעין, פסקו מלהיות מושכין הרי הן כמי תמציות, פי' כמי תמציות שלא פסקו, הרי הן

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ב. — הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ספר דברי חיים שלו דפוס ראשון (ואלקווא תרכ"ד), המונה באוצרו הטוב של ירידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

כמעין דמטהר בכ"ש אף על פי שאין בו מ' סאה, פסקו מלהיות מושכין, אית דגרסי הרי הן כמי גבאים עכ"ל. הרי רחופר בצד המעין כמעין, ואעפ"כ אם גפסק כחו, דינו כמקוה.

נב. עי' תשובת הרא"ש כלל ל"א ר"ט, ובנחל אשכול שבאשכול סי' נ' בשם גירולי טהרה, רחבא מיירי שנפסק הנביעה ורק נוטף טיפין וחזר להיות נובע בכרי משיכה דינו כמעין, ואם פסקו מלנבוע ררך משיכה ורק נוטף טיפין, הרי זה כמי תמצית או מי גבאין, ואין לו ענין כלל לרברי מהרי"ק.

שם. והנה הראב"ר ז"ל בפ"ה רעדיות מ"ב, מטבילין בחררלית כרברי ב"ש, ובה"א אין מטבילין, כ' שם וז"ל, וב"ה סברי לא דמו לגל שנתלש כי הגל שנתלש משוך במקום האשבורן ובאים במקום טהרה, וסופו נופל במקום אשבורן, אבל זה סופו למקום אשבורן וראשו מן ההר שהוא שופך למדרון, ומש"ה בעינן שיהיה ברגל הזוחלים ההם עגול מ' סאה שהוא מקום הראוי לטבילה ורואין את העליונים כאלו הם למטה, ואתי' כמ"ד גור אסיק עכ"ל. ורבירי צריכים ביאור, דלכאורה אינו מוכן מ"ש דלכ"ה מש"ה לא דמי לגל, הא גל הוא מים שדינו בזוחלה, ומה ענין מי מקוה לזה, ואם נימא שבא לפרש המשנה אליבא דר"מ רס"ל כל הימים כמקוה, זה תימא דלמה לא יפרש המשנה אליבא דהלכתא כר"י, וצריך לפרש דבריו שקושיתו הוא, שהא נפסק מהמעין ואעפ"כ מטהר בזוחלין, וכקו' מהרי"ק, ומתוך דלא רמי וכן"ל, לפי"ז גם בנווני כתשובת מהרי"ק כשר אפילו בהפסיק המעין, כיון דבא מאשבורן ונח באשבורן, אך דקשה ברבריו מ"ש ראשו א' קשור בים, הא נכמ' איירי שנתלש כולו, וצ"ע.

נב. צ"ע, דאדרבא מכאן מוכח דלא כמהרי"ק, שהרי מהרי"ק הביא ראי' מגל שנתלש ראיכא דין מעין גם בנפסק, וגם הש"ך ס"ל דבגל שנתלש דין מעין עליו, וגם באין סופו לבא לאשבורן כשר, ואדרבא אחר שנעשה אשבורן בטל ממנו דין מעין לשיטת מהרי"ק, ואיך נימא רכשר משום דסופו לבא לאשבורן.

שם ס"ק ל"ו (בהג"ה). הגם דבש"ע א"ח דפסק כר' אשי בעירובין, רבחרין מסתמא בטל עפר, ואפ"ה תכן אינו בטל בחרין, וא"כ י"ל דגם קציצתא לא בטלי בארעא כמו תבן, מ"מ י"ל דנועץ עץ בארץ בחרין עדיף טפי, רמבטלו בהדיא. נב. הראוני בתוס' גיטין כ"א להיפוך.

שם ס"ק מ"ח. הנכ"י כתב להאריך בזה, וכתב דצריך דוקא שיהי' מתחלתו נעשה לקרקע, ראל"ה לא בטל בחיבור לקרקע לחוד. והנה לפי המבואר ברמב"ם הל' כלים פ"ח הל' י' וז"ל שם, שאין המחשבה מבטלת מיד המחשבה עד שיעשה מעשה בגוף, כגון שישוף אותה או יתקעה במעשה של בהמה עכ"ל, אלמא דבשפי' בארמה מהני, א"כ מכ"ש בנתחבר היטב בארמה ובמסודות קבוע בקרקע, בזה וראי מהני, וכיוצא בזה כתבו בתשו' מאיר נתיבים.

נב. זהו תמוה, שהרי הנו"ב מ"ת סי' קל"ז הביא משבת נ"ח להיפוך. והעירוני מפיה"מ להר"מ פ"ד דכלים מ"ב, והשכתי דהתם בטל מתשמישו, ובכה"ג מהני הקביעות, כמ"ש הראב"ד פ"א רעדיות מ"א, ותו"ט פכ"ד רכלים

מ"ד, וראי' מהר"ש פ"כ מ"ו דחיבור מסמורים לבר לא מהני, ע"ש ותבין וצ"ע. ומ"ש הרמב"ם או יתקעה וכו', ר"ל מלשון הכאה, כמ"ש בערוך ערך תקע, ור"ל שישנה תמונתה, כמבואר בפיה"מ להר"מ סופכ"ה דכלים, ותדע דהתם הרי לא חיברה לקרקע כלל, רק שעשעה לבהמה.

שם ס"ק נ"ז. והנה המדרכי ז"ל, ומביאו ב"י, כתב וז"ל, דהא דתנן הנצוק והקטפרס אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה, פר"ת דהיינו דוקא מי נשמים דעיתדין לפסוק, אבל מי נהר שאין עתידין לפסוק, הוי חיבור טופח על מנת להטפוח, מיהו צריך שיהא הנקב כשפופרת הנור, ע"כ. נראה שזו היא הסברא הראשונה שכתבתי בסמוך לדעת ר"ת, וכבר נתבאר שאין נראה כן מדעת הפוסקים ז"ל עכ"ל. ומזה הבין הנטע שעשועים ז"ל רכוונתו לחלק בין מי נשמים שאין מטהרין בזוחליו, לנהר שמטהר בזוחליו, ובאמת אין לשונו משמע כן, דאי אמרת כהבנת הנטע שעשועים, הכי חול"ל, נהר מטהר בזוחליו, ומה טעם הוא שכ' דנהר לא יפסיק לעולם, דמאי תליא זה בזה, ומאי סברא הוא לחלק בין יפסיק או לא.

נב. עי' תוס' חולין ל"א: ד"ה גזירה, ולשיטת נטע שעשועים לק"מ, ואולי רש"י ותוס' פליגי בזה. והעירוני מהר"ש סופ"ה דמקואות מ"ו, כמ"ש בטעמא רב"ש דס"ל קטפרס חיבור, ונוטפין מטהרין בזוחליו, ולשיטת נטע שעשועים הרי כיון דמטהרין בזוחליו, ממילא קטפרס חיבור כמו במעין, וי"ל דר"ל באמת רטעמם רב"ש דקטפרס חיבור, משום דס"ל דמטהרין בזוחליו, אבל מרבירי רש"י חגיגה י"ט. בר"ה חרדלית, מוכח דלא כהנטע שעשועים, ובפרט בתוס' שם במ"ש בשם ר' אלחנן, מפורש להיפוך. ועי' לקמן בפיה"מ פ"ה אות ו' בזה, ובדברי הר"ש הנ"ל.

בחידושי מקואות פרק ב' משנה ה'. מקוה שיש בו שלש גומות של מים שאובין של לוג לוג, אם ירוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא הגיעו לגומא השלישית כשר. — הרא"ש ז"ל בהלכות מקואות בשם הר"ש ז"ל הוכיח מכאן רכולו שאוב מה"ת, ראם נאמר דשאובין ררבנן למ"ל ידוע, אפילו מספק כשר רספיקא דרבנן לקולא, וז"ל שם בס"י א', ורבינו שמשון ה' אומר רכולו שאוב פסול מה"ת כו', ועוד תנן בפ"ב דמקואות מקוה שיש בו שלש גומות של לוג לוג של מים שאובים, אם ידוע שנפלו לתוכו מ' סאה מים כשרים עד שלא הגיעו לגומא השלישית כשר, ואם לאו פסול, משמע דדוקא ידוע, הא מספק פסול, מדלא קתני אם ידוע שלא נפלו מ' סאה עד שלא הגיע לגומא הג' פסול, ואם לאו כשר כו' יעו"ש. והנה דברים אלו אין להם הבנה כלל, דהלא הוא גופי' כתב לעיל מינה דנ' לוגין שאובין וראי רק מרבנן, וא"כ נהי רכולה שאובה מה"ת, במשנתינו דליכא רק ג' גומות, למה צריך לידע שנתמלאו במ' סאה מקורם, הלא בספיקא לקולא, ותו קשה, הלא משנה מבוארת רספק מים שאובים לחקל.

נב. לק"מ, דלשיטה זו כל זמן שאין רוב מים כשרים, ג' לוגין פוסלין מה"ת, כמ"ש בהג"א רב"ב פ"ר סי' ט'.

שם פרק ה' משנה ו'. ובתוס' שם ד"ה נגזור אטו חרדלית וז"ל פירש"י וכו', אי לא מוקמי' לה כר' יוסי, דאמר במס' מקואות (פ"ה) וכו'.

נ.ב. שם נדפס הנ"ה דצ"ל כר' מאיר.

מכתב

מהגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. ג"ש יום ר' ז"ך סיון גוא"ל ישראל (תקפ"א) לפ"ק.

יצו ד' שלו' לשלומי אמוני ישראל ה"ה אלופים נגידים קצינים רוזני
וטובי מנהלי עדת ישורון דק"ק לאשיץ יע"א, וכאל"ש יא"ק.

גם היום אניד משנה אשר הגיע אלי הפקירה מאת חצר המלך הקיר"ה לסדר
נוסח הודאה לעושה שלו' במרומיו, כי נתן השלו' בארץ בכל הנבולים, ואנוכי
מהרה היריצותי רברי כאשר רצוף פה, וטוב לאמרה בציבור בכל יום אחר גמר
התפלה כולה, גם בשבת קודש יש להשליח ציבור לאמרה בקול חוברה לה לתפלת
הנותן תשועה למלכים הנהוגה, והנה נעשה ונשמע כפתגם המלך כי רבה היא,
והי' זה שלו' מעתה ועד עולם.

מנאי הד"ש לעמו,

נאום הק' מרדכי בנעט

(וזה נוסח ההודאה)

מודים אנחנו לך ד' אלוקיני ארון השלו', תהלתך ידבר פינו, וחסדיך נזכיר
על כל אשר גמלתנו הטובות, והרימות ימין קרן המלוכה, ופארת נזר עטרת
ממלכות, והברקת זרו נוגה כתר אדונינו אדון הארץ המלך רב ושלו' החסיד
הקיסר פראנץ, יען ידעת טוב מעמו ואשר אזור חלציו אך צרק ושלו', כי על כן
שלחת מטה עוזך לעזור לו, ויצאת לישע את מחנהו חיל צבאיו ושריו ועבדיו
ושלישיו על כלו, ויבוא אל גבולת עמים וישיתו גבולם שלו'. ישתבח שמך לעד
אשר יסדת תכל ומלואה על עמודי השלו' ופינות הצדק, כוננת כסא ממלכות
ותעטרם עטרת רצונך, כן תגן עלימו בשלומך סלה, ונא הגדל תמיד ישועת מלכינו
האדיר הקיר"ה, שים כסא כבודו כשמש נגדך, ינון שמו וזכרו לדור דורים לברכה
ולתהלה בארץ, והי' שלו' מנוחת כבוד כסאו לו ולזרעו אחריו, יאריכו ימים ושנים
על ממלכתם, והי' ביתם בית איסטרייך בית נאמן לעולם, ויקרא לו השם השלו',
אמן.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י' עמוד ג"ז. — מכתב זה הגיע אלינו ע"י
ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין ג"י מאנטווערפן. ברך ד'
חילו ופועל ידיו תרצה.

מכתב

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ג' ז' טבת תקע"ח לפ"ק פ"ק בראד.

שלו' לכבוד אה' מחו' החריק' ובקי בחררי תורה משיב מלחמה שערה
כש"ת מוהר"ר שמחה נתן נ"י⁽²⁾.

אחר"ש. גי"ק הניעני כפול ולית בחילי להשיב כעת כי אני משולל העיון
מחלישות כחי ובצירוף השרדא כעת נדר בערי שלא לשום עין עיוני עד אשוב
לבצר, ובפרט כי ראיתי דבריו סובבים על דברת מחו' הגאון החסיד ז"ל⁽³⁾, ואני
מנעתי עצמי מבא בפלפול על דברי תשובת הגאונים שהדפסתי בספרי, אף כי
לפעמים מצאה ידי די השיב, בכרי להניח לת"ח מקום להתגדר, וכן נהגתי בכללי
חזקה שהעתיקתי בספרי הראשון משו"ת הגאון בעל מגיני שלמה ז"ל, ואי"ה אחר
נמר הדפוס בעזה"י, אתנה ראש ואשיבה בלי נדר לכל שואל כענין דבריו, ובלבד
שלא יאריך בפלפולים, רק בדרך קצרה, יודע את אשר לי ואשר נשיתי ... מן הדרך
האמיתי כי אולי משנה הוא בירי, אף אני אודה, [כי לא] ככחי אז כחי עתה לסלסל
ולפלפל על כל קוץ כו', ובפרט כי סבוני גם סבבוני מכל צד, ועל הדוב אני צריך
להשיב על אתר. ואורות הריטב"א גיטין, כבר הי' ברעתי לשלוח כמה פעמים, אך
לא עלתה בירי, ואי"ה אשלח לו בקרב.

דברי מחו' ידירו הר"ש באהבה רבה ואהבת עולם,

חק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ר' עמוד י"א. — מכתב זה הועתק מכת"י ק
(אוסף שווארדאן).

(2) הוא הגאון מוה"ר שמחה נתן עלינבערנ אבר"ק לבוב זצ"ל. — כתבנו אודותיו
בכר"ש שנה ר' קונט' ח' עמוד י"ג.

(3) כנראה שכוונתו על תשובת הגאון בעל הפלאה זצ"ל הנדפס בספרו שו"ת בית
אפרים על אהע"ז ח"ד סי' קל"א.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין שאלה באורים ותומים, כשיוצאים למלחמה

מתרב הגאון מוה"ר נחום ברוך גינזבורג אב"ד יאנאווא הי"ד⁽¹⁾

בעז"ה.

הנה מה שרצה כת"ר לחדש רשאלה באורים ותומים גם במדינה היא נופה עבודה מגזירת הכתוב. ועפי"ז רצה ליישב הקושיא על החינוך והסמ"ג שכתבו רהלאו רחמיח חושן מעל האפור הוא דוקא בשעת עבודה, שהיא תימה ופלא, מהא דמכות (כ"ב ע"א) דכהן בבית הקברות⁽²⁾, ועפי"ז צייר כת"ר במכתבו נוונא באופן רחוק [אע"פ שכת"ר כתב שאינו אופן רחוק] דמשכחת לה בשעת מלחמה, כמ"ש במכתבו.

ולענ"ד הוא דבר שאי אפשר לומר דשאלת אורים ותומים היא עבודה, עי' בספר המצות במל"ת לדעת הרמב"ן ז"ל, כתב שם במל"ת י"ז וז"ל, ויש לי ענין מצוה מסתפק עלי, והוא שיראה לי שמצוה על המלך או על השופט ומי שהעם ברשותו להוציאם לצבא במלחמת הרשות או מצוה להיות שואל באורים ותומים ועל פיהם יתנהג בענין, והוא אמרו יתעלה ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני ד' על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה, וצוה את יהושע שהוא המושל הראשון אשר הוא פקיד על כל העדה שישאל באורים ותומים ועל פי משפטים יוצאים ויביאים, וכן בכל השופטים והמלכים, וכן אמרו בנמ' ברכות ובסנהדרין, כשה' דוד המלך מצוה לכו ופשטו ירכם בנרוד ששואלים באו"ת כו', ומן הלשון נראה שהיא צוואה לדורות וכו' ואם אינו כן כו', יעו"ש שמסתפק בזה אם היא מצוה לדורות או שהיא רק עצה טובה. ובמגלת אמתר הסכים ששאלת אורים ותומים היא מצוה הנהגת לדורות ויש לנו להביאה במנין יעו"ש. ואמנם מרב"י הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהל' מלכים ה"ב לא הזכיר אלא דצריך סנהדרין במלחמת הרשות, והשמיט הא דצריך אורים ותומים, נראה דס"ל דלאו הלכתא, ואע"פ רבבית שני לא חי' אורים ותומים, מ"מ הו"ל להזכיר, וכן בפרק י' מהל' כלי המקדש לא הזכיר דמצוה לשאול באורים ותומים בשעת מלחמה, ובאמת ד' הרמב"ן צ"ע מה שמצריך שאלת או"ת גם במלחמת מצוה, והוא צ"ע, וכן משמע מנמ' דעירובין ס"ג ע"א, וכין לדעת הרמב"ם שאלת אורים ותומים אין זו מצוה לדורות ורק עצה, וגם הרמב"ן מסתפק בזה,

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס נ"ז עמוד כ"ה. — מכתב זה נערך אל הרב הגאון מוה"ר עזרא אלפשוולער אבד"ק וויינווא ז"ל, (כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס ס"ו עמוד ל"ג), ותשובתו על מכתב זה, נרפסה להלן. ב' מכתבים הללו הגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות בכל טוב מלה.

(2) כוונתו על קושיית המנחת חינוך (מצוה ק') על שיטת החינוך, מהא דפריך הש"ס במכות כ"ב ע"א וליחשוב נמי המזיח החושן מעל האפור, והרי התם מיירי שלא בשעת עבודה, כי הוא חורש בביה"ק, ואיך יתחייב, יעו"ש.

פשיטא דאין זה ענין לעבודה, ואיפה מצינו עבודה כזו דליכא חיובא בזה ולא מצוה ורק רשות, וז"ב.

ואגב ראיתי בס' יד המלך בהל' מלכים שם שהביא דברי הנמ' ברכות (ג' ע"ב) מיר יועצים באחיתופל ונמלכים בסנהדרין ושואלין באו"ת, ופירש"י ז"ל דנמלכין בסנהדרין נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם, ותמה על זה הפלא ופלא, רלמה לי' לרש"י להמציא טעם חדש דהממלכה בסנהדרין היתה בשביל שיתפללו עליהם, והלא כאן ה' מלחמת רשות, וא"כ מדינא לא היו רשאים לפשוט ידם בגדור בלתי נטילת רשות מסנהדרין והיו מוכרחין למלוך בהן בכדי ליטול רשות, ומנ"ל לרש"י טעם החדש כדי שיתפללו עליהם, והאריך הרבה, ולבסוף העלה באין פותר דברי רש"י.

ולענ"ד עמק פשוטו הוא כך, דהי' קשה לרש"י ז"ל סדר הנמ', מיר היו יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים, והלא מתחילה הי' להם למלוך בסנהדרין ליטול רשות אם יפשיטו ידם בגדור, ואח"ז לשאול בעצת אחיתופל, שהרי עצת אחיתופל הוא לפי' רש"י איזה הררך ולכו והאיך יציבו מצב ומשחית וטכסיס מארב מלחמה, וכל זה שייך אם כבר יש להם רשות מסנהדרין להתחיל במלחמה, אבל טרם שנטלו רשות מסנהדרין, למה יועצין באחיתופל, ולזה שיכל רש"י ז"ל לפרש רהא דקאמר ונמלכין בסנהדרין אחר עצת אחיתופל, היינו דהסנהדרין יתפללו עליהם, אבל רא פשיטא דמתחילה כבר נטלו רשות, והיינו בשעה שדור אמר להם פשטו ידכם בגדור, כבר נטלו רשות מסנהדרין, שהרי הרין של נטילת רשות במלחמת הרשות הוא על המלך כמ"ש הרמב"ם ז"ל, והא דקאמר הכא ונמלכין בסנהדרין, והיינו הציבור, ע"כ הוא כדי שיתפללו עליהם, וכן כתב רש"י ז"ל ברף ד' ע"א וז"ל, שבתחלה נוטלים רשות ואח"כ שואלין אם יצליחו, והיינו כמ"ש, ודו"ק.

תשובה על הנ"ל

מחבר הגאון מוה"ר עזרא אלטשולער אבד"ק וויינוטא ז"ל

בעזהש"ת.

יצו ה' את הברכה חיים ושלום לירנ"ע הרב הגאון הגדול סוע"ה וכו'
מו"ה נחום ברוך גינצבורג שליט"א.

יקרת מכתבו מיום כ"ח אדר ב' קבלתי, ... הנה מה שהרחיק כת"ר ורחח בשתי ידים את אשר כתבתי, כי השאלה באורים ותומים היא גופא עבודה אע"פ שהיא במדינה מגוה"כ, ומשו"ה הותר בזה איסור כלאים, וא"כ אזרא לה התמי' שתמהו רבים על החינוך והסמ"ג שכתבו דהלאו של מו"ח חושן מעל האפור הוא רק בשעת עבודה, ממכות (רף כ"ב) דפריך הש"ס וליחשוב נמי לאו דמו"ח חושן מעל האפור, והרי התם בבית הטומאה מיירי ואיזה עבודה שייך בבית הטומאה,

ולדברינו ניהא, דהא במלחמה על פי רוב ודאי יש הרבה מאוד הרוגים על פני השדה ודם מתים שפוך שם, דכזה וכוה תאכל חרב, והוה שם ודאי בית הטומאה, ובמלחמה שואלין באורים ותומים בשמונה בגדים, ושייך שם לאו דמויה חושן מעל האפור. וכת"ר הרחיק זה מאוד, ואני איני רואה בדבריו שום טענה הראויה לדחות דבריו, ואני אומר גם עתה כי יהי רצון שיאמר כהא מילתא בשמי בביהמ"ד.

מה שהביא קושיא עצומה מספר יד המלך הל' מלכים על לשון רש"י בברכות דף ג' ע"ב, ונמלכין בסנהדרין, נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם, עכ"ל, ולמה לו לרש"י ז"ל להמציא טעם ההמלכה כדי שיתפללו עליהם, הרי הדין הוא כן, שאין יוצאין למלחמת הרשות רק ברשות סנהדרין גדולה, כמפורש במשנה ריש סנהדרין. הנה הספר יד המלך הזה אין לי, אבל הקושיא שהקשה ודאי צריכה ישוב.

ומה שכתר"ה מיישב קושיא זו ע"פ מה שיש לדקדק על הסדר, דמתחילה הרי צריכין לשאול בסנהדרין ואח"כ באחיתופל, ובגמ' איתא תחילה יועצים באחיתופל ואח"כ נמלכין בסנהדרין, להכי פירש"י דנמלכין בסנהדרין, דכאן הוא פעם שני, אחר שנשלו כבר רשות מסנהדרין וכבר נתיעצו גם עם אחיתופל, שבו לבקש מסנהדרין שיתפללו עליהם, עכת"ד הדר"ג. קשה לי, חדא דא"כ למה כתב רש"י כאן נוטלין מהם רשות, הרי כבר נשלו רשות, ותו דא"כ איך נפרנס הש"ס דסנהדרין דף ט"ז ע"א דגם שם איתא אות באות כמו בברכות, יועצים באחיתופל, ואח"כ נמלכין בסנהדרין, ואם כדפירש"י כאן לדעת מר, מנלן דבעינן כלל הסכם הסנהדרין למלחמת הרשות, יעיין גא מר שם ויראה שהצדק אתי, ואמת דשם פירש"י דנמלכין בסנהדרין הוא ליטול רשות ולא הזכיר כלל הא דשיתפללו עליהם, עכ"פ הרי מוכרח הדבר דלא כמש"כ כתר"ה.

והנלע"ד לפי חומר הנושא, על פי הא דאיתא בברכות דף כ"ט ע"ב, דא"ל אליהו לר"י כשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא [פירש"י, המלך שול רשות], מאי המלך בקונך וצא, א"ר יעקב א"ר חסדא זו תפלת הדרך, עכ"ל הגמ'. חזינן מזה דביאור ענין המלכה היא, רבוה שהוא מתפלל תפלת הדרך, בזה גופא הוא נוטל רשות לצאת לדרך [ויעוין בצ"ח שם], וא"כ גם הכא כשהם חייבים ליטול רשות מסנהדרין לצאת למלחמה, באים לפני סנהדרין ומבקשים מהם שיתפללו עליהם, ואם הסנהדרין אינם מסכימים אל המלחמה בכלל, הרי ימחו בידם, אבל כשהסנהדרין מבטיחין להם שיתפללו עליהם, זהו גופא נתינת הרשות, להכי פירש"י בברכות כן. אבל בסנהדרין ששם העיקר הוא לדעת רק המקור מנלן דבעינן הסכמת סנהדרין למלחמת הרשות, מפרש רש"י נמלכין בסנהדרין, רק הא דנוטלין רשות, ולענ"ד ניתן זה להאמר בעזה"שית.

מסדרת הימים האלה, הימים הקרובים לחג המצות, הנני מוכרח לקצר, ואני חותם מכתבי בברכת החיוה"ש לו ולרעיתו הרבנית, ויחוג חג המצות בדיעות, בלב טוב וביתרון הכשר, המצפה למכתבו מקאוונע בעינים צפיות, עזרא אלטשולער החו"פ ק"ק הנ"ל

הערות קצרות בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר יחיאל יוסף בוקסבוים הי"ד⁽¹⁾
דומ"ץ בגאלאנשא

השם עבים רכובו, יריק ברכתו וטובו, על ראש אהובי ארמו"ר עט"ר
הרב הגאון הגדול המפורסם קדוש ישראל ציס"ע ע"ה פה"ח שבח
מגדול עוז וכו' וכו' כקש"ת מוה"ר יוסף צבי שליט"א האבדק"ק
חוסט ואנפיה תע"א⁽²⁾.

אדשה"ט כיאות. הנה כ"ק אדמו"ר שליט"א בטח יזכור בזכרוננו הטוב עלי,
כמדומה לי כי בשנת תרפ"ג למדתי אצלו בזמן החורף והייתי ב"ה תלמיד אהוב
וחביב לכהר"ג שליט"א, וזה לי שתי שנים אשר באתי בברית הנשואין עב"ג היא
בתו של אמו"ח הרב רפה שליט"א, ואשב על ארוחת המזון, וב"ה אשר שם חלקי
בין יושבי אוהל תורה, ואם מצאתי חן בעיני כ"ק אדמו"ר שליט"א ירשיני נא
להשתעשע בברכי תורה, הערות באיזהו מקומן, ומאד אשמח ואגיל אם כהרג"ק
יכבדני עם תשובתו תשובה מאהבה.

(א) בש"ע או"ח סימן שי"ח סעיף ט', ויש אוסרים לתת מלח אפילו בכלי שני
כל זמן שהיד סולרת בו, ואם עבר ונתן מלח אפילו בכלי ראשון מותר המאכל,
דהמלח בטל על גבי המאכל. ובש"ז סקט"ו ואין לאסור מטעם דלטעמא עבד,
דכיון שמסתמא נמלח ג"כ מע"ש אלא שלא נמלח כל צרכו הו"ל זוז"ג ומותר,
כמו בשאור של חולין ותרומה שנפלו לתוך העיסה, דהוי זוז"ג ומותר. והט"ז כתב
דמאד תמוה, דעד כאן לא מצינו זוז"ג, רק שאם באותו הזמן שגורם האיסור
פעולתו, אז גם ההיתר גורם פעולתו, כהאי דשאור שזכרנו דשניהם מחמצים
בפעם אחת, משא"כ כאן המלח של היתר כבר עשה פעולתו מע"ש, ועתה עושה
פעולתו רק מלח האיסור לבר, לא מקרי זוז"ג ע"כ, והסברא נכונה היא. אבל
לענ"ד תמוה מדפסקינן ביור"ד סימן ס', בהמה שנתפטמה כל ימיה בדברים
אסורים מותרת, רק באם נתפטמה כל ימיה רק בדברים אסורים אסורה, אבל
אכלה מקצת ימיה גם היתר מותרת, ואמאי, הא התם ג"כ לא עשו פעולתם כאחד.

(1) נולד בשנת תרס"ג לפ"ק בערך לאביו הרב הגאון מוה"ר יהושע בוקסבוים
אבד"ק בגאלאנשא הי"ד. למד אצל אביו וגם למד בחוסט אצל הרב הגאון מוה"ר יוסף צבי
דוינסקיא ז"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הרב הגאון מוה"ר גרשון אברהם
גאלברערנער אבד"ק בערצעל ז"ל. אחר חתונתו נתיישב שם על איזה שנים, ואח"כ שב
לעיר גאלאנשא ונתמנה שם לריין. נהרג על קרה"ש בחודש סיון שנת תש"ד לפ"ק. ד'
ינקום רמו. — מכתב זה מונח בעזרון המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבד"ק יאס
ז"ל. תנצב"ה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ה עמוד ט"ו.

(ב) בש"ע סימן קס"ח אם יש לו שני חצאי לחם יכול לחברם ע"י קיסוס כדי שיהא שלם, ואף בשבת יעשה כן דצריך ללחם משנה. ולכאורה עיין בש"ס נזיר מ"ג בנקטע ראשו והראש מונח בצדו ולא חסר רק חיבור ודיבוק, מקרי עדיין אביו שלם ולא חסר, ורשאי לשמא לו. א"כ מדוע צריך לחברם, כיון דמונח בצדו בלא"ה מקרי שלם. וכן בסימן רע"ד במג"א דהמרקדקים נוהגים לרשום בסכין קודם ברכה, והטעם דבסימן קס"ג כתב שיחתוך מעט קודם המוציא, ובשבת א"א משום לחם משנה, לכן דושמין כדי למעט בהפסקה, עיין מחצה"ש. ולפי הנ"ל מה בכך אם יחתוך מעט, עדיין לא יצא מתורת שלם. וכן קשה מאו"ח סימן שס"ו לענין עידוב כנ"ל.

(ג) בש"ע סימן רצ"ג אין מברכין על בשמים של בה"כ ושל מתים ואם בירך לא יצא, וצריך לחזור ולברך על בשמים אחרים. ובט"ז סק"ד כתב, לכאורה קשה כיון דעיקר הטעם משום צער הנפש, וכאן אין צער הנפש דמ"מ נהנה מהריח, ותיריך דכאן אין חשש ברכה לבטלה, דהא מותר לאדם לברך כמה פעמים ביום על הריח. ולפמ"ש בחידושי רעק"א לקמן דאמרינן דצריך לברך על אור ששבת מעבירה, וכתב הרעק"א דאם בירך על אור שלא שבת לא יצא, וממילא צריך לברך גם ברכת בפה"ג דהוי הפסק כיון שלא יצא. א"כ גם כאן שפיר הוי ברכה לבטלה, דאם צריך לברך על בשמים אחרים, א"כ צריך לברך גם בפה"ג עוד הפעם דהוי הפסק.

(ד) בש"ע סימן שי"א סעיף ר', יש מי שאומר שלא הצריכו כבר או תינוק אלא למת ערום, אבל אם הוא עם כסותו א"צ כבר ותינוק. ובמג"א סקט"ז הביא בשם הרב"י דיש לרחות רהכסות בטל לגבי המת. ויש לרקדק דאיתא בש"ס נזיר, וכן בנדה כ"ו, איזהו מת יש לו רקב ואיזהו אין לו רקב נקבר ערום וכו', ואיזהו שאין לו רקב נקבר בכסותו או בארון של עץ אין רקב שלו מטמא, משום דדבר אחר נעשה לו גנגילון. ואי אמרינן רהכסות בטל לגבי המת האידך יוכל הכסות להציל שלא יטמא הרקב כיון דבטל לגביה.

(ה) בש"ע יור"ד סימן י"ח טו"ז ס"ק ח"י, עמ"ש בלבוש רמי ששוחט לאחרים ואח"כ נמצא פגום שחייב לשלם כל ההפסד דמזיק בידים, וכתב הטו"ז ולא נהירא וכו', ומסיק דאין להוציא ממון כלל, כיון דלא ברי היזיקא, עיי"ש מה שהביא מש"ס ב"ק דף צ"ט ע"א גבי מוגרמתא דפטור דרילמא קי"ל כרב יוסי וכשרה. ולכאורה עיין בש"ך לעיל סימן ר' סק"ה בישראל ששחט לשם עבודה זרה, באם יש לו שותפות, עיי"ש שמחלק בין הך דינא להא דחושן משפט שפ"ה שחייב לשלם, ולא הביא שני דיעות, משום דממ"נ יכול הניזוק לומר דרילמא קי"ל כמ"ד דאסור, מה תאמר דקי"ל דמותר, א"כ קח לך היין ותמכור אותן ותן לי הרמים כי איני רוצה להכניס עצמי בספק, וא"כ גם כאן נימא דממ"נ חייב משלם.

(ו) בש"ע סימן נ"ז סעיף י"ב ספק אי שתק אי צווח לא חיישינן לה. וכתב הט"ז סק"ט משום ררוב בהמות בחזקת איסור, והיש אוסרים ס"ל הטעם משום רמוקמינן הבהמה בחזקת איסור, ואין להקל מספק, ואין כאן ס"ס

וכו' על כן אזלינן לחומרא. וקשה מה זה דקאמר דמוקמינן הבהמה בחזקת איסור, הא כאן החשש רק משום ספק דרוסה, ומה ענין לזה החזקת איסור של הבהמה, ובהדיא הביאו הש"ך וט"ז לקמן בסימן ק"י בפשיטות דכל ספק אשר אינו נוגע בענין השחיטה, רק היא ספק אחר, לא מהני לן לאסור בשביל החזקת איסור של הבהמה, רק בכגון שחט בסכין בדוק ונמצאו פגום לאחר השחיטה ונתעכב, אין לחתיר מכח ס"ס כיון שהספק היא בשחיטה עצמה, וכיון דלא ידעינן בבירור שנשחטה הבהמה כהוגן עד אז, לא יצאה מחזקת איסור שלה, אבל מה ענין חזקת איסור לספק דרוסה לאסור ספק דרוסה מחמת חזקת איסור של הבהמה.

(ז) בש"ע סימן ס"ט ברמ"א סעיף י"ב, ואין להשהות בשר ג' ימים בלי מליחה דחיישינן שמא יבא לבשלו. וקשה לכאורה דהא לעיל בסימן ב' ט"ז סק"ד, ולקמן סימן צ"א ט"ז סק"א, כתב דכל מקום שיש איסור אפילו בדיעבד, אז יש לחוש לכתחילה ולאסור, אבל במקום שבדיעבד אם עשה כן מותר, אז לא חיישינן לכתחילה שמא יעשה כן, דהא גם אם עשה כן ג"כ מותר, וא"כ ה"ה כאן כיון שכתב המחבר אם שהה ג' ימים בלי מליחה לא יבשלנו, ואם בישל מותר, א"כ למה לא ישהה לכתחילה.

(ח) בסוף סי' ק"ב כתב הרמ"א, מי שנדר מדבר אחד, לדיריה הוי דשיל"מ, ולקמן בסימן רי"ו דנדר מיין ונתערב הוי כרשיל"מ, בכ"ף הרמיון.

(ט) הרא"ש כתב בברכות דף כ' דבנשים לא שייך ערבות, [עיי' דגול מרבבה או"ח רע"א], ובע"ז י"ח אמרינן שהוציא את ר' חנינא בן תרדיון לשריפה ואשתו להריגה, אותו לשריפה על שחוגה השם, ואשתו להריגה על שלא מיחה בו, מכאן כל שיש בידם למחות וכו', הא ליתנייהו בכלל ערבות.

(י) הפרי מגדים בפתיחה כוללת כתב, רבדבר דליכא עונש לא השוו נשים לאנשים, דאמר רב יודא אמר רב השוו נשים לאנשים לכל עונשים שבתורה, ורש"י כתב ריש יבמות, וכל עונשין לאוין מלקות הן, א"כ בדבר דליכא עונש לא השוו נשים לאנשים. וקשה דאיתא בש"ס יומא ל"ט כלה בירושלים לא היתה צריכה להתבשם מריח הקטורת, וכתבו תוספות אע"ג ראמרין בפסחים כ"ו קול מראה וריח אין בו משום מעילה, אבל הא מסיק שם ראיסורא איכא, א"כ האידך היתה נהנה מריח. אלמא אף דליכא עונש אפי"ה יש איסור גם לנשים. וכן בש"ס סוכה נ"ג אשה היה בוררת חטים לאור בית השואבה, וכתבו התוספות, בירושלמי פריך הא אסור משום מעילה, ומשני קול מראה וריח אין בו משום מעילה, והקשו תוספות, דהא מסיק שם דעכ"פ איסורא איכא, ותירצו דבאמת לא היתה בוררת, רק שאם רוצה היתה יכולה לברר מחמת האור גדול. עכ"פ משמע דגם בדבר דליכא עונש אפי"ה הנשים אסורות.

פנ"י דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בפוגיא דקרן כעין שגנב, והמסתעף

ברוך אברהם צבי הורוויץ

ר"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

(א) במס' ב"ק סה: א"ד אילעי גנב מלה ונעשה איל נעשה שינוי בידו וקנאו מנב ומכר שלו הוא טובח ושליו הוא מוכר, איתיבי ר"ח לר' אילעי גנב מלה ונעשה איל עגל ונעשה שור משלם תשלומי כפל ותשלומי דו"ה כעין שגנב ואס"ד דקני' בשינוי אמאי משלם שלו הוא טובח וכו' א"ל ואלא מאי שינוי לא קני אמאי משלם כעין שגנב לישלם כי השתא א"ל כי השתא היינו מעמא דלא משלם דא"ל תורא גנבי ממך דיכרי גנבי ממך א"ל רחמנא ניצלן מהאי רעתא וכו', ע"כ. ולקמן קאמר מ"מ קשיא (קו' ר"ח לר' אילעי) א"ל הא מני ב"ש הוא דאמר שינוי לא קני וכו', ולקמן ס"ו. קאמר, ע"כ לא פליגי אלא דמר סבר שינוי קונה ומ"ס אין שינוי קונה אבל לענין שלומי כו"ע כדמעיקרא משלם, לימא תהוי תיובתא דרב דאמר קרן כעין שגנב כפל ודו"ה כשעהמב"ד, אמר רבא מלאים כדמעיקרא דמים כדהשתא, ע"כ. והק' הגרעק"א (בספר כתב וחותם) דלכא' קו' הגמ' לימא תהוי תיובתא דרב, הוא אותה הקו' שהק' ר"א לעיל לישלם כי השתא, דגם התם לכא' הכונה מכח דינא דרב, וגם התי' של מלאים כדמעיקרא וכו' לדעת הר"י בתוס', הוא בדיוק אותו התי' דלעיל דאטו תורא גנבי וכו', ולמה חזר להקשות ולתרץ באותו ענין. עוד יש להקשות, למה חזר ר"א והקשה לר"ח אלא מאי שינוי לא קני לישלם כי השתא, והא גם לדירי' יש להקשות אותה קושיא ומה הריח בזה דגם לר"ח קשה הברייתא, והמהר"ם כתב, דר"ל דע"כ הברייתא משבשתא הוא, אבל א"כ קשה למה חזר להקשות מ"מ קשיא (ועי' במהר"ם מה שישב ע"ז, ולכא' דחוק הוא). גם צ"ע דבקושיית ר"א לישלם כי השתא לא הזכיר כלל דברי רב, משמע דאף בלי רב פשיטא לי' דצריך לשלם כי השתא, וביותר משמע כן בדברי רש"י, שכתב בר"ה כעין שגנב וז"ל, לקמן אותבינן לרב מהא דאמר כפל ודו"ה כשעהמב"ד וכו' עכ"ל, משמע מזה דקו' זו רר"א קאי בלי רב, דפשיטא לי' לר"א דצריך לשלם כי השתא, וצ"ע למה.

(ב) והנראה בזה, בהקדם דברי התוס' בר"ה אלמא קרן כעין שגנב, שהקשו תימא אמאי לא רחי כגון דמעיקרא שויא זוזי ולבסוף שויא ד' וכפילא זוזא כעין שגנב דלא כרב וחומשא זוזא כשעהמב"ד כדאמר תברא או שתיא משלם ד', ע"כ. ודברי התוס' קשים מאד דכאן לא איירי בתברא או שתיא, וא"כ למה יתחייב לשלם חומש מד', ומהרש"א במהדורא בתרא פירש כונת התוס', דר"ל דנוקמי דאיירי בתברא וכו', אבל גם זה קשה מאד, דהא החומש מחוייב על השבועה ואז חי' שוה רק זוז ולמה ישלם יותר בשביל ששברו אח"כ והא על מעשה השבירה אין חיוב חומש כלל. וכתב הגרעק"א רצריך לפרש כדברי השמ"ק, דהתוס' איירי כשהחפץ הנזול הוא כעין וצריך להחזיר החפץ וכיון שבשעת חזרתו שוה ד' ע"כ צריך ליתן חומש כדהשתא דהיינו להוסיף זוז שלם, ומה שהזכירו התוס' מתברא או שתיא, הוא רק להביא רא' דברשותא דמרא אייקר,

עיי"ש. וסיים הגרעק"א וז"ל, ומוכח עכ"פ מתוס' רבנשבטע על הפקדון כשהי' שוה זוז ואח"כ נתייקר אם הוא בעין צריך לשלם חומש כרהשתא, ע"כ. אולם לפי"ז צע"ג ליישב דברי התוס' בתירוץ שכתבו ראי לאו הא דרב אין לחלק כלל בין כפל ודו"ה לקרן עיי"ש, והא לפי הנ"ל אין אנו מחלקין כלל דלעולם שניהם כעין שננב, אלא רהיבא דהוא בעין כיון דבע"כ משלם הגזילה צריך ליתן גם החומש דתלוי בתקרן כרהשתא, משא"כ כפל משלם כשעת הגזילה כיון דהוא רק דמים. הרי רואין אנו יסוד גדול בדברי התוס' כאן, שאם גזל חפץ ונתייקר ומחזירו בעין, צריך לשלם כפל כפי היוקרא דהשתא אף בלי דינא דרב דכפל ודו"ה כשעהמב"ד, דכך הוא דינא רכפל, שמשלם פי שנים מתשלומי הקרן, (והיינו כעין החידוש שדייק הגרע"א לגבי חומש).

ונראה לבאר הדבר באופן זה, דהנה בכל פעם שהחפץ בעין ונתייקר, בודאי שמחוייב לחזור החפץ, אלא דיש לחקור אם יש עליו גם חיוב דמים כפי המחזיר של עכשיו או דלמא דחיוב הדמים הוא רק כפי מה שננב, ועודף הדמים שנותן כשמחזיר החפץ הוא רק משום ששייך להגזול, אבל אין עליו דין השבת גזילה, (ר"ל על הדמים שבחפץ עצמו, בודאי שיש חיוב השבת), והנ"מ בזה הוא לגבי כפל וחומש, דזה תלוי בחיוב הממון שיש על הגזול, ומדברי התוס' רואין, דכשהחפץ בעין ומחוייב להחזירו יש עליו גם חיוב דמים כפי השוויות של החפץ של עכשיו, וע"כ משלם כפל וחומש כרהשתא, ואע"פ שאם אח"כ ישבר החפץ מעצמו או יהי' חייב רק כשעת הגזילה (היינו בלי דינא דרב דכפל ודו"ה כשעהמב"ד, או אפי' אחרי דינא דרב, לפי פיר"ת דלהחמיר על כפל לא אמר רב), מ"מ עכשיו שהחפץ בעין יש עליו חיוב דמים כהשוויות של השתא ומשלם כפל ודו"ה כרהשתא, ראם לא הי' חיוב דמים רק כפי מה שהי' שוה בשעת הגזילה, לא הי' שייך להיות חייב כפל כרהשתא.

ג) והאמת לרכאו' דבר זה תלוי בספיקו של המחנה אפרים ריש הל' נו"מ, אי החיוב של מזיק וגזול הוא לפי מרה רהיינו שמחוייב להשלים החפץ שגזל או הזיק, ועכ"פ ליתן דמים במקום החפץ, אבל העיקר הוא מה שמשלים החפץ שחיסר, או דלמא דכל החיוב הוא רק חיוב דמים לשלם הממון שחיסר, ועיי"ש שכתב רבגזילה הוא ודאי חיוב דמים ולא מדה, כמו שרואין מהדרין דקדן כעין שננב, וגבי מזיק תלוי בפלוגתת ראשונים, עיי"ש. עכ"פ כיון רבגזילה הוא רק חיוב דמים, רהיינו להשלים הממון שחיסר כשעת הגזילה, א"כ לכו' אפי' אם מחזיר החפץ, מ"מ לא ישלם כפל אלא כדמעיקרא, ודלא כדמבואר כאן מדברי התוס', וצ"ל דדברי המחנ"א אמורים רק היבא שהחפץ אינו בעין, אבל היבא שהוא בעין, כיון שמחוייב להחזיר חפץ ששוה ר' זוז יש עליו גם חיוב דמים של ד' זוז וכנ"ל, א"נ אפ"ל, דדברי המחנ"א אמורים רק אחרי דברי רב דקדן כעין שננב, אז אמרי' דיש רק חיוב דמים כעין שננב, אבל התוס' כאן איירי בלי דינא דרב, ואז ודאי אמרי' דהיבא דהחפץ בעין יש גם חיוב דמים כשל עכשיו, וכנ"ל.

ד) עוד נראה להקדים כאן ביאור, בהא דאמר רבה האי מאן דגזל חביתא דחמרא מחברי' מעיקרא שוה זוז ולבסוף שוה ד' זוז איתבר ממילא משלם זוז תברא או שתא משלם ר' מ"ט כיון דאי איתא הדרא למרא בעיני' התיא שעתא

דקא שתי ל' או דקא תבר ל' קא גזל מיני, ע"כ. ודעת הקצוה"ח בסי' ל"ד סק"ג דכל הגזול דבר שאינו ברשות הבעלים לא נקרא גזול כלל, דמקרא דגונב מבית האיש ילפי' דרדוקא אם גזול מרשותו אז הוא גזול, אבל אם בשעת הגזילה אינו ברשותו לא הוא גזול כלל (אף לענין קרן), והא דאמר רב תברא או שתיא משלם ד' אף דבשעת השבירה לא ה' ברשות הגזול, היינו רק משום מזיק מחייבין אותו ד' אבל לא משום גזול, ובנתיח"מ שם חולק עליו וס"ל דאף הגונב מן הגנב נקרא גנב כל זמן שהגנב השני הוסיף משהו בגניבתו, כגון שהגנב הב' עשה שינוי ועי"ז יצא הגזילה מבעלים הראשונים לגמרי והוא אינו שלו אז הוא הגנב הב' ג"כ גנב, ומשום"ה בתברא או שתיא כיון דעי"ז נעשה שינוי וקנחו הגזול הוא השבירה מעשה גניבה וחייב ר' משום הגניבה של עכשיו. והאחרונים הביאו רא' מדברי הרמב"ם רס"ל כרעת הנתיבות דתברא או שתיא הוא מעשה גזילה ולא מעשה מזיק, ממש"כ הרמב"ם (פ"א מגניבה הי"ד) ה' שוה בשעת הגניבה שנים ובשעת העמב"ד ד', אם שחט או מכר או שבר הכלי משלם כפל או דו"ה כשעהמב"ד, ואם מתה וכו' מאליו משלם כפל כשעת הגניבה, ע"כ. הרי מבואר להריא מדבריו רס"ל כהנתיבות דמעשה השבירה הוא גניבה חדשה, דאי כדעת הקצוה"ח שהוא רק מזיק, בשלמא קרן אפשר לחייבו כדשתא, אבל כפל ודו"ה היאך אפשר לחייבו על מעשה מזיק, ואין לומר דלעולם השבירה הוא רק מזיק, והא דמשלם כפל ודו"ה כדשתא הוא משום התחלת הגנבה ומשום דינא דרב דכפל ודו"ה כשעהמב"ד, זה א"א לומר, דהרי רעת הרמב"ם כר"ת, דהא דאמר רב קרן כעין שגנב כפל ודו"ה כשעהמב"ד הוא רק היכא דשעהמב"ד הוא זול יותר מבשעת גניבה, אבל לא היכא דשעהמב"ד הוא יותר מבשעת גניבה, דלקולא אמר ולא לחומרא, דאל"כ למה פסק הרמב"ם דבאיתבר ממילא משלם הכל כשעת הגניבה, הא כפל ודו"ה צריך לשלם כדשתא, וכמו דס"ל באמת להר"י ככה"ג, א"ו דדעת הרמב"ם כדעת ר"ת בזה, וע"כ מוכרח מדבריו כהנתיבות. אלא דעדיין צ"ע ממש"כ הרמב"ם (שם הל' י"ג) גנב כחושה והשמינה או שמינה והכחישה משלם תשלומי כפל ודו"ה כמו שגנב, ע"כ. ומשמע מלשונו דאפי' לא הוציא הוצאות על הפיטום אלא דנתפסם מאליו ג"כ משלם כשעת הגנבה, ולכא"ו מ"ש מהיכא דמעיקרא שוה זוז ולבסוף ד' דמשלם כפל ודו"ה כשעהמב"ד היכא דעשה מעשה בידים, והא"נ לדעת הר"י בתוס' זהו גופא החילוק שמתרץ הגמ' פלאים כדמעיקרא רמים כשל עכשיו, אבל לדעת ר"ת רס"ל להרמב"ם כוותי', הרי כל היכא דנתייקר אח"כ לא אמר רב הדין דכפל ודו"ה כשעהמב"ד, ואעפ"כ כתב הרמב"ם גבי מעיקרא שוה זוז ולבסוף ד', דמשלם ד' משום דע"י השחיטה וכו' הוא עושה גניבה חדשה, וא"כ למה בכחושה והשמינה לא כתב כן.

(ה) עוד הקשו האחרונים על דברי הרמב"ם הנ"ל, דמעיקרא שוה זוז ולבסוף שוה ד' היכא דשבר וכו' משלם כפל ודו"ה כדשתא, דאע"פ דס"ל להרמב"ם דעכשיו עושה גניבה חדשה מ"מ אין לחייבו על גניבה זו כפל ודו"ה, דהא אינו גונב מבית הבעלים, והוא כגונב מן הגנב ומ"ש מהא דתנן אין הגונב מן הגנב משלם תשלומי כפל ולא הפוכה ומוכר אחר הגנב משלם דו"ה, (ובשלמא לדעת

הר"י משלם כפל כשעת העמב"ד משום גניבה מקודם, אבל להרמב"ם רס"ל כר"ת, הא ע"כ צ"ל רהוי גניבה חרשה, וא"כ הוי כגונב מן הגנב. ועי' בס' אמרי משה סי' ל"ב מש"כ בזה, רדעת הרמב"ם רהוי גניבה אריכתא עיי"ש. ולער"נ קצת בדרך אחרת, בהקדם דברי הרא"ש פ' מרובה ה"ב וז"ל, קרן כעין שגנב מילתא דפשיטא הוא (היכא דמעיקרא שוה ר' ולבסוף זוזא) ראלו איתבר ממילא ע"כ משלם ר' דבשעת שבירתה לא עביר ולא מירי וכו' וכ"ש אי תברא או שתיא רמחייב ר' ראל"כ הרי מצינו חוטא נשכר, עכ"ל. ולכאז' קשה מאד מה צריך הרא"ש להגיע להסברא שלא יהא חוטא נשכר, וכי איזה סברא בעולם יש שע"י מה ששכר אח"כ יפטר ממעשה הגניבה שעשה קודם, ונלע"ר בכיאר הרא"ש, רס"ל כרעת הקצוה"ח, רבאמת לא שייך כלל לגנוב דבר שאינו בבית הבעלים, דגונב מבית האיש לא רק לענין כפל נאמר אלא גילוי הקרא דגנב לא נקרא אלא מבית האיש ואפי' לענין קרן, והא דאמר רבה דבתברא או שתיא משלם ר', לא נוחא לי' להרא"ש כפי' הקצוה"ח דמטעם מזיק הוא, דרוחק גרול לומר כן, אלא דבאמת מרוקרק הוא בלשון רבה, דאמר ההוא שעתא דקא שתי לי' וכו' קא גזל מיני' ור"ל רהיכא גרול חפץ ועי"ז נעשה אינו ברשותו של הבעלים, ואח"כ הוסיף לשבור הכלי ועי"ז נעשה אינו שלו לגמרי, אז אמרי' דעיקר מעשה הגנבה הוא עכשיו ולא קודם, כיון דבמעשה זו עשה עיקר הגזילה שאינו מחוייב עוד להחזירו, וע"כ במלה מעשה הראשונה, ואמרי' דעכשיו עיקר הגזילה, וזהו כונת רבה כמה דאמר ההוא שעתא קא גזל מיני', ר"ל דוקא עכשיו ולא קודם, וע"כ מובן למה לא הוי גונב מן הגנב, כיון דעיקר הגזילה הוא עכשיו ולא קודם, נמצא דאנו מצרפין דברי הקצות ודברי הנתיבות לפירוש חרש, רהיינו דלעולם הקצוה"ח צודק כמה רס"ל דגונב מן הגנב פטור אף מקרן, אבל כיון דעכשיו עשה פעולה יותר ע"י מה שקנתו ואינו מחוייב להחזירה כמש"כ הנתיבות, ע"כ אמרינן דעכשיו הוי עיקר הגניבה ולא קודם.

(ו) ועפי"ז יומתקו מאד דברי הרא"ש שכתב היכא דמעיקרא שוה ר' ולבסוף זוזא אם נשבר מאליו הרי פשיטא דמשלם ר' דאח"כ לא עשה כלום, ואע"פ דעיקר הוצאה מהבעלים נעשה אח"כ כמה שיצא מבעלותו לגמרי, מ"מ כיון דנעשה מאליו הרי ודאי דעיקר הגניבה הוא קודם, אבל אם שברו אח"כ בידים אז אמרי' דעיקר הגניבה הוא אח"כ ולא קודם, א"כ הוי צריך לחייב רק זוז ולא ר', וע"כ הוצרך הרא"ש להגיע להסברא שלא יהא חוטא נשכר, כיון שחטא כמה ששברו לא אמרי' שעיקר הגניבה הוא עכשיו, שהרי ידיו עי"ז, ובכה"ג אמרי' דחייב על הגניבה הקודם וישלם ר'. והנה הא דאמרי' דאם שברו אח"כ נעשה השבירה לעיקר הגניבה, כ"ז לא נאמר רק היכא שאותו הגנב שגנב מתחילה הוא שעשה אח"כ השינוי והשבירה, אבל אם בא אח"כ אדם אחר ועשה מעשה שינוי וכרומה, אע"פ שעי"ז יצא לגמרי מרשות הבעלים, מ"מ א"א לומר שעכשיו היא מעשה הגניבה ולא קודם, דרוקא באדם אחר אפ"ל דהשתא איגלאי דעיקר מעשה הגניבה שעשה הוא עכשיו ולא קודם, אבל בב' בנ"א ודאי שהם ב' פעולות נפרדים, וע"כ הוי הגנב הב' גונב מן הגנב, וזהו טעם המשנה שאין הטובח ומוכר אחר הגנב משלם תשלומי דו"ה, ודר"ק.

(ז) ובזה נבא לביאור דברי הרמב"ם, דס"ל ג"כ כשיטת הרא"ש דבתבא או שתיא הוי עכשיו עיקר מעשה הגניבה ולא קודם, וע"כ פסק דבשברו וכו' משלם כפל ודו"ה כשעת שבירה, דהא עכשיו הוא עיקר הגניבה, אבל הרמב"ם ס"ל דכ"ז לא שייך אלא היכא שהגניבה לא נשתנה כלל מעת גניבה הראשונה לשעת שבירתה, אבל אם נשתנה הגניבה, א"א לומר דשעת שבירתה הוא שעת גניבתה, דהרי בוראי מעשה הראשונה הוא מעשה גניבה בפ"ע, והגם דאח"כ עשה פעולת גניבה יותר מבתחילה, לא אמרי' דעכשיו הוא שעת גניבתה, דבשעת השינוי הוא כבר חפץ אחר ממה שהי' בתחילה, ואז נחשב גניבה הראשונה למעשה בפ"ע. וע"כ א"ש פסקי הרמב"ם, דגבי יוקרא פסק דאם בשעת גניבה שוה זוז ובשעת שבירה שוה ד' משלם כפל ודו"ה כבשעת שבירה, כיון ראותו חפץ הוא ולא נשתנה אלא לענין יוקרא, ע"כ אמרינן דעכשיו הוא עיקר שעת גניבתה, אבל בכחושה והשמינה, שנשתנה עצם החפץ, אז א"א לומר דעכשיו הוא הגניבה ולא קודם אלא דאז נחשב מעשה הראשונה לגניבה, ושוב הוי במעשה ב' גונב מן הגנב, וע"כ משלם כפל ודו"ה כדמעיקרא ולא כדהשתא, ודו"ק.

(ח) ועפ"י הנ"ל נבא לביאור הסוגיא דטלה ונעשה איל, דר"א אמר דהוי שינוי ור"ח ס"ל דלא הוי שינוי, והק' ר"ח לר"א מהא רגנב טלה וכו' דמשלם רו"ה, וא"א דהוי שינוי אמאי משלם שלו הוא טובח ושלו הוא מוכר, וחזר ר"א להקשות לר"ח ואלא מאי שינוי לא קני אמאי משלם כעין שגנב, לשלם כי השתא, ולפי הנ"ל אפ"ל דלעולם אין כונתו להקשות לשלם כדהשתא מרינא דרב דכפל ודו"ה כשעהמב"ד, אלא אפי' בלי מימרא דרב פשיטא דצריך לשלם כדהשתא אי איתא להך רר"ח דלא הוי שינוי, דהיינו דר"א ס"ל דלשיטת ר"ח הוי טלה ונעשה איל כמו מעיקרא שוה זוז ולבסוף שוה ד', דלא נחשב שינוי בעצם הבהמה, וא"כ פשיטא דצריך לשלם כפל ורו"ה כדהשתא, גבי כפל, לפי מה שביארנו בתחילת דברינו דמוכח מדברי התוס' דבלי הך דינא דרב היכא דמעיקרא שוה זוז ולבסוף שוה ד' והחפץ בעין ודאי צריך לשלם כפל וחומש כיוקרא דהשתא, והטעם כמו שביארנו דכ"ז שהחפץ בעין יש גם חיוב רמים כפי שוויות החפץ, וע"כ שפיר קאמר ר"א לר"ח, בשלמא לדידי מובן למה משלם כפל כדמעיקרא כיון שכבר נשתנה החפץ ואינו עוד אותו החפץ שגנב, ודאי דאין חיוב השבה על האיל רק על הטלה שגנב, וע"כ משלם כפל כדמעיקרא, (ואפי' לדעת רש"י דס"ל דטלה ונעשה איל לר"א לא קנה היינו רק משום רחסר מעשה מעשה קנין וכמ"ש רש"י בדף ס"ו. דבעי שינוי בידים, אבל עכ"פ ודאי שאין חיוב השבה על האיל כיון שאינו אותו חפץ שגנב, ויש רק חיוב השבה על טלה). אבל לדידך דטלה ונעשה איל אינו שינוי כלל, א"כ לשלם כפל כדהשתא ולא מכח דינא דרב אלא כיון דהחפץ בעין יש חיוב ממון כדהשתא כמו במעיקרא שוה זוז ולבסוף ד', נמצא דהקו' מכפל הוא היכא דהאיל בעין.

ובדרך זה נבאר ג"כ הקו' מדו"ה, לפי"מ שביארנו בדברי הרמב"ם דהיכא דלא נשתנה הגניבה ממה שהי', אז אמרי' דעיקר הגניבה נעשה בשעת השבירה, אבל אם כבר נשתנה אז אא"ל כן, וא"כ שפיר הקשה ר"א לר"ח, בשלמא לדידי דטלה ונעשה איל הוי שינוי, א"כ ודאי משלם דו"ה כדמעיקרא, דעל שעת סביחה

א"א לחייבו, דאף דעשה אז מעשה גניבה, מ"מ הוי כגונב מן הגונב, כיון שכבר ה' גנוב מקודם, וא"ל דעכשיו הוא עיקר גניבתו, כיון דכבר נשתנה וכמש"כ הרמב"ם נבי כחושה והשמינה; אבל לר"ח רטלה ונעשה איל לא הוי שינוי כלל, א"כ הוי שעת הטביחה עיקר גניבתה, וא"כ לישלם כי השתא, וכמש"כ הרמב"ם נבי מעיקרא שוה זוז וכו', וכמבואר לעיל דרביר הרמב"ם אמורים בלי הך דינא רב, ונמצא דקו' ר"א אינו מכח דברי רב, וגם מובן שפיר דקשה דק' לר"ח, אבל לר"א א"ש.

ט) וע"ז השיב ר"ח כי השתא היינו טעמא דלא משלם דא"ל אטו תורא גנבי ממך וכו', נראה כונתו בזה, עפ"י דברי הגר"ח הלוי בהל' גזו"א שחלוק דין שינוי לקנות, מלענין דא"י לומר הרש"ל ולקיים השבה, דלענין קנין בעי שינוי גמור בכל החפץ, וא"ל אינו קונה, אבל לענין השבה, כל שינוי קצת מועיל כבר שאינו כעין שגזל וא"י לומר הרש"ל, וזהו מה שאמר ר"ח כאן, אע"ג רס"ל רטלה ונעשה איל לא הוי שינוי לקנות, מ"מ הוי שינוי לענין שאין מצות השבה על האיל, דאינו כעין שגזל, ורק לענין קנין ס"ל לר"ח ראינו קונה, וגם לענין להתחייב על טביחה ומכירה דע"ז לא בעי כעין שגזל ממש. וממילא מיושב בין לענין כפל ובין לענין דו"ה, דלגבי כפל אע"פ שהחפץ בעין, מ"מ כיון דנשתנה שוב אין חיוב והשיב על האיל, (אלא דמחויב להחזירו כיון ששייך להנגזל), וע"כ אין חיוב רמים לשלם כפל כרהשתא, ולא דמי לדברי התוס' במעיקרא שוה זוז וכו', דאז יש עכ"פ עכשיו חיוב השבה על החפץ, וכיון שעכשיו שוה ד' י"ל דיש חיוב רמים על ד' וכמש"נ, אבל כאן שנשתנה החפץ, אין חיוב השבה על האיל, וע"כ משלם כפל כרמעיקרא אע"פ שהחפץ בעין, וכמו"כ לענין דו"ה אמר ר"ח לר"א, לא כמו שאתה סובר, דלרביר הוי טלה ונעשה איל כמו מעיקרא זוז וכו' דאז אמרי' דעיקר הגנבה הוא עכשיו, אבל כאן הרי סו"ס נשתנה החפץ, ואע"פ שאינו שינוי לענין קנין מ"מ הוי שינוי לענין שא"א לומר דעכשיו הוא עיקר הגניבה, ובע"כ הוי מעשה הראשונה מעשה גניבה, וע"כ מעשה הגניבה שעושה בשעת הטביחה הוי כגונב מן הגנב, וע"כ א"א לחייבו רק על הגניבה הראשונה, ומשו"ה משלם כרמעיקרא, (וכ"ז בלא דברי רב וכרמבואר), וכמש"כ הרמב"ם לענין כחושה והשמינה. וע"ז אר"א, דחמנא ניצלן מהאי דעתא, ר"ל דר"א ס"ל דאין לחלק כלל בענין שינוי, ולומר דלא מיחשיב שינוי לענין קנין ומ"מ מיחשיב שינוי לגבי מצות השבה או לגבי דלא מיחשיב לעיקר הגניבה, וע"ז אמר דחמנא ניצלן וכו', ראין לחלק בענין זה כלל. ואח"כ מסיק חגמ' מ"מ קשיא, היינו קו' ר"ח לר"א דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר, וע"ז השיב ר"א הא מני ב"ש הוא וכו'. אלא דצ"ע, דא"כ יקשה לר"א מה שהק' לר"ח לישלם כי השתא, אבל באמת ל"ק כלל, וכמש"כ בתוס' רבינו פרץ, דר"א ג"כ מסכים דלב"ש דס"ל שינוי אינו קונה מ"מ אין חיוב השבה אחר שנשתנה, כיון שאינו כעין שגזל, אלא שמ"מ מחזירו דשל הנגזל הוא כיון שלא קנחו, אבל עכ"פ שינוי כזה דלב"ה הוי שינוי, הוי לב"ש ג"כ שינוי לענין שאינו כעין שגזל, אבל שינוי שאינו קונה אפי' לב"ה, ס"ל לר"א דלא מיקרי שינוי כלל

וכדמבואר. — נמצא דאף לר"א הא דמשלם כדמעיקרא, הוא מסברא דאטו תורא גנבי ממך, אלא דר"א ס"ל ראין לומר סברא זו אלא בשינוי גמור, דמהני לענין קנין למ"ר שינוי קונה.

(י) ובזה נבא לביאור הגמ' בדף ס"ו., עד כאן לא פליגי אלא לענין שינוי, דמ"ס שינוי קונה ומ"ס אין שינוי קונה, אבל לענין שלומי כו"ע כדמעיקרא משלם וכו', לימא תהוי תיובתא דרב ראמר קרן כעין שגנב כפל ודו"ה כשעהמב"ד, וברש"י פי', ע"כ ל"פ ר"א ור"ה, ולכאו' יש לדיוק למה הקדים המקשן רבר זה, והא זה לא שייך כלל להקו' שמקשה ארברי רב מהברייתא, עוד יש לדיוק למה אמר, מר סבר שינוי קונה ומ"ס אין שינוי קונה, דמשמע רפליגי בכל שינוי, והא הם לא פליגי אלא במלה ונעשה איל. ונלע"ר רכונת הגמ' ע"כ ל"פ וכו', היינו בפירוש הברייתא דלעיל, שהק' ר"א לישלם כי השתא, ומזה הוכיח דהוי שינוי ורלא כר"ה, והא דמשלם רו"ה הוא משום ראתיא כב"ש רס"ל שינוי אינו קונה, ומ"מ הוי שינוי לענין השבה וכנ"ל, וע"כ משלם כדמעיקרא, ור"ה סבר דלעולם אתיא כב"ה דשינוי קונה, אלא רשינוי רטלה ונעשה איל לא הוי שינוי לענין קנין, ומ"מ הוי שינוי לענין השבה וכנ"ל. וממילא א"ש מה דאמר מ"ס שינוי קונה ומ"ס אין שינוי קונה, דר"ל דמ"ס דהברייתא אתיא למ"ר שינוי קונה, ומ"ס דאתיא דוקא למ"ר אין שינוי קונה, אבל לכו"ע לענין שלומי משלם כדמעיקרא, והיינו מטעמא דאטו תורא גנבי ממך וכו' בין לר"א ובין לר"ה, אלא לר"א אתיא סברא זו דוקא לב"ש וכנ"ל. וע"ז הק' הגמ', לימא תהוי תיובתא דרב, והיינו משום דס"ל להגמ' דלרב אע"פ שנשתנה הגניבה לגמרי ואין לחייבו אלא על מעשה הגניבה הראשונה, מ"מ ס"ל לרב דכפל ודו"ה משלם כדהשתא מכח גזיה"כ, דדוקא קרן משלם כשעת הגניבה ולא דו"ה, וא"כ קשה לרב מהברייתא, דאע"פ דיש כאן שינוי גמור מ"מ צריך לשלם כדהשתא, ולא שייך לתרץ לרב אטו תורא גנבי ממך, כיון דיש גזיה"כ דכפל ודו"ה כשעהמב"ד, וע"ז מתרץ הגמ', טלאים כדמעיקרא דמים כדהשתא, ופליגי בזה רש"י ור"ת והר"י, אבל הצד השוה שבהם, דלא בכל מקום אמר רב למילתו, ובדין זה דמלה ונעשה איל לא שייך דינא דרב, וע"כ חוזרין אנו להסברא דאטו תורא גנבי ממך דלעיל שאמרנו בלי דב, ודו"ק.

(יא) הוצא מדברנו, דר"א ור"ה פליגי בזה אי יש לחלק בין שינוי לגנבי קנין לשינוי לגנבי חיוב השבה, וא"כ עדיין צע"ק למה פסק הרמב"ם בזה כר"ה, דיש לחלק בזה כמו שפסק בגזל בהמה כחושה והשמינה, דמשלם כמעיקרא, והיינו דנעשה שינוי, וא"א לומר השתא הוא דגזל וכנ"ל, משא"כ במעיקרא שוה זוז וכו' וכמבואר לעיל, וכן רואין שפסק כן הרמב"ם גבי הא דאין שמין לגזלן וכו', דס"ל להרמב"ם דהגזלן לא קנהו ומ"מ אין על השברים רין השבה, והא לכאו' זהו שיטתו של ר"ה דיש לחלק כן, אבל ר"א לא ס"ל כן, וכיון דבעיקר פלוגתא ר"ה ור"א פסק הרמב"ם כר"א, למה בענין זה פסק כר"ה, וצ"ל דהי"ל להרמב"ם ראי' ממקו"א דחילוק זה בין קנין להשבה חילוק נכון הוא, ויש להאריך בזה.

בענין נרות המנורה אם היו קבועים בה

יעקב חיים סופר

ראש ישיבת כף החיים

בעמח"ס ברית יעקב, כרם יעקב, ועוד
ירושלים עיה"ק

(א) בספר שמות (כ"ה, ל"א), ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ונו', ועשית את נרותיה שבעה והעלה את נרותיה והאיר אל עבר פניה ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה. ועוד שם (ל"ז, י"ז), ויעש את המנורה וזהב טהור מקשה עשה את המנורה, ויעש את נרותיה שבעה, ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור, ככר זהב טהור עשה אותה ואת כל כליה. ובספר במדבר (ח', ב'), בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה ונו'.

ובמסכת מנחות (פ"ח ע"ב) אמרו אמר רב הונא בריה דרב יהודה אמר רב ששת נר שבמקדש של פרכים היה, קסבר ככר ומקשה אמנורה ונרותיה כתיב כיון דמיבעיא הטבה אי לאו דפרקים הוי לא הוה מטייבא ליה. ופירש רש"י ז"ל, נר של מקדש נרות של מנורה שבהן נותנין את השמן והפתילה, של פרכים היה של חוליות ולא של חוליות ממש שיוכל לפרק ולסלק מן המנורה אלא שיוכל לכופפה למטה ולזקפה במקומה. קסבר כי כתיב ככר ומקשה דמשמע מחתיכה אחת יעשה הכל אמנורה ונרותיה הנרות הם מחוברים בה מאותה חתיכה עצמה ואין יכול לסלק בשעת הטבה לגרוף את הדשן, ואי לאו דמפרקא הואי שיוכל לכופפה לא היתה מתייטבת יפה. ומתבאר דלפי סברת רב ששת נרות המנורה (ר"ל הפמוטים) היו מחוברים לגוף המנורה ואי אפשר היה לנתקן, אלא רק את קני המנורה היו יכולים לכופף. ואחר זאת אמרו שם, מתיבי, כיצד הוא עושה מסלקן ומניחן באהל ומקנחן בספוג ונותן בהן שמן ומדליקן. ופירש רש"י, מסלקן לנרות מן המנורה ומניחן וכו' ומקנחן בספוג אלמא מקשה לאו אנרות קאי דאין באות מאותה חתיכה ויכול לסלקן, הרי שיוכלו לנתק ולעקור הנרות מן המנורה וקשיא אדרבי ששת. ומשני תלמודא, הוא (רב ששת) דאמר כהאי תנא, דתניא חכמים אומרים לא היתה זוה (הנר) מן המנורה. וכך מסיק תלמודא התם דיש בדבר מחלוקת תנאים, דחכמים (דהיינו רבי אלעזר ברכי צדוק ע"ש), ותנא קמא דרבי נחמיה, ואף רבי נחמיה אליבא דחד תנא, ורב ששת, כולחו סבירא להו דנרות המנורה היו קבועין בה ואי אפשר היה לעוקרן מגוף המנורה, ורק יכלו לכופף קני המנורה בלא לנתק לנרות. ולעומתם תנא דברייתא דמסלקן ומניחן באהל, ורבי נחמיה, ורבי יהושע בן קרחה, כולחו סבירא להו דנרות המנורה לא היו מחוברות לגוף המנורה ולא היו קבועות בה וניתן היה לעוקרן מגוף המנורה, עד כאן תמצית הסוגיא דמנחות שם.

(ב) ובהיותי בזה ראיתי לגאון ישראל וקדשו רבינו חיים ג' עמר וצ"ל בספרו המופלא אור החיים הקדוש עה"ת (במדבר ח', ב') שאחד שהביא מחלוקת חז"ל דלעיל אם היו נרות המנורה קבועין בה או אפשר היה לנתקן מגוף המנורה, סיים,

ואני אומר אילו הייתי שם הייתי מוכיח ודן לפניהם מן הכתובים ולא קביעי נרות, הראשון ממה שמצינו כשהזכיר כל פרטי מעשה המנורה לא הזכיר פרט זה שעשה למול פני המנורה יאידו, שאם הנרות קבועים כשהזכיר המעשה חל זכרון הדבר. ועוד ראייה אחרת, ממה שאמר הכתוב בפרשת במדבר (ר', ט') ולקחו בנר תכלת וכסו את מנורת המאור, ואת נרותיה, ואת מלקחיה, ואת מחתותיה, ואת כל כלי שמנה אשר ישרתו לה בהם וגו', הרי זה מראה באצבע שאין הנרות קבועים, שאם לא כן, הרי הנרות בכלל המנורה הם ולא היה צריך לפרטם, אלא ודאי שאינם קבועים, ולזה הוצרך לפרטם כמו מלקחיה ומחתותיה שהם בפני עצמם. שוב ראיתי כזה בספר דברי הימים ב' (ר', כ') ויעש שלמה את כל הכלים אשר בית האלקים וגו' ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט לפני הדביר, הרי זה מגיד כי בזכרון המנורות לא יכללו נרותיהם, וגם ראיתי לרש"י שם שכתב, ואת המנורות ונרותיהם להוציא מלבן של מפרשים נרות היו עושים מנופה של מנורה ואדוקין בה, שהרי כתוב ואת המנורה ואת נרותיהם [מ]מה שהזכיר את הנרות בפני עצמן ולא שאר מעשה המנורה בפני עצמן גביעים וכפתורים ופרחים מכלל שלא היו הנרות אדוקין והואיל ואין אדוקין בה נראה כמעשה אחר וצריך להזכיר נרותיהם אבל שאר מלאכות שהיו אדוקין בה אינו מזכירם שנקראים על שם המנורה, הא למדת שפשטיות הכתובים יגידו כי לא קביעי נרות, עד כאן לשון קרשו זצ"ל.

ולכאורה לפי דרכו של רבינו חיים ׳ עטר ז"ל היה לו להקשות על מאן דאמר דקביעי נרות, גם ממקרא מלא בספר שמות (ל"ה, י"ד). ואת מנורת המאור ואת כליה ואת נרותיה ואת שמן המאור, הרי דאפיק קרא למנורה באנפי נפשה ולנרותיה באנפי נפשה, ושמע מינה דהם תרתי ולא קביעי נרות במנורה, וכן נמי ממקרא מלא שם (ט"ל, ל"ז), את המנורה הטהורה את נרותיה נרות המערכה ואת כל כליה ואת שמן המאור, וגם כאן אפיק קרא בתרתי, אך יש לרחות כמו שיראה המעיין.

ג) ועם שבאמיתות ידעתי אפיסות ערכי מול נשגבות רוממות ועוזו נפלאות תורת וקדושת רבינו הגדול רבי חיים ׳ עטר זצ"ל זיע"א, מכל מקום אמרתי לנפשי לעיין בדברי קרשו, כי היתכן כזאת שמקראות שלמים ופסוקים מפורשים יעלמו ח"ו מעיני קרשן של רבותינו תנאים ואמוראים הלא דבר הוא. — ובאמת נעלם ממני פשר דבר, האם חשב הגאון אור החיים זצ"ל שחכמי ישראל ז"ל לא ידעו להנהו קראי דאיתיה איהו, ומאי טעמא השאיר הדברים כן ולא עמד ליישב טענותיו, והאם נוכל לומר ולהכריע אנן מכח הפסוקים דלא כתנאים, וכבר ידוע ומפורסם דכמה ריות נשתפכו וכמה קולמוסין נשתברו על דברות התוספות בבא בתרא (ק"ג ע"א ד"ה תרווייהו) דפעמים חז"ל לא היו בקיאים בפסוקים, ורבותינו גדולי הדורות התבטאו על דברי התוספות בלשון „חס ושלום אין לומר כן על האמוראים" כמבואר בארוכה בחיבורי ברית יעקב (סימן ל"ו הערה א'), ועיין לגאון דבי יוסף זכריה שטערן ז"ל בשו"ת זכר יהוסף (מאמר תהלכות האגדות פרק ב' ד"ה ובתוס'), ולרבינו הגאון חח"מ ז"ל בשדי חמד (מערכת א' כלל רצ"ט), ופאת השדה (שם כלל כ"א), ושיורי הפאה (שם כלל מ"א), ולגאון

רבי יעקב שור ז"ל בספרו משנת יעקב (דף ט"ל), ובכל המצויין בברית יעקב שם, ואם כן צריך עיון וביאור מעיקרא מה סבר רבינו חיים י' עמר ז"ל. וכשעיינתי בדברים רואה אני בס"ד ובעזר החונן לאדם דעת ריש ליישב בדברים ברורים ומחוזרים כל מענות וראיות רבינו אור החיים הקדוש זי"ע, ומשנת רבותינו התנאים והאמוראים מאידה ונהירא, וכרבעינן למימר לקמיה בס"ד.

הנה מענתו הראשונה של רבינו אור החיים הקדוש היא, דבספר שמות (פרק כ"ה) מבואר דין עשיית המנורה, וכאן בספר במדבר (פרק ח') מבואר דין הדלקת המנורה, ובשלמא למאן דאמר דלא קביעי נרות ואפשר לעקדן, אם כן שפיר דלא נזכר הרבר בענין עשיית המנורה, כי הוא דין בהדלקת המנורה ולא בעשייתה ואין נפקא מינה לציין ולהזכיר דבר זה שהנרות יהיו מכוונים כנגד נר האמצעי, ולכן רק נזכר כאן בספר במדבר באומרו, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, אבל למאן דאמר דנרות קביעי, אם כן בספר שמות כשהודיע הקב"ה למשה איך לעשות את המנורה, היה צריך ללמדו ולהודיעו שיעשה נרות המנורה אל פני המנורה, כי הרבר דין בעשיית המנורה ולא בהדלקתה וצריך להזכירו, כך היא מענת רבינו הקדוש זי"ע א.

ובעניתי יש לי להשיב בס"ד, דהנה כך הוא לשון רש"י ז"ל במדבר שם, אל מול פני המנורה, אל מול נר האמצעי שאינו בקנים אלא בנופה של מנורה, יאירו שבעת הנרות, ששה שעל ששת הקנים שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהן, וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי, ולמה כרי שלא יאמרו לאורה הוא צריך, עכ"ל. ומפורש בדברי רש"י ז"ל באר היטב, דלא את נרות המנורה (ר"ל פמוטים) היה מכנין אל מול נר האמצעי, אלא רק את ראשי הפתילות, ואם כן היינו מעמא דלא נזכר בציווי מעשה המנורה פרט זה שיהיו ראשי הנרות מול נר אמצעי, כי לא היה צורך להזכיר פרט זה ברין מעשה המנורה, כי אין שום דין וחיוב שיהיו נרות המנורה מכוונים מול פני הנר האמצעי, והוא רק דין בהדלקת המנורה, ואתי שפיר אף למאן דאמר קביעי נרות, ודוק. וכל זה מלבד מה שיש לומר דבהא דכתוב במעשה המנורה (שמות כ"ה, ל"א), ועשית את נרותיה שבעה והעלה את נרותיה והאיר אל עבר פניה ככר זהב סתור יעשה אותה את כל הכלים האלה, סני, שהרי הזכיר בעשית המנורה ענין זה שיהיו הנרות מכוונים כנגד נר האמצעי, ואולי כוונת רבינו האור החיים ז"ל לא לקרא דפרשת תרומה, אלא לקרא דפרשת ויקהל (ל"ו, י"ז ואילך), ששם מבואר שעשו את המנורה ולא נזכר פרט זה שהיו הנרות מכוונים כנגד נר האמצעי, ע"ש. (ד) וכן מענתו השניה של רבינו אור החיים הקדוש, דממקרא מלא דבספר במדבר מבואר דמנורה לחוד ונרותיה לחוד ושאינן קבועות אלא ניטלות וכמחתותיה ומלקחיה, הנה אף זה לא קשיא מירי, כי כבר כתב רבינו הנדול הרמב"ן ז"ל בפירושו לתורה שמות (שם), ושם במנחות אמרו לרברי האומר [מנורה ונרותיה באה מככר] שהיו הנרות מקשה עמה, ואף על פי כן יקראם הכתוב הכלים האלה מפני שהם כלים לקבל השמן ויש לחם שם בפני עצמן ובשאר המנורות נעשין נפרדין ממנה, עכ"ל. וביאור דברי הרמב"ן ז"ל הוא,

דלכאורה קשה למאן דאמר שמנורה ונרותיה באים מן הככר ונרות המנורה היו קבועים בה, איך יפרש לקרא דאמר ככר זהב יעשה אותה את כל הכלים האלה, והלא הם מחוברים עם המנורה ובשעה שאמר קרא ככר זהב יעשה אותה (ר"ל המנורה) ככר נכלל בזה שגם את הכלים המחוברים וקבועים עמה יעשה, ומחו שחזר ואמר גם את כל הכלים האלה, ולכאורה שמע מינה, דהם (ר"ל נרותיה) לא היו קבועים עמה. ולזה תירץ הרמב"ן ז"ל ואמר דלא היא, ולעולם נרותיה קבועים עם גוף המנורה, ואף על פי כן שייך לקרוא לנרותיה בשם כליה כאילו הם כלים בפני עצמן כיון שהם כלים לקבל השמן ויש להם שם בפני עצמן, ובשאר המנורות נעשין נפרדין ממנה ולכן שפיר שייך לקרא לנרות אף על פי שהן מחוברים למנורה כליה, ובלשון רבינו הטור ז"ל בפירושו הארוך לתורה כך הוא: הא דקאמר ואת כל כליה לא קאי על כלים נפרדים ממנה, אלא על כלים שהם מגוף המנורה כגון נרותיה, וקורא אותן המקרא כליה אף על פי שמחוברים בה, לפי שדרך בשאר המנורות להיות נפרדים מהם ויש להם שם בפני עצמן, עכ"ל ע"ש. והשתא דאתית להכי, לא קשיא מידי מה שהקשה רבינו אור החיים הקדוש זיע"א, דאין הכי נמי לעולם היו נרות (ר"ל פמוטים) המנורה קבועים במנורה, ומה שהמקרא אומר וכסו את מנורת המאור ואת נרותיה, למרות שהנרות מחוברים בה כי הם כלים לקבל השמן, ויש להם שם בפני עצמן, ובשאר המנורות נעשים נפרדין מן המנורה, לכן קרא להם שם בפני עצמן אף על פי שהם מחוברים עמה, וזה ברור.

ובס"ד הגני להכריח דרבינו אלה, כי הנה בברייתא דמלאכת המשכן (הובא בפירוש הרמב"ן שם) מבואר להדיא שגם המלקחים והמחתות מחוברים עם המנורה מקשה אחת, ולפי שיטת חז"ל זו איך יפרשו לקרא דוכסו את מנורת המאור ואת נרותיה ואת מלקחיה ואת מחתותיה וגו', והלא הם מחוברים בגוף המנורה ובשעה שמכסה המנורה כבר כוסו גם המלקחיים והמחתות, ומדוע הוזקק המקרא להוציאם בפני עצמם, ואטו גם מהנו תנאי נעלם מקרא מלא ח"ו. — אלא וראי שאף על פי שהמלקחיים והמחתות מחוברים וקבועין במנורה, מ"מ שפיר שייך להוציאן בפני עצמן, כיון שהם כלים שיש להם שם בפני עצמן, ומינה נמי למאן דאמר קביעי נרות במנורה, שפיר דאפקיה קרא לנרות בפני עצמן, ונתיישבה טענת רבינו אור החיים הקדוש זיע"א, ודוק היטב.

ועם מה שבארנו בס"ד, נרחתה גם הראיה שהביא אור החיים הקדוש ז"ל מקרא רספר דברי הימים, ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט, ואדרבה דברי המפרש ז"ל לספר דברי הימים שם אינם מובנים, איך כתב להוציא מלבן של המפרשים נרות היו קבועים וכו' וכנ"ל, והלא רבותינו תנאים ואמוראים נקטו וסברו כן, ואיך שייך לומר להוציא מדעתם, ולכאורה מדכתב להוציא מלבן של מפרשים, נראה דלא זכר דהיא סברת תנאים ואמוראים, וצ"ע.

ודע דמה שרבינו אור החיים הקדוש ז"ל קרא למפרש דדברי הימים בשם "רש"י", לא דק, כי פירוש ספר דברי הימים לא רש"י ז"ל כתבו כידוע וכמפורסם, ועיין מה שהבאנו בארוכה בזה מפי סופרים וספרים בחיבורי ברית יעקב (סימן ל"ז הערה ב'), ויש להוסיף שגם הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה (שאלתא מ' דף רמ"ז ע"א) כתב דאין פירוש זה לרש"י ז"ל, והוסיף שמחברו הוא רב סעדיה גאון ז"ל

ע"ש, אבל זה לא יתכן כי המפרש מזכיר שם את פירוש רש"י לתורה, ועיין לגאון חיר"א ז"ל בספרו שם הגדולים (ערך רש"י, ודרך ראב"ד הראשון, ודרך רב סעדיה גאון, ודרך רב שמואל ב"ר לוי), ובספרו שערי יוסף הוריות (י"ב א' ד"ה ואשיבה), ובספרו חומת אנך (ריש דברי הימים), ואכמ"ל.

(ה) עוד יש להעיר על דברות רבינו אור החיים הקדוש ז"ל שמות (כ"ה, ל"ו). שכתב, והנה יש מחלוקת בין רז"ל אם הנרות קבועים במנורה או לא וכו' ואפילו למאן דאמר קבועים הרי מורה הוא שאינם מקשה שלא נחלקו רז"ל במנחות שם אלא אם היתה מהכבר או לכר מן הככר, אבל שאינם מקשה ממנה אליבא דכולי עלמא לא [ר"ל לא בעינן]. וכן דקדק הכתוב באומרו מקשה ירכה וקנה גביעיה כפתורה ופריחיה ואילו נרותיה לא אמר, ואחר שאמר משפטי פרטי המנורה באורך שיעשו את נרותיה הרי זה מראה באצבע שחלוקים הם מן המנורה, ור"ל שאין נרותיה מקשה. — ולא זכיתי להבין, שהרי באותה סוגיא עצמה שהזכיר רבינו אור החיים הקדוש, מבואר דהנרות מקשה אחת עם המנורה, שכך אמרו שם, ובפולגתא רהני תנאי דתניא מנורה ונרותיה באין מן הככר וכו', ופירש רש"י, קסבר כי כתיב ככר ומקשה אמנורה ונרותיה כתיב שהמנורה והנרות היו מחתיכה אחת, וכן בפירוש רש"י מכתב יד שם כתוב, קסבר כי כתיב ככר ומקשה דמשמע מחתיכה אחת יעשה הכל אמנורה ונרותיה כתיב הנרות הם מחוברים בה מאותה חתיכה עצמה, הרי לנו מפורש שבאותה סוגיא עצמה שידי רבינו אור החיים הקדוש ממשמשות בה, מבואר במפורש שהמנורה ונרותיה מקשה אחת היו, וצ"ג. [ומצאתי בשפת אמת למנחות (שם), ובספר סגולת משה על אור החיים הק', שהרגישו בפרט זה].

עוד יש להעיר, רלבאורה דברי רש"י ז"ל עצמו צ"ע, כי כאן בפירושו לתורה כתב דראשי הפתילות היו מכוונים נגד נר אמצעי, ומשמע דלא הנרות עצמם היו מכוונים (וכן הוא בציור הנדפס בפירוש המשניות לרמב"ם בש"ס וילנא), אבל בפירושו לתורה שמות (כ"ה, ל"ו) כתב רש"י ז"ל, שפי הנרות היו מוסבים כנגד נר אמצעי, ויש לעיין עוד בדבר זה.

* * *

ואכתוב ואצרף כאן עוד כמה הערות שהתעוררתי בס"ד בענין עשית המנורה ונרותיה.

בענין נרות המנורה קבועים היו

במס' שבת (כ"ב ב'), מתיב רב ששת מחוץ לפרוכת העדות יערוך וכי לאורה הוא צריך וכו', והא הכא כיון דקביעי נרות לא סני דלא משקיל ואדלוקי וכו', ופירש רש"י ז"ל, כיון דקביעי נרות במנורה ולא היה יכול לנתק נר מערבי מן המנורה להדליק בו האחרים וכו'. והתוס' ז"ל (שם ר"ה והא) כתבו, והא הכא כיון דקביעי נרות כמאן דאמר במנחות (פ"ח ב') דנר של פרקים היה דמשמע התם דמחובר הוה והיה של פרקים כדי שיוכל להטיבו יפה, ואיכא מאן דאמר התם (במנחות), דלא הוה קביעי אלא היה מסלקן לגמרי בשעת הטבה ואחר כך מניחן, וכן הוא בתוספות הרא"ש ז"ל שם. ובענייני נעלם ממני מדוע לא הרגישו

רבותינו ז"ל טפי, דוראי רב ששת כאן סובר דקביעי נרות, שהרי המעיין בסוגיא במנחות שם יראה, ררב ששת הוא הוא דסובר דקביעי הוו הנרות במנורה, ולכאורה הכי הוה להו לתוספות להכריח ולומר, ודוק.

בענין נרות המנורה מעכבין זה את זה

בספר שמות (כ"ה, ל"א), ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה גביעיה כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו, ועוד שם (פסוק ל"ו), כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו כלה מקשה אחת זהב טהור. ועיין מנחות (כ"ח א'), שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה שבעה נרותיה מעכבין זה את זה, מאי טעמא הויה כתיב בהו, ופירש רש"י ז"ל, הויה כתיב בהו כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו. ואמרתיו לדקדק בדברי רש"י ז"ל דמרוע הביא לנו הפסוק היותר מאוחר כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו כלה מקשה אחת זהב טהור (פסוק ל"ו), ולכאורה נכון היה להביא הפסוק היותר מוקדם, ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה ירכה וקנה גביעיה כפתוריה ופרחיה ממנה יהיו (פסוק ל"א), והוא דקדוק נכון. — ונראה דרש"י ז"ל לטעמיה, כי בפירושו לתורה שם (לפסוק ל"א) כתב רש"י ז"ל, וקנה הוא הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך זקוף כלפי מעלה ועליו נר האמצעי וכו', והשתא אי הוה מייתי להך קרא, לא היינו יודעים אלא רק שקנה אמצעי הוא מעכב, אבל שאר קנים היינו אומרים שאינם מעכבים זה את זה, לכך הביא קרא דקנותם בלשון רבים, שגם הם לעיכובא, ומדוקדקים מאד דברי רש"י ז"ל וכמנהגו הטוב, ודוק.

בענין מלקחים ומחתות המנורה מקשה עמה ומזהב טהור היו

בספר שמות (כ"ה, ל"א), ועשית מנורת זהב טהור מקשה תיעשה המנורה וגו', ועוד שם (פסוק ל"ח), ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור. — ושנינו בבבליא רמלאכת המשכן (פרק י'), ועשית מנורת זהב טהור שומע אני יעשה אברים אברים וירבקים תלמוד לומר אותה וכו', ומנין לרבות מלקחיה ומחתותיה, תלמוד לומר תעשה, יכול שאני מדבא את הצבתים ואל המלקטאות תלמוד לומר אותה, ורבינו הרמב"ן בביאורו לתורה (שמות כ"ה, ט"ל), אחר שהביא דברי הרמב"ם חזו, פירשה וכתב, ונראה (מהברייתא הזו) שהיו הנרות והמלקחים והמחתות כולן עמה מקשה וכו' והכל מקשה אחת ובאין מן הככר, אבל הצבתים והמלקטים שאין תשמישן בעצמה אלא הם כלים נפרדים ממנה ואינן חיבור בה אין באין מן הככר כלל. ותלמיד ישיבתנו היקר ר' חיים מלכא שליט"א שאל, דאם יש לנו קרא „רתעשה" ללמרנו דהמלקחים והמחתות כולן מקשה אחת עם המנורה, א"כ האי קרא דמלקחיה ומחתותיה זהב טהור למה לי, שהרי אם המחתות מקשה עם המנורה והמנורה מזהב טהור כמפורש בקרא, אם כן בעל כרחין דהמחתות והמלקחים זהב טהור, וצ"ע.

ובאמת עיין בספר אור החיים הקדוש שם (פסוק ל"ח) שכתב, ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור, הוצרך לומר זהב טהור לפי דאליבא דכולי עלמא אינם באים מן הככר ולזה צריך להוריע ממה יעשו אותם, עכ"ל. והנה כל דבריו הם אליבא דתלמוד בבלי מנחות (פ"ח ב') שכל המחלוקת שם אם המנורה לכדה באה

מן הככר, או שהמנורה וגם נרותיה מן הככר, אבל לכולי עלמא שם, המחחות והמלקחים אינם באים מן הככר, ולכן יפה מה שכתב רבינו אור החיים ז"ל, אבל לפי ברייתא דמלאכת המשכן דאינה סוברת כבבלי, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל שם, וסבירא לה דאף המחחות והמלקחים מן הככר היו והיו מקשה אחת עם המנורה, תקשי לך כנ"ל, וכעת צ"ע. — ואגב לא ידעתי מדוע רבינו אור החיים ז"ל (שם ובפסוק מ"ל), לא הזכיר דברי חז"ל בברייתא דמלאכת המשכן, ולדברי הרמב"ן ז"ל שם, ועל פי מה שכתוב שם, הרבה יש למשקל ולמפרי בדברי קרשו כמו שיראה המעיין, וקצתו.

בחיוב דאומן שהקדימו לשכרו

יוסף יצחק פרנס

חבר כולל עמק הלכה

קרית באכוב, בת ים

א] איתא במתני' (ב"מ פ:) כל האומנים ש"ש הן וכולן שאמרו מול את שלך והבא מעות ש"ח. ופירש"י אומנין, קבלנין המקבלין עליהן לעשות המלאכה בכתייהם. ובגמ', לימא מתני' דלא כר"מ רתניא שוכר כיצד משלם, רמ"א כש"ח רי"א כש"ש, (ופירש"י כש"ש, הואיל ולהנאתו הוא אצלו אע"פ שנותן שכר פעולתו), אפילו תימא ר"מ וכו' בההיא הנאה דתפיש לי' אאגרי' רל"ב למיעל ולמפיק אזוזי הוי עלי' ש"ש, אבע"א כדמחליף וכו' רמ"א כש"ש רי"א כש"ח, ע"כ. נמצא סיבת חיוב האומן, לל"ק משום דתפיש לי' אאגרי', ולל"ב בלא"ה, הואיל ורמי לשוכר. — ולל"ק כ' בתוס' [ר"ה דקא תפיש] החילוק בין אומן לשוכר דהוי כש"ח אף דתפיש, ותי' ראומן ודאי הוי ש"ש וכו' לפי שרוב אומנים עושין מלאכה בבית בעה"ב ואינם תופסים כלום בשכרם, וזה שעושה בביתו ותפוס בכלי נהנה הרבה, אבל שוכר אין לו הנאה שכל שוכרים תפוסים בדבר ששכרו וכו'. העולה מדבריהם, (א) דבבית הבעלים ל"ש לתפוס אאגרי'. (ב) דבשוכר ל"ח הנאת תפיסה אשכרו. ולפי"ז נפק"מ בין הני תרתי לישנא בסוגיין, אומן בבית הבעלים וכן במקום שכל האומנים עושין מלאכתם בביתם, דלל"ק הוי ש"ח ולל"ב הוי ש"ש.

והאחרונים [ב"ח סמ"ע ובמחנ"א] רייקו מלשון רש"י הנ"ל לעשות מלאכה בכתייהם, כמ"ש לל"ק דבבית הבעלים הוי ש"ח, והב"ח הוסיף, דבבית הבעלים אף ש"ח ל"ה, דהבעלים לא נסתלקו מחפצם ולא מסרו לרשותו. וכה"ג מצינו בשו"מ"ק בשם ר"י ובשם המאירי במתני' (ב"ק צח:) הבנאי שקבל עליו לסתור ראש שבר חייב, ועו"כ דמיירי בקבלן רוקא, דבעה"ב מסולק משם, אבל בשכיר יום שהבעלים אינו מסולק, השמירה מופלת על שניהם, [ואף לר' הרא"ש וסייעתו רשומרים א"צ קנין, מ"מ סילוק הבעלים מהחפץ ומסירה לרשות השומר בעינין], וא"כ אין נפק"מ בזה דלתרתי לישני אף ש"ח ל"ה. — ואולם המחנ"א (הל' שומרים סי' מ"א) הוכיח מלשון רש"י, דע"כ אין נפק"מ בהא [גם בלא שיטת

הב"ח הנ"ל], דיקשה אמאי ל"פ רש"י למסקנת הגמ' דאומן כש"ש דמיירי בכל קבלן ואף הנמצא אצל בעה"ב, וע"כ דאף למסקנא ל"ה ש"ש, והטעם דייק מלשון רש"י הנ"ל שביאר הא דשוכר כש"ש „דלהנאתו הוא אצלו", משא"כ בבית בעה"ב בלאו הנאתו מצוי שם החפץ. ועדיין נפק"מ בהקדים לשכרו, דלל"ק כיון דל"ש תפס אאגרי' הוי ש"ח, ולל"ב הוי ש"ש.

[ב] והנה למסקנת הגמ' דשוכר כש"ש, משמע דא"צ לפעמא דתפס, וכ"כ הש"ך (סי' ש"ו סק"א), ודחה בזה דין דסמ"ע וב"ח הנ"ל [ולפימ"ש א"ש דינם אף לל"ב], וכ"כ בקצוה"ח (סי' ש"ו סק"ד, וביותר ביאור בסי' ע"ב סק"ד), דאף לאחר שפרע עדיין הוי ש"ש כל זמן שלא הודיעו שנמר. ולפי הנראה מוכח מכמה ראשונים שנקטו הל"ק להלכה, ונפק"מ לענין הקדמת שכר, ונבארם חרא חרא. הנמוק"י פ' דאומנין הוי ש"ש בההיא הנאה דקא תפס המלאכה וכו', וכ"כ להרא" (ב"ק קטו). בשם הריטב"א רמלוה על המשכון ומת, בנו נעשה ש"ש בההיא הנאה דתפס לי' אוזוי [ועיין חו"מ ע"ב ס"ו], וכן באומן בכלי אומנתו, ואפ"ל דמשמע לי' כל"ק, מלישני' דרי"ף שכ' פלוגתת ר"י ור"מ כפשוטו דר"מ כש"ח, ובגמ' משמע דלפ"ז בעינן לפעמא דתפס, ואף דלהלכה פסק כר"י דשוכר כש"ש, מ"מ באומן בעינן לפעמא דתפס [ועיי"ל בזה], וכמו"כ מוכח דעת הריטב"א כל"ק. — וז"ל המרדכי, ואם א"ל שמעון לראובן נמרתי מלאכתך מול ספרך והבא לי שכר, או שהקדים לו שכרו ל"ה שמעון ש"ש אלא ש"ח, וע"כ רנקט כל"ק דפעמא משום דתפס ובהקדים הוי ש"ח. ובשו"ת באר יצחק (סימן ו') ענף ג') דחה ראוי' זו, דהמרדכי בהקדים לשכרו אדלעיל קאי באומר נמרתי, דאז מצד החפץ הנמצא אצלו ל"ל הנאה דהרי נמר והוי ש"ש רק משום דתפס, ואז בהקדים דגם אינו תפס הוי ש"ח, [והוכיח מדלא הביא דין דאומר נמרתי הוי ש"ח, דלל"ק אף כגמר עריין הוי ש"ש מטעם דתפס נירא כד' הרמב"ן, ודלא כתום' עיי"ל], אבל בשעת עבודתו הוי ש"ש אף בהקדים דרמי לשוכר. ודחייתו דחוק מאוד מלשון המרדכי שכתב „או", ועור דיש להוכיח מרבירי המרדכי לקמן לענין סרסור, דחייב אף בהליכה טרם שהתחיל במלאכה, והוכיח ד"ז מאומן וז"ל, כראמרינן כל האומנין ש"ש ומסקינן פעמא בההיא הנאה דתפיש לי' אאגרי'. ומוכח להדיא כמ"ש ורלא כשו"ת בא"י.

ובמחנ"א הוכיח מלשון השאלות והראב"ן שכתבו דבהקדים מעות הוי ש"ח, ומוכח דנקטו הל"ק להלכה [ועיי"ל אות ד' דעת רש"י בזה]. ולרעתם יקשה דלהלכה דשוכר כש"ש בלא"ה הוי ש"ש, ואמאי כתבו דבהקדים לשכרו הוי ש"ח, ותי' במחנ"א (שם), דאף למסקנא ל"ד לשוכר, דשוכר שאני שמשמש בנוף הפרה, ולהנאתו הוא אצלו שצריך שיהא הפרה ברשותו כדי להשתמש בה, משא"כ באומן שאינו משמש בנוף החפץ, ונ"כ ל"ה שלהנאתו עומד אצלו, דלא מפי לי' הנאה כשעומד ברשותו, יותר משאם היה עומד ברשות בעלים והיה עושה מלאכתו אצלם, [ואז היה נפטר משמירה לגמרי לשיטתו שנתב"ל], ודא דמדמי בגמ' אומן לשוכר, במכ"ש, דאי אומן כש"ש כ"ש שוכר, אבל לא להיפוך, וע"כ אף למסקנא עיקר הטעם משום דתפס אאגרי', וע"כ כתב דבהקדים לשכרו הוי ש"ח.

[ג] והאחרונים פליגי בביאור דברי המחנ"א, בשו"ת באר יצחק (ס"ו ענף א') דן בבעל עגלה שקבל ע"ע להוליך סחורה בשכר אי דמי לאומן והוי ש"ש או לא. ומסיק רל"ר המחנ"א, דסבת חיוב האומן משום דתפיס אשכרו, ומבואר בתוס' דשוכר ל"ל הנאה רתפיס כיון שכל השוכרים תפוסים, וה"ה בעל עגלה רכל מלאכתו הוא להוליך הסחורה אתו, וכל הבע"ג תפוסים וליכא לחייבו מטעם זה, וע"כ פטור מגניבה ואבירה אף בדלא הקדים לשכרו. ובפתחי תשובה (סי' ש"י סק"א) דן בשאלה זו, ומסיק דבכה"ג אף בהקדים לשכרו הוי ש"ש, לפימ"ש המחנ"א דל"ר אומן לשוכר דלאו להנאתו עומד אצלו ויכול לעשותו בבית הבעלים, משא"כ בבעל עגלה שכל אומנתו הוא להוליך בעצמו סחורה רבעה"ב ולהנאתו נמצא אצלו דמי לשוכר והוי ש"ש בכ"ע [וטעמא שכ' הבא"י לפוטרו מגנו"א, היא הנותנת לחייבו בגנו"א אף בהקדים לשכרו]. — והעולה, דרבינא רבע"ג וכל כה"ג, לר' הבא"י פטור מגניבה ואבירה ורינו כש"ח אף בדלא הקדים, ולר' הפ"ת הוי ש"ש אף בהקדים.

והנראה בזה לר"י לישנא דמחנ"א, רכתב תרי טעמא לחלק בין אומן לשוכר, חדא ראינו משתמש בגוף החפץ כשוכר, ועוד ראינו נמצא אצלו להנאתו, כשוכר. ולטעם הא', א"ש ד' הבא"י, דגם בעל עגלה אינו משתמש בגוף החפץ ול"ד לשוכר. ולטעם ב', א"ש ד' הפ"ת, דבעל עגלה להנאתו נמצא אצלו, ומ"מ יקשה דהרי תרתי בעינן. ובנחלת צבי הרגיש בקושיא זו, וכתב דמ"ש במחנ"א דאינו משתמש בגוף החפץ, ל"ד הוא, דמצינו ש"ש אף שאינו משתמש בגוף החפץ אלא בשביל הנאה אחרת וכו'.

ולדירי נראה, מלבר דטעמו אינו מובן, דבוראי ש"ש מצינו בשאר הנאות, אבל אומן הרי מקבל שכרו על אומנתו ובעינן הנאה נוספת לחייבו כש"ש, וכיון שאינו משתמש בגוף החפץ וגם הקדים לשכרו רל"ל הנאה רתפיס ליכא הנאה כלל, יש להוכיח מדברי המחנ"א גופא כרעת הבא"י, דבסו"ד שם ביאר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בעיסקא, דפלגא דפקדון, דעת הרמב"ם רש"ח הוי, ודעת הראב"ד כש"ש כיון דנוטל שכר כפועל בטל [כרין כל מתעסק], ובכ"מ ביאר דעת הרמב"ם דשכרו אינו נוטל על שמירתו כ"א בעד שמתעסק, והראב"ד דמדי לי' לשוכר דנהנה דמשכח בהמה לעשות מלאכתו וכו', ה"ג נהנה דמשכח זוזי להתעסק. וליישב דעת הרמב"ם, כ' דאפשר דהרמב"ם ס"ל דטעמו של אומן משום דתפיס אאגרי', ול"ד לשוכר שמשתמש בגוף החפץ. ולכאורה קשה, דהרי הרמב"ם מיידי אף בלא הקדים לשכרו ואמאי ל"ה ש"ש ובהנאת תפיסה, וע"כ כמ"ש הבא"י כיון דכל מתעסק אינו מתעסק בבית הבעלים ל"ש הנאת תפיס [וכמ"ש תוס' בשוכר], ואף דעיסקא להנאתו נמצא אצלו, ונימא דדמי לשוכר, וע"כ דהעיקר משום ראינו משתמש בגוף החפץ והוי ש"ח, ואף דעיסקא להנאתו נמצא אצלו, ורלא כהפ"ת. [וברעת הראב"ד צ"ל דסבר מסקנת הגמ' כפשוטו, ודמי אומן לשוכר לגמרי].

ועדיין איכא נפקותא לאירך גיסא, דרין המבואר בשו"ת הרשב"ץ (ח"ד ס"ו) דמי שנתן כלי לאומן כדי לראות צורתו ולעשות לו כלי אחר כמותו, ונסתפק השואל דרינו כש"ח כיון שאינה עושה בו מלאכה. והשיב, בכל מקום שאמרו

נעשה ש"ש על שמירת הדבר הוא כשכיל איזה הנאה שתבא ליד השומר מצד החפץ שבידו ואפילו בהנאה מועטת הוי ש"ש וכו', ונ"ר אילו לא היה מראה החפץ לא היה יודע לעשות אחד כמותו וכו', ומסיק דרינו כש"ש על אותו חפץ. ודין זה יש לדון כמשתמש בגוף החפץ, דע"י החפץ עושה אומנתו, ובזה דמי לשוכר, וא"כ לדעת הבא"י הוי ש"ש אף בהקדים לשכרו, ולדעת הפ"ת הוי ש"ח, דאף שמשמש מ"מ אינו נהנה במה שנמצא אצלו. ויל"ע לדעת הבא"י דאפשר דתרתני בעי, שישמש, ויהא אצלו להנאתו, ובכה"ג אף שמשמש כיון דאינו נמצא אצלו להנאתו לכו"ע הוי ש"ח, וכ"ז בהקדים, דבלא הקדים לכו"ע הוי ש"ש. כיון דתפס אאגרי, [וכל האומנין אין תפוסין].

ולסיכום: אומן בבית הבעלים הוי ש"ח, לדעת המחנ"א סמ"ע והב"ח ולשאר הראשונים שהוכחנו דטעם משום דתפס, וי"א דאף ש"ח ל"ה [ב"ח], וי"א דהוי ש"ש [ש"ך]. — אומן בביתו והקדים לשכרו הוי ש"ח, לדעת המחנ"א והראשונים הנ"ל, או הוי ש"ש לדעת הש"ך והראב"ד, וברלא הקדים הוי ש"ש לכו"ע. — בעל עגלה ועיסקא וכל דכוותי שלהנאתו נמצא אצלו, הוי ש"ח אף בדלא הקדים [שו"ת בא"י לד' המחנ"א הנ"ל], או הוי ש"ש אף בהקדים לשכרו [פ"ת אליבא דמחנ"א]. — אומן שמשמש בגוף החפץ [ועבודתו שייך בבית בעה"ב], הוי ש"ח, ואפשר דהוי ש"ש [לד' הבא"י אליבא דמחנ"א]. — אומן המשתמש בגוף החפץ ועבודתו שייך רק בביתו, לכו"ע הוי ש"ש אף בהקדים לשכרו.

ד] עוד מבואר בגמ' שם (פא.) דאומן שאמר גמרתיו הוי ש"ח, ובביאור הענין פליגי הראשונים: דעת הרמב"ן דרוקא למסקנת הגמ' דסבת חיובו דאומן משום דמי לשוכר בגמרתיו הוי ש"ח, ולל"ק דסבת החיוב משום דתפס אף בגמרתיו דעדיין תפס, דינו כש"ש. ובתוד"ה הא, פליג על הרמב"ן, דאף לל"ק דתפס אאגרי בגמרתיו הוי ש"ח, דל"מ תפס אאגרי אלא בעוד שמשתכר באומנתו דתרתני בעינן שמשתכר ותפס. [והא דבהבא מעות וטול את שלך הוי ש"ש, מבואר בקצוה"ח (סי' ע"ב סק"ד) דגילה דעתו להדיא שלא גמר ועדיין איכא תרתני, עיי"ש].

ורש"י בד"ה אבל גמרתיו ש"ח, ס"ל דכל כמה רלא גלי אדעת' ול"ל דתפס לי' אאגרי כלתה שמירת שכר פעולתו, ומשמע דכל כמה דל"ג דעת' [לאפוקי הבא מעות וטול שלך], והוסיף עוד דל"ל דתפס וכו', משמע דאי הוי תפס בהא גרידא הוי ש"ש [כדעת הרמב"ן ורלא כתוס'], והא דגמרתיו ל"ל דתפס, נראה דמוכח ממה שאינו אומר הבא מעות וטול שלך, וכ"מ בשיטמ"ק בשם הרא"ש ובתוס' הרא"ש, רחשיב קצת רלא תפס אאגרי' כיון דל"א הבא מעות וטול שלך וכו', דגמרתיו משמע דאינו מעב על שכרו, והיינו כדברינו, ומ"ש דגמרתיו משמע קצת רלא תפס [ומלבד ההוכחה ממה שלא אמר הבא מעות וכו'], י"ל כמ"ש בריטב"א בשם ב"ה גמרתיו לא תפס אאגרי' דהוי כמאן דאמר לי' גמרתיו ובא טול הבגד, ע"כ. וכ"מ מרבדי רש"י, שפירש דבהבא מעות וטול שלך הוי ש"ש, דגלי דעת' דתפס לי' אאגרי', משמע דבהכי גרידא הוי ש"ש. ומ"מ העולה מכל זה, דרש"י ביאר כל הסוגיא לטעם דתפס לי' אאגרי', ובזה סובב כל פירוש,

ויל"ר מדבריו דהעיקר כל"ק, והוי סיעתא למש"ל דעת הראשונים בזה. [וכן יל"ר מדבריו הרא"ש].

[ה] עוד יש לבאר דין ראומן וש"ש שאמרו טול את שלך האם הוי ש"ח או דלא הוי שומר כלל. — הנה בגמ' (ב"מ מ"ט.) ההוא גברא דיהיב זוזי אשומשמי וכו' שקול זוזך, לא שקיל זוזי' איגנוב, אתי לקמי' דרבא א"ל כיון דאמר לך שקול זוזך ולא שקלית ל"מ ש"ש דלא הוי אלא אפילו ש"ח נמי ל"ה. ובתור"ה אלא, והא דאמר בפרק האומנין טול שלך והבא מעות ש"ח, היינו משום דמעיקרא היה ש"ש וכשא"ל טול שלך לא לסלק עצמו לגמרי משמירה קאמר אלא שלא יהיה ש"ש. וצ"ל דסברי כתי' א' דלעיל (מ"ג.) בתור"ה מאי איריא, דליכא היתר השתמשות אי מעות אינן קונות, דבלא"ה גם בשומשמי הוי ש"ש מקודם, וברא"ש ורישב"א (החדשים) הקשו, דלתי' ב' לעיל רמוכר מותר להשתמש במעות גם הכא הוי ש"ש [וכן הקשה המהר"ש], והרא"ש נקט להלכה דמותר להשתמש והוקשה לו קו' התוס'.

והגרע"א תי', דשא"ה דמקודם תפס אנגרי' ובאומר טול שלך כוונתו להודיע שלא תפס ומשא"כ הכא דא"ח כלום. ולפי"ר, בהקדים לשכרו ואח"כ אמר טול שלך ל"ה ש"ח, וה"ה בש"ש שאמר טול שלך ראינו שומר כלל. ומדבריו התוס' משמע דאף בש"ש שאמר טול הוי ש"ח, דבכ"ע דהוי ש"ש מקודם נשאר ש"ח באומר טול, ושאינו הכא דמקודם הוי ש"ח. וכן הוכיח במחנ"א [שומרים סי' כ'] מדבריו התוס', והקשה כקו' הראשונים, דבהיתר השתמשות הוי ש"ש, ומסיק כמ"ש הגרע"א, ולדבריהם ש"ש שאמר טול שלך ל"ה שומר כלל, וה"ה באומן שחקרים לשכרו, משא"כ לדעת תוס'. עוד הקשה הגרע"א, לשי' התוס' דמה"ת דכל ש"ש באומר טול כוונתו שלא לישאר ש"ח, דלמא באומן דוקא דכוונתו בטול להודיעו שאינו מעכב על שכרו [ובאמת כ"ה לשון רש"י בסוגיין (פ"א.) סד"א ש"ח נמי ל"ה קמ"ל, ופירש"י ש"ח ל"ה, דאיני שומרו עוד קאמר קמ"ל, דאין תופס על שכרו קא"ל אבל מדין פקדון לא סליק נפשי'], ולפימש"ל א"ש קו' לד' התוס' דבאומר גמרתיו עדיין תפס אנגרי', וא"כ לזה גילה דעתו בטול שלך, אולם לד' רש"י דבגמרתיו גרידא הוי כהודאה שאינו מעכב על שכרו, וא"כ אי כוונתו דל"ת הול"ל גמרתיו, וע"כ דמעיקר הדין הוי ש"ח, ושפיר מוכח דש"ש שאומר טול הוי ש"ח. ובאמת דברי רש"י צ"ע לשיטתו, ומ"מ קו' הגרע"א לתוס' לשיטתם הקשה שפיר, ועיי"ש מה שתירץ, ויתבאר לקמן בעזה"שי"ת דעת רש"י, דאמאי הוי ש"ח, דאם להודיעו שאינו מעכב על שכרו מהני באמירת גמרתיו, אע"כ דכוונתו להפטר משמירה לגמרי.

ובש"ך (סי' ש"ו סק"ב) הביא תי' התוס' וז"ל, ותירוצם דחוק ולפע"ד לק"מ דהכא א"ל טול שלך והבא מעות א"כ כיון שעדיין חייב לו מעות הוי ש"ח משא"כ התם שאינו חייב לו כלום, שוב מצאתי בדיו"ו שכתב בשם הרמ"ה כרפי', עכ"ל. וביאור תירוצו, כ' בנתה"מ שם, דאומן הוי ש"ח דתלינן שלא לסלק עצמו משמירה נתכוין רק שהודיעו שאינו מעכב על שכרו, משא"כ התם דא"צ להודיע, ועיין בביאור הגר"א סק"א שהביא דברי רש"י הנ"ל דקמ"ל דאין תופס

על שכרו קא"ל וכו', וכ' רבזה יתיישב קו' התוס', וכולן לדבר אחד נתכוונו כמ"ש הנרע"א, רדוקא אומן משום דתפוס, ולדבריהם בש"ש שאמר טול שלך בוראי ל"ה ש"ח, וה"ה בהקדים לשכרו.

וקשה טובא, חדא דלפי"ז לא יובן אריכות הלשון בש"ך, דהכא א"ל וכו' שעדיין חייב לו מעות, דהעיקר משום דחייב לו מקודם, ועוד יקשה טפי, דהש"ך לעיל סק"א כתב להדיא ראומן בבית הבעלים אף רלא תפוס אאגרי' הוי ש"ש, ובהא קמייירי דבטול שלך הוי ש"ח ואף דל"ש הורעה זו, דהרי מעולם לא תפוס. ונראה ליישב, דעיקר החילוק הוא, דאומן עדיין חייב ליתן לו שכרו ובוראי מתרצה לשמור דע"י שמחזיר החפץ בקל יקבל שכרו, ועוד דכ"ז שלא קיבל שכרו אין כוונתו לסלק עצמו לגמרי מהחפץ. ובזה מרוקק לשון הש"ך, דהכא א"ל טול שלך והבא מעות, דייקא, א"כ כיון שעדיין חייב לו מעות הוי ש"ח, וכמ"ש דגם עכשיו לא קיבל מעותיו עדיין, משא"כ התם שאינו חייב כלום, וה"ה באומן בבית הבעלים שייך תי' זה, דעדיין חייב לו מעות. שוב מצאתי כדברי להדיא בריטב"א [החדשים מ"ט.], שרחה תי' התוס' כנ"ל, דגם הכא הוי ש"ש מקודם בהנאת היתר השתמשות, ומסיק דשאני הכא שיש לאומן לקבל שכרו, וכיון דכן, לא סגי דלא ליהוי עלי' ש"ח כיון דתפוס לי' אאגרי', ואע"ג דא"ל טול שלך, ובוראי אין כוונתו דתפוס ממש, דהא גלי דעתו' דטול שלך, ודק כמ"ש, והוי כעין תפוס אאגרי', דע"י שמירתו יקבל מעותיו. והש"ך סמך על דברי מהרי"ו, וז"ל, וכתב ר"מ שאפילו מי שנתחייב באונסין אם אמר והתנה שלא באחריות דאפילו ש"ח ל"ה וכו', ול"ד לאומנין שאמרו טול שלך והבא מעות דהוי ש"ח, דהתם תפוס לי' אאגרי'. ולהנ"ל בשם הריטב"א דאף פי' זה שייך למיקרי בגדר תפוס אאגרי', י"ל דהש"ך דייק לישני' דמשמע דעדיין תפוס לי' אאגרי' מדלא הזכיר דמקודם תפוס וכמ"ש, ודו"ק.

וניחא בהא ליישב ד' רש"י רבטול שלך הוי ש"ח, דהרי בגמרתיו גרידא ל"ת אאגרי', דמ"מ הוי ש"ח כיון דעדיין חייב לו, דתפוס לי' אאגרי' לענין זה שלא יפסיד שכרו. ומכל הנ"ל נמצא כשי' התוס', דה"ה ש"ש שאמר טול שלך הוי ש"ח דעדיין חייב לו שכרו, [ואפשר דכ"ז נאמר דוקא באומר טול שלך והבא מעות, וכמו שהאריך הש"ך, וכ"כ כלשון זו רי"ו, דמוכח דרעתו על שכרו, ומ"מ בריטב"א לא חילק בזה, ואפשר דפליגי בזה, וצ"ע]. אמנם ז"ב, דבהקדים לשכרו ל"ה ש"ח באומר טול שלך, דהשתא אינו חייב כלום, ולכו"ע ל"ה ש"ח, דאא"ל רכוונתו להודיע דל"ת אאגרי'. ולדעת תוס' כפשוטו, גם בהקדים עדיין הוי ש"ח באומר טול, דמקודם היה ש"ש [ועיי"ל אות ג' אי הוי ש"ש כה"ג].

ולמסקנא, ש"ש שאמר טול שלך הוי ש"ח [לדעת הש"ך התוס' והריטב"א ורי"ו], או ל"ה שומר כלל [לדעת הגתה"מ המחנ"א ביאור הגר"א והנרע"א], ובהקדמו לשכרו לכו"ע לא הוי ש"ח באומר טול שלך, מלכד דעת התוס' דלעולם הוי ש"ח אם מקודם היה ש"ש. ולפי"ז לדעת הראשונים הנ"ל אות א', דבהקדים לשכרו מעולם ל"ה ש"ש, נמצא דבאומר טול שלך ל"ה שומר כלל אף לדעת התוס', ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

כמדבר

בהפטר. והי' ביום ההוא נאום ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי. ובמס' פסחים (דף פ"ז ע"א) אמר רבי יוחנן ככלה בבית חמי' ולא ככלה בבית אבי'. וכ' הנאון בעל שבות יעקב בספרו עיון יעקב וז"ל, נ"ל פירוש, דישראל בעוה"ז הם כפופים לשני ארונים כראיתא בברכות (דף ס"א ע"א) ובעירובין (י"ח ע"א) אוי לי מוצרי ואוי לי מוצרי, ודומין לארוסה בבית אביה שיש עלי' נמי רשות שני ארונים, רקי"ל אבי' ובעלה מפירין נרד', משא"כ לעתיד יסיר ה' לב האבן שהוא היצח"ר מקרבינו, ולא יהי' עלינו רק דשות אחר, וז"ש אז תקראי כו' ככלה בבית חמי' שאין עלי' רק רשות בעלה, עכ"ל ודפח"ח ושי".

ובזה פירשתי הפסוק שלאחרי זה (בהושע סי' ב' פסוק י"ט) והסירותי את שמות הבעלים מפי' ולא יזכרו עוד בשמם, ולפי האמור מכוון היטיב, לפי שאמר בפסוק שלפניו, רלעתיד תקראי לי אישי, לשון חיוב, ולא תקראי לי בעלי, דכל זמן שהיתה קוראת לו בעלי הי' לה שני בעלים וכאמור, אבל לעתיד לא יהי' כן, לזה אמר עוד, והסירותי שמות הבעלי"ם מפי', שלא יזכרו עוד בשם בעלים, דלא יהי' עוד, אחרי שיסיר ה' היצח"ר, והוא יהי' אישי במהרה בימינו אכי"ר.

(הנאון מזה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל)

נשא

ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. י"ל הכוונה עפימ"ש"כ בספר מגיד תהלות (להרה"ק ר' יחיאל איכל המגיד ממעליטץ זצ"ל) בפ' ויחי עה"פ המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנעדים ויקרא בהם שמי וגו', לפי שראה שרשעים יצאו מהם כמו שאמר מי אלה, על כן ברכם שיקרא בהם שמי, והוא ע"ד הכתוב (תהלים ז') יגמר נא רע דשעים, כלו' להסיר אותיות ר"ע מתיבת רשעי"ם, וישארו אותיות שמ"י, וזשה"כ, המלאך הגואל אותי מכל ר"ע הוא יברך את הנעדים, שיגאלו מן אותיות ר"ע, וישאר בהם אותיות שמ"י, עכרה"ק. והענין, כי ברכת ר' תחול רק על הצדיקים ולא על הרשעים, וכמאה"כ (משלי ג') מארת ד' בבית רשע וגוה צדיקים יברך.

וזשה"כ, ושמו את שמ"י על בני ישראל, דהיינו שלא יהי' בהם רשעים, ע"י שיסורו אותיות ר"ע מתיבת רשעי"ם, וישאר אותיות שמ"י, אז ואני אברכם, כי יהיו ראויים ומזומנים לברכה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בהעלותך

ואל העם תאמר התקשרו, למחר ואכלתם בשר. על ררך שאמרו (עירובין כ"ב ע"א) היום לעשותם למחר לקבל שכרם.
(הגאון בעל הפלאה אבר"ק פפר"מ זצ"ל²)

ורוח נסע את ד' ויגזו שלוים מן הים ויטוש על המחנה כדרך יום כה וכדרך יום כה סביבות המחנה. הנה אין מקרא זה אומר אלא דרשוני, והי' מן הראוי לדרוש טעמא דקרא ומאי נפקא לן אי ירר השליו דרך יום כה ודרך יום כה, ומאי רהוה הות. ונראה בעליל ליישב, עפמ"ש חזוהר בפרשת ויחי בפסוק ואת שריו ויברכך וגו', ולא כתיב וא"ל שריו, לרמז דברכאין דהאידינא יהיו לעתיד על חר ת' פעמים יותר, וזהו שנאמר וא"ת שריו, ר"ל מאל"ף יהי' ת', ע"ש באריכות. ולבי אומר לי רהוה נמי כוונת חתוב, כדרך יום כה וכדרך יום כה, דכבר נודע בין החיים דמהלך ארם בינוני ביום עשרה פרסאות, וכאן שירר המן סביב המחנה דרך יום כה ודרך יום כה, הוי עשרים פרסאות. ואם תחתכם לרצועות, תמצא עשרים פעמים עשרים, וכשתחברם יחד לאורך, תמצא ת' פרסאות אורך על רוחב פרסה. אמור מעתה שירר השליו על המחנה ת' פרסאות אורך על רוחב פרסה, אבל לעתיד יהי' ת' פעמים יותר, וארץ ישראל הוא ת' פרסה על ת' פרסה.
(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג זצ"ל³)

שלח

והמתה את העם הזה כאיש אחד וגו'. י"ל שמשח רבינו הטמין ברבריו אלה, מליצה וסניגוריא על הכלל ישראל כולו, בהקדם מה שפי' בספר בינה לעתים (דרוש י"ג) מה דאיתא בגמרא (שבת פ"ט ע"ב) לעת"ל יאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו בניך חטאו לי, א"ל רבש"ע ימחו על קדושת שמך וכו', ושוב יאמר הקב"ה הן ליעקב אבינו, וגם הוא יאמר רבש"ע ימחו על קדושת שמך. ולכאורה קשה, הכי יאמרו אבותינו הקדושים אברהם ויעקב למחות את שם ישראל מתחת שמים ח"ו, אלא הכוונה היא, שעל טענת הקב"ה שבנ"י חטאו לו, השיבו הם, שגם תחוטאים מכין בנ"י, ואפי' אותם שהם במדרגה הנמוכה ביותר, מ"מ בפנימיות לבכם נאמנה את א"ל דוחם, והא ראי', כשאונסים אותם להמיר רתם ח"ו, הם פושטים צווארם לטבח ומוסרים נפשם על קדושת שמו ית', ומקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים מ"ד) אם שכחנו שם אלקינו ונפרוש כפינו אל אל זר הלא אלקים יחקר זאת כי הוא יודע תעלומות לב כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבח. ומאחר שיש להם מרה קרושה זו, דין הוא להעביר פשעיהם ולמחול להם

(2) הועתק מכת"ק.

(3) הועתק מחיבורו יר דוד עה"ת (כת"י ירושלים, מספר 4843).

את כל עונותיהם, וזה ה' כוונתם, באומרם ימחו על קדושת שמך, עכת"ד. (ובעין זה כ' בספר יד יוסף פ' תבא ררוש א').

וזה יש לכוון בדברי משה רבינו, שר"ל, שאעפ"י שבנ"י חטאו ואשמתם גדלה עד שמי רום, הלא בשורש נשמתם נקבע מה ששמעו מפי הגבורה אנכי ולא יהי' לך, ואפי' הפשוטים שבכם, אם רק מזרע ישראל המה, מוכנים הם בכל עת ובכל שעה למסור נפשם על יחודו ואחדותו ית"ש, וזהו שאמר, והמתה את כל העם הזה, כלו' אם תגזור אומר להמית ח"ו את העם הזה, הלא תראה כי יהיו כולם כאיש אח"ר, באומרם יחר ר' אחד, רבעת מבחן ונסיון מוכנים המה לחרוף נפשם למות על קידוש שמך, לכן סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך, ואל יאכזר גוי אחד המייחדים שמך ר' אלקיננו ר' אח"ר.

(כ"ק מרן ארומור שליט"א)

תעודות וסמיכות

קמו.

ב"ה.

צבי תפארתו תפארת חכמים, משים לילות כימים, לעבור את ה' ולילך בדרך ישרים ותמימים, גמרא גמר ושיטות הפוסקים ראשונים ואחרונים בידי ערוכים וקיימים, כהן שרעתו יפה זכה בחלקו ונפל חבלו בנעימים, ה"ה החרוץ ושנון התורני המופלג כ"ה הרש בן הרב המה"ג מו"ה אפרים ליב טעבלש הכהן אשר תורתו היא אומנתו, לא מש מתוך אוהל של תורה כי שם ביתו, רך בשנים ואב בחכמה ברוב תבונתו, קרא הרבה ושנה הרבה וידיו רב לו בתלמוד ופוסקים בצלם צל החכמה חמדתו, הצליח בלמודו ועמדה לו חכמתו, ושגורה בפיו משנתו, חריף ומקשה סותר ובונה צולל במים אדירים להשיב דבר על אופנו כל מגמתו, לזאת אמרנו ראוי להגדיל שמו בקריאתו, בשם מורינו רב רבי צבי בן מורינו רב רבי אפרים יהודה הכהן זה שמו וזה הילולו, כי רב פעלו, והשומע ימצא ברכה באוהלו, ויזכה לראות בנחמת ציון וגואלו.

כ"ד המדברים לכבוד התורה, פה פראג הבירה, יום ו' עש"ק ב' דר"ח אלול תקצדי"ק לפ"ק.

הק' שמואל מנ"ל לנדא¹

הצעיר נחמ' המכונה פייבל באנדי

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס ע' עמוד י"א. — תעודה זו הגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני הנגיד הנכבד גרוב ושוש מו"ה יוסף מנחם זיזים נ"י. ינשאהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.

קמז.

בעזה"י.

זאת לתעורה ביד מוביל דנא האברך המופלג ושנון ירא ושלם מו"ה הענדיל
נ"י בהרבני המופלג החסיד מו"ה משה יואל נ"י שו"ב דק' טארשיקוב, איך
שתהיתי אקנקנו בריני שחיטות וטריפות הריאה, וראיתי כי ברכה בו תורת הובח
שמורה בתוך מעיו, מתחקה על שרשי ההלכות האלה ויורע לאמרם על פה כאשר
פרש לפנינו השמלה וכייל לן בכיילא רבה מאורנו התבו"ש ז"ל ומה שהוסיף
עליהם הלבו"ש ז"ל, עם כל פרטיהם ורקדוקיהם, גם סר סכינ' קמאי ונמצא יפה
חד וחלק עצהיו"ט. ונאמנה עלי מאד ערותם של השובי"ם הופלגים ומומחים רפה
נ"י, המרכים לספר בשבחו שהוא אומן מופלא במלאכת הוביחה, בהשחות הסכין
והסרת הסידכות, הכל כרת של תורה, אף גם נחירין ל' שבילי הריאה
ומחבאותיהן, ובקי בהן ובשמותיהן. כי על כן אנא נפשאי כתיבא יחיבנא ל', כי
לו נאה לברך את הובח וראוי והגון הוא לספחו אל הכחונה הזאת, וערת בני
ישראל עליו יסמוכו לאכול משחיטתו ובריקתו משופרי שופרי גם החרדים
שבחרדים היותר זהירים ומרדקים במצות כעל אחר השו"ב המובהקים, בלי שום
בית מיחוש ופקפוק בעולם כלל, ובלבר שיחזור על למודו לפרקים כחק המוטל על
כל שו"ב עפ"י הוראת רבותינו ז"ל.

סטאניסלאב כ"ו אייר תרס"ו.

הק' ארי' ליבוש הלוי איש הורוויץ אברפ"ק והגליל תע"א⁽²⁾

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד ט'. — העתק מתעורה זו הניע
אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אביש זאב הירש נ"י
מירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.

אלון ככות

על הלקח מאתנו אחר מבני החבורה
הנה"ח מו"ה אפרים מאצנער ע"ה מאנטווערפן

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו
בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

קשר שירזכין של בתו של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל

(מכתב שכתב סופרו של הגאון בעל חת"ס זצ"ל, כשמו, ורוב המכתב הוא לשונו)

ב"ה. פ"ב יום ב' נ' דחו"מ סוכות תקצ"ו לפ"ק.

יפרוס ה' סוכת שלומו, לצדיק מתהלך בתומו, אשרי בניו עמו, ה"ה
הקצין המפורסם הרבני המופלא ומופלג בתורה במעלות על גב
מעלות שר נגיד בישראל כש"ת מו"ה משה נ"י, יחפז ה' ביקרו, לא
יכבה נרו, ויזרח אורו.

רחש לבי דבר טוב, כי הושם בלשוני עט סופר מהיר, ושי פקודות שלומות
חמודות בפי נתונים נתונים המה מכבוד אדמ"ו הגאון הגדול יחי' לאי"ט, לו ולכל
אשר אתו, יען בימי המועד נימוקו ונימוסו, ולא עת הלבלי יוצא בקולמסו⁽¹⁾.
והנה במכתבו הנעים, נעיונות בימין עוזו לאמור לרב טוב לרב ענבי גפן
בענבי גפן, יהי ה' אלקיו עמו ומעשיו דשן ירעפון. ואלה הדברים אשר הושמו
בפי: חזיתי איש מהיר במלאכתו מלאכת שמים לפני מלכים יתיצב יציבים
ונאמנים דבריו, גם אני לא אחשה, כי קרוב הדבר בפי ובלבבי לעשות, ואף כי
הדבר קרובה לפני במדינת פולין, מ"מ טוב תתי אותה לבן וליליר מדינתנו
מוכשר לקבל טהרה, אשר הובטחתי מאנשי נאמנה שהוא על אם הדרך לעלות
מעלה מעלה על התורה ועבודה, ואני נצטויתי למהר ולחוש מעשי, שדם בא יבוא
תשובה הרמתה ממדינת פולין הנ"ל. יצע נא אמרתו, כאשר חרץ באגרתו, לבוא
אלינו בזיו תפארתו, עם בנו הותיק ומוכתר במעלות המתענג בהדר כבודו, וזה
ישמח בהדרו והדרו. ואם מה' יצא הדבר, ירונ וישמחו חפצי צדקו, ויהי' אך
שמח.

דברי הכותב וחזותם מעין הפתיחה בשלו' לו ולתורתו, בפקודת אדמ"ו הגאון
הגדול אב"ד דקהלתנו נ"י, וזה האות כי מנחם יצא לעבודת המלך, כי גושפנקא
דמלכא סמוך לחתימתי הסובב והולך.

הק' מענדל ב"ד אברהם כ"ץ סופר ונאמן פה ק"ק הנ"ל

(1) המכתב הלו נזכר במכתבו של הגאון בעל חת"ס זצ"ל הנרפס בס' אגרות סופרים
ח"ב מכתב כ"ה, וסוכב והולך אורות קשר שירזכין של בתו מרת חנה יטל עם הרבני
מו"ה ישראל ניינער ז"ל. (וראה עוד בס' אגרות סופרים שם במכתב כ"ט, ובכר"ש שנה
נ' קונט' י' עמוד כ"ב). — מכתב זה הגיע אלינו מאת ירידנו נכדו הרבני הנגיד הנכבד
הישיש מו"ה יצחק שף נ"י. עוד ינוב בשיבה טובה בכריות גופא ונהורא מעליא.

(2) עין בכר"ש קונטרס מ"ה עמוד מ"ח (ר"ה אמרתי), בענין מנחמו של הגאון בעל
חת"ס זצ"ל בכתיבת אגרת בחול המועד.

מכתבים אל המערכת

בעזה"ת.

שלום וכט"ס אל נוטרי הכרם, העורכים הנכבדים של הירחון הנעלה, כרם שלמה" הע"י.

אחדשה"ט בכבוד הראוי.

הלום ראיתי בכרמכם גליון ניסן דהאי שתא (בעמוד נ"ו), מש"כ תמי' בדברי רבינו הבני יששכר זי"ע לשבת הגרול, לפי טעמו הראשון שם.

א) הנה זה רבות בשנים שגם אני תמהתי על זה, והעידני תלמיד א' ליישב, עפי"מ שאמרו חז"ל (שבת ק"ח:): אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות, וביאר בספה"ק ישמח משה (עה"פ ושמרו) הטעם ששתי שבתות רוקא, דלא הוי שבת אמיתי מצוה וכו' רק אם שומר מקורם שבת אחד וכו', עיי"ש שצריכים לשמור שבת אחד כרי שיעשו את השבת האחר, שבת אמיתי. (ועי' בספה"ק קדושת לוי על פסוק הג"ל). ולפי"ז שפיר יובן למה יו"ר ניסן הוא שבת אמיתי, והבן. ועי' צפנת פענח (להגאון מראניטשאו זצ"ל) על הרמב"ם (מה"ת דף פ"א ע"א), דלכן לא שמרו ישראל שבת ראשונה במדבר, דמשה רבינו צוה להם אשמירת שבת בים ששי, וס"ל לישראל רשבת זה אין עליו שם יום השביעי, עיי"ש. והרבה יש להאריך בזה, ואכמ"ל.

ב) אנב אביא מה ששמעתי בזה דבר נחמד מפי מו"ר הגה"צ מוהר"ר אלעזר שפירא זצוק"ל הרב מקיוויאשר יצ"ו, ליישב דברי הירושלמי (ברכות פ"א הלכה ה') שעשרת הדברות כלולין בפרשת קריאת שמע, וזכור את יום השבת לקדשו נרמז בלמען תזכרו, עיי"ש. ולכאורה תמוה, דהלא כבר לפני זה כתיב בפרשה וזכרתם וגו', ולמה לא רמזו שם זכור נ"ל, ואמר מו"ר, רבשני זכירות רמזו השתי שבתות הג"ל, ונקט רק השני שהוא העיקר, והבן ורפח"ח.

ג) עוד אציין מילתא דתמיהה לפענ"ד. בספר בנין אריאל פ' אחרי (דף נ"ט ע"א) כתב, דאיהו מצר עצמו הי' ראוי שיעשה בעבודת יוהכ"פ כסדר הכתובים בפ' אחרי, ורק לדורות הבאים הוצרכו לשנות הסדר, כמבואר ברש"י עה"פ (ט"ז, כ"ג) ופשוט את בגדי הכהן. ועיי"ש, דלפי דבריו יוצא, שלפי סדר הפסוקים הי' אהרן לבוש בגדי זהב בהוצאת הכהן, וזה אינו, דגם לפי סדר הכתובים הי' לבוש בגדי לבן, וצ"ע. [ואולי טעתי בכוונתו, אבקש להעמידיני על האמת].

ד) עוד הגני להעיר על הסדר הנפלא דבר יום ביומו להג"ר חיים קנאללער ז"ל מפרעמישלא, דבחורש סיון הולך ומונה עד ו' סיון בכל יום מה שהי' לר' יוסי, ולרבנן, כמבואר בשבת פ"ו ע"ב, יעו"ש. ובמחכתה"ר טעה בזה, דהמעין בגמרא יראה שאין נפ"מ בימי החורש, רק בימי השבוע, ודו"ק וז"ב. וחפץ הי' בידכם יצליח להגדיל תורה ולהאדירה.

כו"ח יו"ר אייר שנתשנ"ב לפ"ק.

חק' יצחק לעבאזויטש

רב ור"מ דקהל יראים

בעיר וואודרידזש, ניו יארק יצ"ו

בס"ד. פעה"ק ירושלים, אור ליום ועש"ק ויקהל כ"ד אר"א תשנ"ב.

כבוד מערכת „כרם שלמה“, ברוקלין ניו יארק.

בכרמיכם החשוב מחורש מנחם אב תנש"א (קובץ קל"ט) נרפסה תשובתו של הגאון מוה"ר פינחס שטיין אברק"ק מיקלאש זצ"ל לכק"ז מרן המהר"ם שיק זצ"ל, והקשה עליו על מה שכתב בגליון ספר „מצות השם" מצוה תל"ט, דמצות והבאתי שמה נקרא מ"ע

שהזמן גרמא, ולכן תמה על המצות השם שכותב רנוהג בזכרים ובנקבות, והוכיח הגאון הנ"ל, רלא נקרא מ"ע שהזמן גרמא, והאריך בזה. — הנה המהר"ם שיק בעצמו הקשה בן בחיבורו על תרי"ג מצות במצות הנ"ל, ובעצם היא קושת השואל בשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' רפ"ה, רמצות זו אינה רומה לשאר מ"ע שהז"ג, רהכא אין החיוב בא מכח הזמן, שהרי הוא מחויב ועומר מכח נדרו, וציון שלכן לא כתב בלשון ברור רהוי מ"ע שהז"ג, אלא בררך אפשר, ריש לרון לכאן ולכאן, ורוצה להוכיח מחר גיסא דמקרי מ"ע שהז"ג, וכתב שכן יש לדייק מלשון הרמב"ם פרק י"ד ממעשה הקרבנות, ואח"כ כתב להוכיח לאירך גיסא רכל כי האי גוונא לא מקרי זמן גרמא, יעו"ש מה שהאריך בחי' המצות ובתשובה הנ"ל.

ביקרא דאורייתא ל", כרם הנמוע לרבים",

אשר אנשיל קליין
רב רביהמ"ד היכל מנחם
וראש הכולל ומתיבתא מהר"ם שיק
ירושלים עיה"ק

בס"ד.

כבוד מערכת, "כרם שלמה".

(א) בכר"ש קובץ קכ"ז (עמוד כ"ט) וקובץ קל"ב (עמוד ל"ט אות א'), תמה הרב יעקב חיים סופר שליט"א על הרבה גדולים שהתבטאו בלשון, "אחרי הוריע אלקים", או בלשון, "את אשר ישים ר' בפי", הלא אסור לאדם לומר אפילו דרך חוכא, "הקב"ה אמר לי".

וחשבתי לומר שיש חילוק פשוט, רבודאי אסור לאדם לומר, הקב"ה אמר לי, או כך בא אלי בחלום, כי נכנס לגדר נביא שקר, אבל רבותינו גדולי עולם (כמו שהביא הרב הנ"ל בבקאות נפלא) השתמשו בלשונות הללו כשדברו בדברי תורה, ואז מסתבר שאין איסור בדבר, כי בודאי כשאחר מחדש חידושי תורה, הם דברי אלקים חיים, בכחי' שכינה מדברת מתוך גרונו, ודברי חז"ל מלאים מזה, ולדוגמא מה שמבואר במס' ברכות (ו' ע"א) מנין שאפילו אחד יושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך, ומובא בספרים בשם זוהר חרש פרשת ויקרא, אינן דמשתדלי באורייתא עדיפי מנביאי.

(ב) בכר"ש קובץ קכ"ט (עמוד ל"א) הקשה הב' בן ציון לעזער ג"י על מש"ב בספה"ק מידורו של שבת לפרש הפסוק, אשרי האיש אשר לא הלך וגו', שאיש הוא המרדינה הגדולה מר' שמות, איש, אדם, אנוש, גבר, ומביא רא' מרש"י עה"פ וישא אדם וישפל איש (ישעי' ב'), וישא אדם הקטנים, וישפל איש הגדולים. ואולי בספרו באר מים חיים בסוף פרשת תזריע, מביא דנודע אשר שם אדם הוא המוכחר והמעולה בשמות האדם, שהם אדם, איש, גבר, אנוש, כי אדם הוא מלשון ארמה לעליון. — הנה באמת יש בזה מדרשים חלוקים, ובספר קהלת יעקב (מבעל מלא הרועים) בערך איש, מביא דברי הוזה"ק בפ' תזריע וכפ' בלק, ראיש לשון קטנות, ומקשה שם מדרבי הוזה"ק פ' ואתחנן (דס"א ב') דמשה לכתב דהוה סב, סליק למהוי גופא איש. ועיין ברש"י במס' שבת (פ"ט א') כי אדם נוצר מארמה לשון שפלות, ואכהמ"ל.

(ג) בכר"ש קובץ קל' (עמוד ל"ח) כתשובתו של הרב הגאון מוה"ר אברהם חיים שפיצער שליט"א, הביא משו"ת מחזה אברהם חלק א' סי' מ"א, דלענין הבערה לא בעינן כלל דומיא למשכן, כיון דכתיב בהריא לא תבערו איש, עכ"ל. — ולכאורה קשה, רהלא הוצאה ילפינן מרכתיב ויצו משה ויעבירו קול במחנה (שבת צ"ו:), או מרכתיב אל יצא

איש ממקומו כדררשינן בעירובין (י"ז:), ואעפ"כ מצריך הנמרא שתהי' המלאכה דומיא למשכן, כמבואר במס' שבת ב' ע"א בתור"ה פשט, שכתבו וז"ל, ואע"ג דהוצאה נפקא לן מקראי וכו', אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן, וצ"ע.
(ד) בכר"ש קובץ קמ"ו באמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, נדפס בזה"ל: ועד"ו פי' המפרשים פסוק, ולך ר' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. הנה באמת לשון הכתוב הוא, ולך ר' חסד וגו' (תהלים ס"ב, י"ג). ופלא גדול הוא, שבהרבה ספרי חסידות הובא לשון הפסוק, ולך ר' החס"ד, כמו בספר צפנת פענח, נועם אלימלך, עבודת ישראל, מאור ושמש, נועם מגדים, רברי שמואל, פנים יפות, בני יששכר, ועוד. ועיין בתוס' ר"ה י"ז ע"ב (בר"ה בתחלה), והכי קאמר קרא ולך ה' החסד.
(ה) בספה"ק אנרא רכלה פ' בשלח בר"ה ולקטו דבר יום ביומו, בא"ד כתב וזלה"ק, אין לך שום אות באל"ף ביי"ת שיוולד ממש ברומה, רק אותיות יו"ם, כשמדברים אותו במבטא, ויליד ג"כ יו"ם, כזה, יו"ר ו"ו מ"ם, אזי תולדות דיבור יו"ם, הוא ג"כ מספר יו"ם, עכלה"ק. ויש להעיר, דהרי יש עוד שתי אותיות שמספרם שוה למילואם, אות סמ"ך, ואות ה"ה (כשכותבים המילוי ה"ה, כנורע).
החותם בברכה מרובה,

ירוחם אליהו ראזענסעלד
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה.

כבוד רבני מערכת „כרם שלמה“.

עברתי במשעול הכרמים, ומצאתי יין מהכרם שרעת זקנים נוחה הימנו, ואין זקן אלא מי שקנה חכמה, ואעלה כמה הערות שעלתה במצורת.
(א) בקובץ קמ"א במרדו תמיהות וישובים (עמוד נ"ג) מעיר על מהרש"א ברכות ס"ב מתוס' ב"ק ל"ח ע"א, עיי"ש. — עי' בס' תולדות אדם על המהרש"א (מהג"ר ראובן מרגליות) שמביא עשרות מקומות שהמהרש"א כיון לרש"י ותוס', עיי"ש.
(ב) עוד שם. מעיר על ספר גנוזי יוסף, בענין אם שייך גבי אברהם אבינו לכתוב „את“, ומעיר דלא שייך שיכתוב גבי אברהם תיבת „את“, עיי"ש. — י"ל דאה"נ, וזהו מש"כ הגנוזי יוסף, רכיון שאצל יעקב כתיב „את“, לכן לא קפדינן אם משנה, אבל באברהם אבינו כתבה התורה במיוחד בלשון כזה, דלא שייך לכתוב „את“, כרי ללמדינו שאסור לשנות שמו.

(ג) עוד שם. מעיר על דעת זקנים מבעלי תוס' בפ' תולדות, ממדרש רבה דמבואר רעשו חי' מהול, עיי"ש. — יפה תירץ על זה אחי הרה"ג ר' אברהם יצחק, דהנה לעשו חי' רין ישראל מומר, כרברי הנמ' קירושין י"ח ע"א, והרי איתא בנדרים ל"א ע"ב, הגורר מערלים מותר בערלי ישראל, ואסור במולי עוברי כוכבים, שגם ערל בישראל נקרא מהול, ומהול בעובדי כוכבים הוי בכלל ערל. לכן שפיר כתב המדרש שיעקב נענש בשביל שמנע את דינה מלישא למהול, כי אף שעשו חי' ערל, אולי חי' לו רין ישראל, וישראל ערל נקרא מהול, ונענש, שנשאת לשכם בן חמור, שנקרא ערל, אף אם חי' מהול, ודו"ק.

(ד) בקובץ קמ"ב (סוף עמוד מ"ה), מובא רברי הרמ"ע מפאנו, ע"ד שחכמי ישראל תנאים ואמוראים מביאים פסוק, ומצטטים את הפסוק לכאורה קצת בשינוי, עיי"ש. ובה מתרץ ההערה על ספר קדושת לוי, עיי"ש. ובאמת יש לתרץ בזה גם ההערה על ספר ישמח משה המובא בקובץ ק"ל (עמוד מ"ח). ובה מיושב עוד הרבה תמיהות, עי' ברמב"ן בפ' תולדות (כ"ה, ל"ד), שמביא הפסוק, וחי' כננן המננן ותחי עליו רוח אלוקים, ובספר מלכים ב' (ג', ט"ו) נאמר, ותחי עליו יד ה'.

וע"ע בספר זכרון טוב (ענינים מהרה"ק ר' יצחק נעםכיוצא) ברף י"ד וברף י"ז, רבליל אסרו חג רשבוועות תרכ"ז נכנסו המנגנים לנגן לפניו זצ"ל, ונהנה מזה, ואמר תורה על הפסוק הנ"ל, על תיבות, "ותהי עליו רוח אלוקים", ואח"כ בבוקר צוה להביא לפניו לשון הכתוב, ומצא כתוב, ותהי עליו יר ה', ונתפלא מאוד שצא מפיו רבר שלא ככתוב, ונצטער מאוד על זה, ואמר שצריך לחפש בזה"ק, וחפש הוא, וגם בני ביתו עזרו על ירו כשני ימים, ומצאו בזה"ק פרשת וישב (רף ק"פ): שבאמת מביא הלשון רוח אלוקים, ונחה רעתי. ומוסיף שם הכותב, שלא הרשה מוהר"י מנעסכיו להכניס לפניו לפטור את החסידים שבאו אליו על חג השבועות עד איזה ימים אחר חג השבועות כשגמר ענין זה, ובווראי יש בזה ענין נסתר, עיי"ש. — וע"ע בירושלמי סוכה פ"ה ה"א, רמיתיה הקרא ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלוקים, וע"ע מדרש שוח"ט (דפוס ווארשא תרי"א), ובפי' רבינו חננאל במס' שבת דף ל' ע"ב, מביא ג"כ הלשון, רוח אלוקים, עיי"ש. ובספר מגיד מישרים בפרשת נצבים כתב בזה"ל: אעפ"י שלפעמים אני מפרש פירוש על פסוק שאינו כן, הלא לפי מה דאיהו ברעותא אני אומר, ומ"מ פירושא דאמינא קושטא הוא, ועלך רמי ליתובא לי' על פסוקא כרכתיב, והיינו רכ' (משלי ל"ב, ח') אכן רוח הוא באנוש ונשמת שדרי תבינם, כלומר לפום מאי דאית ברעותא רב"נ הכי מחזיין לי', ונשמת שדרי תבינם, כלומר אעפ"כ האי דמפרשי קושטא איהו ומיבעי דיבינון יתי' על קרא כרכתיב, עכ"ל.

ה) בקובץ קמ"ד (עמוד מ"ה) מעיר חכ"א על רברי הרשב"ם פ' בשלח שכתב רתיבת "מן" בלשון מצרי הוא, "מה". ועל זה מעיר, מויק"ד (ל"ב, ה') שלא שינו שמם ולשונם, ואיך דיברו בלשון מצרי. — אכן לענ"ד אולי י"ל רתיבת אחת לא נקרא שינוי הלשון, ותו מצינו בילקוט פ' יתרו, רתיבת אנכי הוא לשון מצרי, עיי"ש.

ו) עור שם. העיר על רברי מהרש"א במס' סנהדרין ק"ח ע"א, דאנשי דור המבול קנטרו לנח על קלקול חיין, והרי נטיעת הכרם היתה אחרי המבול. — לכאורה הערה חזקה היא, ונלע"ר ליישוב, עפ"י מ"ש בספר שפת אמת (ליקוטים), רנח שתה אותה מרה שהי' רגיל לשתות לפני המבול, אכן מכיון שנשתנו הדורות והטבע, נשתכר מזה, ודו"ק. וידיכם המוקירים,

חיים נחום ליכטנשטיין
קרית חסידים, חצור

ב"ה. ערש"ק קדושים תשנ"ב לפ"ק.

החזה"ש אל כבור עורכי קובץ כרם שלמה שליט"א

הנה מקום אתי להעיר על הנדפס בקובץ העבר (ניסן תשנ"ב) במדור תמיהות ויושבים, על רברי הבני יששכר, אשר לכאורה רבריו הקדושים אינם עולים יפה עם הנמ' דמסכת פסחים, יעו"ש.

הנה בנמ' פסחים (ו' ע"א) איתא מחלוקת בענין שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם הפסח, דלת"ק מתחילין שלושים יום קודם החג, ולרשב"ג שתי שבתות, ובנמ' שם (בע"ב) אמור רבנן בטעמא דרשב"ג שהרי משה עומד בראש חורש ומוהיר על הפסח שנא' (שמות י"ב) החורש הזה לכם ראש חדשים וכתוב בתרי' רברו אל כל עדת ישראל לאמור בעשור לחורש הזה ויקחו להם איש וגו', ומקשו בנמ' ממאי דבריש ירחא קאי דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי, אלא אמר רבה בר שימי משמי' רכבינא, מהכא (במדבר ט') וירבר ר' אל משה במדבר סיני בשנה השנית בחורש הראשון, וכתוב בתרי' ויעשו בניי את הפסח במוערו, ומקשו בנמ', הכא נמי ממאי דבריש ירחא קאי דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי, אר"נ בר יצחק איתא מדבר מדבר, כתיב הכא

במדרב סני, וכתוב התם (במדרב א') וירבר ר' אל משה במדרב סיני באוהל מועד באחר לחורש השני, מה להלן בר"ח אף כאן בר"ח, עכ"ל הנמ'.

הנה מפורש יוצא מנמ' הנ"ל, דהפרשה רהחורש הזה לכם וגו', אין הכרח רנאמרה בר"ח, דרילמא בר' או בה' בחורש נאמרה, אבל הפרשה רבמדרב דכתיב שם ויעשו בני" את הפסח במועדו, נאמרה בר"ח דאתיא מדבר ממדרב, והמעין בפרשת במדרב יראה דשם לא נאמר כי אם דיני הקרבן שנוהגין לרורות, כדכתיב שם ככל חקותיו וככל משפטיו יעשו אותו, ויעוין ברש"י שאמר להם מצוות שבנופו שה תמים זכר בן שנה, ומצוות שעל גופו ממקום אחר כגון שבעת ימים למצה וכו', עיי"ש. אבל דיני הקרבן שנהג לאותה שנה בלבד, רהיינו בעשור לחורש הזה וגו', וכן מה שנאמר אח"ז ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן וגו', כל זה לא נאמר באותה הפרשה כלל.

ולפי"ז עולים יפה דברי רבני יששכר וכל רבדיו אמת וצדק, דבשבת שני' שכבר שמעו ממשו משכו וקחו לכם, וירעו שיש להם דין ישראל, לכן קראו לאותה שבת בשם שבת הגדול, אבל בשבת ראשונה אפשר שעדיין לא ידעו מכך, כיון דלא מוכחא מילתא דנאמרה פרשה זו בר"ח. ואפשר לומר עוד, דזה מדויק בקושיית הגמרא, ורילמא בר' או בה' בירחא, דכיון דיו"ד ניסן ה' בשבת, א"כ שבת הקורמת ה' ג' ניסן, והקשו בגמ', דרילמא רק אחר שבת ראשונה שמעו ממשו משכו וקחו לכם, ולא קודם לכן, ודו"ק. אמנם אפי' לפי תמיהת השואל שכבר ידעו שיש להם דין ישראל בר"ח ניסן, נראה לי ליישב היטב דברי רבני יששכר בהוספת נופך מעט, והוא ע"פ מאמר הנמ' בשבת (ק"ח:): אר"י משום רשב"י אלמלי משמדין ישראל ב' שבתות כהלכתן מיד נגאלין, והנה יש לדרק בתוכן כהלכתן רהוא מיותר, רהא מי שאינו משמר השבתות כהלכתן אינו נחשב ככלל שומרי שבת. ולפי הנ"ל אתי שפיר בטוב מעם, דהרי בני" במדרב היו משמדין כל השבתות, אולם עשו ככל שבת איזה מלאכה כיון דחששו דילמא יש להם דין בן נח ונכרי ששבת חייב מיתה, אבל אחר שאמר להם משה רבינו משכו וקחו לכם, ונתוודע להם שיש להם דין ישראל גמור, א"כ כבר יכלו לשמור השבתות בשלימות, ומדויק שפיר תיבת בהלכתן, אמנם אע"פ שכבר שמרו שבת ראשונה כהלכתה, עדיין לא קראו לו שבת הגדול, ורק אחר ששמרו גם שבת שני' וירעו לבטח כי עוד בשבוע זו יגאלו ממצרים וברברי רשב"י הנ"ל, אז אמרו כי זה שמו נאה לו להקרא בשם שבת הגדול, ודו"ק. החפץ בהרמת כרמכם למעלה,

דוד יהודה גרינפעלד

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו

המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

ולרץ שיסחרו על הנצלה ולא ידעתי למה • והנה הרצ"ד ז"ל
 צפ"ה דעדינות מ"צ מנצילין בהדלית כדברי צ"ס וזה"ל חין
 מנצילין כ' שם ח"ל וצ"ה קצרי לא דמו לגל שכתבם כי הגל שכתבם
 משוך צמקום האשצורן ובאים ממוקום עהרה וקופו טופל צמקום
 אשצורן אצל זה סופו למקום אשצורן ורשאו מן ההר שהוא
 שופך למדרון ומש"ה צעינן שהיה צרגל הזוחלים החם
 עגול ומ"ס שהוא מוקום הראוי לנצילה ורואין את העליונים כאלו הם
 למטה ולח"י כמ"ד גוד חסיק עכ"ל ודבריו לריכים ציחור דלכאורה
 אינו מוצן מ"ס דלצ"ה מש"ה לא דמי לגל הא גל הוא מים עדינו
 צוחילה ומה ענין מי מוקום לזה ואם כימא טבא לפרש המשנה אליבא
 דר"מ דק"ל כל הימים כמקום זה תימא דלמה לא יפרש המשנה
 אליבא דהלכתא כר"י ולרץ לפרש דבריו שקרי הוא שהא נפקק
 מהמעין והעפ"כ מותר צוחלין וכק"י מהר"ק ומהר"ן דל"י י"ג במדברא מלח
 וכנ"ל לפ"ז גם צבויי כמסורת מהר"ק כשר אפילו בהפסיק מרמז בלוי צבויי
 המעין כיון דבא מלשצורן ונח אשצורן אך דקשה בדבריו מ"ס מהר"ן מהר"ן דל"י
 לראש"י קשור צים הא צבויי איירי שכתבם כולו ולי"ע • עכ"פ י"ג מלחא במחא
 לריכא חין להקל בדבר כיון דס"ד לחומרה וחילה דאורייתא כאשר
 הוכחנו לעיל וקתנא דתוספתא טועה להחמיר וק"ל • והטעם השני
 יפרי מרחית עין והרמ"א ז"ל מצינו בהג"ם לפסק הלכה : וי"מ חלק ס"ז
 ש"ה הנה צפ"ה מקוואות מ"ה הזוחלין כמעין והטעפין כמקוה • וי"מ חלק ס"ז
 כי ופירש הרמז"ם ז"ל דהיינו שהיה מנעף מן הסהר
 ועשאן זוחלין על ידי עזלה כאשר שהאחי למעלה והר"ם ז"ל פירש
 מקום שפך • כוחלו והמים מוקרים זה מקרי זחילה והרמ"ם
 ז"ל מצינו צפ"ה המסירות ונצחור שם שני לשונות ח"ל טעפין וארמ"א אר
 טעפין זוחלין כגון מקוה שפך על שפתו ומצינו יולאים זוחלים זלמין קטן וי"מ
 חסור לו לנצול צו כיון שזי המקוה נכערו והחמילו ללאת סדר דין חלק א' וי"מ
 הוא עובד צמקום זוחל ואפילו ישאר צמקום מ"ס אחר שילאו הזוחלין
 מ"מ השתא וי"מ הוא עובד גם צמים העליונים שהם זוחלים והסבון
 יותר לפרש דמ"י דמוקום מ"ס חס לא שיקתום הזחילה והשתא שנים במחא אב"א
 ביחא דפוסל ר' יוסי ומסו דשיער הסבך מקוה נעשה ע"י דבר ארמ"א
 המנקב מנמחה אצל חס ישאר צמקום מ"ס ואינו קותם אלא להרצות

פאקסימיליא מכותי"ק הגאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל

בגליון ספר דברי חיים על מקראות

(נרפס לעיל עמוד כ"א).

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ארי' וויינשטאק נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם ברוך הלוי בלומענבערג נ"י להולדת הבן
 להרב אברהם חיים קנאבלאך נ"י מנהל רשיבת אור ישראל להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם יעקב שמשון מאנדעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם חיים טייטלבוים נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלחנן נתן הכהן זילביגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אשר שמחה צענזאר נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה בן ציון שפריי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון רייכבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך גאלדבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בנימין בוימעהל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוב בערל פאוועל נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה דוד העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' חיים צבי אפפעל נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חנוך הענוך עטנינגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע לויפער נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע גרעבער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע רודאלף נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להנה"ח בנש"ק מו"ה יונה מנחם מאנדל באראן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף וואולקאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף יונה גבריאלי ווייסבלום נ"י משיקאגא להולדת הבן
 להרב יעקב דוד גארדאן שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ירחמיאל הלוי בירנבוים נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' ישכר דוב בערל הכהן ווייס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם סג"ל לנדא נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם צבי שפריי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי אליהו פורסט נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להרב משה יוסף אונגער שליט"א רב דקהל שארית ישראל בשיקאגא להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה שמעון רייכבערג נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה יעקב (ב"ר אשר) שארף נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' משה שרגא הכהן קאהן נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' משולם זוסיא ווייסבלום נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' עקיבא לודמיר נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' פנחס לייפער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי דוד שמעון קרויט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' קלמן בראננער נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום הכהן האללענדער נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה הכהן זילביגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה יעקב ווייס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל אייזענבאך נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שמואל אברהם ווימער נ"י מבני ברק להולדת הנכרים תאומים
 להאברך היקר ר' שמואל שפון נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל צבי ראזנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום דוד געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמעון משה וואקסמאן נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת ורחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם מאנדעל נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה אברהם פרוינד נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' אהרן גאלדשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן דוב ראטה נ"י להולדת הבת
 להרב אלימלך אלעזר מיללער נ"י סגן מנהל רישיבת באבוב בני ציון להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה אלימלך ווישליצקי נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליעזר בצלאל גרינפעלד נ"י להולדת הבת
 להרב אשר ברוך לנדא נ"י מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה דבאבוב להולדת
 הבת

להאברך היקר ר' בנימין פרעיוער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון קעלמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' גדלי' דוד מיללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוב בערל קעמפלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד שמואל בראכפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים מרדכי הלוי ניכטבורגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חנוך מאיר העללער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יהודה שיף נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכרה
 להרב יהודה זאב קארנרייך שליט"א רב רקחל חסירי ביאלא בירושלים עיה"ק
 להולדת הבת

להאברך היקר ר' יהושע צבי האממערמאן נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יוחנן קינרייך נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' יעקב ברוך סיימאן נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יעקב יצחק הכהן לעוויטא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק אליעזר פרוינדליך נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק ראזענבוים נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישכר חיים בלוי נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה קרענגיל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל גרינבוים נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה מרדכי זאב שיף נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' מרדכי אפרים קאוואלענקא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה (ברו"ש) רייפער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה חיים פאנצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה אהרן ליפשיץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מתת' קטן נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פנחס ראזענבלום נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי יהודה זיגלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי אליעזר מינצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ראובן פרענקל נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להרב שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת
 הנכרה

להאברך היקר ר' שלמה פיהרער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' שלמה בן ציון עליאם נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה שלמה יצחק פרידמאן נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' שמואל הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל פאללמאן נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אברהם שטערנברוך שליט"א ר"מ דישיבת בני ציון דבאבוב בלונדון
 לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו ד"ש
 להנה"ח מו"ה אהרן ארליאנסקי נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה דוד בועז לעזער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה קלמן נ"י לאירוסיו בנו'
 נכדו הב' החתן הנעלה כמר נפתלי הערץ נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים יהושע בניקיר נ"י לאירוסיו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים יקותיאל רייכבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מנחם צבי נ"י
לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים יהודה ליב לעבער נ"י מלונרון לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
כמר צבי נ"י תלמיד ישיבתנו רשם

להרב מו"ה חיים דוד בלום שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב ולאביו
הרבני הנה"ח מו"ה משה יוסף נ"י ולחותנו הנה"ח בנש"ק מו"ה ברוך נתן
הלכרשטאם נ"י לאירוסו בנו-נכרם הב' החתן הנעלה כמר אורי נ"י תלמיד
ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק לאירוסו נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה יהושע זאב לערנער נ"י לאירוסו בנו נ"י

להנה"ח מו"ה יהושע הלוי וויינפעלד נ"י מבני ברק לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יחזקאל פייג נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר יהודה נ"י
תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה יחיאל מיכל מווערסקי שליט"א רב רקהל בני יהודה במילוואקי נכר
כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב פיהרער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה נ"י ולחותנו הנה"ח
מו"ה יעקב שבח האכבערג נ"י לאירוסו בתו-נכרתם תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב שמואל שמעלקא אלעזר קופערמאן נ"י לאירוסו בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב שאיא נ"י לאירוסו נכרו נ"י
להנה"ח מו"ה יעקב שיף נ"י לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק שלום לעזער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ניפן נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה קלמן לעזער נ"י לאירוסו בתו-נכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה ישכר פינער נ"י מבני ברק לאירוסו נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה מאיר פעלדמאן נ"י מבני ברק לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר
יחזקאל נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה מנחם שמואל הערבסט נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חיים נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י לאירוסו בנו-נכרם הב'

החתן הנעלה כמר יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב יוסף נ"י

לאירוסו בתו-נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה פתחי' פישמאן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה דוד שטראָם

נ"י מלונרון לאירוסו בתו-נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי הירשל וואלדנער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה דוד נ"י לאירוסו

בנו-נכרו הב' החתן הנעלה כמר שאול יחזקאל נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב מו"ה שלמה ישראל פרישוואסער שליט"א מלונרון נכר כ"ק מרן ארמו"ר

זצוק"ל הי"ר לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר חיים בן ציון נ"י

להנה"ח מו"ה שמחה בונם הלוי גריידינגער נ"י מבני ברק לאירוסו בנו נ"י
להנה"ח מו"ה שמריהו ציטראנענבוים נ"י ולזכיו הרבני הנה"ח מו"ה צבי נ"י
ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה יהושע זאב זאפערן נ"י לאירוסו בנו-נכדם
הב' החתן הנעלה כמר מנחם מענדיל נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה שרגא דוד קליין נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב שבח האכבערג
נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו
בקריית באבוב

להב' החתן הנעלה כמר יהושע אליעזר ליפמאן לינדנער נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר מנחם סיימאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
להב' החתן הנעלה כמר קלמן מאשקאוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אביש ריינהאלד נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אברהם בן ציון וואלצער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אברהם יעקב רינגער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בנימין אפרים פישל שטיעל נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בנימין חיים כ"ץ נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים יצחק אייזיק סג"ל לנדא נ"י ממאנטריאל לנישואי בתו תחי'
להנה"ח בנש"ק מו"ה חיים אייכענשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יהודה ליבוש לעמקעל נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק זאב פארסטער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק מרדכי ברינגער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מרדכי יעקב (בר"מ) עליאס נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה חיים מיללער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה פערל נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי נכדו נ"י
להרב מו"ה שמואל טייטלבוים שליט"א רב דקהל ישועות חיים בפלעטבוש
לנישואי נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמעון אלעזר וואולקאן נ"י מבני ברק לנישואי נכדתו תחי'
להאברך היקר ר' אברהם אביש געללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' ברוך שמעון הלוי פאזנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' דוד משה הכהן ווייס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' דוד ארי' קנאבלאך נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' חיים יעקב יצחק רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יהושע אברהם צבי פייג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב אריאל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב אליעזר ליכטענשטאטער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב שמשון מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' מנחם יוסף הערצאג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' נחום דניאל טראפ נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' נפתלי יונה לעזער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' נפתלי משה אפעלל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' צבי יהודה פנחס פאללמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' שלום הלוי בירנבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' שמואל יהודה זיידמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' שמואל מרדכי גאנצפריד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

כוס תנחומין

משתתפים אנו כצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש שפריי נ"י
בהלקח מאתו אחותו ע"ה

* * *

הרב זאב אליהו הכהן מייער נ"י מנהל רשיבת בית יצחק
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה נחום מייער ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה יונה אקסלער נ"י מלונדון
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה מאיר יוחנן אקסלער ע"ה

* * *

האב"ר היקר מו"ה אליהו קרוין נ"י
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה עזריאל קרוין ע"ה

* * *

האב"ר היקר מו"ה שלום יוסף שווארמץ נ"י
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה יצחק שווארמץ ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה יעקב דוד ענגעלבערג נ"י
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה שמואל ענגעלבערג ע"ה

* * *

האחים היקרים מו"ה חיים הלוי פאזנער נ"י, ומו"ה יעקב הלוי נ"י,
ומו"ה מרדכי הלוי נ"י, ודודם הנה"ח מו"ה שלום דוד קלאנסברון נ"י
בהלקח מאתם אמהם-אחותו ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה יוסף נפתלי הכהן דארמאן נ"י מכני ברק
בהלקח מאתו אשתו ע"ה

* * *

האב"ר היקר מו"ה דוד אייזנקראפט נ"י מכני ברק
בהלקח מאתו אמו ע"ה

* * *

האחים היקרים מו"ה יצחק פרייבערג נ"י ומו"ה ליפא נ"י מירושלים עיה"ק
בהלקח מאתם אביהם ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אכלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שור ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

ביר"פ, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעליזע = 700 פראנק לשנה

פענגלאנד = 10 פונט לשנה

משאר ארצות = בדואר הגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נרמס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאונים וצדיקי קשישאי ו"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

תמוז תשנ"ב

(קמ"ח)

שנה ט"ו קונטרס ח'

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת פנחס "קמרן אדומו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז חידושים על סוף מס' ע"ז הגאון ר' זרח אידליץ מפראג זצ"ל
 י הערות שונות הגאון ר' יוסף שאול הלוי נ"ו אבד"ק לבוב זצ"ל
 יא דרוש להספד הגאון ר' אברהם שאג אבד"ק ק"ר זצ"ל
 מז חידושים והערות הגאון ר' יוסף העניג אבד"ק נייטרא זצ"ל

מדור אגרות קודש

כב מכתב מהגאון ר' שאול לנדא אבד"ק קראקא זצ"ל
 כג מכתב מהגה"צ ר' טובי' הורוויץ אבד"ק מאדין זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כד בענין הסכת נחלה הג"ר יהושע פנחס באמבאך אבד"ק אושפציץ ז"ל
 כה בדין הכשר מקוה הג"ר חיים מרדכי יעקב ג"ל אבד"ק מישקאלץ ז"ל

מדור פלפול והלכה

לא כדיני כתיבת ספר תורה הרב מו"ה משה שאול קליין שליט"א
 לה בדין חצי שיעור בתערוכות ר' אפרים משה לעזער ג"י

עולת שבת בשבת

לט ליקוטים יקרים לשכתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישובים

מ הערות קצרות בענינים שונים

מדור תעודות וסמיכות

מא כתב "המלצה" הגאון בעל נודע ביהודה אבד"ק פראג זצ"ל
 מב כתב "המלצה" הגאון ר' מאיר קריסנפאלער אבד"ק בראד ובית דינו זצ"ל

זכור ימות עולם

מג כנין מקוה טהרה בירושלים עיה"ק בשנת תר"ס לפ"ק
 מד מכתבים אל המערכת
 מז צילומי כתבי קודש
 מט ברכות והוראות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1992

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל

פרישוואסער

חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק

(יומא דהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,

מרת נחמה גאלדא פרישוואסער

בת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער

שלמה ישראל פרישוואסער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד

מו"ה אהרן יעקב בן מו"ה משה זאב וואלקאוויטש ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשמ"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישעי' אלעזר וואלקאוויטש

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת פנחס

וידבר ר' וגו' פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. ובמס' קידושין (דף ס"ו ע"ב) דרשינן, הנני נותן לו את בריתי שלום, כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, רכיון דוי"ו של תיבת שלום קטיעה הוא, לכן דרשינן כאלו נכתב תיבת שלם, וממעשינן בעל מום. אמנם יש להבין מהו הכוונה באומרו בריתי שלם, רמשמע דענין השלימות יש לה שייכות עם הכריתת ברית. ועוד צ"ב, דאם כוונת התורה לכתוב תיבת שלם, מדוע נכתב שלום בוי"ו קטיעה, לכתוב בלא וי"ו כלל.

וכרי לבא אל המכוון, נקדים מש"כ בספה"ק תולדות יעקב יוסף (בפרשת לך) על דברי הגמרא במס' נדרים (ל"א ע"ב) גדולה מילה שכל המצוות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל שנאמר התהלך לפני והיה תמים. וקשה מנ"ל שעל ידי המילה נקרא שלם, דילמא אם הי' חסר שאר מצוה ג"כ לא הי' נקרא תמים, ותו יל"ד דהול"ל לא נקרא שלם עד שנימל, מאי עד שמל דקאמר, רמשמע שמל את אחרים. וכתב לבאר, דנודע מה שהביא האלשיך הק' בשם רבינו שלמה אלקבץ ענין של מצות מחצית השקל ולא שקל שלם, דבא להורות שאין האדם שלם כי אם בצירוף חבירו, וכל אחר מישראל הוא רק מחצית, על כן צריך מתחלה לקשט את עצמו, ואח"כ לקשט את אחרים, ומהאי טעמא כפל הפסוק את לשונו, המל ימול, כלו', אחר שמל את ערלת לבו של עצמו, ימול גם את לבב הערל של אחרים. וזה היתה מעלת משה רבינו ע"ה שזכה וזיכה את הרבים, וזכות הרבים תלוי בו.

והנה עבודה זו, לקרב את הרחוקים ולהכניסם תחת כנפי השכינה, אי אפשר לקיימה, כל זמן שהאדם הוא במעלה העליונה, כי אז אין לו התחברות כלל עם המוני עם, ואיך יוכל להשפיע עליהם ולהחזירם למוטב, ולכן צריך לירד קצת ממדרגותיו, בסוד מאה"כ (משלי כ"ד) שבע יפול צדיק וקם. (ועיין עוד בספה"ק תולדות יעקב יוסף פ' אמור ד"ה ונחזור). וזהו שאמרו חכמו"ל במס' שבת (קנ"ו ע"א) אברם אינו מוליד אברהם מוליד, כי שם אברם דומז על מדרגה גבוהה (מלשון אב ורם), ומי שהוא במדרגה עליונה אינו מוליד, כלו' אינו יכול לזכות את המוני עם לקרבם לאבינו שבשמים, משא"כ כשנקרא שמו אברהם על שם אב המון גוים, שהשפיל את עצמו והתחבר עמהם, אז אברהם מוליד, כמאה"כ את הנפש אשר עשו בחרן (בראשית י"ב).

ובזה כתב לפרש המשך הפסוקים בפרשת לך, ויאמר אלין אני אל שרדי התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך וארכה אותך במאור מאור, ויפול אברם על פניו וגו'. וי"ל דבאומרו ית"ש לאברהם אבינו תואר הילוך, התהלך לפני, דמז לו שירד ממדרגותיו, ע"ד אומרים ז"ל, לכ"י ומעשי את עצמך,

ועי"ז יוכל להתחבר עם המוני עם כדי להעלותם, ואז, והיה תמים, שתהי' נקרא תמים, מלשון שלמות, כי בלא"ה נקרא רק מחצה בסוד מחצית השקל וכנ"ל. אמנם חשש הקב"ה שמא לא יסכים אברהם אבינו לסכן נפשו בספק ולירד אליהם, כי לבו נקפו אולי לא יזכה שוב שנית לעלות למדרגותיו, לזה אמר לו הקב"ה, ואתנה בריתי ביני ובינך, שהיא כריתת ברית והבטחה גמורה שיזכה לעלות למקום קדשו, ואדבה אותך במאוד מאוד, שזכות הרבים יהי' תלוי בך. וממשיך הפסוק, ויפול אברם על פניו, שאחר הבטחה זו, הסכים ליפול ממדרגותיו, כדי לזכות את זולתו ולהעלותם מעומקא דתהומא רבה. ועפ"י זה שפיר מובן כוונת אוז"ל הנ"ל, אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל, כלו', עד שמל את אחרים, שאז זכה לתואר תמים ושלם כאמור, וזה תמצית דבריו הקדושים.

והנה מצינו בפנחס שהי' במדריגה גבוהה, כי פנחס זהו אליהו שעלה חי לשמי מדרם, והי' דומה למלאך ד' צבאות, כאוז"ל במדרש (ריש פ' ויקרא) עה"פ ויעל מלאך ד' מן הגלגל (שופטים ב'), מלאך ד', זה פנחס. וכן הוא ברש"י (יהושע ב') שפנחס הי' כמלאך, יעו"ש. ואעפ"כ כדי לזכות את ישראל להצילם מסכנה, הוריד את עצמו ממדרגתו העליונה ולא חס על עצמו רק נכנס למקום סכנה בגוף ובנפש, למקום בעלי עבירה, והרגם כדי להציל את ישראל לטהרם ולקדשם. וכן מבורר בשלה"ק בפרשה זו, שהביא הפסוקים, תורת אמת היתה בפיהו וגו' ורבים השיב מעון כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא (מלאכי ב'), וכתב שפסוק זה קאי על פנחס, שאמרו רז"ל עליו שהוא מלאך, והוא השיב רבים מעון בקנאו את קנאת ד', למען חיוזוק הדת, ולא על עצמו יצא, אלא על הכלל כולו יצא, להוכיח את רבים ולהשיבם מעון, עיי"ש בדבכה"ק. נמצא שפנחס הי' באותה בחינה של אברהם אבינו, שהשליך נפשו מנגד כדי לזכות את הרבים.

ובזה יל"פ הפסוק בסוף פרשת בלק, וירא פנחס וגו' ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו וגו', ולכאורה מה בעי בזה שאמר ויקם מתוך העדה, רק שר"ל, שהי' מצוי בתוך העדה והתחבר עם המוני עם להורותם את הדרך אשר ילכו בה, ויקח רמ"ח בידו, תיבת רמ"ח עולה בנימטריא אברה"ם, וכתב באלשיך הק' דבא לרמוז שפנחס לקח עמו זכותו של אברהם, ולדרכנו יתכן, שלקח לעצמו דרכו ומדתו של אברהם אבינו, להשיב רבים מעון ולהכניסם תחת כנפי השכינה, עיי' שירד ממדרגותיו להתחבר עם הפשוטי עם.

ומעתה נבוא לביאור הכתובים בריש פרשתינו, פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, וכדברי רש"י, בא הכתוב ויחסו אחר אהרן, שהיתה בו מדתו של אהרן הכהן המבואר במס' אבות (פרק א') אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ואמר, בקנאו את קנאתי בתוכם, שלא פרש את עצמו מהמוני עם להיות יושב בהתבודדות בינו לבין עצמו סגור ומסוגר כדי לעלות במדרגותיו והשגותיו, רק הי' בתוכם, כלו' ששכן אתם בתוך טומאותם, כדי שיוכל להיות לו שיג ושיח עמם, ואח"כ להעלותם ממצולות ולהחזירם למוטב, ולכן אמר לו

הקב"ה, הנני נותן לו את בריתי, היינו כדיתת ברית והבטחה דוגמת הברית שנתן לאברהם אבינו, שלא ירד עמכם ח"ו בדיוטא התחתונה, רק יהי' נכון לכו בשו"ח כי תהי' תקומה לנפילתו, וכמאה"כ שבע יפול צדיק וק"ם, ואחר שיפול, שוב יעלה ויבא ויגיע למדרגותיו הרמות כבתחלה. ובוה מובן שפיר מדוע כתבה התורה הנני נותן לו את בריתי שלום, בוי"ו קטיעה, דקרינן ב'י' נמי שלם, כי תדווייחו איתנהו ב'י' בפנחס, מרת השלום ומרת השלימות, בעבור שהי' בשלום ובאחדות עם זולתו, ולא הסתפק לקשט את עצמו בלבד להיות פלג גופא דוגמת המחצית השקל, כי אם ירד ממדרגותיו להתאחד עם השפלים והנמוכים, וזה גרם לו שנקרא שלם, וכאז"ל הנ"ל שאברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל את לבב אחרים לקשטם ולזכותם, ולהעלותם בקדושה העליונה כראוי וכנכון.

חידושים על סוף מס' ע"ז

מהגאון מוה"ר זרח איידליץ מפראג וצ"ל⁽¹⁾

דף ע"ג ע"א. איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים, אמר חזקי הגדילו באיסור אסור הגדילו בהיתר מותר, ורבי יוחנן אמר אפילו הגדילו באיסור מותר. ובתוס' שם ד"ה חזקי אמר וכו', וקשיא דרוחק הוא, מה שהעמיד רש"י מלת' דר' יוחנן כשנפלו מים תחלה דא"כ הו"ל לפרש וכו', לכן נ"ל וכו' הגדילו נמי באיסור בין שנפלו מים תחלה בין לבסוף מותר דאית לי' רואין, עכ"ל. וקשה דלשיטת התוס' עדיין קשה למ"ד בעי תחלה, הא ד' יוחנן אמר הכא בפירוש דלא בעי תחלה, ולמאן דמתני לה אדרבין בעי תחלה, דוודאי רש"י פירש דאי לא תחילה אתי לאשמעינן מה קמ"ל הא רבנן נמי הכי קאמרי, ומ"מ קשיא אם הדין נותן דבעי תחלה, א"כ למאן דמתני לה אמתני' נמי ליבעי תחלה, אע"ג דבלא"ה קמ"ל שאם נפל שם קיתון של מים שרי, מ"מ הדין נותן דבעי תחלה. ונ"ל עפ"י מ"ש הרא"ש וז"ל, כי אתא רב שמואל בר ר"י וכו' הא דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשה נבילה וכו' דבר שבמשהו אסור לא אמרינן חנ"ג, עכ"ל. וא"כ נוכל לומר, דבשלמא מתני' דאיירי בוי"ג דאסור במשהו, שפיר לא אמרינן חנ"ג, ומש"ה למאן דמתני לה אמתני' שפיר אמרינן דלא בעי תחלה, אבל בכדייאת דתני סתם, ונוכל לומר דמיירי בסתם יי"ג דאינו אסור במשהו, וא"כ אמרינן חנ"ג, ולכך בעי תחלה. וא"כ מתורץ קושייתנו הנ"ל, דהך מ"ד דסבר בעי תחלה, אין להקשות עליו מהך דר' יוחנן, דנוכל לומר דס"ל דהכא מיירי בוי"ג

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ז' עמוד ו'. — חידושים הללו הועתקו מכת"י אחד מתלמידיו המונח בגני ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. ינשאוהו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.

נמור, ואע"נ דתני סתם, מ"מ אין להקשות עליו, דהוא יכול לומר דאע"פ דתני סתם מיירי ביי"נ דהוי במשהו ולא אמרינן חנ"נ כמ"ש הרא"ש, ומש"ה לא בעי תחלה, וק"ל.

דף ע"ד ע"א. הא תני לי' התם הראוי לערלה ערלה הראוי לכלאי הכרם כלאי הכרם. והקשו התוס' הרי לעיל דפריך וליתני חתיכת נבילה, נמי הי' לו לתרץ דהא תנא לי' במס' חולין, ותירצו דאע"ג דתנא לי' התם בחולין מ"מ הדר איבעי לי' למתניי' הכא מרקתני בשר בחלב וכו'. והקשה המהר"ם לא ליתני לא נבילה ולא בשר בחלב, ותירץ רמש"ה תנא בשר בחלב כרי שתקשה לן ליתני נמי חתיכת נבילה, ונצטרך לשנויי' האי תנא תרתי אית לי' וכו', ונשמע מינה דאין איסור כל שהוא אלא ברבר שיש בו תרתי, דהיינו דבר שבמנין וגם הוי איסורי הנאה. אמנם הקשה, לפי מה שכתבו התוס' בדבור שאח"ז, דלמעוטי דהכא אינו ר"ל שאינו במשהו אלא דלא חשיב לי', א"כ הדרא קושיא לדוכתא.

וי"ל דבאמת בחולין (דף ק' ע"א) הקשו התוס' בר"ה שאני, כקושיא מהר"ם הנ"ל, אלא דהכא כתבו התוס' ראיכא איסור דהוי במשהו אלא דלא קחשיב להו, וא"כ קשה כקושיא מהר"ם, וצ"ל דבאמת התוס' דהכא סברי דאע"פ דתני התם חתיכת נבילה, אפ"ה נוכל לחשוב בשר בחלב, וא"כ אין מקום כלל לקושיא מהר"ם. והא דכתבו התוס' דמ"מ הדר בעי למיתני מרקתני בשר בחלב, כוונת התוס', דאמאי תני בשר בחלב, ליתני חתיכת איסור, והוי הכל בכלל, הן בשר בחלב, והן חתיכת נבילה, ומש"ה לא יכול הגמרא לתרץ על חתיכת נבילה משום דתני לה התם, וק"ל.

שם עמוד ב'. תוס' ד"ה הגת והמחץ, וי"ל דבמזופפין אין לחלק בין של עובדי כוכבים לשל ישראל לפי שהזפת מבליע בשעה מועטת, ע"כ. קצת קשה דהא התוס' כתבו דביבור שאח"ז, דהוי שיעא ולא חש לבליעת זפת, א"כ מוכח דזפת אינו בולע. וי"ל דנוכל להפוך סברת התוס', דבמזופפים אין לחלק דהא הזפת בעצמו אינו בולע אלא דהטעם משום הסדקין שבו, וגבי סדקים אין לחלק בין אם הוא של ישראל והנכרי עשה בו יין פעם אחת, ובין אם הוא של נכרי וישתמש בו פעמים הרבה, דכיון שיש בו סדקין נשאר בו יין אפילו פעם אחת, וק"ל.

דף ע"ה ע"א. אתמר בי רב משמי' דרב אמרי תרתי תלת ושמואל אמר תלת ד'. ובתוס' הביאו הפי' שהביא רש"י, והקשו על זה, דא"כ הויא סברתן הפוכה, דרב מיקל ביבשתא יותר מרטיבתא, ושמואל מיקל ברטיבתא יותר מביבשתא, לכן נראה לר"י בענין אחר, יעו"ש. ולכאורה מה דוחקי' לרש"י לפרש דהך פירושא ולא מפרש כפירוש התוס'. וי"ל דזה דוחקי' לרש"י, דלשיטת התוס' יהא נשאר קושיא על רבה בר בר חנה דאמר דלא כמאן, דודאי רב דאמר מים ואפר ומיירי ביבשתא, היינו כלישנא דסוריא דגבי יבשתא בעינן תרתי, אבל רבה בר בר חנה

ראמר אפר ומים ומיירי ברטיבתא, זהו רלא כמאן, רללישנא רסוריא בעינן ברטיבתא תלת, דהיינו אפר ומים ואפר, וללישנא רפומבריתא בעי נמי תלת ברטיבתא, ושמואל סבר ללישנא רסוריא גבי רטיבתא נמי כרב רבעי תלת, וללישנא רפומבריתא סבר שמואל גבי רטיבתא ארבע, וא"כ הוי רבב"ח רלא כמאן, לכך מפרש רש"י כפירוש, ולפירושו הראשון, אתי שפיר רסוריא ס"ל גבי רטיבתא תרת, ויוכל רבב"ח לסבור כהך לישנא רסוריא, ולפירושו השני של רש"י, נמי אתי שפיר, רללישנא רסוריא סבר רב רגבי רטיבתא בעי תלת וגבי יבשתא בעי תרת, ושמואל סבר בין ברטיבתא ובין ביבשתא בעינן ב' פעמים אפר, וא"כ נוכל לומר דלענין זה סבר רבב"ח כשמואל, דרטיבתא ויבשתא שווים הם לענין אפר, ולענין זה סבר כרב, רגבי יבשתא סגי בפעם אחת אפר, וא"כ ברטיבתא נמי סגי בפעם אחת אפר, דהא רטיבתא ויבשתא שווים הם לענין אפר, משא"כ לפי פ' התוס', דגם שמואל לא סבר דרטיבתא ויבשתא שווים הם לענין אפר, דהא ס"ל תלת ביבשתא וסגי בפעם אחת אפר, וארבע ברטיבתא ובעינן ב' פעמים אפר, וכן נמי לפומבריתא רטיבתא ויבשתא אינם שווים לענין אפר, א"כ הוי רבב"ח דלא כמאן, וזה הכריח רש"י לפרש כפירוש, וק"ל.

שם. המהרש"א הקשה, רלפי' ר"י נמי הויא כ"ד סוריא הפוכה מסברת פומבריתא. וי"ל דהא רכתבו התוס' לפירש"י הויא סברות הפוכות, אין כוונתם דהוי ממש סברות הפוכות ולכן הדין נותן דלא יהי' חולקין על זה, זה אינו, דוודאי לא הויא סברות הפוכות, דודאי לרב רטיבתא חמיר מיבשתא, רגבי רטיבתא בעי ב' פעמים אפר וגבי יבשתא סגי בפעם אחת, אבל לשמואל נוכל לומר דשוים הם דבין ביבשתא ובין ברטיבתא בעינן ב' פעמים אפר, אלא דביבשתא בעינן נמי מים קודם האפר משום דהיין נתייבש בתוכו, לכן בעינן מים להוציא את היין, ואח"כ אפר, ובאמת יבשתא לא חמיר אליבא דשמואל, וא"כ לא הויא סברות הפוכות. אלא דכוונת התוס' היא, דהוי כעין סברות הפוכות, וה"ל לפרש פלוגתייהו, שחרי יכולים לטעות ולומר דודאי רב ושמואל לא פליגי כעין סברות הפוכות, דגם רב סבר רביבשתא חמיר, והכי פירוש, תרת גבי רטיבתא, דהיינו אפר ומים, ותלת גבי יבשתא, דהיינו מים ואפר ומים, ושמואל סבר תלת גבי רטיבתא, אפר ומים ואפר, וארבע גבי יבשתא, מים ואפר ומים ואפר, משום דהו דוחק, דרב ושמואל יהיו חולקים כעין סברות הפוכות, אע"פ שאינם סברות הפוכות ממש, והוי אמרינן דגם רב ס"ל דגבי יבשתא בעינן ב' פעמים אפר, והוי ל' לפרש פלוגתייהו, אבל ללישנא רסוריא ופומבריתא, לא שייך למימר הכי, כיון דלא הוי סברות הפוכות ממש, ולטעותא לא שייך למיחש, דכל לישנא באפי נפשי' לא חש לטעותא, דהם ידעו אי רטיבתא או יבשתא, ודו"ק.

הערות שונות

מהגאון מוה"ר יוסף שאול נאטנהזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום א' בחר תרל"ב לבוב.

שלום וברכה וכ"ט לכבוד הרב החריף מופלג בתורה וכו' מ' שמחה
באמבערגר נ"י אבד"ק פישאך יצ"ו.

מכתבו וספרו הגיעני. והנה אודות ספרו שעשה לתועלת הנערים, יפה עשה, אבל לא קריתי אותו על כולו, ויפה העתיק. אך בהלכות תפילין פ"א סי' ד', במה שכתב שיהי' ארכו ורחבו שוין, וגם שני האלכסונין יהי' שוין זה לזה, לא הבינתי, כי כל הרבוע בוודאי האלכסונין שוין, וע' בסו"ז באותו סעיף שם וימצא דכל שהוא מרובע ד', והאלכסון צריך שיהי' שני חומשין ועוד כפי הרבוע, יעוי"ש ודו"ק.

ומ"ש להורות לו בענין ההערה מ"ש על ספר עבודת הלויים⁽²⁾, הנה מלתא מני [אזרא], רק זכורני שאח"כ מצאתי בסוף הספר שגם הם הרגישו בזה על הסו"ז.

ומ"ש אודות השאלה ששאלו ניסיו היקרים מפאריו, והאריך להשיג על הנוב". הנה מה שהביא מדברי או"ז ודברי המדרכי, הנה באמת גם הנוב"י מביא זאת בקצרה, אבל עיקר כוונתו לענין היורשים, בזה יש חילוק בין המלוה לעני ובין שנותן לו בתורת צדקה, דבמלוה לעני, תורת חוב הוא, ויכולין היורשים לנכות זאת, אבל בנותן בתורת צדקה, נהי דבעלים בעצמן יכולין לנכות, ויאמרו דכוונו בתורת הלואה לנכות, אבל היורשים לא יוכלו לומר זאת, דאולי אם הי' לא הי' רוצה לנכות, ועל זה אין אין ראי' מאור זרוע ומהמדרכי, דהם איירי בבעלים עצמן, לא ביורשים, ועל כן לענ"ד קשה בזה לנכות ממעשר.

דבדי הר"ש באהבה,

הצער יוסף שאול הלוי נאטינזאהן האבד"ק לבוב והגליל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ה' עמוד ט'. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ידירנו הרב מו"ה יצחק זאב פערמאן שליט"א ר"מ כשיביה רפילאדעלפאי. הוד והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) בכר"ש קונטרס ק"א עמוד כ"ר, נרפס מכתב מהגאון מוה"ר יוסף שאול נאטנהזאהן זצ"ל, אל הרב הגאון מוה"ר שמחה באמבערגער רנן יחד עם ידירנו הרבני מו"ה יוסף שטערין, ובו מביע תורתו על קבלת הספר עבודת הלויים, חירושים מאת רבינו יהונתן הכהן ז"ל מלוגיל על הרי"ף מס' חולין, שהוציאו לאור שניהם יחד בשנת תרל"א, ובתוך מכתבו כותב שעלה במחשבתו הרבה הערות בעת עברו במרוצה על הספר, ומזכיר שם אחת מהנה על הסו"ז בס' ע"ה יעוי"ש. — ובמכתבו הלז כותב, שאח"כ מצא שכבר העירו הם בזה, בהוספות שנרפסו בסוף הספר.

דרוש להספד

מהגאון מוה"ר אברהם שאג אבר"ק קויבערסדארף זצ"ל⁽¹⁾

הספד מר על העדר עטרת ראשינו גאון הגאונים הי עניו הי חסיד
הגאון האמיתי רבן של ישראל מהר"ם בנעט זצ"ל אברק"ק נ"ש
והמדינה, יום א' ח' אלול תקפטי"ת לפ"ק פה שט"ד
[שאטלסדארף].

הצדיק אבר ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני
הרעה נאסף הצדיק (ישעי' נ"ז). נראה לפרש, דהנה באמת גם כי צדיק נתפס בעון
הדור, ובוודאי אין מת בעונו, הגם שאין צדיק בארץ שלא יחטא, כבר אמרו חז"ל
תלמיד חכם שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו וכו', כי בוודאי עשה תשובה,
ותשובה מכפר על עברות קלות מיד, מ"מ יש לדור למעון ולתלות שבעונו מת, כי
אין צדיק בארץ שלא יחטא, והקב"ה מרקדק עמהם יותר וסביביו נשערה מאוד.
אך יש לדרקק במלות כפל המאמר, אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, כי
מלת בארץ היא מיותר, וגם אשר יעשה טוב, באשר שהוא צדיק וודאי עושה טוב,
ומהראוי לומר אין צדיק אשר לא יחטא.

ונראה לפרש, דהנה ידוע ההפרש בין הצדיק והחסיד, הצדיק הוא העושה
כשורת הדין, והחסיד לפנים משורת הדין, וכבר נצטוונו לעשות לפנים משורת
הדין, וכמו שאמרו חז"ל ועשית הטוב והישר טוב זה כדין והישר זה לפנים
משורת הדין⁽²⁾. והנה מה שנצטוונו לעשות לפנים משורת הדין, לכאורה קשה,
וכי לא די בתורה הקדושה אשר צונו הכורא ית"ש, וכבר נאמר כל תוסיף,
ובוודאי יש לבוא במדינה העליונה אשר אין למעלה ממנו בדרך התורה
הקדושה, ולמה נצטוונו לפנים משורת הדין, אך הדבר כך, כי הלפנים משורת
הדין הוא בתורת גדר וסייג, כי האדם אשר יצרו רע מנעוריו, אם לא יעשה
משמרת להתורה, רק לילך בדרך התורה בשורת הדין, ולא כל העתים שווים, נוח
ליצה"ר לפתותו לעבור על אחת ממצות ר' ח"ו, לא כן אם יעשה סייג וגדר לילך

(1) נולד ביום ר' לחורש אייר שנת תקס"א לפ"ק בעיר פריישיטאט לאביו הגאון
מוה"ר יהודה ליב שאג זצ"ל. ה' תלמיד מובהק להגאון בעל חתם סופר זצ"ל. כשהגיע
לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אהרן הלוי שפיטץ אבר"ק פרויסטין זצ"ל. בשנת
תקפ"ה בערך נתקבל לאבר"ק שאטלסדארף, ובשנת תר"י בערך נתמנה לאבר"ק
קויבערסדארף. בשנת תרל"ג לפ"ק עלה לארה"ק ונתיישב בירושלים עיה"ק. נדפס ממנו
שו"ת אוהל אברהם, וספר דרשות הרא"ש. נלב"ע ביום ש"ק כ"ט אדר ראשון שנת
תרל"ו לפ"ק, ומנ"כ בהר היותים בירושלים. דרוש הלז הועתק מכת"ק המונח בננוי
ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ברך ר' חילו
ופועל ידיו תרצה.

(2) לשון הפסוק הוא, ועשית הישר והטוב (דברים ו' י"ח). ועיין במס' ב"מ דף ט"ז
ע"ב, ובמהרש"א במס' ע"ז דף כ"ה ר"ה זה ספר משנה תורה.

לפנים משורת הדין, כי גם אם לפעמים יפתנו היצה"ר לעשות אחת ממצות ד' אשר לא תעשנה, טרם יפרוץ הנדר אשר נדר בעדו, ישוב אל לבו ויעזבנו ולא יבוא לעבור על דבר ד'.

ומעתה לפי דברינו, ווראי המכונה בשם חסיד אפשר לו להיות בלי חטא כל ימיו, לא כן הצדיק, והנה לפ"ז הבוחר בדרכיו להיות צדיק, אי אפשר בלא חטא להיות צדיק באמת, והבוחר בדרך הישר החסידות, אפשר להיות צדיק באמת. וזה כוונת המאמר, אין אדם צדיק בארץ, כלומר שיהי' נגד בני אדם רק צדיק, אשר יעשה טוב ולא יחטא, ודייקא „טוב“, כי ילך רק בשורת הדין, ולא יחטא, אבל החסיד ההולך לפנים משורת הדין, אפשר בלא חטא כלל וכלל.

וזה מהלל המשורר להבורא יתברך, כי לא כן הוא יתברך, צדיק ד' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, וכבר תמה בעקירה, כי אם צדיק טוב מחסיד, ראוי לתארו בשם צדיק, ואם חסיד טוב, ראוי לתארו בשם חסיד ולא במדרגה התחתונה ממנו. ולהנ"ל א"ש, כי ווראי הצדיק הוא הטוב אשר אין טוב ממנו, רק לבני אדם ההכרח דרך החסידות, והוא למען יעמוד על דרך הצדיק ולא יפרוץ הדרך החיים ח"ו. ומעתה כל מעלת החסיד, למען יהי' צדיק בכל מעשיו, כי הצדיק אי אפשר לו להיות צדיק בכל מעשיו ולא יחטא, לא כן הבורא יתברך, אשר לא ימצא ויתואר בו יתעלה הבורא יתברך שום שינוי וחילוף ח"ו, מאף וחימה וכדומה, ראוי לתאר לו הצדיק בכל דרכיו, ואעפ"כ הוא במדרגת החסיד בכל מעשיו, והבן זה היטב הרק.

ומעתה לפ"ז גם אם בהעדר הצדיק יתלה הדור שבעונו מת, אשר גם זה שלא כדת וכאמור, אך דבהעדר החסיד אז א"א לתלות כלל ח"ו שבעונו מת כהנ"ל, כי החסיד בווראי נפשו נקיה מכל רע. וזה דברי הנביא, הצדיק אבד, אם אדם אשר במדרגת צדיק אבד, אין איש שם על לב כהנ"ל, שיתלו שבעונו מת, ואנשי חסד נאספו באין מבין, אבל אם אנשי חסד נאספו, אז אין מבין סיבת מותו, כי מפני הרעה נאסף הצדיק, שבצדיק יש לתלות שבעונו מת, לא כן בחסיד. ועתה אישי ורבותי, דעו נא על מה באתי, כי נפלה עטרת ראשינו שר התורה פאר דורנו גאון הגאונים מהר"ם בנעט אב"ד ק"ק נ"ש והמדינה וצללה"ה, חשך אור בעדינו, ומפורסם לכל גודל צדקתו וחסידותו אשר בווראי לא מת בעונו, קדוש וטהור הי' נכרא, וראוי לכל איש ואיש לחנור שק ואפר על שבר בת עמי, כי בווראי נתפס בעון הדור.

והנה דרשו חז"ל על פסוק (פ' תבוא) והפלא ד' את מכותך, כי הפלאה זו היא מיתת תלמיד חכם ר"ל, והנה יש לדקדק בקרא זה, כי נאמר מכותך ומכות זרעך, אשר לא נאמר בכל הצ"ח קללות, גם כי כפל במלות שונות, מכות וחלאים. ונראה, דהנה בהעדר הצדיק ת"ח, יש העדר ב' טובות, א' זכותו אשר הנין עלינו בכל ימי חיותו פה בארץ, ותפלתו לא חזרה ריקם אשר התפלל בעד כלל ישראל, (וכבר אמרנו פי' רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, כי יש לדקדק מתחלה אמר שרצונו נעשה, משמע בלי תפלה וצעקה, ואח"כ אמר שועתם, כי

כבר אמרו חז"ל שאין חבוש מתיר עצמו מבית אסורים, ומעתה גם הירא ד' אשר הקב"ה שומע לתפלתו, מ"מ אין דומה למה שמבקש בעד עצמו ממה שמבקש בעד אחרים, כי מה שמבקש בעד עצמו לא יאבה לו כי אם על פי ריצויו ורוב התפלה, כי אין חבוש מתיר עצמו, אבל בעד אחרים נעשה מיד ומהרה. וזה כוונת הקרא, רצון יראיו יעשה, היינו בעד אחרים, ואת שועתם ישמע ויושיעם, וק"ל. והעדר ב' יש לנו, כי אין לנו משען ומשענה אין לחם ואין מים להצאן, להנות בתורה שבע"פ ללמוד את בנינו תורה שבע"פ אשר נמשלה לנטיעה, ועיי' ש"ע או"ח סי' ק"ל, פ"י ברכת התורה וחי עולם נטע בתוכינו, היא תורה שבע"פ, והטעם כי התורה שבע"פ אי אפשר לבוא על תכליתה כי אם ביגיעה רבה בשקידה יומם ולילה, כי אז תצליח ותעשה פרי בימים רבים, כהנטיעה הזאת שלא תעשה מיד פרי, ובמיתת הצדיק יש העדר השפעת תורה שבע"פ ללמד את בנינו קשות. ומעתה מיתת ת"ח יש ב' העדר, אחד לנו ואחד לבנינו. והנה המכה היא אשר ירניש בה כל האדם, כי היא לעינים, לא כן חולי הגוף הפנימי לא יבין איש כי אם המבין המלומד, וכן ג"כ העדר אשר לנו, אנחנו מרגישים בה לעת עתה, אבל ההעדר אשר לבנינו, היא כדמות חולי, כי אין מרגישים בה כאשר שלא למדו ולא יודעים מעלת התורה ולומדי'. ומעתה מדויק הקרא, לפי דברי חז"ל שנאמר על מיתת ת"ח, והפלא ד' את מכותך ואת מכות זרעך, כי תחי' זאת עליך ועל בניך מכות וחלאים, והבן.

והנה מה שאמרו רז"ל שצדיק נתפס בעון הדור, יש להסביר הענין כך, כי ידוע רב טוב הצפון לצדיקים, וטוב זה חמות שיקבל שכרו, אך ידוע דברי חז"ל כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים מכל חיי העולם הבא, שהצדיק נוח לו להיות בעולם הזה למען ילך ממדריגה למדריגה. אך כל זה אם הדור ראוי לכך לבוא למדריגה עליונה כמדריגת רוח הקודש ונבואה, אבל אם אין הדור ראוי לכך, אז יפה לו חמות שיקבל שכרו, וזה כוונת חז"ל שצדיק נתפס בעון הדור. ובזה יש לפרש דברי ד' אל משה, רק אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, כי ח"ו נביא כמשה רבינו ימאס הקב"ה בתפלתו אשר הקב"ה מתאוה לתפלתו של צדיקים. אך הענין כך, כי משה רבינו התאוה ליכנס לארץ לקיים מצוותי', כי חשב שבוה ילך עוד במדריגה, אבל באמת כבר הי' משה במדריגה העליונה אשר אפשר לבוא בעוה"ז, והנה ידוע שמעלת ומדריגת משה רבינו הי' לא כשאר הנביאים אשר נגלה להם ברצונו הכורא ית"ש, אבל משה דיבר עם ד' בכל עת שרצה כמאמר עמדו ואשמעה, וא"כ הי' מדריגת משה שדיבר עם ד' לא כשאר הנביאים שדיבר ד' להם, וזה תשובת הש"י רב לך, שכבר אתה במדריגה העליונה שא"א לבוא למעלה הימנו, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, שכשביל זה שתכנס לארץ לא תוסף השנת נבואה, ודו"ק. וזה בשביל הדור, וא"ש ויתעבר בי למענכם.

ובזה יש לפרש איזה פסוקים (מלכים ב' ב') באמור אליהו אל אלישע, שב נא פה כי ד' שלחני בית א-ל, השיב, חי ד' וחי נפשך אם אעזבך, שיש לדקדק, כי

בתחלה נשבע בבורא ית"ש ואח"כ באלהיו, גם בקשת אלישע, ויהי נא פי שנים ברוחך אלי, כי האיק יתכן להשפיע יותר מאשר הי' לו. ולהנ"ל אתי שפיר, דהנה כבר כתב רש"י מה שרצה אליהו להעלים מאלישע את הלקח מאתו, הי' מרוב ענוותנותו לבלתי ידע כי עלה חי שמימה. והנה אליהו אשר זכה לרכוב בסערה בנופו, הנה ווראי גם נופו הי' זכה וקדוש לזכות לראות פני שכינה בעה"ב, קשה למה לא עמד כאן בארץ וישיג מה שזכה בשמים, אך ע"כ המניעה היתה מפאת הדור שאין ראוי לזה לבוא במדרגה עליונה מזה. ובזה א"ש, כי אליהו שרצה להעלים מאלישע לבלתי ידע ממעלתו שנופו זוכה לעלות מעלה, אמר אלישע שלא תועיל בזה, כי חי ד' וחי נפשך אם אעזבך, שגם אם תעזובני מלכת אחריו ארע כי כמו שחי ד' לעולם כן חי נפשך, והבן היטב.

ומעתה כיון שמוכח שאלהיו נופו ג"כ ראוי למעלה עליונה, רק שאין הדור ראוי לכך, א"כ יש בכח אצלו ככה אלף פעמים מאשר הי' בפועל בין אנשים, רק הדור עיכב להוציא מכח אל הפועל, לזה בעת התפררו מן האנשים מעבר לירדן במדבר אז חשב אלישע שעתה כבר בפועל אצלו מותר, מאשר כבר אתו וביקש ממנו פי שנים, ובזה מדויק פי שנים ברוחך אלי. ובזה יש לפרש מה שאמרו בני הנביאים (אולי) [פן] נשאו רוח ד' וישליכהו, כי הם חשבו שלא זכה נופו להיות חי נצחיות רק זכה למדרגה עליונה אשר א"א לבוא כאן ונשאו עד שמים, ואח"כ השליכו.

אבל להצדיק ווראי טוב זה המות, א"כ אין לו כאן לילך ממדרגה למדרגה, כי פרי מעליו יאכל לבוא להשגה גדולה לראות פני שכינה. וזה כוונת (דוד) [שלמה] המלך ע"ה בשיר השירים, אנה הלך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך וכו', כי ירוע שהתורה נמשלה לאשה יפה, ורורה הוא הת"ח העוסק בתורה, וא"כ אם צדיק מת, קשה זו תורה וזו שכרה, אך התירוץ, כי מקבל שכרו בעה"ב, וזה פי' הקרא הנ"ל, אנה הלך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך, דודי ירד לגנו וכו', והבן.

ובזה י"ל דברי המשורר, הושיעה כי גמר חסיד כי פסו אמונים מבני ארם, כי רבריו סותרים, מתחילה אמר גמר חסיד, משמע רק חסיד גמר, ולבסוף אמר פסו אמונים, וא"כ כוונתו שגם פסו אמונים, הלא בכלל מאתים מנה, ולא הו"ל לומר רק פסו אמונים. ולהנ"ל א"ש, כי כך התפלל דוד, שאי אפשר לבוא למדרגה עליונה יותר ממדרגת חסיד, כגון רוח הקודש ונבואה, כאשר שהדור אין ראוי לכך, וזה כוונתו, כי גמר חסיד, שהחסיד כבר גמר כל מה שאפשר לו לבוא במדרגה, וחסיבה היא כי פסו אמונים, ואין הדור ראוי לכך.

והנה תכלית החסד הוא למען ישוב אל לבו לעבודת ד' ויחשוב בלבו אם בארזים נפלה שלהבת, אבל לכבוד המת זה הוא ללא יועיל, כי אררבה אמרו חז"ל סימן טוב לאדם שלא נקבר כשורה, ומה שאמרו חז"ל כל המתעצל בהספרו של ת"ח הוא מטעמא הנ"ל, לעורר לב העם בתשובה, כי מיתת צדיקים מכפר ויום הכיפורים רק צריך וידוי עוונות עליו. ובזה יש לפרש דברי המשורר (תהלים

מ"ט) אל תירא כי יעשיר איש וכו', כי צריך ביאור כי דוד המלך ע"ה אשר כל מזמורים נאמרים ברוח הקודש, למה [לו] להגיד שלא יקנא כי יעשיר איש וכדומה, כי לא במותו יקח וכו', אם יהי' לאיש כל טובות שבעולם אין ראוי להתקנא בו, והקנאה היא א' מהמדות הגרועות שבעולם. ועל דרך הנ"ל יש לפרש, כי כבר ידוע שהת"ח אשר מילא כרסו בתורת ד', יכונה בשם עשיר, וכן להיפוך עני, ואפשר על דרך מליצה, כי זה כווננו במאמרם, איזהו עשיר השמח בחלקו, שזה הת"ח ששמח בחלקו תורת ד', וכאשר יברך עלי' בכל יום אשר בחר, ונתן לנו תורת אמת וכדומה, אבל עשיר בממון האידך יתכן שישמח בחלקו, ואין אדם מת וחצי תאותו בידו. והנה תורת ד' כבוד חכמים ינחלו, ולזה אמר המשורר, אם תירא שת"ח ימות ונקבר שלא כשורה לא לפי כבודו הראוי לו, אל יראונו על זה, שאדרכה זה סימן טוב לו, והטעם, שהרי הת"ח גם בחייו לא רצה ומאס בכבוד המדומה, וא"כ אין זה נחשב לו מאומה, דק כל השתדלותו לבוא לתכלית האמיתי תכלית הנפש. וזה שאמר, אל תירא כי יעשיר, כי ירבה, כי לא במותו יקח ולא ירד, שאל תדאג על זה (מילת כי פי' אי), והטעם כי נפשו בחייו יברך, שגם הוא בעצמו רק נפשו יברך ומאס בכבוד המדומה, והא שהקפידו רז"ל על הספידו של ת"ח, הוא רק לטובת העם להשיב אל לבם. וזה שאמר ויודוך כי תישיב לך, בהספדו של ת"ח, והראי' על זה, שהרי הצדיק מאס במותרות התאוה של עה"ז, רק להחיות את נפשו, וזה שאמר תבוא עד דור אבותיו, שתעיין באבותינו הקרושים החסידים, עד נצח לא יראו אור, רצונו שעד שלא באו לחיים הנצחיים לא ראו אור, היא שום הנאת עה"ז, כי הטוב מכונה בשם אור, והגלות בשם חשך, והבן.

כ' לחיבור אלה (1891) וזה איזה תפקיד וזה מה אהבתי לרשום
בזה הזמן תעלה חתימתו של רבינו אלן ומהו אלון תינוק אדם
אלן קול וזה תינוק אלן מהו אלן תינוק אדם תינוק אדם
תשובה ענין אלן תינוק אדם תינוק אדם תינוק אדם

חידושים נחמדים והערות בענינים שונים

מהגאון מוה"ר יוסף העניג אבר"ק נייטרא זצ"ל⁽¹⁾

הראב"ד החליט בפ"ב מניירות הלכה כ"א ובפ"ה הלכה י"ז, וכולנו שמאי מת אנו כעם ככהן, וזה פלא. ועיין ברא"ש סוף יומא סי' כ"ד וזה דוקא מי שנגע כמת או בקבר וכו', אבל הלא ימצאו כמה אנשים אשר אינם שמאים לנפש אדם ולא היו בכית הקברות, ואותם הם שהורים גם בזה"ז. ויותר יש לתמוה, שהחליט דכהנים נמי שמאי מת הן ואין עליהם עור חיוב טומאה, וזה פלא, הלא הכהנים כוראי שומרים את עצמם מטומאת מת, ואיך הקל עליהם, ואי מפני שגזרו טומאה על ארץ עמים, הרי מבואר שזה גזירה ררבנן, ואיך ניקל עי"ז לחשוב אותם מחולל ועומד גם מדאורייתא שלא יהיו מזהירים עור על הטומאה. ויותר אתפלא, לפי מה שמוכח דגם לרבה בנזיר מ"ב שסובר לשיטת הראב"ד רטומאה וטומאה ליכא מוסיף טומאה, היינו דוקא בו כיום שנשמא, אבל כיום שני הרי זה מוסיף טומאה לענין שבעת ימי הזאה שצריך למנות מיום השני, וכמ"ש בהריא בבב"א דאבל רבתי (הביאה הרא"ש כהל' טומאת כהנים), נשמא לאחר יום הכל מודים שהוא חייב מפני שסותר יום אחד, וא"כ אמאי כתב הראב"ד דכהנים שלנו שמאי מת, וכשמאי מת כיומן הן, ואיך הותר להם לטמא, הרי סותר ימי שהרתן. אכן על זה יש לתרץ ולא מיקרי מוסיף טומאה רק בזמן שהי' אפר הפרה, משא"כ בזה"ז שאין לנו אפר הפרה אינו סותר ואינו מונה ואינו מוסיף טומאה, וכימיהם הי' אפר פרה כמו שאמרו בגדה דף ו', חבריא מדין בגלילי, וכ"כ הר"ש בפ"ד מחלה משנה ז', מ"מ עדיין קשה קושיא הראשונה.

ונראה כוונת הראב"ד בזה, עפ"י הכתב ששלח ר' חיים כהן לר"י, הובא בתוס' נזיר דף נ"ד ע"ב (ד"ה ומשני) וז"ל, מאחר שחרב הרי הוא כחלל, איזה בית אשר תבנו לו, כיון שאין לך בית אשר אין בו מסמורת ואין לך בית אשר לא הי' שם מת מעולם ונעשו המסמורת כחלל ואין לך כהן שאין נוגע בטומאה בכל יום, ומזה הוכיח הר"ח כהן שאין נזיר מגלח על טומאת חרב, וכל טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' אין כהן מזהיר עלי', עכ"ל. והשתא לא מיבעי למ"ש הלח"מ בפ"ז מניירות הלכה ח' בביאור השנות הראב"ד דשם, דס"ל להראב"ד דנזיר מגלח על טומאת חרב, פשיטא דשפיר כתב הראב"ד דכהנים שלנו שמאי מת הן, וגם שמאי מת כיומן הם, כיון שנוגעים בכל יום בטומאת חרב שהוא כמת, אלא אף לפי מה שנלע"ד מרב"ה הראב"ד בפ"ה מטומאת המת הלכה ה', שלא כסברת הלח"מ, אלא שרעת הראב"ד ראין הנזיר מגלח על טומאת חרב, וממילא אין הכהן מזהיר עלי', כמ"ש הראב"ד בעצמו פי"ב מטומאת המת הלכה ו', מ"מ כיון

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קי"ד עמוד י"ז. — חידושים הללו הועתקו מתוך חיבורו כת"י המונח באוצרו הטוב של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. ברך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

דמדאורייתא ממא שומאת שבעה, הוי מחולל ועומד ומותר לשמא את עצמו לדעת הראב"ד, כיון שאינו מוסיף שומאה, ראין החילול תלוי דוקא אם שימא את עצמו מקודם באיסור, דהא אפילו שימא את עצמו לאביו ולאמו הרי זה מחולל ועומד ומותר לשמא את עצמו בו ביום בשומאת מת אחר, וה"ה לדירדן בנשמא בהיתר בשומאת חרב, אע"נ שבהיתר נשמא, כנלע"ד כוונת הראב"ד. ועוד הרבה הארכתיו בענין הזה לתרץ קושית המנ"א בסי' א' לענין אמירת יה"ר אחר פרשת החטאת.

אך את זאת כל אוכל להתאפק אשר ראיתי תמי' גדלה בשו"ת כנסת יחזקאל בסוף חלק או"ח, תירוץ על קושית המנ"א, דכיון שעכשיו כולנו שמאי מת, לא משכחת נזירות טהרה כלל, ואפ"ה חל נזירות ומביא קרבן שומאה. — ואחר המחילה מכ"ת, נעלם ממנו משנה מפורשת בפ"ג דנזיר, דמי שנזר בבית הקברות אינו מגלח ואינו מביא קרבן שומאה דגוה"כ הוא דוקא נזיר טהור שנשמא מביא קרבן שומאה ולא מי שנזר בשומאה, וכן בבדייתא בנזיר דף י"ח, אין בין שמא שנזר לנזיר טהור שנשמא, אלא ששמא שנזר, שביעי שלו עולה לו מן המנין, ופירש"י, משום דאין צריך להביא קרבן שומאה, עיי"ש.

הקשה אותי הרב דק"ק סאבאטיש על הש"ס דסנהדרין דף ט"ו ע"ב, בשלמא לר' יוחנן זכה לעורן אלא לר"ל למאי זכה כיון שהמיתו שוינהו רבנן כמאן דגמיר גניייהו ואיסורי הנאה נינהו, יעיי"ש בסוגיא. והקשה הרב הנ"ל, כיון דפרש שור הנסקל מותר בהנאה (כמפורש בע"ז דף ל"ד ע"ב), א"כ מאי מקשה הש"ס, זכה למאי, הא זכה לפרש, והניח הקושיא בצ"ע. ואני השבתי לו, דלענ"ד לא קשה כלל, דבשלמא לר"י שאין להם תרבות ואין להם בעלים כלל והרי הם הפקר גמור, שפיר שייך זכה לעורו, אבל לר"ל שס"ל שיש להם בעלים, אלא ממעם שהמיתו. הרי הם כשור הנסקל שנגמיר דינו שאסור בהנאה ומכח זה נפק מרשות בעלים ככל איסורי הנאה שאין להם בעלים, אבל הפרש שמותר בהנאה שוב נשאר ברשות בעלים הראשונים ואין אחר יכול לזכות בו.

ועוד נלענ"ד דלא קשה הך קושיא, דנהי דהורגן, מ"מ עדיין קשה אמאי זכה הוא יותר משאר בני אדם, הלא אין זה קנין, ובשלמא בלא המיתו שפיר קנה בהריגה מטעם שינוי כמ"ש תוס' בב"ק דף ס"ח ע"א דמביחה הוי שינוי, ואע"ג דהכנסה בהפקר לא מהני, מ"מ בשינוי קונה, וכל זה שייך בעורן דלגבה הוי ההריגה שינוי, משא"כ לענין פרש, מה שינוי שייך בה. ועוד כיון דמיירי דהמיתו, א"כ הרי צריך להורגן מטעם חיוב ומצוה, א"כ אין כוונתו בהריגה לשם קנין, וא"כ בוודאי לא קנה.

התום' בקידושין דף י"ז ע"ב (ד"ה חליפי) כתבו, דאי מטעם ברירה א"כ אפילו באו לרשותו נמי. ודבריהם צע"ג דהרי נברר לאיסור, וכבר עמד עליהם בספר פני יהושע, והנאון בית אפרים בהקדמתו הגיה בדברי תוס' הללו, עיי"ש. הנה בתחלת השקפה רציתי לומר דמיירי שכל הירושה בא לרשותו ואח"כ יחלקו, ואח"כ ראיתי בס' המקנה שפירש כן, אבל הוא דחוק, ואין הדעת סובלתו. — לכן נלענ"ר דבר חדש, דהנה הר"ן בפ"ג רעבודה זרה דף מ"ז והרשב"א בתשובה סי' קע"ח כתבו, רהא דמהני הגבהה לעכו"ם לזכות בו, אע"ג דאין זכי' באיסורי הנאה, היינו טעמא משום דאם נאמר שלא זכה בו, הרי נשאר עבודה זרה של גוי שיש לו ביטול בזוכה מן ההפקר שהי' אפשר לו לבטל ואח"כ לזכות בו, משא"כ בירושה אם יבטלנה מתחילה ואח"כ יזכה בו בתורת ירושה, הרי אי אמרינן ברירה, הוברר הדבר שזה הי' חלקו אף קודם שביטלו, דהא ירושה משעת מיתת אביו קזכי בו, וא"כ הוי עבודה זרה של ישראל דאין לו ביטול, וממילא הוא מאיסורי הנאה דאין להם זכי', וא"כ ממילא אחיו הנכרי הוא שזוכה מיר בשעת מיתת אביו בהך חלק, דהא כיון שנסתלק רשות האחד מאחיו, אחיו הנשאר יורש החלק הזה, וא"כ כיון שלזה אין זכי', הוברר הדבר שזה חלק הנכרי וחלק האחר הוא שלו, והן הן דברי התום, ודו"ק היטיב כי נכון הוא.

בפליתי סי' פ"ז מובא קושית העולם, דלמא לכך צייתה התורה להנעיל כלי מרין משום בשר בחלב, אבל לעולם כשאר איסורין טעם כעיקר לאו דאורייתא. ונלענ"ד לתרץ, עפ"י מה שכתב הרמב"ן בפרשת מטות להקשות, למה לא צייתה התורה הנעלה במלחמת סיחון ועוג דהי' קודם מלחמת מדין, ותידין הרמב"ן דארץ סיחון ועוג הי' משבע אומות בארץ ישראל, ובשעת כיבוש א"י הותר להם אפילו קרלי דחזירי ולא הוצרכו להזהיר על גיעולי כלים שלהם, אבל מדין לא נחשב בכלל ז' אומות לכך נאסר עליהם, ע"ש ברמב"ן היטב. והנה איתא בחולין דף י"ז, כי אישתרי להו שלל דידהו אבל שלל דידן לא הותרו, וא"כ אי אמרינן רבכל התורה כולה אין טע"כ אסור אלא רווקא כבשר בחלב, א"כ בליעה בקדירה של נכרי בפ"ע מותר, רק שאם נתערב אח"כ בליעה של חלב או של בשר בתבשיל חלב או של בשר דידן, אסור משום בשר בחלב, וא"כ נתהווה האיסור מחמת תבשיל דידן, והוי כשלל דידן, א"כ נשאר קושית הרמב"ן אמאי לא צייתה התורה הנעלה במלחמת סיחון ועוג, ואין לומר כתירצו, דזה אינו, דזה מיקרי שלל דידן, אלא ע"כ דטע"כ מן התורה אסור, וצריך הנעלה משום הבליעה מהקדירה שבישל בה נכרי, ושפיר הוי שלל דידהו, ודו"ק כי זה נלענ"ד נכון בדרך פלפול קצת.

בפסוק כן תרימו גם אתם תרומת ה' מכל מעשרותיכם (במדבר י"ח), הכוונה הפשוטה, כמו שאתם הלויים תקבלו המעשר שלכם לאחר גמר מלאכתן כמבואר בכתוב הקודם, כן תרומת מעשר שאתם חייבים לתת לכהן ממעשרותיכם, ר"ל ממה שאתם מעשרים את תבואת שדותיכם, צריך שיהי' דגן ותירוש, כל' לאחר שנגמרה מלאכתן. ולשון אשר תקחו מאת בני ישראל, ר"ל, כמו שאתם מקבלים מאת בני ישראל, ומצאנו מלת אשר על דרך זה, כמאה"כ, כי אשר ראיתם את מצרים (שמות י"ד, י"ג), דתרגומו כמא דחזיתון ית מצראי, כנלענ"ד לפרש מקרא זה, לפי מה שאמרו רבותינו בספרי לאוקמי הך קרא במעשרות של הלויים שמפרישין משדותיהן של עצמן. — ומתיבת מכל מעשרותיכם, דרשו רבותינו בירושלמי (מובא בר"ש בפ"ב דביכורים) להורות דתרומת מעשר מפרישין אף שלא מן המוקף, אפילו מעשר אחד במדינה זו ומעשר אחד במדינה אחרת, מפריש תרומה מאחד על הכל, וכן פסק הרמב"ם. והרלב"ג בפירושו במח"כ טעה בפירושא דהך קרא טעיות שתיים, כי חייב את הלוי להפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר בהקדימו בשבילים, וזה אינו כמבואר להדיא להיפוך במס' ברכות מ"ז, וגם בקרא דילן ליתא לתיבת כל תרומותיכם(?), וזה ברור.

התוס' במס' גיטין (ל"ד ע"ב) הקשו, וכן הרא"ש שם, אמאי אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה, הא הוי תוך זמנו ואין אדם פורע תוך זמנו, ותירצו חזא דחיישינן לצררי כדי שלא תתבזה אשתו בב"ד, ועוד תירצו כיון דכתובה היא מכח תנאי ב"ד אפי' תוך זמנו חיישינן לפרעון וצריכה שבועה. וקשה לי הא סתם משנה היא רבי מאיר, ורבי מאיר סבירא לי' בכתובות דף נ"ו דכתובה היא מדאורייתא ולא מתנאי ב"ד, וגם ס"ל לר"מ בכתובות דף ע"ד ע"ב רוצה אדם שתתבזה אשתו בב"ד וליכא חשש צררי, וא"כ לא שייכי שני תירוצים הנ"ל, וקשה לרבי מאיר אמאי אלמנה צריכה שבועה, וצע"ג לענ"ד.

הרמב"ם בפרק ט' מהל' מלכים הלכה י"א כתב, אבל העוף יראה לי שאין בן נח נהרג על אבר מן החי ממנו, וכבר השיג הראב"ד ומגיה לר"מ עיי"ש. והי' נראה לענ"ד עפ"י קושיית התוס' בחולין דף ל"ג סוף ד"ה אחד נכרי ואחד ישראל וכו', ראכתי קשה לר"ל רס"ל חצי שיעור מותר מה"ת, ותי' דר"ל לית לי' להאי כללא דמי איכא מיד, עיי"ש היטב. אבל הרמב"ם מתרץ קושיא זו, דר"ל ס"ל כשיטתו בהלכות שחיטה ראיכא מ"ע דזובחת, וא"כ מלבד איסור אבר מן החי איכא על כל אבר ואבר עוד איסור עשה ראינו זבוח כשיטת תוס' בשבועות וביצה, ובאיסור עשה אפילו חצי שיעור אסור, וא"כ ליכא מי איכא מיד כלל וביצה, דהא גם לישראל אסור מכח איסור עשה, אבל כל זאת בבחמה, אבל בעוף

דלר"ל אין שחיטה לעוף מה"ת וליכא איסור עשה אלא איסור אבר מן החי בלחוד, ושוב נשאר קושיא על מקומה מי איכא מירי וכו', לכך הוכרח הרמב"ם לדינו דבעוף ליכא איסור כלל בב"נ.

ראיתי להעיר מה שלא ראיתי בשום תשובת אחרונים, דכולם מסכימים דלהתיר חרם דר"ג מצטרפים להתיר לאו דוקא רבנים, אלא לומדי תורה המוסמכים בסמיכת מורינן. ותמיהא לי מילתא, לפי המבואר בסנהדרין דף ל"ו ע"א, אב ובנו רב ותלמידו מונין להם כאחת, והובא להלכה בחו"מ סי' י"ח וברמב"ם, יעי' בדש"י שם דכל דבר הצריך מנין צריך כל אחד לידע מעצמו טעמו ונימוקו כגון ר' כהנא ור' אשי דלגירסא הוי צריך אבל לא לסברא, וא"כ גם בענין זה דצריך מנין ק' רבנים, א"כ לכל הפחות צריך כל אחד מן המנין להכין טעם ההיתר אם מראין לו כל שיטות, אבל לחתום בלא ידיעה כלל, מנ"ל רזה מצטרף למנין, ולא ראיתי עד עכשיו מעולם שנוהרין בזה, ורובא דרובא חותמין על סמך הרבנן דפקעי שמייהו.

רבר תמוה ראיתי בספר ברכת הזבח בזבחים דף צ"א, שכתב ליישב קושית מהר"ל מפראג על הרא"ש בפרק שמונה שרצים שאזיל בשיטת הר"י דדבר שאין מתכוין לרבי יהורה הוי מדרבנן ולרבי שמעון בפסיק רישא הוי ג"כ דרבנן, וא"כ במזבח דלא גזרו שבות במקדש, שרי אף מרבנן, עיי"ש. ותמיהתי פה קדוש יאמר כן, הלא בשאר איסורים דבר שאין מתכוין לרבי יהודה ופסיק רישא לרבי שמעון בווראי מן התורה, כדמוכח בשבת קל"ג בהאי דבחרת, יעי"ש.

בשו"ת חתם סופר חחו"מ סי' י"ט בד"ה אך בכל זה, כתב דאעפ"י שאין להתמנות אלא עפ"י רצון הציבור, מ"מ אם מינה אותו המלך והשר, דינו דין, דקיי"ל דינא דמלכותא דינא, עכ"ל. — עי' בשו"ת תשב"ץ ח"א סי' קנ"ח שהאריך בענין זה, והעלה להלכה דבג"ד לא שייך דינא דמלכותא כלל עיש"ה, ועי' בש"ך סי' ע"ג ס"ק ל"ט ובב"י סי' כ"ו בשם תשובת הרשב"א, ועי' בסי' שס"ט בסמ"ע וש"ך שם, וצ"ע.

הקשה בספר ישועות יעקב בסי' מ"ב, דהאיך משכחת לה קידושין כלל, כיון דהאשה נאסרה גם אקרובי עדים, נימא עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, עיי"ש. ונלענ"ד דבר נכון בזה, דהנה בכל עריות מוזהרין שניהם, האשה כמו

האיש, וכעין רתנן במתני' דכריתות דף ט"ז ע"א וביבמות דף ס"ב ע"ב כל היכא דאיהו מוזהר איהו מוזהרת, ועיי' בתוס' נדרים דף צ'. ומעתה, כיון דהעדים אינם קרובים להמתקדשת, א"כ מעידין רק באיסורא דידה דאם תזנה תתחייב סקילה, וממילא נאסרין עלי' גם קרובי העדים, ואפילו אם היא קטנה דאינה בת עונשין, מ"מ אין להאכיל לה איסור בידים, וממילא דהחזקה אשת איש וסוקלין על החזקות, ולהכי גם קרובי העדים חייבין עלי' מיתה, והא דבעי בעלמא חזקה ל' יום, עיין בב"ש וב"ח בס"י י"ט, דתוך ל' יש לאמתלא כח לגרוע החזקה או דלא ידע, אבל הכא בעדים דליכא אמתלא ואית ל' קלא הוי ל' חזקה מיד, ואין לומר דנגד הנך קרובי העדים הו"ל מקדש בלא עדים, זה אינו, דכל ששניהם מורים בכח"ג לא אברי סהדי אלא לשקרא, דהא דבידושין לא מהני שניהם מורים, היינו משום דחב לאחרינא, והכא הרי בלא"ה אסורה לעלמא משום איסורא דידה, והא דמחייב הבועל מיתה על ידי', זה לא מיקרי חיוב, דהרי ע"א נאמן לומר זה חלב וזו זונה, אע"פ שאח"כ יבא חיוב מיתה על ידי עדותו, ועיין ברמב"ם פט"ז מסנהדרין הלכה ו' ובפ"ג משנגות, עיי"ש.

ובדרך חידוד נראה לתרץ קושית הישועות יעקב, דהנה הר"ן בריש פרק האומר, כתב דמאי שנא האומר הרי את מקודשת חוץ מפלוני דלא מהני דהוי שיור בקידושין, ומאי שנא ממקדש בלאחר ל' יום, ותירץ דבשלמא עד ל' יום לא שייר לעולם, אבל בחוץ מפלוני הוי שיור לעולם, עיי"ש. וא"כ אם גם בחוץ לפלוני לא יהי' שיור לעולם, שפיר מהני לדברי הר"ן. והנה בפ"ק דקידושין דף ז' איתא, דהתקדשי לחציץ לא מהני ולא אמדינן דפשטה קידושין בכולה משום דדעת אחרת מעכבת, ולא דמי לרגלה של זו עולה, עיי"ש. והקשה הרשב"א א"כ אם היא מבטלת דעתה תהני, ותירץ דהוי כמקדשת עצמה או דגם דעתו אינו לכך, עיי"ש בחידושי הרשב"א. לפי זה הכא כיון שמקדשה ומגלה דעתו דניחא ל' בקידושין, דהרי מקדשה בפני עדים, והיא גם היא מרוצה לקידושין בכולה, א"כ אף אם נגד קרובי עדים לא מהני הקידושין והוי קידושין בשיור דהוי כמקדש חוץ מפלוני, נמי מהני, ואי דמשייר לעולם, זה אינו, דנימא אח"כ פשטה קידושין בכולה, ולא הוי שיור לעולם, ובכח"ג אפשר דגם רב ושמואל שם דף נ"ט מורים דפשטה מיד בכולה, ועדיף מלאחר ל' יום, ודעת אחרת מעכבת, לא שייר הכא, כיון דהיא בטלה דעתה להכי מעיקרא, וגם רצונו בכך שתתקדש בכולה, מש"ה כל העדות נתקיים, ולא שייר כאן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, כנלענ"ד נכון על דרך הפלפול.

מכתב

מהגאון מוה"ר שאול לנדא אבד"ק קראקא זצ"ל¹

ב"ה.

אבוא בזה לחלות נעימות ידידות כבוד הוד מעלת קדושתו תורתו וצדקתו דמר, אולי יחוס עם עני ואביון, קרית דוך פלן, פה קהילתינו קראקא תע"א, אשר יצאה בנו יד ר', ורוח המושל עלתה עלינו בדבר הנוגע לדת היהודות ר"ל לעקור ולשרש, וגזרו בלי שום סיבה נודעת, לאמור שאסור לנשוא אשה עד יעבור על הנושא שלשים שנים רצופים, ואם ירצה להנשא תחילה, מוכרח הוא להתלבש במלבושי נכרים הנהוגים פה בלי שום שינוי והיכר שהוא יהודי, כן מפורש בהפקודה, ולא צריכנא להאריך בזה איסורא דמילתא, כי כמוני כהוד תורתו יודע שאיסור גדול הוא מן התורה, וכבר הגיעוני מכמה רבני גאונים רמדינתינו מסכימים לאיסור גדול, ורק אחלה נועם פרומעכת"ה ונשאה, אולי יכול כבוד הוד תורתו לפעול אצל השר הגדול שר צבא ישראל ראש גולת אריאל הצדיק מוהר"ר אשר אנשיל [ראטהשילד] נרו יאיר, כאור הבהיר, חונה על דגלו בפראנקפורט אם מיין, שיציע ופיל תחנונינו לפני שרי המלוכה בק"ק ווען הכירה אשר אנחנו חוסים בצילם, ושכרו ושכר כל הנטפלים למצווה רבה הזאת בוודאי עין לא ראתה אלקים יעשה למחכים לו, ומאוד אחלה נועם פרומעכת"ה למחול על כבוד הוד תורתו לא"פ, כי דבר אלקים הוא, להשיבני ולכבדני ביקרת תשובתו הרמתה, ולעומת דין, ובר מן דין, מוכן אנכי לשרת את פרומעכת"ה בכל אשר יצוה עלי חסדו.

אלה דברי יירדו ר"ש באהבה רבה,

שאול לנדא מקראקא

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס מ"ב עמוד י"ז. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ירדינו הרבני החסיד הנגיד נדיב ושוע מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב

מהגה"צ מוה"ר טובי' הורוויץ אבר"ק מאדין זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ד' מטות פה דינאב.

שלום לכבוד רב האי גאון והקדוש המפורסם בכל קצוי ארץ הבקי
בחדרי תורה, הצדיק, אור תורה נזר ישראל וכו', כקש"ת מ' שלמה
קלוגר נ"י מ"מ דק"ק בראדי⁽²⁾.

הנה אתמול קבלתי נ"ק, ולפלא גדול הוא בעיני למה כבוד קדשו לא משיב
לי כלל, וזהו מצוה גדולה להציל העשוק מיד עושקו, ובפרט כעת אשר כבודו כבר
שלח תשובתו מקודם אשר הדין עם הירוש, וכל אנשי עירינו יודעין אשר המעשה
לא כן ה' אלא כדברי, על כן הוי חילול ה' גדול אשר אין לשער, על כן על כבודו
מוטל הדבר לתקן, ולמצוה גדולה יחשב כדי להחזיק התורה לאמיתו. ע"כ בקשתי
שטחתי מול הדרת גאונו לעשות זאת למען אהבת אדוני אבי הצדיק שיחי
הנקשר בלבו מאז ומקדם, והגם שאני יודע אשר זה הוא טרחה גדולה לפניו,
אעפ"כ עליו מוטל הדבר כדי להשקוט המריבה, וכאשר יצא מפיו כן יקום. ואפשר
כבודו מתיירא שמה לא כתבתי בשאלתי כל האמת, חלילה לי מעשות כזה, כי אין
אני כמו שאר דיינים אשר הם נצרכים לעושה מעשה, ת"ל אין אני צריך לשום
ב"א, רק מחמת שאני הייתי מיושבי הב"ד, גם עלי מוטל הדבר כדי להציל העשוק
מיד עושקו, ובפרט אשר כבודו יכול לכתוב כמו בתשובתו הראשונה, היינו בזה
הלשון, דאם האמת כדברך, הדין כך וכך. ונא מאה פעמים מכבודו לעשות זאת
למעני ולמען אהבת בית אבא הנקשר בלבו מאז ומקדם. ובטוח אני במדת טובו
ובצדקתו המרובים אשר בוודאי ימלא רצוני בזה.

דברי ידידו המצפה לשמוע מבריאתו הטהור, יתן ד' שיאריך ימיו ושנותיו
בנחת עד ביאת הגואל, ומצפה לתשובתו תיכף, איזה שורות שתים שהן ארבע
כתב יד קדשו.

הק' טובי' הורוויץ בן הרב הצדיק מדויקוב

(1) הוא בנו של הרה"ק מוה"ר מאיר הורוויץ אבר"ק רזיקוב זצ"ל בעל אמרי נועם,
וחתנו של הרה"ק מוה"ר רזיר שפירא אבר"ק רינוב זצ"ל בעל צמח דור. שימש כאב"ד
בק"ק מאדין. נפטר בשנת תרמ"ז לפ"ק. — מכתב זה הגיע אלינו מאת נכד אחיו, ידידו
האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה ירוחם אליהו ראזענפעלד נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קנש' ג' עמוד י"א.

בענין הסבת נחלה

מהרב הגאון מוה"ר יהושע פנחס באמבאך ז"ל⁽¹⁾
אבד"ק אושפצין

ב"ה. יום ד' בהעלותך תר"ן דראהביטש.

שלו' לך אהובי תלמידי החרף ושנון, זית רענן, שארי וחביבי היקר
כ' חיים נ"י וועג.

... אכתוב לך מה שהקשיתי זה כביר, לרבי עקיבא דסובר (קידושין ס"ח ע"א) אין קידושין תופסין בחייבי לאוין, וקאמר הש"ס (שם) דכי תהיינה מוקי לה נמצרי ואדומי, אי נמי בבבועלה לכהן גדול, וא"כ האיך משכחת ירושת הבנים כזכר ופשוט, הא נחלה ממשמשת והולכת (ב"ב קט"ו ע"ב). ואין לומר כגר, לא זיבעיא לפי התירוף דבבועלה לכהן גדול, ודאי דקשה, רק אפילו לתירוף דמצרי אדומי, הרי קהל גרים לא מיקרי קהל וא"כ מותר בה, והיא קושיא נפלאה. ואמרת להביא רא' מזה לדעת הרמב"ם הובא באהע"ז סימן ד' דגר שאמו מישראל אסור במזורת, ועיין ב"ש בשם הר"ן ובמו"ז שם, וא"כ בהאי גוונא שוב יורש שפיר, והבן.

אך קשה, דא"כ באותו הדור שנאסרה הסבת נחלה, א"כ גר ה' אסור לישא בת ישראל, וממילא נראה דשוב אין הקידושין תופסין בה, אף שיש לומר דאין זה חשוב כחייבי לאוין כיון שאינו מצד עצם הקידושין, מ"מ הרי הוה קידושין שאין מסורין לביאה כמ"ש התוס' קידושין נ"ה, ובזה לא שייך תירוף התוס' דגם בלא קידושין אסור משום הסבת נחלה דבן, זה אינו למ"ד דבהסבת בעל יש איסור, וא"כ ע"י קידושין אסורה ביאה, דביאה שאחר קידושין נישואין עושה, והוה הסבת נחלה דבעל, משא"כ בביאה בלא קידושין אינה רק מיוחדת לו ואינו יורשה, וא"כ ע"י הקידושין נוסף איסור והוה קידושין שאין מסורין לביאה ולא הוה קידושין, ושוב הולד ממזר כמו בכל הני דלא תפסי קידושין, ולדעת השלמי גבורים (בפרק הבא על יבמתו) ממזר אינו בדין ככורה כלל. וצריך לומר דמיירי בדורות אחרים שלא נאסר הסבת נחלה, וא"כ למה לי קרא שאינו נוהג רק ברור זה לבד, הא ממילא נשמע. ויש לומר לתרץ להצר דביאה אירוסין עושה, משכחת בקידושי ביאה, ואין בזה הסבת הנחלה דבעל, ובזה לא בעינן שיהא מסור לביאה כמובן, והוה קידושין. ועוד יש לומר דבבן בן הגר מיירי, ואף שהוא ממזר, מ"מ נשא מצרית. אבל זה טעות, דממזר מותר במצרית, וע"כ כמ"ש.

ולגוף הקושיא י"ל דרבי עקיבא סובר קהל גרים איקרי קהל, ולתירוף דמיירי בכהן גדול, י"ל דגם הבן יורש עכ"פ חלק אחר שיבא לו ג"כ על ידי חזרה, ועיין

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ד' עמוד ט"ז. — מכתב זה קבלנו מעוזבון בנו של מקבל המכתב, ה"ה הרבני החסיד הנכבד מו"ה ברוך וועג ע"ה. יהא זכרו ברוך.

היטב כרמיוזותי, ותבין כי דבר חדש עורדתי בענין הסבת נחלה דלא תפסי קידושין, והרבה הארכתי בדברי תוס' שם, ומחמת כי קצר הגליון קצרתיו. והנני מורך החפץ הצלחתך בתורה, יושע פנחס באמבאך החופ"ק

בדין הכשר מקוה והמסתעף

מהרב הגאון מוה"ר חיים מרדכי יעקב גאטליעב ז"ל⁽¹⁾
אבר"ק מישקאלץ

ב"ה.

... מה שנצטער במכתבו על אודותו הכשרת המקוה, לפי הנהוג בגלילות שלכם שעשו תיבה בתוך חלל הבור וא"א לנקות מבלי ישאר מים יותר מג' לוגין תחת התיבה בינה לבין הקרקע, ואלו המים לא יהפכו לחלב ע"י ששופכין למעלה, כי החלב דרכה לצוף למעלה, ושם אי אפשר לערב ביד, ושאל בעצת פעוט כמוני. הנה לענ"ד יש בזה כמה צדדי היתר.

(א) דל"ש כלל שיפלו ג' לוגין בפעם אחת רק בכלי גדול מאוד, יעיין לשון רמ"א סעיף מ"ם, ובכלים שלנו ששואבין בהם א"א שיפול, אפי' אם נאמר שבב' או ג' פ' יתכן שיהי' שם ג' לוגין, מ"מ לא מצטרפין, דבכה"ג הוי כמו פסק הראשון עד שלא התחיל הב' כמבואר בסעיף ט"ו, וניהו דהכל מכלי א', מ"מ לכאורה נ"ל פשוט כיון שבכל פעם מדיק את הכלי ששואב בו, הוי כל פעם ככלי חדש וככלי אחר, ומ"ש שם שכלי א' מזיק, היינו אם אותן המים שנופלין באחרונה כבר היו באותו כלי גם בשעה שנפלו המים הראשונים כמובן מסברא, אבל מה ששואבין באותו כלי פעם אחרת נחשב ככלי אחר. ומצאתי בשו"ת תשורת ש"י מה"ת סי' צ"ז כתב כן, והביא רא' נכונה מתוס' תמורה י"ב ע"ב ד"ה יוסף יעו"ש, דמוכח דמיידי בכלי א', מדנקיט לשון דלי ולא דללים, ואעפ"כ אין מצטרפין למים שאובין. הן אמת דמלשון רמ"א בסעיף מ"ם שכ' ריש לחוש שמא נפלו בזאח"ז הוי ספיקא דרבנן עכ"ל, משמע לי מזה דאם ידעינן בוודאי שהי' כן הי' מצטרפין אפי' מג' כלים ויותר, מ"מ אין הכרח, דאולי כוונת רמ"א רק אם הי' נופלין עד ג"פ דאז מצטרפין אפי' משני כלים. ולכאורה יש לדון בזה לפי המבואר בסעיף ט"ו דאם כוון לרבות מצטרף לעולם, וא"כ אולי יש לומר דכיון דבעת השאיבה א"א שלא יפול בכל פעם מעט, הוי כמו פסיק רישא גבי שבת דנחשב כמתכוון.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קי"ח עמוד כ"ט. — חלק הראשון מתשובה זו (אשר ערכה אל הרב הגאון מוה"ר ראובן חיים קליין אבר"ק סניאן הי"ד) הדפסנו כבר בקובץ קי"ח עמוד כ"ט. — אפריון נמטי' לידירנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י אשר מסר לנו תשובה זו להרפיהם בקובצנו.

ונחירנא כר הוינא טליא שמעתי ממורי הנאון הקרוש מהרי"מ מפסינקא זצלה"ה⁽²⁾ שהי' עוברא שם במקוה שהיתה עומרת סמוך להקעסיל של חמין והי' מנטף מן השרויף טיף טיף לתוך המקוה, ופסל את המים שהי' מנטף לתוכן במרם מלאת מ"ם סאה, ואמר שמבואר בבעל הנפש לראב"ד דמכלי א' בכה"ג פוסל ומצטרף. ואולי הי' טעמו מסברת פסיק רישא הנ"ל דהוי כמתכוון. ובאמת כסברא זו אי' ברא"ש פ"ד דמכשירין מ"א, היכא דא"א בלא אלו המים בשעת מלאכתו הוי כאילו אחשבינהו, מידי דהוי אמלאכת שבת רכל פס"ר הוי כמתכוון, עכ"ל. ואולם בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קכ"ב הביא סתירה לזה מתוספתא בר"ש פ"א דמכשירין משנה ד', במרעיד את האילן ונפלו מבר לבר ומים נופלין על הפירות דב"ה סברי כיון דלא מתכוון אין כאן מחשבה של הכשר וב"ש סברי כיון דא"א זה בלא זה מחשבה הוא והרי הן בכי יותן עכ"ל, ואנן קי"ל כב"ה. ונדרק שם לחלק בזה. ובגליון הספר שלו כתבתי שם שבתוי"ט פ"ה דמכשירין מ"ה מבואר חילוק נכון, דדווקא כשצריך למים אלו מתחלה כמו בשוחח לשתות או מורד בקנה לידע כמה מים, משא"כ באינו צריך למים כלל אינו מזיק פס"ר, עכ"ד תוי"ט. ובאמת שם בשבת מצינו כעין חילוק זה, שהרי בכל משאצ"ג הוי ג"כ פסיק רישא ומ"מ פוטר ר"ש אע"ג דחייב בפס"ר, ובע"כ ריש לחלק כסברת תוי"ט הללו. ועי"ש פ"א בטומן פירותיו במים מפני הגנבים, ודו"ק. (ועיין כ"מ המובא בתוי"ט פ"א מ"ג שם). וא"כ בנ"ד דא"צ כלל למים הנופלים בחזרה מן הדלי, אדרבה הוי ניהא לי' טפי להיפך, א"כ לא נחשב בזה כמתכוון כמו לענין הכשר, ואינו מצטרף ביותר מג' פעמים.

(ב) מה דפשיטא לי' למע"כ ריש שם ג' לוגין שאובין בבירור, לדידי מספקא לי טובא, לפי המתבאר ממחבר סעיף כ"ב ומש"ך סקנ"ו דבמים כשרים שנפסלו ע"י שאובין תלינן לומר דהפסולין הם שיצאו תחלה ולכן סגי במילואו ועוד, ומשמע דלא מחשבינן לפי חשבון, וגם אין דנין בו חומרת חשבון של מחצה על מחצה המבואר שם, ועכ"פ מוכח שם דבכה"ג סגי לחשוב לפי חשבון, ולא מחצה על מחצה, רהוא רק חומרא בעלמא, וא"כ לענ"ד אם נחשוב לפי חשבון, הרעת מכרעת דלעולם לא יעלו מים הנופלין מן הדלי בחזרה למקוה יותר מן חלק עשירית ממים הקודמים לכל המרבה, וא"כ אין לחוש לג' לוגין רק באם ישאר אחר השאיבה עכ"פ שלושים לוגין דהוא קרוב לחלק לי' ממקוה שלימה, וזה לא שכיח כלל כמובן, ועכ"פ מירי ספיקא לא נפקא והוי ספק ג' לוגין, והמחבר דרמ"א סעיף מ' שחששו שלא יחזור למקוה מהדלי, מיירי שאין רוצין לשאוב כל המים מן המקוה רק קצתן לנקותן, והכי דייק לישנא דמחבר שם, שכ' הרוצה לשאוב מי"ם מ"ן המקוה"ה לנקותן, ולא כתב הרוצה לשאוב א"ת המקוה"ה, ואדרבה יש לדייק

(2) הוא הגה"ק מוה"ר יוסף מאיר ווייס זצ"ל מספינקא בעל אמרי יוסף. כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ז עמוד כ'.

מלשון רמ"א שם שכ' ראם יש ספק אם נפלו ג' לוגין בואח"ז וכיוצא בו יש להקל, לענ"ר רבמל"ת כיוצ"א ב"ו כבר נכלל ג"כ צד קולא שלי הנ"ל, שמא נשאבו אח"כ מלואו ועוד ולא נשארו באחרונה ג' לוגין מן הפסולין, וא"כ אפי' בחלל התיבה גופא ה' מקום להקל, אלא שישראל קרושים וכבר קיימו וקבלו עליהם לחוש לכל צד חומרא רחוקה, ונחגו לשאוב לגמרי שלא ישאר כלל ג' לוגין או להכשירין בחלב או עפר. אבל כל זה רק בתיבה גופא, אבל במים שתחת התיבה אצל הקרקע, בזה יש לנו סברת הראב"ד שבש"ך ס"ק נ"ו דווראי נשאבו המים העליונים ולא באו כלל השאובין לתחת חלל התיבה, והגם שהנו"ב המובא בפ"ת שם ס"ק י"ג כתב לחלק בזה, דמחמת חוזק הקילוח באים המים העליונים ג"כ לתוך הכלי, [ובשו"ת טו"ט ודעת תליתאי סי' קע"א המובא בס' דרכי תשובה ליו"ד סי' צ"ב אות קל"ז לא הרגיש בדברי הראב"ד ונו"ב הללו], מ"מ פשיטא דבנ"ד לא שייך כלל כל כך חוזק הקילוח, שאין החוזק נופל מכוון דווקא כנגד נקב של התיבה לצד הקרקע, ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא, ונהי שנהגו להחמיר גם בספיקא בחלל התיבה, ישראל קרושים, בו החמירו, ולא בספק, וה"נ לא שייך להחמיר מצד מנהג כמה שאינו נראה לעין והוא תחת החלל של התיבה.

ג) ועוד בה שלישי, ראם שופכין את החלב לתוך הנקב של התיבה, קרוב לווראי שברגע ראשונה מתפשט החלב עכ"פ רגע אחת לתוך המים ונשתנו מראיהן, וכבר ביארו כל האחרונים דלא בעינן מראה חלב ממש רק שהמים ישתנו מראיהן, עיין שו"ת כ"ש ושו"ת תשורת ש"י ח"ב סי' וי"ו ושו"ת חסל"א סי' ס"ה, ומבואר בשו"ת מהרש"ם סי' קכ"ב, דאפי' רגע אחת סגי, אע"ג שתיכף אח"כ נצללו המים ויהפכו למראיהן, מ"מ כבר הוכשרו ברגע אחת, יעו"ש.

ד) ועל ארבעה לו אשיבנה, שאפי' אם נאמר שלא נשתנו כולם גם כרגע, מ"מ קרוב לומר שמקצתן מן הג' לוגין פסולין נשתנו, ולא ה' שם ג' לוגין שלימים בלי שינוי, וממילא ג"כ כשר כמבואר בפוסקים. — סוף דבר שיש בזה ארבעה וחמשה ספיקות וצדרי היתר. [א] שמא לא נפלו כל ג' לוגין רק בר' פעמים ויותר באופן שלא נצטרפו. [ב] שמא נשאבו אח"כ ולא נשתייר מהן מלואן ועוד. [ג] שמא לא ירדו ג' לוגין לתחת החלל של התיבה. [ד] שמא הוכשרו ע"י שינוי מראה כולן, או עכ"פ קצת מן הג' לוגין. — מכל הלין טעמא נלענ"ד דבדיעבד או במקום טורח אין כאן שום חשש. אכן מהיות טוב יש עצה קלה, לשאוב בכלים מנוקבים כשפוח"נ, ולהקל על מרחת הזמן של השאיבה, יכולין להניח על הנקב של הכלי אבנים קטנים למעט את חלל הנקב שלא יקלחו בחזרה כ"כ בחוזק. ומ"מ זה אינו מזיק למעט את מדות שפוח"נ כיון דלא מבטל ל'.

עוד עצה יש, לעשות דף קטן כמדת הנקב של התיבה כמוציא רמון, ולסתום את הנקב לפני השאיבה, ואזי יכולין לנקותה לגמרי ולהוביש את המקוה בסמריטין יבש לגמרי מבלי שיצטרפו להכשירה בחלב כלל, וזה עדיף שפי, כי אותן המקוואות המכשירין אותם בחלב, יש אח"כ חששות גדולות לשבול בהמים הנשארים קצת מלוכלכים משיורי החלב, וצריך זמן מסוים להמתין שיחזור מראיהן

לנמרי כמו שהי' מקורם, כי כן מדייק הש"ך בס"ק כ"א מלשון הראב"ד עד שיחזיר מראיתו למראה המי"ם בה"א היריעה, (וברפומי ווילנא נשמט ה"א זו, ואינו נכון כרמוכח מלשון סיום של הש"ך), דבעינן שיהי' להן אותה המראה שהי' רגיל להיות במים הללו לפני שפיכת החלב, וזה דבר קשה מאוד, כאשר בחנתיו ונסיתי כמה פעמים שהוצרכתי לכנוס בפרצה רחוקה לסמוך על שיטת הפוסקים דשינוי מראה כזה הוי דק חומרא בעלמא, ובחומרא יש לסמוך על רוב שי' הפוסקים האחרונים דמקוואות שלנו דין מעיינות יש להן ולא נפסל בשינוי מראה, עיין בס' ד"ח על מקוואות מרכינו זל"ה פוסק להלכה כשי' מהרי"ק ודלא כמהרי"ט.

ומ"ש מעלתו רטעם מהרי"ט משום דחיישינן רבאו מהנהר, ליתא, וחשש מהרי"ט הוא רק בשביל מי תמציות שמתמצין מהגשמים ונבלעים בקרקע ונקראין „אויבערשטע וואסערין“, אך חששא רבא מהנהר, המציא במשכנות יעקב עפ"י התוספתא ורמב"ם בחופר בצר הנהר, והמעין בביאורי הגר"א על התוספתא, יראה דאם הם נמשכין והולכין דינן כמעין, ומבואר מרכביו דבמעיינות שהם נובעין והולכין כעין שלנו גם בחופר בצר הנהר הוי כמעין. ולפי פירוש הגר"א אין בזה שום ריעותא מה שהם באין מן המעין, רק מחמת שפסקו מלזחול עוד. ולפי תירוץ הראשון שבכ"מ פ"ט ממקוואות הל"ג, דין צד הנהר שוה לדין בצד המעין, יעו"ש, ותי' זה הוא העיקר, שתי' הג' רחו האחרונים בשו"ת שו"מ ושו"ת מהרש"ם (אין בירי כעת לציין מקומם), ותי' הג' רחה הכ"מ בעצמו, א"כ העיקר כתירוץ א' שדין נהר שוה למעין. ולולא דבריהם הי' נ"ל להכריח מכח קושית הכ"מ, שעיקר הגירסא בתוספתא „במקום הבצים“ בלא וי"ו השימושית, כפי הנוסחא שלנו בתוספתא וכפי' הא' שבגר"א שם, ודלא כנוסחא שמוזכר ברמב"ם „ובמקום הבצים“, וא"כ ממילא לק"מ קושית הכ"מ, דבצר הנהר ג"כ אין ריעותא רק אם חופר במקום הבצים וזה לא שייך במעין. ולפי זה במעיינות שלנו אם אינו חופר במקום „בצים“ אין שום חשש. וגם לפי תי' הא' שבכ"מ אין חשש רק באם נפסק מהנהר, והוא מעין חלש כ"כ, שגם בלא המחיצות המעכבין עליו לא הי' זוחל ותי' נפסק מזחילתו, לפי ביאור הגר"א הנ"ל.

ומה שהקשה מע"כ דהרי כל המעיינות באין מסולמא דפרת או מים הנדול, כבכורות נ"ה, ורש"י קהלת (א', ז') כל הנחלים הולכים אל הים, עכתו"ר. במכ"ת לק"מ ולא קרב זה אל זה כלל, דחופר בצר הנהר, והמעין באין בנירי הקרקע, הם באים רק ע"י חפירתו שנתגלו העפר ושאר דברים שהי' סותמים שם, ואותן הגידין החלולין שתחת הקרקע שהיו מלאין ממי הנהר, לא הי' זה מחמת חוזק המים וחיותן, רק מחמת שהקרקע הי' נמוך שם, והקרקע הי' חלול, ע"כ ממילא נשפכו המים מן הנהר לצדדין למקום החלול והנמוך, כשבוען של כל מים אפילו מי גשמים שדרכן לירר ממקום גבוה למקום נמוך, ואין זה מחמת חוזק חיותן כלל, ע"כ אין על זה שם מעין, משא"כ אותן המעיינות שיש להם חיות כזה לעלות ממקום נמוך של הים שהוא נמוך מכל קרקע העולם, ולעלות ולבצבץ למעלה

בראש הרים ירעש כלבנון פריו, וכן בסולמא דפרת שהם עולין הגבה למעלה שלא כטבען של סתם מים מי גשמים, וזה בא מחמת חיותן שנשתנו לגמרי ממה שהיו תחלה בהים, ופנים חדשות באו לכאן כמו שאנו דואין בחוש שמי הים מלוחים והם מתוקים שנשתנו טבען וחיותן, פשיטא שנשתנה עי"ז לעילוי ולשבח וקנו להם שם מעיין חרש וחי. ועיקר חילוק זה מבואר בתוס' בכורות ג"ז ע"א סוף ד"ה אין המים, כתבו בזה"ל, שהרי כל הנהרות מחוברין לים הגדול ביותר מעירוב מקוואות ותחל"ת הנה"ר אינו קטפרס שז"ה דר"ך חיות"ן ולא קטפרס מחברן אלא חיות"ן מחברן, עכ"ל. וכוונתם פשוט ומוכרח כמו שביארתי בעזה"י, והוא כלל גדול ברברים הללו, ודו"ק.

ומה שהקשה עוד מע"כ מראיית ר"י מחגיגה ראדעא כולה חלחולא מחלחל, וזה לא שייך רק במעיין. ותמה מע"כ דהא משכחת בחופר בצד הנהר. כבר קדמו מהרי"ט גופי' בתמוה זו לדחות ראי' זה, והובא גם בדברי חיים על מקוואות סוף אות י"ב יעו"ש מש"כ בזה.

ומש"כ מע"כ בסוף דבריו דלפעמים נתברר בחוש שאין באין מהנהר, כגון שהוא למעלה ממצב הנהר. לענ"ד בזה גם מהרי"ט ומשכנות יעקב מורים, ואם היינו רוצים לחוש שגם אם הוא למעלה מ"מ הוא עולה מן הנהר, א"כ הי' לו ממש דין מעיין כמו סולמא דפרת הנ"ל, לפי הסברא שכתבתי למעלה.

והנה לא אמנע מלהזכיר בזה מה שנתקשיתי זה רבות בשנים על דברת התוס' שבת ס"ה ע"ב ד"ה מטרא במערבא, השיגו על פירש"י, וכתבו דפרת הולך מבבל לא"י, יעו"ש. ולא ידעתי מה יענו רבותינו בעלי התוס' לדברי ש"ס שבת קמ"ה ע"ב שם דאמר רב הני מדרי רבכל מהדרי מיא לעין עיטם, ומבואר שם בפירש"י ומוכרח כן בש"ס, דכל הדגים הולכים בחזרה מבבל לא"י דרך אותן מדרונות, מפני שנוח להם יותר מלילך דרך פרת עצמו כנגד זחילות המים ממטה למעלה, משא"כ בהני מדרי אין צריכין לילך כנגד הגדת המים, ודג הנקרא קולם האוספנין כיון דלא שרור שדריו לא מצי סליק, ע"כ תו"ד ש"ס. ומעתה לפי סברת תוס' דמי פרת יאחזו דרכם מבבל לארץ ישראל, אמאי לא מצי סליק במרוצת המים מלמעלה למטה, והרי הדברים ק"ו, אם בעת שנגלה לבבל הי' יכול לילך מכנגד מרוצת המים, מכש"כ לחזור ביושר עם הגדת המים המוליכין דרכם לשם, ואף אם נימא דבעת הגלות הי' הולכין שלא כדרך הטבע מחמת גזירת הקב"ה, מ"מ בהפסק הגזירה מרוע לא יוכל לחזור כטבעו. וגם שאר דגים למה הולכין דרך המדרונות, והיא בעיני תימה גדולה עד מאוד.

ואדקאימנא כהא, נלענ"ד דבזה יש ליישב קושית תוס' בכורות ג"ה, אהא דקאמר ש"ס מסייע לי' לרב, והקשו רגם אי נימא נהרא מכיפי' מיברך, ג"כ סהדי רבא פרת, דבלי גשמים אין המקור של מעיין מתברך, יעו"ש. ולהנ"ל יש ליישב בטוב, דהנה מבואר שם ברש"י קמ"ה ע"ב דמי פרת מחזירין מים בכל המעיינות של ארץ ישראל, וכרמוכח ג"כ בבכורות שם, וז"ל רש"י, ונובעי"ם במעיינות, והוא מש"ס דבכורות הנ"ל, וזהו מימרא דרב בעצמו שם, וא"כ בארץ ישראל לא

יוכל הנהר פרת להתגלל ממקורו בלתי מי נשמים, שהרי גם מקור המעיינות הם מיני' ובי' מה שחוזר ממי פרת עצמו מבבל, וא"כ שם אם אנו רואין שגלל הנהר כפליים מכבתחלה, ע"י מי נשמים הוא, דאף מה שבא מלמטה הוא ממה שחוזר ממי פרת עצמו, וא"כ איך יתמלא הבור מחולייתו, וע"כ מחמת רוב נשמים נתגלל מלמעלה ומלמטה, וא"כ קאמר שפיר מטרא במערבא סהרי רבא פרת, דבשלמא שאר המעיינות אם אנו רואין שנתגללו, אין לנו ראי' שירדו הרבה נשמים כ"כ כפי ערך גידול הנהר, שהרי התהום העלה טפחיים כנגד טפה כפי טבע שעולה מלמטה, משא"כ בפרת, דמה שעולה מלמטה הוא ג"כ ממי פרת עצמו, וע"כ רוב מי נשמים הוא, ושפיר מוכח דפליג על שמואל דאמר נהרא מכיפי' מיברך, וחיינו דשמואל סובר דאף דזה נעשה ג"כ ע"י הנשמים, מ"מ לא דמי לפרת, ודו"ק.

והנה התחלתי לכתוב זה המכתב עוד בפ' בשלח העבר, אבל המתנתי על בני שיחי' שרצה ג"כ לשלוח את המבוקש מענין המאטריקעל, וגם אפפוני טרדות שונות חוץ לדרך הטבע, עד שהוכרחתי להפסיק כ"פ בין הפרקים. ובוזה הנני ידירו דו"ש בלונפ"ח באה"ר,

הק' חיים מרדכי יעקב ג"ל

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדיני כתיבת ספר תורה

(בדין שינה בכתיבת סת"ם ממ"ם פתוחה לסתומה או איפכא)

משה שאול קליין

רב דשיכון אור החיים

ומו"צ בבית הוראה של מרן הגר"ש וואזנר שליט"א

בני ברק

(א) במסכת שבת (דף ק"ג) מבואר במשנה, הכותב ב' אותיות בשבת חייב, אמר רבי יהודה מצינו שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל נח מנחור דן מרניאל וכו', כלומר דס"ל לר"י שחייב דוקא ביש משמעות בב' אותיות, ואפילו נתכוין לשם גדול וכתב שם קטן חייב. ומקשה בגמרא, מי דמי, מ"ם דשם סתום מ"ם דשמעון פתוח, אמר רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר, מיתבי וכתבתם שתהא כתיבה תמה שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן וכו' כפופין פשוטין פשוטין כפופין וכו' סתומין פתוחין פתוחין סתומים וכו', ומשני הוא דאמר כי האי תנא, רתניא רבי יהודה בן בתירה אומר נאמר בשני ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם הרי מ"ם יו"ד מ"ם מים מכאן רמז לניסוך מים מן התורה, ומדפתוח ועשאו סתום כשר, סתום נמי, סתום ועשאו פתוח כשר וכו', עכ"ד הגמרא. — הרי לפנינו מחלוקת תנאים אם שינה מפתוח לסתום פסול או כשר, ודעת רב חסדא להכשיר. ולהלכה כתב בספר התרומה הלכות תפילין, מ"ם פתוחה שנוגע החרטום ונרבק למשך תחתון ועשאו סתום, ואמרינן בהבונה שלא יעשה פתוחין סתומין ואיכא תנא דפוסל, אין תקנה למחוק הרבקות דהוה חק תוכות, ע"כ. וכ"כ במדרכי בפי"ב דגישין, כשרוצה לעשות מ"ם פתוחה ונרבק החרטום אל המושב ונסתמה ואמרינן בהבונה וכתבתם שלא יעשה פתוחין סתומין, אע"ג דאיכא תנא התם דמכשיר כמו כן איכא דפוסל, כשמוחק הרבקות הוה ח"ת, ע"כ. מבואר מדבריהם שכיון שאין הכרעה בהלכה אי סתום ועשאו פתוח או איפכא כשר, יש לפסול מספק והוה ספיקא דרינא, וכ"כ בשו"ת בית אפרים חלק אבן העזר סו"ס צ', וכ"כ המק"מ בכללים סימן י"ג, וחזר כן כמה פעמים בצורת האותיות דהוה רק ספיקא דרינא.

אמנם בשו"ע סימן ל"ב סעיף י"ח כתב, מ"ם פתוחה שנרבק פתיחתה ונסתמה אין מועיל לגרוד הרבק ולפתחה דהוה כחק תוכות, ע"כ. וכתב בביתאור הגר"א, מ"ם פתוחה וכו', שם בבדייתא דלא כרב חסדא וכן כל הפוסקים הביאו הבדייתא לבר, ובספ"ב דמסכת סופרים כל האותיות הכפולים בא"ב כותב את הראשונים בתחילת התיבה ובאמצע התיבה והאחרונים בסוף ואם שינה פסול, עכ"ל. — מוכח מדבריו דהוה פסול ודאי ולא ספק פסול, שנפסקה ההלכה דלא כרב חסדא.

ולענ"ד אפשר לומר כמה טעמים מפני מה אין ההלכה כרב חסדא. (א) אף דר"ח ס"ל שדעת ריב"ב להכשיר פתוח ועשאו סתום מן הרמז לניסוך המים, אבל

באמת אינו מוכרח, דהרי רמז לדרש אפשר ללמוד מסתום לפתוח אבל לא במשנה את האותיות מכפי המקובל, ואין לדחות סתם ברייתא מקמי ריב"ב. (ב) אין ההלכה כריב"ב כרמוכח ריש תענית דף ג', שלדעת ריב"ב ניסוך המים מתחיל ביום שני, ולהלכה פוסקים כרבי יהושע דניסוך המים כל שבועה והלכתא נמירי לה כדאמר רב אמי אמר רבי יוחנן עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני, ומובא כמה פעמים בש"ס. (ג) אפשר דפסול סתום ועשאו פתוח הוא מדין כתיבה תמה, וע"כ אין ראיה ממתניתין דשבת להכשיר בסת"ם.

ויש לחקור מה הפסול בפתוח ועשאו סתום, אם הכוונה שהרי הם כשתי אותיות, וכמו בהחליף אל"ף בעי"ן וכדומה פסול, ה"ה החליף פתוח לסתום הוה כאות אחרת, או נאמר שלעולם הרי שניהם שם מ"ם עליהם, ורק מדין כתיבה תמה צריך לעשות כפי המקובל לעשות את הפתוח והסתום במקומם הראוי. וג"מ לענין גמ', שאין שם דין כתיבה תמה האם פסול. וכדי לבאר זה נקדים להקשות, אמאי פסקו הפוסקים לפסול בפתוח ועשאו סתום כתנא דברייתא, והרי סתם מתניתין דשבת דס"ל דשם משמעון חייב מוכח להכשיר פתוח ועשאו סתום כדאמר רב חסדא, ונראה פשוט דאין ראיה להכשיר בסת"ם, אלא אם נאמר שהפסול הוא מדין שינוי גמור והוה כאות אחד, א"כ אמאי חייב בשבת, אבל אם נאמר דלא מיקדי שינוי גמור אלא פסול מדין כתיבה תמה, א"כ בשבת חייב ראין דין כתיבה תמה במלאכות שבת. והגמרא מקשה על ר"ח דס"ל שיש ראיה ממתני' דשבת להכשיר פתוח ועשאו סתום מסתם ברייתא, וע"ז מסיימת הגמרא שיש מחלוקת תנאים בזה לדברי ר"ח, אבל לאמת אין סתירה מברייתא למתני', דברייתא פוסלת מדין כתיבה תמה, מה שלא שייך בשבת. — ומצינו כבר בגרולי אחרונים שחלקו בטעם פסול פתוח ועשאו סתום, שדעת שו"ת דרכי נועם חא"ע"ו סו"ס ג', וכן דעת הבית אפרים חלק אבהע"ו סו"ס צ', דהפסול הוא משום דין כתיבה תמה, ושיש להקל במקום עיגון כגט ככה"ג, אבל הרד"ך סימן א' חדר ל"ג ס"ל דהפסול משום שינוי אות, וע"כ אף כגט פסול.

ולהלכה היה נראה מסתימת הפוסקים, שפתוח ועשאו סתום הוה ודאי פסול, וכמ"ש הגר"א, ומ"מ הסה"ת והמרדכי כתבו שיש לפסול מטעם דאיכא תנא דפוסל, ומשמע דהוה רק ספק פסול, ואולי כתבו כן משום דכגט באמת הוה רק ספק פסול, דהרי מתנא רמתני' מוכח דאינו שינוי גמור, ומברייתא ס"ל דמוכח דהוה שינוי גמור, אבל בסת"ם מדין כתיבה תמה הוה ודאי פסול. היוצא מדברינו אלה, (א) כתב מ"ם סתומה במקום מ"ם פתוחה בסת"ם יש להחמיר לדונו כודאי פסול ואין לצרפו לעוד ספיקות (דלא כמסקנת מק"מ ובית אפרים), (ב) כגט יש להחמיר לדונו כספק פסול כדעת המרדכי (ויש מקילין במקום עיגון כמש"ל), וכ"כ המחבר באבהע"ו קכ"ה ס"ט, אף שבה"ה שנגע לגנה פסק בסימן קכ"ו סמ"ח להקל במקום עיגון, וכן רעת הגידולי הקדש בכללים סימן י"ג.

(ב) ועתה נחקור מה הדין במ"ם פתוחה שנגע החרטום בדקות למושבה, האם רינה כנסתם לגמרי וכעשה מ"ם סתומה במקום מ"ם פתוחה, או אפשר ראף

למכשירים מ"ם פתוחה שעשה סתומה, מ"מ היינו בעשה האות כרינו, אבל בפתוחה שניכר שהוא פתוחה וסתומה בדקות אינה פתוחה ואינה סתומה, פסול לכו"ע, וכדין רגל ה"ה וקו"ף שנגעו לגניהן. ונ"מ בזה כגט, אם נאמר רהוה כעשה סתומה במקום פתוחה, כבר כתבנו לעיל דפסול בגט מדין ספק, ואם נאמר רהוה כנסתם במקום הראוי להיות פתוח וכדין ה"ה וקו"ף, א"כ הפסול הוא מדין כתיבה תמה וכשר בגט. עוד נ"מ, אם נאמר דהפסול מדין פתוח ועשאו סתום, א"כ אף לדעת המקילין ברגל ה"ה וקו"ף שנגע לגנה (שיטת התשב"ץ והמאירי) פסול בזה, ואם נאמר דהפסול שנוגע במקום שא"צ ליגע, א"כ לשיטתם כשר. ואעתיק מ"ש הביאור הלכה בסעיף י"ח וז"ל, מ"ם פתוחה שנדבק, עיין במ"ב שכתב בדין נדבק כחוט השערה דתלוי בדין ה"א, ויותר נלענ"ד לומר דאפילו המקילין בדין ה"א כמבואר בב"י לקמן סימן ל"ו, מורים בזה, דהרי עכ"פ מ"ם סתום הוא ומה לי אם הסתימה דקה או עבה. ושם ראיתם הוא מדאמר הנמרא חזינא לספרי דווקא דתלוי לכרעיה דה"א, משמא שהוא רק למצוה בעלמא, אבל עצם תמונת ה"ה אין צריך לתלות הכרעיה, ואעפ"כ לא דמי לחי"ת, כמש"כ הגר"א לקמן בביאורו, או כמ"ש הרשב"א הנדפס מחדש על מנחות עי"ש, משא"כ במ"ם דאין לנו שום ראיה לקראו מ"ם פתוח ע"י שהסתימה היא דקה, עכ"ל. אמנם בתשובת הרלב"ח הביא משם ר"א צדפתי דס"ל דאין הפסול מדין פתוח ועשאו סתום, אלא מדין נוגע במקום שאין ראוי ליגע, דהרי ניכר שהוא מ"ם פתוחה לתינוק. אבל משמעות סה"ת ומרדכי שהובא לעיל, שפסלו בנגע חרטום המ"ם למושבה מדין פתוח ועשאו סתום, משמע כהמ"ב, ומ"מ יש לרחות דאפשר דכיון שפתוח ועשאו סתום פסול, מוכח דהפתוחה הוא לעיכובא, א"כ אף בנגיעה דקה פסול, רהוה כנוגע במקום שא"צ ליגע, וזה כונת הסה"ת והמרדכי.

היוצא מדברינו אלה, (א) מ"ם פתוחה שנסתמה אף בדקות וראי פסול להלכה, (ב) בגט כה"ג יש להסתפק אם יש לפסול.

(ג) ויש לחקור, לדעת המ"ב דאף בנגיעה דקה מיקרי פתוח ועשאו סתום, מה יהיה הדין במקום שצריך להיות סתום ועשה פתוח עם חיבור דק, האם כשר למ"ם סתומה. ונלענ"ד דאם תינוק קוראה מ"ם פתוח יש לפסול. ונקדים יסוד גדול, דהנה ידוע מ"ש הפוסקים דאין שיעור לעובי האותיות, עיין מ"ב סימן ל"ב ס"ק מ"א, והכוונה בזה, שלא נתקבל שיעור לעובי הצריך להיות כאות, אבל ודאי אם נעשה שינוי צורה ע"י הדקות של האות פסול, וכגון וי"ו שרגלה בחציה העליון עבה מאד וחציה התחתון דק מאד עד שתינוק קוראה יו"ד, ואינו משים לבו על קו הדק, פסול, דסו"ס הוה שינוי צורה, וכלל גדול אמרו כל אות שאין התינוק מכירה פסול, וכן ה"א שנגע לגנה בדקות פסול אף לחי"ת, כיון שתינוק קוראה ה"א, והראיה שהרי בגט מכשירים ה"א כזאת לאות ה', ע"כ רשם ה"א עליה. (ובדרכי נועם אחאבה"ז סימן ג' לא כ"כ, וצ"ע). וע"כ גם בענינינו יש לפסול למ"ם סתומה כנ"ל, ורק המ"ב כתב שמ"ם פתוח כבר לא מיקרי, ודו"ק.

(ד) ויש לחקור, כמ"ם פתוחה שעשה נגה שוה ללא שום פגם, האם נשתנה והיה כחצי פתוח וחצי סתום ופסול לפתוח, או נימא דעיקר ההבדל בין פתוח לסתום הוא למטה, אבל למעלה אינו אלא להטיב צורתה, אבל אינו מעכב אם עשה נגה ישר. עיין בגידולי הקדש בכללים כלל י"ג אות ד' שהביא בשם רד"ך דס"ל דמ"ם פתוח שנסתם לגמרי למטה כשר למ"ם סתומה, שעיקר החילוק הוא למטה. והוא חלק עליו, וס"ל דאם סתם למטה וצורת פתוח למעלה פסול למ"ם סתומה, וכן אם פתח למטה וצורת פתוח למעלה פסול למ"ם פתוחה, ודעת מו"ר מרן הגר"ש ואזנר שליט"א בשו"ת שבט הלוי ח"א סימן ז' אות טי"ת כרד"ך, וסיים וז"ל, וע"כ דיעבד נלענ"ד לסמוך על סברת הגאון הרה"ך שלא לפסול תו"מ, ע"כ.

(ה) והאם לדעת המקדש מעט מותר להוסיף בדיו בתו"מ שלא ניכר הפגם למעלה, עיין מק"מ בצורת אות מ"ם ס"ק ד' שכתב, וצ"ע בתו"מ דאולי הוה שלא כסדרן. ונ"ל להסביר ספיקו, אם הפסול מכח דין שינוי צורה ל"מ להוסיף. ולענ"ד נלהכה שאפשר לסמוך להוסיף בתו"מ מכמה טעמים. (א) כבר כתבנו לעיל שדעת הררכי נועם והבית אפרים אפילו בפתוח ועשאו סתום הפסול הוא מדין כתיבה תמה, וא"כ להמבואר בפוסקים דכל היכא דהפסול מדין כתיבה תמה אפשר להוסיף בתו"מ, א"כ מהני ההוספה. (ב) מבואר בסה"ת ומרדכי שהוא רק פסול ספק, ואף שמשמעות הפוסקים לפסול בודאי, היינו מדין חק תוכות כמבואר לעיל, אבל שינוי אינו רק חשש ספק, וא"כ הוה כעין ס"ס, ספק אם פתוח ועשאו סתום פסול או כשר, ואת"ל פסול, שמה עיקר ההיכר למטה ולא למעלה. (ג) אף לדעת המרדכי דפתוח ועשאו סתום הוה ספק שינוי צורה, היינו למטה, אבל סתם למעלה אף אם נפסול אפשר דמורה דאינו רק פסול כתיבה תמה ומועיל להוסיף.

וע"כ להלכה אפשר להוסיף בתו"מ שיהיה פגם. ומ"מ נראה שאינו כשר לכתחילה, דירוע מחלוקת הקדמונים אם נשתנה האות במקצתה אי הוה שינוי צורה, שדעת היראים לפסול, ועיקר כהמכשירים אם התינוק מכירה, ועיין סימן ל"ו מ"ב ס"ק נ', ואין כאן מקום להאריך ואי"ה במק"א נבאר. וע"כ יש לשאול תינוק, ואם מכירו מתקנו וכשר דיעבד, וכן הדין כמ"ם סתומה שיש פגם למעלה ישאל תינוק ואם מכירה יכול דיעבד להוסיף דיו ולמלאותה.

(ו) ונבא לסיכום ההלכה בדיו מ"ם פתוחה וסתומה. [א] כתב מ"ם פתוחה במקום סתומה או איפכא יש להחמיר לחשבו כודאי פסול בסת"ם. [ב] ומ"מ אינו כודאי פסול מטעם שינוי צורה אלא מטעם ח"ת, וע"כ בשם הקודש שכתב מ"ם פתוחה במקום סתומה אסור למחקו, וכן בשם א"ר שעשה נו"ן פשוטה במקום כפופה, אסור למחקו. [ג] בנמפלים כה"ג כתב הגדולי הקדש שאין להקל למוחקן מטעם דהוה ספק דרבנן. [ד] בגט יש להחמיר דהוה ספק פסול. [ה] אפילו בנגיעה דקה יש להחמיר בסת"ם כודאי פסול, או מדין פתוח ועשאו סתום או מדין נגיעה במקום שא"צ ליגע. [ו] בגט כה"ג מחלוקת הפוסקים בטעם הפסול. [ז] מ"ם פתוחה שנגע ברקות פסול בין לפתוחה ובין לסתומה. [ח] נסתם למטה לגמרי ולמעלה

פתוח, אם יש להכשיר למ"ם סתומה, הבאנו מחלוקת בזה, ולמסקנא, אם תינוק מכירה אפשר להוסיף דיו אף בתו"מ וכשר בדיעבד. מ] מ"ם פתוחה שנסתם למעלה לנמרי ולמטה פתוחה, הדין, שאם תינוק מכירה יכול להוסיף פנים למעלה בכ"ף ובוי"ו וכשר בדיעבד. י] יסוד בדין אין שיעור לעובי האותיות, שכ"ז דוקא היכא שע"י הדקות אינו משתנה צורתו, אבל היכא שע"י הדקות משתנה צורתו ואין תינוק מכירה פסול, וע"כ חי"ת שרגל שמאל חיבורה דק מאד, ותינוק קוראה ה"א, פסול.

בדין חצי שיעור בתערובות

אפרים משה לעזער

ברוקלין, ניו יארק

הרמב"ם פ"ד מהלכות חמץ ומצה הלכה ח' כתב וז"ל, תערובות חמץ עוברין עלי' משום כל יראה וכל ימצא כגון המורים וכותח הכבלי ושכר המדי שעושים אותו מן הקמח וכו'. ובמגיד משנה מביא שני דיעות אי בעינן דוקא כזית בכרי אכילת פרם כדי לעבור עליו כמו לענין אכילה, או אפילו ליכא כדי אכילת פרם עוברין בכ"י וב"י, והרב ר' משה הכהן ז"ל פ' כסברא השני'. ובכסף משנה נסתפק ג"כ מהו דעת הרמב"ם בזה, ומסיק דשיטת ה"ר משה כהן עיקר. — וכן רעת הרמב"ם.

אמנם דברי הכס"מ צ"ע, דהנה מכואר במס' ע"ז דף ס"ז ע"א, כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כדי אכילת פרם, טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו, ע"כ. והרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות ריש פט"ו כתב וז"ל, כיצד הוא ממשו כגון שהי' מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובות, אם אכל מן הגריסין האלו כשלש ביצים הואיל ויש בהן כזית מן החלב לוקה שהרי טעם האיסור וממשו קיים, אבל פחות משלש ביצים מכין אותו מכות מדרות, וכן אם לא הי' בתערובות כזית בכל שלש ביצים אע"פ שיש בהן טעם חלב ואכל כל הקדירה אינו לוקה אלא מכות מדרות, עכ"ל. הרי לך שיטת הרמב"ם שאם לא הי' בתערובות כא"פ מותר באכילה מה"ת משום רשעים כעיקר לאו דאורייתא, וממשו נתבטל ברוב, אלא ראה הי' כזית בכא"פ ואכל בכא"פ איכא שיעור חשוב ולא בטל ברוב, וא"כ האיך אפשר לומר בשיטת הרמב"ם דעובר בכ"י וב"י אפי' בפחות מכא"פ. ועי' בפרי חדש בהל' פסח סי' תמ"ב סק"א בד"ה ומ"ש, ובספר מנחת כהן שער התערובות חלק א' פרק ד', ויחד כולם הודו בשיטת ה"ר משה הכהן א"א להעמים בדברי הרמב"ם, וא"כ דברי הכס"מ צריכים ביאור.

עור כתב הרמב"ם פ"א מהל' חמץ ומצה הלכה ו' וז"ל, אין חייבים כרת אלא על אכילת עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הבבלי ושכר המדי וכל הרומה להן מרבדים שהחמץ מעורב בהן אם אכלן בפסח לוקה ואין בו כרת שנא' כל מחמצת לא תאכלו, בד"א כשאכל כזית חמץ בתוך התערובות בכדי אכילת שלש ביצים הוא שלוקה מה"ת אבל אם אין בתערובות כזית בכל שלש ביצים, אע"פ שאסור לו לאכול, אם אכל אינו לוקה אלא מכין אותו מכות מדרות, עכ"ל. ויש לרייך כאן שני דיוקים, הרא דהלכה זו היא דין אחד עם ההלכה שהבאנו לעיל, והיינו הך, (וכבר נתקשו כל האחרונים בדברי הרמב"ם אמאי צריך ריבוי מיוחד לחמץ דאסור בכא"פ, מאחר שהוא דין אחד עם מש"כ בהל' מאכלות אסורות), וא"כ אמאי השמיט האופן השני שאם ה' בכא"פ ולא אכל כשיעור פרס שלם לוקה מכות מדרות. ועוד רמשמעות דבריו הוא, דאם לא ה' בו כא"פ איכא איסור ראורייתא, שהרי כתב „אע"פ שאסור לו לאכול אם אכל אינו לוקה אלא מכות מדרות", משמע שזה ודאי שאסור לו לאכול, ורק שאינו לוקה כמו באכל כא"פ, אבל מה"ת אסור, ושם בהל' מאכלות אסורות מבואר, דאם לא ה' בו כזית בכדא"פ (הוא בכא"ג) אסור רק מדרבנן (עי' בנושאי כלים שם), ורק אם ה' בו כזית בכדא"פ ולא אכל כל הפרס (הוא בכא"ב) בזה איכא מחלוקת אחרונים אם אסור מה"ת כרין חצי שיעור או אין חצי שיעור אסור ע"י תערובות, ועי' בזה בספר יד יהודה על יו"ד סי' צ"ח ס"ק ו' ד"ה והרמב"ם, ובספר מנחת ברוך בדיני חמץ, שהעלו ראסור מה"ת, והמנחת כהן בשער התערובות ח"א פ"ד סובר שהוא רק מדרבנן, ובפרמ"ג בשער התערובות חלק שני פ"ב דן בזה בארוכה עיי"ש, ובדעת הרמב"ם מסתבר יותר כהמנחת כהן, דבשני הדינים כותב מכין אותו מכות מדרות, ואם ברין אחד אסור מה"ת, הו"ל לפרש, וכן מרייך ג"כ בספר מנחת ברוך שם, אבל בכא"ג וראי אסור רק מדרבנן. והנראה ליישב, דהנה הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה פ"א הלכה ז' כתב וז"ל, האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מה"ת שנא' לא יאכל חמץ וכו'. וטרחו כל האחרונים ליישב למה צריך ריבוי מיוחד רחצי שיעור אסור בחמץ, הלא קי"ל כר' יוחנן רחצי שיעור אסור מן התורה בכל האיסורים. והגאון בעל נוב"י מחדש בתשובותיו מהדו"ת או"ח סי' נ"ג ובספרו צל"ח עמ"ס פסחים דף מ"ה, רטעמא רר' יוחנן הוא כמבואר ביומא דף ע"ד משום רחזי לאצטרופי, ולפי"ז באיסור התלוי בזמן כמו חמץ בפסח, אם אכל חצי שיעור חמץ בסוף יום האחרון של פסח, הרי אין לו פנאי לאכול יותר בחג הפסח, א"כ שוב לא חזי לאצטרופי, וממילא אי אפשר לחייבו משום חצי שיעור, ומש"ה צריך קרא מיוחד בחמץ בפסח, ראף דלא חזי לאצטרופי, אעפ"כ אסור מן התורה. ובשו"ת הרשב"ז סי' אלף תקט"ו מיישב דברי הרמב"ם באופן אחר קצת, רככל איסורים שבתורה אין חצי שיעור אסור בתערובות כי אם כשהוא בעין, אבל בחמץ איכא ריבוי מיוחד לאסור אכילת חצי שיעור בתערובות. ואפשר לומר דשני תירוצים הללו הם נקודה אחת, דבאמת היינו טעמא רחצי שיעור בתערובות מותר, משום דאיסורו

חליש, דהרי חצי שיעור אפילו בעין אינו איסור בעצם, דאכילה מיקרי רק בכזית, ורק שאם אוכל חצי זית איסור, היות שיוכל לאכול בתוך שיעור כרא"פ עוד חצי זית, ואז הרי יתחייב על חצי זית הראשון, על כן יש איסור אכילה גם על חצי זית הראשון, אבל אין איסור בעצם על חצי זית הראשון, וא"כ בתערובות שהאיסור במל ברוב, אינו אסור כלל, אבל אם נאמר דחצי שיעור אסור מצד עצמו, אף כשאינו חזי לאצטרופי עם חצי זית אחר, א"כ יהא אסור אפילו בתערובות, וממילא בחמץ דחצי שיעור אסור אפילו בלא חזי לאצטרופי כדברי הנוב"י, אפילו בתערובות ג"כ אסור, כדברי הרב"ז.

ולפי"ז אפשר לומר, דהגם רשימת הרמב"ם בהל' מאכ"א דאם ה' בתערובות כרא"פ אבל לא אכל כרי שיעור פרס שלם אסור רק מדרבנן (כדברי מנחת כהן הנ"ל), דחצי שיעור אינו אסור בתערובות, אבל בחמץ דחצי שיעור אסור מצד עצמו, ולא מטעם רחוי לאצטרופי, אפילו בתערובות אסור. ולא עוד, אלא אפילו ליכא כרא"פ ג"כ אסור מדין חצי שיעור, דהרי הא רבהלכות מאכ"א אינו אסור מה"ת, הוא משום דמכיון שהחצי שיעור עצמו מותר בתערובות, א"כ נתבטל ממילא, אבל אם חצי שיעור בתערובות אסור בעצם, א"כ אפילו ליכא כרא"פ אסור, וכשיטת הר"ן דטעמו וממשו אפילו באלף לא בטיל, אפילו אי טעם כעיקר לאו דאורייתא.

ולפי"ז אתי שפיר דברי הרמב"ם, דבחמץ אפילו אין בו כזית כרא"פ אסור מה"ת, ובהל' מאכלות אסורות כתב דאיכא רק איסור דרבנן, דבחמץ חצי שיעור אסור מצד עצמו, א"כ אפילו ע"י תערובות אסור, ואסור מה"ת, וכשיטת הר"ן דטעמו וממשו אפילו באלף לא בטיל, אף אם טעם כעיקר לאו דאורייתא, ומש"ה לא כתב הבבא הב' אי איכא כזית בכרא"פ רק לא אכל כל הפרס, כמו שכתב בהל' מאכלות אסורות, דכש"כ הוא דאסור מה"ת וא"צ לכותבו. ובזה מיושב ג"כ היטב דברי הכסף משנה, שהקשה איך אפשר להעמיס שיטת רמ"כ בדברי הרמב"ם דאי ליכא כזית בכרא"פ עובר כב"י וב"י, הא שיטת הרמב"ם בהל' מאכ"א שנתבטל ומותר מה"ת, ולפי דברינו א"ש, דשאני גבי חמץ דחצי שיעור ע"י תערובות אסור מה"ת, ולא נתבטל כלל, א"כ אפילו ליכא כזית בכרא"פ עובר כב"י וב"י.

ולפי"ז אפשר לברר שיטת הרמב"ם בדין חמץ נוקשה, דבפרק אלו עוברין (דף מ"ג ע"א) איכא מחלוקת תנאים אי דרשינן מכל מחמצת לרבות נוקשה, ונחלקו הראשונים מה דינו להלכה. והרמב"ם לא הביאו בפירושו, ועי' במגיד משנה הל' חמץ ומצה פ"ד הלכה י"א שמדייק בשיטת הרמב"ם דנוקשה אסור מה"ת. אמנם נקדים לבאר קצת מהו חמץ נוקשה, ובאמת יש בזה אריכות גדול בפוסקים, ונעתיק כאן דברי המג"א בס' תמ"ב סק"א וז"ל בא"ד, ורש"י ור"ן פירשו חמץ רע שאינו ראוי לאכילה וכו', וצריך לומר רע"פ ראוי לאכילה קצת דהא גזרינן דלמא אתי למיכל מיני, עכ"ל. והנה מאכל כזה שראוי קצת לאכילה אין לו דין נבילה שאינו ראוי לגר, דפסקינן כר"ש במס' ע"ז דמותר באכילה

מה"ת, אלא רהוי כמו אוכל רבר שלא כדרך אכילתו, עי' בס' מקור חיים סי' תמ"ב סק"ב. (ובאמת יש מחלוקת אחרונים אי שלא כדרך אכילתו אסור מה"ת אלא שאין לוקין עליו, או אסור רק מדרבנן, עי' במשל"מ פ"ה מהל' יסורי התורה). ואפשר לומר רחמץ אסור מה"ת שלא כדרך אכילתו, רהנה בספר מרחשת סי' א' אות ז' וח' הביא רברי מהרש"ל במס' שבועות דף כ"ב ע"ב, דלשיטת רבי שמעון דכל שהוא למלקות, גם שלא כדרך אכילתו לוקה, רכל שהוא מיהו איכא, עיי"ש במהרש"ל, וא"כ אנן דפסקינן בכל האיסורין חצי שיעור אסור מה"ת, ה' ראוי לאסור אף שלא כדרך אכילתו, אלא דבכל האיסורים חצי שיעור אסור מטעם דחזי לאיצטרופי, אבל באוכל שלא כדרך, לעולם לא יהי' לו שיעור שלם, ולכך אינו אסור מה"ת. אבל לפי מה שביארנו לעיל בשיטת הרמב"ם דאיסור חצי שיעור בחמץ בפסח אינו מטעם דחזי לאיצטרופי, רק הוא איסור בעצם, א"כ אף בשלא כדרך אכילה אסור, דכל שהוא מיהו איכא, וכדברי מהרש"ל בשיטת ר"ש דכל שהוא למלקות, א"כ גם חמץ נוקשה אסור באכילה מה"ת, רהחסרון בחמץ נוקשה הוא, רהוי שלא כדרך אכילה. ועי' בס' מקו"ח סי' תמ"ב סק"ב רסבירא ל' ג"כ דחמץ אסור שלא כדרך אכילה מה"ת, אבל מטעם אחר, עיי"ש. (אבל אכתי צ"ע על הרמב"ם למה לא הביא מפורש דין נוקשה, דמפורש בכמה משניות בך מ"ב ע"א ובדף מ"ח ע"ב, ולא ראיתי מי שהרניש בזה, וצ"ע).

ועוד יש נפק"מ מזה לגבי שתי', דהגרעק"א חידש במס' יומא דף ע"ד, דאף אי נימא דחצי שיעור בתערובות אסור, זהו רק באכילה, דהשיעור הוא כדא"פ, א"כ אפילו נתערב בו היתר, מ"מ יש בו כשיעור אכילת פרס כדי לאצטרופי, אבל בשתי' דלשיטת הרמב"ם השיעור הוא כדי שתיית רביעית, אי אפשר לאסור בתערובות דלא שייך חזי לאצטרופי כלל. ולפי דברינו הנ"ל, יוצא דגבי חמץ בפסח דחצי שיעור שבו אסור מצד עצמו, א"כ אפילו בשתי' יהא אסור מה"ת גם לדעת הרמב"ם.

עולת שבת כשבתו

חקת

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר, זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמור דבר אל בני ישראל וגו'. וצריך להבין דכתיב ב' פעמים לאמור, ואח"כ אמר ג"כ בהריא, דבר אל בני ישראל. וי"ל בדרך פשוט, ע"פ מה ראיתא במדרש, שאל גוי אחר לר' יוחנן בן זכאי האי עובדא דאתון עבדין נראין כמעשה כשפים, והשיב לו, ראית אדם שנכנסה בו רוח תזוית, אמר לו הן, א"ל ומה אתם עושין לו, א"ל מביאין עיקרין ומעשנין וכו' והיא בורחת, א"ל כך עושין כאן למי שנכנס בו רוח שומאח שמזין עליו מי נדה והוא בורח. לאחר שיצא, אמרו לו תלמידיו, רבינו, לזה רחית בקנה, לנו מה אתה אומר, אמר להם, אמר הקב"ה חקה חקקתי גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזירתי דכתיב זאת חוקת התורה, ע"כ. העולה מזה, שלא ישוב לגוי ששאל שהוא חק וגזירה בלתי טעם, רק שימצא מלכו איזה טעם ויאמר לו, אך לישראל ישוב האמת, ויאמר לו שהוא חק וגזירה. ולפ"ז הכי פירושו, זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמור, כלו', מה שצוה ה' לאמור שזאת חוקת התורה, דבר אל בני ישראל, היינו אל בני ישראל רווקא, ולא לאומות העולם.

(הגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפר"מ זצ"ל)⁽¹⁾

בלק

ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה וגו', ולהלן (בפסוק י"א) אמר בלעם אל האלקים, בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי וגו' לכה קבה לי אותו וגו'. וברש"י, כי קבה לי, היא קללה יותר קשה מן ארה לי. ויש ליתן טעם למה שינה בלעם ממה שאמר לו בלק, דהנה כל דעתו של בלק הי' רק לכלות את ישראל שלא ילחמו אתו, וכמו שאמר בעצמו, הנה כסה את עין הארץ וגו' כי עצום הוא ממני וגו', ולפ"ז אף אם הי' בלעם מכלה רק רובם של ישראל ח"ו ולא כולם, הי' די לבלק, כי שוב לא ילחמו אתו. אבל בלעם ידע בנפשו כי צריך לקלל את כל עם ישראל דייקא, שהרי אמרו חכמז"ל (ברכות ז' ע"א) רבלעם הי' יודע לכיוון את הרגע שהקב"ה כועס, וכמה זעמו של הקב"ה רגע, וכמה רגע, כמימרי'. והקשו שם בתוס' מה הי' יכול לומר ברגע, ותירצו שהי' יכול לומר תיבת כלם. והנה תיבת כלם, וודאי משמע כולם ולא רובם, ולכן מוכן היטב מרוע אמר בלעם לשון קבה, שהיא קשה מלשון ארה, אבל בלק חשב שבלעם יכול לקלל בכל עת שירצה, ולכן אמר לשון ארה, כי די לו ברובם.

(הגאון מוה"ר טעביל שיאר אבד"ק מאגנצא זצ"ל)⁽²⁾

(1) הועתק מכת"י אחד מתלמידיו.

(2) הועתק מכת"י אחד מתלמידיו.

פנחס

זאת עולת חודש בחדשו. י"ל בזה ע"ד הרמז, ראיתא בספה"ק דבכל ראש חודש הוא עת תשובה, וכנוסח אמרינו בתפלת מוסף לראש חודש, ראשי חרשים לעמך נתת זמן כפרה לכל תולדותם. והנה תיבת זא"ת רומז על התשובה שעולה בגימט' קו"ל צו"ם ממו"ן. ונודע אוז"ל במס' יומא (פ"ו ע"א) גדולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד. וזשה"כ, זא"ת, היינו תשובה, עול"ת חודש בחדשו, כי מדי חודש בחדשו עולה התשובה למעלה ומגיעת עד כסא הכבוד. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

מסעי

זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה, ובמדרש, אמר הקב"ה לכם היא ראוי. ונראה הכוונה, רהוי קשה לו מה שאמר אשר תפול לכם בנחלה, מהו לשון אשר תפול, כמו שהקשה במדרש בעצמו, וכי הארץ נופלת. ולזה מפרש, רהוא לשון תפלה, כמ"ש ואתנפל לפני ה', אשר התנפלותי, וכן היא הכוונה כאן, דהנה ידוע דכל דבר מבקש תכלית שלו ומתאוה לו, וא"כ הכא נמי, כיון שתכלית ארץ ישראל הוי להיות בה ישראל, לכך הארץ מבקשת ומתפללת לפניו ית' שתהי' לישראל לנחלה. וז"ש, זאת הארץ אשר תפול, שנופלת ומבקשת להיות לכם בנחלה. וזהו שאמר המדרש, למה מבקשת כן, משום דלכם היא ראוי, וכל אחד מבקש תכליתו, לכך מבקשת לפול לכם, וא"ש. (הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראב"ד ק"ק בראד זצ"ל³)

תמיהות וישובים

תמי' בחידושי מהר"ץ חיות

במס' בבא מציעא דף כ"ה ע"א, ג' מטבעות זה על גב זה, אמר ר' יצחק מגדלאה, והוא שעשוין כמגדלין. ובתנאים מהר"ץ חיות כתב, הרכה אמוראים אם לא נזכרו רבריהם בבית המדרש רק בהלכה אחת, היו מכנים שמם בביהמ"ד בתואר שם הלכה הזאת וכו', וכן בכאן, ר' יצחק אמר האוקימתא והוא שעשוין כמגדלין, לכן נקרא בביהמ"ד בשם מגדלאה וכו', עכ"ל. — ולכאורה נעלם ממנו דברי הגמ' ביומא פ"א ע"ב, לולבי גפנים, אמר ר' יצחק מגדלאה כל שלבלבו מר"ה ער יוה"כ. אמנם על מימרא זו י"ל, שהוא מענין גידול לולבי גפנים, ותיבת מגדלאה יהי' מלשון גידול, אלא דצ"ע ממס' שבת קל"ט ע"א, ואמר ר' מלאי משום ר' יצחק מגדלאה מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעם טעם יין וכו', יע"ש. חיים ישעי' שווימער ברקלין, ניו יארק

תמ' בספה"ק דגל מחנה אפרים

בספה"ק דגל מחנה אפרים לפרשת פנחס, עה"פ תולע משפחת התולעי (במדרב כ"ו, כ"ג), הקשה, למה כתיב בקרא תלע חסר וי"ו, ותולעי כתיב מלא וי"ו, ועי"ש מ"ש בזה. — ודבריו הק' צריכין הבנה, דבפסוק כתיב שתיהם מלא וי"ו, בין תולע ובין התולעי.

ליבוש שטערנהעלל

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תעודות וסמיכות

קמח.

ב"ה.

כתוב זאת זכרון בספר, אמרי שפר, דשפיר קדמאי לפרסם בשוקי בראי, שבחא דהאי גברא ראיחו וגולתיו יאי, הוא הראש הקצין הר"ר פנחס רמ"ד רה"ק דקהלתינו, ופנחס פרסמו הכותב לשבח, ויוחק בעט ברזל ועופרת, על הלוחות חרות, לדורי דורות, למען ידעו דור אחרון, גודל השגחת הראשון ואחרון שלא לקפח שכר כל ברי', ולתת הכשר ויתרון, וכן אתה מוצא בפנחס שנתן לו שכרו משלם שכר שמושו, וקיים מאמר חז"ל גדולה שמושה של תורה, והיתה לו ולזרעו לשם ולתפארת, כי ה' הרב הקצין הר"ר פנחס סג"ל הלוי לכהן ולשרת ולעבוד עבודת הלוי בתמימות ובנקיות ידים כעבד המשמש את רבו לא על מנת לקבל פרס, לא יום ולא יומים או עשור, רק שמונה עשר שנה אשר לא מש מאהלי ושימש אותי ואת בית דיני הרבנים ב"ד מו"ש, ולפי רבות השנים הרבה מקנתו, וקנה שם טוב לעצמו, ושמא קנדים שהללוהו רוזנים ויאשרוהו שרים, כלם ענו ואמרו ברין הוא שיטול שכרו, דגלו להדים, להושיבו עם נגידים וגבירים, ובמושב זקנים המובחרים, ומתחלה נעשה טובי קהל, ועלה ממדרגה למדרגה להיות מן הראשים פרנסי העדה.

ולמען תהי' לו לעדה כי ראוי הוא לכך לתשלום גמולו במדה טובה המרובה על שמושו אותי ואת בית דיני שנים הרבה, ניתן בירו כתבא דנא להגיד כי ישר פעלו, ויישר כחו וחילו, ולמען יעמוד למשמרת, כתבתי אלה דברי הברית דברות אלה. יום ה' י"ט סיון תקמ"ם לפ"ק פה פראג.

הק' יחזקאל סג"ל לנרא')

1) הוא הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל. העתק ממכתב הלז קבלנו ע"י נכדו ירדנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יוסף מנחם ווייס נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

קמט.

להתוודע ולהגלות שזה האיש יעקב איש תם יושב אוהלים באוהל של תורה
 דן רפש מדבית אבזה ה"ה עמיתי הרבני המופל' בתורה החכם השלם כ"ש מו"ה
 יעקב פרענקיל נ"י, וביודעי ומכירי קא אמינא דקים לי בגוי' את כשרון מעשיו
 ויושר לכת צעדיו, ואינו צריך לאסחודי עליו, אך היות שכעת נתגלגל הרבר, דבר
 שלח ביעקב, פקידה ממקום הגבוה להיות קובע דירתו בקרייז אחר תחת אדונינו
 האדיר הקיר"ה, לזאת באתי לאסחודי ביקר סהדותא להיות לו לכסות עינים לכבדו
 לפי ערכו. ולמען היות לראי', באתי עה"ח יום ד' טו"ב לחורש אדר שני תקנ"א
 לפ"ק פה ק' בראר יע"א.

נאום הק' מאיר חב"ק בראר והקרייז²

הגם שדברי הרב הגאון אב"ד דקהלתינו אינו צריך שום חיוזק וראי', כי
 בודאי אינו יוצא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, וכל רברי קדשו של הרב הגאב"ד
 הנ"ל המה כולם כינים ואמיתים, אך לפרסומי מילתא ולהנתן דעת למאן רבעי
 למידע, באנו גם אנחנו ב"ר צרק רפה קהלתינו סניפים לדברי הרב הגאב"ד הנ"ל
 שמהראוי לכל מקום מדרך כף רגלו של ה"ה הרבני מו' יעקב פרענקיל הנ"ל
 לכבדו לפי כבודו ולהאכילו כפרי מעללו הטוב, ולהשומעים יונעם.
 הכ"ר הב"ד צרק היושבים על מדין פה ק"ק בראר, היום יום הנ"ל תקנ"א
 לפ"ק.

נאום הק' ישראל ארי' ליב מבראר . . . הרב מקאלק
 ונאום טוודרס בהמנוח הנגיד מ' ישראל זצ"ל רמרו
 ונאום הק' זאב וואלף הכהן גינצבורג

(2) נולד בשנת ת"ק לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק בילקאמין זצ"ל.
 הי' תלמיד של הגה"ק מוה"ר שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל בהיותו אבד"ק שינאווא.
 שימש ברבנות, בק"ק בילקאמין, גלינא, קריסנאפאלי, ואח"כ בק"ק בראר. נרפס ממנו
 ספר יד המאיר על הש"ס. נפטר ביום ט"ו לחורש ניסן שנת תקע"ה לפ"ק, ומנ"כ בעיד
 בראר. מכתב המלצה הלז הועתק מעצם הכת"י המונח באוסף שוואדראן בירושלים.

בנין מקוה טהרה בירושלים עיה"ק בשנת תר"ס לפ"ק

ב"ה. פעה"ק ירושלים ת"ו, כ"ח חשון תר"ס.

למע"כ הרה"ג הנכבדים, רודפי צדק וגומלי חסרים, רב פעלים
לשובת אה"ק כו' כו' ה"ה פקודי ואמרכלי ארץ הקדושה ת"ו
באמשטרדם יע"א, שלום.

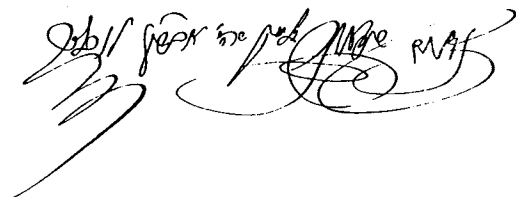
הן אמת נתנה לכתוב, כי בית טבילה ומקוה מים טהורים לנשים משוכלל
ומתוקן עפ"י חוקי הנקיון ושמירת הבריאות בחררים גדולים ונקיים עם אמבטאות
מתקנות כנו', בחצר רחב ירים עם בורות רחבים ועמקים המכילים בתוכם מים
נקיים וזכים, במדה מרובה, כרי להחליף מי המקואות בכל יום בכשרות עפ"י הדין,
שיהי' מתוקן במקום צנוע בתוככי ירושלים תו"ב, הוא דבר נחוץ מאור לאין
שיעור וערך, וחסרוננו בעיר הקורש מורגש מאד מאד, הן משום קרושת מחנה
ישראל, הן משום קידוש ה', והן משום פקוח נפשות ממש, כי כירוע המים
העומדים שבעי זיעה ושאר פליטת הגוף, גורמים מחלות שונות, ובפרט מחלות
הנשים המסוכנות רח"ל, וכראי הן נשי ישראל הכשרות והצנועות המוסרות נפשן
על קרושת הרת, כי ישקרו נדיבים עם אלקי אברהם על תקנתן.

והנה כבוד מעלתכם שליט"א, אשר על תקנת אה"ק תשקרו כל ימיכם,
עליכם החובה, ועליכם המצוה, לעמוד בראש הרבר הגדול הזה, לעורר ולורו את
כל איש אשר יראת אלקים בקרבנו, ויש לו ורוצה, כי יתן ידו עם הבונים החומה,
לסגור הפרצה הזאת, ומקום הניחו לכם בזה להתגדר בו.

והי' חלקכם עם בוני חרבות ירושלים ומיסדיה, והתברכתם מאלקי הברכות,
כחפצכם וחפץ מוקירכם ומכבדיכם,

נאום שניאור זלמן שהי' אבר"ק לובלין⁽¹⁾ שמואל סלאנט⁽²⁾

שמואל סלאנט

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ו' עמוד נ"ז. — מכתב הלז קבלנו ע"י
ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן.
יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קי"א עמוד כ"א.

מכתבים אל המערכת

בס"ר.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

הנני להציע בזה איזה הערות על קובצי כרם שלמה.

(א) בקובץ כרם שלמה לחודש ניסן תשמ"א בעמוד כ"ב כתב הגר"י ווייס ז"ל גאבד"ק ירושלים עיה"ק וז"ל, נפלא ממני דברי המדרש תנחומא פ' שמות פ' ח' רמשה רבינו לא ה' עוד בן עשרים דכתיב מי שמך לאיש יע"ש, והרי איש הוי בן י"ג שנה, עכ"ל. (ועיון מש"כ על זה בכר"ש אלול תש"ן עמוד נ"ז). — הנה בספר גליוני הש"ס להגאון ר' יוסף ענגיל למס' ר"ה דף י"ח ע"א, הביא דברי רש"י בסנהדרין י"ד ע"א שכתב שבאים לכלל אנשים בן י"ח שנה, וכתב בסופו שכוונת איש לגבי חתנות ולגבי הולדה, הוי בן י"ח, יע"ש. ולפי"ז אולי אפשר לומר בדרך אגדה, דהנה בפתחי תשובה חו"מ סי' ז' סק"ד הביא בשם שו"ת משכנות יעקב סי' ה' שאין למנות דיון קבוע פחות מכן כ' שנה, נמצא בדריינות קבוע, נקרא איש רק כשהוא בן כ', כי אז ראוי להתמנות לדריינות קבוע, וכמו פ' הגר"י ענגיל הנ"ל לגבי חתנות. והנה כ' בתרגום עה"פ מי שמך לאיש, מן שוויך לגבר רב וריון עלנא, י"ל שכוונתם היתה לומר, כשרנת את המצרי ה' דרך ערא, אבל עכשיו שרצונך לרונן פעם כ', א"כ אתה רוצה לרונן בקביעות, ומי שמך לאיש, הרי אינך עדיין בן כ' אלא בן י"ח, ולדריינות הוי איש רק בבן כ', ודו"ק.

(ב) בקובץ ק"ט עמוד ס"ג אות ט"ו בענין בריח התיכון, ממה ה' נעשה. — יעיון בספר דבש לפי מערכת כ' אות ז', שמשמעות דבריו שחולקים בזה המדרש והתרגום.
(ג) בקובץ קכ"א עמוד נ"ט אות ו', בענין אות ה"א כסגולה להולדה. — בזהר חדרש על שיר השירים (ע"ב:) איתא, לית בכל אתוון אות דמתקנא לאולדא בר אות ה', עכ"ל.
(ד) בקובץ קכ"ה עמוד מ"ח אות י', בענין גידול בלורית. — יעיון עוד בדרשות חתם סופר לשובבי"ס ת"ת דרוש א'.

(ה) בקובץ הנ"ל עמוד מ"ט אות י"ב, הבאתי דברי הרש"ש בענין מלכות אחשוורוש, על איזה מקומות היתה ממשלתו, יעו"ש. — שוב מצאתי בהגדה שמחת הרגל להרב חיד"א (ברך פ"ה) שהביא, ועוד אפשר לומר בחקירה שחקרתי דלמ"ד דאחשוורוש מלך על קב"ז מדינות והעולם רנ"ב אפרכיות והיו ישראל חוץ ממשלתו בספרד ובאפריקא, כמ"ש מהרימ"ט בדרשותיו, וא"כ ישראל שבספרד ואפריקא לא נגזרה גזירה עליהם וכו', ע"כ. ולכאורה קשה לדבריו על לשון התרגום שהבאתי שם.

(ו) בקובץ קל"ב עמוד ל"ו אות צ"ד, הובא בשם הגאון יעב"ץ זצ"ל בענין הרלקת גרות חנוכה בתוך היקף מחיצות של זכוכית. — בספר נימוקי אורח חיים סי' תרע"א כתב וז"ל, ושמעתי בשם זקני הגה"ק מהרצ"א ז"ל (בעל בני יששכר) שה' לו עששית (לאנשערנע) של כסף עם זכוכית מארבע ציד' ובתוכה מנורת כסף להרליק נר של חנוכה, ואמר כי תהי' לו לצורך בעת ביאת גואל צדק שאז ידליקו מבחוץ וכו'. ואח"כ כתב, ריש לעיין עיפמש"כ בספר הלכות קטנות למהר"י חאגיז ז"ל, ועוד מגדולי האחרונים, איך הרין אם רואים זקן או ת"ח דרך זכוכית, וה"נ בנר חנוכה יש להסתפק לפי זה כיון שנתקן לראותם בלבד, אם הוי ראי' כשרואים דרך זכוכית, או דילמא לא איכפת לן אי הוי ראי' דכיון שרואין דרך זכוכית הוי פרסומי ניסא, וצ"ע. (ועיון בערוך השולחן סי' תרע"ג סעיף ד').

(ז) בקובץ קל"ב עמוד מ' אות כ', ביקש הרב הגאון ר' יעקב חיים סופר שליט"א מקור להא דקריאת שמע מבטל את הכעס. ועפ"י פירש שם את דברי התרגום וינתן

בפרשת בלק. — הנה בספר מדבר קדמות להגאון חיד"א מערכת י' אות י"ג סק"ד כתב שק"ש מכיל את היצה"ר ומפרש שם את דברי התרגום יונתן כמו שפירש הרה"ג הנ"ל, וזכה לכיון לדבריו. (ומש"כ בכר"ש בחודש שבט תנש"א עמוד מ"ו רביטול הכעס על ידי ק"ש, היינו ע"י הציצית, יעוין בספר מנורת זהב דף מ"ר ע"ב מש"כ בזה. וע"ע בכר"ש ניסן תנש"א עמוד נ"ז אות א', ובכר"ש תמוז תנש"א עמוד ס').

(ח) בקובץ קל"ג עמוד ל"ב כתב הגאבר"ק אורווארי שליט"א וז"ל: שמעתי לאמר כשאוכלים שבעה גרגרים ענבים בינונים הוי שיעור כוית לכרך ברכה מעין שלש, ויותר טוב לאכול ט' גרגרי ענבים, עכ"ל. — ראוי לציין על זה, כי בקונטרס „סדר תפלת הדרך" שנדפס ע"י תפארת בחורים ד'באבוב בשנת תשמ"ו, הובא עובדא אשר כ"ק אדמו"ר מהר"ש זצ"ל נסע פעם אחת עם בנו כ"ק אדמו"ר מהרב"צ זצ"ל הי"ד על הדרך, והושיט לו אשכול ענבים, ואמר לו „רא האסמו א שיעור צו מאכען א ברכה אחרונה", ומצאם כ"ק אדמו"ר זצ"ל הי"ד שהיו ט' במספר, ע"כ.

(ט) בקובץ הנ"ל עמוד ל"ח הובא דברי הגאון יעב"ץ שכתב, רמכת רַךְך לא בא מעיפוש האויר, כי לא שלט רק במקנה, על כן לא בא אלא מן הארץ ומהעשבים שאכלו, שנהפך לאדסיי, עכ"ל. — יעוין ברמב"ן פרשת וארא (ט', ג') שכתב, בעבור שהרבר בא משינוי האויר ראוי שיתפש בכל הפלך רק שעשה השם עמהם להפליא. משמע מדבריו שהרבר בא מחמת שינוי האויר.

(י) בקובץ הנ"ל עמוד מ"ח אות כ"ר, הקשיתי על דברי החזקוני. — עתה מצאתי שהקשה כן בספר תוס' יום הכיפורים ברף ע"ה ע"ב ר"ה מה אני מקיים.

(יא) בקובץ ק"מ עמוד ל"ח הובא בשם הגאון מוה"ר יצחק אבר"ק בעלזא זצ"ל שדקק על מה שאמרו במס' מגילה י"א ע"א שנתקיים בימי אחשוורוש הכתוב והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות וגו', ודקק, הלא כסיפא דקרא כתיב, ואין קונה, והרי אז נמכרו ישראל לחמן, ע"כ. — הנה רש"י ו"ל פ' שם, שגזר המן שלא יהא אדם רשאי לקנות מהן עבר, והמן עצמו לקחום להריגה ולא לעבדים, כמאמר אסתר, ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי, ובאמת לא שילם כלום רק ניתן לו רשות להרגם בחנם, כמבואר במס' מגילה דף י"ד, כמשל של בעל התל ובעל החריץ, וא"כ לא קשיא מירי.

(יב) בקובץ הנ"ל עמוד מ"ז אות י', בענין ישוב בני ארם בצפון ודרום. — יעוין במהרש"א ברכות דף ר' ע"א (בר"ה אמר רור) שכתב, אבל בקצה צפון ודרום אין ישוב וכו'.

(יג) בקובץ הנ"ל עמוד מ"ח בסוף העמוד, כתב הב' יעקב אריאל נ"י וז"ל, ומ"ש שם לחרש רמסתבר שהמן שה' לחם מן השמים לא הו' מפיג טעמו, הנה כן מפורש בפ' בשלח (ט"ו, כ"ד) ורמה לא היתה בו, רקאי על המן שנפל בערב שבת ולא פג טעמו עד למחר, עכ"ל. — לכאורה לא קרב זה אל זה, רהבאיש היינו אחרי רימה, כמו שכתב הרשב"ם שם, ופג טעמו היינו שאינו בטעמו הראשון, אבל אינו מבאיש עדיין.

(יד) בקובץ קמ"א עמוד נ"ד, הובא הערה בענין אם עשו נימול. — אולי אפשר לדרך, רי"ל רבאמת נולד מהול, אך צריך השפת דם ברית, כי רק אז נחשב כמהול, וזה לא דצה יצחק לעשות לשמונה לפי שלא נבלע רמו.

(טו) מרי דברי אעלה איזה הערות במס' עבודה זרה: כתב בספר בן יהוירע בחירושו למס' ע"ז דף ה' ע"ב בר"ה לעולם ישים אדם עצמו כשור לעול וכחמור למשווי וכו', והא דלא נקוט פדר שהוא מעלי טפי למשווי ונושא יותר מחמור, משום רהוא מכלאים, לכן לא דצה לדמות בו עסק התורה של ת"ח שצריך להיות נקי לשמה בלי תעורבות פני' זרה, ע"כ. — ואולי אפשר לומר עוד, עפ"י מה שכתב שם לעיל בר"ה אין זריעה (בא"ד), כן דברי

תורה יוצא מהם רברי תורה כמותם הפוך בה והפוך בה רכולא בה, ע"כ. ובמררש רבה פרשת נח (פל"ח, ו') ובפרשת לך (פמ"א, ה') איתא, רפרירה עקרה ולא מוליד, נמצא שאין יוצא ממנה כמותה, וכיון שבדברי תורה אינו כן, לכן לא נדמה לימוד התורה למשא הפרד.

(מז) שם ברף י"א ע"א, בהנהות יעב"ץ בד"ה ומעשה שמת ר"ג הזקן, תמיהא כי הלא אונקלוס תלמיד ר"א ור"י ה' והם היו אחר החורבן, וחבריו של ר"ג דיבנה היו, שהוא נכדו של ר"ג הזקן, וכן בהניזקין דף נ"ו ע"ב איתא שה' אונקלוס ב"א של מיטום, לכן צ"ל דמ"ס הוא הזקן, אלא ר"ג דיבנה הוא, או שמא תרי אונקלוס הגר הוא, ע"כ. — ולכאורה אינו מובן תמיהתו, דהרי על ר"ג הזקן שרף מפאת היותו הנשיא כדאיתא בגמרא, (ואפ"ל שאונקלוס ה' אז צעיר לימים ולא ה' תלמידו), והוא ה' ממש לפני החורבן כדאיתא בשבת דף ט"ו ע"א שהוא ה' הנשיא השלישי מהאדבעה שהיו בק' שנה לפני החורבן, ויעו"ש ברש"י, וא"כ שרף על ר"ג הזקן, ושפיר ה' יכול להיות תלמיד של ר"ג שה' ברור נכדו שה' אחר החורבן. ואעתיק פה מספר סדר הדורות אות ג' אצל ר"ג הזקן, שכתב שם, דר"ג הזקן מת קודם החורבן ו"ח שנה, וכ"כ שם שר"א ור"י היו במיתתו של ר"ג הזקן וגם במיתת ר"ג דיבנה, והביא שם בשם ס' עשרה מאמרות שר"ג דיבנה ה' קטן כשנהרג אביו רשב"ג הזקן, ולפי היר יהודה ה' בן כ"ג או כ"ד שנה כשנהרג אביו, והביא עוד שם בשם חידושי אנדות פרק עגלה ערופה, דר"ג דיבנה ה' נשיא בזמן החורבן, ולפי כל הנ"ל יוצא, שלא ה' מרחק רב בשנים בין ר"ג הזקן, כשנפטר, לר"ג דיבנה. וע"ע בסדר הדורות שהביא בשם שלשלת הקבלה דכשתדרם אונקלוס את התורה ה' שנת ג' אלפים תתס"ח, וברש"י ע"ז דף ט' ע"א מבואר, דשנת החורבן ה' ג' אלפים תתכ"ח.

(יז) שם ברף י"ח, בח' הריטב"א על העין יעקב כתב וז"ל, ומכאן לומדים לשחוט הנערים בגזירות מפני העברת הדת, כן מצינו בגליוני התוס', והם דברים שצריכים תלמוד ועיון, אלא שכבר הורה זקן, ושמענו בשם גדולי צרפת שהתירו כן הלכה למעשה. — יעוין בדעת זקנים מבעלי התוס' בפרשת נח (ט', ה') שכתבו, ומעשה ברב אחד ששחט הרבה תינוקות בשעת השמד כי ה' ירא שיעבירו על דת, וה' דב אחד עמו וה' כועס עליו ביותר וקראו רוצח והוא לא ה' חושש, ואמר אותו רב, אם כדבריי, יהרג אותו רב במיתה משונה, וכן ה' שתפסוהו עכו"ם והיו פושטים עורו ונותנים חול בין העור והבשר ואח"כ נתבטלה הגזירה, ואם לא שחט אותן התינוקות היו ניצולים, ע"כ.

(יח) שם ברף י"ח ע"ב, בספר בן יהודע בד"ה שקל קלא, כתב בסופו, והנה הוא אחר שניסה הסגולה וה' לבו בטוח לא נתעסק באחד אלא לקח כל הנדרים ובטח על הסגולה. — ממשמעות לשון המהרש"א משמע, שאם לא יתן את הכסף תחילה לא ינצל, דזה לשונו שם (בד"ה אלקא דמאיר), ולכן נתן לו הרמיון בהנהו כלבי דבכה"ג תנצל שתשליך מתחלה כיניהם ממון להציל עצמך כל מה שתוכל, ואח"כ כשלא תוכל עוד להנצל עוד בזה, וירדפו אחריו, אז תראה להנצל באלקא דמאיר, ע"כ.

(יט) שם ברף י"ח ע"א, בספר גליוני הש"ס, בד"ה אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, כתב וז"ל: עי' שו"ת דרב"ז ח"ג סי' תתק"י שכתב עוד יש טעם אחר דאין ראוי לאדם להתפלל אלא במקום שלבו חפץ כי היכא דאמרינן אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ וכו' עכ"ל, ונקט ז"ל לשון דכאן, אף שכוונתו למקום ממש ע"ש, ואילו כאן הוא ענין אחר, עכ"ל. — הנה המעיין במהרש"א כאן יראה שדברי הרב"ז אמת ויציב, דהנה בגמ' איכא ב' מאמרים, מאמר אחד הוא, פריש רבי ואמר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, ומאמר ב' הוא, אמר רבא לעולם ולמורד אדם תורה במקום שלבו חפץ וכו', וכתב המהרש"א בד"ה במקום שלבו חפץ, כבר אמר רבי לעיל במקום

שלו חפץ, והיינו מאיזה מסכת וספר כרמסיק, אבל הכא אמר בבי"ת, היינו אצל איזה רב שלבו חפץ, וכן הוא בילקוט בדברי רבא, ממי שלבו חפץ, ויהי' המכוון, רחפצו לדבי, על המקום, ולרבא, על הרב, עכ"ל. והנה הגאון בעל גליוני הש"ס מביא את דברי הרדב"ז על מימרא דרבי, ולכן כתב שאין הענין רומה, אבל באמת י"ל דרברי הרדב"ז קאי על מימרא דרבא, ושפיר עולה דמיונם יפה.

(כ) שם ברף כ"ז, כתב בספר בן יהודע בר"ה כמאן דמהילא דמאי, ונ"ל בס"ד עפ"י מ"ש רבינו האר"י ז"ל כריש שעד מאמרי רשב"י, דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות משום דעל ידי בעלה נחשבת גם היא כאלו עשתה מצות שלו ואינה חסירה כלום, ע"ש. ולפי"ז גם לענין מילה יש לאשה שייכות במצוה כאלו קיימה אותה מכה בעלה שהוא נימול לכן חשיבא כמאן דמהילא, עכ"ל. — יעוין בספר גליוני הש"ס כאן שכתב וז"ל, דשם ישראל מהול מיקרי לא שנא גברי ולא שנא נשי, כן התכוננתי מדברי השאלות פ' וירא דכתב בן להריא, ע"ש. וכוונתו בהכרח, דקדושה הישראלית ענינה קרושת מילה. וכדברי השאלות הנ"ל, כך הם דברי הרי"ף סוף פרק ר"א דמילה, עכ"ל. ויעוין בספרו אתון ראורייתא כלל י"א שכתב דהטעם מפאת שאין לה ערלה.

(כא) שם ברף ל"ה ע"ב, בספר גליוני הש"ס ד"ה א"ל רבא ואיתימא ר' נחמן בר יצחק לא תישתעי מיני' דאיבו (גירסת הרי"ף) כו', ועי' ברין רפ"י דאסור לומר דבר שמועה מפיו בביהמ"ד. וצ"ע מחולין קכ"ב ב' א"ר נחמן בר יצחק איבו אמרה וארבע אמר בה כו', הרי דרנב"י גופי' אמר שמועה בשמו וכו'. — אולי אפשר לתרץ, ששם אמר רנב"י בשמו לפני שאכל את הפת, וכאן מדובר לאחר שאכל.

(כב) שם ברף ל"ט ע"א, בחידושי רבינו חננאל, אקונס ואפונס וכספתיאות ואטונס, אלו כולם שמות של מיני רנים בלשון יון הם, עכ"ל — יעוין ברש"י במס' חולין דף ס"ו ע"א בר"ה אקונס, שכתב דכולן לשון פרסי הן.

(כג) שם ברף נ"ז ע"ב בתוס' ר"ה לאפוקי, שלח ר"י לר"ת וכו' דאחרי ר' שמואל פסק בשם אביך רבינו שלמה וכו'. ובהנחות הגאון ר' ישעי' ברלון כתב שם, דצ"ל אבי אמר, כי רבנו תם הו' בן בתו של דש"י. ובהנחות הגאון יעב"ץ כתב שם, דבני בנים הרי הם כבנים, ולפי דבריו שפיר גרסינן אביך. — יעוין בספר עין זוכר להגאון חיד"א מערכת ב' אות ל' שכתב בשם רבינו חננאל והביאו רבינו בחיי בפרשת ויצא, דבני בנות אינם כבנים, ועי"ש מה שהקשה עליו מסוגיא מפורשת ביבמות.

(כד) שם ברף ע"ה ע"ב בגמ' אורי ל' וכו'. ובהנחות פורת יוסף כתב, צ"ע רמאי שומאה וטהרה שייך בימי רבי ירמיה וכו'. — יעוין בהנחות יעב"ץ לרף ע"ד ע"ב שכתב דטהרות עדיין היו נוהגין בארץ ישראל בימי ר"ח כראמר עולא (חגיגה כ"ה ונרה ו') דברייא מרכן בגלילא וכו'. ובספר מרבך קדמות להגאון חיד"א מערכת א' אות כ"ו כתב, שהי' אפר פרה לאמוראים, יעו"ש. (ואגב אעתיק פה מ"ש שם עוד וז"ל: ואני בעניותי פשיטא לי דרבינו האר"י זצ"ל הו' נטהר באפר פרה ע"י אליהו זכור לטוב ואז נחה עליו רוח הקודש להפליא, והגם כי לא ראיתי כתוב רמז מזה, ולא שמעתי, לבי אומר לי שהרב ז"ל הו' מעלים הרבה העלם נמרץ לרוב ענותנותו).

בכבוד רב,

רפאל אהרן בן

קרית באבוב, בתיים

בע"ה.

אל מע"כ המערכת „כרם שלמה" רבאבוב הע"י.

הנני בזה באיזה הערות על דברים שנדפסו בקובצי כרם שלמה.

(א) בקובץ קל"ו עמוד מ"ט במדור תמיהות וישובים, העיר על דברי הצ"ח והמנחת חינוך מדברי רש"י במס' קידושין (ל"ז ע"ב) שכתב דלא נהיג קידוש אלא ביהודה. — ואפשר לרחות דבאמת מה שייך לומר לקדש המועדות, אולם הכוונה כמ"ש רש"י ל"ב במס' ב"ב (קכ"א ע"א) וז"ל: שהיו מקדשין את החודש עפ"י הדאי' ומתוך כך מתקדש מועד בזמנו שלפי עיבור השנה ועיבור החדשים המועדים מתעכבין אבל המועדים עצמן לא היו מקדשין וכו'. עכ"פ משמע דקידוש דקאמר היינו על ידי עיבור השנה וקידוש החודש, וא"כ איכא למימר שפיר דמה שכ' ולא נהיג קידוש אלא ביהודה, הכוונה דהגורם להקידוש של מועדות לא ה' אלא ביהודה, והיינו עיבור השנים, דממילא מוכרחים לומר דהכוונה רק הגורם לקידוש מועדות כנ"ל, והוא ברור לאחר העיון.

(ב) שם בעמוד נ', תמי' ע"ד הישמח משה. — אפשר לומר רשאני ב' לך רשם לא היתה הבטחה, ואדרבא נ"ל רמשם ראי', דעיין ברש"י בשם המדרש, אמירתו של הקב"ה כאלו היא עשוי', דהיינו אעפ"י שלא נתן עור, הוי כאלו עשוי', וגם הקב"ה לא אמר נתתי, רק התורה"ק כתבה כן, כיון דכבר אמר ה' ליתן לו את ארץ ישראל הוי כעשוי כבר, כנ"ל לתרץ רבה"ק.

(ג) בקובץ קל"ו עמוד ל"ח, בר"ת לחג השבועות מכ"ק ארמו"ר שלוש"א. — עיין באוהה"ק בפרשת יתרו עה"פ והייתם לי סגולה, שכתב בענין זה, שרצה הקב"ה שימאנו אומות העולם לקבל את התורה, עייש"ה.

(ד) בקובץ קל"ח עמוד י"ז, מובא דברי השאלות שלום פ' מצורע, וז"ל בסוף דבריו, נאזרתי לומר עפ"מ"ש התוס' וכ"ת דבאמת נתרפא, א"א דהא חזרו למומן כמעשה עגל, וא"כ הסבירא נותנת הואיל שהמומין שקורם מתן תורה נתרפאו בקבלת התורה וכשחטאו בעגל חזרו למומן הוי כפנים חרשות וכאלו נתהוה בהם המומין לאחר מתן תורה, עכ"ל. — וק"ל דא"כ מהו הפירוש בהמשנה דנגעים, אלו כהרות שחודות שהיו בו קורם למתן תורה, דהלא לפי דבריו איזה נפק"מ יש, שהרי הכל נתרפאו, אלא ע"כ שחזרו ולזה משמיענו דטהורות, וא"כ מאי תירץ, וצע"ג.

(ה) בקובץ קל"ט עמוד כ"ט, הקשה על דברי התוס' במס' חולין ל"ג ע"א, דשייך להקשות גם לר' יוחנן יעו"ש. — ויש להעיר רזה אינו, דבפירוש כתב במל"מ להקשות דהא ר' יוחנן ס"ל חצי שיעור אסור מה"ת וס"ל דשלכד"א מותר מה"ת לכמה שיטות (עיין מל"מ פ"ה מהל' יסוה"ת), ותירץ השער המלך דבאמת לא כתב כן המהרש"ל רק לר"ש דס"ל כל שהוא למלקות, עיי"ש. ועוד יש להעיר, דעל דרך זה יש להקשות עוד קושיא, ובוה שפיר יכול לפרוך על ר' יוחנן (ורוקא לדירי' כמו שיבואר), והיינו לפי מ"ש האחרונים דמה שאמר ר' יוחנן חצי שיעור אסור מה"ת זהו רוקא חצי שיעור ולא כל שהוא, (עיין בכת"ס לפסחים פרק כל שעה, ובהנחות מהגאון משאמלוי על ס' אנרא דפרקא בשם מהר"ם חלואה), וא"כ גם לר' יוחנן קשה קושית התוס' שם מי איכא מירי וכו', דלכני נח אסור אף כל שהוא (עי' בתוס'), משא"כ בישראל לא נאסר רק חצי שיעור.

(ו) אנכ הנני להציע בכרמיכם הנטוע לרבים, שתי הערות, ואולי יבואו לכלל ישוב. — בספר מאמר מדרכי מהגאון ר' מרדכי הוליש אבר"ק ראברי (שנדפס בהסכמתו של הגה"ק בעל סמיכת חכמים זי"ע), בפרשת יתרו דף מ"ב ע"ג כתב וז"ל, נקדים גמ' דקידושין כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבים ונשים פטורות וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא א' נשים וא' אנשים חייבין וכל מצות ל"ת בין שהזמן גרמא ובין שלא הזמן גרמא אנשים חייבים ונשים פטורות וכו', עיי"ש בדרכה"ק. ופליאה נשגבה בעיני, איך כתב שבמצות ל"ת נשים פטורות בין שהזמן גרמא ובין שאין הזמן גרמא, הלא אדרבא, מצינו

במשנה שם ברך כ"ט רבכל מצות ל"ת אף שהזמן גרמא עכ"ז אחר אנשים ואחר נשים חייבים, וצע"נ.

(ז) בספר חומת אנך מהגאון חיד"א בפרשת במדבר מביא בשם מהר"א מגרמזא (הרוקח), דלכך היו מונין מבין עשרים, לפי שלמעלה אין עונשין עד שיהא בן עשרים, עכ"ל. ויש להעיר, דאיתא בספר עשרה מאמרות (מאמר חיקור דין ח"ב פכ"ג) דבזמן רשכותו יתברך בבי"ד של משה אז מענישין מבין י"ג כמו בבי"ד של משה. ועפי"ז כתב החיד"א בספר חומת אנך הנ"ל בפרשת שמיני (אות ה'), וכן כתב בספרו כסא דוד (דרוש ט'), בשם ספר זרע בירך, דלכך נענשו נרב ואביהוא אף רהו למשה מעשרים משום רהשכניה ה' למשה דהשרה שכינתו כמשכן, וכן ה' במקדש, עיי"ש. נמצא לפי"ד החיד"א, דמענישין אף למשה מעשרים אחר הקמת המשכן. והנה ברש"י איתא, באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם, וא"כ איך כתב מהר"א מגרמזא דהטעם שמנאם מבין עשרים, דלמעלה אין עונשין עד שיהא בן עשרים. והפלא הוא, שהחיד"א בעצמו מביאו, ובאותו ספר עצמו, ולא העיר עליו כלום שאין טעם זה מספיק לפי"ד העשרה מאמרות הנ"ל.

החותם בכל הכבוד, ובברכה שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה ולראות הצלחה במעשי ידיכם,

הק' צבי טייטלבוים
פה קרית יואל יצ"ו

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אליעזר לערנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' בצלאל הארוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוב בערל הלוי שטורם נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' יחזקאל ריינהאלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב ארי' איינהארן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק צבי כלום נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק דוב דאוידאוויטש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישעי' דוד עקשטיין נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה ישראל אלי' ליכט נ"י להולדת הבן
להרב משה צבי זאבערמאן נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה יהודה לייב רייך נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' פסח משה צבי גאלדבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' שאול ראזען נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה הכהן קליינמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמעון קרויס נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יונתן הלוי מאססכערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' אלי' קופפערמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אפרים משה לעזער נ"י להולדת הבת
להרב ארי' לייבוש יצחק רובין נ"י מנהל רשיבת אמרי יוסף להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד מארקוס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' זלמן הלברשטאם נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה יוסף קורין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' נפתלי אוהר נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' שלום יוסף דייטש נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה בן ציון ליעכער נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבק"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אשר חיים הכהן ווייס נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אליעזר ליפא שאול
הכהן נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה גבריאל פנחס אייזין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יוסף נ"י לאירוסו
בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר אלמר חיים אלישע נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יהושע יחזקאל אייזענבערג נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר
יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יעקב נפתלי שווימער נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מרדכי היימפלד נ"י לאירוסו נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה נתן נטע עובדי' הלוי בארנשטיין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה
אלימלך נ"י מקריית באבוב ולחותנו הנה"ח מו"ה אליעזר מנחם הכהן
דארמאן נ"י לאירוסו בנו-נכרם הב' החתן הנעלה כמר אברהם דוב נ"י
תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה עזריאל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק ולאביו הנה"ח מו"ה
מאיר יעקב הכהן נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר יהושע וואלדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
להב' החתן הנעלה כמר יחזקאל זייאנס נ"י מטאראנטא תלמיד ישיבתנו לאירוסו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

הדפסה: 1978

ביר"פ, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנארע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

516

MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

פרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט"ו קונטרס ט' (קמ"ט) מנחם אבת שני"ב

יוצא לאור ע"י תלמידי

ב"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ד פרשת ראה כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ו חידושים והערות בענינים שונים הגאון ר' ארי' ליב אבר"ק אמשטרדם זצ"ל
 יב דבר נחמד לפרשת ואתחנן הגאון ר' ארי' ליב קרא אבר"ק לעסלא זצ"ל
 יד בדין חולה בתענית ת"ב ויוה"כ הגאון ר' שלמה קלוגר ראבר"ק בררא זצ"ל
 יז בדין יבמה שנישאת לשוק הגאון ר' יצחק גריסהאבער אבר"ק פאקש זצ"ל

מדור אגרות קודש

כב מכתב מהגאון בעל כתב סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל
 כג מכתב מהגאון בעל שבט סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל
 כד מכתב מהגאון ר' יצחק ליב סופר מדראהביטש זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כה בענין שריפת קדשים הג"ר אלקנה זאבערמאן אבר"ק יארדינאווי ז"ל
 כח בענין ברירה, ובדין נפסק בס"ת הג"ר ראובן חיים קליין אבר"ק סנינא הי"ר

מדור פלפול והלכה

לה בענין רבית קצוצה הרב מו"ה חיים יתורה כהן שליט"א
 לז בדין ההחזר עסקים בשבת הרב משה חיים שנעבאלג נ"י
 מ בסוגיא דרוב וקרוב ר' מרדכי ארי' גיפס נ"י

עולת שבת בשבתו

מג ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישובים

מח הערות קצרות בענינים שונים
 מו דקדוקי מופרים
 מח צילומי כתבי קודש
 מט ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1992

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר משה במו"ה שרגא פייבוש סטעמפיל הי"ד
חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

נהרג עקה"ש
ביום ד' לחודש מנחם-אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
שמואל יהודה סטעמפיל
לונדון יע"א

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ראה

שמור ושמעת את כל הדברים אשר אנכי מצוך למען יטב לך וגו' כי תעשה הטוב והישר בעיני ד' אלקיך. ודקדק האור החיים הק' דהוי ל' לחקרים השמיעה לפני השמירה, דהרי תחלה צריכים לשמוע את דבר ד' ואח"כ יכולים לשמור ולקיים, ועוד יל"ד על כפל הלשון, שאחר שאמר בתחלת הפסוק שמור ושמעת וגו', חזר ואמר, כי תעשה הטוב והישר בעיני ד' אלקיך.

תו צריכים להבין, רברי המדרש תנחומא בפרשתינו עה"פ עשר תעשר וגו' זש"ה לא תירא לביתך משלג כי כל ביתה לבוש שנים (משלי ל"א), משפט רשעים בניהנם י"ב חרשים ואח"כ מוציאן לשלג וכו', יכול אף לישראל כן ת"ל לא תירא לביתך משלג כי כל ביתה לבוש שנים, אל תיקרי שנים אלא שנים, מילה ופריעה וכו', לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר. והמאמר הזה תמוה, דמהו החמשך, לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר.

אמנם יתבאר בהקדם רברי כ"ק אאמו"ר זצוק"ל הי"ד בספה"ק קרושת ציון בפרשת ואתחנן עה"פ וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ד' אלקינו. ואמר הכוונה, בהקדם דברי הגמ' (עבודה זרה רף ג' ע"א) שלעתיד לבא יאמר להן הקב"ה לאומות העולם מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה וכו', מיר כל אחר ואחר נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקריר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחר ואחר מבעט בסוכתו ויוצא וכו', והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, נהי רפטור בעוטי מי מבעטי, ע"כ. וביאור הענין הוא, דירוע דישראל נקראים בנים למקום, ושעם הרבר הוא, כי דרך הבן לעשות רצון אביו בהשתוקקות ובאהבה, ואם יש איזה סבה שאינו יכול לקיים דבריו, צעורי קא מצטער, כן בני ישראל עושים רצונו של מקום באהבה ובהשתוקקות וממתינים ומצפים מתי תבוא לידם איזה מצוה ויקיימוה, וכשאינן יכולים לקיים איזה מצוה מצטערים, לכן שפיר נקראים בנים למקום. לא כן אומות העולם, הם נקראים עברים, שהרי דרך עבדים להם, כי עבדא בהפקירא נחא לי, רכל מה שעושה העבר לארנונו הוא רק מחמת יראתו ממנו, וכשיכול למצוא איזה סיבה להתפטר מעבודתו בעוטי קא מבעט ביי, ולכן לעתיד לבא נמי כשימצאו אומות העולם מקום פטור מן המצוה, ישמחו בזה ויבעטו בה.

ובזה אמר לפרש המסורה המובא בבעה"ט (פ' משפטים) ג"פ כצא"ת, לא תצא כצא"ת העברים (שמות כ"א), כצא"ת משה אל האהל (שם ל"ג), כצא"ת השמש בגבורתו (שופטים ה'). דהנה ירוע שמשרע"ה הוא נשמת כל ישראל וכל ישראל נקראים על שמו. וזהו הכוונה, כצאת משה אל האהל, היינו כשישראל יוצאים לאהליהם מן הסוכה, כשמושכת תקופת תמוז ער החג ומצטערים, אז נוכל לראות, אשר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, לא תצא כצאת העבדים, כי בני ישראל המקיימים מצות ד' באהבה כשיוצאים מן הסוכה מחמת תוקפו וגבורתו של השמש, לא יצאו כצאת העבדים להיות בועטים בהסוכה ויוצאים, רק יוצאים

בכפית ראש ובהכנעה ומצטערים על אשר אין לאל ידם לעשות רצון אביהם שבשמים, שהרי הם בבחי' בנים.

והנה אי' בגמ' (ב"ב דף י' ע"א) שאל טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא, אם אלקים אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם, אמשול לך משל למה הרבר רומה למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלל להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא כועס עליו, ואתם קרויין עבדים שנא' כי לי בני ישראל עבדים, אמר לו ר"ע אמשול לך משל למה הרבר רומה למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלל להשקותו, והלך אדם והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנן קרויין בנים רכתיב (דברים י"ד) בנים אתם לד' אלקיכם, ע"כ. הרי שמצות צדקה תלוי בזה אם אנו כבנים או כעבדים, שבהיותנו בנים למקום אזי הצדקה מותרת לנו ומקבלין עלי' שכר.

וזהו כוונת הפסוק, וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת, פי' שלכן מותר לנו לקיים מצות צדקה עם עניים, כי נשמו"ר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ר' אלקינו, מלשון ואביו שמ"ר את הדבר, פי' משום שאנו ממתנינים ומצפים לעשות ולקיים מצות ר', מטעם זה אנו נקראים בנים למקום כדרך הבן, ולכן מצות צדקה תהי' לנו, וכתשובת רבי עקיבא, עכדה"ק. והנה מבואר בזה"ק בפרשת ויחי (דף רי"ד ע"ב) על מה דכתיב בנים אתם לד' אלקיכם, בריל ראשתלים שמא בחותמא דלחון ראינון גזירין. הרי רבזכות מצות מילה נקראים ישראל בנים למקום.

ובזה נבוא לביאור הכתוב הנ"ל, שמו"ר ושמעת את כל הדברים האלה, כל', שתהיו מחכיר ומצפים ומשתוקקים לקראת המצות טרם שאתם מקיימים אותם, ואז תהיו נקראים בנים למקום כאמור לעיל, ולזה גמר אומר, כי תעשה הטוב והישר בעיני ר' אלקיך, הטו"ב רומז על מצות מילה, כמו שאמרו רז"ל (סוטה י"ב ע"א) עה"פ ותרא אותו כי טוב הוא, מלמד שגולד מהול, והיש"ר רומז על מצות צדקה, עדה"כ כי צדיק ר' צדקות אהב ישר יחזו פנימו (תהלים י"א), והזכיר הפסוק כאן ג' ענינים הללו, כי שלשתם עולים בקנה אחד, להזכיר חיבתם של ישראל שנקראים בנים למקום.

ובררך זה נוכל לבאר כוונת המדרש תנחומא הנ"ל, רהנה אמרו חכמז"ל במדרש, ראברהם אבינו יושב בפתחו של גיהנם ואינו מניח ליכנס מי שהוא מהול. ולכן מתחיל המדרש תחלה, בפסוק לא תירא לביתה משלג וגו', דכשאתם נחתמים באות ברית קורש, לא תירא לביתה משלג, כי אברהם אבינו אינו מניח מי שהוא מהול ליכנס בגיהנם, ולזה אמר כי כל ביתה לבוש שנים, רומז על מצות מילה ופריעה, אשר זה לכם האות כי אתם בנים למקום, כדברי הוזה"ק הנ"ל רמצות מילה היא אות והוכחה על בחי' בנים למקום, ושפיר מסיים המדרש, לפיכך משה מזהיר את ישראל עשר תעשר, כי מאחר שבני ישראל נקראים בנים למקום, א"כ חייבים אתם לפרנס ולכלכל את העניים אשר המה בנים למקום.

חידושים והערות בענינים שונים

מהגאון מוה"ר ארי' ליב אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל⁽¹⁾

בתשובות מוחז"ק⁽²⁾ סי' מ"ג הביא ע"ש מוהרש"ל שהקשה לפי דעתו ברעת הרמב"ם, לאפוקי לפי דעת הכ"מ, דס"ל להרמב"ם גזל גוי ועושהו אסור מראורייתא בלאו, דהא כל התורה כולו לישראל נאמרה ולא לגוים, והרב מהר"א ברודא הסכים לקושיתו, ומו"ח ז"ל השיג עליו, וכתב עליו שהוא תימא גדולה, דמה זה ענין לישראל נאמרה, דהאמת כן הוא, דישראל מצווין על הגזל, וגם על גזל הגוי שלא לגזולו, כמו שהם מצווין על שלא לנגב ע"מ למיקט וכדומה, ע"ש שהאריך. ובאמת דברי מוהרש"ל תמוהין לכאורה.

ונלענ"ד בכוונת מהרש"ל, דבתחלה צריכין אנו לבאר מה שהקשה הכ"מ על הרמב"ם, דהא גבי עושהו, רע"ך כתיב, ואמאי עובר על לאו, ותידין דבאמת לא קאמר דאסור מראורייתא אלא מדרבנן, אמנם לדעת הסוברים שסובר הרמב"ם דאסור מראורייתא, קשה, אלא ע"כ צריכין אנו לומר, דאמרינן בב"ק (ל"ח ע"א) שור של ישראל שננח שור של כותי בין תם ובין מועד פטור, ושור של גוי שננח שור של ישראל בין תם בין מועד חייב, ופריך בגמ' ממ"נ, אי רעהו דוקא, כי ננח גוי של ישראל נמי יהא פטור, ואי רעהו לאו דווקא, כי ננח של ישראל לגוי נמי יהא חייב, אמר ר' אבהו, אמר קדא עמר וימורד ארץ דאחא ויתר גוים כו' עמר והתיר ממונן לישראל. וכתבו התוס' דלמ"ד גזל הגוי אסור נחא, דבכה"ג שננח שור של ישראל התיר, אבל למ"ד גזל גוי מותר קשה, וא"כ צריכין אנו לומר דכך פירוש הגמרא, למ"ד גזל הגוי אסור, משני הגמ' לעולם רעהו לאו דווקא, וא"כ נחא דהגוי חייב לשלם ררעהו לאו דווקא, אך הקושיא הוא, דגם הישראל יהא חייב לשלם, וקאמר ר' אבהו עמר והתיר ממונן בכה"ג, ולמ"ד גזל הגוי מותר, משני הגמ' לעולם רעהו דווקא, וא"כ הישראל פטור מן הדין, ומהגוי מותר ליקח, דהא אף גזל הגוי מותר. אמנם קשה דא"כ ל"ל דויתר ממונן, וכיון דס"ל להרמב"ם דגזל גוי אסור, א"כ רעהו לאו דוקא, ולכך אף עושהו חייב, דרע"ך לאו דוקא. אמנם ע"ז קשה, דא"כ פירוש הגמ' לפי"ד הרמב"ם הוא, דלעולם רעהו לאו דווקא, ולכך נחא דאם של גוי רישראל רחייב, דהא התורה כולו לישראל נאמרה, ואמאי יהא הגוי חייב מצד הדין כלל, אלא מטעם ויתר, וא"כ נוכל לומר אף למ"ד גזל הגוי אסור, לעולם רעהו דוקא, ולכך הישראל פטור, והא דגוי חייב, מטעם ויתר, וא"כ קשה קושית הכ"מ, כן נ"ל ברעת מוהרש"ל.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ב עמוד ז'. חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק המונח באוצר הספרים ראזנשטאליא בעיר אמשטרדאם, ובאוצר הספרים דביד"צ דקהל האשכנזים בלונדון, והגיע אלינו ע"י ידידנו האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. חוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) הוא הגאון בעל חכם צבי זצ"ל.

אך לע"ר נראה דהרמב"ם נזהר מזה, שכתב בהלכות נזקי ממון, שור של ישראל שנחגג דגוי פטור, רהא בדיניהם אין מחייבין כו', ושל גוי רנחג של ישראל חייב, קנס שקנסו חכמים כו', ותמהו עליו, למה הניח טעם הנמרא, ולכן נראה דס"ל היפך מרעת התוס', וס"ל דע"כ לא אמרינן ויתר, אלא למ"ד נזל גוי מותר, אבל למ"ד אסור, ליכא למימר ויתר. ואין לחלק דוקא בכח"ג מותר, רהא אפי' עושקו אסור, ש"מ דאין לחלק, וכיון דלמ"ד נזל הגוי אסור, ל"ל ויתור, קשה אליב' טעמא דמתני' ממ"נ, אי דעהו כו', ולכן צריכין אנו לתרץ תירוץ חדש אליב', לעולם דעהו לאו דוקא, ואפ"ה הישראל פטור, כיון שבדיניהם אין מחייבין. אך קשה מפני מה הגוי חייב, ואין לומר משום דדעהו לאו דוקא, אפ"ה יהא פטור כקושית מהרש"ל, דהתורה לא ניתנה אלא לישראל, אלא משום קנס שקנסו חכמים כו', וא"כ נחא דברי הרמב"ם. ובאמת אף למ"ד נזל הגוי מותר, נוכל לתרץ כן, אלא הנמ' מתרץ אליב', דאין אין אנו צריכין להנ"ל, ודו"ק.

* * *

זכרוננו שמו"ח הגאון זצוק"ל פסק בא' שחייב את עצמו לבא לדין ממקום למקום, דהיינו ממדינה למדינה בקנס עצום בלא אסמכתא ושלא יועיל שום טענת אונס ממון, כי אם אונס הגוף, ואח"ז נזר המלך שלא ילך שום אדם מהמדינה, ומי שיעבור דמו בראשו, ואפשר אילו הוציא ממון רב על זה ה' המלך מתירו. ופסק שפטור מן הקנס, כיון דהאונס הוא אונס הגוף, אף דאפשר לפוטרו בממון, וכדאמרינן (מכות כ"ג ע"ב) זה עיקר זרונו בהכרת וזה עיקר זרונו במלקות, ודו"ק. ולענ"ד נראה להביא דא"י לזה מההיא דהשוכר צ"ג ע"ב, ועד כמה עד כדי דמיתן, והיכי מצינו בשומד שכר שחייב באונסין, ופי' רש"י דקא דמית עלי' לשכור אנשים משלו, ומשום דהדר שקל, ש"מ דאף שהוא חייב באונסין אינו חייב להוציא ממון שלא יהא אונס, ודו"ק.

* * *

ביו"ד סי' ד"מ כתב רמ"א ז"ל, י"א דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו, ואינו נ"ל אלא דחייב בכבוד אביו יותר מבכבוד אבי אביו, עכ"ל. וכתב הט"ז בכבוד אביו יותר כו', כן פרש"י בחומש על פסוק ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, ותימה על דיעה ראשונה שהוא מהר"ק דנעלם ממנו פירש"י בחומש, עכ"ל הט"ז. והנה לכאורה יש לעיין ברבר, דהרי הרמב"ם כתב בפ"ה מהלכות ממרים בפירוש בדיון ג' וז"ל, וכן המקלל אבי אביו ואמו הרי זה כמקלל אחר משאר הקהל, וכתב הרב בעל כ"מ, שלמד כן מהאי דאמרינן במכות פרק אלו הן הנולין, תני חרא אב שחרג את בנו נעשה לו גואל הרם, ותניא אירך אין בנו נעשה לו גואל הרם, ל"ק הא בבנו, הא בבן בנו, ופירש"י בבנו של רוצח אין נעשה לו גואל, אבל בן של הרוג שהוא בן בנו של רוצח נעשה לו גואל הרם, הרי לך דס"ל להרמב"ם דאינו חייב בכבוד אבי אביו כלל, דאין לחלק ולומר כסברת רמ"א דחייב בכבוד [אביו]

יותר, אבל מ"מ חייב הוא בכבוד אבי אביו, א"כ קשה מנ"ל להרמב"ם לומר דפמור במקלל, דלמא דוקא התם דהוא נגד אביו, לכך נעשה גואל הדם ולא זולת, אלא ש"מ ראין חילוק. וא"ל למד כן דהא התם לאחר מיתת האב איירי, ואפ"ה לא מחייב בכבוד זקינו, אלא ש"מ דליתא כיבוד בזקינו, לו יהא כן, אכתי קשה על רמ"א ז"ל, דהא האי דמהרי"ק מיידי ג"כ כהכי, ובאמת לא מצינו בשום מקום מצות כיבוד זקינו, ועוד מנ"ל לרבות בעל אמו, דלמא לזקינו בא, ואין לומר דאין צריך לימוד ע"ז, דהוי בכלל מצות כיבוד אב, זה ודאי אינו, דאי ס"ד דזקינו הוה בכלל המצוה מ"מ, א"כ הוי רינא נמי, באם אמר לו אביו השקני, ואבי אביו אמר לו השקני, דלציית לאבי אביו, דאף אביו חייב בכבודו, וכמו דאמדינן לגבי אמו, וזה לא שמענו, וגם הרמ"א בעצמו מודה לזה שאביו עדיף, אלא ע"כ דליתא בכלל מצוה כלל.

והנכון נ"ל, כמ"ש הרמב"ן בספר המצות שורש ב' וז"ל, אמרו שם בגמ', כתובות, ה"מ מחיים אבל לאחר מיתה לא, הנה ביארו כי זה האיש שהוא בעל אמו אינו חייב בכבודו מפני כבוד עצמו, אלא מפני שהוא כבוד אמו, כי בענין האיש ההוא הרי זה פטור ממנו, נמצא שלא נכתבה כאן מצוה יתירה על כבוד האבות, אלא שיכבד אותם בכל ענין ושיהי' להם כבוד וכו', ע"ש באורך. וא"כ לפי זה נוכל לומר דהיא היא בענין כבוד זקינו, דוראי כבוד זקינו אינו מצוה בפני עצמו, רק שהוא כבוד לאביו בחייו, וק"ו הוא מבעל אמו, דיותר חייב הבן בכבוד אביו, ממה שהאשה חייבת לבעלה, ואם זה כבודה לכבד אותה, ק"ו שזה כבוד אביו כשהוא מכבד זקינו, ולכך לא מייתי בגמ', שהוא ק"ו, ולמוד מעצמו. וכ"ז בחיי אביו, אבל לאחר מיתת אביו, פשיטא דליכא [מצות] כבוד בזקינו, ולכך ניחא דנעשה בן הבן גואל הדם, דהא כבר מת האב. וא"כ ניחא האי דמהרי"ק דהבן גושל יותר בקדשים מבן הבן, דכיון דכבוד זקינו אינו מצד החיוב בעצמו, לכן הבן עדיף לקיים המצוה כהלכתה, וזה מוכח מהמרדש דקאמר לאלקי אביו יצחק, ולא אמר אלקי אברהם, דחייב בכבוד אביו יותר, וא"כ קשה קושיא הנ"ל, דאי ס"ד רכבוד זקינו הוא מצוה מן התורה מ"מ הו"ל כבוד זקינו יותר, דאף אביו חייב בכבוד זקינו, אלא ודאי ליתא וכדלעיל, והשתא עולין דברי הרמב"ם כהוגן, והכל בסגנון אחד, ומהתימא על רמ"א שכתב ואינו נ"ל, כי הברור כאשר כתבתי, ודו"ק³.

* * *

בסוף פ"ק דחגיגה, משמע מתוך פירש"י בר"ה כונן הלטאה לפי שמפרכסת כו', שיש בו חיות. ודלא כמו"ח בתשו' ע"ז, שזה אינו חיות כלל, יע"ש.

* * *

(3) עיין עוד מש"כ בזה גיסו בשו"ת יעב"ץ ח"ב סי' קכ"ט, וע"ע בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קע"ח.

ברכות דף י"ח ע"ב, רב משי ידי' וקרא ק"ש ואנח תפילין וצלי, והיכי עבד הכי, ע"ש כל הענין. והנה דברי רש"י תמוהין כמ"ש מהרש"א. ואני כבר כתבתי בשולי הגליון שנ"ל דלא גרסינן בהאי דר' חייא בר אשי, ומנח תפילין, וכן הוא הנוסחא בתוס' לעיל דף ה' ע"ב ד"ה אלא אימא סמוך למטתו, ע"ש. אמנם דברי מהרש"א תמוהין, והוא נגד תלמודין לעיל דף ט', אמר אביי לתפילין כאחרים לק"ש כותיקין, וא"כ זמן דתפילין הוא קודם זמן דק"ש. ואין להקשות א"כ הא דקתני בברייתא החופד כוך וכו' הגיע זמן ק"ש עולה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש כו', למה לא נקט הגיע זמן תפילין נוטל ידיו ומניח תפילין, דהוא מקודם זמן ק"ש, זה אינו, דברייתא מילתא אנב אורחין קמ"ל, דאף משהגיע זמן ק"ש מניח תפילין תחילה, ודו"ק.

* * *

במס' מכות דף ב' ע"ב, ד' דברים נאמרו בעדים זוממים כו' ואין משלמין את הכופר כו' מ"ט דס"ל כופרא כפרה, עכ"ל. עפ"ו נלענ"ד ליישב במס' בבא קמא דף מ', משתבח לי' רבא לר"נ ברב אחא ב"י כו' בעא מיני' שור של שני שותפין כיצד משלמין כופר משלם, האי כופר והאי כופר, כופר אחד אמר רחמנא משלם, האי פלגא כו', כופר שלם אמר רחמנא כו', אדיתב וקמעין בה, בעא מיני' תנן חייבי ערכין כו' חייבי כופרין מאי, אי ממשכנין אותן כו', ע"כ. ונראה לענ"ד לעשות סמוכין להני תרי בעיי, עם הסוגיא דלעיל, דחד מהנך בעיא הוי מצי למיפשט מברייתא דלעיל, דתניא אין עדים זוממין משלמין כופר, ונראה ליתן ב' טעמים לזה, חדא, שהרי הם שני עדים והאיך ישלמו, ממ"נ אי האי כופר והאי כופר כו', כרבעא רב אחא ב"י, טעם ב' נראה, דאי אמרינן חייבי קנסות אין ממשכנין אותן, א"כ לא הפסידיהו העדים מיד, דהא הכי"ד אין גובין ממנו, והוא בעצמו יודע שאינו צריך כפרה ולא הוצרך לשלם כופר, וא"כ לא הפסידוהו העדים כלל, לכך אין משלמין כופר, ובהני תרי טעמי ניחא, דבעי' קמא הוה מצי למיפשט מדתניא אין משלמין כופר, אבל השתא לפי בעי' בתרא, איכא למימר טעם ב', וממ"נ חד מהני בעיי קאי בתיקו, ודו"ק היטב.

* * *

בההיא דכ' הרמב"ם בפ"כ מהל' עדות וז"ל, ואין לעדים זוממין שגנה לפי שאין בהם מעשה, לפיכך אינם צריכין התראה, עכ"ל. והכ"מ ולח"מ הניחו דבריו בצ"ע, חדא אמאי לא נקט טעם ראב"י ורבא בריש אלו נערות אמאי אין עדים זוממים צריכים התראה, ועוד מאי לפיכך, האיך תלוי זה בזה. ונ"ל רבאמת צריכין אנו ליתן טעם למה יהא חמור נזומו העדים מבא התרוג ברגליו, שהרי ראינו דבוראי שקר העידו, ובזוממין אפשר דאמת, אך התורה האמינה לאחרונים. ונלענ"ד טעם נכון, דהא עדים אין צריכין התראה, וא"כ אף אם בא הרוג ברגליו, אפשר שהיו שוגגים בין איש זה לאיש אחר, וזהו מיקרי שוגג כמ"ש הרמב"ם

בהל' רוצח, אבל גבי עמנו הייתם לא שייך למימר הכי, דהא ליכא מעשה אלא ריבור, והריבור הוא שקר, הילכך לא שייך גביהו שגגה, ובזה עולה כהוגן בבא קמייתא רלשון הרמב"ם. וסיפא נמי ניחא, דהואיל ואין להם שגגה אין צריכין התראה, דהרמב"ם לשיטתו שפסק בפ"ב מהל' סנהדרין כר"י בר' יודא דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, והרי שוגג לא שייך כאן כדאמרן. ובהא אודא לך מה שהקשו הכ"מ והל"מ, דשבק הרמב"ם טעם אבוי ורבא, דאבוי ורבא קאמרי אליבא דרבנן רס"ל התראה גזירת הכתוב הוא, ולא להבחין כו', ובעדים זוממין נמי שייך אי לאו טעמייהו, והרמב"ם לשיטתו אזיל כרלעיל. ועיין בכ"מ שביאר דאף שפסק הרמב"ם חבר צריך התראה, היינו להבחין העלם החפץ, כגון בין שומן לחלב, ע"ש באורך, והכל אתי שפיר, ודו"ק היטב.

* * *

נ"ל ליתן טעם להא דקיי"ל (סנהדרין מ"א ע"א) עד שיתיר עצמו למיתה, הפי' שצריך לומר על דעת כן אני עושה, וגם הא דקיי"ל מותרת לדבר חמור אינו מותרת לדבר קל, שהוא קשה ההכנה, והתוס' בכתובות דף ל"ג לא מצאו טעם לדבר, וכתבו דגזירת הכתוב הוא שיתיר עצמו לאותו מיתה. ולי נראה דהטעם הוא, ע"פ מ"ש התוס' בשבת פרק כלל גדול, דאף אם הזיד בכרת מקרי שב מידיעתו, כיון דכרת אפשר בתשובה, אבל בקרבן לא שייך זה, וא"כ ה"ה לכל החייבי מיתות לא חייבה התורה מיתה, דעדיין לא מיקרי שב מידיעתו, דאפשר בתשובה, ואינו חייב מיתה עד שיתיר עצמו לכך, וא"כ ממילא ניחא, דאף שהוא מותרת והתיר עצמו למיתה חמורה, אפשר מטעם דהתשובה חמורה, והכל הוא נגר המיתה במשקל התשובה, ולכך אינו מותרת לדבר קל, ודו"ק. ועיין בהרמב"ם בהלכות בהאי דכרת, ובהשנות וכ"מ שם.

* * *

רמב"ם בהל' נזקי ממון (פ"ז הל' ב') מועד לקרן ימין, ואינו מועד לקרן שמאל, ויצא והזיק בין בקרן ימין בין בקרן שמאל, אחר ששמרו כראוי חייב חצי נזק, עכ"ל. וכתב הה"מ רבו המפרשים בשמועה זו, ע"ש. ולענ"ד נראה דהרמב"ם פירש השמועה שלא כרש"י ז"ל בהאי דסוף פרק ד' וה', מכא הא דקאמר התם, וה"ק הכי הוא רמשכחת לה כו', דלכאורה הדברים מיותרין, לכך פירש דרב לא פליג אר"א בהאי דר"י רצד תמות במקומה, אמנם בהא פליגי, דלרב לא משכחת לה אלא כהאי גונא, דאם הוא מועד לקרן ימין ואינו מועד לקרן שמאל, נמצא שחוב על בעל השור לשומרו מכה קרן שמאל, ולכך אם לא שמרו כראוי, ויצא והזיק אף בקרן ימין, הצד תמות במקומה עומדת לשלם, אבל אם הוא מועד לכך, ושמרו ויצא והזיק, פטור אף מחצי נזק, והחילוק שבין זו לזו, פשוט הוא לכל מבין. ובזה אתיא דברי הראב"ד בהשנות שם כפשוטן, וע"ש בתוס' ר"ה צד תמות במקומה עומדת, ודו"ק כי נכון הוא.

* * *

ב"ק פרק מרובה (דף ע"ב:) אתמר עד זומם אביי אומר למפרע הוא נפסל, ורבא אומר מכאן ולהבא הוא נפסל, אביי אומר למפרע הוא נפסל מהאי שעתא דאסחיר הוה לי' רשע, והתורה אמרה אל תשת רשע עד, רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל, עד זומם חידוש הוא דהא תרי ותרי נינהו, מאי חזית דסמכית אהני, ציית להני, הילכך אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך. לכאורה דברי רבא תמוהין, דמה בכך אם הוא חידוש, הלא הם נפסלין למפרע, דמשעה ראשונה העידו שקר, כיון שהתורה האמינה לאחרונים, ומה לפיכך דקאמר.

ונ"ל דבאמת אביי ורבא אזלי לשיטתייהו, דאביי ס"ל הכחשה לאו תחילת הזמה הוא, ורבא ס"ל תחילת הזמה הוא, ומוקמינן בגמ', דלמ"ד הכחשה תחלת הזמה, עידי נפשות שהוכחשו ולא חוזמו, אפילו בא הנהרנן ברגליו אינם לוקין, מפני שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת ביי"ד ואין לוקין עליו, אבל למ"ד הכחשה לאו תחילת הזמה, ואינו נהרג כלל, וא"כ לוקין, ופירש"י דלוקין משום לא תענה, ואע"נ דלאו שאין בו מעשה הוא, ילפינן דלוקין מן והי' אם בן הכות הרשע, נמצא דלאביי לוקין בבא הרוג ברגליו אף בלא הזמה, מטעם לא תענה, אבל לרבא אין לוקין כי אם בהזמה, אבל מכח לא תענה אין לוקין. ואנן פסקינן דכל מי שעבר על לאו שיש בו מלקות פסול מדאורייתא להעיד, אבל אם עבר על לאו שאין בו מלקות הוא פסול מדרבנן, וקיי"ל מי שהוא פסול דאורייתא אין צריך הכרזה, אבל פסול מדרבנן צריך הכרזה. והשתא ניחא, דאביי סבר עד זומם למפרע הוא נפסל, דס"ל דלוקין על לא תענה, וא"כ משעה דאסחיר הו"ל רשע, והתורה אמרה אל תשת רשע עד, אבל רבא ס"ל דאין לוקין, וא"כ הו"ל פסול מדרבנן, והא דלוקין בעד זומם, הוא מטעם חידוש, רהא אף דלא ידעינן בוראי ששקר העידו לוקין, וא"כ אינו נפסל למפרע כלל, אלא משעת חידושו דלוקין, ולא מקודם, רמב"ם לא תענה אינו נפסל כלל, וזהו ולפיכך דקאמר. ובוה ניחא מ"ש הרמב"ם בפרק י"ח מהל' עדות, דכתב הטעם ראין לוקין אפילו בבא ההרוג כו' מטעם שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת ביי"ד כו', [דקשה] תיפוק לי' דהו"ל לאו שאין בו מעשה, ועוד כיון שפוסק באביי גבי עד זומם, וא"כ ש"מ דלוקין, וא"כ איך פוסק ראין לוקין, לכן נראה דחרא מתורצת בחברתה, ולכך צריך טעם דניתן לאזהרת מיתת ביי"ד, ודו"ק.

* * *

נתקשיתי בב"מ בסוף פרק הבית והעלי' (דף ק"ו ע"א), הנהו בי תרי רהות ריירי חד עילאי וחד תיתאי, איפחת מעיובה כו', וסימנך ויוסף הורד מצרימה כו'. רבים נתקשו בדבר, דלמה רוקא בכאן נתן סימן, כמו שפירש רש"י שם, בכל הש"ס רפליגי רבה ור"י הו"ל ליתן סימן, אף דשכיחין בש"ס, מ"מ הויכ דאיכא למדרש דרשינן. והשכתי לו דאיתא שם, לימא בפלוגתא דר' יוסי ורבנן קמיפלגי, למאן דאמר העליון מתקן קסבר על המזיק להרחיק את עצמו, ומ"ד תחתון מתקן, קסבר על הנזק להרחיק עצמו, ותסברא ר' יוסי ורבנן לענין ניזקין פליגי, והא איפכא שמעינן להו כו', אלא אי איכא למימר פליגי, בפלוגתא דר' יוסי ורבנן

דהתם קמפלגי כו'. לכאורה תמוה, דמה קאמר ותיסברא, והא איפכא שמעינן כו', מה נפקא מינה, מ"מ נימא דר' אילעאי כרבנן, ור' חייא בר' יוסי, אלא ודאי דזה א"א להיות דפליגי, דא"כ הסימן בטל, דהא אתי' ר' חייא בר' יוסי, וא"כ הסימן לאו כלום, וע"כ מוכרחין אנו לומר דפליגי באירך דר' יוסי ורבנן, ואתי' ר' אילעי בר' יוסי, והוי שפיר הסימן, ודו"ק. וא"כ נפקא לן בההיא סימנא, וסימנא מלתא היא לדינא, לידע במה פליגי, כנלע"ד נכון.

דבר נחמד לפרשת ואתחנן

מהנאון מוה"ר ארי' ליב קרא אבד"ק לעסלא זצ"ל¹
בעל איל המילואים

ויהי כשמעכם את הקול וגו' ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו וגו' קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלינו ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלינו אליך ושמענו ועשינו, וישמע ה' את קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר ה' אלי וגו' הטיבו כל אשר דברו מי יתן והי' לבכם זה ליראה אותי ולשמור את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעולם, לך אמור להם שובו לכם לאהליכם.

וג"ל לבאר פירוש הפסוקים לנכון, דיש להקשות על הדרש שדרשו חזו"ל, כיון שאמרו ישראל נעשה ונשמע נעקר מהם היצר הרע לגמרי, וכיון שאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה חזר היצה"ר למקומו. משמע שלא יפה עשו במה שאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה, וכמו שפי' רש"י בכאן, וכי לא הי' יפה להם ללמוד מפי הנבורה ולא ללמוד ממני, ולכך כתיב ואת, לשון נקבה, שתש כחו כנקבה בשביל הצעד הזה, וא"כ קשה מה זה שאמר הפסוק הטיבו כל אשר דברו, דמשמע דיפה דברו בזה, וכמו שמסיים בשבט זה, מי יתן והי' לבכם זה וגו' כל הימים, והוא תמוה מאוד. ועוד הקשיתי קושיא עצומה בדברי הנמרא הנ"ל, דקאמר כיון שאמרו נעשה ונשמע נפסק מהן היצה"ר, וכיון שאמרו דבר אתה עמנו חזר היצה"ר למקומו, וא"כ משמע שלא יפה עשו בזה במה שאמרו דבר אתה עמנו, ונחשב להם לעון, וא"כ קשה מי הסיתם לעשות עון זה, הלא קודם לזה נפסק מהם יצה"ר.

וג"ל לבאר הכל, דהכי הוא הענין, שדעת הקב"ה הי' לעשותם כמלאכי השרת, ומקרא מלא הוא, אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם (תהלים פ"ב), והיינו שנפסק מהם היצה"ר שהי' גופם זך ונזדרכו כמלאכים. והנה ידוע הנמרא,

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה כ' קונט' מ' עמוד י"ד. (וראה עוד בכר"ש קונטרס נ"ז עמוד נ'). דבר נחמד הלז הועתק מכת"י המונח בגנין ירדני הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת (סנהדרין צ"ג ע"א), והטעם, שהמלאכים אין להם יצה"ר רק כח הקדושה, אבל הצדיקים שיש להם יצה"ר המסית אותם בכל שעה, ובכל יום מתגבר עליו וכובש את היצה"ר, לכך גדולתו ומעלתו יותר ממלאכי השרת. וגם מבואר בגמרא (בבא קמא ל"ח ע"א) דגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, והוא ג"כ מטעם זה, שהאינו מצווה אין היצה"ר מתגרה בו, ונוח לו לעשות רצון הקב"ה, אבל המצווה ועושה, שהיצה"ר מתגרה בו, והוא בכל זה עובר ועושה רצון הש"י ב"ה, לכך גדול מעלתו.

והנה אם שמעו ישראל כל התורה מפי הקב"ה בעצמו והי' נעקר מהם היצה"ר לגמרי ונעשו כמלאכים, בוודאי אף שקיימו אח"כ כל התורה כולה, לא הי' מעלתם רק כמלאכי השרת שעושים רצון הקב"ה בלי היות להם מונע, מחמת שאין להם יצה"ר, אבל אח"כ כששמעו ממש, והוחזר להם היצה"ר למקומו, אם עתה הצדיק מקיים התורה ומתגבר על היצה"ר, בוודאי מעלתו גדול ממעלת מלאך.

ובזה אבא לביאור הכתובים, ויהי כשמעכם את הקול, דהיינו ששמעו התורה והבינו שהקב"ה בעצמו ישמע להם כל התורה, והבינו שיעשו כמלאכי השרת, דהיינו שיפסוק מהם היצה"ר, כאשר הי' באמת שנפסק מהם היצה"ר, אז ותקרבו אלי כולכם ותאמרו ונו' דבר אתה עמנו ונשמעה, דהיינו שבאמת לא חטאו בזה, אלא שדיברו על צד המעלה היתירה, דהיינו שאמרו אדרבה רצונינו שאתה תדבר עמנו, וא"כ תחזור היצה"ר למקומו, ואפ"ה ושמענו ועשינו, דהיינו אף שתהי' לנו היצה"ר אפ"ה רצונינו לקיים את התורה ולהתגבר על היצה"ר, וא"כ תהי' מעלתינו גדולה ממעלת מלאכי השרת, דונמת גדולת מעלת המצווה ועושה ממעלת שאינו מצווה ועושה כנ"ל.

וממילא מתורץ קושיתנו על הגמרא הנ"ל, דמה דאמרינן בגמרא כיון שאמרו דבר אתה עמנו ונו' חזר יצה"ר למקומו, אין הטעם בשביל החטא שחטאו במה שאמרו דבר אתה ונו', רק שניתן להם מבוקשם, כי אותה הם מבקשים באמרם דבר אתה ונו', והוחזר היצה"ר למקומו. והן הן דברי המקרא קודם ומאמר הקב"ה בעצמו, באומרו ויאמר ה' אלי שמעתי את קול דברי העם הזה, דהיינו במה שביקשו שיחזור להם היצה"ר, ואעפ"כ רוצים לקיים את התורה. ומסיים, היטיבו כל אשר דברו, דהיינו מאוד מאוד חביב דיבור זה בעיני, שרצונם להתגבר על היצה"ר ולקיים את התורה, ולהיות מעלתם גדולה ממעלת המלאכי השרת, אך מי יתן והי' לבכם זה ליראה אותי ולשמור את כל מצותי כל הימים, דהיינו שיקיימו כמאמרם ויעשו מצותי בהתנכרות על היצה"ר, ואז בוודאי זה הוא המעלה היתירה וגדולה ממעלת מלאכי השרת, כאשר באמת אמרינן גדולים ישראל יותר ממלאכי השרת, ודו"ק כי ת"ל דבר זה הוא קרוב לאמת.

בדין חולה וספק סכנה לגבי תענית ת"ב ויוה"כ

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל⁽¹⁾

תשובה לדובנא להרב מו' צבי הירש ראפופרט נ"י⁽²⁾.

ע"ד שאלתו בנדרון התענית ט"ב, הנה הדבר פשוט שלא יתענו, כל שלא יהי' ל' יום רצופין בלי החזקת החולאת נחשב בכלל ספק סכנה, כיון דכבר הי' והחזק שם, ובנדרון החכמים כיצד יתנהגו, נראה נמי רודאי ראוי לעשות בפרהסיא כרי שמהם ולמדו ההמון ולא יחמירו על עצמן, וזה הוי בכלל השבת גופם, ואם בשבת אמרו שמצוה לעשות על ידי גרולי ישראל, כמו רמבואר בטור ושו"ע סי' שכ"ח, אף דשם אינו נוגע כלל להחכם רק בשביל אחרים, מכ"ש במה שנוגע גם להחכם בעצמו, ויש לדון בזה בלא"ה אם רשאי להחמיר. והנה בחל' יום כיפורים סי' תרכ"ב בטור, דיש מחמירין לעשות ב' ימים יוה"כ, משמע דשם מותר להחמיר, וכן במס' ראש השנה דף כ"א דקאמר שם ברב נחמן, דם תהא אחריתו, ופירש"י הריני מת על ירך שתזיקני, להתענות שני ימים כו', וקשה אדרבא אם יש חשש מיתה הרי מותר לו לאכול, ובע"כ שמותר לו להחמיר, וממילא אמר שראוי לו להחמיר משום שלא יהי' חילול השם ממי שלא ידע שלא התענה אתמול, וכל דבר שאסרו מפני מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור, ובב"י סי' תרכ"ד כתב בד"ה וכתבו עוד ההגהות כו' ומיהו אין נראה דאין משם ראי' כו'. מהו נ"מ הרי גם להתגהות הי' פטור מלהתענות מכח סכנה, ומה נ"מ אם יש ראי' או לא. ולכן נראה הכוונה וייתישב נמי מ"ש שם הטור וא"א ז"ל הי' מוחה בידם וכו', ומפרש בב"י הטעם משום לא תתגודרו, הרי בלא זה אסור להחמיר כמ"ש ביו"ד סי' קנ"ז, דלרעת הרמב"ם ביעבור ואל יהרג אם עבר ונהרג מתחייב נפשו, ואף הרא"ש המתיר, היינו במתכוין להעביר על הדין, אבל בהנאתו ודאי דאסור להחמיר, וכאן ביוה"כ לא שייך להכעיס, ובע"כ יהי' מוכח רמה דאומר שם להיות נהרג ואל יעבור, היינו בודאי מיתה [אבל בספק מיתה] לכ"ע מותר להחמיר על עצמו, אף דהמצוה הוי נמי ספק, ולכאורה שקולין הוא, מ"מ מותר להחמיר, ולכן הוצרך הרא"ש לטעם אחר למחות בידם. וזה כוונת הבי' דלפי ההגהות דפטורין רק משום ספק סכנה, וממילא אם רוצה להחמיר רשאי, והבי' כתב דאין מן הירושלמי ראי' אפילו שיהי' ספק בדבר, וא"כ בודאי פטורין, ולכן אסור לכונוס אפילו בספק סכנה, וזה הכל חידוש דין.

(1) כתבנו אודותיו כבר ש"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. — תשובה זו הועתקה מאחד מחיבוריו אשר לא נדפסו עדיין (כת"י ירושלים, פנקס מספר 4-274).

(2) בהגהות חכמת שלמה על שו"ע או"ח סי' תרכ"ד, על מש"כ הרמ"א שם, יש מחמירין לעשות שני ימים יוה"כ. כתב הגאון מהרש"ק זצ"ל וז"ל, עמ"ש בחיבורי לאו"ח בתשובה לק"ק דובנא להרב ר"צ הירש ראפאפארט נ"י בחיבורי דף ק"ב ע"ב, מה שיש להעיר בכל זה ובר"ה דף כ"א ברש"י שם ודו"ק, עכ"ל. — והיא היא תשובה הנוכחית. (וכן הזכיר תשובה זו בתשובתו שנדפסה בשו"ת האלף לך שלמה חאו"ח סי' שני"א).

ובאמת מרש"י בראש השנה דנקט הייתי מת, משמע דהוי ודאי מיתה, ולא אמר, הייתי בספק מיתה, משמע דהוי ודאי שימות, וקשה מי דחקו להתענות, בע"כ דס"ל כהסוכרים דאפילו בודאי מת מותר, וראוי להחמיר ולמסור נפשו אפילו בספק מצוה, וזה נמי חידוש דין הוא.

עוד נתרבה לי הרבה הערות בבוא מכתבו, אם כי מכתבו בא בלילה שעה עשירית, מ"מ רעיוני על משכבי סליקו, ותיכף בבוקר פניתי להשיבו. והנה זכורני ששמעתי מזקנים נאמנים, שפעם אחת חלה התבואות שור ז"ל בק' זאלקאווא, והוצרך לאכול ביוה"כ, וצוה להביא לו המאכל לחצר הבהמ"ד, כי ה' חולי שהי' יכול לילך בגליו להתפלל, ומ"מ ה' חשש סכנה, ואכל בגלוי בחצר הבהמ"ד כדי שילמדו אחרים ממנו ולא יחמירו על עצמן, לכן גם הם יעשו כן. וה' יתן שיהי' נהפך להם ולנו האבל ליו"ט והצומות לששון ולשמחה.

והנה י"ל עוד כדמות רא' שאין להתלמדי חכמים להחמיר על עצמן בכיוצא בזה, ממ"ש בפסחים דף קו"ף א"כ לא יפסיק שמא ישמעו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות, יע"ש. והרי הרב"ר ק"ו, מה התם דהוי קולא ואינו רק משום כבודו דר' יוסי, חששו פן ימעו לקבוע הלכה כן וראוי שלא להפסיק, מכ"ש בזה דהוי חשש סכנת נפשות, דראוי הוא לראות שלא יתענו כדי שלא ימעו לקבוע הלכה לדורות להתענות במקום חשש סכנת נפשות.

דברי ידירו,

(מקום החתימה)

(הוספה). והנה עוד י"ל מה שהקשיתי למה יהי' ביוה"כ רשאי להחמיר, ומאי שנא מיהרג ואל יעבור ראסור להחמיר על עצמו, ד"ל כיון דשלוחי מצוה אין ניווקין, ומוכח בפ"ק רפסחים (דף ח' ע"ב) דלאו דוקא שלוחי מצוה, דה"ה כל העוסק במצוה הוי כן, א"כ יתכן להיות רמזות התענית יגן שלא יזיק לו, משא"כ ביו"ר סי' קנ"ז רמירי בבעל בחירה וכמ"ש הח"י (?) בשם הע"ש לחלק, כן י"ל בזה, הן אמת דקשה לי בש"ס בפ"ק רפסחים דפריך שם על הא דאמר שלוחי מצוה אינן ניווקין מדברי שמואל דאמר איך אלך ושמע שאול והרגני, ומוכיח מזה דשכיח הויקא שאני, ולמה לא פריך מברייאת דפרק יום הכיפורים דבאומר הרופא שצריך לאכול מאכילין אותו, ולמה לא נימא דשלוחי מצוה אין ניווקין ולא יזיק לו התענית, ואף דהש"ס משני דהיכי רשכיח הויקא שאני, עכ"פ להס"ד דלא ידע מזה הו"ל להקשות מזה ולהוכיח מזה דשכיח הויקא שאני, ומן ושמע שאול והרגני, אין רא' כל כך, דהרי י"ל בעל בחירה שאני, וספי הו"ל להקשות מזה, ואף שכיח הויקא לא יועיל בב' אומרים צריך וב' אומרים אין צריך, א"כ בזה מה אולמא דהך מהר, וא"כ למה נאכילנו מספק, וצ"ע.

והנה אם לא יתענו, אז עכ"פ ראוי שיתענו בלילה ומקצת מן היום. ויש לעיין, דהן אמת דמצינו ביוה"כ בקטן דמחנכין אותו לשעות, אך י"ל התם הוי רק מטעם חינוך, אז שייך חינוך בשעות, אבל בגדול דלא שייך חינוך, י"ל דאין מעלה

בשעות, כיון דקיי"ל תענית שעות אינו תענית. אך הנה יש לעיין בזה, למה לא יחשב תענית שעות לתענית, ומ"ש לא נאמר ב' מקצת היום ככולו כמו בכל התורה, ואין לומר דבתענית שאני דבזה לא שייך לומר מקצת היום ככולו, זה אינו, דהרי חזו"ן דביוה"כ כתיב מערב עד ערב תשבתו שבתכם, א"כ מוכח דלולא דגלי קרא הוי אמינא דרי במקצת היום, כיון דכתיב ועניתם בתשעה לחורש בערב, וכתיב בעשור לחורש תענו, למה לי מערב עד ערב, בע"כ דלא נימא מקצת היום ככולו, ע"כ מוכח דגם בתענית שייך מקצת היום ככולו, א"כ נהי דביוה"כ גלי קרא, בשאר תענית דלא גלי קרא מאי טעמא לא יחשב תענית שעות לתענית, הן אמת דחזו"ל תקנו דומיא דיוה"כ שיהי' יום שלם, מיהו היכא דלא אפשר למה לא יחשב תענית שעות ג"כ לתענית מכח מקצת היום ככולו. ואפשר דמה דאמרינן דתענית שעות לא הוי תענית, היינו רק באם לא התענה בלילה רק ביום, אז בזה ככל מקום לא אמרינן מקצת היום ככולו רק בכל הלילה ומקצת מן היום, אבל אם התענה גם בלילה שפיר י"ל דתענית שעות הוי תענית מכח מקצת היום ככולו. הן אמת דבש"ס פ"ק דראש השנה דף ט' יליף מערב עד ערב לתוספות ביציאתו, משמע דבלא"ה מותר, והרי בעינן דלא נימא מקצת היום ככולו, ויהי' מוכח להפוך דלא אמרינן בתענית מקצת היום ככולו, אך זה אינו דו"ל התם מלשון עד ערב דייק, דהוי די לומר כל היום, אבל לעולם י"ל דלולא קרא הוי אמינא מקצת היום ככולו, ולכך עכ"פ נראה דיש מעלה אם יתענו הלילה ומקצת מן היום, וזה אין בו אחריות וסכנה, כנלפע"ד בזה.

והנה מה שהבאתי רא' מרף כ"א בראש השנה, שרשאי להחמיר ואדם חשוב מחויב להחמיר על עצמו, מרב נחמן, הנה יש לרחות, דו"ל דע"פ הרוב אין בזה חשש סכנה, דהרי ראינו כמה בני ארם מתענין כך ואין מו"ק, וכמ"ש הפר"ח הל' יוה"כ סי' תר"ד לרא' מקרא וצומו עלי שלשת ימים לילה ויום. והנה באמת מזה אין רא' דו"ל דדוקא בצירוף שאר עיגוים דיוה"כ הוי סכנה אבל בשאר תענית רמותר בסיכה ורחיצה ונעילת הסנדל, י"ל דליכא סכנה, כיון דאפשר לבקש לו עזר בסיכה ורחיצה להברות גופו. מיהו בלא זה י"ל דליכא סכנה ברוב רק על המיעוט, וי"ל דגם ברובא דליתא קמן אזלינן בפיקוח נפש אחר הרוב, ולכך הוצרך להתענות רב נחמן, רק מה שאמר לו רב נחמן שהריני מת על ירך, היינו מכח הסימן, ע"ר אמרם ז"ל אע"פ שאין נחש יש סימן, וע"כ פסוק לי פסוק, רכיון שאמר לו שהוא מעיר רמותריא, מזה עשה סימן שימות על ידו ויהי' מן המיעוט, ולכך לקולא לא הוי רשאי לסמוך על זה לעשות זה בספק סכנה, רק דרך שיחה הוי' לו סימן שיוזק לו. אך אכתי יש רא' ויתר דרשאי להחמיר ואדם חשוב מחויב להחמיר, ראל"כ למה קללו רב נחמן לאותו האיש לומר רם תהא אחריתו, או לפירושינו למה יהי' זה מן השמים לסימן שרם תהא אחריתו, ומה פשע אותו האיש, הרי הוא הגיר רק האמת, והרי הוי לאפרושי מאיסורא, ולמה יענש לומר שרם תהא אחריתו, ובע"כ מוכח דבאמת להתענות ב' ימים הוי ספק סכנה, ואם אדם מרוצה להחמיר רשאי, וארם חשוב מחויב להחמיר על עצמו, ולכך שפיר

פשע זה מה שהגיד זה, דמן תדין כיון דהוי ספק סכנה וא"צ להתענות לא הוי לאפרושי מאיסורא, והי' לו לשתוק ולא להגיד, כדי שלא יצטרך רב נחמן להחמיר על עצמו לכנוס לסכנה, לכך שפיר קללו דם תהא אחריתו, וזה ראי' גדולה לפענ"ד. וכן הראו לי בדרכי משה הל' יוה"כ בס"י תרכ"ד שכתב דאין למחות ביד העושים ב' ימים, אף דתחלה כתב דהוי סכנה, מוכח נמי דרשאי להחמיר על עצמו, והנאני בעזה"י.

בדין יבמה שנישאת לשוק

מהגאון מוה"ר יצחק גריסהאבער אבד"ק פאקש זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. פאקש, יום א' ר"ח מרחשון תקנ"ד לפ"ק.

רב שלום ורב ברכות לראש ידידי כנפשי, הח' הרבני המופלא, חכם הכולל והשלם, ח"ו י"א כש"ת מו"ה מאיר ליב נר"ו, וכו"ל ש.

לא אוכל להתאפק מלהודיע דעתי בקצרה ע"ד השאלה הידוע אחרי בינותי בספרים, והדברים ארוכים רשומים בלכבי, ולא העליתם עדיין בכתב, ואם יעיין יריד נפשי נר"ו בכל המקומות ימצא בעה"י דברי בנוים על אדני האמת, ואציג לפניו בקיצור נמרץ, ואם יעיין ידידי נר"ו בחסונות אעתיק לו כל דברי. הנה ביבמה שנישאת במזיד לשוק ע"פ עד אחד, ואפי"פ שני עדים על פי בית דין, הדין פשוט מיבמות דף צ"ב שתצא מבעלה ולא מהני חליצה, וה"ה דלא מהני מת היבם, ודינה כדין אשה שהלך בעלה למדינת הים המבואר באה"ע סוף סי' י"ז, אך דרמ"א שם כתב בשם תשובת הרשב"א, היכי דהורה לה ב"ד במעות לא תצא, וראי' שלו ממיכל אשת דוד, אלא שהט"ז שם הניח דבריו בצ"ע בכמה קושיות, וכתב דלא דינא דסמכא הוא, ואף שלענ"ד יש ליישב כל קושיותיו להמעיין בגוף התשובה, וגם צ"ע אט"ז וב"ש, דדברי דשב"א מפורשים נמי בתוס' יבמות הנ"ל גבי בני צרת ערוה, מ"מ לבי מהסס אם בית דין חצוף ועמי הארץ כזה בכלל ב"ד יחשב לענין זה, ושמא דוקא מיכל דסמכה על ב"ד של שאול, דפליגי כמה תנאים בהא דמלוה ופרומה, וגבי בני צרת דפליגי ב"ש וב"ה, והתם לא ה"י טעות מפורסם ומפורש, כי גם החולקים לאו קטלא קניא נינהו, ויש להאשה על מי לסמוך, משא"כ הנהו בודים דטעו בדבר משנה ועשו בזדון לבם, וראי' לדבר מהוריות דף ר' דאם הורו ב"ד בדבר שצדוקין מודין בו זיל קרי ב' רב הוא, ובנ"ד נ"ל דצדוקין מודין בו, דנהי הא דבערות ליכא יבום נפקי ביבמות דף

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"א עמוד מ"ב. — תשובה זו הועתקה מכת"ק המונח אצל ידידנו הרבני החסיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנמוערפען. יצו ר' אתו את הברכה.

ג' ע"ב מג"ש דעלי, וצדוקין לא דרשי גזירה שוה, מ"מ הא מסיק ש"ס התם, הא דאיצטרך עלי, ותיפוק לי' דאין עשה דוחה ל"ת דכרת, ומסיק בך' ז' דסד"א דרשי משום דבר שיצא מן הכלל, או משום מה מצינו, ובדף ח' מסיק דעדות לא צריך קרא, וא"כ צדוקים דלא דרשי י"ג מדות, פשיטא לדידהו אחות אשתו אסורה לתתייבם, ואדרבה לדידהו דלא דרשי סמוכין, אפי' ל"ת גרידא אינה נדחית מפני עשה, וא"כ הנהו בריוני דלא ידעו ספר, זיל קרי בי' דב הוא, וליכא הוראת ב"ד. ועוד אפשר, בזמן הזה דנרפס תורה שבכ"פ ופסקי שו"ע, והאיסור מפורש, אין זה בכלל הוראה כלל, ואם אמרינן גבי ב' עדים שאמרו מת בעלך וגם היתדותו ב"ד ע"י עדים, רמ"מ הוי להו לאמתוני, כ"ש ראמדינן במעשה בורות כזה רהוה לה לשאול ב"ד רגמיר וסביר, ואף דיש לחלק בין הורו ב"ד רהוריות ובין נידון רידן, ואפשר אשה דנ"ד רסמכה אהוראת ב"ד, וסביר רהמה בהמות שאכלו בקיעות, אין להאשימה אפי' בהלכה בעלה למדינת הים, וכ"ש בנ"ד דאינו אלא משום דמחלפא באשה שהלך בעלה למדינת הים, מ"מ אילו ה' בנ"ד דין יבמה לשוק דאורייתא, לא מלאני לבי להקל במה שמפורש בש"ס לאסור, והייתי שואל פה חכמי הדור.

אך לפמ"ש ידירי הרבני נר"ו, שאחר מות בעלה ילדה ולד וחי איזה ימים, ומה דפשיטא לי' לידירי דנפקא מאיסור דאורייתא, מבעי' לי טובא וטובא. הן אמת אילו ילדה אחר מות בעלה ח' חרשים שלימים ואיזה ימים תוך חודש ט', יש לנו אילן גדול הרמב"ן לסמוך עליו כמ"ש ב"י בשם ריב"ש באה"ע סי' קנ"ו, אבל כיון רמשמעות מכתבו אינו כן ראשתהי הלידה כ"כ אחר מות בעלה, הדרין לחששא דאורייתא דהוה ספק נפל ותצא, ועוד ה' לחוש לפסק תוס' והרא"ש, וכן מסיק יש"ש, דהולד ממזר מדבריהם, ואף ראם הולד נשא מקהל ישראל, פשיטא רלא תצא, עכ"פ ה' לנו לחוש להפנוים ערין, ואי משום פסק הרמב"ם פ"א וטור ומחבר סי' קס"ח דאם יצא ולד חי לאויר עולם פטורה מחליצה ויבום מן התורה, בזה אכתי יש לפקפק טובא, רהא טעמייהו מפורש במגיר, כיון רהיכי דלא אפשר עבדינן כרבנן, א"כ ש"מ רליכא איסור יבמה לשוק דאורייתא, אבל ידירי זהו נוחא להרי"ף, רפסק בפיהק ומת נמי פליגי רבנן, וכן לרז"ה בשבת רף קל"ו דנהי בפיהק ומת דברי הכל מת הוא, מ"מ מת מחמת חולה נמי פליגי, א"כ אפשר בנידון רידן הוה מת מחמת חולה, (אך על זה קשה לסמוך, רמאן ישערי זה מה מקרי ראו בו חיות מועט, בפרט בעובדא בישא הדין רכבר עבר כמה שנים מי יכול להעיד על זה), אבל להרי"ף י"ל שפיר רבנ"ד מדאורייתא פטורה, אך הלא כל ראשונים ואחרונים חולקין בזה, וס"ל דבפיהק ומת ואפי' מחמת חולה ד"ה מת הוא, וכבר כתב ריב"ש הנ"ל דבפיהק ומת אפי' נתקדשה לכהן צריכה חליצה, וכן כתב יש"ש בפשיטות, א"כ הוה יבמה לשוק מדאורייתא, אך מ"מ יש לנו עכ"פ אילן גדול הרי"ף ז"ל עכ"פ בהא רלא תצא וכ"ש שהולד כשר.

ועוד נ"ל קולא אחת בזה עפ"י דקדוק ברברי הריב"ש הנ"ל, וז"ל, ועוד אפשר לומר דבנידון זה אפי' נתקדשה לכהן צריכה חליצה כו', עכ"ל. וקשה מאי

אפשר, הא להחולקים אהר"ף ופוסקים בפיהק ומת ר"ה מת הוא ודאי הדין רצריכה חליצה, ובסוף אותה תשובה היקל באמת גם מטעם זה רהחליצה אינה משום ספק גמור, רהא מכתן אינה צריכה חליצה, ולכאורה דבריו סותרין. גם צלע"ג הא דראשונים כתבו אהר"ף רהשמיט בפיהק ומת ר"ה מת הוא, דמשמע מינ' רבא פליג, ואמאי לא דייק בקצרה מלשון הרמב"ם פ"א מיבום וש"ע סי' קס"ד ראפי' מת בשעה שנולד (ואין לך פיהק ומת יותר מזה) פטורה מחליצה ויבום עכ"ל, ואי הוה ס"ל בפיהק ומת ר"ה מת הוא, הלא אף לרבנן ספק הוא, ולא שייך טעם המגיד אלא משום דס"ל דאף בפיהק ומת פליגי רבנן דולד מעליא הוא, ואין לומר דס"ל להרמב"ם כאביו דמעיקרא, אבל באכלו ארי ר"ה ח, רהא כתב שם בהדיא ראפי' באכלו ארי ספק הוא, ונ"ל רכל הפוסקים כתבו הא דקי"ל בפיהק ומת ר"ה מת הוא, פי' ספק מת, וכתב יש"ש ראי' לזה, מרקאמר הש"ס כי פליגי באכלו ארי, מר סבר מת הוא, ושם פי' ע"כ ספק, כמו כן נמי בפיהק ומת ר"ה מת הוא היינו ספק, ודומיא רהכי נ"ל רמפרש רמב"ם כמו רפי' מ"ס מת הוא, היינו מספיקא דרבנן, כמ"ש תוס' יבמות דף ל"ו ונדה דף מ"ד, ה"ה נמי ר"ה מת הוא היינו ספק דרבנן, אבל מדאורייתא ולד מעליא הוא, כמו דס"ל לש"ס מעיקרא לרבנן ראפי' ספק ליכא, ולכך ס"ל להרמב"ם ראפי' בפיהק ומת מן התורה שרי, ויובנו דברי ריב"ש, וגם יש ליישב בזה קושית לח"מ פ"ב מה' יבום, וגם תמיהת הרא"ש בגמ' רשבת קל"ו, וגם קושית הר"ן אהר"ף בשבת, ודו"ף בכל מילי כרמב"ם ס"ל, ואין הזמן מסכים עמדי קעת להאריך.

עכ"פ יצא לנו מזה רבנ"ר לרי"ף ורמב"ם ומחבר ליכא איסור ראורייטא ולא שייך בנ"ר רתצא. אך עריין עומר לנגדי כיון רכל הפוסקים ומפרשים ראשונים מורים דאף לרבנן עכ"פ בעינן נגמרו שערי וצפרניו, ראי לאו הכי אסור מדאורייתא, זולת נמוקי יוסף ביבמות דף ל"ו דס"ל בלא נגמרו שערי וצפרניו בספק בן ט' נמי פליגי, מ"מ ביבמות דף פ' חזר מזה, וא"כ בנ"ר דלא פירשה מבעלה ולא ירעינן בודאי שכלו חרשיו, ואף אם האשה תאמר, אינה נאמנת בזה, א"כ אקלא בעלמא לא נוכל לסמוך, וצרכינן אנו לקבל עדות בב"ד על ככה, ולדעתי קשה הרבר מאור שנמצא שני עדים כשרים לזה, כי אין מדרך אנשים להשגיח על רבר בעיין היטב שיכול להגיד עדותו אחר זמן רב, כיון דאותו ב"ד חצוף לא שמו עיניהם לירד לרינא, ומאה נשים כחד עד דמי, ונפלנו למחלוקת ישינה אי עד אחר נאמן ביבמה להתירה לזר, אך רכבר כתבו גדולי הפוסקים רבמקום עיגון ורחק יש לסמוך אהפוסקים דע"א נאמן, אבל כי דייקנן שפיר בנ"ר כ"ע מורי דאין ע"א נאמן, רהא דס"ל לפוסקים דע"א נאמן, ע"כ היינו מטעם דמילתא דעבירא לגלויא לא משקרא, ובנ"ר פשיטא דלאו עבירא לגלויא הוא, ועיין קושי' ראב"ר ויישוב רשב"א במגיד פ"ג מייבום, והכא לא שייך זה, רהא אשה רנ"ר כשנשאת לאו אער סמכה אלא אב"ר טועין, ומח"ט אין לומר נמי מ"ש ב"ש סי' קנ"ח רבזמן הזה דאין מייבמין ולא שייך מרחמי לי' או סני לי', ע"א נאמן, רהא לא סמכה בנ"ר אעדים.

אך עיין קושית לח"מ פ"ג, ותירוצו עריין צ"ע, רהא בש"ס משמע ראי נאמן עד אחר, רוקא משום רעבירא לגלויא נאמן, ומנ"ל לרמב"ם למסקנא ראפי' בלא עבירא לגלויא נאמן, ובל"ה לא יובנו דברי לח"מ. ולולי דמיסתפינא הייתי אומר בכוונת רשב"א בטעם רמב"ם, כמ"ש ב"ש סי' קנ"ו אהמור דפסק בהא כרמב"ם משום הדוב, וכוונת רשב"א, נהי דהי' לנו לחוש בדבר המצוי דלא ילדה, מ"מ נצטרף עכ"פ ריוקא זוטא דידה, ולפ"ז ה"ה לענין גמר שערי' וצפרניו י"ל רכ"ע זולת הרא"ש מורים דע"א נאמן, דרוב ולר קיימא יולדת, ומסתמא הי' לו שערי' וצפרניו. ולפ"ז ברור בעיני ריש לסמוך בנ"ד עכ"פ שלא תצא.

ועכשיו נדבר כיון דמרדורייא יוצאת מחזקת יבמה לשוק, דק מספק דרבנן היתה צריכה חליצה, אם צריכה קידושין שנית, כרקי"ל ביבמה לשוק שנתקדשה דצריכה קידושין שנית מספק, ולכאורה י"ל כיון דבנ"ד אילו נתקדשה לכהן לא היתה צריכה חליצה, וע"כ היתה מותרת לבעלה בקידושין הראשונים, רמה לי קידושין שניים או ראשונים כיון דאין לה חליצה, א"כ בנ"ד רהיבם הי' שוטא ולא בר חליצה הוא, (כי כמדומה לי באותו זמן לא הי' עוד יבם אחר זולת השוטא, ונא להוריעני גם את זה), אף בשעה שהי' השוטא הלז חי היתה מותרת לבעלה בלא חליצה, דהיכי דלא אפשר אלא להוציאה מבעלה עבדינן כרבנן, וכמ"ש פוסקים דאף נתקדשה לישראל ואין היבם במדינה, שריא לבעלה בלא חליצה, אבל זה אינו, דהרי פסק הרמב"ם מת הכהן או גירשה צריכה חליצה, א"כ י"ל ה"ה דאז צריכה קידושין שנית, וכ"כ בנ"ד השתא דמת השוטא מתקנינן בקידושין שנית מה דאפשר. ועי"ל דאין צריכה קידושין משום דהוי ספק ספיקא, ספק שמא הי' ולר קיימא, ואת"ל דהוה נפל, שמא קידושין תופסין ביבמה, וס"ס זה א"צ להתהפך, אבל הלא קיי"ל ספק חסרון ידיעה לא מצרפינן לספק ספיקא, וכ"ש לפוסקים דספק בשאר ספיקות לא מצרפינן, ועוד, כל היכא ראיכא לברורי לא סמכינן אס"ס, אבל כיון דבאמת לא הוזכר לא בש"ס ולא בפוסקים ברין זה דצריכה קידושין באשת ישראל אחר החליצה, משמע פשוט כיון דמן התורה איננה זקוקה רק מספיקא דרבנן, א"כ ודאי תפסי בה קידושין ראשונים, ולא תקנו רבנן קידושין שניים בזה, ואדרבה לדעתי בנ"ד רישנו בנים, יש לחוש להוצאת לעז על בני' אם נתקן לה קידושין מחדש, וכבר כתבו תוס' שבת רהא דאינו חולצת באשת כהן, הוא רק משום לעז דבנים, ואפשר ליישב בזה הא דנקיט רבינא עמדה ונתקדשה, ולא קתני ונשאת, דאפשר רוקא בנתקדשה דליכא עריין בנים צריכה חליצה, אבל בנשאת, משום לעז בנים מיבמה לשוק אף נתקדשה לישראל א"צ חליצה.

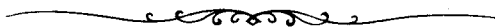
היוצא מהנ"ל, אם אפשר לגבות שני עדים כשרים בב"ד שהי' בולד דנ"ד גמר שערי' וצפרניו, מה טוב ומה נעים, ואז לדעתי היתירה פשוט, וא"צ אפי' קידושין אחרים. וגם אם אי אפשר לגבות עדות אלא מעד אחד ואפי' אשה או קרוב חוץ מהאשה עצמה, יכולה לסמוך עלי' ולהיות עם בעלה כבראשונה, ולסמוך על קידושין ראשונים, אף שאינני סומך על סברתי ביישוב כוונת רשב"א

כרמב"ם, עכ"פ אסמוך ארברי רמב"ם וגדולי פוסקים שהסכימו אתו, יחי' מאיזה מעם שיהי', וניתן לו בן דומה לגמר שערות וצפרניו. אבל אם לא יונכה עדותו בב"ד דגמיר וסביר על ככה עכ"פ מער אחר, ידי אל תהא בה להתירה לבעלה אפי' ע"י קידושין שנית, ומי שלבו שלם ברבר יורה לה.

ועתה נא מירידי הרבני הק' נר"ו לעיין ברברי וימצא נחת, ואני את נפשי הצלתי ומה שמוטל עלי עשיתי, ואם ח"ו לא ימצא ער אחד שיברר דבריו, אם רצון כבודו שאשאל פה חכם אחר, הנני מוכן לקיים דבריו, ועל תשובתו הרמה אצפה בשורש המעשה, אם הי' אותו פעם עוד יבם זולת השוטה, וכמה זמן אחר מות בעלה ילדה, ובאשר שהאיד פני המזרח הוצרכתי לקצר.
כ"ד נפש אהובו ואיש בריתו,

יצחק איצק גריסהאבר מקראקא

לכל בני הקהלה יחיו ימחול עכ"ה לפרוס בשלום, וביחוד בשלום הק' יירידי כ"ה רפאל ליב והק' כ"ה שמעון וכ"ה וואלף, דמצוה בשונא כרי לכוף יצרו.

אבל כבר

על פטירת הרב הגאון החסיד המפורסם וכו'

מוה"ר ישכר בער דאכנער ז"ל

אבר"ק באניע

אבד חסיד מן הארץ, אוי מי יתן לנו תמורתו

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

מכתב מהגאון בעל כתב סופר זצ"ל¹ אבר"ק פרעשבורג

בעזה"י. פורעד א' כ"ב תמוז תרמ"ו לפ"ק.

שלו' לך ידידי הכב' המופל' השנון יראת ד' אוצרו מוכתר בנימוסין
מושלם במדות טובות רמות ונשנכות כ"ש ה' אהרן לעמבערגר נ"י.

אחד"ש מרחוק. מוכרח אני להעמים עליך משא העמוסה עליך תמיד,
מלאכת כתבי תעודה צייגנים לבני ישיבה יחי', לשון חכם כמותך מרפא שבורי
לב, יהי' נועם ד' עליך ומעשה ידי אצבעותיך יכוונו תמיד, נותן התורה ית"ש
יזכור לך לטובה ישלם פעלך ותחי משכורתך שלימה תשבע שובע שמחות נצח.
ועל עתה באתי, בזו רגע קבלתי על כי דואר מכתב מתלמידי הוותיק יקר
בעיני הכב' החרוץ ה' משה סאנשוב שי', הרשות דוחקים אותו וצריך הוא לאותו
דבר לראבינאטס צייגנים כאשר פא"פ יגיד לך, תמחול לכתוב לו . . . והוא ראוי
לצייגנים טוב מן המובחרים, ובלבד שלא יהי' פערמליכע התרה, וא"צ לפרט
ביותר לכמותך. והנני ד"ש ושלו' אחיך י"נ הרבני הצדיק הקצין מהר"ש נ"י ולכל
משפחתם הרמה, ושלו' אחיך התורני הקצין מו"ה הרץ נ"י.

חותם בכרכה משולשת האמורה מפי אהרן,

הק' אברהם שמואל בנימין בהג' מהרמ"ס זצ"ל

אתמול קבלתי מכתב מהתורני הקצין המופלג חכם [וסופר] מו"ה חיים
ברילל שי' וכתב לי שמקבץ על יד עבוד .. חולאים שי' ועושה קיבוץ וריבץ עבוד
חכרת נדבת . . . באשר הוא שם, גם אתם אל תמנעו כל האפשרות להשגיח
בעינא פקחא על אלה צאן קדשים, ישגיח ד' עליכם לטובה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' י' עמוד כ"ב. — מכתב זה קבלנו מאת
גכדו האברך היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה עקיבא לודמיר נ"י. טוב עין הוא יבורך.
(מחמת שהמכתב קרוע באיזה מקומות, חסרים איזה תיבות).

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון בעל שבט סופר זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק פרעשבורג

בעזה"י שיל"ת. פה פ"ב אור ליום ב'.

שלום וכ"ט לכבוד ידידי הרב הג' המאוה"ג חו"ב ערוגת הבושם גן
הרסים מוכתר במעלות ומדעות בעל פיפיות עדני העצני המפואר
כש"ת מו"ה שלום קוטנער אב"ד רק"ק א"ש⁽²⁾.

אחרש"ה. מכתבו קבלתי ע"ג, ובאמת צדקו כל דרכיו, וגם בעיני, הרע מאוד
דברים כאלו, שמגביהים ומתפארים עם החדשים, ולא הזכירו כלל מכל הכבוד
שנעשה לדורי הג' ז"ל⁽³⁾ פה, ואשר הי' ראוי ליתן תורה ג"כ לבני חברא קדישא
כי כבוד גדול עשו לו וכל החניות היו סגורים ואלפים היו בחלוות המת, וגם
בפעסטער צייטונג הי' באדיכט מוויען, וג"כ שזה וזה מאותו פארשטארט הי' שם,
ולא נזכר כלום, וגם אני שמעתי פלאות מההספר שעשה מעכ"ת על דורי ז"ל⁽⁴⁾,
בכל זאת לא אמרו לו תורה, מכל זה ניכר וגראה שנוטים ומחנפים לרשעים,
ובאלה מיד הכרתי מה שבמחשבות כמה מאנשים אלו אשר כעת ראש מרבדים
בשיפשוהל, כי רוצים דאקטאר מאשכנז, בפרט עכשיו יהי' אמתלא בפיחם
שצדיכים לשאול ג"כ הפארשטאנדר לפי חק החדש, (חסר כאן כמה שורות), ...
שיעמוד הוא ואחוזות מרעהו בכל תוקף ועוז מה שנכתב בפראטאקאל שיבקשו
איש שישא היתומה ויהי' ראוי למלאות מקום דורי ז"ל⁽⁵⁾, אבל הרב ש"ב
רמט"ד⁽⁶⁾ כתב לי כי כבר יש על זה הרבה צועקים, וגם מהידאים, ואני מפני
מיחוש שלי בגרוננו לא יכולתי לילך לוויען בשבוע העברה, כי קשה עלי מאוד
מלטול הדרך, והאוויר ברוע עתים הללו, ואם ילך מעכ"ת ידידי נ"י לוויען בוראי
יתאמץ עצמו לגמול חיים ועם המתים כאשר עשה עד כה, וה' ישכיל ויצליח כל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ט עמוד כ'. — מכתב זה קבלנו מאת ידידנו
האברך חיקר החשוב והנכבד מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפער נ"י. טוב עין הוא
יבורר. (המכתב קרוע, וחסרים בו כמה שורות).

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קכ"ד עמוד נ"ג.

(3) הוא הגאון מוה"ר זלמן שפיטצער אבד"ק שיפשוהל בעיר וויען זצ"ל שנפטר
ביום ב' דחנוכה שנת תרנ"ד לפ"ק, והובל למחרתו לקבורה בעיר פרעשבורג. (כתבנו
אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' י' עמוד י"א).

(4) דברי ההסדר נדפס בספר בשם מספר תמרורים (פאקש תרנ"ד).

(5) הגאון מוה"ר יוסף דוב הכהן זצ"ל נשא לאשה את בתו של הגאון מוה"ר זלמן
שפיצער זצ"ל ומילא מקומו כאבד"ק שיפשוהל בוויען. כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס
ע"ב עמוד נ"ז.

(6) הוא הגאון מוה"ר שמואל עהרנפעלד אבד"ק מאטערסדארף זצ"ל בעמח"ס חתן

דרכיו להרים קרן התורה וה' ישלם פעלו ומשכורתו שלמה וה' יהי' עמו, וח"ו שיעלה ביד החדשים לקבל דאקטאר, כי זה יהי' הירוס לכמה דברים כמוכן, ויעמוד בכל תוקף ללחום נגד זה, ולכמה דברים הי' נחוץ שאלך לוועון, אבל לא אוכל עוד לקבוע העת והזמן.

והנני ידידו ואוהבו הנאמן הרש"ת בחיבה יתירה, מוקירו,

הק' שמחה בונם כהנ' מהראשב"ס זצ"ל

מכתב

מהגאון מוה"ר יצחק ליב סופר מדראהביטש זצ"ל

שיל"ת. דראהביטש יום שנכפל בו כי טוב לסדר ונשאו אתך במשא העם תרנ"א לפ"ק.

ברכות שמים, ער בלי דים, יעלה על ראש הני תרי גברא יקרא צנתרי דרהבא, ה"ה הרבנים המופלגים, מסולאים בפז ומעולפת ספירים, כוזהר הרקיע מזהירים, ומצדיקים רבים ככוכבים, שמש נודע בשער בת רבים, לשם ולתהלה ולתפארת, כש"ת מו"ה אברהם משה די לימא נ"י ואתו בדומה לו כש"ת מו"ה ראובן ראפ"י פקודי ואמרכלי עה"ק תובכ"א איתן מושבם בעיר המהולל ק"ק אמשטערדאם יע"א.

נתכבדתי עם נועם יקרת מכתבכם מיום ד' סיון, אמרות טהורות שבעתים מזוקקות אשר בטובכם שלחתם אלי על ידי ציר נאמן לשולחיו, ובו השפעתם שפעת ברכתכם ברכת מז"ט מקרב לב בוער באש האהבה וחיבת הקודש לעה"ק, אלקים יכוננם עליון. והנה נעניתי ראשי לקבל ברכתכם עלי תבוא, ותשואת חן חן למעלת כבודכם כי הקדמתם נעשה לנשמע מצד אחר ולא ממני, וכבודכם יהי' מחול כי לא בי האשם, ואך לא מהקלות בכבודכם מנעתי את עמי מלהוריעכם כזאת וכזאת, והנה האמת אניד ולא אכחד, כי לולא המצוה כי רבה, כי אז לא

1) נולד ביום כ"ד לחודש אלול שנת תר"ח לפ"ק לאביו הגאון בעל כתב סופר זצ"ל. בשנת תרנ"א לפ"ק נתמנה לנשיא ואמרכל של צדקת תושבי אה"ק יוצאי מדינת גאליציע. נרפס ממנו ספר סופר מהיר על סוגיות הש"ס. נפטר ביום י"ג לחודש תמוז שנת תרס"ב לפ"ק. — מכתב זה הגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המשובח והמפואר מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

העמסתי על שכמי משא עבודת הקודש בכתף אשא, ולמוד אני כן מבית אבא מאוה"ג בעל שו"ת כתב סופר ז"ל ולמעלה בקודש זקיני החתם סופר זי"ע, ואעשה כן גם אני להשתדל בכל מאמצי כחי להרים קרן הצרקה הזו אשר אלי נשואות עיני יושבי אדמת הקודש מתוך העוני והלחץ זו הדרך. ואליכם אישים יקירי הערך אקרא, כאשר החילותם להראות לי חסרכם ושונכם בהעריך מכתבכם היקר אלי, כן תעמוד לימין צדקי לתמכני בענין הנשגב כאשר הסכן הסכנתם לעשות עד כה, ושכרכם יהי כפול מן השמים. ואורות החשבון אשר יש תחת יד מעלתכם עם איזה סך כסף הנשאר, הלא אם תאכו בטובכם אישים עיני עלי לטובה למען רעת כל הענין עד היסוד בה.

והנני ידירכם דו"ש מוקירכם ומכבדכם כערככם הרם ונשא, מצפה לישועת ה' ולגאולת עולם על ראשינו,

הק' יצחק ליב סופר
בה"ג מהראשכ"ס זצ"ל

בענין שריפת קדשים

מהרב הגאון מוה"ר אלקנה זאבערמאן אבד"ק יארדינאו ז"ל⁽¹⁾

ב"ה.

שוכמ"ס לכבוד ידידי הרב הגאון המובהק כש"ת משה בנימין
מאמאשוב שליט"א רב בכיהכ"ג בית ישראל בכראנוויל.

אחדשה"ט באהבה כמשפט. ראשית באתי בזה לברך את כ"ג בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחים טובים וכו'.
(א) ואגב אכתוב מה שהערותי בעת עיוני בספרו היקר, בסימן ט"ז הביא כ"ג קושיא בשם ספר ברוך טעם, אהא דמבואר במשנה דתמורה (דף ל"ד) דאם רצה להחמיר לשרוף את הנקברים רשאי, הרי במשנה קחשיב ג"כ בשר בחלב בין הנקברים, והאיך יוכל לשרוף בב"ח, הא בעת השריפה הרי הוא מבשל, ועובר על בישול בב"ח, עכ"ק. ותי' כ"ג, דלפי דעתו שריפה לא הוי דרך בישול, כי הוא אינו מבשל, רק מכלה הדבר, עכ"ד. ושוב מצא כ"ג כן בספר ברוך טעם⁽²⁾. ולפלא לי שלא העיר כ"ג, מהא דאיתא בירושלמי פ"ב דשבת גבי הקטרת אימורים דכיון שרוצה בעיכולם כמבשל דמי, והספר ברוך טעם אינו תח"י לראות אם העיר בזה. — אמנם לפי הנראה דהש"ס פליג בזה על הירושלמי, וכמו שכתבו שם

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד י"ד. — תשובה זו נמסרה לנו מאת בנו ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה הרב משה זאבערמאן נ"י. זכות המצוה יגן בעדו בזה ובכא.

(2) עיין בספר ברוך טעם שער הואיל ומתוך ריג ג' (ד"ה ולכאורה).

המפורשים בזה, וגם בגליון הש"ס להגאון רעק"א ז"ל ביבמות ל"ג ע"ב, העיר מש"ס, דנראה דפליג בזה על הירושלמי.

(ב) אמנם בעיקר קושית הברוך טעם נלענ"ד לישב, לפי מה דמבואר בכסף משנה בפ"א מהלכות טומאת מת, שהקשה דאמאי לוקין על אכילת בב"ח, הא אין עונשין מה"ד, ותיירץ דלא אסרה תורה לבשל בב"ח אלא כדי שלא יבא לאכול עכ"ל, עי"ש. ומבואר מזה דבר חדש, דס"ל להכ"מ דכל ענין בישול בב"ח דאסרה תורה הוא משום סייג לכל יבא לידי אכילה, דגם באיסורי תורה מצינו דהתורה עשתה סייג, כמו שאי' באדר"נ פרק י"ב דלא תקרבו לגלות ערוה היא סייג שעשתה תורה לדבריו משום ביאה עי"ש, ובר"ן ריש פסחים דכל יראה היא סייג שלא יבא לאוכלו, ובמד"ר נשא איתא דהתורה עשתה סייג לדבריה מהא דכתיב בגזיר לא יאכל ענבים, והיא סייג ליון יעי"ש, ועיין בפמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח ח"ב אות י"ז. וא"כ לפי המבואר בש"ס פסחים י"א, דבשעת ביעור חמץ ליכא חשש דילמא אתי למיכל, משום שהוא עצמו מחזור לשורפו מיכל קאכיל מיני עי"ש, א"כ הכ"נ בעת שעוסק לשרוף הבב"ח מחמת שהוא זוכר אז דהמצוה לשרוף בב"ח דאסור בהנאה, ליכא חשש דילמא אתי למיכל בב"ח, ושוב ליכא איסור בישול, וא"ש ע"ד הפילפול.

(ג) שם באותו סימן הביא כ"ג קושיא בשם חכ"א שהקשה על המשנה דפסחים פ"ג, העצמות והגירין והגות ישרפו בט"ז חל להיות בשבת ישרפו ביו"ז, והנמרא שם מקשה דנית עשה ונידחי ל"ת. והקשה דאיוז לאו איכא בשריפת עצמות, הא הקרבן פסח צלי הוא, ואין בישול אחר בישול, עכ"ק. וכ"ג כתב בפשיטות לישב, דהאיסור הוא משום הבערה ביו"ט ולא משום איסור בישול, עכת"ד כ"ג. ובאמת מבואר כן בתי"ט שם במשנה, שכתב לישב דנקט בשבת דכ"ש היא מיו"ט, ותיירץ דמתני' ס"ל דהבערה ללאו יצאה עי"ש, ומבואר דס"ל להתי"ט דהאיסור הוא משום הבערה ולא מטעם בישול, וכדברי כ"ג.

(ד) ועפי"ר התוי"ט הנ"ל נלענ"ד לישב קושית העולם, על הא דמציון הש"ס בפסחים שם על חל ששה עשר להיות בשבת דנית עשה ונידחי לל"ת, דאמאי לא פריך מיר על הא דישרפו בט"ז ולא בט"ו מפני שהוא יו"ט, ואמאי ניתי עשה ונידחי לל"ת, והוא דקדוק עצום. דבאמת קשה לי, לפי המבואר בהרמב"ם פי"ב מהלכות שבת, דהבערה חייב בכ"ש עי"ש, ומצות שריפה הרי אינו מקיים עד שישרוף כזית, וכ"כ במנ"ח מ"ע קמ"ג, וא"כ היכי מקשי הש"ס דנימא ערל"ת, הרי לא הוי בעידנא כנודע שימת התוס' בגימין מ"א, דבהאי גוונא לא הוי בעידנא, (דלא כרנב"ר בר"ן ב"מ ל"א), דעל ההבערה חייב בכ"ש, אמנם המ"ע דשריפה הרי אינו מקיים עד שישרוף כזית. אמנם מאז ראיתי להגאון בעמ"ח שואל ומשיב שכתב לחדש, רזה שכתב הרמב"ם דהבערה חייב בכ"ש הוא משום דומיא דמשכן דהיתה מלאכה חשובה אפילו בכ"ש, וא"כ זהו דוקא למ"ד לחלק יצאה, דהוי אב מלאכה והוי במשכן, אבל למ"ד הבערה ללאו יצאה, בוודאי לא מחויב רק בכזית ככל שיעורים דבתורה הוי בכזית, עכת"ד. ואחרי עלות כל זה,

מיושב היטיב, דמציון הש"ס על חל ט"ז להיות בשבת, דאינו מבואר דהמשנה אתיא למ"ד ללאו יצאה וכדברי התו"ם, ושוב שיעור הבערה הוי בכזית, ושוב הוי בעידנא, ושפיר מקשה וניתי עשה ונרחי ל"ת, וא"ש בסו"ד.

(ה) ואנב דאסיקנא בהאי ענינא, אכתוב מה דשמעתי מפה מורי הגאון מהר"ם אראק זצ"ל דבר יקר ליישב קושית התוס' בשבת כ"ה ובביצה ח', דבביצה משמע דרבא אית ליה דיו"ט עשה ול"ת, דמקשי הש"ס סו"ס ו"ט עשה ול"ת, ודחיק רבא לשנויי, ובשבת משני רב אשי אמאי דמקשי הש"ס דאמאי לא שורפין תרומה טמאה ביו"ט, וניתי עשה ונרחי לל"ת, ומשני רב אשי דיו"ט עשה ול"ת, ורבא משני שנויי אחרנא, ומבואר דרבא לא רצה לתרץ כרב אשי ול"ל דיו"ט עשה ול"ת, ע"כ קושית התוס'. ותירץ מורי הגז"ל, דהפמ"ג בהפתיחה כוללת הקשה רהרי שבתון כתיב בתורה בר"ה ובסוכות, אבל בפסח ובשבועות לא כתיב כלל שבתון, ומנא ירעינן בהם, ורצ"ל שם דמכח היקשא דהוקשו כל המועדים זה לזה, רכתיב אלה מועדי ה' והואיל ובר"ה ובסוכות כתיב שבתון, ילפינן מזה עשה לפסח ולשבועות ג"כ, יעשה"ה. ובאמת שבש"ס שבועות (י' ע"א) מבואר, דר"מ ס"ל דהוקשו מועדים זה לזה, אבל ר"י ור"ש חלקו עליו בזה, ומבואר דזה אינו אליבא דכו"ע עי"ש. וע"כ נראה דבזה באמת פליגי רבא ורב אשי, דלכאורה האין נימא דרבא לית לי' דיו"ט עשה ול"ת, הרי כתיב שבתון, (אמנם רבא ס"ל דרק היכי דכתיב שבתון, דהיינו בר"ה ובסוכות, אז הוי עשה ול"ת, אבל היכי דלא כתיב, דהיינו בפסח ושבועות, לא הוי רק ל"ת גרידא), ור"א ס"ל כתיב הפמ"ג דהוקשו המועדים, וילפינן היכי דלא כתיב מהיכי דכתיב, וע"כ בש"ס דשבת דמבואר במשנה דאין שורפין תרומה ביו"ט, וסתמא קתני במשנה, דהיינו אפילו בי"ט דלא כתיב שבתון, וע"כ לא יכול רבא לשנויי משום דהוי עשה ול"ת, דאמאי אין שורפין ביו"ט דלא כתיב, דלא הויא באמת רק ל"ת גרידא, אבל בש"ס דביצה דמבואר דיחפור בדקד ויכסה וג"כ סתמא קתני דבכל יו"ט מכסין ואפילו באותן דכתיב שבתון, וא"כ בהני שפיר מקשה הש"ס רהוי עשה ול"ת לכו"ע אפילו לרבא. וע"כ ברש"י כתב שם בד"ה עשה ולא תעשה היא, „דכתיב ביום הראשון שבתון דמשמשע שבות" עכ"ל, ואמאי לא פירש רש"י כן במס' שבת רקדים, ולפי כל הגז"ל א"ש, דרש"י בא לתרץ קושית התוס', דהרי רבא לית לי' דיו"ט עול"ת הוא, וע"כ כתב דרש"י דכתיב וכו' כנ"ל, והיינו היכי דכתיב הרי רבא מודה, אבל במס' שבת דקאי אליבא דר"א דס"ל דבכל המועדים הוי עשה ול"ת אפילו היכי דלא כתיב, וע"כ לא יכול לציין דכתיב, וז"ב ואמת בדברי רש"י.

ומיושב נמי קושית הרשב"א מש"ס רר"ה דף ל"א, דמתרץ הש"ס על המשנה דלא עולין באילן בר"ה, דמקשי הש"ס, וניתי עשה ונרחי ל"ת, ומתרץ דיו"ט עול"ת רמה יענה רבא למשנה זו דליכא תירוצא אחר, ולפי הגז"ל, בר"ה רכתיב שבתון, באמת דבא מודה דהוי עשה ול"ת, ולא פליגי רק היכי דלא כתיב, דל"ל הקישא, עכ"ד מורי ודפח"ח.

בענין ברירה,

ובדין ס"ת שנמצא בו ג' אותיות שנפסקו

מהרב הגאון מוה"ר ראובן חיים קליין אבד"ק סנינא הי"ד⁽¹⁾

ב"ה. א' תולדות תפר"ח לפ"ק פה סנינא יע"א.

רב שלום וברכה, ברבויי והמשכח, לכבוד אהובי גיסי ידידי הרב הגאון החסיד המרומם חריף ובקי טובא, קולע אל השערה, המפורסם לשם ולתהלה, חכם ועניו כש"ת מו"ה ישראל אברהם אלטר לאנדא שליט"א האב"ד ור"מ דק"ק עדעלין יצ"ו⁽²⁾.

אחרש"ה מאהבה. מכתבך בד"ת על ארבע לוחות הם כתובים, בחדירות ובקיאיות אחרים, על נכון השגתי זה ג' שבועות העל"ט, אולם לא נפגיתי עד כה להשיבך בתשובה מאהבה ולשום עיני בדרכיך הנעימים בעיון הראוי. ועתה עברתי בין בתרי אמריך ומצאתי בו טעם זקנים נאים ומתוקנים גותן טעם לשבח, עכ"ו מצאתי לעודר באוזה מקומן של שבחים, כפי העולה על דעתי כדרכן של תורה זה בונה וזה סותר באמרים נכוחים, ובמאי דסיימת אפתח, וזה החלי בעזרת ד' צורי וגואלי.

כתבת לתרץ דברי הרמב"ם בפ"ד מאיסורי מזבח דאחין שחלקו אחד נטל ט' וכלב והב' נטל עשרה טלאים, דכנגד הכלב אסורים כל העשרה שנטל היכא דטפי דמי הכלב מחד מעשרה, ע"כ. ותמהו עליו רהא לדידן לית לן ברירה אף דלא טפי אסור [עי' בכורות דף ג"ו ע"א]. ואמרת לתרץ דבאמת מה"ת בטיל זה הטלה שהוא נגד הכלב בשאר הט', אלא מדרכנן לא בטיל מצד שהוא ברי', ובדרכנן אמרינן יש ברירה, עכ"ד. וכדומה אשר במרחץ שאמרת לי זה הענין, השבתי לך אשר כבר כתובת בס' שער המלך. [ומחמת כי אין הס' שעה"מ במחיצתך, אעתיק לך דברי שעה"מ בפ"ג מהל' גירושין, כתב בשם המבי"ט בס' קרית ספר וז"ל,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ו עמוד י"ח. תשובה זו הגיעה אלינו מגנזי יידינו הרבני החסיד הנזיר הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטשערדער נ"י מאנטווערפן. יצו ר' אתו את הברכה.

(2) נולד בשנת תרמ"ה בערך לאביו הגאון מוה"ר שלום לאנדא דומ"ץ דק"ק וואלאווע יצ"ל. למד בישיבת הגאון מוה"ר יהודה גרינוואלד אבד"ק סאטמאר יצ"ל. בשנת תרס"ג בערך נשא אשה בתו של הגה"צ מוה"ר ישעי' שטיינער מקערעסטיר יצ"ל. אחד נישואיו נתמנה לר"מ בק"ק קערעסטיר, ובשנת תרפ"א לפ"ק נבחר לאבד"ק עדעלין. נרפס ממנו ספר שו"ת בית ישראל, ספר בית ישראל על כמה מסכתות הש"ס, ספר חירושי מהריא"א עמ"ס נדרים, ספר חתן ישעי' עה"ת, וספר פרקא מהריא"א על פרקי אבות. נפטר ביום י"ב לחורש שבט שנת תש"ב לפ"ק ומנ"כ בעיר עדעלין. תשובה הנוכחית היא מענה על מה שנרפס בספרו שו"ת בית ישראל חלק יו"ד סי' ס' וס"א, יעו"ש בארוכה.

נראה דמראורייתא כלהו טלאים מותרים, דהטלה שנגר הכלב מתערב ובטיל, אלא מדרבנן לא בטל רבעלי חיים חשיבוי, ובררבנן יש ברירה, עכ"ל, וכוונת בזה לרברי המבי"ט].

ומה שכתבת לרחות זה התי' מחמת רהפני" פ"ג רמס' גישין מסביר דברי הרמב"ם דסובר בראורייתא אין ברירה ובררבנן יש ברירה מטעם דברירה הוה ספק, מש"ה בראורייתא ספיקא לחומרא ובררבנן ספיקא להקל. ולפ"ו בנר"ד דהוה ררבנן רק מכח התערובות, א"כ הוה העיקר בראורייתא ונתגלגל לדרבנן, ומכח דהוה בעלי חיים נשאר דינו דרבנן, ודעת הפוסקים בש"ך סי' ק"י דכהאי גוונא דהספק ע"י גלגול לא אמרינן ספק דרבנן להקל ע"ש, עכ"ר. ולפע"ד אין דחוי בבעלי חיים וחוזר ונראה, דהנה שם בהש"ך סי' ק"י ס"ק י"ט דכתב דספיקא דרבנן ע"י גלגול לא מהני כגון ספק טריפה שנתערב ברוב אעפ"י שלא נודע הספק, ע"כ אחר שנתערב, אעפ"י שמן התורה בטיל ברוב, רק שחז"ל אמרו כי דבר חשוב אינו בטיל, אפ"ה כיון שהספק הוא באיסור תורה, אסור, ע"ש. ולפענ"ד בנר"ד דמעולם לא ה' רק איסור דרבנן יען דהאיסור נולד רק בשעה שלקח אחד מהאחים את הכלב לחלקו, ובשעה זו כבר ה' מעורבים, ולא ה' רק איסור דרבנן, וממילא אח"כ שהפריש טלה א' לחוץ להיות נגד הכלב, אמרינן שפיר דרבנן יש ברירה, ודוקא בספק טריפה שנתערב אף שלא נודע לנו עד אחר שנתערב, עכ"ז החתיכת בשר ספק טריפה ה' בעולם קודם שנתערב, רק שלא נודע לנו שהוא ספק טריפה עד שנתערב שנעשה דרבנן, מש"ה אמרינן כיון דעכ"פ עיקר הספק הוא על ראורייתא, אף דלא נודע הספק עד שנעשה דרבנן, כיון דספק טריפה ה' בעולם קודם שנעשה דרבנן, הוה עיקר הספק בראורייתא, כיון שאם ה' נודע לנו מקודם היינו מסתפקים אז על איסור ראורייתא, משא"כ בנר"ד בשעה שנולד הספק איסור בעולם הוא תיכף דרבנן, שבשעה שלקח זה הכלב לא נודע לנו איזה טלה הוא נגד הכלב והוא בתערובות, ומראורייתא בטיל, ולא ה' בזה שום זכר בעולם מענין איסור תורה, ממילא אח"כ שלקחו א' נגד הכלב, אמרינן ברירה בדרבנן, יען דבספק ע"י גלגול כזה מעולם לא ה' ספק בראורייתא, כי התערובות נעשה קודם שנעשה איזה קצת איסור, ובשעה שנולד הספק איסור כבר ה' דרבנן, בודאי נחשב רק לספק דרבנן לפע"ד. אח"כ מצאתי בדרכי תשובה סי' ק"י ס"ק שי"א בשם שו"ת בית ישראל דהיא ראי אפשר להיות נודע הספק עד אחר שנתערב, לכ"ע אמרינן סד"ר לקולא אף שמצד אחר בא לו שהוא דרבנן, ע"ש, כש"כ בנר"ד כי התערובות הוא עוד קודם שנולד לנו האיסור בעולם, ובשעה שנולד האיסור בעולם כבר הוא דרבנן בודאי הוה רק כמו שאר איסור דרבנן, ואמרינן יש ברירה, וא"ש דברי המבי"ט הנ"ל, כנלע"ד.

והנה בענין אשר כתבת לתרץ הרמב"ם פ"ב דשקלים דפסק שהיו שופרות לקיני חובה. וקשה הלא לר"י דסובר בפ"ו דמס' שקלים ובמס' יומא (דף נ"ד ע"ב) דלא ה' קיני חובה מחמת חשש שימות אחד לפנינו ויהי' תערובות מדמי חטאת שמתו בעלי' דהללמ"מ דלמיתה אזלא, ולא יהי' לזה המעות תקנה במאי שיפריש

ד' זוזי וישליך לים המלח, כי ר"י סובר אין ברירה, ע"ש, וא"כ הרמב"ם סובר בדאורייתא אין ברירה, למה פסק דה"י שופרות לקיני חובה, ע"כ קושית המפורשים. ואמרת לתרץ להפנ"י הנ"ל דהרמב"ם ספיקו מספקא ל"י בהא ברירה, מש"ה בדאורייתא סובר אין ברירה לחומרא, והפמ"ג בפתיחה לה' מריפות כתב דהרמב"ם סובר דספק דהללמ"מ ספיקו להקל, ע"ש. וחטאת שמתו בעלי' דתמות, הוא מהללמ"מ, דכן הוא במשנה תמורה פ"ד ובמס' מעילה פ"ג וברמב"ם בחל' פסח"מ פ"ד הל' א', ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעלי' ימותו, ודברים אילו כולם מפי משה נשמעו, ע"כ. ולפ"ז א"ש הרמב"ם לשיטתו, להפמ"ג הנ"ל דהללמ"מ ספיקא להקל, מש"ה סובר שפיר דה"י שופרות לקיני חובה, ואף שנזדמן שימות אחד, ודאי נשדי במיא ד' זוזי ואמרין ריש ברירה בהללמ"מ. משא"כ ר"י סובר אין ברירה אפי' בדרבנן, כדתני או בעירובין אליבא דר"י, א"כ סובר ראין ברירה הוה ודאי אפי' בדרבנן, כש"כ בהללמ"מ, א"כ ליכא תקנה כשימות אחד, לשדות ר' זוזי במיא, ראין ברירה, מש"ה לא ה"י קיני חובה לר"י, עכ"ד.

ולענ"ד צ"ע בזה, דהנה בש"ס ביצה ל"ח דרב אושיעא סובר דלא משהר הפתחים אלא מכאן ולהבא, ומפרש הגמ' שם ר"א סובר בדאורייתא אין ברירה וברבנן יש ברירה. והפנ"י בפ"ג דגיטין ושם בביצה במקומה מסביר גם דברי ר"א, רמש"ה סובר בדאורייתא אין ברירה דספיקו מספקא ל"י כו', כמו שמסביר דברי הרמב"ם כן מסביר דברי ר"א, ע"ש. וע"י ברש"י שם שכתב, בדאורייתא אין ברירה, וטומאת פתחים אשר הטומאה סופה לצאת הוה הללמ"מ. ע"כ חיוגן דר"א דמספקא ל"י בדיגו של ברירה, סובר מחמת ספק, דבהללמ"מ הוה בדאורייתא, דהגמ' קרא ל"י בשם דאורייתא, והדין ראין ברירה. הגם כי לא מצאתי איך הוא דעת הרמב"ם אם פוסק כר"א בזה, דהוא מעתיק דברי המתני' בפ"ו מהל' טומאת מת ולא הביא דברי ר"א דרך לטהר את הפתחים מכאן ולהבא, וי"ל דהרמב"ם סובר באמת מחמת דטומאת פתחים אשר הטומאה סופה לצאת הוה רק הללמ"מ, וברירה הוא ספק, וסובר דמשהר את הפתחים גם למפרע דיש ברירה בהללמ"מ.

ואולם לדעת הפמ"ג בפתיחה הנ"ל, דמביא דברי הרמב"ם בספק שפופרת הנזר במקוה ספיקו להחמיר דעיקרו מה"ת, מש"ה דעת הפמ"ג בזה לשיטת הרמב"ם, כי ספק הללמ"מ דעיקרו מה"ת ספיקו לחומרא, וספק הללמ"מ ראין לו עיקר בדאורייתא ספיקו להקל. והנה טומאת פתחים שסופן לצאת שם הטומאה דהוה הללמ"מ, פשיטא דהוי עיקר מה"ת, דמש"ה קרא ל"י הגמ' כאן ע"ש דאורייתא. ורש"י מפרש ד"ה בדאורייתא, כגון בטומאת מת לית ל"י ברירה, עכ"ל. וכוונתו דעיקר טומאת מת הוה דאורייתא. ואח"כ כתב דש"י כי טומאת פתחים הוה הללמ"מ, ע"כ. וממילא הוה זה הללמ"מ שורש בדאורייתא, ויש לו דין כעין דאורייתא. ולפ"ז ע"כ סובר הרמב"ם ז"ל ג"כ כר"א דטומאת פתחים ריש לו עיקר בדאורייתא אין ברירה, ומשהרין את הפתחים רק מכאן ולהבא.

[ולפ"ז צ"ע באמת על הרמב"ם אמאי לא כותב בפ"י שם דהלכה כר"א, וצ"ל כיון דסובר בכ"מ בדראורייתא אין ברירה, סמך עצמו על שנדע מעצמנו כי כוונתו לשהר רק מכאן ולהבא, דאין ברירה, דהלל"מ כזה דעיקרה בדאורייתא אין ברירה כנ"ל].

והנה מצאתי ראוי מפורשת לענ"ד כי ספק בחמשה חטאות המתות אף דהוה דק הלל"מ, עכ"ז ספיקן לחומרא, דהנה בש"ס תמורה דף י"ח ע"א דהנמ' פריך ל"ל המיעוט דכתב רחמנא רק קדשין, וקאמר לעולם בולד חטאת והלכתא גמורה למיתה וקרא למעט הקרבה, ופריך והא בהא תלי' כיון דלמיתה אזלא ממילא לא קרב, ע"כ. וקשה לכא' מאי פריך הנמ' כיון דלמיתה אזלא ממילא לא קרבה ואמאי איצטריך הקרא, הא איצטריך שפיר הקרא שיהי' נ"מ לענין ספק בולד חטאת, שאם מהלל"מ, נימא דספיקא להקל, וקמ"ל הקרא דאסור להקריב ולד חטאת מה"ת וספיקא לחומרא, אע"כ דהלל"מ כזה דיש לו עיקר מה"ת ספיקא לחומרא. וממילא פשיטא, כמו בולד חטאת דספק הלל"מ לחומרא, ה"נ בחטאת שמתו בעלי' ג"כ ספיקא לחומרא, דבחדא מחתא מחתיני' בכל המקומות. והא דעיקרן מה"ת, י"ל כדאיתא בפ"ק דזבחים כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים חוץ מן החטאת, ודרשו חז"ל שם מהקרא דכתיב מחטאתו אשר חטא, דצריך הכהן להקריב החטאת על שם אותו החטא שחטא. ועי' רש"י בפ"ג דמעילה דמפרש טעם על חמש חטאות המתות, וחטאת שמתו בעלי' הטעם משום דחטאת בא רק על החטא, וכיון שמת נתכפר לו, עי"ש. הרי חזינן דזה הלל"מ מחטאת שמתו בעלי', וגם ולד חטאת הוה ספיקן לחומרא, ושוב נתעורר הקושיא על הרמב"ם, אמאי הי' לקינים של חובה שופרות, הא ס"ל אין ברירה גם בהלל"מ כזה דעיקרן מה"ת וספיקן לחומרא. [עי' בפמ"ג בהפתיחה דקשה לי, דאם נימא דהלל"מ ספיקא להקל, אמאי פריך הנמ' מנחות (דף ו') ל"ל מן הבקר להוציא את הטרפה, דנשמע מק"ו כו', הא נ"מ לענין ספיקא, דק"ו הוה דק הלל"מ וספיקא להקל, עיי"ש מה שמתרץ, אבל על קושיא הנ"ל לא שייך תירוץ שמתרץ שם]. ובעיני דוחק גדול לחלק דדוקא בולד חטאת נשמע מהנמ' הנ"ל דספיקן להחמיר, אבל בחטאת שמתו בעלי' ספיקן להקל, ולא מצאתי ראוי ע"ז, ומפשטות הנמ' בכל מקומות משמע כי דין אחד להם, וצ"ע לע"ד לפי שעה.

ובעת עיוני בזה, נלע"ד לתרץ הרמב"ם הנ"ל בפשטות, לפי מה שראיתי במשניות פ"ו דשקלים בתפא"י דכתב שם הטעם של החכמים דסוברים קינין חובה ג"כ הי' להם שופרות, משום דסברי יש ברירה, או דס"ל דלא חיישינן למיתה, עכ"ל. וברטנורא כתב ג"כ שם, אבל רבנן לא חיישי להכי כו', ומסיים דהלכה כחכמים, ע"כ. ובתוס' חדשים שם מתמה בגליון המשניות על הרע"ב דכתב הטעם של חכמים משום דלא חיישי למיתה, הא כנמ' דידן איתא דפריך ונשדי ד' זוזי למיא כו', ומשני הנמ' דאין ברירה, א"כ יש לומר דרבנן חיישי למיתה רק סברי יש ברירה. ומתרג' התוס' חדשים שם, משום דהלכה באמת אין ברירה בדאורייתא, מש"ה ע"כ הטעם של החכמים משום דלא חיישי שמא ימות,

ע"כ. [וצ"ל כוונתו לע"ד, דלא חיישי שמא ימות, מש"ה עושין שופרות לקיני קרבנות חובה, אבל אם מזדמן לפנינו אשר מת אדם שהי' לו מעות בזה השופר, כל המעות אין לו תקנה, רק לכתחילה לא חיישינן שיבוא הדבר לירי כך]. ולפ"ז א"ש הרמב"ם, דסובר אין ברירה, וסובר דלא חיישי למיתה כהחכמים, וסובר דהטעם של החכמים משום דלא חיישי למיתה, דכן פוסק הדע"ב ג"כ, וממילא אם מזדמן באמת אשר מת אחד, אין לו תקנה לכל המעות, רק הרמב"ם א"צ לפרש זה, איך יהי' הדין אם ימות אחד מהן, כי ממילא נרע, דסבר בכמה מקומות אין ברירה בדאורייתא, ואין לזה המעות שום תקנה, כנלע"ד. ובענין השאלה בג' נפסקים שנמצא בס"ת אי מחויבין להגי' כל הס"ת כמו ס"ת שנמצא בו ג' טעותים ביו"ד סי' רע"ט. כתבת לרון בדברי הח"ס דכתב דהנפסקים באים שעומד הס"ת במקום לח. ודעתך דאם ניוחש רבאו אותיות הנפסקין מחמת לחלוות המקום, א"כ צריך לחוש גם בנמצא רק נפסק אות אחד, כמו באו"ח סי' ל"ט לענין תפילין, (וביו"ד הל' מזוזה לענין מזוזה) במניחן לפרקים צריכים לבדוק ב' בעמים בשבוע, ובמג"א, דררכן להתעפש, מש"ה צריכין בריקה, משא"כ בסתם תפילין דמניחים אותם כל יום אין דרכן להתעפש, ע"כ. ולפ"ז בנמצא אות א' נפסק מחמת לחלוות ועיפוש, נימא דיצטרך לבדוק כל הס"ת, דבמקום דיש לחוש לעיפוש צריך בריקה כל הס"ת כמו בתפילין, אע"כ בנמצא א' תלינן הא נפסק לא מחמת עיפוש, רק מחמת איזה סיבה אחרת, כמו ששכיח דהבעל קורא בשעת הקריאה לפעמים מבצבץ מפיו טיפת דוק על הס"ת, או לפעמים ע"י אותן המנשקים את הס"ת בשעה שעולה לתורה, ואיכא תלות שע"י נפסקו האותיות שמכח החיכוך בהטלית בהס"ת נפסקו האותיות⁽³⁾, ולא תלינן זה ההפסקה בעיפוש, ה"נ נימא בג' נפסקים דתלינן בסיבה אחרת כנ"ל, ואם באים הג' נפסקים ע"י סיבה אחרת אשר לא הוין מיני' קא רבו, לא הוה חזקה, כשיטת הטו"ז בסי' פ"ר ס"ק י"ז ומג"א סי' תס"ז ס"ק י"ב, ולא תלינן בעיפוש רהוה כעין מיני' קא רבו, דאז הוי מחויבין לבדוק כל הס"ת, אבל לא חיישינן לזה, עכ"ד.

וצ"ע לדרךך אמאי הדין בתולעים הנמצא בירקות דררכן להיות מיני' קא רבו, בנמצא אחר לא מחזקינן בתולעים בסי' פ"ר סעי' ט', ובנמצא ג' הכל אסור, ונימא להג"ל דאפי' בנמצא רק א' דהוחזק בתולעים הוא מחמת עיפוש. וא"ת דזה האחד הנמצא תלינן דבא מעלמא לא מחמת עיפוש, א"כ אפי' בג' נימא דבאו מעלמא ולא הוה מיני' קא רבו ולא יצטרך בריקה, א"ו בנמצא א' אף דאתי

(3) כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד ה' רגיל לצוות למי שיש לו עלי' לס"ת, לנשק עם הטלית את הס"ת במקום שנגלל, ולא במקום שנכתבו האותיות. וכן הביא הגאב"ד ערעלין ז"ל בספרו הג"ל שו"ת בית ישראל סי' ס' (בר"ה אבל) שכתב בזה"ל: שמעתי שהגה"ק בעל מחבר ספר דרכי תשובה זצ"ל צווח ע"ז המנהג לקנח עם הטלית במקום שעולה קודם שמברכין הברכה, כי אמר שמקלקלין האותיות ע"י"ז, עכ"ל. (ועיין עוד בכרם שלמה קונטרס מ"ג עמוד ס"א אות ג').

מעיוש לא הוחזק להיות בו יותר, כי זה הוא רק במקרה שהי' עיוש קצת ונעשה זה התולעת, ולא הוחזק להיות בו עוד תולעים, אבל בג' הוה חזקה גמורה על כל התבשיל כדוראי איכא עוד יותר.

ולפי"ז ה"נ בנמצא נפסק א', אינן מוכרחין לומר דמעלמא אתי ע"י סיבה אחרת דלאו מינ' קא רבו כנ"ל, אלא אפי' נימא דבא מחמת לחלוחית ועיוש ג"כ אמרינן כי דק מקרה הוא, אבל בג' הוחזקה להיות נתעפש, ונפסקין עוד שאר אותיות בהס"ת.

ובעיקר אשר ברעתך מקודם לדמות ס"ת לתפילין בס' ל"ט דמחמת חשש עיוש מחמירין לברוק התפילין ב' פעמים בשבוע, ה"נ אפי' בנפסק א', איכא חשש עיוש ונצטרך לברוק כל הס"ת. האמת יורה דרכו כאשר כתבת בעצמך כי בס"ת מחמת טרחא גדולה לברוק כל הס"ת, אוקמי' אעיקר הדין דרק בג' איתרע החזקת כשרות, אבל בא' לא איתרע עורנה החזקת כשרות. וגם בתפילין חזינן דאם לא הניחן שנה או שנים, אפ"ה מותר להניחן בלא בריקה, ורק החמירו לברוק ב' פעמים בשבוע, ואם נימא מחמת חשש עיוש מעכב הבריקה, הי' מהצורך לברוק תיכף אחר שלא הניחן איזה זמן, אע"כ דבאמת מחמת חשש עיוש, [אם ליכא ריעותא גדולה, כגון תפילין או ס"ת שנפל למים], אינה מעכב הבריקה, ורק בתפילין ומוזוות דליכא טרחא גדולה לברוק, החמירו קצת, אבל בס"ת אוקמי' אעיקר הדין דרק בג' איתרע החזקת כשרות.

ומה שהבאת דחיישינן לעיוש בס"ת באם לא פתחו אותו הס"ת י"ב חודש, יש חשש עיוש, וצריך בריקה לכאורה, כמו שהדין במס' ב"מ פרק ב' ובחז"מ דס"ב לענין המפקיר ס"ת צריך לגלול כל י"ב חודש כדי שלא יתעפש הס"ת, ותמחה על אשר אין המנהג כשמניחין ס"ת בהאח"ק כמה פעמים יותר מי"ב חודש בלי שיפתחו אותו לקרות בו, ואפ"ה אחר זמן רב קורין בו בלי בריקה. ולענ"ד אין הרמיון עולה יפה, כי שם אנו דנין לענין דיני ממונות אשר אם לא יפתחו הס"ת י"ב חודש יוכל להיות שיקבל איזה עיוש בהקלף ויהי' להס"ת ריח עיוש, או שיקבל הקלף מראה כהה מחמת עיוש, מש"ה מחויב לגלול כל י"ב חודש, אבל באמת כי יפסקו האותיות ע"י העיוש, ע"ז אין אנו דנין שם, כי האותיות אינם נפסקים בשביל זה שעמר י"ב חודש בלי גלילה. עוד י"ל דלענין החשש שמא נפסקו האותיות לא חיישינן רק באיכא ריעותא גדולה כנ"ל, או בנמצא אותיות נפסקים ג' דאיתרע חזקת כשרות כנ"ל, אבל באחד, או בשעה זמן מרובה, מחמת חשש עיוש לא חיישינן להצריך בריקת כל הס"ת דאוקמי' אחזקת כשרות כנ"ל. והא תינח כשאנו דנין על הכשר ס"ת, אוקמי' הס"ת בחזקתה, משא"כ במפקיר ס"ת אצל חבירו ולא שייך עליו חזקה, מחויב שפיר לגלול כל י"ב חודש מחשש עיוש.

עוד י"ל דלגלול הס"ת אינה טרחא גדולה כלל ולא הוה אפי' כמו טרחא של בריקת תפילין ומוזוות, דצריך עכ"פ לחזור אחר סופר ומג"ו ולשלם מעות עבור הבריקה, מש"ה לא החמירו מחשש עיוש דק ב' פעמים בשבוע, וכש"כ בס"ת

העמידוהו על עיקר הדין כנ"ל, משא"כ לגלול הס"ת ליכא טרחא גדולה, הוצרכו לגלול כל הי"ב חורש, וא"ש.

ובעיקר הדין לשאלה הנ"ל, לענ"ד דאם הוה ספק השקול דיש לתלות בסיבה אחרת כמו בלחלוחית המקום, הוה רק ספיקא דרבנן כמו שכתבתי במכתבי הקודם לדעת הנוב"י מהדו"ק סי' נ"ה חיו"ד לענין ווסתות דרבנן, דננר חזקת אורח בזמנו בא איכא חזקת טהרה מש"ה לא הוה רק דרבנן, וה"נ י"ל כן דהפסקת ג' פעמים הוה רק דרבנן, דיש נגדה חזקת כשרות של הס"ת, וא"כ בספק השקול הוה רק ספיקא דרבנן, אבל אם לא הוה ספק השקול ונוטת יותר דבא מחמת לחלוחית המקום, נראה דעת הח"ס דצריך בריקה.

ויותר אין בידי להאריך בזה כי מושאל אני להתלמידים היקרים הי"ו, [אף כי אין לי רק רוב מנין], ומהגם אתה בוראי מוטרד כי הרבית בישיבה ת"ל, ע"כ אין מהראוי להטריד אותך במסכת אחריתא יותר מדאי. והשי"ת יהי' בעזרנו שנוכח לישב באהלו של תורה ער זקנה ושיבה מתוך נחת והרחבה בכ"י.

כחפצך וחפץ נפש גוסך ידיך רוש"ת באהבה רבה, המצפה לב"ט,
חק' ראובן חיים קליין
אנחנו לומדים ת"ל סוגיא דחצר.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו
הנה"ח מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנשריאל
ובניו האחים היקרים
מו"ה חיים ברוך נ"י, ומו"ה אברהם נ"י,
ומו"ה בן ציון אלימלך נ"י, ומו"ה פסח משה צבי נ"י
בהלקח מאתם אשתוראמם ע"ה
המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עור שור ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

בענין רבית קצוצה יוצאה בדיינין

חיים יהודה כהן

מו"צ בערה החרדית בשכונת רמות

וראש הכולל רחסידי באבוב

ירושלים עיה"ק תובב"א

במס' בבא מציעא ס"א ע"ב, אמר רבי אלעזר רבית קצוצה יוצאה בדיינין אבק רבית אינה יוצאה בדיינין, רבי יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין. ובגמ' מפרש טעמייהו דרבי אלעזר ורבי יוחנן. וכפי הנראה דיסוד הדברים, רבאמת רבית שאני מגזל, דהא רבית מדעתיה רלוה נתנו, ולכן קאמר בגמ' שם ס"א ע"א, שאי אפשר ללמוד רבית מנט ואונאה, דתאמר ברבית רמדעתיה, והוי כמתנה שנתן הלוח למלוה, ולכך סבירא ליה לרבי יוחנן שנתחדש באיסור רבית, שהגם שאסור, מכל מקום אינה יוצאה בדיינין. ולדידיה כתבו בתוס' ס"ב א' ד"ה תנאי היא, שאף לצאת ידי שמים פטור מלהחזיר, ולרבי אלעזר שלמדה תורה וחי אחיך עמך, אהדר ע"י כי היכי דניחי, הגם שבאמת היה פטור מלהחזיקה, ובאבק רבית שאינו אסור אלא מדרבנן אוקמוה רבנן אדיניה, ולכולי עלמא אינה יוצאה בדיינין, ולכן נפסק בשו"ע סי' קס"א סעיף ד' רבאבק רבית דאינה יוצאה בדיינין, הוא דוקא בשאכל המלוה מרעת הלוח, רבאינו מדעתו הוי כגזל ווראי יוצאה בדיינין.

והנה כב"י בסי' קס"א ובדרכי משה מביאין פלוגתא אי באבק רבית צריך להחזיר משום לצאת ידי שמים, ובנימוקי יוסף תולה הדבר אי לרבי יוחנן שסבירא ליה שרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין, אי מכל מקום יש לו להחזיר משום לצאת ידי שמים. ועור מבואר כב"י משם תלמידי הרשב"א, ררבית מאוחרת אינו ניתן לחזרה ואפילו בבא לצאת ידי שמים, ובשו"ע סעיף ב' נפסק, דבאבק רבית כשבא לצאת ידי שמים חייב להחזיר, ומוסיף הרמ"א, שברבית מוקרמת ומאוחרת אפילו לצאת ידי שמים אינו חייב.

ולפי מה שכתבנו נראה בביאור הדברים בזה, דהנה הא דרבית קצוצה יוצאה בדיינין לרבי אלעזר, הרי כבר כתבנו דבגמ' מבאר רבי נחמן בר יצחק דטעמא דרבי אלעזר דאמר קרא וחי אחיך עמך, ולכאורה נראה דהוי כמצוה נפרדת שצותו תורה, ולכך בניו פטורים להחזיר ראין עליהם האי מצוה, עי' תוס' ס"א ע"ב ד"ה רבא אמר, ואם כן לא הוי לה להאי עשה שייכות עם הלאו דאיסור רבית. אמנם בגמ' ס"ב א', וברש"י ותוס' ר"ה לאו, מבואר דלרבי אלעזר הוי לאו הניתק לעשה, והוא שבהעשה דמקיים וחי אחיך מתקן להלאו, והתוס' (בר"ה תנאי) כתבו שלרבי יוחנן אף לצאת ידי שמים אינו צריך להחזיר, וכתבו בתוס' והוא דלא כריב"ן דפירש לעיל למורא ניתן שיש לו להחזיר מיראת שמים ולא על פי בית דין, ורעת הנימוקי יוסף כהריב"ן כמו שכתב בהגהות הגר"א על הגליון,

מבואר שלדעת הריב"ן יש לנו מקרא שלא נתמעט כי אם מיוצאה בדוינין, אבל לצאת ידי שמים חייב לפי רעת ריב"ן כשמחזיר לצאת ידי שמים, אף שיש לו חיוב בזה, מכל מקום מבואר בגמ' דלרבי יוחנן לא מיתקן הלאו בזה.

והנה לגבי אבק רבית, כתב הנימוקי יוסף דאם רבית קצוצה הרין לרבי יוחנן דחייב לצאת ידי שמים, הוא הרין באבק רבית לרבי אלעזר, ובאמת צ"ע דמהיכי תיתי לרבי אלעזר דין זה, הא לית לן גילוי בזה. והיה אפשר לומר שהטעם לרבי אלעזר הוא, דמשום שברבית קצוצה יוצאה בדוינין, לכך באבק רבית אף שאינה יוצאה בדוינין, התקינו חכמים שחייב לצאת ידי שמים. אבל הא דמתלי הנימוקי"י אבק רבית לרבי אלעזר, ברבית קצוצה לרבי יוחנן, צ"ע. עכ"פ לפי זה מובן מאוד פלוגתת הראשונים בזה, שהרי דעת התוס' דלא כריב"ן, וכן רעת הרשב"א כמוש"כ שם בהגהות הגר"א, אם כן אף לרבי יוחנן ברבית קצוצה אינו חייב לצאת ידי שמים. ואף לריב"ן יש לומר, דדוקא לרבי יוחנן שיש לו על זה מקרא מלא, אבל לא גלמד מזה לאבק רבית לרבי אלעזר.

ואמנם יש לעיין, להני דסבירא להו דאבק רבית חייב לצאת ידי שמים, וכן פסקינו כנ"ל, אם כשמחזיר לצאת ידי שמים מתקן להאיסור דרבנן שעבר בזה, ויש לומר שכשם שהוכחנו לעיל שלרבי יוחנן לדעת הריב"ן אינו מתקן להלאו, כמו כן באבק רבית לרבי אלעזר, דהא הנמוקי"י מדמי להו אהרדי, ואם כן יוצא, שאף שיש עליו חיוב להחזיר, מכל מקום שאני האבק רבית דרבנן מרבית קצוצה ראורייתא, שברבית קצוצה מתקן להלאו ובאבק רבית אינו מתקן להאיסור, ואולי יש לומר מכיון שהכל מדרבנן מסתבר שהם תיקנו שיתוקן האיסור בהחזרה. והנה כתב בב"י בשם תלמידי הרשב"א, וברמ"א, שרבית מאוחרת אינו ניתן לחזרה אף בבא לצאת ידי שמים, ולפי מה שכתבנו הדברים מובנים, שבוה הוי כמתנה גמורה דלא הוי שום קציצה ושום דבור, והלוח מעצמו נותן, ובוה אף שאסור, מכל מקום במתנה גמורה כזו לא חייבו כלל להחזיר. ובב"י אחר זה מביא מהנימוקי יוסף שהראב"ד רסבירא ליה דאף דאבק רבית אינה יוצאה בדוינין, מכל מקום כשתפס לוח משל מלוח לא מפקינן מניה, מכל מקום ברבית מוקדמת או מאוחרת דמדעתיה יחב, אי תפס מפקינן מניה, ע"כ. מבואר גם כן כמו שכתבנו, שהסברא ברבית מוקדמת או מאוחרת דקילי הוא משום דמדעת גמור נתנו, ואולי יש לומר דדעת הראב"ד תלוי בהנ"ל, רבאבק רבית דחייב לצאת ידי שמים ממילא כשתפס לא מפקינן מניה, אבל ברבית מוקדמת או מאוחרת דפשוט לצאת ידי שמים לכך אף אי תפס לוח מפקינן מניה. גם בביאור הגר"א בשו"ע סעיף ב' ס"ק ח' ביאר הסברא ברבית מוקדמת או מאוחרת, דהא במתנה יחביה.

בדין הרהור בעסקים בשבת

משה חיים שנעעבאלג

באאמו"ר הגה"צ מוהרש"פ שליט"א

פק"ק מאנסי יצ"ו

(א) בשו"ע או"ח סי' ש"ו סעיף א', ממצוא חפציו חפציו אסורים אפי' בדבר שאינו עושה שום מלאכה כגון שמעיין נכסיו לראות מה צריך למחר או לילך לפתח המדינה כדי שימחר לצאת בלילה למרחץ וכו'. ומקור דברי המחבר אלו, הוא ברמב"ם בפכ"ד ה"ב מהל' שבת וז"ל, אסור לאדם לפקוד גנותיו ושדותיו בשבת כדי לראות מה הן צריכין או האיך הן פירותיהן שהרי זה מהלך לעשות חפצו, וכן אסור לאדם שיצא בשבת עד סוף התחום וישב שם עד שתחשך כדי שיהי' קרוב לעשות חפציו במוצאי שבת שהרי נמצא הלכו בשבת לעשות חפציו, עכ"ל. ודברי הר"מ צ"ע, במש"כ אסור לאדם לפקוד גנותו, וטעמו שהר"ז מהלך לעשות חפצו, דכנראה כוונת הר"מ הוא, כמש"כ המחבר, שמעיין נכסיו לראות מה צריך למחר, ואינו הליכה יש כאן, וגם לשון הר"מ צ"ע, שכ' מקודם שהר"ז מהלך לעשות חפצו, ואח"כ כ' שהרי נמצא הלכו בשבת לעשות חפציו.

(ב) ובהבנת הענין נראה לומר, בהקדם רברי הרב בשו"ע שלו באיזה מקומן ומדבריו יתפשט אור על כל, והוא דבסי' ש"ו סעיף א' כ' הרב וז"ל, ממצוא חפציו דרשו חכמים חפציו אסורים לבקשם בשבת אפי' בדבר שאינו עושה בו שום מלאכה וכו' שעושה איזה מעשה המותר אפי' הליכה בלבד ומעשה זה או הילוך זה הוא בשביל כדי לעשות אחר השבת איזה רבר שאסור לעשות בשבת וכו' שנמצא מזמין עצמו בשבת בפועל ממש לא בהרהור לבד וכו' כגון שמהלך בשדהו לראות מה היא צריכה וכו' שהרי הילוך זה הוא בשביל חפציו האסורים בשבת. ובס"ב ממשיך, בד"א כשניכר הדבר שמתכוין לחפציו האסורים וכו', עכ"ל. והמעין ברבריו יראה שהשמיט גוונא דכ' המחבר, שמעיין נכסיו לראות מה צריך למחר, וטעמא בעי.

ובסי' ש"ו סעיף כ"א כ' הרב וז"ל, שערי הריוטות דהיינו שט"ח וכו' אסור לקרותם בשבת משום ממצוא חפציו ואפי' לעיין בהם בלא קריאה אסור, ולא אמרו שדיבור אסור הרהור מותר אלא כשאין הדבר ניכר שמהרהר בחפציו האסורים אבל כאן שניכר לכל שמהרהר בחפציו האסורים וכו' ה"ז בכלל איסור ממצוא חפציו כמו שבכלל זה המטייל בשדהו לראות מה היא צריכה שאף שהטייל בשדה דבר המותר הוא מצד עצמו וגם ההרהור בצרכי שרתו דבר המותר אעפ"כ כיון שניכר לכל שמתכוין שם בשביל כך אסור משום ממצוא חפציו וכו' עכ"ל, הרי רס"ל דהרהור המינכר אסור בשבת, א"כ צ"ב מש"כ בסי' ש"ו סעיף א' שמצוא חפציו פירושו שמומין עצמו בפועל ממש לא בהרהור לבד, ואין לומר דכוונתו שם דבמעשה אף בלא מינכר אסור, דז"א, שכ' אח"כ בס"ב כנ"ל, בד"א כשניכר הדבר שמתכוין לחפציו האסורים וכו'.

(ג) ע"כ נראה, דס"ל להרב דמצוא חפצין פירושו, מעשה או הילוך [או דיבור כמוש"כ אח"כ ודבר דבר], אבל הרהור, אף דמינכר, אין זה פירושו של מצוא, וכמוש"כ הרב שנמצא מזמין עצמו בפועל ממש, אלא כיון דמצוא חפצין פירושו לא להלך, פ"י לא לעשות דבר המותר בשביל חפצי חול, ע"כ אסור חז"ל לפעמים גם הרהור אף שמותר הוא, כמו שאז"ל דיבור אסור הרהור מותר, מ"מ אסרוהו היכא דמינכר מילתא, והם המה דברי הרב בסי' ש"ז סעיף כ"א, דזה בכלל איסור מצוא חפצין, אבל בסי' ש"ו סעיף א' בפירוש הכתוב מצוא חפצין, השמיט המעיין בנכסיו, שזהו הרהור המינכר שכללו חז"ל בהא דמצוא חפצין.

ובזה יומתק לחיך דברי הר"מ הנ"ל, שפקידת גנותיו פ"י מעיין נכסיו, אף שלא הלך ולא עשה פעולה בזה, מ"מ אסור, שנכלל זה במהלך לעשות חפצין, וזה כוונת הר"מ באומרו הר"ז מהלך, משא"כ בסיפא דמילתא, בגוונא רמהלך, כתב שפיר, שהרי נמצא הלכו בשבת לעשות חפצין.

(ד) והנה ביאור הענין דשביית שבת, כבר הנדיר במאירי ברף קי"ג ע"א, דע"כ הרהור מותר, ולא נתנה תורה למלאכי השרת, ובזה יובן שפיר רמזו עונג שבת אין להרהר כלל בעסקיו, אבל מ"מ לא חייבה התורה בתור מצות, דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, וע"כ כל הנכנס בגדר דיבור אמדוהו חז"ל לרבר בינוני, משא"כ הנכנס בגדר הרהור, הרי הוא דבר קיצוני ולא ניתנה תורה למלאכי השרת.

ובאמת להנך ראסרי לעיין בשטרי הדיוטות בלא קריאה, יש עוד טעם, עי' בב"י סי' ש"ז בשם שבולי הלקט שכ' בשם הר' בנימין ראי אפשר שלא ישא ויתן בעניני האגרות, והעתיקו במשנה ברורה שם ס"ק נ"ג, הרי לך דס"ל דהרהור דמינכר מותר, ע"כ כ' דמ"מ למיחש מיבעי דאולי ישא ויתן בענינם, ולדבריהם, היכא דליכא למיחש להכי, מותר להרהר, וא"כ פליגי הנך רבוותא, אי הא דהרהור מותר הוא מעצם הדין, או מטעם דלא ניתנה תורה וכו'.

וע"ש בב"י שמיא דברי הרא"ש שהעתיק דברי ר' יונה דאיכא רבוותא דס"ל שלא אסרו למנות האורחין מתוך הכתב אלא בקריאה דומיא דפיו, אבל עיונא בלא קריאה שרי, ומסתברא לן דעיונא נמי אסור, דתניא בתוספתא כתב שתחת הצורה וריוקנאות אסור להסתכל בה בשבת, ועי' בקני המנורה ס"ק כ"ה שכ' לפרש בטעמא ראסור לעיין בשטרי הדיוטות אף בלא קריאה, דכיון שמעיין בשט"ח מינכר מילתא רעוסק במלאכת איסור, אי נמי דקרוב הרבר דיבא לירי קריאה והוא העיקר כי משמע בס"נ הרהור הניכר שרי, עכ"ל. [נראיתי למאן דהוא שלמד בד' חב"י, דטעמא דהרא"ש ג"כ בשביל הא, וכמוש"כ בב"י וגם בש"ל, אכן הרבר צ"ע רבכתב קריאת האורחין אינו בשביל הרהור הניכר, דהלא אינו עוסק ברבר האסור, אלא החשש הוא שמא ימחק, ובזה פליגי הני רבוותא אי איכא למיחש להכי, וע"כ ציין חב"י לר' הר' בנימין דגם הוא חש לחשש קרוב לזה, אבל אין לפלוגתא זו שייכות להרהור המינכר ופשוט]. ועי' בשערי תשובה סי' ש"ו ס"ק טו"ב שכ' בשם שו"ת שאילת יעב"ץ סי' קס"ב דהרהור מתוך הכתב אסור.

ה) והנה מש"כ המנורה הטהורה לעי' בס"ג לא זכיתי להבין, אבל מסעי' ז' צ"ע היטב, וז"ל המחבר שם, מותר לומר לחבירו הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב אף ע"פ שמתוך כך מבין שצריך לו לערב לשוכרו, אבל לא יאמר לו הי' נכון עמי לערב, ובנמ' אי' הטעם שדיבור אסור הרהור מותר, ושם הלא הוי הרהור המינכר ומותר, והרב רס"ל דהרהור המינכר אסור, כ' בסעי' י"ד וז"ל, לפי שלא נאסר אלא דבר מפורש שנא' ודבר דבר, דבור אסור, הרהור דהיינו מה שמבין מתוך דבריו ה"ז מותר, ונראה כוונתו כמוש"כ הריטב"א (ע"ז ז'). דאינו מותר אלא בלשון הזה דוקא, שאין בו זכר מלאכה, וזהו, שאומר לו בל' מסופק, הנראה שתעמוד, וזה כוונת הרב באומרו, שלא נאסר אלא דבור מפורש לא כשמבין מתוך דבריו. ומ"מ צ"ע בדבר, והי' אפשר לומר דמיירי במדבר לחבירו ולא ניכר בדבריו עמו שרוצה ממנו לעשות דבר פלוני, כמו שמדבר עם חייט או סנדלר וכדו', אכן לד' הרב צ"ע עוד, למה אינו מותר לומר הי' נכון עמי לערב, אם יסוד ההיתר הוא דאין בו זכר מלאכה, והרב כאן מקרין אור בפירושו, שזהו כמדבר בפירוש שרוצה לשכרו, וגם ברמב"ם איתא כן, שלא יאמר הי' נכון לי לערב שנמצא עושה חפצו בשבת, וא"ש שהוסיף הרב בריש הסעיף דמיירי במדבר לפועל, וא"ש. ועי' שו"ת אז נדברו סי' ל"ז, והנלפענ"ד כתבתי. [ובעצם גוף הדבר, צע"ע, מאי שנא מהא דסי' ש"ז סעי' ח' דכל דבר שיש בו צד היתר לעשותו היום, יוכל לומר לחבירו שיעשנו למחר, ובלבד שלא יזכיר לו שכירות, ואכ"מ].

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בסוגיא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב

מרדכי ארי' גיפס

חבר כולל זכרון חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' כבא בתרא דף כ"ג ע"ב במתני', ניפול (פירש"י גוזל) הנמצא בתוך חמשים אמה (של שובך) הרי הוא של בעל השובך, חוץ מחמשים אמה הרי הוא של מוצאו, נמצא בין שני שובכות (בתוך חמשים של שניהם), קרוב לזה שלו קרוב לזה שלו, מחצה על מחצה יחלוקו. ובגמ' אמר רבי חנינא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב, ואע"ג דרובא דאורייתא וקרובא דאורייתא אפ"ה רובא עדיף, פירש"י, רוב וקרוב, אם בא דבר לפנינו ויש בו להלך אחר הרוב והוא כך, ואם הלך בו אחר הקרוב אינו כך, הלך אחר הרוב, ואע"ג דתרווייהו דאורייתא, רובא דאורייתא דכתיב אחרי רבים להטות, וקרובא דאורייתא דכתיב והי' העיר הקרובה וגו', עכ"ל הגמ'.

ובחידושי חתם סופר בסוגיין מדקרק בלשון הגמ', רקאמר רובא וקרוב רובא עדיף ואע"ג דרובא דאורייתא וקרובא דאורייתא, דלא הו"ל למימר ואע"ג דרובא דאורייתא, רבזה מקטין החירושו, דאררבה החידוש יהי' דאע"ג דרובא לא נכתב בתורה וקרובא דאורייתא ואפ"ה אזלינן בתר הרוב ועדיף מקרוב, אבל השתא רשניהם דאורייתא מאי ואע"ג רקאמר, וכתב ע"ז רהוא דקרוק עצום, עיי"ש. ובתוס' (ר"ה רוב) הקשו, וא"ת מאי קמ"ל רבי חנינא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב, מתניתא הוא (כתובות ט"ו) תשע חניות כולן מוכרות בשר שחוטת ואחת מוכרת בשר נבילה וכו' ובנמצא הלך אחר הרוב, משמע אפילו נמצא קרוב לחנות המוכרת נבילה, ותירץ הר"י בתירוץ אחד וז"ל, ועור גראה לר"י ררבי חנינא אתא לאשמועינן ראפילו בקרובא רמוכה, אפ"ה אזלינן בתר רובא וכו', ע"כ. והמהרש"א ברף כ"ד ע"א (בר"ה הג"ה) הקשה, דלפי מה שכתבו התוס' שם כד"ה וש"מ, דרובא דאורייתא קמן הוא מפורש בתורה דכתיב אחרי רבים להטות, משא"כ רובא דלית' קמן, צריך למירק שם בגמ' ממה רתני ר' חייא דם הנמצא בפרוזרר וכו', עיי"ש בתוס', ולפ"ז הקשה המהרש"א וז"ל, וצ"ע לפ"ז מאי קשיא להו לעיל מאי קמ"ל ר' חנינא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב הא מתני' הוא רט' חניות, הא איכא למימר רמחך מתניתא לא שמעינן אלא ברובא דאורייתא קמן, כראמר בהדיא בפ"ק רחולין רחך רט' חניות הוי רובא דאורייתא קמן, ואשמועינן ר' חנינא ראפילו ברובא דלית' קמן הולכין אחר הרוב ולא אחר הקרוב, רהכי משמע מתוך שמעתין דר"ה אפילו ברובא דלית' קמן קאיירי, והשאייר הקושיא בצ"ע. וכרי לתרץ קושיות המהרש"א ודקרוק החת"ס, נקרים מה שנסתפק הג"ר אלחנן וואסרמאן ז"ל בספר קובץ שיעורים, אי מהני קרוב במקום שתי כתי עדים המכחישות זא"ז, כגון ב' עדים מעירים שזו הניפול הוא של בעל השובך הזה,

ושני עדים מכחישים ואומרים שהניפול הוא של בעל השובך האחר, ונשאר עכשיו בספק תרי ותרי, אם הרין שהולכין אחר הקרוב, יכול להכריע בספק תרי ותרי, שהניפול הוא של בעל השובך הזה, כנגד כת המעירים שהוא של בעל השובך האחר. וכתב וז"ל, רלכאורה י"ל כמו"ש התוס' בב"ב דף ל"א ע"ב לענין מינו, רלא מהני במקום תרי ותרי, רלא עריפא מאילו הי' עוד שני עדים, רתרי כמאה, ות"נ לענין קרוב. (פי' דבגמ' בפ' חזקת הבתים איפלני רב תונא ורב חסדא בשתי כתי עדים המכחישות זא"ז, ר"ה ס"ל זו באה בפנ"ע ומעידה וזו באה בפנ"ע ומעידה, דכל אחד מוקמי להו אחזקת כשרות, ור"ח ס"ל בהרי סהרי שקרי למה לי, דכל אחד נפסל מספק ואין מעירין עוד בשום עדות, והקשו שם בתוס' בר"ה וזו וז"ל, תימה בין לר"ה ובין לר"ח נהמנינחו לבתראי במינו ראי בעי פסלינחו לקמאי בגזלנותא, ותירצו התוס' בתירוץ אחד, רלא אמרינן כאן מינו, דמינו לא יוכל לסייע יותר משני עדים, ואפילו הי' עמהן מאה עדים אין נאמנים, דתרי כמאה, עכ"ר התוס'. וע"ז כתב דכמו דחזינן דמינו לא מהני בספק תרי ותרי לסייע כת אחד כנגד כת השני, הי"נ אפשר דקרוב ג"כ לא יוכל לסייע כת אחד כנגד כת השני, דקרוב לא יוכל לסייע יותר משני עדים, ותרי כמאה). או דילמא קרוב מהני אף במקום תרי ותרי, דכמו דחזינן דחזקה מהני במקום תרי ותרי, כגון ב' כתי עדים מעידין על אשה שהיא מגורשת, וב' כתי עדים מעידין דאינה מגורשת, דהו"ל ספק דתרי ותרי, מעמידין על החזקה דאשת איש ואמרינן דאינה מגורשת כהכת השני, ות"נ לענין קרוב, אפשר דמהני אף במקום תרי ותרי. והחילוק בין מינו לחזקה, רמינו ל"מ בספק תרי ותרי, וחזקה מהני, כתבו האחרונים, עי' בשו"ת רעק"א סי' קל"ו, דמינו הוא ררך הוכחה ובירור, והוי רק כמו אנן סהדי דמלא טעין הכי בוודאי דאינו משקר, ולא עדיף מסהדי ממש דאמרינן תרי כמאה, ולהכי לא מהני גם בתרי ותרי, משא"כ לענין חזקה דאינו מדרך בירור והוכחה, אלא רכך אמרה התורה דבכל ספק נניח הדבר כמקדם כמו שהי', א"כ גם בתרי ותרי דהוי ספק מוקמינן להו אחזקה כדין התורה. ועי' בתשו' רעק"א שם שכתב, דלפ"ז יש להסתפק בחזקה דאין ארם פורע תוך זמנו, אי מהני היכא ריש תרי ותרי, רי"ל דבזה לא אזלינן בתר חזקה, דהך חזקה דאין ארם פורע תוך זמנו הוי ג"כ בגדר אנן סהדי, והוי כמו עדות דאמרינן תרי כמאה, עיי"ש שהשאר דבר זה בצ"ע. וע"ש שהסביר המחלוקת אי תרי ותרי ספיקא דאורייתא או ספיקא דרבנן, רתלוי בגרר רין חזקה, אי הו"ל מטעם בירור, או דין תורה דמוקמינן לי' אחזקה, ולכך מהני אף במקום תרי ותרי עיי"ש, והדברים עתיקין. נחזור להנ"ל לספיקת הג"ר אלחנן, אי קרוב הוי מטעם בירור והוכחה, ולכן לא מהני בספק תרי ותרי כמו במינו, או דהוי דין וגזח"כ שהתורה אמרה בכל ספק לילך בתר קרוב, ולא דהוי שום בירור והוכחה, ולכן מהני אף בספק תרי ותרי כמו בחזקה. ורצה לפשוט ספיקתו מהא דכתב הרשב"א בחירושו במס' חולין דף י"א, על קושיות התוס' שם (בר"ה מנא) אהא דפריך בגמ' מנ"ל דאזלינן בתר רובא, דמאי פריך, כיון דילפינן מקרא דאזלינן בתר חזקה, כ"ש רובא דעריפא

מחזקה, עיי"ש בתוס'. וע"ז תירץ הרשב"א, דהא דרובא עדיף מחזקה, הוא לאחר ידיענין מקרא דאזלינן בתר רובא, ע"כ. ולכאורה קשה להבין, דגם השתא דכתיב קרא, מנ"ל דרובא עדיף מחזקה, ע"כ מסברא אמרינן הכי, וא"כ אכתי קשה נילף רובא מק"ו מחזקה, דסברא היא דרובא עדיף מחזקה.

וכתב לפרש רברי הרשב"א, (וכן פירש בכוונת הרשב"א בחמדת שלמה בחי' לכתובות רף כ"ו, וע"ע בספר קובץ הערות עמ"ס יבמות סי' ס"ז אות ד' שהאריך בזה), דכיון דחזקה אינה מבררת הספק, אלא דגוזה"כ דבספק אין מוציאין הדבר מחזקתו, ובמקום רוב המברר הספק אין מקום לחזקה, כיון שעל ידי הרוב נסתלק הספק, וזהו הטעם דרובא עדיף מחזקה, א"כ אי לאו קרא דאזלינן בתר רוב, לא הוי ידעינן דסומכין על הרוב לברר הספק, אבל בתר דגלי לן קרא דאזלינן בתר רוב, ממילא ידעינן דרובא עדיף מחזקה כנ"ל דרובא מבררת הספק, משא"כ חזקה אינה רק דין וגוזה"כ האיך לפסוק במקום ספק, משו"ה עדיף רובא מחזקה, ודו"ק.

וע"ז כתב בספר קובץ שיעורים, דלכאורה יקשה קושית התוס' ג"כ בסוגיין, דלמה לי קרא דאזלינן בתר רוב, תיפוק לי' דכיון ראית לן קרא דאזלינן בתר קרוב כ"ש דאזלינן בתר רוב, דרובא וקרוב רובא עדיף, (ועי' בחי' חת"ס). ובכרי לתרץ קושיא זו, מוכרחין לומר דרוב הוא בירור, משא"כ קרוב אינו אלא רין וגוזה"כ רבכל ספק ילך בתר קרוב, כמו דאמרינן לגבי חזקה. וממילא מתורץ הקושיא, רכמו"ש הרשב"א לגבי רובא וחזקה, ח"ה הכא, דבתר דגלי לן קרא דאזלינן בתר רובא, ממילא ידעינן מסברא דרוב וקרוב רוב עדיף, דאי לאו קרא דאזלינן בתר רובא, לא הוי ידעינן דסומכין על הרוב כלל לברר הספק, אבל לבתר דגלי לן קרא דרוב מברר הספק, ממילא ידעינן דעדיף מקרוב, דקרוב אינו אלא דין וגוזה"כ, משא"כ רוב מברר הספק, וזהו רוקא אי אמרינן דרובא הוא בירור, משא"כ קרוב, אבל אם נאמר דקרוב ג"כ מטעם בירור, א"כ הקושיא במקומה עומדת, דלמה לי קרא דאזלינן בתר רוב עיי"ש, ודו"ק.

והשתא אתי שפיר רברי רבי חנינא, ראמר ראע"ג דרובא דאורייתא וקורבא דאורייתא, אפ"ה רובא עדיף, והקשה חת"ס דלכאורה מקטין החירוש במה דאמר דרובא דאורייתא. ולפי דברינן אתיא כמין חומר, דהכי אמר ר' חנינא, רוב וקרוב הולכין אחר הרוב, ואע"ג דרובא דאורייתא וקורבא דאורייתא, (ואם כדברי, תקשה למה לי קרא דהולכין אחר הרוב, תיפוק לי' בק"ו מקרוב, כקושיות התוס' בחולין), אפ"ה רובא עדיף, דהא ידיענין דרובא עדיף, הוא לבתר דגלי לן קרא דאזלינן בתר רוב, כסברת הרשב"א לגבי רובא וחזקה, דרוב הוא בירור הספק משא"כ קרוב, א"כ אתרווייהו איצטריך לן קרא, ודו"ק.

ולפי"ז מתורץ היטב קושית המתרש"א, שהקשה אחא דהקשו התוס' על ר' חנינא, רמאי אתא לאשמעינן, דמתני' הוא רט' חניות. דלכאורה יש לחלק בין רובא דאיתא קמן, לרובא דליתא קמן. ולפי הנ"ל אי אפשר לחלק בהכי, דרוקא אי אמרינן דרוב הוא בירור, וכן קרוב הוא מטעם בירור, ור' חנינא אתא לאשמעינן

דבירור דרוב עדיף מבירור דקרוב, בזה יש לחלק בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן, דדוקא בירור דאיתא קמן עדיף מבירור דקרוב, משא"כ רובא דליתא קמן אפשר דאינו עדיף מקרוב, אבל השתא דהוכחנו דא"א לומר כן, רק הסברא דרובא וקרוב רובא עדיף, הוא משום דרוב מברר ומסלק הספק, משא"כ קרוב דאינו אלא דין והנהגה במקום ספק, א"כ אין חילוק בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן, דתרווייהו עדיפא מקרוב, דבין רובא דאיתא קמן ובין רובא דליתא קמן הם בירורי ספק, משא"כ קרוב, ורו"ק היטב. (וע"ז תירצו התוס' דר"ח אתא לאשמעינן דרובא עדיף אף מקורבא דמוכח, דלא תימא דרובא לא עדיף, משום דקורבא דמוכח הוי בירור, א"כ הו"ל כמו רובא, אלא רובא עדיף אף מקורבא דמוכח, דאף קרוב דמוכח לא הוי רק דין ולא בירור, א"כ ממילא עדיפא לי' רוב כמשנ"ת, ופשוט).

[ולכאורה כ"ז שכתב בקובץ שיעורים ובחמדת שלמה לפרש כוונת הרשב"א, הוא דוקא אי אמרינן דרובא דאיתא קמן הוא מטעם בירור, וכן משמע מדברי התוס' בבבא מציעא (דף ו'), בסוגיא רקפץ אחד מן המנויין, דע"י הרוב הוי עשירי ודאי, אבל לפי השיטה מקובצת שם, שתירץ דאף ע"י הרוב לא הוי ודאי, דרובא דאיתא קמן אינו מברר הספק, רק דהוי כמו חזקה, (וע"י בספר קובץ שיעורים עמ"ס כתובות אות ע"ד, ובשערי תורה ח"ג כלל א', שדנו בזה), א"כ הקושיא במקומה עומדת, אמאי צריכין תרי קדאי, דאזלינן בתר רוב ואזלינן בתר חזקה, תיפוק לי' מק"ו, דלא שייך התירוץ שכתבנו דגם רובא דאיתא קמן לא הוי עי"ש בירור, וקרא דאחרי רבים להטות איירי ברובא דאיתא קמן, כמו"ש התוס', וצ"ע].

עזלת שבת בשבתו

דברים

ויברך אתכם כאשר דיבר לכם, ובבעל הטורים הביא ויברך ב' במסורה, דין, ואידך, ויברך כל בשר שם קדשו (תהלים קמ"ח). וי"ל הכוונה בדברי המסורה, עפ"י מה שהובא בספרים בשם הרלב"ג, כי הנאת הגשמי יעזור לו להאדם להכין לבבו אליו ית"ש לברכו בלב שמח. ובזה כבר מלתי אמורה לפרש מאה"כ ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלקיך (רברים ח'), כי ירדה תורה לסוף דעתו של אדם, דכדי לברך ולהודות ולהלל לד' בלב שמח, ההכרח הוא לאכול לשובע נפשו, ואין אומרים שירה אלא על חיין, ולזה אמר הכתוב, ואכלת ושבעת, ריקא, מתוך כך וברכת את ד' אלקיך. ועל זה רמזה המסורה, ויברך אתכם כאשר דבר לכם, ע"ד אוז"ל לכם לכל צרכיכם, אז ויברך כל בשר שם קדשו, כי הנאת הגשמי יעזור לו להאדם להכין לבבו אליו ית"ש לברך את שם קדשו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ואתחנן

וידעת היום והשבות אל לבבך כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. יש לפרש דבא משה רבינו להזהיר את ישראל בעבודת הכורא ב"ה שיקיימו בעצמם, ושבעובדא דלתתא יתעורר עובדא דלעילא, ואף דידוע ראלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לעמוד נגד היצה"ר, מ"מ זהו דווקא בבא לשחר בעובדא דלתתא, מסייעין אותו מן השמים, משא"כ במי שאינו מתעורר בעובדא דלתתא כלל, רק מצפה שיערה עליו רוח ממרום. וכדי שלא ידמו ישראל, שהרי כן הי' במתן תורה, שאף שלא היו ישראל מוכנים כלל, אעפ"כ זכו למעלה גדולה של קבלת התורה, לזה אמר להם משה רבינו, דזה הזכי' שזכו בשעת מתן תורה שהי' אף בלא הכנה, הי' רק פעם א' בשעת מתן תורה דווקא, ולא יהי' דוגמתו עוד. והנה י"ל דהמעלה שזכו בשעת מתן תורה שהי' בלי הכנה ורק ע"י אתערותא דלעילא, ואתערותא דלעילא גרמה אתערותא דלתתא, זה נקרא כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, דהיינו ע"ד שהקב"ה כביכול נקרא יושב בשמים, וכדכתיב בכמה מקראות, וגם ואתה תשמע מן השמים (דברי הימים ב', ו'). לכן אתערותא דלעילא הקורמת קורם אתערותא דלתתא, נקרא כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל, היינו על אתערותא דלעילא רגורם לאתערותא דלתתא, וזה ועל הארץ מתחת. וזה דקאמר בפסוק זה, וידעת היום והשבות אל לבבך, דתתישב ברעתך שזה הי' פעם א', כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, דהיינו במעמד הר סיני, שהי' אתערותא דלעילא קורם אתערותא דלתתא, אין עוד כזה לעולמים, רק שצריך להתעורר בעובדא דלתתא כדי להתעורר עובדא דלעילא.

(הנה"ק בעל ארי' רבי אילאי אבד"ק ברינגל זצ"ל)

עקב

ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו ולרכבו אשר הציף את מי ים סוף על פניהם ברדפם אחרים ויאברם ד' ער היום הזה. ג"ל פירושו, שהאביר כח מצרים מן הוא והלאה כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר, לא בא עוד במחשבתם לררוף אחרי ישראל המרברה, אף כי לא רחוק הוא מארץ מצרים, ולא יבצר מפרעה ומעמו, לשוב ללכת ררך יבשה להלחם עמהם במדבר להנקם מהם, אך היו אבורים הוא ועם ארצו עד היום ההוא שדיבר משה את הדברים האלה, לומר, ראו איך נשברו ונפלו מצרים מכחם החזק שהי' להם אף אחר מכת בכורות, שהפך לבם לשנוא, ושכחו כל העשר מכות, והקשו רוחם לשוב לכבוש את ישראל לעבדים, אבל אחר שהציף עליהם את מי ים סוף, לא בקשו הנשואים לבוא עוד על

ישראל דרך המדבר לכבשם, ולהשיב כל הרכוש הגדול, והנה היו נראים כאבורים כל עם מצרים, לא קם עוד רוח בהם.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל²)

ראה

נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ר' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ירך. ולכאורה משמע כי בגלל אשר לא ירע לבבך, יברכך ר' אלקיך, וצ"ב. וי"ל הכוונה, ראיתא כמשנה בריש מס' פאה, אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקדן קיימת לעוה"ב, ובגמ' איזהו קרן ואיזהו פירות, גופי' רמזוה שעשה הקדן קיימת לעוה"ב, ואם אנשים אחרים רואין שהוא עושה המצוה והם למדים ממנו לעשות ג"כ אותה המצוה, אז יש לו שכר פירות מאותה המצוה אף בעוה"ז³). ועפי"ז נבוא לביאור הפסוק, נתון תתן לו, ופירש"י, לו, כינו ובינך, נמצא רלא שייך שאחרים ילמדו ממנו לעשות כן, שהרי מקיים מצות הצדקה בסתר, לזה ממשיך הכתוב, ולא ירע לבבך בתתך לו, שלא ירע לך דבר זה שנתת, לו" כינו ובינך, וא"כ אין אחרים למדין ממך לעשות כן, כי בגלל הדבר הזה יברכך ר' אלקיך, כי המוכח במצות צדקה הוא מתן בסתר, ועל זה יברכך ר' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ירך, דהיינו פירות בעוה"ז.

(הגאון מוה"ר יצחק זעליג אבר"ק הנובר זצ"ל⁴)

(2) הועתק מעצם כתי"ק בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בבירישיש מוועאום בלונדון. אפריון נמטי' לירינו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן שהמציאו לנו.

(3) מאמר זה לא נמצא בגמ', ואולי כוונתו, רמבואר בגמ' (קירושין דף מ') עבירה שעושה פירות יש לה פירות ושאיין עושה פירות אין לה פירות. ופירש"י, עבירה שעושה פירות, שאחרים למדין הימנו לעשות כן, יעו"ש. והרי נורע רמבואר מרה טובה ממרת פורעניות, וא"כ הרברים ק"ו רבמקיים מצוה ועושה פירות, דהיינו שאחרים למדין הימנו לעשות כן, שאוכל פירותיהן בעוה"ז, ועדיין צ"ע.

(4) הובא בשמו בספר אמרי בינה (ברעסלויא תר"ל) מהג"ר אורי אליעזר ליפמן מגלוגא, כפ' ראה.

מנ' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

דקדוקי סופרים

הגהות ותיקונים שרשם הנאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל, בכת"ק, בגליון ספרו שו"ת בית אפרים אכן העזר חלק א', על שתי תשובות הראשונות*).

סי' א' ד"ה שלום: ידידי הרב הה"ג כ"ש. צ"ל: כו'.

שם: ע"ש בסימן פ"ו. צ"ל: פ"א.

שם ד"ה אמנם: והחוב מחמת טענה. צ"ל: והחוב.

שם: משא"כ באומדת נתקדשה דמהיכי תיתי. צ"ל: נתקדשה לפלוני.

שם ד"ה והנה: דהתם מיירי שהוחזקו עפ"י המנהג. חסר שורה וצ"ל: דהתם מיירי

שהוחזקו עפ"י מה שראינו אותם מתנהגים יחד כאיש ואשתו וכמבואר

בלשון הש"ג בקידושין שכתב וחזקה היא עפ"י המנהג וכו'.

שם: שנוהגת בו דרך כן. צ"ל: כן.

שם ד"ה ועוד: ושאינו לו אשה אחרת. צ"ל: משיאין.

שם: וכדומה שאינו נוהגין עתה לדקדק. צ"ל: שאין.

שם: שהוא נוגע בדבר וכדאמרינן. חסר כאן וצ"ל: שהוא נוגע בדבר דאימור יצרו

תקפו וכדאמרינן.

שם ד"ה ומעתה: רלא מיבעיא הוא רלוקה כו' וכ"כ אא"ז ז"ל בככ"ש דהוא אף

באמירה לוקה. צ"ל: רלא מיבעיא היא רלוקה. . . דהיא אף באמירה לוקה.

שם ד"ה ולפי מה: אין ללמוד זה עכ"ל. כתב על הגליון וז"ל: החצי עיגול הלז

ט"ס, וצריך לרשום אותו לעיל קודם תיבת ואף.

שם: שאין לב"ד הנולד. צ"ל: שאין לבדות הנולד.

סי' ב' ד"ה והרי"ף: או רר"י כ"ש. צ"ל: או רר"י כ"ש מיירי.

שם: שפיר קרי לי' סרים. צ"ל: סרים חמה.

שם ד"ה וגם אנכי: ועיניו רואות. צ"ל: ועיניו רואות.

(*) הנאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל הרפים ספרו שו"ת בית אפרים על חלק אכן העזר בעיר לעמבערג בשנת תקע"ח לפ"ק, וכנראה, אחר שיצא מבית הרפוס, הרגיש כי נפלו בו הרבה שיבושים, לכן התחיל לתקנם, ורשם על הגליון תיקונים על ב' תשובות הראשונות, ואחר שנוכח לדעת ריבוי הכמות של טעותי הרפוס, משך ידו מלתקן הלאה. (ועיין בהקדמתו לחלק שני של ספרו ראש אפרים, איך מתאונן על השיבושים וטעותים הנעשים ברפוס).

והנה כשבעים שנה אחר זה, בשנת תרמ"ד לפ"ק, קם תרה"ח ר' אהרן וואלדען מווארשא, והעלה על מכבש הרפוס שנית שו"ת בית אפרים, ובדף השער כתב, שנתן עין השגחתו עליהם, ותיקן כל המעוות, ושם את העקוב למישור. — ברם אחר העיון, נוכחנו לדעת, כי כל התיקונים שהדפסנו כאן (יותר מארבעים תיקונים, על ב' תשובות הראשונות בלבד), לא נתקנו גם ברפוס ווארשא.

הגהות הללו הועתקו מעצם כת"ק בגליון שו"ת בית אפרים האהע"ז המונח באוצר הספרים של הגה"צ מוה"ר משה רוקח ז"ל אבר"ק קאזלאוו, והגיע אלינו מאת בנו ירירנו הרב וכו' מוה"ר מאיר רוקח שלי"ס אבר"ק קאזלאוו. טוב עין הוא יבורך.

שם: לא נאמרו דברים לענין חיוב. צ"ל: לא נאמרו דברים אלא לענין חיוב.
שם ד"ה והנה לפי: כתבו הפוסקים דספר החינוך חב"ה ז"ל. צ"ל: מה שכתבו.

שם: לא יכולתי להרחיב ולעמוד. צ"ל: לא יכולתי להרחיב הדבור ולעמוד.
שם: דמתיר אף מן הספיקות. צ"ל: דמתיר א' מן הספיקות.
שם: וכל חד לחודי' שם ספק איסור עליו. צ"ל: וכל חד לחודי' יש שם ספק איסור עליו.

שם: גבי שבילין. צ"ל: גבי שני שבילין.
שם ד"ה ולענ"ד: אין זה דומה למהרי"ט. צ"ל: להא דמהרי"ט.
שם ד"ה אמנם: משום דמדאורייתא כו'. צ"ל: משום דמדאורייתא שרי כו'.
שם: דתתיר עלי' משום כהונה. צ"ל: דתתיר עלי'.
שם ד"ה ולפי"ז צ"ע: משום שאינו רק לאו דכה"ג. צ"ל: לאו דכהנים.
שם: לא גזרו על הנתינה. צ"ל: לא גזרו בו על הנתינה.
שם ד"ה והנה מ"ש: שלא יטמעו פסולו ישראל במשפחה. צ"ל: פסולי משפחה בישראל.

שם ד"ה גם זה: וגם ספיקות נמי דבר פשוט הוא. צ"ל: וגבי ספיקות נמי.
שם: רכי גזור בכשרים. צ"ל: דכי גזור רבנן בכשרים.
שם: זכאן דלאו בר אולורי. צ"ל: וכיון.
שם ד"ה ובמה: ר"א ראמר ספיקן בוודאי אסור. צ"ל: ספיקן בוודאן אסור.
שם: ראין לחלק בין שאר ספיקות. צ"ל: ראין לחלק בין פ"ד בין שאר ספיקות.
שם ד"ה ועכ"פ: אף לשיטת הש"ס ז"ל. צ"ל: הש"ך ז"ל.
שם: ה' מסור בידם פידוש רברי התורה. צ"ל: ה' מסור בידם בע"פ פירוש רברי התורה.

שם ד"ה ולפ"ז נכון: זהו פ"ד שאמרה תורה. צ"ל: שאמרה תורה.
שם ד"ה ועתה אשימה: מבואר בדברי הרא"ש שם. צ"ל: וכן מבואר.
שם: כמבואר באה"ע סי' קמ"ט. צ"ל: סי' קס"ט.
שם: דלכך פירש"י בסריס חמה. צ"ל: בסריס חמה דוקא.
שם ד"ה והנה החכם: לדין הבאת שערות. צ"ל: לדין הבאת שתי שערות.
שם ד"ה איברא: הרא"ש בסדר חליצה כתב ואם רואים. צ"ל: כתב ג"כ ואם רואים.

שם ד"ה אמנם יש לדקדק: בירושלמי סוף פרק האשה. צ"ל: ממה שאמרו בירושלמי.

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר יצחק גריסהאבער אבר"ק פאקש וצ"ל,
הנדפס לעיל עמוד כ"א.

מנישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת
אצל חתנא רבי נשיאה
הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א
ראש הכולל זכרון חיים רבאבוב

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבינו שיזכו לראות ממנה ומכל יוצ"ח
רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאבדך היקר ר' בן ציון חיים סטעמפל נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להאבדך היקר ר' ברוך רייז נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' דוב בערל שעכטער נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' דוב בערל ראזענפעלד נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' דוד דוב בערל גאלדמאן נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' יצחק שטראלבערג נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' ישראל חיים אילאוויטש נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' ליבוש אלתר ראזענפעלד נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' מרדכי צבי פאללמאן נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' משה ארי' נפתלי ראזענבלום נ"י להולדת הבן

להאבדך היקר ר' פסח דוד מיללער נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאבדך היקר בנש"ק ר' ברוך שמשון האלברשטאם נ"י להולדת הבת

להאבדך היקר ר' חיים לויפער נ"י להולדת הבת

להרב מו"ה חיים ארי' געללער שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב להולדת

הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע העשיל טייטלבוים נ"י להולדת הבת
להרב יהושע פירער נ"י ראש הכולל דחסידי באבוב בטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע העשיל זיידמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב יוסף הכהן שלאף נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' מאיר לייפער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה דוב לענסקי נ"י להולדת הבת
להרב שלמה זלמן גארדאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' שמחה אברהם קארנרייך נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מחן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלימלך ווישליצקי נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים דוב הכהן בארנפריינד נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה דוד נ"י
לאירוסו בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר מאיר יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים שלמה הכהן קעניגסבערג נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה
כמר צבי נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יוסף קלונזמיס קארנוואסער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישכר דוב
מרדכי נ"י מלאס אנושעלעס ולחותנו הנה"ח מו"ה שמואל שמאיע נ"י
לאירוסו בתו נכדתם תחי'
להרב ישראל יעקב לייפער נ"י מגיד שיעור בישיבת יגדיל תורה לאירוסו בתו
תחי'
להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן נ"י לאירוסו בתו
נכדתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר יקותיאל יהודה רובינשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ביר"פ, "שמחה גראפיק"
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 112.
Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4806 גרופס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO
Mesivta Eitz Chaim D'Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן תנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאונ' וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

אלול תשנ"ב

(ק"נ)

שנה ט"ו קונטרס י'

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ז פרשת האזינו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ט במס' ר"ה ב"ו ע"א הנאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק ג"ש ופראג זצ"ל
י שתי הערות במס' גיטין הנאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל
יא בשו"ע הל' גיטין סי' קכ"ג הנאון ר' משה שיק אבד"ק חוסט זצ"ל

מדור אגרות קודש

יר מכתב מהנאון בעל שכ יעקב אבד"ק ספר"מ זצ"ל
טו מכתב מהנאון ר' יוסף ראזין אבד"ק דווינסק זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

טז בענין דינא דגרמי ודבר הגול"מ הג"ר ישעי' זילבערשטיין אבד"ק קוויטצען ז"ל

מדור פלפול והלכה

יח בדיון כתיבת סת"ם הרב מנח"ר שמואל הלוי וואזנער שליט"א
כ ביאור בענין כוונת התפלה הרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א

עולת שבת בשבתו

כג ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
כו חדשים גם ישנים
כז מכתבים אל המערכת
לב מרכות והוראות
לז מפתח כללי לקובצי שנת תשנ"ב

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

זר"ע קור"ש מחצבתה

מנוע בעל זרע קורש, ישמח משה, ארי' רבי עילאי זי"ע

מרת רחמה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה יהודה חיים כ"ץ שענירער הי"ד

נפטרה בשם טוב ביום ב' לחודש אלול שנת תשמ"ה לפ"ק

אחר סבלה מכאובים קשים

שקבלתם באמונה ובבטחון ולא התמרמרה

* * *

אבי' הרה"ח ר' יהודה חיים כ"ץ ע"ה הי"ד

בן הרה"ג מו"ה ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל אבר"ק זעקלעטשין וראבד"ק קראקא

אמה מרת לאה הי"ד בת מו"ה יהודה לעזער מאושפצין ע"ה

ויוצ"ח, החתן יצחק בועז, הב' אברהם דוד, דוב בעריש, משה, מירל, זיסל, פריידא
ע"ה הי"ד

נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק ונקבע היא"צ ליום ט"ו אב

זקנה הרב הגאון מוה"ר ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל בן מו"ה אברהם ע"ה

נלב"ע ביום ד' דחזה"מ פסח שנת תרצ"ד לפ"ק

זקנתה הרבנית מרת שרה ע"ה הי"ד

זקנה הרה"ח מו"ה יהודה כ"ר יצחק בועז לעזער ע"ה

זקנתה מרת פרומט בת מו"ה ראובן שו"ב נייפעלד ע"ה

נהרגו עקה"ש ביום ט' שבט שנת תש"ג לפ"ק

דודה הרה"ח מו"ה משה כ"ר יהודה לעזער ובתו שרה פעסיל הי"ד

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בני' וחתנה,

יהודה חיים לעזער ומשפ'

דוד בועז לעזער ומשפ'

יצחק שלום לעזער ומשפ'

ניסן לעזער ומשפ'

יצחק יוסף לעזער ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה
נפש יקרה ונועם המדות
מגזע גאונים קדושים וצדיקים נ"ע
מרת חנה ריטא וואקסמאן ע"ה
בת הרה"ח מו"ה יעקב יצחק פרענקל ז"ל
נפטרה בשם טוב בדמי ימיו
ט"ז לחודש אלול שנת תשנ"ב לפ"ק
יהא זכרה ברוך
ותהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי,
בעלה, בני, ומשפחתה

מזכרת נצח

חקוביץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

מרת חנה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה אברהם וואקספרעס ע"ה מעיר ליוענסק

נפטרה בשם טוב ביום כ"ז לחודש אלול שנת תש"ן לפ"ק
תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה ובני',

יחיאל וויינגארטען

אברהם יוסף וויינגארטען

צבי אלימלך וויינגארטען

יום תנחומין

מעומק הלב הננו משתתפים בצעדרו של

ידידנו הרגול והמרומם

הרבני החסיד הנגיד המפורסם לשם ולתהלה כביד המעש ורב
פעלים לתורה ולתעודה, העומד לימיננו ברוח נריבה ובעבותות
אהבה, ומסור בלב ונפש לטובת קובצנו כרם שלמה מיום
הווסרו, זה חמש עשרה שנים רצופים

ה"ה מו"ה שאול הוטטערער נ"י

מאנשווערפען

בחלקה מאתו נות ביתו זו אשתו

החשובה החסודה והצנועה

המפורסמת במדותי הנעלות ובלבכה הטוב

דורפת צדקה וחסד כל ימי' בלב ונפש

מדת פיגא מרים ע"ה

בת הרה"ח מו"ה דוד דאוידאוויטש ע"ה

ששבתה חיים לכל חי

ביום כ"ה אלול שנת תשנ"ב לפ"ק

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ואך טוב וחסד ידרפהו כל ימי חייו, אמן.

המערכת

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת האזינו

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. ויל"ר על אומרו ואדברה רלכאורה שפת יתר הוא, רמאחד שאמר האזינו השמים ידעינן ממילא שירבר, ועוד למה נקט אצל השמים לשון נוכח, האזינו, ואצל הארץ לשון נסתר, ותשמע, ולא אמר, ושמעו הארץ. גם צ"ב המשך הפסוק שלאח"ז, כי שם ר' אקרא הבו גורל לאלקינן. ונקרים לבאר הפסוקים בהפטרות, שובה ישראל ער ר' אלקיך כי כשלת בעוניך קחו עמכם רברים ושובו אל ר'. ודקדקו המפרשים, ראשית דפתח בלשון יחיד, שובה, ומסיים בלשון רבים ושובו, וגם צ"ב מה זה קחו עמכם רברים. והנ"ל בהקדם לבאר הפסוק תשב אנוש עד רכא ותאמר שובו בני אדם (תהלים צ'). דהנה כשבא האדם לעשות תשובה על עוונותיו, לא די בזה ששב בעצמו אל ר', אלא צריך להשיב גם אחרים עמו, כי כל ישראל ביחד הם קומה שלימה, וכשאבר אחד של האדם ניזוק גם יתר אבריו סובלים הכאב, וע"כ צריך האדם להשפיע על זולתו שישוב מדרך הרעה ולקרבו תחת כנפי השכינה. וכתוב בספח"ק לבאר הענין ע"ר משל, לאדם עשיר שנהפך מזול ר"ל וירד מנכסיו ונעשה בעל חוב גדול, אולם רצונו ה' גדול מאור להפיש דעת הנושה, לכן בא אצלו והציע לפניו שימציא לו קונים מיודעיו וממכדיו, והרי מגיע לו עבור זה שכר השתדלות, ועי"ז ממילא יפרע לו חובו במשך הזמן, והמלוה, הגם שיודע שבזה לא ישלם לו אף חצי החוב, מ"מ כיון שרואה איך הוא משתדל כ"כ לפרוע לו, על כן הוא מוחל לו כל החוב. וכן הוא באדם החוטא ר"ל נגר מלך מלכי המלכים הקב"ה, הלא אין שיעור וערך לעונו שהמרה נגד השי"ת, וכמו כן אין שיעור להתשובה שצריך לעשות כדי לתקן את אשר פגם. לזה, בבוא האדם לתקן את אשר עוית, ראוי לו להשתדל להשפיע על אחרים, שגם המה ישובו מדרך הרעה. והנה ידוע מדברי חכמנו"ל כי שנים ועשרים שנה ה' דור עושה תשובה, ובכל יום ויום ה' מוריד כוס של דמעות, ואמרו בגמרא לא ה' דור ראוי לאותה מעשה אלא להורות תשובה (ע"ז ד' ע"ב), וכל ספר תהלים מיוסד להורות לכני אדם דרכי התשובה, ולשים בלכם אהבתו ויראתו ית"ש. וזהו מה שאמר דור המלך ע"ה, אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו (תהלים נ"א), כלו' שאמציא לך קונים ע"י שאכניס בני אדם תחת כנפי השכינה, ועל ידי שכר השתדלות שמגיע לי, ימחול לי השי"ת על כל חטאותי, עברה"ק. (עי' בשלה"ק מס' ראש השנה ד"ה הששה עשר).

ועפ"ז ובין מאה"כ תשב אנוש עד רכא, ואמרו רז"ל (מדרש רות פ"ו) עד רכדוכה של נפש, דהיינו שיפושפש האדם במעשיו לשוב אף על הדקה מן הדקה, ומאחר שרבר זה קשה מאד, לזה נותן לו הכתוב עצה, ותאמר שובו בני אדם, פי', שיישיב רבים מעוון ויכניסם תחת כנפי השכינה, ובשכר זאת יתכפרו לו כל עוונותיו.

וכן כתב בספר עוללות אפרים (במאמר רמ"ח) שאחד מהתנאים בתשובה הוא, שהשב בתשובה צריך לקשט עצמו ולקשט גם את זולתו להשיב רבים מעון, שהרי כל ישראל ערבים זה בעד זה, והוסיף עוד שם, שתנאי זה לא יתכן כי אם כשהשלוש מתווך בין ישראל, שכל אחד חפץ לזכות את חברו, עיי"ש בדבריו. והנה כתב באלשיך הק' בפרשת קדושים עה"פ ואהבת לרעך כמוך אני ר', דתיבת אני מורה על מדת הדין, ושם הוי' ב"ה מורה על מדת הרחמים, וזשה"כ, ואהבת לרעך כמוך, פי' עיי' אהבת ישראל שאדם מתמלא רחמים על זולתו, גורם בזה, אני ר', שממדת אני, שהוא מדת הדין, נעשה מדת הוי', שהוא מדת הרחמים, עכרה"ק.

ומעתה יובן היטב כוונת הנביא הושע, שובה ישראל עד ר' אלקיך, כלומר שתעשה תשובה באופן כזה, עד שיהי' מדת הוי' ב"ה שהוא מדת הרחמים, במקום אלקיך שהוא מדה"ר, והוא עיי' שתשפיע על זולתך שגם הם ישובו אל השי"ת, וענין זה שורשו במדת השלום והאחרות כדברי העוללות אפרים הנ"ל, ועיי"ז תזכו להפוך מדת הדין לרחמים גמורים כמ"ש האלשיך הנ"ל. וז"ש, קחו עמכם דברים, פי' שתקראו אחרים אל דרכי ר' בדברים המושכים את לבם, לעוררם לתשובה שלימה, עד שיטו שכס אחד לעבודת השי"ת, ולזה אמר בלשון רבים, ושובו אל ר', היינו אתה יחד עם האחרים.

ובזה נבוא לביאור הכתובים בריש פרשתינו, דתנה האזה"ח הק' וכן הכלי יקר, כתבו עה"פ האזינו השמים ותשמע הארץ אמרי פי, דהשמים אלו גרולי ישראל וראשיהם, שהם במדרגה גבוהה, כגובה השמים מעל הארץ, והארץ אלו המון העם והפחותים הנמשלים לארץ, עיי"ש. ולדרכנו יתכן הכוונה, האזינו השמים, אלו הלומדי תורה ובעלי מדרגה, תאזינו לקול דברי אלקים חיים ומלך עולם, וגם תזכרו לשוב אל ר' כדי לתקן מה שפגמתם, אבל אין זה מספיק מה שאתם בלבד תקבלו עליכם לילך בדרך טובים לשמור לעשות ולקיים, רק ואדברה, שצריכים לזכור עם אחרים, ותשמע הארץ אמרי פי, שתדאו ותפעלו שגם הארץ הרומז על עמי הארץ וגמולי המדרגה, גם הם ישמעו אמרי פי, להכניס אותם תחת כנפי השכינה ולהשפיע עליהם תורה ומצות עד שגם הם ישמעו בקולי תמיד, ולזה אצל השמים אמר האזינו לשון נוכח, ואצל הארץ אמר ותשמע לשון נסתר, כי אל התלמידים חכמים ריבד נוכח פניהם, אבל לא ריבד אל עמי הארץ, כי חיוב זה מוטל על התלמידים חכמים להשפיע על קטני הערך, שגם הם ישמעו אמרי פי. וגמר אומר, יעדוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי וגו', ומבואר בירושלמי מס' תענית פ"ב (דף ח' ע"א) דיעדוף כמטר לקחי קאי על תשובה, שצריך להורות להם דרכי התשובה ולהוציא יקר מזולל, להדיק עליהם טל תחי' וגשמי ברכה באהבה ובחיבה, כדי שיתקרבו לעבודת השי"ת, וזה בא רק כששורה אהבה ואחרות גמורה בקרב ישראל, ועיי"ז זוכים, כי שם ר' אקרא הבו גודל לאלקינו, גודל זהו מדת החסד כמאה"כ לך ר' הגדולה והגבורה וגו', אלקינו זה מדת הדין, וכוונת הכתוב בזה היא, דעיי' שמשפיע תורה לזולתו ומלמדו דרכי התשובה, שזה נובע מגודל מדת השלום והאהבה, עיי"ז מגביר מדת הגדולה על גבי מדת אלקינו, וזוכים להמתקת הדינים בחסד וברחמים, אמן.

במס' ראש השנה כ"ו ע"א

מהנאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג זצ"ל¹

במסכת ראש השנה דף כ"ו ע"א. מאי משמע דהאי יובלא לישנא דרכרא הוא, דתניא אמר רבי עקיבא כשהלכתי לערביא היו קורין לרכרא יובלא, עכ"ל. הנה מן הראוי לשום על לב מה ראה על ככה ומה הניע אליהם, שאנשי ערביא היו קורין לרכרא יובלא, ונעלג"ד שבירדו דרך זה לעצמם, (שארץ) [שארצם] שייך להם לצמיתות עלמין, דלכאורה יש מקום לבעל דין לחלוק דערביא הוא בכלל ארץ ישראל, דעיין במס' בבא בתרא דף נ"ו ע"א, אמר רב יהודא אמר שמואל כל שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר, לאפוקי מאי, לאפוקי קניזי וקדמוני, תניא ר' מאיר אומר נפתוחא ערבאה ושלמאה, עכ"ל. לפ"ז קניזי זו ערבאה, והנה כעת אנחנו נטלנו שבעה, כדן נקבה שנמלה עישור נכסים, כי המה בעולם שבעים אומות, ונטלנו חלק שבעה אומות, אבל לעתיד שיהי' דיננו כזכר, ואז יהי' שייך לנו ג"כ השלשה אומות, כאשר מאריכים בזה כל המפרשים.

והנה יש מקום לבעל דין לחלוק ולומר, שחלקינו הוא עשרה אומות, כי אף בעה"ז דין ישראל הי' כזכר, אמנם לפענ"ד הטעם שבעה"ז דיננו כבת ולא כבן, שבשעת עקידת יצחק פרחת ממנו נשמתו שהיתה מסיטרא דרכרא, ואותה נשמה היה באיל בשעת שהקריבו תמורת יצחק, וניתן בו נשמה מסיטרא דנוקבא, ע"כ נחשבין אנו כבת. ויש דעות שסוברים להיפוך, שתחילה היה בו נשמה מסיטרא דנוקבא, ובשעת עקידה ניתן בו נשמה מסיטרא דרכרא, ולפי"ז מן הראוי להיות דיננו עכשיו כבן. ומאן מכריע, י"ל מהא דקורין לרכרא יובלא, שנאמר במשוך בקרן הויבל ונו', כי קרן זה הי' מאיל של יצחק, וקורין בשם יובל, להורות שניתן בו נשמה מסיטרא דריכרא, ולא מסיטרא דנוקבא.

ועפי"ז יתכן דמשום הכי הי' קורין בערביא לרכרא יובלא, והי' מרגילין בפומיא, להורות שאותה נשמה שהי' באיל הי' מסיטרא דרכרא, ונשמת יצחק נמסר לו אח"כ מסיטרא דנוקבא, א"כ דיננו כבת ליטול עישור נכסים, וקני קניזי וקדמוני אינו בכלל א"י, ולפ"ז אין לישראל שום פתחון פה על ערביא שהוא קניזי.

או י"ל להיפך, שהמה אנשי ערביא היו רוצים לאחזוקי נפשיהו שררים בא"י, כי דין ערביא הוא כא"י לכל דבריו, שישראל נחשבין כזכר, ושייך להם עשר אומות, כי מאיזה טעם יהי' דין ישראל כנקבה. ואין לומר משום רביצחק הי' לכתחילה נשמה מסיטרא דנוקבא, ונשמה זה נטל מיצחק וניתן לאיל שנקרב תמורת יצחק, הלא קורין לרכרא יובלא להורות שאיל של יצחק הי' בו נשמה מסיטרא דרכרא, ולא מסיטרא דנוקבא, כי מעולם לא הי' נשמת יצחק מסיטרא דנוקבא, ע"כ כבן אנו נחשבים, ושייך לנו עשר אומות, ודין ערביא כדן א"י לכל דבריו, ודו"ק.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ב' עמוד ו'. — דבר זה הועתק מאחד

מחיבוריו אשר טרם נדפסו (כת"י ירושלים, מספר 4730).

שתי הערות במס' גיטין

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל¹⁾

מה דהקשה מעלתך בדברי הר"ן גיטין (דף ק"פ) [דף ל"ח ע"ב], במתני' (ע"ו ע"ב) דאם לא באתי, דהקשה הא מרישא שמעינן דאם מת, הא זהו פירכת הש"ס ריש כתובות [דף ב' ע"ב], ומשני דסיפא אתי לאפוקי מרבותינו. בפשוטו תמוה מאד.

ובדרך פלפול קצת אמרתי, דהר"ן ס"ל כתירוץ א' בתוס' ריש כתובות [ד"ה רלמא], דהא רלא נשמע מרישא לאפוקי מרבותינו, דהיינו מוקמי' באין בו זמן, ואי דהוי גט שאין בו זמן, מ"מ הוי גט לענין דהולד כשר, ואך ס"ל להר"ן דזהו דחוק, דהרי זה גט היינו לענין חולר, ולא לגבי רידה. אך כך י"ל, למח דקו"ל גיטין פ"ו כר' יוחנן רבהנך ג' גיטין אם נישאת לא תצא, כזה שפיר י"ל דמיירי באין בו זמן והרי זה גט, והיינו בנישאת היא מותרת בגט זה, א"כ י"ל דהסוגיא דריש כתובות אזלי לפי ההלכה רלא תצא, מש"ה שפיר אמרינן סיפא לאפוקי מרבותינו, אבל קושית הר"ן, דאיך יתרחץ אינך אמוראים דס"ל נישאת תצא, ע"כ דרישא מיירי ביש בו זמן, א"כ מרישא בכר נשמע לאפוקי מרבותינו, וק"ל.

גיטין דף י"ג ע"א תוס' ד"ה והא לא משך, תימא מאי פריך הא קי"ל מצוה לקיים דברי המת, וי"ל רלא מוקמינן כיחיראי. וקשה רא"כ מאי מקשו התוס' לעיל י"א ע"ב ד"ה כל, רלמה לי לאוקמי מתני' משום מעמר שלשתן, לימא משום תן כזכי, ומאי קושיא, רא"כ אמאי בשחרורי עבדים לא יתנו, ואי דאתיא כר"מ, א"כ יקשה קושית התוס' כאן נימא משום מצוה לקיים דברי המת, ואין לתרץ כיחיראי לא מוקמינן, דהא על כרחך מוקמת לה כיחיראי.

1) קטע הראשון כתב הגרעק"א זצ"ל אל חתן בנו הג"ר יעקב אבד"ק וואנגראוויץ, כהמשך לתשובתו שגרסמה בשו"ת דעק"א ח"ב סי' קט"ו, וקטע השני נכתב ע"י אחד מתלמידיו, בשמו. ב' דברים הללו הניעו אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד המשובח והמפוראד מו"ה שאול הוּסְטֶערֶדֶר ז"י מאנטווערפן. יתברך בכל טוב סלה.

חידושים בשו"ע הל' גיטין סי' קכ"ג

מהגאון מוה"ר משה שיק אבד"ק חוסט זצ"ל¹⁾

בעזה"י.

באבן עזר סי' קכ"ג סעיף א'. ותקנה אותו לבעלה וכו'. הגט פשוט כתב צדיק למסרו בתורת הקנאה בפירוש, וכן משמע מלשון הרמב"ן בחידושו דף כ', והבית מאיר פקפק בזה מדקמבעי' לי' בניטין כ' אי אשה ידעה לאקנוי, ומסיק דידעה לאקנוי' והתם בלא פירשה. ולענ"ד נראה כגט פשוט, דהש"ס קמבעי' לי' אפי' פירשה בתורת הקנאה, אולי לא נמזר להקנותו בלב שלם, אע"ג דבעלמא דברים שבלב אינם דברים, מ"מ קמבעי' לי' אי נימא דהוי כדברים שבלב הנודעים, שמסתמא לא מקני בלב שלם, דאי סלקא דעתך דהאיבעי' רווקא בסתמא, אבל בפירוש פשיטא דמהני הקנאה, מאי פשיט מכותבת גיטה וכן מזקן וערב, דילמא מיירי בפירשו להקנות, אלא וודאי דגם בכה"ג נימא דמסתמא אינו מקנה בלב שלם ולא נמזר להקנותו, ואפי' אם האמת שנמזר להקנותו, יהי' כדברים שבלב, ועל זה פשיט, דידעה לאקנוי' מיהו, היינו אם פירשה, דאז מסתמא נמזרה, אבל בלא פירשה, לא ידעתי מנ"ל להקל, שנימא בוודאי הקנתה לו.

שם. וחוזר הבעל ונותנו לה וכו'. ורווקא אם צוה הבעל שתכתוב, אבל בלא אמירתו פשוט דלא מהני, דלא עדיף משאר סתמא דפסול. והב"ש סק"א סבר דסתמא פסול רק מדרבנן או מספק, ולכך הקשה איך תנן דהגט בטל. אמנם זה ליתא, וכבר ביאר היטב ברמב"ן בחידושו דיש פרק כל הגט, דגזירת הכתוב דיכתוב לשמה ספר כריתות, ונהי דאחר יכול לכתוב לשמה, אבל ספר כריתות אינו יכול לכתוב אלא מי שבידו לכרות בינו לבינה, והיינו הבעל, ולכך נהי דמצד הכתיבה מצד עצמה אין צריך שיכתוב הבעל, אבל כיון דבעינן שיכתוב לה לשמה ספר כריתות, וזה אי אפשר באחר אלא הבעל, לכך צריך שיכתוב הבעל או שיצוה לאחר והאחר יכתוב עפ"י דיבורו, ונהי דכתיבה לא בעי שליחות, היינו דאפי' מי שאינו נעשה כמותו עפ"י דין תורה כגון חש"ו וכיוצא, שבשעת כתיבה לא הוי יד שלוחו כידו, מהני, אבל מ"מ לענין הכוונה לשמה בעינן שיהי' תחת הבעל להחשיב זה לספר כריתות, וכאילו הבעל מבטל דעתו וכוחו, וגומר לעשות כאשר ינמזר זה שהוא ממנה תחתיו, ועי"ז יש כח והרשאה לזה שהוא ממנה להחשיב ולכוון זה לספר כריתות. וזה דעת וסברת הרמב"ן סוף פרק התקבל בשמעתין דאומר אמרו, דלכך בעינן שיהיו השלוחים בפניו, כדי לבטל דעתו להם, ולזה בעינן כח יותר ממה שיוכל לעשות שליח עבורו, שאז אינו מבטל כוחו, אלא יד שלוחו כידו, אבל לבטל דעתו ולעשות רצונו כרצון שלוחו, לזה בעינן טפי שיהי' שליח.

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'. — חידושים הללו הועתקו מכת"ק המונח בגנזי ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצרכתו עומדת לעד.

דווקא בפניו. ובוה א"ש דאין רברי הרמב"ן סותרים, וכן מבואר למי שמעיין ברמב"ן בחידושויו ריש פרק כל הגט וסוף פרק התקבל.

ועפ"י האמור, אפשר רבוה עצמו פליגי הרמב"ן והרא"ה והר"ן סוף פרק התקבל, רכולם סוכרין דלא בעינן שליחות, ואפי' לענין כוונה מהני מבטל דעתו, אלא דהרמב"ן ס"ל כיון דלא בעי שליחות, אפי' ממנה שליח לא מקרי שלוחו, ועל הכוונה ומחשבה לחודא אי אפשר למנות שליח, וא"כ אי אפשר למנות שליח אלא לבטל, ולכך בעי בפניו, והר"ן ס"ל דנהי דלא צריך שליחות, מ"מ אי ממנה אותו לשליח, תופס בו שליחות ונעשה כמוהו, ולכך מהני אפי' שלא בפניו. — ועפ"י האמור י"ל דגם דעת הרמ"ה כן, ונקט שלוחו לאו דוקא, אלא מי שהוא במקומו כסברת הרמב"ן, או כסברת הר"ן שיוכל למנות אותו שליח, ולעולם השליחות הוא משום לשמה כאשר יבואר עוד בסמוך אי"ה.

ומה שהקשה הב"ש סק"א לשון מתני', הגט בטל עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו, הא כיון דהטעם הוא משום לשמה, א"כ לר"מ דווקא חתימה, ולר"א דווקא כתיבה. זה לא קשה, רכבר כתבו התוס' סוף פרק התקבל דף ס"ו ע"ב, היכא דמשנה מצוייו הבעל גרע, ואפי' לר"מ פסול בכתיבה, וכן מצאתי בפני יהושע בגיטין ע"א שכתב כן, עיי"ש שהאריך.

סעיף ג'. אחר מאלו החמשה שכתבו הגט אינו גט. דין זה לאו כ"ע הוא, דתוס' ס"ל דעבר כשר, דס"ל דלא בעינן שליחות וכן כריתות, וחש"ו וגוי פסול רק משום חשש לשמה, אמנם הרמב"ם סובר דגם עבר פסול משום רבעינן בן כריתות. אמנם אי ס"ל לרמב"ם רבעינן ג"כ שליחות לכתיבה, פליגי בכוונתו, הגט פשוט ר"ל וכן כתב הפרי חדש, דרמב"ם סובר דבעינן שליחות לכתיבה עיי"ש, והבית מאיר הקשה עליו א"כ למה בחש"ו כשר בתופס בעומד על גבן, ועוד הקשה, ורכרי הפר"ח יש ליישב עפ"י מה שכתב הרשב"א בחולין י"א בשם רבו, דהא רמהני בגט עע"ג, היינו שזה עע"ג הוא השליח לכתיבתו ולכוונתו עיי"ש, וזה קשיא בסברא, ועכ"פ מבואר דס"ל דכתיבת הגט בעי שליחות, ואפ"ה מהני עע"ג בחש"ו, דהעע"ג הוא השליח. ויש להסביר, דהרי כבר הקשה הרשב"א בגיטין כ"ג איך אפשר רבעי שליחות, הא בריש זכחים (דף כ' ע"ב) דייק מכותב טופסי גיטין דסתמא פסול, ומנ"ל, דלמא פסול משום דלא עשאו שליח. ונראה דגם רבו דרשב"א מודה אי סתמא כשר לא בעי שליחות, אבל הואיל וסתמא פסול, והטעם כמו שכ' לעיל בריכור שלפני זה בשם הרמב"ן רבעי שיכתב לספר כריתות, וזה אי אפשר אלא ע"י הבעל, א"כ לכך בעי שליחות. וא"כ מיושב, לבתר דהוכיח דסתמא פסול, אז שפיר אמרינן רבעי שליחות, וכיון דעיקר שליחות בעי על ידי הכוונה, לכך ס"ל, דעע"ג לכוון, זה הוא השליח, ולזה צריך לממנה.

ולפ"ז א"ש הכל, בחש"ו אין לפסול רק משום חשש לשמה, ובגוי אם הי' עושה על דעת ישראל, בעע"ג הי' כשר, ולית בי' פסול משום דלאו בר שליחות או

בן כריתות, זה אינו, דהעע"ג הוא השליח, אבל מכח דעושה ע"ד עצמו פסול באמת נמי מכח שליחות ובן כריתות, וכן בעבד דעושה ע"ד עצמו, פסול משום בן כריתות, וא"ש כוונת הפרי חדש, ולעולם דס"ל להדמב"ם דכתיבה בעי' שליחות²).

או אפשר לומר דס"ל כמ"ש לעיל דכיון דבעי' דווקא שיכוון לספר כריתות וסתמא פסול, לכך בעי' או שליחות או שיבטל דעתו, ואי מבטל דעתו א"כ עיקר הכריתות עושה העבד, והוא אינו בן כריתות, ואם יעשנו שליח, הא אינו בתורת שליחות, ומה שקשה על זה, א"כ מאי פריך בגימין כ"ג אלא מעתה יהי' כשר בגוי, ומאי קושיא, הא בגוי פסול משום רלאו בן כריתות, יש ליישב לפמ"ש התוס', דתירוץ הש"ס גוי ארעתא דנפשי' עביר, היינו דעושה סתמא, ולפ"ז להמקשן דסבר סתמא כשר, א"כ באמת לא בעי' שליחות ולא בן כריתות, אבל למאי דמסיק דגוי ארעתא דנפשי' קעביר וסתמא פסול עי"ז, שוב יש לומר דבעי' שליחות ובן כריתות, ולכך גוי ועבד פסול, כן נלע"ד. עכ"פ זה דעת הדמב"ם, אבל תוס' וסיעתם ס"ל דעבד כשר דלא בעי' שליחות ולא בן כריתות, ולפ"ז גם בגוי וישראל עומד על גביו, נמי הוי רק ספק אינו גט.

(2) עיין בזה בשו"ת קול ארי' סי' קי"ט ד"ה ובזה אמרתי.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעבדו המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

מכתב מהגאון בעל שב יעקב זצ"ל¹

א"ך טו"ב למב"י פרו"ת לפ"ק.

שלומים רבים, כמל וכרביכים, לאהו' החביבים, בעלי בתים
הקצינים והאלופים רק"ק פולדא יצ"ו.

גי"ה קבלתי לנכון, ושם נאמר שאלתם ובקשתם לתהות בקנקנו של המ"ץ
אשר קבלתם, האלוף והתורני מוהר"ר הירש נר"ו, וליתן לו רשות והורמנא להיות
מורה הוראה בישראל. הנה אוריע למעלתכם, אחרי אשר כבר צריך הראשון
בריבו הי' האלוף הישיש מוהר"ר בער, אשר הי' מ"ץ בקהלתכם מקרמת רנא,
ובא בקובלנא רבא לפני, אשר בא זה הנ"ל בגבולו לרחות אותו ממקומו ומקפח
פרנסתו לו ולאנשי ביתו, והי' נפשו בשאלתו בכבי' ובתחנונים לייחר רברי
למעלתכם ולהמליץ בעדו, ומכ"ש שלא אתן למהר"ה הנ"ל מידי רשות והורמנא
להורות שם במקומו, אבל לא נעניתי לו ראשי לכתוב למעלתכם, כי מה לי
להתעבר על ריב לא לי, ומכ"ש לק"ק אחרת אשר אינם סרים למשמעתי, עכ"פ
זאת הבטחתי לו להיות שב ואל תעשה, אשר לא אתן לו מידי שום כתב או רשות
והורמנא להורות, ולא אשנה את הבטחתי ליתן לו רשות הנ"ל, משום זה לא
תחיתי בקנקנו ולא בדקתי אחריו, אף כי גם בלא"ה דרכי ומנהג שלי שלא אתן
שום סמיכות לשום אדם על הוראה, אם לא לתלמידים אשר לומדים אצלי, על כן
אני איני מקרבו ואיני מרחקו ח"ו, כי הדבר הזה אינו מוטל עלי, ובזה שלוי.
[מקום החתימה]

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. — מכתב זה הועתק מכת"י
מעתיק אחר והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול
הוטטערער נ"י מאנטווערפן. יצו ר' אתו את הברכה.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להרפים שום חירו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון מוה"ר יוסף ראזין זצ"ל¹⁾ אבר"ק רווינסק

יום ה' עשי"ת זמן החיבור של תרצ"ב העבר ותרצ"ג הבע"ל אי"ה.

גמח"ט ושנה טובה לידירי ה' ר' דוד נ"י.

שלום וברכה עד ועד, קבלתי מכ' ות"ח לו, הנה תל"י שהחלמיני וחזרתי לאיתני ככראשונה והסיבה כי אני כבר יש לי איזו חסרון בגרר סחיפא כסא אטיבורי בשבת רפ ס"ו ע"ב ורפ מ' ע"ב ובתוספתא שבת פ"ב ופ"ח ע"ש ושבת רפ קמ"ז ע"ב, וכעת נתרחב והראקטר רמחני גזם ע"ז ח"ו בגרר נתוח, אך תל"י אשר לא עזב חסרו כו', ונסעתי לעיר ריגע ותל"י נתברר שזה מעות מעיקרא ורק נצרך חגורה חרשה ולזהר קצת שלא לעמוד הרבה, ותל"י באתי בחזרה שלום, כן יתן ר' ית' להבא, ור' ית"ש יתן לנו גמח"ט ושנה טובה, ונזכה לקבל אי"ה ביה"כ הבע"ל לוחות האחרונות²⁾ אשר זה הוא בגרר מעיין מים חיים, כי הלוחות הראשונות הוה גרר מקוה כמבואר בירושלמי תענית פ"ר רהוי מ' סאה שיעור מקוה, אבל אחרונות הוה מעיין נובע כל רגע ורגע מפלפול התורה אשר נתן לנו מתנה משה רבינו טוב [עין] הוא יבורך כמבואר נדרים רפ ל"ח ע"א, כי נתן מלחמו לרל, ע"ש ברא"ש, ואין רלים אלא ישראל, ע"ש ברא"ש וספרי פ' ברכה, וע"י זה יש לה תל"י מעיין מים חיים איתקש אהלים לנחלים ברכות רפ ט"ז. ונזכה ג"כ לגרר ניסוך המים בחול המועד סוכות הבע"ל ושאתם כו' כמבואר סוכה רפ מ"ח ע"ב. וכתב הרמב"ם ז"ל כמורה נבוכים בשם ת"י³⁾ מבחירי צדיקיא ע"ש, ור"ל שנזכה במהרה לגאולה אמיתית ויתגלה לנו שתין אשר הם מחולקין מששת ימי בראשית סוכה רפ מ"ט, ונעשה זה ע"י תדור עפר שנשל הקב"ה מן מקום המזבח וברא בו אדם הראשון, וכמבואר בירושלמי נזיר פ"ז [הל' ב'] וברמב"ם בהלכות בית הבחירה [פ"ב הל' ב'] ע"ש, וזה השית מקור כל הבריאה של אנושי, ואתם קרויים אדם, ורק בעוה"ר נסתם ע"י עוונות, והי' דוד צריך לכרות כמבואר סוכה רפ נ"ג ע"ב ברש"י נתמלא עפר וצדורות, ור"ל ע"י חטאים ופשעים ר"ל, ודוד הקים עולה של תשובה כמבואר ע"ז רפ ר', וזכה לחפרו, כי כל אחד יש לו בלבו השיתין עי' עירובין רפ י"ט ע"א, ואח"כ בעו"ה עוד נסתם, ואי"ה ע"י מי הרעת שכתב הרמב"ם בסוף מקוואות, נחפרו. ואקצר. כ"ד ידירו עוז,

יוסף ראזין רב רפה הנ"ל

1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד כ"ג. — מכתב זה הגיע אלינו מגנזי ידירנו הרבני החסיד הנגיד נריב ושוע מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. בך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

2) כמבואר במס' תענית ל' ע"ב, ויה"כ יום שניתנו בו לוחות האחרונות.

3) כלו', בשם תרגום יונתן עה"פ ושאתם מים בששון ממעיני הישועה (ישעי' י"ב), ותקבלן אולפן חדת בחדוה מבחירי צדיקיא, עיין כמורה נבוכים ח"א פרק ל'.

בענין דינא דגרמי ודבר הגורם לממון

מהרב הגאון מוה"ר ישעי' זילבערשטיין אבד"ק ווייטצען ז"ל⁽¹⁾

במס' בבא קמא דף ע"א: מוקי הא דר' מאיר מחייב ר' וה' בגנב שור הנסקל ושחטו, משום דסובר כרבי יעקב רהחזירו מוחזר אף שנגמר דינו, וסובר גם כרבי שמעון דגורם לממון כממון. והקשו בתוס' שם (בר"ה וסבר), תיפוק ל' דר"מ ראין דיני דגרמי, ותירצו דיש לומר דוקא בשורף שטר דיכול למכור לכן מחייב בדיני דגרמי, אבל קרשים ושור הנסקל אין יכול למכור, ואפשר אי מטעם דינא דגרמי פטור, לכן קאמר דסובר כר"ש דגורם לממון כממון, ועור תירצו, דהא רשורף שטר חייב למאן דראין דיני דגרמי, היינו קרן אבל כפל לא, לכן קאמר דסובר כר"ש ומחייב אפילו כפל [או ר' וה'].

והנה להבין כוונת התוס' רמדמי שני ענינים נפרדים הרחק כמטחוי קשת יחר, דיני דגרמי וגורם לממון, הן אמת כי בגמ' בבבא קמא דף צ"ח קאמר לר"ש דגורם לממון מחייב בשורף שטר. הנה כבר הקשה כן בשיטה מקובצת שם שהם שני ענינים נפרדים, ובקצה"ח סי' שפ"ו ביאר שם ביותר, דהרמב"ן בדיני דגרמי כתב, דגורם לממון היינו שהחפץ אין ממון והוא עשה מעשה בידים, ודיני דגרמי היינו שהחפץ ממון, כמו מסכך בגפנים דהגפנים ממון, רק שהמעשה רק גרמא והם שני ענינים, ולכן כתב שם רבאמת דך דשורף שטר, למאי דס"ר, היינו רק מטעם גורם לממון, ולא איירי כלל מדיני דגרמי.

והנה ליישב זאת יש לומר, דהנה בקצה"ח סי' שפ"ח סק"ז כתב, דהא דלרבי שמעון גורם לממון כממון, היינו כשאין בעין, וראיתו מפסחים דף ה' בהני בני חילי ראמרינן שם ללישנא בתרא, דר"ש לא אמר גורם לממון כממון רק באין בעין, וכתב שם בקצה"ח, לפי"ז נדחה דברי הפני יהושע בב"ק (דף ס"ו) שכתב דלר"ש דממון בעלים, קרשים שחייב באחריותן יוכל למכור, דהרי דלבריו לא אמרינן כממון רק באין בעין, והקשה שם על זה, דבסנהדרין דף קי"ב לענין עיר הנדחת אמרינן דלר"ש רקרשים שחייב באחריותן ממון בעלים ימותו, הרי דגם כשהוא בעין כממון רמי, והניח בצ"ע, וכתב שם ראפילו אם נימא דגם כשהוא בעין אמרינן גורם לממון כממון, אפ"ה ליתא במכירה, והגע עצמך, המקבל פקדון מחבירו באחריות, היעלה על דעתו שיוכל הנפקד למכור דבר שאין שלו, עכ"ל. ובמכח"ת כי רבת, נעלם מעיניו לפי שעה, כי אין דמיון לפקדון, דהרי שם בסנהדרין דף קי"ב ע"א מבואר דאם קיבלו בני עיר הנדחת אחריות על פקדון אינן מתים, ובקרשים שקיבל אחריות אמרינן שם ימותו, הרי מבואר דקרשים

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ג עמוד כ"ד. — חידו"ת הללו הועתקו מתוך מכתבו אשר כתב בימי נעוריו, המונח בגניז יודינו הרבני החסיד הנגיד המורסם מו"ה שאל הו"מערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

שחייב באחריותן יש להם ריז ממוז בעלים ממש, ולא רמי לפקרון, ורבריו צע"ג על שנעלם מעיניו נמרא ערוכה.

ומעתה נחזור ליישב קושית השיטה מקובצת והקצה"ח, ראמרינן רהא רסובר ר"ש גורם לממון כממון היינו דוקא באין בעין רוקא. ובאמת אי אמרינן כלשון זה בפסחים לר"ש, אין יכול למכור, וגם לא היה נעשה עיר הנדחת, ראם רק כממון בשאין בעין, אז רמי לפקרון, ורק שם בסנהדרין דקאמר דקרשים שחייב באחריותן ימותו, ללשון ראשון בפסחים רר"ש סובר גורם לממון כממון גם כשהוא בעין, ולזה הלשון באמת יכול למכור ולא רמי לפקרון, דבאמת פקרון מבואר בסנהדרין רלא נעשה עיר הנדחת, וא"ש הכל.

וא"כ לפי"ז ללשון בתרא דר"ש לא קאמר רק כשאין בעין, א"כ במעשה הנניבה לא הפסידו הגנב כלום, רק שמפסידו, שבא לו הפסד שצריך ליתן שור אחר להקדש והוא רק גרמא, ולכן מדמי הגמ' הך דשורף שטר והך דר"ש קרשים שחייב באחריותן, משום רגם זה גרמא, אבל אם נימא כלשון ראשון בפסחים, דר"ש קאמר גם כשהוא בעין גורם לממון כממון, א"כ בשעה שגנב, גנב ממון ממש, דהוא באותו שעה שגנב ככים מלא מעות, א"כ לא דמי כלל לגרמא ואין עניין לרינא דגרמי, שרק ההיזק ע"י גרמא.

והנה תוס' בב"ק הנ"ל להקשו תיפוק לי' דסובר ד"מ דיני גרמי, ומדמי דיני גרמי לגורם דר"ש, ע"כ דסברי כלשון בתרא בפסחים, וכמש"כ דלר"ש ג"כ לא הוה אלא גרמא, דלאחר שגנבו בא לו ההיזק, מפני שצריך ליתן שור אחר להקדש, ודמי לדיני גרמי, וע"ז תירצו בתוס' שפיר דיני גרמי עדיף, מפני שיכול למכור, אבל שור הנסקל וקרשים אין יכול למכור, והיינו דסברי דאין יכול למכור קרשים גם לר"ש, רק דאפ"ה חייב לר"ש, משום דכממון דמי, דתוס' קאי ללשון בתרא בפסחים כהנ"ל.

בדין כתיבת סת"ם

שמואל הלוי וואזנער

רב אב"ד ור"מ

זכרון מאיר, בני-ברק

ב"ה. יום עש"ק מטות תשנ"ב לפ"ק בין המצרים.

כבוד ידידנו היקר ה"ה המפואר מוכה הרבים כש"ת מוה"ר דוד ליב גרינפעלד שליט"א, ראש משמרת סת"ם.

אחרשה"ט בכבוד ואהבה. לנכון קבלתי מכתבו, והאותיות שאלוני בדין קריאת הכותב בעל פה לפני כתיבת סת"ם המבואר בשו"ע או"ח סי' ל"ב סל"א, ובאו"ח סי' תרצ"א ברמ"א, וביו"ד סי' רע"ד, וכדי לקצר דרכי אעבור פרשתא דא בשרשה.

הנה לפענ"ג ד' דרכים לפנינו בפוסקים, דעת המחבר בשו"ע, דעת הלבוש ודעמי, ודעת הב"ח. דעת הב"י בשו"ע ע"פ מה שהביא בב"י בשם הר"י אסכנדרני שמדייק מלשון הסמ"ג דדוקא אם אינו מעתיק מתוך הכתב חייב להוציא בפה, ע"פ גמ' מנחות ל' ע"א וב"ב ט"ו, דמש"ה אומר וכותב, ולפ"ז השו"ע סותר עצמו כאשר הרגיש המג"א ס"ק מ"ב, דהא ביו"ד סי' רע"ד מחייב בכל אופן להוציא בפה גם כשכותב מתוך הכתב, וכן מוכח ברמ"א או"ח סי' תרצ"א לענין מגילה, וצריכים למרחק דס"ת חמוד יותר מתפילין, דהא המקור מכתיבת ס"ת במנחות שם, וכאשר העיר כבר בפמ"ג בא"א ס"ק מ"ב, ולפ"ז לדעת השו"ע גם במזוזה לא צריך בעל פה כשכותב מתוך הספר. וי"ל עוד הטעם, משום דרוב הפוסקים נקטו טעם ההלכה כשום חשש טעות, ובס"ת חיישינן טפי כמובן, משא"כ תפילין ומזוזות שהם קצרים הרבה להגילים בהם.

ודעת הלבוש וכן הגר"א בסי' ל"ב, דגם ככותב מתוך הכתב חייב להוציא בע"פ, ובמ"ב סי' ל"ב ס"ק קל"ו כ' הטעם ע"פ דברי הב"ח, דכשאומר ממשיך קדושה על האותיות ע"י הבל פיו, וזה טעם החולקים על השו"ע. ובמחכ"ת אינו צורך בזה, דהא הלבוש חולק על השו"ע ודעתו כהגר"א דבכל אופן גם כשכותב מתוך הכתב צריך להוציא בע"פ, וכל הטעם משום חשש שיטעה אפילו בתפילין, אלא דבעו"ת הוא שחולק על השו"ע מטעם הב"ח, ובשעה"צ אות קל"ט איתשמיט מיני דעת הלבוש כאן וביו"ד כנ"ל, ודעת הב"ח כאמור דהוא מטעם קדושת האותיות גופא המשכת קדושה ע"י דבור שפועל עצום הוא כידוע מספרים הקדמונים והק'. ונפ"מ דבתא בין הלבוש והב"ח, דלהלבוש אינו מחסרון קדושה, ולהב"ח יש ריעותא בס"ת ותפילין עצמן מחסרון איזה דרגא של קדושת האותיות, וא"כ נהי רקיי"ל דכ"ז לכתחלה אבל דיעבד לא נפסל, כיון דסו"ס לא טעה כמש"כ ב"י ומ"ב בס"ק הנ"ל, וא"כ דיעבד מותר לקרא בס"ת כזה אפילו לכתחלה, דהא בעצם אין זו פגם כלל, משא"כ לשיטת הב"ח יש בו חסרון בעצמות קדושת הס"ת תו"מ, ונהי דיעבד כשר*). מכ"מ אינו מהודר כל כך.

(*) עיין בזה בכר"ש קונט' ק"ח עמוד י"ג.

והאמת דסוגית הגמ' ב"ב ט"ו ומנחות ל' מתפרשת יותר למעם הב"ח, רלכאורה למעם שמא יטעה לא שייך זה כשהקב"ה כביכול אומר ומשה כותב, גם כשאין משה רבינו אומר לפני הכתיבה, ראיך שייך טעות בתורה שנתנה בשמים, אבל למעם הב"ח א"ש ביותר, דחסר קדושת הבל פיו של משה רבינו על הכתיבה, שהוא סוד דקדושת אותיות התורה, [מיהו רש"י ותוס' במנחות שם כתבו, מטעם טעות].

ורע דהא דמבואר בסי' ל"ב שם, רכשכותב מתוך הספר א"צ להוציא בפה, לרעת השו"ע אין חילוק בזה אם כותב מתוך תיקון סופרים כשר ומוגה, או ס"ת כהלכה, (או תפילין כתובים כהלכה). וצל"ע מש"כ מרן הח"ס בהערותיו לס' קסת הסופר סי' ה' ס"ק ו', דמעיקר הדין צריך ס"ת כשר להעתיק, וכיון שכן, לדין שמעתיקים מתיקון סופרים וכיו"ב, צריך מן הדין לקרא בפה קודם, גם לרעת השו"ע. ולא זכיתי לעמוד ע"ז, דכיון דהמעם משום חשש טעות, א"כ מה נפ"מ אם מן ס"ת או תיקון, כיון שרכב מוגה לפניו, וגם לשון הב"י והשו"ע סי' ל"ב אינו מורה ג"כ כדבריו ז"ל.

ובזה א"ש מש"כ שמות (ל"ד, כ"ז) ויאמר ה' אל משה כתוב לך את הרברים האלה כי על פי הרברים האלה כרתי אתך ברית וגו', וחז"ל פ"י כי ע"פ הרברים, על תורה שבע"פ, עיין גיטין ס'. ולהנ"ל יל"פ כי בכל כתיבה צריך שיוקדם אמירה בעל פה לקידוש האותיות, והיינו כתוב לך את הרברים האלה ע"י אמירה וכתיבה, כי על פי הרברים, אמירת בע"פ, כרתי אתך ברית ואת ישראל, קדושת התורה המתגלה לנו.

והשתא אבוא לעיקר שאלתו, במש"כ המקדש מעט יו"ד סי' רע"ד ס"ק י"ד על מש"כ בבני יונה שם דאפשר לראות ב' או ג' תיבות בהכתב שלפניו בבת אחת, והוסיף המקמ"ע דה"ה לענין קריאת התיבה בע"פ יכול לקרא ב' ג' תיבות בב"א, וכבודו כתב דנברר לכם ע"י בריקת הקאמפיוטר למעלה מכל ספק, דזה גרם וסבת טעות הסופרים, דבטבע האדם אם אומר ג' תיבות בב"א נשאר הרבה פעמים רושם אות האחרון בזכרונו, עד"מ פדן ארם, כותב פרס ארם, הרם תהרסם, כותב הרם תהרסם, וכיו"ב כאשר כ' כב', וזה נתברר לכם עד עשרים פעמים, וניכרים דברי אמת.

הנה ברור שאין להמקדש מעט כל ראי' מההלכה, אדרבה לשון הפוסקים, צריך לקרא כל תיבה ותיבה, משמע יותר כל תיבה בפני עצמו, אב"א מטעם טעות שזה העיקר כמש"כ רש"י ותוס', ואב"א מטעם הב"ח דיותר שייך בזה התפסת קדושת הבל פיו על מה שלפניו, מקריאת הרבה תיבות לפני הכתיבה, וכיון שהמציאות מראה שזה יכול לגרום טעות (עכ"פ בדורינו אנו), פשיטא דלכתחילה מהורר לקרא כל תיבה בפני עצמה ולא כמה תיבות בב"א, ומטעם טעות, עוד יותר מהורר לקרא כל אות בפ"ע כמוכן. יותר אין בירי להאריך.

והרני רוש"ת בלונ"ה, מצפה לרחמי ה',

שמואל הלוי ואזנר

ביאור בענין כוונת התפלה

נחום מאיר גערמאן

ר"מ במתיבתא עץ חיים רכאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הרמב"ם בהל' תפלה (פ"ד הל' א') פסק, חמשה דברים מעכבין את התפלה אע"פ שהגיע זמנה, טהרת ידיים וכו', וכוונת הלב, עכ"ל. ושם בהל' ט"ו כתב, כוונת הלב כיצר, כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה, ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה, עכ"ל. וכתב הגאון ר' חיים הלוי אבד"ק בריסק בספרו על הרמב"ם, רמסתימת לשון הרמב"ם מבואר דרין כוונה הוא על כל התפלה, שכל התפלה הכוונה מעכבת בה, והקשה על הרמב"ם ממה שפסק שם בפרק י' הל' א', מי שהתפלל ולא כיון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה ואם כיון את לבו בכרכה ראשונה שוב אין צריך עכ"ל, רמבואר להריא להכוונה אינה מעכבת רק בכרכה ראשונה וצ"ע, עכ"ל הגר"ח. ויצא לדון ברין חדש לישב הסתירה, דתרי גוונא כוונות יש בתפלה, האחת, כוונה של פירוש הדבריים, ויסודה הוא רין כוונה, ושנית, שיכוון שהוא עומד לפני השכינה, ונראה דכוונה זו אינה מדין כוונה רק שהוא „מעצם מעשה התפלה“. ואם אין לבו פנוי ואין רואה את עצמו שעומד לפני ה' ומתפלל, אין זה מעשה תפלה, והרי הוא בכלל מתעסק ראין בו דין מעשה, וע"כ מעכבת כוונה זו בכל התפלה, רבמקום שהיה מתעסק רינו כלא התפלל כלל, עכ"ל. ואח"כ כתב ריש דין כוונה שמכוון לעשות המצוה, והוא מדין כוונה של כל המצות, דקיי"ל רמצות צריכין כוונה, ובזה אין חילוק בין ברכה ראשונה לשאר התפלה, וזה שפסק הרמב"ם דבעינן שידע שהוא עומד בתפלה מעכב בכל התפלה, מתרי טעמא, (א) דבלא"ה הוה מתעסק, (ב) דמצוות צריכות כוונה, דתרויהו מעכבי בכל התפלה כמו בכל המצות, ורק בכוונת פירוש הדבריים, שהוא דין מסוים רק בתפלה, בזה הוא דקיי"ל דלא מעכבא רק בכרכה ראשונה ראכות, ואח"כ ביאר היטיב כל זה בלשונו הצח והמדוקדק.

ולפענ"ד הקושיא מעיקרא ליתא, ואין צריכין לחדש כל הנ"ל ואינו מוכרח, כאשר יתבאר הכל בעזרת השם יתברך. רהנה בספר החינוך מצוה תל"ג כתב וז"ל, וכן מענין המצוה מה שהזהירו אותנו בכוונת הלב בתפלה, ויותר בכרכה ראשונה שאמז"ל שמי שלא כיון בה מחזירין אותו, וענין הכוונה שחייבו בשבילה החזרה, הוא לפי הרומה שיתן האדם אל לבו שלפני ה' הוא מתפלל ואילו הוא קורא וכו', עכ"ל. הרי רעל כוונה זו שהוא עומד לפני ה', שמחזירין אותו, הוא רק בכרכה ראשונה, אבל אם כיון בכרכה ראשונה ולא כיון בשאר ברכות, יצא ולא מעכב בדעבה, וכן י"ל שזה כוונת הרמב"ם בפ"ד הל' ט"ו, שמה שכתב כוונת הלב כיצר כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה, היינו שהתפלל כל התפלה בלא כוונה וגם ברכה ראשונה היתה בלא כוונה, וע"ז מסיים, ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה, שהרי בלי ברכה ראשונה הוה כלא התפלל, כמו שכתב

בפ"י הל' א', רעיקר הוא ברכה ראשונה, ששם ג"כ הלשון, מי שהתפלל ולא כיון לבו יחזור ויתפלל בכוונה, ואח"כ כתב ואם כיון בברכה ראשונה לא צריך לחזור, וא"כ מש"כ בפ"י הל' א', בלשונו, מי שהתפלל ולא כיון, הכוונה שגם בברכה ראשונה לא כיון, וכן בהל' ט"ו, כל התפלה, היינו שגם הברכה ראשונה לא כיון, אבל אם כיון בברכה ראשונה אינה מעכב. ולפי הבנת הגר"ח, תחילת דברי הרמב"ם בפ"י סותרין עם סופה, אמנם באמת, סיפא פירושו דרישא, רמה שאמר „ראם התפלל ולא כיון" יחזור ויתפלל בכוונה, פי' אח"כ, היינו דגם בברכה ראשונה לא כיון, אז מיקרי התפלל ולא כיון דיחזיר, אבל אם כיון בברכה ראשונה שוב אין צריך לחזור, וזה ג"כ הכוונה ברמב"ם פ"ר הל' ט"ו, כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה, פי' שאם גם בברכה ראשונה לא כיון אז אינה תפלה, ולא בא לומר שבכל חלק התפלה מעכבת. רק אם התפלה עברה בלא כוונה, ובוזה נכלל דגם בברכה ראשונה היתה בלא כוונה, אז אינה תפלה.

גם מהלחם משנה משמע, שפרק י' אינו סותר לפרק ד', כהבנת הגר"ח הלוי, כי בפ"ר הלכה ט"ו על הרמב"ם שכתב, כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה, מביא הלחם משנה מקורו ממס' ברכות דף ל', וכתב דלעיקובא לא בעי, שכן אמרו בברכות דף ל"ד: יכוון באחת מהן ולא ידעתי למה לא הזכירו רבינו ז"ל, עכ"ל. הרי דלא תקשה דגמ' ברף ל"ד הם נגד דברי הרמב"ם, רק למה לא ביאר הרמב"ם את דבריו, ועי' מרכבת המשנה על הרמב"ם, וכן הוא בסדר משנה על הרמב"ם להגאון ר' וואלאך באסקאוויץ בהל' תפלה פ"ר הל' ט"ו, שכתבו שאשתמיטת' מהלחם משנה מה שכתב רבינו פ"י הל' א' מהל' תפלה, הרי שהבינו שבפרק י' ביאר הרמב"ם את דבריו שבפרק ד', ולהגר"ח אינו יכול להביא בפ"ר את דבריו שבפ"י, שבפ"י איירי מהברכה ראשונה, ובפ"ר איירי מכוונה על כל התפלה. גם בספר לחם יהודא על הרמב"ם להג"ר עייאש, תקשה כמו הלח"מ, למה לא הזכיר הרמב"ם בפ"ר שאם כיון בברכה ראשונה אינו חוזר, ואח"כ כותב בעצמו, שאח"כ ראה את הרמב"ם בפ"י שכתב כן, הרי מפורש שהדין שמוזכר בפ"י קאי על פ"ר, וכן מצאתי בחזון איש על הרמב"ם פ"ר הל' א' מהל' תפלה וז"ל, ובהל' ט"ו כתב כוונת הלב כיצד כל תפלה שאינה בכוונה וכו', י"ל דרבינו כאן בעיקר התפלה איירי ועניינה, אבל שיעור שחייבו חכמים לעכב, פי' בפ"י עכ"ל. וכן בספר צפנת פענח על הרמב"ם בפ"ר הל' ט"ו מהל' תפלה, כוונת הלב וכו', כתב וז"ל ר"ל רק ברכה אחת כמש"כ כאן תוס' דף ל"ד: ועי' מש"כ רבינו לקמן פ"י הל' א' עכ"ל, (והוא שם בתור"ה יכוון לבו, וז"ל, יכוון לבו באחת מהן, והא דאמרינן בסוף פרק תפלת השחר (דף ל'): לעולם ימור אדם דעתו אם יכול לכיוון יתפלל ואם לאו אל יתפלל, יש לפרש התם נמי באחת מהן עכ"ל, וכך הוא בש"מ על מס' ברכות ועוד שאר ראשונים, והגר"ח כתב שזה קאי על כל י"ח ברכות, נגד פי' התוס' והש"מ, שכתבו שקאי דק על ברכה ראשונה, עי' הטיב), הרי שפי' את דברי הרמב"ם בפ"ר, שכל בתפלה שמעכב הכוונה היא רק בברכה ראשונה, וציון לפ"י, ומה שלא פירשו הרמב"ם באמת בפ"ר, כתב

בסדר משנה על הרמב"ם ז"ל, להיות כי רבינו ז"ל נוסף על חכמתו בתורה כי רבה הוא, אף הוא ז"ל שומר הסדר הראוי בהפלגה יתירה וכמו שכתב מזה הרב המגיד בהקדמתו להל' שבת, וגם פה שומר הסדר הראוי והנאות, כי בפרק הזה לא בא רבינו ז"ל אלא לבאר מה שהמתפלל צריך לעשות כדי שיהי' מתפלל כראוי ונרצה לאלוקים, אבל מדיון חזרת התפלה וטעות בתפלה לא דיבר מזה פה כלל וכלל, ולא בא להודיע במה שכתב ואם מתפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל וכו', אלא להורות הפלגת הצרכת הכוונה בתפלה ושהיא יותר צריכה שמירה ממקצת מן אותן חמשה דברים שהן צריכין לתפלה, שכלל בפרק הזה שענין כוונת התפלה הוא שיכול לנרוע לו שאפילו בדיעבד אין תפלתו תפלה, אבל באיזהו אופן אין תפלתו תפלה ובאיזהו אופן תפלתו תפלה, זה מקורו העקרי לקמן בפ"י, שכל הפרק ההוא מדבר מדיני חזרת התפלה, ועי' שם היטיב ופשוט, עכ"ל. וא"כ מכל הנ"ל אין אנו רואין שום הכרח מרביר הרמב"ם לחדש רין חדש של הגר"ח, רבתפלה יש דברים המעכבים בכל ברכות התפלה בדיעבד, ולא רק בכרכה ראשונה של שמ"ע, רהיינו כוונה שהוא עומד לפני ה'. וכוונה שהוא מכוון לעשות מצוה, ומזה מיירי הרמב"ם בפ"ד, ובכוונת של פי' המלות מעכב רק בכרכה ראשונה, ומזה מיירי הרמב"ם בפ"י. ומה שהוכיח הגר"ח שאם לא כוון שעומד לפני ה' לאו מתפלל מקרי, והוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה, ועי"כ מעכבת בכל התפלה, עי' בשו"ת רע"א סי' ח' (ר"ה ונ"ל דבר חדש), דמתעסק רק פטור מקרבן אבל מעשה מקרי לגבי עבירה, יעי' שם, ועי' בספר קובץ שעורים על מס' פסחים אות רס"ו שמביא שיטות חולקין בזה, ולגבי מצוה באמת לא מיקרי עשה מעשה כמו במס' ר"ה דף ל"ב: ול"ג: דמתעסק לא יצא בתקיעת שופר כמו שהבין הגר"ח, אבל מ"מ זהו רק אם לא כוון בכרכה ראשונה, אבל אם כוון בכרכה ראשונה לאו מתעסק הוא, דכל העושה על דעת ראשונה עושה.

עי' צפנת פענח על הרמב"ם פ"י הל' א' מהל' תפלה שצ"ח להגמ' זבחים דף ב': ותוס' גיטין דף ח': ר"ה אפילו, וחולין דף ל"ט: עכ"ל. ועי' רש"י זבחים דף ב': ר"ה על דעת ראשונה, אבל היכא רשחטי' כולי' סתמא אימא לך דפסול, וכמו כן כאן בתפלה, אם כוון בכרכה ראשונה לאו מתעסק הוא, ואפילו לגבי הכוונה שהוא עומד לפני ה', דכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, ועי' רש"י מס' שבת דף צ"א ע"א ר"ה מהו רתימא, כיון דשכח בשעת הוצאה שלא היה זכור בהצנעתו בטלה לו מחשבתו, קמ"ל דכל העושה סתם על דעת ראשונה הוא עושה עכ"ל. אבל אה"נ אם לא כוון כלל בכל התפלה וגם בכרכה ראשונה נמי לא כוון, אז לא יצא התפלה. וא"כ אין דברי הרמב"ם סותרין זה את זה, וגם אם כוון בכרכה ראשונה שהוא מכוון לעשות מצוה, ובשאר ברכות לא כוון, בדיעבד יצא, ובוראי שצריך לכוון בכל הברכות, הן הכוונה של עומד לפני ה', והן הכוונה שהוא מכוון לעשות מצוה, והן פי' המלות, אבל לחזור ולהתפלל, הוא רק אם גם בכרכה ראשונה לא כוון, וא"כ אם אין הכרח לדברי הגר"ח, למה נאמר שדברי החינוך שמיירי מהכוונה שעומד לפני ה' אינם כשיטת הרמב"ם, שרוב הפעמים דברי

החינוך הם לקוחים מהרמב"ם, וא"כ הרמב"ם בפ"ד ובפ"י מיירי גם מהכוונה שהוא עומד לפני ה', וגם בכוונה זו אינו מעכב רק בברכה ראשונה, כנ"ל בעזה"ת.

ויותר מפורש כרברי, הוא בפסקי ריא"ז על מס' ברכות (מהגאון ר' ישעי' אחרון נכר התוס' רי"ד) פ"ה הל' א', שמביא שם המימרא מפרק תפלת השחר ברכות דף ל': לעולם ימור אדם עצמו אם יכול לכוון את לבו יתפלל ואם לא אל יתפלל (אשר זה מקורו של הרמב"ם בפ"ר הל' ט"ו, אפילו לפי הגר"ח עי' שם בא"ר הגר"ח), ותיכף כתב, וצריך לכוין את לבו בברכת אבות ואם לא כוון את לבו בברכת אבות נראה בעיני שצריך לחזור ולהתפלל (זה מקורו של הרמב"ם בפ"י מברכות דף ל"ד:), הרי שסובר רהנך שני מימרות חרא הוא, כמו שכתבו התוס' בברכות דף ל"ד: ר"ה יכוון לבו באחת מהן, וכן כתבו עוד כמה ראשונים, ומסיים הריא"ז „וכך הוא שיטת רבינו משה" עכ"ל, הרי מפורש שאין כוונת הרמב"ם לשני רינים נפרדים זה מזה, אלא שרין השני מפרש לראשון כמו שכתבתי לעיל, והכל נכון בעזה"ת. ומה שכתב הגר"ח שכוונת פירוש הרברים הוא רין מסוים רק בתפלה, יש להעיר עליו קצת, דגם בק"ש בפסוק ראשון הרין כן, עי' מ"א הל' ק"ש סי' ס' ס"ק ד', ועי' אורחות חיים להרא"ה מלוניל בהל' תפלה הל' ל"ז בשם הרשב"ם, ורו"ק הישיב.

עולת שבת כשבתו

שופטים

שום תשים עליך מלך. ודרשו רז"ל בסנהדרין (י"ט ע"א) שתהא אימתו עליך. ולכאורה אין לדרשה זו שום ראי' בפסוק. והנראה לי בהקדים לך מדרש זוהר פרשת נשא, כל אדם יש לו על ראשו שם הוי' צבאות ומאיר על ראשו ומעורר אותו ליראה את ה' הנכבד ולקיים התורה, ע"ש. ועל פי הקרמה המעולה, יקרה מכל סגולה, יהי' ביאור הענין כך, ע"ר מדרש רבה במגילה, דכל מקום שנאמר במגילה מלך סתם, הכתוב מרכב במלכו של עולם הקב"ה. וזה יאמר נא הפסוק, שום תשים עליך מלך, רצ"ל מלך האמור פה הוא הקב"ה, והוא ממש עליך, כמו שאמר הזוהר ששם הוי' על ראש האדם, ויפה אשר דיברו רז"ל, שהם אמת ודבריהם נאמרו באמת, שתהא אימתו עליך, כי הלא הזוהר כתב שמשם הוי' מתעורר לאהבה ה' וליראה אותו, וזה המכוון, שהמלך הקב"ה עליך, כרי שהאימה לקיים מצוותיו יהי' עליך.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל)

כי תצא

כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנאה וילדו לו בנים האהובה והשנאה והיה הבן הבכור לשנאה, והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנאה הבכור, כי את הבכור בן השנאה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אוננו לו משפט הבכורה.

בפרשה זו רמז מבואר לראובן שזכה לחיי עוה"ב. מי הנה שתי נשים, האחת (הידועה) אהובה, והאחת (ג"כ בה"א היריעה) שנאה, כי אם רחל ולאה הירועות בשמות הללו, והי' הבן הבכור לשנאה, וודאי כך הי', והי' ביום הנחילו את בניו, ויקרא יעקב אל בניו, לא יוכל לבכר את בן האהובה, כאומרו פחו כמים אל תותר (בראשית מ"ט), כי את הבכור בן השנאה יכיר לתת לו פי שנים, שני עולמות, כמו שאמר משה (דברים ל"ג), יחי ראובן ואל ימות וגו', כי הוא ראשית אוננו, זה ראובן, כמ"ש כחי וראשית אונני (בראשית מ"ט).

(הנאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל²)

וכי יהי' באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על העץ. ו"ל הכוונה, דאמרו רז"ל (שבת ל"ג ע"ב) צדיק נתפס בעון הדור, ונודע כי תיבת איש הוא כינוי לנרול הדור ומשפיע, וגם ידוע רתיבת חטא, פירושו חסרון, כמאה"כ (מלכים ד', א') אני ובני שלמה חטאים, ופירש"י חסרים מהגדולה. וזשה"כ, כי יהי' באיש, היינו נדול הדור ומשפיע, חטא משפט מות, שיחסר הסיבה על משפט מותו, אז, ותלית אותו על העץ, תיבת ע"ץ נוטריקון ע"ן ציבור, שנתפס בעון הציבור.

(הנאון ר' אהרן סוריטץ אבר"ק סעדראהעל זצ"ל³)

כי תבא

והיו חיין תלואים לך מנגד, ובמסורה ב' פעמים תלואי"ם, רין, ואירך, תלואים למשובתי (הושע י"א). וי"ל הכוונה, ראיתא בנמרא (שבת קנ"ג ע"א) רבי אליעזר אומר שוב יום אחר לפני מיתתך, שאלו תלמידיו את רבי אליעזר וכי ארם יורע איזה יום ימות, אמר להן וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר, נמצא כל ימיו בתשובה, ע"כ. וזהו, והיו חיין תלואים לך מנגד, שתמיד תשים נגד עיניך כי ימי חיין תלויים ועומדים, ואין אתה יורע עת קיצך, ומפרש המסורה, תלואים למשובתי, שהתועלת היא בשביל התשובה, כי ע"י שיהי' חיין תלואים לך מנגד, נמצא כל ימי חיין בתשובה.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

(2) הועתק מכת"ק בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בכריטיש מוזאום בלונדון, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. וזכה לו אלקי לטובה.

(3) הובא בשמו, בספר דברי מהרי"א עה"ת בפרשת נח (דף י"ח ע"ב).

נצבים

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה הוא. הנה אומרו לשון „כי“, משמע רשיך ארלעיל. אך הכוונה, רהנה קיי"ל המתנה תנאי ברבר שאי אפשר לקיימו, כגון על מנת שתעלה לרקיע, אינו תנאי, ותנאו במל ומעשה קיים. והנה בפרק ב' דקידושין (דף ס"א ע"ב) במה רפריך שם מאם בחקותי תלכו וכו', מוכח שם, דאף בברכה וקללה שלו ית' נמי בעינן דינו תנאי. וא"כ זהו שכתב כאן, רממה שיראו שיבואו עליהם הברכה והקללה, ויראו דחל התנאי, מזה יהי' ראי' והוכחה, כי המצוה הזאת וגו' לא נפלאה הוא, ראם הי' נפלאה, לא הוי חל התנאי, ברבר שאי אפשר לקיימו, וא"ש והבן.

(הנאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבר"ק ברדא זצ"ל⁴)

ראש השנה

ובשופר גדול יתקע. אפשר לומר עפ"י דאיתא בכתבי אר"י ז"ל, שיכוין התוקע כי מהשופר יוצאים חסרים, ערה"כ ר' בקול שופר (תהלים מ"ז). והנה חסרים נקראים גדולה, כנודע. וזהו, ובשופר, היינו בתוך השופר, גדול יתקע, כי יתקע מתוך השופר חסרים.

(הנה"צ מוה"ר יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל⁵)

יום הכיפורים

במס' יומא (דף פ"א ע"ב) וענינתם את נפשותיכם בתשעה, וכי בתשעה מתענין והלא בעשור מתענין, אלא לומר לך, כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, ע"כ. הרי דלפעמים עומדת האכילה ביום המעלה ער שנחשבת כתענית, והיינו בערב יום הכיפורים.

וזה יש להעמיס בלשון הפסוק (ויאל ב') ואכלתם אכול ושבוע והללתם את ד' אלוקיכם אשר עשה עמכם להפליא. רקאי על ערב יוה"כ, ואכלתם אכול ושבוע, כי אז מצוה לאכול לשובע, ועם כל זאת, והללתם את שם ד' אלוקיכם, כי אכילה ההיא נחשבת כעבודת השי"ת, ומסיים הכתוב, אשר עשה עמכם להפליא, שזהו באמת הפלא ופלא.

(הרה"ק מוה"ר אליעזר אבר"ק דזיקוב זצ"ל⁶)

(4) הועתק מכת"ק. (כת"י ירושלים, פנקס מספר 248-4).

(5) הועתק מכת"ק המונה ברשות נכדו יוהנן האב"ד החשוב היקר והנעלה מוה"ה ירוחם אליהו ראזענפעלד נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(6) הובא בשמו בספר דברי נפתלי עה"ת (בעמוד ק"ט).

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

קיג) הגאון מוה"ר אליהו הכהן האתמדי זצ"ל מאויזמיד (בעל שבט מוסר), כותב בספרו אזור אליהו (אות קס"ג) בזה"ל: אמר המחבר, מגהגי בכל שנה ושנה קודם ראש השנה לקיים כל מצות עשה בפועל ביום אחד, והמצות שאינן נוהגות עתה בזמן הזה, כענין הקרבנות וכדומה, הייתי לומד הענין שיחשב הלימוד כמעשה, כדברי חז"ל כל העוסק בתורת עולה כאלו מקריב עולה. ובענין כתיבת ס"ת שחייב אדם לכתוב ס"ת לעצמו, הייתי מגיה איזה אות מס"ת, וכן מצות דברי סופרים האפשרים לעשותם, הייתי עושה אותם. ובענין לעקור עבודה זרה הייתי הולך אל בית ע"ז, והייתי מאבד מן הכותל איזה דבר, עכ"ל.

קיד) הרב הגאון מוה"ר מרדכי יעקב בויעהל דומ"ץ דק"ק לינסק זצ"ל כותב בספרו זכרון יעקב עה"ת לפרשת פרה: הרה"ק מוהר"ר מאיר מפרימישלאן ז"ל אמר להרה"ק [מוה"ר שלום] מקאמינקי ז"ל, הלא אתה עילוי, אמור איך לעשות תשובה, והשיב הרה"ק מקאמינקי, כך עושין תשובה, [כלו' בזה ששואלין איך לעשות תשובה, זהו גופא תשובה]. וכן כתוב, פתחו לי שערי צדק וגו', "זה" השער לר' צדיקים יבואו בו, כלו', זהו השער של הצדיקים, לומד פתחו לי שערי צדק, ע"כ*).

קמו) הגה"ק מוהרצ"א מדינוב זצ"ל בספרו מגיד תעלומה על מס' ברכות (דף ק' ע"ג) על הגמ' דף נ"א, אין משיחין על כוס של ברכה, כתב בזה"ל: נראה לומר, שאין משיחין, אפילו גמרו ברכת המזון, רק שעדיין לא שתה המברך, אין משיחין, עכ"ל.

קמז) הרב הגאון מוה"ר מנחם מענדל שווארץ מדראגמירעשט זצ"ל כותב בספרו מאוני צדק (פ' וילך) בזה"ל: שמעתי ממורי זקני הגאון מוה"ר אברהם יצחק האבד"ק קליינווארדיין, שאמר בשם דודו הרב הגאה"ק מוהר"ר נפתלי מראפשיץ זי"ע, שהוא אמר גודל מעלת טבילה במקוה, שמצלת ממיתה בירי שמים ומכרת, והראי' מן התורה אשר הבא על הנדה חייב כרת אפילו בדגע אחרונה מז' נקיים, ומיד שבאתה לטבילה במקוה, הבא עלי' נפטר מזה, ואדרבה טבילה בזמנה מצוה, עכ"ל.

(*) עיין עוד בזה בספה"ק זרע קורש ריש פרשת תזריע.

פנ"י דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

כבוד העורכים הנכבדים שליט"א.

(א) הרמב"ן בפירושו עה"ת בפרשת שופטים בפסוק לבלתו רום לבכו מאחיו (דברים י"ח, כ') כתב וז"ל, נרמז בכאן בתורה איסור הנאות, כי הכתוב ימנע את המלך מנאות ורוממות הלב וכל שכן האחרים שאינם ראויים לכך, עכ"ל. לפי"ז יש לנו רק רמז בקרא שאסור להתנאות, ובגמ' סוטה ה' ע"א אמרינן, אזהרה לגמי הרוח מנין, אמר רבא אמר זעירי שמעו והאזינו אל תנבחו, רב נחמן בר יצחק אמר מהכא ורם לבבך ושכחת וכתוב השמר לך פן תשכח, וכדרכי אבין אמר רבי אילעא דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה, משמע שיש אזהרה מפורשת בתורה ובדברי קבלה שלא להתנאות, והרמב"ן ז"ל לא הזכיר מאומה מזה.

(ב) בניזיר כ"ט פריך הנמ' מדוע חטאת העוף הבאה על הספק נשרפת, הלא אשם תלוי נ"כ בא על הספק ואעפ"כ הוא נאכל לכהנים. ומשני ראשם תלוי יש בו רק איסור אחר, חולין שנשחטו בעזרה, אבל חטאת הבאה על הספק יש בה שני איסורים, חולין שנשחטו בעזרה, ונבילה.

והקשה ע"ז זקינו הגאון הקדוש בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל בספרו חידושי ארי' דבי עילאי (מנחות דף ו' מדפי הספר), דמרברי הנמ' משמע דבחטאת העוף הבאה על הספק יש לחשוש רק לשני איסורים, חולין שנשחטו בעזרה שהוא בעשה ככל לאו הבא מכלל עשה, ואיסור נבילה שהוא בלאו, הלא יש עוד איסור שלישי ויותר חמור, דחטאת העוף הוא קרשי קרשים ומוכרחים לאכלה בעזרה, ואם המליקה היתה שלא לצורך ונעשית נבילה, האוכלה נטמא מחמת נבילת עוף שהור שמטמאה בכית הבלועה, וחייב בדת על ביאת המקדש. (הגאון הבית יצחק ז"ל בהסכמתו על הספר הזה, מביא קו' זו ומגדירה כקושיא גדולה).

והנה הארי' דבי עילאי חירש בפלפולו דבטומאת נבילת עוף שהור אין חייבין על ביאת מקדש, רק הוקשה לו מסוניית הנמ' שבועות דף ו' דלא משמע שם כן, אבל הבית יצחק בהסכמתו מיישב בטוב טעם שלא תהי' סתירה לחידושו.

ולבאורה יכולים לתרץ הקושיא בפשוטות. הלא יש עצה טובה להמנע מביאת המקדש בטומאה, והיינו, לאכול את חטאת העוף שנמלקה מספק כלשכות הכנויות כחול ופתוחות לקודש, שתוכן קודש לאכילת קרשי קרשים, ואין חייבין שם על ביאת מקדש בטומאה, כדאמרינן בזבחים נ"ו ע"א, והרמב"ם הביא זאת להלכה בהל' בית הבחירה פ"ו ה"ח וז"ל, היו (הלשכות) בנויות לחול ופתוחות לקדש, תוכן קדש לאכילת קרשי קרשים וכו' והנכנס לשם בטומאה פטור, עכ"ל. ממילא לא קשה מיד, דמאיסור נבילה אין יכולים להזהר, אבל מאיסור ביאת מקדש יכולין בקל להזהר. ע"כ ניהא מה שהנמ' בניזיר נקטה רק האיסורין של חולין שנשחטו בעזרה ונבילה, ולא איסור ביאת מקדש בטומאה. ועי' בהנהגות מצפה איתן על יבמות (ל"ב ע"ב) שמתרץ באופן זה קושיא כעין זו.

ברנשי כבוד וביקרא דאורייתא,

שמחה רובין

בהה"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הו"ד

ברוקלין, ניו יארק

בעה"ת.

לכבוד המערכת „כרם שלמה“.

באתי להציע בזה לפני מעלתכם איזה הערות במס' סוכה.

(א) במס' סוכה דף י"ח סוף ע"א, אתמר סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כשרה, שאין לה פצימין אבוי אמר כשרה אמרין פי תקרה יורד וסותם, רבא אמר פסולה לא אמרין פי תקרה יורד וסותם וכו', לימא אבוי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל קמפליגי, דאתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לשלשל בכולו דאמרין פי תקרה יורד וסותם ושמואל אומר אין משלשלין בה אלא בר' אמות דלא אמרין פי תקרה יורד וסותם, אליבא דשמואל כ"ע לא פליגי, כי פליגי אליבא דרב, אבוי כרב, ורבא אמר לך עד כאן לא אמר רב התם אלא רמחיצות לאכסדרה הוא דעבידי אבל הכא דלאו להכי עבידי לא. ובפירש"י דף י"ט ע"א בר"ה רמחיצות: פי תקרה זה לשם אכסדרה נעשה להיות לו מחיצה לחלל זה אבל לא להיות מחיצה לאויר שחוצה להן, ואלו מחיצה מעלייתא הוא הוה סמכינן עלה, אבל לאכשורה ע"י גוד אחית לא, דכי אנמרה דחמנא למשה לגוד אחית, במחיצה העשויה לחלל שלה אנמרה ולא לחוצה לה, ומיהו היכא דיש לה פצימין אע"ג דלגזווי עבדין לבוד בפחות משלשה כמחיצה סתימה היא, עכ"ל.

ורבדרי רש"י אלו לכאורה קשה מאוד, דהא דרש"י במחיצות דאכסדרה קאי, ואיך שייך הכא לפרש „ואלו מחיצה מעלייתא היא הוה סמכינן עלה“, דפשיטא היא דבמחיצות מעלייתא סמכינן עלה, דהא בית סתום הוה ורה"י גמורה היא. וחיפשי במפרשים ולא מצאתי נייחא לנפשי, עד שמצאתי הגירסא הנכונה, שבלי ספק היתה לפני מאור עיניו של רש"י ז"ל, דבמקום שהגמ' לפנינו גורסת „אבל הכא [פי' גבי סוכה] דלאו להכי עבידי לא“, הגירסא ברקדוקי סופרים היא „אבל הכא רמחיצות לאו לסוכה עבידי לא“, הרי פשוט דהר"ה דרש"י על רמחיצות השני קאי, היינו אמחיצות רסוכה שנעשה בחצר דלא נעשו אלא לחלל הבית ולא לחצר, רהוי חלל שחוצה לה, וממילא מוכרח רש"י ז"ל לפרש, דא"כ איך אנו סמכינן באכסדרה רבית בפחות מד' אמות דמוכשרת בקירות הבית אפי' לרבא, ומפרש רש"י דאלו מחיצה מעלייתא היא הוה סמכינן עלה, וכן בפצימין בפחות מג', דבכה"ג אין אנו צריכין לדניא דפי תקרה יורד, וגוד אחית, דשם לא אנמרה דחמנא למשה למחיצות דחוצה לה.

ומצאתי און לי דרש"י ארמחיצות שני קאי, כי בריבוי הקורם, דהיינו בר"ה אליבא דרב, פירש"י: ומלתיה דרבא לא דחיק לאוקמא בפלוגתא דאפילו אליבא דרב פליג למיפסלה, דזה לא שייך רק אחרי דפי' בגמרא, אבל הכא רמחיצות לאו להכי עבידי, ורו"ק.

(ב) במס' סוכה דף ל"א ע"ב, אמר רב הונא לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר, ונסדק כשר והא תניא לולב כפוף קוץ עקום דומה למגל פסול. חרות דומה לחרות כשר וכו', ואמר רבא האי לולבא דמליק בחד הוצא בעל מום הוא ופסול. והוקשה לי אמאי דנקט רבא לישני כפילא דהיינו בעל מום, ופסול, ולא סגי לי בלישנא דגמ' לעיל, דפסול. וחשבתי לתרץ רלא רי לו בפסול גרידא, כדי שלא נמעה להכשיר בחד הוצא בשאר הימים חוץ מיו"ט הראשון, ובגין כך אמר רבא בעל מום הוא, דפסול כל שבועה דהקדיבהו נא לפחתך. ואחרי זמן מצאתי שכיוונתי בעה"ת לדעת הריטב"א ז"ל שכתב וז"ל: „ומדקאמר בעל מום הוא נראה שפסולו מגופו ופסול כל שבועה אפילו בזמן הזה, וי"א שאין פסולו אלא מפני שאינו הדר וביום הראשון לבר וכו'“.

אלא דהדר שוב הוקשה לי, שכל זה ניחא לפי דעת הריטב"א דהדר לא בעינן אלא ליום ראשון, אבל לפי דעת התוס' ברא"ט ע"ב (ר"ה בעינן הדר) דכתבו, הלכך בעיקר הלכיתה כגון ר' מינין, ולקחה לכל אחד תקון בשאר יומי כעין דאורייתא, וכן בהדר משום

הרור מצוה, א"כ הררא קושיא לדוכתה, מפני מה משתמש רבא בתרי לישני, בעל מום, ופסול.

וג"ל לתרץ בעה"ת לפי הברייתא ברף ל"א ע"א, יבש פסול רבי יהודה מכשיר, אמר רבא מחלוקת בלולב, דרבנן סברי מקשינן לולב לאתרוג מה אתרוג בעי הרר אף לולב בעי הרר, ור' יהודה סבר לא מקשינן לולב לאתרוג, אבל באתרוג דרבי הכל הרר בעינן. והרר איתותיב רבא, ומסיק בגמ', דלר' יהודה אפי' באתרוג לא בעינן הרר. בכל אופן אפשר לתרץ, דרבא דאמר דלולבא דמליק בחר הוצא פסול, רוצה לפרש דפסולו משום בעל מום דפסול כל שבעה, ואפי' לר' יהודה דלא בעי הרר, דפסולו בגופו.

(ג) בתוס' סוכה מ"ז ע"ב בד"ה הביכורים, בסוף הריבז כתבו וז"ל: ועוד י"ל רב' תנופות לאו דוקא, אלא לפי שיש ביכורים שאינן טעונין קריאה, כגון מן החג ועד החנוכה, כרתנן פ"ק דביכורים (מ"ו) וכו'. — וק"ל דלמה מביא התוס' משנה ו' מפרק קמא, דהרי כבר במשנה ב' שם, יש דונמאות אחרות ממביאין ואינן קוראין.

(ד) בתשו' רע"א (סי' רי"ט) לחתנו הנ"ר שמואל (בעל רחש לבב) כתב וז"ל: מה שהקשה לו בקידושין (ה' ע"א) יאמרו כסף, לאביי דלא דריש המיעוט א"כ יקשה לדריה שתהי' אשה יוצאה בחליצה. לענ"ד ראביי לא רצה לומר מקרא דוכתב דלמא דרשינן איפכא דמתנרשת בכתיבה ואין מתקרשת בכתיבה, כיון דלענין חליצה איכא ק"ו דיוצאה בחליצה וגם איכא נז"ש דיוצאה והיתה דיוצאת בכסף, מה"ת לדרוש המיעוט דוכתב דאינה מתנרשת בדבר אחר לסתור הק"ו רחליצה וההיקש דכסף, נדרוש יותר המיעוט דאינה מתקרשת בשטר דסתריה דק ההיקש דיוצאה והיתה, לזה אמר אביי דבכסף בוראי אינה יוצאה מסברא דיאמרו כסף מכנים כסף מוציא. וא"כ אם המיעוט דוכתב למעט קידושין בכתיבה הוי סתירה להיקש, ואם המיעוט דאינה יוצאה בחליצה הוי סתירה להק"ו, עדיף יותר למעט חליצה לסתור הק"ו, ממה דנקיט לסתור ההיקש, או, כיון דבין כך ובין כך סותרים דק חרא מילתא, ס"ל לאביי ג"כ הסברא דקאי בגירושין וממעט בגירושין, אבל היכי דהוי צריכים לסתור ב' דברים, ק"ו והיקש, הוי עדיף למעט קידושין ולסתור דק חרא, עכרה"ק.

ויש להקשות על התירוצי השני דרבנן רע"א, בתוס' סוכה כ"ד ע"ב ר"ה בכתיבה מתנרשת, דכתבו שם, הך דרשה לרבא אבל לאביי נפקא ל' מסברא דריש קידושין (דף ה' ע"א) יאמרו כסף מכנים כסף מוציא יאמרו סניגור יעשה קניגור, ומ"מ לאביי נמי אצטרך וכתב לה שבכתיבה מתנרשת ולא בחליצה, עכ"ל. והנה לפי דברי רע"א בתירוצו, גם לאביי אחרי סברתו, הלא דרשינן וכתב לה למעט כל דבר אחר חוץ מכתבה, דקאי בגירושין וממעט [רק] בגירושין, דהיינו נמי בכסף. ועוד יותר תמוה על רבנן רע"א, שלא ענה לחתנו הנאון, דתשובתו על קושיתו, הלא מפורש הוא בתוס' הנ"ל.

יצחק אייזיק הכהן האנדלער

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

כבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בספר אלף המגן שעל המטה אפרים סי' תקפ"ג סק"ט, כתב לענין אכילת תפוח בליל ר"ה וז"ל: דוקא תפוח וכו' כי הוא רמז וכו', ואם אין לו תפוח עץ אוכל תפוחי ארמה (עדר עפ"ל) עם רבש, ולא יכרך בורא פרי הארמה, דהוי דברים הבאים מחמת הסעודה, פרי מגדים, עכ"ל. ועיינתי בפרי מגדים (א"א סק"ג), וראיתי שבמחכ"ת של בעל מגן האלף הוליד כאן דבר חדש, וז"ל הפמ"ג: עיין א"ר (ס"ק ג') בשם מהרי"ל (מנהגי מהרי"ל

הל' ר"ה סי' ח'). אבל ערר עפ"ל שמקורו, וכידך שהחיינו ולא פרי האדמה, דהוי דברים הבאים מחמת המעורה, עכ"ל. ובמהרי"ל גופא איתא שם שאכל „קישואין כי הוא מקרר וכו'“, ולא נזכר כלל שאכלו במקום תפוחי עץ, ולא שטבלו בדבש כלל וכלל. [והוא אותו ענין הנזכר במהרי"ל הל' ערב יום כיפור (סי' ח'), שאכלו פרי שקורין ערר עפ"ל כדי להתקרר וכו', והובא ג"כ בא"ר סו"ס תר"ח ובבב"ט שם]. ואינו כלל משום סגולה לסימן טוב, וזה פשוט.

[ובעצם מהות הער"ר עפ"ל הנזכר במהרי"ל, כבר נודע שהכוונה אינו למה שאנו קורין קארטאפ"ל, אלא למין אבשיחים, כדמשמע בפנים במהרי"ל שם, ואכמ"ל].
(ב) בספר משנה ברורה, בביאור הלכה סי' רע"ג ס"ג ר"ה לאלתר, האריך בענין דינו של השיירי כנה"ג לענין מי שיצא ממקומו בין קידוש למעודה וחזר למקומו, ובסוף כתב „ואח"כ מצאתי בקונטרס פתח דבר שהאריך והרחיב בדבר הזה מאוד וכו', והביא בשם ספר נחלת צבי תלמיד הב"ח שרעתו בהדיא דכשיצא לחוץ וחזר לביתו הוי ג"כ בכלל שינוי מקום לענין קידוש וכו'. והנה ינעתי ולא מצאתי מענין זה בספר נחלת צבי (להג"ר צבי כ"ץ ז"ל שגדפם בקראקא שנת ת"ו, ונרמ"ח ברוקלין תשמ"ב) תלמיד הב"ח. גם לא ידעתי לאיזה קונטרס נתכוין כאן. והראני ידידי הרה"ג רש"ש קליין נ"י שבסוף ספר אהל משה (להג"ר משה קאצינעלינבויען דומ"ץ מעזריש) שגדפם בווארשא שנת תרמ"ט נדפס שם בסופו קונטרס בשם פותח דברים (מהר"ר מרדכי פריערמאן, אחד מבני קהלתו שם), ושם בעמוד ע"ה האריך באריכות בענין זה בדברי השיירי כנה"ג, וכנראה שלזה נתכוין בביאור הלכה, (כי המשנה ברורה על הלכות שבת נדפס בווארשא שנת תרנ"ב, סמוך ונראה להספר הנ"ל). ואמנם לא הזכיר בקונטרס זה כלום בשם הנחלת צבי, וכנראה שהדברים בביאור הלכה נכתבו מתוך הזכרון, ולכן ג"כ לא קרא לנכון את שם הקונטרס כמו שהוא.

בברכת כתיבה וחתימה טובה,

ישעי' אשר אנשיל ווייס
ברוקלין, ניו יארק

בעזרה ש"ת.

אל כבוד עורכי מערכה גדולה מערכת כרם שלמה שיחיו.
באתי בזה להשלים, מה שהחסרתי במכתבי הקודם שגדפם בחורש שבת העל"ט, והקב"ה ישלם לכם שכרם שתזכו להרביץ ולהפיץ תורה עוד רבות בשנים אמן.
(א) בקובץ סיון תש"ן, שאלה נשאלה למוה"ר יעקב חיים סופר שליט"א, אורות אלו שמשתמשים בלשון „סהרי במרומים“, אי אין בזה משום סרך שבועה, והאריך בזה. ויש להעיר דבספר שני המאורות מהנה"ק ר' שמואל מקאמינעק זצ"ל, באור שני כ' בזה"ל, פעם א' בא לפניו מכתב התנצלות מאיש א', והוזכר במכתב בלשון „סהרי בשחק“, ונתפלא הרב זצ"ל איך יכול אדם להרהיב בנפשו עוז, ולכתוב סהרי בשחק, ושוב אמר הרב זצ"ל בררך בריחותא, רבין על האמת ובין על השקר יוכל כל א' לכתוב סהרי בשחק, והוא ע"ד הגמרא, כל הרוצה לשקר ירחיק עדותו, וכל הרוצה לאמת דבריו יקרב עדותו, וא"כ ממ"נ אם כותב האדם דברי שקרים ח"ו, יוכל לכתוב עליהם סהרי בשחק, ע"פ מאמרם ז"ל כל הרוצה לשקר ירחיק עדותו, ואין לך מרחיק עדותו יותר מלהעמיד סהרי בשחק, ואם כותב האדם דברי אמת, בפשיטות יוכל לכתוב סהרי בשחק, ע"פ מאמרם ז"ל כל הרוצה לאמת דבריו יקרב עדותו קרוב לה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, ע"כ.

(ב) בקובץ תשרי-חשון רהאי שתא נרפס מהגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל, בענין רבית ע"י שליח, וצירד הרבה לאיסור, ער שמסיק רקרוב בענינו לאיסור ראורייתא. הנה גם בחו"ר שם כ' רבאופן כזה רבית רבית קצוצה הוא, אלא רבית לחם יהודה בגליון על השו"ע כ' ראפ"י החולקים על הרמ"א קשה לומר רהוה רבית קצוצה, כיון הרמ"א התיר לגמרי, ולא מסתבר להפליג מחלוקה כ"כ, ע"כ. וחשבתי ראפשר כיון רגם הרמ"א לא התיר לגמרי, אלא כ' שאין לפרסם הרבר ולא להשתמש בהיתר זה אלא לצורך גרול, א"כ אין המחלוקה כ"כ רחוק.

(ג) בקובץ ניסן רהאי שתא במרור תמיהות וישובים, נרפסה תמיהה על הבנ"י עיי"ש. ובאמת לק"מ, רמבואר שם בפסחים רשתי שבתות ילפינו משנה השנית, אבל בשנה הראשון קיים ההו"א של הגמרא, ראפשר רבארבעה או בחמשה בירחא קאי. ואי קשיא הא קשיא, מהמכילתא שמביא רש"י (פסוק כ"ה), וכי כבר עשו, והלא מראש חודש ניסן נאמר להם, אבל עכ"פ הצדיק מוצדק מעיקרא, דסמך עצמו על הגמרא הנ"ל. ובוה אמיים ואחתום מעין הפתיחה, בברכת הצלחה מרובה, והשם יהיה בעזריכם לזכות את הרבים עם רב טוב הצפון אצליכם עדי ביאת גוא"צ בב"א.

מרדכי ישראל פערל
חבר כולל דרך החיים
קרית יואל, מאנראו

בס"ד. מוצש"ק פרשת תזריע ב' ניסן בשנ"ת לפ"ק.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

הגיעני כמה גליונות של הקובץ „כרם שלמה“ ונהניתי מאוד. — והנה ראיתי בגליון קמ"א (עמוד נ"ד) הערה מאת הרב אהרן יעקב ישראל ישרון כהנא על רעת זקנים מבצלי תוס' ועיי"ש, דשם כתב שיצחק לא מל את עשיו, ובבראשית רבה משמע שנימול (אנב המראה מקום הוא פרשה פ' סימן ד', ולא כמ"ש). ולענ"ד לא קשה מידי, ונקדים לזה גמ' בגדרים דף ל"א ע"ב שאני נהנה למוהלים אסור בערלי ישראל ומותר במולי עכו"ם וכו', דהיינו שישאל נקרא מהול אף שלא מל עצמו, ובגמ' קירושין י"ח ע"א קרי לעשו ישראל מומר, וז"ש המדרש לא בקשת להשיאה „למהול“, היינו לישראל, הרי היא נישאת לערלי). ובוה יובן ג"כ מ"ש המדרש לפני כן, היא נסיבת לאיוב שאינו לא גר ולא מהול, ואם הפי' מהול היינו כפשוטו, א"כ מה התבדל בין גר למהול, והאיך יכול להיות גר שלא יהי' מהול, אבל לדרכנו נוחא, שמהול היינו ישראל, ודו"ק. אח"כ ראיתי ביפה תואר על ב"ר סוף פרשה ע"ו (דף תל"ה ע"ב), שכתב כן, אבל אח"כ נייד מזה, וכתב שכוונת המדרש היא, שאילו היה עשיו נושא את דינה היה מל עצמו.

ומה פרצה הכותב שם לתרג', שאולי עשיו מל עצמו אח"כ, אינו נכון, כמבואר בבראשית רבה פרשה ס"ג סימן י"ג וז"ל, ועשיו הוא שונא את הדרם וכו', ר' לוי אומר זה דם של מילה. משמע שלא מל עצמו כלל.

חיים ארי' רייניץ
ירושלים עיה"ק תובכ"א

(*) עיין בכר"ש קונטרס קמ"ז עמוד נ"ז אות ג'.

ואלה יעמדו על הכרכה

ברכת מזל טוב

להרב אברהם אבא הורוויץ נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון בלונדון
להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם ברוך לעזער נ"י מאנטווערפן להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם יחזקאל גרינפעלד נ"י מלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם יהודה פאלגער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אליעזר זאב גרינשטיין נ"י להולדת התאומים הבן עם הבת

להאברך היקר ר' דוב בערל שטיינער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים אברהם יהושע אייזען נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים גרשון זינגער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' טובי ארי' ליבוש הורוויץ נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יהודה פאלאק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוסף עוזר בארבער נ"י מבני ברק להולדת הבן

להאברך היקר ר' יעקב ווייל נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יעקב לעוויץ נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק צבי לעווענברוין נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק מרגליות נ"י ממאנסי להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק שמחה פאגעל נ"י מקרית באבוב להולדת הבן

להאברך היקר ר' ישראל דוב בער האניג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' מאיר יוסף זעלטענרייך נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' נחמן חיים מיללער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' פנחס גאלדמאן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' שלום גרשון אונגער נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה שמואל הירשמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכד

להאברך היקר ר' שמחה באמואלשפינער נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אשר מיללער נ"י להולדת הבת

להרב בן ציון דוב הלברשטאם נ"י מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה דבאבוב נכד

כ"ק מרן ארמור"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' אהרן ברוך זאכערמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת

להאברך היקר ר' דוד צבי גליק נ"י מלונדון להולדת הבת

להרב זאב יהודה קארנרייך שליט"א רב דקהל חסדי ביאלא בירושלים עיה"ק

להולדת הבת

להאברך היקר ר' חיים יעקב וויינער נ"י מבניברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהודה דוב זילבערמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף היימפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יעקב יצחק אלחנן הלוי רומנבערג נ"י להולדת הבת
 להרב יעקב פויגעל נ"י מנהל מוסדות באבוב בבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק בלוי נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק זולדאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר וואלקאוויטש נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה ישראל יוסף זיידמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר האלצמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי יונגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' מרדכי פרידמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יוסף צעהנווירט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה איזראעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מתת' קטן נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נפתלי הירצקא האלפערט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פנחס מרדכי גערמאן נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה צבי יהודה יערעט נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' שלום יוסף יודא פורסט נ"י מלונדון להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם יחזקאל הכהן שלאף נ"י מגיר שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב
 בלונדון לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אברהם אילאוויטש נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב ראובן
 נויפעלד נ"י ממאנטריאל לאירוסו בתו נכדתו תחי'
 להרב מו"ה יוסף משה מיזליש שליט"א רב דקהל ווייטצען נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 מוהר"ש זצוק"ל לאירוסו נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב יצחק הכהן לעוויטא נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה פנחס נ"י
 לאירוסו בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר שמואל משה נחמי' תלמיד
 ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יצחק אליעזר פרוינדליך נ"י מבני ברק לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה אברהם פיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ליפא נ"י ולחותנו
 הנה"ח מו"ה דוד שלום קלאנסברון נ"י לאירוסו בנו נכדו הב' החתן
 הנעלה כמר חיים צבי נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה ניסן צבי גינזבורג נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר משה
 שלום נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שלום יוסף שווארץ נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמעון אליעזר וואולקאן נ"י מבני ברק לאירוסו נכדו נ"י
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אפרים אביגדור הלוי בארנשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוד יהושע הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יהושע הלוי וויינפעלד נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א רב דקהל בני יהודה במילוואקי נכד
כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב שיף נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה שמואל פאסטען נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה פנחס מנחם הלוי קליין נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמחה בונם הלוי גריינבערג נ"י מבני ברק לנישואי בנו נ"י
להאברך היקר ר' אברהם אליעזר ליפא פעפער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אהרן נח קנאכלאך נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' אליעזר אפרים גרשון באראן נ"י תלמיד ישיבתנו
לנישואיו

להאברך היקר ר' אלכסנדר זושא גאלדבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' דוד יו"ט ליפא גרינפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' חיים בן ציון פרישוואסער נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן ארמו"ר
זצוק"ל הי"ד לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' חיים מאיר הלוי סענאל נ"י מבני ברק לנישואיו
להאברך היקר ר' יונתן בנימין מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יחזקאל פעלדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו
להאברך היקר ר' יצחק מאיר יחיאל וואלצער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יעקב אפרים פישל בייגעל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' ישראל יוסף מעסינגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מרדכי ראובן הלוי שיינבאך נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
לנישואיו

להאברך היקר ר' משה מנחם טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד
תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' משה הלל ליכטענשטיין נ"י מלונדון לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

חותמין כברכה

כצאת השנה מקדימין אנו את פני
כבוד קדושת עט"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום
בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיוזק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו הטהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וירידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי — תחל שנה וברכותי

כעתירת וברכת,
המערכת

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י

ובניו האחים היקרים

מו"ה נפתלי צבי נ"י, הב' בן ציון אהרן נ"י,

הב' ברוך יוסף נ"י, והב' שמואל דוד נ"י,

ודודם האברך היקר בנש"ק מו"ה ארי' ליבוש פרענקל נ"י

בהלקח מאתם אשתו-אמם-אחותו ע"ה

האחים היקרים מו"ה שלום איסר נ"י, ומו"ה אליעזר בנימין נ"י

למשפחת בירנבוים

בהלקח מאתם אביהם הנה"ח מו"ה משה יעקב בירנבוים ע"ה

הנה"ח מו"ה מנחם מענדל בראדי נ"י

בהלקח מאתו אמו ע"ה

הנה"ח מו"ה ארי' דאוידאוויטש נ"י מירושלים עיה"ק

בהלקח מאתו אביו ע"ה

האברך היקר מו"ה יצחק זאלדאן נ"י מירושלים עיה"ק

בהלקח מאתו אמו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת